LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԽՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 1 ՄԱՐՏ — JEUDI 1 Mars 1934

10րդ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2433

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՆՈՆՑ ՃԻԳԵՐԸ ԵՒ ՄԵՐ ՃՐՃՈՒՑԸ

Փետրուար 23ին ամբողջ Թուրքիոյ մէջ հանդիսաւորապէս տօնուեցաւ « Հալք էվի »ներու երկրորդ տարեդարձը։

Տօնակատարութիւնը մասնաւորապէս շքեղ էր Էնկիւրիի մէջ։ Կը մասնակցէին բոլոր գործավարները եւ երեսփոխանները։ Նոյնինքն վարչապետը ճառ մը խօսեցաւ, փառաբանելով « Հալք էվի »ներու դերը։

Քանի մը տողեր այդ ճառէն՝ գաղափար մը տալու համար առաջադրուած նպատակի մասին.

— « Ընկերնե՛ր, Ժողովրդական Տուները (Հալք էվի) գլխաւոր մէկ տարրն են նոր Թուրքիոյ կեանքին։ Նոր սերունդը հոն կը հաւաքուի, եւ միայն այս տեսակ սերունդ մըն է որ կրնայ անկախութիւնը հիմնել իր միտքի եւ բազուկի ուժով։ Ժողովրդական տուները զարգացումի հնոցներ են հանրապետական Թուրքիոյ համար, որ առաջադրած է գերազանցել հիմնուած բոլոր քաղաքակրթութիւնները։ Մասնաւորաբար կ'ուզեմ շեշտել այն մեծ դերը զոր այդ տուները կոչուած են կատարելու նկարագրի եւ բարոյականի գետնին վրայ։ Ժողովրդական տուները ամէն բանէ առաջ պէտք է ծառայեն հայրենակիցներու նկարագիրը ամփոփելու, բարձրացնելու եւ գեղեցկացնելու։ Բոլոր բարոյականութեանց եւ զգացումներուն գլուխը դնելու է թուրք հայրենակիցը, հայրենասիրութիւնը։

Ընկերնե՛ր, ամէն առեն պէտք է հասկցնենք թէ Հալք էվիներուն գլխաւոր զբաղումը պիտի ըլլայ հայրենասիրութիւնը։ Արդի միջոցները որքան ալ յառաջդիմեն, երկիրը որքան ալ հարստանայ եւ աճի, պետութեան մը ապահովութեան ամէնէն հիմնական միջոցը՝ իր զաւակներուն հայրենասիրութիւնն է, անձնազոհութիւնը։ Իբրեւ զէնք գործածուող միւս բոլոր բաները օտար ազդակներ են, որոնց երեսն անգամ կարելի չէ նայիլ, երբ աստին կան հայրենասիրութիւնը եւ անձնազոհութիւնը։

Ընկերնե՛ր, բոլոր Հալք էվիներու մէջ հաւաքուողները թող լսեն խօսքս։ Ինչպէս անցեալին մէջ, հիմա ալ եւ ապագային ալ, թուրք հայրենասիրութիւնն է գլխաւոր միջոցը որ կը պահպանէ այս երկրին սահմանները »։

« Հալք էվի »ները շարունակութիւնն են « Թիւրք օճաղի »ներուն, որոնք այնքան խորունկ դեր կատարեցին նոր Թուրքիոյ մէջ, տարածելու համար հայրենիքի եւ համաթրքութեան սէրը։

Հաստատուած՝ 1912ին, « Թրքական Օջախները » արագօրէն ծաւալեցան Իթթիհատի շունչին տակ։

Երբ քէմալականութիւնը եկաւ, անոնք արդէն դարձեր էին անբաժան մէկ ազդակը Թրքական վերածնութեան։ Ունէին 45—50 մասնաճիւղեր։ Կեդրոնը փառաւոր շէնք մը հաստատեց Էնկիւրիի մէջ, մէկ միլիոն ոսկի ծախսելով։ Իր տարեկան ելեւմուտքը հասած էր կէս միլիոն ոսկիի։ Անդամները կ'անցնէին 100,000ը։

Մ. Քէմալ ըմբռնելով անոնց դերը, ուզեց աւելի զօրաւորել զանոնք եւ իր անմիջական ազդեցութեան տակ առնել, իբրեւ կազմ եւ պատրաստ բանակ մը՝ իր գաղափարներուն տարածման համար։

Այս գործին մէջ ալ՝ իրեն օրինակ ծառայեց Մուսոլինին։

Եւ 1932ին լուծուեցան «Թրքական Օջախները»՝ վերակոչուելով « Հալք էվի » (Ժողովուրդի տուն)։

Սկզբնական վիճակին մէջ, այդ « օջախ »ները պիտի ծառայէին Թրքական մշակոյթին զարգացման։ Երեւութապէս քաղաքական ձգտումները չունէր ձեռնարկը, սակայն ծրագրին կարգ մը տրամադրութիւնները յատկապէս համաթրքական հոտեր կը մատնէին։

Այնպէս որ, քանի մը տարի առաջ, Մ. Քէմալ որոշ փոփոխութիւններ կատարեց, որպէսզի հաճոյք պատճառէ Մոսկուայի։

Նոր վիճակին մէջ ալ,— «Հալք էվի»— կազմակերպութիւնը կը պահէ միեւնոյն ձգտումները, բայց կոչուած է ամէն բանէ առաջ քէմալական սերունդ մը պատրաստելու։

Ատոր համար էր որ, բուն հիմնադիրներէն եւ անդամներէն շատեր բողոքեցին ձեւափոխութեան դէմ։ Սակայն,— Խորհուրդ մարդկան, կամք Մուսթաֆայի։

Ուրեմն, « Հալք էվի »ները կը կազմեն Թուրք երիտասարդութեան վառարանը։ Անոնց շնորհիւ կը կազմակերպուի եւ կը խմորուի սերունդ մը, որ պիտի դառնայ ամէնէն ամուր խարիսխը քէմալականութեան, այսօրուան եւ վաղուան համար։

Ըմէթի ճառն ալ ուրիշ բան չապացուցաներ։

Կրկին եւ կրկին փառաբանելով հայրենասիրութեան գաղափարը, Թուրքիոյ վարչապետը կ'ուզէ հաստատել թէ ամէն բանէ առաջ քաղաքական առաջադրութիւններ ունին։

×

Եթէ հարցնենք, պիտի վիրաւորուի՞ն մեր ազգասիրական ջիղերը։ Բայց, արդա՞ր է որ վիրաւորուինք, որպէսզի կարենանք սթափիլ։

Կը հարցնենք ուրեմն,— կրնա՞նք նկարագրել մեր կերպարանքը, Թրքական յառաջդիմութեան այս մէկ պատկերին առջեւ։

Կրնա՞նք բաղդատել եւ չկարմրիլ, նայելով մեր շուրջը, դիտելով մեր այսօրուան կեանքը...

Ո՛ր եւ է բաղդատութեան առեն, երբեք չենք մոռնար համեմատութիւնները։

Թուրքիան կազմակերպուած պետութիւն է, իսկ մենք՝ ցիր ու ցան եւ անտէր բազմութիւններ։

Հարցը չափուելու մասին չէ, այլ ձգտումի եւ ճիգի։

Անհրաժեշտը՝ ոգին է, ոչ թէ մանրամասնութիւնը։

Երբ ոգին կը պակսի, միլիոններ ալ ունենանք իբրեւ ժողովուրդ եւ հարստութիւն, անօգուտ է։

Արդ, ունի՞նք նոյն ոգին։ Եւ եթէ ունինք, ո՞ւր է արդիւնքը։

Թող ամէն մէկը իրեն համար պատրաստէ պատասխանը, իսկ մենք փորձ մը կատարենք « լուսաբանելու »։

Շ.

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԴԱՏԱԽԱԶԸ ՊԱՇՏՕՆԱՆԿ

ՆՈՐ ՄԱԼՔԵՐ ԵՒ ԱՄԲԱՍՏԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Նախարարական խորհուրդը գիշերային նիստի մը մէջ որոշեց պաշտօնէ արձակել հանրապետութեան ընդհ. դատախազը, Պ. Փռէսառ (նախկին վարչապետ Պ. Շոթանի ազգականը), որ պատասխանատու կը համարուի Սթավիցքիի դէմ բացուած դատերուն ձգձգման համար։ Այս որոշումը տրուեցաւ վերաքննիչ ատեանի նախագահին տեղեկագրին վրայ։ Դատական նախարարը դահլիճին որոշումը անմիջապէս ներկայացուց հանրապետութեաննախագահին վաւերացման։ Ինչպէս կը յիշուի, Տալատիէի դահլիճը փետրուար 3ին աւելի բարձր պաշտօնի մը կոչած էր Փռէսառը, բայց նոր դահլիճը առկախ ձգեց այս փոփոխութիւնը եւ ընդհ. դատախազը մինչեւ հիմա կը շարունակէր իր պաշտօնը։

Պաշտօնանկութեան որոշումը տրուեցաւ շատ արագ, Վերաքննիչ Ատեանի նախագահին տեղեկագրին ընդունելութենէն երեք ժամ վերջ, ինչ որ մեծ տպաւորութիւն գործեց։ Հանրային կարծիքը խորապէս գրգռուած էր Պ. Փռէսառի դէմ և աջակողմեան հոսանքները շարունակ անոր պաշտօնանկութիւնը կը պահանջէին։ Կը վախցուէր թէ տեղեկագիրը այնքան ազդու չպիտի ըլլայ, դատաւոր Փռէնսի սպանութեան հետեւանքով։ Եւ սակայն, հաստատուեցաւ թէ եղած փաստերը շատ զօրաւոր են։

Միեւնոյն ատեն, որոշուեցաւ հետապնդումներ կատարել Սթավիցքիի երկու մտերիմներուն, Ժիլպէռ Ռոմանիենոնի եւ Անրի Տէփառտոնի դէմ, որոնց մասին ծանր ամբաստանութիւններ կան։ Առաջինը, որ ձերբակալուած է, մեծագումար բաժնեթուղթեր ունէր Սթավիցքիի հիմնած «Բէս Օթոնոմ»էն եւ իրական վարիչն էր այդ խարդախ ձեռնարկին։ Սթավիցքիի չէքերուն քննութենէն երեւան եկաւ որ 8,000,000 Ֆրանք ստացած է, իսկ երկրորդը՝ քանի միլիոն։

Քննիչ յանձնաժողովը հրատարակութեան տուաւ չէքերէն օգտուողներու առաջին ցանկը, որուն ամփոփումը տուեր էինք երէկ, բայց գոհ չէ ձեռքի տակ եղած փաստաթուղթերէն եւ պահանջեց իրեն յանձնել չէքերուն կոճոններն ու յուսանկարները, ինչպէս եւ ուրիշ թուղթեր։

Յանձնաժողովը գոհ չէ մնացած նաեւ Տիկին Սթավիցքիի հարցաքննութենէն զոր կատարած է Ապահովութեան Տեսչութիւնը։ Յանձնաժողովին անդամներէն Պ. Մանտէլ (աջակողմեան) առաջարկեց ազդարարել կառավարութեան թէ պիտի հրաժարի, եթէ լրիւ չյանձնուին բոլոր տեղեկութիւններն ու փաստերը։

Պայոնի Դրամատան տնօրէնին փաստաբանը պահանջեց դատի քաշել Տալատիէի դահլիճին գաղթային նախարարը, Պ. Տալիմիէ, որ յանձնարարական մը գրած էր Վարկի Դրամատան մուրհակներուն տեղաւորման համար։

Յանձնաժողովը հրատարակութեան տուաւ Տիկին Սթավիցքիի վկայութիւնը, ուրկէ կ'երեւայ որ ամուսինը զանազան առիթներով ճաշի հրաւիրած էր նախկին առեւտրական նախարար Պ. Ժիւլիէն Տիւռանը եւ ելմտական նախարար Պ. Ժոռժ Պոնէն։ Եղած հրատարակութիւններէն կ'երեւայ որ « Լա Վոլոնթէ»ի տնօրէնը 1933 փետրուարին ոստիկանութեան վերատեսուչ Պ. Քիափի ներկայացուցած է Սթավիցքին։ Այս վերջինը զանգատած է թէ դատական ոստիկանութիւնը շատ կը նեղէ զինքը։ Ոստիկանական գաղտնի տեղեկագիրներ կ'ըսեն թէ ամբաստանեալներէն կառա յայտարարած է.

— « Ես Սթավիցքին ճանչցայ Պ. Քիափի ճաշասեղանին վրայ։ Այնտեղ Սթավիցքի ինծմէ խնդրեց քուէ տալ ոստիկանութեան վերատեսուչին փեսային համար։

Այդ օրերուն տրուած է նաեւ Սթավիցքիի կեղծ անցագիրը, որ մերժուած էր 1926ին։

Հարցաքննիչ դատաւորը սկսաւ հարցաքննել ելմտական նախարարութեան բարձր պաշտօնատարներէն Կիպու — Ռիպօն, որ 700,000 Ֆրանք ստացած է Սթավիցքիէն։

Ամբաստանեալը պատասխանեց թէ Սթավիցքի իրեն յանձնարարած էր վճարել « Լա Վոլոնթէ »ի բոլոր ծախքերը, թուղթ, տպագրութիւն, խմբագրութիւն եւն.։ Այս առթիւ առաջարկեց քննել նոյն թերթին տետրակները։ Ցետոյ պատմեց թէ երբ Սթավիցքի ուրիշ ձեռնարկ մը հիմնեց, ինք այլեւս չզբաղեցաւ « Լա Վոլոնթէ »ի գործերով։ Խոստովանեցաւ թէ իրապէս ստացած է չէքերը, 1932 նոյեմբերին եւ գործածած է նոյեմբերէն դեկտեմբեր, այսինքն Տալատիէի դահլիճին կազմութենէն երեք ամիս առաջ։ Աւելցուց թէ մաս կազմած է Ժոռժ Պոնէի նախարարութեան, թէ նախկին ելմտական նախարարը իրմէ խնդրած է վկայութիւն չտալ « Աէրօփոսթալ »ի գործին մէջ, որովհետեւ իր եղբայրը դատախազ է այդ գործին մէջ։

Ուրիշ կարեւոր յայտնութիւն մը.— Փարիզի երեսփոխաններէն Պոնոռ, որ բանտարկուած է Պայոնի մէջ, Սթավիցքիի հետ Փէշթա գացած ատեն, յանձնարարական մը ստացած է արտաքին գործերու նախարարութենէն։ Այս նախարարութեան ընդհ. քարտուղարը կը յայտարարէ թէ չէր կրնար չտալ այդ յանձնարարականը, նկատի առնելով Պոնոռի հանգամանքը...

Պայոնի հարցաքննիչ դատաւորը անհրաժեշտ գտած է վկայութեան կանչել Երկրագործական նախարարը, Պ. Քէօյլ։ Այս վերջինը պատասխանած է թէ ինք նախարար ըլլալով, միայն մասնաւոր հրամանագրով մը կրնայ վկայութիւն տալ։ Հաւանական է որ հարցաքննիչ դատաւոր մը նշանակուի, բուն իսկ նախարարութեան մէջ առնելու համար իր վկայութիւնը։

Պրազիլիա պիտի կրնա՞յ ընդունիլ Ասորիները

Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ եռանդամ պատուիրակութիւն մը այս միջոցին քննութիւններ կը կատարէ Պրազիլիոյ մէջ, Իրաքի Ասորիներուն տեղաւորման համար։

Հեռագրի մը համաձայն, Պրազիլիոյ հողագործական նախարարը յայտարարած է թէ Պրազիլիա չպիտի կրնայ տեղաւորել 20,000 Ասորիները։ Կառավարութիւնը յայտնած էր թէ պատրաստ է ամիսը 500 ասորի ընտանիք ընդունիլ Իրաքէն, պայմանաւ որ անոնք ապացուցանեն թէ ընդունակ են երկիր մշակելու եւ ճամբու ծախքը ստանձնէ Իրաքի կառավարութիւնը կամ Ազգերու Դաշնակցութիւնը։ (Մարդ գլուխ 160 տոլար)։

Բայց եւ այնպէս, Պրազիլիա պատրաստ է ընդունիլ մաս մը Ասորիներ, փորձի համար։

Փետրուար 6ի դէպքերուն քննութիւնը

Խորհրդարանական երկրորդ յանձնաժողովն ալ փութոյ պնդութեամբ յառաջ կը տանի իր քննութիւնները։ Ձախակողմեան թերթերը հիմակուընէ կ'եզրակացնեն թէ արքայականները եւ փաշականները շատոնց նախապատրաստուած էին արիւնալի ցոյցերուն համար։ Յանձնաժողովը կարգով կարդաց Փարիզի յունուար 9ի, 11ի, 12ի, 19ի, 20ի, 22ի, 26ի, 27ի դէպքերուն տեղեկագիրները, որպէսզի կարենայ ճշգրիտ եզրակացութեան մը յանգիլ փետր. 6ի եւ 7ի խռովութեանց մասին։ Այս տեղեկագիրներուն ընթերցումէն կը հետեւի թէ նախընթաց ութ ցոյցերը սարքուած էին «Աքսիոն Ֆրանսէզ»ի, Հայրենասէր Երիտասարդներու, Հրեղէն Խաչի եւայլն ազգայնական կազմակերպութեանց կողմէ, թէ ցուցարարները ոստիկանութեան պաշտպանութիւնը վայելած էին, թէ իրենց նպատակն էր խուժել դէպի նախագահական պալատը, ներքին գործերու պաշտօնատունը եւ երեսփ. ժողով, թէ դատական ոստիկանութեան տեսուչ Պ. Կիշառի տեղեկագիրը բոլորովին կը հակասէ ուրիշ տեղեկագիրներու՝ յունուար 9 — 27ի դէպքերու մասին։

Այս առթիւ հաստատուեցաւ թէ բազմաթիւ օտարականներ եւ զաւառացիներ ալ մասնակցած են ցոյցերուն։ Այսպէս, յունուար 9ի ցոյցերուն առթիւ ձերբակալուած են 132 հոգի, որոնց 8ը օտարներ են եւ 90ը Փարիզցիներ։ Յունուար 11ի ցոյցին՝ 190 փարիզցիներ եւ 14 օտարականներ՝ 238ի վրայ, յունուար 23ին՝ 287 Փարիզցիներ եւ 17 օտարականներ 346ի վրայ. յունուար 27ին՝ 24 Փարիզցիներ՝ 28ի վրայ (ոչ մէկ օտարական)։Եւ վերջապէս յունուար 20ին՝ 219 Փարիզցիներ եւ 46 օտարականներ 317ի վրայ։

Ստուգումներ կատարելու համար, վկայութեան պիտի կանչուին բազմաթիւ պաշտօնատարներ՝ ոստիկանութեան վերատեսչութենէն։ Պիտի լսուի նաեւ Պ. Լէոն Տոտէ, արքայականներուն կուռքը։ Այսօր, հինգշաբթի, յանձնաժողովը պիտի զբաղի բուն փետրուար 6ի դէպքերով։

Պ. Գ. Կիւլպէնկեան Սուրիոյ մէջ

« Էլ Ահրար » թերթը կը գրէ փետրուար 19 թուականով.—

Առջի օր, Պէյրութէն անցած է յայտնի հայ միլիոնատէր Պ. Գալուստ Կիւլպէնկեան, որ «Քարիւղի թագաւոր» անունով կը ճանչցուի։ Անոր կ'ընկերանային երկու անձնական բժիշկները եւ հետեւորդները։ Կարգ մը բարձրաստիճան անձերու հետ տեսակցելէ վերջ, ան մասնաւոր շոգեկառքով մը Դամասկոս եւ Հալէպ մեկնեցաւ, անկէ անցնելու համար Իրաք։

Պ. Կիւլպէնկեան Մուսուլի քարիւղէն հարիւրին հինգ բաժին ունի եւ Իրաք Փէթրօլիում ընկերութեան ամենամեծ եւ ազդեցիկ անդամներէն է։ Կարեւոր բաժիններ ունի օտար ընկերութիւններու մէջ։ Ինք առանձին պետութեան մը չափ հարստութիւն եւ գործ ունի։

Այս միլիոնատէրը քանի մը օր առաջ Պաղեստինի հիւրն էր։ Երեք օր մնացած է Երուսաղէմի « Քինկ Տավիտ » պանդոկին մէջ։ Պաղեստինեան մամուլը չէ կրցած լուր ունենալ, որովհետեւ անպաշտօն կը նամբորդէ ան։ Ստոյգ եւ լաւատեղեակ աղբիւրէ մը տեղեկացանք որ անոր այցելութիւնը պտոյտի համար չէ, մանաւանդ այս ձմեռնային խիստ եղանակին։ Կիւլպէնկեանի այցելութիւնը կապ ունի տնտեսական վերջին ծրագիրներու եւ քարիւղի գործերու հետ։ Կը կարծուի որ Կիւլպէնկեանի Սուրիա նամբորդութիւնը մարզպանութեան ծրագրած երկաթուղիի նոր գիծերու շինութեան խնդրին հետ ալ առնչութիւն ունի։ Որովհետեւ Սուրիայէն Պարսկաստան շինուելիք երկաթուղագիծը հայ միլիոնատէրին համար խիստ շահաբեր է։ Ամէն մարդ գիտէ որ Գալուստ Կիւլպէնկեան մարզպան Պ. տը Մարթէլի անձնական բարեկամն է։

Մէկ խօսքով, Քարիւղի թագաւորը մեր երկիրը եկած է յառաջիկայ գարնան սկսելիք տնտեսական ծրագիրներու շուրջ քննութիւն կատարելու համար։

Թրակիոյ Մարզպանութիւնը

Երէկ գրած էինք թէ Թուրքիա որոշած է մարզպանութիւն մը հաստատել Թրակիոյ մէջ, ինչպէս ունի արեւելեան նահանգներուն համար։

Թուրք թերթերու տեղեկութեանց համաձայն, նոր մարզպանութեան կեդրոնը կ'ըլլայ Էտիրնէն։

Մարտին, երբ Ազգ. Մեծ Ժողովը գործունէութեան լծուի, կառավարութիւնը օրինագծով մը, այս մասին հարկ եղած վարկը պիտի ուզէ եւ խիստ հաւանաբար Ապրիլին պիտի սկսի գործել մարզպանութիւնը։ Դեռ յայտնի չէ թէ այս կարեւոր պաշտօնին ո՛վ պիտի կոչուի։ Որոշ է միայն թէ պիտի անուանուի արժանիքի տէր եւ փորձառու մարդ մը։ Ասկէ զատ, իբր առաջին գործ, Էտիրնէի յատակագիծը պիտի շինուի եւ այս յատակագծին համաձայն այս պատմական քաղաքը պիտի բարեզարդուի։ Թրակիայէն անցնող Պոլիս — Եւրոպա ճամբան պիտի շինուի ասֆալթով։ Որոշուած է Թրակիոյ կուսակալութեանց մասնաւոր վարչութեանց միջեւ միութիւն մը հաստատել եւ այս կերպով վերաշինել Թրակիան լայն ծրագրով մը։

⁂ «Ճիւմհուրիյէթ» կ'ըսէ թէ հաւանաբար նոր մարզպանութեան կեդրոնը Պոլիսն ըլլայ։ Թրակիոյ մէջ կան չորս կուսակալութիւններ, Պոլիս, Էտիրնէ, *Թէքիրտաղ և Քրքլար էլի։Միջոց մը խորհուած էր բոլորը միացնելու։Հիմա որ* մարզպանութիւն մը կը կազմուի, յայտնի չէ թէ առնենք չորսն ալ նոյնութեամբ պիտի՞ պահուին իբր կուսակալութիւն։ Հաւանաբար գալ տարի ալ, Գ. մարզպանութիւն մը կազմուի, կեդրոն ունենալով Իզմիրը։

⁂ Եթէ Էտիրնէն կեդրոն ըլլայ Բ. Մարզպանութեան, Քրքլար էլի եւ Չանաքքալէ ու Թէքիրտաղ պիտի կցուին անոր։ Կը կարծուի թէ Պոլիս պիտի պահէ իր այսօրուան ձեւը։

Երեք Պուլկարները Մոսկուա դրկուեցան օդանաւով

Ինչպէս կը յիշուի, երեք պուլկար համայնավարներ, Տիմիթրով, Փոփով եւ Թանէվ, որոնք ամբաստանուած էին Գերմանիոյ խորհրդարանին հրկիզման առթիւ, անպարտ արձակուած ըլլալով հանդերձ, բանտը կը մնային։ Հանրային կարծիքը անըմբռնելի կը գտնէր այս արգելափակումը եւ նոյնիսկ « Թայմզ »ը բողոքեց խմբագրականով մը։

Երեք Պուլկարները Փետրուար 27ին բանտէն հանուելով, օդանաւ մը դրուեցան եւ ուղղակի Մոսկուա դրկուեցան, Հիթլէրի հրամանով։ Արգելափակումը արդարացնելու համար, գերմանական կառավարութիւնը կը յայտարարէ թէ Պուլկարիա մերժեց իբրեւ հպատակ ընդունիլ զանոնք, եւ խորհրդային կառավարութիւնը դեռ նոր հպատակ արձանագրեց։

Երեք համայնավարները Մոսկուա հասնելով, ողջունուեցան իբրեւ հերոսներ։ Անհամար բազմութիւն խռնուած էր կայարանը։ Տիմիթրով ուզեց խօսիլ, բայց իր ձայնը խեղդուեցաւ ծափերու տեղատարափին մէջ։ Բազմութիւնը ուսերու վրայ առած կը տանէր երեք ընկերները, որոնք ինքնաշարժներու մէջ դրուեցան եւ մասնաւոր պանդոկ մը առաջնորդուեցան։ Տասնըմէկ ամիս բանտը մնացած էին։

(Լուրերու Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՀԱՐԱՒ · ԱՄԵՐԻԿԱՅԷՆ

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻՆ ՓՐԿՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Ինչպէս աշխարհացրիւ բոլոր մնացած հայ գաղութները, Արժանթինի մէջ ալ հայ գաղթականի տեղաւորման համահաւասար, ամենակենսական խնդիրներէն մէկը մանուկ սերունդի կրթական գործն է եղած:

Պուէնոս Այրէսի եւ արուարձաններու մէջ գոյութիւն ունեցող այս կամ այն վարժարաններու կեանքը յաճախ կախուած է զուտ տեղական պայմաններէն: Ասոնցմէ շատերը կան ու պիտի մնան գաղութի կամքէն անկախ պայմաններու մէջ, պահելով իրենց որոշ աղդեցութիւնը: Ուրիշներ ալ իրենք զիրենք հեռու պահելով, հիմակ ու հիմակ անկարելի պիտի ըլլայ ձեւափոխել, նոր ու վճռական ուղղութիւն մը տալ անոնց:

Հակառակ Ուսումնական Խորհուրդի կրկնակ աշխատանքներուն, անցեալ տարուան մէջ ոչ մէկ դրական գործ կարելի եղած է տեսնել: Ճիշդ է որ անոր անդամներէն շատերը, խմբովին կամ առանձնաբար պտտեցան ու այցելեցին կրթական հիմնարկութիւնները, բայց իրենց իսկ խոստովանութեամբ չնչին գործ մը հազիւ կրցած են տեսնել: Այսինքն ոչինչ: Զնայած որ այս անգամ անոր կ'անդամակցին համեմատաբար դպրոցական գործերէն լաւ հասկցող եւ մեր սերունդի հայեցի դաստիարակութեան նախանձախնդիր անձեր:

Անկախ բոլոր պայմաններէն, կրթական գործի առաւելագոյն յաջողութիւնը կը պարտինք աշխատաւոր ժողովուրդին: Ան է որ ամէնէն աւելի տոգորուած է իր զաւկին դաստիարակութեան նախանձախնդրութեամբ: Ցաճախյուսահատ արտաքին ուեւէզօնութենէ մը, բայց մանաւանդ զզուած բազում խոստումներէն՝ ան իր բերնին պատառը խնայելով, անշուք ու համեստ անկիւն մը քաշուելով, ծաղկոց մը կամ վարժարան մըն է հիմնած:

Պուէնոս – Այրէսի եւ արուարձաններու կրթական շարժումը կենդանի հանգամանք կը ստանայ մօտաւորապէս 1927 թուականէն: Միայն 1930ին հինգ նոր դպրոցներ բացուած են: 1932էն այս գումարին վրայ կ'աւելնան ուրիշ չորս դպրոցներ եւս:

Անցնող կրթական տարեշրջանին հին վառարաններու կողքին աւելցան քանի մը նորեր եւս:

« Յառաջ »ի ընթերցողներուն գաղափար մը տալու համար, ստորեւ կ'արձանագրեմ ճշգրիտ ցանկը Պուէնոս - Այրէսի եւ արուարձաններու 15 դպրոցներուն.—

Անուն	Հիմնադր. Թուական	աշակ.	Ուս. կազմ.	Ամսական պիւտճէն		
1. Կ. Ա. Արսլանեան վարժ.	1932	206	4	325	սեփ.	շէնք
2. Պարաքասի Ազգ. վարժ.	1929	40	1	85	վրձ.	շէնք
3. Ֆլօրէսթայի » »	1930	25	1	100	»	»
4. Լանուսի Կիլիկ. »	1932	38	1	85	սեփ.	շէնք
5. Պօքայի Ազգ. վարժ.	1930	60	1	180	վրձ.	շէնք
6. Փինեըոյի Ազգ. վարժ.	1930	48	1	110	սեփ.	շէնք
7. Խաչ. Ազգ. վարժ.	1929	46	2	100	»	»
8. Խրիմեան Ազգ. վարժ.	1930	110	2	193	վրձ.	շէնք
9. Մամիկոնեան Ազգ. վարժ.	1932	27	1	67	սեփ.	շէնք
10. Քոլեմպիոյ Ազգ. վարժ.	1932	39	1	98	»	»
11. Մեսրոպեան Ազգ. վարժ.	19 3	50	1	90	»	»
12. Ֆլ «Արծրունի» Ազգ. վարժ.	1929	118	2	190	»	»
13. Սահակեան Ազգ. վարժ.	1928	32	1	100	վրձ.	շէնք
14. Մայր Սահակեան Ազգ. վարժ.	1930	40	1	110	»	»
15. Հայկազեան Ազգ. վարժ.	1933	37	1	83	»	»
		916	21	1916		

Խոստովանիմ թէ ինծի համար ալ անսպասելի երեւաց կրթական կեանքի այս թուական պատկերը: Որովհետեւ մէջտեղ եղածհարահրոցին ու աղմուկին նայելով, Պուէնոս Այրէսը իր շուրջ 12 — 15000 ազգաբնակչութեամբ գոնէ քանի մը հազար կանոնաւոր աշակերտ պէտք է որ ունենար: Իր քանակին եւ որակին համեմատութեամբ, տխուր է պատկերը: Մանաւանդ որ յիշուած դպրոցներէն քանիները իրենց հիւանդկախ գոյութեամբ ու կիսակիրթ ուսուցչական կազմովը, չեն կրնար համապատասխանել իրական դպրոցի կոչումին:

Ուրիշ ցաւալի պարագայ մըն ալ դպրոցական ելեւմուտքի բացն է: Թէեւ եղածը մեծ բան մը չէ, բայց ամբողջ տարեշրջանին դպրոցական հոգաբարձութիւններն ու ուրիշ մարմիններըստիպուած են ծանրտաղնապներ անցընել, գոցելու համար դպրոցական պիւտճէի ողորմելի գումարը: Վիճակահանութիւններ, զանազան հանդանակութիւններ, հանդէսներուն եւ դպրոցական տօներուն կատարուած աճուրդները եւայլն, որոնք գաղթային կեանքի անբաժան մասը կը կազմեն: Այս ուղղութեամբ անուրանալի են հանրային որոշ մարմիններու զոհողութիւնները ու միայն անոնց հետեւողական աշխատանքներն են որ, վերջ ի վերջոյ պիտի կրնան յաջողիլ վճռական դեր մը կատարել այս ճակատին վրայ:

Այնուամենայնիւ, հեռաւոր այս գաղութի կրթական գործի կանոնաւորութեան համար անհրաժեշտ է համբերատար եւ անդադար աշխատանք մը:

Զանց առնելով դպրոցական շէնքերու շատ մը անյարմարութիւնները որոնք ժամանակի ընթացքին այս կամ այն ձեւով կրնան բարելաւուիլ, առաջին առթիւ պէտք է կանոնաւորել պիւտճէի անբնականոն վիճակը: Վերջ ի վերջոյ անհնար է միշտ միեւնոյն տեղէն ու անձերէն այս կամ այն ձեւով դրամ քաշել: Աշակերտի խեղճուկ թոշակով, կրթասիրացի մը աղքատիկ անդամավճարներով կարելի չէ կանոնաւոր դպրոց մը պահել: Այս անծայրածիր տարածութեան վրայ մուրացկանութեամբ չէ որ պիտի հաստատուին դպրոցական պիւտճէները:

Նոյնքան ցաւալի է ուսուցչական կազմին ընդհանուր կացութիւնը: Շատերը հակառակ իրենց բարի ցանկութեան ի վիճակի չեն պահանջուած արդիւնքը տալու: Ուսուցիչ կամ ուսուցչուհիներուն կը պակսին իրենց ասպարէզին պահանջած փորձառութիւնն ու պատրաստութիւնը, ինչ որ յաճախ շատ մը թիւրիմացութիւններու ծայ կուտայ: Ուրիշներ ալ՝ ազատ զգալով իրենք զիրենք, կ'ընեն ինչ որ իրենց խելքին կը փչէ: Այս պարագան յաճախ տեղի կուտայ երկպառակութեան, որ խորխորատ կը բանայ ուսուցչութեան, հոգաբարձութեան եւ չահագրգռուած հանրային մարմիններու միջեւ:

Մինչեւ այսօր ալ գոյութիւն չունին գոնէ միատեսակ դասագիրքեր կամ գոնէ նոյնատեսակ դասաւանդութիւններ, որոնց շնորհիւ կարելի ըլլար ստեղծել իրապէս համազգային դաստիարակութիւն մը:

Պուէնոս Այրէսի յիշեալ 15 ծաղկոցմանկապարտէզներու յիշատակելի առաւելութիւններէն մէկը այն է որ, երբեմնի թրքախօս մանուկներէն շատերը ներկայիս կանոնաւոր հայերէն կը խօսին եւ աւելի հաճոյքով կը հետեւին դպրոցական գրագումներուն: Այս կացութիւն երեւոյթը բաւական է որ խթան մը ըլլայ ազգային մարմիններուն, օր առաջ կանոնաւորելու եւ կրթական կեանքի ընդհանուր մակարդակը բարձրացնելու: Այս տարրական պահանջ մըն է որչափ իրենց, նոյնքան ալ նոր սերունդին համար որ պիտի կազմէ վաղուան ժողովուրդը:

Արժանթինի գաղութը այսօր պատկառելի թիւ մը կը կազմէ եւ իր մեծ հոգերը ունի, բայց ուրախալի է որ ազգասէր տարրը սիրով լծուած է կրթական գործին:

Ինչպէս այլուր, հոս ալ տեղեկակ տաղնապինպատճառած նեղութիւնները զգալի են: Նկատելի է ընդհանուր նեղարտութիւն մը, որու թոհ ու բոհին մէջ շատեր կը խուսափին ազգային կեանքէն: Ամէն օր լսելի են գանգատներ ու դժգոհութիւններ: Բայց եւ այնպէս ամավերջի բոլոր դպրոցական հանդէսները ցոյց տուին թէ ժողովուրդը գոնէ այս մէկ պարագային չի խնայեր իր լուման: Ազգային կեանքի մեր այս գորշ օրերուն, յուսադրիչ պատկերներ են Լա Փլաթայի այս ափերուն վրայ թառած գաղութին ճիգերը: Եղած դպրոցներուն գոյութիւնն իսկ ճշմարիտ սփոփանք մը կրնայ ըլլալ ամէն Հայու որ հանրային մտահոգութիւն ունի:

ՍՄԲԱՏ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

ԾԻԾԱՂ

Ոստիկանը.— Ինչ չունի՞ս, չես մտածեր քու տունդ, փողոցը ինկեր մնացեր ես:

— Պարոն ոստիկան, ամէն բան ունէի, բայց հինգերորդ գաւաթը ամէն բան առաւ տարաւ:

×

— Բարեկամ, եթէ այս վիճակը եւ սղութիւնը տեւէ, անկարելի պիտի ըլլայ ապրիլ:

— Այո, կէս դար առաջ մեծ հայրս ալ այդպէս կ'ըսէր, բայց հարիւր տարի ապրեցաւ:

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԵՆՔ

Հ. Յ. Դ. ԿԵԴՐ. ԳՐԱՏՈՒՆԸ

ooooo

Նախորդ երկու յօդուածներով ծանրացանք Դաշնակցական գրականութեան տարածման անհրաժեշտութեան վրայ: Այժմ ջանանք բացատրել գործին կազմակերպման հարցը:

Կեդր. մարմին մը կազմելէ յետոյ, կը մնայ ստեղծել կարեւոր դրամագլուխ մը, որով կարելի ըլլայ շրջանառութեան մէջ դնել թէ գիրքերը եւ թէ ապահովել հրապարակներ եւ ըսպառում եւ ապա նորանոր հրատարակութիւններ ընել, դարձեալ տարածումը կազմակերպելով:

Դրամագլուխ.— Նախնական դրամագլուխը կարելի է ապահովել գիրքերով՝ « Դրօշակ »ի մատենաշարին բոլոր գիրքերը, իբրեւ վաճառելի ապրանք նոր գնահատման մը ենթարկելով, մեծաքանակի յատուկ զեղչով: Այս գիրքերը կը յանձնուին կեդր. մարմնոյն: Նոյնը կ'ընեն « Հայրենիք »ի խմբագրութիւնը, « Յառաջ », « Յուսաբեր », « Նոր Օր », « Հորիզոն », « Ազատ Խօսք », «Արաք», «Ալիք» եւ ուրիշ թերթեր:

Բոլոր այն հաստատութիւնները որ նոր գնահատումով գիրք կը յանձնեն Դաշնակցութեան կեդր. հրատ. գրատան կեդր. մարմնոյն, փոխարէն կը ստանան նոյն արժէքով բաժնետոմսեր՝ փոխան դրամի:

Հրապարակ կը հանուի տասը հազար տոլար արժէքով տասը հազար բաժնետոմս, (մէկ, հինգ եւ տասը տոլարնոց) որոնք կը յանձնուին կեդր. մարմնոյն, միշտ Բիւրոյի հակակշիռին տակ, սպառելու եւ դրամագլուխ հայթայթելու համար:

Բոլոր Կեդր. Կոմիտէներու հակակշռին տակ, բոլոր շրջաններու մէջ, կը կազմուին կեդր. մասնաճիւղեր, որոնք կը զրաղին բաժնետոմսեր եւ գիրքեր տեղաւորելով եւ բոլոր կոմիտէները իբրեւ վստահելի մարմիններ կը դառնան տեղական մասնաճիւղեր: Ուրեմն, Դաշնակցութեան Կեդր. Հրատ. Գրատան (Դ.Կ.Հ. Գ.) տրամադրութեան տակ կը մնան գիրքի պահեստը (կարեւոր կեդրոններու մէջ՝ ինչպէս Պոստըն, Փարիզ եւ Գահիրէ) եւ դրամական միջոցներ, բաժնետոմսերու սպառումով:

Բաժնետոմս մը կ'արժէ միայն մէկ բնաւ դժուար չէ: Դաշնակցութեան շարքերը զոհաբերութեան ընդունակ են, մանաւանդ որ, առեւտրական շահաբեր եւ ապահով ձեռնարկի մը համար է տրուելիք դրամը:

Ժաժնետոմս մը կ'արժէ միայն մէկ տոլար, ողորմելի գումար մը՝ զոր դիւրաւ կրնայ տալ ամենահամեստ ընկեր մը, իսկ աւելի բարեկեց ընկերներ՝ հաճոյքով կ'առնեն հինգ կամ տասը տոլարնոց բաժնետոմսեր, ապահովելու համար այսքան կենսական անհրաժեշտ եւ օգտակար ձեռնարկութեան մը դրամագլուխը:

Բաժնետոմսերու տեղաւորումը կուտայ երկու առաւելութիւն, նախ անմիջական դրամագլուխ մը, նոր հրատարակութիւններ ընելու, նոր գրողներ քաջալերելու, թարգմանական ընկերային գրականութիւն ստեղծելու եւ ապա, բաժնետոմս ունեցող ընկերները եւ համակիրները կրնան զեղչով մը գիրք գնել, զրկելով իրենց բաժնետոմսը մօտակայ պահեստը իբրեւ դրամ եւ ի հաշիւ այդ տոմսին յանձնարարելու նոր գիրքեր: Ներկայ պայմաններու մէջ դժուար է դրամ փոխադրել մէկ երկրէն միւսը:

Ըսինք որ, Դ. Կ. Հ. Գ. կ'ունենայ կեդր. մարմին մը, եւ բազմաթիւ շրջանային կեդրոններ, մարմին (ուր որ կեդր. կոմիտէներ կան) եւ հաբիւրաւոր մասնաճիւղեր (ուր որ կենտրոնական կոմիտէներ կան): Այս բոլորը վարչական տեսակէտով կրնան կապուիլ իրարու եւ ապա կարճ ժամանակի մէջ կրնան տեղաւորել տասը հազար բաժնետոմսերը, եթէ բաժնուի ըստ շրջաններու կարողութեան: Մեր գնահատումով, Ռումանիոյ շրջանի ընկերները, դիւրաւ կրնան 6—700 հատ բաժնետոմս սպառել եւ գումարը չկրնալով փոխադրել արտասահման, կեդր. մարմնոյն հաշւոյն եւ անոր հրահանգով կարելի է տպագրել հոն գրքոյկներ (ժամանակին), այսինքն ընել նոր հրատարակութիւններ, բնականաբար միատեսակ տիպարի մը համեմատ եւ Դ. Կ. Հ. Գ. անունով եւ օրը օրին զրկել հոն՝ ուր որ հրամայուի: Ասով գիրքերը կը գտնուին միայն կարեւոր պահեստներու մէջ, այն է «Շրջ. Կեդր. մարմին»ներու քով եւ կեդր. մարմնոյն տրամադրութեան տակ:

Այսպիսի կուռ, առեւտրական ձեռնարկ մը, օրինաւոր կեդր. մարմինի ղեկավարութեամբ եւ այսօր անյայտ անկիւններ ձգուած, բայց բազմիցս օգտակար հրատարակութիւնները ցրուելու, տարածելու, դրամի վերածելու գործը, Դաշնակցութեան համար անխուսափելի անհրաժեշտութիւն մը դարձած է:

Այսօր միայն Պուքրէշի մէջ հարիւրէ աւելի ընկեր եւ համակիր երիտասարդներ կան, որոնք ուսումնատենչ են եւ գիրքի ծարաւը ունին:

Անոնք ի վիճակի չեն ոչ Փարիզէն, ոչ Պոստընէն, ոչ Գահիրէէն, ոչ ալ Սոֆիայէն գիրքեր յանձնարարելու, դրամ զրկելու եւ անհրաժեշտ գիրքերը գտնելու:

Ոչ ոքի համար գաղտնիք է որ գրատուները, գրավաճառները ինչպիսի գիներ կը պահանջեն, ինչպիսի պայմաններ կը դնեն գիրք զրկելու համար:

Շահագործումը տիրապետող է, առանց անոր ալ սուղ գիներով նշանակուած հայ գիրքեր կը մնան տարիներ, երբ օտար գիրքեր եւ հրատարակութիւններ կուգան մեր տղոց շատ դիւրաւ եւ տակաւ առ տակաւ կը մաշեն սէրը եւ կապը մեր տղոց եւ մեր հեղինակներու միջեւ:

×

Երբ կը խօսինք Դաշնակցութեան կեդր. հրատ. գրատան կազմութեան մասին, բնականաբար աչքի առջեւ ունինք կարեւոր պարագայ մը, այն է գիրքերու փոխանակութեան խնդիրը:

Բազմաթիւ անհատական նախաձեռնութիւններ կան մեր մէջ: Զանազան շրջաններ գիրք մը հրապարակ հանած, մաս մը սպառած՝ իսկ մնացեալը փոշիներու տակ թողած են իբրեւ ժամանակավրէպ, սպառումէ դադրած գիրք: Այդ շրջանին աւելորդ այդ գիրքը, Ռումանիոյ կամ Ֆրանսայի մէջ կրնայ բարերար դեր կատարել, նոյնը Պարսկաստան եւ Սուրիա: Ռումանիա լոյս տեսած են Նիկոլ – Դումանի կենսագրութիւնը, Ս. Զաւարեանի «Գիծեր Հ. Յ. Դաշնակցութեան կեանքէն» որ այժմ մասամբ ծախուած են, մինչ Յունաստանի հրատարակած Աղբիւր – Սերոբի կենսագրականը, որ կրնայ փոխանակուիլ եւ դիւրաւ սպառիլ՝ եթէ գտնուի կեդր. մարմինը, կեդրոնական ձեռքը որ այդ աշխատանքը կատարէ:

Դարձեալ նոյն ձեռքն է որ, պիտի վերադնահատէ գիրքը, դարձնելով զայն մատչելի, միատեսակ եւ ժամանակի...

Բաժնետոմս ընելով չենք հասկնար «աքսիոն»ներ, այլ պօն – կամ արժէթուղթ, տոմս եւն.:

Բուն որակումը կը ձգենք նախաձեռնող մարմնոյն: Այդ տոմսերը կը գործածուին երկրէ երկիր իբր դրամի փոխանակութեան միջոց եւ այդ «պօն»երը բոլոր պահեստները կ'ընդունին իբրեւ դրամ, միայն գիրքերու փոխարէն:

Այդ «պօն»երով կամ տոմսերով ապսպրուած գիրքերը կը զրկուին ֆրանքօ – այսինքն առանց ճամբու ծախքի, մինչ տեղին վրայ հարիւրին տասը զեղչ մը կ'ապահովեն գնողին:

Այսպիսի ձեռնարկ մը կը դիւրացնէ հրատարակութիւնները, կը տարածէ մեր գրականութիւնը, կ'աժանցնէ գիրքերուն գիները, առիթ կ'ըլլայ որ նոր հրատարակութիւններ ընելով վճարուին նաեւ հեղինակներ եւ թարգմանիչներ:

Դաշնակցութիւնը ահագին դեր ունի կատարելիք արտասահմանի մէջ: Բաւական չէ երիտասարդներ կազմակերպել, զանոնք անդամագրել: Անհրաժեշտ եւ անտեղիտալի պահանջ մըն է երիտասարդութեան քաղաքական եւ ընկերային դաստիարակութիւն տալու հարցը: Զենք կրնար գոհանալ միայն օրաթերթով եւ ամսագրերով: Պարտաւոր ենք տալ սիստեմաթիկ, պարբերական եւ մշտական ուսումնասիրութիւններ, ինքնուրոյն եւ թարգմանական: Աշխարհը կը խըլտի, յեղափոխութեանց կը յաջորդեն նորերը, ամբողջ Ամերիկան կը յեղաշրջուի, Ֆրանսա եւ Աւստրիա կ'արիւնոտին, ֆաշական, հիթլէրական եւ խորհրդային յեղաշրջումները կը տեւեն, ընկերվարութիւնը կը ցնցուի, կը կոտորակուի եւ կ'անճրկի, մինչ մենք տիրացու, տէրտէր եւ առաջնորդ կը խաղցնենք:

Թօթափենք մեղկութիւնը, ստեղծենք մեր կուսակցութեան պատիւ եւ օգուտ բերող Կեդր. Հրատ. Գրատունը. դնենք զայն կարող, եռանդուն, գիտակից եռանդամ կեդր. մարմինի մը ղեկավարութեան տակ եւ բոլորս ունինք անոր շուրջը, շարունակելով Դաշնակցութեան մատենաշարը:

Գ. ՔԷՍՏԱՆԵԱՆ

ԾԻԾԱՂ

— Սիրելի աղջիկս, քու վիճակդ ի՞նչ պիտի ըլլայ, չորս երիտասարդներ քու ձեռքդ կը խնդրեն:

— Խնդրեմ, մայրիկ, ես երկու ձեռք ունիմ, որով միայն երկուքին կրնամ տալ որոնց համակրած եմ:

— Այդ ի՞նչ խօսք է, ըսել է երկու ամուսի՞ն պիտի առնես:

— Ոչ, մայրիկ, մէկը պաշտօնապէս, իսկ միւսը անպաշտօն, հիմա նորոյթը այս է:

— Երանի՜ թէ ես ալ ատանկ ընէի, հօրդ մեռնելէն յետոյ բոլորովին այրի չէի մնար:

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿ ՄԸ

ՌՈՒՍԻԱ ՎՈՍՓՈՐԻ ԱՓԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ

Մէհմէտ Ալի բարեկամ մըն էր Ֆրանսայի այնուհետեւ ամէնը իրենց աչքերը չորս բացին թրքական գործերուն վրայ: Արգիլելու համար Ռուսիան որ չկարենայ իր պաշտպանի դերը խաղալ, ամէնքն ալ ինքնակոչ պաշտպաններու դիմակը անցուցին իրենց երեսին:

Եւ «Հիւանդ Մարդը» կրցաւ իր գոյութիւնը քարշ տալ իրարու նախանձող բժիշկներու լուռ մեղսակցութեամբ:

Ցետագայ դէպքերը եկան այնուհետեւ չէզոքացնելու ստիպճանաբար Հիւնքեար Իսկէլէսիի պայմանները: Ու վերջ ի վերջոյ Թուրքիոյ շուրջը ստեղծուեցաւ փոխանակ ռուսական հովանիին, Եւրոպայի շահախնդիր ու ստորին պաշտպանութիւնը, որու շուքին տակ Թուրքիան կրցաւ յաւերժացնել ապերասան կերպով իր ոճիրները:

ooooo

ԹՈՒՐՔԵՒԵԳԻՊՏԱԿԱՆ ԵՐԿՐՈՐԴ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

Ինչ խօսք որ Անգլիա երբեք մարսած չէր Հիւնքեար Իսկէլէսիի դաշնագիրը որ փուշի պէս անհանգիստ կ'ընէր զինքը:

Ան յաւելեալ կը նախապատրաստէ դէպքերը: Թուրքիոյ հետ առեւտրական դաշնագիրներով կը ջանար շուկաներ շահիլ. Պոլսոյ հրապարակը կ'ողողէր անգլիական ապրանքներով: 1838ին 150,000 ֆրանքի Սուլթանէն կը գնէր Ատէն քաղաքը, ու միանգամայն Սուլթանին վստահութիւնը շահելու համար զայն կը մղէր նոր պատերազմի մը Մէհմէտ Ալիի դէմ եւ իր աջակցութիւնը կը խոստանար Թուրքիոյ:

Այս շրջանին եգիպտական նորակազմ պետութիւնը աւելի ֆրանսական համակրանքը կը վայելէր. բազմաթիւ Ֆրանսացի մասնագէտներ տեղաւորուած էին երկրի վարչութեան մէջ: սայի, մինչ Անգլիա ծուռ աչքով կը նայէր Եգիպտոսի՝ իբրեւ մնայուն սպառնալիք մը Հնդկաստանի ճամբուն վրայ, մանաւանդ այն օրէն երբ Մէհմէտ Ալի մաքսապաշտպան օրէնքներով արգիլեց անգլիական ապրանքներուն մուտքը Եգիպտոսէ եւ Սուրիայէ ներս: Անգլիա ամէն շահ ունէր որ Սուլթանի թեւարկութիւնը վերահաստատէ կրկին այդ երկիրներուն վրայ:

Դէպքերը վերջ ի վերջոյ իր փափաքին համաձայն ընթացք մը պիտի առնէին:

Քէօթահիոյ դաշնագիրը չէր գոհացուցած ոչ Սուլթանը, ոչ ալ Եգիպտոսի փաշան: Օսմանեան պետութիւնը կը շարունակէր Մէհմէտ Ալին նկատել պարզ ապստամբ մը, զոր պէտք էր զսպել վերջ ի վերջոյ: Այս վերջինը չէր փափաքեր ամէն կերպ խզել Խալիֆայութեան հետ: Ան կը յաւակնէր Սուլթանը փրկել իր ապիկար խորհրդականներէն, որոնք կը յապաղեցնէին կայսրութեան վերածնունդը:

«Ես կը փափաքիմ մնալ Սուլթանին ծառայողը» ըսած էր ան 1833ին: «Այն օրը որ տղաս Իպրահիմը Պոլիս մտնէ, Սուլթանին ոտքը պիտի իյնայ եւ ներում պիտի խնդրէ»:

Սուլթան Մահմուտ նախ զգաց արդիական բանակ մը ստեղծելու կարիքը: Թուրքիա հրաւիրեց Փրուսիացի սպաներ իբրեւ զինուորական մարզիչներ, որոնց մէջ կը գտնուէր իբրեւ պետ Մոլթքէն. (1870-71ի պատերազմին հերոսը): Ասոնք չորս տարի մնացին պաշտօնի վրայ, բայց Մոլթքէ թերահաւատ էր եղած բարենորոգումներու մասին:

«Բարենորոգումը կայացաւ մինակ արտաքինի, անունի եւ ծրագիրներու մէջ: Ջանացինք եւրոպական սիստեմով բանակ մը կազմել, ուր վերարկուն ռուսական էր, կանոնագիրը՝ ֆրանսական, հրացանները՝ պելժիական, գլխանոցները՝ թրքական, թամբերը՝ հունգարական, սուրերը՝ անգլիական, մարզիչները՝ ամէն ազգէ. բանակ մը՝ կազմուած «թիմար»ճիներէ, ցմահ զինուորներէ, անորոշ ժամանակով ծառայող պահեստիներէ, եւ ուր նորավարժ սպաներ կը կոչուէին պատասխանատու պաշտօններու»:

Սուլթանը այս բանակին վրայ յոյսը դրած էր, պատժելու համար իր ըմբոստ փաշան:

1833էն վերջ պատերազմի պատրուակներ չեն պակսիր:

1834ին Սուլթանը կը գրգռէ Լիբանանը Մէհմէտ Ալիի դէմ: Նոյն տարին կը գրաւէ Ուրֆան, 1837ին կը պահանջէ փաշայէն դրամական հատուցում եւ բանակի կրճատում:

1838ին Լիբանանի նոր ըմբոստութիւն:

Նոյն տարին Թուրքիա Անգլիոյ հետ առեւտրական դաշինք կը կնքէ, ուր նախատեսուած էր ջնջել Մէհմէտ Ալիի տրուած եգիպտական մենաշնորհները:

Մէհմէտ Ալի կը մերժէ ճանչնալ այդ համաձայնութիւնը:

Արդէն եգիպտական եւ թրքական բանակները դէմ դիմաց են Եփրատի ափին:

1839 յունիսին Սուլթանը պատերազմ կը յայտարարէ իր ըմբոստ եւ դաւաճան հպատակին դէմ:

Կարճ տեւեց պատերազմը. երկու շաբաթ եւ միակ ճակատամարտ մը:

Եփրատի աջ ափին վրայ, Հալէպէն հիւսիս, Նիսիպինի մօտ յունիս 24ին հաւաքուած էին 2 բանակները, թրքական բանակը աւելի քան 100,000 զինուոր, զինուած նոր թնդանօթներով եւ գերման մարզիկներով, Մոլթքէի վերին հսկողութեան տակ:

Բախումը տեւեց երկու ժամ: Իպրահիմ փաշայի զինուորական տաղանդը ջարդուփշուր ըրաւ թրքական երիտասարդ բանակը, որ պատերազմի դաշտին վրայ թողուց 4000 մեռեալ, 12,000 գերի, 162 թնդանօթ եւ 25,000 հրացան:

Օսմանեան պետութիւնը կը մնար առանց բանակի: Երկու օր վերջ (1839 յունիս 30ին) կը մեռնէր Սուլթան Մահմուտ: Իսկ թրքական նաւատորմիղը Գափուտան փաշայի դաւաճանութեամբ կ'անցնէր ամբողջութեամբ Մէհմէտ Ալիի կողմը: (14 յուլիս):

Թուրք պատմութեան ողբերգական օրերն էին. կը կարծուէր թէ վերջն է այլ եւս: Գահ կը բարձրանար 16 տարեկան անփորձ տղայ մը, Սուլթան Ապտիւլ Մէճիտ:

Ճիշդ այդ հոգեվարքի օրերուն, Եւրոպայի մէջ բորբոքեցան քաղաքական շահախնդրութիւնները ու միջազգային մրցակցութիւնները: Անգամ մըն ալ Թուրք ներքին տագնապը եւրոպական տագնապի մը ձեւը առաւ, որ մալ մնաց պիտի յանգէր ընդհանուր պատերազմի մը:

Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

(Շար.)

(6)

Փետրուար 18ը Վալանս-Ռօմանի մէջ

oooo

ՎԱԼԱՆՍ, 24 փետր. (Յառաջ).— Ընկերահամակրական ճաշը որ կազմակերպուած էր փետր. 18ին Ռօմանի «Անդրանիկ» խումբին կողմէ, շրջանիս կուսակցական կեանքին մէջ ստեղծեց այնպիսի ջերմ մթնոլորտ մը որ յուսադրիչ է ապագայ աշխատանքներու համար:

Հանդիպումը տեղի ունեցաւ ընկերահամակրական սեղմ շրջանակի մէջ: Կիրակի օր երեկոյեան ժամը 6ին ընկերվարականներու սրահը լեցուած էր մեր ընկերներով եւ համակիրներով, որոնք նախ քան բացումը կը խօսէին ու կը զուարճանային: Բոլորը միաձայնութեամբ ընկեր Սարգիս Պիլալեանը ընտրեցին ատենապետ: Ժամը 7ին 60 ընկերներ եւ համակիրներ արդէն գրաւած էին իրենց տեղերը: Անպաշտօն կերպով կ'ըլլային բաժակաճառեր, խմբերգներ եւ մեներգներ: Սրտաբաց կերպով կը խօսէին բոլորը, եւ խանդավառուելով օրուան տրամադրութիւններէն, գովքը կ'ընէին Հ.Յ. Դաշնակցութեան, բոլորն ալ հաւատք յայտնելով անոր վերջնական յաղթանակի մասին:

«Մշակ բանուոր»ի խմբերգէն վերջ, ատենապետը խօսքը տուաւ ընկեր Զաքարին, պաշտօնական բացումը կատարելու համար: Ընկերը աչքի առջեւ ունենալով փետր. 18ի տարեդարձը, ներկաները հրաւիրեց մէկ վայրկեան ոտքի կենալ, ի յարգանս բոլոր անոնց որ ինկան այդ օրը յանուն հայ ժողովրդի անկախութեան: Ծափերու ընթացքին խօսք առին ընկերներ Սուրէն, Անդրանիկ, Արսէն, Շահէն, Կասեան, Մարտիրոս եւ համակիրներ, միշտ վեր հանելով Հ.Յ.Դ. զոհաբերութիւնը եւ կամքը: Մեզի համար ուրախալի պարագայ մըն էր կանանց մասնակցութիւնը իրենց հայրենաշունչ մեներգներով: Մեծ էր մեր համակիրներու մասնակցութիւնը մեներգով եւ ուղերձներով եւ եթէ չեմ յիշատակեր իրենց անունները, թող ներողամիտ ըլլան, քանի որ չեմ գիտեր:

Ժամը 11ն էր եւ ճաշը գրեթէ վերջացած, երբ ընկեր Աշոտ Իսահակեան հասաւ Սէնթ Էթիէնէն: Իբրեւ օրուան բանախօսը, ընկերը քիչ մը հանգստանալէ յետոյ երկար ճառ մը խօսեցաւ:

— «Փետր. 18»ի նշանակութիւնը երեւան բերելու համար, պէտք է անդրադառնանք հայ ժողովրդի անցեալի վրայ: Հինէն ի վեր մենք հայ ժողովրդի մէջ կը նշմարենք օտարամոլութիւն եւ հայրենասիրութիւն: Մէկ կողմէն Վարդաններ միւս կողմէ Վասակներ: Շատ հին ժամանակներէն կը տեսնենք մենք Անին համբաւելի, բարգաւաճ, օրրան քաղաքակրթութեան, յետոյ օտարամոլութիւնը Անին կը յանձնէ հայ ժողովրդի թշնամիներուն եւ մեր լոյսի քաղաքը կը դառնայ աւերակ»:

Այս յառաջաբանէն յետոյ դառնալով մեր օրերուն, ընկերը պարզեց բոլշեւիկեան քաղաքականութեան խարդախութիւնները: «Բոլշեւիկները որ 1918ին կողմնակից էին ժողովուրդներու ազատագրման գաղափարին, Լէնինի գլխաւորութեամբ ստորագրեցին Պրէսթ Լիտովսքի դաշնագիրը: Բոլշեւիկ Ռուսը դարձաւ Թուրքին դաշնակից: Եթէ չըլլար ռուս բոլշեւիկը, Թուրքը իր այսօրուան նուաճումները չէր ունենար: 1917ին բոլշեւիկներու հրաւէրով Բագուի մէջ գումարուեցաւ Արեւելեան ժողովուրդներու համագումարը: Իրականութեան մէջ սա բոլշեւիկներու եւ իսլամ ժողովուրդներու համագումար էր: Բոլշեւիկները դուրս եկան իսլամի բարեկամ եւ համագումարը ի շահ Թուրքին եւ Թուրանականութեան: Այդ համագումարին որոշումով Հայաստանը պէտք է դառնար կամուրջ բոլշեւիկներու եւ Թուրքիոյ միջեւ: Բոլշեւիկները սկսան զէնք եւ դրամ փոխադրել Նախիջեւանի վրայով դէպի Թուրքիա:

1920ի գարնան սկիզբները տեղի ունեցան Զանգեզուրի ապստամբութիւնները Թուրք եւ Թաթար խառնակիչներու կողմէն: Ու երբ հայկական բանակը յաղթական դուրս կուգար, յանկարծ իր դէմ գտաւ ռուսական բանակը: Հայ բանակի կործումը սկսաւ ինչպէս այդ օրերէն: Որովհետեւ իր թիկունքին գտաւ Թուրքը, դիմացը՝ Ռուսը եւ ներսը՝ հայ համայնավարները: Տեղի ունեցան կատաղի կռիւներ, յետոյ բանակցութիւններ Շանթի գլխաւորութեամբ: Բայց բոլշեւիկները եղան խոստմնադրուժ: Հոս պէտք է ըսել թէ Հայաստանի կործանման պատճառներէն մէկն ալ Դաշնակցութիւնն էր, սա իմաստով որ երբ 1919ին Վրաստանը եւ Ազրբէջանը իրենց երկրէն դուրս քշեցին համայնավարները, Դաշնակցութիւնը թոյլ տուաւ որ անոնք մեր երկիրը մտնեն: Նկատելով զանոնք գաղափարական մարդիկ, թոյլ տրուեցաւ անոնց մտնել մեր երկիրը, մինչեւ անգամ պաշտօններ յանձնուեցան, պայմանաւ որ հակապետական գործ չկատարեն: Բայց անոնք որոնց հետ անցեալին մէջ կռուած էինք կողք կողքի ընդդէմ բռնապետութեան, չյարգեցին յեղափոխական սրբութիւնները:

Այս պահուն էր որ Երեւանէն երեսուն քիլոմէթր հեռու Թուրքերը ապստամբեցան եւ այն հայ բոլշեւիկները, որ հալածուելով Վրացիներու եւ Ազրբէջանցիներու կողմէ գրկաբաց ընդունուած էին Հայաստանի մէջ թռուցիկ մը հանեցին որով Դաշնակցութիւնը կը մեղադրուէր իբրեւ աշխարհակալ եւ կը յանձնարարուէր հայ բանակին չկռուիլ Թուրք աշխատաւորին դէմ:

Եկաւ 1920 մայիս մէկը: Տօն համայն աշխատաւորութեան: Ցնծութիւնը մեծ էր բոլորի համար: Հայաստանի կառավարութիւնը Մայիս Մէկը կը տօնէր պաշտօնապէս եւ խորհրդարանի շէնքէն կը խօսէին բոլոր կազմակերպութիւնները, մինչեւ անգամ Վրացիները եւ հայ համայնավարները: Իր ճառի մէջ համայնավար ներկայացուցիչը կը յայտարարէր.— «Կեցցէ՛ խորհրդային Հայաստանը եւ անկցի Դաշնակցութիւնը»: Համայնավար եւ Թուրք դաւադրութեան դէմ միջոցներ ձեռք առնուեցան, բայց արդէն դաւը նիւթուած էր: Մայիս 7ին ցոյց մը տեղի ունեցաւ Ալէքսանդրապոլ: Համայնավարները կը մտնեն Դաշնակցութեան ակումբը, կը պատռեն Դաշնակցութեան եռորդութեան եւ հերոսներու նկարները եւ Ալէքսանդրապոլը կը հռչակեն խորհրդային: Ու կը հեռագրեն Հայաստանի կառավարութեան.

— «Մենք ենք երկրի տէրը, դուք պատասխանատու էք Ռազմական Յեղափոխական Կոմիտէի առջեւ»: Այլ եւս քաղաքացիական կռիւ էր: Յանուն ժողովրդի անկախութեան պէտք էր իշխանութիւնը յարձակէր եւ Մայիս 10էն մինչեւ մայիս 20 ըմբոստացումները զսպուեցան: Ու մայիս 28ին հայ հանրապետութեան երկրորդ տարեդարձը տօնուեցաւ փառաւորապէս, ժողովրդական բոլոր խաւերու խանդավառ մասնակցութեամբ:

Եկան յաջորդական դէպքերը: Բոլշեւիկները մտան Ազրբէջան: Վերջնագիր մը ղրկեցին Հայաստանի կառավարութեան պարպելու համար Ղարաբաղը եւ Զանգեզուրը եւ արդէն շրջապատած էին Զանգեզուրի մէկ մասը: Բայց իրենց դէմ գտան հայկական բանակը: Եւ եթէ այսօր այդ գաւառներու մէկ մասը Հայաստանի կը պատկանի, Նժդեհի եւ Դրոի շնորհիւ է: Մինչեւ այս թուականը արիւնահեղութիւն գոյութիւն չունէր: Բոլշեւիկները Դիլիջանի մէջ գնդակահարեցին Վահան Խորէնին եւ Շիրինեանը, երկու ամբասիր հայ յեղափոխականներ: Անկէ վերջ է որ կը սկսին Դաշնակցութեան խստութիւնը, ի խնդիր հայրենիքի պաշտպանութեան:

Բայց հոս արդէն պէտք է անդրա՛դառնանք որ 1919 Թուին գաղտնի համաձայնագիր գոյացած էր, որով եթէ ճերմակ բանակները յարձակին բոլշեւիկներու դէմ, Թուրքը Հայաստանի վրայով պիտի օգնէր բոլշեւիկներուն եւ փոխադարձաբար: Մենք կը տեսնենք որ Հայաստանի բախտը որոշուած էր: Սխալ է այն մեղադրանքը թէ հայ բանակը չկռուեցաւ: Մինչեւ Կարս շատ կռիւներ տեղի ունեցան եւ յաջող կերպով: Հոս արդէն երեւան կուգար հայ բոլշեւիկներու դաւադրութիւնը: Անոնց փրոփականտն էր «Թուրքը մեր եղբայրն է», վհատեցաւ հայ բանակը եւ 5րդ գունդը չկռուեցաւ: Վհատութիւն յառաջ եկաւ ժողովուրդին եւ բանակին մէջ: Երբ մէկ կողմէն ծանր պայմաններու տակ բանակցութիւններ կը կատարուէին Թուրքիոյ հետ, Բագուի մէջ իսկ բոլշեւիկները իրենք զիրենք կը յայտարարէին Հայաստանի խորհրդային կառավարութիւն: Սա արդէն կոթնած օտար սուիններու վրայ հայ բոլշեւիկներու մուտքն էր Հայաստան որ տեղի ունեցաւ վերջնականապէս նոյեմբեր 29ին: Նոյեմբեր 29ը պէտք է նկատել գերեզմանը հայ անկախութեան»:
թեան»:

Ընկերը այնուհետեւ ներկայացնելով բոլշեւիկներու հետ կնքուած համաձայնութիւնը, նորեկ իշխանութեան բարբարոսութիւնները եւ փետր. 18ի համաժողովրդական ապստամբումը, եզրակացուց.

— Անոնք որ երէկ մեր հետ կռուեցան ընդդէմ բռնապետութեան, այսօր խեղաթիւրելով դէպքերը կը պղծեն իրենց մեռելներու սրբութիւնը: Այստեղ արդէն մենք կը նշմարենք հայկական ոգիի թուլութիւնը: Կարծես այդ մէկ պատկերն էր մեր գետերուն՝ Արաքսի, Եփրատի եւ Տիգրիսի որոնք գրկելով հայ հողէն, մեր ընդերքի գանձը կը տանին օտար ափեր: Պատմութեան մէջ միշտ ալ կը հանդիպինք Վարդաններու եւ Վասակներու, բայց Վարդաններու գործը պէտք է չարունակուի:

ՇԱՔԱՐ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Երէկ եւ այսօր

ԱՆԻԷՌ.— 1924 Թուին եւ անկէց վերջը Պուա Գոլոմպի հայ բանուորները եւ բանուորուհիները կ'աշխատէին Լըվալուայի եւ Քլիշիի մեծ գործարանները, որ ոտքով հազիւ քսան վայրկեան կը տեւեն: Անիէռ-Պուա-Գոլոմպի բանուորներէն զատ, շատ մը հայրենակիցներ կուգային Փարիզէն եւ ուրիշ արուարձաններէ: Կրնամ ըսել որ չորս մեծ գործարաններու հայ աշխատաւորները հազարէ աւելի էին: 1924էն մինչեւ 1928 հայ բանուորին ոչ կանոնաւոր թուղթ կը հարցնէին, ոչ ալ ուրիշ բան: Մանաւանդ մինչեւ 1926ի վերջերը վերակացուները կը պատուիրէին բանուորներուն թուղթ չունեցողներն ալ բերել որ աշխատին օրական քանի ժամ որ կրնան: Արդարեւ, գործի առատութեան տարիներն էին, բայց մենք Հայերս կարծելով թէ մինչեւ վերջը այսպէս պիտի շարունակուի, վաղուանը չէինք մտածեր: 1929ի վերջերը գործերը պակսեցան, եւ հարիւրաւորներ ճամբուեցան:

Վերջերս երկու ընկերներով պտոյտ մը կատարեցինք մեր աշխատած գործարանները: Առաջին անգամ հանդիպեցանք Լըվալուայի առջեւ (Սիթրօէն), ուր գործի համար կը սպասէին 50 հոգի: Պաշտօնեան դուռը կը բանար եւ «կը ցաւիմ» ըսելով կը ճամբէր: Յետոյ գացինք Ալգասիէն գործարանը որ հեռախօսի թելեր կը շինէ եւ 1925ին մինչեւ 2000 բանուոր ունէր: Հոս բնաւ հարցնող չկար: Զգախէժի գործարանը որ 500 բանուոր ունէր 1925ին, դռնապանը միեւնոյն պատասխանը կուտայ բոլորին — գործ չկայ: Եւ վերջապէս Մէքանիք Քլիշի, որ 1925ին մինչեւ 4000 բանուոր ունէր, բոլորովին գոցուած է: Մինչդեռ 1924էն 1929 եռուզեռը աննկարագրելի էր, պողպավաճառ, չաքարավաճառ, գուլպայ ծախող իրար կը հրմշտկէին: Կատարեալ տօնավաճառ: Այսօր գնա եւ մարդ կամ ուրախութիւն փնտռէ...

Ընթերցողին գաղափար մը տալու համար, կուտամ նոյն գործարաններու բանուորներուն այսօրուան թիւը, թէ՛ տեղացի եւ թէ Հայ: Սիթրօէնը 1925ին ունէր 5000 գործաւոր, որոնց 200է աւելին Հայ էին: Ներկայիս ունի 2000 բանուոր, որոնց միայն տասը Հայ: Ալգասիէն 1925ին ունէր 2000 բանուոր եւ մօտ 150 Հայ: Ներկայիս 300 բանուոր որոնց մէկը Հայ եւ Փրանսահպատակ: Զգախէժի գործարանը՝ 500 բանուոր, որոնց 150է աւելին Հայ եւ Հայուհի: Ներկայիս հազիւ 60 բանուոր կայ: Մէքանիք Քլիշի՝ 1925ին ունէր 4000 բանուոր, որոնց 500է աւելին Հայ եւ Հայուհիներ: Ներկայիս գործարանը փակուած ըլլալով բոլոր բանուորները դուրս ձգուած են եւ շէնքը դարձած է կառատուն (կառաժ): Տակաւին չեմ խօսիր պզտիկ արհեստանոցներու մասին որոնք բոլորն ալ կրճատեցին իրենց բանուորները:

Անշուշտ այս բոլորին պատճառը այն է որ մեծապէս պակսած են Ֆրանսական արտածումները: Շատեր կը վախնան որ այս վիճակը աւելի երկար տեւէ:

Յակոբ Ադամեան

ԽՄԲ.— Կը թելադրենք մեր թղթակիցներուն այսպիսի տեղեկութիւններ հաղորդել իրենց շրջաններէն:

ՄԱՄՈՒԼ

ՏՕՆԵՐՈՒ ԻՄԱՍՏԸ

oooo

Պուքրէշի «Արագ»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (18 փետր.).

— «Ճառեր արտասանելու կամ լսելու, ծափելու կամ պարելու համար չեն անշուշտ տօները՝ որոնց օր ենք յատկացուցած տարուան մէջ: Անոնք իրենց իմաստը ունին, ամէն մէկը զատ զատ: Եթէ Ապրիլ 24ը հայ ժողովուրդի սուգի օրն է՝ երբ ան միտքը կը բերէ իր մեռելները ու անոնց կտակը անգամ մըն ալ կը հրահրէ իր հոգիին խորը, ու Մայիս 28ը տօնն է իր ազատութեան երբ հայ ժողովուրդը անգամ մըն ալ կ'ոգեկոչէ դարերուն պայքարը ստրուկ ցեղի մը շղթաները փշրելու համար, յաղթանակը՝ որ մեզ ընծայեց առաջին հանգրուանը, եւ ուխտը վաղուան ոգորումներուն, եթէ, կ'ըսենք, Հայ Մշակոյթի Օրուան առթիւ հայ ժողովուրդը իր հոգեկան արժէքները նժարը կը դնէ ու նոր ճիգերու կը լարէ իր միտքն ու հոգին, կամ Վարդանանց տօնին կը մեծարէ յիշատակը իր նախնիքներուն որոնք թիւէն չվախցան երբ պէտք եղաւ պաշտպանել ու պահպանել գոյութիւնը ցեղին,— Փետրուար 18ն ալ իր իմաստը ունի: Յիշատակութեան առիթ մը չէ միայն ըմբոստութեան մը որ հայ ժողովուրդը ոտքի հանեց կարմիր ռէժիմին դէմ, այլ դաս մը եւ ազդարարութիւն մը միանգամայն:

Դաս՝ որովհետեւ ան տարեդարձն է օրուան մը, երբ հայ ժողովուրդը միահամուռ պոռթկումով փորձեց սանձել այն խելագար քաղաքականութիւնը զոր հայ կարմիրները բերին Հայաստան, յանձին առաջին Յեղկոմին: Հայ բոլշեւիկ հեղինակ մը, Բ. Բորեան, երկհատոր ուսումնասիրութեան մը մէջ որ «Հայաստան, Միջազգային դիւանագիտութիւն և Խորհրդային Միութիւն» խորագիրը կը կրէ, եւ որ լոյս տեսաւ փետրուարեան ապստամբութենէն յետոյ, 1928ին, Մոսկուայի մէջ, իբր պետական հրատարակութիւն, 115րդ էջէն մինչեւ 140րդը ամբողջ գլուխ մը նուիրած է այդ ըմբոստութեան: Բ. Բորեան, կարելի եղած անաչառութեամբ կը բացատրէ պատճառները որոնք ծնունդ տուին այդ ժողովրդական ընդվզումին: Թափուած հայ արիւնին ամբողջ մեղքը կը փաթթէ ան Յեղկոմի վզին, «որ, կ'ըսէ, բռնեց անխնայ բռնագրաւումների ուղին, առանց հաշուի առնելու գիւղացիութեան ընդհանուր տնտեսական վիճակը եւ նրա հոգեբանական դրութիւնը: Առանց կազմակերպուած կարգապահ մեքենայի, առանց նախօրօք մտքերը պատրաստելու եւ երկրի իւրայատուկ պայմանները հաշուի առնելու, Յեղկոմը կարգախօս է հրապարակ նետում թէ պէտք է բռնագրաւել եւ գրաւել քաղաքների մասնաւոր անձանց պարէնն ու գիւղացիութեան հացի պաշարը: Անկարգ բռնագրաւում, գրաւում, վճռականապէս ամէն բանի,— զինուորական հագուստ, բրինձ մաքրելու մասնաւոր եւ ամէն տեսակ գործիքներ, գիւղացիներին պատկանող մեղուի փեթակներ, սպիտակեղէն, զգեստեղէն, առանց դասակարգային խտրութեան բոլոր քաղաքացիների տնային գործերը, եւն.— այս ամէնը ի հարկէ բոլորովին դասակարգային բնոյթ կրող քայլեր չէին եւ արդիւնք էին խորհրդային քաղաքականութեան եւ կոմմունիստական դասակարգային գաղափարախօսութեան անծանօթութեան եւ անփորձութեան: Բնական է որ բռնութեամբ գործադրուող այս քայլերը հիմնական պատճառներն էին երկրի ապստամբութեան»:

Բոլշեւիկ հեղինակը մանրամասն փաստերով եւ խորհրդային օրէնսդրութեան տուեալներով ցոյց տալով որ Յեղկոմը բռնագրաւման իր այս քաղաքականութեամբ ոտնակոխ կ'ընէր խորհրդային իշխանութեան օրէնքները ու սահմանած կարգերը, եւ այդ՝ այնպիսի երկրի մը մէջ «ուր բանուորութիւնը, որպէս կազմակերպուած ու կարգապահ ուժ, ոչ միայն փոքրաթիւ էր այլ եւ թոյլ, իսկ գիւղացիութիւնը կազմում էր բնակչութեան ահագին մեծամասնութիւնը, ուր դրամատիրութիւնը բացակայում էր», կ'ըսէ թէ «ապստամբութեան ներքին պատճառները եւս, որոնք՝ նոյնպէս խաղացին կարեւոր դեր»:

Բորեան կ'ըսէ արդարեւ թէ «խորհրդային իշխանութիւնը ոչ մի որոշ միջոց չէր գործածում Թուրքերին Հայաստանից հեռացնելու համար, մինչդեռ ազգաբնակչութիւնը հաւատացած էր որ Խորհրդային Ռուսաստանի հետ բարի հարեւանական յարաբերութիւններ հաստատելուց յետոյ Թուրքերը այլ եւս Հայաստանում անելիք չունենն», ու կը խօսի Թուրքերու հակահայ քաղաքականութեան, Վրաց մենշեւիկներու ոտնձգութիւններուն, ու Հայաստանի տնտեսական մեկուսացման մասին», ի վերջոյ եզրակացնելով որ մէկ կողմէ «հողային խնդիրները, գաղթական զանգուածները, շրջափակումը, ցուրտը, սովը, եւն., իբրեւ արտաքին գործօններ», եւ միւս կողմէ այն պարագան որ «այսպիսի ծանր պայմաններում՝ Հայաստանի Յեղկոմը դիմեց պետականացման եւ բռնագրաւման, հին հարկերի հաւաքման, բանտերում թողնելով այնպիսի մարդկանց որոնք պէտք է ձերբազատուած լինէին, բոլոր այս հանգամանքները ահա միասին առած հանդիսանում էին այն պատճառները որոնք առաջ բերին Հայաստանի հակայեղափոխական շարժումը եւ 1921 փետրուարի յեղաշրջումը»:

ԾԻԾԱՂ

Հացկերոյթի մը մէջ.—

Օրիորդ մը,— Կ'ուզեմ բան մը երգել, բայց ժամանակը ուշ ըլլալով կը վախնամ որ ձեր դրացիները անհանգիստ ըլլան:

Տանտէրը (միամտօրէն).— Հոգ մի ընէք, Օրիորդ, երգեցէք, ամէն մարդ իր կարգին, երէկ գիշեր անոնց շունը այնքան ոռնաց, բայց մենք բան մը չըսինք:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՍՈՒՐԲ ԿՈՅՍՆ ՈՒ ՄԱՅՐԱՊԵՏԸ

(ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ)

ԽՄԲ.— Հետեւեալ պատմուածքը փրցուած է Կոթֆրիտ Քէլլէրի «Եօթը հէքեաթներ»էն: Մասնագիտութեամբ նկարիչ մըն էր ան որ իր արուեստը կատարելագործեց Գերմանիոյ մէջ, բայց յետոյ լքեց այդ ասպարէզը, գրականութեան նուիրուելու համար: Իր գլխաւոր գործն է «Գեղեցիկ Հայնրիխ» նորավէպը, ուր երեւան կուգայ իբրեւ ինքնատիպ հեղինակ մը: Ծնած է Ցիւրիխի մէջ 1819ին եւ մեռած է 1890ին:

Անէի, տայր ոք ինձ թեւս որպէս
աղաւնոյ՝ զի թռչէի վերանայի եւ
հեռացեալ դադարէի յանապատի:

Սաղմոս ԾԵ. համար Զ.

Սպիտակ պատերով վանքը փռուած էր լերան վրայ որուն առջեւ կը տարածուէր ընդարձակ համայնապատկեր մը: Կիներ կային ներսը՝ գեղեցիկ. ու կիներ որ գեղեցիկ չէին. ամէնքն ալ, համաձայն խստապահանջ օրէնքին, կը ծառայէին Աստուածորդւոյն եւ Սուրբ Կոյսին:

Մայրապետներուն ամէնէն գեղեցիկը Պէաթրիսն էր՝ վանքին լուսարարուհին: Բարձրահասակ էր ան ու տպաւորիչ. իր պաշտօնը կը կատարէր ինքնավստահ շարժուձեւերով. կը հակէր դպրաց դասուն եւ խորանին, աչքէ կ'անցընէր պահարանը եւ մատուռին զանգակը կը հնչեցնէր առտուան առաջին շողերուն եւ վերջալոյսին մարմրող լոյսերուն հետ: Եւ սակայն շատ անգամ արցունքոտ նայուածք մը կը նետէր ան դէպի հեռաւոր կապոյտը. ու այնտեղ կը տեսնէր հրացաններ որ կը փայլէին. կը լսէր անտառի որսորդներուն փողը ու վճիտ ձայնը մարդերուն եւ իր կուրծքը կը լեցուէր անսահման կարօտով:

Ա՛լ չկրցաւ զսպել իր փափաքը եւ յունիսի լուսնակ գիշեր մը ելաւ անկողինէն, հագուեցաւ, նոր եւ դիմացկուն կօշիկներ անցուց ոտքերուն ու ճամբորդելու պատրաստ գնաց խորանին առջեւ:

— Հաւատարմօրէն ծառայեցի քեզի այսքան տարի, ըսաւ ան Սուրբ Կոյսին, բայց հիմա, ա՛ռ այս բանալիները, որովհետեւ այլ եւս չեմ դիմանար այն կրակին որ ահաւասիկ կը վառէ սիրտս:

Բանալիներուն տրցակը դրաւ խորանին վրայ ու դուրս ելաւ վանքէն: Քալեց. ամայի էր լեռը. երկար ժամանակ թափառեցաւ ու հասաւ կաղնիներու անտառ մը ուր շատ մը ճամբաներ կը բացուէին: Չէր գիտեր թէ ինչ ուղղութիւն պիտի առնէր: Նստաւ քարաշէն աւազանով աղբիւրի մը եզերքը ուր ճամբորդներուն յատուկ նստարան մը կար: Մինչեւ առաւօտ մնաց այնտեղ եւ գիշերուան ցօղը ծածկեց անոր հագուստները:

Ու յետոյ արեգակը ծագեցաւ ծառերուն կատարէն. անոր առաջին ճառագայթները ինկան զրահակիր ձիաւորի մը վրայ որ անտառին ճամբէն կուգար միս մինակ: Վանքին աղջիկը իր գեղեցիկ աչքերը սեւեռեց դէպի այն կողմը եւ անքթիթ նայեցաւ մարդուն: Ձայն չհանեց բնաւ ու թերեւս ձիաւորը չպիտի կրնար տեսնել զինքը, եթէ գլգլացող աղբիւրին երգը չգրաւէր անոր ուշադրութիւնը:

Տղան մօտեցաւ աղբիւրին, վար ցատկեց ձիէն, որուն ջուր տուաւ եւ յարգալիր բարեւեց աղջիկը:

Խաչակիր մըն էր ան որ երկար բացակայութենէ մը յետոյ, տուն կը վերադառնար: Առանձին էր, որովհետեւ կորսնցուցեր էր իր բոլոր զինուորները:

Հակառակ իր քաղաքավար շարժումներուն, անիկա չհեռացուց իր աչքերը գեղեցիկ Պէաթրիսէն որ սեւեռուն նայուածքով կը դիտէր շարունակ այդ անծանօթ տղան: Չէ՞ որ անիկա մաս կը կազմէր այն աշխարհին որուն կարօտն ունէր իր սրտին մէջ:

Բայց յանկարծ ամչցաւ ու վար կախեց աչքերը:

Ձիաւորը հարցուց վերջապէս աղջկան թէ ուր կ'ուզէր երթալ եւ կրնա՞ր ծառայութիւն մը մատուցանել անոր: Մայրապետը զարմացաւ երբ լսեց անոր հնչեղ ձայնը, դարձեալ նայեցաւ անոր՝ հրապուրուած ու պատմեց թէ վանքէն փախած էր աշխարհը տեսնելու համար: Սկսած էր արդէն վախնալ եւ չէր գիտեր իր ճամբան:

Ձիաւորը խնդաց եւ ըսաւ որ կրնար առաջնորդել զայն եթէ կը վստահէր իրեն: Իր դղեակը, աւելցուց ան, մէկ օրուան ճամբայ միայն հեռու էր անտառէն, կրնար այնտեղ՝ հանդարտ ու ապահով իր պատրաստութիւնները տեսնել եւ լաւ մը խորհելէ ետք կրնար շարունակել իր ուղին դէպի լայնատարած աշխարհը:

Պատասխան չտուաւ, սարսուռ մը զգաց եւ սակայն չընդդիմացաւ երբ տղան գրկեց զինքը եւ նետեց ձիուն կռնակը: Յետոյ տղան ինքն ալ տեղաւորուեցաւ թամբին վրայ՝ ամօթխած ու վարդագոյն այտերով մայրապետին ետեւը եւ ուրախ-զուարթ անցաւ անտառներէն ու դաշտերէն: Ու այդպէս երկու մղոն, երեք մղոն ճամբայ կորեցին: Պէաթրիս ուղղաձիգ նստած էր ձիուն վրայ ու կը դիտէր հեռուն: Բայց քիչ յետոյ գլուխը հանդչեցուց կտրիճ զօրականին կուրծքին վրայ: Ձիաւորը համբուրեց աղջիկը:

Երեք մղոն եւս մօտեցան դղեակին: Այս անգամ Պէաթրիս ինքն էր որ կարօտագին կը համբուրէր տղան, կարծես թէ վանքին լուսարարուհին եղած չէր երբեք իր կեանքին մէջ: Ու երկուքին ալ այլ եւս չտեսան այն սքանչելի համայնապատկերը որ կը շրջապատէր զիրենք: Վանքին աղջիկը, որ աշխարհի կարօտը ունէր իր կուրծքին տակ, փակած էր հիմա իր աչքերը անոր առջեւ:

Այդ աշխարհին պատկանող մանիկը զոր ահաւասիկ ձին կը տանէր իր քամակին վրայ, բաւական էր իրեն համար:

Ասպետ Վոնէպօլտն ալ գրեթէ մոռցեր էր իր հօրը դղեակը: Բայց ահա, լուսնկայ գիշերուան մէջէն երեւցան անոր աշտարակները: Անդորրութիւն կը տիրէր դղեակին շուրջը ու ոչ մէկ ձայն կուգար ներսէն, լոյս ալ չկար:

(1) (Շար.)

Անգլ. Թարգմ. Ժ. Մ.

Մերակոյտն ալ վաւերացուց

Հակառակ ընկերվարականներու ընդդիմութեան, ծերակոյտն ալ իր առջի օրուան նիստին մէջ, 19ի դէմ 277 ձայնով հաստատեց այն օրինագիծը որուն համաձայն Տումէրկի դահլիճը բացառիկ լիազօրութիւններ կը ստանայ, ելեւմուտքի հաւասարակշռութեան համար: Ինչպէս գրած ենք, այս ելմտական դիկտատորութիւնը պիտի տեւէ մինչեւ յունիս 30: Պ. Տումէրկ այս առթիւ ալ վստահութեան խնդիր դրաւ, յայտարարելով թէ մերժուելու պարագային պիտի հրաժարի:

Ո՞Վ ՍՊԱՆՆԵՑ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՊԱՇՏՕՆԵԱՆ

Գրած էինք թէ՝ Պոլսոյ խորհրդային հիւպատոսարանին մէջ մեռած գտնուեր է ընկերի դեսպանատան քարտուղարներէն Վասիլ Մեշին:

Նոր հեռագրի մը համաձայն, քարտուղարը ոչ թէ անձնասպան եղած, այլ սպաննուած է Չեկային կողմէ: Քարտուղարը կասկածի տակ էր երկար ատենէ ի վեր, իբրեւ թէ խ. իշխանութեան թշնամիներուն միացած ըլլալով: Վերջերս Պոլիս կանչուեցաւ ստիպողաբար, բացատրութիւններ տալու համար Չեկայի լիազօրին առջեւ: Կը թուի թէ այդ հարցաքննութեան ատեն է որ սպաննուեցաւ: Քարտուղարին դիակը գտնուեցաւ հիւպատոսարանի բաղնիքին մէջ եւ իրազեկներ կը կարծեն թէ տեղն ու տեղը զարնուած է, մերժած ըլլալով Մոսկուա երթալ:

ՉԻՒՆ ՁՄԵՌ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

Շատ կարճ տեւեց գարնանային օդը՝ Փարիզի եւ ամբողջ Ֆրանսայի մէջ: Օդը սաստիկ ցուրտ է եւ առջի օր ձիւն տեղաց թեթեւօրէն: Գաւառներու մէջ աւելի ծանր է կացութիւնը: Ձիւնի եւ փոթորիկի հետեւանքով ընդհատուած են օդանաւային հաղորդակցութիւնները Ֆրանսայի եւ կեդր. Եւրոպայի միջեւ: Տեղ — տեղ ձիւնը նստած է մինչեւ 10 սանթիմեթր բարձրութեամբ:

Ձիւն_ձմեռ կը տիրէ նաեւ Անգլիոյ մէջ: Շատ մը քաղաքներ ձիւն մաքրել կուտան անգործներուն:

■■■■■■■■

LOTERIE NATIONALE
Է. ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ինչպէս գրած ենք, Ֆրանսայի Ազգային Պարգեւախաղին է. շերտին վիճակահանութիւնը տեղի ունեցաւ երեքշաբթի, 27 փետրուար:

Հինգ միլիոնի մեծ պարգեւը շահած է K. շարքէն 068.583 թիւը:

Հետեւեալ թիւերէն իւրաքանչիւրը շահած է մէկ միլիոն փրանք.—

Շարք H	no. 020.078
Շարք K	no 079.967
Շարք X	no 039.075
Շարք T	no 041.326
Շարք X	no 025.728
Շարք X	no 084.602
Շարք K	no 051.587
Շարք J	no 098.579
Շարք A	no 052.733
Շարք M	no 063.300
Շարք L	no 034.683
Շարք C	no 095.537
Շարք K	no 008.954
Շարք E	no 015.300
Շարք Y	no 042.769

Բոլոր շարքերուն մէջ (20 հատ) 013.360 թիւը շահած է 500.000 փրանք:

7.438 վերջացող թիւերը շահած են 100.000 փրանք:

(200 հատ) 0.611 վերջացող թիւերը 50.000 փրանք:

(200 հատ) 019 վերջացող թիւերը շահած են 10.000 փրանք:

(2000 հատ) 7 վերջացող թիւերը շահած են 200 փրանք:

⁂ Հինգ միլիոնի մեծ պարգեւը շահած է նպարավաճառ մը, Տիկին Մէռի, որ կը բնակի Կառի նահանգին մէջ: Երեք զաւակ ունի:

„ՅԱՌԱՋ"Ի ՆՈՐ ՎԻՃԱԿԱԽԱՂԸ
ԻՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

„ՅԱՌԱՋ"Ի ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ ԳՆԱԾ ԷՀԵՏԵՒԵԱԼ ԵՐԵՔ ՏՈՄՍԵՐԸ, ԻՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

8րդ շերտ թիւ	04,738	շարք	R.
- - -	53,171	-	U.
- - -	75,619	-	V.

Շահելու պարագային, ԱՐԴԻՒՆՔԻՆ ԿԷՍԸ ՊԻՏԻ ԲԱԺՆՈՒԻ անոնց որ.—

1. ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴ կը գրուին, փետրուար 6էն մինչեւ վիճակահանութեան օրը, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ:

2. ԿԸ ՆՈՐԵՑԵՆ իրենց բաժանորդագրութիւնը, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ:

3. Ինչպէս եւ այն ՏԱՐԵԿԱՆ եւ ՎԵՑԱՄՍԵԱՑ բաժանորդներուն որոնք մասնակցեցան « ՅԱՌԱՋ »ի առաջին վիճակախաղին, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ: (Եռամսեայ բաժանորդներէն կ'օգտուին անոնք որ նոր ԲԱԺՆԵԳԻՆ մը կը վճարեն):

Բաշխումը պիտի ըլլայ հետեւեալ համեմատութեամբ.—

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	50%
ՎԵՑԱՄՍԵԱՑ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	30%
ԵՌԱՄՍԵԱՑ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	20%

Իսկ 9րդ շերտէն գնած ենք հետեւեալ տոմսերը, ԱՅՆ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ ՈՐ ԱՄԷՆ ՕՐ ՁԵՌՔԷ ԿԸ ԳՆԵՆ:

9րդ շերտ թիւ	28,474	շարք	Y.
- - -	54,726	-	X.
- - -	81,172	-	R.

Այս թիւերն ալ շահած պարագային, ԱՐԴԻՒՆՔԻՆ ԿԷՍԸ պիտի բաժնուի բոլոր այն ընթերցողներուն որոնք վարչութեան կը ներկայացնեն ՑԻՍՈՒՆ ՅԱՋՈՐԴԱԿԱՆ ԿՏՐՕՆՆԵՐ, սկսելով 1934 փետրուար 6էն:

Կտրօնները ամէն օր պիտի հրատարակուին Գ. էջի թերթօնին տակը, ԹԻՒՈՎ ԵՒ ԹՈՒԱԿԱՆՈՎ:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Կազմակերպուած՝ Իսի - լէ - Մուլինոյի
ՍԹԱՆՈՋՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
(իր իններորդ տարեդարձին առթիւ):
Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը ծէն 12
Պ. ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆԻ չքեղ սրահին մէջ
45 rue de la Défense. Issy-les Moulineaux (Seine):
բանախօսութիւն եւ գեղարուեստական բաժին:

Յ. Հ. Դ.
Փարիզ եւ արուարձաններ

ՓԱՐԻԶԻ, ԻՍԻ - ԼԷ - ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ, ԱՆԻԷՌ - ԳՈԼԱ - ՔՈԼՈՆԲԻ, ԱՌՆՈՒՎԻԼ - ՍԱՐՍԷԼԻ, ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ, ՊԱՆԵԷՕ - ՔԱՇԱՆի Կոմիտէները ընդհ. ժողովի կը հրաւիրեն իրենց շրջանի բոլոր ընկերները այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին Սօսիէթէ Սավանթի D սրահին մէջ 8, rue Danton, Métro: Odéon: Կարեւոր զեկոյցներ:

ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» Կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Ռոստոմ խումբը այս երեկոյ ժամը 8.30ին Ռոստոմ Գրադարանին մէջ:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Քրիստափոր խումբի ժողովը այսօր Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

Այսօր Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Ֆլօրիա ճաշարանին վերնայարկը
կը դասախօսէ Պ. ՇՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ
Նիւթ՝ ԱՐԴԻ ԹՈՒՐՔԻԱՆ
Կը հրաւիրուին անդամներն ու փափաքողները:

Փարիզի Գրական Ակումբ այս Շաբաթ իրիկուն, ժամը 9ին, Ֆլօրիա ճաշարանին մէջ 61 rue Mr. le Prince, Փարիզ (6), տեղի կ'ունենայ «Շահան Շահնուրի գործը» գրոյցի շարունակութիւնը: Պիտի խօսին՝ Ա. Ջամալեան, Ա. Խոնդկարեան եւ Հր. Զարդարեան: Մուտքը ազատ է:

ՇԱՎԻԼՑԻՆԵՐՈՒՆ

0000

Ի գիտութիւն Շավիլի յարգոյ հասարակութեան կը ծանուցանենք թէ այսօր Հինգշաբթի կէս օրէ ետք ժամը 1ին Մանկապարտէզի դասաւանդութիւնները պիտի սկսին, կարող վարժուհիի մը ղեկավարութեամբ, նորաշէն մատուռ-մանկապարտէզի սրահին մէջ (4, rue des 3 Champtiers): Կը հրաւիրենք մեր հայրենակիցները, որպէսզի իրենց զաւակները ղրկեն ամէն Հինգշաբթի:

×

Կը յայտարարենք նաեւ թէ Ընկերակցութեանս տարեկան ընդհ. ժողովը տեղի պիտի ունենայ այս Շաբաթ կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին մանկապարտէզի սրահին մէջ: Օրակարգ.— Հրաժարական եւ հաշուետուութիւն վարչութեան, իր գործունէութեան շրջանին լրանալուն առթիւ, ընտրութիւն նոր վարչութեան:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Քէսեան Աղասի, հօր անուն՝ Մարտիրոս, Թրքահայաստանէն Թերմա քաղաք, գիւղ Էլիմաղ կամ Թէլլի Բուղար: Մէկ տարի առաջ Փարիզ կը գտնուէր, հիմա լուր չկայ: Քոյրը Հայաստանէն՝ Մարիամ Քէսեան կ'ուզէ իմանալ հասցէն: Տեղեկացնել Բիւզանդ Անէմեանի միջոցաւ 4, rue Haxo, Paris 20:

— Պարսամ Ներունակ եւ Կիւլպէնկ Գալուստեան կը փնտռեն իրենց քեռին Խաչիկ Ծամըգեան, որ 1921ին Կիլիկիայէն մեկնած է Ռումանիա: Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Gulbenk Kalousdianի, 43, rue Maugiron, Vienne (Isère) France:

— Կարնեցի Տիկ. Սիրանուշ Նիկողոսեան կը փնտռէ իր եղբայրները՝ Կարնեցի Գրիգոր եւ Խաչատուր Թումանեանները (ոսկերիչ), որոնք 1930ին կը գտնուէին Արմաւիր եւ 1931ին փոխադրուեցան Վլատիկաս: Երկու տարիէ ի վեր լուր չկայ իրենցմէ: Իրենց մասին տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել Պ. Նիկողոսեանի, 22, rue des Bois, Paris (19): Սուրիոյ լոյս տեսնող թերթերէն կը խնդրուի արտատպել:

(«Յառաջ» նման ... թերթերէն ... վերցամսեայ Յառաջ ...)

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ԴԻՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ (66)

"ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ,,

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

Բայց, անոր գիտցած փաստաթղթութիւնը բաւարար չէր Հայ պատրաստելու: Խմորը շաղուելէ եւ Հացի վիճակին վերածելէ յետոյ, Հարկ էր զանոնք եփել փուռերուն մէջ: Իսկ Հարիւրաւոր անձերու Հաց եփելու Համար բաւարար թիւով փուռ չկար: Այսուհանդերձ, ասոր ալ ճարը գտան: Ասկէ առաջ գրած էինք թէ Ռուսերը կ'այրէին իրենց սպանեալները՝ փոխանակ պատերազմի դաշտին վրայ թաղելու: Անոնք, այս գործին յատուկ փուռեր ունէին ու մեռեալները անոնց մէջ կ'այրէին: Առաջին յարձակման վրայ՝ երբ սկսած էին նահանջել, այդ փուռերէն մէկ քանին թողած էին Քորա: Փառապան էօմէր չաւուշ, տեսնելով զանոնք, անմիջապէս քակած, Հաց եփելու ձեւին վերածած, եւ սկսած էր Հաց պատրաստել:

Փուռի խնդիրը եւս այս ձեւով լուծելէ վերջ, գործը այժմ կը մնար երեք պայտերով էշու մը: Ըսել կ'ուզենք թէ՝ ասոնցմէ զատ Հարկ էր եգիպտացորեն եւ աղօրիք: Իսկ այս երկուքէն նախ եգիպտացորենը պէտք էր գտնել: Ցետոյ պիտի մտածուէր աղօրիքի մասին: Ատեն մը աջ ու ձախ դիմելէ վերջ, շրջակայ գիւղերուն մէջ գտած էին բաւականաչափ եգիպտացորեն: Անշուշտ, ոչ ոք կը մտածէր ցորենի մասին: Ցորենի ալիւրէ Հաց ուտել կը նշանակէր՝ Քորայի ձմերանոցներուն փոխան՝ Պոլսոյ Բերա Փալաս պանդոկին մէջ գտնուելու փափաք մը ունենալ: Որով, ամէն ոք գոհ էր որ կրցած էին եգիպտացորեն Հայթայթել:

Ուրեմն, կը մնար աղօրիքը: Այդ շրջանի էաղերը իրենց եգիպտացորենները կ'աղային երկու քարերու միջեւ ճզմելով: Եւ, այդ կերպով, կ'ունենային եգիպտացորենի ալիւր: Բայց, այդ միջոցը կիրարկել կարելի չէր Հարիւրաւոր անձերու Համար: Եւ եթէ փորձէին երկու քարերու միջեւ եգիպտացորեն աղալ՝ զինուորներուն Հաց եփելու Համար, Հարկ պիտի ըլլար պատերազմը թողուլ եւ զինուորներուն եգիպտացորեն աղալ տալ...: Հետեւաբար, Հարկ էր անմիջապէս աղօրիք մը գտնել: Իսկ զայն կարելի չէր Քորայի մէջ գտնել: Անոր նման բան մը Ռուսերէն ալ աւար առնուած չէր՝ որ ի Հարկին անկէ օգտուէին: Պատասխանատու պատուիրակը քիչ մը խորհելէ յետոյ՝ վերջապէս որոշած էր այդ մասին Մուրգուլ Հարցնել: Թէեւ միւթէսարըֆը քաշուած ու մեկնած էր, բայց Թերեւս պղինձի Հանքերու աշխատանոցին մէջ կար գործիք մը, որ աղօրիքի դեր կատարէր ու թերեւս մէկը կարելի կ'ըլլար գտնել որ իրեն լուր տար:

Պատասխանատու պատուիրակը իր այս որոշումը տալէ վերջ, Հեռախօսով փնտռած էր Մուրկուլը: Ան, Քորա գալէն ասդին, առաջին անգամն ըլլալով դուրսէն օգնութիւն կ'ուզէր: Մինչեւ այդ՝ առանձինն տքնած, փաստականները Հաւաքած եւ յաջողած էր ըստ կարելւոյն կարգ կանոն Հաստատել: Ու երբեք լուր չունէր իր ընկերներուն վիճակէն: Բիզա պէյ արդեօք Պորչքա՞ կը գտնուէր, թէ, Հնազանդելով իրեն տրուած Հրամանին, գոհուած էր Հոն: Իսկ Շթանկէ պէյն ու իր գունդը ի՞նչ ըրած էին: Նահանջա՞ծ, թէ գերի ինկած էին Ռուսերուն: Այս բոլորի մասին բացարձակապէս տեղեկութիւն չունէր: Այդ պատճառաւ երբ Հեռախօսը բացած եւ Մուրկուլի Հետ խօսած էր, զարմացած էր՝ իր դէմը տեսնելով Բիզա պէյը: Արդարեւ, Բիզա պէյ, Հասկնալով որ անկարելի էր Պորչքա մնալ, Հեռացած ու Մուրկուլ եկած էր: Ու դեռ տէրն էր այդ քաղաքին: Բայց, շատ դժուարին կացութեան մը մատնուած էր: Պարզապէս՝ երկու լեռներու միջեւ ճնշուած ու մնացած էր: Շրջակայքը ամբողջովին գրաւուած էր Ռուսերէն: Շթանկէ պէյ, Ռուսերու յարձակման միջոցին, փոխանակ Պորչքայի վրայով նահանջելու, ուրիշ ճամբայ մը գտած եւ, Հետեւելով այդ ճամբուն, յաջողած էր քաշուիլ:

Բիզա պէյ, այս բոլորը պատասխանատու պատուիրակին Հասկցնելու պահուն, անոր ձայնէն ու շեշտէն կը Հասկնար թէ տխուր էր եւ ազդուած: Այդ բոլոր յոյսերը ցնդած էին: Մէկ Հատիկ ուժ չկար իր ձեռքը: Բոլորը ցրուած էին: Հեռախօսով՝ կ'ըսէր պատասխանատու պատուիրակին:

— Երբ դէպի Մուրկուլ կը քաշուէի, Հանդիպեցայ չէթէներու: Չէք կրնար երեւակայել թէ ինչ թշուառ վիճակ մը կը պարզէին: Այս չէթէները, զորս կազմակերպած էինք թշնամիին դէմ կռուելու Համար, երբ այդ վիճակին մէջ տեսայ, ուզեցի Հրացանը գլխուս պարպել եւ անձնասպան ըլլալ: Ու այս որոշմանս վրայ դեռ Հաստատ կը մնամ: Բայց, կ'ուզեմ գործիս գլուխը գտնուիլ, զանոնք կարգի դնել, կացութիւնը պարզել դերպաշտներուն եւ յետոյ մեռնիլ:

Պատասխանատու պատուիրակը, Հեռախօսով խօսակցութեան միջոցին, տեղեկանալով Բիզա պէյի այս գէշ վիճակը, զայն մխիթարած, ու բացատրած էր թէ ինք ինչեր էր ըրած Քորայի մէջ: Բիզա պէյ երբ իմացած էր որ Քորայի մէջ 700–800 չէթէներ կը գտնուին եւ կարելի է անոնցմէ օգտուիլ, չափազանց գոհ էր եղած, ու, իր բացակայութեան կատարուած այդ գործերուն Համար շնորհակալութիւն էր յայտնած: Եւ, ըսելէ յետոյ թէ ինք Քորա պիտի գայ, զինուորները պիտի քննէ եւ միասին պիտի բերէ եգիպտացորեն աղալիք գործիքներ, վերջ տրուած էր Հեռախօսի խօսակցութեան:

Ռուսական յարձակումը կանգ առած ըլլալով, անդորրութիւն մը կը տիրէր: Կը կարծուէր թէ այս լռութիւնը ատեն մը պիտի շարունակուէր, որովհետեւ այլեւս լռած էին այն թնդանօթները որոնք այդ յարձակման պատճառ էին եղած եւ միայն Չորբինը խրտչեցնելու կը ծառայէին: Այդ միջոցին եթէ կարենային կարգի դնել այն չէթէները որոնք ցրուած էին, կարելի կ'ըլլար զանոնք օգտագործել: Առ այժմ, կարելի եղած չափով ապաՀովուած էր չէթէի մարդոց Հանգիստը: Եւ եթէ զբաղէին նաեւ անոնց մարզանքովը, Հրոսակային գործի մասամբ կարգի տրուած կ'ըլլային:

Չէթէի անդամները կը մարզէին Համաձայն Շթանկէ պէյի յանձնարարութեանց: Այս մարզանքները կը տեւէին առաւօտէ մինչեւ գիշեր, ու անոնց կը հսկէին չաւուշները: Ուրեմն, ամբողջովին կարգի դրուած էին գործերը այն զինուորներուն, որոնք Քորա կը գտնուէին: Բիզա պէյ, տեսնելէ յետոյ այս բոլորը, Քորայէն բաժնուած եւ կրկին Մուրկուլ վերադարձած էր:

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

:::: LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ::::

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՈՒՐԲԱԹ
2
ՄԱՐՏ
VENDREDI
2 Mars
1934

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

10րդ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2434

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԲԱԺԱՆ — ԲԱԺԱՆ ԵՒ ՇՈՒԱՐՈՒՆ

Արտասահմանի մէջ, ի՞նչ ունինք մենք, որ համապատասխանէ Թուրքիոյ «Հալք Էվի»ներուն։

Վստահ ենք թէ բոլորդ ալ գլուխ պիտի քերէք, պատասխանը գտնելու համար։

Ունինք բազմազան Միութիւններ, քաղաքական կուսակցութիւններէն մինչեւ երիտասարդական եւ բարեգործական հաստատութիւնները։ Ունինք խառնուտիկ «Ուսումնասիրաց»ներ եւ «Կրթասիրաց»ներ։ (Անուններն անգամ չկրցանք արդիացնել)։

Բայց այս բոլորը ունին իրենց յատուկ ծրագիրներն ու առաջադրութիւնները։

Կուսակցութիւնները, այո՛, կը ծառայեն քաղաքական դաստիարակութեան, իւրաքանչիւրը համաձայն իր հայեցողութեան եւ կարողութեան։

Երիտասարդական միութիւններն ալ, ընդհանրապէս, կը ձգտին սերունդ խմորելու, համեստ սահմանի մը մէջ։

Օրինակ, Զ. Ո. Մ.ը ունի որոշ տեսակէտներ եւ համապատասխան գործունէութիւն։

Հ. Մ. Ը. Մ.ի ծրագրին մէջ ալ կը գտնուին գեղեցիկ առաջադրութիւններ։

Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութիւնները մանրանկար վառարաններ են, տարրական դասընթացքէն ուսումնարան հասնելու համար։ (Քաղաքական իմաստով)։

Կարճ կապելու համար, ըսենք թէ բոլոր միութիւններն ու կազմակերպութիւններն ալ կը ձգտին նոր բան մը սորվեցնելու։

Եւ սակայն, ի՜նչքան աժգոյն է ընդհանուր պատկերը, բաղդատելով մեր համրանքին եւ բարոյական ու նիւթական կարողութեանց հետ։

«Հալք Էվի»ներու հանդէսին մէջ, Ըսմէթ փաշա ցնծութեամբ աւետեր է թէ 25 նոր Տուներ աւելցած են, «Ժողովուրդի Տուներ»ուն վրայ։

Դուք լսեցի՞ք որ, տարեդարձի մը կամ հանդէսի մը առթիւ, օրինակ Հ. Մ. Ը. Մ.ը աւետէր թէ 100 նոր անդամ կամ 200 արիներ աւելցած են իր ունեցածին վրայ, Փարիզի կամ ամբողջ Ֆրանսայի մէջ...

Ամէն տեղ ալ, եղածն է որ իրարու կը փոխանցենք տարուէ տարի, կը մաշեցնենք ու կը սպառենք, երանելի օրերէ մնացած հարստութեան մը պէս։

Տակաւին չենք խօսիր անվերջ պառակտումներու մասին, որոնք անէծքի մը պէս կախուած են բոլոր Միութեանց գլխուն։

Բարակին բարակը փնտռելով, յետին գիւղին երիտասարդներն անգամ առանձին Միութիւններ կը կազմեն, իրենց Հայր. Միութեանց կողքին։ Եւ յաճախ երկուքն ալ կը բաժնուին...

×

Թուրքը, կազմակերպուած եւ կեդրոնացեալ պետութիւն ըլլալով հանդերձ, կարօտը կը զգայ «Հալք Էվի»ներու, որպէսզի վառ պահեն եւ ամրապնդեն հայրենասիրութիւնը։

«Արդի միջոցները որքան ալ յառաջդիմեն, երկիրը որքան ալ հարստանայ եւ աճի, պետութեան մը ապահովութեան ամէնէն հիմնական միջոցը իր զաւակներուն հայրենասիրութիւնն է, անոնց անձնազոհութիւնը»։ (Ըսմէթ փաշա)։

Մենք ալ ունինք մանրանկար հայրենիք մը, աշխարհի ամէնէն «արդիական» կազմակերպութեամբ։

Բայց ունինք նաեւ հայրենի հողէն զրկուած բազմութիւններ, ժողովուրդ մը՝ որ պիտի բաւէր առանձին պետութիւն կազմելու։

Արդ, եղած կազմակերպութիւններն ու թափուած աշխատանքները բաւակա՞ն են կանգուն պահելու այդ ժողովուրդը, սնուցանելու անոր հայրենասիրութիւնը եւ դարձնելու ամուր եւ գործօն ազդակ մը՝ վաղուան համար։

Պատասխանը շատոնց տուած ենք։ Եւ տուած ենք ժխտական իմաստով։

Մեր այսօրուան պայմաններուն մէջ, «Հալք Էվի»ներու դերը սքանչելապէս պիտի կրնար կատարել երիտասարդական համատարած կազմակերպութիւն մը, թէ կրակը արծարծելու եւ թէ պարպուած դիրքերը գրաւելու համար։

Այդպիսի կազմակերպութիւն մը, անցնելով լսարանական սահմաններէն եւ մնալով ինքնավար, անկախ՝ բոլոր կուսակցութիւններէն, շուքերէն ու տիղմերէն, պիտի դառնար կենդանի ազդակ մը։ Տեսակ մը մշտավառ մորենի։

Ամէն անգամ որ այս խնդիրը կ'արծարծենք, միեւնոյն ատեն կը հարցնենք թէ որ եւ է երիտասարդութիւն պէտք ունի՞ յորդորի, գտնելու համար իր ճամբան։

Գիտենք, նաեւ, որ «հայմաթլըս» երիտասարդութիւնը ինքն ալ կ'ընդվզի, կը չարչրկուի, կ'ուզէ ծառայել իր եւ ժողովուրդի դատին։

Բայց, տակաւին քանի՞ տարի պիտի տեւեն որոնումներն ու որոճումները, երբ սրընթաց կը սահի կեանքը, երբ Թուրքն անգամ մէկդի դրած է եզան սայլն ու «եավաշ եավաշ»ը...

Տարիներով իրարու հետ կը մրցէինք, արեւմուտքի լոյսը արեւելք փոխադրելու համար։

Հիմա որ լոյսը ցնցուղ առ ցնցուղ կը հոսի մեր գլխուն վերեւ, տարէ տարի ի վեր, ինչո՞ւ խաւար է իջեր մեր աչքերուն։

Ինչո՞ւ իրարու կը նայինք անճրկած, կամ տարուբեր օրուան հովերէն։

Արժանաւոր ժողովուրդը ենք, երբ ցամաքէ ցամաք նետուեցաւ, մէկ տարի անգամ չտեւեց իր շուարումը։

Ինչո՞ւ աւելի վեհերոտ պիտի ըլլան նորերը։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

100ԻՆ 10 ՏՈՒՐՔԸ ՄԷԿԴԻ ԴՐՈՒԵՑԱՒ

ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ ԳԻՇԵՐԱՆՑ ՎԵՐՋԱՑՈՒՑ ԵԼՄՏԱՑՈՅՑԻՆ ՔՈՒԷԱՐԿՈՒԹԻՒՆԸ

Երեսփ. ժողովը եւ Ծերակոյտը գիշերը ցերեկին խառնելով, փետրուար 28ի գիշերը վերջացուցին ելմտացոյցին քուէարկութիւնը, ինչպէս առաջարկած էր կառավարութիւնը։ Այս տենդագին վինաքանութեան ընթացքին, մէկ-դի դրուեցաւ օտար բանուոր բանեցնողներէն հարիւրին 10 տուրք առնելու օրինագիծը։

Ինչպէս կը յիշեն ընթերցողները, Երեսփ. ժողովը անցեալ շաբթու առաջին ընթերցումով քուէարկած էր այս օրինագիծը (յօդ. 9.բ.), սակայն ծերակոյտը մերժեց երեքշաբթի օր։ Երեսփ. ժողովը պնդեց, երկրորդ քննութեան ատեն, յայտնելով թէ 33 միլիոն փրանք հասոյթ պիտի ստանան այս տուրքէն։ Ծերակոյտը միջին ճամբայ մը գտնելու համար, չորեքշաբթի օր բարեփոխեց յօդուածը։ Այս փոփոխութեամբ, տուրքը կապ կ'ունենար միայն օտար բանուորներուն եւ ոչ թէ բոլոր օտարականներուն հետ։ Երեսփ. ժողովին ելմտական յանձնախումբը ընդունեց բարեփոխումը, բայց ժողովը մերժելով, յետաձգեց անոր քննութիւնը եւ դուրս ձգեց ներկայ ելմտացոյցէն, 208ի դէմ 378 ձայնով։

Ուրեմն, տուրքը վերջնապէս մերժուած չէ, այլ պիտի քննուի յառաջիկային։

ՎԱՐԱԳՈՅՐԸ ՀԵՏԶՀԵՏԷ ԿԸ ԲԱՑՈՒԻ

ԴԱՏԱՒՈՐ ՓՌԷՆՍԻ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՀԵՏԵՒԱՆՔ Է ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ՆՈՐ ՀԱՐՑԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ԱՄԲԱՍՏԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Դատաւոր Փռէնսի սպանութեան խնդիրը հետզհետէ կը պարզուի։ Այլեւս բոլորն ալ համոզուած են թէ սպանութիւնը հետեւանք է վարպետ դաւադրութեան մը, որովհետեւ դատաւորը շատ բան գիտէր Սթավիցքիի գաղտնիքներու մասին։

Պ. Լըքուվէ, վերաքննիչ Ատեանին Ա. նախագահը, առջի օր յանձնեց իր երկրորդ տեղեկագիրը, Սթավիցքիի դէմ բացուած դատերու 19 անգամ յետաձգման մասին։ Այս տեղեկագրէն կ'երեւայ թէ դատաւոր Փռէնս նոր վկայութիւններ պիտի տար անցեալ չորեքշաբթի, երբ իր յօշոտուած դիակը գտնուեցաւ Տիժոնի մէջ։ Միեւնոյն ատեն հաստատուեցաւ թէ անհետացած են շարք մ փաստաթուղթեր, որոնց լուսանկարները հանել կ'ուզէր դատաւորը, Ապահովութեան Տեսչութեան մասնագէտին միջոցաւ։ Կ'ենթադրուի թէ այս թուղթերը կը գտնուէին դատաւորին ձեռքի պայուսակին մէջ, երբ ծուղակը ինկաւ եւ սպաննուեցաւ։ Հաւանաբար դաւադիրները նախապէս գողցած են թուղթերը, յետոյ սպաննելով զոհը, տարած կապած են շոգեկառքի գծին վրայ։ (Կ'ըսուի թէ երեք կառախումբեր անցած են դիակին վրայէն)։

Պ. Լըքուվէի տեղեկագիրը ծանր ամբաստանութիւններ կը պարունակէ ընդհ. դատախազ Փռէսառի դէմ, որ պաշտօնանկ եղաւ, ինչպէս գրած էինք երէկ։

Մինչ այս մինչ այն, ոստիկանական քննութիւններէն երեւան եկաւ որ դիակին քով գտնուած դանակը ծախուեր է Փարիզի մէջ, փետր. 17ին։ Ծախողն ալ մէջտեղ ելած է եւ մօտաւորապէս կը յիշէ յաճախորդին կերպարանքը։ Այս նկարագրութիւնը շատ կը նմանի օրիորդի մը պատմութեան, որուն համաձայն դատաւորը կը հետապնդուէր Փարիզէն իսկ։ Այդ օրիորդը, Թարիս, վինակահանութեան տոմս կը ծախէ եղեր Կառ տը Լիոնի մէջ, երբ տեսեր է Պ. Փռէնսը զոր կը ճանչնար։ Քիչ յետոյ անծանօթ մը եկեր եւ իրեն հարցուցեր է թէ ո՞ւր գնաց Պ. Փռէնսը։ Ինք ուզեր է ճամբել, բայց քիչ յետոյ դիտեր է որ անծանօթը կը հետեւի դատաւորին։ Ռուս ճարտարագէտ մըն ալ, Սիմոնովիչ, որ միեւնոյն կառախումբը կը գտնուէր, կը պատմէ թէ Տիժոնի կայարանը իջած ատեն դիտեց որ անծանօթ մը աչքէ կ'անցընէ ուղեւորները։ Այս երեք վկաներն ալ — դանակավաճառը, Օր. Թարիս եւ ռուս ճարտարագէտը — 40 – 45 տարեկան կ'ենթադրեն անծանօթը, 1 մեթր 70 ս. հասակով եւ յաղթանդամ։

Մէկ խօսքով, բոլոր վկայութիւնները կը հաստատեն թէ խնդիրը կապ ունի խորհրդաւոր սպանութեան մը հետ։

Կարեւոր վկայութիւններ տուած է նաեւ սպանեալ դատաւորին տղան։ (Փռէնսի ընտանիքը հսկողութեան տակ է եւ նոյնիսկ սպառնալիքներ եղած են առեւանգելու անոր աղջիկը)։

Դատական նախարարը խորհրդարանական քննիչ յանձնաժողովին յանձնեց նոր զեկուցումները։

Կարգով հարցաքննութեան կը կանչուին

Պայոնի հարցաքննիչ դատաւորին կոչնագրով, յառաջիկայ շաբթու այդ քաղաքը պիտի երթան Ալպէռ Տալիմիէ, նախկին գաղթային եւ աշխատանքի նախարարը, որ յանձնարարական մը գրած էր Վարկի Դրամատան մուրհակներուն տեղաւորման համար եւ աշխատանքի նախկին նախարար Ժիւլիէն Տիւան, որ դէմ դիմաց պիտի հանուի Տալիմիէի հետ։ Երկուքն ալ այժմէն կը յայտարարեն թէ որ եւ է անկանոնութիւն գործած չեն եւ թէ չէին ճանչնար Սթավիցքին։ Պ. Տալիմիէ երկար նամակ մը ուղղելով մամուլին, կը պատմէ թէ ինք անձնական նամակ մը գրած է առանց յետին մտքի, բայց ուրիշներ նամակագլուխը եւ հասցէն ջնջելով, շրջաբերականի մը վերածեր են զայն։ Յետոյ կը նկարագրէ իր նիւթական վիճակը, ըսելով թէ այնքան համեստ կ'ապրի որ 1932ին ստիպուեցաւ ձգել ութ սենեակնոց յարկաբաժին մը, ծախել կարասիները եւ երեք սենեակ վարձել, թէ ստիպուած էր մէկ ամիս խմբագրական եւ զանազան յօդուածներ գրել թերթի մը, ապրելու համար, թէ Սթավիցքիի գոյութիւնը իմացած է միայն 1933 դեկտեմբերի վերջին օրերը եւայլն։

Պայոն հրաւիրուած է նաեւ Տիկին Սթավիցքի, որ դէմ դիմաց պիտի հանուի «Անփիռ» թատրոնի տնօրէնին՝ Հայոթի հետ։ Պիտի հարցաքննուի նաեւ լեհ արուեստագիտուհին, Ռիթա Կէորկ, որ Վիէննայէն Փարիզ կը հասնի շաբաթ օր։ Այս աղջիկը գործակից կը համարուի Սթավիցքիի լրտեսական գործունէութեան։

Արդէն իսկ բանտարկուած եւ խիստ հարցաքննութեան ենթարկուած են Սթավիցքիի քարտուղարն ու գործակալը, Ռոմանինեո եւ Տէփառտօն, որոնց առաջինը 8,000,000, իսկ երկրորդը 20 միլիոն փրանքի չէքեր ստացած են։

Երկուքն ալ անմեղ կը ձեւանան, յայտարարելով թէ Սթավիցքիի պաշտօնեաներն էին եւ պարզապէս անոր հրամանները կը կատարէին։

Քննիչ յանձնաժողովը ստիպողաբար պահանջեց դատական նախարարէն՝ խուզարկութիւններ կատարել դրամատուներու եւ պաշտօնատուներու մէջ եւ իրեն յանձնել Սթավիցքիի 840 չէքերուն արմատները եւ ուրիշ փաստաթուղթեր։ Նախարարը խոստացաւ գոհացում տալ։

Զանազան տեղեկագիրներու ընթերցումէն կը հասկցուի թէ «Աէռիօն Ֆրանսէզ», արքայականներուն պաշտօնաթերթը, 150,000 փրանք ստացած է Սթավիցքիէն, դադրեցնելու համար պայքար մը, ոչնչացնելով անոր վերաբերեալ փաստաթուղթերը։ 1933 մարտ 29ին Փարիզի երեսփոխան Պոնոռ (բանտարկեալ) օդանաւային նախարար Պ. Քոյի ներկայացուցած է Սթավիցքին, որ առաջարկեր է պայմանագիր մը ստորագրել 100 նոր ձեւի օդանաւեր գնելու համար։

⁂ Խորհրդակցութիւններ կը կատարուին, բոլոր դատերը Փարիզի մէջ կեդրոնացնելու համար, քանի որ դժուար է ամէն բան քննել Պայոնի մէջ։

ՔԻՉ ՄԸ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ՝ ՔՆՆԻՉ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Սթավիցքիի գործին համար կազմուած խորհրդարանական յանձնաժողովը հինգերորդն է Գ. հանրապետութեան պատմութեան մէջ։ Առաջինը կազմուած է Փանամայի գայթակղութեան համար, որ շատ կը նմանի Սթավիցքիի գործին։ Անդամներուն թիւն էր 30։ (Այժմ 44 է)։ Յանձնաժողովը յուզումնալից նիստեր ունեցաւ եւ ծանր միջադէպեր ծագեցան. այն ատենուան որ, 1892 նոյ. 21ին սկսած քննութիւնը վերջացաւ 1893 յուլիս 4ին։ Տեղեկագիրը երեք հաստափոր հատոր կը ներկայացնէր, բազմաթիւ յաւելուածներով։ Եզրակացութիւնները երեսփ. ժողովին կողմէ նկատի առնուեցան 1898 մարտ 30ին։

Աւելի կարճ տեւեցին Տիկին Թէրէզ Հումպէռի գործին քննութիւնը (1902), Շարթրէօյի միլիոններու խնդիրը (1904) եւ Ռոշէթի գործը (1910)։ 1930ին քննիչ յանձնաժողով մը կազմուեցաւ դրամատէր Ուսթրիքի գործին համար եւ խրեցաւ լաբիւրինթոսի մը մէջ, մինչեւ որ փակեցին։

15 տարեկան տղայ մը պիտի սպաննէր ՆԱԽԿԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ...

Չորեքշաբթի օր 15 տարեկան պատանի մը ներկայանալով նախորդ ներքին նախարար Պ. Ֆրոյի բնակարանը, սանդուղներէն վեր կը խոյանայ։ Երկու գաղտնի ոստիկաններ անմիջապէս օձիքէն կը բռնեն եւ խոշոր դանակ մը կը գտնեն հագուստներուն տակէն։ Տղան հարցաքննուելով կը պատմէ թէ գրաւի եկած էր իր ընկերներուն հետ, նախարարը սպաննելու համար։ Մէկ գիշեր-վար դրուելէ յետոյ, յանձնուեցաւ ծնողքին։

Ինչպէս կ'երեւայ, լրագրական պայքարները ազդած են նաեւ զպրոցական պատանիներուն վրայ։ Տղան հսկողութեան տակ պիտի պահուի։

Պուլկարիոյ թագաւորը Պերլինի մէջ

Պուլկարիոյ Թագաւորը, որ Պրիւքսէլէն Փարիզ եկած էր, Պերլին հասաւ չորեքշաբթի օր։ Քաղաքական շրջանակներու մէջ մեծ կարեւորութիւն կուտան այս անակնկալ այցելութեան։ Թագաւորը այցելեց նախագահ Հինտէնպուրկի եւ ճաշի հրաւիրուեցաւ։ Ներկայ էր նաեւ Պ. Հիթլէր։

«Ինչպէս սպաննեցի Ռասփութինը»

Այս միջոցին հետաքրքրական դատ մը տեղի կ'ունենայ Լոնտոնի մէջ։

Իշխանուհի Եուսուփով, հռչակաւոր Ռասփութինի սպանիչին կինը, դատ բացած է շարժանկարի ընկերութեան մը դէմ, առարկելով թէ պատկերին մէջ ներկայացուած Նաթաշան, Ռասփութինի սիրուհին, շատ կը նմանի իրեն, եւ հետեւաբար կը վիրաւորէ իր պատիւը։ Ընկերութեան փաստաբանը հինգ ժամ հարցաքննեց իշխանուհին, համոզելու համար թէ Նաթաշան երեւակայական տիպար մըն է եւ կապ չունի իրեն հետ։ Այս առթիւ, հարցաքննուեցաւ իշխան Եուսուփովն ալ, որ պնդեց թէ ինքն էր որ սպաննեց Ռասփութինը, թէ նախապէս վիրաւորած էր գնդակով մը, եւ երբ ոտքի ելաւ, Փուրիշքէվիչ ալ երեք գնդակ պարպեց, բայց նորէն կը շնչէր եւ մահացու հարուածը ինք տուաւ։

Դատախազին փաստաբանը յայտնեց թէ իշխանուհին նախապէս դիմած էր շարժանկարի ընկերութեան, խնդրելով չներկայացնել «Խենդ Վանականը», բայց պատասխանեցին թէ 1160 պայմանագիր ստորագրած են եւ իբր 40,000 անգլ. ոսկի պիտի կորսնցնեն, եթէ ջնջեն պատկերը։

Լրտեսական գործ մը Հունգարիոյ մէջ

Լրտեսական լայն կազմակերպութիւն մը երեւան հանուեցաւ Փէշթայի մէջ։ Գործը սարքուած էր ի նպաստ հարեւան պետութեան մը եւ կը վախցուի որ մեծ համեմատութիւններ ստանայ։ Պաշտօնական զեկոյցը կ'ըսէ թէ ամէն դասակարգէ անձեր կը գտնուին ամբաստանեալներուն մէջ։ Կ'ըսուի թէ 44 հոգի ձերբակալուած են, որոնց չորսը գնդապետ, մէկը հրամանատար եւ մէկը լրագրող։

Մաքտօնըլտ կը մերժէ ընդունիլ գործազուրկները

Փետրուար 28ին բուռն տեսարաններ պարզուեցան Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ։ Գաւառներէն քալելով Լոնտոն եկած գործազուրկները որոշեր էին պատուիրակութեան մը միջոցաւ երեսփ. ժողովին ներկայացնել իրենց գանգատները։ Ժողովը մերժած էր ընդունիլ պատուիրակութիւնը, հետեւելով Պ. Մաքտօնըլտի, որ կը թելադրէր տեսակցութիւնը կատարել իրենց շրջանի երեսփոխաններուն հետ։ Գործազուրկները ներկայացան, բայց երեսփ. ժողովի գաւիթին մէջ ընդունուեցան միայն 50 հոգի, եւ դուռը փակուեցաւ։ Վիճաբանութեանց միջոցին, աշխատաւորական երեսփոխան մը դիտել տուաւ թէ բազմաթիւ թշուառներ կը սպասեն դուրսը, անձրեւին եւ ցուրտին տակ, մինչ ուրիշ այցելուներ կ'ընդունուին։ Եւ պոռաց.

— «Դասակարգային անհանդուրժելի խտրութիւն մըն է այս։ Լաւ հագուած մարդիկը ներս կը մտնեն առանց դժուարութեան, մինչ գործազուրկները պոչ կը կազմեն եւ դուրսը կը մնան»։

Ատենապետը պատասխանեց թէ ոստիկանութիւնը իր պարտականութիւնը կը կատարէ եւ թէ խտրութիւն չէ դրուած։ Հարցապնդող երեսփոխանը զայրանալով, սկսաւ ծանր բառեր գործածել։ Ատենապետը կարգի հրաւիրեց, սպառնալով դուրս հանել, մինչ բազմաթիւ երեսփոխաններ «ի կա՛րգ, ի կա՛րգ» կ'աղաղակէին։

— Գետի՛ն անցնին ձեր բոլոր «կարգերը», պոռաց աշխատաւորական երեսփոխանը եւ դուրս ելաւ, հայհոյելով «երեսփ. ժողով» կոչուած խեղկատակութեան դէմ։

(Լուրերու Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ

ԽՄԲ.— Ընկեր Ա. Ահարոնեան վերջերս ուսումնասիրութիւն մը հրատարակած էր «Հայրենիք» ամսագրին մէջ, թըքատելով հայ թէ օտար գիրքեր: Ստորեւ հատուած մը՝ իր խորհրդածութիւններէն.—

Կ'ուզեմ, որ բարձրացող մեր բոլոր սերունդները ապերախտ ու անարդ մոռացումին ի սպաս չդնեն իրենց մատաղ, գաղափարապաշտ հոգիները:

Կ'ուզեմ, որ իւրաքանչիւր հայ մանուկ հազիւ աչք բացած աշխարհի չար ու բարւոյն՝ մայրական աղօթքի հետ իր հոգու վրայ դրոշմէ այն ահեղ ճշմարտութիւնը, թէ չորս գետերով ցօղուած իր դրախտ հայրենիքը Թուրքն է աւերել ու ամայացրել:

Կ'ուզեմ, որ այս կարօտի ահագնութեան կսկիծը իր էութեան նուիրական խորքերում մխայ որպէս անմեռ կրակ:

Ահա ի՛նչ նպատակով եմ գրում այս տողերը:

Դառնանք մեր հայրենիքի անզուգական գեղեցկութիւններին եւ անբաւ բնական հարստութիւններին, որ հրմայել է այնքան օտարներին եւ որի վրայ այսօր Թուրքն է նստած:

«Հայաստան ահեղ ձմեռներ ունի, — ասում է Ժան Լօրան, — նա պատած է բարձր լեռներով, որոնք 5000 մեթրից անց են, ինչպէս Արարատ եւ լաւ մեծ մասին միջին հաշուով 2000 մեթր հասնող հարթավայր, որի վրայ փչում են Կովկասից հասնող կամ Կասպեան ստեպների սառնաբեր հողմերը, որոնց շունչի տակ սառչում են հոսող ջրերն ու լճերը: Սառնամանիքը գիշերները դառնում է այնքան սարսափելի, որ մի քանի ժամում կարող է մի բանակ փճացնել: Ապա կան ձիւնի փոթորիկներ, որոնց հետեւանքով ճամբաները դառնում են անանցանելի ու վտանգաւոր: Ճամբորդը կարող է մոլորել, կամ անդունդների կուլ գնալ, երբ ճամբաները եզերուած չեն սիւներով կամ ծառերով»:

Մեր աշխարհի բուք — բորանն է: Լեռնակուտակ ձիւների, կարաւանները կլանող մեր ձեան հիւսերի, մեր ահարկու ձմեռների մասին շատ են գրել մեր պատմագիրները: Մեր ժողովրդական առասպելները, մեր բարբառը, մեր առակ եւ ասացուածքները լի են մեր երկրի խստասիրտ ձմռան յուշերով: Հիւսիսային ժողովուրդների պէս մեր բուխերիկը, մեր թոնիրկրակը հիւսուած են մեր պարզկայ գիշերների, «լեզուն բերնին չորացնող» սառնամանիքների հետ:

Տառապե՞լ է մեր ժողովուրդը մեր ձմեռների կատաղութիւնից. անիծե՞լ է իր հայրենի բնութեան անգթութիւնը: Երբե՛ք: Նա այնպէս է յարմարուել իր ձմեռների խստաշրտութեան, որ բուք — բորաններն իսկ դարձած են իր հոգին ու բարբառը պարզարող գեղեցկութիւններ: Հայոց աշխարհի ժողովրդական ստեղծագործութեան մէջ շատ է երգուել ցուրտն ու ձմեռը:

Անշուշտ մեր երկնաբերձ մթին ու դաժան լեռների ձմեռներին ենք պարտական մեր ցեղի ուժեղ անհատականութիւնը, մեր գոհար բարձունքների պէս անընկճելի գաղափարականութիւնը, մանաւանդ կռուի այդ անզուսպ պատրաստակամութիւնը, առանց կշռելու հնարաւոր հետեւանքները:

Հայոց աշխարհի ձմեռը փնտռեցէք իւրաքանչիւր Հայի խորունկ աչքերի տարօրինակ մռայլի մէջ, խոհական մի անդունդ, որ մրրիկներ է ծածկում, փնտռեցէք նրա ճակատի կնճիռների, յօնքերի հանգոյցների մէջ:

Բնաւ պարադոքս չէ, եթէ ասեմ, որ ուր եւ լինի Հայը, ինչ միջավայրում եւ յայտնուի օտար հորիզոնների տակ, նա իր աչքերի մէջ տանում է ամէն տեղ մեր ձիւնապատ, ահեղ լեռների հզօր, ընկճող հայեացքը: Շը — նորհիւ իր երկրի բնութեան, իւրաքանչիւր վտարանդի հայ աշխարհի մանրանկարն է, մի շարժուն հայրենիք:

Հայ ժողովուրդը սիրել է իր հայրենի բնութիւնը անգամ նրա դաժանութեան մէջ, վասնզի մեր ձմեռների խստութիւնը, ձիւների առատութիւնը սառնամանիքների սաստկութիւնը նաեւ աղբիւր են երկրի անբաւ հարստութեան, մեր ջրերի, մեր աղբիւրների, մեր գետերի յորդառատ առատութեան եւ ճոխ, բազմազան բուսականութեան: Եւ յետոյ, մեր ձիւն — ձմեռներին ենք պարտական մեր երկրի եղանակների աննման ու զուարթ կանոնաւորութիւնը, որոնք իրար յաջորդում են, կարօտով իրար փնտռող չորս քոյրերի պէս: Եւ շնորհիւ մեր եղանակների այս աշխուժացուցիչ կարգին որ գուցէ ոչ մի այլ երկիր ունի, հայ ժողովուրդը դարձել է հողի աննման մշակ, վար ու ցանքի, դաշտ ու արտի, այգու ու պարտէզի մի անզուգական վարպետ ու սիրահար:

Ահեղաշունչ ձմեռներից յետոյ եւ մեր գարունները... Ո՞վ չի տեսել Հայաստանի արեւն ու գարունը, նա գարուն երբեք չի տեսել:

Չգիտեմ հայագէտ Լօրան շրջե՞լ է մեր աշխարհը, տեսե՞լ է Այրարատեան աշխարհի, Մշոյ դաշտի, Վասպուրականի գարունը: Հաւանաբար ոչ, վասնզի մեր երկրի գեղեցկութիւնները նկարագրելու համար նա բաւականանում է մեր հին պատմագրերով:

Ձմեռն անցնելուց յետոյ՝ «գարնանը, երբ բնութիւնն աւելի ողորմած էր դառնում, — ասում է Լօրան, — Հայերը իրենց լեռներում, ու խոր — խոր ձորերում եւ իրենց լայնանիստ հարթութիւնների վրայ իրենց հաճելի կենցաղն էին վարում»: Եւ իբրեւ օրինակ, նա առաջ է բերում մի քանի քաղուածքներ մեր պատմագրերից.

«Ձմեռը քաշուելուց, — ասում է Թ. Արծրունին, — հողագործները պատրաստում են իրենց դաշտային աշխատանքները. որսորդներն իրենց արշաւները, առեւտրականներն իրենց հեռաւոր ճամբորդութիւնը, հովիւներն սկսում են դուրս տանել իրենց հօտերը դէպի խոտառատ ձորերը»:

«Եթէ դուք Տարօն գաք, — ասում է Զենոբ, — կը տեսնէք հողն արգաւանդ, կլիման՝ անուշ, ջրերն՝ առատ, դաշտերը հարթ ու եզերուած անտառապատ լեռներով: Ու հարուստ են մարգագետինները, եւ առատ մեղրը»:

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ԻՆՉԻ՞ ԿԸ ԾԱՌԱՅԷ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆԸ

Ինչի՞ կը ծառայէ հիւանդութիւնը: Կարելի՞ է արդեօք որ բանի մը ծառայէ հիւանդութիւնը, մասնաւորներու վնասակար, ամբողջութեան արգելիչ, ուժասպառութեան պատճառ հիւանդութիւնը կրնա՞յ օգտակարութիւն ունենալ:

Բայց կ'երեւի թէ բանի մը կը ծառայէ, գոնէ տրուած վկայութիւնները եւ վկայողներուն արժանիքը աչքի առջեւ ունենալով: Հէյնէ գրած է իր օրագրութեան մէջ. « Հիւանդագին վիճակները ճշմարիտին (տեւականին, յաւիտենականին) աւելի մօտ են քան առողջ ըլլալծները »: Եւ Նովալիս կը յայտարարէ թէ «հիւանդութիւնները մեր խորհրդածութեան եւ մեր գործունէութեան ամէնէն հետաքրքրական նիւթը եւ հրապոյրն են»: Սա՛ հարցումն ալ մէջտեղ կը նետէ այնուհետեւ, — «հիւանդութիւնը չի՞ կրնար արդեօք բարձրագոյն համադրութեան (սէնթէզ, պատճառէն դէպի արդիւնք երթալու) միջոց մը ըլլալ»: Նիցչէ այսպէս կը բանաձեւէ. — « Գալով հիւանդութեան, չէ՞նք կրնար արդեօք փորձուիլ հարցնելու համար, թէ հիւանդութիւնը ամէն կերպով անհրաժեշտ չէ՞ մեզի»:

Այսպէս հիւանդութիւնը իր թերութիւններուն առաքինութիւնները ունի: Փրոֆ. Զերմաք — Սէյսէնէկ իր «Հիւանդութիւն եւ Մարդկային բնութիւն» գրուածքին մէջ ցոյց կու տայ թէ ոչ մէկ բան աւելի ներքնապէս կը զօդէ իրարու հետ ընտանիքը եւ հետեւաբար, ընկերութիւնը որքան տառապանքը եւ փոխադարձ օժանդակութիւնը հիւանդութեան օրերուն: Պարտականութեան զգացում, ինքնակրթութիւն, փոխադարձ ակնածանք, անձնուրացութիւն, զոհողութիւն եւ ընկերսիրութիւն կը զարգանան տառապանքներու շնորհիւ, փոխադարձ արդահատանքի ճամբուն վրայ »:

Բայց հիւանդութիւնը այս օգուտէն զատ խոհեմութիւն ալ կը սորվեցնէ: Հիւանդ եղողը կամայ ակամայ կը հարցնէ, թէ ինչո՞ւ հիւանդ եղած է, եւ այս «ինչո՞ւ» հարցումին մէջ արդէն կայ սկիզբը խոհեմութեան, որով կ'ուզէ ճանչնալ պատճառը եւ խորհիլ անոր վրայ: Հիւանդութեան դէմ կռուելու միջոցը առաջին եւ ամէնէն զօրաւոր ատիթն է բնութեան մէջ խուզարկելու իրերը, եւ ասով արդէն գրուած կ'ըլլայ գիտութեան սկզբնակէտը:

Օգուտի եւ խոհեմութեան զարգացումը կամ յառաջացումը մշակոյթի յառաջացում կամ զարգացում կը նշանակէ, եւ արդարեւ այն Պետութիւնը՝ որ ուզեց հիւանդութիւնը ջնջել, տկարակազմները եւ հաշմանդամները արմատախիլ ընել, քաղաքակրթօրէն ոչինչ եղած է: Սպարտա, Յունաստանի բոլոր երկիրներուն մէջ, ամէնէն յետամնացը եղաւ: Եթէ մարդկութիւնը Սպարտայի օրինակին հետեւած ըլլար ընտրողութեան մէջ, աշխարհ պիտի զրկուէր Սոկրատէ մը՝ որովհետեւ տգեղ էր, Նափոլէոնէ մը՝ որովհետեւ գլուխը պզտիկ էր, Գիւվիէէ մը՝ որովհետեւ ջրագլուխ (hydrocéphale) էր, ինչպէս նաեւ Մէնցէլէ մը պիտի զրկուէր աշխարհ, եւ Մուհամմէտի ու Տոսթոյէվսքիի պէս լուսաւորներ պիտի մնացուէին, դեռ դիեցիկ:

Հիւանդութիւնը ինչպէս ընդհանրութեան, նոյնպէս անհատներուն համար շատ բանի մէջ կրնայ օգտակար ըլլալ: Արդի գիտութիւնը սա տեսակէտին վրայ է, թէ մարդկային մարմինին մէջ ամէն անարժէք եւ անպէտ նիւթ կը մնայ հակազդելու ի նպաստ մեծագոյն արտադրութեան, այսինքն աւելի արժէքի (փլիւ—վալիւ): Հիւանդ մարդը կ'ապրի բացառիկ վիճակի մը մէջ, տեւականօրէն լարուած ուշադրութեան մը մէջ, այս պատճառաւ աւելի արթուն, աւելի ուշիմ, աւելի սուր է ականջով, աւելի սրամիտ, ոգեւորուած է, եթէ կրնանք ըսել այսպէս:

Բայց ալ աւելի շատ պարագաներու մէջ հիւանդութիւնը դեղ է: Ասիկա զուտ սրամիտ բացատրութիւն մը չէ, այլ պարզ ճշմարտութիւն մը, որ ալ աւելի զօրաւոր է որքան պատկառելի հնութեամբ ճշմարտութիւն մըն է այն: Արդէն հին Յոյներուն ծանօթ է, թէ, օրինակ, լուսնոտները կրնան բուժուիլ, եթէ դիպուածով պարբերական տենդ ունենան: Միջին դարու մէջ բժիշկները մելամաղձոտութեան դէմ ամենալաւ դարմանը կը համարէին ճահճային տենդը, եւ այսօր Արժանթինի մէջ սովորական թանչէք տառապող մարդիկը Թրէնալ Թէրրա բուժարանը կը զրկուին, ուր շարունակ ճահճային տենդը կը տիրէ: Երեք անգամ բռնուելէ վերջ հիւանդները վերջնականապէս կը բուժուին:

Նաեւ Թոքային բորբոքումը և կարմրախտը լաւ դեղեր են, մանաւանդ ուժէ ձգող հիւանդութիւններու դէմ: Պալարը շուտով կը բուժուի, երբ հիւանդը օձացաւ ունենայ: Երբ 1924ին Շալօն — սիւր — Մառնի յիմարանոցին մէջ արինախառն թանչքի սաստիկ համաճարակ մը ծագեցաւ, երկու տառապեալներ, մին կատաղի, միւսը անդամալոյծ, բուժուած յայտարարուեցան, համաճարակին դիմանալէ վերջ:

Հարկ չկայ մինչեւ Արժանթին կամ յիմարանոց երթալ: Ամէն մարդ կրնայ գիտած ըլլալ թէ, ինչպէս յաճախ հիւանդկախ մարդիկը, որոնք երկու շաբաթը անգամ մը անհանգիստ են եւ [illegible] իրենց առողջութեան մասին, մէկէն ի մէկ կը կազդուրուին՝ երբ «մեծ» հիւանդութեան մը ենթարկուին: Մասնաւորապէս ժանտատենդը բալասան մը կը նկատուի, որ ենթակաները միանգամ ընդ միշտ կ'ազատէ իրենց ցաւերէն, մէկի դէմ հազար շահով:

Այնչափ բացայայտ բաներ կան որ բժիշկ չեղողներն ալ կը գիտեն: Բայց բժիշկներուն միայն ծանօթ է սա իրողութիւնը, թէ ինչ ինչ հիւանդութիւններ ոչ թէ կը բուժեն ուրիշ հիւանդութիւնները, այլ բոլորովին կը խափանեն այլեւս անոնց կրկին մուտքը: Այսպէս սրտի փականի հիւանդութիւն ունեցողները երբեք չեն բռնուիր թոքախտէ, պնդերակութենէ:

Արդի բժշկութիւնը բնականաբար գործնականապէս ևս կ'արժեցնէ այս ծանօթութիւնը. Փրոֆ. Վակներ — Եաուրէկ իր մէթոտը ունի ուղեղային սիֆիլիզը (փարալիզի ժէնէ — րալ) ճահճատենդով բուժելու, եւ ասոր համար ստացաւ Նոպէլեան մրցանակը:

ԱՅՆ ՕՐԸ...

ԱՊԱՏԱՆ, (Պարսկաստան). — «Ընկերնե՛ր ... սիրելի ընկերներ ... ես՛ ... ես կ'ուզեմ որ գայ, շուտ գայ այն օրը ... ես կ'ուզեմ ...»:

Արցունքով կարդացի այս տողերը «Յառաջ»ի էջերից մէկում ...

Այն օրը ...

Մինչեւ ե՞րբ, մինչեւ ե՞րբ մենք պիտի մաշենք մեր պարմանի կեանքն այս օտար հորիզոնների տակ. մինչեւ ե՞րբ մենք պիտի քաշենք մեծ «ախ»ն ու սպասենք այդ օրուան, որ պիտի գայ, սակայն ուշանում է ...

Ա՜հ, տարագիր ընկեր, մեզանից ո՞վ չի սպասում այդ օրուան, ո՞վ չի ցանկանում տեսնել արշալոյսն իր լուսաճաճանչ արեւով: Թառամում է մեր կեանքը, մաշւում մեր հոգին. կեանքը մեզ համար երազ է թւում: Մենք ի՞նչպէս եւ որքա՞ն ապրենք պանդուխտ, որբ ու անհայրենիք, որքա՜ն ծծենք այն օդը, որ մեզ համար խորթ է եւ օտար ...

Սակայն այս ի՞նչ ենք խօսում: Յուսահատութի՞ւն ու դասալքութի՞ւն: Ո՛չ, հազար անգամ ոչ: Նրանք մեզ այդպէս չսովորեցրին. Նրանք երբեք այդպիսի պատգամ չարձակեցին:

Արեան ձայնը մեզ կանչում է. պարտք ունենք կատարելու, խաչ ունենք կրելու դէպի հայ գողգոթան, որի կատարին մի օր մեր իսկ ձեռքերով պիտի բարձրանայ մարմարեղէն կոթողը եւ դրա վրայ բոցեղէն տառերով պիտի գրուեն ազատութեան երգչի սա բոցեղէն տողերը՝

Նրանց՝ որոնք խիզախ կեանքով
դաժան մահը հեգնեցին եւ հպարտ
մահով մեր սեւ կեանքին փայլ տուին ···

Այն օրը ... այն ծագող արշալոյսը ...

Հայրենագուրկ ու հայրենակարօտ երիտասարդներ, գիւղի ու քաղաքի աղքատ ու խեղճ զաւակներ, որոնք ընկած աշխարհի չորս հովերի երախը՝ յոյսով ու կարօտով սպասում են Մեծ Օրուան. ու մինչ այդ՝ իրենց տաշու — րան սրտի խորքերից կարմիր տողեր են շարում թղթի վրայ եւ ուղարկում քեզ, սիրելի «Յառաջ», ոչ թէ փառասիրութեան ու պարծանքի համար, ո՛հ ո՛չ, այլ իբրեւ հանդարտում ու զովացում այն ահեղ փոթորիկի եւ անշէջ բոցի, որ բոյն է դրել մեր այս երիտասարդ կրծքերի տակ ... Ու դու էլ, հեռաւոր հորիզոններում մեզ համար պատրաստել ես մի լուսեղէն հրնոց, որից մենք ստանում ենք ամէն ինչ, որ թէ հաց է մեզ համար եւ թէ ջուր, թէ կեանք է եւ թէ պայքար, թէ տանջանք է եւ թէ ուրախութիւն, թէ արցունք է եւ թէ ժպիտ ...:

Շա՜տ ես անողորմ, անգին «Յառաջ», այն կրակը, որ դու դրել ես մեր հոգում՝ այրում ու փոթորկում է մեզ ... Իմացիր՝ որ ծովերով ու լեռներով հեռու ընկած երիտասարդներ կան, որոնք օր ու գիշեր քո անունն ունեն իրենց շրթներին եւ սպասում են քո խօսքին, որ հնչում է այնքան խրոխտ, այնքան յաղթական ...

Կուսակցութիւնից եւ ազգից զատ, դու մերն ես, սիրելի «Յառաջ», խօսում ես մեր հոգու խորքից եւ, ի շարս մեր բոլոր միւս գաղափարաշունչ թերթերի, առաջնորդում ես մեզ դէպի պայքարներից ամենագաղափարականը, որ այնքա՛ն դրաւիչ է, այնքա՛ն գիւթական ...

Երբեմն մեզանից երէցները ջանում են երեւալ քո էջերում, սակայն խանում են որ դու մեզ ես պատկանում եւ իրենք բաւարարւում են լոկ ան... խախտ պահել մեր սէրը եւ հաւատ... դէպի մեր ահեղ պայքարը ...

Ու քեզ հետ միասին՝ նրանք ... առաջնորդում են դէպի արշալոյս... դէպի փառապանծ հորիզոնները ... ցաւատանջ աշխարհի ... ու քայլ ... քայլ, մեզ մօտեցնում է այն օրուա... որին սպասում ենք մենք եւ որի հա... մար տանջւում ու պայքարում ...

Մենք սպասո՛ւմ ենք Այն Օրուան...

Ու պիտի գայ այդ օրը, պիտի ծա... այն արշալոյսը, որի համար այնքա... արիւն հոսեց, պիտի բացուի մի ... Մայիս 28 մե՛ր պայքարով, մե՛ր ... րինով ...

Մօտ է այդ օրը, ընկե՛ր ...:

ՀԱՅՈՐԴԻ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ԱԽՏԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ
ԿԱՄ
ԱՅՍՊԷ՛Ս ԿԸ ՎԱՐԵՆ ԵՐԿԻՐԸ

Ա. Գալոյեան ընդարձակ զեկոյց մը կարդաց Հայաստանի կոմունիստ կուսակցութեան 9րդ համագումարին մէջ (յունուար): Այդ զեկոյցը, ... կայն, պարզապէս թուում մըն է ընկերային խորունկ վէրքերու, — ... այնտեղ ուրիշ բան չէք կարդար, բայց միայն դէպքեր գողութեան, զեղծումի, խարդախութեան, գինովութեան, կաշառքի, ծեծի, բանտարկութեան. Տեսակ մը պատկեր Հայաստանի ընկերային ախտաբանութեան:

Քրոնիկի մեր այս բաժնին մէջ ... կարելիութիւն կայ վերլուծելու ախտաբանական երեւոյթներուն պատճառները, ոչ ալ տեղ՝ մէկիկ մէկիկ թուելու Գալոյեանի նկարագրած դէպքերը:

Նմոյշի համար յիշատակենք քանի մը դէպք, քաղելով Խորհ. Հայաստանէն (յունուար 17).—

Լէնինականի պահեստապետը Ամ... բարայի գիւղացիներէն 800 փութ կաշառք կ'առնէ, եւ այս կաշառքով գիւղացիները կը փրկեն իրենց ցորենը, որ պիտի յանձնէին պետութեան: Այսպիսի դէպքեր շատ պատահած են:

Իւղի արդիւնաբերութեան կեդրոնական վարչութիւնը «անօրինական» ճամբով կը վաճառէ քանի մը տասնեակ փութ պանիր, եւ 2,123 քիլօ իւղ: Այսպիսի դէպքեր պատահած են Ստեփանաւանի, Լէնինականի, Ղարաքիլիսայի, Բասարգեչարի եւ այլ շրջաններու մէջ:

Զեղծումը կատակերգական ձեւ կ'առնէ երբեմն: Վարդանլուի խորհրդատնտեսութեան վարիչները «զորս գո... պատ ուրիշներ» ձեւով կ'օգտուին արտադրուած ապրանքներէն, օրինակ մեղրէն: Եւ տեղեկագիր կուտան թէ մեղուները կերան: Քննութիւն կը կատարուի եւ կը պատժուին մեղուակերները, որ արջեր չէին:

Ազմաղանի հօտէն կը կորսուին 300 խոշոր ու մանր անասուններ: Անասնապահները կը յայտարարեն թէ գիւրտերը յարձակեցան հօտին վրայ եւ գողցան: Ազմաղանի կոմունիստնե...

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿ ՄԸ

ՌՈՒՍԻԱ ՎՈՍՓՈՐԻ ԱՓԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ

Ու գլխաւորաբար Անգլիա, որուն շահերը կը վտանգուէին Եգիպտոսի հզօրացումով, Թուրքիոյ ինքնակոչ պաշտպանի դերը ստանձնեց:

Նիզիպի յաղթութենէն վերջ վախնալով որ Ռուսիա կրնայ Պոլիսը գրաւել Հիւնքեար Իսկէլէսիի դաշնագրութեան համաձայն, ջանաց աճապարանքով պետութեանց հաւաքական միջամտութեան ենթարկել թուրք — եգիպտական տագնապը:

Պետութիւնները ընդունեցին. կամայ ակամայ նոյն իսկ Ռուսիան եւ Ֆրանսան որ իբրեւ Մէհմէտ Ալիի բարեկամ կը յուսար լայն իրաւունքներ ապահովել իր պաշտպանեալին:

Անգլիոյ նպատակը անշուշտ Մէհմէտ Ալին հարուածելով անուղղակի վնասել էր Ֆրանսայի, որուն հմայքը այդ օրերուն բարձր էր Արեւելքի մէջ: Թուրքիան պաշտպանելով կը յուսար պատուար մը քաշել ռուսական վայրէջքին դէմ:

Եւ 1840ին Անգլիա կը խաղայ իր ամէնէն ճարպիկ խաղերէն մէկը: Լոնտոնի մէջ կը յաջողի գաղտնի բանակցութիւններով ստեղծել համաձայնութիւն մը Աւստրիոյ, Փրուսիոյ եւ Ռուսիոյ հետ, նպատակ ունենալով սանձահարել Եգիպտոսի Սուլթանը, անոր ձեռքէն խլել Ատանան, Սուրիան, Արաբիան, Թրքական նաւատորմը եւ վերադարձնել Թուրքիոյ:

1840 յուլիս 15ին յայտնուեցաւ այդ համաձայնութիւնը, Ֆրանսա դուրս ձգուած էր: Ֆրանսա յուզուեցաւ. ասիկա նկատուեցաւ դիւանագիտական Վաթէրլօ մը: Պատերազմի պատրաստութիւններ տեսնուեցան: Ֆրանսա ամէն գնով կ'ուզէր պաշտպանել Մէհմէտ Ալին:

Անգլիա խօսքէն գործի անցնելով, իր նաւատորմը կը համախմբէր Աղեքսանդրիոյ առջեւ:

Մէհմէտ Ալի ուժին առջեւ տեղի տուաւ. քաշեց իր բանակները Սուրիայէն եւ օսմ. նաւատորմիղը յանձնեց Թուրքիոյ (1840 նոյ.):

Ֆրանսայի մէջ Թագաւորը, Լուի Ֆիլիփ համաձայն չեղաւ պատերազմի դահլիճին ու գործի գլուխ կանչեց Կիզօն, որ կ'ըսէր.— «Պատերազմը եւ յեղափոխութիւնը իբրեւ ազդեցութեան միջոց դադրած են մեզի համար գոյութիւն ունենալէ»:

Որով Մէհմէտ Ալիի հետ Ֆրանսա ալ կը կրէր դիւանագիտական պարտութիւն մը:

Անգամ մը եւս անդունդին եզերքը հասնող Թուրքիան կը փրկուէր շնորհիւ եւրոպական շահամոլ խարդաւանքներուն:

Թուրքիոյ ղեկավար շրջանակներուն կը մտածէին թէ պետութեան քայքայումը կարելի է կանխել ներքին ճիգերով միայն, լուրջ բարեկարգութիւններու մասին խորհողները չէին պակսիր: Այդ հոսանքին գլուխը կը գտնուէր Րէշիտ փաշան, որ երկար ատեն ապրած ըլլալով Լոնտոն եւ Փարիզ, տոգորուած էր լուսամիտ գաղափարներով:

Ինքը եղաւ երիտասարդ Սուլթան Ապտիւլ Մէճիտի եւրոպասէր եւ խորհրդականը, իր նախաձեռնութեամբ յայտարարուեցաւ 1839 նոյեմբերին Կիւլհանէի «Խաթթը Հիւմայունը» որ յայտնի է «Թանզիմաթ» անունով: Բարեկարգութիւններու ծրագիր մըն էր ասիկա, որ կը խոստանար քրիստոնեաներու եւ իսլամներու հաւասարութիւնը ապահովել եւ վերակազմել պետութեան վարչական մեքենան:

Աւելորդ է ըսել թէ պարագաներու եւ արտաքին ուժերու ճնշումին տակ պարտադրուած այս բարենորոգումները մնացին մեռեալ տառ, որովհետեւ անոնք չէին համապատասխաներ ժողովուրդի տիրող մտայնութեան:

Նոյն օրերուն գերեզման կը մտնէր նաեւ Հիւնքեար Իսքէլէսիի դաշնագիրը:

1841 յուլիս 13ին Լոնտոնի մէջ կը ստորագրուէր Ֆրանսայի նախաձեռնութեամբ նոր համաձայնութիւն մը, որ յայտնի է «Նեղուցներու համաձայնագիր» անունով:

Ասիկա անգամ մը եւս կը խոստանայ յարգել օսմ. պետութեան ամբողջականութիւնը եւ կ'որոշէ թէ Նեղուցներու մուտքը արգիլուած է ամէն տեսակ պատերազմական նաւերու առջեւ:

Հիւնքեար Իսկէլէսին կը թաղուէր Լոնտոնի մէջ. գրչի հարուածով կը քանդուէր Ռուսիոյ մէկ դարու ճիգերուն արդիւնքը:

Իրապէս ռուսական նաւատորմը կը դատապարտուէր բանտարկուած մը — նալու Սեւ ծովուն մէջ ու Միջերկրականը կը մնար ազատ անոր հաւանական արշաւներէն:

«Նենգ Ալպիոն»ը անգամ մըն ալ յաջողած էր Եւրոպան խաղցնել իր մատներուն վրայ:

Մէհմէտ Ալիի վիպային կեանքը չիջեցաւ անփառունակ:

1841ի ձախողանքէն յետոյ իր մտային կարողութիւնները սկսան տկարանալ: 1848ին ան ինկած էր «մանկամտութեան եւ յիմարութեան» մէջ: Իր տղան նոյն տարին իրեն յաջորդեց, բայց վեց շաբաթ իշխելէ յետոյ, մեռաւ անակնկալ կերպով:

Յաջորդ տարին կը մեռնէր հայրը՝ բոլորովին մոռցուած:

Իրենցմէ վերջ կուգան կարգ մը Խտիվներ Ապպաս Ա. (1848 — 1854), Մուհամմէտ Սաիտ (1854 — 1863), Իսմայիլ (1863 — 1879), որոնց օրով, շնորհիւ ֆրանսական օժանդակութեան, երկիրը կը նուիրուէր շինարար ձեռնարկներու:

Յայտնի եգիպտաբաններ՝ Շամփոլիոն, Մարիէթօն կը քրքրեն Եգիպտոսի երեսուն դարու անցեալը. բեւեռագիրները կը լուծուին:

Ֆերտինանտ Լէսէփս 1868ին կը վերջացնէ Սուէզի ջրանցքին աշխատանքները:

Խտիվ Իսմայիլի ելմտական սխալները սակայն երկիրը առաջնորդեցին սնանկութեան: Այն ատենէն որ ըն... տիպուեցաւ հրաժարիլ աթոռէն ի նպաստ իր տղուն, Թէվֆիքի: Ան... վերջինը իրեն գործակից ունէր ... Նուպար փաշան:

Բայց ազգայնական տարրեր խմո... րած էին երկիրը Եւրոպացիներուն դէմ. 1882ին Աղեքսանդրիոյ մէջ տեղի կ'ունենար ջարդ մը:

Ասիկա պատրուակ ծառայեց անգլիական միջամտութեան: Իրենց նաւատորմիղը ռմբակոծեց Աղեքսանդրիան. Զօրքեր հանեցին ցամաք եւ 1882 յուլիսէն սեպտեմբեր գրաւեցին Գահիրէն եւ Եգիպտոսի գլխաւոր քաղաքները:

«Իբրեւ տէր չէ որ կը մտնենք Եգիպտոս, այլ իբրեւ բարեկամ եւ խորհրդական եգիպտական կառավարութեան» ըսած էր Կլատսթոն:

Բայց հակառակ իրենց հաւաստիքներուն, մինչեւ այսօր ալ Անգլիան նստած է հոն, իբրեւ իր սեփական տան մէջ:

Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

(Վերջ)

րէն, պատասխանատու մարդ, Մանուկեան, կը վաւերացնէ այդ յայտարարութիւնը: Շուտով կը պարզուի, որ ոչ քիւրտերը յարձակեր են, ոչ ալ թալան է տեղի ունեցեր, այլ պարզապէս հօտին հովիւներն են գողցեր:

Օրինակները մէկը միւսէն այլազան: Շամշատինի պատասխանատու կոմունիստներէն Մելիքսեթ Յովհաննիսեան պետութեան յանձնուած անասունները կը փոխանակէ անհատական անասուններու հետ եւ 8000 րուբլի դրամ կը շինէ իրեն:

Բայց աւելի ծանր են կոմունիստներու բնապետութեան դէպքերը:

Թափա — Դոլլակ գիւղի բջիջին անդամները սովորութիւն դարձուցեր են կոնծելը, քէֆեր սարքելը եւ «խուլիկանութիւն» (տաւհակութիւն) կատարելը:

Ալբարայի կոմունիստներէն Յարութիւնեան կը ծեծէ անոնք որ համաձայն չեն իրեն:

Վաղարշապատի կոմունիստներէն Բարայեւ գաղտնի պահեր է որ իրենց բջիջին անդամները կրօնական արարողութիւններ կը կատարեն, երբ երեւան կ'ելլէ՝ կը պատժուի:

Ախտայի դատաւորը, կոմունիստ Նահապետեան, Օրդաքլու կ'երթայ դատական գործով: Գիւղին գործակատարը ժամանակին չի կրնար հասցնել մեքենը, զոր դատաւորն ուզեր էր: Զայրացած, կոմունիստ դատաւորը տեղւոյն վրայ երկու տարի բանտարկութեան կը դատապարտէ խեղճ գիւղացին, այն ամբաստանութեամբ թէ «դատաւորութիւնը վիժեցնելու նպատակով հակայեղափոխական սաբոթաժ կը կատարէ»:

Ախտայի այս դատարանը դեռ ուրիշ մեծագործութիւններ ալ կատարած է: Անցեալ տարուան սկիզբը, երկուքեկէս ամսուան մէջ, զանազան պատիժներ կուտայ 56 չունեւոր եւ 14 ունեւոր գիւղացիներու: Վերէն գիտել կը տրուի թէ ինչո՛ւ շատ են չունեւոր դատապարտեալները եւ քի՛չ ունեւոր դատապարտեալները: Դատարանը կը սրբագրէ իր ընթացքը եւ այնուհետեւ երեք ամսուան մէջ կը դատապարտէ 55 ունեւոր եւ 7 չունեւոր գիւղացի: Ասով ալ չեն գոհանար դատաւորն ու դատախազը եւ կը սկսին շրջիլ գիւղերուն մէջ «ունեւոր գիւղացի որսալու համար»:

Աւելի վրդովեցուցիչ է հետեւեալ փաստը.— Քէշիշքէնդի դատախազ Ղուլոյեան եւ դատաւոր Պետրոսեան, քննելու ատեն տեղւոյն մէջ պատահած զեղծումի եւ խլրտումի դէպքերը, առանց որ եւ է փաստի կը դատապարտեն Պետրոս Յովհաննիսեանը, ապահովաբար ծածկելու համար բուն ոճրագործները՝ իրենց ընկերները: Այս անարդար վճռէն ազդուած, Յովհաննիսեան անձնասպան կ'ըլլայ:

Գալոյեան յետոյ կը պատմէ զեղծումի եւ խլրտումի դէպքեր, որոնք պատահած են օդանաւային վարչութեան, Կարմիր Խաչի, երախաներու բարեկամ ընկերութեան մէջ:

Ընկերային վէրքերը այնքան խորացած են, որ անհրաժեշտ կը համարուի, ինչպէս կը տեղեկացնէ Գալոյեան, կատարել կուսակցական նոր զտում մը,— մաքրել շարքերը ընկերային ախտաբանութեան վարակումէն:

Այդ մաքրագործումը աւելի եւս անհրաժեշտութիւն մը կը դառնայ Խանջեանի մարդոց համար, երբ Չեկան երեւան կը հանէ տրոցկիստներու խմբակ մը, Յակոբ Քամալեանի ղեկավարութեան տակ: Գալոյեան կը պնդէ թէ այս տրոցկիստները «ամենասերտ համագործակցութիւն էին հաստատել Դաշնակ թափթփուկների հետ»(?): Այս տրոցկիստները, իրենց կուսակցական տոմսերուն ապաւինած, երկերեսանի եւ գաղտնի, դաւադրութիւն մը սարքած էին Խանջեանի մարդոց դէմ: Գալոյեան կը յիշէ նաեւ Խանջեանի միւս հակառակորդներուն փորձը, որ կատարուեցաւ անցեալ նոյեմբերին, կեդր. կոմիտէին մէջ:

Առանց ուզելու քննել զեղծումներէն սկսեալ մինչեւ այս «դաւադրութիւնները», ընկերային ախտաբանութեան երեւոյթներէն սկսեալ մինչեւ այս ներքին թշնամութիւնները, (ընթերցողը կրնայ եզրակացնել թէ ի՛նչ պատճառներու տրամաբանական արդիւնք է այս պատկերը), յիշատակենք նաեւ դժգոհութեան ուրիշ արտայայտութիւն մը, որ բոլորովին տարբեր բան կը խօսի.—

Արտաքին առեւտուրի գործավարութեան փոխ — լիազօր Մարտիրոսեան, Մարգարայի մէջ, ընթրիքի ատեն կը յայտարարէ.

— Սատանան տանի, ինչ գործավար եմ ես, եթէ հնարաւորութիւն չեմ ունեցել ինձ հետ վերցնելու ուտեստ եւ քոնեաք: Հանրապետութիւնը մնացել է առանց միսի, իսկ ես հազար տուփ պահածոյ չունեմ դուրս բերելու համար պէտք է թոյլտուութիւն խնդրեմ Մոսկուայից եւ Թիֆլիսից: Մոսկւան ամէն ինչ վերցրել է իր ձեռքի մէջ, իսկ մենք ինչպէս ծառաներ՝ կատարում ենք նրանց ցուցմունքները եւ կարգադրութիւնները, նրանք ոչինչ չեն թողնում: Անպիտան Վրացիներն էլ ամէն ինչ վերցրել են իրենց ձեռքը, կատարում են իրենց մօտ շինարարութիւն, իսկ Հայաստանի շինարարութիւնը կանգ է առել: Վրացիները ամէն տեղ Հայաստանին խոչընդոտ են հանդիսանում»:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՓԵՏՐ. 18Ը ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

— :-: —

ԼԻՈՆ, 26 փետր. (Յառաջ).— Սրահը լեցուած էր ծայրէ ի ծայր: Տեղւոյն «Արծիւ»ը «Մեր հայրենիք»ով բացաւ հանդէսը, ղեկավարութեամբ ընկ. Ա. Մելքոնեանի: Նախագահը՝ ընկ. Թադէոս Այվազեան ամփոփ ակնարկ մը նետելով բացաւ հանդէսը:

Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը բերած էին Պ. Պ. Աւետիսեան եւ Գոլամեան մեներգով, ընկերներ Լեւոն Ալէքեան եւ Միսաք Միրզէ իրենց յուզող արտասանութիւններով: Օր. Ծովինար Տէր Պետրոսեան մեներգեց Արայ Պարթեւեանի «Պըճինկօ»ն, իսկ Տեսինի փոքրիկները յաջող արտասանութիւններ ըրին եւ յետոյ բեմին վրայ հաւաքուելով երգեցին «Մշակ բանուոր»ը:

Տեղւոյս ֆրանսական ընկերվարական կուսակցութիւնը ղրկած էր իր ներկայացուցիչը, Պ. Մարսէլ Ֆրէսինէ, որ պատկերացնելով հայ ժողովուրդի թափառական վիճակը, ըսաւ թէ Վիքթոր Հիւկօն ալ 1850ին աքսորուեցաւ Ֆրանսայէն, սակայն երբ Հանրապետութիւնը հռչակուեցաւ կրկին Ֆրանսա եկաւ: Այս առթիւ մեր անցեալ կեանքէն դրուագներ պատմեց, յիշեց Լեւոն Ե. Թադէոսի պատերազմը եւ անոր թաղումը Փարիզի մէջ: (Ինչպէս կը տեսնենք, օտարները մեր պատմութիւնը աւելի լաւ գիտեն, քան մեր կարմիր կոյր աքլորները, որոնք ամէն գնով եղածն ալ կ'ուզեն մոռնալ): Օրուան բանախօսը ընկ. Վրացեան հիւանդացած ըլլալով, խօսեցաւ ընկ. Վ. Զուլլերեան, որ մանրամասնօրէն պարզեց փետր. 18ի նախընթաց դէպքերը: «Փետրուարեան յեղափոխութիւնը Դաշնակցութեան գործը չէր: Հայ գիւղացին այլ եւս չկրցաւ համբերել, երբ Համազասպի պէս հերոսներ եւ յայտնի մտաւորականներ բանտերու մէջ սպաննուեցան: Մեր այսօրուան մտաւորականներէն շատերը իրենց կեանքը կը պարտին փետրուարեան յեղափոխութեան»:

Անդրադառնալով գաղութներու վիճակին ու հակադաշնակցականներու «միացեալ ճակատ»ի վիլլուկին, շեշտեց.— «Այս մարդիկը ամէն միջոց կը փորձեն ձեզ թունաւորելու համար, մի՛ հաւատաք այս կոկորդիլոսեան արցունքներուն: Անոնք համայնավարներու եւ ռամկավարներու ծրագիրներուն առաջին յօդուածը. մէկը ն՛երեցին կը հալածէ, միւսը կը պաշտպանէ. եւ որպէսզի Դաշնակցութեան դէմ պայքարը աւելի յաջող կերպով տանին, անոնք իրարու հետ միացեր են եւ Ղեւոնդ եպիսկոպոսի դիակը կը շահագործեն, բայց չպիտի հասնին իրենց նպատակին: Այս պայքարին մասնակցող բոլոր հոսանքները օր մը միասնաբար պիտի ծնրադրեն անարգուած դրօշին առջեւ»:

Ընկեր նախագահը թարգմանը հանդիսացաւ ներկաներուն, որոնք Ա. Ահարոնեանին ապաքինման համար մաղթանքներ ըրին: Հանդէսը փակուեցաւ «Մշակ բանուոր»ով:

Մանիշակ

ՓԵՏՐ. 18Ը ՓՈՆ Տ'ՕՊՆԱՅԻ ՄԷՋ

oooo

ՓՈՆ Տ'ՕՊՆԱ (Յառաջ).— Կոկիկ բազմութեամբ մը, տօնուեցաւ փետր. 18ը Փոն տ'Օպնայի մէջ: Սրահին ճակատը կը ծածանէին զոյգ եռագոյնները: Օրուան նախագահ ընկեր Մ. Բարխեան հանդէսը բանալով ըսաւ.

— «Դաշնակցութիւնը փետր. 18 տօնելով, իրեն համար ոչ փառք, եւ ոչ պատիւ մըն է որ կը փնտռէ, այլ երբեւ հայ ազգի տառապանքը եւ ուրախութիւնը բաժնող, եւ անոր արդար դատի պաշտպան ու պահակ, պարտք կը զգայ փառաբանել հայ ժողովուրդի ըմբոստացումը ընդդէմ բռնութեան»:

Այս առթիւ հրաւիրեց մէկ վայրկեան ոտքի կենալ, ի յարգանս փետր. 18ի անմահ զոհերուն, որոնք բոլշեւիկեան բանտերու մէջ ինկան կացնահար, եւ ամէն անոնց, որ Սիպիրիոյ սառնամանիքի մէջ հալեցան եւ դեռ կը հալին»:

Յոտնկայս երգուեցաւ «Մեր հայրենիք»ը: Արտասանեց տիկին Եւգինէ Պաղտասարեան «Ախ մը մոխիր»: Ընկեր Պ. Մելիտոսեան, ջութակով երգեց «Գնա պլպուլ»: Երգեց տիկին Կըկըզեան «Կռունկ»ը: Բոլորն ալ յաջող էին:

Յետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօսը, ընկեր Զաքար Տարագճեան, որ փաստացի լուսաբանութիւններով պարզեց փետր. 18ի նախընթաց դէպքերը:

«Փետր. 16ի գիշերը օթօներով ջարդելու կը տանէին խումբերու բաժնած ու ցուցակագրած հատընտիրներ: Փետր. 17ի գիշերը կացնահար կը ջարդուէին գնդ. Ղորղանեան, Համազասպ եւ ուրիշներ: Փետր. 18ին կը ընդվզի ժողովուրդը եւ կռուելով բոլշեւիկեան բռնութեան դէմ կը վտարէ դուրս երկրէն: Ամբողջ 45 օր երկիրը կը կառավարուի Փրկութեան Կոմիտէին կողմէ: Անկէ յետոյ էր որ Լէնին Հայաստան ղրկեց Ա. Միասնիկեանը, զղջատութեան կոչեր ուղղելով հայ բոլշեւիկներուն»:

Երիտասարդ ընկերոջ բանախօսութենէն յետոյ, երգեց Օր. Ա. Քերիճեան «Հայ դրօշին» եւ արտասանեց Տիկին Եւգինէ «Յուսախաբութիւն», երգեց Տիկ. Ա. Աճէմեան «Արի գութան»: Ընկերուհի Տիկին Լուսին Կարապետեան՝ «Յանկարծ տեսայ» եւ «Պարզիր աղբիւր»:

Ժամը չորսին, օրուան նախագահը, հանդիսականներուն շնորհակալութիւն յայտնելով փակեց հանդէսը:

Ընկեր Յ. Կարապետեանի բնակարանին մէջ, տեղի ունեցաւ ընկերական ժողով: Ներկայ էին բոլոր ընկերները: Ընկ. բանախօսը տուաւ տեղեկութիւններ կուսակցական աշխատանքներու եւ կարմիր գինին պարպուեցաւ Դաշնակցութեան կենացը: Կեցցէ՛ Դաշնակցութիւնը:

Մարգար [illegible]եան

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ooooo

ՄԱՐՍԷՅԼ — ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ.— Հ. Յ. Դ. «Ընկեր Կարօ» խումբի նախաձեռնութեամբ Պատ. Միութիւնը՝ ղեկավարութեամբ ընկեր Գ. Քէնաճրեանի ներկայացուց «Վարդանանց Պատերազմ»ը: Հակառակ ժամանակի աննպաստութեան (կիրակի ժամը ութ եւ կէսին) սպասածէն շատ աւելի թիւով հայրենակիցներ ներկայ եղան, քաջալերելով ձեռնարկը նիւթապէս, այլ մանաւանդ բարոյապէս: Դերակատարներու մասին առանձին խօսիլ աւելորդ է: Խումբ մը ծեր էին որոնք քանի մը տարիներ առաջ հազիւ քանի մը հայերէն բառ կը հոլովէին: Պատիւ Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան: Հանդիսականները լարուած հետաքրքրութեամբ կ'ունկնդրէին: Ոչ մէկ աղմուկ եւ իրարանցում, հակառակ փոքրիկներու բազմութեան: Վարդան վիրաւորուած, ձեռամբարձ բեմ բերուեցաւ եւ մինչ կը խօսէր մահուան դէմ մաքառելով, վարագոյրին ետեւէն մեղմ ձայն մը կ'երգէր «Լռեց ամպերը»: Ժողովուրդը խորապէս յուզուած էր:

Հօկը գործի ձեռնարկած էր այս ներկայացումը վիժեցնելու համար, բայց անօգուտ: Այս տղաքը իրենք ալ չեն գիտեր ինչ կ'ուզեն: Հ. Յ. Դ. «Ընկեր Կարօ» խումբի կողմէն շնորհակալութիւն յայտնուեցաւ ներկաներուն եւ ժողովուրդը ցրուեցաւ կատարեալ գոհունակութեամբ, բաղձանք յայտնելով որ յաճախ տեղի ունենան այսպիսի ձեռնարկներ: Մարսէյլէն ծանօթ հայրենակից մը որ ներկայ էր, ինծի ըսաւ թէ Պ. Վ. Թէքէեանի յոբելեանին այսքան ժողովուրդ չկար:

Վարդազեան

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ՄԱՄՈՒԼ

ՏԱՊԱՆԱՔԱՐ

oooo

«Յուսաբեր» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (16 փետր.).

— «Գիտեմ որ ինձ պիտի զարնեն, բայց ես ալ անոնց գերեզմանաքարը պիտի ըլլամ»,— իր սպանութենէն քանի մը շաբաթ առաջ, վկայութեամբը սպանեալի բարեկամներէն «Եր. Հայաստան»ի (յունուար 20), Դուրեան ըսած է եղեր այս «շատ յատկանշական մէկ խօսքը»:

Ըստ երեւոյթին, «յատկանշական» խօսքեր եւ գործեր տակաւին մենք շատ պիտի իմանանք:

Դժուար է հաշտուիլ այն ոճրային գաղափարին, թէ բարձրաստիճան հայ կղերական մը գիտակցաբար կը խորվէր իր հօտին կեանքը եւ գիտակցաբար ընդառաջ կ'երթար մահուան՝ լոկ իրմէ ատուած կուսակցութեան մը «գերեզմանաքար»ը ըլլալու համար:

Ո՛վ զարկաւ Դուրեանը՝ ատոր պատասխանը կուտայ դատական ատեանը. սակայն որո՛ւ «գերեզմանաքար»ը պիտի դառնայ զարնուած Դուրեանը՝ ատոր պատասխանը կրնանք տալ նաեւ մենք:

Մենք կը հասկնանք ատելութիւն... դէպի Դաշնակցականները. կ'ըմբռնե՛նք մատնութեան չափ ստորնացում ... Դաշնակցութեան հանդէպ. կը կարդանք ու կը ներե՛նք, երբ համայնավար մամուլը («Բանուոր», 20 յունուար) կը ճչայ.— «Դաշնակցութիւնը կատաղած շուն է. կատաղած շանը տեղն ու տեղը կը սպաննեն»:

Սակայն ի՞նչպէս ըմբռնել նոյնացումը արտաքնոցին հետ ազգային սրբութեան մը, որ, վերջապէս, եթէ չի ծածանիր այսօր հայ երկրի վրայ, սակայն «ի յարգի է որպէս յիշատակ պատմական անցից եւ փառաց», ինչպէս որ իր վերջին կոնդակին մէջ կը վկայէր Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը:

Տեսա՞ծ էք, որ ոեւէ մէկը «միացեալ»ի անդամներէն այս ատելութեան մէկ համեստ տոկոսն իսկ ունեցած ըլլար Թուրք դրօշին հանդէպ, որուն տակ մոխիր դարձաւ բազմադարեան հայրենիք մը եւ սրածուեցաւ ամբողջ ժողովուրդ մը:

Այս ստորնատիպ հրէշներուն մէջ կա՞յ գէթ մէկը իբրեւ բացառութիւն որ յանդգնութիւնը ունենար ա՛յս լեզուն գործածելու Թուրք դրօշին հանդէպ:

Ո՛չ, չկայ:

Ու կը թուէր մեզ, թէ չկայ նաեւ Հայ Դրօշին հանդէպ: Իրենց կեղծ ժպիտը յարգանքի պատրանքը կուտար մեզ. ցեղային անկիրք եւ անենց սրբութեան մը հանդէպ:

Ինչ որ կը տեսնենք, ինչ որ կը լսենք զարհուրելի նորութիւններ են մեզ համար, ծանր ու վհատեցուցիչ:

Եւ այսպէս է ոչ միայն իրենց ատելութիւնը, այսպէս է նաեւ իրենց «սուգ»ը:

Ամէն զարհուրանքներ, աւերածութիւններ ու սպանդներ տեսած է մարդկութիւնը, բայց տեսած չէ ապրիլ 24 մը: Նման եղեռն անծանօթ է մարդկային պատմութեան:

1920էն ասդին անկարելի եղաւ «միացեալ»ին կանոնաւոր սգահանդէս մը պարտադրել Մէկ Միլիոն զոհերու յիշատակին:

Ու նոյնը նաեւ մինչեւ 1920ը:

Քրքրեցէք «միացեալ»ի բոլոր անդամներու բոլոր հրատարակութիւնները (թերթ, գիրք, թռուցիկ, կոչ, ազդ եւն. եւն.) քով քովի բերէք այն բոլորը, ինչ որ գրած ու խօսած են անոնք ցեղային այս անօրինակ աղէտին առթիւ. մէկիկ — մէկիկ արձանագրեցէք նաեւ այն ամէն սգահանդէսները ու բողոքները, ինչ որ կազմակերպած են այս զարհուրանքի առիթով, եւ այս ամէնը — գիր ու բառ — պիտի չհաւասարի այն մելանին ու թուղթին, որ «միացեալ»ն իր բոլոր անդամներով սպառեց ու կը սպառէ տակաւին սպաննուած կղերականի մը յիշատակին:

Մէկ միլիոն զոհերը մէ՛կ Դուրեանի կշիռը չունեցան «միացեալ»ի աչքին:

Աւեր հայրենիք մը այնքան «արցունք» չխլեց այս պիղծ ու սրիկայացած բազմութեան աչքերէն, որքան սայթաքած կղերականի մը մահը:

Բարոյական այս զարհուրանքը այսքան ցցուն կերպով ցարդ մեզմէ ոչ ոք տեսած էր:

Ահա թէ ի՛նչու մենք կը հաւատանք, որ իր մահով գայթակղած կղերականը տապանաքար պիտի դառնայ ա՛յս պղծութեան համար»:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՆՈՐ ԵԼՄՏԱՑՈՅՑԸ

Գործավարներու Խորհուրդը սկսած է զբաղիլ 1934ի պիւտճէով եւ պիտի ճշդէ ընդհանուր ծախքը, ինչպէս նաեւ գործավարութեանց պիւտճէները: Տակաւին յայտնի չէ թէ ընդհանուր ծախքը 170 թէ՞ 180 միլիոն պիտի ըլլայ:

Կը կարծուի թէ մաքսային հասոյթը այս տարի հինգ միլիոն ոսկի աւելի պիտի ըլլայ, եւ այս յաւելումը պիտի ձեռք բերուի բաժնեցուցակը աւելի ընդարձակելով:

Տակաւին յայտնի չէ թէ պաշտօնեաներու ամսականներէն նոր դրամ վար պիտի դրուի՞ թէ ոչ, եւ կամ նոր տուրք մը պիտի հաստատուի՞: Կը խորհուի գործառնութեան տուրքի շրջանակը ընդարձակել եւ խիստ միջոցներ ձեռք առնել տուրքի մաքսանենգութեան դէմ:

Ելմտական գործավարութեան պատրաստած վիճակագրութեան համաձայն, 1933ի ելմտական տարուան առաջին ութ ամսուան ընթացքին, տուրքի գանձումը 2,365,000 ոսկի պակաս եղած է 1932ի նոյն շրջանի հասոյթէն: 1932ի ութ ամսուան հասոյթը 114,846,000 ոսկի եղած է, իսկ 1933ի նոյն շրջանին հասոյթը՝ 112,481,000 ոսկի:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԵԾՆ ԲՐԻՏԱՆԻՈՅ ԼՐՏԵՍԱԿԱՆ ԳԱՂՏՆԻՔՆԵՐԸ: Թարգմ. Կ. Գ.: Տպ. «Հորիզոն»: Դիմել Մեթրոփոլէոս փողոց թիւ 14, Սելանիկ: Գին 12 Ֆր.:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՍՈՒՐԲ ԿՈՅՍՆ ՈՒ ՄԱՅՐԱՊԵՏԸ

(ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ)

Ասպետին ծնողքը մեռած էին, ծառայ չունէր դղեակը բացի ծերուկ պահապանէ մը որ լապտեր մը ձեռքին բացաւ հաստաբեստ դուռը, չափ չունէր անոր ուրախութիւնը երբ տեսաւ երիտասարդ ասպետը: Հակառակ իր առանձնութեան եւ տարիքին, ծերունի պահապանը շատ հոգ կը տանէր դղեակին, մասնաւորաբար երիտասարդին սենեակը պատրաստ էր միշտ, որպէսզի անիկա իր ճամբորդութիւններէն վերադարձին հանգստանար այնտեղ:

Այդ սենեակին մէջ էր ահաւասիկ որ վանքին աղջիկը յոգնութիւն առաւ ու հետզհետէ մոռցաւ իր կարօտը: Ալ իրարմէ զատուիլ չէին ուզեր երկուքն ալ:

Վոնէկոլտ բացաւ իր մայրիկին սնտուկները: Պէաթրիս հագաւ անոր շքեղ հագուստները եւ գոհարեղէններով զարդարուեցաւ: Ու երիտասարդ տղան եւ մայրապետը միասին ապրեցան դղեակին մէջ՝ զուարթ ու երջանիկ: Իրաւունքներ կամ ազնուական տիտղոսներ չունեցաւ աղջիկը, սակայն շարժուն գոյքն էր ան, բայց այդքանն իսկ բաւական էր իրեն համար:

Եւ սակայն օրին մէկը անծանօթ կոմս մը եկաւ դղեակը իր հետեւորդներով: Ծառաներ վարձուեցան ու մեծ պատիւներ եղան անոր: Ուրախ էր ամէն մարդ: Եւ յանկարծ կոմսն ու ձիւորը սկսան վէգ խաղալ: Որքա՜ն բախտաւոր էր ասպետը. անդադար շահեցաւ ու յետոյ, չափէն աւելի ինքնավստահ, առաջարկեց դրաւի տակ դնել վանքին աղջիկը՝ իր ամէնէն թանկագին սեփականութիւնը, ինչպէս կը կոչէր զայն, ու նաեւ անոր գոհարեղէնները: Կոմսը ուրախութեամբ ընդունեց առաջարկը եւ խոստացաւ կորսնցնելու պարագային, ասպետին նուիրել իր պատուական մելամաղձոտ շունը:

Մայրապետը որ մինչեւ այդ վայրկեանը անտարբերութեամբ կը հետեւէր խաղին, յանկարծ տժգունեցաւ եւ իրաւունք ալ ունէր, որովհետեւ ամբարտաւան ասպետը կորսնցուց:

Ու բախտաւոր կոմսը անմիջապէս մեկնեցաւ դղեակէն՝ միասին առնելով իր գեղեցիկ պարգեւը:

Պէաթրիս հազիւ ժամանակ ունեցաւ յափշտակելու չարաբաստիկ վէգերը զորս կուրծքին տակ պահեց ու արցունքոտ աչքերով հետեւեցաւ անգութ կոմսին:

Շատ գացին, քիչ գացին ու հասան կնձնիներու անտառ մը ուր գլգլացող առուակ մը կար: Ծառերուն տերեւներն ու արծաթի գոյն ճիւղերը որոնց մէջէն կը նշմարուէր ամառուան հրաշալի համայնապատկերը, կանանչ— բակ ու մետաքսահիւս հովանիի մը նման կ'օրօրուէին առուակին ջուրերուն վրայ: Այստեղ էր որ կոմսը կանգ առաւ՝ հանգստանալու համար: Հեռացուց իր հետեւորդները, նստաւ խոտերուն վրայ, քովը կանչեց գեղեցիկ Պէաթրիսը եւ սկսաւ սիրաբանիլ անոր հետ:

Աղջիկը ըմբոստացաւ. կէս նայուածք մը նետեց կոմսին եւ հասկցուց անոր թէ շահած էր միայն իր անձը բայց ոչ իր սիրտը զոր կարելի չէր հրապուրել աւերակով մը: Եթէ կոմսը տղամարդ էր իսկապէս, աղջկան սրտին փոխարէն դրաւի պէտք է դնէր արժէքաւոր բան մը. իր կեանքը, օրինակի համար. պատրա՞ստ էր այդ զոհողութիւնը ընելու. եթէ անիկա այդ պայմանով նետէր վէգերն ու շահէր, այն ատեն վանքին աղջիկը կոմսին պիտի տար իր սիրտը յաւիտեան. բայց եթէ կորսնցնէր, Պէաթրիս իր ափին մէջ պիտի ունենար անոր կեանքը եւ պիտի վերատանէր իր ազատութիւնը:

Մայրապետը խիստ խօսեցաւ կոմսին հետ: Այնպիսի տարօրինակ արտայայտութիւն մը կար անոր դէմքին վրայ, որ կոմսը սարսուռ մը զգաց ու ապշահար նայեցաւ անոր: Հիմա աղջիկը աւելի եւս գեղեցիկ երեւցաւ իր աչքին:

Ու վանքին աղջիկը շարունակեց՝ մեղմ ձայնով.

— Ո՛ր տղամարդն է որ պիտի համարձակէր դարպասել աղջկան մը հետ, երբ այդ աղջիկը չի փոխադարձեր իր սէրը ու չի քաջալերեր: Ինծի տո՛ւր սուրդ, ա՛ռ այս վէգերը ու նետէ՛ ... Թերեւս ճշմարիտ սիրահարներու պէս միանանք ...

Պէաթրիս իր տաքուկ կուրծքէն հանեց վէգերն ու դրաւ կոմսին ձեռքին մէջ: Կոմսը ապշած՝ աղջկան յանձնեց իր սուրն ու զօտին ու անմիջապէս նետեց վէգերը:

— Տասնըմէ՛կ ···

Յետոյ կարգը եկաւ Պէաթրիսին: Առաւ վէգերը, ափին մէջ լաւ մը թօթվեց զանոնք եւ խուլ հառաչանքով մը օգնութեան կոչեց Սուրբ Մարիամ Աստուածածինն ու նետեց.

— Տասներկո՛ւ ···

Ու շահեցաւ:

— Կեանքդ քեզի կը նուիրեմ, ըսաւ կոմսին. խոնարհութիւն մը ըրաւ եւ սուրը թեւին տակ դնելով, արագ քայլերով հեռացաւ դէպի այն կողմը ուրկէ եկած էին:

Բաւական ճամբայ գնաց ու յանկարծ կանգ առաւ. պարտուած կոմսը այլ եւս չէր տեսնուեր: Շրջան մը ըրաւ դէպի ետ ու կոմսէն յիսուն քայլ հեռու՝ պահուըտեցաւ ծառերուն ետեւը: Ձայն ձուն չհանեց. արեւին ճառագայթներուն տակ, իր մանեակին ազնուական քարերը սկսան բոցավառիլ: Կոմսին աչքէն չվրիպեցաւ. շողը որ կուգար անտառին ծառերուն ետեւէն. բայց կարեւորութիւն չտուաւ. տերեւներուն վրայ քնացած ցօղ մըն է մտածեց ինքնիրեն:

Սթափեցաւ յանկարծ. կանչեց իր հետեւորդները, նստաւ ձիուն քամակը, սուրաց դէպի այն կողմը ուր գացած էր աղջիկը: Ձիաւորները ամբողջ ժամ մը թափառեցան, աղջիկը չկար. յուսահատ վերադարձան ու շարունակեցին իրենց ճամբան: Այլ եւս զինքը հալածող չկար: Արագ քայլերով դուրս եկաւ անտառէն:

Ասպետ Վոնէկոլտ տաժանելի օր մը անցուց: Խղճահարութիւնն ու զայրոյթը տանջեցին զինքը. անպարկեշտ վարմունք մը ունեցած էր իր սիրուհիին հանդէպ, այդպէս թեթեւամտօրէն դրաւի տակ դնելով անոր անձը. հիմա կը զգար թէ այդ աղջիկը որքան տեղ ունէր իր սրտին մէջ: Չպիտի կրնար ապրիլ առանց անոր:

Ու յանկարծ, երբ աղջիկը անտառին եզերքը հասած էր, Վոնէկոլտ անոր դէմը ելաւ. չկրցաւ յայտնել իր զարմանքը, բացաւ թեւերը ու վանքին աղջիկը նետուեցաւ անոնց մէջ, առանց դանդաղի, առանց յանդիմանութեան:

Անգլ. Թարգմ. Ժ. Մ.

(2) (Շար.)

Ռուսական ծրագիրներ Իրանի մէջ

Իրանի կառավարութիւնը տնտեսական ծրագիր մը կազմած է, որուն համաձայն կարգ մը կարեւոր ձեռնարկներ պիտի կատարուին, Տիգրիսի ջուրերը օգտագործելու եւ ընդարձակ հողամասեր մշակելի դարձնելու համար: Պիտի շինուին նաեւ երկու կամուրջներ՝ Պաղտատի մօտ: Ամբողջ ծախքը պիտի ըլլայ առ նուազն երեք միլիոն անգլ. ոսկի:

Պարսկաստան եւ Չինաստան

1300 տարի բաժնուած մնալէ յետոյ, Պարսկաստան եւ Չինաստան ուղղակի յարաբերութիւններ պիտի հաստատեն յառաջիկայ ապրիլին: Պարսկական հիւպատոսարան մը պիտի բացուի Շանկայի մէջ: Պատմութիւնը կ'ըսէ թէ՝ Նէհավէնտի ճակատամարտը (641 Թ.) վերջ տուաւ խալամ – արաբ աշխարհակալութեան՝ Պարսկաստանի մէջ եւ իրենց դրացիներու հետ եղած քաղաքական յարաբերութեանց:

Դանուբեան պետութեանց պայքար

Իրազեկ աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ մարտի երկրորդ շաբթուն միաժամանակ Հռոմ պիտի այցելեն Հունգարիոյ եւ Աւստրիոյ վարչապետները: Այս այցելութիւնը կասկած կը ներշնչէ թէ Մուսոլինի կ'ուզէ քաղաքական զինակցութիւն մը հաստատել Աւստրիոյ եւ Իտալիոյ միջեւ, նոյնիսկ Հապսպուրկեան միապետութիւնը վերահաստատելու գնով: Իտալացիները կը հերքեն այս ենթադրութիւնը. բայց կասկած չկայ թէ Մուսոլինի կարեւոր բանակցութիւններ պիտի կատարէ իր դրացիներուն հետ, գոնէ տնտեսական գետնի վրայ: Ցայտնի է որ վերջերս Փէչթա գնաց Իտալիոյ արտաքին նախարարութեան խորհրդականը, հարթելու համար կարգ մը թիւրիմացութիւններ: Միւս կողմէ, ուշագրաւ է որ Հունգարիա եւ Աւստրիա իրենց աչքերը դարձուցած են դէպի Հռոմ, յուսախաբ ըլլալով Ռումանիայէն եւ Չեխոսլովաքիայէն:

Ձախակողմեան թերթերը կ'ըսեն թէ Իտալիան է բուն պատասխանատուն Աւստրիոյ վերջին դէպքերուն (խորտակում ընկերվարութեան):

ՄԱՔՍԱՅԻՆ ԼԻԱԶՕՐՈՒԹԻՒՆ

Խորհրդարանը եւմտացոյցին քուէարկութենէն յետոյ, ընդունեց նաեւ օրինագիծ մը, որով լիազօրութիւն կը տրուի կառավարութեան, մաքսային քաղաքականութիւնը ուզածին պէս վարելու համար: (Միեւնոյն լիազօրութիւնը պահանջած է նախագահ Րուզվէլթ): Առեւտրական նախարարը այս առթիւ պայման դրաւ որ խորհրդարանը բացատրութիւն պահանջէ ոչ թէ մէկ, այլ չորս ամիսէն:

ՓՐՕՖ. ՓԻՆԱՌ ՄԵՌԱՒ

Փրօֆ. Փինառ, հռչակաւոր գիտնականը որ միեւնոյն ատեն երիցագոյն անդամն էր երեսփ. ժողովին, մեռաւ առջի օր, ուղեղային կաթուածի հետեւանքով: Գաւառէն Փարիզ եկած էր 1870ին, բժշկական համալսարանը մտնելու համար: Հետզհետէ յառաջ երթալով, դարձաւ ուսուցչապետ նոյն համալսարանին մէջ: Հիմնադիրն է մանկատածութեան, որ իրական օրէնութիւն մը դարձաւ: 1914ի պատերազմէն յետոյ իր թեկնածութիւնը դրաւ եւ Փարիզի երեսփոխան ընտրուեցաւ 1919ին եւ 1924ին: Իբրեւ երիցագոյն անդամ, երկու անգամ նախագահած է ժողովներուն:

«ԹԱՔՍԻ»ՆԵՐՈՐԻ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ

Ճիշդ ամիս մըն է որ չեն բանիր Փարիզի «թաքսի»ները: Զանազան զիջումներ եղան, բայց շարժավարները գոհ չեն: Կառավարութիւնն ալ չուզեր աւելի յառաջ երթալ: Ժողովները եւ խորհրդակցութիւնները կը շարունակուին: Այսօր պատուիրակութիւն մը պիտի ներկայանայ ֆաղաֆապետութեան, առաջարկելով որ կայանի տուրքը զեղչուի 10 ֆրանքի: (Նախապէս 14 ֆրանք էր, զեղչուեցաւ 13.50ի): Հաւանական չէ որ ընդունուի նոր կրճատումը, որովհետեւ խոշոր բաց մը պիտի գոյանայ ֆաղաֆապետութեան եւմտացոյցին մէջ:

Յ. Փարիզ եւ արուարձաններ

Հ. Դ.

ՓԱՐԻԶԻ, ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ, ԱՆԻԵՌ-ԳՈՒԱ-ՔՈԼՈՆՊԻ, ԱՌՆՈՒՎԻԼ-ՍԱՐՍԷԼԻ, ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ, ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ կոմիտէները ընդհ. ժողովի կը հրաւիրեն իրենց շրջանի բոլոր ընկերները այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին Սօսիէթէ Սավանթի D սրահին մէջ 8, rue Danton, Métro: Odéon: Կարեւոր զեկոյցներ:

Տէր եւ Տիկին Ա. Չեքիմեան եւ իրենց զաւակները, Տէր եւ Տիկին Յ. Չեքիմեան եւ իրենց որդին (Մարսէյլ), Տէր եւ Տիկին Յ. Վարդանեան, Այրի Տիկին Մ. Սատէթեան (Փարիզ), Այրի Տիկին Ա. Մերտինեան, Այրի Տիկին Պ. Վասեղինեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Մ. Թիւթիւնեան եւ իր աղջիկները, Տէր եւ Տիկին Լ. Չիլինկիրեան եւ իրենց զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ռ. Մախմուրեան եւ իրենց որդին, իրենց ազգականները եւ բարեկամները խորին ցաւով կը ցանուցանեն իրենց մօր, մեծ մօր, զոքանչին, տալոջ՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԵՂԻՍԱԲԵԹ ՉԵՔԻՄԵԱՆԻ (*Ամասիացի*)

դառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ փետրուար 27ին, Ռօմանի մէջ (Տրօմ), 61 տարեկան հասակին մէջ:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ մարտ 1ին եւ մարմինը ամփոփուեցաւ Ռօմանի գերեզմանատան մէջ:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ Կ. ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողը, այս Կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 3.30ին, Ֆլօրիա ճաշարանին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր անդամուհիներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

Փարիզի Գրական Ակումբ վաղը Շաբաթ իրիկուն, ժամը 9ին, Ֆլօրիա ճաշարանին մէջ 61 rue Mr. le Prince, Փարիզ (6), տեղի կ'ունենայ «Շահան Շահնուրի գործը» գրոյցի շարունակութիւնը: Պիտի խօսին՝ Ա. Զամալեան, Ա. Խոնդկարեան եւ Հր. Զարդարեան: Մուտքը ազատ է:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԽՆՃՈՅՔ

կազմակերպուած՝ Իսի-լէ-Մուլինոյի ՍԹԱՆՈՁՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

(իր իններորդ տարեդարձին առթիւ):

Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8էն 12

Գ. ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆԻ չքեղ սրահին մէջ

45 rue de la Défense. Issy-les Moulineaux (Seine):

Բանախօսութիւն եւ գեղարուեստական բաժին:

ՆԱՀԱՏԱԿ ԳՐԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐ

ՕԳՏՈՒԵՑԷՔ ԲԱՑԱՌԻԿ ԱՌԻԹԷՆ

Միայն 130 ֆրանք վճարելով անմիջապէս պիտի ստանաք ոչ միայն մեր հրատարակած ՈՒԹԸ հատորները, (Ռ. Զարդարեան, Մելքոն Կիւրճեան, Գեղամ Տէր Կարապետեան, Գեղամ Բարսեղեան, Արփիար Արփիարեան, Գր. Զօհրապ, Տ. Չէօկիւրեան եւ Օհան Կարօ) որոնց իրական արժէքն է 170 ֆրանք, այլ նաեւ՝

ԼԻՒՔՍԷՄՊԻՒՐԿԵԱՆ ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ

մէկ տոմսակ, որուն արժէքն է 36 ֆրանս. ֆրանք: վիճակահանութիւնը տեղի պիտի ունենայ՝

ՄԱՐՏ 26ին ԼԻՒՔՍԷՆՊՈՒՐԿԻ ՄԷՋ

Բացի ԵՐԵՔ մեծ պարգեւներէն, 4 միլիոն. մէկուկէս միլիոն եւ մէկ միլիոն պելճիական ֆրանք, կան նաեւ 2500ի մօտ ուրիշ մեծ ու փոքր պարգեւներ: փութացէք այժմէն ո եւ է ձեւով ՄԻՆՉԵՒ ՄԱՐՏ 20:

130 ՖՐԱՆՔ ղրկել մեր հասցէին՝ **M. Barsamian**

121 Rue Marcadet. Paris (18)

ՇՈՒՏՈՎ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ

«ՎԷՄ»ի

ԵՐՐՈՐԴ ԹԻՒԸ, ՀԵՏԵՒԵԱԼ ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԵԱՄԲ.—

Ռ. Բերբերեան.— «Նոր Նախիջեւանի գաղութի անցեալն ու ներկան»: Յ. Ճ. Սիրունի.— «Երեմեան գրագէտը»: Յ. Զաւրեան.— «Սայեաթ Նովա»: Մ. Պարսամեան.— «Վահան Թէքէեան»: Վ. Փափազեան.— «Հայկական բարենորոգումները»: Ա. Խոնդկարեան.— «Օպպօզիցիան Հանրապետ. Հայաստանում»: «Մուրատի յուշատետրը»: Հմ. Մանուկեան.— «Արամ»: ՀԻՆ ԹՈՒՂԹԵՐ.— ԿԵԱՆՔ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ.— «Վարպետ Մինաս»: Զ. Միրզայեան: «Թէ ինչո՞ւ միացանք իթթիհատին հետ— Աչեան: ԳԻՐՔ ԵՒ ՄԱՄՈՒԼ: ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ: ՅԱՒԵԼՈՒԱԾ: Վռամ. եպ. Մանկունի: «Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը»:

Բաժանորդագրութեան պայմանները

Ամերիկա, Մեծն Բրիտանիա, Եգիպտոս եւ Իտալիա	69 ֆր.
Ֆրանսա եւ այլ երկիրներ	50 ֆր.
Ռումանիա, Պուլկարիա, Յունաստան, Սուրիա եւ Պարսկաստան	40 ֆր.

Բաժանորդագրուիլ կարելի է՝

L. Kevonian, 17 Rue Damesme, Paris, 13e

Բաժանորդագրութիւնը՝ կանխիկ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆՈՐ ՎԻՃԱԿԱԽԱՂԸ

ԻՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ ԳՆԱԾ ԷՀԵՏԵՒԵԱԼ ԵՐԵՔ ՏՈՄՍԵՐԸ, ԻՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

8րդ շերս թիւ	04,738	շարք	R.
- - -	53,171	-	U.
- - -	75,619	-	V.

Շահելու պարագային, ԱՐԴԻՒՆՔԻՆ ԿԷՍԸ ՊԻՏԻ ԲԱԺՆՈՒԻ անոնց որ...

1. ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴ կը գրուին, փետրուար 6էն մինչեւ վիճակահանութեան օրը, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ:

2. ԿԸ ՆՈՐԵԳԵՆ իրենց բաժանորդագրութիւնը, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ:

3. Ինչպէս եւ այն ՏԱՐԵԿԱՆ եւ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ բաժանորդներուն որոնք մասնակցեցան « ՅԱՌԱՋ »ի առաջին վիճակախաղին, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ (Եռամսեայ բաժանորդներէն կ'օգտուին անոնք որ նոր ԲԱԺՆԵԳԻՆ մը կը վճարեն):

Բաշխումը պիտի ըլլայ հետեւեալ համեմատութեամբ.—

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	50%
ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	30%
ԵՌԱՄՍԵԱՅ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	20%

Իսկ 9րդ շերտէն գնած հետեւեալ տոմսերը, ԱՅՆ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ ՈՐ ԱՄԷՆ ՕՐ ՁԵՌՔԷ ԿԸ ԳՆԵՆ:

9րդ շերս թիւ	28,474	շարք	Y.
- - -	54,726	-	X.
- - -	81,172	-	R.

Այս թիւերն ալ շահած պարագային, ԱՐԴԻՒՆՔԻՆ ԿԷՍԸ պիտի բաժնուի բոլոր այն ընթերցողներուն որոնք վարչութեան կը ներկայացնեն ՑԻՍՈՒՆ ՑՕՐԴԱԿԱՆ ԿՏՐՕՆՆԵՐ, սկսելով 1934 փետրուար 6էն:

Կտրօնները ամէն օր պիտի հրատարակուին Գ. էջի թերթօնին տակը, ԹԻՒՈՎ ԵՒ ԹՈՒԱԿԱՆՈՎ:

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ (67)

"ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ"

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

Մէկ մասը այն զօրամասերուն, որոնք Րիզա պէյի ճակատին կը պատկանէին, կը գտնուէին Աճարայի կողմերը: Քեամիլ պէյ եւս, որ, պատերազմի սկզբնաւորութենէն ի վեր մեծ օգնութեներ մատուցած էր իր չէթէովը, շատ յոգնած վիճակ մը ունէր: Քեամիլ պէյ, միջոց ու առիթ չունենալով իր զօրքը փոխելու, ինք եւ իր մարդիկը ամէնքէն աւելի յոգնած էին: Այդ պատճառաւ, Քեամիլի չէթէն եւս սկսած էր ընկրկիլ, ան եւս Քորա պիտի գար եւ ատեն մը հանգիստ ընելէ վերջ, կրկին, վերակազմուած չէթէներուն հետ, ուրիշ վայրեր պիտի ուղարկուէր:

Շնորհիւ այն անդորրութեան, որ կը տիրէր ճակատին վրայ, բարեկարգումի այս գործերը կանոնաւորապէս ի գործ դրուած, եւ զինուորները ուղարկուած էին առաջին գիծերը: Նոր չէթէներուն պարտականութիւնն էր սահմանային վաշտերուն օգնել: Պատասխանատու պատուիրակը, Քորա գալէ վերջ, տասը, տասնըհինգ օր ուան ընթացքին այս բոլոր գործերը լրացուցած էր, իսկ Քորայի մէջ մնացած էր միայն մէկ չէթէ, որ կը գտնուէր Մաքսուտ անուն անձի մը հրամանին ներքեւ: Անոր հետ Քորա կը մնար պատասխանատու պատուիրակը: Հասկցուած չէր թէ Մաքսուտ ինչ նպատակով հոն մնացած էր: Ամէն պարագայի տակ, ան գոհ չէր իր վիճակէն: Բաներ մը կ'ուզէր թէեւ, բայց չէր յայտներ իր ցանկացածը: Մաքսուտ եւս այն չէթէճիներէն կը թուէր, որոնք կարգի չեն մտներ եւ չեն հնազանդիր: Որովհետեւ, ան չէր հպատակեր այն հրամաններուն, զորս պատասխանատու պատուիրակը կուտար՝ կարգ կանոնը պահպանելու համար: Բայց, որովհետեւ իր անհնազանդութիւնը եւս կը ծածկէր, պատասխանատու պատուիրակը կը բաւականանար բարկանալով:

Եւ սակայն, այս բոլորը պատասխանատու պատուիրակին հանդէպ սաստիկ ոխ ու զայրոյթ ծնցուցած էին: Մաքսուտ կ'ուզէր անպայման մէջտեղէն վերցնել պատասխանատու պատուիրակը: Իր այդ նպատակը իրականացնելու համար, կազմակերպած էր դաւադրութիւն մը՝ իր չէթէին մէկ քանի անդամներուն հետ: Զայն պիտի սպաննէր գիշերը, սենեակին մէջ, պառկած պահուն:

Բայց, մէկը եկած ու կացութիւնը պարզած էր պատասխանատու պատուիրակին ըսելով.

— Պէյ էֆէնտի, Մաքսուտ գէշ նպատակ ունի: Այդ չէթէին մարդիկը այսօր վաղը պիտի սպաննեն ձեզ: Ձեր գլխուն ճարը նայեցէք:

Պատասխանատու պատուիրակը շատ վախցած էր, այս լուրը առնելով: Եւ իրաւունք ալ ունէր: Որովհետեւ, ոչ մէկ ուժ ունէր՝ ինքզինքը ամբողջ չէթէի մը դէմ պաշտպանելու համար: Մաքսուտի չէթէէն զատ, մնացեալ բոլոր ուժերը հեռացած ըլլալով, պատասխանատու պատուիրակը չուառած էր: Այդ կացութեան մէջ յիշած էր Րիզա պէյը: Ան դեռ եւս Մուրկուլ կը գտնուէր: Եթէ հեռախօսով տեղեկացնէր, թերեւս կրնար զինքը պաշտպանել: Թէեւ Քորա կը գտնուէր, պաշ – չավուշ Էօմէր էֆէնտիի հրամանին ներքեւ, կարգապահ ջոկատ մը, բայց անիկա անզօր էր զինքը պաշտպանելու Մաքսուտի չէթէին դէմ: Պատասխանատու պատուիրակը, հեռախօսը բանալով, Րիզա պէյի բացատրած էր այն վտանգը որուն ենթակայ էր: Բայց, Րիզա պէյ պատասխանած էր.

— Մէկ հատիկ մարդ չեմ կրնար ղրկել քեզի: Որով, ինծմէ որ եւ է օգնութիւն մի սպասեր: Եթէ կարելի ըլլար բան մը ընել՝ քեզ առանձին չձգելու համար, կը ջանայի կատարել: Բայց, կարելի չէ: Հետեւաբար, գլխուդ ճարը տես:

Պատասխանատու պատուիրակը համոզուելով որ Մուրկուլէն որ եւ է օժանդակութիւն պիտի չգայ, բոլորովին վախցած էր: Որովհետեւ, այլեւս առանձին կը մնար: Իր քով կանչելով Էօմէր էֆէնտին, ըսաւ անոր.

— Այս գիշերուընէ սկսեալ՝ շատ զգոյշ եւ ուշադիր պիտի շարժիք: Մաքսուտի չէթէէն որ եւ է մէկը եւ կամ ինքը անձամբ դէպի իմ սենեակս ուղղուած պարագային, փողը պիտի հնչեցնէք եւ ինծի լուր տաք:

Կարգապահական ջոկատի զինուորներէն մէկը փողահար էր: Ան էր որ զինուորները պահակութեան կը հրաւիրէր: Պատասխանատու պատուիրակը, այդ հրամանէն վերջ, հանել տըւաւ Քորայի ինքնաշարժին լապտերը եւ զայն առաւ իր սենեակը՝ գնելով անկիւնը: Ասոնք՝ պատասխանատու պատուիրակին փոխադարձ յարձակման մի – ջոցներն էին: Ան պատերազմի սկզբնաւորութենէն ի վեր նկատած էր որ Ռուսերը, մեր յարձակումներուն արգելք ըլլալու համար, մեզմէ առաջ կը շարժէին. որով, ինք ալ, առանց ըսպասելու իր վրայ կատարուելիք յարձակման, որոշած էր զանոնք հալածել: Այս պատրաստութիւններէն վերջ, իր սենեակը առանձնացած էր: Այժմ, ան կը նայէր իր ժամացոյցին զոր ձեռքին մէջ կը կրէր, ու կը սպասէր այն ժամուն երբ Մաքսուտի չէթէն պիտի ստանձնէր պահակութիւնը: Գիշերային պահակութիւնը երբեմն կը վիճակէր նաեւ Մաքսուտի չէթէին մարդոց: Որոշուած ժամէն մէկ ժամ առաջ ելած էր նաեւ պատասխանատու պատուիրակը, վառած էր լապտերը ու դուրս էր ելած իր սենեակէն:

Ան հիմա կը քալէր իր շուրջը դիտելով եւ, ամենափոքր շշուկի մը պարագային իր հրացանը այն կողմը ուղղելով: Ինքնաշարժի լուսարձակը շատ լաւ կը լուսաւորէր այն ճամբան, ուրկէ կ'ընթանար. որով, կը յառաջանար առանց ունենալու յանկարծակի յարձակման մը վախը: Պատասխանատու պատուիրակը ատեն մը քալելէ վերջ, հասած էր հոն ուր կը պառկէր Մաքսուտ: Քիչ մը կանգ առած ու ականջ տուած էր, ու շուտով հասկցած էր որ ամէն ոք կը քնանայ: Բոլորը ուժգնօրէն խռկալով կը քնանային: Այն բազմազան ձայները որոնք դուրս կուգային անոնց քիթերէն, հաւաք – ուելով՝ խռկոցի ահաւոր «օրքէսթր» մը կը կազմէին: Պատասխանատու պատուիրակը Քորայի սորբերկրեայ սրահներուն մէջ սարքուած այս երաժշտահանդէսին քիչ մը ունկնդրելէ վերջ, վճռապէս համոզուած էր որ Մաքսուտն ու իր մարդիկը յանձնուած են քունի, եւ՝ մտած էր ներս:

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԻՐԹԵՒԻԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 3 ՄԱՐՏ

SAMEDI 3 Mars 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2435

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԲՈՒՆ ԱՂԲԻՒՐԸ ՏԱՍՆՈՑՆ Է

Քանի մը Թուանշաններ՝ սեղանի վրայ, կը մղեն մեզ գլուխ գլխի զրոյց մը փորձել Փարիզի գաղութին հետ:

Հարցը՝ Աղքատախնամի մասին է:

1890ին հաստատուած այս ընկերութիւնը տեսած է փայլուն օրեր, իսկ այժմ կը տառապի... գործազրկութենէ: Այսինքն, հազիւ կրնայ կատարել իր պարտականութեանց նուազագոյն չափը:

Պատճառը, անշուշտ, տնտեսական տագնապն է: Սովորական բանաձեւը, որ չքմեղանքէ աւելի պատրուակ է դարձեր, չատ–չատերուն համար:

Ինչպէս ամէն տեղ, այս Ընկերութեան եկամուտն ալ կապուած է պատահական աղբիւրներու,— անդամավճար, պնակ մը՝ ժամուն դուռը, պարբերական նուէրներ եւ հանդէսներ:

Այս բոլորը հազիւ կը բաւեն տարեկան 60 — 70 հազար ֆր. արտադրելու: Աւելի ճիշդ, այդքան գումարի մը սահմանին մէջ գործ տեսնելու:

Այս տեսակէտէն, չափազանց խօսուն է 1934ի տարեկան հաշուեկշիռը:

Անդամավճարներէ գոյացած է՝ 24,750 ֆրանք:

Որ եւ է գումար չէ նշանակուած յունուար, փետրուար, մարտ եւ օգոստոս ամիսներուն: Ապրիլին գոյացած է՝ 2885 ֆրանք, նոյեմբերին՝ 385, իսկ դեկտեմբերին... 90 ֆրանք: Ամէնէն արդիւնաւոր ամիսները եղած են յունիսը (6974) եւ յուլիսը (5415):

Տարեկան պարահանդէսին զուտ հասոյթը եղած է 14,988 ֆր. (ուրիշ տարիներ 50–100,000ի կը հասնէր): Ժամուն դրան պնակէն՝ 10, 262, նուէրներէ՝ 16,183. կտրօն եւայլն 2531: Նախորդ շրջանէն 10,522 ֆրանք մնացած ըլլալով, ընդհ. մուտքը եղած է 79,238 ֆրանք:

Քննելով ելքի բաժինը, կը տեսնենք որ իւրաքանչիւր ամիս Աղքատախնամը պէտք ունի 4 — 5000 ֆրանքի, որպէսզի կարենայ հասնիլ անմիջական պահանջներուն:

Այս առթիւ յիշեցնէ՞նք թէ՝ սովորական աղքատներէն եւ հիւանդներէն զատ, Աղքատախնամին դուռը ալ կ'առնեն գործազուրկները: Ասոնք աւելի շատ են քան միւսները:

×

Ի՞նչ կը հետեւի այս տեղեկութիւններէն եւ Թուանշաններէն:

Փարիզի Աղքատախնամն ալ, ինչպէս ուրիշ հաստատութիւններ, դատապարտուած է ինքն իր մէջ ցամքելու, եթէ ափ մը եռանդուն մարդիկ անկարելին չփորձեն:

Բարեբախտաբար, չեն պակսիր այդ «գինուորեալ»ները: Քարէ քար զարնուելով, անոնք յաջողած են եւ կը յաջողին ծայրը ծայրին բերել եւ գումար մըն ալ փոխանցել յաջորդին: (1933ի հաշուեկշիռը պատրաստ գումար կը ցուցնէ 5440 ֆրանք):

Այս առթիւ, մեզի կը հաղորդեն թէ նոր ուժեր աւելցած են Աղքատախնամի վարչութեան վրայ, միեւնոյն եռանդով շարունակելու համար այս փրկարար գործը:

Միեւնոյն ատեն ստուգեցինք որ ,վարչութիւնը աւելի քան երբեք համոզուած է թէ եկամուտի ամէնէն ապահով աղբիւրները կը կազմեն ժողովրդական տասնոցները:

Արդարեւ, տարիներով տասնոցն է եղած ամէնէն հոսուն աղբիւրը՝ բազմաթիւ հանրային հաստատութեանց:

Գլխաւորապէս տասնոցներն են որ հարիւր տարի պահեցին Պոլսոյ ազգ. հիւանդանոցը, եւ մինչեւ այսօր ալ կը կազմեն անոր տեւական եկամուտը:

Բացառիկ նուէրներ միշտ ալ կրնաք ստանալ: Ինչպէս եւ կտակներ կամ արժեթուղթեր:

Եւ սակայն, ամէնէն վստահելի արժեթուղթը այն է որ կը տրուի բուն ժողովուրդին ձեռքով:

Ճիշդ ատոր համար ալ, անհրաժեշտ է կազմակերպել անդամավճարի դրութիւնը, բազմապատկել անդամներու թիւը: Կարճ խօսքով, ժողովրդականացնել ձեռնարկը:

Առնուազն քսան հազար ժողովուրդ ունինք Փարիզի մէջ, կեդրոնէն մինչեւ գիւղերն ու արուարձանները:

Ցնո՞րք է հազար անդամ սպասել այս բազմութեան մէջ, Փարիզի Աղքատախնամին համար, 2 — 5 ֆրանք ամսավճարով:

Շա՞տ են Աղքատախնամի նման կազմակերպութիւնները:

Բայց չէ՞ որ իւրաքանչիւր անհատ կը կապուի, կ'օգնէ իր նախասիրած նպատակին:

Իրականին մէջ, հաշիւ չունինք մեր « աղքատասէր »ները, ո՛ր եւ է գաղութի մէջ:

Եթէ գործնական ձեւ մը գտնուի միայն այս տարրը կազմակերպելու, զայն ամրապէս կապելու, Աղքատախնամը ի՞նչ պատճառ կրնայ ունենալ տրտնջալու:

Այն ատեն, առանց դժուարութեան ամսական տասը հազար ֆրանք պիտի մտնէր իր գանձանակը: Ուրիշ խօսքով, կարելի պիտի ըլլար աւելի բազմաթիւ անճարներ հոգալ, փոխանակ ակամայ տեղի տալու անախորժութեանց, որոնք յաճախադէպ են, դժբախտաբար: (Իմացանք թէ վերջերս ծեծեր են Աղքատախնամին երիտասարդ քարտուղարը):

Արդ, ի՞նչ մեղք ունին անոնք որ Աղքատախնամը վարելու պատասխանատուութիւնն ստանձներ են, երբ հազարաւոր «աղքատասէր »ներ կը խուսափին իրենց պարտականութենէն:

Պոլիսը, իր այս վիճակին մէջ, ոչ միայն հիւանդանոց, այլ եւ խնամատարութիւն, դպրոց եւ եկեղեցի կը պահէ, միեւնոյն ատեն պատսպարելով Անատոլուի բեկորները:

Ամօթ չէ՞ որ Փարիզը անճրկի սահմանափակ պէտքի մը առջեւ, նոյն իսկ հարիւր մնայուն անդամ գտնելով իր Աղքատախնամին...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՕՏԱՐՆԵՐՈՒՆ

— oo —

Փարիզի վերջին դէպքերէն ի վեր, տեղական թերթերը շարունակ ուշադրութիւն կը հրաւիրեն օտարականներու վրայ, թէ տնտեսական եւ թէ քաղաքական պատճառներով:

« Մաթէն »ը երէկ խոշոր տառերով եւ առաջին էջին վրայ հրատարակած էր հետեւեալ գրութիւնը.

— « Յունուար 9էն 28 Փարիզի մէջ պատահած դէպքերու մասին ոստիկանութեան վերատեսչութեան կողմէ ներքին գործերու նախարարութեան ուղղուած տեղեկագրէ մը երեւան կուգայ որ ձերբակալուեր են 1322 հոգի, որոնց 97ը օտարականներ են: Գոնէ ատոնք են այն թիւերը որոնք հաղորդուած են խորհրդարանական քննիչ յանձնաժողովին:

Կայ կէտ մը որու մասին բոլորն ալ համաձայն են,— Այս 97 օտարականները որ եւ է կապ չունէին Սթավիսքիի գործին եւ այն ցոյցերուն մէջ որոնց տեղի տուած կրնայ ըլլալ այդ խնդիրը: Այդ օտարականները կը խառնուէին իրենց չվերաբերող գործերու: Ֆրանսական հիւրընկալութիւնը վայելելու իրաւունքը իրենց իրաւունք չի տար խառնուիլ ֆրանսական գործերու:

Ոստիկանութիւնը միշտ իրաւունք ունի խստութեամբ վարուելու այս կարգի ցուցարարներու հանդէպ, ինչ քաղաքական գոյն ալ ունենան եւ ո՛ր երկրէն ալ եկած ըլլան: Ո եւ է օտարական որ կը ձերբակալուի հրապարակային ցոյցի մը ատեն, պէտք է արտաքսուի անմիջապէս»:

ՍԹԱՎԻՍՔԻԻ ՉԷՔԵՐԸ ԳՏՆՈՒԵՑԱՆ

Նորանոր յայտնութիւններ կը սպասուի

Հինգշաբթի կէս գիշերին ներքին գործերու նախարարութիւնը զեկոյց մը հաղորդեց, որ կը ծանուցանէ թէ վերջապէս գտնուած են Սթավիսքիի ստորագրած չէքերուն արմատները, որոնք կը փնտռուէին երկար ատենէ ի վեր:

Համաձայն այդ զեկոյցին, հինգշաբթի իրիկուն ժամը 6.30ին գաղտնի ոստիկան Պոնի լուր կուտայ Ապահովութեան Տեսչութեան թէ իմացած է չէքերուն տեղը եւ կը բացատրէ թէ ինչպէս կարելի է ստանալ զանոնք: Այս լուրը առնելէ անմիջապէս վերջ, ներքին գործերու նախարարը կը խորհրդակցի դատական նախարարին հետ, որ անմիջապէս պաշտօնատուն կը հրաւիրէ հանրապետութեան դատախազը եւ հարցաքննիչ դատաւորը: Այս երկու դատաւորները անմիջապէս գաղտնի ոստիկան Պոնի եւ ուրիշի մը հետ կ'երթան նշանակուած տեղը, ուր պիտի յանձնուէին չէքերուն արմատները: Ժամադրութիւնը տրուած էր Պոնի բնակարանին մէջ, ժամը 9.30ին: Գործողութիւնը կատարուեցաւ կատարեալ յաջողութեամբ: Չէքերուն արմատները յանձնուեցան աւանդապահին կողմէ որ յայտնեց թէ զանոնք ստացած է Սթավիսքիի քարտուղարուհիէն: Փաստաթուղթերը անմիջապէս կնքուեցան, դատական պաշտօնատուն փոխադրուելու համար: Մինչ ներքին գործերու նախարարութիւնը այս զեկոյցը կը հաղորդէր մամուլին, դատաւորները Պոնի բնակարանին մէջ հարցաքննութեան ենթարկեցին յանձնողը: Ներքին նախարարը այս առթիւ կը յայտնէ թէ չէքերուն արմատները, որոնք պահուած էին Տիկին Սթավիսքիի կողմէ, բազմաթիւ ձեռքերէ անցած էին, որպէսզի փախցուին արդարութեան խուզարկութիւններէն: Վերջին աւանդապահին անունը յայտնի է միայն քննութիւնը կատարող դատաւորներուն եւ առ այժմ գաղտնի կը պահուի:

Ուրիշ կարեւոր դէպք մըն ալ պատահեցաւ միեւնոյն օրը: Ինչպէս գրած էինք, խորհրդարանական քննիչ յանձնաժողովը ստիպողաբար պահանջած էր 886 չէքերուն արմատները եւ լուսանկարները: Դատական նախարարը պատասխանած էր թէ միայն Քոէտի Լիոնէի մէջ գանձուած չէքերուն լուսանկարները հանուած են այդ հաստատութեան կողմէ, բայց ոչ անոնք որ գանձուած են «Քոէտի Էնտիւսթրիէլ է Քոմէրսիալ » դրամատունէն: Նախարարը կը խոստանար անմիջապէս հանել տալ նաեւ ատոնց լուսանկարները:

Արդ. քննիչ յանձնաժողովին անդամներէն Պ. Մանտէլ հեռախօսին գլուխը անցնելով, տեղեկութիւններ ուզած էր այս վերջին դրամատունէն: Տնօրէնը պատասխանեց թէ 215 չէք վճարած են եւ լուսանկարներն ալ հանած, գրասենէն առաջ: Յանձնաժողովը անմիջապէս իր մօտ հրաւիրեց դրամատան տնօրէնը, որ պատմեց թէ իրենք ժամանակին տեղեկութիւն տուած են ներքին գործերու նախարարութեան, թէ Սթավիսքի հաշուընկալ բացած էր 1931 յունուար 18ին, «Քոնֆիանս » դրամատան կողմէ քաշուած չէքով մը, թէ անհրաժեշտ զգուշութիւնները ձեռք առած էին հաշիւ բացած ատեն: Սթավիսքի նախ իր ինքնութիւնը հաստատած է շոգեկառքի բաժանորդագրութեան տոմսով մը. յետոյ դրամատունը կասկածելով, ուրիշ փաստաթուղթեր պահանջած է եւ պատուիրած է պաշտօնեաներուն որ երբեք իր ձգած դրամէն աւելի վարկ չբանան: Ասոր վրայ 1932 յունուար 22ին, Սթավիսքի ինքնութեան թուղթ մը բերած է, Սերժ Ալեքսանդր անունով: Բայց արդէն դրամատունը իր կարծիքը կազմած ըլլալով, անէն հաշիւ փակած է 1932 յունուարի վերջը:

Դրամատան տնօրէնը այս բացատրութիւններէն յետոյ քննիչ յանձնաժողովին յանձնեց չէքերուն բոլոր լուսանկարները:

Հարցաքննութիւններ եւ խուզարկութիւններ

— oo —

Ոստիկանութիւնը նոր խուզարկութիւններ կատարեց «Լա Վոլոնթէ » թերթին խմբագրատան մէջ եւ գտաւ չէքի տետրակ մը որ կը պատկանի ելմտական նախարարութեան պաշտօնեաներէն Կիպոլ — Ռիպոյի: Ինչպէս յայտնի է, այս վերջինը 700,000 ֆրանք ստացած է Սթավիսքիէն, եւ կ'ըսէ թէ պաշտօն ստացած էր թերթին ծախքերը հոգալու: Բռնուեցան նաեւ հաշուետոմարները, որոնց մէկ մասը միայն գրուած էին առաջին խուզարկութեան ատեն:

Խուզարկութիւն կատարուեցաւ նաեւ Քոէտի Անվէրսուա դրամատան մէջ: Հինգ ժամ պրպտումներ կատարելէ յետոյ, ոստիկանները դուրս ելան փաստաթուղթերու կապոցով մը: Իրենց փնտռածն էր յիսուն չէք, 10 միլիոն ֆրանք արժողութեամբ, բոլորն ալ Սթավիսքիի անունով:

⁂ Քննիչ յանձնաժողովին յանձնուած թուղթերուն մէջ կը գտնուին Սթավիսքիի շնորհաւորական հեռագիրները՝ 29 երեսփոխաններու որոնք ընտրուած էին 1932ին:

Ո՞ւր են երկու նամակները

Թերթերը կը շարունակեն ծանր մեղադրանքներ ուղղել հանրապետութեան պաշտօնանկ դատախազին, Պ. Փռէսառի դէմ (նախկին վարչապետ Շօթանի քեռայրը), իբրեւ պատասխանատու Սթավիսքիի դէմ բացուած դատերուն ձգձգման: Այս առթիւ, լայնօրէն կ'օգտագործեն վերաքննիչ ատեանի Ա. նախագահ Պ. Լըքուվէի երկրորդ տեղեկագիրը, որ ամբողջովին կազմուած է սպանեալ դատաւոր Փռէնսի յայտարարութեանց վրայ: Այն երկու փաստաթուղթերը զորս պաշտօնապէս լուսանկարել պիտի տար Պ. Փռէնս, երկու նամակներ են, գրուած՝ Փռէսառի կողմէ: Այդ նամակներով, հանրապետութեան դատախազը կը յանձնարարէ Փռէնսի՝ չհետապնդել Սթավիսքին:

Քաղուած տեղեկութեանց համաձայն, Լըքուվէի առաջին տեղեկագիրը նպաստաւոր էր Փռէսառի, որ յանցաւոր կը հանէր Փռէնսը եւ կարգ մը վերագրումներ կ'ընէր: Այս վերջինը երբ իմացաւ այդ վերագրումները, սաստիկ բարկանալով գնաց Լըքուվէի եւ պատմեց ամէն բան: Ըստ թէ քանի քանի անգամներ հանրապետութեան դատախազին ուշադրութիւնը հրաւիրած է Սթավիսքիի գործերու մասին, բայց ամէն անգամ ալ Փռէսառ ըսած է իրեն.

— Այդ մասին ծանօթագրութիւն մը ձգէ ինծի եւ բան մի՛ ըներ ո եւ է մէկուն:

Այս առթիւ, կը հաստատուի որ պաշտօնանկ դատախազը դարակը նետած է երկու գաղտնի ոստիկաններու տեղեկագիրները, առանց որ եւ է գործողութիւն կատարելու:

Փետրուար 15ին սպանեալ դատաւորը երկու նամակներ կը գտնէ Փռէսառէն, որ կը պատուիրէր չզբաղիլ Սթավիսքիի գործով: Փռէնս միշտ վրան կը պահէր այս երկու նամակները, դրամապանակին մէջ դնելով: Հաւանած էր Վերաքննիչ Ատեանի նախագահին յանձնելու զանոնք, նախապէս լուսանկարել յետոյ: Այս գործողութիւնը պիտի կատարուէր ճիշդ այն օրը երբ Տիժոն կանչուեցաւ եւ սպաննուեցաւ: Երկու նամակներէն մէկը գրուած էր 1930ին, միւսը՝ 1931ին: Երկուքին մէջ ալ դատախազը կը յայտնէր թէ ինք անձամբ պիտի քննէ Սթավիսքիի խնդիրը: Այն օրը որ Տիժոն պիտի երթար, Փռէնս տունը մոռցած էր դրամապանակը, եւ աճապարանքով ետ դարձաւ, առնելու համար: Անշուշտ իր փնտռած դրամը չէր, այլ երկու նամակները: Արդ, երբ դիակը երեւան ելաւ, ոչ դրամապանակը, ոչ ալ երկու նամակները գտնուեցան: Այս յայտնութեանց վրայ էր որ, Վերաքննիչ Ատեանի նախագահը երկրորդ տեղեկագիր մը կազմեց, ծանրօրէն ամբաստանելով ընդհ. դատախազը: Այդ գիշերն իսկ նախարարական խորհուրդը պաշտօնէ արձակեց Փռէսառը:

«ՇԱՆԹԱԺԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ

ՉՈՐՍ ՌՈՒՄԲ ԵՒ ՆԱՄԱԿ ՄԸ ՀԱՅ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆԻ ՄԸ Պ'ԱՅՈՒՍԱԿԻՆ ՄԷՋ

Պոլսոյ թերթերէն կը քաղենք հետեւեալ պատմութիւնը.—

Փետրուար 24ին, Սիրքէճի — Շիշլի թրամվէյին մէջ մոռցուած է խորհրդաւոր պայուսակ մը որուն մէջէն գտնուած են չորս ռումբեր: Ոստիկանութիւնը քննութեան ձեռնարկած է:

Պայուսակին մէջ գտնուած է նաեւ պահարանը բացուած նամակ մը: Նամակին տէրը եւ շահակիցները հրաւիրուած են ոստ. տեսչութեան:

Նամակը ուղղուած է հայ վաճառականի մը, որ թուրք թերթերուն մէջ կը յիշուի զանազան անուններով,— Կիւլպաղեան, Թիւրապեան կամ Եավրուեան: Ամէնէն աւելի կը յիշուի վերջին անունը:

Անատոլուի գործակալութիւնը հետեւեալ զեկոյցը հրատարակած է այս մասին.—

Իրաւասու պաշտօնատուններէ առնուած տեղեկութեանց համաձայն, պօմպայի դէպքը երկու հոգիի իրարու հանդէպ ունեցած ատելութեան հետեւանքը ըլլալով, անոնց մէկուն միւսին դէմ կազմակերպած ստորին մէկ եղեռնափորձն է: Դէպքին հեղինակը ձերբակալուած է: Դէպքին մէջ ընդհ. ապահովութեան եւ անդորրութեան վերաբերեալ ոչ մէկ կէտ կայ եւ խնդիրը ոստիկանական պարզ դէպք մըն է:

Ռումբերուն քննութեան հետեւանքով հասկցուած է որ մէկ քանին բանի մը չէին ծառայեր, բայց անոնց մէջ գործածելիներ ալ կային: Ռումբերը ընդհանուր պատերազմի միջոցին գործածուած անգլիական հաւկիթ — ռումբ կոչուած պօմպաներ էին, որոնց 2ին վրայ կը գտնուէին անգլիական պատրոյգ: Միւս երկուքը անգործածելի էին: Ռումբերուն հետ գտնուած է տետրակ մը որուն մէջէն ելած է նամակը: Տետրակին մէջ կան կարգ մը իմաստալից եւ անիմաստ գրուածքներ:

Պահարանին վրայ Եավրուեան էֆ. անուն վաճառականի մը հասցէն գտնուած է, կ'ըսէ ճիւմհուրիյէթ եւ յիշեալը փնտռուելով գտնուած է: Եավրուեան էֆ.ի տան եւ գրասենեակին մէջ կատարուած խուզարկութեան հետեւանքով Ճէվատ ստորագրութեամբ սպառնագիր մըն ալ գտնուած է: Եավրուեան էֆ. յայտնած է թէ ոչ մէկ կապ ունի ռումբերուն հետ: Հարցուած է թէ ո՛վ էր այս Ճէվատը եւ անոր ինքնութեան մասին տեղեկութիւն ուզուած է: Հաստատուած է որ Ճէվատ էֆ.ի սպառնագրին գիրը եւ պայուսակին մէջէն գտնուած նամակին գիրը միեւնոյնն են: Ճէվատ եւ անոր երկու ընկերները տարուած են ոստիկանատուն: Բացորոշ կերպով հասկցուած է որ այս գործը կազմակերպած էր Ճէվատ, պարզապէս կասկածելի ցոյց տալու համար Եավրուեանը: Այս վերջինը Ղալաթիոյ մէջ վաճառականութեամբ կը զբաղի եւ սակէ բաւական ժամանակ առաջ Ճէվատ անուն Թուրքի մը հետ ծխախոտի գործ կ'ընէ: Եավրուեան եւ Ճէվատ բաւական ատեն միասին կ'աշխատին, բայց ի վերջոյ կը բաժնուին:

Այս բաժանման հետեւանքով Ճէվատ պահանջք կ'ունենայ Եավրուեանէն: Ճէվատ դրամը կը պահանջէ եւ Եավրուեան չի վճարեր: Ճէվատ էֆ. երբ կը տեսնէ որ վէճը այդ կերպով ալ չի լուծուիր, գործը սպառնալիքի կը փոխէ եւ քանիցս սպառնագիր կը ղրկէ իր նախկին ընկերոջ: Եւ երբ կը տեսնէ որ Եավրուեան ականջ չի կախեր այս սպառնագիրներուն, այս անգամ կը սկսի նոր ծրագիրներ խորհիլ: Ռումբի խնդիրը մէկն էր այս ծրագիրներէն:

Նամակին բովանդակութիւնը.— « Սիրելիս,

« Ձեր ուզած պօմպաներէն 4ը կրցայ հայթայթել: Այս օրերս պիտի ղրկենք նաեւ միւս պօմպաները զորս կը յուսանք ձեռք ձգել: Ապահով ենք որ այս միջոցներով պիտի կրնանք գլուխ հանել ձեր ձեռնարկը զոր նախապէս չկրցաք գլուխ հանել: Յաջողութիւն կը մաղթենք ձեզի»:

Նամակը Սամսունէն տրուած է նամակատուն, վրան Սամսոնի նամակատան կնիքը կայ եւ սրբուած է:

Սպառնագիրը.— Եթէ պնդես, հետեւանքը գէշ պիտի ըլլայ, ամբողջ գոյութիւնդ եւ ընտանիքդ փճացնելու միջոցներ ձեռք պիտի առնուին:

(Լուրերու Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՌՈՒՍԵՐԸ ԳՈՎՔԸ ԿԸ ՀԻՒՍԵՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ

1.— ԿԸ ԲՈՑԱՎԱՌԻՆ ԿՐԱԿՆԵՐԸ...

ԽՄԲ.— Հետեւեալ յօդուածը կ'առնենք *Փրավտայ*էն իբրեւ գեղեցիկ եւ տաք նկարագրութիւն մը Հայաստանի։ Յօդուածը ստորագրած են երեք ռուս երիտասարդ կոմունիստներ, որոնք արշաւանք մը կատարած էին վերջերս դէպի Անդրկովկաս։ Ռուս գրողներու այս տողերուն մէջ կը հեւայ այն շունչը, որ Ըստխարտ Քիփլինկինն է։ Ինչպէս անգլիական աշխարհակալութեան այս երգիչը, ռուս գրողները ևս, ռուսական կարմիր աշխարհակալութեան ներշնչումով տոգորուած, փառքը կ'երգեն Ռուսիոյ հարաւային կալուածներուն։ Բայց այսպէս շահեկան է մեզի համար այս յօդուածը, որովհետեւ պատկեր մըն է նոյն ատեն արդի Հայաստանին։

×

Հարուստ ու պայծառ է բազմազգի Անդրկովկասը։ Շռայլ է բնութիւնը այստեղ, ճիշդ ինչպէս Ուրալի մէջ։ Ի՛նչ ուզես՝ կայ Անդրկովկասի լեռնային գօտիներուն մէջ։ Քարածուխ, քարիւղ, երկաթահանք, մարգանեց, պղինձ, զինկ, պաղլեղաքար, կապարաքար, դումբրէն եւ բազմաթիւ այլ հանքեր հողին մէջ։ Իսկ երկրի երեսին՝ բամպակ, ծխախոտ, մետաքս, թէյ, խաղող, արմաւ, քրքում եւ ծաղիկնե՛ր, ծաղիկնե՛ր։

Անդրկովկաս հարուստ է գոյներով։ Դժուար թէ գտնէք ամբողջ աշխարհի մէջ ուրիշ անկիւն մը գոյներու այդ աստիճան պայծառութեամբ եւ սքանչելի խճանկարով։ Այդ բոլորը դուք կը գտնէք Կովկասեան լեռնաշղթայի հպարտ ու դաժան լեռներու կուրծքին վրայ։ Ի՛նչպիսի ուժ եւ մեծութիւն կը ծորի այդ բարձրութիւններէն։ Ի՛նչպիսի հորիզոններ կը բացուին կազմէկի ձիւնապատ գագաթէն՝ ձեր աչքերուն առջեւ։ Ստալին, ծանօթ կովկասեան լեռներու արծիւին, Լենինը կը նմանցնէր լեռնային արծիւի մը,— արդարեւ ոչինչ աւելի վեհ քան արծիւը, որ կը ճախրէ կովկասեան լեռներու գագաթներուն վրայ։

Կովկասեան լեռներու սառնարաններէն կը հոսին փոթորկայոյզ գետեր ու գետակներ։ Ցաւերժական ձիւնի բարձունքներէն իջնելով, այդ հզօր գետերը կը թափին չեչտակի անկումով մը, որ բացառիկ է գրեթէ։ Շեշտակի այդ անկումները, սպա առատ անձրեւները կը ստեղծեն չափազանց նպաստաւոր պայմաններ ջրաելեկտրակայաններու կառուցման համար։ Գետերու այդ ուժը, ժամանակին, կը ծառայէր իբրեւ միայն ... ներշնչման աղբիւր բանաստեղծներուն Պուշկինի եւ Լերմոնտովի։

Այժմ ես կը տեսնեմ ծնունդը հեղեղներու,
Եւ առաջին շարժումն ահեղ փլուզման...

Արդարեւ այդ հեղեղներէն ծնան հզօր ջրաելեկտրակայաններ։ Անդին՝ Կուր գետին վրայ, Թիֆլիզի մօտ, աւդին՝ Ռիոն գետին վրայ, Քութայիսի մօտ, եւ ահա Զորագետի վրայ՝ Հայաստանի մէջ։

Ահա Սեւան — Զանգի ջրասանդուխը (կասկատ), *որ իր ինքնօրինակութեամբ եւ միտքի համարձակութեամբ բացառիկ գեղեցկութիւն մը կը պարզէ, չունի՛ իր նմանը։*

Ծովէն մակերեսէն 1916 մեթր բարձրութեան մը վրայ, քարքրոտ լեռներու մէջ կաշկանդուած Սեւանայ լիճը տեղ — տեղ ունի 100 մեթր խորութիւն,— այնտեղ, դարերու ընթացքին, հաւաքուեր է 58,5 միլիար խոր. մեթր ջուր։ Երեսուն գետակներ եւ անսահման թիւով աղբիւրներ ամէն տարի լճին մէջ կը թափեն 720 միլիոն խոր. մեթր ջուր։ Իսկ Զանգի գետով կը պարպուի ընդամէնը 30 միլիոն խոր. մեթր ջուր։ Ջրին մնացեալ մասը՝ շոգիացման ենթակայ։ Հայաստանի համարձակ ճարտարագէտները ծրագիր մը պատրաստեցին,— լճէն աւելի մեծ քանակութեամբ ջուր հոսեցնել եւ այդ ջուրերուն ուժով շարժման մէջ դնել ելեկտրակայաններու ցանց մը։ Երբ լճին ջուրը այսպէս կը պարպուի մասամբ, եւ լճին մակերեսը կ'իջնէ 50 մեթր, ջուրի սաւանին տարածութիւնը 1450 քառ. քիլոմեթրէն կ'իջնէ մինչեւ 238 քառ. քիլոմեթր։ Այս վիճակին մէջ շոգիացումն ալ կը նուազի մինչեւ 153 միլիոն խոր. մեթր։ Այնպէս որ փոխանակ ջուրը շոգիանալով կորսուելու, կը հոսի Զանգի գետն ի վար՝ յաւիտեան դարձնելով ելեկտրակայաններու 570 հազար քիլովաթ ուժով օժտուած փոթորակները։

Համեմատեցէք Դնեպրի ջրաելեկտրակայանին ուժին հետ (558 հազար քիլովաթ), եւ այն ժամանակ յստակ կը դառնայ միտքի հոյակապ խոյանքը։ Ինը ջրաելեկտրակայաններէ պիտի բաղկանայ Սեւան – Զանգի ջրասանդուխը։ Ներկայիս եռուն աշխատանքներով յառաջ կը տարուի Քանաքեռի ջրաելեկտրակայանին շինարարութիւնը Զանգի գետին վրայ, Երեւանի մօտ։ Մօտ 3,000 բանուորներ, հայ, թուրք, ասորի, կ'աշխատին այնտեղ՝ սեւակճեայ ժայռերու մէջ փապուղիներ բանալով, ամբարտակներ եւ աւազաններ շինելով։ Նախագծին հեղինակն ու շինարարութեան ոգի ներշնչող ճարտարագէտն է Տէր – Աստուածատուրեան։ Կայանը շահագործման կը յանձնուի 1935ի յունուարին։ Յետոյ, երկրորդ հնգամեակին վերջերը, շահագործման կը յանձնուի Սեւան – Զանգի ջրասանդուխին ամէնէն հզօր կայանը, Գիւմիւշի ջրաելեկտրակայանը, 260 հազար քիլովաթ ուժով։ Այս ամէնը երկրի մը մէջ, ուր ցարական տիրապետութեան օրերէն մնացած՝ կը գործէին երեք փոքրիկ ելեկտրակայաններ մինչեւ ընդամէնը հազար քիլովաթ ուժով։

Այսպէս, երէկի հրդեհներու եւ հրացաններու կրակին տեղ, ահա կը բոցավառին ընկերվարական կեանքի կրակները։

2.— ԿԸ ՆՈՐՈԳՈՒԻ ԵՒ Կ'ԱՃԻ

Ստալին, կուսակցութեան 10րդ համագումարին մէջ, կ'ըսէր թէ Բագուն պէտք չէ շփոթել Ադրբէջանի հետ։ «Բագուն աճեր է ոչ թէ Ադրբէջանի ընդերքէն, այլ կառուցուեր է վերէն՝ ուրիշներու ջանքերով, մինչ Ադրբէջան յետամնաց, նահապետական երկիր է»։ Ընդերքէն կամ վերէն՝ եթէ աճեր է Բագուն, ահա աճած եւ բարգաւաճանած է Գանձակն ալ որուն միակ գործարանը, 1920ին, հազիւ չորս տակառաչափ բամպակ կը մշակէր օրական, մինչ ներկայիս ամբողջովին կ'աշխատի ելեկտրականութեամբ։ Լայն, սալարկուած փողոցներ և հանրակառք։ Հինգ քիլոմեթր երկարութեամբ ամայի տարածութեան վրայ, որ 10 տարի առաջ քաղաքը կը բաժնէր կայարանէն, հիմա շինուած են պարտէզներ, հազարութուն երկյարկանի եւ եռայարկանի տուներ։ Գանձակի գործարանները կը բաժնեն հազարաւոր կրակներով լուսավառ այդ փողոցները եւ քաղաքին այս կամ այն կողմը կը նետեն զանոնք։ Գործարաններ բամպակի, պահածոներու, ծանրաքարի (պարիթ), *հիւսուածեղէնի, օճառի եւայլն։ Գանձակի մէջ կը գործեն 25,000 բանուորներ, եւ կ'ապրին 100,000 հոգի։*

Գանձակի արդիւնաբերութեան դարգացման խթան հանդիսացաւ բամպակը։ Բամպակի մշակութեան շնորհիւ Գանձակի մէջ հիմնուեցան գործարաններ բամպակազտումի, օճառի, հիւսուածեղէնի։ Եւ այս արդիւնաբերութեան համար դաշտերը օժտուեցան ոռոգման ցանցերով։ Ու հիմա այսպէս կ'երգէ աշուղը․

Կեանքը կը հոսի այնպէս ինչպէս երգը կը հոսի։
Կը հոսի կեանքի սրընթաց հոսանքը։
Հոսէ՛, Արա՛քս, հոսէ եւ դուն,
Օգտակար է եւ անհրաժեշտ քու հոսանքդ։

3.— ՃԱՐՏԱՐԱԳՈՐԾԱԿԱՆ ԶՕՐՈՒԹԻՒՆ

Լերմոնտով, գրեթէ հարիւր տարի առաջ, երբ կ'երգէր փառքը Կովկասեան լեռնաշղթային, գուշակեր էր․

... Ջուր չէ, որ, եղբայր,
Հնազանդեցար մարդուն,
Ան ծխապատ խուցեր կը փորէ
Քու ժեռուտ կրծքիդ մէջ։
Ու քու կիրճերուդ խորը
Կը զրնգայ կացինը
Եւ երկաթէ բահը,
Պղինձ եւ ոսկի հանելով,
Ու կը բանայ ահեղ ուղիներ
Քու քարէ կրծքիդ մէջ։

Բանաստեղծին մարգարէութիւնը իրականութիւն կը դառնայ այսօր, ոչ սակայն բահերով ու կացինով։

Հայաստան քարի երկիր է։ Հրաբուխները, լեռնաստեղծ երեւոյթները այստեղ դիզեր են քարեր անթիւ անհամար։ Լուռ էին այդ քարերը դարերէ ի վեր։ Սակայն այսօր կը խօսի՛ն Հայաստանի քարերը։

Անիի հանքերը չեչաքար կը հայթայթեն ամբողջ Ռուսիոյ։ Արթիկի փխրաքարը շինութեան հիանալի նիւթ է, որով կառուցուած է Դնեպրի ջրաելեկտրակայանի շէնքին ճակատը եւ որով այժմ կը շինուի Թեթեւ Արդիւնաբերութեան գործավարութեան պալատին ճակատը։

Սեւակուճ (պազալթ) *ձուլելու փորձերը հիանալի արդիւնք տուին։ Ձուլուած սեւակուճը զանգ մըն է քիմիական եւ ելեկտրագործական արդիւնաբերութեան համար։ Ձուլածոյ սեւակուճը կը գործածուի իբրեւ մեկուսիչ եւ այլ ձեւերու տակ։ Այժմ Երեւանի մէջ կը կառուցուի սեւակուճ հալեցնելու գործարան մը, որ պիտի տայ տարեկան 35–40 տակառաչափ։*

Հայաստան ունի նաեւ այլ նոր ճարտարագործական հաստատութիւններ։ Լէնինականի մէջ հիմնուեցաւ հիւսուածեղէնի, Երեւանի մէջ՝ կաշիի, պահածոյի (*տարեկան 15 միլիոն տուփ*), *մարմարի, կահագործութեան, Ղարաքիլիսայի մէջ՝ քիմիական արդիւնաբերութեան գործարաններ։ Ալլահվերդիի մէջ կ'աւարտի պղնձաձուլարանին շինութիւնը,— տարեկան պիտի տայ 15,000 տակառաչափ պղինձ։ Զանգեզուրի մէջ կը շինուի այլ գործարան մը, դարձեալ պղնձի արդիւնաբերութեան համար։ Երկրաբանական քննութիւնները Ադարակի մէջ երեւան հանեցին պղնձի եւ արճճաքարի հարուստ հանքեր։ Հայաստան հետզհետէ կը դառնայ քիմիական արդիւնաբերութեան յառաջապահ երկիրներէն մէկը։ Բացի Ղարաքիլիսայի քիմիական գործարանէն, Երեւան եւս շուտով կ'ունենայ ձգախէժի մեծ գործարան մը, որ իբրեւ հում նիւթ պիտի գործածէ ոչ թէ բուսական տարրեր, այլ բնածխուտ* (քառպիթ)— *բնակիր* (քալսիոմ)։ *Այս գործարանին յարակից բաժին մը աւելցուկներէն պիտի պատրաստէ* ասէթիլէն, *քացախաթթու, քիմիական կերպընկալ նիւթեր եւ հիանալի ջնարակներ։*

4.— ԾԱՂԿԵԱԼ ՄՇԱԿՈՅԹ

Օր մը, Վրաստանի ներքին նախարար Ռամիշվիլի կը պատասխանէ դերասաններուն, որ կը խնդրէին օժանդակել թատրոնին․

— Պալէթի մէկ ներկայացում կը գերադասեմ վրացական ազգային ամբողջ թատրոնէն։

Արդ, Անդրկովկասի մշակութային յառաջխաղացութեան մէջ թատրոնը կը կազմէ կարեւոր ճակատ մը։ Հայաստան շուտով կ'ունենայ գեղեցիկ թատրոն մը ձմեռնային ու ամառնային ներկայացումներու յարմարութիւններով։ Երեւան այսօր ունի նաեւ իր օփերան։ Մշակոյթի այս ճակատէն զատ, Հայաստանի բարձրագոյն վարժարանները հունձք կուտան ամէն տարի։ Մինչեւ հիմա բարձրագոյն այդ վարժարաններէն հասան 355 հողագէտ, 443 մանկավարժ ուսուցիչ, 296 բժիշկ եւ 78 ճարտարագէտ։ Եւ քիչ չեն ուսանողուհիներ, որոնք կը պատկանին օտար ազգութիւններու (*փոքրամասնութիւն*),— 1012 աղջիկ։

5.— ԱԶՔԵՐԴ ԿԸ ԳԻՆՈՎՆԱՆ ԳՈՅՆԵՐԷՆ

Կը ճանչնա՞ս դուն այն երկիրը, ուր կը ծաղկին կիտրոնի պուրակներ, ուր մութ տերեւներու մէջ կը կարմրի նարինջը, ուր քաղցրիկ հովը դրախտահաւի պէս կ'երգէ երկնքի տակ, ուր կ'աճին մրտենիներ ու դափնիներ, — դուն կը ճանչնա՞ս այդ երկիրը...

Կէօթէի քնարերգական այս տողերը կը յիշէք յանկարծ, երբ կ'իյնաք Անդրկովկասի գեղեցիկ կանանչութիւններուն մէջ։ Ձեր աչքերը կը գինովնան գոյներու անճառելի խճանկարով։ Անդրկովկասով հպարտանալու գաղափարը կը բռնէ ձեր ամբողջ ուղեղը։

Այո՛, գեղեցի՛կ է Անդրկովկաս, բուրումնաւէտ Վրաստանը, կանանչ — ձիւնոտ Հայաստանը եւ բոցավառ Ադրբէջանը։

Անդրկովկաս մարգարիտն է Ռուսիոյ։

ԾԻԾԱՂ

— Սիրելի աներհայրս, կինս գիս շատ անհանգիստ կ'ընէ, մանաւանդ վերջերս անտանելի դարձաւ։

— Ըսել է աղջիկս քեզ շատ կը նեղէ, ուրեմն ես գիտեմ անոր պատիժը տալ։

— Շատ շնորհակալ կ'ըլլամ, բայց կ'ուզեմ գիտնալ թէ ի՛նչ տեսակ պատիժ պիտի տաք։

— Տալիք պատիժս խելքը գլխէն պիտի թռցնէ, ժառանգութենէս պիտի զրկեմ բոլորովին։

— Խնդրեմ, սիրելի աներհայրս, մի՛ ընէք, այդ պատիժը իմ ալ խելքս կրնայ թռցնել։

ԳԵՂԱՄ ԾՈՂԱԿԱԹ

օօօօ

ԽՄԲ.— Մեր տարաբախտ աշխատակցին մտերիմներէն մէկը հետեւեալ գրութիւնը յանձնած է «Ցուսաբեր»ին.—

Ո՛վ էր Ծողակաթը։ Բուն անունով Գեղամ Քէօսէեան, ան մէկն էր Երզնկայի Մեծ Արմտանի բնտիր բնտանիքին։

Սահմանադրութենէն յետոյ ինքն ալ Պոլիս շունչ առած էր միտքի լոյսին համար, նման ուսման ծարաւի այն բոլոր գաւառացի տղաներուն, որոնք խումբ — խումբ Պոլիս կը վազէին այդ շրջանին։

Շատ մեծ դժուարութիւններով կրցաւ աշակերտ ըլլալ Ազգ. Կեդրոնական վարժարանին․ աշակերտեցաւ շատ դառն ու տխուր պայմաններու մէջ, առանց յուսահատելու սակայն։ Ուրախ ու ժպտերես կը հեգնէր կեանքին վայրկեանները, որոնցմէ բոլորովին զուրկ էր ինք․ կը հեգնէր զրկանքը եւ ճակատագրին բոլոր դժուարութիւնները։

Համակ կամք էր Գեղամը։ Օժտուած ի բնէ լաւագոյն ընդունակութիւններով, եւ անոնց հետ միասին իր յամառ ու անդուլ աշխատանքի շնորհիւ Կեդրոնականի փայլուն շրջանաւարտներէն եղաւ 1918–19ին, հակառակ զինք սեղմող բոլոր զրկանքներուն։

Խոնարհ ու համեստ բնաւորութեամբ, վառվռուն եւ կենսունակ իր հոգիով, մանաւանդ իր տերվիշական ապրելու կերպովը, ան ոչ միայն բոլոր աշակերտներէն կը սիրուէր, այլ արժանացած էր անխտիր բոլոր ուսուցիչներու համակրանքին։ Ու այդ էր պատճառը, որ իր շրջանաւարտութեան տարիին իսկ Կեդրոնականի մէջ պաշտօնի կոչուեցաւ իբրեւ ուսուցիչ եւ իբրեւ քարտուղար հոգաբարձութեան։

Իբրեւ ուսուցիչ այդ համեստ արտաքինով գաւառացի տղան հոգին դարձաւ իր խումբին յանձնուած աշակերտներուն․ եւ իբրեւ սպարտականութեան մարդ՝ անթերի կատարեց իրեն յանձնուած գործը եւ արժանացաւ ամէնուն գնահատանքին։

Բաւական հանգիստ կեանք մը արդէն ապահոված էր հոն իրեն համար։ Աւելի փայլուն գործի հրաւիրեց զինք Պոլսոյ մէջ ծանօթ վաճառական մը, սակայն, ուսումնատենչ Գեղամը թողուց Պոլիսը, եւ անցաւ Փրակա 1923ին, Փրակայի ծանօթ ուսանողներու շարքին մէջ, իր ուսումը կատարելագործելու։

Բախտը հոն եւս մեղ կողք կողքի դրաւ։ Փրակայի մէջ եւս ան եղաւ անխոնջ ուսանողը Փրակայի համալսարանին։ Վայելք մըն էր իր ընկերութիւնը․ բայց, վայելքէն աւելի բան մըն էր, հրճուանք մըն էր տեսնել Գեղամը իր աշխատանքներուն մէջ, եւ իր երկաթէ կամքով ուսանողի աշխատանքներուն լծուած, փայլուն կերպով աւարտեց համալսարանի առեւտրական ուսմանց բաժինը։ Այդ ուսանողութեան շրջանին էր, որ չեխերէն լեզուին հետ միասին ինքնաշխատութեամբ սորվեցաւ նաեւ գերմաներէն ու անգլիերէն լեզուները։ Հիանալի ու անխոնջ ընթերցող մըն էր ան եւ աշխատող մը, հանգստանալու համար լոկ իր աշխատանքները կը փոխէր։

Փրակայի ուսանողական մռայլ կեանքին մէջ, ան ժպիտն ու խանդն եղաւ միշտ իր ընկերներուն։ Կեանքի ու գործի մարդ էր ան։ Յուսահատութիւնը կը վախնար իրմէ։

Շրջանաւարտ ըլլալէ յետոյ՝ իր միակ իղձն էր Հայաստան երթալ եւ իր ամբարած ծանօթութիւնները եւ ոյժը ի սպաս դնել հայ ժողովուրդին ու անոր հայրենիքին, բայց զլացուեցաւ իրեն շնորհը Հայաստան երթալու, իր դիմումը մերժուեցաւ։ Եւ արդէն քանինե՞րն են որ արժանացեր են այդ շնորհին...

Ու չկրցաւ, կեանքի պայմաններու բերումով, Փրակայէն մեկնիլ։ Ու մնաց կապուած Փրակային։ Հոն մասնաւոր դասեր տալով, եւ առեւտրական քանի մը տուներու հաշիւները կարգի դնելով կը շահէր իր կեանքը, ու կը սպասէր Ցոյսի՜ն ... Ա՛խ այդ յոյսը, որ բնաւ մեզի չի մօտենար։

Այս շրջանին մէջ էր որ յանկարծ յայտնուեցաւ ան՝ Գեղամ Ծողակաթ ծածկանունով «Ցառաջ»ի մէջ, հոն ստորագրելով հետաքրքրական եւ բովանդակալից յօդուածներ, ու վերջերս ալ ընտիր ուսումնասիրութիւն մը Չեխոսլովաքիոյ «Սոքոլ» մարմնակրթ. ընկերութեան մասին։

Իրմէ հեռացող ընկերներէն եւ ոչ մէկը ճանչցաւ զինք այդ անուան տակ, ու չէր ալ կրնար երեւակայել, որովհետեւ Գեղամ այնքան կ'ատէր երեւիլը, այնքան կ'ատէր արտաքին վէճերն ու ցոյցերը, որ յաճախ աղուոր զայրոյթով մը կը պոռար մեր երեսին.— «Ցոյցերով պիտի սպանենք հայրենիքը, միութիւնն է մեր ժողովուրդին փրկութիւնը, միակ՝ մեր լռին ու խորին աշխատանք միայն կը պահանջէ մեր հայրենիքը»։

Իր ծանօթներէն ո՞վ չէր ճանչնար անոր վճիտ հոգին, անոր բիւրեղեայ սիրտը, եւ անոր անշահախնդիր ու մաքրամաքուր զգացումներն ու ներքին ապրումները հայ ազգին ու անոր հայրենիքին նկատմամբ, մանաւանդ ի տես Եռագոյնին։

Այդ էր պատճառը անտարակոյս, որ ան ծածկուեցաւ Գեղամ Ծողակաթ անունին տակ, երբ իջաւ հրապարակ։ Ու հրապարակ իջաւ մէկէն հասուն ու հմուտ միտք մը։ Եւ ինքնայատուկ ու հմայիչ ոճով մը, ընտրուած բառերով ու ընտիր լեզուով, կշռուած մտածումներով ու կուռ տրամաբանութեամբ եւ համարձակ յայտնեց վերջապէս իր վիշտը․

«... Մինչդեռ մենք հազիւ երեք միլի՜ոն, աշխարհին նոր ձեւ ու նոր ճակատագի՛ր տուող ժողովներուն չամչցանք երկու պատուիրակութիւններով ներկայանալու, ու չենք ամչնար տակաւին, հազար բերնով, հազար ճամբով՝ խլած մեր նաւը վարելու, տասը միլիոննոց Չեխոսլովաքները մնացին մէկ բերան իրենց արտասահմանեան գործով, մէկ բերան իրենց լեգէոններով, մէկ բերան ու միակամ երկրին մէջ, ճնշումի ու զուլումի «քաղաքակրթեալ մեթոտներուն առջեւ» ու մէկ բերան երբ կը տօնեն իրենց տասնեւհինգամեայ անկախութիւնը կամ կը պարզեն իրենց դրօշը։ «Ոչ մէկ մենք եւ դուք, այլ միայն մե՛նք»։

Եւ ուրիշ տեղ մըն ալ, այդ երիտասարդ, բայց վրդովուած սիրտը երբ կ'ուզէ բաղդատել «Սոքոլ»ներուն հետ մեր երիտասարդ մարզիկներու միութիւնը «Հ. Մ. Ը. Մ.»ը, կը գրէ․

... «Չեմ գիտեր քանի հոգի մենէ՝ «բարձրացիր — բարձրացուր»ի նշանակիր գօտին իրենց մէջքին պահեցին՝ խանութի մը կամ կոլիկ ամսականի մը տիրանալէ ետք, հոգ չէ թէ հոս ալ, ինչպէս միշտ, տխեղերական նշանաբան մը ընտրած ըլլանք»։

Այս խորապէս հայրենասէր եւ ազգասէր Արմտանցին, որ կ'ատէր հրապարակային վէճերը, եւ կը խուսէր ի տես ապարդիւն եւ կործանարար պայքարին, զոր կը մղէին տարբեր հոսանքները տարագիր հայ ժողովուրդի բզկտուած սրտին վրայ, սակայն, կը հաւատար Ցոյսին։

Շատ տխուր ու դժուարին կացութեան մը մատնուած իր մէկ ընկերոջը հետեւեալը գրած էր օր մը թուղթի կտորի մը վրայ.— «Հիմակ ես քենէ աւելի տխուր եմ, սակայն, Ցոյսը մարդս կը զօրացնէ, մի՛ յուսահատիր...»։

Այս հզօր յոյսովն էր, որ յանկարծ շողի մը պէս կաթեցաւ «Ցառաջ»ի էջերուն վրայ։

Ցաճախ, երբ ընկերական սեղմ շրջանակի մը մէջ կը ծաղրէինք իր մականունը Քէօսէեան, ժպտադէմ եւ յուսավառ կը պատասխանէր մեզի.— «Սպասեցէք, այնպէս մը պիտի ընեմ, Կիկերոնի նման, որ դուք յարգէք Քէօսէեան անունը»...

Իրաւ ալ, գրեթէ պարտադրած էր մեզի այդ յարգանքը ու մեր սէրը յարգանքի փոխուած էր դէպի այդ խոնարհ, բայց առաքինի անունը, որուն մէջ օրէ օր ազնիւ ու վեհ Հայ մը կը մեծնար։

Ահա այսխոստմնալից, յուսավառ եւ հայրենասէր երիտասարդն է, որ մէկէն, ծաղիկ հասակին մէջ, ինկաւ մեծ Ցոյսի ճամբուն վրայ, հայրենիքէն հեռու, իր սիրած ազգէն հեռու, իր պաշտած դրօշակին կարօտ, օտար հողի վրայ, օտարներու մէջ եւ «մուրազ»ը սրտին։

«Ու ան, որ այնքան խելայեղօրէն կը սիրէր իր մէկ հատիկ եղբայրը՝ Փիլիպպոս Քէօսէեան (*այժմ Փարիզ*), *որուն հետ տարիներ շարունակ աղ ու հաց լոկ կիսեց Պոլսոյ տմոյն խրճիթներուն մէջ, կը փակէ աչքերը՝ մէկ հատիկ եղբօր կարօտը սրտին։*

Ու ան, որ այնքան խանդաղատանքով կը սիրէր հայ եկեղեցին ու երգը, հայ աղօթքը, վերջին պահուն օտար քահանայի մը մրմունջներուն հետ կը յանձնուի հողին...

Իսկ մենք, անուշիկ ու թանկագին Գեղամ, ընկերները զրկանքներուդ, կարօտներուդ եւ յոյսերուդ, որ ուխտած էինք մեր անպէտ կեանքին մընացած մասը միասին ապրիլ հայ ժողովուրդին ու անոր հայրենիքին համար, բո՛ւ, ինչպէ՞ս ապրինք առանց քեզի, առանց քու հեգնող եւ յուսատու ժպիտներուդ՝ աքսորի այս փշոտ ճամբուն մէջ...

Եթէ խոստանանք մեր սրտին մէջ անթառամ պահել կարօտներդ, յոյսերդ եւ քաղցր յիշատակդ, արդեօք դարձեալ պիտի ժպտի՞ս մեզի հողին ներքեւէն...

Հանգիստ եղիր այդ նո՛ր հայրենիքիդ մէջ, եւ հաւատա՛, թէպէտեւ հիմակ, մենք քեզմէ աւելի տխուր ենք, բայց չենք յուսահատիր ... Մեծ անքներուն մէջ եւ մահուան դէմ «շտ ժպտադէմ», պիտի շարունակենք մեր ճամբան... մեր գեղեցիկ Ցոյսին համար։

Ս. Բ.

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Ֆութպոլի մրցումներ

ooooo

Այս կիրակի օրուան մարզական ամենամեծ դէպքը Ֆրանսայի մէջ «Քուփ տը Ֆրանս»ի ֆութպոլի մրցումներն են որոնք տեղի պիտի ունենան հետեւեալ կարգով.— Փարիզի մէջ՝ Մարսէյլ ընդդէմ Ռէնի, Ռուպէի մէջ՝ Լիլ ընդդէմ Թուրքուանի, Հավրի մէջ՝ Ռուան ընդդէմ Ռուպէի, Սէնթ Էթիէնի մէջ՝ Սէթ ընդդէմ Ամիէնի։

Այս ութ խումբերուն բոլորն ալ «փրոֆէսիոնել» դասակարգին կը պատկանին, Մարսէյլ, Ռէն, Լիլ, Սէթ կը խաղան «ազգային» բաժանումէն, իսկ Թուրքուան, Ռուան, Ռուպէ եւ Ամիէն երկրորդ բաժանման «հիւսիսային» խմբակէն։ Առաջին դասակարգէն — որուն «ազգային» ալ կ'ըսեն — դասաւորման մէջ, անցեալ կիրակի օրուան մրցումներէն վերջ, Մարսէյլ եւ Սէթ միեւնոյն թիւերով առաջին են, իսկ Լիլ երրորդ, Ռէն հինգերորդ է։ Երկրորդ դասակարգին մէջ Ռուան առաջին է, Ռուպէ չորրորդ, Թուրքուան՝ իններորդ, Ամիէն՝ տասնըմէկերորդ։ Այս պատկերէն դատելով մի՛ ըսէք թէ Մարսէյլ պիտի յաղթէ Ռէնի, Լիլ պիտի յաղթէ Թուրքուանի, Ռուան՝ Ռուպէի եւ Սէթ ալ Ամիէնի, բաժակի մրցում մը այն աստիճան մասնաւոր մթնոլորտի մը ենթակայ կ'ըլլայ որ տրամաբանութեան հակառակ արդիւնքներ գիւրին կը տեսնուին։ Ամէն խումբի երազն է «Ֆրանսայի Ախոյեան» տիտղոսին հետ շահիլ նաեւ «Ֆրանսայի բաժակ»ին յաղթանակը, երկու տիտղոս միեւնոյն ատեն շահիլ եւ նկատուիլ իրապէս տարուան լաւագոյն խումբը։

Դժբախտաբար սակայ ցարդ Անգլիոյ մէջ իսկ շատ հազուադիւտօրէն պատահած է. հոն ալ անցեալ շաբաթ օրուան մրցումներէն վերջ համբաւաւոր Արսընալ խումբը «փրոֆէսյընըլ լիկ»ին դասաւորման գլուխն է, եւ միեւնոյն ատեն Անգլիոյ Բաժակին մէջ դեռ չպարտուած ութ խումբերէն մէն։ Պիտի կրնա՞յ շահիլ երկուքը մէկ, թէ ոչ մէկը, կամ միայն մէն ինչպէս երկու տարի առաջ։

⁂ Լողալ գիտնալը մեծ անհրաժեշտութիւն մըն է։ Ֆրանսայի մէջ մտադրութիւն կայ զայն պարտաւորիչ դարձնել բոլոր դպրոցներուն մէջ։ Իր ատենին գրեցինք թէ որքան ուրախ էինք Հայաստանի մէջ — որ ծովէն զրկուած են— լուղորդութեան յատուկ աւազաններու շինութեան տեղեկանալով։ Արտասահմանի հայ գաղութներուն մէջ երբ Հ. Մ. Ը. Մ.ի միջոցները ներեն, ան եւս պէտք է հետաքրքրուի հայ լուղորդներով եւ այն երիտասարդ կամ պատանիներով որոնք կ'ուզեն լողալ սորվիլ։

Լուղորդութեան մէջ եղած իրրվերջին յառաջդիմութիւն յիշենք Հոլանտացի տասնըհինգամեայ Օր. Ուիլլէմէն Ուտըն նոր յաջողութիւնը որով աւազանի մէջ 100 մեթր լողացած է 1 վայրկեան 5,2)5 երկվ.էն կոտրելով այդ հեռաւորութեան աշխարհի կանանց մրցանիշը որ արդէն իրենն էր 1 վայրկ. 6 երկ.ով։

⁂ Թէնիսի համբաւաւոր ախոյեաններ Թիլտըն եւ Ուինս Ամերիկացիները ու Ֆօշէ եւ Փլա Ֆրանսացիները անցեալ շաբթու մրցեցան Նիւ Եորքի մէջ՝ գոց խաղավայրերու վրայ։ Մրցումը կը պարունակէր չորս «պարզ» եւ մէկ «զոյգ» խաղեր — ինչպէս «Տէյվիս Քըփ»ի մրցումները — որոնք երեք օր շարունակուեցան։ Երկու Ամերիկացիները շահեցան բոլոր խաղերն ալ եւ յաղթական ելան 0ի դէմ 5 յաղթութեամբ։ Ֆօշէ եւ ընկերը նոր ը վերադառնային Հարաւային Ամերիկայէն, ուր գացած էին մրցումներ կատարելու համար, եւ չէին վարժուած բնաւ գոց խաղավայրերու վրայ խաղալու։ Մինչ Ուինս եւ Թիլ...

տրն մօտ քսան մրցում կատարած էին Ամերիկայի զանազան քաղաքներուն մէջ: «Փրօֆէսիոնէլ» խաղացողներու վերոյիշեալ մրցումները այնքան մեծ յաջողութիւն գտած են որ կազմակերպիչները առաջարկած են Աւստրալիացի Քրաուֆորտի եւ Անգլիացի Փէրիի — որոնք իրր թէ ցարդ «ամաթէօր» մնացած են, մինչ երկրորդը առաջինին հայրենիքին մէջն է վեց ամիսէ ի վեր բանը գործը ձգած — գալ միանալ «փրօֆէսիոնէլ»ներու խմբակին որ մօտ ատենէն աշխարհի շրջանը պիտի ընէ: Փէրի պատասխանած է թէ կը վերապահէ իր պատասխանը այս ամառէն վերջնական: Մինչ այդ 2 Ամերիկացիներն ու երկու Ֆրանսացիները կը հըջին Մ. Նահանգաց մեծ քաղաքները:

** Ինչպէս ամէն ձմեռ, այս միջոցին ալ Մոնթէ Քարլոյի մէջ տեղի կ'ունենան թէնիսի մեծ մրցումներ որոնց Եւրոպայի լաւագոյն խաղացողները հրաւիրուած են: Իբր Հայ հոն կը գտնենք միայն Օր. Աղամովը որ ի մէջ այլոց կը մասնակցի «Բուփ Պոմօն»ի մրցումներուն, որոնք վերապահուած են «զոյգ կանանց»: Հայ ախոյենուհին իբր ընկերուհի ունի Տիկին Քարօնը՝ որ շատ մեծ խաղացող մըն է, հետեւաբար կը կասկածինք թէ այդ մեծ մրցաշարքին մէջ Օր. Աղամով յաջողութիւն մը կարենայ ձեռք ձգել:

Ժ. Ե.

Միութիւնը կարգ մը մխիթարական գործեր կատարած է շնորհիւ ազնիւ հայրենակիցներու առատաձեռնութեան: Գիտնալով որ իր տուած լումաները տեղին վրայ, եւ միայն ու միայն կորուստի ենթակայ հայրենակիցներու թշուառութիւնները ամոքելու, որը կամ աղքատ մանուկները կրթելու, ձախորդութեան մատնուած ընտանիքներու վիճակը մեղմացնելու պիտի ծառայեն, կը յուսանք թէ հասարակութիւնը կարելի աջակցութիւնը չպիտի խնայէ:

Շատ յաջող անցաւ Ծնունդի առթիւ Միութեան կազմակերպած երեկոյթը: Հակառակ եղանակի խստութեանց, հանդիսավայրը լեցուած էր երկսեռ բազմութեամբ, զուարճալի անակնկալներ տեսնելու եւ երգեր լսելու համար: Գեղարուեստական բաժնին իր աջակցութիւնը բերած էր Պ. Յովհ. Զօպանեան, որու ջանքերով կազմըւած նուագախումբը հաճոյնոր կըտորներ երգեց: Պ. Թաթուլը իր մեներգներով, 10–11 տարեկան Օր. Ալիս Զօպանեանը իր մանկական երգերով ու պարերով, Պ. Վահէն իր կատակերգութիւնով մեր երեկոյթին փայլ տուին եւ մեծ ուրախութիւն պատճառեցին հանդիսականներուն:

Վստահ եմ թէ Միութիւնը հետզհետէ պիտի զարգանայ, վայելելով բոլորին ջերմ աջակցութիւնը եւ կարօտեալներուն օրհնութիւնը:

ՋԵՐՄԱՋՈՐՑԻ

ԿԵԱՆՔԸ ՄՈՒՍՈՒԼԻ ՄԷՋ

ooooo

ՄՈՒՍՈՒԼ, (Յառաջ).— Տարիներէ ի վեր Մուսուլը ըլլալով հանգրուան մը տարագրութենէն ի վեր Արաբներու մէջ մնացած խլեակներու, գաղութին ուշադրութենէն չէր կրնար վրիպիլ անոնց վիճակը: Պատահած են պարագաներ երբ այս դժբախտները եկեղեցի դիմելով եւ յուսահատելով, կրկին վերադարձած են Արաբներուն քով: Այս կացութեան առջեւ, յուսահատելով արտաքին օգնութենէ, կազմուեցաւ Աղքատախնամ մը: Այս ալ չքալեց եւ 1928–29ին կազմուեցաւ «Հայ Կարօտելոց խնամակալութիւն» մը, աւելի լայն շրջանակով: Այս առթիւ դիմում եղաւ ազգ. իշխանութեան, որ խուսափեցաւ իր աջակցութենէն, զանազան պատրուակներով: Մինչ այս մինչ այն, Պաղտատի ժողովուրդը պէտք եղած աշխատանքները տարած, իր կազմը հաստատած եւ կանոնագրով մը գործի անցած էր:

1933ի յունիս 10ին Տիկ. Լուսիա Պաղտատէն հոս գալով եւ Թաղ. Խորհուրդին հետ խորհրդակցելով, յաջողցաւ հիմը դնել Հ. Կ. խնամակալութեան: Ազգային իշխանութիւնը առաջին առթիւ կարգ մը նպաստաւոր խոստումներ շռայլեց Միութեան, սակայն հազիւ դպրոցի շրջափակը տրամադրեց իբրեւ ժողովատեղի եւ քաշուեցաւ:

Նորընտիր վարչութիւնը Տոքթ. Ս. Ֆանձապետեանի նախագահութեամբ, առանց քահանայի կամ պաշտօնական անձնաւորութեան մը մասնակցութեան, կանոնագրով ներկայացաւ կառավարութեան եւ տեղեկութիւններ տուաւ: Կառավարութիւնը սիրալիր ընդունելութիւն ընելով, խոստացաւ աջակցիլ:

Իր կազմութենէն մինչեւ այսօր,

ԿԵԱՆՔԸ ԱՌՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ՓԵՏՐ. 18Ը ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ

»»»·«««

ՇԱՎԻԼ.— Հակառակ մեր անարժան հակառակորդներու վայրահաչութիւններուն եւ նոյն իսկ ճիշդ այդ պատճառով, այս տարի «Փետրուար 18»ի ըմբոստութեան տօնակատարութիւնը կատարուեցաւ ամէն տեղ աւելի բազմամարդ եւ աւելի խանդավառ:

Հ. Յ. Դաշնակցութեան Իսի Լէ Մուլինոյի «Վռամեան» խումբը անցեալ կիրակի, հովանաւորութեամբ «Զաւարեան» կոմիտէին, Մէօտոնի կայարանին յարակից ընդարձակ սրահին մէջ «Փետրուար 18»ի տարեդարձի առթիւ կազմակերպած էր ցերեկոյթ մը:

Արդէն ժամը 3ին Մուլինոյէն, Մէօտոնէն, Քլամառէն, Շավիլէն եւ նոյն իսկ Անիէռի շրջանէն եկած էին 250է աւելի երիտասարդ հայրենակիցներ: Երիտասարդ – երիտասարդուհիներէ կազմուած նուագախումբը հնչեցուց «Մեր հայրենիք»ը, ժողովրդի երկիւղած եւ յոտնկայս լռութեան մէջ: Հանդէսին նախագահ ընկեր Բենօ՝ համառօտ մէկ պատմականը ընելով մեր վերջին 50 տարուան յեղափոխական դրուագներուն եւ հասցնելով զայն մինչեւ «Փետրուար 18»ի ժողովրդական ապստամբութիւնը, փառաբանեց հայ ժողովուրդը որ իր մանաւանդ վերջին շրջանի հերոսամարտերով բարձրացուց իր հմայքը:

Բանախօս ընկ. Հրանտ Քէօսէեան պարսաւելով մեր անարժան հակառակորդներուն այն յանկերգը թէ Փետրուար 18ի ապստամբութիւնը Դաշնակցութեան մէկ արկածախնդրութիւնն է, ըսաւ,— Եթէ բռնութեան, կեղեքումի եւ հայահուն հըրէշներու դէմ յառաջ եկած մեր այդ համաժողովրդական ընդվզումը հայրենիքի դաւաճանութիւն պիտի նկատենք, ուրեմն բոլոր ժողովուրդներու յեղափոխութիւնները, սկսեալ ֆրանսական մեծ յեղափոխութենէն, պէտք է նկատել դաւաճանութիւն եւ արկածախնդրութիւն:

Ընկեր բանախօսը փոքրիկ մէկ պատմականը ընելով «Փետրուար 18»ի նախընթաց դէպքերուն, մի առ մի կարդաց մէկ կողմէ Հայաստանի նախկին հանրապետական կառավարութեան եւ միւս կողմէ համայնավար լիազօր Լեգրանի միջեւ ստորագրուած համաձայնագրին յօդուածները, փաստերով հաստատեց թէ խորհրդային իշխանութիւնը այդ համաձայնագրին ոչ մէկ պայմանը նկատի առնելով, վերջ ի վերջոյ ինք պատճառ դարձաւ փետրուարեան ապստամբութեան:

Բանախօս ընկերը յետոյ անդրադառնալով, մեր հակառակորդներուն կողմէ մանաւանդ վերջերս Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ կատարուած խաչակրութեանց, այպանեց բոլոր այն սուտ հայրենասէրները, որոնք կուսակցական քինախնդրութենէ եւ կամ Ցուդայի երեսուն արծաթէ կուրցած՝ կը ցեխոտեն մեր բոլոր ազգային սրբութիւնները: Ջաղկելով այն շոշորթները որոնք Դաշնակցութեան ղեկավարներուն արտաքսումը կը պահանջեն, յայտարարեց.— «Այսօր եթէ Դաշնակցութիւնը առանց ղեկավարի մնայ, անմիջապէս շարքերէն կ'ելլեն նոր ղեկավարներ շարունակելու համար պայքարը հայ ժողովուրդի բոլոր տեսակի թշնամիներուն դէմ, որովհետեւ Դաշնակցութիւնը երկու սրբութիւն ունի որուն չի հանդուրժեր որ դպչին,— հայ ժողովուրդը եւ հայ հայրենիքը իր խորհրդանշաններով: Մեր կուսակցութիւնը սորվեցուցած է մեզի,— «Վահանը ձեռքիդ կամ անոր վրայ»:

Վերջին բանախօսն էր ընկեր Ս. Թորոսեան, որ թուելով մեր պատմութեան բոլոր տօները, կանգ առաւ մասնաւորապէս վերջին շրջանի երեք տօներուն, Ապրիլ 11–24ի, Մայիս 28ի եւ Փետրուար 18ի վրայ եւ այպանեց բոլոր անոնք որոնք կ'ուրանան այս յիշատակելի օրերը: «Պիտի գայ օր երբ բոլոր այդ փարիսեցիները պիտի համբուրեն այդ սրբութիւնները զորս այսօր քարկոծել կը յանդգնին, այն օրը մենք ներողամիտ պիտի գտնուինք եւ պիտի ըսենք անոնց — Երկրպագէ եւ անցիր»:

Բանախօս ընկերներու խօսքերը ծափահարուեցան խանդավառութեամբ:

Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը բերած էին ընկ. Յ. Նաճառեան (նուագ), Պ. Պալեան եւ տիկին Պօյաճեան (արտասանութիւն), տիկիններ Տէրտէրեան եւ Մաղիկեան (երգ):

Խումբ մը Թատերասէր երիտասարդ – երիտասարդուհիներու կողմէ կատարուած ներկայացումով մը վերջացաւ հանդէսը: Միջանկեալ յիշեմ որ հակառակորդները փորձեր էին պղտորել ստեղծութեան միտքը, բայց կէս ճամբան մնացին:

Գ. Վարդունի

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւններ գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՓԵՏՐ. 18Ը ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ

— :-: —

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ, փետր. 27 (Յառաջ). — Փետր. 18, կիրակի կէսօրէ վերջ համակիրներու կոկիկ բազմութեան մը ներկայութեամբ տօնեցինք փետրուարեան ապստամբութեան 13րդ տարեդարձը: «Դուրեան» դրադարանը զարդարուած էր հայկական եւ ֆրանսական եռագոյններով որոնց մէջտեղը զետեղուած էր բոլոր տեսակի հակադաշնակցականներու աչքի փուշ Հ. Յ. Դ. մեծադիր զինանշանը:

Նախագահ ընկ. Լ. Պայանտըրեան հանդէսը բացուած յայտարարեց «Մեր Հայրենիք»ով զոր ներկաները երգեցին յոտնկայս: Ցետոյ խօսք առաւ օրուան բանախօսը, ընկ. Աշոտ Իսահակեան, որ յետադարձ ակնարկ մը նետելով, շեշտեց.— «Փետրուար 18»ը մէկ օղակն է մեր չորս հազար տարուան անցեալին, իբրեւ ըմբոստացում խոստմնադրուժ եւ կեղեքիչ բռնապետութեան դէմ: Փետրուարեան ապստամբութիւնը չպիտի պայթէր, եթէ երկրին հայ իշխանաւորները իրենց խիղճն ու զգացումը ծախած չըլլային օտարներուն: Հայ իրականութեան մէջ երկնային աղէտ մըն է այս, հայ ծնիլ, հայ մեծնալ, հայ դաստիարակուիլ եւ այդ բոլորը գործածել յօգուտ օտարներու, նման Եփրատի, Տիգրիսի, Արաքսի եւ ուրիշ գետերու, որոնք ծընունդ առնելով մեր աշխարհի բարձրաբերձ լեռներէն ու դալարագեղ հովիտներէն անցնելով, կ'երթան պարարտացնելու օտար ծովերը»:

Ընկերը յուզումով պատմեց քանի մը ցնցող դրուագներ, վատողի համայնավարներու բարբարոսութիւններէն, որոնք լաւագոյն Հայերու անմեղ արիւնովը ներկեցին բովանդակ Հայոց աշխարհը:

Ընկերներ Ս. Փիլիկեան եւ Կ. Յակոբեանի արտասանութիւններէն յետոյ, հանդէսի բաժինը վերջացած ըլլալով, սկսանք կերուխումի, որուն սեղանապետ նշանակուեցաւ ընկ. Տիգրան Չէքէեան: Ընկ. Գարեգին Իշխանեան եւ Կարապետ Համալեան ջութակով եւ «ուտ»ով ազգային ու յեղափոխական երգեր նուագելով կը խանդավառէին ներկաները: Ընկ. Ստեփան Ստեփանեան երգեց վշտի բանաստեղծ Ահարոնեանի «Աշուղը», որուն վրայ ներկաները որոշեցին իր անակնկալ հիւանդութեան առթիւ ուղղել հետեւեալ հեռագիրը.

— «Մեր խորին ցաւակցութիւնները հայ վիշտի ու տառապանքի երգիչ Ա. Ահարոնեանին: Կը մաղթենք արագ ապաքինում»: Ստորագրուած «Փետր. 18»ի հանդիսականներ:

Երգերէ եւ բաժակաճառերէ յետոյ հանդէսը վերջացաւ ուշ ատեն:

Արտուաքիս

ՀԱՅ ԳԻՏՆԱԿԱՆԻ ՄԸ ԿԱՐԵՒՈՐ ՄԷԿ ԳԻՒՏԸ

Ցեղապատերազմեան շրջանին նշանակելի երեւոյթներէն մէկը եղաւ կեանքի պայմաններուն յարատեւ եւ յարաճուն բարդացումը՝ մանաւանդ տարրական պահանջներուն սնունդի մատակարարութեան տեսակէտէն:

Մարդկութեան մեծ մասը այդ ծանր հոգով մտալլկուած է այսօր:

Անխուսափելի հետեւանքը չէ ուշացած եւ այսօր կը նկատենք ընդհանուր յոգնութեան մը հիւանդագին երեւոյթները, կամքի, կորովի, խանդավառութեան պակասով՝ մտաւոր ուժերուն հետ:

Գիտութիւնը ճգնած է եւ կ'աշխատի այսօր իր ձեռքին տակ գտնուող, եւ հետզհետէ կատարելագործուող միջոցներով բնութեան խորհուրդներէն կորզել թանկագին ուժերու գաղտնիքը, կենսական տարրերու իմաստը եւ ուժը, օգնութեան հասնելու համար մարդկութեան տարրական պահանջներուն գոհացումի աշխատանքին:

Հայ երիտասարդ գիտուն մը, քիմիագէտ Պ. Օ. Լուսինեան,— որ տասնեակ մը տարիներ նուիրած է ինքնիսկութեան տեսութեան, որ զանազան նկարագիրներու կազմութեան խորհրդաւոր տեսութիւնն է, եւ կոչուած անոնց պատճառները լուսաբանելու, այսօր յաջողած է իր Լապօրաթուար պիօօժիքին մէջ հնարել կենսական արտակարգ յատկութեամբ ըմպելի մը,—գարեջուրի եւ հանքային տարրերու կարգին,— որ իր հաճելի համին կը միացնէ օրուան սնունդը ամբողջացնելու մասնայատկութիւնը, տալով մտային եւ ֆիզիքական նոր կարողութիւններ, շնորհիւ այն բոյսերուն, որոնք ֆրանսական եւ այլ գաղութներուն մէջ ծանօթ են տեղացիներուն, իրենց արտակարգ յատկութիւններով:

Դանդաղ եւ մանրակրկիտ ուսումնասիրութիւն մը այսօր հայ քիմիագէտը բերած է ուրախալի եզրակացութեան մը, երեւան բերելով իր «Պուասօն անթիֆաթիգ Լուսինեան»ը, կոչուած յոգնութեան դէմ մաքառելու:

Ժողովրդական առողջարար խմիչքի մը բոլոր առաւելութիւններուն հետ, այդ գիւտը կը բանայ յոգնած մարդկութեան առջեւ կեանքի եւ կորովի նոր, անծանօթ աղբիւր մը, որուն դիմողները— մինչեւ ցարդ — թէ օտար բժշկական աշխարհէն հեղինակաւոր դէմքեր թէ հայ ծանօթ շրջանակներ գոհացուցիչ արդիւնքներ ստացած են:

Հայ մտքին համար պատուաբեր այդ գիւտը ցանկալի էր տեսնել լայնօրէն շահագործուած եւ ծանօթացած մարդկութեան բերելու համար գիտութեան կորզած մէկ գաղտնիքին բարիքները՝ կատարուած Հայու մը ձեռքով:

ՀՐ. ԱԼԵԱՆԱՔ

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՄԵՐԱՇԽՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ

oooo

Պէյրութի «Ազդակ»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (22 փետր.).

— «Մեր կեանքին մէջ ոչ մէկ բառ այնչափ ծանր կերպով չարչարուած եւ քաշքշուած է ու թիւրիմացութիւններու ենթարկուած որչափ «համերաշխութիւն» դժբախտ բառը:

Այս բառը շատերուն կողմէ առնըւած է անհնարին իմաստով մը, այսինքն՝ բոլոր զանգուածները դարձնել մէկ հօտ եւ մէկ հովիւ, միեւնոյն մտածելակերպով եւ միեւնոյն մտայնութեամբ: Այս մտածողութիւնը եթէ մեր ժողովուրդի մէկ կարեւոր մասին մէջ յառաջ եկած է հասարակական եւ քաղաքական կեանքի տհասութենէն ու անպատրաստութենէն, շատերու կողմէ ալ գործածուած է դիտումնաւոր կերպով, անհնարինը պահանջելու եւ գործադրելու կեղծ ու անուղիղ կեցուածքով: Համերաշխութիւնը սեղանի վրայ դրուած է այս վերջիններու կողմէ, հակառակորդներու քաղաքական թէ ընկերային ձեռնարկները ու տեսակէտները խափանելու չարամիտ դիտաւորութեամբ: Նման առաջարկ մը կամ հետապնդուած ուղղութիւն մը, շատ որոշ է որ ոչ միայն ներհակ է հասարակական ըմբռնումին եւ անհնար այդ ձեւին մէջ, այլ կը ձգտի կասեցնելու մեր հաւաքական կեանքի ընթացքը:

Համերաշխութիւնը մեր ըմբռնումով իր ամբողջութեանը մէջ գործելակերպի հարց մըն է, որ խարիսխ պէտք է ունենայ ազգային գերազանց շահերն ու անվիճելի ուղղութիւնը: Նման շահեր եւ ուղղութիւն հայ ժողովուրդը ունի եւ գծած է իր մէկ դարու պատմութեան մէջ:

Համերաշխութեան հիմքն ու խարիսխը որոշելէ յետոյ կան եւ ասոր թիկունքը եղող հասարակական երեւոյթներ, որոնք ինչպէս ամէն ժողովուրդի, նոյնպէս եւ մեզ համար գրաւականներ պիտի ըլլան խաղաղութեան եւ ընդհանուր շահերու պաշտպանութեան: Որպէս այդպիսին, առաջին հերթին պէտք է առնել քաղաքացիական պարկեշտութիւն, ոչ միայն խաղաղ օրերուն, այլ եւ կարծիքներու տարբերութեան եւ տեսակէտներու բախումի պարագային:

Այս կարգին է նաեւ մասնակի շահերու եւ հաշիւներու ստորադասումը ազգային գերագոյն շահերուն եւ գոյութեան հարցին: Այս մէկ հատիկ ուղղութիւնը արդէն իսկ կրնայ ամէն կերպ ցնցումէ ու պեկոծութենէ պահպանել մեր հաւաքական կեանքը եւ զայն դարձնել ոչ միայն խաղաղ մեր ներքին կեանքին մէջ, այլ հեղինակաւոր եւ օրինապահ մեր քաղաքական ու հանրային շրջանակներուն եւ երկիրներուն մէջ:

Ազգային գերագոյն շահերու ճշդում, քաղաքացիական պարկեշտութիւն եւ ընդհանուր շահերու գերադասութիւն անձնական ու խմբակցական շահերուն. ահա հնարաւոր տըւեալներ, որոնք պէտք է կազմեն մեր կեանքի իրական համերաշխութեան հիմքը:

Առաջին օրէն, ուրեմն համերաշխութեան նախաձեռնողները եթէ այս ուղղութեամբ ճամբայ ելլեն, աւելի քիչ դժուարութեանց պիտի հանդիպին եւ յաջողութիւնը պիտի ըլլայ աւելի ապահով: Համերաշխութիւնը ոչ թէ իւրաքանչիւր հատուածի համոզումներուն եւ քաղաքական տեսակէտներուն շուրջ պիտի փնտռուի, այլ մեր ազգային օրէնքի՝ Սահմանադրութեան տրամադրութեանց համաձայն գործելակերպի մէջ: Այսինքն ազգային գերազանց շահերու համար որդեգրուած անվիճելի ուղղութիւններու շուրջ, առանց խանգարելու իւրաքանչիւրի քաղաքական համոզումները ու գործելակերպը:

Եթէ այս գիտակցութեամբ եւ ծըրագրով ձեռնարկուի համերաշխութեան բաղձալի ծրագիրն, համոզուած ենք որ մեր գաղութը բարի օրինակ պիտի ծառայէ միւս գաղութներուն եւ համերաշխութեան գործը վարակիչ պիտի դառնայ բոլորին: Որովհետեւ չկայ հայկական գաղութ մը այսօր որ ըմբռնած չըլլայ խաղաղութեան եւ համերաշխութեան բարիքները»:

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՍՈՒՐԲ ԿՈՅՍՆ ՈՒ ՄԱՅՐԱՊԵՏԸ

(ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ)

—·—

Ասպետը բարձրաձայն ծիծաղեցաւ, երբ Պէաթրիս անոր պատմեց իր ռազմագիտութիւնը. հաւատարիմ եղած էր ան, թէեւ կոմսը շատ վայելուչ եւ գեղեցկադէմ երիտասարդ մըն էր:

Եւ որպէսզի այդ դժբախտութիւնը չկրկնուի ուրիշ անգամ, ասպետը ամուսնացաւ վանքին աղջկան հետ, ի ներկայութեան իր հետեւորդներուն եւ ստրուկներուն:

Պէաթրիս այլ եւս ասպետին օրինաւոր կինն էր ու հաւասար՝ բոլոր ազնուականներուն: Որսորդութեան գընաց, մասնակցեցաւ բոլոր խնջոյքներուն, այցելեց իրենց ծառաներուն խրճիթները ու եկեղեցիին մէջ գրաւեց ասպետին ընտանեկան աթոռը:

Տարիները եկան ու անցան: Ու տասներկու ամառ վերջ վանքին աղջիկը իր ամուսնոյն տուաւ ութ մանչ զաւակներ որոնք եղնիկներուն պէս մեծցան ու հասակ նետեցին:

Երբ մեծ տղան տասնութ տարեկան եղաւ, Պէաթրիս աշնան գիշեր մը արթնցաւ. զգուշութեամբ հաւաքեց իր այն բոլոր հարստութիւնները որ այս աշխարհին կը պատկանէին, զետեղեց բոլորն ալ ասպետին մօրը սնտուկին մէջ, փակեց սնտուկը եւ բանալին դրաւ Վոնէպոլտի բարձին վըրայ: Ցետոյ բոպիկ ոտքերով գնաց իր երախաներուն սենեակները եւ մէկիկ մէկիկ համբուրեց զանոնք: Ու վերջապէս եկաւ ամուսնոյն անկողինը, եւ համբոյր մը դրաւ անոր ճակտը: Սանտրեց իր երկար մազերը, հագաւ վանքին հագուստները զորս խնամքով պահած էր դեռ, եւ գաղտագողի հեռացաւ դղեակէն: Աշնան ցուրտ գիշեր մըն էր: Ճամբայ ինկաւ դէպի այն վանքը ուրկէ փախած էր տարիներ առաջ:

Համբիչին հատիկները անդադրում պտտցուց իր մատներուն տակ, աղօթքներ ըսաւ ինքնիրեն եւ մտածեց այն կեանքին մասին զոր վայելած էր վանքէն դուրս:

Քալե՛ց, քալե՛ց ուխտաւորի մը պէս առանց յոգնելու, առանց տրտնջալու ու վերջապէս հասաւ վանքին դրան առջեւ: Պահապանը որ բաւական ծերացեր էր, դուռը բացաւ եւ անտարբեր բարեւեց զայն. կարծես թէ կէս ժամ միայն հեռացած էր վանքէն:

Պէաթրիս շիտակ մատուռը գնաց եւ ծունկի եկաւ խորանին առջեւ: Սուրբ Կոյս Աստուածածինը խօսեցաւ անոր եւ ըսաւ.

— Շատ ուշ վերադարձար ,աղջիկս, լուսարարուհիի պաշտօնը ես կատարեցի այսքան ժամանակ, բայց հիմա ուրախ եմ որ եկար, ահաւասիկ բանալիներդ:

Սուրբը վար ծռեցաւ եւ բանալիները յանձնեց Պէաթրիսին, որ չափազանց զարմացաւ եւ երջանկութիւն մը զգաց տեսնելով այդ հրաշքը: Եւ սկսաւ իր գործին. աղին գնաց, անդին գնաց ու երբ ընթրիքի զանգակը հնչեց, մօտեցաւ սեղանին: Մայրապետներէն ոմանք ծերացած էին, ոմանք մեռած եւ անոնց տեղ նորեկներ եկած էին. վանքին մայրիկն ալ փոխուած էր հիմա:

Կոյսերը անծանօթ էին Պէաթրիսի անցեալին, որովհետեւ անոր բացակայութեան իր աթոռը գրաւած էր միշտ Սուրբ Աստուածածինը:

Եւ սակայն, տասը տարի ետք, օրին մէկը, վանքը մեծ պատրաստութիւն կը տեսնէր բացառիկ հանդէսի մը համար: Մայրապետները մէկ մէկ նըւէր պիտի տանէին Սուրբ Կոյսին: Գեղեցիկ դրօշակ մը բանեցաւ անոնցմէ մէկը, ուրիշ մը՝ խորանի ծածկոց մը, երրորդը՝ շուրջառ մը: Մայրապետ մը շարական մը գրեց, իր ընկերուհին՝ դաշնաւորեց եղանակը: Զարդանկար աղօթագիրք մը պատրաստեց մէկը: Ու մասնաւոր տաղանդ չունեցողներն ալ շապիկ մը կարեցին Ցիսուս Մանուկին: Վանքին խոհարարուհին կարկանդակ մը եփեց Աստուածորդւոյն համար:

Միայն Պէաթրիսն էր որ բան մը չըրաւ, որովհետեւ այլ եւս յոգնած էր կեանքէն. ներկային համար չէր ապրեր ան հիմա. ներքնապէս կը խորհէր անցեալի մասին:

Այնպէս որ, երբ հանդէսին օրը եկաւ, անիկա նուէր չունէր խորանին համար. մայրապետները չափազանց զարմացան ու յանդիմանեցին զինքը: Ընկճուած երեւոյթով մէկ կողմ քաշուած, տեսաւ թէ իր ընկերուհիները ինչպէս ուրախ զուարթ թափորով իրենց նուէրները կը տանէին Սուրբ Կոյսին: Խորանը ծաղիկներով զարդարուած էր. մատուռին զանգակները կը հնչէին եւ անուշաբոյր խունկին ամպերը վեր կը բարձրանային:

Մայրապետները երգելու կը պատրաստուէին, երբ ալեհեր ասպետ մը անցաւ վանքին առջեւէն: Անիկա իրեն հետ ունէր ութ զինեալ եւ շատ գեղեցիկ երիտասարդներ որոնք նստած էին իրենց երիվարներուն վրայ. անոնց ետեւէն կուգային ութ բարձրահասակ հետեւորդներ: Վոնէպոլտն էր ան որ զաւակները կը տանէր կայսերական բանակին:

Երբ ասպետը տեսաւ որ պատարագ կար մատուռին ներսը, հրամայեց իր տղոցը որպէսզի վար իջնեն ձիերէն ու անոնց հետ միասին մտաւ Աստուծոյ Տունը՝ ջերմեռանդ աղօթք մը ընելու համար Սուրբ Կոյսին առջեւ:

Մատուռին բազմութիւնը զարմացաւ. հրաշալի էր տեսարանը երբ ասպետը իր ութ տղաքներուն հետ ծունկի եկաւ եւ աղօթեց. երիտասարդները կը նմանէին զրահակիր հրեշտակներու: Մայրապետներուն նուագը կանգ առաւ:

Բայց Պէաթրիս ճանչցաւ իր զաւակներն ու ամուսինը. ուրախ ճիչ մը արձակեց. մօտեցաւ անոնց, արթնցուց անոնց յիշողութիւնը. յայտնեց իր գաղտնիքը եւ ամէնուն պատմեց հրաշքը:

Ու վանքին կոյսերը համոզուեցան թէ անիկա Սուրբ Աստուածածնին բերած էր այդ օրուան նուէրներուն ամէնէն հարուստն ու փառաւորը: Եւ զգացին թէ այդ նուէրը ընդունելի էր Սուրբ Կոյսին համար, որովհետեւ Պէաթրիսի ութ զաւակներուն գլուխները զարդարուեցան յանկարծ ութ դալարագեղ պսակներով զորս այնտեղ դրած էր երկնքի Թագուհին անտեսանելի ձեռքը:

Անգլ. Թարգմ. Ժ. Մ.

(Վերջ)

Օրուան գիրքը

»»»·«««

1. ՄԵՂԵԴԻՆԵՐ, ՄԵՂԵԴԻՆԵՐ: (Հէքեաթ եւ բանաստեղծութիւն): Գրեց՝ Շաւարշ Նարդունի: Մատենաշար «Յառաջ» թիւ 1. Գին՝ 15 ֆր.:

2. ԱՐԵՒ, ԱՐԵՒ, (Հիւծախտաւորի մը կեանքէն): Գրեց՝ Փայլակ Միքայէլեան: Մատենաշար «Յառաջ» թիւ 2: Գին 10 ֆրանք:

Յառա՞ջ կ'երթան թէ ետ

Պ. Իտըն, Անգլիոյ արտաքին նախարարութեան ներկայացուցիչը, Փարիզ հասաւ Հռոմէն եւ երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ վարչապետին եւ արտաքին նախարարին հետ։ Այս տեսակցութիւնը մեծ յուսախաբութիւն պատճառած է Փարիզի մէջ, քանի որ Պ. Իտըն չէ կրցած փոխել Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ հիմնական տեսակէտները։Անգլիոյ ներկայացուցիչը դեռ կը յուսայ թէ կարելի պիտի ըլլայ համաձայնութեան գետին մը գտնել։ Տրուած տեղեկութեանց համաձայն, Գերմանիոյ բանակին թիւը պիտի բարձրանայ 250 — 300 հազարի։ Միեւնոյն ատեն Գերմանիա պաշտպանողական զէնքեր պիտի ստանայ։ Այս փոփոխութիւնը պիտի կատարուի 6 — 8 տարիէն։ Այդ ժամանակաշրջանին միւս երկիրները պիտի պահեն իրենց ներկայ ուժերը։ Գերմանիա կ'ընդունի միջազգային հակակշիռը, պայմանաւ որ միւս երկիրներն ալ են — թարկուին անոր։ Միւս կողմէ, Գերմանիա կը մերժէ երկու տարի սպասել, իր օդանաւային ուժը կազմակերպելու համար։ Կը մերժէ նաեւ որ եւ է յանձնառութիւն ստանձնել, նորէն Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ մտնելու համար։

Թուրք-Ֆրանսական բարեկամութիւնը

Թուրքիոյ Ազգ. Մեծ Ժողովը վերաբացուեցաւ մարտ 1ին։ Այս առթիւ, ջերմ փառաբանութիւններ եղան Ֆրանքօ-Թուրք բարեկամութեան մասին, Փարիզի Ֆրանքօ-Թուրք խորհրդարանական խմբակցութեան կազմութեան առթիւ։ Ժողովին նախագահը կարդաց Պ. Էռիոյի մէկ հեռագիրը որ ջերմապէս ծափահարուեցաւ։ Երեսփոխան մը այս առթիւ պատմեց թէ Թուրքիոյ ազգային շարժման ատեն, Պ. Պռիան ֆրանսական խորհրդարանին մէջ յայտարարած էր թէ Ֆրանսա չի կրնար « աւազակներ » համարել Թուրք հայրենասէրները որոնք կը ճգնին փրկել իրենց հայրենիքը։ Ուրիշներ ալ փառաբանեցին Պ. Էռիօն։

Հազարամեայ արարողութիւն մը

Մարտ 1ին Մանչուրիոյ նորահաստատ պետութեան կայսր հռչակուեցաւ Փու Եի։ Արարողութիւնը կատարուեցաւ համաձայն հազարամեայ ծէսի մը։ Կայսրը մեհեանէն խորանը բարձրացաւ եւ աղօթեց, որպէսզի աստուածներու հոգին մտնէ իր մէջ։ Իրեն ներկայացուցին խունկ, յամկաքարէ յուռութք մը եւ տեղական կերպաս մը։ Կայսրը կրակ վառեց, որպէսզի անոր ծուխերը աստուածներուն տանին իր աղօթքը։ Բուն թագադրութիւնը տեւեց 15 վայրկեան։ Երբ պալատ վերադարձաւ, վարչապետը իրեն յանձնեց նոր կնիք մը, որով կայսրը կնքեց իր թագաւորութեան առաջին հրովարտակը։ Թագադրութեան արարողութիւնը անթելով հաղորդուեցաւ ամէն կողմ։

„ՅԱՌԱՋ”Ի ՆՈՐ ՎԻՃԱԿԱԽԱՂԸ
ԻՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

„ՅԱՌԱՋ”Ի ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ ԳՆԱԾ ԷԶԵՏԵՒԵԱԼ ԵՐԵՔ ՏՈՄՍԵՐԸ, ԻՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

8րդ շերտ թիւ	04,738	շարք	R.
- - -	53,171	-	U.
- - -	75,619	-	V.

Շահելու պարագային, ԱՐԴԻՒՆՔԻՆ ԿԷՍԸ ՊԻՏԻ ԲԱԺՆՈՒԻ անոնց որ․—

1․ ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴ կը գրուին, փետրուար 6էն մինչեւ վիճակահանութեան օրը, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ։

2․ ԿԸ ՆՈՐԵՆ իրենց բաժանորդագրութիւնը, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ։

3․ Ինչպէս եւ այն ՏԱՐԵԿԱՆ եւ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ բաժանորդներուն որոնք մասնակցեցան « ՅԱՌԱՋ »ի առաջին վիճակախաղին, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ։

(Եռամսեայ բաժանորդներէն կ'օգտուին անոնք որ նոր ԲԱԺՆԵԳԻՆ մը կը վճարեն)։

Բաշխումը պիտի ըլլայ հետեւեալ համեմատութեամբ․—

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	50%
ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	30%
ԵՌԱՄՍԵԱՅ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	20%

Իսկ 9րդ շերտէն գնած նեք հետեւեալ տոմսերը, ԱՅՆ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ ՈՐ ԱՄԷՆ ՕՐ ՋԵՌՔԷ ԿԸ ԳՆԵՆ։

9րդ շերտ թիւ	28,474	շարք	Y.
- - -	54,726	-	X.
- - -	81,172	-	R.

Այս թիւերն ալ շահած պարագային, ԱՐԴԻՒՆՔԻՆ ԿԷՍԸ պիտի բաժնուի բոլոր այն ընթերցողներուն որոնք վարչութեան կը ներկայացնեն ՑԻՍՈՒՆ ՑԱՋՈՐԴԱԿԱՆ ԿՏՐՕՆՆԵՐ, սկսելով 1934 փետրուար 6էն։

Կտրօնները ամէն օր պիտի հրատարակուին Գ․ էջի թերթօնին տակը, ԹԻՒՈՎ ԵՒ ԹՈՒԱԿԱՆՈՎ։

Ծախու դերձակի խանութ

Ծախու է դերձակի խանութ մը իր բոլոր կազմածներով, երկու Սինկէր մեքենայ եւյլն, մէկ սենեակ բնակարանի համար, բոլորը միասին տարեկան վարձք՝ 1400 ֆրանք։ Լաւ պատեհութիւն, ապահով գործ։ Դիմել՝ Mme YESSAYAN F., 28bis Rue Nationale, Billancourt, Seine:

Փարիզ եւ արուարձաններ

Յ. Հ. Դ.

ՓԱՐԻԶԻ, ԻՍԻ - ԼԷ - ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ, ԱՆԻԷՌ - ՊՈՒԱ - ՔՈԼՈՆՊԻ, ԱՌՆՈՒՎԻԼ - ՍԱՐՍԷԼԻ, ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ, ՊԱՆԵԽՕ - ՔԱՇԱՆԻ Կոմիտէները ընդհ. ժողովի կը հրաւիրեն իրենց շրջանի բոլոր ընկերները վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին Սօսիէթէ Սավանթի D սրահին մէջ 8, rue Danton, Métro: Odéon: Կարեւոր զեկոյցներ։

Գաւառ

ՏԷՍԻՆԻ Ռոստոմ խումբի ժողովը վաղը կիրակի առաւօտ ժամը 10.30ին Հ. Յ. Դ. Տան երկրորդ յարկը։

ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆԻ «Կոչ»։ խումբը ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ Կ. ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը վաղը կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 3․30ին, Ֆլօրիա ճաշարանին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր անդամուհիներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Կազմակերպուած՝ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՇՕՖԷՕՐՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ եւ մասնակցութեամբ՝ ՏԵՂԻՈՅՍ ԼԱԽԱԳՈՅՆ ՈՒԺԵՐՈՒ

11 Մարտ կիրակի գիշեր ժամը 8․30ին

Société Savantsի սրահին մէջ, 8 rue Danton.

Հայերէն լեզուով կը ներկայացուի՝ Ն. ՊԷՆԼԵԱՆի յաղացանկէն

«ԱՂՃԸ ՊԱՇԸ ԹՕՍՈՒՆ ԱՂԱ» (զաւեշտ)։

Գիներ 15. 10 եւ 7.50 ֆրանք։

Այրի Տիկին Ն․ Սարգիսեան, Տէր եւ Տիկին Հրաչ Սարգիսեան, Օր․ Արփինէ Սարգիսեան, Տէր եւ Տիկին Բարթամ Պասմաճեան եւ որդի, Մարտիրոսեան, Մաթոսեան, Թէրլէմէզեան, Լէրթողեան, Աշնեան, Աբգարեան, Մահրամաճեան ընտանիքները կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ հօր եւ ազգականին՝

ՆՇԱՆ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ (Ուսուցիչ)

դառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ չորեքշաբթի, երեկոյ՝ յետ երկարատեւ հիւանդութեան, 67 տարեկանին, Լարիպուազիէր հիւանդանոցին մէջ։

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ կիրակի 4 մարտ, կէսօրէ վերջ ժամը 2․15ին, Փանթէնի գերեզմանատունը։

Կը խնդրուի հաւաքուիլ գերեզմանատան մուտքը որոշեալ ժամուն։

ԾԱՆՕԹ․— Մոռացումի պարագային ներկայս իբր մահազդ նկատել։

Փարիզի Գրական Ակումբ այսօր Շաբաթ իրիկուն, ժամը 9ին, Ֆլօրիա ճաշարանին մէջ 61 rue Mr. le Prince, Փարիզ (6), տեղի կ'ունենայ՝ «Շահան Շահնուրի գործը» գրոյցի շարունակութիւնը։ Պիտի խօսին՝ Ա. Ջամալեան, Ա. Խոնդկարեան եւ Հր. Զարդարեան։ Մուտքը ազատ է։

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

կազմակերպուած՝ Իսի - լէ - Մուլինոյի ՍԹԱՆՈՋՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

(իր իններորդ տարեդարձին առթիւ)։

Այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8էն 12

Պ. ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆի շքեղ սրահին մէջ

45 rue de la Défense. Issy-les Moulineaux (Seine):

բանախօսութիւն եւ գեղարուեստական բաժին։

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց Միութեան Փորթ տ'Իթալիի մասնաճիւղի Վարչութեան Օժանդակ Տիկնանց Միութեան թէյասեղանը տեղի կ'ունենայ 10 Մարտ Շաբաթ երեկոյ ժամը 8․30ին 13, Rue de Curie, Պ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆի սրահին մէջ։ Գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Սիրայօժար մասնակցութեամբ ԿԻՆՏՈՅի։ Կը նուագէ թառիստ ԱԲԳԱՐ։ Կը պարեն ԳԱԶԱԶԵԱՆ քոյրեր։ Տեղի կ'ունենայ պարգեւաբաշխութիւն։

Ծախքերու մասնակցութեան համար մուտք 3 ֆր.։

ՊՈԼՍԵՑԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ որ տեղի պիտի ունենար ՄԱՐՏ 3ին ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է ՄԱՐՏ 10ին, ՇԱԲԱԹ գիշեր։

Գիմակաւոր եւ անդիմակ պարահանդէս

ԼԻՈՆԻ ՀԱՅ ԱՐԻ ԳԱՅԼԻԿՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ

Այսօր, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8․30էն մինչեւ լոյս

Օրլօժի սրահին մէջ, 143, Cours Lafayette

կը մասնակցի Լիոնի պարի ախոյեանը։ Գեղեցիկ ժամանց։ Ընտիր ճազ։ ճոխ պիւֆէ։

Մուտք՝ 3 ֆրանք։

ԵՓՐԱՏ նուագախումբ

Եթէ կ'ուզէք ձեր հանդէսները հաճելի դարձնել, դիմեցէք «ԵՓՐԱՏ» նուագախումբին որ կը նուագէ հայկական, եւրոպական, կովկասեան եւ արեւելեան եղանակներ, մասնաւորապէս թանկօ Արժանթին։

Նուագախումբը ունի իր մասնաւոր տարազը։

Խաչաձեւումի տեղի չտալու համար, ձեր կազմակերպած հանդէսի թուականէն 15 օր առաջ դիմել՝ անձամբ կամ գրաւոր, ԵՓՐԱՏ նուագախումբի ղեկավար՝ Տ. ՕՆՈՍԵԱՆի, 15, rue du Pourtour, Clamart, Seine.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՇԱՎԻԼԻ Մասուռ-Մանկապարտէզի Ընկերակցութեան Վարչութիւնը ժողովը տեղի պիտի ունենայ վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին մանկապարտէզի սրահին մէջ։ Օրակարգ.— Հրաժարական եւ հաշուետուութիւն վարչութեան, իր գործունէութեան շրջանին լրանալուն առթիւ, ընտրութիւն նոր վարչութեան։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Լէգէոնական Միութեան ժողովը վաղը, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2․30ին Պար տիւ Կլօպի մէջ (Պուլվար Տիւկօմիէ)։ Օրակարգ․ — Քարթ տ'Իտանթիթէ, Քարթ տիւ Քօմպաթան եւ զանազան խնդիրներ։ Անպայման ներկայ գտնուիլ։

ԼԻՈՆԻ Մեծ Նոր-Գիւղի Հայր. Միութեան Վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները վաղը, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին, Րիւ Վօլթէրի եօ Րիւ Մազինոյի անկիւնի սրճարանին ներքնասրահը, (Մուտքը՝ Րիւ Վօլթէրէն)։Օրակարգ.— 1931ի հաշուետուութիւն եւ ընթացիկ խնդիրներ։ Կարեւոր խնդիրներու շուրջ խորհրդակցութիւն։

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ (68)

“ԹԻՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ„

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳՈՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

Մտած պահուն, լուսարձակը մարած ու միայն ձեռքի լապտերը բաց թողած էր։ Որովհետեւ, չէր ուզեր որ քնացողները արթննան լուսարձակին լոյսէն։ Շուրջը քննած միջոցին, տեսած էր որ Մաքսուտ ու իր ընկերները հագուստներով պառկած էին։ Անիկա դէշ նշան մըն էր։ Չէթէի անդամները, որոնք ամէն գիշեր հանուելէ յետոյ անկողին կը մտնէին, ինչո՞ւ, արդեօք, այդ գիշեր հագուստներով պառկած էին։

Հարկ չկար երկար բարակ մտածելու այս մասին։ Չէթէն յարմար նկատած էր այդ գիշեր պատրաստ վիճակի մէջ գտնուիլ։ Որովհետեւ, այդ գիշեր պիտի սպաննուէր պատասխանատու պատուիրակը, ու, այդ ոճիրէն վերջ, Մաքսուտի չէթէն խոյս պիտի տար Քորայէն։ Չէթէճիները առջի գիշերուընէ քանի յանձնուած էին ու կը հանգստանային։ Այն պահուն երբ փողը գիրենք պիտի հրաւիրէր հսկելու, իրենցմէ ոմանք պիտի սպաննէին պատասխանատու պատուիրակը։ Յետոյ, բոլորը մէկ, հաւաքելով իրենց գոյքերը, շտապով պիտի փախչէին։ Եւ, մինչեւ ցայգալոյս, անոնք անցած պիտի ըլլային լերան լանջերը։ Պատասխանատու պատուիրակը, տեսնելով որ չէթէի մարդիկը անհրաժեշտ պատրաստութիւնները տեսած են՝ զինքը սպաննելու համար, իր մէջ անգամ մը եւս չէշտուած էր՝ Մաքսուտի հանդէպ զգացած ոխն ու գարշանքը։ Այդ պատճառաւ ալ, անմիջապէս յարձակած էր Մաքսուտին վրայ եւ սկսած էր զայն անխնայ հարուածել։ Այդ պահուն, ան վերստին վառած էր լուսարձակը, դրած էր զայն գետինը, իսկ անոր լոյսը կ'ողողէր Մաքսուտի դէմքը։ Մաքսուտ, իր դէմքին ու կուրծքին իջնող հարուածներուն ազդեցութեանը տակ, գրեթէ ինքնակորոյս վիճակի մը մէջ բացած էր իր աչքերը։ Մէկ կողմէ տեղացող բռունցքները, իսկ միւս կողմէ լուսարձակին ակնախտիղ լոյսը զայն դրած էին ինքնապաշտպանութեան անկարող վիճակի մը մէջ։ Մնաց որ՝ պաշտպանուելու հնարաւորութիւն ալ չկար։ Որովհետեւ, պատուիրակը ուժեղ բազուկներու տէր մէկն էր։ Մաքսուտ, բոլոր տկար մարդոց նման, սկսած էր պոռալ.

— Օգնութի՛ւն, օգնութի՛ւն, զիս կը մեռցնեն, ընկերնե՛ր։ Ա՛խ, ա՛խ...

Եւ սակայն, ճիշդ այդ պահուն, լսուած էր փողին ձայնը։ Կարգապահութեան ջոկատին փողը հսկելու կը հրաւիրէր Մաքսուտի չէթէն։ Փողահարը իր փողը հնչեցուցած էր ճիշդ ատենին, ըստ այն հրահանգին, զոր նախապէս իրեն տուած էր պատասխանատու պատուիրակը։ Իսկ վերջինը կ'ըսէր Մաքսուտի.

— Հը՛, Էֆրաթա՛, զիս մեռցնե՞լ կ'ուզես, կը դաւադրե՞ս։ Քու գերադասիդ դէմ ոճիրնե՞ր կը նիւթես։ Եւ, բռունցքի հարուածներով, Մաքսուտը կը քաշքշէր դէպի դուրս։

Այդ պահուն հոն հաւաքուած էին նաեւ չէթէին անդամները։ Պատասխանատու պատուիրակը Մաքսուտը յանձնելով կարգապահական ջոկատի զինուորներէն մէկուն, բոլոր զինուորները շարք ըրած էր։ Յետոյ, Մաքսուտը բերած էր անոր մարդոց առջեւ, կապած էր անոր ձեռքերն ու ոտքերը, եւ, իբրեւ ոճիր նիւթող, չէթէի տեմ քանի բիրի հարուածի պատիժ մը սահմանած էր անոր։ Ու Մաքսուտ լաւ մը ծեծուած էր։ Այս բոլորը տեղի ունեցած էին մութին մէջ՝ առանց սպասելու լուսնալուն։

Այս դատին մէջ, պատասխանատու պատուիրակը թէ՛ դատախազի, թէ՛ դատաւորի, թէ ընդհ. դատախազի եւ թէ գործադիր պաշտօնեայի պարտականութիւնը կատարած էր։

Մաքսուտն ու իր չէթէն Տրապիզոնի բանտէն արձակուած եւ ճակատ ուղարկուած ոճրագործներ էին։ Այդ գիշերուան ծեծէն վերջ, այլեւս սխալ կ'ըլլար անկէ որ եւ է բարիք սպասել։ Որովհետեւ, անոր մէջ, անտարակոյս, աւելի զօրացած էր պատուիրակէն վրէժ լուծելու զգացումը։ Հետեւաբար, յաջորդ օրը զայն յանձնած էին քանի մը ոստիկան զինուորներու եւ, զինքն ու իրեններն կրկին վերադարձուցած էին Տրապիզոնի բանտը։ Թէեւ Մաքսուտ ներողութիւն խնդրած էր պատուիրակէն եւ խոստացած էր այլեւս որ եւ է յանցանք չգործել, բայց ոչ ոք վստահած էր անոր այս յայտարարութեանը։ Այս ձեւով, մէկ մասը այն ոճրագործներէն որոնք Տրապիզոնի բանտէն բերուած էին, կրկին կը վերադարձուէին հոն՝ հասկցուած ըլլալով որ իրենցմէ որ եւ է օգուտ սպասել կարելի չէ։

Մաքսուտի դէպքէն վերջ, Քորայի ուշագրաւ իրադարձութիւններէն մէկն էր այն պարագան որ Քեամիլ պէյի չէթէն պիտի գար Քորա, հոն պիտի մնար շուրջ երկու շաբաթ, եւ, իր կազմը լրացնելով, կրկին ճակատ պիտի մեկնէր։ Այս ջոկատը, պատերազմի սկզբնաւորութենէն ի վեր անընդհատ կը պատերազմէր, եւ, ամէն անգամ որ պատեհ առիթ մը գտնէր, իր կազմը լրացնելով կրկին պատերազմի կը մասնակցէր՝ փոքրիկ հանգիստէ մը վերջ։ Քաջ, մտացի եւ անձնազոհ պետերու հրամանին տակ կռուող չէթէներու օգտակարութեանը ի նպաստ գեղեցիկ օրինակ մըն էր Քեամիլ պէյի չէթէն։ Իրմէ յետոյ չէթէ մը կազմած եւ Քորա եկած էր նաեւ իր եղբայրը։ Այս ջոկատը բաւական ուժեղ էր։ Թիւով՝ ջոկատէ մը աւելի եւ գունդէ մը պակաս։ Եւ սակայն, Րիզա պէյ բնաւ գոհ չէր այս նոր գունդէն։ Այդ դժգոհութեան պատճառը անծանօթ էր։ Րիզա պէյ, հակառակ Քեամիլ պէյի մասին սնուցած իր սիրոյն ու գնահատանքին, անոր եղբօրը հանդէպ լաւ տրամադրուած չէր։ Ամէն անգամ որ այսպէս, նոր չէթէներ ծընունդ կ'առնէին, Տրապիզոնի կուսակալութիւնը չէր թերանար իր աւետաբեր հեռագիրները տեղացնել Րիզա պէյի։ Իսկ այս անգամ Մուրկուլ ուղարկուած հեռագրով մը կը տեղեկացնէր թէ Պոլսէն ճամբայ էր ելած Վէյսէլ պէյի չէթէն։

Այս չէթէն, որ կազմուած էր կամաւորներէ, հագուած եւ զինուած էր Պոլսոյ մէջ, ու ճամբայ էր ինկած։ Պոլսէն եկած էր Սեբաստիա, անկէ Տրապիզոն, իսկ Տրապիզոնէն պիտի երթար Րիզա պէյի ճակատը։ Վէյսէլ պէյ մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայէր իր չէթէին։ Իր զինուորները, օրերով ու շաբաթներով քալելէ վերջ, վերջապէս Սեբաստիա եկած էին։

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 4 ՄԱՐՏ

DIMANCHE 4 Mars 1934

10 ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2436

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԻՆՉՈ՞Ւ ԶԱՐԳՈՒՑԱՆՔ...

Գետերով հոսած արեան չափ ալ մելան է հոսած, աշխարհի բոլոր լեզուներով, ապացուցանելու համար հայաջինջ սարսափներուն հիմնական պատճառները:

Եւ մեր ոտքը գետնէն կտրած է, « հայասէր »ներու գիրքերուն եւ ճառերուն ազդեցութեան տակ:

Աշխարհի կերպարանքը մեր զգացումներուն եւ անյատակ գիւրահաւանութեան վրայ չափելով, տարիներ ու տարիներ հաւատացե՞ր ենք, թէ Եւրոպան այն է ինչ որ մեզի պատմեր են:

Դժբախտաբար այսօր ալ կը թուալինք միեւնոյն կախարդական շրջանակին մէջ:

Այսօր Եւրոպան իր ամբողջ կերպարանքով — մերկապարանո՛ց — փռուած է մեր առջեւ, եւ ամէն միջոց ունինք « աչօք բացօք» տեսնելու եւ զատելու անոր սեւն ու ճերմակը:

Եւ սակայն, տակաւին տիրական են հին հմայքներն ու աւանդութիւնները: Եւ մենք աւելի շատ մակերեսն է որ կը տեսնենք:

Տակաւին չենք սորված զանազանել կեղծն ու անկեղծը, երեւցածն ու իրականը:

Ու կը հաւատանք թէ՝ բանաստեղծներն ու փիլիսոփաները, բարի քրիստոնեաներն ու մատենագիրներն են որ կը վարեն հանրային կարծիքը, այս լուսացնցուղ պողոտաներուն վրայ:

Հազար ցնցում եւ փորձառութիւն՝ հազիւ քանի՛ չորս ժամ բանալ կուտան մեր աչքերը: Այն ալ՝ երբ շատ ուշ է արդէն:

×

Նոր փաստե՞ր կ'ուզէիք, ճանչնալու համար բուն Եւրոպան,— այն որ կը տիրապետէ ու կը գործէ, կը պարտադրէ եւ ուղղութիւն կուտայ, շահատասներ կ'որսայ եւ պատերազմներ կը սարքէ:

Ահա ձեզի թերթ մը, « Լ'Իփոքէք », որ կը հրատարակուի այս քաղաքին մէջ, երկու տարիէ ի վեր, իբրեւ կիսամսեայ օրկանը Անչափ Կալուածներու Դաշնակցութեան:

Կիսամսեան ամենայն լրջութեամբ կը դրէ իր 1934 փետրուարի թիւին մէջ, « Պատմութեան պզտիկ դաս մը » խորագրին տակ եւ ճիշդ. քանի մէկ տող չարադրութեամբ.

— « Շատեր կը յիշեն, անշուշտ, Թուրքիոյ Հայերուն հուչակաւոր ջարդերը, որոնք նախապատերազմեան շրջանին այնքան մեծ աղմուկ հանեցուցին, անհրաժեշտ եւ քիչ մըն ալ անտեղի զգայնութեան մը ալիքներուն մէջ:

Ի՞նչ ըրած էին Հայերը:

Պարզապէս վաշխառութիւն գործած էին այնքան լայն համեմատութեամբ որ, խեղճ թուրք բնակչութիւնները յանկարծ զրկուած էին իրենց տուներէն, իրենց հողերէն, իրենց գոյքերէն:

Եւ զոհերը, ամէն բանէ զրկուած — երբ հարկ էր ձգել իրենց նախահայրերուն հողը, այն հայրենիքը որ օտար փոխատուներու ձեռքն անցած էր — ըմբոստացան, ջարդեցին աւարառուները: Անիրա՞ւ էին:

Ահա դաս մը»:

Զգուշութի՜ւն»:

Անշուշտ առաջին անբարոյականութիւնը չէ այս, 1894ի ջարդերէն մինչեւ 1915ի Արհաւիրքը եւ Կիլիկիոյ ու Փոքր Ասիոյ ջարդերը (1920–1922):

Ամբողջ հատորներ գրուած ու տպուած են այսպիսի ցնդաբանութիւններով, եւ պիտի տպուին դեռ, քանի կը հոսի թրքական ոսկին:

1921ին ալ, հռչակաւոր Քլոտ Ֆառէռը ճիշդ այսպէս կը բացատրէր հայաջինջ սարսափները, դաւառական պարբերականի մը մէջ:

Մեր մէջ անգամ, պատկառելի թիւ մը կը կազմեն անոնք որ տակաւին որոշ գաղափար չունին հայաջինջ սարսափներու ծագման եւ շարժառիթներու մասին:

Այս չէր մեր ըսելիքը:

Թարգմանելով ֆրանսերէն թերթին չնական եւ քստմնելի զառանցանքը, կ'ուզէինք ըսել թէ՝ շատ երկար տեւեցին մեր միամտութիւնները:

«Լ'Իփոքէք»ի լրբութիւնն ալ կուգայ ըսել թէ՝ շատոնց անցած է ժամանակը՝ նախապատերազմեան պատրանքներով օրօրուելու:

Իր տեսակին մէջ առաջինը չըլլալով հանդերձ, նոր ազդարարութիւն մըն է այդ անորակելի սրիկայութիւնը:

Ան կ'ապացուցանէ թէ՝ աշխարհասասան ջարդերն անգամ բան չեն խօսիր մարդոց, մինչեւ անգամ կը դառնան «ռէքլամ»ի եւ «շանթաժ»ի նիւթ, կամ սարքին զուարճալիք, երբ դուն տէրը չես քու ճակատագրին:

Անշուշտ չես կրնար աշխարհի բերանը փակել, այս անծայրածիր տարածութեան վրայ, երբ կառավարութիւններն անգամ կը լողան զարմանազան գայթակղութեանց մէջ:

Բայց, ո՞ր գռեհիկ թշնամանքը կրցեր է արատաւորել ժողովուրդ մը, երբ ան գիտէ յարգել ինքզինքը եւ յարգել տալ ուրիշներուն:

Ունի՞նք այդ ինքնաճանաչումը, իբրեւ վերջին մնացորդը հալածական ժողովուրդի մը:

Եւ եթէ ունինք, հապա ի՞նչ պատկեր է այս, զազութէ զազութ...

«Լ'Իփոքէք»ները եթէ հայերէն գիտնային, չէ՞ պիտի ըսէին, չարախինդ քրքիջով մը.

— Այս վերջին մնացորդն ալ ինք պիտի ուտէ իր գլուխը:

Իսկապէս, ի՞նչ պատկեր է այս, տասը տարի յետոյ: Այնքան փլուզումներէ եւ ողջակէզներէ յետոյ:

Պատմութիւնը չի փոխուիր, ուրիշներու ցնդաբանութիւններով: Բայց մենք տէ՞ր ենք մեր իսկական պատմութեան եւ անոր պատգամներուն:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԴԱԻԱԴԻՐՆԵՐԸ ԳՈՐԾԻ ՍԿՍԱՆ...

ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐ ՄԸ ՄԱՀԱՓՈՐՁԻ Կ'ԵՆԹԱՐԿՈՒԻ ԱԹԷՆՔԻ ՄԷՋ

ԹԷ ՄԱՐԴԱՍՊԱՆԸ ԵՒ ԹԷ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԻՉՆԵՐԸ ԾԱՆՕԹ ԵՆ

Երէկ հասած « Նոր Օր »էն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները (27 *փետրուար*).—

Ազգ. կեդր. վարչութեան կողմէ, « Մօնտիալ »ի մէջ կազմակերպուած սգահանդէս — ցոյցի բնթացքին ժողովուրդին մէջ նետուած գրգռութեան սերմերը սկսան արդիւնք տալ:

Ֆիէսի մեր ընկերներէն Գրիգոր Պետրոսեան, 31 տարեկան, ամուսնացած, կազմակերպուած մահափորձի ենթարկուեցաւ կիրակի (25 փետրուար), կէսօրուան ժամը 1.30ին, կռնակէն երեք փամփուշտ ստանալով: Ընկերը անբիւնլուայ ու ինքնակորոյս վիճակի մէջ «Փրօսփիլիքօն » հիւանդանոցը փոխադրուեցաւ, ուր նախնական խնամք ստացաւ բժիշկներու կողմէ: Վիճակը յուսահատական է, շատ արիւն կորսնցուցած ըլլալով:

Մահափորձը հետեւեալ պարագաներու տակ տեղի ունեցած է:

Կիրակի կէսօրին, լուսանկարիչ Կալէասի տունը գաղտնի ժողով կը գումարուի, հետեւեալներու մասնակցութեամբ,— Պ.Պ. Պետրոս Յովնանեան, Արամ Կէօքնեան, Սահակ Պօհեմեան, Թագւոր Եաղիանէնեան, Կարապետ Ջավուշ (ոճրագործը) եւ ուրիշներ:

Ժողովէն յետոյ, որու ընթացքին մահափորձին ծրագիրը կը պատրաստուի, բոլոր ժողովականները տունէն մեկնելով, կ'երթան լուսանկարիչ Կալէասի խանութին առջեւ, ուր կը հանդիպին ընկ. Գարեգին Մարգարեանին:

Կարապետ Ջավուշ, բոլորին ներկայութեան կ'ըսէ ընկ. Մարգարեանին:

— Դուն ինծի Ատանայէն կը ճանչնաս, ես գիտեմ թէ ինչ ձեւով պիտի խօսիմ ձեզի հետ,— եւ հայհոյութիւններու տարափ մը կը տեղացնէ:

Միջանկեալ ըսենք որ վերջին շաբթուան ընկեր Մարգարեանի ուրիշ սպառնալիքներ ալ եղած են:

Կարապետ Ջավուշ խումբէն բաժնուելով, «Քէպապճի» վահանին խանութին անկիւնը կ'երթայ, ուր կը հանդիպի ընկ. Գրիգոր Պետրոսեանին, որուն սպառնական խօսքեր կ'ընէ, հայհոյելով ծնողքին, կնոջ եւայլն:

Ընկ. Գրիգոր Պետրոսեան կուզէ խուսափելու համար պատասխան չի տար եւ կը հեռանայ այդ վայրէն: Այն պահուն, երբ ընկ. Պետրոսեան կռնակը դարձուցած կը մեկնէր, Կարապետ Ջավուշ ատրճանակով կը կրակէ եւ երեք փամփուշտով ծանրապէս կը վիրաւորէ Պետրոսեանը, որ արիւնլուայ գետին կ'իյնայ:

Այդ միջոցին, խանութը գտնուող Արմենակ Տէր Ղուկասեան անմիջապէս կը նետուի ոճրագործին վրայ եւ կը յաջողի ոտքերուն տակ առնել զայն, միանգամայն աշխատելով զինաթափ ընել: Ոճրագործը կը փորձէ կրակել Արմենակին վրայ, բայց նպատակէն վրիպելով, փամփուշտներէն մին կը հանդիպի Գուրունեան անունով մէկու մը ոտքին:

Այս միջոցին առաջնորդութեամբ Սիլիկ Արամի եւ Արապօղլուի (երկուքն ալ հնչակեան), դանակներով զինուած խումբ մը մարդիկ, որոնց մէջ նաեւ Կալէասի տունը գումարուած ժողովին մասնակցողները, կը յարձակին Արմենակին վրայ եւ կը յաջողին փախցնել Կարապետ Ջավուշը, զոր կ'առաջնորդեն հնչակեան Աւետիսին տունը: Քիչ յետոյ, համայնավար Առաքել Նանարեանի օթօն կ'երթայ եւ ոճրագործը եւ ուրիշ չորս մեղսակիցներ առնելով կ'անհետանան: Ականատեսներ կ'ըսեն թէ օթօն նախապէս պատրաստուած էր այս գործին համար:

Ոստիկանութիւնը ձերբակալած է շօֆէօր Առաքել Նանարեանը եւ *մանավ* Ռուբէնը, որոնք կը խոստովանին թէ Կարապետ Ջավուշը եւ մեղսակիցները Գօքինիա տարած են: Տուած են նաեւ մեղսակիցներուն անունները:

Բազմաթիւ յոյն և հայ վկաներ ոստիկանութեան ներկայանալով յայտնած են թէ մահափորձը ծրագրուած էր այն ժողովին մէջ, որ գումարուած է Պ. Կալէասի տունը:

Ոճիրին կազմակերպուած ըլլալը կը հաստատուի նաեւ այն իրողութեամբ, որ Արամ Կէօքնեան վերջին օրերուն միշտ Ֆիէս կը գտնուէր, իր հետ ունենալով Կարապետ Ջավուշը: Այս պարագան վկաներով հաստատուած է:

Ոստիկանութեան կեդրոնը անմիջապէս հրահանգ տուած է բոլոր մասնաճիւղերուն, ոճրագործը եւ մեղսակիցները ձերբակալելու համար:

⁂ 1924ին, Կարապետ Ջավուշ Փիրէայի մէջ սպաննած է Աֆիոնցի երիտասարդ մը եւ դատապարտուած բանտարկութեան:

⁂ Աթէնքի յունարէն թերթերն ալ պատմելով դէպքը, Կարապետ Ջավուշը կը կոչեն « ծանօթ համայնավար եւ ոճրագործ »: Իսկ Արամ Կէօքնեան հրատարակիչն է «Սեւան»ի (համայնավար):

Այս առթիւ «Նոր Օր» դիտել կուտայ.—

« Նոր Օր »ի 6 փետրուար թիւին մէջ, այսինքն ճիշդ քսան օր առաջ գրած էինք հետեւեալը Կարապետ Ջավուշի մասին.

« Ֆիէսի մէջ վարչութեան անունով կը գործէ հռչակաւոր Կարապետ Ջավուշը, որ երեք օրէ ի վեր աջ ու ձախ սպառնալիքներ կ'ընէ, փողոցներու մէջ պոռալով թէ «Քիթիս արեան հոտ կուգայ »:

Կարապետ Ջավուշ այդ օրերուն, ատրճանակ ի ձեռին ձերբակալուած եւ երկու օր բանտարկուելէ յետոյ ազատ ձգուած է: Հակառակ մեր հրապարակային թելադրանքներուն, դժբախտաբար Վարչութիւնը միջոցներ ձեռք չառաւ իր անունով գործող Ջավուշը սանձելու »:

■■■■■■■■■

Զինաթափութի՞ւն թէ զինաշար

Արտաքին նախարար Պ. Պարթու միջազգային կացութեան մասին զեկոյց մը տուաւ երեսփ. ժողովի արտաքին գործերու յանձնաժողովին առջեւ: Աւստրիոյ մասին խօսելով, ըսաւ թէ երեք մեծ պետութիւնները համաձայն են այդ երկրի անկախութեան պահպանման համար: Միեւնոյն ատեն բոլորն ալ հակառակ են Հապսպուրկներու Տան վերահաստատման:

Նախարարը խօսեցաւ նաեւ զինաթափութեան մասին, շեշտելով թէ Ֆրանսա անխախտ կը պահէ իր սկզբունքները:

Մինչ բանակցութիւնները կը շարունակուին զինաթափութեան համար, Ֆրանսայի ծովային նախարարութիւնը չորս կարեւոր ծրագիրներ կազմած է, նոր սպառազինութեանց համար:

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ ԱՌՈՂՋԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԸ

Բժշկական վերջին տեղեկագիրներու համաձայն, ընկ. Ա. Ահարոնեանի վիճակը կայուն է: Կը զգայ, կը լսէ, բայց չի կրնար խօսիլ: Աջ կողմը ամբողջովին անդամալոյծ է, թէեւ յոյս կայ որ բարւոքի, ժամանակի ընթացքին: Խնամատար մարմինը կը խորհի հիւանդանոցէն փոխադրել Սէն Ժիլիէն:

Այս առթիւ պիտի թելադրէինք խնամատար մարմնին, դիմել Ահարոնեանի յոբելեանի Գրական Ֆոնտին եւ կանխավճար մը ստանալ, դարմանման բացառիկ ծախքերուն համար:

⁂ Ուղղակի կամ « Յառաջ »ի միջոցաւ ցաւակցութիւն յայտնելով, արագ ապաքինում կը մաղթեն Պ. Զ. Խանզատեան, Ջօր. Կորկանեան՝ յանուն Հայ Սպայից Միութեան (Փարիզ), փետրուար 18ի տօնակատարութեան մասնակցողները՝ Լիոնէն, Պոստոյի Հ. Յ. Դ. « Մուրատ » խումբը, Լիոնի Զ. Ո. Մ. մասնաճիւղը, Սէնթ Մարկրիթի (Մարսէյլ) Հ. Յ. Դ. Համազասպ ենթակոմիտէին ընկերները եւայլն:

Պ. ՏԻՐԱՆ ՏԷՐ ՆԵՐՍԷՍԵԱՆԻ ՄԱՀԸ

Ցաւով կը լսենք թէ Պ. Տիրան Տէր Ներսէսեան, յանկարծական մահուամբ մեռած է երէկ գիշեր իր բնակարանին մէջ:

Հանգուցեալը իր եղբօր Պ. Հրաչեայ Տէր Ներսէսեանի հետ տէրն էր Մասիս տպարանին եւ դեռ երիտասարդ,42 տարեկանին կը կնքէ իր մահկանացուն: Եղած է Պոլիս, Հանր. Պարտքի վարչութեան պաշտօնեաներէն եւ զինադադարէն յետոյ անցած Պէյրութ, ուրկէ Փարիզ գալով ընկերացած է իր եղբօր՝ տպարանական գործին: Ամուսնացած էր եւ կը թողու այրի մը:

Մեր ցաւակցութիւնները իր պարագաներուն:

ՏԻԿԻՆ ՍԹԱՎԻՑՔԻ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԸ

ԻԲՐԵՒ ՄԵՂՍԱԿԻՑ ԽԱՐԴԱԽՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԳՈՂՈՒԹԵԱՆ

■■■■■■■■■

ԲՌՆՈՒԱԾ ՉԷՔԵՐՈՒ ԱՐՄԱՏՆԵՐՈՒՆ ԹԻՒԸ 1200Ի ԿԸ ՀԱՍՆԻ

Երէկ պատմած էինք թէ ինչպէս ձեռք անցան Սթավիցքիի չէքերուն արմատները:

Այս յայտնութենէն անմիջապէս վերջը, Տիկին Սթավիցքի հարցաքննութեան կանչուեցաւ, քանի որ երկար ատենէ ի վեր պահած եւ յետոյ ուրիշին յանձնած էր այդ արմատները: Տիկինը ուրացաւ, բայց փաստերը շատ զօրաւոր ըլլալով, անմիջապէս բանտ փոխադրուեցաւ, իբրեւ մեղսակից խարդախութեան եւ իբրեւ գողօնապահ:

Բռնուած չէքերուն թիւը կը հաշուին 1000 — 1200: Անոնց տիրանալէ յետոյ, հարցաքննիչ դատաւորը գիշերը լուսցուց, կարգի դնելու համար: Գումարը կը հասնի երկու հարիւր միլիոն փրանքի: Բոլոր չէքերն ալ Սթավիցքիի ձեռքով գրուած են բազմաթիւ ծանօթ անձերու, որոնց մէջ կան ոչ միայն պետական մարդիկ, երեսփոխաններ, ծերակուտականներ եւ լրագրողներ, այլեւ ծանօթ գործարանատէրներ: Արմատներուն մէկ մասը փրցուած է: Այս թուղթերը երեւան հանուելէ անմիջապէս վերջը, Սէնի ընդհ. դատախազութեան մեքենագիրները սկսան օրինակել, իսկ դատական մասնագէտները անոնց լուսանկարներն առին:

Ինչպէս գրած էինք, Պ. Տալատիէի կողմէ պաշտօնանկ եղած գաղտնի ոստիկան մը, Պոնին էր որ իր տանը մէջ ժամադրութիւն տալով, գրաւել տուաւ չէքերուն արմատները: Գործողութիւնը այնքան ալ դիւրին չեղաւ: Ընդհ. դատախազը եւ հարցաքննիչ դատաւորը Պոնիի տունը գացին գաղտնի ոստիկաններու հետ, բայց սպասեցին ուրիշ սենեակի մը մէջ: Ան որ պիտի յանձնէր չէքերուն արմատները, իրեն հետ առած էր ընկեր մը: Երկու անծանօթները երբ խօսակցութեան ձայներ լսեցին յարակից սենեակէն, դեղնեցան եւ ուզեցին դուրս ելլել, բայց ոստիկանները դիրք բռնած էին սանդուղներուն վրայ: Պոնի նախ ապահովութեան հաւաստիքներ տուաւ, յետոյ յայտնեց թէ որոնք են յարակից սենեակը սպասողները: Կարճ դիմադրութենէ մը յետոյ, աւանդապահը հաւանեցաւ յանձնել արմատները, խոստում առնելով թէ իր անունը գաղտնի պիտի պահուի:

Զրոյց կը շրջի թէ՝ այս խորհրդաւոր մարդը այն կոփամարտիկն է որ իբրեւ ուղեկից եւ թիկնապահ կը ծառայէր Սթավիցքիի եւ որուն անունով անցագիր առած էր խաչագողը:

Ինչպէս կ'երեւայ, չէքերուն արմատները Տիկին Սթավիցքիի քով մնացած են երկար ատեն, յետոյ ձեռքէ ձեռք անցնելով, հասեր են այս խորհրդաւոր մարդուն:

Նոր պատմութեան մը համաձայն, իր ձերբակալութենէն քիչ առաջ Լոնտոն գացած է Ժիլպէռ Ռոմանիեօ, Սթավիցքիի քարտուղարը, եւ չէքերուն արմատները բերած է Լոնտոնէն, ուր պահուած են եղեր:

Տիկին Սթավիցքի Պայոն հրաւիրուած էր այս շաբթու, հարցաքննուելու համար, բայց ինքզինքը գտաւ Փըթիթ Ռոքէթի բանտին մէջ: Փոխադրութեան ատեն, լուսանկարիչները հազիւ յաջողեցան կերպարանքը հանել, որովհետեւ դէմքը ծածկած էր սեւ քօղերով:

Պայոն հրաւիրուած էր նաեւ առեւտրական նախարարութեան բարձր պաշտօնատարներէն Քոնսթանթէն, բայց, Սէնի հարցաքննիչ դատաւորը վար դրաւ: Ինք անձամբ պիտի հարցաքննէ, արդիւնքը հաղորդելով Պայոնի հարցաքննիչ դատաւորին:

Զրոյցի մը համաձայն, Տիկին Սթավիցքի վերջերս սպառնալիքներ ստացած է թէ երկու զաւակները պիտի առեւանգուին « Լինտպէրկի տղուն պէս», եթէ գաղտնիքներ յայտնէ:

Վկայութիւններ Քննիչ Յանձնաժողովին մէջ

Խորհրդարանական քննիչ յանձնաժողովը շարք մը վկայութիւններ լսեց առջի օր: Ապահովութեան տեսուչը, որ Պ. Տալատիէի կողմէ նշանակուած էր, յայտնեց թէ շատ բան չի գիտեր, նոր պաշտօնի անցած ըլլալով: Ոստիկանական նախկին տեսուչ Փաշօ, որ ժամանակին տեղեկագիրներ տուած է Սթավիցքիի մասին, պատմեց խաչագողին կեանքը՝ 1926էն մինչեւ մահը: Երբ հարցուցին թէ ինչո՞ւ ընթացք չեն տուած իր տեղեկագիրներուն, պատասխանեց թէ դատական իշխանութեան գործը կը ջլատուէր քաղաքական անձերու կողմէ եղած դիմումներով: Անուններ չտուաւ, բայց շեշտեց թէ ընդհ. դատախազութիւնը խեղդած է իր յայտնութիւնները: Վերջին պահուն յիշեց նախկին նախարարներ Ժոռժ Պոնէի եւ Փոլ Պոնքուրի անունները:

Մինչ այս մինչ այն, թերթերը ամէն օր նամակներ կը հրատարակեն ամբաստանուած անձերու կողմէ, որոնք այժմէն կը բողոքեն եղած վերագրումներուն դէմ: « Ախսիօն Ֆրանսէզ »ի խմբագրութիւնն ալ կը հերքէ թէ 150,000 փրանք ստացած է Սթավիցքիէն, իբրեւ լռութեան գին:

(Լուրերու Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑԵՂԸ ԵՒ ԻՐ ՔԱՐՏԻՍԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ԱՍԻԱՅԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԵՒՐՈՊԱ

— oo —

Դ.

Տօքթ. Մոնթանտոն կը քննէ նաեւ արեւմտեան Ասիոյ (Անատոլու, Սուրիա, Արաբիա, Միջագետք, Իրան) ժողովուրդներու ցեղագրութեան հարցը:

Եւ առաջին անգամ դիտել կուտայ, որ Անատոլուի, Սուրիոյ, Արաբիոյ, Միջագետքի եւ Իրանի մէջ կը տիրեն երկու գլխաւոր ազգութիւններ,— միջերկրականեան եւ ալպ - հայկական։ Եւ սակայն այս երկու ցեղայատկանիշները իրար խառնուած են ամբողջովին: Ժամանակին ընդունուած տեսակէտ էր ըսել թէ Արաբին երեսն ու գլուխը երկար են։ Ցեղագէտները բազմաթիւ կարճագլուխ Արաբներու հանդիպած են, մասնաւորաբար Արաբիոյ հարաւային կողմերը: Եւ հիմա չատեր կը խորհին որ թերեւս այսպէս է «իրական» Արաբը: Նոյն բանը Քիւրտերուն համար: Շանթր, Ֆոն Լուշան, Փիթր այն երեք ցեղաբաններն են, որ մանագէտ կը համարուին այս ժողովուրդին ուսումնասիրութեան: Շանթր Քիւրտերու գանկանիշ կուտայ 78,5, Ֆոն Լուշան՝ 75, Փիթար՝ 86,5: Ցետոյ Շանթր եւ Փիթար կազմախոութեան (complexion) որ եւ է պարագայ չեն գտած Քիւրտերուն մէջ, ընդհակառակն Ֆոն Լուշան կը պնդէ թէ Քիւրտերուն կէսը կազմախոութեան ենթարկուած է: Այն ատեն ո՞րն է «իրական» Քիւրտը: Սակայն, ցեղային տեսակէտով, մի՞թէ գոյութիւն ունեցած են «իրական» Քիւրտեր եւ Արաբներ:

Ըստ Տօքթ. Մոնթանտոնի, մշակութային եւ լեզուաբանական իրենց ձեւառնութիւնը Արաբներն ու Քիւրտերը ստացած են քիչ առ քիչ, բայց մարմնակազմական (somatique) տարրերը իրենց որուելէ յետոյ: Այդ տարրերը տրուած են եւրոպակերպ ցեղին երեք ճիւղերուն կողմէ,— գորշ, ալպ - հայկական, չէկ: Այս պարագային՝ «իրական» որակումը կ'արժէ տալ այն տիպարին, որ կը ներկայացնէ, մշակութային ու լեզուաբանական ձեւառնութեան նախնական բնագաւառին մէջ, մեծամասնութիւնը: Արաբը կը թուի թէ այդ շրջանին, իր մեծամասնութեան մէջ կը բաղկանար միջերկրականեան երկարագլուխներէ (կինթէր «արեւելեան» ցեղ կ'անուանէ զանոնք, մինչ Տրնիքէր եւ Հէտտըն այդ անունը կուտան Մեծ Ռուսերուն): Գալով Քիւրտերուն, չատ աւելի դժուար է լուծումը: Կը թուի թէ Քիւրտերուն մեծամասնութիւնը ալպ - հայկական ծագում ունի, այսուհանդերձ զանազան շրջաններու մէջ կը նշմարուին հիւսիսային ցեղատարրերու նշաններ: Այս վերջին տեսակէտով, Քիւրտերը կը կազմեն կապ մը ընդմէջ Հնդ - աֆղաններու եւ Կովկասցիներու:

Քիւրտերու եւ Արաբներու մասին, իբրեւ դրացիներու, այս արագ քննութենէն յետոյ, կ'արժէ պարզել հրէական ցեղային հարցը, որովհետեւ միշտ կը չփոթուին Հայերը Հրեաներուն հետ:

Հրէական ցեղային հարցին քննութեան մէջ ստեղծուած են երկու ճակատներ,— մէկ կողմը բացարձակապէս կ'ուրանայ հրէական ցեղի մը գոյութիւնը, իսկ միւս կողմը կը պնդէ թէ ոչ միայն կայ հրէական ցեղ, այլ եւ այնպիսի ցեղագիծեր ունի, որ չատ դիւրին է զանազանել Հրեան այլ ցեղերէն։ Ըստ Տօքթ. Մոնթանտոնի, ներկայիս Հրեաները կը կազմեն ethnie(*) մը, (ցեղ ինչպէս կ'ըսեն Ֆրանսացիները, պատմութեան կամ համակեցութեան գանգուած ցեղերու), ընկերային տեսակէտով, բայց երբեք ցեղ մը մարդաբանական տեսակէտով։ Սակայն հոն ալ ուր կը գտնուին, Հրեաները կը կազմեն ձեւակազմական (somatique) խմբաւորումներ, դիւրաւ զատորոշելի: Համաձայն այս կամ այն բնագաւառին, ձեւակազմական այս խմբաւորումները կը յարին այս կամ այն ցեղին,— օրինակ, միջերկրականեան բնագաւառին մէջ՝ գլխաւորաբար գորշ ցեղին (մասնաւորաբար արաբակերպ ցեղին կամ արաբական ենթացեղին) եւ ալպ - հայկական ցեղին (մասնաւորաբար հայակերպ ցեղին կամ անատոլեան ենթացեղին): Անկից զատ ունին խմբաւորումներ ալ, որոնք խառնածնութեան (métissage) արդիւնք են, այնքան որ դժուար է դասաւորել զանոնք:

Սակայն այն գլխաւոր յատկանիշէ - բէն զատ, որոնցմով հրէական ձեւակազմական խմբաւորումներ կը յարին այս կամ այն ցեղին, կը նշմարուին նաեւ երկրորդական յատկանիշեր, որոնցմով կարելի է ճանչնալ յաճախ Հրեաները: Երկրորդական այդ յատկանիշերը կը վերաբերին գլխաւորաբար դէմքին,— երեսկուկ աչքեր (à fleur de tête), կարկառուն քիթ, մսոտ շրթներ, խոպոպաւոր կամ գանգուր մազեր: Այս յատկանիշներուն ձեւակազմութիւնը երեւան կուգայ Մերձաւոր Արեւելքի մէջ, երբ բազմաթիւ ցեղեր եւ ենթացեղեր իրենց ծնունդը կ'առնէին: Այդ տեղ է, որ, յետոյ, կազմուեցաւ հրեայ ցեղութիւնը: Հրեայ ցեղութեան անդամները, տարագրութեան ժամանակ, իրենց հետ տարած ու պահած են երկրորդական ծանօթ յատկանիշերը, զորս կցած են, այս կամ այն երկրին մէջ, այս կամ այն ցեղին յատկանիշերուն: Այսուհանդերձ կան Հրեաներ, որոնք կորսնցուցած են այդ յատկանիշերը, եւ տարբեր ցեղութեան ներկայացուցիչներ ալ, որոնք ինքնացուցած են այդ յատկանիշերը միջամուսնութեամբ: Այս երեւոյթը պատահած է ուրիշ ժողովուրդներու մէջ ալ:

Անցնինք Կովկաս: Այստեղ կը բնակին ժողովուրդներ, որոնք կը բաժնուին չորս ցեղային խումբերու: Երեք խումբեր կը բնակին կովկասեան լեռնաշղթային, ինչպէս եւ անոր հիւսիսային կողերուն վրայ, իսկ չորրորդը՝ Անդրկովկասի մէջ, այսինքն լեռնաշղթային հարաւային կողմը, դէպի արեւմուտք, Ռիոն գետին հովիտէն մինչեւ Կուր գետին վերին հովիտը, մինչ Կուր գետին վարի հովիտը կը դրաւէ Թուրանեան եւ ալպ - հայկական ցեղերու զանգուած մը: Չէրքէզները եւ Աբխազները կը կազմեն հիւսիս - արեւմտեան խումբը, Օսեթները՝ կեդրոնական խումբը, Չէչէնները եւ Լեզգիները՝ արեւելեան խումբը: Իսկ Վրացինները կը կազմեն անդրկովկասեան կամ հարաւ - արեւմտեան խումբը:

Կովկասեան բնակչութիւնը ծանօթ է իբրեւ անկախ տարր մը, որ օտար է լեզուաբանական միւս բոլոր ընտանիքներուն: Այս տեսակէտով, այդ բնակչութիւնը կը բաժնուի երկու ընտանիքներու, որոնք իրարու հետ որ եւ է յարաբերութիւն չունին,— հիւսիսային Կովկասի բնակչութիւնը, որ կը համապատասխանէ վերը յիշատակուած երեք խումբերուն, եւ հարաւային Կովկասի բնակչութիւնը, որ կը համապատասխանէ վերջին խումբին:

Ցեղային տեսակէտով, ալպ - հայկական ցեղը, հիւսիսէն թէ հարաւէն, կը շրջապատէ այս ամբողջ բնակչութիւնը, որուն մէջ կը խառնուին նաեւ Միջերկրականեան տարրեր: Իսկ արեւելքէն՝ կուգան կը յարին Թուրանեան տարրեր: Բուն իսկ կովկասեան ժողովուրդին մասին խօսելով, այսօր մեծ համեմատութեամբ մը կը բովանդակէ ալպ - հայկական տարրեր:

Այժմ Թուրանական ցեղին մասին: Ցեղագէտները չատ կը վիճին այս անուանակոչութեան առթիւ: Ոմանք տարտամ կը գտնեն «Թուրանական» բացատրութիւնը: Տընիքէր, թերեւս աւելի արտայայտիչ անուանակոչութիւն մը կատարելու համար, Թուրք - Թաթարական ցեղ կ'անուանէ զայն: Պըքըսթըն, ընդհակառակն, կ'ուրանայ նման ցեղի մը գոյութիւնը եւ կը մերժէ Իվանովսքիի սահմանումը թէ Թուրանական ցեղը «կեդրոնական ասիական ցեղ է»: Տօքթ. Մոնթանտոն դիտել կուտայ, որ Պըքսթըն կը մերժէ ճանչնալ նաեւ տարբերութիւն մը ալպ-հայկական եւ մոնկոլական ցեղերուն միջեւ, նկատելով որ երկուքն ալ կարճագլուխի յատկանիշ ունին:

Կարճագլուխի նոյն յատկանիշը ունենալը փաստ մը չէ ցեղերու ծագման միութեան: Նախ, ցեղերու կարճագլխացումը (brachycéphalisation) երեւոյթ մըն է որ տեղի կ'ունենայ այսօր իսկ մեր աչքին տակ: Երկրորդ, համասեռումի վարդապետութիւնը բազմաթիւ փաստեր կը բերէ հերքելու համար Պըքսթընի տեսակէտը: Ռայխէրի կատարած քննութեան արդիւնքը աւելի եւս համոզկեր է, սակայն: Ալպ - հայկականն ու մոնկոլականը երկուքն ալ կարճագլուխ ըլլալով հանդերձ, տարբեր ցնաղնիչեր ունին,— ալպեան գանկը բարձր է (գանկին բարձրութիւն - երկարութիւնն է 75,5, բարձրութիւն - լայնութիւնը 88,4), ընդհակառակն մոնկոլական գանկը տափակ է (70,5 եւ 82,2): Բաղդատմամբ գանկին լայնքին, ալպեանը աւելի լայն ճակատ մը ունի (ճակատային - հորիզոնական նիշը 66,7), մինչ մոնկոլականը՝ 63,0: Եւ դեռ դէմքի ցուցանիշերու այլ տարբերութիւններ:

Արդ, երկու կարճագլուխ բայց իրապէս իրարմէ հիմնովին տարբեր ցեղերու՝ ալպ - հայկական եւ մոնկոլական արիւնի խառնուրդ մըն է թուրանական ցեղը: Այս ձեւով Թուրանական ցեղը կը համարուի, փոխանցման ցեղ մը (race intermédiaire) եւրոպակերպ եւ մոնկոլակերպ մեծ ցեղերուն միջեւ, իբրեւ հիմնական յատկանիշ ունենալով կարճագլխութիւնը:

Ըստ Իվանովսքիի, Թուրանական ցեղին պատկերն է,— մազերը եւ աչքերը մութ գոյն, հաղուադէպօրէն բաց, միջահասակ, երբեմն բարձրահասակ, իրանը երկար, յայտնապէս կարճագլուխ, նրբառունգն, երբեմն թանձրառունգն, մորթին գոյնը ընդմէջ ճերմկորակի, դեղնորակի եւ թըխորակի, թաւամազ, դիմանալու հակամէտ, երեսը երկար, այտոսկրերը ցցուն, շրթները երբեմն թանձր, քիթը կարկառուն բայց ուղիղ, աչքը կիսովին մոնկոլաձեւ (կ'ակնարկուի կիպին որ կը գտնուի աչքին ներսի անկիւնը):

Այս ցեղանիշերը կը համապատասխանեն առաւելապէս այն ձեւակազմական խումբերուն, որոնք կը բնակին ցեղին բնագաւառին կեդրոնը, ռուսական Թուրքեստանի մէջ, այսինքն Քըրկըզներուն մասնաւորապէս: Սակայն այս բնագաւառը կ'երկարի աւելի հեռուները, որովհետեւ նոյն ծագումն ունեցող ցեղեր կ'երեւին, ինչպէս Թիւրքմէնները Պարսկաստանի մէջ, Թուրքերը Անատոլուի եւ Եւրոպայի մէջ, Թաթարները՝ Պայքալի լճէն մինչեւ Ղրիմ:

Ճիշդ է, Թաթարական տարրեր ալ կան, որ կը սերին այլ ցեղերէ: Կարեւորն այն է, որ Թուրանական ցեղը իր խոշոր արմատով արտադրութիւն է մոնկոլական եւ ալպ - հայկական արիւններու:

Վերջին յօդուածով մը՝ հայկական ցեղին խնամութիւնը ուրիշ կարգ մը ցեղերու հետ եւ հայ արիւնին քարտիսագրութիւնը Ասիոյ մէջ:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

(*) Կարելի չէ թարգմանել այս բառը,— ցեղախմբո՞ւմ թէ ցեղութիւն, կը նախընտրեմ վերջինը, ինչպէս կ'ըսենք ազգութիւն, որ տարբեր է ազգէն: Շ. Ն.

ՀՍԿՈՒՄ

ԿՈՄՍԻՆ

Տեսե՞ր էք երբե՛ք, իմ հայրենիքի աստղերով բանուած
Գիշերները մո՛ւթ, վայրի ու թովիչ՝ ինչպէս կո՛յս հոգին
Աղջկան գեղջուկ. կամ թէ տեսե՞ր էք երկնքէն կախուած
Լուսնակի կախարդ եղջիւրը արծաթ՝ խոռով անտառին
Երբ կը խոնարհի խորհուրդներուն դէմ, սուրբ կոյսի նման,
Ու վար կը թափէ իր թախիծն ու սէր մեր գիւղի սրտին,
Երգ ու մեղեդի եւ կապոյտ երազ՝ ջինջ ու աննման...:
Աստղերով գրուած մեր երկնքին տակ՝ ֆանի՛ գիշերներ
Այսպէս կը նստին լեռներուն վրայ մեր բարձր ու վսեմ,
Կամ լեռներէն վար կ'իջնեն յամրընթաց, կ'երթան հեռուներ՝
Դաշտերը զմրուխտ, կը ծողվեն խորհուրդ, կը հիւսեն հէքեաթ,
Ու անթիւ վէպեր: Ու այսպէս անվերջ ֆանի՛ գիշերներ
Իմ աշխարհին մէջ հաշիշ կը բաշխեն Անցորդին հպա՛րտ:
Գիշեր մը սակայն, միայն մէ՛կ գիշեր, մեր հազարամեայ,
Ալեփառ գիւղին աղբիւրներն ամէն, տարին մէկ անգամ
Ակնթարթ մը լո՛կ *ոսկի կը վազեն* սրտերուն վրայ...:
Համբարձման գիշե՛րն է այդ հրաշագործ, գիշե՛ր դիւթակա՛ն...
Հրա՛շքն է մեր ցեղին. հի՛ն — հի՛ն դարերէն կուգայ այդ *ոգին*,
Մի՛ զարհուրի՛ր, դա՛ր, մեր մեռելները մեզ հետ մի՛շտ կ'ապրին...
Վտակն այդ ոսկի, այսպէս կը բխի մեր հողին սրտէն,
Դարը դարին հետ կը կապէ անվերջ: Կամուրջ հոյաշէ՛ն,
Ուրկէ՝ կը քալէ դէպի նոր դարեր մեր ցեղը վսեմ,
Անշէջ պահելով ջահը մեր սրտին վհուկ դեւին դէմ:
Չէ՞ որ *Չար Ոգին*՝ չարաշուք ստուեր կը քալէ ընդ միշտ
Կեանքին առընթեր, ու սիրտը ցեղին չի ձգեր հանգիստ,
Ու միշտ կը տքնի որո՛մ սերմանել, քէ՛ն, ատելութի՛ւն,
Կախարդել բաղդը, բաղդը սե՛ւ հիւսել մեր երկրի գլխուն...:
Ձայնը մեր ցեղին, սակայն, կը սաստէ այդ դիւրին կախարդ,
Կը խեղդէ *կիրքը* այդ լի՛րբ ու անսա՛նձ, այդ *նախանձը* վա՛տ...:
Հի՛ն աւանդութեան հզօր շունչին տակ՝ դարերէ ի վե՛ր,
Տարին մէկ գիշեր, ցեղն ամբողջ մէկէն, ընդոստ ու անյաղթ
Ոտքի կը կենայ. մեռելներ մեր սո՛ւրբ, պապերն անվեհե՛ր
Բոլորը մէկէն, դարերու խորքէն յանկարծ կը շարժին,
Կը յառնե՛ն, կուգա՛ն հողին ընդերքէն, ու կէս գիշերին,
Մեր քաղցրակարկաչ ջրերուն վերեւ պատնէշ կը կենան
Չար Ոգիին դէմ: Հոն ողջոյն կուտան ապրող սերունդին,
Ու այդ *ողջոյնին*, որ մեր Հաւատքն է, ուխտն է սրբազա՛ն,
Բոլոր սրտերէն թեւ կ'առնէ Սէրը, կը յաղթէ Չարին,
Ու խորհուրդի պէս կ'երթայ երկնքին: Ու ջրերն ամէն,
Այդ սիրոյ անցքին, ակնթարթ մը լո՛կ, ոսկի կը վազե՛ն...:
Ահա՛, թէ ինչո՛ւ, շունչ աւանդութեան՝ մեզի ապաւէն,
Տարին մէ՛կ գիշեր,
Ոտքի կը հանէ սրտերը բոլոր դարերու *Ուխտի՛ն*...:
Գիշերուան Հրաշքին, գիւղն ամբողջ եփ - եռ, ոտքի է կանգուն,
Ե՛ւ երիտասարդ, եւ՛ արեւադէմ աղջիկները մեր, եւ՛ հարսն ու փեսան,
Ե՛ւ պառաւն ու ծեր Չարը վանելու մեր երկրէն հեռո՛ւն,
Ժողվելու համար մեծ Ուխտի ոսկին մեր աւանդութեան,
Ամէնքը խումբ — խումբ, հաւատքով զինուած կ'երթան Ողջոյնի,
Ամէնքը խումբ — խումբ ջրերուն վերեւ մինչեւ լոյս ծագի,
Կ'երթան, կը *հսկեն*...:

Ս. ԲԱԲԱԽԵԱՆ

ԺԱՅՌԻ ՄԸ ԲԱՐՁՈՒՆՔԷՆ...

ooooo

Ռոն գետի ափունքին, ժայռոտ բարձունքի մը վրայ կանգնած մաղ՝ ըրս յանձնած ճայնաւոր քամիին, վերարկուիս լամբակները վեր՝ կուրծքիս վրայ սեղմած, հայեացքս յառած ոտքերուս տակէն վազող լայնատարած գետին սահանքներուն, երկա՛ր կը դիտեմ եկող ու անցնող ալեակները, ծնող ու մարող գլգլակները, որոնք, նուրբ ու դաշնաւոր աղմուկով մը պատարագ կը մատուցանեն ծագող Արեւին համար, որ իր պսպղուն, մարգարտեայ հատիկներն է ցաներ իրենց վրայ:

Ձմե՛ռ է, ցուրտ ու քամի, բայց երկնակամարին վրայ արեւը կը փայլի այսօր... ձմեռ է, բայց գետը իր շրջաններով գարուն կ'ապրի այսօր: Գարունը երգի, գարունը յոյսի, գարո՛ւնը գալիք արեւոտ օրերու... Ու ես, յաղթական իշխանի մը պէս կանգնած եմ ժայռոտ բարձունքին վրայ, հայեացքս անյատակ ու հոսող ջուրերուն՝ միտքս յանձնած չորս հովերուն:

— «Թո՛ղ աղբե՛ր, թող որ զիմ սիրտ կրակ ու բոց վառուած ըլլի, թող իմ աչքեր գլգլացող պղտո՛ր — պղտո՛ր աղբիր ըլլի: Եթէ՛, դու սիրէս քո Քրիստոսը, քո պապերի սուրբ գերեզման՝ թո՛ղ աղբեր, թող որ զիմ սիրտ...»

... Ու ես, իմ այրած ու մաշուած սիրտովս եկած եմ այս ափունքը իմ սիրտս բանալու վազող ջուրերուն, երազս պատմելու այս յաւիտենական ճամբորդին — Ռոնին:

Ես սիրահար մըն եմ մենութեան մէջ կատարուած զրոյցներու, ամայի, անշշուկ վայրերուն մէջ դեգերումի...

Կրնա՞ս, քաղաքի աղմկոտ սալայատակներուն վրայ — ուր չուրջդ ժխոր է, եւ առջեւդ արգելիչ տախտակներ — երազուն մրմունջ մը արձակել: Կրնա՞ս. փոթորկոտ ներաշխարհի հետ քիչ մը բարձր ձայնով մենախօսել, արտասանել...

«Ինք իր զիմաց խօսող է» կ'ըսեն: «Խենթ է» կ'ըսեն: «Փախցուցած է» կ'ըսեն: Մինչ այս տեղ, այն ամայի վայրին մէջ, ազատ ես խօսելու, նոյն իսկ պոռալու, թեւերդ լայն բանալու եւ սիրտիդ վրայ կուտակուած մաղձը չորս հովերուն յանձնելու:

Այս տեղ ազատ որ եւ է կաշկանդումէ, ես սիրահար եմ ազատութեան:

Ճիշդ այս գիրքին նման էր այն վայրը ուր ծնայ, երազեցի բայց երազս կիսատ մնաց: Չար հոգիներ զըւարթ քունս խլեցին, եւ ոսկեհիւս երազներս խանգարեցին: Այն օրէն ասդին որբ մնացի, որբ եւ՛ հոգիով եւ՛ մարմնով, որբ նոյն իսկ երազով: Ու հիմա, ես տարիք առած տղայ՝ հին յիշողութիւններու ոսկի թել դառածի պէս, իւրաքանչիւր վայրի մէջ ուր ջուր ու ցամաք կ'ողջագուրեն իրար, նմանութիւն մը կը տեսնեմ իմ մանուկ օրերուս բնաշխարհին: Իսկ այս վա՞յրը, այն ժա՞յռը ... իր բարձրութեամբ ու վեհութեամբ յար ու նման է այն վայրերուններուն զով ջուրին մէջ մկրտուեցայ եւ անունը անխախտ քանդակուած է հոգիիս խորը...

Եփրա՛տը... Հայոց աշխարհի «աւերթէ քամար»ը... Մոխիրն ու աւերակն եւ գետնին հաւասար դարձուցին ամէն ինչ ... Կրակը լափլիզեց մեծղի քաղաքներ ու չէն գիւղեր: Սովըն ու աւերածը «կրակէ կարկուտ» մաղեցին ամէն կողմ, աշխարհ մը փլաւ — հազար տարիներու աշխատանքը — մէկ քանի օրուան մէջ ... եւ արիւ՛ն ... արիւ՛ն ...

Մենք այդ օրերու դժբախտ մնացորդներս — փոքրիկ պատանիներ — մերկ ու անօթի, ենթակայ դեհենական քմայքներու, մեր ազատ ժամերուն, կ'երթայի՛նք Եփրատին ափը մեր գլգլեակներով ծեփուած՝ աղաւուն մարմինները կը փռէինք ծանօթ ժայռին վրայ, լո՛ւռ, սրբազան երկիւղածութեամբ մը կը դիտէինք մեծ աղմուկով վազող ջուրերը՝ որոնց սահանքներուն մէջ թաղուած էին

ԳՐԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԹԼԿԱՏԻՆՑԻՆ ԵՒ ԻՐ ''ԷՆԴԻ ԴԵՄԷՆ,,Ը

— oo —

Ճակատագրական է անշուշտ, որ մեր գրականութեան մէջ ալ երբեմն հեղինակներ եւ իրենց գործերը մոռացութեան մատնուին: Բայց աններելի - թիւն է, երբ այդ անարդարութիւնը կը հասնի այնպիսի հեղինակներու, որոնք իրենց արիւնէն արիւն եւ միսէն միս, իրենց հոգիին ամէնէն թանկագին տարրերը սպառեր են մեր գրականութեան հաշւոյն:

Անիրաւուած ու զրկթէ մոռցուած դէմքերէն է Խարբերդի ինքնատիպ գրագէտը, Յովհաննէս Յարութիւնեան, գրական ծածկանունով Թլկատինցին:

Երբ իր ամբողջական գործերուն գեղեցիկ եւ ստուար ժողովածուն լոյս տեսաւ Պոսթըն, եօթը տարիներ առաջ, 1927ին, Թլկատինցիի Սանդրու Միութեան կողմէ, այդ առթիւ միայն քանի մը յօդուածներով կ'ոգեկոչուէր յիշատակը մարդու մը, որ իբրեւ ուսուցիչ եւ գրող, գաւառի հեռաւոր մէկ անկիւնին մէջ, զոհողութեան, անձնուիրութեան, զրկանքի եւ դառնութեան խորհրդանշանը դառնալէ յետոյ, մտաւորականներու դժբախտ խումբի մը հետ կը նահատակուէր, 1915ին:

Դժուար է Թլկատինցիին համար ըսել թէ իր գործը կէս մնաց: Ընդհակառակն, տակաւին խորապէս քննութեան առարկայ չէ դարձած այն բոլորը, զոր տուած է, իբրեւ քրոնիկ, նորավէպ, պատմուածք, Գեղի Նամակներ, քերթուածներ ու թատերդութեան փորձեր: Բայց այս բոլորը կը բերեն մեզի գաղափարներու եւ զգայնութիւններու այն հետքերը, որոնց հետեւեցաւ գրագէտը: Առաջին օրէն ապրած ու դառնութիւններ ունեցող մարդու փորձառութիւնը կը բերէր:

Իր գրականութեան հիմնական տարբերը մինչեւ վերջը պահեցին իրենց յատկանշական գիծերը:

Անոր նկարագիրը նոյնը մնաց — մըտածող, յոռետես եւ ներքին ողբերգութիւններ ապրող մարդու նկարագիրը: Մեծ քաղաքներու թոհուբոհէն հեռու բնակող գրողին երազներն ու փափաքները, նոյնքան տխրութեամբ պատկերացուած են անոր գործին մէջ որքան անձով ու գործով, իր ինքնատիպ անհատականութեան գրական ու բացասական բոլոր գիծերը:

Վերապրող սերունդներուն համար չափազանց հետաքրքրական է երբեմն վերադառնալ մեր գրականութեան անցեալ շրջանները, պրպտել թերթերուն ժողովածուները, եւ անոնցմէ դուրս բերել ինչ բան որ գեղեցիկ է եւ արուեստի չունչով երկնուած: Թլկատինցին այդ հեղինակներէն է, որ յայտնատեսութիւնը ունեցեր է մինչեւ իսկ մօտենալու գծոյքի դուռներուն եւ այնտեղի ահաւոր պատկերներով ցնցել փորձելու ժամանակակից մարդը...:

1902ին էր, որ Իզմիրի կիսամսեայ «Արեւելեան Մամուլ»ի չորս թիւերուն մէջ լոյս կ'ընծայէր իր առաջին թատերգութիւնը, Էնդի Դէմէն:

Գաւառի գրականութեան վարպետը, որուն ձայնը ա՛յնքան գրաւիչ ու տխրալեռող հնչեր էր Պոլսոյ եւ Իզմիրի թերթերուն մէջ, նոր հորիզոն մը կը բանար մեր գրականութեան մէջ: Անտուներ էր արդէն իր լուսաւոր էջերը Գիւղի Հայ մարդուն կեանքը, արտաքին եւ ներքին աղքատներուն լոյսին տակ, ինչպէս նաեւ քաղաքներու մէջ ապրող հաճեստ արտաքինով, բայց մեղքերու ծանրութեան տակ կքած քաղաքացիներու հոգեվիճակըպատկերացուցեր էր գեղեցիկ էջերու մէջ: Կը փնտռէր գրական նոր ձեւ մը, իր սիրտին եւ հոգիին դառնութիւնը երգելու համար: Կեանքի ողբերգութիւնը եւ մարդկային բացասական տկարութիւնները նկարագրեր էր «Գեղի Նամակներ»էն սկսած մինչեւ «Գաւաթ մը միայն» պատմուածքին մէջ: Մէկը միւսէն աւելի զօրաւոր չեշտերով համբեր էր այս աշխարհին գործերը: Կ'ուզէր սակայն տալ գրական վաւերակ մը որուն մէջ մարդկային անբարոյութիւնները մերկացնել էր իր նպատակը: Ի՞նչ ձեւով կրնար հասնիլ անոր:

Դարեր չարունակ մարդկային երեւակայութիւնը դժոխքին ահաւոր ու անիմանալի պատիժներուն սարսափովը ապրեր է: Ամբոխը իր կրօնական յաճախումներու եւ պարտականութիւններուն մէջ տանջուած է դժոխքի, քաւարանի կամ կացարանի տեսիլքով: Մտքի եւ զգացումներու այս բացառիկ վիճակն է, որ հազարամեակներէ ի վեր իր դրոշմը դրած է մեր կեանքին վրայ, այս աշխարհէն բաժնուելէ առաջ:

Թլկատինցին կ'ուզէր թրթռացնել մարդոց այդ զգայուն լարը: Ծանօթ ըլլալով այդ հոգեբանութեան, գործի կ'առնէր, իր վրէժը լուծելու բոլոր անոնցմէ, որոնք այս աշխարհին մէջ բացասական դերեր կը կատարեն: Վերանորոգչական առաքելութեան մը համար չէր անշուշտ որ կեանքէն տիպարներ կը վերարտադրէր: Բայց տարիներ յետոյ, երբ կրկին կը կարդանք Էնդի Դէմէնի այդ տանջալից էջերը, երբ կը հետեւինք այսօրուան կեանքին եւ մարդոց յարաբերութիւններուն, ազգային թէ միջազգային չափանիշով, կուգանք այն համոզման, որ Թլկատինցին իր հզօր երեւակայութեան օգնութեան կանչելով իր ապրած ժամանակները եւ մարդոց աւարքները տուած է գերազանցապէս խո՛ր եւ ցնցող ողբերգութիւններ: Այս գործը կարդալէ յետոյ, կը մտածենք, որ եթէ հեղինակը գրի առեր է 1902ին, այսօր ալ իր ամբողջութեան մէջ կը պահէ ան իր արդիականութիւնը:

×

Թլկատինցին կ'առնէ տիպար մը Շարուր Աւագ, 90 - 95 տարեկան ծերունի մը, որ Եօթ դէմ կայսրանէն կուգայ աշխարհ: Մեռածներու աշխարհէն կուգայ, ուր կը խառնուին անվերջ գիշերի մը մռայլը, անոր պարտականութիւնը, անկէ իրեն եղած յանձնարարութիւնները, գիրերը տէրերուն յանձնելն է: Ծննդավայրէն կարօտը ոսկորները հալեցուցեր է: Ծերունին տխրութեամբ կը տեսնէ, որ չատ մը հի՛ն, բարի՛ սովորութիւններ մոռցեր են մարդիկ: Հոտը չատնէ այլ եւս վարը ծխացող խնկաման: «Ան ատենէն ի վեր է, որ անտեսուած է աս սովորութիւնը ու չատ մը ուա տեսակ սովորոյթներ, աղէկին անդէնին առընչութիւնն ալ մոռցուած է: Աս հետեւանքով երեւակայել յուսահատ դրութիւնը ան ողորմելիներուն, որ փերեզմանէն անդին երկինքը իրենց անմատչելի կը մնայ, երկրի վրայ ալ իրենցիններ տեսնելու ակնկալիք չկայ: Այս երկուքը ահա անոնց բուն իսկ մահը, էն ահաւոր մահը եղած էր»: (Տեսիլ Ա):

(1)

ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

(Շար.)

ԿԵԱՆՔԻ ՊԱՏՈՒԵՐԸ

(Բալմօնտ-էն)

— օօ —

Ես հարցրի հողմին ազատ,
Ինչպէ՞ս դառնամ երիտասարդ.
Հողմը տուեց ինձ պատասխան,
— «Եղի՛ր թեթեւ, հովի նըման, ծըխի նըման»:

×

Ես հարցըրի ծովին հզօր,
Որն է՞ կեանքի պատուէրը խոր,
Ցուզուած տուեց նա պատասխան.
— «Եղի՛ր յաւէտ յորձանաշարժ, դու ինձ նըման»:

×

Ես հարցըրի արփին, ի՞նչպէս
Արշալոյսից վառ լինեմ ես.
Նա չը տուեց ինձ պատասխան,
—«Բոցավառուիր», ունկնդրեց հոգիս միայն:

Թարգմ. ԱՐ. ԿՐԱՍԻԼՆԻԿԵԱՆ

մեզմէն անդարձ բաժնուած մեր սիրելիներուն ոսկորները ...

Եփրա՛տը ... Հայոց աշխարհի այդ անծայրածիր գերեզմաննոցը ... Ու մեր մէջ ամենէն գիտակիցը — եթէ ոչ տարէցը — Վանիկը, մեր լուռ խոկումներուն մէջ, յանկարծ, ձեռքը ականջին կը տանէր եւ ձայնը կը ձգէր ջուրերուն եւ անտառներուն քովն ի վեր ...

Որբ եմ, որոնո՛ղ չկայ,
Տուն ունիմ բալլի չկայ,
Սիրտս մաղ-մաղ է դարձեր
Տարտըս հարցնող չկայ ...
Էկա՛ն, էկա՛ն, ա՛խ, էկա՛ն ...
Սե՛ւ բերին, պիտակ տարան,
Ճիկիարըս փարա՛յ-փարա՛յ,
Սիրտս ըղեր է վերան ...

Տարինե՛ր, տասնեակ տարիներ են անցեր այն օրերէն, յիշատակներն ու յիշողութիւնները աղօտեր, ջուրերուն եզերքը գտնուող քարերու պէս մամուռ են կապեր, բայց, Վանիկին եղերական կանչը կը հնչէ ականջիս վրայ ամէն անգամ որ, ջուրի հանդիպիմ, ժայռի հանդիպիմ ... Դեռ անոր կերկերուն ձայնին իւրաքանչիւր չեչտը վանկ առ վանկ դրոշմուած է հոգիին խորը ...

Ճիկիարըս փարա՛յ-փարա՛յ,
Սիրտս ըղեր է վերան ...

Դեռ անոր, ակռաներու կճռտոցը, տաժանելի հեկեկոցը, անոր կծու նայուածքը, ուրկէն տակը հոսող ջուրերուն ժայռը, ջուրը, գետն ու շըրջանները գեղեցիկ, ապակեւոր շըրջանակի մէջ առնուած նկարներու պէս մաքո՛ւր, անաղա՛րտ մնացած են հոգիիս խորը ...

... Ու այսօր, այս գարուն բուրող օրին՝ երբ արեւը ոսկի շղարշէ քաշեր ամէն կողմ, յոգնած մարմինիս եւ հոգիիս ձանձրոյթը փարատելու համար բարձրացեր եմ այս ժայռին կատարը, ապրելու, վայելելու համար Վանիկին եւ այն օրերուն ընկերներուն յիշատակը:

Ազատութեան արեւը շատ քիչերուս վիճակեցաւ, եւ ես, այդ ազատուածներէն մէկը, եկեր եմ այս ափունքը, բարձրացեր եմ այս յիշատակներ, թուականներ, դէպքեր ու դէմքեր յիշեցնող ժայռին վրայ՝ աղօթքս ու արցունքս յանձնելու Բօնի ալիքներուն, որպէսզի, ան տանի դէպի իրենց յաւիտենականութիւնը — ովկիանոսը — յանձնելու համար Եփրատին՝ որպէսզի ան ալ — Եփրատը — անգամ մը եւս համոզուի թէ՛ իր զաւակները, իր ջուրերուն եզերքին վրայ ծնողներ ու ապրողները, կարող են ամէն ինչ մոռնալ, բայց ո՛չ զինքը:

Եփրա՛տը: Հայրենի՛քը ...

ՄԻՍԱՔ — ՄԻՐԶԷ

×

Ո՛վ իմ երկիր, իմ յո՛յս անանց,
Ցաւերժական դուն իմ երազ.
Ո՛վ դուն յարո՛ղ խոհերս բոլոր,
Իմ գաղափա՛ր, իմ տա՛ղ բոսոր:

Էիր բերկրա՛նք, գե՛ղ ու գեղգե՛ղ,
Դուն աւերի տեսի՛լ ահեղ,
Դամբաններու խորէն ժայթքած
Ուրուանըման ո՛վ իմ երազ:

Էիր աւի՛ւն, հըրա՛յրք ծաղկման,
Բերրիո՛ւթիւն հրաշանըման,
Իբրեւ գիշեր դարձար խորունկ՝
Ո՛վ դուն հոգւոյս լոյսին ակունք:

Բայց իմ տաղեր քեզ կը շա՛րժեն
Ու կը զարթնո՛ւս առոյգ նորէն,
Միտքըս քեզի կուտայ իր հո՛ւր
Ու կը յառնես աշխո՛յժ, ամո՛ւր:

Ու կը սկըսիս ապրիլ կեա՛նք նոր,
Իմ փա՛ռք, իմ սէ՛ր, իմ յո՛յզ աղուոր,
Փըլատակիդ մէջ ահարկու
Եղած փաղանգ մը բո՛ցերու:

Ա. ՍՈՓՈԿԼԵԱՆ

ՏԽՐՈՒՆԻ

Մեր աշխատակից Պ. Հրաչ Սարգիսեան դժբախտութիւնն ունեցած է կորսնցնելու իր հայրը, Նշան Սարգիսեան, որ երկար ատենէ ի վեր անկողին ինկած էր ծանր հիւանդութեամբ մը:

Ծնած՝ 1866ին, Երզնկայի մէջ, հանգուցեալը եղած էր վաստակաւոր ուսուցիչ մը, սկսելով իր ծննդավայրէն: Պաշտօնավարած է Մաղնիսա, Իզմիր, Պոլիս եւ Վենետիկ, ամբողջ քառասուն տարի: Վերջին տարագրութենէն ի վեր կը գտնուէր Փարիզ, միշտ հետեւելով հայկական կեանքին եւ մամուլին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այսօր, Փանթէնի գերեզմանատունը, ժամը 2.15ին:

Մեր ցաւակցութիւնները Տէր եւ Տիկին Սարգսեանի եւ պարագաներուն:

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Գինին հայկական

օօօօ

Ինչպէս Ալիշան կը յիշատակէ, ոմանք կը կարծեն թէ հայերէն գինի բառէն կը սերի անունը, զոր կարգ մը ժողովուրդներ կուտան խաղողին արեան: Այսպէս Վրացիները կուինի, Լատինները՝ վինում, Գերմանացիները՝ վայն, Ֆրանսացիները՝ վէն: Բառերու այս նմանութիւնը պէտք է որ ենթադրէ սերում մը հայկականէն:

Պէտք է գիտնալ թէ Հայերը կանուխէն ծանօթ էին գինեգործութեան, ինչպէս գարեջուրի պատրաստութեան:

Հայե՞րն էին, ուրեմն, որ տարածեցին, աշխարհի վրայ, որթատունկի մշակութիւնը եւ գինեգործութիւնը:

Ըստ աւանդութեան, Նոյ երբ դուրս ելաւ տապանէն, որթատունկ գտաւ Հայաստանի մէջ: Սկսաւ մշակել, սակայն չարութեան ոգին, Իպլիս, իր շունչովը չորցուց որթատունկը: Խաղողին արեան համը բերնին մէջ, Նոյ սկսաւ լալ չորցած որթատունկին վրայ: Իպլիս, մխիթարելու համար Նոյ նահապետը, ըսաւ. «Եթէ կ'ուզես որ դարձեալ կանանչանայ որթատունկդ, մորթէ եօթը անասուն եւ անոնց արիւնով ոռոգէ արմատը»: Նոյ իրարու ետեւէ մորթեց առիւծ մը, արջ մը, վագր մը, շուն մը, աղուէս մը, կաչաղակ մը, աքաղաղ մը: Այս կենդանիներուն արիւնով ոռոգեց որթատունկին ծունկը: Հրա՛շք, որթատունկը կանանչացաւ, խաղող տուաւ եւ Նոյ սկսաւ դարձեալ խմել գինին ու գինովնալ: Այդ եօթը կենդանիներուն արեամբ ոռոգուած ըլլալուն համար է որ, կ'ըսեն, երբ մարդ գինի խմէ, քաջ կը դառնայ առիւծի պէս, ուժեղ՝ արջու պէս, անգութ՝ վագրի պէս, խածան՝ շունի պէս, նենգ՝ աղուէսի պէս, շատախօս՝ կաչաղակի պէս, կանչըռտող՝ աքաղաղի պէս:

Հայկական աւանդութիւնը քիչ մը տարբեր է այստեղ: Նոյ նախ գառնուկ մը կը մորթէ, յետոյ կապիկ մը, վերջն ալ գազան մը: Ահա թէ ինչո՛ւ, կ'ըսեն Հայերը, երբ մարդ քիչ կը խըմէ գինին՝ գառնուկ կը դառնայ, երբ քիչ մը աւելի կը խմէ՝ կապիկ կը դառնայ, երբ շա՛տ կը խմէ՝ գազան կը դառնայ:

Այսպէս թէ այնպէս, ըստ աւանդութեան՝ Նոյ այգեգործութիւնը կը սկսի նախ Հայաստանի մէջ: Ուրեմն պէտք է ենթադրել թէ գինիին տիկը առաջին անգամ բացուած է Արարատեան աշխարհին մէջ: Աստուածաշունչը կը հերքէ, սակայն, այս աւանդութիւնը: Արդարեւ այնտեղ գրուած է, որ ջրհեղեղէն առաջ, այսինքն Նոյի տապանը դեռ Մասիսի վրայ չըրացուած, գինովներ կային սեմական աշխարհի վրայ: «Ուտէին, ըմպէին, կանայս առնէին եւ արանց լինէին, մինչեւ յօրն յորում եմուտ Նոյ ի տապանն, եւ եկն ջրհեղեղն եւ կորոյս զամենեսին» (Ղուկ. Գլ. ԺԷ. 27):

Դիտել կը տրուի, սակայն, թէ գինի բառին համարժէք սեմական բառն ալ (գեփէն) կը սերի հայերէնէ: Միեւնոյն ատեն կ'աւելցուի, որ որթատունկը ինքնաբոյս կ'աճի առաւելապէս Հայաստանի մէջ: Ուրիշներ կը պնդեն թէ որթատունկը կ'աճէր Եւրոպայի մէջ, երբ դեռ արիական ցեղերը ողողած չէին արեւմուտքը: Չինացիները կ'ըսեն թէ Քրիստոսէ 30 դար առաջ Ֆոհ-Հի որթատունկ մշակել սորվեցուց իր ժողովուրդին:

Եթէ սեմական ժողովուրդը կը պարծենայ թէ որթատունկ մշակել սորվեցուցած է Կրետէի բնակիչներուն, եթէ Հելլէնները եւ Հռոմայեցիները կը պարծենան թէ երգած եւ աստուածացուցած են գինին, նուազ իրաւունք չունի հայ ժողովուրդը, որ, նոյնպէս, կը պարծենայ թէ գինիով երգած եւ զուարճացած է հին օրերէն ի վեր, եւ հայկակա՛ն գինիով,— արդարեւ Զ. եւ Է. դարերուն մեծ հռչակ ունէին Մորխի եւ Սալնոյ ազնիւ գինիները: Աւանդութիւնն ալ կը պատմէ թէ Վաղարշակ այգիներ տնկեց Տայոց նահանգին մէջ: Դարձեալ կ'ըսուի թէ Ակոռիի գինին կը վառէր ձէթի պէս: Պէտք չէ մոռնալ, որ ինչպէս հայ հեթանոս երգերուն մէջ, նոյնպէս ալ մեր շարականներուն մէջ փառքը կ'երգուի գինիին: Վերջապէս, խաղողի սիրահար հայ ժողովուրդը բառերու ի՛նչ հարստութիւն է որ կը պարզէ խաղողի տեսակներու մասին, որ ահաւասիկ.—

Ալեւորիկ, այծպտուկ, եզնակն, ժոխուկ, լկոփ, խանտըռնիկ, խունկի, խատոր, խատորուկ, գառան-դմակ, գինեխաղող, ճուարս, շլոռս, չամչի, չաթալգլուխ, պապժրուի, պարտպաշխուց կամ պարտփախուց, սահապի, կարմիրկալ, հայկանվազ, ձիթենւոյ խաղող, տանեղ, քաջբեր, ձմեռ-խաղող, չուակ:

Ի՛ՆՉՊԷՍ ԳԱՅԼ Կ'ՈՐՍԱՅ ՇԻՐԱԿԵՑԻՆ

օօօօօ

ՀԱՅՐԵՆԻՔ ամսագրին մէջ, դեկտեմբերի թիւէն սկսելով, կը հրատարակուին «Յուշեր Կուկունեան արշաւախմբից»: Արշաւախմբին զինուորներէն՝ Արգամ Պետրոսեանի բերնէն է, որ գրի կ'առնէ Ա. Ամուրեան՝ մոռացութենէ փրկելով կարեւոր գրուագներ: Պատմողը մեզի կուտայ այնպիսի ծանօթութիւններ, որոնք մեծ արժէք կը ներկայացնեն: Այս «յուշերը» — ինչպէս Ռուբէնի յուշերն էին,— գրուած են մանրամասնութիւններու գովելի սէրով մը,— յաճախ ինքն իր ու պատմութեան թելը կը կտրուի եւ ազգագրական, տեղագրական, ժողովրդական թանկագին տեղեկութիւններ կը տրուին մեզի: Արգամ Պետրոսեանի պտոյտը Թրքահայաստանի մէջ, կարելի է ըսել, առաջին փորձն է մեզի ծանօթ: Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը տակաւին չկազմուած, ահա պատանի կոչուելու ատեան մատղաշ երիտասարդներ կ'անցնին սահմանը՝ ճանչնալու եւ ուսումնասիրելու համար Թրքահայ ժողովուրդին կեանքը: Պզտիկ Քսենոփոններ են անոնք նախ, յետոյ՝ Փէտայիներ:

Այդ յուշերէն կ'արտատպենք հետեւեալ հատուածը.—

«Շիրակեցին առհասարակ հիւրասէր է, թէեւ չքաւոր եւ սակաւապէտ: Առատ է սոխն ու հացը: Թել-թել կամ կանաչ պանիրը հարուստների բաժինն է: «Սոխ ու հաց-սիրտը բաց, կը բաշխես ղոնախ ախպէր» ասում է Շիրակեցի գիւղացին եւ ուրախ ու զուարթ, ծիծաղով ու կատակով քեզ հիւրասիրում ու ճամբում: Հմուտ ձիավարներ են Շիրակեցիները: Թէեւ չքաւոր, բայց ամէն մի Շիրակեցի ունի մէկ երիվար: Սիրահար են ջիրիդի եւ հմուտ գայլորսներ են: Պատմում էին թէ ի՛նչպէս են գայլ որսում: Վա՛յ է թէ մի գայլ երեւայ Շիրակի դաշտում: Շիրակեցին, 4-5 ձիաւոր, սլանում են գայլի յետեւից եւ երբ հասնում են գազանին, ձին քըշում են նրա ձախ կողմից: Գազանը միշտ ձախ նայելով վազում է եւ երկար նայելուց վիզն ընդարմանում, փայտանում: Այդ ժամանակ ձիաւորներից մէկն անցնում է գայլի աջ կողմը եւ ջիրիդի փայտով ուժեղ հարուածում գայլի գլխին: Գայլը տապալւում է մէջքի վրայ՝ երախը լայն բացած: Հարուածողը փայտը խրում է գազանի բերանը, սա ուժեղ խածնում է, իսկ մի այլ ձիաւոր վրայ է հասնում եւ գայլի բերանը պարանով կապում: Այսպէս բարձում են ձիուն եւ ողջ ողջ գիւղ բերում, ուր գայլին սպանում են հրապարակաւ՝ ծեծելով: Սա Շիրակեցու սիրած զբաղմունքն է ջիրիդի հետ միասին»:

ԱՂՈՒՈՐ ՓԵՍԱՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

օօօօօ

Ֆրանսերէն թերթ մը կը պատմէ թէ ի՛նչպէս Ծննդեան տօնի ութօրէքին, Արտէնի նահանգին մէջ, աղջիկները սովորութիւն ունին իրենց բարձին տակ դնելու հայելի մը, սանտր մը եւ զոյգ մը գուլպայ: Յետոյ, քնանալէ առաջ, կ'աղեկոչեն երեք մոգերը, որպէսզի երենց երազին մէջ ցոյց տան աղուոր երիտասարդը, որուն հետ ամուսնանալու բախտը պիտի ունենային: Այս աւանդութիւնը կը կոչուի antibois: Կարգ մը նահանգներու մէջ աւանդութիւնը կը փոխուի քիչ մը,— այսպէս Մաքոնի մէջ փետրուարի վերջին օրն է, որ աղջիկները երազի կը պառկին, եւ այսպէս կ'երգեն քընանալէ առաջ.

Լո՛յս, լո՛յս, բարիկո՛յս, Մարտ,
Ի՞նչպէս ես, լա՞ւ ես, Մարտ:
Որ քնանամ՝ ցոյց տուր ինձի
Եարս, որ զիս հարս առնէ պիտի:

Այդպէս աղջիկները շատ բարակը չեն փնտռեր եւ կ'աւելցնեն.

Պզտիկ ըլլայ թէ ծերունի...

ԲԱՂԻ ՄԱՀԸ

»»»·«««

Փիւնիկեցիներու աւանդութեան համաձայն, Բաաղ, «երկրի հոգին», մեռաւ երբ, որսորդութեան մը ժամանակ, կը կռուէր վայրի կենդանինե հետ: Նախանձոտ աստուած մըն էր, որ Բաաղի դէմ ղրկած էր վայրի կենդանիները: Փիւնիկեցիները այսպէս կը պատմեն Բաաղի մահը,—

«Այն ատեն Բաաղ իջաւ դժոխք, եւ երկինները կը հետեւէին լալով: Հետեւորդներուն մէջ էր աստուածուհին Անատ, աստուածուհին Արեւ, որոնք արցունք կը թափէին, ինչպէս գինին կը թափի բաժակի մը մէջէն:

Արդ, Բաաղի որդին Ալէյն եւս մեռած ըլլալով Բաաղի հետ, աստուածուհին Անատ, օժանդակութեամբ աստուածուհին Արեւի, երիտասարդ աստուածը դրաւ իր ուսերուն վրայ եւ տարաւ թաղելու Փոքր Արջ համաստեղութեան լերան գագաթը: Յետոյ Անատ զոհաբերութիւն կը մատուցանէ ի պատիւ Ալէյնի, մորթել կուտայ չորս հարիւր քսան անասուն, իւրաքանչիւր տեսակէն եօթանասուն գըլուխ, որպէսզի Ալէյն սնանի ամբողջ վեց ամիս, երկրի ընդերքին մէջ, մինչեւ յարութիւն,— գարնան եղանակին»:

Այս աւանդութիւնը, որ շատ ժողովրդական էր հնագոյն շրջաններու մէջ, վերջերս գտնուեցաւ փիւնիկեան տառերով գրուած, Ռաս-Շամրայի պեղումներուն ընթացքին:

ՁԻՆՄԱՂԻԿԸ

օօօօ

(Հետեւողութեամբ գերմաներէնի)

Ձիւնծաղիկը, տե՛ս, դողայ մեղմանոյշ
Նորախայտ կեանքին ողջոյնն է քընքոյշ:
Կեանքը կը ցընցէ պըրկումը ձըմրան.
Կը յաղթահարուի խաւարն անկենդան:

Ձիւնէն, սառոյցէն ալ վերըմբերձիկ
Կ'օրօրուի թեթեւ ու հեզ ձիւնծաղիկ,
Պինդ, ցուրտ յատակէն սողոսկած ուժգին
Ընդդէմ բընութեան տըխրամած բուքին:

Բացե՛ր դու լոյսի, ծաղի՛կ ձիւնհալած,
Մութին, թախիծին անուրը փըշրած,
Տո՛ւր որ մենք յուսանք նոր կեանք մը աշխոյժ—
Գերագոյն բարիք — առողջութիւն, ոյժ:

ՍՏԱՑԱՆՔ

«ԵՐԿՈՒՆՔ», օրկան Զ. Ո. Միութեան, գրական, գեղարուեստական, պատմական, ուսումնասիրական, պատկերազարդ ամսաթերթ, խմբագիր Տ. Նարդունի, Դ. տարի թիւ 6-7, հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Մեր ընկերները (Խմբ.), Կամքին մշակումը (Ա. Խանէտանեան), Խընջոյք Պուէնոս-Այրէսի մէջ (Ասպէկ), Հայց (Ուխտաւոր), Ներածութիւն մանուկներու առողջապահութեան (Տոքթ. Տ. Այվազեան), Աղօթք (Թ. Հապէշեան), Ծաղրանկար (Ա. Յովհաննէսեան), Երուսաղէ՛մ, Երուսաղէ՛մ... (Տ. Նարդունի), Քնարիս հետ (Մ. Մանուկեան), Հեռազգայութիւնը եւ բախտագուշակները (Ա. Ընքապապեան), Վանատուրի տօնը (Ե. Յովհաննէսեան), Որբերու Ագարակը (Ա. Զոմաքեան), Մուրատի յուշերը եւ նկարներ:

Տարեկան բաժնեգին՝ 15 ֆրանք Ֆրանսա, 20 ֆր. արտասահման:

Դիմել Ա. Գաբիկեանի 17 Ավընիւ Ֆիլիպ Օկիւսթ, Փարիզ:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԱՆՀԱՒԱՏ ՖՈՄԱ

(ՌՈՒՍ ՆՈՐ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ)

— օօ —

Ֆոմա Քրիւքովը երեք տարիէ նամակ չէ ստացեր իր զաւակէն, եւ ահա՛, հրամեցէ՛ք, կը ստանայ Ֆոմա Փեթրովիչը, Մոսկով քաղաքէն իր հարազատ զաւակէն 5 արծաթ րուբլի:

«Տե՛ս,— մտածեց Ֆոման նայելով ստացած ծանուցագրին,— Սիրելի՛ զաւակս, թերեւս երեքն ալ կը բաւէր: Իսկ հոս, հրամեցէ՛ք, 5 արծաթ: Այս տեսակ եկամուտ եղած ատենը րուբլի մը կարելի է կոնծել:

Ֆոմա Քրիւքովը լողցաւ բաղնիքին մէջ, հագաւ նոր շապիկը, տնկեց կէս հին սամակօնս եւ ուղղուեցաւ նամակատուն:

«Ըսէ՛ք խնդրեմ, մտածեց Ֆոմա Քրիւքովը, հինգ արծաթ. ի՞նչ կարելի չէ ընել ատով աշխարհիս վրայ, Տէր Աստուած. Զարեր չկան, ո՛չ մէկ այդ տեսակի բան կայ հիմա, գեղջուկն է ուժի վրայ... Տղաս, գուցէ, պետութիւն կը կառավարէ... հինգ րուբլի դրամ կը ղրկէ իր հօրը ... կամ թէ սո՞ւտ կը խօսին մարդիկ գիւղացիներու մասին: Օ՛յ, կը ստեն: Տղաս, մի գուցէ, կը ծառայէ հիւրանոցին մէջ»:

Ֆոման հասաւ նամակատուն, մօտեցաւ գանձապահի դռնակին ու տըւաւ ծանուցագիրը:

— Դրամ, ըսաւ Ֆոման, զաւակէս եմ ստացեր դրամը:

Գանձապահը տնտղեց թուղթը ու կէս չէրվօնեց դրաւ անոր առջեւը:

— Այդպէս, ըսաւ Ֆոման: Իսկ նամակ չէ՞ գրած տղաս:

Գանձապահը չպատասխանեց ու հեռացաւ դռնակէն:

«Չի գրեր,— մտածեց Ֆոման: Կրնայ ետքը գրել: Ըսենք, պիտի կրնամ ստանալ, եթէ դրամ կայ»:

Ֆոման վերցուց դրամները, նայեցաւ անոնց վրայ զարմացած ու յանկարծ ձեռքով զարկաւ դռնակին.

— Էհ, հօրեղբայր, պոռաց Ֆոման, ի՞նչպիսի դրամ կը քշես, նայէ՛...

— Ի՞նչպիսի դրամ, ըսաւ գանձապահը: Նոր դրամն է:

— Նո՞ր, վերահարցուց Ֆոման: Կեղծ են գուցէ, հա՞: Կը մտածես թէ ամէն ինչ կարելի՞ է կլլեցնել գինով մարդուն: Ո՞ւր են նշանները:

Ֆոման նայեցաւ լոյսին, դարձուց դրամը ձեռքին մէջ ու նորէն նայեցաւ:

— Դէ, զարմացած ըսաւ Ֆոման: Ա՞ս ով է հոն: Որո՞ւն պատկերն է... Գեղջուկը չէ՞: Գիւղացի՞ն: Աստուած վկայ գիւղացին է, հը՞: Մարդիկ սուտ չե՞ն ըսեր: Միթէ՞ չեն խաբեր: Մի՞ թէ այդպիսի ուժի մէջ է գեղջուկը:

Ֆոման նորէն դարձաւ դռնակին քով:

— Հօրեղբայր, ըսաւ, որո՞ւն պատկերն է հոս, ներէ հարցումիս համար:

— Հեռացիր, հեռացիր, ըսաւ գանձապահը: Դրամը ստացար գնա կորսուէ... Ո՞ւր է պատկերը:

— Դրամին վրայ:

Գանձապահը նայեցաւ գեղջուկին ու ըսաւ խնդալէն.

— Գիւղացիին պատկերն է: Դուն, ձերդ մեծութիւնն է պատկերացուած ցարին փոխարէն: Հասկցա՞ր:

— Հը՞, ըսաւ Ֆոման: Գիւղացի՞ն: Իսկ այդ ի՞նչպէս է, ... ես ոչինչ գիտեմ ու ոչինչ ալ չեմ տեսներ, հօրեղբայր, ես կը վարեմ հողը: Ու մենք, ամէնքս, կը վարենք եւ չենք տեսներ:

Գանձապահը խնդաց:

—Աստուած վկայ, ըսաւ Ֆոման: Ինչպէս, մարդիկ կը հաստատեն, կ'ըսեն թէ գործիչները գեղջուկներն են հիմա: Ու գիւղացին է յարգի: Իսկ ի՞նչպէս է իրականին մէջ, ճի՞շդ է, թէ կր խաբեն մարդիկ, յայտնի չէ... բայց եթէ պատկերը կայ դրամին վըրայ... Միթէ՞ չեն խաբեր:

— Դէ գնա, գնա, ըսաւ նորէն գանձապահը, մի քը չքչուիր հոս:

— Այս վայրկեանիս, ըսաւ Ֆոման: Թող միայն պահեմ պատկերով դրամը... իսկ ես, հօրեղբայր, նկատի ունեցիր, թէ առաջ ալ չէի սիրեր այդ ցարերը... Աստուած վկայ:

Ֆոման բորբոքած նայեցաւ բարկացած գանձապահին ու հեռացաւ, գընաց:

— Ըսէ խնդրեմ, մտածեց Ֆոման նկարը հանելով: Միթէ՞ ցարական պատիւ ունի գեղջուկը:

Ֆոման քշեց ձին, բայց անտառի քովէն յանկարծ դարձաւ ու գնաց քաղաք:

Կեցաւ կայարանին մօտ, ձին կապեց ցանկապատէն ու մտաւ ներս:

Կայարանը գրեթէ պարապ էր: Դուռին քով, պարկը գլխուն տակ, պառկած էր կակուղ գլխարկը գլխուն մարդ մը:

Ֆոման առաւ երկու կոպէկի արեւածաղկի սերմ եւ նստաւ պատուհանին վրայ, բայց վայրկեան մը ետքը, ելաւ տեղէն, մօտեցաւ քնացողին ու պոռաց յանկարծ.

— Էյ, գլխարկ, ելիր նստարանէն, նստիլ կ'ուզեմ:

Գլխարկաւոր մարդը բացաւ աչքերը, արագ կերպով նայեցաւ Ֆոմային վրայ ու նստաւ: Եւ յօրանջելով, կոտրտուելով սկսաւ ծխախոտ փաթթել:

Ֆոման նստաւ անոր քով, հրեց անոր տոպրակը ու սկսաւ ախորժակով չրթել սերմերը եւ կեղեւները թքնել գետինը:

«Սուտ չեն ըսեր, մտածեց Ֆոման: Յարգանք, յամենայն դէպս նկատելի է: Կը լսեն: Առաջ, կարելի է, ապտակ մը կը փակցնէին երեսիդ, իսկ հիմա կը լսեն, կը վախնան: Տես, ինչպէս փոխուած է ամէն բան, անզգալաբար: խնդրեմ... չեն ստեր»:

Ֆոման բարձրացաւ նստարանէն ու զարմացած մտաւ սրահը: Ետքը մօտեցաւ գանձապահի բաժանմունքին ու նայեցաւ ներս փոքրիկ դռնակէն:

— Ո՞ւր, հարցուց գանձապահը:

— Ի՞նչպէս թէ ուր:

— Ո՞ւր կը խցկուիս, յիմար գլուխ:

— Ոչ մէկ տեղ, անտարբեր կերպով պատասխանեց Ֆոման՝ նայելով չէնքին: Կրնա՞մ նայիլ ներսը թէ ոչ:

— Ոչ, ըսաւ գանձապահը: Պէտք չկայ դունչդ այդպէս ցցելու:

— Ի՞նչ, հարցուց Ֆոման վիրաւորած: Որո՞ւն կ'ըսես այդ:

— Սա գինով ցուլին նայեցէք, բարկացած ըսաւ գանձապահը: Նորէն կը նայի պատուհանէն... սեւ սատանայ:

Ֆոման նայեցաւ պատուհանէն ու յանկարծ թքաւ գանձապահին վրայ եւ արագ հեռացաւ դէպի մուտքը:

Ֆոման բռնեցին, երբ ձին կ'արձակէր: Ան պոռաց կանչեց, նոյնիսկ փորձեց խածնել դռնապանին երեսը, բայց առանց խնայելու քաշքշտեցին հերթապահ ոստիկանին քով:

Հոն քիչ մը հանգստանալով Ֆոման փորձեց բաներ մը բացատրել, թափ տուաւ ձեռքերը, հանեց դրամը գըլխարկին մէջէն ու առաջարկեց գործակալին նայիլ:

Բայց գործակալը գրիչը ամէն վայրկեան թաթխելով կաղամարին մէջ՝ արձանագրեց գանձապահին հետ պատահած վիրաւորանքը՝ իր պաշտօնը կիրառելու պահուն: Ու դարձեալ գրեց թէ Ֆոման բռնած են հանգիստ վիճակի մէջ նստած, արեւածաղկի սերմերը չրթած ու կեղեւները գետինը նետած ատեն:

Ֆոման դրաւ արձանագրութեան տակ փոքրիկ խաչիկ մը եւս, հառաչելով ու գլուխը թափահարելով՝ դուրս ելաւ ոստիկանատունէն:

Ձին արձակելով՝ նստաւ կառքին վրայ, հանեց դրամը գլխարկին մէջէն ու նայեցաւ: Ետքը թափ տուաւ ձեռքին ու ըսաւ.

— Սուտ կ'ըսեն, սատանաներ...

Եւ քշեց ձին տուն:

ԶՈՇՉԷՆԿՕ

Թարգմ. Խ. ԵԳԱՆԵԱՆ

ՎԻՃԱԿԱԽԱՂ «ՅԱՌԱՋ»Ի
(ԱԶԳ. ՊԱՐԳԵՒԱԽԱՂԻ
ՅՐԴ
ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ)
4 ՄԱՐՏ .934 - ԿՏՐՕՆ ԹԻՒ 23

Ռուզվէլթ լիազօրութիւն կը պահանջէ
ՄԱՔՍԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Նախագահ Ռուզվէլթ մարտ 2ին նոր պատգամագիր մը յանձնեց խորհրդարանին, երեք տարուան լիազօրութիւն պահանջելով մաքսային քաղաքականութեան համար: Պատգամագիրը կը խնդրէ արտօնութիւն տալ առեւտրական համաձայնութիւններ կնքելու եւ փոփոխելու մաքսային սակացոյցները, որպէսզի կարելի ըլլայ աւելցնել ամերիկեան արտադրութիւնները: Այս առթիւ կը բացատրէ թէ միջազգային վաճառականութիւնը նուազած է արտակարգ արագութեամբ, «Իսկ ամերիկեան արտաքին առեւտուրը շատ աւելի ինկած է քան միւս երկիրներու առեւտուրը: Օրինակ, 1933ին մեր արտածումները կը կազմեն 1929ի արտածումներուն հարիւրին 52ը՝ քանակով եւ հարիւրին 32ը՝ արժէքով: Այս անկումին հետեւանքով, բանուորները կը մնան առանց աշխատանքի, մեքենաները չեն բանիր, շոգենաւերը անշարժութեան դատապարտուած են, յուսահատութեան եւ անօթութեան մատնելով հողագործներն ու բանուորական ընտանիքները: Անկէ զատ, միւս կառավարութիւնները շարունակ կ՚աւելցնեն իրենց միջազգային առեւտուրը, փոխադարձ համաձայնութիւններ կնքելով »:

Պատգամագիրը կը խնդրէ արագ շարժիլ եւ անհրաժեշտ լիազօրութիւնները տալ գործադիր իշխանութեան, այլապէս անկարելի է որ եւ է բարւոքում: «Միւս առեւտրական երկիրներու մեծ մասին մէջ կառավարութիւնը արդէն ունի այն լիազօրութիւնները զորս կը խնդրեմ: Այս նոր օրինագիծը ամբողջական մասն է տնտեսական վերակազմութեան ծրագրին »:

Ինչպէս կը յիշեն ընթերցողները, Ֆրանսայի խորհրդարանն ալ միեւնոյն լիազօրութիւնները տուաւ Տումէրկի դահլիճին, թէ ներածումը հաւասարակշռելու եւ թէ արտածումները աւելցնելու համար:

«Գափանա»ները պիտի վերնան վերջնապէս

Պոլսոյ քաղաքապետութիւնը երկար ատենէ ի վեր կը խորհի վերցնել թուրք տուներու վանդակները, ինչպէս եղած է Էնկիւրիի եւ կարգ մը ուրիշ քաղաքներու մէջ:

Ներկայիս, Պոլսոյ տուներուն մէկ քառորդը դեռ կը պահէ վանդակը: Իսկ նոր տուներուն վրայ արգիլուած է վանդակ դնել: Քաղաքապետութիւնը ծրագրած է օրինական տրամադրութիւն մը աւելցնել թաղապետական կանոնագիրին վրայ եւ յունիսէն սկսեալ վերցնել վանդակները:

Պոլսոյ նոր յատակագիծին համաձայն, հին թաղ մը իր վինակով եւ վանդակներով նոյնութեամբ պիտի պահուի, իբրեւ տեսակ մը թանգարան ծառայելու համար: Օտար զբօսաշրջիկները այդ թաղը պիտի այցելեն, գաղափար կազմելու համար հին Պոլսոյ մասին: Տակաւին յայտնի չէ թէ ո՞ր թաղը պիտի ընտրուի ասոր համար:

Միւս կողմէ, բացի այս թաղէն, միւս բոլոր թաղերու մէջ փայտաշէն տուն չպիտի մնայ:

— —

ԹՈՔԱԽՏԻ ԴԷՄ նոր շինուկ մը սկսած են փորձել Պուէնոս Այրէսի մէջ: Արդիւնքը մեծ յոյսեր կը ներշնչէ:

ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ կառավարութիւնը բողոքագիր մը ուղղեց Մոսկուա, գանգատելով թէ խորհրդային զինուորներ կրակ բացած են ռուսական օդանաւերու վրայ:

ՕՐԵՐԸ ԿԸ ՄՕՏԵՆԱՆ...

„ՅԱՌԱՋ"Ի ՆՈՐ ՎԻՃԱԿԱԽԱՂԸ
ԻՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

—·—

„ՅԱՌԱՋ"Ի ՎԱՐՁՈՒԹԻՒՆԸ ԳՆԱԾ ԷՀԵՏԵՒԵԱԼ ԵՐԵՔ ՏՈՄՍԵՐԸ, ԻՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

8րդ շերտ թիւ	04,738	շարք	R.
- - -	53,171	-	U.
- - -	75,619	-	V.

Շահելու պարագային, ԱՐԴԻՒՆՔԻՆ ԿԷՍԸ ՊԻՏԻ ԲԱԺՆՈՒԻ անոնց որ.—

1. ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴ կը գրուին, փետրուար 6էն մինչեւ վիճակահանութեան օրը, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ:

2. ԿԸ ՆՈՐԵՆԵՆ իրենց բաժանորդագրութիւնը, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ:

3. Ինչպէս եւ այն ՏԱՐԵԿԱՆ եւ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ բաժանորդներուն որոնք մասնակցեցան « ՅԱՌԱՋ »ի առաջին վիճակախաղին, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ: (Եռամսեայ բաժանորդներէն կ՚օգտուին անոնք որ նոր ԲԱԺՆԵԳԻՆ մը կը վճարեն):

Բաշխումը պիտի ըլլայ հետեւեալ համեմատութեամբ.—

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	50%
ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	30%
ԵՌԱՄՍԵԱՅ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	20%

Իսկ 9րդ շերտէն գնած նաք հետեւեալ տոմսերը, ԱՅՆ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ ՈՐ ԱՄԷՆ ՕՐ ՋԵՌՔԷ ԿԸ ԳՆԵՆ:

9րդ շերտ թիւ	28,474	շարք	Y.
- - -	54,726	-	X.
- - -	81,172	-	R.

Այս թիւերն ալ շահած պարագային, ԱՐԴԻՒՆՔԻՆ ԿԷՍԸ պիտի բաժնուի բոլոր այն ընթերցողներուն որոնք վարչութեան կը ներկայացնեն ՑԻՍՈՒՆ ՅԱՋՈՐԴԱԿԱՆ ԿՏՐՕՆՆԵՐ, սկսելով 1934 փետրուար 6էն:

Կտրօնները ամէն օր պիտի հրատարակուին Գ. էջի թերթօնին տակը, Թիւով եւ Թուականով:

ՇՈՒՏՈՎ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ

«ՎԷՄ»ի

ԵՐՐՈՐԴ ԹԻՒԸ, ՀԵՏԵՒԵԱԼ ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԵԱՄԲ.—

Ռ. Բերբերեան.— *«Նոր Նախիջեւանի գաղութի անցեալն ու ներկան»*: Յ. Ճ. Սիրունի.— *«Արիմեան գրագէտը»*: Յ. Ջաւրեան.— *«Սայեաթ Նովա»*: Մ. Պարսամեան.— *« Վահան Թէքէեան»*: Վ. Փափազեան.— *« Հայկական բարենորոգումները»*: Ա. Խոնդկարեան.— *«Օպպօզիցիան Հանրապետ. Հայաստանում »*: *« Մուրատի յուշատետրը »*: Հմ. Մանուկեան.— *« Արամ »*: ՀԻՆ ԹՈՒՂԹԵՐ.— ԿԵԱՆՔ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ.— *«Վարպետ Մինաս»*: Զ. Միրզայեան: *«Թէ ինչո՞ւ միացանք Իթթիհատին հետ*— Աչեան: ԳԻՐՔ ԵՒ ՄԱՄՈՒԼ: ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ: ՅԱՒԵԼՈՒԱԾ: *Վռամ. եպ. Մանկունի: «Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը »*:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Արշակ Քրիս Ֆէնէրճեան, Տիկին Արուսեակ Խազխազեան, Պ. Պարոյր Խազխազեան եւ Օր. Արփինէ Խազխազեան շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին՝ *Տիկ. ՄԱՏԼԷՆ ՔՐԻՍ ՖԷՆԷՐՃԵԱՆի* դառնակսկիծ մահուան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Մարիամ Լուսիկեան եւ պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին՝ *ՄԱՑԱԹԻԱ ԼՈՒՍԻԿԵԱՆի* դառնաղէտ մահուան առթիւ:

Փարիզ եւ արուարձաններ

Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ, ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ, ԱՆԻԷՌ-ՊՈՒԱ-ՔՈԼՈՆՊԻ, ԱՌՆՈՒՎԻԼ-ՍԱՐՍԷԼԻ, ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ, ՊԱՆԵԽՕ-ՔԱՇԱՆի կոմիտէները ընդհ. ժողովի կը հրաւիրեն իրենց շրջանի բոլոր ընկերները այսօր կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին Սօսիէթէ Սավանթի D սրահին մէջ 8, rue Danton, Métro: Odéon: Կարեւոր զեկոյցներ:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ Կ. ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այսօր կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 3.30ին, Ֆլօրիա ճաշարանին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր անդամուհիներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿ
ՉԱՓ. ՈՐԲ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՏՕՆԷ
ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

22 ԱՊՐԻԼ, ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ, ՍԱԼ ԿԱՎՈՅԻ ՇՔԵՂ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ՝ Պ. ՔՐԱՖԹ ՊՈՆԱՐ

ՊԱՇՏՕՆԵԱՅԻ, ՍՊԱՍՈՒՀԻԻ, ԾԱՌԱՅԻ, ԳՈՐԾԱՒՈՐԻ *եւյլն. պէտք ունեցողներուն կը յանձնարարուի դիմել Փարիզի Ազգատախնամ Ընկերութեան*, 15, Rue Jean Goujon. Paris.

⁂

ԵՐԲՈՐ ԵԿԵՂԵՑԻ Կ'ԵՐԹԱՔ, ՄԻ ՄՈՌՆԱՔ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՊՆԱԿԸ:

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ
ՀԱՅԿԱՆՈՒՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆԻ

ԿԱՎՈՅԻ ՄԵԾ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

45-47, rue de la Boétie, Métro: Miromesnil

ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ, 17 *ՄԱՐՏ* 19 4, *ԺԱՄԸ* 8.30ին

Սիրայօժար մասնակցութեամբ

Lucien Quattrocchi*ի (violon-solo Օփէրայի նուագախումբին եւ ԼԱՄՈՒՐԷՕ սէնֆօնիք նուագահանդէսներու)*, Henri Tomasi*ի (երգահան եւ ղեկավար Փարիզի Սէնֆօնիք նուագահանդէսներու) եւ Գ. Մ. ԱԼԷՄՇԱՀի*

Յայտագիր.— Ա. մաս՝ դասական երաժշտութիւն: Բ. մաս՝ Արդի ֆրանս. երաժշտութիւն: Գ. մաս՝ Հայ աշխարհիկ եւ կրօնական երաժշտութիւն: (Այս վերջինը ընկերակցութեամբ նուագախումբի եւ երգեհոնի):

Տոմսերը՝ 25, 20, 15, 10, 7, 5 *եւ* 3 *ֆրանք:*

Դիմել՝ կավոյի սրահը, Հրանտ-Սամուէլ գրատունը *եւ* Թերթիս խմբագրատունը:

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց Միութեան Փորթ տ'Իթալիի մասնաճիւղի Վարչութեան Օժանդակ Տիկնա ց Միութեան թէյասեղանը տեղի կ'ունենայ 10 *Մարտ Շաբաթ երեկոյ ժամը* 8.30*ին* 13, Rue de Curie, *Պ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆի սրահին մէջ: Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Սիրայօժար մասնակցութեամբ ԿԻՆՏՈՅԻ: Կը նուագէ Թառիստ ԱԲԳԱՐ: Կը պարեն ԳԱԶԱԶԵԱՆ քոյրեր: Տեղի կ'ունենայ պարգեւաբաշխութիւն:*

Տախքերու մասնակցութեան համար մուտք 3 ֆր.:

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13e)

::: LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE :::

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone: Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 6 ՄԱՐՏ — MARDI 6 Mars 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année Nº 2437

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԴԷՊԻ ՄԻԱՀԵԾԱՆ ԿԵԴՐՈՆԱՑՈՒՄ

Աշխարհը դղրդագին փոփոխութիւններ կրեց Մեծ Պատերազմէն եւ ռուսական յեղափոխութենէն յետոյ:

Ամբողջ կառավարութիւններ կործանեցան, կարգուսարքեր փլան եւ ժողովուրդներ ազատագրուեցան: Բայց, կարելի չեղաւ կացութիւնը պայծառացնել, եւ ոչ ալ խափանել նոր խմորումները:

Ժողովուրդներ կան դեռ կամ իրաւազուրկ: Բազմութիւններ կան արմատախիլ: Միլիոններ կը տքան գինեալ ուժի կամ դրամագլուխի բռնութեան տակ: Եւ անհամար բազմութիւններ որ անօթութենէ կը տառապին տարիներէ ի վեր, որ չեն գիտեր թէ ուտելիք պիտի գտնե՞ն երեկոյ…

Միւս կողմէ, հակառակ լեռնակուտակ ուխտերու եւ դաշինքներու, պետութիւնները աւելի շատ զբաղած են դանակ սրելու, քան զէնքերը վար դնելու:

Ահա երկու տարի է որ կատարեալ խեղկատակութեան մը վերածուած է զինաթափութեան ձեռնարկը:

Ու վերջապէս, իւրաքանչիւր երկիր ինքն իր մէջ ունի ներքին պայքարներ, վարչական, ընկերային եւ տնտեսական տագնապներ, որոնք յաճախ փոթորիկներու կը յանգին:

Անճանաչելի դարձած է աշխարհը, պատերազմէն քսան տարի վերջը:

Անճանաչելի կը դառնայ, հետզհետէ, իւրաքանչիւր երկիր, բաղդատելով երէկուան հետ:

Կրնայի՞ք երեւակայել այսքան արագ եւ աննախընթաց կերպարանափոխութիւն՝ մանաւանդ մեծ երկիրներու մէջ:

Պատահարար մէջտեղ նետուած նշանախօսք մը, «սրբազան եսասիրութիւն», խորապէս գրգռեց ախորժակները եւ սաստկացուց փոխադարձ անվստահութիւնը: Այն պատճառով որ, այսօր իւրաքանչիւր երկիր տեսակ մը միջնաբերդի վերածուեր է, թէ՛ քաղաքական թէ՛ տնտեսական տեսակէտով:

Եւ կը թուի թէ՝ բոլոր երկիրներն ալ հետզհետէ կը վարժուին հրամանատարներ ղնելու իրենց գլխուն վերեւ, «առաջնորդ»ներ եւ «լիազօրներ» փնտռելու:

Զանգուածներու անունով հրապարակ իջաւ խորհրդային յեղափոխութիւնը: Եւ սակայն, ոչ մէկ ատեն անհատն ու խմբակը այնքան տիրաբար նստած չէին որ եւ է պալատի մէջ, որքան Լէնինն ու Ստալինը:

Թագաւորին անունը մոռցուած է Հռոմի մէջ, բայց խիստ կան միայնել մըն է որ կը կառավարէ Իտալիան:

Նոյն ուժգնութեամբ կը հնչեն երկու անունները, երկու հակոտնեայ կարգուսարքերու մէջ,— Ստալին եւ Մուսոլինի:

Եւ միայնել մըն է, դարձեալ, որ իր ափին մէջ առաւ Գերմանիոյ ճակատագիրը: Աւելի ուժեղ քան Պիսմարքն ու Վիլհէլմ Բ.ը:

Պէրկ եւ դաժան կեդրոնացում, ամենալայն իրաւասութիւն՝ միահեծան վարելու պետութեան ղեկը,— ահա ինչ որ կը տեսնենք երեք երկիրներուն մէջ ալ:

Օրինակը վարակեց ուրիշ երկիրներ ալ, համաձայն իւրաքանչիւր ժողովուրդի հոգեբանութեան եւ միջավայրի պահանջներուն:

Պատրուա՞կն էր որ պիտի պակսէր:

Ճիշդ մէկ տարի է որ, Մ. Նահանգներու նախագահը երկիր կը կառավարէ աննախընթաց լիազօրութիւններով: Նոր ճամբան բացուեցաւ տնտեսական գետնի վրայ, բայց արդէն կը շօշափէ քաղաքական ճակատն ալ:

Խարխուլ Աւստրիան, իր դրացիներու ճնշումին տակ, վերիվայր շրջեց պատերազմէն ի վեր հաստատուած կարգուսարքը, եւ կը ձգտի դէպի միահեծան կեդրոնացում:

Տոլֆուսն ալ, կապկելով Հիթլէրը, բոլոր բանուորական կազմակերպութիւնները կ'ուզէ ձուլել մէկ Միութեան մէջ: Եւ օրինակելով Մուսոլինին, արդէն իսկ ձեռնարկած է «պալիլա»ներ կազմակերպելու 14–18 տարեկան պատանիներէ (մեր արիները կամ Խ. Միութեան «պիոնէր»ները):

Այստեղ իսկ, Ֆրանսայի մէջ, յատկապէս աչքի կը զարնէ կեդրոնաձիգ ուղղութեան, զօրաւոր թաթի եւ լիազօր իշխանութեան ձգտումը:

Անշուշտ Ֆրանսան Աւստրիա չէ: Ոչ ալ նմանութիւններ կան Իտալիոյ կամ Գերմանիոյ հետ:

Բայց, Ստավիսքիի դայթակղութեան յայտնութենէն եւ փետր. 6ի արիւնալի խռովութիւններէն ի վեր, խորհրդարանական իրաւասութեանց խնդիրն է որ նժարին մէջ դրուած է:

Պ. Տումէրկ լիազօրութիւն ստացաւ, վարելու համար երկրին ելմտական եւ մաքսային քաղաքականութիւնը:

Խորհրդարանը այս իրաւասութիւնը շնորհեց կարճ ժամանակի մը համար,— մինչեւ յունիս 30:

Եւ սակայն, այս արտօնութիւնն իսկ ժամանակի նշան է:

Արդէն իսկ ջանքեր կը թափուին, որպէսզի արտակարգ յանձնաժողով մը կազմուի, սահմանադրութիւնը վերաքննելու համար: Իսկ վերաքննութիւնը պիտի կատարուի կառավարութեան իրաւասութիւնները զօրացնելու առաջադրութեամբ:

Ուշագրաւ չէ՞ որ, Պ. Տումէրկ երկուքը մէկ հրաժարելու սպառնալիքներ կ'ընէ, իր դահլիճին այս կամ այն որոշումը պարտադրելու համար:

Աւելորդ պիտի ըլլար նիւթը խճողել ուրիշ օրինակներով:

Հարցը այն է որ, ամէն տեղ ալ հետզհետէ աչքի կը զարնէ խորհրդարանական դրութեան սնանկութիւնը:

Ժողովուրդները զգացած են որ խորհրդարանները չեն կրնար լուծում տալ օրուան հարցերուն: Կառավարութիւններն ալ, իրենց կարգին, տեսնելով խախտումը իրենց հեղինակութեան, կը շահագործեն այդ անվստահութիւնը, հաստատելու համար միահեծան եւ կեդրոնաձիգ իշխանութիւն:

Փոթորիկի ազդանշաններ չե՞ն այս խմորումները:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԱԹԷՆՔԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԻ ՄԱՍԻՆ

ՈՒՐԻՇՆԵՐ ԱԼ ՊԻՏԻ ՍՊԱՆՆՈՒԷԻՆ

«Նոր Օր»ի փետրուար 28 թիւէն կը քաղենք հետեւեալ նոր տեղեկութիւնները՝ ընկեր Գրիգոր Պետրոսեանի դէմ կազմակերպուած մահափորձի մասին: Ինչպէս կ'երեւայ, խնդիրը կապ ունի գաղտնի ծրագրի մը հետ, եւ ուրիշ երկու ընկերներ ալ վիրաւորուած են.—

— Ոստիկանական քննութենէն եւ տրուած բազմաթիւ վկայութիւններէն հաստատուած է որ մահափորձը կանխապատրաստուած էր այն ժողովին մէջ, որ գումարուած է լուսանկարիչ Պ. Կալէասի տունը, մասնակցութեամբ Պ. Պ. Պետրոս Յովնանեանի, Թագւոր Եղիազարեանի, Արամ Կէօքճեանի, Սահակ Պօհէմեանի, Կարապետ Զավուշի եւ ուրիշներու: Առաջին հինգերու մասին անմիջապէս ձերբակալութեան հրամանագիր հանուած է իբրեւ մահափորձին մեղսակիցներ: Հաստատուած է որ յիշեալ ժողովին մէջ, միաձայնութեամբ որոշուած է մահափորձի ենթարկել ընկերներ Գրիգոր Պետրոսեան, Գարեգին Մարգարեան եւ ուրիշներ: Երբ խնդիրը եղած է մահափորձը կատարելու պարտականութիւն տրուելիք անձերու մասին, Կարապետ Զավուշ առաջ նետուելով յայտնած է թէ կը ստանձնէ այդ գործը գլուխ հանել յաջողութեամբ: Զավուշին ինքնամատոյց ժէսթին վրայ, Արամ Կէօքճեան ոտքի ելլելով կ'ըսէ.

— Զավուշ, մի վախնար, մենք կեցած ենք ետեւդ:

Զավուշ բոլորին շնորհաւորութեան արժանանալէ յետոյ, գրպանէն կը հանէ պրաունինկ ատրճանակ մը եւ քննելէ յետոյ, դարձեալ գրպանը կը դնէ: Ժողովը կը ցրուի եւ քիչ յետոյ տեղի կ'ունենայ մահափորձը:

Ժողովէն առաջ սակայն, Արամ Կէօքճեան եւ միւս մեղսակիցները միջոցներ ձեռք կ'առնեն Զավուշի փախուստը ապահովելու համար: Համաձայնավար շօֆէօր Նանարեանի օթօն կը պատրաստեն եւ մահափորձէն անմիջապէս յետոյ, Զավուշը մեղսակիցներով միասին օթօ նստեցնելով կը ղրկեն Հին Գօփինիա, կարծելով որ ոստիկանութիւնը շփոթութեան կը մատնեն այս կերպով:

Ի՞ՆՉՊԷՍ ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ

Ականատեսներու վկայութեան համաձայն, Պ. Կալէասի բնակարանին մէջ գումարուած ժողովի պահուն, խումբ մը դաւադիրներ հետախուզական աշխատանքներ կը կատարեն: Կարապետ Զավուշ ժողովէն մեկնելէ յետոյ, իր քայլերուն կը հետեւին խումբ մը զինեալ դաւադիրներ, որոնք՝ ընկեր Գրիգոր Պետրոսեանի վիրաւորուելէն յետոյ, դաշոյնները մերկացուցած օգնութեան կը հասնին Զավուշին եւ զայն կը փախցնեն: Ականատեսները կը վկայեն թէ Արամ Կէօքճեան եւ մեղսակիցները օրեր առաջ տեսակցութիւններ ունեցած են դաւադիրներուն հետ:

Մահափորձէն յետոյ, բոլոր դաւադիրները կ'անյայտանան: Մաս մը Ֆալիրօ, խումբ մը Հին Գօփինիա եւ ուրիշներ Աթէնք կը փախին: Փիրէի մէջ ոչ ոք չի մնար:

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ԳՈՒՄԱՐ ՄԸ

Կարապետ Զավուշ յետին թշուառութեան մատնուած Աթէնք եկած է: Բոլորովին անգործ էր եւ ապրուստի միջոց չունէր: Այսպէս ըլլալով մէկտեղ, օրը իրիկուն կ'ընէր Փիրէի սրճարաններուն մէջ, մեծ գումարներ վատնելով: Ականատեսներ կ'ըսեն թէ Արամ Կէօքճեան քանի մը անգամ դրամ տուած է Զավուշին: Առաջին վճարումը եղած է «Մօնտիալ»ի ցոյցէն առաջ: Մեզի կը տեղեկացնեն թէ Արամ Կէօքճեան ներկայացած է Վարչութեան գանձապետ Պ. Գարեգին Պզտիկեանին եւ ըսած թէ Վարչութեան անդամները հաւանութիւն տուած են որ երկու հազար դրախմի յանձնուի իրեն: Պ. Գ. Պզտիկեան խարխուելով երկու հազարը տուած է: Ցետագային վարչութեան նիստին մէջ խնդիր կ'ըլլայ այս երկու հազարի մասին եւ երեւան կ'ելլէ որ Արամ Կէօքճեան խաբած է գանձապետը: Այս իրողութեան վրայ, Վարչութեան անդամները որոշած են իրենց գրպանէն վճարել երկու հազարը:

Ի՞ՆՉ ՈՐՈՇՈՒՄ ՏՐՈՒԱԾ Է ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

Կը հաստատուի թէ Պ. Կալէասի բնակարանը գումարուած ժողովին մէջ որոշուած է նաեւ սպաննել ընկ. Գարեգին Մարգարեանը, որուն «մօրուսաւոր այծ» կեղծանունը տրուած է:

Ընկ. Գ. Մարգարեանին հաշիւը մաքրելէ յետոյ է որ պիտի սպաննէին Պետրոսեանը եւ ուրիշներ: Ասիկա ստուգուած է հետեւեալ իրողութեամբ.—

Մահափորձին գիշերը (կիրակի), Հնչակեան Ակետիսին տան կողմերը (ասիկա այն տունն է՝ ուր առաջնորդուեցաւ Կարապետ Զավուշ, մահափորձէն յետոյ) «քաւքէթ» դրած երկու դաւադիրներ, որոնց անունները առ այժմ գաղտնի կը պահուին, իրարու հետ խօսակցած պահուն, մին կ'ըսէ. «Սխալ եղաւ, նախ մօրուսաւորը պիտի մաքրէինք»:

Այս խօսակցութիւնը լսող անցորդներ տեղեկացուցած են ոստիկանութեան:

ՉԵԿԱՅԻՆ ՄԱՏԸ

Տրուած տեղեկութիւններէն կը հետեւցուի թէ Չեկայի ղեկավարութեամբ, դաւադրական մեծ կազմակերպութիւն մը ստեղծուած է, որուն գիտակցաբար կամ անգիտակցաբար, գործիք դարձած են խումբ մը ազգայիններ: Չեկային եւ դաւադիրներուն միջեւ կապը կը պահէր Կէօքճեան որ իր աշխատութեան փոխարէն Չեկայէն կը ստանար կարեւոր գումարներ: Կ'ըսուի թէ Դուրեանի հոգեհանգստեան օրը, որ տեղի ունեցաւ «Մօնտիալ»ի ցոյցին յաջորդող կիրակին, Աթէնքի եկեղեցիին մէջ, Արամ Կէօքճեան կէս ժամ տեսակցութիւն ունեցած է Վարչութեան ատենապետ Պ. Գալֆաքեանին հետ: Ա. Կէօքճեան տեսակցութիւններ ունեցած է նաեւ ուրիշ պատասխանատու ազգայիններու հետ, անոնց հաղորդելով Չեկայի հրահանգները, Դաշնակցութեան դէմ մղուած պայքարի մասին: Բնականաբար, Ա. Կէօքճեան դաւադրութեան ծրագիրը գաղտնի պահած է Պ. Գալֆաքեանէն եւ միւս ազգայիններէն, որոնք չպիտի ուզէին ուղղակի կամ անուղղակի դեր ունենալ կազմակերպուած դաւին մէջ: Ոչ մէկ տարակոյս թէ դաւադրութիւնը կազմակերպուած է Չեկայի կողմէ եւ անոր գումարներով:

ԵՐԿՈՒ ՀՈԳԻ ԵԽՍ ԿԸ ՎԻՐԱՒՈՐՈՒԻՆ

Փետրուար 25ի մահափորձէն յետոյ, գիշերուան ժամը 11ին քանի մը «անծանօթներ» երկաթի կտորներով կը յարձակին ընկերներ Յովհաննէս Վարդանեանին եւ Լեւոն Մլոյեանին վրայ, ճեղքելով առաջինին գլուխը եւ դանակով վիրաւորելով երկրորդին վիզը: Օհաննէս Վարդանեան վայրկենապէս գետին փլնալով «մեռա՜յ» կը մրմնջէ, երկրորդը, որ բաւական արիւն կորսնցուցած էր կը նուաղի:

Օտարներ օգնութեան հասնելով, վիրաւորները իրենց տուները կ'առաջնորդեն: Ընկեր Յովհաննէս Վարդանեանի կեանքը վտանգի տակ է:

Տարակոյս չկայ թէ այս անգամ գիշերային յարձակման հեղինակները կը գտնուին նոյն խմբակցութեան մէջ, որ «Մօնտիալ»ի ցոյցէն յետոյ աշխուժութիւն ցոյց տալով, կազմակերպեց կիրակիի մահափորձը:

ԽՈՒԺԱՆԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ

— օօ —

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ՄԵԾ ԺՈՂՈՎ ՖՐԷԶՆՈՅԻ ՄԷՋ

Ֆրէզնոյէն (Քալիֆոռնիա) կը գրեն «Հայրենիք»ի (20 փետրուար).—

Հրապարակային մեծ ու բազմամարդ ժողով մը ունեցանք՝ որուն ներկայ գտնուեցան աւելի քան 2000 հոգի: Ժողովին ատենապետեց տոքթ. Դարբինեան: Խօսեցան ընկերներ Ամատունի եւ Նժդեհ: Մեր շարքերուն վրայ աւելցան 53 նոր ընկերներ:

ԵՐԿՈՒ ՀԱՐԻՒՐ ԱՊՏԱԿ «ՄԻԱՑԵԱԼ ՃԱԿԱՏ»ԻՆ

Փրովիտէնսէն ծանօթ անձնաւորութիւն մը կը գրէ «Հայրենիք»ի (16 փետրուար).—

Ես նախկին Դաշնակցական մըն եմ եւ կ'ուզեմ իմ խումբ մը ընկերներուս հետ ցոյց տալ «միացեալ ճակատ»ին, որ մենք՝ Դաշնակցութեան հաւատացողներս գիտենք պատասխանել իրենց խօսքի սպառնալիքներուն մեր ԳՈՐԾՈՎ:

Երկու լուսատու փարոսներ՝ ինչպիսին են զոյգ «Հայրենիք»ները, տարածելու համար ես կ'ուզեմ որ 19 ընկերներ գործակցին ինծի մինչեւ ՄԱՅԻՍ 28, «Հայրենիք»ի խմբագրութեան նուիրելու համար 200 նոր բաժանորդ: Այս բացառիկ քէմփէյնին ես իմ մասնակցութիւնը յօժարութեամբ կը բերեմ 100 տոլարով:

Այս կերպով մենք մէկ քարով երկու թռչուն զարկած պիտի ըլլանք, Ա. անկարող ընթերցողներու մտաւոր սնունդ պիտի մատակարարենք, Բ. «Հայրենիք»ի 200 բաժանորդ նուիրելով 200 ապտակ զարկած պիտի ըլլանք «միացեալ»ի ճակտին:

Կը նուիրեմ նաեւ 5 բաժնեգին՝ «Հայրենիք Ունքլի» ուղարկուելու համար, ուր որ դուք կը կամենաք:

Թող գիտնան մեր հակառակորդները թէ ի՞նչ կը նշանակէ Դաշնակցութեան մամուլին դէմ պոյքոթ ընել:

⁂ Տիթրոյիթի ցեղակրօն միութիւնը ձեռնարկած է 400 բաժանորդ գտնելու «Հայրենիք» շաբաթաթերթին համար (*անգլերէն*): Միւս շրջաններն ալ աշխատանքի լծուած են:

Ստավիսքիի չէքերը ֆննիչ յանձնաժողովին առջեւ

ՆՈՐ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Սէնի հարցաքննիչ դատաւորներէն երկուքը գիշերը ցերեկին խառնելով, վերջացուցին Ստավիսքիի 1200 չէքերուն արմատներու քննութիւնը եւ դասաւորումը զոր սկսած էին հինգշաբթի գիշեր: Պակաս են միայն ինը արմատներ որոնց համար կ'ըսուի թէ ամէնէն մեծ գումարները կը ներկայացնէին եւ քաշուած էին շատ կարեւոր անձերու վրայ: Բոլոր արմատները լուսանկարներով պիտի յանձնուի Քննիչ Ցանձնաժողովին, այսօր իսկ: Տիրող կարծիքը այն է թէ դղրդագին յայտնութիւններ պիտի ըլլան եւ կարեւոր անձեր պիտի ձերբակալուին:

Հարցաքննիչ դատաւորները մանրամասնօրէն աչքէ անցուցին իւրաքանչիւր արմատ, նշանակուած գումարները, թուականները եւ անունները են. արձանագրեցին: Իսկ ուրիշ դատաւոր մը աշխատեցաւ իւրաքանչիւր արմատ առանձին յարմարցնել համապատասխան չէքին, եւ ստուգածը ղրկեց ոստիկանութեան մասնագէտին, որպէսզի լուսանկարէ: Այս վերջինը կը զատէր իրարու կցուած չէքերուն արմատները, որպէսզի կարենայ լուսանկարել երկու կողմէն ալ:

Ինչպէս ըսինք, դղրդագին յայտնութեանց կը սպասուի այսօր — վաղը:

Շաբաթ օր ձերբակալուեցաւ փաստաբան Կիպու—Րիպօ, որ ելմտական նախարարութեան պաշտօնատարներէն էր եւ 720,000 ֆրանք ստացած է Ստավիսքիէն: Միեւնոյն ատեն խուզարկութիւն մը կատարուեցաւ իր մտերիմներէն Անրի Միկոյի, այլ անուամբ Շալանքուրի բնակարանը եւ 25 չէքի արմատներ, ինչպէս եւ ուրիշ կարեւոր թուղթեր բռնուեցան: Խուզարկուեցաւ նաեւ Տիկին Ստավիսքիի փաստաբաններէն Պ. Կոլիէի տունը:

Պայոնի հարցաքննիչ դատաւորն ալ իր կարգին յառաջ կը տանի քննութիւնները: Կ'ըսուի թէ տակաւին մէկ ամիս գործ ունի: Շաբաթ օր հարցաքննութեան կանչած էր Պայոնի դրամատան բարձր պաշտօնատարներէն Տի—կուան, 66 տարեկան: Մարդը ուրախ զուարթ գնաց դատարան, ճամբան կատակելով լուսանկարիչներուն հետ: Պայուսակին մէջ ունէր կարեւոր փաստաթուղթեր, որոնք պիտի ծառայէին արդարացնելու ինքզինքը: Բայց հազիւ 15 վայրկեան հարցաքննուելէ յետոյ, յանցապարտ հռչակուեցաւ եւ առժամապէս ազատ ձգուեցաւ:

Ստավիսքիի չէքերէն մէկուն արմատին վրայ նշանակուած է «ի հրաման Քէօյլի երկրագործական գրասենեակին»: Գումարը՝ 100,000 ֆրանք: Պ. Քէօյլ խնդրեց լուսաբանել հարցը, յայտարարելով թէ ինք երկրագործական նախարար չէր այդ չէքը քաշուած ատեն:

Վիէննայէն Փարիզ գալով, հարցաքննուեցաւ նաեւ Ռիթա Կէօրկ, հոնգարացի դերասանուհի մը: Օրիորդը յայտարարեց թէ միայն մէկ անգամ հանդիպած է Ստավիսքիի եւ անոր փաստաբանին, երեսփոխան Պոնուրի, եւ բան չի գիտեր անոր գործերու մասին: Դերասանուհին Վիէննա վերադարձաւ, որով

(Լուրերու շարունակութիւնը երրորդ Դ. էջ)

Պ. ՏԻՐԱՆ ՏԷՐ ՆԵՐՍԷՍԵԱՆԻ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

Տէր Ներսէսեան ընտանիքը կը խնդրէ մեզմէ ծանուցանել թէ ողբացեալ Պ. Տիրան Տ. Ներսէսեանի յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այսօր, երեքշաբթի ժամը 10ին, Փարիզի Հայոց եկեղեցին: Մարմինը պիտի ամփոփուի Փանթէնի գերեզմանատան մէջ:

Մասնաւոր մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբր այն նկատել:

ՀԱՄԱԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԸՆԴՎԶՈՒՄԸ

(ՃԱՌ ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ի ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ)

— օօ —

Ա.

Ընկերներ եւ հայրենակիցներ, Փետրուար 18ի համաժողովրդական ապստամբութիւնը, որի տարեդարձը տօնելու համար հաւաքուել էք այստեղ այսքա՞ն հոծ բազմութեամբ, Հայ ազատագրական պայքարի դրուագներից մէկն է կազմում — ճիշդ է — բայց նա այդ, պայքարի պատմութեան մէջ, բացառիկ տեղ է գրաւում: Նրա բացառիկ նշանակութիւնը կարելի է խտացնել հետեւեալ կէտերի մէջ.—

Ա.— Փետրուարեան ապստամբութիւնը աւելի մեծ եղաւ իր ծաւալով եւ տեւողութեամբ, քան թէ Զէյթունի, Սասունի եւ նոյնիսկ Վանի ապստամբութիւնները: Էլ չենք խօսում Շապին — Գարահիսարի, Ուրֆայի եւ Սուէտիոյ ապստամբութիւնների մասին, որոնց ծաւալն ու տեւողութիւնը աւելի եւս սահմանափակ էր: Ընկ. Վրացեանի զեկուցումից տեսանք արդէն, որ ապստամբութեան բոցերը տարածւում էին Արարատեան դաշտից մինչեւ Լեռնահայաստան՝ հարիւր հազարներով հաշուող ժողովրդական զանգուածներ շարժման մէջ դնելով: Նոյն զեկուցումից տեսանք մենք, որ Փետրուար 18ին բռնկած ազատագրական կռիւը դադարեց միայն յուլիսի կէսօրին, Լեռնահայաստանի պարտութեամբ:(*)

Բ.— Այդ ապստամբութիւնը ոչ միայն աւելի ծաւալուն եւ տեւական՝ այլեւ աւելի խորունկ էր իր քաղաքական բովանդակութեամբ, քան թէ նախորդ ապստամբութիւնները: Վերջիններս առաջանում էին, սովորաբար, ժողովրդի ֆիզիքական գոյութիւնը պաշտպանելու պահանջից դրդուած եւ առաջարդւում անորոշ ազատութիւնների հեռանկարով: Փետրուարեան ապստամբութեան ժամանակ, հայ ժողովուրդը յստակ քաղաքական պահանջ ունէր.— Հայաստանի անկախութեան պահանջը: Եթէ այս պահանջն այնքան հասունացած չլինէր հայ ժողովրդի մէջ, բոլշեւիկեան բռնութիւնները — որ ինչքան էլ տմարդի ու վայրագ լինէին՝ հայ ժողովուրդը ֆիզիքապէս բնաջնջելու նպատակը չէին կարող ունենալ, ի հարկէ — անկարող պիտի լինէին ապստամբութեան մղել ու հայ ժողովուրդը, այն ահաւոր օրերին:

Հայ ժողովրդի այն ժամանակուայ քաղաքական տրամադրութիւնները գնահատելու տեսակէտից ուշագրաւ է հետեւեալ դէպքը, որ պատմել է ինձ ականատեսներից մէկը. «Փետրուար 18ի առաւօտը, իջնում էին Քանաքեռից զանազան զինուած խմբեր՝ «Մեր Հայրենիք» եւ այլ յեղափոխական երգեր երգելով: Ցանկարծ խմբերի առջեւ երեւաց մի կառք, որի միջից ծածանում էր Դաշնակցութեան կարմիր դրօշակը՝ կուսակցական զինանշանով: Ճանապարհի երկու կողմը խռնուած ծովածաւալ բազմութիւնը բուռն ծափերով ողջունեց Դաշնակցութեան դրօշը: Քիչ վերջը երեւաց ուրիշ կառք, որի վրայ ծածանում էր Հայաստանի եռագոյնը: Նորից բուռն ծափեր, որոնց տարափի տակ, ամբողջ ժողովուրդը մի մարդու պէս ծնկի եկաւ եռագոյնի առաջ»:

Պէտք է աւելացնեմ, որ այս պատմութիւնն անողը ինքը Հայաստանի անկախութեան մոլեռանդ ջատագովներից չէ, այլ մէկը՝ որ բաւական երկար ժամանակ պայքար է մղել մեր դէմ՝ ի պաշտպանութիւն Հայաստանի եւ Ռուսաստանի քաղաքական միութեան:

Այսպէս ուրեմն, կասկածից դուրս է, որ փետրուարեան ապստամբութիւնը քաղաքականապէս աւելի խոր իմաստ ունեցող մի ձեռնարկ էր քան մեր նախորդ ապստամբական ձեռնարկները:

Գ.— Փետրուարեան ապստամբութիւնը աւելի մեծ էր իր ժողովրդականութեամբ եւ ազգային համերաշխութեամբ, քան նախորդ ապստամբական ձեռնարկները: Ընկ. Վրացեանի պատմածից դուք տեսաք, թէ ի՛նչ սրտառուչ համերաշխութեամբ իրար թեւ ու թիկունք էին կանգնել այդ պատմական օրերին Դաշնակցականը, սոցիալիստ — յեղափոխականը, սոցիալ — դէմոկրատը, հնչակեանը, ռամկավարը, եւ անկուսակցականների բազմութիւնը՝ գլուխն ունենալով ամենայն Հայոց կաթողիկոսը... Նա պատմեց նաեւ, թէ այդ օրերին ինչպէս մի սիրտ մի հոգի էին դարձել Հայաստանի բանուորը, գիւղացին, այգեպանը, արհեստաւորը, խանութպանը եւ առհասարակ ամէնքը՝ մեծ թէ փոքր, կին թէ տղամարդ՝ որոնք դեռ չէին կորցրել ազգային արժանապատուութեան զգացումը:

Անշուշտ մեր նախորդ ապստամբական ձեռնարկները եւս, ընդհանուր առմամբ, անցել են ազգային համերաշխութեան նշանակի տակ: Սակայն եթէ աչքի առաջ ունենանք, որ նրանց օրով կուսակցական եւ ընկերային շերտաւորումներն ու հակամարտութիւններն այնպէս խոր չէին, ինչպէս փետրուարեան ապստամբութեան նախօրեակին, իսկոյն կ'երեւայ, որ վերջինս ազգային համերաշխութեան տեսակէտից եւս բացառիկ տեղ է գրաւում հայ ժողովրդի բոլոր ապստամբական ձեռնարկների մէջ:

Դ.— Վերջապէս, պէտք է ասենք, որ փետրուարեան ապստամբութիւնը իր հետեւանքներով աւելի արդիւնաւէտ եղաւ քան նախորդ ապստամբական ձեռնարկները՝ ի բաց առեալ Վանի ապստամբութիւնը: Ճիշդ է, այդ օրերի քաղաքական երազը՝ Հայաստանի անկախութեան վերահաստատումը՝ չիրականացաւ, սակայն բոլշեւիկները հարկադրուեցան, գէթ մի որոշ ժամանակի համար, վերջ տալ իրենց վայրագութիւններին: Փետրուարեան ապստամբութիւնից յետոյ էր, որ Լէնինը հրահանգեց Հայաստանի բոլշեւիկներին՝ հիմնովին փոխել իրենց վերաբերմունքը դէպի հայ ժողովուրդը: Սակայն, եթէ Լէնինի հրահանգն իսկ չլինէր՝ հայ բոլշեւիկներն այլ կերպ վարուել չէին կարող: Նրանք այնպէս լեղապատառ էին դարձել ժողովրդական զայրոյթի պոռթկումից եւ այնպէս էին խորտակուած, որ հայ ժողովուրդը՝ թուք նետելով նրանց երեսին՝ տասնեակ հազարներով թողեց տուն տեղ, տարագրութեան չարչարանքները գերադասելով նրանց խոստացած դրախտից — որ, ուզէին թէ չուզէին, պէտք է ջանային մոռացնել տալ հայ ժողովուրդին իրենց դաժանութիւնների յիշողութիւնը: Դրա համար էր, որ նրանք, ապստամբութիւնը ճնշելուց յետոյ, ընդհ. ներում հռչակեցին, գերիներից շատերին ազատ ձգեցին եւ ձեռք — ոտք ընկան Պարսկաստան ապաստանած տարագիրներին Հայաստան վերադարձնելու համար:

Բացի Վանի ապստամբութիւնից, որ Վասպուրականի հայ ժողովրդի մի զգալի մասը փրկեց անխուսափելի բնաջնջումից, մեր մնացած ապստամբական ձեռնարկները գրեթէ միմիայն հերոսական գործերի եւ անմոռանալի առաքինութիւնների յիշողութիւն են թողել մեզ: Սակայն Փետրուարեան ապստամբութեան արդիւնքը բարոյական չէր միայն, այլ եւ քաղաքական: Քաղաքական այն իմաստով, որ նա զգալի բարելաւում առաջ բերաւ բոլշեւիկեան լծի տակ ընկած հայ ժողովրդի վիճակի մէջ:

X

Այսքան կարեւոր նկատումներով բացառիկ տեղ գրաւելով հայ ազատագրական շարժման մէջ, Փետրուար 18ը արտասահմանի հայութեան մէջ չէ վայելում այն ժողովրդականութիւնը, որին արժանի է իրաւամբ: Ի՞նչն է սրա պատճառը:

Պատճառները երեք կարգի կարելի է բաժանել. առաջին՝ բոլշեւիկեան կեղծ մեկնաբանութիւնների պարտադրութիւն, երկրորդ՝ դիտաւորեալ անբարեխիղճ վերաբերմունք դէպի պատմութեան փաստերը եւ երրորդ՝ անիրազեկութիւն այդ փաստերի մասին:

Առաջին պատճառի մասին խօսելն աւելորդ է. Հայկական բոլշեւիզմը, որ բաւական նեղութիւնների մատնեց ձմեռուան բուք ու բորանին Հայաստանի մայրաքաղաքէն եւ այլ տաքուկ անկիւններից վտարուելով դէպի Շարուր ու Նախիջեւանի ամայացած վայրերը՝ բնական է, որ պէտք է որակէր փետրուարեան ապստամբութիւնը իբրեւ արկածախնդրութիւն, մաուզերիստական ձեռնարկ եւ էլ չգիտեմ ինչ: Բնական է նաեւ, որ բոլշեւիզմի արտասահմանեան գործակալներն ու պնակալէզները ի պաշտօնէ պէտք է մոլորեցնեն իրենց խօսքին հաւատացող միամիտներին՝ նրանց մէջ ժխտական տրամադրութիւններ մշակելով դէպի փետրուարեան ապստամբութիւնը:

Զարժէ կանգ առնել եւ երկրորդ պատճառի վրայ, որ մենք անուանեցինք դիտաւորեալ անբարեխիղճ վերաբերմունք դէպի պատմական փաստերը: Այսպիսի վերաբերմունքի հեղինակներն են հանդիսանում մեր ռամկավարներից շատերը: Նրանք գիտեն, որ փետրուարեան ապստամբութիւնը համաժողովրդական ցասման արդիւնք էր: Գիտեն նմանապէս, որ այդ ապստամբութեանը գործօն մասնակցութիւն են բերել Հայաստանի ռամկավարները, որոնք մինչեւ անգամ յաղթահարելով իրենց մեղկ ու թուլամորթ բնութիւնը՝ մի առանձին ռամկավարական զումարտակ էին հանել կռուի դաշտը՝ հայ բոլշեւիկների հետ գնդակներ փոխարինելու համար: Վերջապէս գիտեն նաեւ, որ Հայաստանի ռամկավարները փետրուարեան ապստամբութիւնից յետոյ, տեսնելով, որ շնորհիւ այդ ապստամբութեան Հայաստանում մթնոլորտը փոքր ինչ շնչելի էր դարձել՝ լուր էին ղրկել Հ. Յ. Դ. Արտասահմանի Պատասխանատու Մարմնին, թէ իրենք թոյլ չեն տար, որ Դաշնակցութիւնը միմիայն իրեն վերագրէ փետրուարեան ապստամբութեան պատիւը: Բայց այս ամէնը գիտնալով հանդերձ, արտասահմանեան ռամկավարներից շատերը առանձին պատրաստակամութեամբ բարձրագանգ են տալիս բոլշեւիկների պաշտօնական յերիւրանքներին՝ աջ ու ձախ կրկնելով շարունակ, թէ փետրուարեան ապստամբութիւնը Դաշնակցութեան «աւանտիւրան» է եւ եւ ուրիշ ոչինչ ... Միանգամ հարցը այս հողի վրայ դնելուց յետոյ՝ նրանց համար այլ եւս հեշտանում է անարգանքի սեւին դամել փետրուարեան փառապանծ հերոսամարտը ... Որովհետեւ, չէ՞ որ այս մարդիկ անպատկառութիւնն իսկ ունեցած են սեւով սպիտակի վրայ գրելու, թէ գաղթահայ կազմակերպութիւնը, Հայոց լեզուի պաշտպանումը, Հայոց դպրոցների բարգաւաճումը եւ ընդհանրապէս հայկական մշակոյթի սատարումը — ամէնքն էլ լաւ եւ օգտակար գործեր — պէտք է նկատուին խութերի եւ վնասակար, եթէ նրանց մէջ Դաշնակցականների մասնակցութիւնը կայ ... Արդ՝ բանից յետոյ արժէ՞ այլ եւս խօսք վատնել այս կարգի «Հայերի» հոգեկան վատութիւնն ու այլանդակութիւնը երեւան հանելու համար ...

Սակայն երրորդ պատճառը, այսինքն պատմական փաստերի անիրազեկութեան վերացումը լուրջ ուշադրութիւն է պահանջում մեզնից, որովհետեւ, շնորհիւ մեր անտարբերութեան, այդ անիրազեկութեան զոհ են դառնում մեր պարկեշտ հայրենակիցներից շատերը:

Սրանց առարկութիւնը փետրուարեան ապստամբութեան դրական արժէքի դէմ խտանում է յատկապէս մի կէտում: Նրանք անթոյլատրելի են համարում, որ հայ ժողովուրդը, ինչ պայմաններում էլ լինի, զէնք բարձրացնի իր սեփական կառավարութեան դէմ:

Կարելի է, անշուշտ, բարեմտօրէն հասկանալ այսպէս մտածող անկեղծ հայրենակիցներին: Նրանք, օտարի տիրապետութիւնից դառնացած, հայկական կառավարութեան կարօտն ունին իրենց սրտերում եւ չէին ցանկանայ, որ հայ մարդը ոտքի ելնէ որ եւ է հայկական կառավարութեան դէմ, ինչ արատներ էլ վերջինիս վերագրուելու լինին: Սակայն եթէ մենք այս տրամաբանութեամբ շարժինք՝ ո՞ւր կը հասնինք: Կը հասնինք այնտեղ, որ կը սկսինք դատապարտել իրենց մեծ յեղափոխութեամբ հպարտացող Ֆրանսացիներին, որովհետեւ այդ յեղափոխութիւնը դարձած էր ֆրանսական ազգային կառավարութեան դէմ, կամ կը պախարակենք Ռուսներին, որ 1917ի գարնանը մի հոյակապ ընդվզումով տապալեցին ցարական կառավարութիւնը եւ, ընդհանրապէս, խոտելի կը գտնենք մարդկային պատմութեան պատիւ բերող յեղափոխութիւնները ու ապստամբութիւնները, որովհետեւ նրանք մեծ մասամբ այսպէս կոչուած ազգային կառավարութիւնների դէմ են ուղղուած եղել: Ո՞ւր է մեր բարեմիտ հայրենակիցների ուզածը ...

Բայց նրանց առարկութիւնների անհիմնութիւնը աւելի եւս ակներեւ կը դառնայ, երբ պարզուի ազգային էութիւնը այն հայկական կառավարութեան, որի դէմ ծառացաւ հայ ժողովուրդը իր բոլոր կուսակցութիւններով եւ հասարակական խաւերով:

Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

(*) ԽՄԲ.— Բաղդատութեան այս մասը չի համապատասխաներ տուեալ պարագաներուն:

ԱՆԾԱՆՕԹ ՄՆԱՑԱԾ ՎԵՐՏԻՆ

»»» «««

Վէրտիի բաղձանքն էր իր նամակները եւ օրագրութիւնները այրել իր մահէն վերջ: Իր ամենասիրելի Թոռը՝ Մարիա Գարարա՝ իր անմահ մեծ հօրը կամքին հաւատարիմ, Սանթ Ագաթա պալատին մէջ գտնուած ամբողջ թղթակցութիւնը եւ գրաւոր գոյքերը այրեց: Անկէց ի վեր երեսուն տարիներ անցած են: Անցեալներս նոր նամակներ եւ գրութիւններ երեւան եկան: Անմիջապէս Ալպերթի նամակները հրատարակեց, որոնք տասը տարիներու շրջան մը մէջ փոխանակուած են Վէրտիի եւ կոմս Օփրանտինօ Արիվապէնէի միջեւ: Այս նամակները ցոյց կուտան մեզի Վէրտին բոլորովին նոր լոյսի մէջ:

Երբ Պէլլինիի մահէն վերջ անոր նամակները հրատարակուեցան, Վէրտի հետեւեալը գրեց Արիվապէնէի. «Ի՞նչ հարկ կայ հրատարակել երգահանի մը նամակները: Կողովը նետուելիք նամակներ, որոնք բնաւ յաւակնութիւն չեն կրնար ունենալ իբրեւ գրական գեղարուեստական գործ մէջտեղ հանելու: Չի՞ բաւեր միթէ որ երգահանը սուլուի բեմին վրայ... Պէ՞տք է որ իր նամակներն ալ նոյն ճակատագրին հանդիպին:

Վէրտի համբաւաւոր մեծերուն մասին կը գրէ.— Անհաճոյ բան է համբաւաւոր ըլլալը: Այդ պզտիկ «համբաւաւոր մեծերը» շատ սուղի գնած են իրենց ժողովրդականութիւնը: Ժամ մը հանգիստ չեն տար անոնց, ոչ կենդանութեանը, ոչ ալ մահէն վերջ:

Այս ըսածին ոյժ տալու համար, ինք ալ սաստիկ կը քննադատէ իր ժամանակակիցները: Երգի համար իրեն տաղ կամ քերթուած հայթայթող բանաստեղծ Արիկօ Պօյթոյի մասին հետեւեալը կը գրէ նամակի մը մէջ.— «Ընդունակ, կարող մարդ մըն է, բայց միշտ կը փափաքի ինքնատիպ երեւալ եւ ամէն տեղ ու այլանդակ բաներ կը գրէ: Կը պակսի իրմէ անմիջականութիւնը եւ երաժշտական հիմնական շարժառիթը: Այլ շատ մը երաժշտական տաղանդ ունի, բազմազան, բայց ոչ հիմնական»:

Երիտասարդ Փուչինիի հանդէպ Վէրտի շատ բարեացակամ գտնուած է: «Վիլլի»ի առաջին ներկայացումէն վերջ հետեւեալը կը գրէ անոր մասին.— «Փուչինիի մասին իբրեւ երաժիշտ շատ լաւ բան լսած եմ: Արդիական ուղղութեան կուսակից մըն է, յարգող մըն է, ինչ որ բոլորովին բնական է: Սակայն մեղեդիի շատ կպչուած է — որ ոչ արդիական է, ոչ հին: Կը գտնեմ որ համերգական տարրը անոր մէջ գերակշիռ է»:

Պէրլիօզի մասին հետեւեալը կ'ըսուի Վէրտիի մէկ նամակին մէջ.— «Խե՜ղճ, բարկացոտ, դառնացած եւ անյաջող հոգի մըն է, բայց մեծ եւ նշանաւոր գլուխ մը: Բացառիկ զգացում մը ունի նուագածութեան համար, եւ շատ մը նկատումներով Վակներէն անցած է: Միայն թէ չափ չի ճանչնար, եւ անթերի գեղարուեստ ստեղծելու համար անհրաժեշտ եղող համակչռութիւնը կը պակսի անոր»:

Վէրտիի ուրիշ մէկ նամակին մէջ գրուած է.— «Կունօ մեծ երաժիշտ մըն է, Ֆրանսայի առաջին երգահանը, բայց անոր կը պակսի տրամաթիկ ոյժը: «Փաուսթ»ը անգամ [illegible] տիկցաւ իր ձեռքին մէջ: Նոյնը [illegible] մէոյի եւ Ժիւլիէթ»ի համար: [illegible] մտերմական մանրամասնութիւններ [illegible] մէջ լաւ են, բայց կացութիւններ [illegible] նկարագիրներու ներկայացումն [illegible] կը տկարանայ»:

1865ին Վէրտի կը գրէ Ռիշար Վակ[illegible]ների վրայ.— «Թանհէուզերի [illegible] խերգանքը (ուվէրթիւռ) լսեցի. [illegible] մարդը խենթ է»:

Ուրիշ անգամ մըն ալ կը գրէ [illegible] «Ես ալ գիտեմ թէ կայ երաժշտութիւն մը, որ ապագային երաժշտութիւն [illegible] արդիական երաժշտութիւնն է: [illegible] այսօր տակաւին այն կարծիքի [illegible] ծառայեմ եւ հաւանաբար ապագային ալ նոյնպէս, թէ կօշկակարը ամէն [illegible] առաջ երեսի եւ ներբանի կաշիի պէտք ունի: Սակայն օփերայի մը համար ինչ ուղղութեան ալ պատկանի [illegible] մարդ ամէնէն առաջ երաժշտութեան միայն պէտք ունի»:

Ճուզեփէ Վէրտի, Պուսէթօյի [illegible] բնզակին զաւակը, տասը տարեկան հասակին երաժշտութեամբ [illegible] երեք լիռ կը շահէր: Ամէն ուրբաթ [illegible] կիրակի օրերը պարտաւոր էր Պուսէթօյին երեք քիլոմէթր հեռու Ռոնկոլ[illegible]լէի եկեղեցին երգեհոն զարնելու: Վէրտի միշտ հաւատարիմ մնաց իր հայրենիքին: Երբ արդէն ալ [illegible] խարհահռչակ էր, Պուսէթոյի [illegible] Սանթ Ագաթայի մէջ կալուած մը [illegible] պզտիկ դղեակ մը գնեց: Երբ հոն [illegible] գիտնի պէտք ունենար, հոն կը [illegible] ուէր: Ձմեռը անգամ մը քանի մը [illegible] քաղ գիւղացիներ տեսաւ որոնք [illegible] մը տղոց հետ Պուսէթօյին կ'անցնէին: Տղաքը բոկոտն էին այն սառ[illegible] ցուրտին: Այս տեսարանէն զգածուած [illegible] ցաւ Վէրտի: Սանթ՝ Ագաթա հասնելուն պէս, հրամայեց իր ծառայի[illegible] անմիջապէս կառք նստիլ Փարմա երթալ եւ հարիւր զոյգ կօշիկ գնել [illegible] սէկ բոկոտն տղոց համար: [illegible] Ցետոյ գրեց [illegible] Պուսէթօյի [illegible] խնդրելով որ [illegible] աղքատներուն բաժնէ:

«Բայց շատ կ'աղաչեմ որ, կ'ըսէ Վէրտի, ո՛չ ոք գիտնայ թէ ես եմ [illegible] իրողը»:

Վէրտի շատ պարծենկոտ էր, բայց ոչ թէ իր վարպետի անմահ գործերուն վրայ, այլ սուրճ եփելու իր արուեստին վրայ: Ուրիշին եփած սուրճը բնաւ համով չէր գար իրեն, եւ երբ հիւր ունենար, միշտ ինք կը պատրաստէր սուրճը: Առօրեայ [illegible] բերէր եւ կը պատրաստէր, որպէս թէ հանդիսաւոր գործ մը կը կատարէր: Երբ հիւրերը հիացում յայտնէին իր եփած սուրճին վրայ, Վէրտի ինքզինքը երջանիկ կը զգար եւ գոհ: Ասիկա [illegible] —կ'ըսէր— իր կեանքին ամէնէն գեղեցիկ պահն է ...»:

Վէրտի մոլի էր թղթախաղի [illegible] նուանուած կը սիրէր Սքօփօնէ կոչուած իտալական թղթախաղը: Կը կարծէր թէ այդ խաղին ամէնէն վարպետն է [illegible] մինչեւ վարպետը Նափոլիցի նուա[illegible]գածու Լէոնքավալլօ Մուկինոնէն էր, որ [illegible] սակայն յաճախ գիտմամբ կը կորսցնէր Վէրտիին հաճոյք պատճառելու համար, որովհետեւ եթէ Վէրտի [illegible] կու փարթի կորսնցնէր իբրեւ [illegible] կատաղութիւն կ'իմանար: Իրիկուն [illegible] Վէրտի երեք փարթի կորսնցուց [illegible] բու հոնէ: Այն ատենէն սրտնեղ[illegible] ցաւ որ Մուկինոնէ առաջարկեց [illegible] կլլ երթալ առաջ փարթի մըն ալ [illegible] խաղալ: Թողուց որ Վէրտի երեք փարթ[illegible]

ԳՐԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԹԼԿԱՏԻՆՑԻՆ ԵՒ ԻՐ "ԷՆԴԻ ԴԷՄԷՆ,,Ը

— օօ —

Ուրեմն բուն մահը մոռցուած ըլլալն է: Յիշատակն ու յիշուիլը՝ բուն անմահութիւնը: Ու ատոր համար չէ՞ [illegible]էն, որ մեր բարի ու իմաստուն նախնիքները, մեր հարազատ ու փիլիսոփայ պապերը, անմահութեան տը[illegible]են ամէնէն գրական ու ճշմարիտ [illegible]ակութիւնը: Կը յիշեմ մանկութենէս, երբ շաբաթ երեկոները, նահապետական սեղանին շուրջ հաւաքուելէ [illegible]ջ, խունկի ծուխ մը ամպի մը [illegible] կը տարածուէր մեր երդիքին [illegible] ու բոլոր անկիւնները: Մենք մեր [illegible]րը օրհնակելու ձեւերով՝ խունկի ծուխովը կ'օծէինք մեր զգեստները, [illegible]անգիտակցօրէն մեր շրթունքները [illegible]ելով ու խաչակնքելով: Մեծերը [illegible]չէին մեզմէ անդարձ բաժնուողները, անոնց հոգիները ծուխով կը [illegible]նային ու կուգային գրաւել իրենց [illegible] տեղերը, կիրակնամուտքի այդ [illegible] պահերուն...: Հայ ժողովուրդը դարերով այսպէս յիշեր է իր մեռելները, եթէ նոյն իսկ անոնք չեն հանգչէր գեղարուեստական, նրբաքանդակ շիրիմի մը տակ, ու կակուղ հող մը միայն փայփայեր է անոնց ոսկորները...

Թլկատինցին կ'ողբայ կորուստն ու մոռացումը այդ եւ ատոր նման պապենական, նուիրական աւանդութիւններուն, որոնք կը բացատրեն հայ ժողովուրդին դարաւոր անցեալն ու կեանքի կենդանի դաւանանքը:

Գրագէտին ուրիշ մէկ մտահոգութիւնը, արտադրելու համար այսպիսի գործ մը, մեր գրականութեան մէջ եզական, եղած է այն՝ որ ցոյց տայ ամբոխին ու ապրող զանգուածներուն, թէ ձեր երեւակայած դժոխքն ու իր արհաւիրքները, պատիժները ու տանջանքները շա՛տ աւելի տանելի են ու մխիթարական են, քան այն աշխարհը, որուն մէջ կ'ապրինք, վայելելով արեւը, լուսինն ու աստղերը՝ կապոյտի անսահմանութեան մէջ...

Շարուր - Աւագն է, որ իր վերջին խօսքը կ'ուղղէ ատենականին, բաժնուելէ առաջ.

— «Թող չզան, թո՛ղ չլսեն, թող նոյն իսկ աչք գոցեն: Բան մը չպիտի կրնայի ըսել: Հասկցուր այսպէս, պատմէ իրենց թէ հոս գերեզմանէն անդին, կայարանը իր բոլոր մթութիւններովն ու արհաւիրքով տառապանքներովը է'ն երջանիկ տեղն էր արեւին աշխարհէն եկողներուն համար»:

Իրա՞ւ, այս աշխարհն աւելի տառապալից, դժոխային ու արհաւիրող է քան մարդկային միտքին ու երեւակայութեան երկնած դժոխքի մը եւ քաւարանի մը գոյութիւնն ու իրենց սարսափները... (Այս առթիւ վկայութեան կանչենք Անաթոլ Ֆրանսի մէկ արտայայտութիւնը, Օկիւսթ Ռոտէնի Porte de l'Enfer հոյակապ քանդակին առթիւ, որ դժոխքը կը ներկայացնէր.

— «Մեր յաւիտենական տառապանքներուն պատճառները մեր մէջն են. Մեր մէջն է որ ունինք այն կրակը, որ կ'այրէ մեզ: Դժոխքը աշխարհն իսկ է, մարդկային գոյութիւնը, ժամանակին փախուստը, այն կեանքը, որուն միջոցին անդադար կը մեռնի մարդ»:

X

Հետեւինք նիւթին:

[illegible] մը մէջ հաւաքուեր են քանի մը քաղաքացիներ.— Քաղէքցի շնորհքով տունի մը հայրը. երեսէ ինկած մը. դրամատէր մը, քահանայի մը տղան, մէկը՝ որ ետքէն հարստացած է, թաղականի դէմքը կրող մէկը, նշանաւոր կծծի մը եւ վերջապէս որբանոցի մը պաշտօնեան:

Տեսարանը Խարբերդի մէջ տեղի կ'ունենայ: Սակայն, եթէ տեղային բնաւորութիւն ունեցող պայմանները, որոնք շատ աննշան են, հեռացնենք, եւ դերակատարներուն անունները փոխենք, կը ստանանք գործ մը, որ կրնայ պատշաճիլ բոլոր ժամանակներուն, քանի որ հոն շօշափուած ընկերային վէրքերը միշտ ալ գոյութիւն պիտի ունենան: Եւ մանաւանդ մտածող մարդուն հոգեկան անձկութիւնը եւ դժբախտութիւնը, որոնք կապուած են մահուան անիմանալի խորհուրդին հետ: Ասիկա արդէն կը բաւէ, որ կեանքը նկատուի տառապանքի եւ դառնութեան աղբիւր մը.

Թլկատինցին հետեւեր է կեանքի բացասական երեւոյթներուն, որոնք վատասերած ընկերութեան մը ծնունդ տուեր են, ուր ամէն անձ կեղծիքի, խաբէութեան, չարաչահութեան ու ցաւի հետամուտ է եղած:

Շարուր - Աւագը էնդի Դէմէն նամակներ է բերեր, զոր կը յանձնէ իրենց տէրերուն: Նամակներուն ընթերցումը կը պարզէ մեր առջեւ կեանքի այն իրական դժոխքը, որուն մէջ կ'ապրէին մեռնողները, ու հիմա խորհուրդ կուտան արեւուն ժպտողներուն, չհետեւիլ այն ճամբուն, որուն զոհերն եղան իրենք: Որ եւ է վերլուծումէ աւելի, հեղինակէն կարեւոր մէջբերումները լաւագոյն գաղափարը պիտի տան ընթերցողներուն:

Գրագէտը կը համրէ մեղքերուն ահաւորները: Կայ մէկը, Գլէն, որ «տոկոս բանեցնողն է, աղբարն աղբօրմէն զատեր, տղան հօրմէն բաժներ, [illegible] ալ իրենց օրինաւոր ժառանգութենէն զրկեր է: Զինքը կ'ամբաստանեն նաեւ թէ՝ «այն ինչ.. չարաշահութեան տեսակներուն հեղինակը եղած ըլլայ...: Կնոջը հաւատարմութեան վրայ կասկածելու եւ զայն պարապը չարչրկելուն համար՝ սեւագիր էջ մը բացեր է անոր դատապարտութիւնը»:

Դրամատէր Զմերուկ Զաքարին հայրը մէկն է դատապարտուած «ի Տարտարոս» այն ոճրագործի մեղքերով, որ երկրի վրայ զազան մը ապրեցաւ, դրացնին եղբայր մարեց, երկինքի դէմ ամբարիշտ հայհոյողն եղաւ: Շարուր - Աւագ կը պատմէ իր տեսածները: «Այս ոճրագործին կռնակը մերկ չըսուելու համար, կարմիր շամ[illegible]պիկ մը կար, շլինքին խոշոր երկաթէ քար մը ձգուած, ճակտին ու դէմքին ուրիշ մասերուն վրայ ալ խարանի հետքեր կային: Ականջին մէկը չկար, միւսէն պղինձէ լայնկեկ տախտակ մը յարմարցուեր էր, որուն դուրսի երեսին վրայ կը կարդացուէր իր պատիժը»:

Իր գրականութեան մէջ, շատ անգամ, գաւառացի գրագէտը խօսեր է անարժան կղերականին վրայ: Անգութ կերպով դրէր սահեր էր թուղթին վրայ՝ գծելու համար հայ կղերականութեան պատկերը:

ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐՍԱՄԵԱՆ

(Շար.)

(2)

Թի չահի: Բայց խարէութիւնը խմա-ցաւ Վէրտի, եւ խոկոյն նստած տեղէն ցատկելով թուղթերը գետին նետեց եւ խեղճ նուագածուին երեսին ծանր խօսքեր ըսաւ: Մունիօնէ չհամարձակեցաւ երբեք օր անոր երեւնալ: Եղածը ինչ էր որ, մէկ փարթին հազիւ քսան սանթիմ:

Վէրտի շատ բարեգործ էր, թէեւ երբեք չէր խօսեր այդ մասին: Իր երբեք չէր խմացուեցաւ որ երկար ժամէն ետքը խմացուեցաւ որ երկար տարիներ նպաստ կուտար ծերունի երգիչի մը որ տասը տարի առաջ իր օփերէն մէկուն մէջ դեր ունեցած էր: Քաներէն մէկուն մէջ դեր ունեցած էր: Մեռնելէն քանի մը օր ետքը սենեակին մէջ նամակ մը գտնուեցաւ, «Սինեօր Գարլօ, Գաթանիա» հասցէով: Բացին եւ մէջը տեսան 500 լիռ: Վէրտիի հրաւերը անգամ մըն ալ հասցէին տարակիչը նայեցաւ եւ ըսաւ.— «Գարլօն անունն է 80 տարեկան թէնօրի մը՝ որ քառասուն տարի առաջ Թրովաթօրէն երգած է»: Վէրտիի ծառան ալ ըսաւ թէ վարպետը ամէն ամսուան կիսուն այս հասցէով նամակ կը ղրկէր: Բայց տեսակ մը զգուշաւորութեամբ: Բարի էր Վէրտի: Ամէնքը կը վկայէին այս մասին:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻ ԼՈՒՐ ՄԸ

— :-: —

Թուրքիոյ հեռագրական գործակալութիւնը վերջերս հաղորդեց թէ երկրաշարժ պատահած է Հայաստանի մէջ, (հեռագրին մէջ աղաւաղուած էին աշխարհաքաղաքներու եւ քաղաքներուն անունները, Ստեփանօկիր եւ Կէրուսի, զորս Պոլսոյ թերթերը փորձեր էին ճշդել ու գրեր՝ Գորիս եւ Ստեփանակերտ): Ըստ հեռագրին՝ երկրաշարժը տեղի ունեցած է փետրուար 22ին:

Հայաստանէն ստացած ենք մինչեւ փետր. 18 թուակիր թերթերը: Ուրեմն կանուխ է դեռ Երեւանի թերթերուն մէջ փնտռելու համար լուրին ստուգութիւնը: Սակայն կը թուի թէ Անատոլուի գործակալութեան հեռագիրը արձագանգն է փետր. 10 թուակիր հեռագրի մը: Անատոլուի գործակալութեան հեռագիրը, արդարեւ, նոյն նախադասութիւններն ունի, թէեւ համառօտ: Ըստ Թրքական հեռագրին, «Անդրկովկասի շարժագրական հաստատութեան արձանագրութեանց համաձայն, իր կեդրոնին մէջ 6 կէտի կը հասնի երկրաշարժին ուժը»:

Եւ ահա հեռագիրը, որ Անդրկովկասեան հեռագրական գործակալութիւնը կը հաղորդէ 10 փետր. Թուականով.

ԹԻՖԼԻՍ.— Գիտութեանց Ակադեմիային Անդրկովկասեան ճիւղին Թիֆլիսի կեդրոնական շարժագրական կայանին գործիքները փետրուար 9ի գիշերը, ժամը 12.18ին, արձանագրեցին երկրաշարժի ցնցումներ: Երկրաշարժը պատահած է Թիֆլիսէն 105 քիլոմէթր հեռաւորութեան վրայ: Շարժագրական կայանին տուած տեղեկութիւններուն համաձայն, երկրաշարժի երկու ցնցումներ զգալի եղած են Իջեւանի մէջ:

Թիֆլիսի մէջ երկրաշարժն զգալի եղաւ քաղաքին բոլոր մասերուն մէջ 4 կէտի ուժով: Գործիքներու արձանագրութեան ստեղծանէն դատելով, երկրաշարժը իր կեդրոնին մէջ զգալի ուժ չէր ներկայացներ»:

Եթէ այս լուրին արձագանգն է, որ կը հաղորդէ Անատոլուի գործակալութիւնը, աննշան երկրաշարժ մըն է եւ մտահոգութիւն չի ներշնչեր:

«ԳՐԱԿԱՆ ՍԵՐՈՒՆԴ»

»»»·«««

Փետրուարի սկիզբը Երեւանի մէջ լոյս տեսաւ այս անունով ամսաթերթ մը, «գրական եւ քննադատական», իբրեւ օրկան Հայաստանի Գրողներու Միութեան: (Փակուեցա՞ւ արդեօք «Գրական Թերթ»ը, որ օրկանն էր այդ Միութեան):

«Գրական Սերունդ»ի խմբագիրն է Նայիրի Զարեան:

Ամսաթերթին նպատակն է «յառաջ քշել երիտասարդ գրողները եւ ուղղութիւն տալ անոնց, ուժ տալ քննադատութեան, բացատրել խորհրդային գրականութեան պարզած հարցերը»: Ամսաթերթը պիտի ունենայ հետեւեալ մնայուն բաժինները.—

1.— Գրական — գեղարուեստական, 2.— Տեսաբանական — քննադատական, 3.— «Ի՞նչպէս են աշխատեր գրականութեան վարպետները», 4.— Գրական խորհուրդներ, 5.— Գրախօսութիւն, 6.— Երգիծանք, 7.— Քրոնիկ:

Ամսաթերթը պիտի ունենայ նկարներ եւ ծաղրանկարներ:

ՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

0000

Փետր. 19ին տեղի ունեցաւ Հայ Գրողներու Ընկերակցութեան տարեկան ընդհ. ժողովը: Ընդհ. ժողովը առժամեայ դիւան մը ընտրեց՝ Պ. Վրացեան (նախագահ) եւ Պ. Աթմաճեան (քարտուղար):

Կարդացուեցաւ վարչութեան նիւթական եւ բարոյական համարատուութեան մէկ տարուան տեղեկագիրը: Ընդհ. ժողովը վարչութեան մէկ տարուան գործունէութիւնը գնահատութեան արժանի նկատեց, յայտնելով իր գոհունակութիւնը եւ ծրագրի տրամադրութիւններէն կարեւոր մաս մը գործադրուած գտնելով:

Ներկայ անդամներուն կողմէ կարծիքներու փոխանակութիւն տեղի ունենալէ եւ առաջարկներ ներկայացնելէ վերջ, ընդհ. ժողովը փափաք յայտնեց, որ Ֆրանսահայ գրողները աւելի տաք վերաբերում ցոյց տան Հայ Գրողներու Ընկերակցութեան հանդէպ: Նորընտիր վարչութեան պարտականութիւններէն մէկը նկատուեցաւ հետապնդել նոր անդամներու ընտրութիւնը եւ խիստ ըլլալ անոնց հանդէպ, որ թէ իրենց պարտականութիւնը չեն կատարեր եւ թէ իրենք զիրենք բարոյական կապերով կապուած չեն նկատեր Հայ Գրողներու Ընկերակցութեան:

Ըստ օրէնքի վարչութեան գործունէութեան մէկ տարուան ժամանակաշրջանը լրացած ըլլալով, ընդունուեցաւ անոր հրաժարականը:

Միաձայնութեամբ նոր վարչութեան անդամ ընտրուեցան.— Օր. Արաքսի Թորոսեան, Տիկ. Լաս, Պ.Պ. Լ. Բաշալեան, Ժիրայր Եաղմուրեան, Լեւոն Մեսրոպ, Մկրտիչ Պարսամեան, Հրաչ Սարգիսեան: (Բացի Տիկ. Լասէ եւ Պ. Ժ. Եաղմուրեանէ, մնացեալ հինգը նախորդ վարչութեան կ'անդամակցէին:

Հաշուեքննիչ մարմնոյ անդամ ընտրուեցան բժիշկ Լ. Գրիգորեան եւ Ս. Վրացեան:

⁂ Հայ Գրողներու Ընկերակցութեան տարեկան տեղեկագրէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

Ընկերակցութիւնը հիմնուած է 1933 յունուար 9ին Փարիզի մէջ, նպատակ ունենալով.

Ա. Ընկերային եւ արհեստակցական հիմերու վրայ հաստատել մարմին մը եւ զայն դարձնել բարոյական եւ իրաւական կապ, անխտիր բոլոր հայ գիւղերուն միջեւ:

Բ. Պաշտպանել հայ գրողին իրաւունքները:

Գ. Օգտուիլ այն դիւրութիւններէն, որոնք այս երկրին իշխանութեանց կողմէ լայնօրէն տրամադրուած են նման ընկերակցութեանց, Ֆրանսացի թէ օտար:

Ֆրանսական իշխանութիւնները Հայ Գրողներու Ընկերակցութեան կանոնագիրը հաստատեցին 1933 մարտ 1ին: Պաշտօնը յայտարարուեցաւ պաշտօնաթերթի մարտ 20 եւ 21 թիւերով:

Ընկերակցութեան կազմութիւնը նամակով մը հաղորդուեցաւ Ֆրանսական Սօսիէթէ տէ ժան տը Լէթրի, որուն նախագահը Պ. Կասթօն Ռաժէօ ջերմօրէն շնորհաւորելով հայկական քոյր մարմնի մը ստեղծումը Փարիզի մէջ, կը յայտնէր թէ որ եւ է առիթով պատրաստ են օգտակար ըլլալու անոր:

Ոստիկանութեան վերստեսչութիւնը յանձն առաւ վարչութեան յանձնարարականը ներկայացնող անդամներու ինքնութեան թուղթը փոխել գեղչուած սակով: Մինչեւ հիմա 40է աւելի անդամներ օգտուած են այս դիւրութենէն:

Վարչութիւնը աշխատեցաւ որոշ հիմնադրամ մը կազմել եւ զայն յատկացնել գրական մրցանակներու: Կատարուած դիմումները, անհատներու եւ Միութեանց մօտ, մնացին ապարդիւն: Գրական մրցանակներու հարցը, հակառակ առաջին տարուան անյաջողութեան, կը մնայ վարչութեան օրակարգին վրայ:

Վերջին տարիներու տնտեսական տագնապը դժնդակ կացութեան մատնած է մասնաւորապէս հայ գրողը: Կարելի եղաւ 5000 ֆր.ի գումար մը ստանալ Նանսէնեան Միջ. Գրասենեակէն: Մէկ մասը յատկացուեցաւ քանի մը անդամներու, որոնք նեղ վիճակի մէջ էին: Մնացեալը մեր պահեստի գումարն է մինչեւ յառաջիկայ աշուն:

Այս տարուան յունուար 21ին տեղի ունեցաւ ցերեկոյթ մը ի պատիւ մեր անդամներէն Պ. Լ. Բաշալեանի: Հանդէսը տեղի ունեցաւ Միւթիւալիթէի մէջ: Կը նախագահէր Պ. Գ. Նորատունկեան: Հայ Գրողներու Ընկերակցութեան անդամներուն կողմէ յարգանքի առաջին ցոյցն էր այդ ցերեկոյթը:

Յաջորդ վարչութիւնը քաջալերուած այս առաջին ձեռնարկին յաջողութենէն, կը յուսանք որ կը կազմակերպէ այսպիսի հաւաքոյթներ, որոնք պիտի ամրապնդեն մեր ներքին ընկերական կապը եւ փոխադարձ յարգանքը:

Հայ Գրողներու Ընկերակցութեան անդամներու թիւն է 64:

Տեղեկատու

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ՊԱԼՔԱՆԵԱՆ ՈՒԽՏԻՆ ՆԵՐՔԻՆ ԾԱԼՔԵՐԸ

0000

Վերջերս, Աթէնքի մէջ ստորագրուած պալքանեան ուխտին ներքին ծալքերը սկսած են շատ շուտով երեւան ելլել:

Առաջին պարագան այն է որ կարգ մը մեծ պետութիւններ, որոնք չհաճեցան ... դրդուած են Պալքաններով, դէմ եղած են այդ ուխտին:

Աթէնքի անկախ թերթերէն մին, «Անէքսարտիտօս» սկսած է հրատարակել շահագրգիռ տեղեկութիւններ, զորս մեծ պետութիւններէն մէկուն Աթէնքի դեսպանը տուած է, կ'երեւի, ընդդիմադիր պետերու: Որովհետեւ, Վէնիզէլոսի օրկաններէն մին առկէ առաջ ակնարկ ըրած էր այդ տեղեկութեանց մասին:

Այսպէս Պալքանեան ուխտի ստորագրութեան նախօրէին, Թուրքիոյ արտաքին նախարար Թէվֆիք Րիւշտի պէյ Հանրապետութեան նախագահ Մ. Քէմալէն ստացած է հեռագիր մը, որով վերջինս կը հրահանգէր ստորագրել ուխտը առանց որ եւ է զինուորական յանձնառութեան: Որով, Րիւշտի պէյ յայտնած է թէ ստիպուած պիտի ըլլայ մերժել իր ստորագրութիւնը, եթէ պահանջուած իմաստով յայտարարութիւններ չտրուին իրեն: Րիւշտի պէյի պաշտօնակիցները, վերջին պահուն ուխտին անյաջողութեան մատնուելէն վախնալով, ստիպուած են տալ պահանջուած յայտարարութիւնները, որով նուազած է ուխտին ուժը:

Քէմալ փաշայի կողմէ Րիւշտի պէյի ուղղուած հեռագիրը մեծ դժգոհութիւն եւ իրարանցում ստեղծած է: Կը պնդեն թէ ան իր այդ ծածկագիր ու երկար հեռագիրը գրկած է Էնկիւրիի սովետական ներկայացուցչին դիմումին վրայ: Աթէնքի ընդդիմադիր շրջանակները այլ եւս համոզուած են որ նման առաջարկ կատարուած է, ուխտը կնքողներու մօտ, եւ ուրիշ մեծ պետութեան մը կողմէ (Անգլիա՞, թէ Իտալիա):

Այդ բոլորէն վերջ, Աթէնքի թերթերէն ոմանք կը հարցնեն թէ ի՞նչ կը մնայ ուրեմն սահմաններու ապահովման մասին կատարուած ազդկալի յայտարարութիւններէն, եւ ի՞նչ իմաստ կար այդքան աճապարուած ստորագրութեան մը մէջ: Նոյն շրջանակներուն համաձայն, այդ ուխտը, իր էութեանը մէջ, պղատոնական ցոյց մըն է՝ դաշնագիրներու վերաքննութեան գաղափարին դէմ: Աթենական ուրիշ շրջանակներու մէջ, սակայն կ'ըսեն թէ՝ այդ ուխտով չի խափանուիր ընդհանրապէս վերաքննութեան վտանգը, բայց, կը ջլատուի ուրիշ վտանգ մը որ քրոնիկ դարձած է եւ կը սպառնայ, ըստ իրենց, ստորագրող պետութեանց սահմաններուն:

«Անէքսարտիտօս», այս բոլորը ըսելէ վերջ, կ'աւելցնէ.

— Միեւնոյն դիւանագիտական աղբիւրէն կը տեղեկանանք թէ՝ Պելկրատի մէջ տեղի ունեցած խօսակցութեանց միջոցին, պալքանեան նախարարները ստորագրած են մեկնաբանական համաձայնագիր մը, որով կը ճշդուի թէ, այս պարագային երբ ուխտին անդամներէն որ եւ է մէկուն վրայ կը յարձակին մակեդոնացի հայդուկներ, ատիկա կը նկատուի Պուլկարիոյ կողմէ յարձակում մը: Այդ պարագային միւս պետութիւնները կը պարտաւորուին, եթէ վտանգուած երկիրը կը ցանկայ, իրենց ուժերով օգնել անոր:

ՄԱՄՈՒԼ

ԶԱՐՄԱՑՈՒՑԻՉ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

«Հայրենիք» հետեւեալ խմբագրականը կը հրատարակէ այս խորագրին տակ (13 փետր.).

— «Ռուսիոյ նախկին վարչապետ Ա. Կերենսկի Սովրեմեննըիա Զապիսկի հանդէսի վերջին թիւին մէջ հրատարակած է միջազգային ընդհանուր կացութեան նուիրուած ընդարձակ եւ խիստ շահեկան յօդուած մը, ուր ակնարկ կ'ընէ Մոսկուայի եւ Էնկիւրիի միջեւ գոյութիւն ունեցող համաձայնութեան մը՝ Կովկասի վերաբերմամբ: Ըստ այդ համաձայնութեան, եթէ խորհրդային կառավարութիւնը պատերազմի բռնուի Հեռաւոր Արեւելքի կամ Եւրոպայի մէջ եւ խռովութիւններ ծագին Կովկասի մէջ, Թուրքիա պարտաւոր է իր զօրքերով մտնել Կովկաս, ճնշել խռովութիւնները եւ վերահաստատել կարգը ի հաշիւ խորհրդային կառավարութեան:

Միջազգային ներկայ տագնապալից պայմաններու մէջ, երբ պատերազմի ծանրագոյն վտանգներ կը սպառնան խորհրդային Միութեան ոչ միայն Հեռաւոր Արեւելքի, այլ եւ Եւրոպայի մէջ, երբ մասնաւորապէս Ճափոնի յարձակումը Մոսկուայի իսկ կողմէ անխուսափելի կը նկատուի շատ մօտ ատենէն, աւելորդ է ըսել, թէ որքան պիտի անդրադարձումներ կրնայ ունենալ այդ համաձայնութիւնը հայ ժողովուրդի ճակատագրին վրայ, եթէ կիրարկուի:

Կարելի չէ կասկածիլ, որ եթէ խորհրդային կառավարութիւնը պատերազմի բռնուի Ճափոնի կամ Գերմանիոյ եւ Լեհաստանի հետ, Ադրբէջանի Թաթարները ու Վրացիները պիտի ապստամբին եւ առիթ պիտի ստեղծեն Թուրքիոյ համար՝ ներս մտնելու Կովկաս, «կարգը վերահաստատելու» համար: Եւ ամէն Հայ դիւրութեամբ կրնայ երեւակայել, թէ այդ պարագային ինչպիսի զարհուրելի աղէտի մը կը նետուին Հայերը ոչ միայն Հայաստանի, այլ եւ ամբողջ Կովկասի մէջ:

Մեծ կանխատեսութիւն պէտք չէ այժմէն իսկ ըսելու համար, թէ հայ ժողովուրդի գոյութեան սպառնացող նման վտանգի մը պարագային, հակաշնակցական խմբակցութիւնները չեն որ պիտի պաշտպանեն զայն մեր ցեղի դարաւոր թշնամիին դէմ, այլ այն Դաշնակցութիւնը, որ Հայաստանի անունով այսօր կուրծք ծեծող հակադաշնակցականները անամօթաբար հակահայաստանեան կը կոչեն:

Դաշնակցութեան դէմ այսօր այնքան ազգաքանդ, այնքան յիմարական կռիւ բռնող հակադաշնակցական տարրերը վայրկեան մը կ'անդրադառնա՞ն արդեօք, թէ հայ ժողովուրդը ի՛նչ ճակատագրական դէպքերու նախօրեակին կը գտնուի եւ թէ ո եւ է ժամանակէ աւելի ան պէտք ունի իր բոլոր ուժերու համերաշխ գործակցութեան՝ նուազագոյն կորուստներով կարենալ դիմագրաւելու համար սպառնացող վտանգները»:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑԸ ՆԻՍԻ ՄԷՋ

ՆԻՍ, 27 փետր. (Յառաջ).— Մարսէյլի Հայոց նախակրթարանի հոգաբարձութիւնը, թէ դպրոցին ամսական պիւտճէին բացը գոցելու եւ թէ ազգային ոգին վառ պահելու համար որոշած էր Վարդանանցի առթիւ՝ բեմադրել «Աւարայրի Արծիւը»: Եւ որովհետեւ բուն բարեկենդանի ատեն, Նիսի քաղաքապետութիւնը, մասնաւոր ժողովրդային տօներ կը կազմակերպէ, հոգաբարձութիւնն ալ, ներկայացումը յետաձգած էր փետրուար 25ին:

Ժողովուրդը անհամբեր կը սպասէր այդ օրուան, տեսնելու եւ վայելելու համար տասնեւհինգ դարեր առաջ՝ ազատութեան եւ անկախութեան համար մղուած պայքարը:

Որոշեալ ժամանակէն առաջ, «Սալ տը Թէրմինիւս»ը լեցուած էր, ամէն կողմէ հաւաքուած ընտիր բազմութեամբ: Կարգադիր յանձնախումբը լուրջ մտահոգութեան մատնուած էր, տեղի անձկութեան պատճառաւ: «Գոնէ մէկ ոտքի վրայ կանգնելու չափ տեղ մը», կ'ըսէր հայրենակից մը,— քանի մը ժամ ապրելու համար փոթորկալի վայրկեանները՝ զորս անցուցին մեր նախահայրերը եւ դեռ երէկ իսկ մեր եղբայրները փետր. 18ին, կռուելով նոր Վասակներուն դէմ:

Բացումը կատարուեցաւ «Թէ հայրենեաց»ով որ յուզիչ տպաւորութիւն մը թողուց ներկաներուն վրայ: Ետոյ սկսաւ ներկայացումը: Առաջին տեսարանէն մինչեւ վերջը՝ ներկաները բոլորն ալ, լարուած հետաքրքրութեամբ՝ կը հետեւէին խաղին:

Բոլորն ալ հայրենեաց հոգի՝ Վարդանին հետն էին, ըմբոստ եւ հպարտ:

Դերակատարները ամէնքն ալ լաւ պատրաստուած ու խրացուցած էին խաղին հոգին, երեւոյթներն ու իրադարձութիւնը:

Ներկայացումը սկիզբէն մինչեւ վերջ անցաւ կատարեալ լրջութեամբ: Հոգաբարձութիւնը՝ գոհ՝ ձեռք բերուած յաջողութենէն եւ ժողովուրդին համակրանքէն, շնորհակալութիւն յայտնելով բոլորին փակեց հանդէսը: Զորս ժամ անընդհատ ոտքի եւ իրենց աթոռներուն վրայ գամուած բազմութիւնը սկսաւ շարժիլ, բարոյական պարտք դնելով հոգաբարձութեան վրայ որպէսզի ազգային մեծ տօներու առթիւ միշտ այսպիսի ներկայացումներ կազմակերպէ:

Անցորդ

ՀՐԱՒԷՐ ԲՈԼՈՐ ՀԱՅ ՖՈՒԹՊՈԼԻՍՏՆԵՐՈՒՆ

Հ. Մ. Ը. Մ. է լիսանս ստորագրած եւ վերջերս Լիկ Փարիզիէն տը ֆութպոլի կողմէ կախակայուած կամ ջնջուած խումբերու ֆութպոլիստները կարեւոր խորհրդակցութեան մը կը հրաւիրուին այսօր երեքշաբթի, 6 մարտ, Հ. Մ. Ը. Մ. ի կեդրոնը, 17 բիւ Պլէօ:

ՎԻՃԱԿԱԽԱՂ «ՅԱՌԱՋ»Ի
(ԱԶԳ. ՊԱՐԳԵՒԱԽԱՂԻ ՑՐԴ ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ)
Ե ՄԱՐՏ 1934 - ԿՏՐՕՆ ԹԻՒ 24

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ՌԱՍՓՈՒԹԻՆ ԵՒ ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ ԵՈՒՍՈՒՓՕՎ

—•·—

ՀԵՏԱՔՐՔՐԱՇԱՐԺ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

— oo —

Ինչպէս գրած էինք, Ռուսիոյ Նիքոլա ցարին քրոջը աղջիկը՝ իշխանուհի Եուսուփով դատ բացած է Մէթրօ — Կօլտուին - Մէյէր շարժանկարի ընկերութեան դէմ որուն « Ռասփութին, խենթ վանականը » ժապաւէնը կը պարունակէ անուանարկիչ դրուագներ իր անցեալին մասին:

Դատավարութիւնը սկսաւ փետր. 27ին Լոնտոնի մէջ: Ստորեւ կը հրատարակենք զայն ամբողջութեամբ, յապաւելով միայն կարգ մը խօսակցութիւններ որոնք օրինական հանգամանք ունին: Իշխանուհիին փաստաբանն է Սըր Փէթրիք Հէյսթինկս, ընկերութեան փաստաբանը՝ Սըր Ուիլեըմ Ճաուիթ, իսկ դատաւորը՝ Մըթըր Էյվըրի.

×

Առաջին անգամ խօսք առաւ պաշտպան փաստաբանը որ դատաւորին խնդրանքով ներկայացուց հետեւեալ մանրամասնութիւնները.—

« Այս դատին առիթ տուած է շարժանկարի ժապաւէն մը որուն նիւթը մեծ չափով վիրաւորական է իշխանուհին համար: Պիտի առարկուի թէ վերոյիշեալ ժապաւէնին դերակատարներէն մէկը՝ իշխանուհի Նաթաշան, երեւակայական տիպար մըն է պարզապէս եւ կապ չունի ոչ մէկ անձնաւորութեան հետ:

Ես չեմ ընդունիր այս առարկութիւնը: Համաձայն այս երկրին օրէնքներուն, կարելի է գրաւոր կերպով անուանարկել մէկը. օրինակ կրնաք գրել. « պարոն Ա.ը գող է »: Բայց միւս կողմէ կրնաք միեւնոյն չափով անուանարկել այդ անձը, եթէ նկարագրէք զայն այնպիսի ձեւով մը որ իր ծանօթները անմիջապէս ճանչնան զինքը, օրինակ ծաղրանկարով, պատկերով կամ տարբեր բացատրութիւններով:

Իշխանուհի Նաթաշան երեւակայական արարած մը չէ. անիկա իշխանուհի Եուսուփովն է: Եւ այս բանը ապացուցանելու համար դատարան պիտի հրաւիրեմ զանազան դասակարգերու պատկանող Ռուսեր, ինչպէս եւ Անգլիացիներ եւ օտար դիւանագէտներ, որոնք պիտի պատմեն ձեզի թէ շարժանկարին իշխանուհի Նաթաշան ուրիշ մէկը չէ եթէ ոչ իմ պաշտպանեալս:

Իշխանուհի Եուսուփովը կինն է իշխան Եուսուփովին, անիկա ռուս արքայական գերդաստանին անդամներէն մէկն է: Իր մայրն է Ռուսիոյ ցարին քոյրը, մեծ դքսուհի Քսէնիան որ այժմ կ'ապրի այս երկրին մէջ: Իր հայրը ցարին եղբօրորդին էր:

Իշխան Եուսուփովը Ռուսիոյ ամէնէն ծանօթ ընտանիքներէն մէկուն վերջին շառաւիղն է: Իր նախահայրերը որոնք Թաթարիստանէն կուգան, մեծ հողատէրեր էին Ռուսիոյ մէջ յեղափոխութենէն առաջ: Շատ հարուստ էր անոր ընտանիքը:

Իշխանն ու իշխանուհին ամուսնացած են 1914ին, այժմ ներկայ են այս դատարանին մէջ:

Ժապաւէնը որուն կ'ակնարկեմ, ներկայացուած է ուրիշ երկիրներու մէջ ալ, զանազան բարեփոխումներով եւ անոր նիւթն է Ռասփութին անունով մարդու մը կեանքը:

Այս մարդը չափազանց վատ ազդեցութիւն մը ունեցած է Ռուսիոյ մէջ, պատերազմի առաջին տարիներուն եւ կարծեմ ամէնքդ ալ գիտէք որ իշխան Եուսուփով էր այն անձնաւորութիւնը որ իր հայրենիքին հանդէպ նուիրական պարտականութիւն մը կատարելու եւ այդ չարագործին տիրապետութեան վերջ տալու համար սպաննեց զայն: Ահաւասիկ պատմութիւնը:

1913ին Մոսկուան մեծ հանդիսութիւններ կը կատարէր Ռոմանօվներու գերդաստանին երեք հարիւրամեակին առթիւ: Ամբողջ արքայական ընտանիքը, օտար երկիրներու ներկայացուցիչները ինչպէս նաեւ իշխանուհի Եուսուփով որ շատ մտերիմ էր ցարին եւ ցարուհիին հետ, կը մասնակցէին տօներուն: Ամուսնացած չէր տակաւին, բայց նշանուած էր իշխան Եուսուփովին:

Անոնք ամուսնացան 1914ին, հայրենիքը շատ կարեւոր դէպք մը եղաւ արքայական ընտանիքին համար:

1914ին սկսաւ պատերազմը: Ռասփութին անունով տարօրինակ մարդ մը կ'ապրէր Ռուսիոյ մէջ: Գիւղացի մըն էր ան, ինքնիրեն կրօնաւորի հովեր տուած էր, միննակեաց մը որ, ինչպէս կ'երեւայ, արտասովոր ուժ մ' ունէր իր դիմացինը մագնիսացնելու. Զափէն աւելի անբարեխիղճ՝ կը խորհէր միայն իր անհատական շահերուն մասին: Վայրագ բնաւորութեան տէր մէկն էր, ինչպէս պիտի տեսնէք եւ իր դիրքը չահագործեց միմիայն նիւթական ակնկալութեան համար:

Բացառիկ դիրք ստացաւ ան, որովհետեւ շատ մեծ ազդեցութիւն ունէր արքայական պալատին մէջ:

Ցարին փոքր տղան ծանր հիւանդ էր, վարակուած էր վտանգաւոր ախտէ մը որ կրնար մահացնել զայն ամէն վայրկեան: Եւրոպայի բոլոր նշանաւոր բժիշկները կանչուած էին, բայց ոչ մէկը կրցած էր բժշկել զայն:

Ռասփութինն էր այն մարդը որ ըսաւ թէ ինք կրնար փրկել երախան: Պալատ եկաւ անիկա եւ պէտք է ըսել որ յաջողեցաւ գոնէ ժամանակի մը համար երկարել գահաժառանգին կեանքը: Այդպէսով բացառիկ դիրքի արժանացաւ արքունիքին մէջ:

Շատ ուշագրաւ է որ երբ, ատեն մը, անիկա առժամեայ կերպով դադրեցուց իր խնամները, երախային վիճակը հետզհետէ սկսաւ ծանրանալ:

Ռասփութին իր ուզածը ընել կուտար պալատէն ներս եւ պատերազմի առաջին տարիները եղաւ շատ լուրջ սպառնալիք մը բովանդակ Ռուսաստանի մէջ: Ամէն մարդ ծանօթ էր անոր պատմութեան: Իշխան Եուսուփովն ալ լսեց անոր մասին եւ ուզեց ստուգել թէ այդ մարդուն սպառնալիքը իրակա՞ն էր թէ երեւակայական:

Ծանօթացաւ անոր: Այնպէս մը ձեւացուց որ իբր թէ ինքն ալ ենթարկուած էր անոր ազդեցութեան: Պէտք է ընդունիլ որ Ռասփութին չափազանց եսասէր, կոպիտ, վայրագ ու անբարոյական մարդ մըն էր:

Իշխանն ու գիւղացին այնքան մտերմացան իրարու որ, այս վերջինը հաւատաց թէ Եուսուփովը ենթարկուած էր իրեն: Երկրամոլ եւ խմող, անիկա պատմեց իր բոլոր գաղտնիքները իշխանին, որ հասկցաւ վերջապէս թէ անոր սպառնալիքը Ռուսիոյ համար ոչ միայն իրական էր, այլ եւ շատ աւելի սարսափելի քան կը կարծուէր: Ռասփութին պատմեց իր գաղտնիքը եւ ըսաւ թէ գահաժառանգը իր ափին մէջն էր:

(1 (Շար.)

Թարգմ. Ժ.Մ.

ջուրը կ'իյնայ միջազգային լրտեսութեան խնդիրը։

Պայոնի ընդհ. դատախազը Փարիզ գալով, տեսակցութիւն մը ունեցաւ դատական նախարարին հետ։ Իր համոզումը այն է թէ դատաւոր Փրէնս ոչ թէ անձնասպան եղած, այլ սպաննուած է։Այս առթիւ դատական նախարարը հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ.

— « Ամենմեծ կորովով կը շարունակենք մեր հետապնդումները՝ Սթաւիսքիի գործին մէջ։ Միեւնոյն ատեն անհրաժեշտ է որ երեւան հանենք դատախազ Փռէնսի սպանիչները։ Այստեղ գաղտնիք մը կայ որ պէտք է լուսաբանուի։Ամենատարրական արդարութիւնը կը պահանջէ որ գաղտնիքը պարզուի։ Ոչ եւ է ջանք չպիտի խնայենք մեր նպատակին հասնելու համար։ Երկիրը ճարակ դարձած է չարագործներու հրոսախումբի մը որ կանգ չառներ որ եւ է բանի առջեւ, իր չահատակութիւնները կատարելու համար։ Անհրաժեշտ է որ այդ հրոսախումբը երեւան հանուի եւ պատժուի »։

Ինչպէս կը յիշուի, ներքին գործերու նախարարութիւնն ալ խոստովանած էր Մաֆիոյի մը գոյութիւնը։

⁂ Մինչեւ հիմա բանտարկուած են, Պայոնի մէջ,— Թիսիէ (դրամատան տնօրէնը), Տիւպառի (« Լա Վոլոնթէ »ի տնօրէնը), Տարիուս (հրատարակիչ մը), Կառա (քաղաքապետը), Հայոթ (Ամփիւ Թատրոնին տնօրէնը), Քոհէն (գոհարեղէններու մասնագէտը), Կէպէն («Լա Քոնֆիանս» ընկերութեան տնօրէնը), Պոնոռ (երեսփոխան Փարիզի)։

Իսկ Փարիզի մէջ բանտարկուած են,— Սթաւիսքիի քարտուղարն ու գործակալը՝ Ռոմանիենօ եւ Տէփառօն, Տիկին Սթաւիսքի, Կիպու–Ռիպօ։ Շանտէօիի մէջ՝ Վուա եւ Փիկալիօ, որոնք դէպի Թաքստոց առաջնորդեցին Սթաւիսքին։ Ցանցապարտ հռչակուած եւ առժամապէս ազատ ձգուած են,— լրագրող Քամիյ Էմառ, փաստաբան Տէպրոս, Տիկուան, Քոնսթանթէն (ելմտական նախարարութենէն), գաղտնի ոստիկան Պայեառ եւ Փէռօնէ։

Օդանաւորդ Քոսթի արկածը

Հռչակաւոր օդանաւորդ Քոսթ շաբաթ օր Պուժէի կայարանէն ճամբայ ելած էր դէպի Քոփէնհակ։ Մեկնելէ առաջ, խոստացած էր հեռախօսով հաղորդել իր ժամանումը։ Բաւական ատեն լուր առնուած չըլլալով, իր բարեկամները լուրջ մտահոգութեան մատնուած էին։ Երէկ Տիկին Քոսթ հեռագիր մը ստացաւ, որ կ'ըսէ թէ օդանաւորդը իջած է Վեսթֆալիոյ Մինսթէր քաղաքը (Գերմանիա)։

Թաքսիներու գործադուլը վերջացաւ

« Թաքսի»ներու վարժավարները շաբաթ օր վերսկսան բանիլ, 31 օրուան գործադուլէ մը յետոյ։ Աշխատաւորական թերթերը ուրախութեամբ կը յայտարարեն թէ դատը շահուած է։ Զանազան զիջումներէ զատ, աշխատանքի նախարարութիւնը յանձն առած է անմիջապէս օրինագիծ մը ներկայացնել խորհրդարանին, որպէսզի վարժավարներն ալ (շօֆէօր) ընդունուին իբրեւ վարձու աշխատաւորներ, վայելելով ընկերային ապահովագրութեան բարիքները։

Աւստրիոյ Ընկերվարականներուն դատը

— oo —

ԴԷՊԻ ՖԱՇԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Այս շաբթու Վիէննայի եղեռնադատ ատեանին առջեւ պիտի դատուին քանի մը ընկերվարական առաջնորդներ, որոնց մէջ կը գտնուին հանրապետութեան առաջին նախագահը՝ Քարլ Սայց եւ առաջին վարչապետը՝ Տոքթ. Ռէննէր։ (Այս վերջինն էր որ ստորագրեց հաշտութեան դաշնագիրը եւ հիմնեց աշխատաւորական դրամատունը)։ Ասոնց մէկ մասը ամբաստանուած է իբրեւ դաւաճան, ուրիշներ, իբրեւ պատասխանատու վերջին խռովութեանց եւ ընկերվարականներու տապալինութեան։ Շաբաթ օր բոլորն ալ ոստիկանական կեդրոնէն փոխադրուեցան կեդրոնական բանտը, մասնաւոր կառքերով որոնց իւրաքանչիւրին մէջ երկու ոստիկան կը գտնուէր։ Ամէն մէկը բանտարկուած է առանձին խցիկի մը մէջ։

Ամբողջ երկրին մէջ խուզարկութիւնները կը շարունակուին, զէնքեր գտնելու համար։ Ձերբակալուեցաւ Վիէննայի կեդրոնական գերեզմանատան տնօրէնը, որ զէնք եւ ռազմանիւթ պահած էր դամբաններուն մէջ։ Միեւնոյն ատեն արմատական միջոցներ ձեռք առնուած են, նահանգային ժողովները լուծելու եւ գործադիր եւ օրէնսդիր իշխանութիւնը վստահելի նահանգապետներու ձեռքը կեդրոնացնելու համար (ինչպէս ըրաւ Հիթլէր)։ Միեւնոյն ատեն, յանձնարարուեցաւ ընկերային բարօրութեան նախարարին՝ 14 — 18 տարեկան պատանիներու կազմակերպութիւններ հիմնել, իտալական «պալիլա»ներու հիման վրայ։ Ասոնք հայրենասիրական կրթութիւն պիտի ստանան, համաձայն մասնաւոր ծրագրի մը։ Յատուկ դպրոց մը բացուած է, առաջնորդներ պատրաստելու համար։ Այս ձեռնարկին նպատակն է քաղաքական նոր սերունդ մը պատրաստել, ճիշդ Իտալիոյ պէս։ Վերջապէս, նախարարական խորհուրդը որոշեց բանուորական մեծ միութիւն մը կազմել, մէջն առնելով ճարտարագործութիւնը, հանքագործութիւնը, արհեստները, վաճառականութիւնը, հաղորդակցութեան միջոցները եւ ազատ ասպարէզները։ Միութիւնը պիտի բաժնուի երկու մասի,— բանուորներ եւ պաշտօնեաներ։ Քրիստոնեայ ընկերվարականներու բանուորական միութիւնը առ այժմ պիտի մնայ, յառաջիկային կեդրոնական միութեան մէջ լուծուելու պայմանով։ Բուն ընկերվարականներու բանուորական միութիւնները, որոնք մինչեւ վերջերս 700,000 անդամ կը հաշուէին, լուծուած են արդէն, կուսակցութեան հետ մէկտեղ։ Յայտնի չէ թէ ինչպէս պիտի բաժնուին ընկերվարական միութեանց պատկանող դրամները, որոնց մէկ մասը արտասահման փոխադրուած է, վերջին խռովութեանց ատեն։

Փարիզ եւ արուարձանները

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ մըջոյ խումբի ժողովը վաղը, Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին սրահին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՕՐԵՐԸ ԿԸ ՄՕՏԵՆԱՆ...

„ՅԱՌԱՋ"Ի ՆՈՐ ՎԻՃԱԿԱԽԱՂԸ ԻՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

„ՅԱՌԱՋ"Ի ՎԱՐՁՈՒԹԻՒՆԸ ԳՆԱԾ ԷՀԵՏԵՒԵԱԼ ԵՐԵՔ ՏՈՄՍԵՐԸ, ԻՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

8րդ շէրs թիւ	04,738	շարք	R.
- - -	53,171	-	U.
- - -	75,619	-	V.

Շահելու պարագային, ԱՐԴԻՒՆՔԻՆ ԿԷՍԸ ՊԻՏԻ ԲԱԺՆՈՒԻ անոնց որ.—

1. ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴ կը գրուին, փետրուար 6էն մինչեւ վիճակահանութեան օրը, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ։

2. ԿԸ ՆՈՐԵԳԵՆ իրենց բաժանորդագրութիւնը, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ։

3. Ինչպէս եւ այն ՏԱՐԵԿԱՆ եւ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ բաժանորդներուն որոնք մասնակցեցան « ՅԱՌԱՋ »ի առաջին վիճակախաղին, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ։ (Եռամսեայ բաժանորդներէն կ'օգտուին անոնք որ նոր ԲԱԺՆԵԳԻՆ մը կը վճարեն)։

Բաշխումը պիտի ըլլայ հետեւեալ համեմատութեամբ.—

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	50%
ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	30%
ԵՌԱՄՍԵԱՅ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐԱՒՆ	20%

Իսկ 9րդ շէրտէն գնած հետեւեալ տոմսերը, ԱՅՆ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ ՈՐ ԱՄԷՆ ՕՐ ՁԵՌՔԷ ԿԸ ԳՆԵՆ։

9րդ շէրs թիւ	28,474	շարք	Y.
- - -	54,726	-	X.
- - -	81,172	-	R.

Այս թիւերն ալ շահած պարագային, ԱՐԴԻՒՆՔԻՆ ԿԷՍԸ պիտի բաժնուի բոլոր այն ընթերցողներուն որոնք վարչութեան կը ներկայացնեն ՑԻՍՈՒՆ ՅԱՋՈՐԴԱԿԱՆ ԿՏՐՕՆՆԵՐ, սկսելով 1934 փետրուար 6էն։

Կտրօնները ամէն օր պիտի հրատարակուին Գ. էջի թերթօնին տակը, ԹԻՒՈՎ ԵՒ ԹՈՒԱԿԱՆՈՎ։

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ի ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած՝ ՔԱՇԱՆԻ ԱՐԾԻՒ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ 7

Պուրկ-լա-Րէն, Place Condorcet, Salle de Banquet*ի* մէջ

Մասնակցութեան համար 2.50 ֆր.։

Porte d'Orléans*էն* առնել 88 *թիւ հանրակառքը եւ իջնել* Place Condorcet Bourg-la-Reine:

Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

Այս Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Ֆլօրիա ճաշարանին վերնայարկը

կը դասախօսէ Պ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Նիւթ՝ Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Կը հրաւիրուին անդամներն ու փափաքողները։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

կազմակերպուած՝ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՇՕՖԷՕՐՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ եւ մասնակցութեամբ՝ ՏԵՂԻՈՅՍ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՈՒԺԵՐՈՒ

11 Մարտ կիրակի գիշեր ժամը 8.30ին

Société Savants*ի սրահին մէջ*, 8 rue Danton.

Հայերէն լեզուով կը ներկայացուի՝ Ն. ՊԷՆԼԵԱՆի խաղացանկէն

«ԱՇՃԸ ՊԱՇԸ ԹՕՍՈՒՆ ԱՂԱ» (զաւեշտ)։

Գիները 15, 10 եւ 7.50 ֆրանք։

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց Միութեան Փորթ տ Իթալիի մասնաճիւղի Վարչութեան Օժանդակ Տիկնանց Միութեան թէյասեղանը տեղի կ'ունենայ Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 13, Rue Pierre Curie, Պ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆի սրահին մէջ։ Գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Սիրայօժար մասնակցութեամբ ԿԻՆՏՈՅԻ։ Կը նուագէ Թառիստ ԱԲԳԱՐ։ Կը պարեն ԳԱՋԱՋԵԱՆ քոյրեր։ Տեղի կ'ունենայ պարգեւաբաշխութիւն։

Մասնակցութեան համար մուտք 3 ֆր.։

ՀԱՅ ՍԿԱՈՒՏ

Սկաուտական վերին Մարմինս Հ. Մ. Ը. Մ.ի կեդր. վարչութեան թոյլտուութեամբ որոշած է վերհրատարակութեան տալ միութեանս պաշտօնաթերթ՝ «ՀԱՅ ՍԿԱՈՒՏ»ը կիսամսեայ։

Առաջին թիւը լոյս կը տեսնէ Ապրիլ 1ին։

Յ. Գ.— Թղթակցութիւն, յղուած գրկել միայն հետեւեալ հասցէին.— Scouts Armeniens. 39, rue Maubeuge. Paris 9.

(Կնիք)

Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 915Ի ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ (69)

"ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ„

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

Այն պահուն, երբ Բիզա պէյի հեռագրած էր այս չէթէի մասին, վերջինը Սեբաստիա կը գտնուէր։ Եւ սակայն, այդ ճամբորդութեան երկար ատեն ընդհատման պատճառ եղած էր դէպք մը, որ ծնունդ առած էր Սեւ — բաստիոյ մէջ։ Խնդիրը սա էր.— այն պահուն, երբ Վէյսէլ պէյ մեկնումի հրամանն էր տուած իր զինուորնե — րուն, անոնցմէ ոմանք չէին հնազանդած։ Եւ վերջապէս, անհնազանդնե — րու պարագլուխներէն մին, հրացանի մը փամփուշտովը դիտապաստ ինկած էր գետին եւ հասկցած էր թէ ինչ կը նշանակէ զինուորական հրամանին չհնազանդիլ։ Ասոր վրայ, գունդին մեկնումը արգիլուած էր։ Որովհե — տեւ, Սեբաստիոյ ապայակոյտը դէպքը տեղեկագրած էր Պոլիս եւ որոշած էր չարժիլ, Պոլսէն տրուելիք հրամանին համաձայն։

Քիչ յետոյ հասած էր վերին հրամանատարութեան հրամանը, որով կը գնահատուէր Վէյսէլ պէյի բռնած ընթացքը։ Այս կերպով փակուած էր դէպքը ու Վէյսէլ պէյի չէթէն օր մը հասած էր Բիզա պէյի ճակատը։ Գունդը, հակառակ անոր որ ճամբորդութիւնը երկար էր տեւած ու ճամբան բաւական նեղութեան էր ենթարկուած, իր կարգ ու սարքէն ոչինչ կորսնցուցած էր։ Եւ սակայն, մինչ Բիզա պէյ կը խորհէր թէ ինչ ձեւով կարելի էր օգտուիլ այս նոր ուժէն, Կովկասի հրամանատարութեան մէկ հրահանգը Վէյսէլ պէյի գունդին կը թելադրէր երթալ Եուսուֆէլի, եւ հոն միանալ Շթանկէ եւ Պէհաէտտին Շաքիր պէյերուն։ Հետեւաբար, Վէյսէլ պէյի գունդը, որմէ կարելի էր մեծապէս օգտուիլ Բիզա պէյի ճակատին վրայ, մեկնած էր Եուսուֆէլի՝ տր — ուած հրամանին համաձայն։

Բիզա պէյի բանակետը դարձեր էր կարաւանի վայր մը՝ այն չէթէնե — րուն, վաշտերուն եւ զօրաբանակնե — րուն համար, որոնք Կովկասի ճակատը կը մեկնէին։ Բիզա պէյ, տեսնելով այս ուժերուն գալուստն ու մեկնումը, կը համոզուէր թէ անոնցմէ կարելի չէր օգտուիլ, եւ կը ճգնէր իր տեղը մնալ՝ հազար դժուարութիւններով։

Ինչպէս գրած էինք սկիզբը, ամ — բողջ Թէշքիլաթը Մախսուսէն եւ անոր կազմակերպած ուժերը ուրիշ բան չէին, բայց եթէ՝ զանազան հոսանքներուն յոյց տուած ազդութեանց համաձայն այլ զանդուածներուն առած քայլերը։ Այդ հոսանքներուն ակերն էին Պոլսոյ Իթթիհատ եւ Թէրաքքըի ընդհանուր կեդրոնին, պատերազմական նախարարութեան եւ ընդհ. հրամանատարի փոխանորդ Էնվէր փաշայի միջեւ գոյութիւն ունեցող ընդդիմութիւնները։ Երբեմն բոլորովին անտէր կը մնային այն ուժերը, որոնք կը պատկանէին Թէշքիլաթը Մախսուսէի, Որովհետեւ, կային ատեններ, երբ Իթթիհատ Թէրաքքըի ղեկավարները բնաւ նկատի չէին ուզեր առնել զինուորական կարգ մը հրամանատար — ներ։ Ատեն մը դէպքերը այնպիսի ձեւ մը ստացած էին որ՝ Վէհիպ փաշա մտադրած էր բանտարկել Պէհաէտտին Շաքիր պէյը։ Ճակատին վրայ երեւան եկած այս հակամարտութիւնները ուրիշ բան չէին բայց եթէ արձագանգը այն վէճին որ գոյութիւն ունէր եւ կը սաստկանար Պոլսոյ Իթթիհատին եւ Էնվէր փաշայի միջեւ։ Էնվէր փաշայի գլխուն մէջ տեղ ըրած էր Օսմանեան կայսրութեան բոլոր ուժերը իր շուրջ հաւաքելու գաղափարը։ Ան բոլոր աու — իթները կ'օգտագործէր՝ իր այդ նպատակը իրականացնելու համար։ Պատերազմի շրջան ըլլալուն՝ գրեթէ ամէն ինչ բանակին ձեռքն էր։ Եւ ո — րովհետեւ երկրին ննդեղէններու բոլոր աղբիւրներուն եւս ձեռք զարկած էր զինուորականութիւնը, հանրութեան տրամադրութիւնը ամբողջովին հակած էր անոր։

Եւ սակայն, այս կացութեան առջեւ անգործ նստած չէր նաեւ Իթթիհատ եւ Թէրաքքըն, եւ, որպէսզի արգելք ըլլայ Էնվէր փաշային, կը ջանար երկրին ներքին կազմակերպութիւնը զօրացնել։ Այս խնդրին մէջ, նկատի առնելիք գլխաւոր պարագան աղքատ դասակարգին պարենաւորումն էր։ Օրինակ, Պոլսոյ ու երկրին զանազան վայրերուն մէջ, աղքատներուն ածան հաց կը բաշխուէր։ Եւ սակայն, որովհետեւ Էնվէր փաշա միշտ կը ցանկար իրեն կապել հանրութիւնը, Իթթիհատ Թէրաքքըի այդ ձեռնարկները իր նախանձը կը գրգռէին։ Կ'ուզէր որ ժողովուրդը բոլորովին նողկար Իթթիհատ եւ Թէրաքքըէն, բոլոր ուժերը իր ձեռքին մէջ կեդրոնանան, եւ, յետոյ, յաջողի անարգել իրականացնել իր այն գաղափարները, որոնք որքան մեծ, նոյնքան երեւակայական էին։ Օր օրի աւելի ցայտուն կը դառնար թէ՝ Էնվէր փաշա այդպիսի յոյսեր կը սնուցանէ։ Օրինակ, օր մը, երբ Պէշիքթաշէն կ'անցնէր, կը հանդիպի հանրային խոհանոցը, կը քննէ աղքատներուն բաշխուած կերակուրը եւ կ'ըսէ.

— Օ՜, միս չկա՞յ այս ապուրին մէջ, մե՜ղք, մե՜ղք, մե՜ղք... յանձնարարեմ որ վաղուընէ սկսեալ միս ալ դնեն։

Յետոյ, նստելով իր ինքնաշարժը, կը սուրայ Պոլսոյ փողոցներէն։

Անշուշտ, ոչ յաջորդ եւ ոչ ալ միւս օրը միս կ'աւելցուէր ապուրին։ Որովհետեւ միս չկար։ Էնվէր փաշա գիտէր այդ։ Իր նպատակն էր նուաստացնել ամէն առիթով, Իթթիհատը։ Եւ, նոյն նպատակէն առաջնորդուած, ոչ միայն միս չէր աւելցուցած, այլեւ քանի մը օր վերջ այդ խեղճ ապուրն ալ դադրեցուցած էր։ Եւ ուզած էր իր այդ կերպով, հարուած մը տալ Իթթիհատին։ Էնվէր փաշա կը ձգտէր ոչ միայն Պոլսոյ, այլ եւ՝ մօտակայ վայրերու իր պատասխանատու պաշտօնեաներն ու իր ներկայացուցիչները եւս իր ուզած ձեւով քշել։ Պատերազմական նախարարի եւ վերին հրամանատարի փոխանորդի իր հանգամանքով ի գործ կը դնէր խելագարութիւններ, ու չէր կրնար հասկնալ թէ հանրութիւնը որքան կը դառնար իրեն հանդէպ։ Այդ խելագարութեանց կը բայ եթէ աւելցնենք նաեւ ամէն ճակատի վրայ պարտուելու փորձանքները, հարկ չի մնար մեծ իմացականութեան մը տէր ըլլալ, ըմբռնելու համար թէ Թուրք ազգը ինչեր կը մտածէր անոր մասին։

(Շար.)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 7 ՄԱՐՏ MERCREDI 7 Mars 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année Nº 2438

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՎԵՐԱԿԱԶՄՈՒԹԵԱՆ ՊԱՀԱՆՋԸ

Պարզելով զանազան երկիրներու կեդրոնացման ձգտումները, անոնց հակումը դէպի միահեծան իշխանութիւն, ուզեցինք հաստատել թէ անվերջ խմորումներ եւ հոլովոյթներ կը կատարուին մեր չուրջը, մեր գլխուն վերեւ, մեր աչքերուն առջեւ:

Ծիծաղելի պիտի ըլլար ո՛ր եւ է դեր վերագրել մեզի՝ այս վերիվայրումներու ընթացքին: Եւ նոյնքան մանկական՝ բաղդատութիւն մը փորձել այս կամ այն ուղղութեամբ:

Բոլոր վերլուծումներու եւ լուսաբանութեանց առեն, մենք ունինք միայն մէկ հիմնական մտահոգութիւն,— յիշեցնել թէ համատարած անհանդստութիւն մը վարակած է աշխարհը, թէ միշտ ալ հաւանական են փոթորկաձայն անակնկալներ:

Ուրեմն, անհրաժեշտ է միշտ սուր պահել մեր աչքերն ուականջները: Տարրական պահանջ է սթափիլ, ամփոփուիլ, գործել:

Ուրիշներու համար, կարգուսարքի, ընկերային յառաջխաղացման կամ յետաշրջութեան խնդիր է միահեծան կեդրոնացումը:

Մեզի համար, ուժերու կեդրոնացումը կը նշանակէ վերակազմութիւն եւ ինքնապաշտպանութիւն:

Երէկ, Թրքական եաթաղանին տակ, ունէինք այդ հոգը,— ինքնապաշտպանութիւն

Զարդի վախ չունինք այսօր: Բայց, ջարդը միայն ֆիզիքական ոչնչացո՞ւմն է: (Այդ վտանգէն ալ ազատ չենք, տեղ-տեղ):

Արդ, մինչ ահարկու պետութիւններ կ'ամփոփուին իրենք իրենց մէջ, կը բազմապատկեն իրենց ինքնապաշտպանութեան միջոցները, կատարեալ ջարդ մըն է որ կը սպառնայ արտասահմանի հանրային կեանքին: Ամէն տխմարութիւն կամ խայտառակութիւն կը փորձուի, որպէսզի քար քարի վրայ չմնայ:

Երէկ՝ Թրքական սարսափը իրարու կը մօտեցնէր մեզ: Թէեւ լեզուները լայն-լայն կը բացուէին, երբ յարաբերական ազատութիւն մը վայելէինք:

Այսօր, հիւրընկալ երկիրներու ընծայած ազատութիւնները կը ծառայեն ոչ թէ մօտենալու, այլ հեռանալու: Ոչ թէ ամուր ճակատ մը կազմելու, այլ ճեղքերը խորացնելու:

Մենք այսօր կորսնցուցած ենք մեր հաւասարակշռութիւնը, շնորհիւ արտասահմանի սանձարձակ ազատութեան: Ոչ ոք պատասխանատու կը զգայ ինքզինքը, իր արարքին համար, եւ ոչ ալ կապուած՝ որ եւ է յանձնառութեամբ:

Ինչ որ ուրիշները, հզօր երկիրներ «սրբազան եսասիրութիւն» կը կոչեն, մեզի համար ունի միայն տառական իմաստ,— Ե՛ս: (Անհատ կամ կազմակերպութիւն):

Ուրիշներու «սրբազան եսասիրութիւնը» կը ձգտի առաւելագոյն բարիքները ապահովել իրենց երկրին, իրենց ժողովուրդին: Ամրապնդել եւ զարգացնել սեփական գոյութիւնը, պաշտպանել հայրենի ժառանգութիւնը, հողէն մինչեւ մշակոյթը, ֆիզիքական պաշտպանութենէն մինչեւ տնտեսութիւնը:

Մեր մէջ, այդ բանաձեւը կը նշանակէ եղածը խախտել, ճեղքեր բանալ, խրամատներ ստեղծել: Մէկ խօսքով, ամէն ինչ վերիվայր չրջել:

Կը սխալի՞նք: Բարեհաճեցէք աչքէ անցընել գաղութներու ներկայ պատկերը: Որ եւ է գաղութի ներքին կեանքը:

Արեւելեան «կիւլէչ»ի մը բռնուած են ամէն տեղ, մոռնալով ուրիշ ո՛ր եւ է հոգ:

Եւ որովհետեւ չունինք որ եւ է հասցէ, իրաւասու կեդրոն մը՝ որ կարենար եթէ ոչ իր կամքը պարտադրել, գոնէ լուսաւոր հետք մը բանալ, անիշխանութիւնն ու կազմալուծումը գլուխ առած կ'երթան:

Նոյն իսկ բացայայտ վտանգներ, ակներեւ փորձանքներ եւ աշխարհի մռայլ հեռանկարը ո՛ր եւ է բան չեն խօսիր մեր մտքին:

Անպատճառ աղէտ մը պէտք է պատահի, որպէսզի սթափինք: Այն ալ՝ կարճ ատենի մը համար: Փոթորիկը անցնելէ յետոյ, ո՞րու հոգ մնացեալը:

Մեր ժամանակակից պատմութեան մէջ, քանի՞ անգամ պատահեր է որ, պատրաստ եղած ըլլանք որ եւ է անակնկալի հանդէպ:

Բարեմիտներ կ'ըսեն թէ պետութիւն ունինք այսօր եւ ան կը հոգայ:

Խեղճերը կը մոռնան որ՝ Երեւանը նոյն իսկ ինքն իրեն չի բաւեր, սովորական ժամանակի մէջ:

Ան, Երեւանը, այսօր աւելի քան երբեք աչքերն ուղղած է դէպի արտասահման, կարօ՛տը կը քաշէ անոր աջակցութեան:

Իսկ արտասահմանը ի՞նչպէս կրնայ արդիւնաւոր, շօշափելի օգնութիւն հասցնել, երբ մատնուած է համատարած անիշխանութեան, ջլաձգութեան եւ անտաղութեան:

Եւ արտասահմանը ո՞րքան ատեն կրնայ կանգուն մնալ, առանց հիմնական վերակազմութեան եւ ուժերու կեդրոնացման...

Կազմալուծումը կը դարմանուի՞ կախարդական բանաձեւերով, որոնց գլխաւորն է ներդաղթը: (Նոյն իսկ այս խնդիրը վերադնահատման կը կարօտի այսօր):

Երբ կ'ըսենք վերակազմութիւն եւ ուժերու կեդրոնացում, ծանրագոյն մտահոգութիւնն է որ կը յայտնենք թէ՛ գաղութներու թէ՛ հայրենիքին համար:

Իսկ այդ մտահոգութիւնը կը բխի օրուան կացութենէն, քաղաքական թէ տնտեսական:

Այն եռանդը որ վայրենի խուժանավարութեամբ մը կը վատնուի դէկտ. 24ի դէպքը ազգային աղէտի, նոյն իսկ միջազգային դատի մը վերածելու համար, այդ եռանդին կէսը պիտի բաւէր հիմը դնելու համար գաղութներու վերակազմութեան եւ ինքնապաշտպանութեան:

Բայց, ո՞րն է այն քաջը որ պիտի աղաղակէր,— կը բաւէ՛...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԴԱՏԱՒՈՐ ՄԸՆ ԱԼ ՊԱՇՏՕՆԱՆԿ

ՓՈՐՁԵՑ ԱՆՁՆԱՍՊԱՆ ԸԼԼԱԼ, ԵՐԲ ԻՄԱՑԱՒ ԼՈՒՐԸ

ԿԸ ՀԱՍՏԱՏՈՒԻ ԹԷ ՍՊԱՆԵԱԼ ԴԱՏԱՒՈՐ ՓՐԷՆՍ ԹՈՒՆԱՒՈՐՈՒԱԾ Է

Օր նոր, պատմութիւն նոր:

Սէնի ընդհ. դատախազի օգնական Հիւրլօ առջի օր պաշտօնանկ եղաւ նախագահական հրամանագրով, իբրեւ պատասխանատու Սթավիսքիի դէմ բացուած դատերուն ձգձգման: Վերջին խուզարկութիւններու ընթացքին նամակ մը գտնուած էր, որով այս դատաւորը «սիրելի Պարոն եւ մեծ բարեկամ» Սթավիսքիէն կը խնդրէր բարեխօսել, որպէսզի պաշտօնի բարձրացում ստանայ: Նամակը կը վերջանար « հաւատարիմ երախտագիտութեան եւ լիակատար անձնուիրութեան » հաւաստիքներով:

Դատաւորը անմիջապէս հարցաքննութեան ենթարկելով, խոստովանեցաւ թէ ինքն է գրած նամակը: Ցանկարծ եղերական տեսարան մը պարզուեցաւ: Դատաւորը ինքնիրմէն ելլելով, յայտարարեց.

— Եթէ դատական նախարարը պաշտօնանկ ընէ զիս, մեռել մը պաշտօնանկ ըրած պիտի ըլլայ: Եւ ձեռքը գրպանը տանելով, տուփ մը հանեց, բերանը դնելու համար: Դատաւորները յաջողեցան տուփը ձեռքէն առնել եւ հանդարտեցնել. մինչ ամբաստանեալը կը մոլար.

— Այս տուփը ձեռքէս կ'առնէք, բայց ես ուրիշներ ալ ունիմ տունը:

Հանդարտելէ յետոյ, իր իսկ հաւանութեամբ, պաշտօնանկ դատաւորը փոխադրուեցաւ ապաքինարան մը, քանի մը օրուան համար: Պ. Հիւրլօ նամակ մը գրելով դատական նախարարին, կը յայտնէր թէ սանթիմ չէ ստացած Սթավիսքիէն, ոչ ալ որ եւ է ծառայութիւն մատուցած է անոր: Ինք օգնական դատախազ եղած է պատժական Բ. ատեանին առջեւ, 1926էն ի վեր, բայց երբեմն կը մասնակցէր 13րդ ատեանին: Այդ պատահական մասնակցութեան ատեն, քննուած բոլոր դատերն ալ կը վերաբերէին Սթավիսքիի:

⁂ Տոքթ. Քոն-Ապրէսթ, Փարիզի Թունաբանական բնալուծարանին տնօրէնը, առաջին անգամ քննելով սպանեալ դատաւոր Փրէնսի փորոտիքը, թունաւորման հետք չէր գտած: Այս անգամ գիտնականը մանրազննական քննութիւն մը կատարեց եւ հաստատեց որ թունաւորուած է եթերի, ալքոլի, քլորալի կամ քլորոֆորմի բաղադրութիւններով: Կը նշանակէ թէ մարդասպանները նախապէս մեռցուցած կամ թմրեցուցած են զոհը, եւ յետոյ կապած շոգեկառքի գծին: Որոշուած է դիակը հանել եւ նոր քննութեան մը ենթարկել:

⁂ Սթավիսքիի քարտուղար Ռոմանիէնօ հարցաքննուելով, յայտարարեց թէ դեկտեմբեր 24ին, իր վարպետին անհետացումէն առաջ, խնդրած էր իրեն յանձնել իր ստացած չէքերուն արմատները, որոնց վրայ նշանակուած է «գրասենեակ»: Բայց Սթավիսքի կրակի տուած էր մեծ մասը, Օթէլ Քլարիճի վառարանին մէջ, եւ միայն մնացեալը յանձնեց: Քարտուղարը այս յայտարարութեամբ կ'ուզէր ապացուցանել թէ ստացած 700,000 ֆրանքը իր անձին չէր պատկաներ, այլ « Լա Վոլոնթէ » թերթին:

Քարտուղարը շարունակելով իր խոստովանութիւնները, ըսաւ.— Զուզեցի անմիջապէս յանձնել այդ արմատները, քանի որ հետապնդում չկար ինծի դէմ: Կը սպասէի յարմար ժամուն, ինքզինքս արդարացնելու համար: Փետր. 28ին ձերբակալուելով, իմացայ թէ այն բարեկամը որուն տուեր էի այդ արմատները, զանոնք յանձներ է դատական իշխանութեան: Շնորհակալ եմ որ այս ծառայութիւնը մատոյց ինծի:

⁂ Հարցաքննութիւնները եւ խուզարկութիւնները կը շարունակուին ամէն ուղղութեամբ: Կ'ըսուի թէ երկուշաբթի օրուընէ Փարիզ պիտի փոխադրուին Պայոնի դատերը: Պայոնի հարցաքննիչ դատաւորը բազմաթիւ նոր հրամանագիրներ պիտի հանէ, հարցաքննութեան համար:

Րուզվէլթ կ'ուզէ կրճատել աշխատանքի ժամերը

Նախագահ Րուզվէլթ շարունակելով իր տնտեսական վերակազմութեան քաղաքականութիւնը, նոր ծրագիրներ կազմած է: Մարտ 5ին անթելով ճառ մը խօսեցաւ 400 գործի մարդոց առջեւ, որոնք 600 ճարտարագործական խմբակցութիւններ կը ներկայացնեն: Յայտարարեց թէ իր ծրագիրը ոչ համայնավարութեան հետ կապ ունի, ոչ ալ ֆաշականութեան եւ դիկտատուրայի: Իր միակ նպատակն է վերահաստատել բարգաւաճումը եւ նպաստել ընկերային բարենորոգման: Այս առթիւ, անհրաժեշտ համարեց կրճատել աշխատանքի ժամերը: Ճիշդ չափը չըսաւ, բայց կը կարծուի թէ կանգ պիտի առնէ շաբաթական 36 ժամուան վրայ (ուրիշներ կ'առաջարկեն 40, երրորդ դաս մըն ալ 30 ժամ): «Պէտք է յիշենք թէ մեր հրապարակին վրայ սպառողներու ջախջախիչ մեծամասնութիւնը կը կազմեն Ամերիկացիներու այն հարիւրին 90ը որ աշխատավարձով կ'ապրին, եւ ոչ թէ մնացեալ տասը որ առեւտրական շահերով կ'ապրին: Մեր ժողովուրդին մեծագոյն մասը թշուառութեան մատնուած է, եւ մարդասիրական նկատումները պէտք է գերադասել առեւտրական շահերու նկատումներէն: Միլիոնաւոր մարդիկ անգործ են տակաւին եւ մեծապէս խախտած է գնելու կարողութիւնը: Պէտք է անմիջապէս գործի ձեռնարկենք, աշխատավարձը աւելցնելու եւ աշխատանքի ժամերը կրճատելու համար»:

Նորէն Տնտեսական Խորհրդաժողով

Մարտ 4ին Ամերիկայէն ճամբայ կ'ելլէ նախագահ Րուզվէլթի մէկ լիազօրը, Զայլտ: Պիտի հանդիպի Լոնտոն, Փարիզ, Պերլին եւ Հռոմ: Կ'ըսուի թէ իր գլխաւոր պաշտօնը պիտի ըլլայ ուսումնասիրել պայմանները, տնտեսական նոր խորհրդաժողով մը հրաւիրելու համար: Պիտի խորհրդակցի նաեւ օրուան հարցերու մասին,— զինաթափութիւն, պատերազմական պարտքեր եւն.:

Իշխանուհի Եուսուփով շահեցաւ դատը

Մեր ընթերցողները ծանօթ են այն դատին զոր իշխանուհի Եուսուփով բացած է Լոնտոնի մէջ, անգլ. շարժանկարի ընկերութեան մը դէմ, իր պատիւը անարգուած համարելով: (Մանրամասնութիւնները կարդալ Դ. էջ):

Դատը վերջացաւ առջի օր: Շարժանկարի ընկերութիւնը դատապարտուեցաւ 25,000 անգլ. ոսկի հատուցում վճարելու, ինչպէս եւ տուժելու դատական ծախսերը, որոնց գումարը կը հասնի 20,000 անգլ. ոսկիի: Միեւնոյն ատեն ընկերութիւնը յանձն կ'առնէ այլեւս ներկայ ձեւով չներկայացնել շարժանկարը: Դատարանը միայն 24 ժամ միջոց տուաւ ընկերութեան, վերաքննութեան դիմելու համար:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՊԱՏԵՐԱ՞ԶՄ ԹԷ ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ

Ըստ երեւոյթին արար աշխարհ ջանք կը թափէ վերջապէս խաղաղութեան դարաշրջան մը թեւակոխելու համար, որովհետեւ ընդհանուր պատերազմի աւերը չէ դարմանուած դեռ եւ մարդիկ հանգիստի պէտք ունին:

Բայց ներքնապէս ո՛չ մէկ ժողովուրդ գոհ է իր ներկայ վիճակէն: Ո՛չ միայն դաշնագրերու պարտադրանքի եւ անիրաւութեանց ներքին անհանգստութիւնը կայ յաղթողին և պարտեալին միջեւ, այլեւ մանաւանդ, գրեթէ ամէն երկրի մէջ տիրող տնտեսական տագնապն է որ դժգոհանքի մեծագոյն պատճառը կը հանդիսանայ, սրելով փոխադարձ հակամարտութիւններ եւ կիրքեր...

Յետպատերազմեան վարիչները չյաջողեցան լաւագոյն ելք մը գտնել. չյաջողեցան կնճռոտ հարցերը արդարօրէն լուծել, որոշ յայտարարի մը վերածելով: Զանգուածները այլեւս չեն գոհանար Պետրոնիոսներու խօսքերով թէ «կեանքը ձեզի համար պատրաստեր է հաց եւ գինի »:

— Մարդ միայն հացով չապրիր...:

Ընդհանուր պատերազմը առնուազն կէս դար առաջ նետեց ամբողջ մարդկութիւնը ազգային եւ ընկերային իր ըմբռնումներուն մէջ եւ դժուար է հաւատալ թէ ան ինքզինքը պիտի գտնէ անդորր կեանքի մը մէջ, առանց ապաւէն ունենալու նոր գաղափար մը, որ միանգամայն գոհացուցիչ կարգ ու սարք ստեղծէ լայն խաւերուն:

Մինչ այդ՝ սպասենք եւ հաւատանք գոնէ վերջին հաւաստումներուն թէ՝ պատերազմ չի կրնար ըլլալ այլեւս Եւրոպայի մէջ, որքան ատեն որ խնդրոյ առարկայ պետութեանց գլուխը կեցած են նախկին պատերազմիկներ: Օրինակ՝ Հիթլէր, Մուսոլինի եւն., որոնք ճանչցած են պատերազմի դառնութիւնները եւ անշուշտ նոյնը չեն կամենար նոր սերունդին, եթէ միայն քաղաքականութեան մէջ կարելի ըլլար զգացումներով շարժիլ...:

ՍԼԱՔ

Պարսից Շահը Սուրիա կ'երթայ

Եգիպտոսի մեկնած է Միրզա Մուսա խան Շահի, Եգիպտոսի պարսկական դեսպանատան խորհրդականը, որ ատենէ մը ի վեր կը գտնուէր իր հայրենիքը: Պէյրութի մէջ, «Ահրար»ի խմբագիրներէն մէկը տեսակցութիւն մը ունեցած է անոր հետ եւ հարցուցած.

— Շահը ե՞րբ պիտի ճամբորդէ դէպի Իրաք եւ Թուրքիա:

— Փէհլէվի Շահը յառաջիկայ ամսուան ընթացքին պաշտօնական այցելութիւն պիտի տայ Իրաքի թագաւորին եւ շաբաթ մը մնալէ վերջ հոն, պիտի գայ Հալէպ: Կը կարծեմ թէ Պէյրութ եւ Դամասկոս այցելելով երեք օր մնալէ վերջ, կ'անցնի Թուրքիա:

— Թուրքիոյ եւ Պարսկաստանի միջեւ յարաբերութիւնները ինչպէ՞ս են:

— Շատ սերտ են եւ մտերմական, սահմանային խնդիրները բարեկամաբար լուծուած են:

— Սուրիոյ եւ Պարսկաստանի միջեւ շինուելիք երկաթուղագծի մասին ի՞նչ գիտէք.

— Ես անձամբ պաշտօնական կապ մը չունիմ այդ խնդրին հետ, սակայն գիտեմ որ Պարսկաստանի պաշտօնական շրջանակները շատ կը հետաքրքրուին այդ ծրագրով:

ՍՈՒՐԻՈՅ ՆՈՐ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՆԵՐԸ

Պէյրութ հասած է Թուրքիոյ Հանրային Շինութեանց տնօրէն Նասիր պէյ, ընկերակցութեամբ պատուիրակութեան մը:

Այս պատուիրակութիւնը բանակցութիւններ պիտի վարէ մանդատեր իշխանութեան հետ՝ նոր երկաթուղագծերու շինութեան շուրջ: Տեղական թերթերու համաձայն, բանակցութեանց նիւթը պիտի ըլլայ, նախ՝ այժմ գոյութիւն ունեցող երկաթուղագծերու միացումը եւ երկրորդ Սուրիա-Պարսկաստան երկաթուղագծին շինութիւնը, որ պիտի անցնի թրքական սահմանէն:

Մարզպան Պ. տը Մարթէլ, պաշտօնապէս սկսած է բանակցութեան Սուրիա — Մուսուլ — Պարսկաստան երկաթուղագծի ծրագրին շուրջ: Փարիզի թրքական դեսպանին հետ երկարատեւ տեսակցութիւններ ունեցած է մարզպանը այս խնդրին շուրջ: Թուրք պատուիրակութիւնը գացած է վերջացնելու բանակցութիւնները:

ՊՈԼՍՈՅ ՌՈՒՄԲԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Գրած էինք թէ Թիւնէլ — Շիշլի (Պոլիս) հանրակառքին մէջ գտնուած է պայուսակ մը, չորս ռումբերով եւ հայ վաճառականի մը ուղղուած նամակով: Նոր տեղեկութեանց համաձայն, դաւադրութեան ենթարկուած վաճառականին անունն է Թիւլէքեան, եւ ոչ թէ Նավրուեան:

Պայուսակին մէջ դրուած էին ոչ միայն չորս ռումբեր, այլեւ երեք գիրքեր և հայերէն վէպ մը: Այս յայտնութեան վրայ, անմիջապէս խուզարկութեան կ'ենթարկուի Յարութիւն Թիւլէքեանի տունը եւ կը գտնուի Ճէվատ ստորագրութեամբ նամակ մը, որ կ'ըսէր.

— « Թիւլէքեան էֆէնտի, եթէ իմ ուզած դրամս 12 ժամուան մէջ չտրուի, յետոյ պիտի զղջաք: Անդարմանելի աղէտի մը պիտի հանդիպիք »:

Նամակներու ընթերցումէն յետոյ, Պ. Թիւլէքեան հետեւեալ բացատրութիւնները կուտայ.

— « Ծլսխոտի վաճառական Պաֆրացի Իպրահիմ պէյ նախկին գործընկերս է: Անոր հետ ութը տարի առաջ ընկերութիւն մը կազմեցինք: Ճէվատ էֆ. ալ իբրեւ քարտուղար կ'աշխատէր: Երկու տարի առաջ, ընկերութիւնը լուծեցինք եւ հաշուեյարդարի ենթարկեցինք: Իպրահիմ պէյէն 3000 ոսկի առնելիքս մնաց, եւ նոյնիսկ ասոր համար մուրհակ մը առի անկէ: Ընկերութեան լուծումէն յետոյ, Ճէվատ էֆ. Իպրահիմ պէյի մօտ մնաց:

Հակառակ բազմաթիւ դիմումներուս, Իպրահիմ պէյ չվճարեց իր պարտքը: Միւս կողմէ, Ճէվատ էֆ. դրամ կ'ուզէր ինձմէ, պնդելով թէ առնելիք ունի ընկերութենէն: Եւ որովհետեւ դրամ չտուի, սկսան սպառնալ ինծի: Հաւանական է որ ռումբի գործը անոնք սարքած ըլլան ինծի դէմ»:

Ի՞նչպէս ծախու առին ռումբերը

Իսկ վաճառական Իպրահիմ էֆէնտի հետեւեալ խոստովանութիւնն ըրած է.

— « Ընկերութեան ատեն, Պ. Թիւլէքեան մեծ վնաս հասցուց ինծի, 70,000 ոսկիս հալեցնելով: Երբ ինձմէ բաժնուեցաւ եւ ուրիշ ընկերութեան մը մէջ մտաւ, ասիկա ալ գէշ ազդեց գործիս վրայ: Իրականին մէջ ես առնելիք ունէի, մինչդեռ ան դրամ կ'ուզէր ինձմէ: Չափազանց կ'ազդուէի ասոր համար: Ստիպուեցանք Ճէվատի հետ սարքել ռումբի այս գործը, որպէսզի

(Լուրերու Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՀԱՄԱԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԸՆԴՎԶՈՒՄԸ

— օօ —

Բ.

Հին Հայերը դաւաճանի խարանը դրոշմեցին Միհրուժան Արծրունու ճակատին եւ դարէ դար նզովքով յիշատակեցին նրա անունը, թէեւ Արշակունեաց իշխանութիւնը, որ նա ուզում էր տապալել Պարսիկների օգնութեամբ, բաւական վարկաբեկուած էր Հայաստանում: Իսկ մեր պարկեշտ հայրենակիցները ուզում են որ մենք հանդուրժող վերաբերմունք ունենայինք դէպի մեր օրերի Մեհրուժանները, որոնք, օտար սուիններին կռթնած, ներգօրէն տապալեցին մի հայկական կառավարութիւն, որ հազիւ մի քանի օրուայ կեանք ունէր եւ որի դէմ ոչ ոք չէր խօսում Հայաստանում: Ի՞նչ է սա, եթէ ոչ մեր ազգային բարքերի անօրինակելի ապականութիւն:

Սակայն առաջ տանենք մեր քննութիւնը:— Օտար ուժերի ճնշման տակ Հայաստանում հաստատուած առաջին խորհրդային կառավարութիւնը որեւէ բան արա՞ւ, որ արժանի լինէր հայկական կառավարութեան անւանը: Ոչ եւ ոչ: Նրա աչքի առաջ Թիւրքերը աւերում էին Շիրակի գիւղերը եւ արեան բաղնիքներ կազմակերպում Համամլու, Ճաճուռ եւ ուրիշ գիւղերում, բայց «հայկական կառավարութիւնը» ձայն ու ծպտուն չէր հանում: Նա զբաղած էր աւելի կարեւոր գործերով Հայաստանում: Կարեւոր գործերն էին՝ Հայաստանի պարէնի մնացորդները ուղարկել Ադրբէջան ու Ռուսաստան, հայ գիւղացու եւ քաղաքացու տնտեսութիւնը թալանի տալ, Հայաստանի սպաներին հարիւրներով աքսորել դէպի հիւսիսի սառնամանիքները, հայ մտաւորականներին, առանց կուսակցական խտրութիւնների խոշտանգել բանտերում, Հայոց պատմութեան դասագրքերը, Րաֆֆիի, Աճառեանի, Գամառ-Քաթիպայի եւ այլոց հատորները գրադարաններից դուրս նետել դէպի փողոցի ցեխերը եւն. եւն... Սրա՞նց համար են Թուլամորթ Կասեանը, ոճրագործ Աւիսը եւ իրենց համհարզները մեծարում իբրեւ հայկական կառավարութիւն...

Պարզ է, ընկերներ եւ հայրենակիցներ, որ մեր պարկեշտ հայրենակիցները միայն իրենց անտեղեակութեան հետեւանքով են անտարբեր կամ ժխտական դիրք բռնում դէպի փետրուարեան ապստամբութիւնը: Եթէ նրանք իրազեկ լինէին այդ ապստամբութեան նախընթաց պատմական փաստերին, տարակոյս չունինք, որ մեզ հետ միասին ազգային հպարտութիւն կը զգային, որ հայ ժողովուրդը փետրուարեան փառապանծ օրերին հրով ու սրով սրբեց այն անարգանքը, որ իջել էր Հայոց աշխարհի վրայ՝ յանձին խորհրդահայ առաջին կառավարութեան:

Պարզելուց յետոյ մեզնից դուրս գտնուող այն պատճառները, որոնք մինչեւ օրս արգելք են հանդիսացել որ փետրուարեան ապստամբութիւնը արտասահմանի հայ ժողովրդի մէջ գտնէ այն գնահատութիւնը, որին նա իրաւամբ արժանի է, ես պէտք է ասեմ, որ այս վերաբերմունքի մէջ մենք, Դաշնակցականներս էլ մեղք ունինք:

Նկատի ունենալով, որ այդ ապստամբութեան շուրջը կրքեր շատ կան եւ չափազանց տարուած լինելով, ի սէր գաղութների խաղաղութեան, կրքեր հրահրող երեւոյթներից խոյս տալու մտայնութեամբ, մենք մինչեւ հիմա փետրուարի ապստամբութեան յիշատակը տօնել ենք փակ ընկերա — համակրական շրջանակներում եւ ոչ թէ հրապարակային ցոյցերով, ինչպէս այդ անում ենք Մայիսի 28ի տօնին: Թէ մեր այս համեստ կեցուածքը ինչքան է նպաստել գաղութների խաղաղացման գործին՝ այդ թողնում եմ ձեր դատողութեանը, մանաւանդ որ օր աւուր հրապարակ նետուող լրութիւնները բաւական շօշափելի նիւթ են մատակարարում այս մասին ճիշդ դատողութիւն ունենալու համար: Բայց ես պէտք է ասեմ, որ մինչայժմեայ մեր քաշուած կեցուածքը մեծապէս նպաստել է, որ մեր պարկեշտ հայրենակիցները անիրազեկ մնան փետրուարեան ապստամբութեան փաստերին, իսկ անպարկեշտ հակառակորդները ժողովրդականացնեն իրենց սառայօդ մեկնաբանութիւնները եւ անբարեխիղճ խեղաթիւրումները մի հոյակապ ապստամբութեան մասին, որ պիտի գար նուիրագործելու Մայիս 28ի ակտը:

Մայիս 28ին հայ ժողովրդի քաղաքական ղեկավարութիւնը Հայաստանի անկախութիւնը հռչակեց, իսկ փետրուար 18ին ինքը հայ ժողովուրդը, որ այն ժամանակւայ դժնդակ պայմաններում զգացել եւ տեսել էր, թէ ինչ է նշանակում անկախ պետական կեանքը՝ գրեթէ մերկ ձեռքերով զանգւածօրէն ռազմի դաշտ իջաւ, իր արիւնով վաւերացնելու Հայաստանի անկախութեան պահանջը:

Մեր պարտականութիւնը պիտի լինէր այս անհերքելի փաստը հասցնել գաղթահայ ժողովրդի գիտակցութեանը: Մենք թերացել ենք մեր պարտականութեան մէջ:

Այս տարի փետրուար 18ի տօնակատարութիւնը մեր շատ գաղութներում եւ մասնաւորապէս Փրանսահայ գաղութներում արտակարգ ուշադրութեան առարկայ է դարձած: Համաձայն իմ ունեցած տեղեկութիւնների, Դաշնակցութեան ղեկավարութիւնը որ եւ է բացառիկ կարգադրութիւն չէ արել այս մասին: Կը նշանակէ, որ ստեղծուած հետաքրքրութիւնը եւ այն խանդավառութիւնը որ մենք տեսնում ենք այսօր այս պահում, ինքնաբուխ հանդամանք է կրում:

Ինչո՞վ պէտք է բացատրել այս նորութիւնը: Իմ կարծիքով, պէտք է բացատրել նրանով, որ այսօր մեր կեանքում կրկնւում են այն երեւոյթները, որոնք փետրուարեան ապստամբութեան շարժառիթների մէջ հսկայական դեր կատարեցին: Ընկ. Վրացեանը խօսեց միայն այդ ապստամբութեան արտաքին պայմանների մասին, որպիսիք էին հայ բոլշեւիկների քաղաքական ախտադրժութիւնը, նրանց կատարած թալանները, անսանձ բռնութիւնները եւայլն: Սակայն կային եւ այլ կարգի պայմաններ, որոնք կատարելապէս անշնչելի էին դարձնում Հայաստանի մթնոլորտը խորհրդային իշխանութեան առաջին շրջանին:

Խնդիրն այն է, որ բոլշեւիկեան իշխանութիւնը իրեն հետ բերել էր Հայաստան համատարած անբարոյականութեան այնպիսի երեւոյթներ, որոնց հանդէպ հայ ժողովուրդը մնացել էր շւարած: Սուտը, կեղծիքը, դաւը, ստորաքարշ համակերպութիւնը, պնակալեզութիւնը, ազգային սրբութիւնների ոտնահարումը եւն. անսահմանելի չափերի էին հասել այդ ժամանակ մեր գիւղերում եւ քաղաքներում: Այս համատարած անբարոյութեան մթնոլորտում, բողբոջեցին մի շարք հանրային երեւոյթներ, որոնց արգիւնքները տեսնում ենք արդէն եւ այսօրուայ մեր գաղթային կեանքում, ուր բոլշեւիկեան Չեկան տարածել է իր ցանցերը եւ եռանդուն աշխատանքներ է կատարում բարոյապէս կազմալուծելու եւ քայքայելու գաղթահայութիւնը:

Բոլշեւիկեան անբարոյացնող մթնոլորտին ազդեցութիւնը զգացինք նախ եւ առաջ մենք, Դաշնակցականներս: Մեր շարքերից դուրս եկան կուսակցական հաւատուրացներ, որոնք սկսան թուք նետել իրենց անմիջական ընկերների, իրենց կուսակցական ղեկավարների, իրենց պաշտած աւանդութիւնների եւ իրենց սեփական անցեալի վրայ, որպէսզի օրուայ իշխանաւորները քաղցր աչքով նային նրանց վրայ եւ թոյլ տան, որ նրանք էլ մօտենան բոլշեւիկեան խոհանոցներում եփուող ապուրին: Այսօր նոյն բանին հանդիսատես ենք եւ գաղութներում, ուր մի շարք Դաշնակցականներ, որոնց թւում կան եւ անցեալ ունեցող մարդիկ, յուդայական 30 արծաթի համար, հրապարակօրէն վաճառքի են հանում իրենց կուսակցական սրբութիւնները... Ի հարկէ, ինչպէս այն ժամանակ, նոյնպէս եւ հիմա, կուսակցական այս հաւատուրացութիւնը կատարւում է «բարձր սկզբունքների», «քաղաքական վերագնահատութիւնների», «ընկերային կամ ազգային ճիշդ շահերի ըմբռնողութեան» անունով: Բայց ո՞ւմ կարելի է լարել նման աճպարարութիւններով:

Փետրուարեան ապստամբութեան նախընթաց մռայլ օրերին, հոգով տըկար ու անանկ բազմաթիւ հայ մարդիկ — ե՛ւ նախկին կուսակցականներ, ե՛ւ անկուսակցականներ — իրար հետ մրցման էին ելել մեր ազգային իտէալներն ու սրբութիւնները ծաղր ու ծանակի նիւթ դարձնելու գործում: Ո՛չ անկախութեան գաղափարը, ո՛չ միացեալ Հայաստանի պահանջը, ո՛չ եռագոյնը — ոչինչ, ոչինչ չէր վրիպում նրանց լրբօրինքներից: Նրանց լուտանքների առարկան էր կազմում, մասնաւորապէս, մեր անկախ պետական կեանքը խորհրդանշող եռագոյն դրօշը: Այսօր գաղթային ընկած թերթերը եւ նրանց սնունդ տուող հասարակական թափթփուքները նոյն ծաղր ու ծանակի՞ն չե՞ն ենթարկում մեր ազգային իտէալներն ու սրբութիւնները: Եւ դուք չկարդացի՞ք թերթերում որ հայ անուն կրող ինչ որ կանայք, որոնք անկասկած Նիւ Եորքի խուլ փողոցներում պէտք է ստացած լինին իրենց դաստիարակութիւնը, փողոցային այնպիսի խօսքերով են արտայայտուել մեր եռագոյնի մասին, որ ես չեմ կարող այստեղ կրկնել...:

Հայաստանի իշխանութեան ղեկը ձեռք առած — չառած՝ բոլշեւիկները քաղաքական մատնութիւնը քաղաքացիական առաքինութեան աստիճանին բարձրացրին: Եւ այս աստիճանին հասնելու համար, Փետրուար 18ից առաջ, հասարակական տականքներն իրար էին անցել Հայաստանում: Տըղան մատնում էր հօրը, աղջիկը՝ մօրը, բարեկամը՝ բարեկամին, եւ ընկերը ընկերին: Նոյն կարգի մատնութիւնների հանդիսատես ենք այսօր մեր գաղութներում: Նիւ Եորքի մատնութիւնները, որոնց մասին շատ բռնանիկ կարդում ենք թերթերում, դժբախտաբար, բացառիկ տեղ չեն գրաւում: Բարքերի ապականութիւնը մեզի հակառակորդ բանակում հասել է այնտեղ, որ անգամ սուտ մատնութիւնը, անգամ այնպիսի սուտ մատնութիւնները, որոնք կարող են աղետաբեր լինել բազմաթիւ անմեղ մարդկանց համար — ինչպէս օրինակ Սուրիոյ հազարաւոր Դաշնակցականների դէմ եղած սուտ մատնութիւնը՝ թէ նրանք դաւեր են լարում իրենց հիւրընկալած երկրի դէմ — այլեւս ոչ ոքի նողկանք չէ պատճառում:

Բոլշեւիկեան տիրապետութեան առաջին շրջանին — դժբախտաբար եւ յետագայ շրջաններին — Հայաստանում սովորական երեւոյթների կարգն էին անցել պնակալէզութիւնն ու ստորաքարշ համակերպութիւնը: Ինչե՞ր չէին անում մի կարգի մարդի՛կ, ի՛նչ ստորնացուցիչ պահանջների, ի՛նչ բարոյական եւ անբարոյական ապտակների չէին հանդուրժում, որպէսզի մի պաշտօնի տիրանան, կամ մի թոշակ, մի նպաստ ապահովեն իրենց համար... Նոյն պնակալէզութիւնը, նոյն ստորաքարշ համակերպութիւնը այսօր բողբոջում է և գաղութներում, ուր Չեկան բութ երեւոյթին բաւական լայն է բացել իր գրպանները՝ վաճառուող հոգիներին «կարշը» մէջ պահելու համար: Ձեզնից ո՞վքեր նողկանքի զգացում չեն ունեցել ի տես այն հաճոյակատար ժպիտների, որոնցով մի կարգի «ազգայիններ» պատասխանում են բոլշեւիկների կողմից իրենց հասցէին տեղացող թուքին ու լուտանքին...

Բոլոր այս կուսակցական դասալիքներն ու քաղաքական հաւատուրացները, բոլոր այս մատնիչներն ու պնակալէզները փետրուարեան ապստամբութիւնից առաջ Հայաստանում անպաշտօն կերպով միացեալ ճակատ էին կազմել Դաշնակցութեան դէմ: Բոլշեւիկների կողմից հրահանգուած «ժողովրդական» միտինգներին, նրանք ներկայանում էին միացեալ ճակատով եւ միահամուռ ձայնով «մա՛հ, մա՛հ Դաշնակցութեան» եւ «կեցցէ խորհրդային իշխանութիւն» գոռում: Նոյն կարգի հասարակական տականքներից կազմուած եւ նոյն կարգախօսներին հետեւող մի «միացեալ ճակատ» էլ հիմա մենք գաղութներում ունինք: Տարբերութիւնն այն է, որ Հայաստանում այն ժամանակ դրամատէրեր չկային, որպէսզի նրանք էլ «ճակատի» մէջ անէին, իսկ այստեղ, արտասահմանում հայ դրամատէրերից շատերը, պատուաւոր տեղ են բռնում հակադաշնակցական «միացեալ ճակատ»ի մէջ:

Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ԱԹԷՆՔԻ ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ԾԱԼՔԵՐԸ

ՈՍՏԻԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԱՐՏԱԿԱՐԳ ՄԻՋՈՑՆԵՐ ՁԵՌՔ ԱՌԱԾ Է

«Նոր Օր»ի մարտ 1ի թիւէն հետեւեալ նոր տեղեկութիւնները կը քաղենք Աթէնքի հայ համայնավարներու կատարած ոճիրներու մասին.—

Փետր. 25ի մահափորձին քննութիւնը նորանոր յայտնութիւններու առջեւ կը դնէ իշխանութիւնները, որոնք վճռական միջոցներ ձեռք առած են ամէն գնով մահափորձին բարոյական պատասխանատուները երեւան հանելու, որոնց թիւը կարծուածէն աւելի շատ է:

Նախ ներկայացնենք թիւ 2 եւ 3 զոհերուն վրայ գործուած գիշերային յարձակումը, որուն հետեւանքով, ընկ. Յովհաննէս Վարդանեանի կեանքը վտանգուած է եւ խեղճ ընկերը կը գտնուի հոգեվարքի մէջ: Յովհաննէս Վարդանեան ամուսնացած բազմանդամ ընտանիքի տէր է:

Կիրակի օր, աշխատանքէն դառնալով, երբ կ'իմանայ ընկ. Պետրոսեանի դէմ կատարուած մահափորձի մասին, իր շուրջը գտնուողներուն կ'ըսէ.

— Այս համայնավարները եւ իրենց գործակիցները փորձանք եղան մեր գլխուն: Հանգիստ չունինք բնաւ:

Ընկ. Վարդանեան գիշերը ժամը 10-ին սրճարան կ'երթայ եւ ընկ. Լեւոն Մլոյեանին հետ ժամ մը նստելէ յետոյ կը մեկնին: Կաթոլիկ վարժարանի առաջին փողոցը հազիւ դարձած, քանի մը «անծանօթ»ներ կը յարձակին եւ կոնակի կողմէ երկաթէ հարուածով երկուքի կը բաժնեն ընկեր Վարդանեանի գլուխը: Ընկերը ուշակորոյս վար կ'իյնայ «մեռա՛յ» պոռալով:

Ընկերակից Լեւոն Մլոյեան, երբ կը փորձէ օգնութեան հասնիլ, ուրիշ «անծանօթ» մը դաշոյնով կը յարձակի եւ վզէն ծանրապէս կը վիրաւորէ: Մլոյեան ուշաթափ վար կ'իյնայ եւ բաւական ժամանակ յետոյ, օտարներու աջակցութեամբ տուն կ'երթան:

Ընկ. Վարդանեան երկուշաբթի քննութեան կ'ենթարկուի: Վիճակին ծանր ըլլալը կը հաստատուի բժիշկներու կողմէ, որոնք կը փորձեն կարել ճեղքուած գլուխը:

Բժշկական նոր քննութիւն մը կատարուած է, բայց ընկերոջ վիճակը կը մնայ ծանր եւ մտահոգիչ: Ոստիկանութիւնը նախնական քննութիւն բացած եւ վկաներ լսած է: Պատճառներ կան ենթադրելու թէ գիշերային այս անարգ յարձակումը գործուած է մահափորձը կատարող խմբակին մարդոց կողմէ: Այս մասին բացուած քննութիւնը նոր հետքերու վրայ դըրած է ոստիկանութիւնը: Պաշտօնական ոչ մէկ տեղեկութիւն չհաղորդուեցաւ այս յարձակման մասին:

Միեւնոյն օրը կատարուած այս արիւնոտ դէպքը պատճառ եղած է որ քննութեան սահմանները ընդլայնուին երեւան հանելու համար դաւադրական կազմակերպութեան երկար ցանցը, որուն մէկ ծայրը կը գտնուի Փիրէ, միւսը Աթէնք եւ ուրիշ մը կ'երկարի Գոքինիա:

Ինչպէս կը հաստատեն երէկուան յունարէն թերթերն ալ, այս դաւադրական կազմակերպութիւնը՝ մեծ յուզում պատճառած է ներքին գործոց նախարարութեան եւ ապահովութեան շրջանակներուն: Գրուած էր թէ մահափորձին բարոյական կազմակերպիչները հինգ հոգի են, որոնցմէ միայն մէկը ձերբակալուած է տակաւին: Նոր տեղեկութեանց համաձայն ոճրին բարոյական մասնակիցներու թիւը տասնի կը հասնի, մէջն ըլլալով նաեւ ծանօթ ազգայիններ, որոնց անունը գաղտնի կը պահուի: Ոճիրէն առաջ արդէն, Փիրէի սրճարաններէն մէկուն մէջ, խումբ մը ազգայիններու ներկայութեան Կարապետ Զավուշ (?) գինովութեան պահուն ըսած է.

— Միլլէթ արգամտա տըր, վարչութիւն ադալարը պիզիմ իչին չալըշըրլար...

Կարապետ Զավուշ ուրիշ օր մըն ալ Փիրէի երկայն փողոցին վրայ ըսած է.

— Հափըզա կիրսէմ պիլէ, գորգ...մամ, փազլասը իլէ փարա վար...

Ուրկէ՞ հոսած են Կարապետ Զավուշի գրպանը այս գումարները: Գիտէինք որ «Մօնթիալ»ի ցոյցէն օր մը առաջ, ազահանդէս — ցոյցի կազմակերպիչ յանձնախումբը վարձած էր Զավուշը կարեւոր գումարով մը: Յետագային ուրիշ գումարներ ալ յանձնուած են Զավուշին Արամ Կէօքճեանի ձեռքով: Ոչ մէկ կասկած որ Չեկան մեծ գումարներ տրամադրած է այս ոճիրները գործել տալու համար: Բայց պատճառներ կան ենթադրելու թէ ուրիշ կասկածելի աղբիւրներէ ալ դրամ հայթայթուած է, տարբեր անուններով:

Մահափորձին օրը «Ակրոպոլ Փալաս»ի մէջ խորհրդաւոր ժողով մը գումարուած է, քանի մը ազգայիններու մասնակցութեամբ: Ոճրին բարոյական ամբաստանեալներէն մին իր ... Ջանակին մէջ յայտնած է թէ Արամ Կէօքճեան Փիքս գացած է Կալէ... հետ միասին «Ակրոպոլ Փալաս» երթալու եւ իբր թէ հոն գտնուողները լսանկարելու համար: Արդ, հետաքրքիր է գիտնալ թէ «Ակրոպոլ Փալաս»ի խորհրդաւոր ժողովին որո՞նք մասնակցած են, եւ ի՞նչ կապ ունէին Արամ Կէօքճեանին հետ:

Մահափորձին եւ այս խորհրդաւոր ժողովին միջեւ կապ կա՞յ արդեօք: Այս ժողովի բնոյթին եւ մասնակցողներու մասին անհրաժեշտ տեղեկութիւններ ստացուելէ յետոյ, կարելի պիտի ըլլայ նոր գաղտնիքներ երեւան հանել:

*** Փիքսի Թաղականութեան անդամ Սահակ Պօհճեան տակաւին ձերբակալուած չէ: 13րդ ոստիկանական մասնաճիւղի ոստիկանները երէկ ամբողջ օրը փնտռած են Պօհճեանը ու չեն գտած: Կիրակի գիշերէն ի վեր փնտռուածները իրենց տուները հանդիպած չեն: Ասիկա արդէն ցոյց կու տայ իրենց մեղսակցութիւնը որ հաստատուած է ոստիկանական քննութեամբ:

Ի՞ՆՉ ԿԸՍԷ ՀԵԼԼԷՆ ՄԱՄՈՒԼԸ

«Աթինայքա Նէա» խմբագրականներուն մէջ կը գրէ.

Մեր հայ եղբայրները դէչ գաղափար կազմած են յունական հիւրասիրութեան մասին: Դէչ բախտի մը զոհերը, 12 տարիէ ի վեր մեր համակրելի օտարները միջոցներ չգտան իրենց գաղափարական տարակարծութիւններուն լուծում տալու: Բաժնըւած երկու հատուածի, ազգայնականներ եւ համայնավարներ, կը հրատարակեն թերթեր, կը կռուին, իրար կը...

ԳՐԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԹԼԿԱՏԻՆՑԻՆ ԵՒ ԻՐ "ԷՆԴԻ ԴԵՄԷՆ„Ը

— օօ —

«Առաջ լեզուս փրցուցին ըսելով, հող իրենց բարին, չարը չեմ բացատրած, գլուխս տաքցած կարթայ մը անցուցին, յայտնելով որ ժողովուրդէն ինկած, ցած դէմք մը, ես զիս փախանայ ծախելու յաւակնութեան մէջ դրեր եմ: Խռչափողիս մէջ վառած մարդակ մը կոխեցին, խտեւիս զարնելով թէ՝ ձայնիս հրապոյրովը իմ ժողովուրդիս ականջին տակ, շաղփաղփ ագռաւի մը դերն եմ կատարեր միայն: Աղքատը չեմ այցելած, այրիները չեմ մխիթարեր, ունեւոր դուռներին բացեր գոցեր եմ. ո՞ր ըսեմ, սիրելի՛ս, ես որ աղօթասէրի համբաւովս անապատական մը կը ճանչցուէի, հոս այնպէս չեն ճանչնար: Երկինքին շէմքին վրայ քարերն ալ երեսիս նետուելու շարժումներեան մէջ տեսայ, մեղդրուեցայ, որպէս թէ՝ խոստովանանքներ հրապարակող ըլլամ, նախատինք՝ թէ ժողովուրդը իբարու դէմ հաներ ու ծուխերս կսկըրտելով, մէկմէկու դէմ յովազի նանկերով զիներ եմ: Պարտաճանաչ չեմ եղեր, եկեղեցին խանութի պէս շահագործեր եմ, ձեռքս դպրատան պատին քսուելու տեղը, ձեռքս յետոյ ջրով, սապոնով լուացեր եմ»: (Տեսիլ Գ.):

Այս տողերը կարդալէն վերջ աւելորդ է խորհրդածութիւններ ընել, ցոյց տալու համար, թէ գրագէտը ինչպիսի՛ իրականութենէ մը ներշնչուեր էր, այն տեղէն ընտրելու համար իր տիպարները, որոնք միս ու ոսկոր դարձած՝ կը կենդանանան մեր աչքերուն առջեւ այսօր իսկ:

Ուրիշ մը, Աղաճան Հէրպօն է, որ կը գրէ իր կրտսեր եղբօրը. «Ասկէ առաջ, տարի մը միօրինակ պաշտօն տրուած էր ինծի, որ 10-15 հարուստ վարդապետներու եւ ժողովուրդին քէն բնող դասալիք եպիսկոպոսներու մաքրր համբեմ զատ զատ համագումար մը պահեմ ձեռքս: Ասոնք իրենց մաքրուն թիւին չափովը մեղք ու մեղքի տեսակներ գործողներն են: Մէկ քանի օր առաջ ալ գեղեցիկ կնկան մը աչքերը քննելու գործը վերջացուցի: Ատ կնկան, ատ աչքերը, որոնց մազ մնաց հոս քննելու պահուս, ես ալ զոհ երթայի — հող ձեր արեւին տակ, հինգ — վեց հոգի գլխէ հաներ, այն խեղճներուն համար անեւ խրամատ մը բացեր են, ուսկէ ազատիլը հրաշք պիտի ըլլար: Մէկը ականջիս փսփսաց որ գինով վիճակի մը մէջ, իբր թէ՝ օր մը հարսիս երեսը պագեր եմ»: (Նոյն, Տեսիլ Գ.):

Կեանքի նոյն իրականութիւնը, նոյն դաժանութիւնը եւ նոյն քամենցուցիչ դրուագները: Ընկերութեան զանազան ներկայացուցիչներուն նոյն հոգերառնութիւնը մեղքի ու դաւերու բիւրապատիկ երեւոյթներով:

Ահաւասիկ նշանաւոր կծծի տիպարը, Թիֆլիզ Մարգարը, որուն հայրն է գրողը: Ու բոլոր այսպիսիներուն հոգեբանութիւնն ու կեանքի ըմբռնումն ալ նոյնն է. ճիւթին առջեւ իրենց զգացած գլխային հաճոյքը, ճիւթին տիրապետութիւնը իրենց հոգեկան բոլոր ուժերուն վրայ, ճիւթը նպատակ, եւ ո՛չ թէ միջոց:

«Գալու ատենդ, մեր ձեռատետրը հետդ բերես, առնելիքի խնդրով մէկուն հետ օձիք օձիքի եկած՝ մեր ձեռքովը գրուած տոմարին անհրաժեշտ պէտքը կայ: Խնդիրը երկուքուկէս փարայի վրայ կը դառնայ, չնչին հաշիւ մը թէեւ, բայց սատեղ, մազի ծանրութիւնն ալ տհազին վէճ կը ծնցնէ: Աշխատիր որ գիրդ գրիս նըմանցնես, հաշիւը անանկ մէջտեղ բերես: Ի՞նչ ըսել է երկակենցաղի թեւ ու թաթ գործածելը. ժամը խաչ հանել եւ ուրիշ տեղ մը աչք խփել ու կեղծաւորելը, որր, որբեւայրի ադճատել, անդին առաքինի մարդու հովեր առնելը: Ու քանի՛ անոր պէս կասկածելի ծպտումներով կեղծաւորութիւնը, մարդկային կատարելութեան եւ նկարագրին վերջին բաժանը, հաւնուած վերջին դրութիւնը քարոզողներ, որոնք մէկ մորակի հարուածով Մատթէոսի զազաթը պիտի թռցնէին: Դուն ինքդ ես եղեր, որ քովէդ երբ տասնոց մը պակսեցնելու հարկին տակ կը գտնուիս, այս տասնոցը շարար մը ու աւելի բերանդ առած կը ծծուըրտաս, յետոյ հեհնուք սրտիդ զարկած՝ անգամ մըն ալ նորէն քսակդ կը նետես: Երբեք չը խորհեցա՞ր կամ մէկը բսող չեղա՞ւ քեզի թէ վաղը կօշիկդ ալ հող ձգելով բոպիկ, գլխի բաց աս կողմը պիտի ներտրէիս»: (Նոյն, Տեսիլ Գ.):

Շարուր — Աւագ բերանացի տեղեկութիւններ կուտայ Թաղականի դիմագծութիւն ունեցող Պիտակ — Համբիկին մօրը մասին. «Ներուեցաւ անոր, երբ վկայուեցաւ որ իր քաղքին մէջ, մէկ — երկու ինկած ընտանիքներ ապրեցնելու անպայման կերպով պարտ մը կատարեր է: Բայց ասոր հետ մէկտեղ, վերի ու վարի շրթունքներուն վրայ վիրաբուժական գործողութիւն մը կատարուեցաւ, աս ալ անոր համար որ խաբբըլի է եղեր: Ոբովհետեւ, տղա'ս, խաբբըլի կեղծաւոր ըսել է, ու կեղծաւոր մը, որ հոս դուք կը ճանչնաք, հոն անանկ չեն զննահատեր, ու իր ներկայացուցած տեսատեկին համեմատ, պատիժին տեսակն ալ չէր բացատրուեր: Կեղծաւոր բարեկամութեան մէջ, կեղծաւոր՝ պարտաճանաչի տարազով, կեղծաւոր՝ կրօնասէրի լրջութեամբ, կեղծաւոր մը մանաւանդ իր հասարակութեան շահերը վեր առնելու ճամբուն վրայ, ամէնքն ալ դատապարտուած՝ որ զատ զատ իրենց դատապարտութեան տեսակները քաշեն» (Նոյն, Տեսիլ Գ.):

Ուրիշ տիպար մըն ալ որբանոցի պաշտօնեան, Հէքիմ Նանօն է, զոր Թլկատինցին ճանչցեր էր, շատ մօտէն, իր միջավայրին մէջ, ճանչցեր ու տեսեր անոր բոլոր չարաշահութիւնները, որուն ցաւագին տպաւորութիւնը կրեր ու ապրեր է նաեւ Նանօին մայրը, որ կը գրէ Կայարանին. «Շողգամէն շողգամ կը բուսնի, կարծիքին հունտէն ալ ա'յն, որուն բարոյութիւնը արծիւները գիտեն չափել: Բայց դուն չը կրնալով կշռել կեանքի աս ստորին պարզ պայմանները, վերջին անգամ բժիշկ ըլլալու ձեռնարկն ալ ըրեր ու ասով այնքան օնալս մրեղեր ես: Անոնք որ հող ժողովդ աչքերնին խփեր ու հոս եկեր աչքերնին բացեր են զիս տեսնալու համար, անոնց զանգատը ամէն օր հին նոր կայարանարանկներուն սիրտը կտոր կտոր կ'ընէ եւ որոնք ամէն օր ալ երեսիս կուգան մէկ մը որ քեզ ծներ եմ, մէկ մըն ալ քեզ աս աշխարհը մոռցած: Ասկէ բաւ ծներդ կերպով մը սրբագրած ըլլալու համար, կ'երեւայ ինքզինքդ անձնատուր ընելով հովիւներուն, մօրդ սիրած եկեղեցիէն փախեր ու հիմա դէպի աս եկեղեցիին սրբութիւն՝ շողոտ բերան մը կը գործես:

(3)

ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐՍԱՄԵԱՆ

(Շար.)

դաշունահարեն, իրարու վրայ կը կըրակեն, իրար կ՚ահաբեկեն:

Մեր լաւ հիւրերը քիչ մըն ալ թող զինադադար հաչակեն: Մանաւանդ մոռնան որ զիրենք հիւրընկալող երկիրը չի կրնար թատր ըլլալ արիւնոտ պայքարներու:

«Էքսիօս» կը գրէ.—

Կ՚երեւայ թէ բաւական չէին այն զոհերը, որ Հայերը տուին Համիտի՝ Պոլսոյ, իթթիհատականներուն՝ Ատանայի մէջ եւ յետոյ ալ Ցունաստանի մէջ կը շարունակուի պակաս ձգուած գործ մը: Ազգայնականութեան եւ համայնավարութեան նշանաբաններուն տակ փոխադարձ մաքրագործման աշխատանք կը տարուի: Անցեալին դէպքերով հարուստ Տէրկուէթի թաղականին մէջ, համայնավարները կազմակերպած են ահաբեկչական մարմին մը, ինչպէս կը հաստատուի կիրակի օրուան մահափորձին շուրջ բացուած քննութենէն: Այս մարդիկը կը շարժին այնպէս, կարծես թէ իրենց տուներուն մէջ ըլլային եւ իրենց հաշիւները կը մաքրեն արմատական միջոցներով:

«Քաթիմէրինի» կը գրէ.—

Երկու հայ ազգայնական վիրաւորներու թղթածրարը յանձնուած է Գրդ մասնաճիւղի հարցաքննիչ Գ. Բալողեանի: Հարցաքննութենէն հաստատուած է որ իշխանութիւնը կը գտնուի ծրագրուած մահափորձի մը առջեւ, որ կազմակերպած է համայնավար կուսակցութեան ահաբեկչական խումբը: Ձերբակալուածներուն 48 ժամ մինչ տրուած է ինքնապաշտպանութեան համար:

ՆՇԱՆ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

ooooo

Վաստակաւոր ու համեստ ծերունի մը հողին յանձնեցինք, կիրակի օր, Փանթէնի գերեզմանատունը: Հին սերունդի գաղափարական մաքրութեամբ սնած ազգակից մըն էր ան, վաղեմի ուսուցիչ Նշան Սարգիսեանը, հայրը՝ մեր գրչի ընկեր Հրաչ Սարգիսեանին եւ ուսուցչուհի Օր. Արփինէի:

Աղուոր ու անոյշ լոյսի մը մէջ օծուն գլուխով ծերունի մըն էր ան, բարբառը քաղցր ու վարքը հեզ:

Ամբողջ կեանք մը քալած էր հայ ուսուցչի խաչելութեան ճանապարհէն, հասցնելով նոր սերունդներ, նոր զաւակներ: Թափառական է եղած քաղաքէ քաղաք, գիւղէ գիւղ՝ ենթակայ գաւառի հոգաբարձու եւ թաղական ագաներու միջնադարեան ամիրայութեան:

Այո՛, ամբողջ կեանք մը մաշեցուցած է, առանց տեսնելու օր ու արեւ, անապահովութեան ու նոյն իսկ զահանդանքի մէջ: Տառապանքը խորապէս ճանչցած ու ատով աւելի բարձրացած: Անոր տրուեցաւ ճանչնալ իր զաւկին գնդակահարութեան անհնարին վիշտը:

Տարիներէ ի վեր ան այլ եւս քաշուած էր ուսուցչական ասպարէզէն, իր զաւակը իրեն ապահոված էր ապաւէն մը, անկարօտ ծերութիւնով: Ու երբ հիմակ էր որ ան պիտի ճանչնար անդորրութիւնը, իբրեւ արդար վարձատրութիւն իր անցեալի չարչարանքներուն, ահա կը զարնուի անողոք հիւանդութենէ մը:

Իր բոլոր բարեկամները, մեծ մասով մտաւորականներ, յարգանքի ու սիրոյ անկեղծութիւնով բոլորուած էին իր դագաղին շուրջը, իրենց բերնին մէջ ունենալով գնահատութեան եւ ցաւի մրմունջներ:

Նշան Սարգիսեան ծնած է Երզնկա ու իր ուսուցչութիւնը սկսած իր քաղաքին, հետզհետէ անցնելով Փոքր Ասիոյ զանազան վայրերը: Շատ սիրուած է իր աշակերտներէն ու բարեկամներէն: Համակրութիւն, սիրելութիւն էր իր ամբողջ էութիւնը եւ բարութիւն մը կը ցոլար իր դէմքին վրայ:

Պատրաստելու վրայ էր Երզնկայի անցեալին ու տարագրութեան վերաբերող մատեան մը:

Հանգի՛ստ, հանգի՛ստ իր մաքուր, իր նահատակի ոսկորներուն:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

«ՄԱՄԸԼԹԷՅՆԻ ՕՐ»

ooooo

Մամըլթէյնի (Լիբանան) հայ հիւծախտաւորներու ազգ. բուժարանի խնամակալութենէն ստացած ենք հետեւեալ կոչը, Եղիշէ արք. Կարօեանի եւ վեր. Ե. Հատիտեանի ստորագրութեամբ.—

— «Իր սովորական ծախքերէն դուրս Բուժարանը մտած է, կամ ըստիպուած է մտնելու ծանր ծախքերու տակ յառաջիկայ շրջանին, սեփական նոր շէնք մը ունենալու անյետաձգելի պահանջէ մը մղուած: Հայ եղբայրներ իր երախտագիտութեամբ յիշելու են որ, բուժարանին ներկայ շէնքը մեզի տրամադրուած է ամերիկեան միսիոնարութեան կողմէ բարեսիրաբար, բայց դիրքն ու կլիման մանաւորաբար հիւծախտաւորներու անյարմար ըլլալուն, աւելի յարմար տեղ մը եւ յատկապէս պատրաստուած շէնքի մը մէջ փոխադրուելու հարկը անհրաժեշտ կը դառնայ միշտ բարեփոխութիւններու կարգին: Ասոր համար արդէն խնամակալութիւնս յարաբերութեան մէջ է մէկ կողմէն Հ. Բ. Ը. Միութեան կեդրոնին, միւս կողմէ Ամերիկահայ հանրածանօթ բարեսէր Տիար Տ. Թէյլըրի հետ, որոնց երկուքն ալ իրենց աջակցութիւնը խոստացած են արդէն, բայց ամէն տեղ, բարեսիրական բոլոր հաստատութեանց մեծագոյն բարերարը ժողովուրդը եղածին պէս, Մամըլթէյնի բուժարանին ալ մեծագոյն բարերարը դուն ինքդ ես, սիրելի հայ ժողովուրդ, վտիտ քսակովդ, հացէդ ու հագուստէդ խնայած լումաներովդ, ուստի քեզի կը դիմենք: Ահա «Մամըլթէյնի Օրը» կը մօտենայ նորէն, յիշէ այդ հաստատութեան պատսպարեալները որոնք փոսացած աչքերնին քեզի ուղղած, չոր կաշի դարձած ձեռքերը քեզի կարկառած օգնութիւնդ կը հայցեն, Աստուծոյ արեւին տակ քանի մը օր աւելի ապրելու համար: Կեանք տուր անոր, հայ ժողովուրդ, ան քու արիւնդ, քու միսդ, քու եղբայրդ է: Իւղ լեցուր անոր կիսաշէջ ճրագին մէջ, թող տեսնէ մ՚ալ պլպլայ եւ ուրախացնէ իրենց հոգին ու մտաւորքն նոյնքան հիւծած ու մաշած սիրելիները, իր մատղաշ զաւակները, որոնք առտու իրիկուն անհամբեր կը սպասեն որ հայրիկը կամ մայրիկը հիւանդանոցէն ապաքինած վերադառնայ, որպէսզի որդիական համբոյրը տան անոր եւ ծնողական գգուանքը ընդունին փոխադարձ, անոնք ամէն օր բարին Աստուծոյ կ՚աղօթեն իրենց ծնողաց այս պատեհութիւնը տուողին, այսինքն քեզի համար, սիրելի ժողովուրդ.

Նաեւ յիշէ որ հիւանդանոցին ներկայ շէնքը իր անյարմարութիւններով շատ կը տառապեցնէ արդէն անողոք հիւանդութենէն այնքան տառապող մեր խեղճ եղբայր ու քոյրերը եւ նորերէդ վրայ փոքրիկ բան մըն ալ աւելցուր յատկապէս անոնց համար»:

ԹՈՒՐՔԻԱ

«Կ՚ՈՒԶԵՍ ՇԱՀԱՍՑ, Կ՚ՈՒԶԵՍ ՄԻ ՇԱՀԱՍՏԱՐ»

ooooo

«Սոն Փոստա» կը գրէ.— Հինգ վեց տարի առաջ, Ամերիկայի ամենածանօթ ընկերութիւններէն մէկուն կողմէ Ուէլս, որ տնօրէնն է համանուն ընկերութեան, մեր երկիրը եկաւ եւ ուզեց կարգ մը շինութիւններ ստանձնել, մասնաւորապէս Էնկիւրիի եւ Պոլսոյ ջրային հաստատութիւնները գլուխ բերել:

Այն ատեն այդ առաջարկը մերժուեցաւ: Պ. Ուէլս գնաց Աթէնք: Հոն յաջողցուց հայթայթման գործը: Այսօր Աթէնացիք տէր են ջուրի հաստատութեան մը որ աշխարհի լաւագոյններէն կը նկատուի:

Աւելի տարօրինակ է այն պարագան որ՝ անկէ Աթէնք ղրկեցին — 3000 ոսկի ծախք ընելով — քաղաքապետութեան գլխական բաժնի նախագահն ու երեք անդամները, որպէսզի ուսումնասիրեն ջուրի այն հաստատութիւնը որուն կառուցումը ...մերժած էինք:

Նոյն թերթը իր մէկ ուրիշ թիւին մէջ, նոյն խորագրով կը գրէ.—

Պոլսոյ քաղաքապետութիւնը հետեւեալ բացատրագիրը ղրկած է բարեկարգութեան տուրքի գանձման համար.

«Օրինակ 3.— Շէնք մը 120,000 ղրշ. արժէք ունի, անոր բարեկարգութեան տուրքը հաշուելու համար նախ, սակացոյցին առաջին մասին համաձայն, 500,000 ղրշ.ը այդ գումարէն պիտի զեղչուի: 500,000ի ամսական տուրքը 25 ղրշ. է: 700,000ին համար պիտի դիմուի սակացոյցի երկրորդ մասին: Այդ մասին մէջ գրուած ըլլալով որ 500,000էն մինչեւ 100,000, ի յաւելումն 25 ղրշ.ի, ամէն մէկ 1000ի համար 5 փարա պիտի առնուի, 700,000ին 500,000ը պիտի բաժնուի 10,000ով, եւ ձեռք ձգուած 50 թիւը ցոյց պիտի տայ, 5ական փարայէն թէ քանի ղրշ. պիտի առնուի: 50 հատ 5 փարան կ՚ընեն 6 ղրշ. 10 փարա: 50ին մէջ թէեւ 8ը 5 անգամ կայ, բայց որովհետեւ մնացորդ կը մնայ, ուրեմն 5 փարա եւս պիտի աւելցուի ու 7 ղրշ. պիտի գրուի: Այս 7 ղրշ.ին պիտի աւելցուի 25 ղրշ.ը, որ 500,000ին տուրքն է, պիտի ստացուի 32 ղրշ.: Արդէն, սակացոյցին ներքեւ ալ 32 գրուած է՝ 100,000ի տուրք: Արժէքը 120,000 ըլլալով, մնացեալ 200,000ին համար պիտի աւելցուի հետեւեալը.— ամէն մէկ 3000ին համար 5ական փարա: Ասոր համար ալ, նախ, 200,000ը 10,000ի պիտի բաժնուի, մնացեալը 20 թիւը 8ի պիտի բաժնուի, եւ, եթէ 20ին մէջ երկու անգամ 8 կայ, մնացորդին համար եւս 3 ղրշ. պիտի աւելցուի: Այս ձեւով շէնք մը որ 120000 ղրշ. արժէք ունի, իբրեւ բարեկարգութեան տուրք 35 ղրշ. պիտի վճարէ»:

Այս խառն հաշիւներուն մէջէն ի՞նչպէս դուրս պիտի գան թաղապետական պաշտօնեաները — մեր խելքը չհասաւ: Իսկ դուք ատոր խելք պիտի կրնա՞ք հասցնել, ո՜վ ընթերցողներ:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Երդումի մը առթիւ

oooo

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Վերջերս առիթ ունեցայ ներկայ ըլլալու երդումի արարողութեան մը:

Սեղանի մը շուրջ համախմբուած են 18–20 տարեկան խումբ մը պատանիներ, իբրեւ անդամ Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան: Նախագահը խօսքը ուղղելով երկու 14–16 տարեկան նորեկ պատանիներուն.

— Ի՞նչ բան կը ստիպէ ձեզ, որ կը թողուք ձեր ազատ կեանքը ու կուգաք կաշկանդուիլ մեզ նման:

— Հ. Յ. Դաշնակցութեան կախարդական ուժ ու հմայքը, ու մեր վրէժը:

— Բայց, ընկերներ դժուար է մտնել այդ կազմակերպութեան մէջ: Իբրեւ պատանիներ ձեզմէ կը պահանջուի բարոյական ու նիւթական զոհողութիւն: Իսկ երբ թեւակոխէք երիտասարդութեան շրջանը եւ դառնաք գործօն Դաշնակցականներ, պիտի ունենաք աւելի ծանր պարտականութիւններ, բարոյական, նիւթական եւ ֆիզիքական զոհողութիւն:

— Առանց վարանումի, այդ բոլորը յանձն առնելով կ՚ուզենք մաս կազմել Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան:

Պահ մը խորհրդակցութենէ ու երդման արարողութենէն ետք, ընդունուած էին երկու նորընծայ պատանիները:

Ն. Արծրունի

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՆԵՐԵԿՈՅԹԸ

oooo

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Անցեալ շաբաթ Սալօն Բօլպէռի շքեղ սրահներուն մէջ տեղի ունեցաւ Մարսէյլի Հ. Մ. Ը. Մ.ի տարեկան մեծ պարահանդէսը: Կոկիկ բազմութիւն մը կար:

Հ. Մ. Ը. Մ. վիճակահանութիւնն ալ միեւնոյն օրը քաշուեցաւ: Պարգեւները նուիրած էին տեղացի առեւտրականները: Մուշտակ մը՝ Պ. Տիք, «Յառաջ»ի գործակալ Պ. Մերիկեանց՝ երկու գիրքեր, ճաշարան «Տամաս» եւ «Արեւելք», Պ. Պաղչաճեան, Պ. Անտիլեան եւն.: Շահեցան հետեւեալ թիւերը,— 1338, 1489, 1006, 1008, 216, 1055, 1476, 994, 952, 1480, 412, 1982, 1823, 1887, 259, 1128, 686, 682, 1088, 1622, 742, 380, 1304: Դիմել Խ. Համբարձումեան, 2 ռիւ Լուի Անթուան ժամը 10–12, 3–5 ամէն օր: Մէկ ամիս յետոյ չառնուած նուէրները կը մնան միութեան:

Տ.

ՎԻՃԱԿԱՀԱՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի
(ԱԶԳ. ՊԱՐԳԵՒԱՏԱՂԻ
ՑՐԴ
ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ)
7 ՄԱՐՏ 934 - ԿՏՐՕՆ ԹԻՒ 25

ՄԱՄՈՒԼ

Համաձայնագիրը

»»» · «««

Սոֆիայի «Ազատ խօսք»ը կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (26 Փետր.).

— «Փետրուար 8ին, Սոֆիայի մէջ, հայ երեք կուսակցութիւններու ներկայացուցիչներու միջեւ ստորագրուած ծանօթ Համաձայնագիրը կարեւոր երեւոյթ մըն է այս գաղութի կեանքին մէջ:

Այդ Համաձայնագիրը նախ եւ առաջ կուգայ վկայել, թէ ոչ միայն հայ հասարակութեան, այլեւ բուլղար իշխանութեանց միահամուռ փափաքն է վերջ տալ այն սուր պայքարներուն, որոնք սկսած են կատարեալ աղէտի մը չափն ու կերպարանքը ստանալ:

Երկրորդ, այդ Համաձայնագրի ըստորագրուիլը երեք պայքարող կուսակցութիւններու ներկայացուցիչներուն կողմէ, պարզ ապացոյց մըն է, թէ կարելի է գէթ ամենահիմնական խնդիրներու մէջ որոշ իրաւախոհութեան յանգիլ եւ նոյնիսկ որոշ յանձնառութիւններ ստանձնել:

Երրորդ, Համաձայնագրի ստորագրման իրողութիւնը ինքնին պերճախօս ապացոյց մըն է թէ, յանուն գաղութի ներքին խաղաղութեան եւ այդ խաղաղութեամբ նախորոշուող մշակութային – ստեղծագործ աշխատանքներու, կարելի է նոյնիսկ ընել փոխադարձ որոշ զիջումներ եւ զոհողութիւններ, որքան ալ ծանր թուին անոնք:

Չորրորդ, ստորագրուած Համաձայնագրի տառն ու ոգին կուգան ի լուր ամէնուն հռչակելու բացարձակ այն ճշմարտութիւնը, թէ Մայիս 28ի եւ հայ ազգային եռագոյնին դէմ հայ մարդոց կողմէ մղուած անպատիւ պայքարը բնաւ եւ երբեք չեն արդարացուիր բուլղար իշխանութեանց կողմէ: Թէ բուլղար լուսամիտ, ազատախոհ եւ ժողովրդապետական իշխանութիւնները ոչ միայն բնաւ եւ երբեք դէմ չեն Հայաստանի անկախութեան տարեդարձի տօնակատարութեան եւ հայ ազգային եռագոյնի պարզումին, այլեւ, ընդհակառակը, ի հարկին պատասխանատուութեան պիտի կանչեն բոլոր անոնք, որոնք ամէն տեսակ անմիտ ու գռեհիկ միջոցներով պիտի փորձեն խափանել այդ տօնակատարութիւնները, կամ արգիլել տալ հայ ազգային եռագոյնի պարզումը:

Հինգերորդ, ստորագրուած Համաձայնագիրը որոշապէս ցոյց կուտայ, թէ ոչ միայն Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը եւ հայ հասարակութեան 99 տոկոսը, այլեւ բուլղար իշխանութիւնները ոչ մէկ պարագայի տակ պիտի համաձայնին որ «Հայաստան սիրելու» անուան տակ, խորհրդային կամ համայնավար պրոպագանդ մղուի այս գաղութին մէջ: Հայաստանը եւ խորհրդային իշխանութիւնը բոլորովին տարբեր հասկացողութիւններ են: Ամէն ճշմարիտ Հայու պարտականութիւնն է ոչ թէ խօսքով, այլ կենդանի գործով եւ զոհողութեամբ սիրել Հայաստանը, առանց շփոթելու զայն խորհրդային բռնաւոր եւ օտար իշխանութեան հետ: Ու ամէն ճշմարիտ եւ ողջմիտ Հայ հայրենասէր պէտք է չափէ եւ կշռէ համայնավար պրոպագանդի ամբողջ կործանիչ վտանգները, ուղղուած ոչ միայն հայ գաղութի ներքին խաղաղութեան եւ ամէնէն կենսական շահերուն, այլեւ բուլղար պետական կարգերուն եւ այս հիւրընկալ երկրի անդորրութեան դէմ:

Վեցերորդ, Համաձայնագիրը կուգայ ամէնուն վկայելու թէ, բուլղար իշխանութիւնները վերջնապէս զգուած են ամէն կարգի եւ ամէնօրեայ «գանգատներէ», որոնք իրականին մէջ անմօր զրպարտութիւններէ եւ զզուելի բանսարկութիւններէ անդին չեն անցնիր: Բուլղար իշխանութիւնները կ՚ուզեն կատարեալ հանգիստ մէջ եւ միայն խաղաղ աշխատանքի լծուած տեսնել հայ գաղութը: Անոնք որոշապէս զգացնել տուած են թէ պիտի չը հանդուրժեն այլեւս ո՛րեւէ կագ ու կռիւ եւ գզուութիւն ու թշնամութիւն հայ կուսակցութիւններու միջեւ: Այսինքն, բուլղար իշխանութիւններն ալ եկած են նիշտ այն եզրակացութեան, ինչ եզրակացութեան որ եկած են վաղուց այս թերթը, անխտիր բոլոր դաշնակցականները եւ այս գաղութի պարկեշտ ու անկուսակցական տարրերը»:

Սահմանադրութիւնը պիտի փոխուի

Կարգ մը երեսփոխաններ բանաձեւ մը պատրաստած են որով կը պահանջեն 33 անդամներէ բաղկացած խորհրդարանական յանձնաժողով մը կազմել, մինչեւ երկու ամիս սահմանադրութեան վերաքննութեան ծրագիր մը մշակելու համար: Փոփոխութիւնը պէտք է կատարուի կառավարութեան հեղինակութիւնը ամրապնդելու եւ օրէնսդիր ժողովին հակակշռի իրաւունքը զօրացնելու առաջադրութեամբ:

ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԱՐԶՊԱՆ Պ. տը Մառթէլ երեք շաբաթ Փարիզ մնալէ յետոյ, վերադարձաւ իր պաշտօնատեղին: Ասով կը հերքուին այն զրոյցները թէ մարզպանը պիտի փոխուի:

ԹՈՒՐՔԻԱ դեսպաններու փոփոխութիւն պիտի կատարէ մօտերս: Ուաշինկթընի դեսպան Մուխթար պէյի պիտի յաջորդէ Հռոմի դեսպան Վասըփ պէյ, իր տեղը տալով Լոնտոնի դեսպան Միւնիր պէյի: Իսկ Լոնտոնի դեսպան պիտի նշանակուի նախկին վարչապետ Ֆէթհի պէյ որ չորս տարիէ ի վեր մեկուսացած էր:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԽՐԻՄԵԱՆ ԳԻՒՂԱՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՄԱՏԵՆԱՇԱՐԻ 7րդ հատորը: ՇԱՀԱՊԱՏՈՒՄ (Գիրք վաստակոց) ճոխօրէն պատկերազարդ: Երբ «Վերադարձ դէպի հող»ը օրուան հրամայական պահանջ դարձած է, Հայ Գիւղատնտեսականը՝ իր այս նոր հատորով նպատակ ունի արծարծել հողի եւ հողագործութեան սէրը երկսեռ հայ ուսանողներու մէջ: Իրագիտական դասագիրք մըն է այս նոր հատորը, ուր իւրաքանչիւր բերքի վրայ կը տրուին եւ հետզհետէ պիտի տրուին հետաքրքրական ծանօթութիւններ՝ պատկերալից ոճով մը:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ՌԱՍՓՈՒԹԻՆ ԵՒ ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ ԵՈՒՍՈՒՓՈՎ

—•—

ՀԵՏԱՔՐՔՐԱՇԱՐԺ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

— oo —

Թիպէթի վանքերէն գտած էր խոտ մը որուն միջոցաւ կը խնամէր երախան: Ցարուհին չէր կրնար խուսափիլ իր ազդեցութենէն, որովհետեւ ինք կրնար ապրեցնել երախան օր մը եւ մեռցնել յաջորդ օրը. իր դեղը, ըստ ան, ծանօթ չէր Եւրոպացիներուն:

Ռասփութին աւելի յառաջ գնաց եւ աւելցուց թէ վճռած է իր ազդեցութեան տակ առնել ամբողջ Ռուսաստանը: Ըսաւ նաեւ թէ ինք վարձուած էր Գերմանիոյ կայսրէն (*) եւ իր բազմաթիւ ծրագիրներէն մէկն էր ըստիպել ցարը որ հրաժարի գահէն, խնամակալուհի նշանակելով ցարուհին. այն ատեն ինք՝ Ռասփութինը պիտի ըլլար Ռուսիոյ տէրը:

Իշխան Եուսուփով յարաբերութեան մէջ կը մտնէ իր այն բարեկամներուն հետ որոնց համար Ռուսիան ամէն բանէ վեր էր: Գաղտնիքը պիտի պահէին իրենց մէջ. ոստիկանութիւնը բան մը չէր կրնար ընել: Արքայական ընտանիքը նոյնպէս, իսկ ցարը այդ օրերուն ճակատ գացած էր:

Իշխանն ու իր բարեկամները կը մտածէին թէ միայն մէկ միջոց կայ որուն կրնան դիմել — սպաննել Ռասփութինը: Իշխանը կը ստանձնէ ամէն պատասխանատուութիւն:

Ռասփութին շատ անգամ կը պարծենար թէ զինքը սպաննել կ՚ուզեն, բայց, կ՚ըսէր, ոչ ոք կրնայ դպչիլ ինծի, ես «Աստուծոյ ընտրեալն» եմ եւ մա՛րդ վնաս չի կրնար հասցնել ինծի: Իշխան Եուսուփով Փեթերսպուրկի մէջ ունէր հինաւոյի պալատ մը որուն անունն էր Մօյքա: Անհաշուելի հարստութեան տէր էր ան այդ օրերուն: Պալատին գետնայարկը կար կահաւորուած սենեակ մը: Բժիշկ մը իրեն հայթայթած էր կարգ մը թոյներ որոնց հակազդող բաղադրութիւններ չկային. գոնէ այդպէս կը հաւատար իշխանը. եթէ այդ թոյները խառնուէին գինիին կամ անուշեղէններուն, կրնային մեռցնել քսան հոգի:

Ռասփութին ճաշի կը հրաւիրուի. չափազանց որկրամոլ էր. այնպէս որ կը լափէ բոլոր անուշեղէնները եւ առատօրէն գինի կը խմէ: Եւ սակայն, իշխանը սարսափով կը տեսնէ որ թոյները ազդեցութիւն չէին ըներ անոր վրայ. կը քաշէ ատրճանակը. Ռասփութին դիակի մը պէս գետին կը փռուի. բայց ողջ էր տակաւին. իշխանը երկրորդ գնդակ մը կը պարպէ: Ու յետոյ անոր դիակը կը նետեն գետը:

Գաղտնիքը շուտով կը յայտնուի. իշխանը կը ձերբակալուի, որովհետեւ կը խոստովանի: Հաւանաբար ամէն Ռուս ազատ շունչ մը կը քաշէ Ռասփութինի մահէն ետք:

Բաւական ժամանակ յայտնի չէր թէ ցարը ինչ դիրք պիտի բռնէր իշխանին հանդէպ: Ահրցը այն է որ Եուսուփով կ՚աքսորուի. իր կինը կը միանայ իրեն եւ մինչեւ յեղափոխութեան պայթումը կը մնան արտասահման:

Պատմութեան այն մասը որ առնչութիւն ունի այս դատին հետ, կարելի է աւարտած նկատել այստեղ:

Պէտք է լաւ գիտնաք որ իշխանն ու իշխանուհին Ռուսաստանէն կը հեռանան բոլորովին աղքատ վիճակի մէջ: Իրենց ստացուածքները գրաւուած էին եւ այժմ անոնք կ՚ապրին անցեալ լաւագոյն օրերու յիշատակով զոր իրենց մէջ կ՚արթնցնէ այս շարժանկարին պատմութիւնը:

Եւ հիմա կ՚անցնիմ ժապաւէնին, որուն պատմութիւնը կը սկսի 1913ին: Նաթաշա անունով իշխանուհի մը կը նշանուի իշխան Չիկօտիէվին հետ: Իշխանը պալատ մը ունի որ կը նմանի Մօյքային եւ կառուցուած է համանուն գետին ափը: Այդ անունով պալատ ունեցած է միմիայն իշխան Եուսուփովը:

Իշխան Չիկօտիէվն ու իշխանուհի Նաթաշան նշանուած են շարժանկարին ամբողջ տեւողութեան՝ պատմութիւնը շահեկան դարձնելու համար եւ անոնց ամուսնութիւնը տեղի կ՚ունենայ միայն երբ ժապաւէնը կ՚աւարտի:

Ցարը ու ցարուհին չափազանց ընկճուած են 1914ին՝ գահաժառանգին հիւանդութեան պատճառաւ: Անցքեր կան շարժանկարին մէջ որոնք աւելորդ են թերեւս, բայց մանաւանդ անհաճոյ. օրինակ, երբ գահաժառանգը կը ճչայ անկողինին մէջ եւ իր ճիչերը կը լսուին քովի սրահներէն:

Եւ ահա Ռասփութինը որ յանձն կ՚առնէ բժշկել երախան, թերեւս մագնիսական զօրութիւնով մը: Գահաժառանգին կեանքը կը փրկուի եւ կրօնաւոր Ռասփութինը կը տիրապետէ ամբողջ արքունիքին: Ժապաւէնը ցոյց կուտայ թէ ան ինչպէս կը ստեղծէ այդ տիրապետութիւնը:

Իշխան Չիկօտիէվ կ՚որոշէ թէ Ռասփութին պէտք է թունաւորուի Մօյքայի պալատին մէջ: Կրօնաւորը կը սպաննուի պալատին գետնայարկը եւ իր դիակը կը նետուի գետին մէջ:

Շարժանկարին մէջ, իշխան Չիկօտիէվը կը բերէ ցարին որ Ռուսաստանէն փախչել կուտայ զայն. Չիկօտիէվ կը հեռանայ երկրէն, ամուսնանալու համար իշխանուհի Նաթաշային, այսինքն, իրականին մէջ իշխանուհի Եուսուփովին հետ: Կա՞յ մէկը որ պնդէ թէ շարժանկարին Չիկօտիէվը որ կ՚ապրի Մօյքայի պալատը, որուն գետնայարկին մէջ կը սպաննէ Ռասփութինը, իշխան Եուսուփովը չէ:

Ռուսիոյ պատմութեան ծանօթ որ եւ է մէկը գիտէ թէ Ռասփութինը սպաննողը իշխան Եուսուփովն էր, որովհետեւ երբ իր մասին զանազան գրոյցներ շրջան կ՚ընէին, ինքն էր որ «Ռասփութին» անունով գիրք մը գրեց եւ ամէն ինչ պատմեց:

Իշխան Չիկօտիէվը իշխան Եուսուփովն է, իսկ իշխանուհի Նաթաշան՝ անոր կինը:

Սիրային պատմութեան մը հեղինակը երբ իր նիւթը կ՚առնէ ընդհանուր ազգերու պատմութենէն, որոշ պարտաւորութիւններ կուտայ ինքզինքին: Այդպէս ըրած է նաեւ շարժանկարի ընկերութիւնը, որուն դէմ բացուած է այս դատը: Ընկերութիւնը հաւանաբար կը հետապնդէր երկու գլխաւոր նպատակներ: Այս տեսակ նիւթերու մէջ դերասանը ընդհանրապէս ամուսնացած չէ գործողութեան ընթացքին, որպէսզի աւելի վիպական եւ հրապուրիչ երեւայ ունկնդիր բազմութիւններուն: Հետեւաբար ամուսնութիւնը յետաձգուած է մինչեւ ժապաւէնին վերջը:

Թարգմ. Ժ. Մ.

(2) (Շար.)

(*) Հեռագիրները կը պատմեն թէ Գերմանիոյ նախկին կայսրը որ բնականաբար կը հետեւի դատավարութեան, չէ ուզած ոչ մէկ մեկնութիւն տալ այս մեղադրանքին (Յառաջ):

թէ՛ մեր վրէժը լուծենք, եւ թէ Թիւլէքեանը մատնենք այնպիսի դիրքի մը որ չկարենայ վնասել մեր շահերուն:

Ճէվատը գրեց հարկ եղած նամակները: Ես ալ, Րիզէի Մափավրի գիւղէն Մէհմէտի միջոցաւ հայթայթեցի անհրաժեշտ ռումբերը եւ հանրակառքի մէջ դնել տուի: Ռումբերը պայուսակով հանրակառք դնելու մէջ բացարձակապէս դաւի որեւէ նպատակ չկար: Գործը պարզապէս Թիւլէքեանի դէմ սարքուած էր: Ես այս գործը առանձինն ըրած չեմ, այլ զիս այդ գործին դրդողն եղաւ գրագիրս Ճէվատ, որ ոխ ունի Թիւլէքեանի դէմ»:

Ճէվատի խոստովանութիւնը.— «Ընկերութեան շրջանին շատ աշխատեցայ: Հակառակ բազմաթիւ դիմումներուս, Թիւլէքեան չուզեց իրաւունքս տալ: Ցուսահատ, Իպրահիմ պէյի հետ այս դաւը սարքեցինք Թիւլէքեանի դէմ եւ ռումբերը հանրակառքի մէջ դնել տուինք»:

Ռումբերը հայթայթողն ալ Թուրք մըն է, Մէհմէտ, որ կը պատմէ.

— «Սարըեար, Խաֆէլէ պողոտան, թիւ 107 տան մէջ բնակող մէկ ընկերոջմէս՝ Րիզէցի Հաֆըզ Մէհմէտ Բաղըպէն գնեցի այդ ռումբերը: Դէպքին օրուան առտուն, անոր հետ տեսնուեցայ եւ չորս ռումբ ուզեցի: Սակարկեցինք եւ վերջապէս հաւանեցաւ 30 ոսկիի փոխարէն տալու: Այդ օրը կէսօրուան մօտերը առի ռումբերը եւ Իպրահիմ պէյին տուի: Ցետոյ շուկայէն հին պայուսակ մը եւ գիրքերը գնեցի: Իրիկուան կողմը, հետիոտն մինչեւ Թիւնէլ եկայ: Շիշլի – Թիւնէլ հանրակառքը նստայ եւ երբ Շիշլիի մօտեցանք, պայուսակը որպէս թէ մոռնալով թողուցի եւ վար իջայ»:

Այս յայտնութեան վրայ կը ձերբակալուի Րիզէցի Հաֆըզ Մէհմէտ Բաղըպ եւ կը խուզարկուի Սարըեարի անոր տունը:

Տան մէջ կը գտնուին 110 ռումբի փամփուշտներ: Մէհմէտ Բաղըպ, որուն ընթացքը հինէն ի վեր կասկածելի կը նկատուէր ոստիկանական տեսչութեան կողմէ, կը պատասխանէ թէ այդ չորս ռումբերը եւ 110 փամփուշտները ընդհ. պատերազմէն մնացած են, եւ զինադադարէն ի վեր տունը պահուած կը մնան: Գալով ծախելուն, ընկերը իրեն ըսած էր թէ այդ չորս ռումբերը պիտի գործածէ խոզ սպաննելու եւ այս պատճառով է որ հաւանած էր:

Այս խոստովանութիւններէն յետոյ, չորս թուրք ամբաստանեալները ամէն բան ուրացան հաշտարար դատարանին առջեւ, բայց դատաւորը զանոնք ամբաստանեց հանրային անդորրութիւնը խանգարելու յանցանքով եւ բոլորն ալ բանտարկուեցան: Դատավարութիւնը տեղի պիտի ունենայ մօտ օրէն:

Փարիզ եւ գաւառներ

Յ. Հ. Դ.

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Մշօ խումբի ժողովը այսօր Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մօջ: Կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան Կոմիտէի դասախօսական ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ:

Գաւառ

ՏԷՍԻՆԻ Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Քրիստափոր, Ռոստոմ եւ Զաւարեան խումբերու ընկերները այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին սովորական ժողովատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ԼԻՈՆԻ Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 14 rue François Garcin ընկ. Թէնտիրեանի ճաշարանը: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՎԱԼԱՆՍ, Գործ.— 288 փր.: Կար – գադրեցինք:
ՎԻԷՆ, Գործ.— 235:
ԼԱ ՍԷՅՆ ՍԻՒՐ ՄԷՐ, Ս. Կ.— 35:
ՓԱՐԻԶ, Լ. Ե.— 70:
ՊՕՊԻՆՆԻ, Ս. Ա.— 70:
ՏԷՍԻՆ, Գործ.— 400: Կարգադրեցինք:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գործ.— 855:
ՇԱՍ, Պ. Ա.— 25:
ՎԻԷՆ, Ե. Պ.— 50:
ԼԻԷԺ, Ա. Փ.— 50:
ՆԻՍ, Օ. Պ.— 140:
ՆԱՆԹ, Գ. Ս.— 70:
ՇԱՍ, Ս. Թ.— 50:
ԱՆՏԻՌՔ, Տքթ. Ս. Մ.— 10 սուրիական ոսկի:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

ՕՐ. ՑԱՍՄԻԿ ԿԷՕՆՃԵԱՆ
եւ
ԸՆԿ. ՍԱՐԳԻՍ ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ
Ամուսնացած

Կնքահայրութեամբ Տէր եւ Տիկին Մաթոսեանի:

Վիէն (Իզէր) 3, մարտ 1934

ԲՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԵՐԶՆԿԱՑԻՆԵՐՈՒՆ.— Նպատակ ունենալով Հայրենակցական Միութիւն մը կազմել, իբրեւ առժամեայ մարմին Փարիզի եւ շրջանի բոլոր Երզնկացիները կը հրաւիրենք այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին ներկայանալ Պ. Կիրակոս Յարութիւնեանի տունը՝ խորհրդակցելու համար:

Հասցէ.— 16, rue Victor-Hugo, 16 Gentilly (Seine). Métro: Porte d'Italie.

Ի դիմաց Առժամեայ Նախաձեռնակ Մարմին:

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ
ԱՆԻԷՌ ԹՈՒԱ-ՔՈԼՈՆՊԻ ՄԷՋ

նախաձեռնութեամբ՝ *ՄՈՒՐԱՏ ԽՈՒՄԲԻ*
եւ հովանաւորութեամբ՝ *ՎԻՇԱՊ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ*
25 Մարտ Կիրակի կէս օրէ վերջ
Նկատի ունենալ այդ թուականը:

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ԱՅՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին
84, Rue Chappe, Salon Chappe*ի մէջ*
կը խօսին ընկերներ՝ Պ. ԺԻՒՍԵԱՆ եւ Հ. ՍԵՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

▪▪▪▪▪▪▪▪

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ի ԱՌԹԻՒ
կազմակերպուած՝ *ՊԱՆԸԼՕ-ՔԱՇԱՆԻ ԱՐԾԻՒ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ*
Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ 7
ներկայ կ'ըլլան ընկերներ՝
ԽԱՏԻՍԵԱՆ, ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ, ԲԱԼԱՅԵԱՆ, ԳԵՒՈՆԵԱՆ:
Պուրկ-լա-Րէն, Place Condorcet, Salle de Banque*ի մէջ*
Տախսերու մասնակցութեան համար 2.50 *ֆր.:*
Porte d'Orléans*էն առնել* 88 *թիւ հանրակառքը եւ իջնել* Place Condorcet Bourg-la-Reine:

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

Վաղը Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Ֆլօրիա ճաշարանին վերնայարկը
կը դասախօսէ Պ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ
Նիւթ՝ Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ
Կը հրաւիրուին անդամներն ու փափաքողները:

ԴԻՄԱԿԱՒՈՐ եւ ԱՆԴԻՄԱԿ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՊՈԼՍԵՑԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
17 *ՄԱՐՏ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ* 9էն *ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ*

Salon Floride*ի մէջ* **7, rue Venture**

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Opéra Comique*էն Օր.* **Mireille Belgrano,** *Փարիզի Վարիէթէէն հռչակաւոր կատակերգակ* **Honoré Gabin:** *Եւրոպական պարեր՝ ղեկավարութեամբ Պ. ՋԱՐԵՀ ՋԱՎՈՒՇԵԱՆԻ եւ* **M. Richard***ի եւ մասնակցութեամբ հռչակաւոր ՌՕՅԱԼ ՃԱԶի:*

դիսակաւորներու տողանցք. գեղեցիկ տարազ կրողներուն արժէքաւոր նուէրներ:

ՄՈՒՏՔ 6 *ՖՐԱՆՔ:*

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց Միութեան Փոքր ա'Իթալիի մասնաճիւղի Վարչութեան Օժանդակ Տիկնաց Միութեան թէյասեղանը տեղի կ'ունենայ Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 13, Rue Pierre Curie, *Պ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ սրահին մէջ: Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Սիրայօժար մասնակցութեամբ ԿԻՆՏՈՅի: Կը նուագէ Թառիստ ԱԲԳԱՐ: Տեղի պիտի ունենան Կովկասեան պարեր: Տեղի կ'ունենայ պարգեւաբաշխութիւն:*

Տախսերու մասնակցութեան համար մուտք 3 ֆր.:

ՆԱՀԱՏԱԿ ԳՐԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐ

ՕԳՏՈՒԵՑԷՔ ԲԱՑԱՌԻԿ ԱՌԻԹԷՆ

միայն 130 ֆրանք վճարելով անմիջապէս պիտի ստանաք ոչ միայն մեր հրատարակած *ՈՒԹԸ* հատորները, (*Ռ. Զարդարեան, Մելքոն Կիւրճեան, Գեղամ Տէր Կարապետեան, Գեղամ Բարսեղեան, Սիփիար Սիփիարեան, Դր. Ջօհրապ, Տ. Չէօկիւրեան* եւ *Օհան Կարօ*) որոնց իրական արժէքն է 170 ֆրանք. այլ նաեւ՝

ԼԻՒՔՍԷՄՊԻՒՐԿԵԱՆ ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ

մէկ տոմսակ, որուն արժէքն է 36 ֆրանս. ֆրանք: վիճակահանութիւնը տեղի պիտի ունենայ՝

ՄԱՐՏ 26ին ԼԻՒՔՍԷՆՊՈՒՐԿԻ ՄԷՋ

բացի *ԵՐԵՔ* մեծ պարգեւներէն, *4 միլիոն. մէկուկէս միլիոն* եւ *մէկ միլիոն պելճիական ֆրանք, կան նաեւ* 2500ի մօտ ուրիշ մեծ ու փոքր պարգեւներ: փութացէք այժմէն ոեւէ ձեւով *ՄԻՆՉԵՒ ՄԱՐՏ* 20:

130 *ՖՐԱՆՔ ղրկել մեր հասցէին՝* **M. Barsamian**
121 Rue Marcadet. Paris (18)

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՀԱՄԱԽԱՐԲԵՐԴՑԻԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ տեղի կ'ունենայ Ապրիլ 14 Շաբաթ երեկոյ:

կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը:

ԲԱՑՈՒԱԾ Է

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԽԱՆՉԵՐԵԱՆԻ
ԱՐԴԻԱԿԱՆ ԴԵՐՁԱԿԱՏՈՒՆԸ

97 Route d'Orléans. Cachan

Անգլիական եւ ֆրանսական ընտիր կերպասներ, վերջին նորաձեւութիւն, խնամուած կար: Գիներու վրայ կարեւոր զեղչ:

ԹԷՅ ԵԱՎՐՈՒԵԱՆ

ՀԱՍՏԱՏՈՒԱԾ 1880ԻՆ
Կ. ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ

»»»•«««

ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ ՎԱՃԱՌՈՒՄ
ԱՄԷՆ ԵՐԿՐԻ ԹԷՅԵՐՈՒ

▪▪▪

ՈՒՂՂԱԿԻ ՆԵՐԱԾՈՒՄ
կապոյտ եւ դեղին ծրարներու մէջ
surprise նուէրներ կը գտնուին:

ԴԻՄԵԼ.—
COMPTOIR DES
THÉS YAVROU
23, Rue Sénac — MARSEILLE Tél. COLBERT 25-27

---

13 ՏՐԱՄԱԴՐԵԼԻ ԵՆ գեղեցիկ եւ ընդարձակ սրահներ՝ (ամէն յարմարութիւններով եւ օժտուած ելեկտրական գոյնզգոյն լամբարներով) հարսանեկան հանդէսներու, ժողովներու, ցերեկոյթներու, պարահանդէսներու եւլն.: դիմել **13**

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ *13 rue Pierre Curie.* K. *Bicètre. Metro: Porte d'Italie*

Մ. ՀՐԱՉԵԱՆ

11, Rue FLEGIER. MARSEILLE. Tél. Nat. 31-59

ԹԷՅ ՀՐԱՉ

Ներածում եւ արտածում ամէն տեսակ նպարեղէններու, Վուլկարական քաշքավալ, Պոլսական եւ Յունական ամէն տեսակ գօնսէրվաներ, ձիթապտուղ, Իզմիրի չամիչ, տերեւ, ճերմակ պանիր, քաջէր եւ գամեմներ:

Raki ERIVAN. p. r.

Ներկայացուցիչ **NIEL** *ճերմակ պանիրի ընկերութեան:*

ԳՈՐԾԻ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ
ԱՐՏԱՒԱԶԴ ՀԱՆԸՄԵԱՆԻ

Դրամ կը ճարէ խանութի գրաւի վրայ (Nantissement), տան գրաւի վրայ (Hypothèque de 1er et 2me rang) առեւտրական մուրհակներ զեղչել տալով եւլն., խիստ նպաստաւոր պայմաններով:

կը ստանձնէ ամէն կարգի դատական գործեր, առեւտրական, քաղաքային, պատժական եւ մանաւանդ արկածի վերաբերեալ:

կը կատարէ պաշտօնական թուղթերու թարգմանութիւն եւ վաւերացում, կը խմբագրէ ամէն կարգի նամակ եւ խնդրագիր:

Առաջին խորհրդակցութիւնը ձրի է:

կ'ընդունի առաւօտները ժամը *10*էն *12*, Հինգշաբթի եւ Շաբաթ կէսօրէ յետոյ ժամը *3*էն *7* եւ ժամադրութեամբ:

Առժամեայ հասցէ՝

179, Rue de Vaugirard - Paris (15)

Ձախ թեւի վրայ առաջին սանդուխ, երկրորդ յարկ, ձախ:

Métro եւ Nord - Sud - Pasteur

ՊԱՐԳԵՒ ԵԱՂՄՈՒՐԵԱՆ

Ամենավերջին պարերը, շատ դիւրուսոյցմէթոտով, իբ մասնաւոր պարասրահին մէջ կամ այցելու: Ժամադրուելու համար գրել՝

88, Bld. de Port - Royal, PARIS (5e)

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ (70)

"ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ,,

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

Մինչդեռ, Էնվէր փաշայի մտքին մէջ այնքան ամուր խարսխած էր Օսմանեան կայսրութեան սահմաններէն ներս զինուորական բռնապետութիւն մը հաստատելու գաղափարը որ՝ իր աչքերը պարզապէս կուրցած էին այդ գաղափարէն դուրս մնացած դէպքերուն, մտածումներուն եւ ըմբռնումներուն հանդէպ, եւ կամ իր տեսողութիւնը շլացած էր իր երեւակայած շողշողուն հեռանկարներէն:

Այն ինչ որ կ'երեւակայէր՝ իբրեւ շողշողուն ապագայ, պարզապէս մանկական մտածումներ էին, եւ արդիւնք կարգ մը ցնորքներու: Օսմանեան կայսրութիւնը ամբողջութիւնն էր մեծ հողերու: Ոչ ճամբայ ունէր, ոչ շոգեկառք, ոչ ալ իր կրթական գործը կատարեալ էր: Ներքին քաղաքականութիւնը խառնաշփոթ էր: Եւրոպական պետութիւններէն շատեր աչք տնկեր էին իր երկրին որ կ'երկարէր մինչեւ Պաղտատ: Արաբները, Հայերը, Յոյները կ'եռեփէին: Այս բոլոր թերիները լրացնելու եւ վտանգները կանխելու համար մինչ հարկ էր երկրէն ներս գերագոյն ճիգ ի գործ դնել, Էնվէր փաշա կ'երեւակայէր Օսմանեան կայսրութեան սահմաններէն դուրս բնակող Թուրք եւ իսլամ տարրերը եւս միացնելով ստեղծել մեծ կայսրութիւն մը եւ անոր գլուխը անցնիլ: Այս մտածումները տղայական չէին՝ ինչ էին, ուրեմն:

Ընդհ. պատերազմի միջոցին, Էնվէր փաշայի եւ Իթթիհատի միջեւ ստատկացող վէճը իր ազդեցութիւնը կ'ունենար երկիրը շահագրգռող բոլոր գործերուն եւ ձեռնարկներուն մէջ: Այդ անդրադարձումը կը զգացուէր, անշուշտ, եւ Թէշքիլաթը Մախսուսէի մէջ: Մինչ մէկ կողմէ Իթթիհատը կ'ուզէր իւրացնել «Թէշքիլաթը Մախսուսէ»ն, միւս կողմէ Էնվէր փաշա տէր կը կանգնէր անոր: Եւ որովհետեւ կ'ուզուէր իրարու հակառակ երկու գաղափարներու ծառայեցնել Թէշքիլաթը Մախսուսէի համար ի գործ դրուած ճիգերը եւ կազմակերպուած չէթէներն ու ջոկատները, բնականաբար կարելի չէր ըլլար ձեռք ձգել ակնկալուած օգուտները: Այս ճակատին անհրաժեշտ ուժ մը կը ղրկուէր ուրիշ ճակատ մը, եւ, շարժելով չէթէներու պետերուն անձնական մտածումներուն համաձայն, ապարդիւն աշխատանք մը կը տարուէր:

Այս էր, ահա, պատճառը, որ, մէկ մասը այն ուժերէն որոնք Րիզա պէյի ճակատը կուգային՝ հոն կը մնային, ուրիշ մաս մը ուրիշ ուղղութեամբ մը կը մեկնէր, եւ, Թէշքիլաթը Մախսուսէն կը զրկուէր միակ ու միակ կեդրոնացեալ ղեկավարութենէ մը:

Կովկասի ճակատը, որ, պարսիկ եւ Թուրք սահմաններէն սկսելով կ'երկարէր մինչեւ Սեւ ծովու եզերքը՝ Րիզա պէյի բանակետը, մեր՝ պատերազմի մասնակցութենէն առաջին հետեւեալ կացութիւնը կը պարզէր, ըստ Թէշքիլաթը Մախսուսէի չարժումներուն.—

Պայազիտի մեր չէթէները ձերբակալած էին երեք Թուրքեր՝ Սաֆէր, Ապպաս եւ Էքպէր անուններով: Ասոնք՝ Իգտիրէն կուգային: Համաձայն իրենց յայտարարութեանց, փախած էին՝ Իգտիրէն կուգային: Համաձայն ասէին, Իգտիրի մէջ կը պատրաստէ յարձակողական շարժում մը, այդ բանակին պատկանող հայ կամաւորները բնաջնջումի եւ զուլումի ծրագիր մը ունէին, զոր ի գործ պիտի դնէին սահմանը անցնելէ վերջ: Սաֆէր, Ապպաս եւ Էքպէր, տեղեկանալով այս բոլորին, յաջողած էին փախչիլ, եւ, ուղղուած էին դէպի Պայազիտ՝ մեզ տեղեակ պահելու համար Հայերու մտադրութիւններէն:

ՀԱՅԵՐՈՒՆ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆԸ

»»» • «««

Այս երեքը, երբ Պայազիտ բերուեցան, ըսին.

— «Եթէ ռուս բանակը Թրքական հողերը մտնէ, Հայերը պիտի մորթեն Թուրք այրերը, ինչպէս իրենք անձամբ ըսին մեզի: Մենք եւս Թուրք ըլլալով՝ փախանք եւ հոս եկանք: Կ'ուզենք օգնել Թուրքերուն: Մեզի զէնք տուէք: Պիտի երթանք կռուինք անոնց դէմ: Եթէ կ'ուզէք՝ կրկին Իգտիր կ'երթանք, տեղին վրայ կ'ուսումնասիրենք անոնց շարժումները եւ ձեզի լուր կը բերենք:

Թէեւ նախապէս կասկած ներշնչած էին այս երեք բարեկամները, ու հաւանական նկատուած էր որ անոնք ռուսական լրտեսներ են, այսուհանդերձ, կատարուած հարցաքննութեանց իբրեւ հետեւանք, հաստատուած էր որ Սաֆէր, Ապպաս եւ Էքպէր Թուրքեր էին ու Թուրքերու կողմնակից: Հետեւաբար անոնց զէնք եւ ձի տրուած էր:

Անոնց Պայազիտ գալէն երեք օր վերջ, հայ յեղափոխականներու պետերէն Սուրէնի ընկերը՝ Ցակոբ՝ Վանէն Պայազիտ եկած էր: Այս Հայերուն շարժումները շատ կասկածելի էին: Անոնք շարունակաբար կը հրջագայէին մեր սահմաններուն մերձ վայրերու մէջ: Նոյնիսկ, գաղտնօրէն անցնելով սահմանը, չիման մէջ կը մտնէին Ռուսահայերուն հետ, եւ ծրագիրներ կը մշակէին եւ յետոյ կրկին կը վերադառնային Թուրքիա, ինչպէս կը լսուէր: Կարելի չէր ըլլար ճշդել թէ որքան ճիշդ էին այս լուրերը: Կասկած կը հրաւիրէր նաեւ Ցակոբին՝ Պայազիտ ժամանումը: Հակառակ ատոր՝ անոր հանդէպ որ եւ է միջոց ձեռք չէր առնուեր:

Ցակոբի մասին ամէնէն առաջ էջ պէյը լուր տուած էր: Ան դիմած էր այն չէթէապետներուն որոնք Պայազիտ կը գտնուէին, եւ ըսած էր.

— Ես այս մարդը Երեւանի մէջ տեսայ: Հոն հայ յեղափոխականներէ Սուրէնի հետ էր: Անոր ընկերն էր: Կ'ըսէին թէ ամէն օր հայ յեղափոխականներուն հետ էր: Այս մարդը ինչպէս կրնար հոս գալ այժմ:

Էքպէրին տրուած տեղեկութիւններէն Պայազիտէն հաստատուած էր որ Ցակոբ, Պարսկաստանի եւ Ռուսիոյ մէջ շրջագայելէ յետոյ, Թուրքիա վերադարձած, եկած ուղիղ Վան գացած ու անկէ եկած Պարսկաստան սահմանին մէջ՝ Պայազիտ: Թերեւս կրկին սահմանը անցնելով Ռուսերուն միանալու տրամադիր էր:

Պարզուելէ յետոյ, որ Ցակոբ շփման մէջ է այս Հայերուն հետ որոնք Թուրքիայէն դուրս կ'ապրէին, չէթէի պետերը խնդիրը տեղեկացուցած են պաշտօնական մարմիններուն ու խնդրուած էին անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առնել Ցակոբին դէմ:

(Շար.)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 8 ՄԱՐՏ
JEUDI 8 Mars 1934

10 ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2439

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՍԱՆՁԱԿՈՏՈՐ ԽՈՒԺԱՆԸ

— oo —

Քիչ անդին պիտի կարդաք նամակ մը, զոր Յունաստանի վարչապետին ուղղած է վեղարաւոր Թշուառական մը, Կարապետ եպիսկ. Մազլըմեան:

Նամակը միեւնոյն ատեն լոյս տեսած է Աթէնքի յունարէն թերթերուն մէջ:

Կարապետ եպիսկ. կը խօսի յանուն «Յունաստանի հայ գաղութին», որ իբրեւ թէ «պարտականութիւն տուած է իրեն, իբրեւ Հայ Եկեղեցւոյ Պետ, ուշադրութիւն հրաւիրելու մի քանի եղելութեանց վրայ»:

Նոյնութեամբ արտատպած ենք այդ «եղելութիւնները», ատոնք քաղելով քանի մը նախադասութիւններ, որոնք ամբողջովին երեւան կը հանեն ձեռնարկին անպարտկելի սեւութիւնը:

Ի՞նչ կը պատմէ Աթէնքի Հոգեւոր Հովիւը, խօսքն ուղղելով Յունաստանի վարչապետին.

1. «Հայերու մէջ կայ «Դաշնակ» կոչուած կուսակցութիւն մը, որուն պաշտօնական օրկանն է «Նոր Օր» օրաթերթը: Այդ կազմակերպութիւնը ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՈՃԻՐՆԵՐ ԳՈՐԾԱԾ է Սուրիոյ, Յունաստանի եւ ամիս մը առաջ՝ Ամերիկայի մէջ»:

2. Երախտապարտ պիտի ըլլայինք ձեզի հանդէպ, ԵԹԷ ԱՆԽՆԱՅ ՋԱԽՋԱԽԷՔ յիշեալ ահաբեկչական կազմակերպութիւնը, որ հեւլէն ասպնջական երկիրը յարմար գետին մը կը նկատէ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՈՃԻՐՆԵՐ ԳՈՐԾԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ»:

3. Կը յուսանք թէ ձեր ասպնջականութիւնը չարաչար գործողները պիտի հասկնան իրենց արարքին ծանրութիւնը, ինչպէս հասկցան Սուրիոյ եւ Պուլկարիոյ ճիւղերը, որոնք անխնայ լուծուեցան»:

Ուրեմն, հինգ «արի»ներէն մէկն ալ ասպարէզ իջած է, «զգետնելու» համար Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը:

Բուն «արի»ները, այս քրէական ձեռնարկին հեղինակներն ու գրգիչները կը մնան մութին մէջ, եւ յառաջ քշած են այս տգէտ վեղարաւորը, որ կատարեալ պատուհաս մը դարձած է, 1922էն ի վեր:

Արդարեւ, Մազլըմեան եպիսկոպոս մը միայն կրնար ստանձնել այսքան անպատիւ եւ ոճրապարտ «պարտականութիւն» մը, յանուն գաւառիկ խմբակի մը:

Եւ այս՝ ճիշդ այն պահուն երբ երեք Դաշնակցականներ վիրաւորուած են, փետր. 25ին, նախաձեռնութեամբ այդ նոյն դիմակաւոր եւ փախստական խմբակին:

Եւ այս՝ իբրեւ պատասխան այն «բաց նամակ»ին, որով Աթէնքի Դաշնակցական օրկանը լրջութեան հրաւէր մը կ'ուղղէր Ազգ. Վարչութեան:

Ուրեմն, գաղութները դեռ ազատելիք չունին գոյնզգոյն հրձիգներու ձեռքէն:

Անոնք, վեղարաւոր թէ աշխարհական դաւադիրները, մինչեւ այսօր երդում — պատառ կ'ըլլային Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին անունով, իբրեւ պատգամ կ'ընդունէին անոր ամէն մէկ խօսքը:

Ի՞նչ կ'ըսէր կաթողիկոսական վերջին կոնդակը (12 նոյեմբեր 1933, *թիւ* 1341).

— «Պատուիրեմք ամենայն առաջնորդաց եւ հոգեւոր պաշտօնէից արտասահմանեան վիճակաց Մերոց եւ յորդորեմք զներհափոխանական ժողովս, զԿեդրոնական եւ զԳաւառական վարչութիւնս հեռու մնալ կուսակցական եւ քաղաքական պայքարաց»:

Իսկ ի՞նչ կ'ընէ ոմն Կարապետ եպիսկոպոս, յանուն ամբողջ գաղութի մը որ իր հեռացումը պահանջած է տարիներով.— Վեղարը գլխուն, Առաջնորդարանի նամակաթուղթն ու կնիքը ձեռքը, ոստիկանական տեղեկագիր մը կը գրէ Յունաստանի վարչապետին, խնդրելով «ԱՆԽՆԱՅ ՋԱԽՋԱԽԵԼ» Դաշնակցութիւնը: Չէ՞ որ այդպէս եղած է Սուրիոյ եւ Պուլկարիոյ մէջ: (Ի ծնէ ստախօս, Մազլըմեան այստեղ ալ կը խաբէ յունական կառավարութիւնը, ինչպէս կը սաէ երկու միլիոն? բնակիչ պարգեւելով Հայաստանի եւ ուրիշ «մասալ»ներ պատմելով):

Ուրեմն, հայրապետական կոնդակն ալ արժէք չունի դաւադիրներուն համար:

Անոնք այդ կոնդակներուն օգնութեան կը դիմեն, ամէն անգամ որ նեղը մնան: Մնացեալ բոլոր պարագաներուն մէջ, կոնդակը ծիծաղ միայն կը շարժէ:

Ղեւոնդ արք. ինք չէ՞ր որ գրեց, իր «Պարզ Քարոզներ»ուն մէջ.

— «Մեր եկեղեցւոյ հոգեւոր պետերը հեռու պէտք է մնան քաղաքային կամ ազգային որ եւ է գործէ»:

Գրեց, բայց ճիշդ հակառակ ճամբան բռնեց, ընդառաջ երթալով սանձակոտոր խուժանի մը:

Աւելի լրջութիւն սպասել Մազլըմեանէն՝ պիտի նմանէր քարէն կաթ հանելու:

×

Մենք դիտմամբ չմտանք Կարապետ եպիսկ.ի «ժուռնալ»ին մանրամասնութեանց մէջ, որոնք անճարակ մարդանքներ են, ծածկելու համար բուն դաւը:

Այսօրուան համար, կը բաւէ ուշադրութեան յանձնել միայն երեւոյթը:

Այսպէս, ուրեմն, Դաշնակցութեան հակառակորդները պիտի շարունակեն իրենց խուժանային արշաւը, բոլոր ճակատներուն վրայ եւ ամէնէն աղտոտ, գրգռիչ եւ անբարոյական միջոցներով:

Անոնք պիտի շարունակեն անդադար խեղ լեցնել կրակին վրայ, շարժման մէջ դնել ամէն տեսակ խառնակիչներ, օգտագործել վեղարն ու բանկալը, պղտորել տեղական իշխանութեանց միտքը, ի հարկին մահափորձեր ալ կատարել, պարագային համեմատ վարձելով զանազան Կարապետներ, եպիսկոպոս կամ «չաւուշ»,— որպէսզի Դաշնակցութիւնը ... կործանի:

Ապրի՛ սանձակոտոր խուժանը ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄԱԶԼԸՄԵԱՆ ԵՊՍԿ.Ի ՆՈՐ «ԺՈՒՌՆԱԼ»Ը

ԻԲՐԵՒ ՈՃՐԱԳՈՐԾ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԵԼՈՎ, ԿԸ ԽՆԴՐԷ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՎԱՐՉԱՊԵՏԷՆ՝ «ԱՆԽՆԱՅ ՋԱԽՋԱԽԵԼ» ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

ԽՄԲ.— Ընթերցողները կարդացին Աթէնքի մէջ կատարուած արիւնալի յարձակումները՝ երեք Դաշնակցականներու վրայ, ղեկավարութեամբ կարմիր խմբակի մը որ գաղտնի ժողով գումարած եւ մահափորձ սարքած էր:

Աթէնքի վերջին թղթաբերէն կ'իմանանք նոր եւ նոյնքան ծանրակշիռ իրողութիւն մը:

Կարապետ եպիսկ. Մազլըմեան, հին Յունաստանի ինքնակոչ առաջնորդը, վարչապետ Պ. Ցալտարիսի ուղղած է նամակ մը, որ հրատարակուած է Աթէնքի «Քաթիմէրինի» եւ «Նէոս Կոզմոս» թերթերուն մէջ: Կարդացէք եւ դատեցէք.—

Վսեմափայլ Տէր,

— «Յունաստանի հայ գաղութը, որ այնքան ջերմ ասպնջականութիւն գտաւ ձեր ազնիւ հողին վրայ, պարտականութիւն տուած է ինծ, իբրեւ հայ եկեղեցւոյ Պետ, ձեր ուշադրութիւնը հրաւիրելու մի քանի եղելութեանց վրայ որոնք մեր գաղութին խաղաղութիւնը եւ հանդարտութիւնը խանգարելու բնոյթ ունին:

Հայերու մէջ կայ «Դաշնակ» կոչուած յեղափոխական կուսակցութիւն մը, որուն պաշտօնական օրկանն է «Նոր Օր» օրաթերթը: ԱՅԴ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆԸ ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՈՃԻՐՆԵՐ ԳՈՐԾԱԾ է Սուրիոյ, Յունաստանի եւ ամիս մը առաջ Ամերիկայի մէջ յանձին Ղեւոնդ եպիսկ. Դուրեանի, որ եկեղեցական արարողութեան պահուն սպաննուեցաւ:

Նոյն այդ կազմակերպութեան Յունաստանի ներկայացուցիչները, հակառակ որ ներկայիս ամբաստանութեան տակ կը գտնուին այդ ոճիրներուն համար, կը շարունակեն միշտ սպառնալ մեր գաղութին ղեկավարներուն:

Առանց ուզելու ձեր բարի տրամադրութիւնները չարաչար գործածել, պիտի խնդրէինք ձեզմէ որ թոյլ տաք համառօտ կերպով ձեզ ներկայացնել այդ կոմիտէին ոճրային գործունէութիւնը:

Ամբողջ աշխարհի մէջ ցրուած Հայերը նուիրուած են իրենց իրական հայրենիքին, Հայաստանին որ մաս կը կազմէ սովիէթական մեծ հանրապետութեան, եւ սովիէթական պաշտպանութիւնը կը նկատէ գերագոյն պայման մը փոքրիկ Հայաստանի գոյութեան համար, որ առանց սովիէթական պաշտպանութեան կրնայ հիմնապէս կործանիլ 24 ժամուան մէջ, իր սարսափելի թշնամիներուն կողմէ:

Հայ ժողովուրդը հայրենասիրական ազնիւ զգացումներով տոգորուած է եւ օրինապահ վերաբերմունք ցոյց կուտայ իր հայրենիքին հանդէպ, առանց ռէժիմի խնդիր յարուցանելու:

Յեղափոխական կուսակցութիւնը չընդունիր այս տրամաբանական կարծիքը, այլ ընդհակառակն ցնորական ծրագիրներ կը մշակէ եւ կը կարծէ թէ կարող է Հայաստանի ռէժիմը եւ հողային գոյավիճակը բարեփոխել, հակառակ որ երկրէն դուրս կը գտնուի:

Հայաստան 2 միլիոն բնակչութիւն ունի, եւ պարտադրաբար իր բախտը կապած է սովիէթական Ռուսիոյ հետ որ 180 միլիոն բնակչութիւն կը համրէ:

Յեղափոխական կուսակցութիւնը ազատ է իր անտրամաբանական կարծիքները եւ տեսակէտները ունենալ եւ զանոնք պարզելու եւ պաշտպանելու միջոցը կը կարծենք թէ մամուլը եւ խօսքն է եւ ոչ թէ քաղաքական ոճիրները, զորս նախընտրած է իր տեսակէտները պարտադրելու համար:

Քաղաքական ոճիրին կը յաջորդէ զրպարտութիւնը, որովհետեւ յիշեալ յեղափոխական կազմակերպութիւնը հրապարակաւ կ'ամբաստանէ մեր գաղութին ղեկավարները եւ իրենց հակառակորդ քաղաքական դէմքերը, թէ համայնավարներ են, որպէսզի կառավարութեան եւ յոյն ժողովուրդին առջեւ ցոյց տան թէ իրը թէ իրենք համայնավարութեան դէմ կը պայքարին, յուսալով որ այդ ձեւով յունական պաշտօնական շրջանակներու համակրանքը կը շահին:

Վսեմափայլ Տէր, մենք համայնավարներ չե՛նք:

Այլ պարզապէս, որովհետեւ յուսահատած ենք Թուրքերէն ջարդուելէ, եւ յուսահատելով երկրիս զօրաւորներու խաղերէն, որոնք միշտ խոստացած եւ երբեք իրականացուցած չեն Հայաստանի անկախութեան երազը — դուք Յոյներդ ալ յանախ յուսախաբուած էք ձեր զօրաւոր պաշտպաններու լքումէն — յուսահատելով կ'ըսենք զօրաւորներու խաղերէն. համակրանքով կը դիտենք Հայաստանի մը գոյութիւնը, նոյնիսկ Սովիէթներու պաշտպանութեան տակ, յուսալով որ լաւագոյն օրեր կուգան:

Այս տեղեկութիւնները ձեզ պարզելով, ձեզմէ կը խնդրենք խօսքի եւ գաղափարի ազատութիւնը ապահովել եւ բարի ըլլաք պէտք եղած թելադրանք — ները ընել այդ կոմիտէի շէֆերուն, որպէսզի այս ձեւով վերջ տրուի իրենց գրգռութիւններուն եւ սպառնալիքներուն որոնք լրջօրէն կը վտանգեն գաղութի խաղաղութիւնը, ցաւալի միջադէպերու տեղի տալով:

Մենք բոլոր օրինապահ Հայերս, կատարելապէս գիտակից հելլէն ասպնջականութեան հանդէպ մեր ունեցած պարտականութիւններուն, երախտապարտ պիտի ըլլայինք ձեզի հանդէպ եթէ ԱՆԽՆԱՅ ՋԱԽՋԱԽԷՔ ՅԻՇԵԱԼ ԱՀԱԲԵԿՉԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆԸ, որ հելլէն ասպնջական երկիրը յարմար գետին մը կը նկատէ քաղաքական ոճիրներ գործելու համար:

Կը յուսանք որ ձեր ասպնջականութիւնը չարաչար գործածողները պիտի հասկնան իրենց արարքին ծանրութիւնը, ինչպէս հասկցան Սուրիոյ եւ Պուլկարիոյ ճիւղերը, որոնք անխնայ լուծուեցան»:

×

«Նոր Օր» հրատարակելով այս անորակելի նամակը, դիտել կուտայ, կարճ յայտարարութեամբ մը (3 *մարտ*).

—«Ազգ. Կեդր. Վարչութեան ուղղած էինք բաց նամակ մը եւ անոր ուշադրութեան յանձնելով գաղութին փոթորկոտ վիճակը, համերաշխութեան, խաղաղութեան առաջարկ մը ներկայացուցած էինք:

Օր մը յետոյ, իբրեւ պատասխան մեր խնդրանքին, գաղութին եւ ազգային իշխանութեան անունով, Մազլըմեան եպիսկոպոս հելլէն մամուլին մէջ հրատարակած է ամօթալի նամակ մը: Աննախընթաց է հայ պատմութեան մէջ որ առաջնորդ մը, օտար մամուլին մէջ, ոճրագործ անուանէ իր ժողովուրդին կարեւոր մէկ մասը եւ այդ գաղութին մէջ տասնեւմէկ տարիներէ ի վեր հրատարակուած միակ հայ օրաթերթը:

Վստահ ենք թէ ո եւ է հայ որ կարդայ այդ նամակը, պիտի չուզէ հաւա—

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՔՍԱԿՈՎ ՀԱՐՈՒՍՏ, ԽԵԼՔՈՎ ԱՂՔԱՏ

— o —

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ ուսուցչուհի մը, Օր. Ճէյն Պարվիզ մեռաւ վերջերս եւ ամբողջ հարստութիւնը, 12,000 ստերլին, կտակեց իր կատուին: Հարստութեան տոկոսն է 3000 ֆրանք, որ պիտի յատկացուի, ըստ կտակին, լաւ սնուցանելու օրիորդին կատուն:

Կտակագիրը չի յայտներ թէ, երբ կատուն ալ մեռնի, հարստութիւնը որո՞ւ պիտի տրուի,— կատուին ձագերո՞ւն թէ օրիորդին ժառանգորդներուն:

Մի՛ զարմանաք:

Մեր խելքովը՝ պակաս «ինքնատիպ» չենք, երբ պահ մը մեզ բաղդատենք անգլիացի եւ ամերիկացի միս չունեցող այս *միս*երուն հետ: Եթէ միս Անգլիացիները եւ ոսկոր Ամերիկացիները քիչ մը սիրտ ունենան, դրամ յատկացնելու շա՛տ տեղեր կան: Իսկ սա մեր թրթռիկ Հայերը եթէ քիչ մը խելքի ծանրութիւն ունենային իրենց վերնատունին մէջ, շատ թշուառութիւններ կը պակսէին մեր ժողովուրդին ծոցէն:

Այսպէս, Անգլիացին իր դրամը կատուներուն կուտայ, մենք ալ ... ա՛յ օրինակ, Ամերիկայի մէջ ռամկավար, բոլշեւիկ, պատուելի, էրիկ — կնիկ փողոցէ փողոց դրամ կը հաւաքեն, ժողովներ կը սարքեն եւ տոլար կը մուրան, որպէսզի օտար փաստաբան վարձեն, մարդ կաշառեն, սուտ վկայութիւններ հաւաքեն եւ դատ սարքեն՝ Դաշնակցութեան դէմ:

Եթէ հաւատանք իրենց թերթերուն, արդէն իսկ 15 — 20,000 տոլար ժողված են:

Հաշուեցէ՛ք, այս գումարով քանի՛ խրճիթներ կը հիմնուէին, քանի՛ հիւծախտաւորներ կը փրկուէին, քանի՛ մանուկներ հայերէն կը սորվէին:

Այո՛, ոսկրոտ Անգլիացին կատուին կուտայ դրամը, անսիրտ Հայն ալ օտարին:

Մի՛ նեղանաք Միս Ճէյն Պարվիզին, կը խնդրե՛մ, վերջը մեր վայը կուտան եւ մեզ ալ խաղք կ'ընեն, մեր երեսին տալով մեր մեղքերը:

ԱՐԱՁ

տալ իր աչքերուն: Առաջնորդը այդ նամակով մեր անձին չի կրնար վնասել: Այս երկրին մէջ արդարութիւն կայ, ո՛չ Չէկան եւ ո՛չ ալ Փանկալոսի իշխանութիւնն է որ կը տիրապետէ: Բայց անդարմանելի եւ սարսափելի հարուած մըն է որ տուաւ հայ գաղութի վարկին:

Մենք կը զգանք որ Առաջնորդը պարզ գործիք մըն է անըրեւոյթ ուժին ձեռքը: Եւ Չէկան սրտատրոփ կը սպասէ որ մենք, հելլէն մամուլին մէջ նոյն ոճով պատասխանենք Առաջնորդին, որ եւ է կերպով փոխադարձենք իրեն:

Այդ հաճոյքէն պիտի զրկենք զիրենք: Պիտի շարունակենք պահել մեր պաղարիւնութիւնը եւ գիտակցութիւնը, զատորոշելու համար հայ ժողովուրդին շահերը: Ոչ մէկ միջոցի պիտի դիմենք, չափուելու համար Առաջնորդին հոգիի եւ մտքի պզտիկութեան հետ»:

Փետրուար 25ի դէպքին քննութիւնը

Աթէնքի ոստիկանութիւնը կը շարունակէ իր քննութիւնները, երեւան հանելու համար փետրուար 25ի դէպքին բարոյական կազմակերպիչները: Բոլորն ալ անհետացած կամ պահուած են: Վերջին լուրերու համաձայն, ոճրագործ Կարապետ Զավուշի հետքը գտնուած է: Ձերբակալուած երեք մեղսակիցներէն մէկը խոստովանած է թէ մահափորձը կանխաւ սարքուած էր, բայց ինք որեւէ մասնակցութիւն չունի: Ձերբակալուած է նաեւ Պ. Պետրոս Յովհաննեան, որ մասնակցած է մահափորձէն առաջ կատարուած գաղտնի ժողովին:

«*Նոր Օր*» այս տեղեկութիւնները հրատարակելով, կ'աւելցնէ թէ Բարեգործականի մասնաճիւղը վերջերս դրամ տուած է Կարապետ Զավուշի: Կ'ենթադրուի թէ ոճրագործը այս դրամով գնած է այն ատրճանակը, որով վիրաւորեց ընկ. Գրիգոր Պետրոսեանը:

—•—

Տիկին Սթավիցքիի յայտնութիւնները Քննիչ Յանձնաժողովին առջեւ

ԽԱԶԱԳՈՂԻՆ ՔԱՐՏՈՒՂԱՐԸ ԿԸ ՄԵՐԺԷ ԽՕՍԻԼ

Անցի օր խորհրդարանական քննիչ յանձնաժողովը լսեց Տիկին Սթավիցքին: Երկար եւ նեղացուցիչ հարցումներ եղան, գաղտնիքներ երեւան հանելու համար: Տիկինը պատմեց ինչ որ գիտէր եւ յիշեց շատ մը երեւելիներու անունները: Այսպէս, ըսաւ թէ իր ամուսինը ճաշած է ելմտական նախարար Պ. Ժորժ Պոնէի հետ, 1932ին, Սթրէզայի տնտեսական խորհրդաժողովին մէջ:

— Իբրեւ Պոնէի հի՞ւր թէ միեւնոյն սեղանին վրայ:

— Միեւնոյն սեղանին վրայ, պատասխանեց տիկինը եւ հարցաքննողները կարճ կապեցին: Սթավիցքի ճաշած է նաեւ Տիւպանի հետ, որ հաւանաբար առեւտրական նախկին նախարար Ժիւլիէն Տիւրանն է եւ որ Պայոն կանչուած է, հարցաքննուելու համար: «Վստահ եմ որ անունը Տիւրան էր, ըսաւ տիկինը, բայց Ժիւլիէն ըլլալը չեմ յիշեր»: Գալով Սթավիցքիի եւ Քիափի բարեկամութեան, ամուսինը անգամ մը պատմեր է թէ այցելութեան հրաւիրուած է ոստիկանութեան վերատեսուչին կողմէ եւ վերադարձին շատ ուրախ էր: Ինք միայն մէկ անգամ տեսած է Քիափը: Օր մը Օփերայի հրապարակին վրայ կը ճաշէին Տիւպանի հետ, երբ Քիափ ներս մտաւ, քանի մը սիրալիր խօսքեր ուղղեց «Լա Վոլոնթէ»ի տնօրէնին եւ բարեւելով գնաց նստաւ իր սեղանը: Տիկ.ը հերքեց թէ Քիափի հետ միեւնոյն օթեակին մէջ գտնուած է թատերական ներկայացման մը առթիւ: Միայն խոստովանեցաւ թէ Տիւպանի անգամ Օփերայի չքեղ ներկայացման մը տոմսակը ստանալով Քիափէն, տուած էր իրեն: Յետոյ յիշեց հետեւեալ անձերը, որոնք յարաբերութիւն ունէին իր ամուսնին հետ,— երեսփոխան Կաստոն Պոննօ, Թիսիէ՝ Պայոնի Վարկի Դրամատան տնօրէնը, «Լիպէռթէ»ի նախկին տնօրէնը որուն 50,000 ֆրանք տուած է ինք անձամբ (տիկինը), ամուսնին հրամանով, Տիւպանի, «Օ գ'Էքութ» շաբաթաթերթին տնօրէն Փօլ Լէվի, «Պէք է Օնկլ» շաբաթաթերթին հրատարակիչ Տարիուս (բոլորն ալ բանտարկուած), ինչպէս եւ դատաւոր Հիւրլօ, որ երկուշաբթի օր անձնասպանութիւն փորձեց, երբ իմացաւ իր պաշտօնանկութիւնը:

Տիկին Սթավիցքի յայտնեց թէ մարդ չի ճանչնար ելմտական նախարարութենէն եւ ոստիկանական վերատեսչութենէն, թէ իր ամուսինը կապ ունէր Վիէննա հաստատուած երկու իրաւագէտներու հետ, թէ չի ճանչնար նախկին երեսփոխան Էտմօն Պուայէն: (Այս վերջինը ամբաստանուած է իբրեւ գողօնապահ: Չէքի արմատները կը հաստատեն թէ 1,059,500 *ֆրանք ստացած է Սթավիցքիէն):*

Քննիչները հարցուցին թէ ի՛նչ կարծիք ունի իր ամուսնին մահուան ա—

(Լուրերու Շարունակութիւնը կարդալ Դ. Էջ)

ՀԱՄԱԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԸՆԴՎԶՈՒՄԸ

— օօ —

Գ.

Նախափետրուարեան Հայաստանի եւ այսօրուայ գաղութների բարոյական այլասերման նմանութիւնը կատարեալ դարձնելու համար, կարծէք, գաղութներին այսօր Հայաստանից պատգամներ է ղրկում դիկտատուրային մի խմբակ, որ շատ յիշեցնում է մեզ փետրուարեան ապստամբութիւնից առաջ գաղթահայութեանը պատգամներ ղրկող Հայաստանի փաստական դիկտատոր Աւիս Նուրիճանեանին։

Մեր խօսքը Հայաստանի Կոմկուսի քարտուղար Աղասի Խանճեանի մասին է։ Մեզ «կատաղած շներ» երեւակայող այս պարոնը ինքը փոքրիկ ձեռնոտն շնիկի երեւոյթն ունի, որ չարունակ տիրոջ աչք — յօնքին է նայում՝ ամէն բանում ըստ կամս տիրոջ շարժելու համար ... Դուք տեսած կը լինէք այսպիսի շնիկներ։ Մեծ ճանապարհի վրայ նրանք եթէ ձեզ հանդիպին, պոչը փորին կպցրած լեղապատառ կը վազեն դէպի իրենց դուռը· իսկ հէնց որ այդ դռանը հասան՝ քաջաբար յետ կը դառնան եւ կը սկսեն հաչել ձեզ վրայ։ Այդպէս էլ մեր Պ. Խանճեանը։ Ազատ քաղաքական պայքարի պայմաններում, նա հազիւ թէ համարձակէր դունչը դռան շէմքից դուրս հանել, բայց ներկայիս իրեն բաւական ապահով զգալով կարմիր շրջագծի ներսում, այնտեղից «կործանիչ կրակ» է բացել գաղթահայ Դաշնակցութեան դէմ, ինչպէս որ մի ժամանակ այդ անում էր նախափետրուարեան օրերի հերոս՝ տխրահռչակ Աւիսը, որ հիմա չգիտեմ Ռուսաստանի որ անկիւնում է քարշ տալիս իր մոռացուած գոյութիւնը։

Հայաստանի բոլշեւիկեան կուսակցութեան վերջին համագումարում այս պարոնը «կործանիչ կրակի» ազդանշանն է տալիս մի ճառով, որ հիմնական գծերի մէջ կրկնութիւնն է հանդիսանում Հայաստանի խորհրդայնացման օրերին Աւիսի արտասանած ճառերի։

Աւիսի պէս, Պ. Խանճեանն էլ սկսում է իր «կործանիչ կրակ»ը նրանով, որ «հայ բուրժուազիայի մարտական բռունցք» տիտղոսն է տալիս Դաշնակցութեան։ Ո՛վ սուրբ ապուշութիւն — պիտի բացականչէինք մենք, եթէ չիմանայինք, որ Պ. Խանճեանը գիտակցաբար սուտ է խօսում այս որակումն անելիս։ Պարոն Խանճեանը գիտէ, որ Հայաստանում հայ բուրժուազիա չըկայ, իսկ արտասահմանի հայ բուրժուազիան, այսօր գետնատարած խունկ է ծխում Հայաստանի խորհրդային իշխանութեան առաջ։

Նա գիտէ, որ նոյեմբեր 29ի տօնակատարութեանը հայ բուրժուազիան աթոռների առաջին շարքերն է գրաւում, մինչդեռ մայիսի 28ի տօնակատարութեանը նմոյշի համար իսկ մի հատիկ բուրժուա գտնել չի կարելի։ Նա գիտէ որ հայ բուրժուաները վխտում են «Հօկ»ի կազմակերպութեան եւ ռամկավար — ազատական կուսակցութեան մէջ, որոնք գաղթահայութեան մէջ խորհրդային իշխանութեան ամենամեծ զօրավիգներն են հանդիսանում։

Նա գիտէ, որ այդ իշխանութեան ներկայացուցիչները՝ Երզնկեան, Ա. Եսայեան, Խանոյեան եւ ուրիշները՝ հէնց որ արտասահման են հասնում՝ իրենց շունչը հայ բուրժուաների սալոններում եւ սեղաններում են առնում։ Նա գիտէ որ հայ բուրժուազիայի կազմակերպութիւնը՝ Հ. Բարեգործական Ը. Միութիւնը բոլշեւիկեան ատեանների համար է սեղաններ սարքում։ Նա գիտէ, որ Զեկայի կազմակերպած հակադաշնակցական «միացեալ ճակատ»ի մէջ, հայ բուրժուազիան փառաւոր տեղ է գրաւում եւ յաճախ էլ նախագահում Դաշնակցութեան դէմ ուղղուած միթինկներին։ Նա գիտէ վերջապէս, որ Դաշնակցականները ոչ միայն որ եւ է ուղղակի կամ անուղղակի բարեկամական կապ չունեն հայ բուրժուազիայի հետ, այլ եւ քաղաքացիական հպարտութիւն են զգում, որ հայ բուրժուազիա կոչւող աննկարագիր, ապազգային եւ ստորաքարշ զանգուածը բացայայտ կամ քօղածածուկ թշնամութեամբ է վերաբերւում դէպի Դաշնակցութիւնը։

Այս բոլորը իմանալով հանդերձ՝ Պ. Խանճեանը յայտարարում է, թէ Դաշնակցութիւնը հայ բուրժուազիայի մարտական բռունցքն է հանդիսանում։ Կարելի՞ է այսպիսի բացայայտ եւ գիտակցական ստախօսութեան հանդէպ իբրեւ «մեղմացուցիչ դէպք յանցանաց» առաջ քաշել Պ. Խանճեանի բթամտութիւնն ու ապուշութիւնը։

Իր «կործանիչ կրակ»ի երկրորդ ռումբը եւս Պ. Խանճեանը փոխ է առնում Աւիս Նուրիճանեանից։ Այս ցաւագարը, Հայաստանի խորհրդայնացման օրերին, փրփուրը բերանին գոռում էր բոլոր հովերի ուղղութեամբ, թէ Դաշնակցութիւնը իմպերիալիստական կառավարութիւններից դրամներ է ստանում, խորհրդային իշխանութեան դէմ պայքար կազմակերպելու համար։ Նոյն յիմարութիւնն է կրկնում Պ. Խանճեանը՝ որակելով մեր կուսակցութիւնը «որպէս իմպերիալիստական պետութիւնների վարձկան ագէնտը» ...

Յայտարարում եմ ամենավճռական կերպով եւ ի լուր ամէնքի, որ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը ո՛չ մի ժամանակ ո՛չ մի կառավարութիւնից եւ ո՛չ մի գործի համար մի հատիկ սանտիմ չէ ստացել եւ ոչ մի իմպերիալիստական կամ ոչ — իմպերիալիստական կառավարութեան հանդէպ որեւէ յանձնառութեան տակ չէ մտել։

Դաշնակցութեան ձեռքերը մաքուր են եղել իմպերիալիստական կառավարութիւնների հանդէպ ոչ միայն խորհրդային իշխանութեան տեւողութեան ընթացքին, այլ եւ նրանից առաջ, երբ իրենք բոլշեւիկները նողկանք չէին զգում իմպերիալիստական կառավարութիւնների ագէնտը դառնալ Ռուսաստանի դէմ։

Այսպէս օրինակ, ռուս — ճափոնական պատերազմի ժամանակ, երբ Դաշնակցութիւնը կեանքի եւ մահու պայքար էր մղում ցարիզմի դէմ, մեր կուսակցութեան ղեկավարները կտրականապէս մերժեցին ճափոնական կառավարութեան ներկայացուցիչներին, որոնք դրամ եւ զէնք էին առաջարկում Դաշնակցութեանը՝ հակացարական պայքարն ուժեղացնելու համար, մինչդեռ Լէնինը եւ ուրիշները առանց քաշուելու հսկայական գումարներ ստացան նրանցից նոյն նպատակով։

Նմանապէս համառուսական փետրուարեան յեղափոխութեան օրերին, Լէնինն էր, որ իմպերիալիստական Գերմանիայի ագէնտի դերի մէջ մտնելով՝ գերմանական դրամով եւ գերմանական զրահապատով Ռուսաստան գնաց՝ ռուս յեղափոխութիւնը դէպի Բրեստ Լիտովսկի անարգանքն առաջնորդելու համար — բայց երբեք Դաշնակցականները։

Այսպիսի անցեալ ունեցող մի կուսակցութեան ներկայացուցիչ պէտք է որ կատարեալ ապուշների տեղ դրած լինի իր ընկերներին՝ նրանց առաջ Դաշնակցութեան վարձկանութեան մասին բերան բանալու համար ...

Պ. Խանճեանի «կործանիչ կրակի» երրորդ ռումբը եւս Աւիսեան ծագում ունի։ Աւիսի ժամանակ «Պրոմէթէ» չկար, բայց կային Վրաց մենշեւիկները եւ Ադրբէջանի մուսավաթականները։ Աւիսը գիտէր, որ Դաշնակցութիւնը անհաշտ պայքարի մէջ է թէ մէկի եւ թէ միւսի հետ, իսկ մանաւանդ մուսավաթականներից՝ բաժանուած արեան գետերով։ Բայց եւ այնպէս, նա իր բոլոր ճառերի մէջ յայտարարում էր, թէ Դաշնակցութիւնը նրանց հետ միացել է ընդդէմ խորհրդային իշխանութեան։ Նոյն մեղադրանքը կրկնելով Դաշնակցութեան դէմ կոմունիստական կուսակցութեան համագումարում՝ Պ. Խանճեանը բացագանչում է — «Թող փորձեն հերքել Դաշնակներն այն փաստը, որ վերջին շրջանում համաձայնութեան են եկել կովկասեան հակայեղափոխական միւս խմբակների հետ, այն խմբակների, որոնք խմբուած են «Պրոմէթէ»ի շուրջը»։

Պ. Խանճեանը իր այս պաթեթիկ բացականչութեամբ նմանւում է այն խենթին, որ բռնելով փողոցում անցնող միամիտ մարդու օձիքից՝ ասում է. «Դու անազնիւ մարդ ես, ապացուցիր որ ազնիւ ես»։ Հայ Կոմկուսի քարտուղարը շատ աւելի վայելուչ դիրքի մէջ կը լինէր, եթէ փոխանակ մեզնից հերքում պահանջելու՝ ինքը ապացուցանէր, թէ Դաշնակցութիւնը համաձայնութեան է եկել «Պրոմէթէ»ի շուրջը համախմբուած մարդկանց կամ խմբակցութիւնների հետ։ Բայց հրապարակօրէն յայտարարում եմ, որ նա այդ բանը անել չի կարող, որովհետեւ Դաշնակցութիւնը ոչ «վերջին շրջանում» եւ ոչ էլ երբ եւ իցէ որ եւ է համաձայնութիւն չէ կայացրել «Պրոմէթէ»ի շուրջը կամ «Պրոմէթէ»ից դուրս գտնուող կովկասեան խմբակցութիւններից որ եւ է մէկի հետ։

Պ. Խանճեանի «կործանիչ կրակի» միւս երեւակայական հարուածների մասին աւելորդ ենք համարում խօսել, որովհետեւ նրանք առնչութիւն չունեն մեր այսօրուայ նիւթի հետ։ Հետաքրքրուողների համար, անցողակի կ'ասենք միայն, որ նրանք այլ բան չեն ներկայացնում, քան կրկնութիւնը այն սուտերի, թէ Դաշնակցութիւնը ուզում է խափանել Սուրիոյ արար ժողովրդի ազատագրական գործը, թէ Դաշնակցութիւնը երկրից գաղթականներ է փախցնում Պարսկաստան, որպէսզի խորհրդային իշխանութիւնը վարկաբեկի յաչս գաղութահայութեան, թէ Եւրոպայի Դաշնակցականների հարիւրին 90ը անցել են մարտկոցականների կողմը եւն., եւն., այսինքն սուտեր, զորս ստելու համար մարդուց մի քաջութիւն է պահանջւում, ծիծաղելի դառնալուց չամաչելու քաջութիւնը։ Պ. Խանճեանը, ըստ երեւոյթին, մեծապէս օժտուած է այս քաջութեամբ։

Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

ԼՍԷ՛, ՀԱՅ ԿԻՆ

ooooo

ԽՄԲ.— Նիւ Եորքի դէպքին առթիւ, խուժանավարները շարժման մէջ դրին նաեւ հայ կինը, փողոցային ցոյցեր կատարել տալով։

Այս մասին ստացած ենք թղթակցութիւն մը՝ հակադաշնակցական հայրենակիցէ մը որ այլանդակ բաներ կը պատմէ։ Մինչ այդ, «Հայրենիք»էն կ'ամփոփենք հետեւեալ գրութիւնը, իբրեւ դառնութեան աղաղակ մը.—

Այսօր մենք շշմած ու ապշած ենք հայ կնոջ ցուցադրած այլանդակ բարքերէն։ Այսօր խորապէս ընկճուած ու վրդովուած՝ հարց կուտանք.— Ո՞րն է իրական հայ կնոջ տիպարը։ Ա՞յն որ ամենամեծ ազդակը եղաւ մեր ցեղի պահպանման եւ համբաւ ստացաւ իբրեւ կիներու ամէնէն պարկեշտն ու առաքինին եւ մայրերու ամէնէն անձնուէրը, թէ այն որ ոտնակոխ ընելով մարդկային արժանապատուութիւն՝ փողոց է ինկած հայհոյելու, անուանարկելու, զրպարտելու, մատնելու, հարուածելու համար իր եղբայրները։

Հայոց պատմութեան մէջ նմանը չտեսնուած երեւոյթ է այս։ Ու առաջին անգամ ազգային ու կանացի արժանապատուութիւն ունեցող հայ պարկեշտ կինը կ'ամչնայ ի տես իր ազգակից սեռակիցներու վարմունքին։

Ան երբեք չամչցաւ, երբ գերի էր, երբ աքսորի մէջ էր, երբ անպաշտպան ու արհամարհուած էր իբրեւ «կեավուռ»ի աղջիկ, նոյն իսկ երբ արգելափակուած էր հարէմներու մէջ. ան հպարտ էր, որովհետեւ արի եղաւ տառապանքի մէջ եւ ընկճուած չէր, որովհետեւ բարոյապէս բարձր մնաց միշտ։

Բայց այսօր ամօթանքի զգացումէն կարմրած հայ կինը կը ցանկայ, որ գետինը պատռուի ու ինք մէջը մտնէ։

Ո՞ւր է գաղտնիքը այս հոգեփոխութեան։

Արդար, անաչառ եզրակացութեան մը յանգելու համար, կ'ուզեմ մտնել այս կիներու հոգեկան դրութեան մէջ վերլուծել հակադրեալ պատճառները, որոնք կրնան փոթորկել ու յուզել միամիտ ու մոլեռանդ կնոջ հոգին։

Առիթը՝ Նիւ Եորքի մէջ վերջերս տեղի ունեցած ցաւալի սպանութիւնը։ Զոհը բարձրաստիճան եկեղեցական մըն է, վայրը՝ եկեղեցին ու պատարագի պահուն։ Կարելի է միանգամայն ըմբռնել քրիստոնեայի վրդովումը այս առթիւ։ Սակայն, մի՞թէ այդ վրդովումը իրաւունք կուտայ ո եւ է մէկուն աջ ու ձախ անմեղ մարդիկ հալածելու։ Մի՞թէ Նիւ Եորքի դէպքը իրաւունք կուտայ հայ կիներու, նոյնպէս եկեղեցիի մը մէջ, նոյնպէս պատարագի պահուն՝ խելագար խուժանի նման յարձակում գործելու հաւատացեալներու վրայ՝ աջ ու ձախ հայհոյելով, հարուածելով ու նոյն իսկ ծեծելով։

Ու, ի՛նչ հեգնանք, սեւ են հագեր այս կիները եւ կեղծ սուգ կը յայտարարեն անոնք, որ մէկուկէս միլիոն մեր նահատակներուն համար մէկ կաթիլ արցունք իսկ չունեցան։ Կը բողոքեն անոնք, որ բոլշեւիկեան տապարով ինկող մեր հերոս զինուորականներու, մտաւորականներու ու նոյն իսկ կղերականներու համար զայրոյթի մէկ բառ իսկ չունեցան. անոնք, որ հեգնեցին մեր մեծարժէք սգատօնն անգամ՝ չբողոքելու համար Թուրքին դէմ. անոնք որ այստեղ մեր աչքերուն առջեւ իրենց հարազատ ծնողաց յուղարկաւորութեան իսկ չմասնակցեցան. անոնք, որ իրենց հարազատ եղբօր մահէն քանի մը օր յետոյ շարժապատկեր գացին զուարճանալու ...

Ու երեւակայել, որ այս խելագար պայքարին մէջ հայ կինը բարոյապէս ինկաւ թաւալգլոր եւ այնքան մը ինկաւ, որ իր եղբայրներուն ու զաւակներուն արիւնովը բիւրիցս ներկուած ու սրբագործուած հայ եռագոյնը անարգեց ու անպատուեց աներեւակայելիօրէն գռեհիկ ու զզուելի եղանակով։

Մենք դարձեալ զարհուրած ու շշմած հարց կուտանք, թէ իսկապէս հայ կի՞նը յղացաւ մեր ազգային դրօշակը անարգելու հրէշաւոր միտքը։

Ո՞րն է իսկապէս իրական հայ կնոջ տիպարը,— ա՞յն որ նախանձախնդիր ընտանեկան յարկին ու սրբութեան՝ ճշմարիտ հայ տունը կանգուն պահեց, թէ ա՞յն որ սպանութիւն մը առիթ բռնելով ատելութեան սերմ կը ցանէ մօր ու զաւկի, քրոջ ու եղբօր, այր ու կնոջ մէջ եւ պառակտումը, վէճը, ոխը ու մատնութիւնը փողոցէն, սրճարանէն, ակումբներէն հայ ընտանիքի ներսը կը փոխադրէ։

Տգիտութեան ու մոլեռանդութեան մէջ ընկղմած՝ ան չի խնայեր նոյն իսկ իր հարազատ զաւակներուն ատելութեան ու ոխակալութեան թոյն ներարկելու մատաղ անմեղ հոգիներէն ներս։ Բազմաթիւ են օրինակները երբ երախաները դպրոցին մէջ կամ դուրսը կռիւի կը բռնուին իրենց դասընկերներուն հետ՝ արժանանալով ամերիկացի ուսուցիչներու յանդիմանութեան ու զարմանքին։

Տակաւին այս չէ բոլորը։ Հայ կինը մարդ ծեծելու արարքին մէջ բռնուած, ոստիկանատուն եւ ապա բանտ կ'առաջնորդուի, իսկ հայ աղջիկը՝ ոստիկանատան մէջ լրտեսութիւն կ'ընէ։

Ո՞վ այս աստիճան աղճատեց ու այլանդակեց հայ կնոջ հոգին։

Որոշ է, որ այս տխուր երեւոյթին շարժառիթը կրօնական չէ, քանի որ ցոյց տրուած զայրոյթը կրօնական ու քրիստոնէական ըլլալէ շատ հեռու է։ Որոշ է, թէ շարժառիթը քաղաքական է, հատուածական, կուսակցական։

Սակայն, երբէ՞ն ի վեր հայ կինը այսքան քաղաքականութեամբ սկսած է զբաղիլ, որ պայքարի սիրոյն անպատշաճ ծայրայեղութեան մէջ իյնայ։

Զարիքին արմատը պէտք է փնտռել հակազգայնական հատուածի ղեկավարներուն մօտ, որոնք իրենց մամուլով, ժողովներով եւ նոյն իսկ եկեղեցիի բեմերէն կը պոռան, կը գրգռեն ու միամիտ հայ կինը սխալ ըմբռնուած հայրենասիրութեան ի խնդիր կը ձգեն փողոց։

Կը տեսնենք, ուրեմն, որ տգէտ կինը զոհն է կուսակցական շահերու ու ենթակայ է արտաքին չարաշուք ազդեցութեանց։ Ան խեղճերիկ նոպայ մը կ'ապրի, որ բնական չէ։

Մենք կ'ուզենք որ օր առաջ սթափի ան ու գիտակցի, որ աշխարհի վրայ գոյութիւն չունի որ եւ է արժէք, որուն համար ներելի ըլլայ զոհել ընտանիքը եւ մարդկային ու կանացի արժանապատուութիւնը։

Մենք կ'ուզենք որ ան գիտակցի թէ կուսակցական պայքարները քամիի պէս վաղանցուկ են, կուգան ու կ'անցնին, որ կիրքը չի դիմանար ժամանակին, բայց պատմութիւնը կը դատապարտէ ամէն անոնք, որոնք կը մեղանչեն մարդկային ու բարոյական սկզբունքներուն դէմ։

Ամերիկահայ կինը պէտք է զգաստանայ հայ կնոջ ճակտին փակցնելու վատութեան արատը։

Մենք հպարտ ենք մեր նախորդներով, եւ յետագայ սերունդները նոյն արդար իրաւունքը ունին մեզմով հպարտ զգալու։

Անհրաժեշտ է որ ամէն ոք գիտակցի թէ ներկայ վիճակը օգուտ չի բերեր ոչ մէկ խմբակցութեան, թէ այս պայքարը իր մոլեղնութեամբ կրնայ մեր գաղութը առաջնորդել նոր փորձանքներու, նոր արիւնհեղութեանց, որմէ տուժողը միշտ ալ մեր արիւնաքամ ժողովուրդը կ'ըլլայ, իսկ հրճուողն ու շահողը մի միայն Թուրքը։

Անհրաժեշտ է որ ամէն գիտակից ու պարկեշտ հայ կին, քաղաքական ու դաւանական ինչ հակումներ ալ ունենայ, հրապարակ գայ, ներշնչէ ու ազդէ որ հայ մարդը զգուշանայ ծայրայեղութիւններէ եւ յանուն մեր կեանքի խաղաղեցման՝ զգաստութեան հրաւիրէ զայն։

Համոզուած ենք որ բազմաթիւ ազնիւ հայ կիներ վրդովուած են ներկայ կացութենէն եւ պատրաստ են աշխատելու նորմալ կեանքի վերահաստատման համար։

Իրական հայ կնոջ պարտքը այդ է, ու մեր խօսքը այդպիսիներուն է։

Կ'ուզենք հաւատալ որ ճշմարիտ հայ կիներու հոգւոյն մէջ կ'արձագանգէ ազնուական տիկիններու ձայնը, որ ցեղէն կուգայ ու խաղաղութեան ձիթենին ձեռքին՝ բարի հրեշտակի դերը կը ստանձնէ։

Կ'ոգեկոչենք Հայոց Անահիտը, դիցուհին «մայր զգաստութեան», որ հովանաւորէ մեր կեանքը եւ առաջնորդէ դէպի զգաստութիւն ու եղբայրութիւն։

ՈՎՍԱՆՆԱ ՇԱՒԱՐՇՈՒՆԻ

«ՄԻԱՑԵԱԼ»Ի ԲԱԶՄԱԶԳԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

oooo

«Հայրենիք»ի մէջ կը կարդանք.—

«Միացեալ ճակատ»ը, որուն ղեկավար ոյժը բոլշեւիկներն են, կը շարունակեն իրենց «սուգի ու բողոքի» ժողովները ամէն տեղ։ Եւ որպէսզի որքան կարելի է այդ ժողովները բազմամարդ ըլլան, սուգի արտայայտութիւնները ոչ միայն «համազգային», այլեւ «միջազգային» բնաւորութիւն ստանան, անոնք կ'աշխատին Հայերու հետ ժողովասրահ լեցնել նաեւ բազմաթիւ օտարականներ — իրլանտացիներ, հրեաներ, սեւեր, եւ ուրիշ ժողովուրդներ։

«Միացեալ ճակատ»ի բոլշեւիկները թէեւ ատելով կ'ատեն հոգեւորականները, բայց անոնք միաժամանակ առօք — փառօք բեմ կը բարձրացնեն հրեայ խախամները (Ֆիլատէլֆիա)։ Անոնք կ'ատեն կապիտալիստ երկիրներու պաշտօնեաները, բայց թախանձագին կը խնդրեն որ այդ կապիտալիստները իրենց սուգի ժողովներուն նախագահեն, թէեւ, չմոռնանք որ, ի մեծ ցաւ բոլշեւիկներուն, շատ տեղ կապիտալիստ պաշտօնեաներ կը մերժեն այս խումբ մը կարմիր դաւադիրներու կազմակերպած ժողովներուն իրենց մասնակցութիւնը բերել։

ԳՐԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԹԼԿԱՏԻՆՑԻՆ ԵՒ ԻՐ ‘‘ԷՆԴԻ ԴԷՄԷՆ,,Ը

— օօ —

Քիթդ կը բռնես, որ խունկին հոտը չառնես, ականջդ կը խծկես, որ արբազան երգերուն ձայնը չլսես։ «Կը զանես եղեր, կը զզուիս եղեր, կը թքնես եղեր»։ Անամօ՛թ ... Երանի՛ թէ ուր ինկեր ես հիմա, ու ծառայութեան գործ մը կ'ընես, անոնց, այն որբուհիներուն շրջանակը, խիղճդ առաջնորդ պահելով, մօրդ բարոյական վիշտերուն մեղմացուցիչներ մը խրկէիր։ Դուն ու քու կնիկդ այն փոքրերուն գլխուն մղձաւանջի խեղդող ծանրութիւնը կը մնաք։ Անոնց կրօնական զգացումներուն հետ, անոնց մայրենի զգուանքին ու հօր անկեղծ խնամքին յուշքերովը էրող կուրծքերուն վրայ պաղ եղեամ մը կ'ուզէք մշտնջենաւորել, անոնց հետ մարդավայել խանդաղատանքով չէք վերաբերիր, ձեր թեթեւ կշտամբանքը զանոնք որբանոցէն վռնտելը կ'ըլլայ»։ (Նոյն)։

(Թլկատինցին մայրենի եկեղեցիէն հեռացողներուն ողբերգութիւնը գրի առած է նաեւ Գաւաթ մը միայն գեղեցիկ պատմուածքին մէջ)։

Շարուր — Աւագը կը կատարէ իր պարտականութիւնը։ Բոլոր յանձնարարութիւններն իրենց հասցէներուն կը հասցնէ։ Կը պատրաստուի մեկնիլ։ Կ'ուզէ, որ ազնուականներուն բարի վկայութիւնը միասին առնէ, Կայարանի ահաւոր տանջանքներուն մեղմացումին համար։

Սակայն բերնէ բերան, Շարուր — Աւագին կեանքի բոլոր մանրամասնութիւնները եկեր, հասեր են ապրող սերունդին, որուն ներկայացուցիչները կը թուեն ծերունի Շարուրին անթիւ ու անհատնում մեղքերը. «Այն չե՞ս հրամանքդ, որ կ'ըսէին 15—20 տարի շարունակ վանքերն ու վանական կալուածները շահագործեր ես։ Շարուր, կ'ըսէին, իր ապրած օրերուն գիշերը դեւ մըն է եղեր, ցորեկն ալ հանդիպածին ականջին վարք սրբոց կախեր է։ Այս ծերուկը չէ՞ եղեր, որ իր մէկ դրացի կնիկը մեռցուցեր է։ Մոռցայ ըսելու թէ՝ դէպի իրենները վայրագ բռնաւոր մըն է եղեր, աս ալ հօրմէս լսածս։ ժամանակին վանահայր վարդապետի մը հետ խօսք կապած՝ բռնի պսակներ ընել տուողը աս իսկ ծերն է եղեր, ասոր պատմութիւնը «որդոց որդի, մեր ականջն ալ հասեր է։ Ո՞վ մեռցուց իր աղբրորդին, ի՞նչ ունէր խեղճը»։ (Տեսիլ Դ.)։

Իր մասին բարի վկայութեան թուղթ մը առնել չկարենալուն համար, [illegible] յուսահատութեամբ մատնուած, նոր տանջանքներ ու նոր սարսափներ կրելու հեռապատկերին առջեւ խելագար՝ Շարուր, դեդեւկոտ քայլերով անգամ մըն ալ «Դէպի կայարան վերադարձ մը կ'ընէ»։ Կը մնար անոր իր օթեակը փնտռել, որուն համար պէտք կար բազմաթիւ մեղաւորներու դուռը ծեծել, որոնք մէկիկ մէկիկ կը համբեն հոն բնակողներուն յանցանքները, որոնցմէ ե՛ւ ոչ մէկը Շարուրին կ'ըլլայ։ Անորը՝ բոլորովին տարբեր էր։

Թլկատինցին Տանթէական երեւակայութեամբ մեզ կ'առաջնորդէ բազմաթիւ խցիկներ եւ օթեակներ, որոնց բնակիչները ծանր մեղքերով դատապարտուածներ էին։

«Հոս խղճի յանցանքով բռնաւորուածներուն հետ բարեկամի վստահութիւնը չարաչար գործածողները փակուեր են։

«Կին անպատուողներուն, կնկայ պատիւ բռնաբարողներուն խոռոչն է աս, մեր արեւելակողմը դժոխքին պատը կայ։

«Մեր մեղքին տեսակը այն անխոստովանելի տարօրինակութեան մէջ էր որ մէկ անգամ յայտնելու ատեննիս, երեք օր, երեք գիշեր հրալեզու օձեր ու կարիճներ կը վխտային կայարանին տանիքներուն տակ։

«Հասարակային շահը թալլողներուն նկուղն է աս, մեզի հետ տնակները եկեր կը հեւան, որոնք ժողովուրդին միամտութիւնը շահագործելու վատութիւնը ըրեր են։

«Հոս ենենգամիտներ, խորամանկներ, քսուներ ու լեզուանիներ ...։ Շողոքորթները, պնակալէզները, ուպի հատի մը փոխարէնովը պատիւնին ծախող յիմարներ ալ՝ տեղ չգտնելով, մեզի հետ կցուեր են։

«Հոս միայն մեզի համավիճակ եղողներուն տեղն է, ծերունի՛, մեզմէ ոմանք դրամի սիրուն, ճշմարտութիւնը աղբանոց նետողներն են, ոմանք՝ խաթեր համար, իրենց անձնական համոզումէն ու անկախութենէն մաշուած անճարակները, ուրիշներ՝ թիւով անհամար ալ, դատարկապորտներ, որ երկու դրացնի, երկու աղբօր ու բարեկամի մէջ, արիւնոտ վէճ ստեղծեր ու տուներ քանդեր են։

«Հոդ ալ կարծեմ իրենց խիղճերէն լլկուած բժիշկները, իրենց դեղերուն սրուակներուն մէջէն կեսարիկի մը կիսադէմքը ցոլացնող դեղագործները, երկլեզու, երկկողմանի ընթացքով, երկու դատատէրերու օճալը մրեղող փաստաբանները, թափած բառարան մը գոց ընելով ինքզինքնին հայ դաստիարակութեան «կապալառութեան» տուող թինթիլիկ վարժապետները, սիրական ու շաքարեղէններու պիտակներն ու շողոտ սիրատողեր սերտելէ յետոյ, գրական հրապարակի մը վրայ, իրենց յատուկ սիրովը կաքաւող ու «վաղին լուրջ հարցը» հեգնող գրագէտ ըսուածները։

«Խարդախ վաճառականին հետ կեղծ ապրանքներ արտադրողներուն կայքն է աս։

«Այն կողմիններն ալ տարիներով կին ու զաւակ դռան ետեւը լքանող, կնասպան ու որդեսպան ոճրագործներն են։ Քիչ մը անդիիններն ալ իրենց դրամին ու դիրքերուն շնորհիւ հասարակութեան գլուխը կեցող ու հասարակային կեանքը փճացնող դեւազգիներն են»։

Տարիներ անցնելէ վերջ, երբ կրկին կը կարդանք էնդի Դէմէնը, Թլկատինցիին երեւակայութեան ուժը եւ արուեստի մտահոգութիւններն աւելի սիրելի կը դառնան մեզի։

Առաջին անգամն էր որ, գաւառացի գրագէտ մը նոր հորիզոններ կը բանար մեր գրականութեան մէջ։ Գերապաշտութեան բոլոր տարրերը կը միանային Թատերական այդ փոքրիկ ... մէջ։ Թլկատինցին շատ լաւ կը ճանչնար իր միջավայրին մարդիկը։ Ընտրած տիպարները մէկ մէկ ներկայացուցիչներ են զանազան դասակարգերու։ Անոնց ամէն մէկուն բացասական նկարագիրն է որ վարպետօրէն կը ներկայացնէ։ Չկայ որ եւ է ներկայացուցիչ, որ հեղինակին հեգնանքին առարկան չդառնայ։ ... ժողովուրդի մարդուն հետ, ազատ արուեստներու հետեւող բոլոր մտաւորականները չեն կրցեր ազատել իրենց օձիքը։ Բժիշկները, դեղագործները, փաստաբանները, դաստիարակները, բանաստեղծներն ու գրագէտները բոլորն ալ իրենց դէմքերը պիտի տեսնեն անոր ընտրած տիպարներուն մէջ։

ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐՍԱՄԵԱՆ

(Շար.)

(3)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԹԱՏՐՈՆ ԵՒ ՔՆՆԱԴԱՏՈՒԹԻՒՆ

ooooo

Թիֆլիզի Պրոլետարին մէջ, վեր — ջերս, մէկը գովեստով կը խօսէր Խալխի Նոֆար Սայաթ Նովա թատե— րախաղին մասին, որ կը ներկայա — ցնէր աշուղ Սայաթ Նովայի կեանքը: Այս թատերախաղին հեղինակն է Գի— գօ Շարբաբչեան:

Յօդուածագիրը կ'աւելցնէ թէ ամէն անգամ որ այս թատերախաղը կը ներ— կայացուի, հազարաւոր հանդիսա— կաններու բազմութեամբ մը կը լեց — նեն թատրոնը: Աննախընթաց ընդու— նելութիւն մը, որ կրնայ նախանձը շարժել Լէնինեան փրոփականտայի դպրոցին թատերագիրներուն:

Պրոլետարի աշխատակիցը, խօսելով թատերախաղին մասին, կը գրէ·— «Մեզ թւում է, Խալխի Նոֆարը ա — ռանց ինքնապաշտպանութեան լուրջ փորձի, հեշտութեամբ տեղի կը տայ թատերագրական արուեստի պահանջ— ների առաջ: Թատերագիր Շարբաբ — չեանը գեղարուեստական համառու — թեամբ զգացել է իր ընտրած հերոսի նկարագիրը եւ ջերմաշունչ Սայաթ — Նովայի կենսագրական սրտառուչ էջերի վրայ պարզմտութեամբ հիւսել է իր թատերախաղը»:

Ցաւոք, սակայն, քննադատը կը ցա— ւի, որ թատերագիր Շարբաբչեան հայ աշուղը դարձուցեր է անաստուած, եւ փոխանակ թատերախաղը վերջա— ցնելու Սայաթ Նովայի մահովը եկե— ղեցիին մէջ, աշուղը հոգեկան ըմբոս— տութեան կը մղէ եւ հանդիսատեսը կը տեսնէ յանկարծ որ Սայաթ Նովա կ'ուրանայ Աստուած եւ հաւատք, ու Հաղպատի վանքէն կը փախչի կ'եր — թայ մտնել «ճղփուն» կեանքին մէջ:

Քննադատը դիտել կուտայ, եւ կ'ը— սէ·— «Մենք ամենեւին կողմնակից չենք արտառոց այն կարծիքին թէ մեզ պէտք չեն փտած Սայաթ Նովա— ներ: Ո՛չ, սխալ տեսակէտ է դա: Գրա— կան բոլոր սեռերի համար կարելի է օգտագործել պատմական ամէն դէպք ու դէմք: Պէտք է միայն պատմական նիւթը մշակել իր շրջանին յատուկ ըմբռնումով»:

Կարելի չէ կարծել թէ Շարբաբչեա— նի այս թատերախաղը արուեստի տե— սակէտով բարձր արժէք կը ներկայա— ցնէ: Եթէ ժողովուրդը խուռն բազ — մութեամբ կ'երթայ տեսնելու Խալխի Նոֆարը, պատճառն այն է, որ թովիչ անուն մը ունի իբրեւ խորագիր, եւ կ'երգուին Սայաթ Նովայի տաղերը, զորս այնքան կարօտցած է ժողովուր— դը:

Խալխի Նոֆարի գտած ընդունելու— թիւնը աչքը ծակած է կարգ մը «նոր» թատերագիրներու: Այսպէս նոյն «Պրոլետար»ին մէջ յօդուածագիր մը կը յարձակի Շարբաբչեանի գործին վրայ եւ այս առթիւ դիտել կուտայ, որ երբ Խալխի Նոֆարի ներկայացում— ներուն ժամանակ ժողովուրդը բերնէ բերան կը լեցնէ թատրոնը, նոր թա— տերագիրներու գործերուն ներկայաց— ման ժամանակ ոչ ոք կ'երթայ թատ— րոն: Եւ ցաւ յայտնելէ յետոյ, որ բանուորը չի յաճախեր հայ պետական թատերախումբի ներկայացումներուն կ'աւելցնէ որ Ց. Փօղոսեանի Տր— ջադարձի ներկայացման՝ «դահլիճը դատարկ էր», Բաղդասարեանի Արխ— նոտ անապատի ներկայացման՝ «հան— դիսականները բացակայ էին»: Պատ — ճառները խոր են, կը գրէ քննադատը, եւ կը հրաւիրէ թատրոնին տնօրէնու — թիւնը, որ միջոցներ ձեռք առնէ ժո— ղովուրդին սիրցնելու ոչ թէ Խալխի Նոֆարները, այլ նոր գործեր: Խալխի Նոֆարը, կ'ըսէ, անարժէք գործ է, բայց հիւսուած է գեղեցիկ երաժշ— տութեամբ մը, որ փորձն է երաժշտա— գէտ Պանինի: Խալխի Նոֆարը, Աշուղ Ղարիբ կամ Ասլի Քեարամ կոչուած ռամիկ խաղերու կարգին գործ մըն է, կարելի չէ բոլորովին դուրս նետել խաղացանկերէն,— տասով պէտք է ժողովուրդը թատրոն բերելու վար— ժեցնել:

ԼԷՆԻՆԱԿԱՆԻ ՍՊԱՆԴԱՆՈՑԸ

ooooo

«Խորհ. Հայաստան»ի մէջ կը կար— դանք·—

Լէնինականէն դէպի հարաւ, Շիրա— կի բաց դաշտին վրայ, ուր երկաթու — ղին կը շեղի դէպի Երեւան, հեռուէն կը բարձրանայ սպանդանոցը: Շուրջը մերկ բլուրներ, վերը մութ ամպեր: Ու ձիւն կը թափի երկինքէն, ու ձիւնը կը նստի դաշտերուն, ճամ— բաներուն եւ սպանդանոցին վրայ:

Հեռուն, փոսի մէջ կ'երեւին Լէնի — նականի տանիքները եւ քանի մը մերկ եւ սպիտակ ծառեր: Աւելի հեռուն՝ հիւսուածեղէնի գործարանները:

Տարիներ առաջ, նոյն փոսին մէջ, կայսերական երկրի հեռաւոր ծայրա — մասին այս խուլ քաղաքը, Գիւմրին, Ս. Եօթվէրքի դիմաց, Գիւմրի չայի վրայ ունէր փոքրիկ սպանդանոց մը:

Այսօր հին Գիւմրին կը հեղեղէ Շի— րակի դաշտերը նոր եւ հսկայ շինու— թիւններով,— ահա սպանդանոցը, որուն հիմնարկութիւնը կատարուե — ցաւ 1933 մայիսին:

Մսի այս հսկայ տունը պիտի ունե— նայ սպանդանոցի, սառնարանի բա — ժիններ, ինչպէս նաեւ երշիկի գոր — ծարան, փապուղի, երկաթուղի, կա— ռամատոյց, եւն.:

1933ին այս շինութիւններուն հա — մար ծախսուած է 3 միլիոն րուբլի: Շինութիւններուն ամբողջական ա — ւարտումին համար պիտի ծախսուի 13 միլիոն րուբլի: Այս սեպտեմբերին պիտի աշխատի սպանդանոցը, որ կը համարուի Անդրկովկասեան չափանի— շով՝ երկրորդ հաստատութիւն մը: Երկու հերթով՝ սպանդանոցին մէջ պիտի գործեն 900 հոգի: Օրական պիտի մորթուի 1200 մանր, 300 խոշոր անասուն եւ 200 խոզ: Անասունները պիտի մորթուին մեքենայով: Սպան— դանոցը այնպէս մը պիտի սարքաւոր— ուի, որ մորթուած անասուններէն շատ քիչ մաս մը կորսուի, հարիւրին 2 համեմատութեամբ միայն,— այս— պէս պիտի օգտագործուին արիւնը, աղիքները, իւղերը, եւն.:

Սառնարանը կը սկսի գործել մա — յիսին: Սպանդանոցին շուրջ կը շին— ուին նաեւ բնակարաններ՝ բանուորու— թեան համար:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Գարնան ջուրերուն առջեւ, ձիւն— հալքի վտանգները կանխելու նպատա— կով, Հայաստանի ջրային տնտեսու — թեան դեկավարները այժմէն կ'աշխա— տին ամրացնել Քասախի եւ Զանգիի ափերը հաւանական ողողումներու դէմ, Շորլու, Դէմիրչի, Հայ Զէյվա, Մ. Այնալու, Ալիբէկլու եւ Զէյվա գիւղերուն մօտ:

⁂ Հայաստանի արբներու կազմա— կերպութիւնը, Լէնինականի մէջ, փետր. 16—17, ձմեռնային տօն մը սարքեց: Այս տօնին կը մասնակցէին 200 արբներ և դպրոցական աշակերտ— ներ Հայաստանի բոլոր շրջաններէն, ինչպէս ներկայացուցիչներ Մոսկուա— յի, Խարկովի, Մինսկի, Թիֆլիզի, Բագուի արբներու կազմակերպու — թիւններէն: Տեղի ունեցան դահուկի, չմուշկի, սահնակի մրցումներ եւ այլ մարզախաղեր:

⁂ Հողային գործավար Ա. Անան — եանի տեղ պաշտօնի կոչուած է Վար— դան Մամիկոնեան, իսկ Արամ Վար — դապետեան նշանակուած է ելմտական գործավար:

⁂ Վերջերս սկսաւ աշխատիլ Երե— ւանի մեքենական նոր բաղնիքը, որուն շինութեան մասին գրած էինք նախա— պէս:

⁂ Հայաստանի Նիւթական Մշա — կոյթի Ինստիտուտը ձեռնարկած է հրատարակելու Հայաստանի պատ — մութիւն մը, որ պիտի բաղկանայ 3 հատորներէ: Առաջին հատորը, մինչեւ Զ. դար, արդէն պատրաստ է եւ շու— տով կը յանձնուի տպագրութեան: Բ. հատորը կը պատրաստուի այս տար — ուան ընթացքին (Զ. — ԺԴ. դար): Գ. հատորը՝ 1935 տարուան մէջ: Հայաս— տանի Պատմութիւնը պիտի ունենայ պատմա — աշխարհագրական քար — տէսներ:

⁂ Զբօսարշաւներու ընկերութիւնը, 1934 տարուան համար, վեց հանգր — ուաններ սկսած է կազմակերպել ամ — բողջ Հայաստանի մէջ,— Երեւան, Լէնինական, Ղարաքիլիսա, Ելենով — կա, Ախտա եւ Գորիս: Երեւանի մէջ պիտի հիմնուի Զբօսաշրջիկներու Տուն մը:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

«Միացեալ» զաւեշտը

oooo

ԼԻՈՆ, 4 մարտ (Ցառաջ).— Քա — նիցս փորձուած, բայց միշտ ալ ձա— խողութեան դատապարտուած «միա— ցեալ ճակատ»ը նորէն հրապարակ է իջեր թուացիկով մը: Ասկից առաջ, մէկէ աւելի անգամներ, խարդախ մի— ջոցներով եւ զանազան պատրուակնե— րու տակ, կարգ մը յայտնի խառնա— կիչներ Հայրենակցականներն ու «Վե — րաշինաց»ները հրաւիրեր էին «միաց— եալ ճակատ» կազմելու, բայց միշտ ալ առին իրենց արժանի պատասխանը:

Փետր. 20ին, այս թշուառները եր— կրորդ անգամ ըլլալով «Խիստ կարե — ւոր» խնդրի մը համար նորէն հրաւի— րած էին ծանօթ հոսանքներն ու հայ— րենակցականները եւ սակայն, չէին բացատրած թէ ի՛նչ էր «խիստ կարե— ւոր խնդիր»ը: Ժողովը՝ խսկական քաոս:

Հայրենակցականներ եղան որ օձիք թօթվելով հեռացան: Միութիւններ եղան որ բողոքներ ու ծանր նախա — տինքներ ըրին կազմակերպիչներու հասցէին, ըսելով թէ ինչո՞ւ հրապա— րակաւ չէին յայտնած ժողովին նպա— տակը: «Միացեալ»ը վիժեցաւ եւ ներկայացուցիչները ցրուեցան, փո— խադարձ նախատինքներով:

Ու հիմա, շաբաթներ վերջ, նոր «միացեալ» մը հրապարակ է իջեր «ժողովրդային մեծ միթինկներ» սար— քելու եւ իր հրապարակ հանած թուղ— թի կտորին վրայ շարեր է շարք մը միութիւններու անունը,— Ս. Դ. Հն— չակ. կուսակցութիւնը, Ռամկավար— ները, Ուխտակիցները, Համախար — բերդի Երիտ.ը, Զարաանճագի, Սե — բաստիոյ, Հաճնոյ, Նալլուխանի, Սէօլէօզի, Կամաւորներու եւ Մար — տիկներու Միութիւն, խումբ մը Պը— րուսացիներ եւն.:

Այս Միութիւններէն որո՞նք գոյու — թիւն ունին եւ որո՞նք մասնակցեր են: Ս. Դ. Հնչակեանները կանգնած են «Նոր Երկիր»ի կողքին եւ կապ չունին «միացեալ»ին հետ: Ճիշդ չորս հոգի, մէկ — մէկ բոժոժ կախած իրենց վը— զին, «Զանգ» մը իրենց շալակին վը— րայ, կը շահագործեն Հնչակեան ա — նունը, իբրեւ կուսակցութիւն: Ռամ — կավար «ակումբ»ը, այո՛, այս հինգ հոգինոց «կուսակցութիւն»ը միսն ու ոսկորն է այս գործին: Համախար — բերդի Երիտ. Միութիւնը զոհ դար— ձած է իրենց վարչութեան երկու ան— դամներուն, որոնք թէեւ «չէզոք» են, բայց, ջուր պղտորելու մէջ վար չեն մնար միւսներէն, երկուքի բաժնելով Միութիւնը: Զարաանճագի Հայր. Մի— ութեան կեդր. վարչութիւնը (Մար— սէյլ) ինքը թերթերու մէջ յայտա — րարեց թէ «կ'անդրադառնայ» Լիոնի մէջ մասնաճիւղի մը գոյութիւնը: Եւ սա— կայն քանի մը Զարաանճագցիներ կը շահագործեն Միութեան անունը: Ա — ւելորդ է ըսել որ այդ միութիւնն ալ երկուքի բաժնուած է: Սեբաստիոյ Միութիւնը,— Լիոնի մէջ այս անունով կազմակերպութիւն չկայ: Սեբաստա— ցիները Միութիւն մը ունին Տեսինի մէջ, հայրենասէր ու չէզոք անդամ— ներով: Հաճընի Միութեան ատենա — պետը, ատենադպիրը, գանձապահն ու միութեան անդամները կը բաղկա— նան միայն մէկ հոգիէ, կարմրուկ Հն— չակեան մը, որ գրպանը «վախտին» մնացած կնիք մը ունի: Սէօլէօզի «Ա— րեւելք» Հայր. Միութիւնը մինչեւ հիմա գոյութիւն չունէր Լիոնի մէջ: Արդեօք «միացեա՞լ»ը ստեղծեց: Նալ— լուխանի Միութիւնը չորս տարի առաջ բացման հանդէս մը տուաւ, եւ յետոյ խոր քուն մտաւ: Այժմ արթնցե՞ր է: Կամաւորնե՞ր, Մարտիկնե՞ր, ... այս մասին աւելորդ է խօսիլ: Իսկ «խումբ մը Պրուսացի ընտանիքներ»ը կը բաղ— կանան մէկ ընտանիքէ:

Ահա, ուրեմն, այն տարրերը որ «ժողովրդային միթինկ» են սարքեր, «բողոքելու համար Հայաստան տերո— րին դէմ»....:

Քիւրտը պիտի ըսէր·— «Ախլէ մըն նապոի (խելքս չի կտրեր):

Արթուն — Պահակ

ԱՑՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ՍԹԱՆՕԶՑԻՆԵՐՈՒ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

— :•: —

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ.— Շաբաթ երե— կոյ տեղի ունեցաւ Ս. Հ. Միութեան երեկոյթը, Գարակէօզեան սրահին մէջ, հայրենակիցներու հոծ բազմու — թեամբ:

Հանդէսը բացաւ այս տողերը գրո— ղը, որ պարզեց ինը տարիներու գոր— ծունէութիւնը եւ թելադրեց զարկ տալ Միութեան: Ապա սկսաւ խնճոյքը: Առատ ուտելիք եւ գինի տրամադր — ուած էր: Երկու հայրենակիցներ ըս— տանձնեցին նուագի բաժինը: Երգ — ուեցաւ «Մեր հայրենիք»ը, եղան հայ— կական պարեր, արտասանութիւններ, Օր. Տէր Թովմասեանի, Օր. Պալա — պանեանի, Օր. Ֆէրիտեանի եւ Օր. Գիւլխանճեանի կողմէ, ծափեր խլե — լով:

Օրուան բանախօսն էր Պ. Բէնօ, որ պարզեց Միութեանց գերըայլասերման վտանգին դէմ, եւ վերջացուց յոր — դորելով,— Հայ մնացէք, հայ ապրե— ցէք:

Վերջաւորութեան պզտիկ աճուրդ մը սարքուեցաւ (Զօր. Անդրանիկի հարսանեկան նկարը շրջանակուած եւ նուիրուած Տիկ. Մարի Գարակէօզ — եանի կողմէ և 1չիչօտըրքըլոն): Աճուր— դը բարձրացաւ մինչեւ 297.50 եւ մը— նաց Պ. Գ. Նալպանտեանի վրայ, որ նուիրեց Միութեանս: Աճուրդը երկու վայրկեան եւս շարունակուելով, 17 ֆր. յաւելումով մնաց Պ. Գ. Հաճի — Դանիէլեանի վրայ որ նուիրեց 10 ֆր. եւս: Ժողովուրդը մեկնեցաւ ուրախ տրամադրութեամբ:

Շնորհակալութիւն բոլոր անոնց որ գործօն մասնակցութիւն բերին այս առթիւ:

Թ. Թիւրքմէնեան

ՄԱՄՈՒԼ

ԹՈՒՐՔԻՆ ՀԵՏ ԾՈՑ ԾՈՑԻ...

»»».«««

Սելանիկի «Հօրիզոն»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խո — րագրով խմբագրականի մը մէջ (24 փետր.).

— «Գտնուա՛ծ են քուրք թերթե — րու հրատարակութիւններէն չափա — զա՛նց ազդուած Ֆիլիպէցի խումբ մը «Հայեր», որոնք «Ռոտոփ» քուրք թերթի խմբագրատունը այցելելով հաւաստած են, թէ «խելահաս ու բա— նիմաց Հայերու եւ Դաշնակցութեան ու անոր ոճրային գործունէութեան միջեւ ոչ եւ է կապ գոյութիւն չունի»: Ապացո՞յց կ'ուզէ Թուրքը.— Ահա — ւասիկ, Պուլկարիոյ մէջ ալ պիտի սարքուին միթինկներ, դատապար — տելու եւ անիծելու համար Դաշնակ — ները...

Այսքան ջե՛րմ հաւաստիքներէ վերջ, Թուրքը ի՞նչպէս «չհամոզուի եւ չհա— ւատայ», որ Պուլկարիոյ «բոլոր Հա— յերը, իրենց գլուխը ունենալով զար— գացած եւ լուսամի՛տ անձեր, խո — րունկ ատելութեամբ լեցուած են Դաշնակցութեան դէմ»: Ի՞նչպէս չհա— ւատայ, երբ «Ֆիլիպէի փաստաբան— ներէն Հինդլեան էֆէնտին» ռամկա — վար «Փարոս» թերթին մէջ այս ի — մաստով յօդուած մը հրատարակած է:

Իրաւո՛ւնք ունի «Ռոտոփ»ը, երբ թերթին շողիքները վազեցնելով կը շո— յէ իր ծոցը ինկած եւ իրեն հետ սի— րաբանող «զարգացած եւ լուսամիտ անձերը»: Հայու եւ Դաշնակցութեան թշնամի Թուրքը հաճոյքով ընդունած է միշտ գործակցութիւնը այն բոլոր հայանուն դրուժաններուն, որոնք, ինքնամատոյց պատրաստակամու — թեամբ մը մօտեցած են իրեն դաւա— ճանական որ եւ է արարքի մը համար: Մեղաւորը Թուրքը չէ անշուշտ, որ կ'օգտուի իր խմբագրատունը այցելող հայանուն սրիկաներէն, մասնակցելու համար անոնց սարքած հակադաշնակ— ցական ճիհատին, որ իր ալ ուզածն ու փնտռածն է: Իրական մեղաւորները անոնք են, որ իրենց հակադաշնակցա— կան մոլուցքին մէջ կ'իյնան մինչեւ իսկ ջարդարարին գիրկը, անոր միջո— ցով քար մը աւելի արձակելու համար Դաշնակցութեան վրայ:

Այսքան անկում, այսքան զարհու— րանք արձանագրած չէր մինչեւ այսօր գաղթահայ իրականութիւնը: Կ'ար — ձանագրուի այսօր ռամկավար — հն — չակ — բոլշեւիկ դաւաճաններու ձեռ — քով: Կ'արձանագրուի այսօր այն բո — լոր սինլքորներու կողմէ, որոնք դեռ տասնըհինգ տարիներ առաջ, առանց խիղճ ու ամօթի, իրենց մամուլի էջե— րէն կը պոռային, թէ «Թուրք կ'ըլ— լան, Դաշնակցական չեն ըլլար»: Ու ճիշդ է: Թուրքը Թուրքին լեզուէն ա— ւելի լաւ կը հասկնայ, քան ո եւ է մաքրարիւն Հայ: Եւ այսօրուան հա— կադաշնակցական խառնիճաղանճը փաստօրէն կուգայ հաստատել թէ ինք ոչ միայն կրնայ Թուրքը հասկնալ, այլ եւ ի վիճակի է գործակցելու անոր հետ, իբրեւ միեւնոյն նպատակակէ — տին դիմող սիրակցորդ տարրեր:

Պուլկարիոյ մէջ գործող քափքը — փուքներուն պարզած այս անտաւոր երեւոյթը, դժբախտաբար, մասնակի բնոյթ մը չունի: Երեւոյթը ընդհա — նուր է: Հակազգային ճահիճն է որ կ'եռայ գաղութէ գաղութ եւ իր գար— շահոտութիւնովը կը լեցնէ մթնոլոր— տը: Ապականութիւնը բռնած է մեր չորս կողմը: Խորհրդաւոր ձեռքերու կողմէ շարժման դրուած հրէշ — խա— մաճիկներ դժոխքի վերածած են հայ կեանքը: Ու մոլեգնած կիրքն է որ օձի ժանիքներով իր թոյնը կը թափէ ամէն տեղ: Հակազգային տարրերը գիտակ— ցօրէն ոճիր կը գործեն մեր ժողովուր— դի ծոցին մէջ: Մինչ ժողովուրդը, բերանաբաց կը յօրանջէ: Զուգեր գիտնալ թէ ազգովին բռնուած ենք գահավէժ սահանքի մը: Ու չի բանար աչքերը, որպէսզի բազուկի հատու եւ գերազոյն հարուածով մը ջախջախէ այն ոճրագործ ձեռքերը, որոնք, ա — մենայն անխղճութեամբ եւ անլուր դաւաճանութեամբ մը իր գերեզմանը կը փորեն:

Ո՞ւր կ'երթանք այսպէս: Ու մինչեւ ե՞րբ Հայու սիրտն ու միտքը պիտի հանդուրժեն այս ոճիրներուն, որոնք երթալով համեմատութիւններ կ'առ — նեն եւ մեղապարտ անտարբերութեան մը մէջ թեւ կուտան բոլոր ազգադաւ սրիկաներուն, դիւրացնելով անոնց չարագործութիւնները մեր տխուր կեանքին մէջ: Մինչեւ ե՞րբ, մինչեւ ե՞րբ ...»:

ՎՐԻՊԱԿ

Ընկեր Աշոտ Խաչիկեանի Ռոմանի ճառին մէջ (Ցառաջ, 1 մարտ) սպր — դած են հետեւեալ կարեւոր վրիպակ— ները.—

1. Բոլշեւիկներու արեւելեան հա — մագումարին թուականն է 1920, եւ ոչ թէ 1917:

2. 1920ի գարնան Զանգեզուրի ա — պստամբութիւնը, պիտի ըլլայ Ջան — գիբասարի:

3. Ադրբէջանի խորհրդայնացումը տեղի ունեցած է 1920 ապրիլին:

4. Վ. Խորէնի եւ Ա. Շիրինեան գն— դակահարուած են ոչ թէ Դիլիջանի, այլ Գորիսի մէջ:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ՎԻՃԱԿԱԽԱՂ «ՅԱՌԱՋ»Ի
(ԱԶԳ. ՊԱՐԳԵՒԱԽԱՂԻ ՅՐԴ ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ)
8 ՄԱՐՏ 1934 - ԿՏՐՕՆ ԹԻՒ 26

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ՐԱՍՓՈՒԹԻՆ ԵՒ ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ ԵՈՒՍՈՒՓՈՎ

ՀԵՏԱՔՐՔՐԱՇԱՐԺ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

— oo —

Ընկերութիւնը հաշւի առած է նոյնպէս այն պարագան թէ սպանու— թիւն մը չի կրնար գոհունակութիւն պատճառել անգլիացի ժողովուրդին, եթէ նոյնիսկ անոր շարժանկարը ըլլայ սրբազան պարտականութիւն մը: Շարժանկարին գլխաւոր դերակա— տարներէն մէկը՝ Ճօն Պէրիմոր որ ստանձնած է իշխան Չիկօտիէվի դե— րը, կը ջանայ ընդհանրապէս հմայել իր ունկնդիրները: Այդ է պատճառը որ ոճրին շարժառիթ ցոյց տրուած է բոլորովին տարբեր պատճառ մը, որ— պէսզի անիկա (Ճօն Պէրիմորը) աւելի հրապուրիչ եւ համակրելի դառնայ հասարակութեան:

Համաձայն ժապաւէնին, իշխանու— հի Նաթաշան հաւատք ունի Րասփու— թինին վրայ: Անիկա կ'երթայ կրօնա— ւորին տունը, ուր բոլորովին անհաճոյ տեսարան մը կը պարզուի եւ Րասփու— թին կ'ըսէ իշխանուհիին.

— Ես ու դուն պիտի պատժենք Փաւլը:

Այս խօսքէն վերջ կասկած չի մնար այլ եւս որ իշխանուհին պիտի ըլլայ կրօնաւորին սիրուհին:

Այս ժապաւէնը կը ներկայացնէ իշխանուհի Եուսուփովը — եթէ ան է — կին մը որ պառկած է Րասփու — թին կոչուած այդ վատահամբաւ մարդուն հետ ու վերջաբանին մէջ ա— նոր ամուսինը — եթէ ան է — կը խնդրէ անկէ որպէսզի ամուսնանայ ի— րեն հետ: Իշխանուհին — միշտ ժա— պաւէնին մէջ — կը պատասխանէ. — Կը կարծէի թէ անիկա Աստու— ծոյ առաքեալն էր, բայց հիմա կը տեսնեմ որ հասարակ մարդ մըն է ե— ղեր. ես արժանի չեմ քեզի:

Ի՞նչ իմաստ ունին այս բառերը: Եթէ շարժանկարին մասին մեր ունե— ցած համոզումը ճիշդ է, ի՞նչ կ'անց— նի ձեր միտքէն: Ինչո՞ւ այս պատ— մութիւնը, ի՞նչ օգուտ ունի ան. ին — չո՞ւ շարժանկարի վերածել այս երկու դժբախտ անձերուն կեանքը:

Կարգ մը անցքեր ժապաւէնին մէջ իրական չեն, իշխանուհի Նաթաշա — յի կեանքին վերաբերեալ քանի մը մանրամասնութիւններ ճշգրիտ չեն եթէ անոնք առնչութիւն ունին իշխա— նուհի Եուսուփովին հետ:

Իշխանուհի Նաթաշան Պատուական Տիկին է արքունիքին մէջ: Իշխանուհի Եուսուփովն երբեք այդ դիրքը ունե— ցած չէ: Անիկա մտերիմ մէկ անդամն էր արքայական ընտանիքին: Շարժա— նկարին մէջ Րասփութինը ցարուհիին ներկայացնողը Նաթաշան է: Իշխա — նուհի Եուսուփովը չէր այդ դեր կա — տարողը. անիկա երբեք չէ տեսած Րասփութինը որ թագուհիին ներկա — յացուած էր տարիներ առաջ:

×

Սըր Փէթրիք Հէյսթինկս իր ճառը աւարտելէ առաջ, յիշեցուց որ իշխա— նուհին պահանջած է ընկերութենէն որպէսզի ժապաւէնը չներկայացուի մինչեւ դատարանին վճիռը: Ընկերու— թիւնը պատասխանած է թէ չեն կը— նար գոհացնել այդ պահանջը, որով— հետեւ 1160 թատրոններու հետ պայ— մանագրութիւններ կնքած են եւ որոնց ջնջումը պիտի նշանակէ 40,000 ոսկի վնաս մը: Այնատեն խնդրուած է որ յետաձգուի անոր ներկայացումը: Դատարանը ի վիճակի չէր այդ իրա — ւունքը տալու իշխանուհիին, բայց հրահանգած է որ դատավարութիւնը սկսի կարելի եղածին չափ շուտ:

Երբ պաշտպան փաստաբանը վեր— ջացուց իր խօսքը, երդուեալները գա— ցին շարժանկարը տեսնելու:

×

Սկսաւ իշխանուհի Եուսուփովի հարցաքննութիւնը որ իր փաստաբա— նին պատասխանեց հետեւեալ կեր — պով.—

Սըր Փէթրիք.— Ձեր մայրը Ռու — սիոյ Մեծ Դքսուհի Զէնիա՞ն է: — Այո՛:

— Անիկա Ռուսիոյ խաւկին ցարին քո՞յրն է: — Այո՛:

— Ձեր հայրը Մեծ Դուքս Աղեք — սա՞նդրն է, այսինքն ցարին եղբօրոր— դին: — Այո՛:

— 1913էն 1916 ցարը ուրիշ քրոջ աղջիկ ունէ՞ր: — Ո՛չ, միայն ես էի:

Իշխանուհին ըսաւ թէ իր ամուս — նութենէն առաջ եւ վերջը յաճախ ապրած է Անգլիոյ մէջ, իր մօրը քով եւ երբեմն ալ անգլիական արքունիքի անդամներուն մօտ:

— Երբ ամուսնացաք, ցարը ինքն էր որ ձեզ տարաւ փեսային, այնպէ՞ս է:

— Այո՛:

— Աղջիկ մը ունիք որ կ'ապրի Փա— րիզ, քեզի հետ, այնպէ՞ս է: — Այո՛:

— Տարի՞քը: — Տասնըութը:

— Դուք ծանօթ էիք ցարին, ցա — րուհիին եւ գահաժառանգին:— Այո՛:

— 1913ին դուք մասնակցեցաք ար— քայական գերդաստանին երեք հարիւ— րամեակի հանդէսներուն: — Գրեթէ բոլորին:

— Ձեր տարիքը ունեցող ուրիշ իշ— խանուհի կա՞ր արքունիքին անմիջա— կան շրջանակին մէջ, այդ հանդէսնե— րուն առենը: — Միայն ես կայի. իմ տարիքս ունեցող իշխանուհի չկար:

— Երբ պատերազմը սկսաւ, Գեր— մանիա՞ կը գտնուէիք: — Այո՛:

— Գերմանիայէն փախչելով Ռու — սաստան անցա՞ք: — Այո՛:

—1914ին երբ Ռուսիա կը գտնուէիք Րասփութին անունով ծանօթ կրօնա — ւոր մը կա՞ր այնտեղ: — Այո՛:

— Հանդիպա՞ծ էիք անոր: — Ո՛չ:

— Որքան որ դուք գիտէք, անիկա խոշոր ազդեցութիւն ունէ՞ր արքունի— քին մէջ: — Այո՛:

— Րասփութինի սպանութեան ա — տեն Փէթերպուրկ չէի՞ք: — Ո՛չ:

— Ճիշդ կամ սխալ, ընդհանրապէս Րասփութինի սպանողը ո՞վ ճանչցը— ւած է: — Իմ ամուսինս:

Իշխանուհին պատմեց թէ սպանու— թիւնը գործուած էր 1916 դեկտեմբե— րին: Ամուսինը աքսորուած էր իր կալուածներէն մէկը, Փէթերպուրկէն բաւական հեռու ուր ինք ալ գացած էր անոր միանալու:

— Բոլշեւիկեան յեղափոխութեան ժամանակ դուք Խրիմ էիք, այնպէս չէ՞: — Այո՛:

— Կարծեմ Խրիմէն փախաք Մայր Թագուհիին հետ՝ անգլիական զրա— հաւորի մը վրայ: — Այո՛:

— Շարժանկարին իշխանուհի Նա— թաշան ո՞վ կը ներկայացնէ: — Զիս, կարծեմ:

Իշխանուհին հաստատեց թէ Նաթա— շան հիւանդապահուհիի տարազ կը կրէր ժապաւէնին մէջ:

— Դուք եւ ձեր ամուսինը բազմա— թիւ հիւանդանոցներ ունէի՞ք Ռուսիոյ մէջ պատերազմի ընթացքին: — Այո՛:

Թարգմ. Ժ.Մ.

(3) (Շար.)

ճաներու մասին. անձնասպա՞ն եղած է թէ սպաննուած:

— Երբ առաջին անգամ Շամոնիէն վերադարձայ, գիտակը տեսնելէ յետոյ, կարծեցի թէ անձնասպան եղած է: Բայց յետոյ այնքան բաներ լսեցի որ... չեմ գիտեր...

Այս յայտարարութենէն առաջ, տիկինը ըսած էր թէ երբ ամուսինը հրաժեշտ առաւ, յայտնեց որ պիտի փորձէ փախչիլ:

Հարցաքննութենէն յետոյ, տիկինը բացատրութիւններ տուաւ չէքերու վրայ նշանակուած համառօտագրութեանց մասին եւ նորէն բանտ առաջնորդուեցաւ:

Յետոյ առեան կանչուեցաւ Ռոմանիէնօ, Սթավիցքիի քարտուղարն ու մտերիմը, որ բացարձակապէս մերժեց պատասխանել եղած հարցումներուն: Բոլոր փորձերը անօգուտ անցան: Մերժեց նոյնիսկ բացատրութիւն տալ չէքերու ծածկագիր համառօտագրութեանց մասին, յայտարարելով թէ միայն հարցաքննիչ դատաւորին առջեւ կը խօսի: Իր գործակիցը, Տէփառոն, պատասխանեց բոլոր հարցումներուն, բայց խեղճը շատ բան չէր գիտեր: Թէեւ 1929էն ի վեր Սթավիցքիի քով կը ծառայէր, բայց հազիւ չէքերուն ստորագրութիւնը կրցաւ կարդալ:

Յանձնաժողովը երէկ ալ շարունակեց հարցաքննութիւնները, հետզհետէ պրպտելով չէքերուն արմատները: Նոր ձերբակալութիւններ անխուսափելի են:

*** Ձախակողմեան թերթերը կ՚ըսեն թէ 300,000 ֆրանքի չէք մը յատկացուած էր նախարար Թառտիէօյի, երբ կը գտնուէր «Լա Լիպէրթէ»ի խմբագրութեան մէջ: Կ՚ըսուի թէ երկու միլիոն ֆրանք ալ արմատական — ընկերվարական կուսակցութիւնը ստացած է, «Փրուսթ — Վալուա» անունով: (Այս վերջինը կուսակցութեան կեդրոնի փողոցին անունն է):

Միեւնոյն ատեն հարցաքննութիւնները կը շարունակուին Պայոնի մէջ: Հարցաքննիչ դատաւորը 20 նոր հրամանագիրներ հանեց, քննութեան համար: Այդ հրամանագիրներէն մէկով կը պահանջէ բռնել եւ խուզարկել դերասանուհի Ռիթա Կէօրկի պայուսակները, քակել «Անիփ» թատրոնին կնիքները եւ խուզարկութիւն կատարել եւայլն:

Դատաւոր Փռէնսի սպանութեան խնդիրը

Նոր եւ աւելի լուրջ հետքեր գտնուած են, դատաւոր Փռէնսի սպանութեան մասին, բայց առ այժմ գաղտնի կը պահուին: Գիտական քննութիւնը թունաւորման հետքեր երեւան հանած ըլլալով, որոշուեցաւ նոր դիազննութիւն մը կատարել: Գործողութեան պիտի մասնակցին 7 մասնագէտ բժիշկներ:

«Փետրուար 6ի» յանձնաժողովը

Փետրուար 6ի դէպքերուն քննիչ յանձնաժողովն ալ կը շարունակէ իր աշխատանքները: Բազմաթիւ փաստեր երեւան հանուած են: Առջի օր հարցաքննուեցան Ապահովութեան նախկին տեսուչ Պ. Թոմէ եւ ուրիշ բարձր պաշտօնատարներ:

ՇԱԲԱԹԸ 36 ԺԱՄ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Զօր. Ճօնսըն, նախագահ Ռուզվէլթի տնտեսական վերակազմութեան ծրագրին յիազօրը, կոչ մը ուղղելով, յանձնարարեց շաբաթական աշխատանքը վեբածել 36 ժամուան, իսկ վճարումները բարձրացնել հարիւրին 10 համեմատութեամբ: Գործատէրները բողոքեցին, յայտնելով թէ չեն կրնար նոր զոհողութիւններ ընել:

ԾԱՆՐ ԱՐԿԱԾ ՄԸ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

Կիրակի օր շոգեկառքի ծանր արկած-մը պատահեցաւ Մոսկուայէն հինգ մղոն հեռու: 19 հոգի մեռան եւ 52 հոգի վիրաւորուեցան, համաձայն պաշտօնական տեղեկագրին: Կ՚ըսուի թէ կորուստները շատ աւելի ծանր են, բայց գաղտնի կը պահուին:

ՇՈԳԵՆԱՒ ՄԸ ԶԱՐԴՈՒՓՇՈՒԻՐ ՍԵՒ ԾՈՎՈՒ ՄԷՋ

Իտալական «Սանթոնի» շոգենաւը, որ Պոլսէն ճամբայ ելած էր դէպի Քոնսթանցա, ճամբան շփոթելով ժայռերու զարնուեցաւ եւ երկու կտոր եղաւ: 16 նաւաստիներ մակոյկ մը նստան, բայց նաւակը շրջելով, ծովը ինկան: 12ը մեռան ցուրտէն եւ անօթութենէն: Չորսը հիւանդանոց փոխադրուեցան յուսահատական վիճակի մէջ: Միւս 11էն լուր չկայ:

Յ. Հ. Դ. Փարիզ եւ արուարձաններ

ՋԱՒԱՐԵԱՆ Կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Շավիլի «Արդութեան» խումբի բոլոր ընկերները այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին սովորական հաւաքատեղին (Շավիլ): Ներկայանալ անդամատետրով:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕՅԻ Ջաւարեան Կոմիտէի դասախօսական ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ:

Գաւառ

ՏԷՍԻՆԻ Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Քրիստափոր, Ռոստոմ եւ Զաւարեան խումբերու ընկերները այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին սովորական ժողովատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ԼԻՈՆԻ Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 14 rue François Garcin ընկ. Քէնտիրեանի ճաշարանը: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ԱՅՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին

84, Rue Chappe, Salon Chappeի մէջ

կը խօսին ընկերներ՝ Պ. ԺԻՒՍԵԱՆ եւ Հ. ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

ԸՆԿԵՐԱԶԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ի ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած՝ ՊԱՆԵՕ-ՔԱՇԱՆԻ ԱՐԾԻՒ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ 7

ներկայ կ՚ըլլան ընկերներ՝

ԽԱՏԻՍԵԱՆ, ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ, ԲԱԼԱՅԵԱՆ, ԳԵՒՈՆԵԱՆ:

Պուրկ-լա-Րէն, Place Condorcet, Salle de Banquetի մէջ

Ծախքերու մասնակցութեան համար 2.50 ֆր.:

Porte d'Orléansէն առնել 88 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Place Condorcet Bourg-la-Reine:

ՅԵՐԵԿՈՅԹ ՍԵԲԱՍՏԱՑԻ ՄՈՒՐԱՏԻ

Մահուան 15ամեակին առթիւ

ԱՆԻԷՌ ՊՈՒԱ-ՔՈԼՈՆՊԻ ՄԷՋ

նախաձեռնութեամբ՝ ՄՈՒՐԱՏ ԽՈՒՄԲԻ

եւ հովանաւորութեամբ՝ ՎԻՇԱՊ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ

25 Մարտ Կիրակի կէս օրէ վերջ

Նկատի ունենալ այդ թուականը:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

«ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18»ի 13րդ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ԱՌԹԻՒ

նախաձեռնութեամբ ՍԱՐՍԷԼ - ԱՌՆՈՒՎԻԼ - ԿՈՒՍԷՆՎԻԼԻ «ՎԱՐԴԱՆ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ

Այս կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 2ին

Առնուվիլ, Salle Callémantի մէջ (կայարանին դիմաց)

կը ներկայացուի՝ ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

Կը խօսի՝ ընկեր Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ

ՄՈՒՏՔ 5 ՖՐԱՆՔ

Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

Այսօր Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Ֆլօրիա ճաշարանին վերնայարկը

կը դասախօսէ Պ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Նիւթ՝ Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Կը հրաւիրուին անդամներն ու փափաքողները:

ԴԻՄԱԿԱՒՈՐ եւ ԱՆԴԻՄԱԿ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՊՈԼՍԵՑԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

10 ՄԱՐՏ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9էն ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

Salon Florideի մէջ — 7, rue Venture

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Opéra Comiqueէն Օր. Mireille Belgrano, Փարիզի Վարիէթէէն հռչակաւոր կատակերգակ Honoré Gabin: Եւրոպական պարեր՝ ղեկավարութեամբ Պ. ԶԱՐԵՀ ԶԱՎՈՒՇԵԱՆի եւ M. Richardի եւ մասնակցութեամբ հռչակաւոր ՌՕՅԱԼ ՃԱԶի:

Դիմակաւորներու տողանցք. գեղեցիկ տարազ կրողներուն արժէքաւոր նուէրներ:

ՄՈՒՏՔ 6 ՖՐԱՆՔ

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց Միութեան Փորթ տ'Իթալիի մասնաճիւղի Վարչութեան Օժանդակ Տիկնանց Միութեան թէյասեղանը տեղի կ'ունենայ Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 13, Rue Pierre Curie, Պ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆի սրահին մէջ: Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Սիրայօժար մասնակցութեամբ ԿԻՆՏՈՅի, կը նուագէ թառիստ ԱԲԳԱՐ: Տեղի պիտի ունենան Կովկասեան պարեր: Տեղի կ'ունենայ պարգեւաբաշխութիւն:

Ծախքերու մասնակցութեան համար մուտք 3 ֆր.:

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՀԱՄԱԽԱՐԲԵՐԴՑԻԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ տեղի կ'ունենայ Ապրիլ 14 Շաբաթ երեկոյ:

կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը:

ԲԱՑՄԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ԶԷՆԿԻԼԷՐՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Այս շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Հայ Ակումբին մէջ

կը ներկայացուի՝ ԲԱՐԵԿԵՆԴԱՆԻ ԱՆԿՈՒՏԻՆԵՐԸ

երգ, նուագ, արտասանութիւն: Մուտքը՝ ազատ է:

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) — 17, Rue Damesme, PARIS (13e)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի տիկին Ն. Սարգիսեան, Տէր եւ Տիկին Հրաչ Սարգիսեան, Օր. Արփինէ Սարգիսեան, Տէր եւ Տիկ. Բարթամ Պասմաճեան շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին՝

ՆՇԱՆ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆի

դառնաղէտ մահուան առթիւ:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ Հայ Ուսանողական Միութեան դասախօսութիւնը այսօր Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 20.30ին Pavillon Arménien — Cité Universitaireի մէջ, 41 Bld. Jourdan: Կը խօսի՝ Սահակ վրդ. Տէր Մովսէսեան: Նիւթ ունենալով՝ «Հայոց պատմութեան նորագոյն շրջանի գլխաւոր դէպքերը»: Մուտքը ազատ է:

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ Այգ. Երիտասարդաց Միութեան ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին Ֆլօրիա ճաշարանին մէջ, 61, Mr. le Prince: Կը խօսի՝ Տէր Ս. Պօղոսեան առողջապահութեան մասին: Մուտքը՝ ազատ է:

ԵՐԶՆԿԱՑԻՆԵՐՈՒՆ.— Նպատակ ունենալով Հայրենակցական Միութիւն մը կազմել, իբրեւ առժամեայ մարմին Փարիզի եւ շրջանի բոլոր Երզնկացիները կը հրաւիրենք այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին ներկայանալ Պ. Կիրակոս Ցարութիւնեանի տունը՝ խորհրդակցելու համար:

Հասցէ.— 16, rue Victor-Hugo, 16 Gentilly (Seine). Métro: Porte d'Italie.

Ի դիմաց Առժամեայ Նախաձեռնակ Մարմին:

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ԴԻՒԱՆԴՐՈՒԹԻՒՆԸ (71)

“ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ,,

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

Եւ սակայն, կառավարութիւնը չէր ձերբակալեր զայն: Որովհետեւ, ան իր ձեռքը պաշտօնական արտօնաթուղթեր ունէր, եւ, հետեւաբար, չար — մար չէր նկատուէր օրէնքէ դուրս ելլել եւ զայն բանտարկել: Այսուհանդերձ, չէթէներու պետը համաձայն չէին որ ան ամէնուն տեսողութեանը առջեւ փախէր ու մեկնէր եւ ատեն մը վերջ իրենց գլխուն փորձանք դառնար: Որով վճռած էին իրենց կողմէ կարգադրութիւն մը ընել: Այդ պարտականութիւնը ստանձնած էր Հալդըն: Անկէ վերջ, այլեւս, անստոյգ մնացած էր թէ ինչ էր եղած Յակոբը: Ինչ որ ստոյգ էր, սա էր թէ՝ ան յաջողած չէր ռուսական սահմանն անցնիլ եւ հայ յեղափոխականներուն միանալ:

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄԸ

Այս դէպքէն քանի մը օր վերջ, ըսկսած էր ռուսական յարձակումը: Սահմանային փաշտերը նահանջած էին: Ռուսական բանակին մէջ կը գտնուէին բազմաթիւ հայ զինուորներ: Անկարելի ըլլալով Պայազիտը պահել, անկէ բաժնուած էին նաեւ անոնք որ կը պատկանէին Թէշքիլաթը Մախսուսէին, ու գացած էին Գըզըլտիզէ: Հոն կար աշիրէթական հեծելազունդ մը որ կը բաղկանար 1500 հոգիէ: Այս ուժը, որ կը գտնուէր չէյխ Իպրահիմի հրամանատարութեան տակ, գիշերը փախած էր, նախ քան այդ՝ պարպելով մթերանոցները:

Այդ միջոցին, ռուս բանակը Տիատինը կը մրակոծէր եւ կը քալէր Պայազիտի վրայ: Թշնամի բանակը կուգար Զալուըրան հովիտէն ուղղութեամբ: Աշիրէթի գունդին հրամանատար չէյխ Իպրահիմի որդին Գըզըլտիզէ գալով տեղեկացուցած էր թէ Տիատինի մէջ ուժգին ճակատամարտ մը մղուած էր ու Ռուսերը հարուածուած էին: Այդ միջոցին, Գըզըլտիզէ կը գտնուէր 40 հոգինոց չէթէ մը: Անոնք բոլորը կը պատկանէին Պայազիտէն հեռացող չէթէներուն: Տեղեկանալով որ ռուս բանակը աւրուած է, իրենց հետ առած էին նաեւ 50 աշիրէթական հեծեալներ, եւ անմիջապէս սուրացած էին Զալուըրանի ուղղութեամբ: Զալուըրանի շրջակայքը կոխոտող մեր թնդանօթներուն հրամանատարը ճակատէն մաս մը յանձնած էր նաեւ այս 90 հոգիներուն, որոնք Թէշքիլաթը Մախսուսէի կը պատկանէին, եւ այդ վայրին պաշտպանութեան գործը յանձնած էր անոնց: Այս ուժը երեք ժամ դիմադրած էր թշնամի յարձակումներուն՝ Զալուըրանի բարձունքներուն վրայ: Չէթէին մարդիկն ու պետերը արտակարգ քաջութիւն երեւան բերած էին: Հակառակ անոր որ յարձակող Ռուսերը 5000 հոգի էին, այս 90 հոգին իրենց տեղէն չէին շարժած եւ յաջողած էին յարձակումները ետ մղել: Շնորհիւ այդ ընդդիմութեան էր որ՝ ռուս ուժերը աւրուած եւ ետ դարձուած էին: Ռուսերուն տուած զոհերուն թիւն էր իբր 700 մեռեալ եւ 300 վիրաւոր: Բախումէն վերջ, մեր չէթէն ետ քաշուած էր միայն երկու վիրաւորներով:

ՀԱՅԵՐՈՒ ԲՆԱՋՆՋՄԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

oooo

Այդ միջոցին, Գըզըլտիզէ մտած էին այն Ռուսահայերը որոնք կը շարժէին ռուսական բանակին հետ, եւ բազմաթիւ Թուրքեր ջարդած էին: Հայերու բնաջնջական քաղաքականութիւնը սկսած էր այն ատենէն, երբ Ռուսերը մտած էին Թրքական հողը: Զալուըրանի դագաթներուն վրայ Ռուսերուն դիմադրելէ վերջ, Արտիշ քաշուած էին Թէշքիլաթը Մախսուսէի չէթէները, ուր յաջողած էին ձերբակալել հայ դեղագործ մը: Այդ Հայուն տունը կատարուած խուզարկութեան շնորհիւ, բազմաթիւ փաստաթուղթեր ձեռք անցուած էին: Այդ փաստաթուղթերը ցոյց կուտային թէ՝ Հայերը Ռուսերուն հետ ինչ ձեւով պիտի տանէին շարժումը եւ իրենց բընաջնջման քաղաքականութիւնը ինչպէս ի գործ պիտի դնեն:

Չէթէն, Ռուսերու յառաջխաղացման վրայ, Արտիշ չմնալով, դէպի Կարին քաշուած էր, բանակէն տրուած հրամանին համաձայն: Կարինոյ Թէշքիլաթը Մախսուսէի նախագահութիւնը, Արտահանի յարձակումէն յետոյ, Արդուին տեղաւորուած էր: Տօքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյ հոն կը գտնուէր: Ընդհ. պատերազմին մեր մասնակցութեան չորրորդ ամսուան ընթացքին, այսինքն՝ 1915 փետրուարին, Կովկասի ճակատին Թէշքիլաթը Մախսուսէի գործունէութիւնը այլեւս կը կայանար ռուսական ուժերուն հետ բախելու եւ անոնց յարձակումները կասեցնելուն մէջ:

ԲԱԽՈՒՄՆԵՐ

Ռուսերուն շարունակական յարձակումները բնականաբար կը մտահոգէին շրջակայ բնակչութիւնը: Որովհետեւ, որ եւ է կասկած չկար այն մասին թէ՝ Ռուսերը եթէ վերադարձէին այն հողերը զորս մենք գրաւած էինք, մէկ հատիկ Թուրք կամ իսլամ ողջ պիտի չձգէին: Փետրուարի սկիզբը, առաւելապէս Տավալկերտ քաղաքին էր որ ենթակայ էր այդ վտանգին. Ցանուն այդ քաղաքի բնակչութեան, Թէշքիլաթը Մախսուսէին զրկուած հեռագրի մը մէջ կ՚ըսուէր.

— «Հարկ չկայ բացատրելու թէ Տավալկերտը ինչ մեծ կարեւորութիւն ստացած է ներկայիս: Այս շրջանին պաշտպանութեան ու թշնամի գրաւման դէմ պաշտպանութիւնը թողուած է միմիայն Թէշքիլաթը Մախսուսէին մարդոց: Թէեւ Սիւլէյման էֆէնտիին փոքրիկ ջոկատով մը կը պաշտպանէ Նուրպիթ — Քարնավաս շրջանները, ուր ինք կը գտնուի, եւ վերին աստիճանի անձնազոհութիւն ցոյց կուտայ, բայց, թշնամին, այդ շրջանը շարժման մէջ դնելով, անընդհատ կը դարձնէ յարձակման ենթակայ վայրին մէջ զայն: Հետեւաբար այդ վայրին դիմադրութիւնը անկարելի դարձած է: Ուրեմն, կամ բաւականաչափ ուժ զրկեցէք այս կողմերը, եւ կամ բաւականաչափ զէնք զրկեցէք, որպէսզի մեր պատւին ու հողին պաշտպանութիւնը թշնամիին դէմ: Ասիկա կը խնդրենք եւ յանուն հայրենիքի փրկութեան եւ դիմաց անմեղ ժողովուրդին»:

(Շար.)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 9 ՄԱՐՏ VENDREDI 9 MARS 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2440

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ՎԵՂԱՐԸ ՇՈՒՔ ԷՐ, ԴԱՐՁԱՒ ՓՈՒՇ

Աթէնքի բրածոյ առաջնորդին դարչելի ձեռնարկը աւելորդ անգամ մը եւս կ'ապացուցանէ թէ՝ դեռ երկա՛ր պիտի կրենք միջնադարեան կղերապետութեան մը չարիքները:

Արդարեւ, առաջնորդին ի՞նչ գործն էր երթալ ճառ խօսիլ թատրոնի մէջ սարքուած միթինկի մը:

Այդ միթինկին հրաւիրեր էին նաեւ Աթէնքի մետրապոլիտը, բայց ան մերժեց մասնակցիլ, փափկութեամբ հասկցնելով թէ իրենց տեղը եկեղեցին է:

Սգահանդէ՞ս պիտի կատարէր,— թող ուզածին չափ սարքէր բոլոր եկեղեցիներուն մէջ:

Կ'ուզէր բողոքե՞լ Նիւ Եորքի դէպքին դէմ,— նորէն եկեղեցին պիտի ըլլար իր տեղը, ոչ թէ թատրոնը:

Մանաւանդ որ, իրեն համար գաղտնիք չէր ոչ միթինկին կազմակերպիչներուն նենգամտութիւնը, ոչ ալ այդ առթիւ հրատարակուած թռուցիկներուն դիւային ոգին:

Երբ ափ մը խժեր աշխարհի բոլոր լուտանքները տակէ տակ չարելով, սուտ – իրաւ իրար խառնելով, պատկերներ եւ դիմակներ չահագործելով կը փորձեն տրամադրութիւն ստեղծել «Դաշնակցութիւն կոչուած հրէշածին կազմակերպութեան» դէմ, երբ չարքերուն հրաւէրներ կ'ուղղեն հեռանալ «ճիւաղներու այդ կուսակցութենէն», «բորենիներու այդ խմբակցութենէն», եւ կը պահանջեն «զրկել Դաշնակ չէֆերը Հայերու յատուկ բոլոր իրաւունքներէն»,— ի՞նչ պիտի ըլլար ո եւ է եպիսկոպոսի պարտականութիւնը:

Ասպարէ՞զ կարդալ Հ. Յ. Դաշնակցութեան, «ժուռնա՞լ» գրել կառավարութեան, իբրեւ ոճրագործ ներկայացնելով ամբողջ կուսակցութիւն մը, անոր «անխնայ ջախջախո՞ւմը» պահանջել, եւ գաղութին կէսը միւս կէսին դէ՞մ հանել, թէ զգաստութեան հրաւիրել երկու կողմերն ալ:

Կարապետ եպիսկ. Մազլըմեան Հին Յունաստանի ազգակե՞ան է թէ «խալիֆա»ն:

Իբրեւ «Հայ եկեղեցւոյ պետ», ինչպէս կը կոչէ ինքզինքը, ո՞ր հրովարտակով կամ կոնդակով իրաւասութիւն ստացաւ զեկոյց գրելու Յունաստանի վարչապետին, այնքան ստորին եւ զզուելի խուժանավարութեամբ մը:

Տարիներ առաջ, հռչակաւոր Աղաբէկովը իր սեւ ցանկին մէջ կը յիշէր նաեւ Աթէնքի հոգեւոր հովիւը:

Մազլըմեան բողոքեցաւ եւ հերքեց որ եւ է մեղսակցութիւն:

Ուրեմն, սուտ կը խօսէր Չեկայի գործակալը, համաձայն իր յայտարարութեան:

Իսկ այս մէ՞կը: Յունաստանի վարչապետ Պ. Ցալտարիսին ուղղուած եւ յունարէն թերթերու մէջ հրատարակուած այս նամակը ի՞նչ կ'ապացուցանէ:

Ի՞նչ գաղափար կրնար կազմել յունական կառավարութիւնը, կարդալով «Հայ Եկեղեցւոյ Պետ»ին գրութիւնը, որ կը յայտարարէ թէ «Դաշնակ կոչուած կուսակցութիւն մը ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՈՃԻՐՆԵՐ ԳՈՐԾԱԾ է», հետեւաբար, «երախտապարտ պիտի ըլլայինք ձեզի հանդէպ, ԵԹԷ ԱՆԽՆԱՅ ՋԱԽՋԱԽԷՔ յիշեալ ահաբեկչական կազմակերպութիւնը»:

Խոստովանեցէք որ Թուրքիոյ Հայոց ամէնէն թրքամէտ պատրիարքն իսկ այսքան յառաջ գացած չէր, ունենալով հանդերձ լայն իրաւասութիւններ եւ իր գլխուն վերեւ ալ՝ թրքական տապարը:

×

Ի՞նչ խօսք որ Կարապետները իրենց մօրուքին տակէն պիտի խնդան այս հարցումներուն վրայ:

Անոնք շատ լաւ գիտեն թէ ի՛նչ կ'ընեն, եւ այսպէս ալ պիտի շարունակեն, քանի իրենց ափին մէջ է որ եւ է առաջնորդարանի կնիքը եւ քանի կը վայելեն յայտնի կամ գաղտնի հովանաւորութիւններ:

Մենք աշխարհականներս ենք — Դաշնակցականներն ալ միասին — որ կը ստեղծենք այսպիսի տիպարներ, Ղեւոնդ կամ Կարապետ, տալով անոնց հանգամանքներ որոնց արժանի չեն եւ յանձնելով իրաւասութիւններ որոնք խոտոր կը համեմատին իրենց կոչումին հետ:

Եթէ գաղութները սորված ըլլային տիրաբար վարել իրենց ճակատագիրը, մենք ինչո՞ւ պիտի ունենայինք մօրուաւոր եւ վեղարակիր փորձանքներ:

Անպատճառ պէտք մարդ ըլլալու համար չէ որ հոգեւոր հովիւ մը կը դառնայ պատուհաս:

Լաւեր ալ կան, որոնք այլապէս մտահոգութիւն կը պատճառեն, պարզապէս անոր համար որ իրենց խարխափէն, իրենց բնական շրջանակէն հանած եւ մեր գլխուն վրայ նստեցուցած ենք իբրեւ իշխանաւոր:

Ղեւոնդ արք.ը բացառական տիպար ըլլալով հանդերձ, Մազլըմեան չէր: (Այս բրածոյին պատմութիւնները կը սկսին Պանտրմա – Պալըքէսիրէն):

Եւ սակայն, ամբը գետնէն կորեցաւ եւ իր հաւասարակշռութիւնը կորսնցուց, երբ սանձը թող տուին, շոյելով եւ չչնչելով,— «Դո՛ւն, դո՛ւն միայն, մասո՛ւղ քեզ»…

Նոյն պատմութիւնն է որ կը կրկնուի Աթէնքի մէջ, աւելի պարտ գետնի մը վրայ: Եւ պիտի կրկնուի ամէն տեղ, քանի որ կարմիր Երեւանն անգամ բուրվառ է բռնած ի պատիւ վեղարին, եւ քէշցներու ձայնը շատ հեռուներէն կուգայ:

Մենք մեր ձեռքով ստեղծեցինք փորձանքը,— կղերապետութիւն.

Պէտք ունենա՞նք բաւական արտեւսութիւն, եթէ ոչ հիմնովին դարմանելու, գոնէ սահմանափակելու անոր չարիքները:

Տ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 6Ի ԴԷՊՔԻՆ ՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ

Պ. ՔԻԱՓ ՔՆՆԻՉ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻՆ ԱՌՋԵՒ

ԾԱՆՐ ԱՄԲԱՍՏԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՆԱԽԿԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐ Պ. ՖՐՈՅԻ ԴԷՄ

Փետրուար 6ի խռովութեանց քննիչ յանձնաժողովը չորեքշաբթի օր լսեց ոստիկանութեան նախորդ վերատեսուչը, Պ. Քիափ, որ ծանր ամբաստանութիւններ ուղղեց այդ շրջանի ներքին նախարար Պ. Ֆրոյի դէմ:

Նախկին վերատեսուչը պատմեց թէ 1934 յունուար 1ին կացութիւնը միայն երեւութապէս խաղաղ էր Փարիզի մէջ: Նախարարական հինգ յաջորդական տագնապները ծանրացուցած էին տնտեսական տագնապին եւ արտաքին վըտանգներու պատճառած սրտնեղութիւնը: Շօթանի դահլիճը որոշ մեղմացում յառաջ բերաւ, բայց հանրութեան լաւ տրամադրութիւնները վեր ի վայր շըրջուեցան Սթավիցքիի գործին յայտնութեանց հետեւանքով: Ծայրայեղ աջակողմեան խմբակցութիւնները մղեցին ժողովուրդը համախմբուիլ երեսփ. ժողովին առջեւ, իբրեւ պատասխան այն ցոյցերուն որ կատարուեցան ընդդէմ պարտքերու խնդրին կարգադրութեան եւ հարկատուներու դաշնակցութեան ցոյցերուն: Ոստիկանութեան սովորական ուժերը բաւական էին զանոնք զսպելու եւ իրապէս խորհրդարանին ժողովներու ազատութիւնը միշտ ալ ապահովուած է: Բայց, երթալով ցոյցերը կը բազմապատկուէին: Ես չեմ ստորագնահատած անոնց կարեւորութիւնը: Օրը օրին գիտէի ծայրայեղ աջակողմեան խմբակցութեանց ուժը, եւ ոստիկանութիւնը ի վիճակի էր արգիլելու անոնց նպատակներուն իրագործումը: Մնաց որ, անոնք աւելի շատ իրենց բողոքները լսելի ընել կ'ուզէին, քան դէպի երեսփ. ժողով խուժել: Իմ ձեռք առած միջոցներս վաւերացուեցան վարչապետին կողմէ: Անոնց նպատակն էր ապահովել երեսփ. ժողովը, առանց աւելորդ բռնութեանց դիմելու: Յունուար 22ին, ծայրայեղ ձախակողմէն Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը և պետական պաշտօնեաներու միութիւնը ասպարէզ կ'իջնէին, իրենց ետեւէն քաշելով Աշխատանքի Դաշնակցութեան միացեալ թեւը (կարմիր): Սակայն, Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը հաւաստիքներ ստացած էր իր պահանջներու մասին, եւ միւս դաշնակցութիւնն էր որ շարժման գլուխն անցաւ, աղաղակելով.— «դէպի կառափնա՛տ Քիափը»: Այս առթիւ ծագած խռովութիւնները կարելի չէ բաղդատել Սաֆֆօ – Վանծէթթի դէպքին կամ ուրիշ մայրաքաղաքներու ցոյցերուն հետ: Ոչ կրակ բացուեցաւ, ոչ մահացու վիրաւորներ ունեցանք, որովհետեւ ոստիկանութիւնը կը զգուշանար ծանրացնել ցոյցերուն կարեւորութիւնը եւ կատարեալ պայծառատեսութիւն կը ցուցնէր: Փարիզի ժողովուրդը, հետզհետէ աւելի ջղագրգռուած, տրամադիր էր ինքնաբեր ցոյցեր կատարելու, ինչպէս եղաւ յունուար 24ին, Պ. Շօթանի հրաժարման նախընթաց օրը: Հրաժարման լուրէն առաջ, բազմութիւնը խռնուած էր պողոտաներուն վրայ, պատասխանելով «Աքսիօն Ֆրանսէզ»ի կոչերուն որոնց միացան Երիտասարդ Հայրենասէրներու Միութիւնները: Ոստիկանութեան գործը մասնաւորապէս տաժանելի էր այդ օրը: Իրիկուան դէմ, համայնավարական տարրերը Սալ Վակրամէն դուրս ելլելով, խառնուեցան ցոյցերուն: Եթէ ոստիկանութիւնը չպահէր իր պաղարիւնը, ծանր դէպքեր պիտի պատահէին, բայց ոչ կրակ բացուեցաւ, ոչ ալ արիւնալի վիրաւորումներ պատահեցան: Ոստիկանութիւնը իմ ղեկավարութեամբ պահպանեց բարեկարգութիւնը, առանց նկատի առնելու կուսակցութիւնները: Իմ զսպողական միջոցներուս մէջ ունէի նոր մեթոտ մը,— ցուցարարները 1 գիշեր պահուելէ յետոյ ազատ կ'արձակուէին միայն այն ատեն եթէ որ եւ է յանցանք չէր գտնուած: Պատուիրած էինք բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարել, ինչ որ դիւրին գործ չէր: Գալով ձերբակալութեանց կամ կանխարգել անշարժացման, այդ կարգապահական միջոցին հայրութիւնը ինծի կը պատկանի: Եւ շատ օգտակար եղաւ:

Պ. Քիափ հասնելով փետրուարի դէպքերուն եւ Պ. Տալատիէի հետ կատարուած խորհրդակցութեանց, պատմեց իր պաշտօնանկութեան պարագաները: Հարցուցին թէ ճի՞շդ է որ հեռախօսով ազդարարած է Պ. Տալատիէի.— «Այս իրիկուն փողոց կ'իջնեմ»:

Քիափ.— Ոչ, ես մերժեցի Մարոք երթալ, գիտնալով հանդերձ որ աւելի բարձր պաշտօնի մը կը կոչուէի: Ըսի թէ ներկայ պարագաներուն մէջ չեմ կրնար ձգել պաշտօնս: Երբ ոմանք կ'աղաղակեն. «մահ Քիափի», Քիափ չի կրնար Մարոք երթալ: Ըսի թէ իմ պատիւս Փարիզ կը պահէ զիս:— «Ձեր պատիւը խնդրոյ առարկայ չէ», ըսաւ վարչապետը:— «Ես իմ միակ դատաւորը իմ պատիւիս, կը խնդրեմ չպնդել»: Վարչապետը պնդեց: Այն ատեն պատասխանեցի.

— «Ի զուր կը պնդէք. ի՛նչ որ ալ ըլլայ ինծի առաջարկուած պաշտօնը, չեմ ուզեր հեռանալ Փարիզէն: Շատ լաւ կը հասկնամ թէ կ'ուզէք զիս քշել ոստիկանութեան վերատեսչութենէն որուն մէջ կեանքին եօթը տարիները նուիրած ենք Տիկին Քիափ եւ ես: Ես հարուստ էի երբ հոս եկայ, եւ դուրս պիտի ելլեմ աղքատ: Փողոց պիտի իջնամ, թերեւս դժբախտ պիտի ըլլամ, բայց միշտ պիտի մնամ պարկեշտ»: Այստեղ վերջացաւ մեր խօսակցութիւնը: Եթէ ըսած ըլլայի՝ «այս իրիկուն փողոց կ'իջնեմ», կ'երաշխաւորեմ թէ իսկապէս իջած պիտի ըլլայի:

Այնուհետեւ բազմաթիւ հարցումներ ուղղուեցան, եւ ի վերջոյ Պ. Քիափ պատմեց թէ Պ. Ֆրօ, ներքին գործերու նախարարը անձնական նպատակներ կը հետապնդէր եւ կ'ուզէր մասնաւոր պահակախումբեր կազմել ձախակողմեան եւ կասկածելի տարրերէ, թէ ինք փութաց Պ. Տալատիէի ուշադրութիւնը հրաւիրել այդ մասին եւն.: (Պ. Ֆրօ զեկոյցով մը վճռապէս հերքեց այս պատմութիւնը, «ոստիկանական հէքեաթ» կոչելով. բայց Պ. Քիափ ինք ալ զեկոյց մը հաղորդելով մամուլին, յայտարարեց թէ ամբողջութեամբ կը պահէ իր մեղադրանքները):

Միեւնոյն նիստին մէջ լսուեցաւ նաեւ Պ. Շօթան, նախկին վարչապետը, որ մեծ նորութիւններ չյայտնեց:

Պ. Քիափի յայտարարութեանց վրայ, աջակողմեան մամուլը կը թելադրէ գերագոյն ատեանին յանձնել Ֆրօն, իսկ համայնավար «Իւմանիթէ»ն խոշոր գիրերով կը պահանջէ բանտարկել Քիափն ու Թառտիէօն:

Քննիչ յանձնաժողովը որոշեց դէմ դիմաց հանել Տալատիէն, Ֆրօն եւ Քիափը:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԲԱՆՈՒԿ ԱՐՀԵՍՏՆԵՐ

օօօօ

Դեռ ամբողջովին չեն պարզուած Սթավիցքիի զարմանազան քաջագործութեանց գաղտնիքները:

Բայց, օրէ օր կը քակուի կծիկ մը որ գաղտնիք էր միայն… մեր «սիվիլիզէ»ներուն համար.

— Եւրոպա՛ն, Եւրոպա՛ն, անոնց թերթե՛րը, անոնց մեծ մարդիկը…

Ամբողջ գործին մէջ, բարեկանդանի խամաճիկներու պէս, կ'երեւան փաստաբաններ եւ լրագրողներ:

Սթավիցքի չէներ բաշխած է աջ ու ձախ, բայց մանաւանդ անոնց որ կա՛մ խմբագիր են կամ փաստաբան: Առաջին շարքը՝ ճուռողելու կամ… լռելու համար: Երկրորդ շարքը՝ «գործ եփելու» համար:

Մանաւանդ որ, այսօրուան խմբագիրը կամ փաստաբանը վաղը կը դառնայ երեսփոխան, քաղաքապետ, դատաւոր, նոյնիսկ նախարար: Առ նուազն՝ խորհրդական:

Եւ ի՛նչքան համեստ են գումարները,— 200,000, 700,000, 800,000: երկու միլիոն:

Ամէնէն խեղճը՝ 50,000…

Սթավիցքին մեռաւ, իր սարքած գործն ալ՝ միասին:

Բայց, նորէն քաղքենի խմբագիրն ու փաստաբանն են որ կ'օգտուին, խնդիրները արծարծելու կամ կլորցնելու համար:

Այսպէս, բազմաթիւ թերթերու համար նոր դրամագլուխ մը դարձաւ գայթակղութեանց մերկացումը:

Իւրաքանչիւրը այս անյատակ եւ անսպառ գործին կը հետեւի ոչ միայն համաձայն իր հայեցողութեան, այլեւ… ի հաշիւ նոր չէքերու:

Միւս կողմէ, այնքան շատ են ամբաստանեալները որ, ամերիկեան անուրդ մը սկսած է, փաստաբան վարձելու համար:

Կրնայի՞ք երեւակայել աւելի բանուկ արհեստ, համատարած գործակցութեան այս շրջանին:

ՎԱՀԷ

ՍԹԱՎԻՑՔԻԻ ՃԱԿԱՏԻՆ ՎՐԱՅ

ՔՆՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ Կ'ԸՆԴԱՐՁԱԿՈՒԻՆ

Սթավիցքիի գործին քննիչ յանձնաժողովն ալ, իր կարգին լսեց Ապահովութեան նախորդ տեսուչը, Պ. Թոմէ, որ մանրամասնօրէն խօսեցաւ կատարուած խուզարկութեանց մասին: Յայտնեց թէ կարգ մը գործեր կախում ունէին ներքին նախարարութենէն:

Վիճարանութեանց ընթացքին, ձախակողմեան ներկայացուցիչները պահանջեցին մամուլին հաղորդել թիւ 415, 326 չէքին լուսանկարը, բայց ժողովը մերժեց: Այս չէքին քննութենէն կը հետեւի թէ Սթավիսքի 1933 փետրուարին 300,000 ֆրանք տուած է «Լա Լիպէրթէ» թերթին նախորդ տնօրէնին, Պ. Թառտիէօյի համար (նախարար):

⁂ *Աշխատանքի նախարար Պ. Մառքէ (անջատուած ընկերվարական) զեկոյցով կը յայտնէ թէ գտնուած են երկու օտար գերմանուհիներու, Ուիթա Կէօրկի եւ Մառիան Քուփֆէրի թղթածրարները, որոնք անհետացած էին:*

Նկատելով որ այս երկու օտարազգիները աշխատանքի արտօնագիր ստացած են կողմնակի միջոցներով, նախարարը ծանր յանդիմանութիւն մը ուղղեց օտար աշխատաւորներու բաժնի վարիչին, եւ տեղափոխեց բոլոր պաշտօնեաները:

⁂ *Ոստիկանութիւնը խիստ քննութիւններ կը կատարէ, երեւան հանելու համար Սթավիսքիի պահած դոհարեղէնները:*

Տիկին Սթավիսքի կրկին պիտի հարցաքննուի շաբաթ օր, Փարիզի հարցաքննիչ ատեանին առջեւ:

Պայոնի հարցաքննիչ դատաւորին պահանջման վրայ, վար դրուեցան գերմանուհի Ուիթա Կէօրկի եօթը պայուսակները: Գերմանուհին հարցաքննութենէն յետոյ Վիէննա վերադարձած ըլլալով, բանալիները պահանջուեցան:

⁂ *Պայոնի մէջ կատարուած քննութիւններէն կը հետեւի թէ կարեւոր փաստաթուղթեր կը գտուին Նիսի կողմերը, գաղտնի դրամատան մը մէջ: Հեռագիր ուղղուեցաւ որպէսզի խուզարկութիւն կատարուի:*

Այսօր պիտի հարցաքննուին երկու նախկին նախարարներ, Տալիմիէ եւ Ժիւլիէն Տիւռան, որոնց դէմ ծանր փաստեր կը գտնուին:

⁂ *Սպանեալ դատաւոր Փռէնսի երկրորդ դիազննութիւնը պիտի կատարուի Փարիզի մէջ:*

Պաշարման վիճակ Սպանիոյ մէջ

Կացութիւնը ծանրացած ըլլալով, սպանիական կառավարութիւնը որոշեց «վտանգի շրջան» հռչակել 30 օրուան համար, համաձայն նոր սահմանադրութեան: Այս կարգադրութեամբ, կառավարութիւնը պիտի կրնայ ձերբակալութիւններ կատարել եւ չեղեալ հռչակել կարգ մը ազատութիւններ, յանուն երկրի ապահովութեան:

ՊԷՏՔ Է ԿԱԽԵԼ ՎԵՆԻԶԷԼՈՍԸ…

Աթէնքի ոստիկանական նախորդ տնօրէն Եանի Փօլիխրօնիատօս, որ մարտ 6ի դէպքերուն պատճառաւ բանտարկուած կը մնայ, իր չաբաթաթերթին մէջ յօդուած մը հրատարակած է, սա վերնագրով. «Առանց արիւնահեղութեան, երկիրը չպիտի կրնայ ազատիլ Կրետացի Ուասխութիւնէն»:

Յօդուածին մէջտեղը կայ կարմիր պատկեր մը, որ կը ներկայացնէ Վենիզէլոսը կախաղանի վրայ: Յօդուածագիրը, շատ դէշ հայհոյելէ յետոյ նախկին վարչապետին, կը յանձնարարէ մաքրել անոր հաշիւը…

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ԹԷՅ՝ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ .— Թրքական կառավարութիւնը պաշտօնի կոչեց շուէտացի մասնագէտ մը, թէյի եւ սուրճի մշակութիւն փորձելու համար Սեւ Ծովու ափերուն վրայ:

ՀԻԹԼԷՐԻ ԳԻՐՔԸ, «Իմ Պայքարս», որ ֆրանսերէնի թարգմանուած էր առանց արտօնութեան, գրաւուեցաւ Փարիզի ոստիկանութեան կողմէ, եղած բողոքին վրայ:

«*ՄԻՕՐԻՆԱԿ ԳՆՈՎ*» վաճառատուները պիտի փակուին, համաձայն խորհրդարանի որոշման: Երեք ամիս պայմանաժամ տրուած է, որպէսզի սովորական խանութներու վերածուին:

ՀԱՄԱԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԸՆԴՎԶՈՒՄԸ

— oo —

Դ.

Համեմատութեան դնելով մեր գաղութներում ներկայիս նկատուող բարոյական այլասերման երեւոյթները այն այլանդակութիւնների հետ, որոնք նախափետրուարեան Հայաստանում այնքա՜ն հեղձուցիչ, այնքա՜ն անշնչելի էին դարձրել մթնոլորտը՝ մենք տեսանք թէ ի՜նչ մեծ նմանութիւն կայ նրանց միջեւ։ Սակայն պէտք է ասենք, որ այս երկու տարբեր վայրերն ու ժամանակաշրջանները միմիայն բացասական երեւոյթներով չէին նման իրար, այլ եւ դրական, գոտեպնդիչ երեւոյթներով։

Որքան էլ ահաւոր եղաւ առաջին խորհրդային իշխանութեան բերած անբարոյականութիւնը Հայոց աշխարհը ամբողջովին չենթարկուեց նրա աւերիչ ազդեցութեանը։ Այնտեղ մնացին դեռ եւս շատ լուսաւոր երեւոյթներ, որոնցով մենք կարող ենք պարծենալ։ Նոյն բանը նկատում ենք եւ այստեղ, գաղթաշխարհում։ Բոլշեւիկեան Ջեկան շատ է աշխատել եւ շատ է աշխատում խաչա խամծարել տարագիր հայութեան բարոյական նկարագիրը, բայց նրա ջանքերն առաջ են բերում եւ հակազդեցութիւններ, որոնք խիստ կազդուրիչ են ամէն մի ճշմարիտ Հայի համար։

Առաջին հերթին վերցնենք դարձեալ Դաշնակցականների օրինակը։ Նախափետրուարեան ծանր օրերին, երբ մեր շարքերն սպրդած կամ մեր շարքերում բունաւորուած թուլամորթները եւ վատերը հաւատուրացի սքեմ հագնելով հեռացան Դաշնակցութիւնից՝ միւս ընկերները աւելի եւս ջերմ հաւատով փարեցան կուսակցութեան։ Շատ ընկերներ, որոնք հոգով Դաշնակցական մնալով հանդերձ, զանազան պատճառներով հեռու էին կանգնած կազմակերպութիւնից՝ վերստին շարքերի մէջ մտան։ Չնայած այն ժամանակուայ սուղ տնտեսական պայմաններին՝ մեր հաւատարիմ ընկերները լրացուցիչ տուրքեր էին ենթարկում իրենց՝ ձերբակալուածների ընտանիքներին օգնելու, փախստականներին պահելու, երկրից հեռացողներին աջակցելու եւ կուսակցութեան ղեկավար մարմինը գործունեայ վիճակի մէջ պահելու համար։ Ամէնքը մէկ սիրտ մէկ հոգի էին դարձած, եւ սա խիստ կարեւոր դեր կատարեց փետրուարեան ապստամբութեան առաջին յաջողութիւնների մէջ։

Նոյն բանը տեսնում ենք մենք եւ գաղթաշխարհում եւ մասնաւորապէս Ամերիկայում, ուր Ջեկան մի տարուց ի վեր կենդրոնացրել է իր քայքայիչ աշխատանքները։ Մեր շարքերից հեռացած մի քանի տասնեակ թուլամորթների եւ վաճառուածների փոխարէն, հարիւրաւոր նախկին եւ նոր ընկերներ են անդամագրւել Դաշնակցութեան մէջ։ Մեր ընկերական ժողովները երբեք այնպէս բազմամարդ չեն եղած, ինչպէս ներկայիս։ Մեր կուսակցական ձեռնարկները այսօր շատ աւելի խանդավառ պայմաններում են կատարւում, քան թէ 1—2 տարի առաջ։ Մեր ընկերների զոհաբերութեան պատրաստակամութիւնը, չնայած տնտեսական ծանր պայմաններին, նախանձի առարկայ կարող է կազմել աշխարհիս լաւագոյն կուսակցութիւնների համար։

Նոյն կազդուրիչ երեւոյթները կարելի է մատնանշել եւ հանրային բարոյականի գնահատութեան խնդրում։ Հայաստանի առաջին խորհրդային իշխանութիւնը, ինչպէս տեսանք, ամէն կարգի հաւատուրացների, մատնիչների, շողոքորթների եւ պնակալէզների մի չքախումբ ստեղծեց իր շուրջը։ Բայց երբ ռէժիմի փոփոխութեան պատճառած առաջին շշմածութիւնն անցաւ՝ հայ ժողովրդի մէջ ծայր տուաւ մի համատարած նողկանքի զգացմունք դէպի այս ստորաքարշութիւնը։ Նողկանքի մի զգացմունք որ քանի գնաց, ուռճացաւ եւ հոգեբանօրէն նախապատրաստեց փետրուարեան ապստամբութիւնը։ Նոյն երեւոյթը չե՞նք նկատում եւ այսօր գաղթաշխարհում։ Մեր թերթերի մէջ ամէն օր նորանոր հայրենակիցներ են հանդէս գալիս, ամէնքն էլ անկուսակցական կամ յամենայն դէպս ոչ դաշնակցական, որոնք իրենց պժգանքն են յայտնում սանձակոտոր քսութիւնների, ստորութիւնների եւ մատնութիւնների դէմ։ Հասարակական շրջաններում, չէզոք կազմակերպութիւնների մէջ, ընտանեկան խօսակցութիւնների ժամանակ եւն. հետզհետէ տիրական է դառնում մեր շուրջը նկատուող վատութիւններին սանձ դնելու տրամադրութիւնը։ Այս առաջին ազդանշանները յոյս են ներշնչում, որ հեռու չէ այն օրը, երբ գաղթահայ հասարակութիւնը իր ձեռքը պէտք է առնի բարոյական չհասակալութիւնների դատաստանը։

Վերջապէս նոյն հակազդեցութիւնը նկատում ենք մենք եւ մեր ազգային սրբութիւնների գնահատման եւ պաշտպանման գործում։ Բոլշեւիկները, Հայաստան մտնելուն պէս, մի կատաղի արշաւանք սկսեցին այն գաղափարների եւ խորհրդանիշերի դէմ, որոնք ամբողջ յիսուն տարի մեր ժողովրդի հոգին ջերմացնելուց յետոյ, զգալի չափով մարմնացել էին Հայաստանի Հանրապետութեան մէջ։ Կատաղի էր նրանց պայքարը մասնաւորապէս մեր անկախ պետականութիւնը խորհրդանշող եռագոյն դրօշակի դէմ, որ հալածւում էր աւելի մեծ մոլեռանդութեամբ քան թէ կը հալածւէր Քրիստոսի խաչը՝ սօֆթաներով լեցուած մահմետական մզկիթի մէջ։ Բայց այս հալածանքը մի այնպիսի անսպասելի հակազդեցութիւն առաջ բերեց ժողովրդական հոգու մէջ, որ բոլշեւիկները մի ժամանակ շուարումի էին մատնուել։

Մենք տեսանք, թէ փետրուարի 18ի առաւօտեան Երեւանի հայութիւնը որպիսի ջերմեռանդութեամբ ծունկի իջաւ բոլշեւիկներից հալածուած եռագոյնի առաջ։ Թոյլ տուէք մի բնորոշ պատմութիւն էլ անել Հայաստանի յետփետրուարեան օրերի կեանքից։

Տարիներ առաջ խօսակցութիւններ ունէի մի ականաւոր բոլշեւիկի հետ զանազան հարցերի շուրջը։ Խօսք բացուեց եւ այն հալածանքների մասին, որ այդ ժամանակ տեղի ունէին Հայաստանում մասնաւորապէս Թուրքահայերի դէմ։ «Բայց դուք ինչպէ՞ս կ'ուզէիք որ վարուէինք մենք, երբ նրանք այնքան անպատկառօրէն կառչած են մնում եռագոյն դրօշակին», ասաց զրուցակիցս եւ պատմեց իր աչքով տեսած հետեւեալ դէպքը։— Երեւանի բուլվարում մեծ միտինգ էր կազմած բոլշեւիկ հռետորը ոգեւորուած պատմում էր, թէ ինչ ծանր խորհրդային աշխատանքներ է կատարել իր կուսակցութիւնը՝ Հայաստանը խորհրդայնացնելու համար։ «Այդ անդուլ աշխատանքների արդիւնքը դուք տեսաք։ Դուք տեսաք, թէ մենք ինչպէս փողոցի ցեխի մէջ նետեցինք պարլամենտի գլխին ծածանող եռագոյն դրօշակը» — բացականչում է հռետորը՝ ունկնդիրների խոր լռութեան մէջ։ Լռութիւնը խզւում է մի սուր ճիչով. «Սխալւում էք, ընկեր ճառախօս։ Ճիշդ է, դուք այդ դրօշակը վար նետեցիք, բայց նա ցեխի մէջ չինկաւ, այլ մեր սրտերի վրայ ընկաւ»... Պոռթկացողը մի անծանօթ պատանի էր, որ այս խօսքերն ասելով՝ յետ է քաշում իր բաճկոնը կրծքի վրայից եւ ցոյց տալիս բաճկոնի տակ, կրծքի ձախ կողմը կարած եռագոյն փոքրիկ դրօշակը...

Նոյն կարգի երեւոյթներ չե՞նք տեսնում մենք այսօրուայ գաղթահայ կեանքում։ Ամէն օր չե՞նք տեսնում, թէ եռագոյնի դէմ սկսած անարգ խաչակրութիւնը ինչ գոտեպնդիչ հակազդեցութիւն է առաջ բերում նոյնիսկ գաղթահայ այն տարրերի մէջ, որոնք մինչեւ օրս անտարբեր են եղել դէպի մեր անկախութեան այդ նուիրական խորհրդանշանը։ Եւ պէ՞տք է զարմանալ, որ այս համատարած ջերմեռանդութեան մէջ, որ կրօնական հալածանքների ժամանակ երեւան եկող ջերմեռանդութիւնն է յիշեցնում՝ երեւան են գալիս հայ մարդիկ, որոնք նոյնիսկ խախտելով կուսակցութեան կարգապահութիւնը, անձնական հերոսութեամբ հրապարակ են նետւում եւ, իրենց կեանքի գնով պաշտպանում տմարդօրէն վար նետուած հայկական եռագոյնի պատիւը...

Ես կարող էի, ընկերներ եւ հայրենակիցներ, ուրիշ բազմաթիւ փաստերով էլ առաջ տանել նախափետրուարեան օրերի եւ մեր օրերի համեմատութիւնը։ Բայց կարծում եմ, ասածներս էլ բաւական են համոզելու համար, որ այսօրուայ գաղթահայ կեանքը, իր բացասական եւ դրական երեւոյթներով, հայելու հարազատութեամբ անդրադարձնում է իր մէջ այն տրամադրութիւնները, որոնք այնքան կարեւոր դեր կատարեցին Հայաստանի փետրուարեան ապստամբութեան համար։

Սրանով եմ ես բացատրում, որ այդ ապստամբութեան տարեդարձը այս տարի ամէն տեղ արտակարգ խանդավառութեամբ է տօնւում։

Բայց այս համեմատութիւնը մեզ մի ծանր հարցի առաջ է դնում։ Արդեօք այն մութ ուժերը, որոնք փետրուար 18ին հարկադրեցին հայ ժողովրդին ապստամբութեան դրօշ բարձրացնել՝ չե՞ն աշխատում, որ գաղթահայ կեանքը եւս թատերաբեմ դառնայ այնպիսի ցնցումների եւ պոռթկումների, որոնք կարող են աղետաբեր լինել մեր առանց այն էլ տարագիր բազմութիւնների համար...

Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն եւ թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ԱԹԷՆՔԻ ԴԷՊՔԻՆ ԱՌԹԻ

ooooo

ԽՄԲ.— Փետր. 25ին Դաշնակցական երեք ընկերներ վիրաւորուեցան Աթէնքի մէջ, դաւադիր խմբակի մը ձեռքով, որուն անդամները ծանօթ են բոլորին եւ կը փնտռուին ոստիկանութեան կողմէ։

Այս առթիւ «Նոր Օր» բաց նամակ մը ուղղեց Ազգ. Վարչութեան, եւ իբրեւ պատասխան Աթէնքի յունարէն թերթերուն մէջ լոյս տեսաւ Մազլըմեան եպիսկ.ի հռչակաւոր «ժուռնալ»ը ուղղուած Յունաստանի վարչապետին։

Երէկ հրատարակեր էինք այդ «ժուռնալ»ը։ Ստորեւ կ'արտատպենք նաեւ «Նոր Օր»ի բաց նամակը, բաղդատութիւնն ու եզրակացութիւնը ձգելով ընթերցողին.—

Եօթ տարիներ առաջ, յունահայ գաղութին մէջ պատահած կուսակցական ծայրայեղ պայքարները, փաստօրէն վերսկսած են քանի մը շաբաթներէ ի վեր։

Ամերիկայի մէջ պատահած սպանութեան մը հաշիւը ուզուեցաւ կարդալ յունահայ գաղութին մէջ. «Մոնիթոր»ի միթինկը ազդանշանը եղաւ այդ քաղաքականութեան որ ունի մասնաւոր ծրագիր մը իր յետագայ քաղաքականութեան համար։

Թող թոյլ տրուի մեզի այս բոլորին մէջ ցոյց տալու Վարչութեան ընդգրկած ուղղութիւնը, որ քաջալերական է խռովարար տարրերու համար։

Մօտէն կը ճանչնանք Կեդր. Վարչութեան անդամները, չենք տարակուսիր որ ունին Հայու զգացում, չուրախանալու պատահած անախորժ դէպքերէն եւ աւելին, ունին որոշ սրտցաւութիւն օգտակար ըլլալու գաղութին։

Մամուլին մէջ, եթէ մեր կողմէ եղած են քննադատութիւններ, անոնց նպատակը բացայայտ է, ձեր ուշադրութեան յանձնել այն գործերը, որոնց կարգադրութիւնը կենսական կը նկատենք այս ժողովուրդին համար։ Մամուլին քննադատական այդ իրաւունքը, քաղաքակիրթ բոլոր երկիրներու մէջ ընդունուած է եւ նկատուած է քաղաքակրթութեան ազդակ մը։

Միւս կողմէն, Դաշնակցութիւնը, ձեր իշխանութեան գլուխ գալէն ի վեր, ոչ մէկ թաղի մէջ պայքար կազմակերպեց հանդէպ Կեդր. Վարչութեան։ Անոր ընտրութեան ձեւին մասին, ունենալով հանդերձ իր դիտողութիւնները, չդիմեց բողոքի ցոյցերու, հանրագրութիւններու, դիմում կառավարութեան եւ որ եւ է քայլի որ նպատակ ունենար Կեդր. Վարչութիւնը հեռացնելու իշխանութենէն։ Ոչ մէկ գործնական քայլի չդիմուեցաւ, նոյն իսկ մեր մամուլին մէջ չենք պահանջած ձեր հրաժարումը։ Նկատի ունենալով որ նման ձեռնարկ մը, դուռ պիտի բանար նոր վէճերու եւ մեղադրանքներու. թէ Դաշնակցութիւնն է որ ցանկութիւն ունի իշխանութիւնը ձեռք ձգելու։

Մեր օրինապահ դիրքը եւ քննադատութիւնները դուք չուզեցիք հասկնալ եւ վերջերս գործիք դարձաք կուսակցական խմբակի մը ձեռքը որ Դուրեան արք.ի սպանութեան դէպքը, չահագործելի դրամագլուխ մը վերածած է։

Փորձառութեան պակա՞ս, անհմտութեա՞ն թէ ոչ քինախնդրութեան պէտք է վերագրել նոր գործելակերպը։ Փոխանակ կուսակցական վէճերէն վեր մնալու եւ ամբողջ գաղութին վերին մարմնի հանգամանքին մէջ մնալու, դուք արդէն կողմ դարձած էք։ Եւ հաւանաբար, ակամայ։ Որովհետեւ դէպքերը կը յաջորդեն իրարու եւ չէք գիտեր թէ ձեր շուրջ պար բռնած խռովարարները ինչ անակնկալներ վերապահած են ձեզի եւ այս գաղութին։

Մենք տեղեկութիւն ունինք թէ Կեդր. Վարչութեան անդամներու մեծամասնութիւնը խորապէս ցաւած է որ «Մոնիթոր»ի սգահանդէսը փոխուած է միթինկի, որ հայհոյութիւններով եւ զրպարտութիւններով լեցուն ճառեր արտասանուած են, ձեր ընտրած կարգադրիչ յանձնախումբի կողմէ։ Բայց, գաղութին վերին պատասխանատու մարմինը կրնա՞յ ինքզինք արդարացնել, երբ խռովարարները կը գործեն յենարան դարձնելով ազգային իշխանութիւնը։

Փիրէի մէջ կազմակերպուած ոճիր, այլեւս պէտք է վերջ տայ սկսուած գրգռութիւններուն։ Ուշադրութեամբ քննեցէք դէպքը, պիտի կրնաք հասկնալ թէ գաղութներու մէջ պատահած սպանութիւններու իրական պատասխանատուն ո՞վ է։ Եթէ պատահէր որ Կարապետ Զաւուշին հայհոյութիւնները, գրգռումները չմարսէր ծանրապէս վիրաւորեալ Գրիգոր Պետրոսեանը ու աւելի կանուխ չարժելով օրինաւոր ինքնապաշտպանութիւն մը գործէր, դուք դարձեալ պիտի հաւատայիք թէ Դաշնակցութիւնը ոճիրներ կը կազմակերպէ եւ նոր սգահանդէս մը պիտի կատարէիք «Մոնիթոր»ի մէջ, նոր բանաձեւեր պիտի դրկուէր աջ ու ձախ, անպատասխանատու արտայայտութիւններով։

Կ'ուզենք հրապարակաւ կոչ ընել ձեզի, որ անդրադառնայիք գաղութի խռովեալ վիճակին։ Նոյնիսկ ձեր անտարբերութեամբ կատարուած քաջալերութիւնները, գիտակից մարմին մը ամէնէն առաջ իր խղճին առջեւ, կը դնեն ծանր պատասխանատուութիւններու ներքեւ։

Դուք ձեր անխոհեմ քայլերով, եթէ կ'ենթադրէք թէ խռովարար տարրերը պիտի կրնան Դաշնակցութիւնը պարտութեան մատնել եւ քայքայել, ծանրապէս կը սխալիք։ Հետեւանքները պիտի կրէ ժողովուրդը որ պիտի վարկաբեկուի օտարներու մօտ։ Դուք մինչեւ հիմա բազմաթիւ օրինակներ ունիք, կատարուած պայքարներուն, անոնցմէ ո՞ր մէկն է որ քայքայած է երիտասարդ, անձնուէր ու երկար տարիներու փորձառութեամբ լի կազմակերպութիւն մը։ Պայքարներէն առաւելապէս վնասուած է խաղաղութեան կարօտ մեր ժողովուրդը։

Դեռ յոյս ունինք որ դուք անտարբեր պիտի չմնայիք, ստեղծուած անտանելի կացութեան հանդէպ։

Գ. Լ.

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»ը

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Շաբաթական տեսութիւն

oooo

Շաբաթ օր Անգլիոյ ու Սկովտիոյ, կիրակի օր ալ Ֆրանսայի մէջ տեղի ունեցան ֆութպոլի բաժակի մրցումներուն քառորդ ֆինալները հետաքրքրութիւն ստեղծելով ամէնուրեք։

Անգլիոյ մէջ Փարիզցիներուն ծանօթ հռչակաւոր «Արսենալ»ը պարտուած է «Ասթոն Վիլլա»է, Փորթսմութ յաղթած է Պօլթընի, Մանչեսթըր Սիթի՝ Սթօք Սիթի եւ Լէյսթըր ալ՝ Բրէնթըրդի։ Այս խումբերէն երկուքը՝ Բրէնթըրդ եւ Պօլթըն կը պատկանէին երկրորդ դասակարգին։ «Արսենալ»ի կը մնայ իր բոլոր ուժը կեդրոնացնել պահելու համար առաջին դասակարգին դասաւորման գլուխը, շահելու համար ի վերջոյ Անգլիոյ «փրօֆէշընըլ» խումբերուն ախոյեանութիւնը։ Ինչ որ կարծուածին չափ դիւրին չէ, մանաւանդ Անգլիոյ մէջ։

Ֆրանսայի առաջին դասակարգի դասաւորման մէջ առաջին եղող Սէթ աւելի յաջողակ եղաւ կիրակի օր շահելով բաժակի իր մրցումը Ալզասի դէմ, Սէնթ Էթիէնի մէջ։ Ռուպէի մէջ Օլէմփիք Լիլուան յաղթեց Թուրքուանի։ Այս երկու արդիւնքները — առաջին դասակարգի խումբերու յաղթութիւնը երկրորդ դասակարգի դէմ — նախատեսուած էին։ Ցրոմբրսմի Ռուան ընդդէմ Ռուպէի որ տեղի կ'ունենար Հավրի մէջ, բաւական հետաքրքրական եղաւ. օրինական ժամանակին վերջաւորութեան երկու խումբերը հաւասար էին 1—1ով։ Բաժակի խաղերուն օրէնքը կը պահանջէ կէս ժամ եւս խաղալ անպայման յաղթական մը որոշելու համար. հոն է որ Ռուան նախ նշանակէտ մը ընելով գրեթէ յաղթական նկատուելէ վերջ ձգեց Ռուպէին հաւասարիլ եւ ի վերջոյ բուռն ճիգով մը շահիլ երրորդ նշանակէտ մը որ իրեն կ'ապահովէր յաղթանակը։

Փարիզի մէջ տեղի ունեցած մրցումը Ռէնի եւ Մարսէյլի միջեւ գրեթէ միեւնոյն ձեւով զարգացաւ սա տարբերութեամբ որ մէկուկէս առաւել կէս ժամ խաղէ վերջ երկու հակառակորդ խումբերը հաւասար մնացին 2—2ով։ Մօտ երեսուն հազար հանդիսատես ներկայ էին երկու խումբերուն մրցումին. ընդհանուր տպաւորութիւնը այն էր թէ Մարսէյլ աւելի փորձառու այս կարգի խաղերու, պիտի զգետնէր իր հակառակորդը, բայց Պրըթօնները բուռն դիմադրութիւն մը ըրին, եւ քիչ մնաց որ յաղթական ալ ելլէին։ Իրաւ թէ ֆութպոլի տեսակէտով Մարսէյլիացիները գերազանց էին, իրենց խաղակերպը աւելի կատարեալ էր, բայց Ռէնի խումբը անձնուէր պաշտպանողական մը խաղալով խափանեց Պուայէի, Ալքազարի եւ Քօհութի խաղարկութիւնը։ Առաջին խաղամասին վերջաւորութեան առաւելութիւնը Ռէնինն էր մէկ նշանակէտով։ Երկրորդին Մարսէյլցիք յաջողեցան հաւասարիլ եւ երկրորդ նշանակէտ մը շահելով առաւելութիւնը ձեռք առնել։ Մրցումին վերջին վայրկեանն էր, Ռէնի վերջապահ Թօզ «հոգւով մարմնով» խաղին մէջ նետուած իր յառաջապահներուն մօտ ե-

ԳՐԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԹԼԿԱՏԻՆՑԻՆ ԵՒ ԻՐ ''ԷՆԴԻ ԴԵՄԷՆ,,Ը

— oo —

Անողոք է ան։ Կչխոր ձեռքը, կը կշռէ բոլորին մեղքերը։ Խղճմտանքներու քննութիւնն է, որ կը յայտնուի մէկը միւսին յաջորդող տեսիլներու մէջ։

Աչքի առջեւ բերէք մեր ներկայ իրականութիւնը եւ հանրային բոլոր գործիչները։ Եւ եթէ քաջութիւն ունիք ըսէք թէ այսօրուան պատկերը չի ցոլանար Էնդի Դէմէնին մէջ, այնքան կենդանի ու իրական գոյներով։ Գրական վերլուծումի մը սահմաններէն դուրս գալ պիտի նշանակէր, երբ մարդոց անուններ տայինք։ Թլկատինցիին արժանիքը հոս է արդէն, եւ իր գործը կը դառնայ գլուխ գործոց մը, նման բոլոր գլուխ գործոցներուն, որոնց արժանիքը կապուած չէ ո եւ է թուականի, տեղի եւ անուններու հետ։ Եթէ երէկ չափազանց թափանցիկ էր Էնդի Դէմէնը հեղինակին եւ իր ժամանակակիցներուն համար, հոն գործող տիպարներով, այսօր նոյնքան կենդանի տիպարներ կը դառնան անոնք, ներկայ կեանքին դժոխքը դիտելով։

×

Ամէն անգամ որ առիթը կ'ունենանք խօսելու Էնդի Դէմէնի վրայ, կը մտաբերենք Տանթէի Դժոխքը։ Ի՞նչ հանգիտութիւն կայ արդեօք Իտալացի հանճարեղ քերթողին եւ հայ գաւառացի ինքնատիպ տաղանդին միջեւ։ Նմանութեան ի՞նչ կէտեր կը պարունակեն Տանթէի Դժոխքը եւ Թլկատինցիի Էնդի Դէմէնը։

Այս վերջինին բովանդակութեան հետ ծանօթացած ըլլալով, փորձենք ծանօթանալ նաեւ Աստուածային կատակերգութեան Դժոխքին հետ։

Խօսեցնենք նախ Տանթէն հետեւելու համար բոլոր այն պատճառներուն ու պայմաններուն, որոնք ծնունդ տուած են իր անմահ գործին։

«Սուրբ Գրքին մէկ խօսքին տարակուսական մեկնութիւնը գուշակեր էր թէ Քրիստոսի հազար թուականին պիտի հանդիպէր աշխարհիս կատարածը, ուստի ամէնուն մտքին մէջ մեծ վախ ու տագնապ մը ձգած էր, բայց դեռ բոլորովին ապահովութեան մէջ չէին ամէնքը։ Ուստի ամպիոններու վրայէն, վանքերու, դպրոցներու, պալատներու եւ հիւղերու մէջ անդադար խօսք կ'ըլլար դժոխքի տանջանքներուն վրայ, քաւարանին մէջ եղող զղջացողներուն քաղցր յոյսին, եւ արքայութեան համար ստոյգ բարեբաստութեան վրայ։ Ուզեցի նկարագրել, իմ երեւակայութեանս համեմատ, այն անծանօթ աշխարհը, այն աներեւոյթ գաւառը՝ որ օր մը ամէնուս բնակութիւնը պիտի ըլլայ։ Այն ատենէն այս գաղափարը երբեք չթողուցի. անբաժան էր ան ինձմէ գիշեր ցորեկ, եւ իմ մտքիս բոլոր կարողութիւնները կը գրաւէր։

«Արգասաւոր էր մտածումս, բայց ձեռնարկս ընդարձակ եւ յանդուգն։ Մահուան գաւառներուն մէջ ետեւէ ետեւ քալել, այն տխուր անդունդներէն ուր մեղքը յաւիտենական պատիժներով կը պատուհասէ, մինչեւ երկնային գաւառները՝ որոնց մէջ առաքինութիւնը իր անսահման վայելքը կ'ընդունի։ Լեցնել երկինքը, դժոխքը եւ քաւութեան ու յոյսի գաւառները այն անուանի մարդոցմով, որոնց յիշատակը կարծես թէ անկորուստ է մեր մէջ։ Նշանակել անոնցմէ ամէն մէկուն արժանաւոր պատուհասը, քաւութիւնն ու վայելքը։ Հարցնել անոնց ու ստիպել որ խոստովանին ինծի ինչ որ թերեւս կը մտածէին ծածկել աշխարհի վրայ, եւ այսպէս մարդկային սրտին գաղտնիքներուն թափանցել։

«Այս բոլորը իմ յանձն առած աշխատանքիս մէկ մասն էր։ Պէտք էր՝ երկար դարերէ ի վեր աշխարհիս մէջէն տարագիր եղող բանաստեղծութեան ձեռքով, եւ մինչեւ այն ատեն անկերպարան ու անստոյգ լեզուով մը՝ ամէնուն աչքին յայտնի ընել իմ չտեսած ու ամէն սրտերու զգալի՝ ինչ որ ես չէի զգացած, պէտք էր որ ամբարիշտ ու անմիտ մարդու անուն չժառանգելու համար ջանալ, որ իմ նկարներուս ճշմարտութիւնը, ստորագրութիւններուս ստուգութիւնը եւ դատաստաններուս խիստ արդարութիւնը այնպէս ըլլան՝ որ իմ մեռելներու թագաւորութեան մէջ ըրած ճամբորդութիւնս անհաւատալի չըլլայ։ Մեծ եղաւ սրտիս ուրախութիւնը՝ երբ օր մը Վերոնա քաղաքին փողոցներէն մէկուն մէջէն անցնելու ատենս՝ կիներ տեսայ, որոնք իրարու զիս մատնանիշ ընելով «Նայեցէք, կ'ըսէին, այս մարդը որ դժոխք իջնելով ետ դարձեր է ու անկէ մեզի լուրեր բերած։ — Իր երեսը, մազերն ու մօրուքը ուրիշ գոյն մը առած են, վրայ կը բերէր ուրիշ մը, ու դժոխքի ծուխէն սեւցած»(*)։

Հ. Գ. Զարբհանէլեանի միջին եւ նոր դարերու Մատենագրութեան Պատմութենէն կ'իմանանք նաեւ որ «Տանթէի հայրենիքին ընտանի կռիւները, քաղաքականաց ապերախտութիւնը եւ հայրենասիրութեանը համար կրած աքսորը, քերթողին սիրելի ու տխուր սրտին վրայ՝ ատելութեան ու վրէժխնդրութեան զգացմունքներ տպաւորեր էին, որոնց արտայայտութեան համար դիմեր էր իր հանճարին։ Զէնքը տարագիր ընողներուն դէմ գործածեց բանաստեղծութիւնը, հրեշտակապետին շողացող սուրը, եւ ուզածին պէս պատուհասներ ու վարձք բաշխեց ամէնուն, եւ իր ձայնովը լեցուց յաւիտենականութիւնը»։

(*) Աստուածային կատակերգութիւն, Դժոխք, Թարգմ. Հ. Արսէն Ղազիկեան Բ. տպգր. 1910, Ս. Ղազար, էջ 17—20։

Խոստովանինք որ Տանթէի Դժոխքը հանճարի սահմաններ ու ժամանակներ չճանչցող համայնապարփակ գործ մըն է։ Հեթանոսական ու քրիստոնէական շրջանները, իրենց բոլո՛ր խորհողներով ու դէմքերով յարութիւն կ'առնեն իր Դժոխքին մէջ։ Գործը իր խորութիւնով, լայնութիւնով ու բարձրութիւնով կը մնայ անմահ գլուխ գործոց մը, դառնալով փառապսակը իտալական գրականութեան։ Լեզուն եւ արուեստը կատարեալ են։ Իտալական լեզուն իր միութիւնն ու դրոշմը անոր կը պարտի։ Ամբողջ ազգի մը լեզուին օրէնսդիրը կը դառնայ Տանթէ։

Երեւակայութեան գործ մըն է Դժոխքը։ Տանթէ կը խոստովանի որ իր ձեռնարկը ընդարձակ է ու յանդուգն։

Տանթէ ինքն է, որ մեռելներու թագաւորութեան մէջ կը ճամբորդէ՝ առաջնորդ ունենալով Վիրգիլիոսի հոգին։

ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐՍԱՄԵԱՆ

(Շար.)

(4)

...կած էր, Մարսիլիացիք կը պատրաստուէին յաղթական գաւաթը ձգել եւ մեկնիլ երբ իրենցմէ մէկուն պզտիկ մէկ անհոգութիւնը գնդակը հասցուց Թուլի ոտքը. խոյացաւ դէպի Մարսիլիոյ բերդը, իրեն քաշեց բոլոր պաշտպանողները, ու երբ իր ընկերներէն մին բացը մնաց՝ սահեցուց գնդակը անոր որ զայն ուղղակի տեղաւորեց բերդէն ներս։ Երկու խումբերը հաւասար էին, հարկ եղաւ խաղալ երկու քառորդ ժամ եւս, բայց անօգուտ. երկու խումբերը պիտի կրկին մրցին մարտ 18ին։

Ուրեմն Ֆրանսայի բաժակին վերջնթեր — որմի ֆինալ — մրցումներուն համար մնացած են՝ Սէթ, Լիլ նորին դասակարգէն, եւ Ռուպէ երկրորդ դասակարգէն, որոնց վրայ պիտի գայ աւելնալ Մարսէյլ կամ Թուլ։ Ռուպէի յաջողութիւնը շատ աչքառու է. ան երկրորդ դասակարգին դասաւորման մէջ երրորդ է եւ սակայն յաղթեց առաջինին՝ Ռուանի, — ճիշդ ինչպէս երկու տարի առաջ։ Ռուպէ, ինչպէս կը յիշուի անցեալ տարի բաժակի վերջին — ֆինալ — մրցումին հասած էր՝ ուր պարտուեցաւ իր հայրենակից «Էքսէլսիոր»էն։ Ռուպէ նոյնպէս 1932ին հասած էր վերջին մրցումին բայց Գանն էր որ յաղթած էր իրեն։ Երկու տարի յաջորդաբար ֆինալիստ ըլլալ մեծ յաջողութիւն մըն է բաժակի մրցումներուն համար։ Կիրակի օրուան երեք յաղթական խումբերը այս տարուան բաժակի մրցումներուն մէջ հետեւեալ յաղթութիւնները տարած են. — Ռուպէ՝ յաղթած է Պրիւէի, Արասի, Ռուանի, Սէթ՝ Պիզէի, Մօնփէլիէի, Ամիէնի, Լիլ՝ Սէն Լուի, Ռուսինկ տը Փարիի, Թուրքուանի։ Չորրորդ խումբը ըլլալիքներէն Թուլ՝ Անթիպի եւ Գանի, իսկ Մարսէյլ՝ Գլիւպ Ֆրանսէի եւ Միւլհուզի յաղթած են ցարդ։

⁂ Փարիզի Զուիցերական Ֆութպօլի խումբը անցեալ տարի անցած էր «փրօֆէսիոնել» դասակարգին մէջ. սակայն եղանակին սկիզբէն ի վեր տասնըինը մրցումի վրայ ան հազիւ միայն մէկը շահած էր եւ ինչպէս գրեցինք վերջինն էր երկրորդ դասակարգի խումբերուն դասաւորման մէջ։ «Փինիոն սփորթիվ Սուիս»ի վարիչները որոշած են քաշուիլ փրօֆէսիոնել դասակարգէն, կարեւոր կորուստ մը ըլլէ վերջ, որովհետեւ հասոյթները շատ աւելի նուազ էին քան ծախքերը, արդէն Փարիզի բոլոր Ֆութպօլի խումբերը այդ տեսակէտով ցայտուն վիճակ մը չունին։ Որովհետեւ թէ ախոյենութեան եւ թէ բաժակի մրցումներուն մէջ Փարիզցիք այս տարի դերակշռութիւնը ձգեցին գաւառի խումբերուն ձեռքը եւ հասարակութիւնը անշուշտ աւելի կը հետաքրքրուի փայլուն արդիւնքներ ձեռք բերող խումբի մը խաղերով քան պարտուողի մը։ Զուիցերիացիները այսպէս եղանակին վերջաւորութենէն առաջ քաշւող երկրորդ փրօֆէսիոնել խումբն են, առաջինը ըլլալով Նիսի «Ֆութպօլ Գլիւպ»ը որ սակից քանի մը շաբաթ առաջ ձգած հեռացած էր, միեւնոյն նիւթական պատճառներով։

⁂ Պասքէթ — պօլը խաղ մըն է որ ոչ մեծ գետին կը պահանջէ ոչ ալ բազմանդամ խումբեր — հինգ խաղացող իւրաքանչիւր կողմէ։ Եւ սակայն անիկա մեծապէս օգտակար հետաքրքրական եւ յանձնարարելի խաղ մըն է. Հայոց մէջ դժբախտութիւն մըն է որ այս սքանչելիօրէն աթլէթիք խաղին ոչ մէկ կարեւորութիւն է տրուած. մեր դպրոցական բակին մէջ կարելի է խաղալ զայն եւ անօրէնութեանց պարտականութիւնն է զայն ներմուծել իրենց հաստատութիւններէն ներս իբր մարզասիրութեան ամէնէն աժան եւ դիւրին ապացոյց մը։

Անցեալ դիշեր առիթ ունեցանք զոյգ մարզասրահի մը մէջ տեսնելու Փարիզի մէջ շատ գեղեցիկ համբաւ մը շահած պասքէթ պօլի ռուսական խումբին խաղը Փարիզի ախոյեան Սէնթ Իբօլիթի խումբին դէմ, որուն յաղթեց 26ի դէմ 40 կէտերով։ Փոքր մարզասրահը լեցուն էր ռուս հանդիսատեսներով որոնք անվերջ կը ծափահարէին մեծ ճկունութեամբ եւ արագութեամբ իրենց հայրենակիցները որոնք ձեռքէ ձեռք անցընելէ վերջ դիւրութեամբ կողովին մէջ կը ձգէին գնդակը։ Ռուսական պասքէթ պօլի խումբը մանաւորաբար ուժով է տախտակամածի վրայ, իրենց «փոքրիկ»ներու խումբը դեռ կիրակի օր շահեցաւ Փարիզի ախոյենութիւնը իրենց տարեկիցներուն մէջ։

⁂ Այս կիրակի օր տեղի կ'ունենայ Ֆրանսայի քրօս — քընթրի ախոյենութիւնը Անկէնի ձիարշաւարանին մէջ. Փարիզի մէջ թէ գաւառները ամիսներէ ի վեր մրցումներ կը կազմակերպուին վազող մարզիկներուն մէջէն առաջին զատում մը ընելու համար։

⁂ Այս կիրակի օր Փարիզի մէջ ֆութպօլի միջազգային մրցում մը դէմ առ դէմ պիտի հանէ Ֆրանսայի եւ Զուիցերիոյ ազգային խումբերը։

Ժ. Ե.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ, 5 մարտ (Յառաջ). — Ազգ. Միութեան վարչութեան տարեշրջանը լրացած ըլլալով մասնաւոր նամակներով գաղութը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրուէր լսելու համար իր նիւթական ու բարոյական զեկուցումը։

Մարտ 3ին, հրաւէրին պատասխանած էին միայն 25 հոգի, մինչ 450 — 500 հաշուող գաղութ մը ունինք հոս։ Միութեան ատենապետ ընկ. Ս. Ստեփանեան ժողովը բանալով ըսաւ. — «Ութսուն նամակներ գրած ենք եւ դուք միայն ներկայ կը գտնուիք, սակայն յուսահատելու չէ։ Դիմած ենք անձամբ, խնդրած ենք ներկայ ըլլալ այսօրուան համարատւութեան, բայց ոչ կ'ուզեն ազգային այս ձեռնարկով հետաքրքրուիլ եւ ոչ ալ կը զլանան իրենց նիւթական աջակցութիւնը։ Ահա ցաւալի կէտ մը, տալ ու չգիտնալ թէ ո՞ւր կ'երթայ տուածը եւ ի՞նչի կը ծառայէ։ Նկատելով որ նախորդ շրջաններուն ալ ներկաներուն թիւը մեծ տարբերութիւն մը չէ ունեցած, ժողովը օրինաւոր սեպելով կ'անցնինք մեր օրակարգերուն»։

Մէկ տարուան գործունէութեան գրաւոր զեկուցումէն կը տեղեկանանք թէ վարչութիւնը ունեցած է երկու դասախօսութիւն փրոֆ. Խաչիկեանէ եւ Հ. Արիս Վարդանեանէ, երկուքն ալ նիւթ ունենալով «Հայոց ծագումը»։ Մասնակցած են նոյ. 11ի զինադադարին եռագոյնով եւ ծաղկեպսակով մը՝ Անծանօթ Զինուորի յուշարձանին ուխտագնացութեան։ Ժողովուրդի փափաքին վրայ, զանազան գաղութներ դիմում կատարելով յաջողած են ունենալ հոգեւոր հովիւ մը, որ չորս ամիսներէ ի վեր կը պաշտօնավարէ։ Ամուսնութեան, մկրտութեան եւ այլ տեսակ պաշտօնական վկայականներով կառավարական շրջանակի մէջ որոշ չափով օգտակար հանդիսացած են Սէնթ Էթիէնի եւ Լուառի նահանգին մէջ գտնուող բոլոր հայ հասարակութեան, նոյն իսկ մինչեւ Ամերիկա վկայական ղրկելով յաջողած են կանխել հայ օրիորդի մը արտաքսման հրամանագիրը։ Հանգանակութիւն մը բանալով, բոլոր հասոյթը 865 ֆր. ղրկած են Պէյրութի հրկիզեալներու խնամատար յանձնախումբին եւ Կիլիկիոյ կաթողիկոսէն ստացած են օրհնութեան գիր մը։

Անդամավճարներէ եւ զանազան նուէրներէ մուտք եղած է 4811 ֆր. 50 սանթիմ, իսկ ելք 3954 ֆր. 35 սթ. Այս բաժնին մէջ պէտք է նկատի առնել 1800 ֆր. եկեղեցիի շէնքին վարձքը (կը գործածուի նաեւ իբրեւ դպրոց) եւ քահանային չորս ամսականները 350 ֆրանքէն 1400։ Պատրաստի գումար 857 ֆր. 15 սանթիմ։ Կան նաեւ գանձուելիք ամսականներ, որպէս յետնեալ հաշիւ։

Ժողովը գնահատանքով արձանագրելէ յետոյ վարչութեան յաջող գործունէութիւնը, անցաւ նոր ընտրութեան։ Գաղտնի քուէով ընտրուեցան Պ. Պ. Գարեգին Իշխանեան (Դաշնակցական), Գրիգոր Քէնտիրեան (չէզոք) Յարութիւն Ճամպուլեան (չէզոք), Լողոֆէթ Գազազեան (չէզոք), Յարութիւն Գըրլօեան (չէզոք), Գեղամ Ղըլաղեան (չէզոք), որմէ յետոյ հոգեւոր հովիւ Փոյաճեան քահանան օրհնելով նորընտիր վարչութիւնը, յաջողութիւն մաղթեց։

⁂ Ազգ. Միութեան վիճակահանէն շահած են հետեւեալ թիւերը. — 33, 171, 177, 16, 29, 11։ Ներկայանալ նախկին գանձապահ Մանուէլ աղային ստանալու համար շահուած առարկաները։

⁂ Մեր գաղութին մէջ գործազրկութեան տագնապը հետզհետէ սուր հանգամանք կը ստանայ։ Գործարանները սկսած են արդէն նուազագոյն սակի իջեցնել օրավարձքերը։ Ինչպէս նաեւ աշխատանքի ժամերը զգալիօրէն պակսեցուցած են։ Ածխահանքի գործաւորները շաբաթը 3—4 օր միայն կ'աշխատին։ Բաւական թիւով շրջուն վաճառորդներ ունինք որոնցմէ ոչ մէկը գոհ է իր առեւտուրէն։ Ունինք նաեւ որոշ թիւով նպաստընկալ գործազուրկներ, որոնց համար գրոյց կը շրջի թէ մօտ ատենէն պետական նըպաստէն պիտի զրկուին։ Ի՞նչ պիտի ըլլայ այս խեղճերուն վիճակը, որո՞ւ պէտք է դիմել, ո՞վ է մեր տէրն ու տիրականը։ Ե՞րբ պիտի բարեհաճին մեր «ազգային» հաստատուն աղաները լսելու ազգին խլեակներուն աղիողորմ ճիչերը։ Ի՞նչ կ'արժէ կոկորդիլոսի արցունքներ թափել դիակի մը շուրջը, երբ հազարաւոր անմեղներ պատառ մը հացի կարօտը քաշելով օրը իրիկուն կ'ընեն, իսկ ուրիշներ մահուան անկողնին գամուած են։

Արդուարիս

ՎԻՃԱԿԱԽԱՂ «ՅԱՌԱՋ»Ի
(ԱԶԳ. ՊԱՐԳԵՒԱԽԱՂԻ
ՑՐԴ
ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ)
9 ՄԱՐՏ 934 - ԿՏՐՕՆ ԹԻՒ 27

ՊՈԼՍԵՑԻՆԵՐՈՒ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

oooo

ՄԱՐՍԷՅԼ, 4 մարտ. — 1931 օգոստոսին կազմուած Պոլսեցիներու Միութիւնը իր երրորդ պարահանդէսը տուաւ Սալօն տ'Ալամպրայի շքեղ սըրահներուն մէջ, շաբաթ գիշեր։ Ներկայ էր ստուար բազմութիւն մը։ Մեծ խանդավառութիւն պատճառեցին հայերէն եւ ֆրանսերէն երգերը։

Այս տարուան պարահանդէսը կընանք ըսել թէ բարոյապէս եւ նիւթապէս մեծ յաջողութիւն ունեցաւ։ Ազգ. վիճակահանութեան երկու տոմսերը շահեցաւ Պ. Համբարձումեան։

Միութիւնը որ կարելիութեան սահմանին մէջ կ'օժանդակէ կարօտ հայրենակիցներու, մասնաւորապէս Քօնսէփսիօն հիւանդանոցի թոքախտաւորներուն կանոնաւոր կերպով, իրապէս արժանի է հանրութեան ցոյց տուած ջերմ գնահատման։ Ֆրանսացի բազմաթիւ ընտանիքներ ալ մասնակցեցան պարահանդէսին։

Այս առթիւ Միութիւնը իր վարչութեան միջոցաւ կը փութայ սրտագին շնորհակալութիւն յայտնել պարահանդէսի յանձնախումբին յարգելի անդամուհիներուն եւ անդամներուն, ինչպէս եւ հանդիսականներուն, հայ թէ ֆրանսացի, որոնք բարոյապէս եւ նիւթապէս օժանդակեցին պարահանդէսին լիակատար յաջողութեան համար։

Տեղեկատու

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Վերջին խօսք

»»»·«««

ՄԱՐՍԷՅԼ, 28 փետր. — Պատուական թերթիդ փետր. 27 թուակիր թիւին մէջ «Պոլսեցիներու վէճին առթիւ» վերնագրով գրութիւնը՝ Տիկ. Մատլէն Եավէր ստորագրութեամբ ծայրէ ծայր դիտումնաւոր ստութիւն է։

Ա. Ինչպէս գրութեանս նամակագլուխէն եւ կնիքէն կը հասկցուի, «Պոլսեցիներու Միութիւնը» (ֆրանսերէն արտայայտութեամբ Իւնիոն տէ զ'Արմէնիէն տը Քօսթանթինօփլ) 1931 օգոստ. 15ին հաստատուած եւ նոյն անունով վաւերացուած է 1931ին կուսակալութեան թիւ 9519 արտօնագրով, որով այս անուան ներքեւ առաջին եւ միակ միութիւնը կը մնայ։

Բ. Այս Միութենէն վտարուած հինգ հոգիները այս ամսոյս սկիզբը նոր միութիւն մը կազմած են Իւնիոն տէ Քօսթանթինօփօլիթէն անունով, հայերէնի մէջ պահելով «Պոլսեցիներու Միութիւն» անունը։ Իրենց կազմած միութեան արտօնագրի թիւն ալ 11050 է, եւ այս ամսուն տրուած։

Ուրեմն, մենք կը ներկայացնենք 1931ին հաստատուած եւ մինչեւ այսօր կանգուն մնացած եւ կրկին ու կրկին վաւերագրերով պաշտօնապէս ճանչցուած Իւնիոն տէ զ'Արմէնիէն տը Քօսթանթինօփլ որ ստեղծուելէն ի վեր հայ լեզուով «Պոլսեցիներու Միութիւն» ճանչցուած է բոլորէն։

Ահա մեր վերջին խօսքը։

(Կնիք)

ԽՄԲ. — Փետր. 27ի յայտարարութենէն յետոյ, ստացած ենք ուրիշ նամակներ եւ թռուցիկ մըն ալ, բայց աւելորդ համարեցինք տեղ տալ։ Հըրատարակելով այս «Վերջին խօսք»ին հիմնական մասը, մեզի համար փակուած կը համարինք վէճը։ Ի՞նչ փոթորիկ է այս, գաւաթ մը ջուրի մէջ...

ՄԱՄՈՒԼ

«ՍՈՒՐԲ»Ը

ooooo

«Յուսաբեր» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ, Ղեւոնդ Արք.ի մարմինը Հայաստան փոխադրելու համար տրուած արտօնութեան առթիւ. (26 փետրուար).

— «Ջերմօրէն պիտի փափաքէինք, որ արտօնութեան յաջորդէր փոխադրութիւնը. պիտի ուզէինք, որ Հայկոմկուսի քարտուղարը, խ. Հայաստանի «վարչապետ» եւ Չեկայի բըդի. վարիչը վեղար եւ փակեղ դրած, իրենց ետին ունենալով կարմրադրօշ բանակայիններու ամբողջ ջոկատ մը, Պաթում գային եւ նաւահանգիստէն «սուրբին մարմին»ն առած՝ առօք փառօ՞ք տանէին ի սուրբ էջմիածին...

Երեւանի կարմրակիրք նապաստակները այսքան արիութիւն պիտի չունենան. վատե՛ր եղած են միշտ եւ վատեր ալ պիտի մնան. ստորին խաբեբայի վայել նենգամտութեամբ պիտի խաբեն արտասահմանի հայութիւնը՝ դիւրութեամբ անոր դէմ ետքէն դաւել կարենալու համար։

Սակայն տուեալ հարցին մէջ էականը բնաւ փոխադրութիւնը չէ (որ «կրնայ» եւ տեղի չունենալ խորհրդային իշխանութեանց կամքէն բոլորովին «անկախ». օրինակ, «Միացեալ»ը, արտօնութեան համար դիմելով հանդերձ Մոսկուա եւ Երեւան, ետքէն կրնայ հրաժարիլ իր նպատակէն, չուզելով բաժնուի՛լ «սուրբին մարմին»էն). հիմնականը — յատկաբոշն ու նշանացուցականը — արտօնութիւնն է։

Ուրեմն Խորհուրդները դէմ չեն, որ կղերականի մը ընծայուի բարձրագոյն պատիւը եւ համայնավար բերդաշխարհին մէջ հիւրընկալուի անոր «սուրբ մարմին»ը։

Պէտք չէ թեթեւ աչքով նայիլ այս ուշագրաւ երեւոյթին վրայ։

1917էն ասդին ո՛չ ոք արժանացած է այսքան մեծ, այսքան բացառիկ պատիւի։ Ո՛չ ոք Ռուսիոյ ամէնազգի զաւակներէն, աշխարհիկ թէ հոգեւորական։ Առաջին անգամն է, որ խ. Միութեան երկաթապատ դուռները կը բացուին ոչ — բոլշեւիկ դիակի մը առջեւ եւ այն ալ ... կղերական։

Հեռաւոր Ֆրէզնոյի մէջ մեռաւ հայութեան դիւցազնատիպ հերոսը։ Ի ծնէ յեղափոխական մը, դաւանանքով եւ կեանքով։ Կատաղի վազք մը, որ ամեհի մռնչիւնով ըմբոստութեան դըրօշը պարզեց աշխարհի ամէնէն ապիւնատեաց բռնակալութեանց դէմ, յաւերժութեան սահմանուած դրւագներ կերտելով։ Եւ այս աշխարհէն մեկնելէ առաջ միայն մէ՛կ բաղձանք ունեցաւ, — կտոր մը հող այն երկրին մէջ, որուն նուիրաբերեց անպատմելի զրկանքներով լի իր մրրկածուփ կեանքը։

Խորհրդային իշխանութիւնը չընդունեց սակայն հայրենակարօտ դիակը անթագ արքային, որ նոյն իշխանութիւնը ողջունողներու մէջ առաջիններէն մէկը եղած էր։

Հայութիւնը չընկրկեցաւ սակայն եւ հերոսին դիակը Ֆրէզնոյէն նամբեց Փարիզ այն հաւատքով, որ գէթ Փարիզի մէջ անոր առջեւ պիտի բացուին հայրենիքին դուռները։

Սակայն խորհրդային իշխանութիւնը իր որոշումին մէջ մնաց անդրդուդ — հերոսածին առիւծին զլացուեցաւ ափ մը հող հայրենի երկրին մէջ։

Անդրանիկին զլացուեցաւ, բայց Դուրեանին չի զլացուիր այսօր։

Զլացուեցաւ հերոսի մը՝ որ բաց ճակատ, հերոսին վայել առնականութեամբ, ողջունած էր խ. իշխանութիւնը, սակայն չի զլացուիր կղերականի մը՝ որ շարունակ վարագուրած էր իր համակրանքները։

«Յեղափոխական»ներու իշխանութեան տակ ափ մը հայրենի հողը մերժուեցաւ բնածին յեղափոխականի մը, սակայն այդ նոյն հողը չի մերժուիր բնածին հակայեղափոխական եւ խաւարամիտ կղերականի մը...

Ո՞վ կարող է լուծել այս առեղծուածը, որուն բանալին ոչ թէ Դուրեանին սքեմին մէջ է, այլ սքեմին տակ՝ անոր հոգիին խորախորհուրդ ծալքերուն մէջ, ոչ թէ խորհրդային իշխանութեան բառերուն մէջ է, այլ այդ բառերուն տակ, անոր մթին գործքերուն մէջ։

Ո՞վ էր Դուրեանը Չեկային համար. ի՞նչ դեր կը կատարէր ան, խաչով ու վեղարով զարդարուած, տարագիր հայութեան ծոցին մէջ. ի՞նչ էր իր բուն կոչումը եւ ինչո՞ւ այս արտակարգ մեծարանքը իր դիակին համայնավար ասպետներուն կողմէ...

Նիւ Եորքի բոլշեւիկ ներկայացուցչի գլխաւորութեամբ համայնավար շարքերը արտակարգ սուգ ու շուքով, առօրինակ իրարանցում ստեղծած են. այսքան արցունք անոնք թափած չեն նոյն իսկ Լէնինի դիակին վրայ։ Դուրեանի երկրպագուներէն «Հ. Կոչնակ», ապշահար այս տեսարանէն, առ ի բողոք «զայթակղեալ մտաց», իր փետր. 10ի խմբագրականին մէջ կը յորդորէ գէթ քիչ մը մեղմել «սուգ»ը եւ զսպել «արցունք»ները.

«Հօկեան եւ Բանուորական ցոյցերը, օրինակի համար, կրնան նոյն իսկ զօրացնել այն ամբաստանութիւնը, թէ բոլշեւիկ գործիչներ կը խանգարեն Հայ եկեղեցւոյ խաղաղութիւնը, եւ թէ բոլշեւիկեան գործակատար մըն էր նահատակեալ Ղեւոնդ արքեպիսկոպոս»...

Ո՛չ, բոլշեւիկեան գործակատար չէր «նահատակեալ արքեպիսկոպոսը», բընաւ եւ երբե՛ք — ի՛նչ զարհուրելի զրպարտութիւն —, այլ կատարեալ աղաւնի՛, ճիշդ եւ ճիշդ Քրիստոսի՛ աշակերտ»։

«ԵՐԿՈՒՆՔ»Ի ԲԱՑԱՌԻԿԸ

▪▪▪

Զ. Ռ. Միութեան օրկան ԵՐԿՈՒՆՔԸ որ կը հրատարակուի չորս տարիէ ի վեր, այս տարի, Ապրիլեան հանդիսութիւններուն առթիւ պիտի հրատարակուի բացառիկ բովանդակութեամբ, — 48 մեծադիր էջ։ Այդ թիւը պիտի նուիրուի Ապրիլեան նահատակ մտաւորականներուն։ Կողքը նըկարազարդած է տաղանդաւոր նկարիչ Մ. Բէկպապճեան։ Պիտի պարունակէ նաեւ ուրիշ նկարներ։ Խմբագրութիւնը դիմած է գաղութներու ծանօթ գրագէտներուն՝ խնդրելով բերել իրենց աշխատակցութիւնը այս բացառիկ թիւին։

«Երկունք»ի կանոնաւոր աշխատակիցները եւս կը հրաւիրուին բերել իրենց մասնակցութիւնը։

Այս բացառիկ թիւը լոյս կը տեսնէ Ապրիլեան հանդէսէն քանի մը օր առաջ։

«Երկունք»ի վարչութեան հասցէն է. — Ա. Գարիկեան, 17 Ավընիւ Ֆիլիպ Օկիւսթ, Փարիզ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ՌԱՍՓՈՒԹԻՆ ԵՒ ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ ԵՈՒՍՈՒՓՈՎ

ՀԵՏԱՔՐՔՐԱՇԱՐԺ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

— oo —

— Հիւանդանոց կ'երթայի՞ք հիւանդապահուհիի տարազով։ — Այո՛։

×

Շարժանկարի ընկերութեան փաստաբանը սկսաւ հարցաքննել իշխանուհին։

Սըր Ուիլեըմ. — Իրական պատմութեան ծանօթ մէկը կը կարծէ՞ք որ ձեզի պիտի նոյնացնէ Նաթաշային հետ։ — Այո՛, կրնայ միտքէն անցընել։

— Կարեւոր պարագայ մըն է այս հարցին մէջ որ դուք երբեք չէք հանդիպած Ռասփութինին։ — Երբեք չեմ տեսած զայն։

Իշխանուհին բացատրեց թէ այս դատը բացած է իր պատիւը պաշտպանելու համար։

— Վստահ եմ որ եթէ նիւթական սկնկալութիւնով սկսած ըլլայիք այս դատին, այդ բանը անվայել պիտի ըլլար ձեր արժանապատուութեան։ — Անշո՛ւշտ։

— Կրնա՞ք ըսել թէ ձեր խորհրդատուները համոզուած են որ դուք կ'աշխատիք ձեր պատիւը պաշտպանել եւ ոչ թէ դրամ շահիլ։ — Այո՛։

Սըր Ուիլեըմ կարդաց նամակ մը զոր իշխան Եուսուփովի փաստաբանները գրած են շարժանկարի ընկերութեան, բողոքելու համար «Իշխան Չիկոտիէֆ» անունին տակ անուանարկումին դէմ։

— Ուշադրութիւն ըրի՞ք որ իշխանը կը բողոքէ իր մասին եւ չի յիշեր ձեր անունը։ — Անուանարկումը կը վերաբերի թէ ինծի եւ թէ անոր։

— Անիկա կը հասկնամ, սակայն բացատրեցէք հետեւեալ կէտը — վստահ եմ որ ձեր ամուսինը իր անձնական շահերէն առաջ պիտի հետաքրքրուէր ձեր պատիւը պաշտպանելու հարցով։ Եւ եթէ անիկա հաւատացած էր թէ դուք եւս անուանարկուած էիք, ինչո՞ւ երբեք չէ յիշած ձեր անունը։

— Նամակը գրուած միջոցին ես իր քովը չէի։

— Երբ այս շարժանկարը հրապարակ ելաւ յունիսին, ձեր բարեկամներէն որ եւ է մէկը նամակ գրե՞ց ձեզի։ — Ո՛չ ոք գրեց, որովհետեւ ոչ ոք նամակ կը գրէ ինծի։ Պատասխան տալու սովորութիւն չունիմ։

Սըր Ուիլեըմ կարդաց իշխանուհիին բողոքագրին գլխաւոր մասերը ուր անիկա կուտայ հետեւեալ մեկնութիւնը ժապաւէնին էութեան մասին. —

«Նաթաշան շատ մտահոգ է Ռասփութինի ապահովութեան մասին։ Ռասփութինի խօսքերը — «Ես եւ դուն պիտի պատժենք Փաւլը» — անոր վաւաշոտ արտայայտութիւնը, անոր համարձակ շարժումները երբ իր թեւերուն մէջ առած է Նաթաշան (այսինքն իշխանուհի Եուսուփովը), այս վերջինին սարսափահար նայուածքը երբ կրօնաւորը անոր հագուստները կը քաշկռտէ ու նաեւ ժապաւէնին նախորդ տեսարանը ... Ռասփութինի վարմունքը իր տունը եկող կիներուն հանդէպ, անոնց համակերպութիւնը, այս ամէնը ցոյց կուտան թէ Ռասփութին իր սենեակին մէջ պահած է Նաթաշան, որպէսզի վերադարձին սեռային յարաբերութիւն ունենայ անոր հետ»։

Իշխանուհին յայտնեց թէ ճիշդ էին այդ խօսքերը։

— Բայց շարժանկարին անգլիերէն պատճէնը բոլորովին տարբեր է, չէ՞։ — Այո՛։

— Ուրեմն ըսել կ'ուզէք որ երդուեալները ժապաւէնը տեսնելէ յետոյ պիտի գան այն եզրակացութեան թէ Ռասփութին բռնաբարած է Նաթաշան։ — Այո՛։

Իշխանուհին հերքեց որ իր կողմէ թելադրուած ըլլայ շարժանկարի ընկերութեան թէ դրամական հատուցում մը կրնայ կարգադրել հարցը։

— Ընկերութեան դէմ դատ բացա՞ծ էք Աւստրիոյ մէջ։ — Այո՛։

— Գերմանիո՞յ մէջ։ — Այո՛։

— Ֆրանսա՞յի մէջ։ — Այո՛։

— Ամերիկա՞յի մէջ։ — Այո՛։

— Բացի այս դատերէն, դատի կանչա՞ծ էք նաեւ անգլիական 288 սինէմաներ։ — Այո՛։

— Եթէ ձեր նպատակը դրամ շահիլ է, կը հասկնամ այդ բոլոր դատերուն պատճառը։ — Ես կ'ուզեմ որ ժապաւէնը որ եւ է կերպով չներկայացուի։

— Կը յիշե՞ք որ ըսիք թէ երբ այս ժապաւէնը կը ներկայացուէր 1933ի յունիսին Էմփայր թատրոնին մէջ, ձեր ծանօթներէն ո՛չ մէկը նամակ գրեց ձեզի անոր մասին։ — Ո՛չ ոք գրեց։

— Հոկտեմբեր ամսուն անիկա ներկայացուեցաւ Տոմինեըն եւ Մէթրօփօլ թատրոններուն մէջ ալ. ձեզի նամակ գրող եղա՞ւ։ — Ո՛չ։

— Հոկտեմբեր 18 թուակիր երկու օրաթերթերու մէջ հետեւեալ ազդը հրատարակուած էր. — «Ռասփութին — անոնք որ այս շարժանկարը տեսած են Էմփայր, Տօմինեըն եւ Մէթրօփօլ թատրոններուն մէջ թող հաճին գրել Ժ. 19191ին»։ Ո՞վ է Ժ. 19191ը։ — Չեմ գիտեր։

— Ամէն պարագայի դուք չէք։ — Ո՛չ։

— Լսա՞ծ էիք այդ ազդին մասին. դո՞ւք հրատարակեցիք անիկա։ — Ո՛չ։

— Գիտէ՞ք որ երբ առաջին անգամ բողոքեցիք, ընկերութիւնը ձեր դիտողութիւնները արդարացի չգտնելով հանդերձ ժապաւէնէն կրճատած է հետեւեալ տեսարանները, պարզապէս ձեր դիրքը ունեցող մէկու մը հաճելի ըլլալու մտահոգութեամբ. ահաւասիկ կրճատուած մասերը — Ռասփութինի խօսքը «Ես եւ դուն պիտի պատժենք Փաւլը»։ Յետոյ անոր խօսակցութիւնը Նաթաշային հետ — «Եթէ կ'ուզես ըսէ իրենց որ երախան պիտի մեռնի»։ Յետոյ Չիկոտիէֆի եւ Նաթաշայի հանդիպումը երկու տարի վերջ ու իշխանուհիին պատասխանը — «Ես արժանի չեմ քեզի»։ Գիտէք որ այս բոլորը ջնջուած են այն ժապաւէններէն որոնք ներկայացուած են 288 սինէմաներու մէջ։ — Յանցանքը գործուած էր արդէն. շարժանկարը այդ բարեփոխումներէն առաջ ցուցադրուած էր։

— Ուրեմն հակառակ այդ կրճատումներուն տակաւին դատի կը հրաւիրէք 288 սինէմաներ։ — Այդ խնդիրը կը վերաբերի իմ փաստաբաններուս։

— Ձեր փաստաբանները կը գործեն համաձայն ձեր հրահանգներուն։ Իրաւունք եւ շահ ունի՞ք գաղրեցնել տալու համար այդ ժապաւէնը իր ներկայ բարեփոխեալ վիճակին մէջ։ — Այո՛։

Թարգմ. Ժ. Մ.

(4) (Շար.)

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՁԱՒԱՐԵԱՆ Կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Շավիլի «Արդուեան» խումբի բոլոր ընկերները այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին սովորական հաւաքատեղին (Շավիլ)։ Ներկայանալ անդամատետրով։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան Կոմիտէի դասախօսական ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյժամը 8.30ին Ակումբին մէջ։

Գաւառ

ՏԷՍԻՆԻ Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Քրիստափոր, Ռոստոմ եւ Զաւարեան խումբերու ընկերները այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին սովորական ժողովատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ԼԻՈՆԻ Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 14 rue François Garcin ընկ. Քէնտիրեանի ճաշարանը։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՌՕՄԱՆԻ «Անդրանիկ» խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը վաղը, Շաբաթ երեկոյ սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Ներկայանալ անդամատետրով։

ՖԵՐԵԿՈՅԹ ՍԵԲԱՍՏԱՑԻ ՄՈՒՐԱՏԻ

Մահուան 15ամեակին առթիւ

ԱՆԻԷՌ ՊՈՒԱ-ՔՈԼՈՆՊԻ ՄԷՋ

նախաձեռնութեամբ՝ ՄՈՒՐԱՏ ԽՈՒՄԲԻ

եւ հովանաւորութեամբ՝ ՎԻՇԱՊ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ

25 Մարտ Կիրակի կէս օրէ վերջ

նկատի ունենալ այդ թուականը։

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԸ

կը սօնէ «ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՕՐ»ը

Salle Géographieի ՄԷՋ ԱՊՐԻԼ 8ԻՆ ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ

Կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը։

ԿԱՆԽԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐ

oooo

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԱՒԱՔԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԱԽԱՂԻՆ ՄԱՍՆԱԿՑԵԼՈՎ ԻՐԱՒՈՒՆՔՈՎ

ՑԱՆԿ ԹԻՒ 16

ՊԱԼԱՆՔՈՒՌ, Նազարէք։
ՏԻԷՕԼՇՖԻ, Փամպուքճեան։
ՄԱՔՈՆ, Արմենակ Տօլտուրեան։
ՔՈՆՍԹԱՆԹԷՆ, Հանրի Խաչատուրեան։
ՖԼԱՎԻԱԿ, Սահակեան։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Հայկազուն Գույումճեան։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Մ. Պօղոսեան։
ՍԷՎՐԱՆ, Խոյեան քհնյ.։
ՓԱՐԻԶ, Տ. Գէորգեան։
ՓԱՐԻԶ (20), Մեսրոպ Կիւրեղեան։
ԼԱ ՇԱՍ ՌՕՄԱՆ, Աբրահամ Եարալեան։
ՓՈՆ Տ'ՕՊԸՆԱ, Նիկողոս Կէօզկէօզեան։
ՓԱՐԻԶ (2), Մանուկ Ունճեան։
ՓԱՐԻԶ (16), Օր. Եղիազարեանց։
ՓԱՐԻԶ (16), Հ. Բ. Ը. Միութիւն։
ՓԱՐԻԶ (19), Հրաչ Զարդարեան։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Մ. Քհնյ. Ակիտեան։
ԱԼՊԻ, Խպիրեան։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՓԱՐԻԶ (16), Հ. Խ. — 140։
ՌՕՄԱՆ, Ե. Չ. — 200։
ՄՕՆԹՐԷՕՅԼ ՍՈՒ ՊՈՒԱ, — 70։
ՎԻԷՆ, Խ. Երամեան. — 100։
ՔԱՎԱՅՕՆ, Մանուկեան. — 20։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Մ. Ալ. — 140։
ՓԱՐԻԶ (15), Տ. Բ. — 40։
ՍԷՆ ՔԼԷՌ ՏԸ ԼԱ ԹՈՒՐ, Գ. Ս. — 35։
ՄՕՆԹՐԷՕՅԼ ՍՈՒ ՊՈՒԱ, Ա. Աստ. — 70 ֆրանք։

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ եւ մասնակցութեամբ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷՆԵՐՈՒ եւ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ

ՎԱՂԸ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին

84, Rue Chape, Salon ՊՕՆ ԹԷԱԹՐԸԻ մէջ

կը նախագահէ՝ ընկերուհի Ն. ՔԻՊՐԻԹՃԵԱՆ

կը խօսին ընկերներ՝ Պ. ԺԻՍԵԱՆ եւ Հ. ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

գեղարուեստական բաժին։ երգ, արտասանութիւն եւ նուագ։

իր մասնակցութիւնը կը բերէ Զ. Ո. Մ. ՎԱՀԱԳՆԵԱՆ նուագախումբը։

Մուտքը ազատ է։

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕՅԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ՝ ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕՅԻ ՎՌԱՄԵԱՆ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ եւ մասնակցութեամբ՝ ԱԻՏՕ ԽՈՒՄԲԻՆ եւ տեղւոյն Հ.Յ.Դ. ՊԱՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին

Պար վէնսէնի սրահին մէջ, 20 Շըմէն տը լա Մատրակ

երգ, արտասանութիւն եւ կենդանի պատկեր։ Մուտքը ազատ է։

■■■■■■■■

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ի ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած՝ ՊԱՆԵՕ-ՔԱՇԱՆԻ ԱՐԾԻՒ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ 7

ներկայ կ'ըլլան ընկերներ՝

ԽԱՏԻՍԵԱՆ, ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ, ԲԱԼԱՅԵԱՆ, ԳԵՒՈՆԵԱՆ։

Պուրկ-լա-Րէն, Place Condorcet, Salle de Banquetի մէջ

Ծախքերու մասնակցութեան համար 2.50 ֆր.։

Porte d'Orléansէն առնել 88 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Place Condorcet Bourg-la-Reine:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

«ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18»ի 13րդ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ԱՌԹԻՒ

նախաձեռնութեամբ ՍԱՐՍԷԼ - ԱՌՆՈՒՎԻԼ - ԿՈՒՍԷՆՎԻԼԻ «ՎԱՐԴԱՆ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ

Այս կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 2ին

Առնուվիլ, Salle Callémantի մէջ (կայարանին դիմաց)

կը ներկայացուի՝ ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

Կը խօսի՝ ընկեր Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ

ՄՈՒՏՔ 5 ՖՐԱՆՔ

ԴԻՄԱԿԱՒՈՐ եւ ԱՆԴԻՄԱԿ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՊՈԼՍԵՑԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

ՎԱՂԸ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9էն ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

Salon Florideի մէջ 7, rue Venture

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Opéra Comiqueէն Օր. Mireille Belgrano, Փարիզի Վարիէթէէն հռչակաւոր կատակերգակ Honoré Gabin: Եւրոպական պարեր՝ ղեկավարութեամբ Պ. ԶԱՐԵՀ ԶԱՎՈՒՇԵԱՆի եւ M. Richardի եւ մասնակցութեամբ հռչակաւոր ՌՕՅԱԼ ՃԱԶի։

դիմակաւորներու տողանցք. գեղեցիկ տարազ կրողներուն արժէքաւոր նուէրներ։ ՄՈՒՏՔ 6 ՖՐԱՆՔ։

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց Միութեան Փորթ տ'Իթալիի մասնաճիւղի Վարչութեան Օժանդակ Տիկնանց Միութեան թէյասեղանը տեղի կ'ունենայ Վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 13, Rue Pierre Curie, Պ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆի սրահին մէջ։ Գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Սիրայօժար մասնակցութեամբ ԿԻՆՏՈՅԻ։ կը նուագէ թառիստ ԱԲԳԱՐ։ Տեղի պիտի ունենան կովկասեան պարեր։ Տեղի կ'ունենայ պարգեւաբաշխութիւն։

Ծախքերու մասնակցութեան համար մուտք 3 ֆր.։

ԲԱՑՄԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՉԷՆԿԻԼԷՐՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Հայ Ակումբին մէջ

կը ներկայացուի՝ ԲԱՐԵԿԵՆԴԱՆԻ ԱՆԿՈՒՏԻՆԵՐԸ

երգ, նուագ, արտասանութիւն։ Մուտքը՝ ազատ է։

ՀԱՆԴԷՍ

ի պատիւ ֆրանսայի Արեւելեան Լեզուներու վարժարանի փրօֆէսէօրներու

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 4ին, 26, rue Troyon. Sèvres.

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

կազմակերպուած՝ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՇՕՖԷՕՐՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

եւ մասնակցութեամբ՝ ՏԵՂԻՈՑՍ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՈՒԺԵՐՈՒ

11 Մարտ կիրակի գիշեր ժամը 8.30ին

Sociétés Savantesի սրահին մէջ, 8 rue Danton.

հայերէն լեզուով կը ներկայացուի՝ Ն. ՊԷՆԼԵԱՆի խաղացանկէն

«ԱՇՃԸ ՊԱՇԸ ԹՕՍՈՒՆ ԱՂԱ» (զաւեշտ)։

Գիները 15, 10 եւ 7.50 ֆրանք։

ՅՈՒՇԱՏԻՏԻ

ՇԱՎԻԼԻ Եկեղեցական Ընկերակցութեան ընդհ. ժողովը մեծամասնութիւն չգոյանալուն համար յետաձգուած էր վաղը Շաբաթ գիշեր ժամը 8.30ին նոր մանկապարտէզի սրահին մէջ։ Ներկաները մեծամասնութիւն պիտի համարուին։ Օրակարգ.— Հաշուետուութիւն եւ ընտրութիւն նոր վարչութեան։

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ Այգ. Երիտասարդաց Միութեան ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին Ֆլորիա ճաշարանին մէջ 61, Mr. le Prince։ Կը խօսի՝ Տքթ. Ա. Պօղոսեան առողջապահութեան մասին։ Մուտքը՝ ազատ է։

ԵՐԶՆԿԱՑԻՆԵՐՈՒՆ.— Նպատակ ունենալով Հայրենակցական Միութիւն մը կազմել, իբրեւ առժամեայ մարմին Փարիզի եւ շրջանի բոլոր Երզնկացիները կը հրաւիրենք այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին ներկայանալ Պ. Կիրակոս Յարութիւնեանի տունը՝ խորհրդակցելու համար։

Հասցէ.— 16, rue Victor-Hugo, 16 Gentilly (Seine). Métro: Porte d'Italie.

Իդիմաց Առժամեայ Նախաձեռնակ Մարմին։

ԿԸ ՓՆՏՐՈՒԻ

— Կը փնտռուի Օրտուցի Նշան Յովհաննէսեան, 27 տարեկան, հօրը անուն Կարապետ, որ 1ուկէս տարի առաջ կը գտնուէր Շամ (Իզէր)։ Իր հասցէն բաղորդել իր եղբօր՝ Յովհաննէս Յովհաննէսեանի, 30, rue Léoforos Vasileou Yorghiou. Salonique. Grèce.

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ (72)

«ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ»

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

Տասպկերտի բնակչութիւնը, որ չափազանց մտահոգ էր ռուսական յարձակումէն եւ Եուսուֆէլլիէն վերեւի հեռագիրն էր գրկած, կ'աւելցնէր, նաեւ, թէ հեռագրատան մէջ պատասխանի կը սպասեն։

Մինչդեռ, այդ միջոցին ճակատի կացութիւնը շատ խառնաշփոթ ըլլալով, ինչպէս նաեւ ռուսական ուժերուն շարունակական յառաջխաղացութեան պատճառաւ, բացարձակապէս անկարելի էր որ եւ է կողմ օգնական ուժ ղրկել։ Դէպի փետրուարի 10ը, Կարին անդամ վտանգի տակ էր։ Ովրովհետեւ, բանակեալը փոխադրուած էր Հասան-Գալէ։ Ասոր պատճառը այն էր, որ զինուորական շարժման մէկ մասը տեղի կ'ունենար Նարմանի, իսկ միւս մասը՝ Ծանծաղի կողմերը։

Կարնոյ կուսակալը, այս կացութիւնը տեղեկագրելով Արդուինի Թէշքիլաթը Մախսուսէին, կ'ըսէր.

— «Թշնամին ինչպէս Կարին պիտի չգայ։ Թշնամին ուժերը կասեցնելու համար, Խալիլ պէյի (Էնվէր փաշայի հօրեղբօր՝ Խալիլ փաշայի) զօրաբանակը չորս օր առաջ Տիգրանակերտէն դէպի Կարին մեկնած է։ Իսկ երկու կատարեալ զօրաբանակներ փետրուարի 7—8ին մեկնած են Պոլսէն։

Թշնամին յարձակողական շարժումը իմաստ չունի։ Բանակին կացութիւնը չափազանց պիտի փոխուի շնորհիւ այն զօրաբանակին, որ 12 օր վերջ Կարին պիտի գտնուի։ Մտահոգութեան պատճառ չկայ»։

«Իսկ Թալէաթ պէյի (վարչապետ Թալէաթ փաշայի) կողմէ կը հաղորդուի թէ՝ փետրուարին Պուլկարները պիտի գրաւեն Մակեդոնիան, եւ Վարշաւիոյ պաշարումը պիտի սկսի։ Մենք անշուշտ, վերջին աստիճան պիտի աշխատինք»։

Մօտ ապագան ցոյց տուած էր թէ որքան անհիմն էին այն յոյսերը, զորս Կարնոյ կուսակալը կը յայտնէր Արդուինի Թէշքիլաթը Մախսուսէին գրկած իր հեռագրին մէջ։ Այս նամակէն կը պարզուէր որ այդ շրջանին կը հետապնդուէր հանդարտեցուցիչ քաղաքականութիւն մը։ Ներքին նախարարը կը հանդարտեցնէր Կարնոյ կուսակալը, Կարնոյ կուսակալը՝ Թէշքիլաթը Մախսուսէի պետը, իսկ այս վերջինը՝ իր ստորադասները։

Եւ սակայն, Տօքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյ, Կարնոյ կուսակալին յղած հեռագիրը ստանալէ վերջ, Արդուին թողած էր իր ընկերներէն Քեամիլ պէյը, ու ինք, փետրուարի 9ի առտուն, դէպի Կարին մեկնած էր։

Իր նպատակն էր Կարնոյ կացութեան անձամբ տեղեկանալ։ Այն օրը, երբ Պէհա պէյ դէպի Կարին կը մեկնէր, Արդուինի ճակատը բաւական անդորր էր, չէթէները յաջողած էին թշնամիէն ետ առնել քանի մը խրամներ ու կացութիւնը քիչ մը բարելաւուած էր։

Այդ միջոցին Շթանկէ պէյ ստացած էր հեռագիր մը, որով Րիզա պէյ իրեն կը տեղեկացնէր թէ՝ պատասխանատու պատուիրակը վերակազմած ըլլալով չէթէները, կ'ուզէն յարձակում գործել Զիֆթէ Քէօփրիւի վրայ։ Եւ սակայն, Րիզա պէյ, այս գործին ըսկսելէ առաջ, Շթանկէ պէյի կարծիքը կ'ուզէր այդ մասին։ Ի պատասխան ատոր, Շթանկէ պէյ կ'իմացնէր թէ՝ թշնամին կրնայ Պաթումէն՝ ուժ ըստանալ, որով յարմար չէ, առ այժմ, յարձակում գործել։

Դէպի Պաթում յարձակում գործելու ցանկութիւնը Րիզա պէյի մէջ ծնունդ էր առած՝ իր նեղ կացութենէն։ Ովրովհետեւ, Սեւ ծովու ռուսական ուժերը այդ կողմերու մեր չէթէները նահանջելու ստիպած, մեր սահմանը անցած եւ Խոփէն գրաւած էին։ Այս ձեւով՝ Խոփէ-Պորչքա ճամբան ամբողջովին փակուած եւ Ռուսերուն ձեռքն էր անցած։ Հարկ էր բանալ այս ճամբան։ Եւ սակայն, Րիզա պէյ չուզելով ինքնագլուխ յարձակման ըսկսիլ, կը փափաքէր որ Շթանկէ պէյ եւս իր գունդով մասնակցի։ Իսկ Շթանկէ պէյ հիւանդ էր եւ անկարող անոր գործակցելու։ Այդ պատճառաւ՝ Րիզա պէյ շատ ազդուած էր։

Թէեւ Րիզա պէյ կը պատրաստուէր Ռուսերուն վրայ յարձակում գործելու, բայց, իրականին մէջ, իր դիրքը այնքան տկար էր որ անկարող էր ռուսական յարձակումը կասեցնելու։

Արդուինի ճակատը եւս դժուարին կացութեան մը մատնուած էր։ Փետրուար 9ին ու 10ին դժուարաւ կարելի եղած էր կասեցնել թշնամիին յարձակումը, որ Արդուինի կը սպառնար։

Ռուսիկան զօրքի այն ջոկատները, որոնք Րիզա պէյի շրջանի մէջ կը գործէին, յարձակած էին Պաչքէօյի եւ Զաքի վրայ։

Ռուսերուն նահանջը այնքան յանկարծական էր եղած, որ, իրենց փախուստի միջոցին հնարաւորութիւն չէին ունեցած իրենց մեռեալներն իսկ վերցնելու։ Ռուս մեռեալները, որոնք բախումի ընթացքին կռուի դաշտին էին մնացած, քննուած էին, ու իրենց վրայ մի միայն եգիպտացորենի հաց գտնուած էր։ Ասիկա փաստ մըն էր թէ Ռուսերը սննդեղէնի տագնապ ունէին Կովկասի ճակատին վրայ։

Ռուսերը, այդ բախումներու միջոցին, լեռներու բարձունքէն վար կը գլորէին 250 քիլօ ծանրութեամբ քարեր, որպէսզի կասեցնեն մեր չէթէներուն շարժումները։

Բայց, այդ քարերը ոչ միայն որ եւ է վնաս չէին պատճառեր մեր զինուորներուն, այլ, իրենց իյնալէն յառաջ եկած իբրեւ պատուար ծառայած ու զինուորական շարժումները դիւրացուցած էին։ Ռուսերը չէին գիտեր որ, այդ քարերը գլորելով, մեզի ծառայութիւն կը մատուցանէին։

Րիզա պէյի ճակատին այս շարժումները բաւական բարւոքած էին կացութիւնը։ Մինչեւ Շթանկէ պէյի գալը կարելի պիտի ըլլայ Մուրկուլ մնալ։

Կը մնար, այժմ, Սավրիի բարձունքի գրաւումը։ Եթէ այդ բարձունքն ալ գրաւուէր, պիտի բացուէր Պորչքա Խոփէ ճամբան։ Նկատի ունենալով այն պարագան որ Ռուսերը կարգ մը վայրերու մէջ թնդանօթ չէին արձակեր, կը հասկցուէր որ՝ Պաթումի իրենց ուժերը ետ քաշուած էին։ Շթանկէ պէյ հրամանագիր մը ուղարկած էր այն ջոկատներուն որոնք այդ յաջողութիւնները ապահոված էին, ու յանձնարարած էր նախ գրաւուած վայրերը ապահովել եւ յառաջ չյառաջանալ։ Ան կը ցանկար որ կրկին ձեռք չհանուէին նոր գրաւուած այդ վայրերը՝ մինչեւ որ ինք ու իր գունդը հասնին։

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Այլեւ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 10 ՄԱՐՏ
SAMEDI 10 Mars 1934

10րդ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2441

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԵՐԷԿ ՋԱՐԴ, ԱՅՍՕՐ "ՊԷՅԱՆՆԱՄԷ"

Ամենէ մը ի վեր, Պոլսոյ թերթերը ամէն օր երկտող լուր մը ունին, Անատոլուէն Պոլիս հասած բեկորներու մասին:

Նոր չէ այս տեղափոխութիւնը: Բայց, մինչ նախապէս հին-գով-տասնով կուգային, այժմ սկսած են գաղթել խումբ-խումբ:

Եւ կը գաղթեն առանց լսելու պաշտօնական շրջանակներէ եղած յորդորները:

Պոլիսը արդէն չուարման մատնուած է, այս թշուառներուն տեղաւորման եւ պարենաւորման համար:

Ինչո՞ւ այս խմբական տեղափոխութիւնը, տարիներով ամէն հալածանքի, զրկանքի եւ թշուառութեան տոկալէ յետոյ:

Պատասխանը փնտռեցէք քիչ անդին հրատարակուած լուրին մէջ, որ աղօտ, չոր ու ցամաք պատկերն է նորագոյն ողբերգութեան:

Երէկ, պատառ մը հացի համար, այս «րայա»ները կը մնային Եոզկատ, Կեսարիա կամ այլուր: Անոնք հինգով-տասով ցրուած էին թրքական գիւղերու մէջ եւ իբրեւ ճորտ կը ծառայէին Թուրքերու քով:

Քանի մը տարի առաջ, «քարեխնամ» կառավարութիւնը բարեհաճեցաւ արտօնել որ հոգեւոր հովիւ մը պտտի գիւղէ գիւղ, տարիներով առկախ մնացած մկրտութիւններ կատարելու եւ երկու գլուխ Աւետարան կարդալու համար:

Ինչպէս կ'երեւայ, քէմալապետութիւնը այդ խեղճուկրակ, բուսական գոյութիւնն ալ շատ տեսած է, եւ կը ստիպէ որ հեռանան: «Պէյաննամէ»ներ ստորագրել կուտայ եւ կը քշէ:

Երէկ՝ ջարդն էր անոնց բաժինը:

Այսօր «արդիացած» ըլլալով, չեն ուզեր աղմուկ հանել, եւ Պոլսոյ ճամբան կը ցուցնեն: Անշուշտ կողոպտելով ամէն ինչ, քուրջի կտոր մը ձգելով ամէն մէկուն ձեռքը եւ պատառ մը հաց, որ մինչեւ Իւիկուն ալ չի բաւեր:

Կարդացէք, նորէն, «Վերջին ժամ»ը, եւ իւրաքանչիւր տողէն կրնաք դուք ձեզի պատկերացնել ամբողջ անցուդարձը:

Մանաւանդ որ, առաջինը չէ այս: Ոչ ալ վերջինը պիտի ըլլայ:

Կրնա՞ք երաշխաւորել թէ Թուրքիոյ Հայերուն վերջին մնացորդին վերջին կայանը պիտի մնայ Պոլիսը...

Թուրքը որ եւ է ծրագիր կազմած ատեն, միայն այսօրուանը չի մտածեր:

Ան կը նախատեսէ տարիները: Ու թէեւ յաճախ կը գործէ «եավաշ-եավաշ», բայց միշտ հեռատեսական է: Իւրաքանչիւր քայլ կ'առնէ իբրեւ լրացուցիչ մասը կանխորոշ եւ երկարատեւ ծրագրի մը:

Աւելի հեռուները չերթալու համար, աչքի առջեւ բերէք Ապտիւլ Համիտով սկսած, Իթթիհատով զարգացած եւ Քէմալականութեամբ նրբացած քաղաքականութիւնը:

Սերունդները իրարու յաջորդեցին, բայց որդիներն ու թոռները գերազանցեցին պապերը, անխախտ պահելով ոգին եւ պարագաներուն համեմատ փոխելով գործելու - բնաջնջելու եղանակը:

×

Որ եւ է օգուտ ունի՞ թեր ու դէմ կարծիքներ յայտնել նոր աքսորի մասին:

Հարցնելն իսկ աւելորդ է:

Էնկիւրին պիտի կատարէ ինչ որ յարմար կը գտնէ:

Անշուշտ այս խարխլած բեկորները չնորհակա՛լ են որ Պոլիս կը փոխադրուին, փոխանակ աւելի ներսերը քշուելու եւ քսանըչորս ժամէն կոտորուելու:

Թուրքիոյ «քարեխնամ» կառավարութեան այս «արդիական» կարգադրութենէն յետոյ, կը մնայ որ Երեւանի «քարեխնամ»ն ալ մնացեալը կատարէ,— այսինքն ներս առնէ հալածականները:

Ունի՞նք դասակարգ մը որ ըլլար աւելի «պրոլետար», քան այս «րայա»ները, որոնց քիչ-շատ սիրուն կիներն ու աղջիկներն իսկ աւարի տրուած են:

Եւ ահա ինքնին կը ցցուի չարաբաստիկ հարցականը,— գոնէ այս գործին մէջ որ եւ է դեր չէ՞ն կրնար կատարել «ընկեր» Քէմալի հետ հաստատուած բարեկամութիւնն ու զինակցութիւնը, որոնց ղղրդադին պանծացումը տեսանք անցեալ հոկտեմբերին, թրքական հանրապետութեան տասնամեակին առթիւ եւ որոնք պըսակուեցան Վորոշիլովներու, Գարախաններու եւ ամբողջ չէքա-խումբի մը այցելութեամբ:

Թո՛ղ Դաշնակները շարունակեն իրենց «աւանտուրա»ները:

Ահա լաւագոյն պատեհութիւնը՝ «կործանիչ կրակ» տեղալու անոնց գլխուն: Թանկագին առիթ մը՝ տէր կանգնելու հալածականներուն եւ ապացուցանելու թէ կարող են փրկարար գործ կատարել:

Գաղութէ գաղութ, կոմկուսի հովանաւորութեամբ կամ գործօն մասնակցութեամբ սարքուած հազար միթինկ, հայերէն, ֆրանսերէն կամ արաբերէն լեզուներով տպուած մէկ միլիոն սաւառնաթեւ թռուցիկ չեն կրնար մէկ մազ չարժել Դաշնակցութեան գլուխէն:

Իսկ այսպիսի գործ մը,— Անատոլուի բեկորներուն պաշտպանութիւնը եւ նման գործեր կրնան իսկապէս ծանր հարուածներ տալ նոյն Դաշնակցութեան:

1921էն ի վեր որ տիրաբար կ'իշխեն, Երեւանցիները ո՛ր եւ է ատեն մտածե՞ր են այսպիսի հոգերու մասին:

Անոնց «անկաշառ բարեկամները» որ եւ է ատեն այսպիսի գործ պահանջե՞ր են հայկական «քարեխնամ»էն:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՆՈՐԱԳՈՅՆ «ՃՆՈՐՀ»ՆԵՐԸ

ԱՆԱՏՕԼՈՒԻ ԲԵԿՈՐՆԵՐԸ ՊՈԼԻՍ Կ'ԱՊԱՍՏԱՆԻՆ ԱՆՕԹԻ - ԾԱՐԱՒ

Այս շաբթու Թուրքիայէն հասած օտար ճամբորդէ մը կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

Քէմալական կառավարութիւնը տնտեսական այնպիսի պայմաններ ստեղծած է որ ժողովուրդը և մանաւանդ փոքրամասնութիւնները դատապարտուած են անօթի մեռնելու: «Թուրքիան Թուրքերուն» նշանաբանը յամառօրէն կը գործադրուի, եւ եթէ անակնկալ մը չպատահի, իր տրամաբանական վախճանին հասած պիտի ըլլայ նախատեսուած ժամանակէն շատ յառաջ:

Վերջերս վերսկսաւ Անատոլուի հայ բեկորներուն աքսորը, աննկարագրելի պայմաններու մէջ: Միայն Եոզկատի շրջանէն հարիւրաւորներ հասած են Պոլիս, բոլորովին մերկ եւ անօթի: Պետութիւնը ամէն բան գրաւած է, Ռումանիայէն եկած թուրք գաղթականներուն տալով: Գեղեցիկ աղջիկներն ու կիները վար դնելով եւ միայն 24 ժամ միջոց տալով, միւսները քշած են: Հինգ - տասը դրշ. ունեցողները անգամ կողոպտուած են, հին տուրքերու պատրուակով եւ վրայ տալով իրենց բոլոր ինչքերը: Յետոյ ետ առած են անձնագիրները (նուֆուս), ինչ որ կը նշանակէ հպատակութենէ զրկել, նիշդ արտասահմանի Հայերուն կամ Հրեաներուն պէս, որոնք հաւատալով երեթեւեկի կանոնագրին, մէկ-մէկ «պէյաննամէ» լեցուցեր եւ Էնկիւրի ղրկեր էին...

Էնկիւրիի Հայերու աքսորը աւելի վարպետօրէն կը կատարուի: Չորսական կամ հինգական ընտանիք միայն մէկ անգամէն կ'ուղարկեն, որպէսզի աչքի չզարնէ: Ձեւն ալ այս է.— կալուածները գրաւելու համար, մարդը նախ ոստիկանատուն կը հրաւիրեն եւ նախապէս պատրաստուած «պէյաննամէ» մը ստորագրել կուտան քահանային ներկայութեան: Այս վերջինն ալ կը ստորագրէ իբրեւ վկայ: Այդ յայտարարութեամբ, ստորագրեալը կը յայտնէ թէ կալուածը պետութենէն նուէր ստացած էր, իսկ այժմ իր յօժար կամքով դարձեալ պետութեան կը վերադարձնէ, քանի որ պետութիւնը պէտք ունի...

Բոլոր երեւոյթները ցոյց կուտան թէ Անատոլուի խորերը մնացած 20,000 Հայերը պիտի մաքրուին հետզհետէ, ամէն բանէ զրկուելով եւ Պոլիս քշուելով: Իսկ թէ այնուհետեւ ի՛նչ պիտի ըլլան, դժուար է նախատեսել:

ԽՄԲ.— Ճամբորդը մեզի տեղեկութիւններ հաղորդեց աւելի ծանրակշիռ ծրագրի մը մասին — ժողովուրդներու փոխանակութիւն — բայց առայժմ զանց կ'առնենք մանրամասնութիւնները:

ԻՐԱՐՈՒ ԵՏԵՒԷ Կ'ԻՅՆԱՆ ՍԹԱՎԻՑՔԻԻ ԳՈՐԾԱԿԻՑՆԵՐԸ

ԱՆՁՆԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՓՈՐՁ ՄԸ ԵՒ ԵՐԿՈՒ ՆՈՐ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

403 ՆՈՐ ՉԷՔԵՐ ԱԼ ԳՏՆՈՒԵՑԱՆ

Իրարու ետեւէ կ'իյնան Սթավիցքիի գործակիցները, մեղսակիցներն ու... նպաստընկալները:

Առջի օր, իբրեւ խարդախ ձերբակալուեցաւ Ֆէրտինան Տէպրոս, երբեմն տնօրէն Օրլէանի քաղաքապետական վարկի դրամատան եւ բարեկամը Սթավիցքիի, որ անցեալ շաբթու հարցաքննուած եւ առժամապէս ազատ արձակուած էր: Կ'ամբաստանուի թէ անճամբ հրապարակ հանած է Պայոնի վարկի դրամատան առաջին մուրհակները:

Ձերբակալուեցաւ նաեւ Անրի Վուա, որ Սթավիցքիին ընկերացած էր Դէպի Թաքսոյ: Կ'ամբաստանուի իբրեւ մեղսակից գողութեան եւ իբրեւ գողօնապահ: Արդէն 45 օր բանտարկուած էր, իբրեւ Սթավիցքիին փախցնող:

Միեւնոյն օրը անձնասպանութեան փորձ մը կատարեց ամբաստանեալներէն Կիպու-Ռիպոյի փաստաբանը, Պ. Հիւպէռ: Փաստաբանը առտուան ժամը 10.30ին ինքզինքը Սէն գետը նետեց Սոլֆէրինոյի կամուրջէն, բայց նաւավարներ օգնութեան հասնելով փրկեցին:

Անցեալ օր հարցաքննիչ դատաւորը խուզարկութիւն կատարել տուած էր փաստաբան Հիւպէռի պաշտօնակից Փէնկանոյի բնակարանին մէջ, Սթավիցքիի վերաբերեալ փաստաթղթեր գտնելու համար: Հիւպէռ ներկայ էր հարցաքննութեան, երբ դատաւորը որոշեց խուզարկութիւն կատարել: Կ'ըսուի թէ իր մասին ալ կասկածներ կային, եւ Սթավիցքիի փաստաթուղթերուն լուսանկարները պահանջուած էին: Այս պարագայէն ազդուելով, ինքզինքը գետը նետած է: Այժմ կը դարմանուի հիւանդանոցի մը մէջ:

Վերջապէս, չորեքշաբթի օր լուսանկար մը գտնուեցաւ, որ կը ներկայացնէ Սթավիցքին, քովն ալ՝ Փարիզի ընդհ. դատախազի օգնականներէն Պ. Ֆոնթէն եւ ոմն Կարփունքէլ, որ պղտոր գործերու մէջ բռնուած է Մեծ Պատերազմի օրերուն: Օգնական դատախազը հարցաքննուելով, պատասխանեց թէ «Լա Վոլոնթէ»ի խմբագրութիւնը հացկերոյթ մը սարքած էր ի պատիւ տնօրէն Տիւպառիի, եւ բոլոր հիւրերը լուսանկարուեցան: Այս բացատրութիւնը անբաւական համարուելով, քննութիւնները կը շարունակուին: Այս լուսանկարը գտնուած էր փաստաբան Փէնկանոյի բնակարանին մէջ:

⁂ Արմատական ընկերվարական կուսակցութիւնը իր շարքերէն վտարեց Պայոնի քաղաքապետ Կառան եւ Փարիզի երեսփոխաններէն Պոնոռը, որոնք բանտարկուած են դայթակղութեանց յայտնութենէն ի վեր:

⁂ Ոստիկանութիւնը խուզարկութիւն կատարելով կարգ մը դրամատուններու մէջ, գտաւ 403 չէքեր, զորս Սթավիցքի քաշած է իր մեռս կեղծանունով՝ Պուաթէլ: Չէքերէն վեցը բռնուեցան ամերիկեան «Թրավէլըրս» դրամատան մէջ, որ վերջերս... հերքում մը հրատարակած էր, երեքը՝ անգլիական «Լոյտս» դրամատան մէջ, իսկ մնացեալները՝ ֆրանսական դրամատուններու մէջ: Զորս հարիւր երեք չէքերուն ընդհ. գումարը կը հասնի քանի մը տասնեակ միլիոն ֆրանքի, սկսելով 1000 —— 3000 ֆրանքէն մինչեւ մէկ միլիոն: Բոլորը մէկ յանձնուեցան հարցաքննիչ դատաւորին, որ օրինական քննութիւնները կատարելէ յետոյ պիտի ղրկէ Քննիչ Յանձնաժողովին:

Այս վերջինը կը շարունակէ քննել նախապէս բռնուած չէքերուն արմատները: Թերթերը կ'ըսեն թէ Սթավիցքի 50,000 ֆրանքի գումար մը վճարած է «Փըթի-Ժուռնալ»ի վարիչ Պ. Շոշայի, թիւ 813,160 չէքով:

ԶԱՐՄԱՆԱԶԱՆ ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Քննիչ յանձնաժողովը առջի օր լսեց Ապահովութեան նախորդ վերատեսուչը, Պ. Թոմէ, որմէ կը հետեւի թէ ոստիկանութիւնը թոյլ չարժած է, թէ

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԱՆԵԼՈՒԿ

oooo

Բարեգործականի կեդր. վարչութեան դիւանը 1934 յունուարէն ի վեր «Յառաջ»ը զրկա՛ծ է իր շրջաբերական զեկոյցներէն:

Ինչո՞ւ: Որովհետեւ ձրի՞ էր:

Արդեօք նոր նախագահի՞ն հրամանով:

Կամ անո՞ր համար որ «Յառաջ»ը բարեւ չի տար Տիար Վահան Մալէզեանին:

Եւ կամ, նպաստընկալ եւ փոխան ընկալագրի «բարեկամ» դարձած թերթերը սկսան ձրի՞ տպել այդ զեկոյցները:

Մինչ այս հարցումները կ'ուղղէի խմբագրին, ինծի յանձնեց նամակ մը՝ Բարեգործականի Փարիզի մասնաժողովին ստորագրութեամբ:

Մասնաժողովը զեկոյց մը ներփակելով, կը խնդրէ «Յառաջ»ի «պատուարժան խմբագրութենէն՝ առաջին առթիւ հրատարակութեան տալ»:

Անշուշտ «կանխայայտ շնորհակալութեամբ եւ խորին յարգանքով»:

Նորէն խմբագրին դիմեցի, լուսաբանութիւն մը կորզելու համար:

Փորձի մը սրբագրութեան մէջ թաղուած, խմբագիրը պատասխանեց, ուսերը թօթուելով.

— Մինչեւ հիմա տեղ տուած ենք թէ՛ կեդրոնին եւ թէ մասնաժողովներու զեկոյցներուն, համաձայն իրենց կարեւորութեան: Ամէնէն բուռն պայքարներու ընթացքին ալ, չենք շեղած այս ուղղութենէն: Քանի որ կեդրոնը յարմար դատեր է այլեւս չղրկել իր զեկոյցները, կը նշանակէ թէ նպաստընկալ հաւատարիմները կը բաւեն իրեն: Հետեւաբար եւ բնականաբար...

— Բայց ինչո՞ւ բացատրութիւն չէք պահանջեր: Չէ՞ որ Բարեգործականը շարունակ իր անկողմնակալութենէն կը ճառէ:

— Այդ ալ թող Բարեգործականի բարեկամները մտածեն:

Ընթերցող, դուն կրնա՞ս լուծել այս հանելուկը:

ՎԱՐԴԳԷՍ

ՅԱՌԱՋի ՆՈՐ ԹԵՐԹՕՆՆԵՐԸ

Մօտերս կը լրանայ «ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ»ն:

Անմիջապէս յետոյ պիտի սկսինք հրատարակել ՇԱՏ ՀԵՏԱՔՐՔՐԱԿԱՆ ԹԵՐԹՕՆ ՄԸ՝ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ, չորրորդ էջին համար:

Իսկ երրորդ էջին մէջ՝ ականատեսի մը քստմնելի յուշերը՝ ՏԷՐ ԶՕՐԻ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ:

1931ին Քուզէնի կողմէ պատրաստուած ամբաստանագիրը չկար Ապահովութեան Տեսչութեան թղթածրարին մէջ: Լսուեցաւ նաեւ գաղտնի ոստիկան Պոնին, որ պաշտօնանկ եղած էր Տիկին Սթավիցքիի հարցաքննութենէն անմիջապէս յետոյ: (Այս այն գործակալն է որ անցեալ շաբթու երեւան հանեց Սթավիցքիի չէքերուն արմատները): Ոստիկանը պատմեց թէ երբ կը ձերբակալէր «Անփիռ» թատրոնին տնօրէնը, Պ. Հայոթ, դրպանին մէջ գտաւ մատիտով գրուած եւ քսուելով աւրուած անուններ,— բոլորն ալ քաղաքական դէմքեր: Յետոյ ըսաւ թէ Տիկին Սթավիցքի կը վախնար Պ. Քիափէն: «Հարցաքննութեան ատենագրութիւնը կազմեցի իր առջեւ: Երբ կարգը եկաւ Պ. Քիափի անունին, ըսաւ թէ կը վախնայ այդ մարդէն եւ թէ չպիտի ստորագրէ ատենագրութիւնը, եթէ այդ անունը մնայ: Ես ալ մասնաւոր ծանօթագրութիւն մը աւելցուցի, ըսելով.— «Բայց ի՞նչ բանէ կը վախնաք: Նախարարներու մասին կը խօսիք: Արդ, նախարար մը աւելի կարեւոր է քան ոստիկանութեան վերատեսուչ մը»: Այս կէտը լուսաբանելու համար, կը խնդրեմ գիս դէմ դիմաց հանել Տիկին Սթավիցքիի հետ»:

Փետրուար 6ի դէպքին քննութիւնը

Ո՞Ր ՔԱՆ ԵՆ ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԿՈՐՈՒՍՏՆԵՐԸ

Փետրուար 6ի դէպքին խորհրդարանական քննիչ յանձնաժողովն ալ յառաջ կը տանի իր քննութիւնները: Երէկ լսեց նախկին վարչապետ Տալատիէն եւ անոր ներքին նախարարը, Ֆրօ: Իսկ հինգշաբթի օր մասնաւորապէս կարդաց զանազան տեղեկագիրներ: Վիճաբանութեանց ընթացքին անդամներէն մէկը հարցուց թէ ճի՞շդ է որ արքայական մը 500,000 ֆրանք տուած է աջակողմեան կազմակերպութեան մը: Որոշուեցաւ քննել այս խնդիրը:

Պ. Շարլ Լէկան, ծանօթ փաստաբանը, նամակ մը գրելով, կը պահանջէր ձերբակալել եւ Ծերակոյտին առջեւ (Գերագոյն ատեան) դատել ներքին գործերու նախորդ նախարարը, որ փորձած է մասնաւոր պահակներ կազմակերպել, ինչպէս յայտարարեց Պ. Քիափ: Փաստաբանին կարծիքով, փետրուար 6ի սպանդը կազմակերպուած էր կանխորոշ ծրագրով մը, հետեւաբար Պ. Ֆրօ եւ իր մեղսակիցները պէտք է ստանան ծանրագոյն պատիժը, իբրեւ խռովարարներ: Աջակողմեան մամուլը կը ծափահարէ այս առաջարկը:

Պաշտօնական տեղեկագրէն կ'երեւայ թէ դէպքին օրը ցուցարարներէն մեռած են 17 հոգի, վիրաւորուած՝ 627: Ոստիկանական ուժերէն վիրաւորուած են 969 հոգի. բանակէն,— մեռած՝ մէկ հոգի, վիրաւորուած՝ 695 հոգի: Վիրաւորուած են նաեւ 120 ձիեր, ածելիներով, քարերով եւայլն, բայց ոչ գնդակով:

Յանձնաժողովը մասնաւորապէս կ'ուզէ ճշդել թէ օրինական ազդարարութիւնը ուղղուա՞ծ էր ցուցարարներուն, երբ կրակ բացուեցաւ Քոնքորտի եւ Շան զ'Էլիզէի հրապարակներուն վրայ:

Անգլիա պիտի աւելցնէ իր օդանաւային ուժը

Անգլիոյ երեսփ. ժողովին հինգշաբթի օրուան նիստին մէջ, օդանաւային նախարարութեան խորհրդականը շատ կարեւոր յայտարարութիւն մը ըրաւ: Ցայտնեց թէ Մեծն Բրիտանիա չի կրնար մինչեւ վերջը ստորադաս աստիճանի մը վրայ գտնուիլ: «Մենք պէտք է հաւասարութիւն վայելենք օդանաւային ուժերու մասին, ի՛նչ ձեւով որ ըլլայ: Մինչդեռ բոլոր ազգերը զինաթափութեան մասին կը խօսին, բացի Անգլիայէն բոլորն ալ մեծապէս կ'աւելցնեն իրենց օդանաւային ուժերը: Եթէ միւս ազգերը մեր մակարդակին չպիտի իջնեն, այն ատեն մեր ազգային եւ կայսերական ապահովութիւնը կը պահանջէ որ մենք սկսինք օդանաւ շինել եւ անոնց աստիճանին հասնիլ: Ասոր համար պէտք ունինք միայն 135,000 ստերլինի»:

Անգլիոյ յառաջիկայ նախահաշիւը կը հասնի 696,224,000 ստերլինի, որուն 39,600,000ը յատկացուած է բանակին, (յաւելում՝ 1,650,000 ոսկի): Օդանաւային նախահաշիւին գումարն է 17,561,000, իսկ ծովայինը՝ 56,550,000 ոսկի: Նոր ծրագրով, բանակին թիւը պիտի բարձրանայ 149,500 զինուորի:

Այս առթիւ նախկին նախարար Չըրչիլ մատնանշելով Գերմանիոյ սպառազինութիւնները, պահանջեց որ Անգլիան ալ սպառազինուի արագօրէն:

ԾԱՐԺՈՒՄԸ «ԿԸ ԲԻՒՐԵՂԱՆԱՅ»···

(«ՄԻԱՑԵԱԼ»Ի ԹՈՒՐՔ ԱՆԴԱՄԸ)

— oo —

Լուր առած էր, որ «Դաշտերգոհ-պաշկոմ»ը աշխատանքներ կը տանի՝ Դաշնակցութիւնը Ֆրանսայէն դուրս հանելու համար:

Արձագանգելով այս աւետիսին, «Վագըթ» իր յունուար 15ի թիւով կը գրէր·

— «Այս ուղղութեամբ որոշելը լաւ է: Բայց խնդիրը որոշում տալուն մէջ չի կայանար, այլ տրուած որոշումը իգործ դնելուն եւ ի գործ դնել տալուն մէջ: Այս որոշումը տուողները արդեօք պիտի կարենա՞ն յարգել տալ իրենց որոշումը»:

Առաջին անգամ երբ այս տողերը կարդացինք, մենք մեզի ըսինք·

— Քայլ մը եւս, եւ Դուրեանի սպանութիւնը պիտի ողբան «Վագըթ»ներ, վերջնապէս ցեխերուն մէջ տրորելով բոլոր Միացեալները եւ իրենց բուն կերպարանքին մէջ ցուցադրելով բոլոր սրիկաները ու ազգադաւները:

Այս «ողբ»ին անդրանիկ ձայնը առինք թուրք թերթէ մը, որ կը հրատարակուի Ֆիլիպէ:

Ահա թէ ինչ կը գրէ «Թոտոփ», իր 1934 փետր. 10ի թիւին մէջ·

— «Ծննդեան տօնի օրը, Նիւ Եորքի եկեղեցիին մէջ, կրօնական արարողութեան ատեն, հարիւրաւոր կիներու եւ երախաներու առջեւ, Դաշնակցութիւնը դաշունահար սպաննած է առաջնորդ Ղեւոնդ արք.ը:

Մէկ ամիս առաջ ալ, Պէյրութի մէջ իր երկու անմեղ զաւակներուն եւ կնոջը քով, սպաննած է հակադաշնակցական լրագրող Աղազարեանը:

Աթէնքի մէջ ալ, Աֆիոնգարահիսարցի Գրըքեան անուն մտաւորականը: Եւ դեռ տարբեր վայրերու մէջ Դաշնակցական աւազակախումբին կողմէ սպաննուած Հայերու թիւը 15էն աւելի է»:

Կարելի՞ է չխեղդուիլ այս յորդահոս արցունքներու հեղեղին մէջ:

Երեւակայեցէք, Դաշնակցութիւնը երախաներու եւ կիներու առջեւ դաշունահար կը սպաննէ առաջնորդ մը··

Երկու անմեղ զաւակներուն եւ կնոջը քով կը սպաննէ Աղազարեանը···

Աթէնքի մէջ կը սպաննէ հայ մտաւորական մը···

Արցո՛ւնքով ու սոսկումո՛վ այս ամէնը կը գրէ թուրք թերթ մը, որ ոչ հազարներով հայ մտաւորականներ խողխողած է, ոչ հարիւր հազարներով հայ կիներ յօշոտած է եւ ոչ ալ բիւր բիւրաւոր հայ մանուկներ բզիկ բզիկ ծուատած եւ ձորերը, գետերն ու անապատները նետած է:

Կը գրէ թուրք թերթ մը, որ չորս հազար տարիներու հայրենիք մը հիմէն կործանեց եւ հինաւուրց ցեղ մը — աւելի քան մէկ միլիոն ժողովուրդ — արմատէն հնձեց···

Կ՚ողբայ հայ մտաւորականի մը մահը դահիճ մը, որ Վարուժաններու, Սիամանթօներու, Զօհրապներու, Վարդգէսներու, Մալումեաններու, Խաժակներու եւ անթիւ ու անհամար հայ մտաւորականներու արիւնը խըմեց, դարեր եւ դարեր չարունակ:

Կ՚ողբայ մահը եկեղեցականի մը բորենի մը, որ հազարներով հայ եկեղեցիներ կործանեց ու պղծեց, եւ բիւր հազարներով հայ կրօնաւորներ յօշոտեց ու մորթոտեց:

— Երկու անմեղ զաւակներու քով, — վա՜խ եմ ըսեր· ի՜նչ քնքուշ սիրտ, ի՜նչ ազնիւ հոգի, ի՜նչ նուրբ զգացումներ եւ ի՜նչ գթոտ խիղճ ···

Կը լսէ՞ք, «Միացեալ»ի դառնացած արինե՛ր, «արցունք»ներու մէջ ձեզ պիտի խեղդէ թուրքը, ձեր ազնիւ գործակիցն ու ձեզի չափ հայրենասէր ասպետ մը:

Հոգեհանգիստ կը մուրայիք Դուրեանին համար, աջէն ու ձախէն, պարտադրաբար եւ «հանդերձ ընտանեօք»:

Ահա ձեզի հոգեհանգիստներէն ամէնէն պերճաշուքը, ամէնէն վսեմն ու ազնիւը, ճիշդ եւ ճիշդ «Միացեալ»ական, ոսկրը ոսկրէն եւ արիւնը արիւնէն:

Եւ արդար է, եւ իրաւացի «Թոտոփ»:

Ինչո՞ւ ռամկավարը իրաւունք ունի ողբալու, իսկ ինքը՝ ոչ. ինչո՞ւ բոլշեւիկը իրաւունք ունի արցունք թափելու, իսկ ինքը այդ իրաւունքը չունի. ինչո՞ւ «Միացեալ»ը կարող է ողբալ հայ եկեղեցականի մը եւ «15է աւելի» Հայերու մահը, իսկ «Վագըթ»ն ու «Թոտոփ»ը՝ կարող չեն:

— Երկու անմեղ զաւակներու քով, — երեւակայեցէ՛ք, կրնա՞յ թուրքը այս զարհուրանքին դիմանալ. տեսնել հայ մանուկներու արցունքը եւ չցնցուիլ ու չողբալ···

Ա՜խ դու բիւրեցս անիծեա՜լ բորենի. այո՛, հրճուէ եւ ուրախացիր. քեզ մարդ չդարձուցինք, սակայն մենք թուրք ··· գրեթէ դարձանք. մեր արիւնով քու հոգին չմաքրեցինք, սակայն քու պղծութիւններով ապականեցինք ու պղծեցինք մեր ընտիր ցեղի կոյս ու ազնիւ հոգին: Տե՛ս, «Միացեալ»ը կ՚ողբայ Թալէաթներու եւ Նազըմներու մահը, իսկ դուն՝ Դուրեաններու եւ Աղազարեաններու ···

— «Այլ եւս ժամանակ է ըսելու քեզի, հայ ժողովուրդ, նահատակուող մէկ միլիոն Հայերու անունով, թէ անոնք անմեղ զոհերը եղած են Դաշնակցական կոմիտէի մաքիավէլական, արկածախնդրական սադրանքներուն ··· Պանք Օթոմանէն մինչեւ Ըլտըզի պոմպան պատճառ դառնալով տասնեակ հազարաւոր Հայերու բնաջնջման եւ պարկեշտ ընտանիքներու օճախներու քանդումին ու կործանումին»:

Կը գրէր «Միացեալ»ը ասկէ քանի մը շաբաթ առաջ:

Ի՜նչ աւելի չքեղ հոգեհանգիստ Թալէաթներու եւ Շաքիրներու յիշատակին···

Եւ ի՜նչ աւելի ծանր, աւելի ահաւոր ու դաժան հարուած նահատակ ցեղի մը անունին, պատուին ու դատին, քան այս զարհուրանքը:

«Ֆիլիպէցի խումբ մը Հայեր, — կ՚աւելցնէ «Թոտոփ», — խմբագրութիւնս այցելելով, մեզի հաւաստեցին թէ խելահաս ու բանիմաց Հայերու եւ Դաշնակցութեան ու անոր ոճրային գործունէութեան միջեւ ո եւ է կապ գոյութիւն չունի, եւ թէ ինչպէս Եւրոպայի եւ Ամերիկայի մէջ, հոս եւս տեղ տեղ ի մօտոյ միթինկներ եւ հաւաքոյթներ պիտի սարքուին, հրապարակով դատապարտելու եւ անիծելու համար Դաշնակներու բոլոր գործունէութիւնները»:

Թուրք թերթը իր «հայ հայրենակից»ներէն լուր ունի ոչ միայն սարքուելիք, այլ եւ սարքուած միթինկներու մասին·

«Դաշնակներու դէմ զրգռութիւնը այն աստիճան սաստկացած է, որ Ամերիկայի մէջ անխտիր բոլորը այս կազմակերպութեան պատկանողներուն դէմ պոյքոթ յայտարարած են: Նոյն իսկ տանուտէրները իրենց Դաշնակցական վարձակալները տուներէն դուրս նետած են»:

Եւ այս ամէնուն մէջ արդարութեան մասը տեսնելով, թուրք թերթը կը գրէ·

— «Ահա այս վախճանը հայ ազգէն եւ վերջապէս արտադրութենէն բխած արժանաւոր պատիժն է: Տուն ու տեղ, օճախներ մարող, արիւնի ու հուրի մէջ մարդիկ խեղդողներու այս տեսակ պատժի եւ արդարութեան օրուան հասած ըլլալը նշանակելի պարագայ մըն է»:

Արդա՛ր է «Թոտոփ»···

Վկայ ցեղին չորս հազարամեայ մարած օճախը, հայրենիք մը ամբողջ արեւելքէն արեւմուտք եւ հարաւէն հիւսիս:

Այս երկուքէն հրէշը ո՞ր մէկն է սակայն, — «Միացեա՞լ»ը թէ այս բորենին: (Խմբագրական «Յուսաբեր»ի, 28 փետր.):

ՀԱՅ ՏԻՊԱՐ ՄԸ ՌՈՒՄԷՆ ԱԶԳ. ԹԱՏՐՈՆԻ ԲԵՄԻՆ ՎՐԱՅ

ooooo

Պուքրէշի ռումէն Ազգ. Թատրոնի բեմին վրայ այս պահուս կը ներկայացուի Վիքթոր Էֆթիմիուի նոր մէկ թատերախաղը, — «Ոսկի անձրեւ», — բեմադրութեամբ Պ. Վիքթոր Պումպէչթի, ծանօթ բեմավարը որ քանի մը շաբաթ առաջ դասախօսեց «Րաֆֆի»ի բեմէն:

Խաղին գլխաւոր հերոսներէն մէկն է Յակոբ Նշանեան անուն հայ «պանքէռ» մը, որ զերծ չէ բացասական գիծերէ: Խաղին մէջ դէմ դիմաց կը հանուին Հայն ու Հրեան, այս վերջինոյն տրուած ըլլալով յաղթանակը ճարպիկութեան մէջ:

Յակոբ Նշանեանի դերը կը կատարէ ծանօթ արուեստագէտ Պ. Պուլֆինաքի:

ՄԻՆՉԵՒ Ե՞ՐԲ ԱՅՍՊԷՍ

»»» · «««

Ազգային այս անկերպարան վիճակին, հայ կեանքի ալեկոծ մէկ շրջանին կը տարուիմ խորհելու, թէ արդեօք տեղի՞ն է գրել նիւթի մը շուրջ, որ ամէնէն աւելի երեսի վրայ ձգուած է:

Կ՚ակնարկեմ հայ դպրոցին որ անտեսուած է ամէն տեղ: Ֆրանսայի գլխաւոր քաղաքներուն մէջ քանի մը մանկապարտէզ բանալով, եւ կամ շաբաթը 1 — 2 ժամ հայերէն դաս աւանդելով, հայ մանուկը փրկա՞ծ կ՚ըլլանք:

Եւ կամ այն վայրերը, ուր դպրոցներ պահելու արտօնուած ենք, եւ ուր կը շարունակեն պահել իրենց խեղճ ու կրակ գոյութիւնը, արդեօք կ՚արդարացնե՞ն իրենց անունը: Դարձեալ ոչ: Անգամ մը պտտեցէք Սուրիան եւ Լիբանանը, լայնքին եւ երկայնքին, եւ պիտի տեսնէք ամենայետին գիւղին մէջ Հայու դպրոցներ: Բայց միայն անունով դպրոց, իսկ իրականին մէջ Տէր Թոդիկեան բոյներ: Հազիւ նախակրթարան աւարտած օրիորդ մը կամ ուսուցիչ մը, 60 — 70 նոյնիսկ 100 աշակերտ եւ աշակերտուհիներ կը կրթեն իրենց գիտցած եղանակով: Կեդրոն քաղաքներու մէջ ալ կացութիւնը մխիթարական չէ, յարգելով քանի մը բացառութիւններ: Տարբեր առիթներով չեշտած եմ թէ մեր դպրոցական շէնքերը Սուրիոյ մէջ չեն համապատասխաներ մանկավարժական պահանջներուն: Շատ շատ, դպրոցին շէնքը եղած է հարուստ աղայի մը բնակարանը, մութ, առանց օդի, զուրկ բակէ, աղտոտ, աւերակ: Իսկ կան դպրոցներ, որ այս «առաւելութիւն»ը չունին, «պարագա» մը, ուր տղաքը նստած են նստարաններու եւ կամ գետնի վրայ: Աւելորդ է ըսել, որ ամրան սաստիկ տաքը եւ ձմրան ցուրտը կը գործեն իրենց աւերները:

Հալէպ, ըլլալով Սուրիոյ կեդրոն եւ բազմամարդ քաղաքներէն մէկը, նոյնիսկ հայութեամբ, կրնար իր մէջ համրել տասնեակ մը ազգ. դպրոցներ: Միայն այդ դպրոցներու երկսեռ աշակերտութեան թիւը կը հասնի մօտաւորապէս վեց հազարի, բացի բողոքական, կաթոլիկ եւ օտար հաստատութեանց հազարեակ մը աշակերտներէն: Եւ սակայն այս քաղաքը չունի մէկ հատիկ տիպար դպրոցի շէնք մը:

Երբ Սուրիոյ համար այսպէս է իրողութիւնը, անշուշտ տարբեր չի կրնար ըլլալ Յունաստանի, Պուլկարիոյ եւ Ռումանիոյ մեր վարժարաններուն վիճակը:

Եւ մենք փոխանակ այս չարաշուք վիճակին դարման մը խորհելու, դպրոցական գործին շուրջ փոխանակ շղթայ կազմելու, ուսուցչութեան որակը եւ թիւը բարձրացնելու, թոյլ կուտանք, որ այդ սրբազան շէնքը փլի, ծաղրանկարի վերածուի:

Միեւնոյն ատեն չունինք դասագրքեր, աշակերտին ձեռքը տալու համար: Հինցած, մաշած դասագրքերն են որ կը տրուին աշակերտութեան ձեռքը: Եւ անոնցմէ ալ շատերը արդէն սպառած են: 30 աշակերտէ բաղկացող դասարանի մը մէջ դուք հազիւ 15 — 20ին ձեռքը կը տեսնէք գիրք, ան ալ տարիներով գործածուած, ձեռքէ ձեռք անցած, մաշած բաներ:

Մեր ծոյլ ու հեղգ եկեղեցականութիւնն ալ անմասն չէ պատասխանատուութեան լայն բաժինէ մը: Անոր գլխաւորները, որոնք ժողովուրդին առաջնորդները ըլլալու յաւակնութիւնը ունին, անխղճօրէն տապարը կ՚իջեցնեն դպրոցի արմատին: Շատերը երես դարձուցած են անոր, անոնց միակ մտասեւեռումը եղած է ոչխարները հաւաքել իրենց շուրջը, եւ անոնց կռնակը անցընել հրաշագործ փիլոնը, որպէսզի հովուէ ոչխարները: Մինչդեռ այդ նորընծայ քահանաները կրնային ըլլալ մէկ — մէկ պարկեշտ արհեստաւորներ, ճակտի քրտինքով ընտանիքին հացը ճարողներ: Միւս կողմէ, անոնք դպրոցը մէկդի դրած, եկեղեցի կը շինեն իրենց հանդիպած տեղը: Սա քանի մը տարուան ընթացքին Սուրիոյ մէջ կառուցուած են շատ մը եկեղեցիներ, Հալէպի նոր գիւղի մէջ շինուեցաւ հազար ու մէկ դժուարութեամբ բերդանման եկեղեցի մը, զուրկ ճարտարապետական յատակագիծէ, կատարեալ քարակոյտ մը: Այդ շէնքին յարակից պիտի տեսնէք խեղճ ու կրակ դպրոց մը, տանիքը վազող: Աշակերտութեան բազմութեան պատճառաւ մէկ մասը տեղաւորուած է Միս Եփէի շէնքերը, մինչդեռ նոյն այդ շրջափակին մէջ կը գտնուի ազգին տունը, 10 — 15 սենեակներէ բաղկացած: Ազգը չբարեհաճեցաւ այդ սենեակներէն մէկ քանին յանձնել Սահակեան վարժարանի հոգաբարձութեան:

Ճարապլուսի մէջ շինուեցաւ դարձեալ եկեղեցի մը: Ցիմար վարդապետ մը գաղութը պառակտեց եւ դպրոցական գործն ալ խանգարեց: Իսկէնտէրունի մօտիկ Սուէդ Օլուք կոչուած օդափոխութեան գացող հայ բարեւելու վրայ է եկեղեցի մը, ամրան օդափոխութեան, գացող հայ բարեպաշտներու աղօթատեղի ըլլալու համար: Կ՚ըսուի թէ Հալէպի մէջ Սուրիացիներու «պարաք»ներուն մէջ բնակող սակաւաթիւ հայութեան համար ալ եկեղեցի մը պիտի շինուի, մինչդեռ կենսականը անտեսած է առաջնորդը:

Ներկայ պայմաններու մէջ եկեղեցաշինութեան ալ հակառակ չենք, բայց երբ հազարաւոր ոսկիներ կը վատնուին եկեղեցիի մը շինութեան համար, ուր իրիկունէ իրիկուն քանի մը պառաւներ եւ ծերեր պիտի գան աղօթելու համար, ինչո՞ւ կ՚անտեսենք հազարաւոր մանուկները որ կը թափառին փողոցները եւ կամ կը խամրին փլած փլփլած փոշիոտ շէնքերու մէջ, որպէսզի քանի մը բառ սորվին:

Խօսի՞նք, տակաւին, ուսուցիչներու թշուառութեան մասին:

Մեր մէջ ուսուցիչը, դժբախտաբար նկատուած է հասարակ Երանոս աղա մը, եւ ըստ այնմ ալ կ՚որոշուի իր թոշակը, — հազիւ ցամաք հաց մը գտնելու չափ: Անիրաւուած ու երես վրայ թողուած հայ ուսուցիչն տնտեսական վիճակը կարծուածէն շատ աւելի արդահատելի է: Ան կ՚ապրի իր բազմանդամ ընտանիքով պարզ գործաւորէ մը աւելի դէշ: Տարիները իրարու կը յաջորդեն, չի կրնար խնայել դէթ ժամն հրատարակութիւն մը գնելու չափ դրամ: Ան մոռցած է թէ թերթին եւ թէ գիրքին, մինչդեռ ամէնէն շատ ուսուցիչը իրաւունք եւ պէտք ունէր գիրքին եւ թերթին:

Ըսէ՞նք տակաւին թէ հայ դպրոցը բաց դուռ մըն է, ուր կրնան մտնել անոնք, որ գործ մը չունին ընելիք: Պէտք է վերջ տալ այս անիշխանութեան: Ո եւ է վաճառական կամ խանութպան, իր մօտ պիտի չուզեր ընդունիլ գործէն չհասկցող պաշտօնեայ մը, սակայն, ինչպէս կ՚ըլլայ, որ հայ դպրոցին դռները կը բացուին ամէն անոնց առջեւ, որոնք քիչ մը կարդալ գրելու շնորհը ունին: Հապա ո՞ւր մնաց մանկավարժութիւնը, ուսուցանելու մեթոտը, կառավարել: Բայց շատեր կ՚ըսեն·— «Ձանըմ ի՞նչ պիտի ըլլայ, տղաքը կը վերցնես տղայ մը, քանի մը տող կը կարդացնես, յետոյ կը նստեցնես, անկէ զատ ի՞նչ կայ», մնաց դնաց:

Մեր քաղաքական բաղձանքներուն լրումն ու իրագործումը կրնանք սպասել հայ աշխարհիկ դպրոցէն: Վարժուած ենք հայհոյել չարունակ մեր դրացի թուրքին, չենք հանիր եւ անգիտակցօրէն կը խնդանք անոր վրայ, եւ սակայն տեսէք թէ անոնք ինչ եռանդ կը սպառեն այս ճակատին վրայ: Երէկի տգէտ թուրքը ըմբռնեց դպրոցին կարեւորութիւնը, իսկ մենք անտարբեր կը յօրանջենք:

Բայց մինչեւ ե՞րբ···

ԳԻՍԱԿ

ՄԱՆՐԱՎԷՊ

Երբ պատանի Շէրիտըն լմնցուց իր ուսումը, եւ տուն դարձաւ Օքսֆորտի համալսարանէն, իրաւաբանութեան տոքթէօրի տիտղոսով, ծերունին հարցուց իրեն·

— Տղայ, ըսէ՛ ինծի, ի՞նչ բանի միտք ունիս կապուելու·

Երիտասարդը որքան յիմար, նոյնքան ալ հպարտ, սնապարծօրէն պատասխանեց·

— Ես, հայրիկ, չպիտի զբաղիմ փաստաբանութեամբ· կ՚ուզեմ քաղաքականութիւնով պարապիլ, եւ վստահապէս պիտի յաջողիմ այնպէս, ինչպէս դուն յաջողած ես: Կը դնեմ թեկնածութիւնս երեսփոխանական աթոռի մը համար, եւ յետոյ ճակտիս կը փակցնեմ նշանակ մը հետեւեալ բովանդակութեամբ·— «Վարձու է»: Այն ատեն կը տեսնես, թէ կուսակցութիւնները ինչպէս կը կռուին իրարու հետ, ձեռք ձգելու համար այս կարգի գըլուխ մը:

— Միայն թէ չմոռնաս աւելցնել «առանց կահաւորումի» բառերը, յարեց ծերունին:

ԳՐԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԹԼԿԱՏԻՆՑԻՆ ԵՒ ԻՐ ‘‘ԷՆԴԻ ԴԷՄԷՆ,,Ը

— oo —

Մարդկային սիրտին գաղտնիքներուն թափանցել է նպատակը, մարդիկ դժոխքին մէջ անվերապահ կերպով կը խոստովանին իրենց գործած մեղքերը, ստանալու համար հոն իրենց պատիժը կամ վարձատրութիւնը···:

Իտալացի քերթողը բանաստեղծութիւնը ընտրեր է միջոց, երգելու համար դժոխքին տանջանքները եւ արքայութեան վարձքերը: Այս քերթուածներուն մէջ կը գտնենք նաեւ վիպասանական, ողբերգական, պատմական, եղերերգական եւ երգիծաբանական տարրեր: Անոր նպատակը ծաղրածութիւն մը ընել չէ, ինչպէս շատ որոշ կերպով կ՚ըսէ տեղ մը, այլ նկարագրել ամբողջ տիեզերքին յատակը:

Թլկատինցին ինքնատիպ է իր Էնդի Դէմէնով, որովհետեւ իր սահմանափակ, անձուկ ու յետամնաց միջավայրին ծնունդ, ու անոր պայմաններուն պատշաճեցուած գործ մը արտադրեր է: Իրենը՝ տաղանդի արդիւնք է: Եւ եթէ բովանդակութեան տեսակէտով Տանթէ եւ Թլկատինցի զուգահեռաբար կը քալեն, սակայն խորութեան, ընդարձակութեան ու արտայայտութեան կերպերով, անհունապէս կը զանազանուին իրարմէ:

Էնդի Դէմէնի մէջ Շարուր — Աւագն է դժոխքէն վերադարձողը, մեր աշխարհն այցելողը ու լուրեր բերողը, մինչդեռ Դժոխքին մէջ Տանթէն ինքն է ճամբորդողը, եւ մարդոց մեղքերը եւ անոնց պատիժներն արձանագրողը:

Տանթէ կ՚ընտրէ դարերու մեծագոյն խորհողներն իրենց բացասական ու դրական կողմերով: Թլկատինցին կ՚ընտրէ ամէնէն համեստ ու աննշան տիպարները, որոնք սակայն զանազան դասակարգերու ներկայացուցիչներն են: Նպատակը եւ արդիւնքը նոյնն են, ձեւին մէջ կը տարբերին իրարմէ:

Տանթէ կ՚արտայայտուի բանաստեղծական արուեստով, աւելի ուժգնութիւն ու խորութիւն տալու համար իր պատկերներուն: Թլկատինցին կը խօսեցնէ տեսիլներու մէջ դժոխքէն եկողն ու դեռ ապրողները:

Թլկատինցիին համեստ գործը լեգուական ստեղծագործութիւն մը ըլլալու յաւակնոտութիւնը չունի: Իր գաւառին՝ Խարբերդի բարբառին մէկ պատկերացումն է, ինքնատիպ գեղեցկութիւնով, հարուստ, տոհմական եւ շատ անգամ նախնական ու ժողովրդական:

Տանթէի երեւակայութիւնը գծեր է դժոխքի այնպիսի պատկերներ, որոնց դժուար է ո եւ է ածական տալ: Թլկատինցին՝ ընդհանուր բառերով միայն կը ներկայացնէ յանցաւորներուն սարսափները:

Շարուր — Աւագն իր հետ նամակներ ու պատուէրներ կը բերէ: Առաքինութեան դասեր ու յորդորներ կը լսեցնէ· մէկը կ՚ապսպրէ իր զաւկին, ունենալ հաւատք բարիին, սէր դէպի ճշմարիտը, ազնուութիւն ու վեհոգի առաքինութիւն: Թլկատինցիին ձգտումն է բարոյականութեան քարոզով ամբարիշտ ամբոխ մը դարձի բերել, անոր աչքերուն առջեւ նկարագրելով տանջանքներ: Տանթէ կը նկարագրէ միայն, ընթերցողին կը թողու եզրակացութիւնը:

Պահելով մէկտեղ ժամանակի, միջավայրի եւ անհատական ընդունակութիւններու բոլոր տարբերութիւնները, նկատի ունենալով նաեւ այն պարագան, որ Թլկատինցին ծանօթ չէր Տանթէի Դժոխքին ո՛չ բնագրին եւ ոչ ալ թարգմանութեան — քանի որ ան ծանօթ չէր կատարեալ կերպով ո եւ է եւրոպական լեզուի եւ Դժոխքի երկու թարգմանութիւններն ալ տեղի ունեցեր են եթէ չենք սխալիր 1903էն յետոյ, երբ 1902ին միայն լոյս տեսած էր Էնդի Դէմէնը —, պէտք է խոստովանիլ, որ գործը հետաքրքիր, ինքնատիպ ու նորօրինակ էր եւ զայն կարդալ ու վերլուծել պէտք է ոչ իբրեւ թատերական գործ, որ չի դիմանար անշուշտ քննադատութեան, այլ իբրեւ իմաստասիրական, բարոյական երկասիրութիւն մը, որ հակառակ իր համեստ ծաւալին, կը ներկայացնէ Թլկատինցիին ներքին մարդը, մտածումները, յոռետեսութիւնը, կեանքի եւ մահուան մասին ունեցած ըմբռնումները: Այս վերջին հարցերը զինքը միշտ յաճախեր են: Անոնց անդրադարձը է յաճախ: Ըսէ՛ ինծի ի՞նչ կայ գրուածքը Թլկատինցիին տարակոյսներուն եւ ներքին պայքարներուն ցաւատանջ արձագանգն է մեռնող մօրը ուղղուած: Ըսէ՛ ինծի ի՞նչ կայ այն միւս աշխարհը, կը հարցնէ, մահուան ուրուականին ի տես:

Էնդի Դէմէնը հրատարակելէն ճիշդ տասը տարիներ վերջ, 1912ին, Թլկատինցի անգամ մըն ալ կ՚անդրադառնայ իրականութեան մէջ գոյութիւն ունեցող ընկերային բազմաթիւ վէրքերուն, որոնց պատկերը կը կարդայ գեղին գերեզմանատան շիրմաքարերուն արձանագրութիւններէն:

«Մագաղաթէն ալ հին թանկագին» վերնագրով, Հայ Գրականութիւն ամսօրեայ հանդէսին տասներորդ թիւին մէջ, 18–23 էջերուն վրայ, կը պատկերացնէ մեռնող գնացողներուն տապանաքարերուն ընթերցումէն կըրած տպաւորութիւնները:

Հոս ալ, այս էջերուն մէջն ալ անողոք է մեղաւորներուն հանդէպ, որոնք աղէկի կեանքին մէջ չեն գիտցած մարդու պէս ապրիլ ու առաքինի մնալ:

Գեղին գերեզմանատունը կ՚այցելեն ծերուկ Տէր Յուսիկին հետ, որուն մինչեւ ունքն ու աչքերուն թարթիչներն ալ խաչի բամպակենիի մը սպիտակութիւնով ձիւն ճերմակ մը կը շէշտեն», տէրտէրը կը պատմէ հողին տակ պառկողներուն մեղքերը, որոնք խառնած տողերով դրոշմուած կը գտնեն քարերուն վրայ: Ամէն մէկ արձանագրութիւն կեանք մը կը բացատրէ, ապրուած կեանք մը, որուն մասին գեղին տէրտէրը մանրամասնութիւններ գիտէ:

«Հող էի անդրէն եւ ի հող դարձայ, հէ՜յ վախ, հէ՜յ վախ, որ պէրումատ եղայ», ուրիշ մը այդ քանդակուած տողերէն, «Ամա՛ն, ամա՛ն, էգիս ծախեցէք, հոգուս ծխեցէք», եւ կամ «Գող եղէ մեղաց, գտող կորստեան, զուր ինձ փորիցի»: Աչքերս քարիս վրայ, արեւս աչքերուս վրայ»: Իմ տեղս չի մնայ էնողին»:

Իմ տեղս չի մնայ էնողին, ահաւասիկ հայկական նզովք մը, որ մարդը կը քարացնէ տեղնուտեղը, եթէ մանաւանդ արտասանողն է երիտասարդ հէք աղջիկ մը: Խօսքը տանք Տէրտէրին, որպէսզի մեզի ըսէ, թէ ինչու այսպէս գրուեր է դժբախտ աղջկան մը շիրմաքարին վրայ· «Այդ խօսքը խորագիրը պիտի ըլլայ պատմութեան այն հէք աղջիկին, որ իր հօրեղբօրը մութ քմայքին զոհը ըլլալով, համբայ տունի մը շէնքին վրայ կը նետուի բռնաբար, որուն՝ աղջիկը չկրնալով տանիլ, հարսնիքին իրիկունը վերջին անգամ մըն ալ կը յիշէ իր ընելիքը: Առագաստի անկողնին վրայ տակաւին զօտի չի քակած, պատրուակով մը դուրս կ՚ելլայ ննջատեղէն, բարձր ցուիքի մը եզերքը կը գտնայ առխարխափ, ուսկէ անվարան ու անմիջապէս փողոցը նետուելով կտոր կտոր կ՚ըլլայ: Աղջիկը նշանածը չի սիրեր եղեր, ու մինչեւ այն վայրկեանին իր հոգիին խլրտանքը մարդու մ՚ալ պատմած չըլլար եղեր, իսկ խօսք մը այն նկատմամբ բուն իր ծնողացը ականջին»:

Դժբախտ ու անխօս աղջիկներուն բովանդակ եղերերգութիւնն է պատկերացուած այս տողերուն մէջ: Հայ իգական սեռը իր տուայտանքին ու վիշտին մէջ կ՚աստուածանայ ինքնուրոյնումի գերագոյն թափով մը:

Ամէն մէկ արձանագրութիւն կը գտնայ այսպէս խտացած իմաստը տառապակոծ կեանքերուն: Ասոնք Մագաղաթէն ալ հին, թանկագին են գրագէտին համար:

Խորհրդաւոր ու կրօնական, թերեւս մեռելաբոյր բան մը ունին Թլկատինցիին այս էջերը: Անոր ակնարկը թափանցելէ յետոյ դժոխքի մը սարսափազդու բաւիղներուն, խունկի ու հողի հոտերով, նշխարներու նուիրական փշրանքներով կը պատմէ մեզի Մեռելներու քաղաքին մելամաղձութիւնը:

Խորապէս յուսահատ եւ հեգնող՝ տրտմութեամբ մօտեցեր է կեանքի եւ մահուան բոլոր պատկերներուն: Թլկատինցիին գրականութիւնը, շատ մը տեսակէտներով, հարուստ հանք մըն է, հողի թանձր խաւերու տակ կորսուած, որուն քանի մօտենանք ու թափանցենք, այնքան ներզօրութեամբ կը զգանք անոր ինքնատպութիւնն ու գեղեցկութիւնը:

ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐՍԱՄԵԱՆ

(Վերջ)

Յ. Գ.— Տանթէի Դժոխքի առաջին գրաբար թարգմանութիւնը ըրած է Հ. Դաւիթ Նազարէթեան, 1875ին, հետեւեալ վերնագրով·— Հատընտիր քերթուածք յԱստուածային Տեսլարանէն, տպ. Վենետիկ: Դժուար հաստատել թէ Թլկատինցին ծանօթ էր այս թարգմանութեան: Մ. Փ.

Հայ բոլշեւիկները եւ դրօշամարտը

»»» • «««

Ծածկանունով մարդ մը, — լեզուն կը մատնէ սակայն ինքնութիւնը, — Թիֆլիզի Պրոլետարին մէջ, խօսելով արտասահմանի «դրօշամարտ»ին մասին, տաք ու պաղ բաներ մըն ալ ռամկավարներուն կ'ըսէր։

Հետաքրքրական է մեզի համար, եւ բաւական զուարճալի, կարդալ Պրոլետարի այդ յօդուածը, տեսնել թէ ինչպէս կը բացատրուի, կարմիր աչքերով մարդոց կողմէ, արտասահմանի «դրօշամարտը»։

Նախ լսեցէք եւ իմացէք թէ ինչո՞ւ Ռամկավարները եռագոյն չեն ուզեր պարզել եւ կը կռուին հայկական դրօշին դէմ։

«Ռամկավար կուսակցութիւնը արեւմտահայ բուրժուազիի շահերի պաշտպանն է, նրա քաղաքական շահերի իրականացնողը»։

Գիտէինք թէ ռամկավարները լաքէ են, բայց զանոնք համարել կուսակցութիւն կամ որ եւ է դասակարգի «քաղաքական շահերի պաշտպան», — հաւերն ալ կը խնդան, եղբա՛յր բոլշեւիկ։

Ըստ մեր բոլշեւիկին, Դաշնակցութիւնն ալ «արեւելահայ բուրժուազիայի մարտական կուսակցութիւնն է»։

Այս երկու բուրժուազիներուն ներկայացուցիչները, կ'ըսէ «Պրոլետար»ի աշխատակիցը, հակառակ են իրարու։ «Արեւմտահայ բուրժուազիի որոշ տարրեր երկար տարիներ կռուեր են արեւելահայ բուրժուազիի մարտական կուսակցութեան՝ Դաշնակցութեան դէմ, որովհետեւ արեւմտահայ եւ արեւելահայ բուրժուազիներու միջեւ գոյութիւն ունին որոշ հակառակութիւններ»։ Ահա թէ ինչու «ռամկավարները երբեք չեն ուզեր ճանչնալ Դաշնակցութեան տիրակալութեան խորհրդանշանը՝ եռագոյնը»։

Ուրեմն, Ռամկավարները, — խնդրե՛մ, կուսակցութի՛ւն, — իբրեւ քաջ «պաշտպան» արեւմտահայ բուրժուազիին շահերուն, եռագոյնին դէմ կը պայքարին՝ որովհետեւ կը վախնան որ «արեւելահայ բուրժուազիին մարտական կուսակցութիւնը» կը տիրապետէ գաղութներուն մէջ միայն... դրօշ պարզելով։

Այնքա՞ն, — ո՛չ։ Պրոլետարի աշխատակիցը տեսէք թէ դեռ ի՛նչ կարծիքներ ալ ունի արտասահմանի հայ դրամատէրներու (շիտակ խօսինք) գոմպանեններուն մասին. —

«Ռամկավարները եւ եկեղեցիի հոգեւոր հայրերը ոչ մէկ առնչութիւն ունին խորհրդային երկրի աշխատաւորութեան շահերի հետ, նրանք միայն օգտւում են այն հանգամանքից, որ խորհրդային Հայաստանի շինարարութեան վերելքը չափազանց մեծ ազդեցութիւն է գործել գաղութների հայ աշխատաւորութեան վրայ, եւ պարզապէս ցանկանում են այդ հանգամանքն օգտագործել»։ Ուրեմն Ռամկավարներուն սիրտը այստեղ ալ մաքուր չէ։ Ինչպէս «Պրոլետար»ի աշխատակիցը կը գրէ, Ռամկավարները կ'ուզեն օգտագործել Հայաստանի շինարարութեան ձգած տպաւորութիւնը այն պայքարին մէջ, զոր սկսած են Դաշնակցութեան դէմ։ Եւ ասոր կ'ըսեն «Հայաստանի բարեկամութիւն» կամ «Հայաստան սիրել»։ Զարմանալի ոչինչ կայ, ասկից քանի մը տարի առաջ Ա. Կարինեան շատ աւելի ծանր բառերով ողջունեց ռամկավարներուն կեցուածքը, անոնց սէրը Հայաստանի մասին։

Այսուհանդերձ «Պրոլետար»ի աշխատակիցը կը հրճուի որ «Ռամկավարները ամենուրեք մերժում են եռագոյնը եւ հաստատում որ Դաշնակցութիւնը իրաւունք չունի պետական դրօշ ունենալու եւ այդ դրօշը փաթթելու գաղութի հայութեան վզին, որ միակ ընդունելի դրօշը բուն երկրի՝ խորհրդային Հայաստանի դրօշն է»։

Այսպէս, ուրեմն, «արեւմտահայ բուրժուազին» կ'ընդունի պարզել խորհրդային Հայաստանի դրօշը, եւ «Պրոլետար»ի աշխատակիցը թէ՛ կը խնդայ այս պատակերգութեան վրայ, թէ՛ կը հրճուի։

«Պրոլետար»ները գիտեն «արեւմտահայ բուրժուազիի» լաքէններուն այս ծառայութեան արժէքը, — արտասահմանի մէջ շուն մը պէտք է որ հաջէ Դաշնակցութեան դէմ։ Սակայն կարծես յիմարանոցային կանչերն ու սպառնալիքները չեն կրնար կարծես պաշտպանել իրենց սիրտը։ Թէեւ չեն դադրիր, իրենք եւս ներսէն, հայհոյել Դաշնակցութեան դէմ։

Ահա թէ ի՛նչ կ'ըսեն, «դրօշամարտ»ին առթիւ, Հ. Յ. Դաշնակցութեան. —

«Դաշնակցութիւնը, Հայաստանի իշխանութեան գլուխն անցնելէ առաջ, եռագոյն դրօշ չունէր։ Այդ շրջանին խորամանկ բուրժուազիայի քաղաքականութիւն կը վարէր։ Զանգուածները խաբերայութեամբ իր շուրջը համախմբելու համար, կը պարզէր միայն կարմիր, յեղափոխական դրօշ։ Երբ այդ յեղափոխական դրօշի շնորհիւ անցաւ իշխանութեան գլուխ, կարմիր դրօշը նետեց մէկ կողմ, եւ պարզեց իր իսկական դրօշը՝ եռագոյնը, որ կ'արտայայտէր իր դասակարգին կամքն ու ցանկութիւնը, օտար դրամատիրական երկիրներու դրօշներուն նմանելու համար»։

Այսպէ՛ս կը գրեն պատմութիւնը։ Եւ դեռ ըսողներ կան թէ Հայաստանի բոլշեւիկները խելք չունին, — խելք ըսածդ այսպէս կ'ըլլայ։

«Թէ ի՛նչպէս փոխեց Դաշնակցութիւնը իր դրօշը, լաւ գիտեն Հայաստանի աշխատաւորները, թէ ինչո՛ւ փոխեց, այդ եւս յայտնի է։ Դաշնակցութիւնը եղեր է եւ է հայ խոշոր բուրժուազիի մարտական կուսակցութիւնը, որ իր փառքը, իր իշխանութիւնը կրնայ հաստատել միայն աշխատաւորութեան շահագործման վրայ»։

Այսպէ՛ս կը բարբառի կարմիր ապուշը։ Եւ սրիկայի նոյն շեշտով կը շարունակէ.

«Դաշնակցութեան դրօշը ամօթալի շահագործման, ստրկացման, կեղեքման դրօշն է, որ երբեք չի կրնար ոգեւորել գաղութներու հայ աշխատաւորութիւնը։ Հայաստանի բարեկամ կազմակերպութիւններու շուրջը համախմբուած՝ գաղութներու աշխատաւորութիւնը, պարզելով աշխատաւորական հայրենիքի՝ Հայաստանի մարտական կարմիր դրօշը, պէտք է պայքարի Հայաստանի բոլոր թշնամիներու դէմ»։

Այժմ Ռամկավարներուն կը մնայ, տրուած այս հրահանգին համաձայն, կարմիր դրօշ պարզել եւ կռուիլ եռագոյնին դէմ։

Խելքէ – պակաս յօդուածագիրը, սակայն, կը մոռնայ, որ նախ գրած էր թէ Ռամկավարները «արեւմտահայ բուրժուազիին շահերուն պաշտպանն» են, յետոյ կը գրէ թէ Դաշնակցութիւնը եռագոյն պարզելով կ'ուզէ ապահովել բուրժուազիին տիրապետութիւնը գաղութներու մէջ։ Իր գրածէն բան մը կը հասկնա՞յ «Պրոլետար»ի փախուկը։ Եւ վերջապէս դեռ կը պնդէ թէ դրօշամարտը ստեղծուեցաւ պարզապէս մոռացումէ փրկելու համար եռագոյնը, որ «արհամարհուած, մոռացուած ու մերժուած» կը մնար։ Եթէ մոռցուած էր եռագոյնը, ինչո՞ւ բոլշեւիկ գործակալները այսքան կատաղութիւն ցոյց կուտան... բեմերէն վար առնելու համար զայն։

Պատճառն այն չէ՞, որ արտասահմանի հայութեան մեծամասնութեան հոգւոյն մէջ եւ գաղութներու հայկական հանդէսներու բեմերուն վրայ ընդհանրապէս կը ծածանի եռագոյնը, իբրեւ խորհրդանշան մը հայ հոգւոյն եւ մշակոյթի անկախութեան տենչերուն, իբրեւ սպառնալիք եւ արհամարհանք՝ կարմիր եւ դեղին, համայնավար կամ ռամկավար լաքէններու դրամով գնուած հայաստանասիրութեան։

ՔԱՂՀԱՆ

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ ԱՌՈՂՋԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 6 մարտ. — Ա. Ահարոնեան, հայ տառապանքի մեծ գուսանը, իր խորհրդապաշտ ու տրտմօրէն եռացող կերպարանքով «Հայոց աշխարհի Արարատեան սրբազան դաշտի» նկարագրութեան ընթացքին, իր պաշտելի ժողովուրդի ներկայութեանը, անողորմ հարուածը ստացաւ ու կիսամեռ գետին ինկաւ (11 փետր. 1934)։ Այսօր 23րդ օրն է որ տակաւին գիտակցութեան չէ եկած։

Դուրսը ժողովուրդը շշմած ու սրտաբեկ երազի մը ապրումներն ունի ի տես իր աչքին առջեւ պատահած մեծ դժբախտութեան։ Մարսէյլէն դուրս բազմաթիւ միութիւններ, կուսակցական մարմիններ, անհատ ընկերներ ու բարեկամներ նամակներով ու հեռագիրներով կը յայտնեն իրենց մեծ ցաւը եւ անհամբեր յուսադրիչ լուրերու կը սպասեն։

Հարիւրներով են այն բարեկամները որոնք օրուան ծանր հոգերու տակ կքած, կը մօտենան եւ իրենց բարոյական աջակցութեան հետ կը բերեն նաեւ իրենց նիւթական օժանդակութիւնը, մեծ հիւանդին բժշկութեան եւ խնամքի գործը կազմակերպելու համար։

Անձնուէր ընկերներ ու ընկերուհիներ գիշեր ու ցերեկ հիւանդի կողքին կեցած են խնամելու համար զինքը եւ մխիթարելու իր սիրելի տիկինը։

Պէտք էր փրկել Ահարոնեանը, որ ոչ միայն իր կուսակցութեանն է, այլ եւ համայն հայութեան։ Մարսէյլը պատասխանատու պիտի մնար աշխարհի չորս ծագերուն ցրուած հայութեան առջեւ, եթէ փրկութեան գործը չկազմակերպէր։ Անհրաժեշտ էին ու են մեծանուն մասնագէտներ, բժիշկներ, հիւանդապահներ եւ խնամող ձեռքեր։ Անկարելին կարելի պէտք էր դարձնել, որովհետեւ հայ ժողովուրդը տակաւին կարիքը ունի իր Ահարոնեանին։

Այս հաւատքով եւ առաջադրութիւնով էր որ կազմուեցաւ Խնամատար Մարմինը։

Ի տես հիւանդութեան լրջութեանը եւ հիւանդի հանգամանքին, Խնամատար Մարմինիս ստանձնած պարտականութիւնը շատ ծանր է։ Ահա թէ ինչու մեր խիղճը մեզ թելադրեց Մարսէյլէն դուրս գալ եւ համայն հայութեան հետաքրքրութեան ու գուրգուրանքին առարկայ դարձնել մեծ Հայուն այսօրուան վիճակը, որ՝ համաձայն բժշկապետներու կարծիքին ծանր է եւ կարօտ երկարատեւ խնամքի։

Ահարոնեանի աջ ձեռքը, ոտքը եւ լեզուն չեն գործեր. իմացականութիւնը աղօտ կերպով կուգայ ու կ'երթայ. օրուան մեծագոյն մասը ջղաձգական շարժումներ կ'ունենայ, ու երբ վայրկեան մը կը գիտակցի իր հանճարեղ լեզուի անգործունէութեանը, դառնօրէն կը հեծէ։

Յոյս կուտան մեզի գիտունները, յոյսով ենք նաեւ մենք որ Աւետիքը որոշ չափով պիտի փրկուի, եթէ անակնկալ բան մը չպատահի։ Մեր յոյսին ու գործունէութեանը մէջ մենք պիտի ամրապնդուինք ալ աւելին, եթէ կարկառուն ձեռքեր եւ սրտեր գան, միանան մերիններուն։

Բժշկապետներ Տիներէն, Օլմէէն եւ Ռօժէէն վերջ այս անգամ փրոֆ. Օտիպէրի ալ կարծիքը առնելով, ինչպէս նաեւ բժիշկներ Մելքոնեանի եւ Թրապիւքի հիւանդը փոխադրել պիտի տանք առանձին ու օդաւէտ յարկաբաժին մը, ուր այժմէն իսկ բժշկութեան եւ խնամքի հոգը կարգադրուած է։

Թող ներողամիտ դառնուին ամէն անոնք որ իբր բժիշկ, հիւանդապահ, խնամող, վազող ու նիւթապէս օժանդակող ապացոյցը տուին իրենց անձնուիրութեան, եթէ այս անգամ զանց կ'առնենք իրենց անունները յիշել, որովհետեւ վստահ ենք թէ նորեր պիտի գան իրենց բեռը թեթեւցնելու համար եւ մենք ալ ժամանակ պիտի ունենանք հանրութեան ծանօթացնել իրենց անունները, նաեւ մեր՝ նիւթական ու բարոյական գործունէութեան զեկուցումը։

Առ այժմ մտածենք փրկել Ա. Ահարոնեանը։

Ի դիմաց Խնամատար Մարմնի
Ատենապետ՝ Յ. ՊԱՊԻԿԵԱՆ
Գանձապահ՝ Գ. ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ
Հաշուապահ – քարտուղար՝ Հ. ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

Հասցէ. — H. Babikian, Bois-Luzy, Marseille.

*** Քոնսթանցայի «Րաֆֆի» Մշակութային Միութիւնը հեռագրով կը խնդրէ «Յառաջ»էն՝ թարգման հանդիսանալ «իր սրտագին մաղթանքին՝ մեր սիրելի եւ անզուգական բանաստեղծ Ահարոնեանի արագ ապաքինման համար»։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ՄԱՄՈՒԼ

ԱԼԵԿՈԾ ԳԱՂԹԱՇԽԱՐՀԸ

ooooo

Սելանիկի «Հորիզոն»ը կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (2 մարտ).

— «Այլ եւս որ եւ է տարակոյս գոյութիւն չունի, որ Չեկան, նոր ու ապերասան թափ մը տուած է իր գործունէութեան, բովանդակ գաղթաշխարհի մէջ։ Ամբողջ տասնեւհինգ տարի, դաւերուն բոլոր տեսակները փորձելէն եւ գաղթաշխարհը վերջնական կերպով պառակտելու իր հիմնական առաջադրութեան մէջ ձախողելէն յետոյ, այս անգամ աւելի յամառ ու խայտառակ ծրագրով մը ասպարէզ իջած է, տասնեւհինգ տարիներու ընթացքին իր չկրցածը, տասնեւհինգ շաբաթներու ընթացքին գլուխ հանելու համար։

Դիտեցէք արդարեւ գաղթահայ կեանքի վերջին երկու ամսուան պատկերը եւ պիտի զարհուրիք։ Այս անցած տասնեւհինգամեակի ընթացքին ոչ մէկ ժամանակաշրջան չէ պարզած այսօրուան դժոխքը։ Նիւ Եորքի ոճիրէն ասդին հայ գաղթաշխարհը բռնուած է այնպիսի ալեկոծութեան մը, որուն ելքը ոչ ոք կրնայ գուշակել։ Ամերիկայի, Ֆրանսայի, Պուլկարիոյ, Յունաստանի, Ռումանիոյ, Եգիպտոսի եւ այլ վայրերու հայկական գաղութները բռնուած են ժաժի մը, որ ունի մէկ կեդրոն՝ կարմիր եզան եղջիւրներուն վրայ։ Բոլորն ալ կը ցնցուին միեւնոյն ստորերկրեայ ալիքներով։ Ու ցնցողը է անտեսանելի եւ դաւադիր Չեկան։ Ա՛ն որ կ'ուզէ նստիլ հայկական գաղթաշխարհի քամակին եւ խաղցնել զայն իր ուզածին պէս։ Ա՛ն որ կ'ուզէ գլուխ ելլել այդ գաղթաշխարհի արթուն պահակ Դաշնակցութեան հետ, բայց չի կրնար, թեւերը կարճ կուգան։

Եւ սակայն չարիքը կը տարածէ իր թեւերը։ Կը փռուի ամէն տեղ լայնքին ու երկայնքին։ Երէկ, անիկա, եթէ ոչ աւելի զուսպ, այլ գէթ աւելի զգուշաւոր էր իր դաւադրական գործունէութեան մէջ։ Այսօր, չունի այլ եւս այդ զգուշաւոր ընթացքը։ Կը գործէ լրբենի ապերասանութեամբ մը։ Խելառ ու սանձակոտոր թափով մը։ Կը գործէ բացէ ի բաց զինակցելով այն բոլոր վատ, չարահամբաւ ու արհեստով ոճրագործ տարրերուն հետ, որոնք իր լաւագոյն արբանեակները կը հանդիսանան գաղութներու մէջ։ Եւ այս արբանեակներու կողքին, անիկա իր հետն ունի նաեւ կղերը, յետադիմական չէրիաթճին, աղա – փաշան, ռամկավարը, հնչակը, մէկ խօսքով բովանդակ հակադաշնակցական եւ հակազգային պլօքը, զոր առած է իր վերին թեւարկութեան տակ եւ գործի կը դնէ զայն իր ուզածին պէս։ Կը գործէ չտեսնուած մոլեգնութեամբ մը, որ իր թափը կը ստանայ չէկիստներու որջէն՝ Երեւանէն եւ հոն բազմած չէկայապետ Վանեցիէն, որ դեռ ամիս մը առաջ, ժամերով ճառատեց Դաշնակցութեան դէմ, ժանիք ցոյց տալով, հայհոյելով, սպառնալով։

Պղծուած է հայ գաղթաշխարհի մթնոլորտը։ Խանգարուած է տարագիր հայ ժողովուրդին ներքին անդորրութիւնը։ Գաղութէ գաղութ մանգալով, դիւահար Չեկան քարեր կը թափէ ամէն տեղ։ Ու հրդեհ կը բռնկցնէ։ Դանակ եւ ատրճանակ կը շողացնէ։ Ու մարդ կը սպաննէ։ Արիւնի ծարաւ ունի։ Եւ յօշոտելիք զոհ կը փնտռէ սովալլուկ գազանի պէս։

Ի՞նչ կը խորհի գաղութներու հայութեան առողջագոյն զանգուածը Չեկայի այս սանձարձակ չարագործութեանց եւ անոր բանիւ եւ գործով ուժ տուող սեւերես պլօքի մեղսակցութեան ի տես։ Վայրկեանի լրջութեան գիտակցութիւնը չունի՞ ան եւ չի՞ կարծեր որ եկած եւ նոյն իսկ անցած է *բոլոր միջոցներով ինքնապաշտպանութեան ժամանակը*»։

ՓԱՐԻԶԻ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԸ

oooo

Փարիզի Հայոց Աղքատախնամ Ընկերութեան տարեկան ընդհ. ժողովը տեղի ունեցաւ փետր. 4ին, եկեղեցւոյ խորհրդարանը, օրակարգի նիւթ ունենալով հաշուետուութիւն եւ հրաժարում վարչութեան, ընթերցում հաշուեքննիչ յանձնաժողովին տարեկան տեղեկագրին եւ ընտրութիւն նոր վարչութեան։

Համաձայն վարչութեան տեղեկատուութեան, վերջացող տարուան ընդհ. հասոյթները եղած են 79,238 ֆր. 10 սանթ.։ Բաշխուած նպաստները հասած են 59,810 ֆր.ի։ Վարչական ծախքերուն գումարը եղած է 13,988 ֆր. 20։ Նպաստընկալներու կարգին 25 ընտանիք եւ անհատներ կը ստանան ամսական որոշ եւ կանոնաւոր օգնութիւն եւ 147 հոգիներու տրուած են անմիջական նպաստներ։ Առկէ զատ կատարուած է դեղատեղէնի եւ նպարեղէնի բաշխում եւ 67 հոգի պատսպարուած են զանազան ապաստաններու մէջ։

Հաշուեքննիչ յանձնաժողովը քննելով վարչութեան տարեկան հաշիւները, նոյնութեամբ վաւերացուց զանոնք։

Ընդհ. ժողովը յետոյ կատարեց նոր վարչութեան ընտրութիւնը, հետեւեալ անդամներով. — Պ. Պ. Ա. Կիւլպէնկեան, Մ. Փամպուքճեան, Ա. Ճիմպիչեան, Յ. Սարաճեան, Յ. Որբերեան, Մ. Մալումեան, Խ. Քէպապճեան, Լ. Խտրեան, Կ. Խուպլիկեան, Վ. Գարայեան, Վ. Ճէվահիրճեան, Ե. Յարութիւնեան, Ա. Զաքրեան։

Նորընտիր վարչութիւնը իր առաջին նիստը գումարեց փետր. 18ին, օրակարգ ունենալով դիւանի ընտրութիւնը։ Ընտրուեցան Պ. Պ. Ա. Ճիմպիչեան՝ ատենապետ, Յ. Սարաճեան՝ փոխ – ատենապետ, Վ. Ճէվահիրճեան՝ ատենադպիր, Մ. Մալումեան՝ փոխ – ատենադպիր, Ա. Կիւլպէնկեան գանձապահ։

Լիայոյս ենք թէ բարեսէր հասարակութիւնը պիտի շարունակէ ցոյց տալ նոյն համակրանքը եւ քաջալերութիւնը հանդէպ Աղքատախնամ Ընկերութեան, որպէսզի կարենայ գլուխ հանել իր ստանձնած դժուարին գործը։

Վարչութիւն

ՎԻՃԱԿԱԽԱՂ «ՅԱՌԱՋ»Ի
(ԱԶԳ. ՊԱՐՏԷԶԱԽԱՂԻ 9ՐԴ ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ)
10 ՄԱՐՏ 1934 - ԿՏՐՕՆ ԹԻՒ 28

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ՐԱՍՓՈՒԹԻՆ ԵՒ ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ ԵՈՒՍՈՒՓՈՎ

ՀԵՏԱՔՐՔՐԱՇԱՐԺ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

— oo —

— Ինչո՞ւ։ — Որովհետեւ կրճատուած են միայն կարգ մը անցքեր, իսկ ուրիշներ կը մնան տակաւին։

— Մնացած մասերը վիրաւորակա՞ն չեն ձեզի համար։ — Րասփութինի տեսարանը կը մնայ դեռ։

— Այսինքն ո՞ր տեսարանը։ — Իր սենեակին մէջ անցնող տեսարանը։

— «Ես ու դուն պիտի պատժենք փալը», այդ մասի՞ն է ձեր անհանգստութիւնը։ — Այո՛։

Նախագահը յետոյ հարցումներ ուղղեց իշխանուհիին՝ պատերազմի յաջորդութենէն ետք անոր ունեցած շարժումներուն պալատական կեանքի անցուդարձերու մասին։ (ԽՄԲ. — Մեր թղթակիցը ամբողջովին թարգմանած է հարցաքննութիւնը, բայց զանց կ'առնենք, հրատարակելով միայն գլխաւոր մասերը)։

Յետոյ սկսաւ իշխան Եուսուփովի հարցաքննութիւնը. —

Ի՞ՆՉՊԷՍ ՍՊԱՆՆԵՑԻ ՐԱՍՓՈՒԹԻՆԸ

— o —

Նախագահ. — Րասփութինը յայտնե՞ց թէ ինչու յարաբերութիւններ կը մշակէր Գերմանիոյ հետ. ըսա՞ւ թէ ինչ գործեր կը տեսնէր Ռուսիոյ մէջ՝ Գերմանիոյ հաշւոյն։

— Այո՛, պատասխանեց իշխանը։

— Կ'աշխատէ՞ր որ ցարը հրաժարի եւ ինք ըլլայ Ռուսիոյ տէրն ու տիրակալը, բռնակալը։ — Այո՛։

— Եւ դուք վճռեցիք որ ձեր հայրենիքին փրկութեան համար անիկա պէտք է մեռնի։ — Այո՛, որովհետեւ համոզուած էի թէ անիկա հայրենիքիս թշնամին էր։

— Դեկտեմբեր 16ի գիշերը Րասփութին ձեր խնդրանքով Մոյքա պալատը եկա՞ւ։ — Այո՛։

— Այդ շրջանին բժիշկ մը թոյներ տուա՞ծ էր ձեզի Րասփութինը սպաննելու համար։ — Այո՛։

— Ի՞նչպէս պիտի գործածէիք թոյնը։ — Անուշեղէններուն եւ գինիին մէջ դնելով։

— Րասփութինը պալատին ո՞ր սենեակը տարիք։ — Գետնայարկի մառանը։

— Երբ հոն կը գտնուէր, նուագ կա՞ր պալատին մէջ։ — Այո՛, իմ հիւրանոցս։

— Այդ գիշերը ո՞վ մառան իջաւ կրօնաւորին հետ։ — Ե՛ս, ինքս։

— Անուշեղէն եւ գինի տուի՞ք իրեն։ — Այո՛, ե՛ս տուի։

— Ձեր թոյնը որ եւ է ազդեցութիւն ըրա՞ւ Րասփութինի վրայ։ — Սկիզբը ո՛չ, բայց յետոյ այո՛։

— Երբ տակաւին չէր մեռած, ատրճանակ մը ճարեցի՞ք։ — Այո՛։

— Ո՞վ տուաւ ատրճանակը։ — Մեծ Դուքս Տիմիթրին։

— Ո՞ւր էր ան այդ պահուն։ — Հիւրանոցս էր։

— Դուք մառանը իջնելով կրակեցի՞ք մէկու մը վրայ։ — Այո՛, Րասփութինին վրայ։

— Մեռած ըլլալու երեւոյթ ունէ՞ր։ — Այո՛։

— Որ եւ է մէկու լուր տուի՞ք այդ դէպքին մասին։ — Այո՛, Մեծ Դուքս Տիմիթրիին, Պուրիշկեվիչին եւ Սուխոտինին։

— Այդ երեքը ծանօ՞թ էին Րասփութինը սպաննելու ձեր ծրագրին։ — Այո։

— Րասփութին հետզհետէ ողջ մնալու երեւոյթ ունէ՞ր։ — Այո՛, քիչ վերջը։

— Վերջ ի վերջոյ ի՞նչպէս մեռաւ։ — Պուրիշկեվիչը երեք անգամ կրակեց։

— Մեռա՞ծ էր։ — Ո՛չ տակաւին։

— Յետոյ դուք ի՞նչ ըրիք մեռցնելու համար։ — Կարծր գաւազանով մը զարկի։

— Յետոյ դուք եւ ձեր երկու բարեկամները դիակը նետեցիք գետին մէջ։ — Այո՛։

— Երբ այս բոլոր բաները կ'ընէիք, համոզուա՞ծ էիք թէ ծառայութիւն մը կը մատուցանէիք ձեր հայրենիքին։ — Այո՛։

Իշխանը աւելցուց թէ յաջորդ առտուն ձերբակալուած եւ ցարին հրամանով վտարուած էր Փեթերպուրկէն։

— Շարժանկարին իշխան Չիկոտիէվը, ձեր կարծիքով, ո՞վ է։ — Ե՛ս, ինքս։

— Կրնա՞ք կրկնել երդուեալներուն թէ դուք կարծր գաւազանով մը հարուածեցիք Րասփութինը մինչեւ որ մեռաւ։ — Այո՛։

— Սխա՞լ է ըսել թէ դուք Րասփութինի մեռնելէն յետոյ այնքան շփոթած եւ գրգռուած վիճակ ունէիք որ սկսաք անոր դիակը ծեծել։ — Հարուածելէս ետքն էր որ մեռաւ։

Շարժանկարի ընկերութեան փաստաբանը սկսաւ իր հարցաքննութեան։

— Պարտականութեանս մաս չի կազմեր հարցնել ձեզի թէ ի՞նչ կը խորհիք մարդ սպաննելու գաղափարին բարոյագիտական արժէքին մասին։ Հարցումներ պիտի ուղղեմ ձեզի, պարզելու համար թէ ձեր անձնաւորութիւնը, ձեր խառնուածքը եւ Րասփութինը սպաննելու ձեր մեթոտը հիմնովին տարբեր են Չիկոտիէվէն։

Այս մանուածապատ անգլիերէնէն յետոյ իշխանին եւ իշխանուհիին փաստաբանը դիտել տուաւ թէ իշխանին անգլիերէնը այնքան զօրաւոր չէր եւ կարելի չէր բաղդատել իր կնոջը անգլիերէնին հետ։

— Ճի՞շդ է որ Օքսֆորտ գացած եմ տարիներ առաջ, բայց մոռցած եմ լեզուն, բացատրեց իշխանը։

Սըր Ուիլեըմ. — Րասփութինը ձեր բնակարանը հրաւիրեցիք պատրուակելով թէ պիտի ներկայացնէիք ձեր տիկնոջ։ — Այո՛։

Իշխանը յայտնեց որ իր գիրքը թարգմանուած է եօթը կամ ութ տարբեր լեզուներու։

— Հետեւաբար ճշմարտութիւնը պատմած էք ամբողջ աշխարհին։ — Այո՛։

Փաստաբանը իշխանին գիրքէն կարդաց հատուած մը ուր այս վերջինը կը խոստովանի թէ իր կինը Ղրիմ էր այդ օրերուն, բայց որովհետեւ Րասփութին երկար ժամանակ փափաքած էր ներկայանալ անոր, գիտակցօրէն այդ պատրուակը շահագործած էր, որպէսզի կրօնաւորը չմերժէր հրաւէրը։

— Կարեւոր թուական մըն է Աւստրիոյ Արքիդուքս Ֆէրտինանտի սպանութիւնը (յունիս 1914) այնպէս չէ՞։ — Այո՛։

— Այդ շրջանին դուք Անգլիա՞ էիք իշխանուհիին հետ։ — Այո՛։

Թարգմ. Ժ.Մ.

(4) (Շար.)

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՔԱՄԱՐԵԱՆ Կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Շավիլի «Արղութեան» խումբի բոլոր ընկերները վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին սովորական հաւաքատեղին (Շավիլ)։ Ներկայանալ անդամատետրով։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան Կոմիտէի պատասխանատու ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյժամը 8.30ին Ակումբին մէջ։

Գաւառ

ՏԷՍԻՆԻ Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Քրիստափոր, Ռոստոմ եւ Զաւարեան խումբերու ընկերները վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին սովորական ժողովատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՌՕՄԱՆԻ «Անդրանիկ» խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Ներկայանալ անդամատետրով։

ԱՆՏՕԲ Ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ կեփին եւ կշիռք խումբերու բոլոր ընկերները վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Դուրեան Գրադարանը։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց Միութեան Փորթ տ'Իթալիի մասնաճիւղի Վարչութեան Օժանդակ Տիկնանց Միութեան թէյասեղանը տեղի կ'ունենայ Այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 13, Rue Pierre Curie, Պ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆի սրահին մէջ։ Գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Սիրայօժար մասնակցութեամբ ԿԻՆՏՈՅԻ։ Կը նուագէ Թառիստ ԱՐՓԱՐ։ Տեղի պիտի ունենան կովկասեան պարեր։ Տեղի կ'ունենայ պարգեւաբաշխութիւն։

Տախքերու մասնակցութեան համար մուտք 3 ֆր.։

ԲԱՑՄԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՋԷՆԿԻԼԷՐՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Այսօր շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Հայ Ակումբին մէջ
կը ներկայացուի՝ ԲԱՐԵԿԵՆԴԱՆԻ ԱՆԿՈՒՏԻՆԵՐԸ

երգ, նուագ, արտասանութիւն։ Մուտքը՝ ազատ է։

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Այսօր շաբաթ երեկոյ ժամը 9.30էն մինչեւ լոյս

Brasserie Colbertի սրահներուն մէջ

կը ներկայացուի «ՀԻՆ ԱՍՏՈՒԱԾՆԵՐ»էն տեսարան մը

կ'երգէ Օր. Ի. ՊԻՒԼՊԻՒԼԵԱՆ (փարիզէն)

Արտասանութիւն, ծրի քոթիյեոն եւլն.։

Նուագախումբ՝ ղեկավարութեամբ Armand Guyի

Մուտք՝ այրերու 15 ֆրանք, կիներու՝ 12 ֆրանք։

ԿԱՆՈՆԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐ

0000

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԱՒԱՔԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԱՀԱՆԻՆ ՄԱՍՆԱԿՑԵԼՈՒ ԻՐԱՒՈՒՆՔՈՎ

ՑԱՆԿ ԹԻՒ 17

ԱՆԻԷՌ, Արամ Ամիրխանեան։
ԱՐԼ, Եդուարդ Պետիկեան։
ԱԼՖՈՐՎԻԼ, Աղասիկ Պէրպէրեան։
ԱԼՖՈՐՎԻԼ, Մասիս Այնեան։
ՆԷՎԵՐ, Զաքրեան։
ՕՇ, Ռոզ Յարութիւնեան։
ԱՐՔԷՕՅԼ, Եէմէնիճեան։
ՎԻԷՆ, Մարկոս Նաճարեան։
ՖՕՆԹԸՆԷՅ ՍԻՒՐ ՊՈՒԱ, Աւետիս Գալֆաեան։
ՀԵՐԻՔՈՒՐ, Մուրատեան։
ԺԱՆԹԻՅԵԻ, Խաչատուր Պալեան։
ՇԱՎԻԼ, Մ. Մանուշակեան։
ՔԼԱՄԱՌ, Սարգիս Գզիրեան։
ՓԱՐԻԶ (8), Փրոֆ. Աղանանեան։
ՄԻՐԱՄՈՆ, Ռ. Սարեան։
ՓԱՐԻԶ (16), Հմայեակ Խոսրովեան։
ԱԼՖՈՐՎԻԼ, Մկրտիչ Տէմիրճեան։
ՓԱՐԻԶ (3), Լեւոն Պապօեան։
ՓԱՐԻԶ (19), Արշակ Արզումեան։
ԻՍԻ, Սարգիս Գորգիկեան։
ԱՆՏԻՈՔ, Տօքթ. Ս. Մատթէոսեան։
ՓԱՐԻԶ (19), Գարլօ Ագեան։
ՇԱՍ, Ս. Թորոսեան։
ՄՕՐԻՍԹԷԼ, Վահան Պօղոս։
ՆԱՆԹ, Գ. Ստամպուլեան։
ՆԻՍ, Խ. Պանտէզեան։
ԼԻԷԺ, Ա. Բուջինեան։
ՇԱՍ, Պօղոս Ապրազեան։
ԱՆԻԷՌ, Համբարձում Գարեեան։
ՌՈՒԷՅԼ, Հրանտ Մկրտիչեան։
ՊՕՊԻՆԵԻ, Սարգիս Աբրահամեան։

ՑՈՒՑԱՏԻՏՐ

ՇԱՎԻԼԻ Եկեղեցական Ընկերակցութեան ընդհ. ժողովը մեծամասնութիւն չգոյանալուն համար յետաձգուած էր այսօր Շաբաթ գիշեր ժամը 8.30ին նոր մանկապարտէզի սրահին մէջ։ Ներկաները մեծամասնութիւն պիտի համարուին։ Օրակարգ.— Հաշուետուութիւն եւ ընտրութիւն նոր վարչութեան։

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ Այգ. Երիտասարդաց Միութեան ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին Ֆլօրիա ճաշարանին մէջ 61, Mr. le Prince։ Կը խօսի՝ Տքթ. Ա. Պօղոսեան առողջապահութեան մասին։ Մուտքը՝ ազատ է։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Բարձր Հայքի Հայր. Միութեան Վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ անդամ եւ ոչ անդամ բոլոր հայրենակիցները վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին 37 Bld. Dugomier, Պար Կլօպի սրահը։

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ եւ մասնակցութեամբ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷՆԵՐՈՒ եւ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ

ԱՅՍՕՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին

84, Rue Chape, Salon ՊՕՆ ԹԷԱԹՐԸԻ մէջ

կը նախագահէ՝ ընկերուհի Ն. ՔԻՊՐԻԹՃԵԱՆ

կը խօսին ընկերներ՝ Պ. ԺԻՒՍԵԱՆ եւ Հ. ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

գեղարուեստական բաժին։ երգ, արտասանութիւն եւ նուագ։

իր մասնակցութիւնը կը բերէ Հ. Ռ. Մ. ՎԱՀԱԳՆԵԱՆ նուագախումբը։

Մուտքը ազատ է։

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ՝ ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕԻ ՎՌԱՄԵԱՆ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ եւ մասնակցութեամբ՝ ԱԻՏՕ ԽՈՒՄԲԻՆ եւ տեղւոյն Հ.Յ.Դ. ՊԱՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին

Պար վէնսէնի սրահին մէջ, 20 Շըմ ն տը լա Մատրակ

երգ, արտասանութիւն եւ կենդանի պատկեր։ Մուտքը ազատ է։

■■■■■■■■■

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ, ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ի ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած՝ ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ ԱՐԾԻՒ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ 7

ներկայ կ'ըլլան ընկերներ՝

ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ, ՊԱԼԱՅԵԱՆ, ԳԵԻՈՆԵԱՆ։

Պուրկ-լա-Րէն, Place Condorcet, Salle de Banquetի մէջ։

Տախքերու մասնակցութեան համար 2.50 ֆր.։

Porte d'Orléansէն առնել 88 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Place Condorcet Bourg-la-Reine։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

«ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18»ի 13րդ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ԱՌԹԻՒ

Նախաձեռնութեամբ ՍԱՐՍԷԼ - ԱՌՆՈՒՎԻԼ - ԿՈՒՍԷՆՎԻԼԻ «ՎԱՐԴԱՆ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ

վաղը կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 2ին

Առնուվիլ, Salle Callémantի մէջ (կայարանին դիմաց)

կը ներկայացուի՝ ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

Կը խօսի՝ ընկեր Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ

Մուտքը 5 ֆրանք։

Ֆր. Կարմիր Խաչի Օրը Վիէնի մէջ

կազմակերպուած՝ ՎԻԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Ռ. Ա. Կ-Թեան սրահին մէջ

Կը խօսի՝ ՕՐ. ՔՕՇԵԱՆ (հրաւիրուած Փարիզէն)

ճոխ գեղարուեստական բաժին։ Լիոնէն հրաւիրուած է Պ. Ե. Քէրըքճեան, իր ճագով եւ պանծայով։ կը պարէ նաեւ փոքրիկն Պետօ։

Մուտքը՝ ազատ է։

Երեկոյթ Ֆր. Կարմիր Խաչի Օրուան առթիւ

Նախաձեռնութեամբ՝ Ֆր. Կ. ԽԱՉԻ ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆԻ Մասնաճիւղին կողմէ

Այսօր շաբաթ երեկոյ ժամը 7.30ին

Սալ Ժան Տ'Արքի մէջ (Րիւ Միզըրօն, թիւ 6, Շավանելի մօտ)

Կը խօսի՝ ՕՐ. ՔՕՇԵԱՆ (հրաւիրուած Փարիզէն)

երգ, արտասանութիւն։ Հայկական տարազով գեղջկական պարեր դպրոցականներու կողմէ։ Մուտքը ազատ է։

ԴԻՄԱԿԱՒՈՐ եւ ԱՆԴԻՄԱԿ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՊՈԼՍԵՑԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

ԱՅՍՕՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9էն ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

Salon Florideի մէջ 7, rue Venture

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Opéra Comiqueէն Օր. Mireille Belgrano, Փարիզի Վարիէթէէն հռչակաւոր կատակերգակ Honoré Gabin։ Եւրոպական պարեր՝ ղեկավարութեամբ Պ. ԶԱՐԵՀ ԶԱՎՈՒՇԵԱՆի եւ M. Richardի եւ մասնակցութեամբ հռչակաւոր ՌՕՅԱԼ ՃԱԶԻ։

դիմակաւորներու տողանցք. գեղեցիկ տարազ կրողներուն արժէքաւոր նուէրներ։ ՄՈՒՏՔ 6 ՖՐԱՆՔ։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

կազմակերպուած՝ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՇՕՖԷՕՐՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

եւ մասնակցութեամբ՝ ՏԵՂԻՈՅՍ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՈՒԺԵՐՈՒ

վաղը կիրակի գիշեր ժամը 8.30ին

Sociétés Savantesի սրահին մէջ, 8 rue Danton.

Հայերէն լեզուով կը ներկայացուի՝ Ն. ՊԷՆԼԵԱՆի խաղացանկէն

«ԱՇՃԸ ՊԱՇԸ ԹՕՍՈՒՆ ԱՂԱ» (զաւեշտ)։

Գիները 15, 10 եւ 7.50 ֆրանք։

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ (73)

"ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ,,

—•—•—

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

Այդ միջոցին, Արդուինի կացութիւնը հետեւեալն էր.— 11 փետրուարին, Արտանուշի շրջանը առնուած էին մեր այն ուժերը որոնք Քուլարգեւան կը գտնուէին։ Ուշադրութեան արժանի ուրիշ դէպք մը հըլլալով, Թէշքիլաթը Մախսուսէի հրամանատար Խալիտ պէյ Շթանկէ պէյին հրամանով եկած էր Արդուին՝ որպէսզի ձշդուի այն դիրքը զոր պիտի բռնէր Թէշքիլաթը Մախսուսէն՝ թէ պաշտպանութեան եւ թէ յարձակման մը պարագային։

Աւարտած էին այն ամրութիւնները, զորս պատրաստած էին երքիմի կռնակը՝ Ռուսերուն դէմ։ Անկէ յետոյ բռնուած էին ուրիշ ամրութիւններու։ Երքիմէն յետոյ, պաշտպանութեան երկրորդ գիծը պիտի ըլլար Կիւմիւշխանէն։ Խալիտ պէյ հրամայած էր նաեւ 400 հոգինոց խումբներ փորել Փուլէթի մէջ։ Շավշէթի շրջանին մէջ կային 200 հոգի՝ Սապիթ պէյի հրամանին ներքեւ։ Վերջինը, իր այդ ուժով, եկած էր Քէմալ պէյի քով։ Ատոր վրայ, Քէմալ պէյ որոշած էր Անըէլմայի կողմերը յարձակիլ Ռուսերուն վրայ։

Այս պատրաստութիւնները կը տեսնէին վանելու մօտ Ռուսերուն այն յարձակումը որուն կը սպասէին։ Ու ամէն րոպէ կը սպասէին անոնց յարձակման։ Հոս ու հոն կարելի էր հանդիպիլ անոնց հետախուզական թեւերուն։ Օրինակ, հետախուզական թեւերէն ալ տեսնուած էր Պասմաճը օղլու կամուրջին վրայ։ Կրակ բացուած ըլլալով, այդ թեւի հեծեալները իրենց ձիերը լքած ու փախած էին։ Այդ օրերուն, Տօքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյ Կարինէն Եուսուֆէլի վերադարձած էր։ Անկէ կը վարէր Թէշքիլաթը Մախսուսէի գործերը։ Այդ միջոցին, հարկ էր երկուքի բաժնել այդ գործերը։

Առաջին՝ թշնամիին դիմադրաւել. երկրորդ՝ զբաղիլ Թէշքիլաթը Մախսուսէին փախստականներով։ Որովհետեւ, վերջերս փախստականներու թիւը շատցած էր։ Ասոնց գլխաւորներէն՝ Զոր գիւղացի Քարա Վասըֆ Օղլուներն ու Զալուշ օղլուները փետրուար 11ին, Իշհանոտայի կառավարատունը կոխելու յոյսով, յարձակած են կամուրջի պահականոցին վրայ՝ առնելէ մը ի վեր իրենց գիւղը պահուըտած փախստականներուն հետ։

Սակայն, մեր չէթէները, որոնք լուր էին առած թէ փախստականները պիտի գան, պառկած են պահականոցին շուրջի փոսերուն մէջ, ու հոտ մղած են զանոնք։

Ասոնցմէ զատ, բազմաթիւ փախստականներ կային նաեւ Օֆէր գիւղին մէջ։ Վախնալով որ, միւնները եւս ասոնց հետ միանալով մեծ ուժ մը կը կազմեն, Տօքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյէն կը խնդրուէր Եուսուֆէլիէն անմիջապէս ջոկատ մը ղրկել՝ պահականոցէն վանուած փախստականներուն փախուստի գիծը կտրելու համար։

Բայց, այն պահուն երբ թշնամի ուժերը չափազանց կը նեղէին մեր ճակատը, կարելիութիւն չկար փախստականներով զբաղելու։ Այդ միջոցին, Խոփէն ու Իսքարիշի շրջակայքը ամբողջովին կը գտնուէին թշնամիին ձեռքը։

Մեր այն ջոկատները որոնք հոն կը գործէին, կը նահանջէին թշնամի ուժերուն առջեւ։ Րիզա պէյի ճակատին վրայ կատարուած յարձակումները որ եւ է օգուտ չէին տուած։

Այս կացութեան մէջ, անկարելի էր որ Շթանկէ պէյ երկար ատեն Արդուին մնար։ Որով, Շթանկէ պէյ, փետրուար 14ին իր զինուորներով շարժած էր դէպի Մուրկուլ։ Հոն պիտի ջանային թշնամին ետ մղել։

×

Շթանկէ պէյ, շարժելէ առաջ, Արդուինի հրամանատար նշանակած էր Միլօի վաշտային հրամանատար Հագը պէյը։ Անհրաժեշտ վայրերը պաշտպանելէ վերջ, վերջապէս նահանջի վայրը Իշհանը պիտի ըլլար։ Բանակէն տրուած հրամանագրով՝ Շթանկէ պէյին կը յանձնարարուէր միասին առնել Մուրկուլի ջոկատը ու մեկնիլ, բայց, Շթանկէ պէյ յիշեալ ջոկատի հրամանատար Հաֆըզ Սիւլէյման էֆէնտիին յայտնած էր թէ ջոկատը պիտի թողու Մուրկուլի մէջ եւ այնպէս պիտի մեկնի։ Շթանկէ պէյ, Արդուինէն Մուրկուլ մեկնած ատեն, Կաֆուր էֆէնտիի չէթէն կը կռուէր Խոփէի ճակատը։ Կաֆուր էֆէնտի չափազանց քաջ ըլլալով հանդերձ, չկարենալով դիմադրաւել ուժեղ թշնամիին առջեւ, սկսած էր կամաց կամաց նահանջել։ Բայց, նահանջի միջոցին ալ իր քաջութիւնը պահած էր։ Այնքան որ՝ ի վերջոյ ծանրապէս վիրաւորուած էր։ Վէրքը ծանր ըլլալով՝ չէր կրնար շարժիլ։ Իր չէթէի մարդոցմէն մէկը չկար իր քով, որ զինքը վերցնէր։ Հիմա, խեղճ Կաֆուրը իր պառկած տեղէն կը տեսնէր Ռուսերուն մօտենալը, կը հասկնար թէ գերի պիտի իյնայ ու պիտի գնդակահարուի, եւ, մահուան վախէն մղուած՝ կը պոռար.

— Ընկերներ, թշնամին կուգայ։ Ազատեցէք զիս։ Ով որ Աստուածը կը սիրէ, թող առնէ զիս տանի։

Բայց, ոչ ոք կարելիութիւն կ'ընծայէր Կաֆուրի այս աղաղակներուն։ Ամէն ոք կը ջանար իր գլխուն ճարը նայիլ։ Պահ մը, երկու Ալպանացիներ, որոնք Կաֆուր էֆէնտիի չէթէին կը պատկանէին, հեռուէն կ'անցնէին։ Անոնք ալ, կ'երեւի, տեսած էին Կաֆուր էֆէնտիին վիրաւոր վիճակի մէջ պառկած ըլլալը։ Որովհետեւ, փոխելով իրենց ճամբան, դէպի անոր կողմը ուղղուած էին։

Սակայն, առնոք Կաֆուր էֆէնտիի թշնամին էին, եւ ոչ թէ բարեկամը։ Անոր հանդէպ մեծ ոխ մը ունէին։ Այդ պատճառաւ, Կաֆուր էֆէնտի, տեսնելով որ իրեն կը մօտենան, ըսած էր՝

— Խնայեցէք, զիս մի թողուք թշնամին ձեռքը։ Հոս վրէժ լուծելու տեղը չէ։ Մեր թշնամին հասարակաց թշնամի է։

(Շար.)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Օրտուցի Նշան Յովհաննէսեան, 27 տարեկան, հօր անուն Կարապետ, որ 1 ու կէս տարի առաջ կը գտնուէր Շամ (Իպէք)։ Յովհաննէսեան բաղդորդել իր եղբօր Յովհաննէս Յովհաննէսեանի, 30, rue Léoforos Vasileou Yorghiou Salonique, Grèce.

■■ LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ■■

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԿԻՐԱԿԻ 11 ՄԱՐՏ

DIMANCHE 11 Mars 1934

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

10 ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2442

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԱՆԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԸ ԵՒ ԻՐ ԴԱՒԵՐԸ

— oo —

ԽՄԲ. — «Միացեալ ճակատ»ի ապետները տակաւին չարտատպեցին Աթէնքի հոգեւոր հովիւ Մազլըմեան եպիսկ.ի հռչակաւոր «ժուռնալ»ը: Ո՛չ ալ ո՛ր եւ է կարծիք յայտնեցին այդ մասին:

Սպասելով այդ արտայայտութեան, ստորեւ կ'արտատպենք Յունաստանի մեր երկու պաշտօնակիցներուն վերջին խմբագրականները, որոնք աւելի կը յուսաբանեն կատարուած արարքին անբարոյականութիւնը.—

Աթէնքի «Նոր Օր»ը կը շեշտէ մարտ 4ի խմբագրականով, «Ներէ՛, իրեն, Տէ՛ր» խորագրին տակ.

— «Ազգերու պատմութեան մէջ չգրուած բարոյական ոճիր մը գործուեցաւ, հայ եկեղեցականի մը կողմէ: Կարապետ եպիսկոպոս Մազլըմեան, իր ստորագրութեան տակ, իր հոգեւոր պաշտպանութեան ներքեւ գտնուող հօտին մէկ մասը՝ իբր ոճրագործ, իբր խռովարար, իբր գաղութին խաղաղութիւնը խանգարող տարր ներկայացուց կառավարութեան եւ հելլէն հանրային կարծիքին:

Յունահայ գաղութի մէջէն թէեւ եթէ երեսուն հազար ընդունինք, առ նուազն քսան հազարը կը պատկանին Մազլըմեանի որակած ոճրագործ եւ խռովարար տարրին, որուն ձեռքին մէջ կը գտնուին յունահայ գաղութի ուժ թաղական խորհուրդներէն հինգը:

Մեր պատմութեան մէջ աննախընթաց է այս դէպքը: Կարելի չէ երեւակայել Հայ մը, այն ալ բարձրաստիճան եկեղեցական, որ իր ստորագրութեան տակ, իր հօտին մեծամասնութիւնը յաչս կառավարութեան կասկածելի եւ անվստահելի ցոյց տայ, պահանջելով անոր «ջախջախումը» եւ պատժուիլը:

Մազլըմեան եպիսկոպոս Հա՞յ է, թէ հայութեան թշնամի: Ապահովաբար վերջինը, որովհետեւ հելլէն շրջանակներն անգամ գայթակղած են իր մատնութենէն, ըսելով թէ նամակը որ ուղղուած է վարչապետին, վայել չէ բարձրաստիճան եկեղեցականի մը, որ կը յանդգնի խօսիլ գաղութին անունով:

Գաղութը մէկ մարդու պէս կեցաւ Մազլըմեան եպիսկոպոսի դաւաճանական արարքին դէմ: Անոնք որ կուսի դրօշ պարզած էին Դաշնակցութեան դէմ, անոնք՝ որ եպիսկոպոսի կողքին կեցած էին, մեզի դէմ ճիհատ յայտարարելով, այսօր բռունցք կը ճօճեն այս գաղութին մեծ փորձանքին դէմ, պահանջելով անոր պաշտօնազրկումը:

Ամօթ իրեն, որ փողոցային գրպարտութիւններու դիմեց՝ Հայ մեծ կուսակցութիւն մը ամբաստանելու համար:

Ամօթ իրեն, որ խաչի փոխարէն դաշոյնով մարտահրաւէր կը կարդայ ժողովուրդի մէկ մասին, որ հազարաւոր զոհեր տուած է հայ ժողովուրդի ազատագրութեան համար:

Մեզի ուրիշ բան չի մնար ընել, եթէ ոչ դիմել իր չհաւատացած Աստուծոյն, խնդրելու համար, որ ներէ իրեն, գործած մեծ եւ աններելի ոճիրին համար, որ մեր պատմութեան մէջ խոշոր տառերով պիտի արձանագրուի իբրեւ դաւաճանական արարք:

Ներէ իրեն, Տէր, այս անքաւելի մեղքը, այս հրէշային ոճիրը, այս աննախընթաց անկումը: Ներէ, որպէսզի իր խղճին հետ գործ ունենայ, զղջաւութեան մէկ բոպէին անձնապանութեամբ քաւելու համար իր գործած ոճիրը»:

Իսկ Սելանիկի «Հորիզոն»ը երկար խմբագրականի մը մէջ (ԴԱՏԱՍՏԱՆ) պատռելով Մազլըմեանի դիմակը, ուշադրութեան կը յանձնէ հետեւեալ իրողութիւնները (6 մարտ).—

1. Մազլըմեան, որ տակաւին հելլենական գրաւման շրջանին, Պանտրմաէն, իբրեւ վտանգաւոր ու կասկածելի մէկը աքսորուեցաւ Պոլիս, գրաւման շրջանի հրամանատար Պ. Թավուլարիսի կարգադրութեամբ Յունաստանն ապաստանելէն վերջ ինկաւ ուղղակի համայնավարներուն գիրկը: Ծանօթ է այն սերտ կապը, զոր անիկա պահեց Աթէնքի այդ ատենուան դեսպան Ուստինովի հետ, պաշտօնական թէ անպաշտօն կերպով: Երեւոյթները փրկել իսկ չուզեց ան: Եւ երբ, 28 նոյեմբեր 1926ին, Հայաստանի խորհրդայնացման 6րդ տարեդարձին առթիւ, աթենական «Քիվէլի» թատրոնին մէջ, խորհրդային դեսպան Ուստինովին հետ կողք կողքի նստաւ, անոր ներկայութիւնն իսկ առիթ ընծայեց արտաքին նախարարութեան այդ շրջանի մամլոյ դիւանի տնօրէն Պ. Ն. Մօսխոփուլօսին, որպէսզի երկու օր յետոյ կիսապաշտօնական օրկան «Մէսաժէ տ'Աթէն»ի մէջ ձաղկէ այդ հաւաքոյթը եւ յայտարարէ թէ «Քիվէլի թատրոնին համախմբումը հայրենասիրական եւ ազգային պարզ տօնախմբութիւն մը ըլլալու տեղ, չափազանց նեղմիտ համայնավարական ցոյց մը եղաւ»:

2. Մազլըմեան, Սելանիկի մէջ ալ ունեցաւ պատմութիւն մը, որ անջնջելի խարանով մը կը ծածկէ անոր ճակատը, մինչեւ այսօր: 30 հոկտ. 1927ին էր որ անիկա, հակառակ եղած բազմաթիւ ազդարարութեանց, ելաւ եւ խօսեցաւ: Ու դիմաւորեցաւ տեղական հելլէն մամուլին միահամուռ համազարկով, իբրեւ համայնավար գրգռիչ մը: Այս առթիւ շատ բան գրուեցաւ անոր մասին: «Տեղւոյս ողջամիտ Հայերը չեն կրնար լռել Մոսկուայի կամքին», յայտարարեց «Նէա Ալիթիա»ն: «Հայ արքեպիսկոպոսը դէշ գործունէութիւն մը ունեցած է անցեալին մէջ, Հայերու միջեւ», գրեց «Վալքանիօն»: Եւ «Մաքէտօնիա»ն, պատասխանելու համար մոլորած թերթի մը համակրանքին Մազլըմեանի հանդէպ, զոր «հելլենասէ՛ր» էր հռչակեր, հարցուց թէ «երբէ՞ն ի վեր հելլենասիրութիւնը կը ծաղկի բոլշեւիկներուն մօտ»... Եւ, Մակեդոնիայ ընդհ. կուսակալութիւնն ու Գ. Զօրաբանակի հրամանատարութիւնը, որոնք վաւերական տեղեկութիւններ ունէին Մազլըմեանի «եկեղեցական» ափեմի տակ թաքնուած խորհրդաւոր առաքելութեան մասին, չհանդուրժեցին անոր ներկայութեան Սելանիկի մէջ: Հիմնուած այդ պաշտօնական տեղեկութեանց վրայ, որոնց թղթածրարը մինչեւ այսօր ալ կը մնայ ընդհ. կուսակալութեան մօտ, կառավարութիւնը, 11 նոյեմբեր 1927ին, վռնտեց զայն Սելանիկէն, ինչպէս պիտի վռնտէր հանրային անդորրութեան համար վտանգաւոր համարուած որ եւ է մէկը:

3. Սելանիկի մէջ առած այս դասէն յետոյ ալ սակայն Մազլըմեանին խելքը գլուխը չեկաւ: Անիկա շարունակեց բացէ ի բաց կապ պահել բոլշեւիկ դեկավարներուն հետ, Յունաստանի մէջ: Խորհրդային դեսպանատունը ջուրի ճամբայ դարձուցեր էր ան:

«Հորիզոն» յետոյ կը պատմէ թէ Մազլըմեանն էր որ կը տարածէր Երեւանի «Ազատ Եկեղեցի» կոչուած աղանդին թերթը, որ սահմանուած էր Հայ Եկեղեցին քանդելու, թէ 1927–1928ին, մէկ տարուան ընթացքին տուած է 15 «ժուռնալ»ներ՝ կուսակցականներու դէմ, աքսորելիներու ցանկ մըն ալ ներկայացնելով եւն.:

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

ՏԱԼԱՏԻԷ ԵՒ ՔԻԱՓ ԴԷՄ ԴԻՄԱՑ

▪▪▪▪▪▪▪▪▪

ՓՈԽԱԴԱՐՁ ՄԵՂԱԴՐԱՆՔՆԵՐ ՔՆՆԻՉ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻՆ ԱՌՋԵՒ

— —

ԵՐԿՈՒՔՆ ԱԼ ԿԸ ՊՆԴԵՆ ԻՐԵՆՑ ԸՍԱԾԻՆ ԵՒ ԼՍԱԾԻՆ ՎՐԱՅ

Ուրբաթ օր, փետրուար 6ի դէպքի խորհրդարանական քննիչ յանձնաժողովը լսեց նախարար վարչապետ Պ. Տալատիէն, անոր ներքին նախարարը՝ Ֆրօ եւ ուրիշ վկաներ: Կարգ մը լուսաբանութիւններ կատարելու համար, միջանկեալ դէմ դիմաց հանուեցան նախորդ վարչապետը եւ ոստիկանութեան նախորդ վերատեսուչը, Պ. Քիափ, որ լսուած էր քանի մը օր առաջ:

Պ. Տալատիէ յայտարարեց թէ փետրուար 6ի ցոյցին մէջ կարգ մը տարրեր կ'ուզէին խուժել դէպի երեսփ. ժողով եւ բռնութիւն ի գործ դնել: Անոնց նպատակն էր նաեւ Էլիզէի պալատը երթալով, ճնշում բանեցնել հանրապետութեան նախագահին վրայ: Այս առթիւ կարգ մը մեղադրանքներ ուղղեց Պ. Քիափի, առանց կասկածի տակ դնելու անոր ուղղամտութիւնը: Պնդեց թէ հեռաձայնով խօսակցած ատեն, Քիափ յայտարարած էր թէ փողոց պիտի իջնէ: «Զորեքշաբթի օր խորհրդակցեցայ Պ. Քիափի հետ: Գլխաւոր հոգս էր այն տպաւորութիւնը տալ երկրին թէ կառավարութիւնը վճռած է ամբողջովին բանալ Սթավիսքիի պալարը, վերահաստատելու համար վստահութիւնը երկրին մէջ եւ Ֆրանսայի հեղինակութիւնը՝ արտասահմանի մէջ: Նոյն օրը ներքին եւ դատական նախարարներուն հետ ալ խորհրդակցեցայ Սթավիսքիի գործի մասին: Իմ գլխաւոր հոգս էր բոլոր հարցաքննութիւնները կեդրոնացնել Փարիզի մէջ, աւելի արագ չարժելու համար: Խնդրեցի որ ինծի յանձնեն Սթավիսքիի թղթածրարը, անձամբ քննելու համար: Հինգշաբթի օրը նորէն տեսնուեցայ դատական նախարարին հետ որուն հետ կարգադրեցի քննիչ յանձնաժողովի խնդիրը:

Հինգշաբթի օր ինծի բերին Սթավիսքիի թղթածրարը եւ պահանջեցի Փլիթասի, Մոսէի եւ Լըքուվէի տեղեկագիրները: Տարօրինակ բան, հարկ եղաւ վերջին երկու տեղեկագիրներուն համար սպասել մինչեւ յաջորդ օրը, ուրբաթ իրիկուն: Անմիջապէս ուսումնասիրեցի զանոնք եւ երեւան եկաւ որ փոխանակ անմիջապէս ճեղքելու պալարը, ճիշդ հակառակն եղած է»:

Շարունակելով իր յայտարարութիւնները, Պ. Տալատիէ դիտել տուաւ թէ Սթավիսքին 1931ին, ամէն պարագայի մէջ, 1933ին ձերբակալուած պիտի ըլլար, եթէ ոստիկանութիւնը արագ չարժած ըլլար: «Ինծի յանձնուած տեղեկագիրներէն եզրակացուցի թէ անհրաժեշտ է նոր վարիչներ նշանակել երեք կարեւոր պաշտօններու համար: Ես կատարեցի այդ փոփոխութիւնները (ոստիկանութեան վերատեսուչ, ապահովութեան տեսուչ, ընդհ. դատախազ): Մոսէի տեղեկագիրը կը ցուցնէր թէ դաղտնի ոստիկան Բուղէն երեք տեղեկագիրներ յանձնած է դատական ինքնութեանց բաժնի վարիչ Պ. Կիշարի եւ Պ. Քիափի, բայց ոչինչ եղած է»:

Քննիչ ատեանը Տալատիէն եւ Քիափը դէմ դիմաց հանեց այս յայտարարութեան համար, այլ հեռաձայնի խօսակցութեան առթիւ:

Տալատիէ.— Որոշումս տալէ յետոյ, խնդրեցի հեռախօսին գլուխը կանչել Պ. Քիափը: Աւելի քան մէկ քառորդ ժամ պէտք եղաւ, մինչեւ որ բարեհաճեցաւ գալ: Նպատակս էր հաղորդել որոշումս եւ բացատրութիւններ տալ մասնաւոր խօսակցութեան մը մէջ: Խնդրեցի որ գրասենեակս գայ: Պատասխանեց թէ տկար է եւ չի կրնար գալ: Այն ատեն ստիպուեցայ հեռախօսով յայտնել ըսելիքս: Ցանկարծ չափազանց բուռն լեզու մը գործածեց, ինչ որ անթոյլատրելի էր: Երբ Լէփինը՝ մեծ վերատեսուչը Ալժերիոյ կուսակալ նշանակեցին, համակերպեցաւ: Պ. Քիափի խօսեցայ Մարոքի մասին, բացատրելով պաշտօնին կարեւորութիւնը: Պատասխանեց բիրտ մերժումով մը: «Երբե՛ք, կը մերժե՛մ: Կ'անպատուէ՛ք զիս»: Դիմեցի քաղաքացիական զիտակցութեան եւ պնդեցի: Պ. Քիափ պատասխանեց.— «Կը մերժեմ. փողոցը պիտի գտնէք զիս»: Ահա ինչ որ լսեցի: Պ. Քիափ երկու ձեւով կը պատմէ այս խօսքը, մէկը՝ այն իմաստով թէ «փողոց պիտի իջնէ քաղաքային տարազով», միւսը՝— «գժբախտ պիտի ըլլամ, փողոց պիտի իյնամ»: Ես ձեզի բացէ ի բաց կ'ըսեմ ինչ որ լսեցի: Մնացեալը գիտէք»:

Քիափ.— Եթէ ըսած ըլլայի թէ փողոցը պիտի գտնէք զիս, պաշտօնէ պիտի արձակէիք եւ Մարոք չպիտի ղրկէիք:

Տալատիէ.— Տակաւին կը լսեմ ձայնը եւ բառերը: Դուք ըսիք,— «փողոցը պիտի գտնէքզիս», գրգռուած շեշտով մը: Ըսել կ'ուզէիք թէ փողոցը պիտի գտնուիք առանց որ եւ է պաշտօնի՞:

Քիափ.— Անշուշտ: Այդ էր որ ըսել կ'ուզէի:

Նախորդ վարչապետը հերքեց իր ներքին նախարարին դէմ եղած ամբաստանութիւնները.— իբրեւ թէ մարտական խումբեր կազմել կ'ուզէր եւայլն: Այս առթիւ ալ հակասութեան մէջ բռնուեցան Պ. Քիափի հետ:

Ֆրանսա կը մերժէ վար դնել զէնքերը

Արտաքին նախարարութիւնը հրատարակութեան տուաւ իր փետրուար 10ի ծանուցագիրը, իբրեւ պատասխան զինաթափութեան խորհրդաժողովի նախագահին հարցումներուն: Միեւնոյն ատեն հրատարակուեցաւ նաեւ գերմանական յուշագիրը (18 դեկտեմբեր), որ կը պահանջէր կատարեալ հաւասարութիւն սպառազինութեանց, մինչեւ 300,000 զինուոր եւայլն: Ֆրանսական ծանուցագիրը կը մերժէ կրճատել իր սպառազինութիւնները, եթէ այդ կրճատումին պիտի յաջորդէ Գերմանիոյ անմիջական վերազինումը: Յետոյ, կը պնդէ որ կանոնաւոր բանակներու չափը որոշուած ատեն, նկատի առնուին նաեւ մարտական կազմակերպութիւնները, ինչպէս են հիթլէրական «հարուածային վաշտերը» որոնց թիւը կը հասնի 2,500,000ի: Ու վերջապէս, բացարձակ պայման կը դնէ երաշխաւորել Ֆրանսայի ապահովութիւնը եւ յանձնառութիւններ ստանձնել որ եւ է նախայարձակման դէմ: Միեւնոյն ատեն, ծանուցագիրը կը թելադրէ արագ չարժիլ, քանի որ կարգ մը ազգեր սկսած են վերազինուիլ, հակառակ միջազգային դաշնագիրներու:

Մէկ խօսքով, զինաթափութեան խնդիրը յանգած է կատարեալ անելի մը, քանի որ երկու կողմերն ալ կը պնդեն իրենց տեսակէտներուն վրայ:

—•—•—

ՍԱՄԱԹԻԱ (Պոլիս) եկեղեցական կալուածները աճուրդի տակ առնուեցան, 315 ոսկի պարտքի մը համար: (Ամբողջը 2000 ոսկի էր, եւ մաս մաս կը վճարէին):

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԴԱՏԵԱ՛, ՏԷՐ

— :-: —

Մեր եկեղեցական գրականութեան մէջ սիրուած եւ կրկնուած խօսք մըն է այս,— Դատեա՛, Տէ՛ր:

Արդարեւ, ըստ քրիստոնէական աւանդութեան, միակ դատաւորն է ինք՝ Աստուած:

Ետքէն սովորութիւն եղաւ, սակայն, որ մարդիկ ալ դատաւոր ըլլան, բայց միայն այրերը: Նախանձեցա՞ն կիները,— ամէն տեղ մտան, սրճարան, զբօսարան, խաղարան, պէտք էր որ մտնէին նաեւ դատարան: Արդէն իսկ կարգ մը երկիրներ արտօնած են կիներուն պաշտօնավարել իբրեւ դատաւոր: Եւ կ'ըսուի թէ կին դատաւորները աւելի լաւ կը դատեն քան այր դատաւորները: Կը հասկնամ,— զաւկի խնդրի մը մէջ մայրն է որ պիտի խօսի եւ վճիռը արդար է անպայման: Բայց երբ էրիկ – կնկան խնդիր մը ներկայանայ, դատաւորուհին արդեօք պիտի վրէժ չլուծէ՞ այրէն: կին դատաւորները կ'ըսեն թէ հրաշալի միջոց մը ունին խոստովանցնելու բոլոր յանցագործները,— ժպի՛տ մը:

Ֆրանսացի փաստաբանուհի մը եւս կը կարծէ թէ կիները աւելի լաւ դատաւոր կրնան ըլլալ, քան այրերը: Եւ կը դիմէ դատական նախարարին: Կը մերժուի: Փաստաբանուհին կը պնդէ իր պահանջին վրայ եւ կ'ըսէ.— «Ֆրանսական օրինագիրքը գրաւոր է, եւ որ եւ է յօդուած չկայ որ արգիլէ կիներուն պաշտօնավարել դատարաններուն մէջ, արգիլքը պարզապէս նախապաշարում մըն է»:

— Ո՛չ, կը պատասխանէ նախարարութիւնը, 1 դեկտեմբեր 1900ի օրէնքը կ'արգիլէ կիներուն դատական որ եւ է պաշտօնավարութիւն, բայց ոչ փաստաբանութիւնը:

— Կը տեսնէ՞ք, կ'ըսեն Թուրքերը, մենք աւելի յառաջադէմ ենք, աւելի զարգացած, երբ կ'արտօնենք Թրքուհիներուն պաշտօնավարել իբրեւ դատախազ:

Եւ չեն մոռնար յայտարարելու թէ աշխարհի ամէնէն ազատամիտ դատարանն ունի միայն Թուրքիան:

Կը ճանչնա՛նք, ձե՛զ ալ կը ճանչնանք, էֆէնտինե՛ր: Թէ ձեր դատարանները որքան արդար են, հարցուցէք կողոպտուած Հայերուն, սպանուած վահագներուն: Եւ վստահ ենք որ ձեր հանըմներն ալ, այդ ճամբուն վրայ, շատ ետ չեն մնար էֆէնտիներէն:

Աշխարհի առջեւ դատաւոր հանըմներով չէ որ պիտի կրնաք մոռցնել կատարուած ահաւոր անարդարութիւն մը,— թրքական անարդարութիւնը:

Անիկա պիտի դատուի օր մը, եւ դատաւորները ոչ հանըմներ պիտի ըլլան, ոչ ալ էֆէնտիներ: Այլ միայն Եհովայի պէս վրէժխնդիր մէկը, որուն կ'ուղղէ այսօր տարագիր ժողովուրդ մը աղաղակն իր այրած սրտին.

— Դատեա՛, Տէր:

Միայն ա՛յդ արդարութիւնը կրնայ պարծենալ այս աշխարհի վրայ, բայց ոչ ձերինը:

ԱՐԱՋ

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ ԱՌՈՂՋԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԸ

Մարսէյլէն կը գրեն մեզի, մարտ 8 թուականով.—

Փրոֆ. Օտիպէռ եւ Տօքթ. Թրապիւք երէկ ամբողջ 45 վայրկեան քննեցին ընկեր Ա. Ահարոնեանի վիճակը: Հաստատեցին թէ բարւոքումը կը շարունակուի եւ թէ կարելի է Պոմոն փոխադրել հիւանդը: Միեւնոյն ատեն մեծ յոյս կայ որ վերստանայ խօսելու կարողութիւնը: Այսօր հիւանդը դարմանատունէն փոխադրուեցաւ Պոմոն, օդասուն յարկաբաժին մը, ուր պիտի շարունակուին բժշկական խնամքները:

Զայրոյթ Մազլըմեանի «ժուռնալ»ին առթիւ

«Նոր Օր»ի մէջ կը կարդանք (4 մարտ).—

Տէտէ Աղաճէն, Քասանթիէն, Քավալայէն, Տրամայէն, Սելանիկէն, Կորնթոսէն, Փաթրասէն եւ Աթէնքի գաղթակայաններէն ազգային մարմիններ, միութիւններ, հանրային կազմակերպութիւններ եւ հարիւրաւոր հայ քաղաքացիներ հեռագիրներ ուղղած են վարչապետին եւ ներքին նախարարին, բողոքելով Մազլըմեան եպիսկ.ի ծանօթ նամակին դէմ:

ՅԱՌԱՋ.— Ինչպէս կը յիշեն ընթերցողները, այդ նամակով՝ ուղղուած Յունաստանի վարչապետին՝ Աթէնքի հովիւը իբրեւ ոճրագործ կը ներկայացնէ Դաշնակցութիւնը եւ կը խնդրէ «անխնայ ջախջախել» զայն:

⁂ Ֆիքսի դէպքին քննութիւնները տակաւին կը շարունակուին: Ձերբակալուած են Արամ Կէօքճեան եւ Սահակ Պօհեմեան եւ յանձնուած են հարցաքննիչ դատաւորին:

Նախկին ձերբակալուածներէն Պ. Ցովնանեան եւ ուրիշ երկու մեղսակից ամժամապէս ազատ ձգուած են:

Սթավիսքիի վերաբերեալ դատերը Փարիզ պիտի փոխադրուին

ՊԱՀՈՒԱԾ ԳՈՀԱՐԵՂԷՆՆԵՐՈՒՆ ՄԷԿ ՄԱՍԸ ԳՏՆՈՒԵՑԱՒ

Վճռաբեկ ատեանը որոշեց Փարիզ փոխադրել Սթավիսքիի վերաբերեալ բոլոր դատերը: Փոխադրութիւնը պիտի կատարուի այս շաբթու իսկ: Այս առթիւ երեք օր պայմանաժամ տրուած է պաշտպան փաստաբաններուն: Եթէ անոնք ընդդիմանան, Պայոնի հարցաքննիչ դատաւորը առ այժմ պիտի շարունակէ իր գործը, մինչեւ որ Վճռաբեկ Ատեանը վերջնական որոշում տայ:

Նախկին նախարարներ Տալիմիէ եւ Ժիւլիէն Տիւռան Պայոն կը սպասուէին ուրբաթ օր, վկայութիւն տալու համար: Այս առթիւ հետաքրքիրներու բազմութիւն մը հաւաքուած էր կայարանը եւ դատարանին շուրջը: Բայց երկու նախարարները չերեւցան: Եւ հարցաքննիչ դատաւորը հարկադրուեցաւ հեռագիրներ տեղացնել դատական նախարարութեան:

Ի՞նչ էր պատահած.— հարցաքննիչ դատաւորը փետրուար 28ին պաշտօնական կոչնագիր մը ուղղած էր Սէնի ընդհ. դատախազութեան միջոցաւ, որպէս զի Պայոն ղրկեն երկու նախարարները: Ճիշդ այդ օրը պաշտօնանկ կ'ըլլայ ընդհ. դատախազ Փռէսառ, եւ կոչնագիրը կը մնայ դիւանական թուղթերուն մէջ: Այսինքն, երկու նախարարներն որ եւ է կոչնագիր չեն ստանար եւ հետեւաբար իրենց տեղէն չեն շարժիր...

⁂ Գաղտնի ոստիկան Պօնի առջի օր Օրլէանի քաղաքապետական վարկի դրամատան մէջ գտաւ Սթավիսքիի պատկանող թանկագին գոհարեղէններ, որոնք հոն ի պահ դրուած էին ամբաստանեալ Հայորդի կողմէ: Գոհարեղէնները երկու շարքի բաժնուած էին, մէկը՝ Նափոլէոն Գ.ի եւ Էօժէնիի մանրանկարն էր, ընդելուզուած 20 ադամանդներով, միւսը՝ կը բաղկանար 18 կտոր գոհարեղէններէ, զարդարուած՝ ադամանդներով, զմրուխտներով եւ ուրիշ թանկագին քարերով: Արժէքը՝ մէկ միլիոն փրանք: Հայոր 50,000 փրանք առացած էր գրաւի դնելով մանրանկարը, իսկ 200,000 փրանք՝ միւսներուն փոխարէն:

(Լուրերու Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑԵՂԸ ԵՒ ԻՐ ՔԱՐՏԻՍԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ԱՍԻԱՅԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԵՒՐՈՊԱ

— oo —

Դ.

Տոքթ. Մոնթանտոն երբ կ'երկարի մինչեւ Հնդկաստան՝ քննելու ժողովուրդներու ցեղակցութիւնը այդ երկրամասին վրայ, որոշ չափով ալպ – հայկական արիւն կը գտնէ դարձեալ, հիմնուած՝ ցեղաբանական ցուցանիշներու ուսումնասիրութեան վրայ:

Ըստ Րիսլէի, Հնդկաստանի ժողովուրդները ծնունդ են ցեղախառնութեան (մէթիսաժ): Այս ցեղաբանը, համաձայն երկրին եօթը շրջաններուն, եօթը ցեղերու կը բաժնէ Հնդկաստանի ժողովուրդները:

1. Տրավիտեան (հարաւային շրջան), 2. Թիպեթեւպիրմանական (հիւսիս – արեւելեան շրջան, Հիմալայայի հիւսիսային լեռնակողերուն վրայ, Նեփալի կէսը, Ասսամ), 3. Հնդեւափղան (հիւսիսային շրջան, Աֆղանիստան, Քաշմիր, Փէնճապ, Ռաճփութանա), 4. Թուրքեւիրանեան (հիւսիս – արեւմտեան շրջան, Պելուճիստան), 5. Մոնկոլեւտրավիտեան (կեդրոնական արեւելեան շրջան, Գանգէսի գետաբերանը եւ Պրահմափութրա), 6. Արիական տրավիտեան (կեդրոնական շրջան, Գանգէսի աւազանը), 7. Սկիւթական – տրավիտեան (կեդրոնական արեւմտեան շրջան, Հնդկաստանի արեւմտեան սահմանագլուխը, Կուճաբայէն մինչեւ Կոորկ):

Որո՞նք են, այս ցեղերուն մէջ, որ կը կրեն եւրոպակերպ մեծ ցեղին, մասնաւորապէս ալպ – հայկական ցեղին արիւնը:

Կարգ մը հեղինակներ Հնդեւափղանները կը դնեն ճերմակ ցեղերու կարգը, իբրեւ անկախ ճիւղ մը, բայց համապատասխան ալպեան կամ միջերկրականեան ցեղին: Ահա իր ձեւաբանական պատկերը.— Բարձր հասակ մը ունի, Հնդկաստանի ցեղային խմբակցութեանց մէջ հասակով ամէնէն բարձրն է ան, բայց փոփոխական բարձրութեամբ: Այսպէս տեղ տեղ Հնդեւափղաններու հասակին բարձրութիւնն է 175, ուրիշ տեղեր ալ՝ 166, ոչ իսկ միջահասակ ուրեմն: Այս պարագան կը հաստատէ, որ Հնդեւափղանները նոյն ծագումը չունին: Ուրկէ՞ց կ'առնեն, ուրեմն, բարձր հասակի այս ցուցանիշը: Մարդաբանական եւ աշխարհագրական տեսակէտով, Հնդեւափղանները կը միացուին Արարներուն եւ Պէրպէրներուն, շնորհիւ ցեղային կղզեակներու, որ կը ներկայացնէ իրանեւմիջերկրականեան տիպարը: Իրանեւմիջերկրականեան տարրը ցրուած կ'ապրի Աֆղանիստանէն մինչեւ Միջերկրական: Հնդեւափղաններու գանկանիշն է 72–74, իսկ Իրանեւմիջերկրականեաններունը՝ 78, եւ այս՝ պարզապէս ալպ – հայկական ցեղին անհերքելի ազդեցութեամբը, որովհետեւ կ'ապրին ալպ – հայկական ցեղին խառնուած:

Եթէ, կ'ըսէ Տոքթ. Մոնթանտոն, չուզենք ցեղային նման բաժանումները աւելցնել, այն ատեն հարկ է իրանեւմիջերկրականեան ցեղային տարրերը դասել մասամբ գորշ ցեղին (գլխաւորապէս արաբական եւ հնդեւափղանեան ենթացեղին) եւ ալպ – հայկական (գլխաւորապէս անատոլեան ենթացեղին) կարգը:

Գանք Պելուճիստանի բնակչութեան, զոր Րիսլի կ'անուանէ «Թուրքեւիրանեան»: Այս տարրը կը յատկանշուի իր միջնագլխութեամբ (մէզոսէֆալի), կամ յարաբերական կարճագլխութեամբ,— 80–81–82: Այս միջնագլխութիւնը կը միանայ ալպ – հայկական կարճագլխութեան: Որ այդ կապը ցեղակցական (ժէնէթիք) է, կասկած չկայ: Անշուշտ կարելի չէ մերժել Թուրանեան ազդեցութիւնն ալ, բայց չէ՞ որ գրեցինք թէ Թուրանեան ցայտուն կարճագլխութիւնն ալ ծնունդ է ալպ – հայկական եւ մոնկոլեան միութեան մը: Պելուճիստանի «Թուրքեւիրանեան» ժողովուրդը, որքան ալ կրած ըլլայ թուրանեան ազդեցութիւնը, դարձեալ մեծամասնութեամբ պէտք է դասել ալպ – հայկական ցեղին ասիական մէկ կամ միւս բաժանումին մէջ:

Անցնինք Հնդկաստանի արեւմտեան սահմանագլուխը, ուր կը բնակին ըստ Րիսլիի՝ սկիւթեւտրավիտեան, ըստ վիտեան տարրեր կան, որոնք ժառանդային տարրեր: Ցեղաբաններուն մեծամասնութիւնը իրանեան կը համարին զանոնք, հետեւաբար ալպ – հայկական: Այսուհանդերձ Թուրքեւտրավիտեան տարրեր կան, որոնք ժառանգորդները կը մնան երկարագլուխ նախահիւսիսային ցեղերու: Տոքթ. Մոնթանտոն կ'աւելցնէ որ սկիւթեւտրավիդեան կամ Թուրքեւտրավիդեան անուանումը գոհացուցիչ չի նկատուիր այսօր: Մեզի համար կը բաւէ ըսել թէ Սկիւթացիներն են ատոնք,— պատմութեան մէջ ծանօթ «Թուրանական – մոնկոլական» կոչուած իրենց ասպատակութիւններով,— պատմութեամբ մեզի թշնամի, ծագումով ... ազգական:

Եւ հիմա մեծ ոստում մը կատարելով դէպի Եւրոպա, արձանագրենք այստեղ թէ Հունգարներն ալ, որ մինչեւ հիմա կը ճանչցուէին իբրեւ ծագումով Թուրանեան, ըստ Տոքթ. Մոնթանտոնի՝ կը պատկանին ալպ – հայկական ցեղին կեվեննական ենթացեղին:

X

Ահա, վերջապէս, Հայերը Ասիայէն Եւրոպա ժողովուրդներու ազգական եւ ժողովուրդներու մէջ թափառական: Հայկական արիւն ենք տուեր բազմաթիւ երկիրներու եւ բազմաթիւ երկիրներ գերեզման կուտան այսօր մեզի:

Առանց մոռնալու համասերումի վարդապետութեան տեսակէտները եւ անխմաստ պարծանքով մը հայկական արեան խայտալը տեսնել ուզելու երկրէ երկիր, պէտք է հպարտութեամբ յիշատակել թէ արկածով ծնած ցեղ մը չեն Հայերը, այլ ինքնատիպ եւ թանկագին առանձնայատկութիւններով օժտուած ցեղ մը, որ իբրեւ ազգական բազմաթիւ մեծ ցեղերու ապրեր է ու կ'ապրի ամենահի՛ն օրերէն ի վեր:

Վերջացնելու ատեն, կ'արժէ այստեղ տալ Տոքթ. Մոնթանտոնի գրքին եզրակացութիւնը.—

«Եւրոպակերպ ցեղը ողողած է ամբողջ Ասիան.— Ասիոյ ցեղային հարցին լուծումը, որ առաջ այնքան դժուար կը թուէր, յստակ կը պարզուի այլ եւս մեր աչքերուն առջեւ: Եւրասիական կրկին ցամաքամասերուն վրայ, եւրոպակերպ մեծ ցեղը կը տարածուի խուրձի մը պէս, որ երեք ճիւղեր ունի,— խուրձը արեւմուտքի մէջ (Եւրոպա) կը ներկայանայ մէկ ծայրով, արեւելքի մէջ (Ասիա) երեք ծայրերով:

Հիւսիսային ճիւղը (հիւսիսային ցեղեր, նախահիւսիսային կորսուած ցեղեր, Այինեաններ) կը տարածուի հիւսիսային Եւրասիոյ ամբողջ տարածութեան վրայ, Խաղաղականէն մինչեւ Ատլանտեան, Ալթայէն եւ Կովկասէն մինչեւ բեւեռային ովկիանոս հետզհետէ համախմբուելով, տեղագրական եւ ձեւաբանական տեսակէտով, Սկանտինավիոյ ուղղութեամբ, իր եռեւը ձգելով կղզեակ մը միայն (Այինեանները) եւ քանի մը ուրիշ ցանուցրիւ վկաներ:

Կեդրոնական ճիւղը, ալպ – հայկականը, հետք չէ ձգած այնքան հեռուները դէպի արեւելք, ընդունելով որ իր բնադաւառը չի հասնիր մինչեւ Թիան – Շան լեռնաշղթան, եւ իր ցեղային տարրերը բոլորովին խեղդուած են մոնկոլեան ցեղին անդամէն, Բէեւ ձեւաբանական տեսակէտով շատ տարբեր չէր անկէց: Արդարեւ Թիան – Շան լեռնաշղթային եւ Խաղաղական ովկիանոսին միջեւ կ'իյնայ մոնկոլակերպ մեծ – ցեղին հայրենիքը, բնադաւառը, ուր կ'ապրի ան, ներկայիս, խիտ համեմատութեամբ մը: Եւ սակայն մոնկոլակերպ մեծ – ցեղը փռուած է նաեւ Եւրասիոյ ամբողջ տարածութեան վրայ, ի վերջոյ համախմբուելով, տեղագրական եւ ձեւաբանական տեսակէտով, Ծայր. Արեւելքի կողմը: Եւրասիոյ կեդրոնը, այս երկու մեծ – ցեղերը, եւրոպակերպն ու մոնկոլակերպը, իրար կը հալածեն, մէկը միւսին կոնակը կ'ելլէ յաճախ լայն տարածութեան մը վրայ: Այս երեւոյթը երբեմն կը ծանրանայ ցեղախառնումներով:

Երրորդ ճիւղը, գորշ ցեղը, իր ծագումն առնելով ծովերուն եզերքէն՝ Միջերկրականէն մինչեւ հարաւային Խաղաղական, չիման մէջ է առաւելապէս հարաւաբնակ ցեղային տարրերու, քան թէ մոնկոլակերպներուն հետ, որոնցմէ յաճախ կը բաժնուի լեռնային բարձր պատնէշներով: Սակայն ինչպէս նախահիւսիսային եւրոպակերպ ցեղատարրը, գորշ ցեղն ալ հետքեր կը ձգէ մոնկոլակերպ մեծ – ցեղին առաւելագոյն համախմբումի վայրին նոյն իսկ կեդրոնական շրջաններուն մէջ:

– Ասիական — նոյն իսկ ափերսրակած — ցեղային հարցը լաւ հասկնալու համար՝ կարեւոր կէտն այն է թէ վերջապէս, իրողութիւն է որ, Ասիոյ մէջ չկայ շրջան մը, որ կոյս մնացած ըլլայ եւ չկրէ նախաեւրոպակերպ ցեղին արիւնը»: Այդ արիւնն ունին եւ Հայերը:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՆՈՒԱԶԻ

Երեք մարտին վերջացող շաբթուն գործազուրկներու թիւն էր 349,160: Նախընթաց շաբթուն, գործազուրկներուն թիւը կը հասնէր 350,930ի: Ուրեմն վերջին շաբթուան ընթացքին թեթեւ նուազում մը կը նշմարուի, 1170 հոգի նուազ: Անցեալ սեպտեմբերէն ի վեր տեսնուած առաջին նուազումն է այս:

Անցեալ տարի նոյն այդ շաբթուն՝ գործազուրկներուն թիւն էր 331,816: Նպաստընկալ գործազուրկներու թիւը նուազած է 43 նահանգներու մէջ, աւելցած՝ 26 նահանգներու մէջ, անփոփոխ՝ 8 նահանգներու մէջ:

ԹԱՒ ՋՈՒԹԱԿԻ ՎՐԱՅ

ՄԵՂԱՑԱԳԻՐ

Ամենասիրելի Երիտասարդութիւն,
Գիտեմ, որ անդամահատ ըրի քեզ,
Կըտրեցի լեզուդ, որ լա՛լ ըլլաս,
Աչկունքդ փորեցի, որ չտեսնես պարը ծաղիկներուն,
Ականջիդ խլացուցի՝ զունկն քո,
Եւ ինչպէս շո՜ւն մ'հաւատարիմ, ենթակա՛յ,
Պարփակեցի քեզ պարկի մը մէջ,
Որ ինքզինքդ խածնես…

Բայց, այս իրիկուն, պա՛հն վերջալոյսին՝
Երբ դագա՜ղ եղաւ Ցոյսիս մէկ թեւին,
Մէկ մեղայագիր, բարբառ զղջումի՝
Թոյլ տո՛ւր, երգե՛մ քեզ, ո՛վ տրտում հոգի,
Սրտէն վիրաւոր զերթ արտոյտ մ'արի,
Պիշ – պիշ կը նայիս աչքերով բարի ···

Աւա՜ղ, նաթած դաշխուրանի մը պէս՝
Կ'արիւնիս, ո՜վ թանկագին ժառանգութիւն,
Եւ հողը, պուտ առ պուտ, կ'ըմպէ մառանիդ՝
Գինին կենսատու ···
Ինչքա՜ն հարուստ ծնար դուն, մեր դուռին մէջ աղքատի,
Ձերթ խաղամոլ մը յիմար, զքեզ տարի խաղացի,
Եւ կնճիռով դարձայ տուն ···
Առտուն,
Զկրցայ նոյն իսկ շղարշ մը գնել՝
Սուգիդ համար թանկագին···

Աւա՜ղ, երբ տառապեցար մենակեա՜ց ու կամաւոր,
Դարերը սրախողխող եղան՝ դառնութեանդ մէջ,
Դո՛ւն, որ կրնայիր դարերուն պէս, եւ դարերուն համար՝
Քանդակել զա՜հ մը՝ արեւի եւ իշխանութեան···

Ա՜խ, լա՛ց, եւ հեղեղէ՛ փանդիռն այս սգաւոր,
Զար կատուի մը պէս նանկոտէ՛ զայն,
Կրծէ՛ լարերն այս լացակամած,
Ես քու ոճրագործդ եմ, դուն՝ զո՜հն իմ յիմարութեան,
Եւ այսպէս, կը լացնես զիս···
Վա՛յ ինձ, վա՜յ ինձ,
Ես կը նմանիմ կապուելիք խենթին,
Որ նրազին դէմ՝ «փո՛ւփ»,
Եւ, յետոյ՝ հաւա՜ր՝
— Այս ի՜նչ խաւար, այս ի՜նչ խաւար ···
Կը նմանիմ՝ ոսկերչին թեռիաս,
Որ ոսկինեն իր մոխիրին մէջ խառնած՝
— Առա՜նց ոսկիի ոսկերիչ տեսա···

Բայց, կը բաւէ,
Պիտի զքեզ արձակեմ՝ կապանքներէդ ամրակուռ,
Ամօ՛թ է՝ Ամօթն,
Երբ կեանքին մէջ դո՛ւն միայն կաս,
Եկո՛ւր, դեռ առաւօտ է,
Բաշերդ բռնած եմ ահա, ո՛վ հրեղէ՜ն երիվար,
Արագ,
Զիս դէպի՛ աստղերը տար···:

(«Խ. Հ.»9 ՈՒԽՏԱՒՈՐ

X

Խ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՄՈՒՍԱՆ

Նստել էր պոէտը առանձնասենեակում,
Շփում էր մազերը, փնտռում էր յանգեր:
Այդ մուսա՞ն է արդեօք իր դուռը թակում:
— Ներս մտիր, սիրելի՛ս, ներս մտի՛ր, կեա՛նք իմ ···:

Ներս մտաւ: Զահել էր, շողշողուն մի հասակ:
— Բարեւ ձեզ, բանաստե՛ղծ,— ասաց նա հանգիստ,—
Եկել եմ զանգատուեմ, ճիշտ ժամին էլ հասայ,
Եդ ինչո՞ւ, սիրելիս, կտրուել էք կեանքից:
— Ո՞վ էք դուք,— հարցրեց բանաստեղծը մռայլ:
— Ասենք հէնց դիցուք թէ Քանաքեռզէյից ···
— Է՛··· ո՞ւնց են գործերը, գնո՞ւմ են առաջ,
Ո՞րտեղից են փորում ··· դրսի՞ց թէ ներսից:
Ու մինչ նա պատմում էր գործերի մասին մեծ,
Ու դառն խօսքերով կշտամբում էր նրան,
Ու խորհում էր պոէտը,— եկաւ ու խանգարեց՝
Հազիւ էր մուսան մօտեցել իր դրան:
Զիմացաւ պոէտը մազերով երկար,
Որ ա՛յդ էր մուսան հէնց, հէնց նա՛ էր, տկար:

Գ. ՄԱՀԱՐԻ

ԱՄԷՆԷՆ ՀԱՆՃԱՐԵՂ ԿԻՆԸ

»»» · «««

Խնամով սանտրեց մազերը, եւ ճամբորդի սրուակէն քանի մը կաթիլ բոյր սրսկեց վրան: Ուրախ զուարթ ապաքինարան հասաւ: Բժիշկը չարաթի հրաման տուած էր: Մեծ բան մը չէր ունեցածը, ջիղերը քիչ մը գրգռուած էին: Աստուած իմ, զարմանալի չէ որ մէկը երբ իբրեւ թղթակից քանի մը առաջնակարգ թերթերու, մէկ շաբթու ձեռագիր հասցնելու պարտաւորուի, ուրիշին միտքէն անցածն ու չանցածը գրէ եւ վերջապէս չջղայնոտի: Ուրիշին միտքէն անցածը կարեւորութիւն չունէր, բաւական էր որ իր միտքէն բան մը անցնէր... եւ գրէր: Նորէն եղածը բան մը չէ, կը կազդուրուի: Մէկը որ այնքան ճամբորդած, այնքան բաներ տեսած, այնքան շատ կարդացած է···: Ահա յոբովյանէ ընտրեալ օրագրո՞ղը: Ո՜վ կրնայ իրեն պէս տիրաբար պատմել: Ամէն բանէ քիչ մը կը հասկնայ, ամէն նիւթի քիչ շատ տիրած է: Իրաւ, ցնէ իր ընկերակցութիւնն ալ հաճելի է, մարդ միշտ բան մը կը սորվի իրեն հետ խօսելով:

Բայց ինք ընկերութենէն չէր ախորժեր: Այրերը կը քաշուին դարձեալ, բայց սա՛ կինե՞րը: Անդադար կը շաղակրատեն: Նստած տեղդ պիտի լսես որ այսինչ ֆիլմի աստղը իրարու ետեւէ Հօլիւտէն հեռագիրներ կ'ընդունի նորագոյն առաջարկներով, թէ այսինչ օփերայի երգչուհին ձեռքի տակէ դաւերով ասոր անոր նշանածը գլխէ կը հանէ կամ յանձնառութիւն կնքեր է այսինչ տեղը, թէ թեյի այսինչ գործարանատէրը իր կնոջը չարտօներ մազերը կարճ կտրել: Այս կարգի խօսքեր, ապաքինարանին մէջ, ճաշասրահին մէջ: Եւ, դուն հիւանդ, պարտաւոր ես մտիկ ընել այս շաղփաղփութիւնները:

Տե՛ս, սա օրիորդը այս քանի՛ երրորդ անգամը ըլլալով Փարիզի նորաձեւութիւններուն խօսքը կ'ընէ, «Փաքէ՛ն», «Փաքէ՛ն», բերնէն չի ձգեր: Շրթունքն ալ մանիշակագոյն շպարուած են: Բայց խօսքը միմիայն ձեւակերպութեանց վրայ չէ: Ահա պանքայի տնօրէնի մը կինը որ կ'ըսէ.— «Փարիզուհիները կաշի ոսկոր դարձած են, առաջուց ալ ի՛նչ էին արդէն, լաթերը կը թափին ոսկորներուն վրայէն··· ամուսինիս հարցուցէք, եթէ չէք հաւատար ինծի:»

Մեր ջղային հիւանդն ալ փորձեց քիչ մը խօսիլ սրահին մէջ, պատմեց թէ ինչպէս պերլինեան մեծ օրաթերթի մը խմբագրապետը խնդրեց իրմէ խմբագիր ըլլալ:

«Մամուլը ձեզի պէս գրիչներու պէտք ունի, երիտասարդ», կ'ըսէր: Զուարճալի պատմուածք մը, չէ՞: Մեր մարդուկը խօսքը փոխելով յայտնեց թէ ինչպէս Ավրիգուռի կոմսուհին Փարիզ Մօնմարթրի վրայ Մուլէն Ռուժ Կալէթի պարահանդէսին մէջ երեք կարմիր վարդ ղրկած էր իրեն, տոմսով մը.— «Կը սիրեմ քեզ, անուշիկ կապիկս»:— Բայց ոչ, սխալեցաւ, Ավրիգուռի կոմսուհին չէր, այլ ժօռժէթն էր, քնքուշ կարուհին ատանց մականունի: Մնած ատենը լրագրի թուղթի մէջ փաթթեր են զայն եւ ծրարեր են հեռաձայնի խուց մը: Ավրիգուռի կոմսուհին օր մը հարցուցեր է իրեն համար.— «Ո՞վ է այս պարոնը»: Փարիզի պրազիլիական դեսպա–

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐԸ

«ԽՐՃԻԹՆԵՐԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ»

(ԱՐՁԱԿ ԷՋԵՐ ՈՒ ՔԵՐԹՈՒԱԾՆԵՐ: Գրեց՝ ՕՀԱՆ ԿԱՐՕ)

Հակառակ հայ կեանքը մթագնող նիւթական – բարոյական տագնապին, «Նահատակ Գրագէտներու Բարեկամներ»ը կը շարունակեն իրենց անշահախնդիր, գրեթէ եղբայրական գործը: Իրենց ջանքերուն կը պարտինք կոկիկ ու ներկայանալի մատենաշար մը ութ հատորներու, ուր ամփոփուած են գրական նշխարները, ափսո՜ս, այնքան վաղաժամօրէն մեզմէ խլուած գրողներու՝ Զարդարեանի, Կիւրճեանի, Տէր Կարապետեանի, Բարսեղեանի, Արփիարեանի, Զօհրապի, Չէօկիւրեանի եւ նաեւ Օհան Կարոյի:

Օհան Կարօ չի պատկանիր նահատակ գրագէտներու սերունդին: Բայց ինք մէկը եղած է այս մատենաշարի գաղափարը փայփայող ու կենդանացնող նախաձեռնարկներէն: Ցարդանքի արդար ցոյց մը արդարեւ, եթէ իր գործակիցները ուզած են իր անունը միացնել պատերազմի ու տարագրութեան զոհերու անունին:

Ինք ալ զոհ մը արդէն այն չարաբաստիկ դէպքերուն, որոնք ահաւասիկ, երկու տասնեակ տարիներէ ի վեր՝ վրդովեցին հայ Սփիւռքի կեանքը: Ու տակաւին անստոյգը, անկայունը, անվաղորդայնը կը ծանրանայ մեր օրերուն վրայ: Ոչ ոք այնքան խորապէս չկրեց հակազդեցութիւնը տարաքաշ այս գոյութեան, որքան հայ գրողը: Բարոյական ի՛նչ արժէքներ ծովամոյն չտարաւ ցեղային մեր նաւաբեկութիւնը: Արկածէն կը վերապրինք, այո, բայց անդամահատ: Կաղ մարմնով, ու նուաղած, ջլատ հոգիով: Ոմանք,— լաւագոյններէն — խամրեցան աննշմար. կան, որ կը լռեն, կամ կը սպասեն իրենց յամեցող ժամուն: Սերմեր՝ սահմանուած ակօսներու, ճմլուեցան աղօրիքներու տակ: Կարմիր նահատակներու ուրուականներուն կը հետեւին սուլերնե–րը սպիտակ նահատակներու, անոնց, որ իրենց հոգիին ինչքը եւ գանձը ըսպառեցին հալալով, թքնելով, քրտնելով:

Խղճի հատուցում: Մեռելական շուրջպարին մէջ, Օհան Կարօ կրնայ ձեռք տալ Բարսեղեանի, Չէօկիւրեանի: Օ՜հ, տարաբախտ երիտասարդներ. այն սակաւաթիւ ընտրեալներէն, որոնց անկարեկից Տէրը, որոնք մենաշնորհը ունին՝ երկրի վրայ լսելու դաղտնի ձայներ, խորհրդաւոր հրաւէրներ: Ազնիւ ու տէրունական խմորէն մասունք մը ունէին անոնք, թէեւ անկատար, ի լինելութեան, բայց արուեստի հրայրքով կրցան ձգտիլ ու բարձրանալ իրենք իրենցմէ վեր, պայմաններէն վեր: Ըմբռնած էին թէ արուեստը տուայտանք մըն է. տառապանքը մէկուն՝ որ իր հոգիի տրմոյն կաւը կը ձգտի վերածել յախճապակեայ անօթի մը վճիտ, հնչուն ու թափանցիկ երազին: Բարսեղեան, Չէօկիւրեան, Օհան Կարօ, եթէ չհասան վերջնական գեղեցկութեան, բայց իրենց արուեստի որոշ պահերով ցոլացուցին զայն: Անոնք մնացին, աւա՜ղ, խոստում, հեռաւոր նշոյլ, մինչ իրենց տրուած էր ըլլալ աւելին:

X

Օհան Կարոյի «Արձակ էջեր ու քերթուածները» ինծ խորհիլ կուտան այն ապաւուն, բայց եզական տուներուն, որոնք չգիտես ինչպէս, կը ծլին բընութեան ապերախտ անկիւններուն մէջ. ժայռի մը գագաթը, ծերպերու խորը, պատի մը կուրծքին, հոն ուր հողը ժուժկալ է, արեւը ագահ ու ժլատ,— ուր սակայն բոյսը գերագոյն ճիգով կը յաջողի կառչիլ ու կարկառիլ դէպի լոյս, դէպի արտայայտութիւն: Որքա՜ն տարբեր կը նշմարեն իրենց շուրջ կեանքի երեւոյթը. հազուագիւտ բայց տարօրէն բոյսեր կը ծաղկին իրենց ճիւղերուն, խուսափուկ խորհուրդներ, դժուարին հրապոյրներ ունին, զորս կարելի չէ միշտ գտնել յուռթի ու առօրեայ ծաղերու վրայ:

Օհան Կարօն չեմ ճանչցած թէեւ, բայց ինծ կը թուի թէ իր պարագան է մօտաւորապէս սոյնը: Վերջին հաւաքածոն, զոր իր գրչի եղբայրները փորձած են հաւատարմօրէն դասաւորել, թուական առ թուական, ներքին օրագրութիւն մը կը թուի ըլլալ, ինքնեկ, անկեղծ, գրուած՝ ինքն իրեն համար:

Օհան Կարոյի գիրքը, կարելի է ըսել, այն լաւագոյն երկերէն է, ուր կը զգանք հեղինակին, մարդուն ներկայութիւնը: Գրելը իր մօտ մտային, մտացածին յղացում մը չէ եղած բընաւ, ինչպէս առատօրէն արտադրող շատերուն մօտ, այլ խոստովանանք մը ներքին ապրումներուն: Իր արձակ էջերով ան արտայայտած է իր հոգեկան փորձառութիւնը, իր գորշ կամ պայծառ ժամերը:

Ինչո՞ւ սակայն իր այդ խոստովանանքը իմ վրաս յուզիչ, գրեթէ ցաւագին տպաւորութիւն մը կը թողու: Կարծես ըլլար անիկա մէկը, ապրած մեկուսի, հիւրի մը նման, մոռցուած՝ բախտէն, կեանքէն, սէրէն, որու յարկէն ներս այցելած չըլլար երջանկութիւնը···

Բայց Օհան Կարօ եթէ երբեք չէ ճանչցած այդ շռնդալից, գինով երջանկութիւնը, որ կուգայ յորդ, պապղուն բոյէներով, կուգայ ինչպէս տեղատարափ անձրեւ, յագեցնելու ատոմս, այսուհանդերձ, անիկա չէ գիջանած փնտռելու զայն, կամ անոր կարօտով տոչորուելու: Օհան Կարօ գոհացած է իր իսկ տրտմագին հոգիով: Իր վիշտերուն ու կարօտին ու լուռ սէրերուն հրապոյրը միայն փնտռած է: Իր մտերիմ պահերէն, ընտանի յուշերէն, նոյն իսկ վիշտերէն հիւսած է քաղցր ու պզտիկ երջանկութիւններ, բարի ու թեթեւ երգեր···

Իր արձակ քերթուածները այդպէս երջանկութեան պզտիկ, գողտր բիւրեղներ են կարծէք, որոնց իւրաքանչիւրին վրայ ան հակած է զգուշութեամբ, մօր մը խանդաղատանքով. յղկած է զանոնք բառ առ բառ, պայծառացուցած է տող տող. քաղցրացուցեր է անոնց իմաստը:

Կրնանք իրեն հետ մենք ալ հարցնել.

— «Ի՞նչ կայ մենութեանդ ընկեր այս տունին մէջ, փշրանքներ որոնց իմ խեղճ հոգիս: Ի՞նչ կայ Ցիշատակներու պալատ այս էջերուն մէջ»···

Իրեն հետ, մենք ալ հոն պիտի գտնենք կարապի փետուր մը, ծաղիկներէն՝ չափրակ մը, թաղուհիին վարսերէն՝ թել մը, ու

«Այրերու մէջ պահուած արձագանգ մը այն եղանակներուն, որ երգեց նա, եւ որոնց ունկնդրեցի ես, ծածկուած՝ թաւուտներու գաղտնապահ ստուերներուն մէջ»···

Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

(Մնացեալը յաջորդով)

ևին տուած մէկ երեկոյթի միջոցին: Ահա այս տեսակ հետաքրքրաշարժ յիշատակներ ունէր մեր օրագրողը: Կիները օկած էին արդէն իրարու երես նայիլ եւ ակնարկներ նետել մեր պարոնին աստիճանը հասկնալով: Այս վերջինն ալ ամէնքէն դժգոհ էր եւ յուսահատած որ հաճելի կին մը չէր կրնար գտնել ասոնց ամէնուն մէջ:

Այդ օրէն սկսաւ խոյս կուտար անոնց ընկերութենէն, անոնք բոլորը — վին անյարմար էին խօսակցութեան, կը նախընտրէր առանձնութիւնը:

Մինչեւ որ օր մը գիւտ մը ըրաւ. կին մը կար հոն, զոր տակաւին չէր ճանչցած եւ ով ԸԼԼԱԼԸ չէր հասկցած: Պարզ, լուրջ, բնաւ ճաշերուն ալ չէր երեւար, այլ իր ճաշը սենեակը կը տարուէր: Իր պատուհանէն կը տեսնէր զայն դիմացը պատշգամին վրայ: Իրաւ ալ շատ գեղ չէ. խարտեաշ մազ, ծոծրակին վրայ թոյլ, անկարգ կապով մը ոլորուած: Աչքին զարկաւ եւ սիրեց որ մազերը կտրել չէր տուած, եւ սակայն ինքնաբերաբար անշուշտ, որովհետեւ ամուսին չկար որ արգիլէր զինքը: Անիկա հասկցած էր ապաքինարանին տեսչութենէն, որ, անշուշտ զգուշաբար, քանի մը ծանօթութիւններ տուաւ իբրեւ գոհացում իր հարցումներուն, առանց երկարելու: Ամբաղբին արդէն այնչափը կը բաւէր, մնացածը չինելու համար: Կը խորհէր որ դժուար պիտի ըլլար ծանօթանալ անոր:

Բայց դժուար եղաւ: Պատշգամին վրայ իր թիկնաթոռէն շատ քիչ անգամ միայն կը շարժէր: Երբեմն կը հիւսէր անծայր շալ մը գոյնզգոյն բուրդէ, երբեմն կը կարդար, բայց մեծ մասով անթարթ կը նայէր օդին մէջ, երկինքը, ծառերուն կատարէն վեր: Աշխարհէն օտարացածի մը, վերացեալի մը տպաւորութիւնը կը ձգէր: Իրեն նման ուրիշ մէկն ալ չկար ապաքինարանին մէջ:

Բայց ի՞նչպէս ընել, խորտակելու համար պատնէշը զոր ան ճարտարօրէն քաշած էր իր բոլորտիքը: Երբ ան սենեակէն մեկնէր պտոյտի համար, ուշադրութիւն կ'ընէր թէ ո՛ր կողմը պիտի երթայ: Սակայն ան արագօրէն ամնդուղէն կ'իջնէր, տունէն դուրս կ'ելլէր, որպէսզի կարելիութիւն չտայ միւսին իր ետեւէն երթալու: Մեր խեղճ գրողը հազիւ կրնայ անոր դէմքի մէկ մասը տեսնել,— զոյգ մը խոշոր մելամաղձոտ աչքերը, կարմիր ու ամբափակ շրթունքը:

Ա՛լ սկսած էր միտքովը անով միայն զբաղիլ: Երթալով ալ աւելի աչքը չէր բաժներ պատշգամէն: Վերջապէս իրեն այնպէս երեւցաւ որ միւսը գաղտագողի ու երկչոտ նայուածքներ կ'արձակէր իր կողմը...

Անոր աչքերը, անոր խոշոր, մելամաղձոտ աչքերն էին որ զինքը այսուհետեւ ապաքինարանին մէջ կը պահէին, հասած էր փափաքին — մտաւոր յուզումի մը, արթնութեան մը, որուն ցարդ չէր պատահած այդ չէնքին մէջ, շաղակրատ կիներու կարգին: Արդարեւ ահա հանճարեղուհի մը: Ակներեւ է ահա, կը զգայ զայն: «Ահա՛ ինծի պէտք եղած կինը»: Բայց երջանկութիւնը իր մօտիկը չէ: Ան չի ղրկեր վարդեր սիրատոմսով, «կը սիրեմ քեզ, անուշի՛կ կապիկս», ոչ ալ կը հարցնէ, «ո՞վ է այս պարոնը»: Արդեօք գոնէ ուրիշներուն կը հարցնէ՞, բայց ինք չի գիտեր:

Անսպասելին պատահեցաւ: Խիստ տաք օր մը, կէս օրէ վերջ, ապաքինարանին պարտէզը իջաւ պտոյտի, ու երբ ծառուղիէ մը կ'անցնէր, տեսաւ իր տարփալին: Թիկնաթոռը անորն էր, հաւանաբար ճնշող օդին պատճառաւ պատշգամէն պարտէզ իջած էր, եւ սպասեակները տեղաւորած էին իր աթոռը լայնշի ստուերով կասոնիի մը հովանիին տակ, եւ ահա հո՛ն է: Գոգը ունէր բուրդէ շալը եւ գիրք մը եւ զմայլագին ու անթարթ, կը յառէր այերքն ի վեր: Երբ մէկէն ի մէկ դառնալով տեսաւ զինքը, անճկուտ կերպարանք մը առաւ, չփոթեցաւ, ոտքի ելաւ, որպէս թէ կ'ուզէր փախչիլ հեռանալ: Լրագրողը հասկցաւ անոր ընթացքին պատճառը — կը վախնար որ բան մը կը պատահի, թող որ ինքը բնաւ այդպիսի կացութենէ մը օգտուող մարդ չէ...

Առաջ նետուեցաւ, եւ անիկա դեռ հեռանալու ժամանակ չունեցած սկսաւ ինք խօսիլ: Իր բառերուն ոյժին վրայ վստահ, իր թեւաւոր ու հանճարեղ բառերուն վրայ անկասկած, թէ անոնք պիտի յաղթահարեն անոր ընդդիմութեան, պիտի գրաւեն զայն, պիտի կախարդեն: Եւ քանի պատրանքի չփոթութեան կայծեր կը թօթափէին միւսին թախիծ աչքերէն, նոյնքան աւելի կը բորբոքէր իր գործածած բառերուն հնոցը, հուր կը ժայթքէր սիրատոչոր սիրտէն, բանականութիւնն ալ նոյնքան վառ, համոզկեր չէշտեր կուտակելով իբրեւ օժանդակ սիրազեղումներուն:

Արեւը կ'այրէր ստուերուն մէջէն: Հետզհետէ կը զովնար սակայն, իրիկնամուտը կը թափանցէր: Մեր մարդը կը խօսի ու կը խօսի, գինովցած է, միւսին ներկայութիւնը կը գրգռէ ամէնէն յանդուգն ու նրբանուրբ մտածումներ: Ահա ընթրիքին զօղանջը, եւ կը պարտաւորուի հրաժեշտ տալ, համբուրելով անոր ձեռքը տաք ու շնորհալարտ:

Ճաշի միջոցին բացաւ սիրտը եւ իրեն մօտը նստողին, որ առեւտրական սենեակի մը խոշոր փորով խորհրդական մըն էր, պարզեց իր գաղտնիք.

— «Պ. խորհրդական, այսօր պատահութիւն ունեցայ կին մը ճանչնալու, հոյակա՛պ, կ'ըսեմ ձեզի: Ձի շաղակրատեր միւս կիներուն պէս, հաճոյք է խօսիլ անոր հետ: Ուշիմ, զարգացած արարած մը, ամէնէն հանճարեղ կինը որուն երբեք հանդիպած եմ»:

Խորհրդականը առջեւի ապուրին կը նայէր, զոր պարտաւորուած էր եռ գրկել առողջական պատճառներով: Յետոյ դարձաւ անոր կողմը եւ այդ տիկինին անունը հարցուց քաղաքավարօրէն:

Ու երբ իմացաւ:

— «Միսս Հէսե՛լ», գոչեց զարմանքով: «Միսս Հէսե՛լ, ամէնէն հանճարեղ կի՞նը: Բայց, սիրելի բարեկամս, խեղճը... համր է»:

ՅՈՒԻՋ ՄԱՌԻ ՄԷՅԸՐ

Օրուան գիրերը

»»»·«««

1. ՄԵՂԵԴԻՆԵՐ, ՄԵՂԵԴԻՆԵՐ: (Հէքեաթ եւ բանաստեղծութիւն): Գրեց՝ Շաւարշ Նարդունի: Մատենաշար «Յառաջ» թիւ 1. Գին՝ 15 ֆր.:

2. ԱՐԵ՛Ի, ԱՐԵ՛Ի, (հիւծախտաւորի մը կեանքէն): Գրեց՝ Փայլակ Միքայէլեան: Մատենաշար «Յառաջ» Թիւ 2: Գին 10 ֆրանք:

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Գրիչը մեռաւ

— • —

Փարիզեան օրաթերթի մը մէջ Ֆորթինա Սթրովսկի, այս խորագրին տակ, պատմութիւնը կ'ընէ գրիչին:

Առաջ գրագէտները սագի փետուր կը գործածէին (Սթրովսկի չի յիշեր եղէգը), եւ այդ օրերէն կը մնայ Ֆըրանսերէն բառը, փլիւմ, որ կը տըւուի տակաւին գրիչին: Սագի փետուրով գրելը իր ազդեցութիւնը կը թողուր ոճին վրայ: Ճապուկ, կակուղ գրիչ մըն էր փետուրը, այնպէս որ կը պահանջէր գործածել փափկութեամբ եւ գրել առանց ջղայնութեան ու կիրք արտայայտելու: Էջ մը բան գրելէ յետոյ՝ անհրաժեշտ կը դառնար սրել փետուրը, որովհետեւ շուտ կը մաշէր: Ու գրագէտը, այս ձեւով, կը վարժուէր խաղաղութեան, համբերութեան, մտածման յամր կշռոյթին: Արդարեւ խաղաղութիւն կը ծորի, ներշնչման կարգապահութիւն մը կը յայտնուի, մտածումի ներդաշնակութիւն մը կը թրվայ դասական գրականութեան մէջէն, որ թուղթ՝ է յանձնուած շնորհիւ փետուր — գրիչին:

Յետոյ եկաւ մետաղ — գրիչը: Գըրագէտը վախ չունէր այլ եւս, որ կը կոտրի գրիչը, դիմացկուն կարծր նիւթ մը ունէր ձեռքին մէջ: Եւ գրական ոճը շուտով դարձաւ ջղոտ, մըտածումը քիչ մը աւելի արագ, ներշնչումը աւելի պոռթկուն:

Գրական արդիական դպրոցներուն մէջ կարելի չէ ուրանալ դերը, որ խաղաց մետաղեայ գրիչը:

Եւ ահա ինքնահոս գրիչը,— արագութեան դարն է, որ նոր ոճ կը ստեղծէ եւ ոճին կուտայ արդիական գործիք մը: Գրագէտը այլ եւս չի հետեւիր գրիչին, այլ գրիչն է որ կը հնազանդի գրագէտին խոյանքին,— ներշնչումը, մտածումը արագ արտայայտութիւն մը կը ստանան: Գրիչը կը սպասէ ներշնչումին՝ յառաջ սլանալու համար, ինչպէս աշխէտ ձին՝ իր ասպետին: Յանձնէ գրիչին մտածումդ, ներշնչմանդ բոլոր խաղերը, եւ գրիչը կը փոխադրէ զանոնք առանց կենալու, արագ եւ աւելի արագ:

Նոր օրերու ոճը, անկարգ բայց խիզախ, սլացիկ բայց ուժեղ, հեւասպառ բայց յարաշարժ, կարելի է կոչել «ինքնահոս գրիչի ոճ»:

Սակայն կը մեռնի՛, մեռա՛ւ գրիչը: Շուտով մեքենագրութիւնը պիտի գայ թաղել գրիչը: Գրագէտը պիտի այլ եւս չգրէ մէկ ձեռքով, գրչակոթի մը վրայ անդամալուծուած երեք մատներով, այլ երկու ձեռքով տասը մատներով: Շուտով ներշնչումը պիտի ճանչնայ տասը մատներու արագութիւնը, մտածումը պիտի կերտուի մեքենային դրոշմով: Մեքենագրութիւնը պիտի ստեղծէ նոր ոճ մը, բոլորովին նոր եւ իրապէս տարբեր գըրելի ոճէն:

ԴԻՄԱՆԿԱՐՆԵՐՈՒ ՔՆՆՈՒԹԻՒՆ

00000

Լա Նուվէլ Ռըվիւ Ֆրանսէզի վերջին թիւին մէջ Փիէր Ապրահամ հետաքրքրական ուսումնասիրութիւն մը ունի հետեւեալ խորագրով.— Մէկ դէմք, երկու դիմագիծ:

Փիէր Ապրահամ ծանօթ է իր դիմախօսական ուսումնասիրութիւններով,— արժէքաւոր գործ մըն է Փոքր ուսումնասիրելու Ֆրոյտի դէմքը: Այս աշխատութիւնը եղաւ իր մեկնակէտը այն հետաքրքրական վերլուծումներուն, որոնք կը պարզէին, Լամարքի, Շէնիէի, Մանէի, Լէնինի դէմքերուն վրայ, դիմագծի երկուութիւնը: Այնուհետեւ քննեց պատմական արձաններու դիմագիծը: Ի վերջոյ այսպէս բանաձեւեց իր ուսումնասիրութիւններուն եզրակացութիւնը.— Եգիպտական, հելլենական եւ հռոմէական արուեստը կը ներկայացնէ դիմագիծի համաչափութիւն,— այսինքն դէմքի մը երկու կէսերը կը պահեն նոյն արտայայտութիւնը: Ընդհակառակն արդի արուեստը, հեռանալով համաչափութեան այս աւանդութենէն եւ մօտենալով իրապաշտութեան, կը ներկայացնէ դէմքի անհամաչափութիւն,— այսինքն դէմքի մը երկու կէսերը արտայայտութեամբ տարբեր են իրարմէ:

Լա Նուվէլ Ռըվիւ Ֆրանսէզի մէջ նոյն այս տեսակէտներն է, որ կը պարզէ.— Ելլադայի՝ Հռոմի մէջ, երբ քննենք հնագոյն արուեստի գործերը եւ կը հասնինք մինչեւ նորագոյն շրջանները, կը տեսնենք որ յամբաբար արուեստը կը քալէ համաչափութենէն դէպի անհամաչափութիւն: Կարելի է ըսել թէ իտէալական դիմագիծերէ հետզհետէ արդիական դիմանկարներու, կարծես աստուածներէն կ'անցնինք մարդոց, կարճ խօսքով՝ խորհրդապաշտ արուեստէն իրապաշտութեան: Եւ այս՝ դիտելու ձիրքով զոր ստացաւ քանդակագործը: Արդարեւ քանդակագործը որքան ուսումնասիրեց իրականութիւնը, այնքան զարգացաւ անհամաչափութեան սէրը: Այնպէս որ եթէ հելլենական արուեստը կը յատկանշուի կիսադէմքերու համաչափութեամբ, արդի արուեստը կը ներկայացնէ բոլորովին հակառակը: Առէք Պոալէրի դէմքը, գծեցէք որ պէտք է անցնի քիթին վըրայէն, երկու կիսադէմքերու բաժնեցէք զայն եւ պիտի տեսնէք թէ որքա՛ն տարբեր են երկու կիսադէմքերը:

Ուրիշ առթիւ մը կը խօսինք դիմախօսական կանոններով նկարագիր ճշդելու արուեստին մասին:

ԳԱԶԱՅԻ ՊԵՂՈՒՄՆԵՐԸ

00000

Սամսոնի քաղաքին՝ Գազայի մէջ պեղումներ կը կատարուին այս օրերուս: Պեղումները կը վարէ Սըր Ֆըլինտըրս Փէթրի, իր հետ ունենալով հեղինակաւոր հնախոյզներ: Մանչէսթըր Կարտիէնի մէջ, անգլիացի հնախոյզը սկսեր է ուսումնասիրել պեղումներու արդիւնքը, եւ այս առթիւ ակնարկ մը կը նետէ աստուածաշնչական պատմութեան եւ Գազայի անցեալին վրայ:

Գազա կը գտնուի ծովուն եւ անապատին միջեւ, Պաղեստինի սահմաններուն վրայ դէպի Եգիպտոս: Բազմաթիւ աշխարհակալներ անցած են Գազայէն եւ իրենց տիրապետութեան տակ առած: Քաղաքը շատ տեղ փոխած է, սակայն Գազայի հովտին մէջ, Բէրսաբէէ քաղաքին ու ծովեզերքին միջեւ: Իր պատմութիւնը կը սկսի պղնձի դարուն: Արդի Գազան բոլորովին տարբեր է Փղշտացիներու քաղաքէն, ուր, աւերակներու տակ թաղուեցաւ Սամսոն:

Պեղումները երեւան հանեցին թանկագին զարդ մը ոսկեհուռ, որ կը կարծուի թէ բերուած է հարաւային Իռլանտայէն, այնքան հարուստ իր պղինձով եւ ոսկիով: Արդարեւ Իռլանտա, Քրիստոսէ երեք հազար տարի առաջ, յարաբերութիւն կը մշակէր Գազայի հետ, որ դուռն էր Արեւելքի:

Արդի Գազա քաղաքը նախ կ'իյնայ Եգիպտոսի փարաւոններուն, յետոյ Ասորեստանի թագաւորներուն տիրապետութեան տակ: Մեծն Աղեքսանդր, տիրելով քաղաքին, կործանեց: Սակայն քաղաքը վերականգնեցաւ քիչ անդին ժամանակ մը վերջ: Իսլամութեան արշալոյսին՝ Գազա դարձաւ սրբազան քաղաք: Այնտեղ թաղուած է Մուհամմէտի յաջորդներէն մէկը: Ի վերջոյ գրաւեցին Թուրքերը: Պահ մը Նափոլէոնի ձեռքն իյնաւ (1799): Թուրքերը նորէն տէր դարձան, վերջապէս յանձնելու համար, ընդհ. պատերազմին, Մեծն Բրիտանիոյ:

ԳԵՐՄԱՆ ԱՐԴԻ ԹԱՏՐՈՆԸ

00000

Ռընէ Լօրէ այս խորագրով գիրք մը հրատարակեց վերջերս: Հատորը կը բացուի ուսումնասիրութեամբ մը արդի թատրոնի նախակարապետներուն վրայ, որ բնապաշտներն են: Յետոյ կ'անցնի Վէտէքինտի վերլուծման: Վէտէքինտ, այժմ մեռած, մեծ ազդեցութիւն ձգած է գերման թատրոնին վրայ: Այդ ազդեցութիւնը կը մնայ տակաւին: Վէտէքինտէն ետքը, Լօրէ կարգով կ'ուսումնասիրէ Շթէրհայմը, Քայզէրը: Անմիջապէս կը յաջորդէ վերլուծում մը արտայայտապաշտութեան մասին: Եւ այս առթիւ կը ներկայացնէ Էռնըսթ Թոլլէրը, որ Ֆրանսա ապաստանեցաւ վերջերս:

Լօրէ մասնաւոր բաժին մը եւս յատկացուցած է քաղաքական թատրոնին, որ այնքան կարեւորութիւն ստացաւ պատերազմէն վերջ: Դարձեալ, առանձին գլուխի մը մէջ Լօրէ կ'ուսումնասիրէ բեմադրիչներու (Ռայնհարտ) ազդեցութիւնը թատրոնին զարգացման վրայ: Աւելցնենք որ ներկայիս կեռ — խաչը կը հակէ գերմանական թատրոնին վրայ, արգիլելով «ազատ» խաղերը (քաղաքական եւ բարոյական տեսակէտով): Հիթլէրեւմը կ'ուզէ թատրոնը տանիլ դէպի հերոսապաշտութիւն եւ յաղթերգութիւն:

«ՀԱՅ ԳՐՔԻՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ»

»»»·«««

Երեւանի Գրական թերթը կը գրէ թէ Հայաստանի պետ. հրատարակչութեան 15ամեակին առթիւ, պաշտօն յանձնուած է Գարեգին Լեւոնեանի գրել Հայ գրքի եւ պետական հրատարակչութեան պատմութիւնը: Այս աշխատութիւնը պիտի բաղկանայ 17 պրակէ: Պիտի բաժնուի երկու մասի,— առաջին մասը նուիրուած պիտի ըլլայ հայ տպագրութեան անցեալին, երկրորդ մասը՝ ներկային:

Գիրքը լոյս պիտի տեսնէ շքեղ տըպագրութեամբ, եւ զարդարուած բազմաթիւ նկարներով եւ փաք — սիմիլիներով:

⁂ Ազատ Վշտունիի տեղ, խորհ. Արուեստի խմբագիր նշանակուեցաւ Սարգիս Մելիքսէթեան:

⁂ Երեւանի գրողները լծուած են թարգմանչական եռանդի.— Զարենց սկսեր է թարգմանել Կէօթէի Ֆաուստը, Տ. Հախումեան՝ Ռուսթավելիի Ընձենաւորը եւ Պուշկինի գործերը, Ա. Բակունց՝ Կոկոլի մէկ գործը, Ս. Զօրեան՝ Թոլսթոյի Պատերազմ եւ խաղաղութիւնը, Վ. Նորենց եւ Գ. Սարեան՝ Հայնէի բանաստեղծութիւնները, Ս. Տարոնցին՝ Լերմոնտովի Դեւը, Փախստականը, Հաջի Աբրիկը, Մ. Արմէնը՝ Ա. Չեխովի հատընտիր պատմուածքները, Ա. Կարինեանի յառաջաբանով:

⁂ Գրած էինք թէ ի՛նչ խիստ քննադատութեան ենթարկուեցաւ վերջերս Թոթովենցի Կեանքը հին հռոմէական ճանապարհի վրայ գործը: Գրական թերթին մէջ (10 փետր.) Ալազան եւս կը յարձակի Թոթովենցի վրայ, պարզ այն մեղքով որ Թրքահայերու ջարդին պատասխանատու չէ հռչակուած Դաշնակցութիւնը:

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

Երգահանդէսը Հայկանուշ Թորոսեանի

0000

Մեր թերթի Դ. էջին մէջ կը հրատարակենք Հայկանուշ Թորոսեանի երգահանդէսին յայտագրութիւնը, համառօտ ինչպէս բոլոր իր նմանները, բայց մեր աչքին առջեւ ունինք յայտագիրը որ կազմուած է բծախնդիր ճաշակով եւ գիտուն արուեստով:

Ա. մասը յատկացուած է դասական երաժշտութեան, լայն բաժինով մը հին իտալական եղանակներու որոնց համար երգչուհին կը թուի ունենալ յայտնի նախասիրութիւն մը:

Բ. մասը կը կազմեն Ֆրանսացի արդի երաժշտագէտներէն երիտասարդ լաւագոյն ուժեր: Ֆրանսիսք Փուլէնք, Ֆրանս. նորագոյն երաժըշտութեան տաղանդաւոր ներկայացուցիչը, Անրի Թոմազի, Կրան փրի տը Ռոմ, Փարիզեան սէնֆոնիք նուագահանդէսներու երիտասարդ ղեկավարներէն, որ անձամբ կ'ընկերանայ իր հեղինակութիւններուն, Ռաուլ Կափարա, Սթան Կոլէսթան, եւայլն: եւայլն:

Հայ երաժշտութիւնը կը գրաւէ Գ. մասը երկու բաժանումներով. ա) եկեղեցական երաժշտութիւն, իր լաւագոյն եղանակներով, ընկերակցութեամբ երգեհոնի եւ նուագախումբի, բ) աշխարհիկ երաժշտութիւն, գաղթահայ երիտասարդ ուժերով: Հայկանուշ Թորոսեան այս բաժինին մէջ կ'երգէ նոր ու անտիպ երգեր Վարդան Սարգսեանէ եւ Գ. Մ. Ալէմշահէ, իբրեւ առաջին ունկնդրութիւն, ինչպէս նաեւ Ա. Պարթեւեանէ:

Երգահանդէսին իր սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերէ երիտասարդ ջութակահար Լիւսիէն Ֆուաթրոքքի, վիօլօն — սօլօ Օփերայի նուագախումբին եւ Լամուրէօ սէնֆօնիք նուագահանդէսներուն: Հակառակ իր երիտասարդ տարիքին, Ֆուաթրոքքի հըրաւիրուած է անդամակցիլ Պետական Երաժշտանոցի ջութակի 1933ի մրցումներու ժիւրիին, իբրեւ փարիզեան լաւագոյն ուժերէն մէկը:

Հայկանուշ Թորոսեան, շարունակելով վարպետներու գործը, երգեց ու ծանօթացուց հայ ժողովրդական երգը օտար շրջանակներու: Ու հիմա նոյն եռանդով լծուած է մեր եկեղեցական երաժշտութեան գանձերը օտարին ծանօթացնելու գործին: Անշուշտ իր հայրենակիցներն ալ պիտի քաջալերեն իր ջանքերը: Ահա առիթը, 17 մարտ, շաբաթ երեկոյ, Սալ Կավօյի մէջ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԳՐԻՉՆ ՈՒ ԿԱՂԱՄԱՐԸ

(Դանիական գրականութիւն)

— oo —

Եւ օրին մէկը անծանօթ մը եկաւ բանաստեղծին աշխատանոցը, նայեցաւ գրասեղանին վրայ դրուած կաղամարին եւ ըսաւ.

— Զարմանալի՛ բան է չիտակը, երեւակայեցէք որ սա կաղամարէն ինչե՛ր, ինչե՛ր դուրս կուգան. այո՛, իսկապէս հրաշալի է...

— Անշո՛ւշտ, ձայն տուաւ կաղամարը, անհաւատալի է, ես միշտ ըսած եմ:

Անիկա խօսքը ուղղեց իր շուրջը գտնուող բոլոր առարկաներուն, մանաւանդ գրիչին որ իր ամէնէն մօտիկ բարեկամն էր:

— Ինչե՛ր, ինչե՛ր կ'արտադրեմ, հիանալի՛, անհաւատալի՛, սքանչելի՛ բան է, իրաւ կ'ըսեմ. երբ մարդիկ գիս աշխատցնել կը սկսին, ես անգամ չեմ գիտեր թէ ինչեր դուրս պիտի հանեմ մէջէս. ինծմէ մէկ կաթիլ բաւական է ամբողջ էջ մը ծածկելու համար եւ ի՛նչ... տարօրինակ արարած եմ. ես ինքս կ'արտադրեմ բանաստեղծին գործերը, ինծմէ կը ծնին անմահները ինչպէս նաեւ մարդոց ամէնէն խորունկ զգացումներն ու անոնց ծիծաղը. հա՞պա բնութեան նըկարագրութիւնը... իրաւ կ'ըսեմ, ես ալ չեմ ըմբռներ այս գաղտնիքը," — որովհետեւ ինծի այնպէս կը թուի թէ գաղափար անգամ չունիմ բնութեան մասին եւ սակայն անիկա իմ մէջս է, ես եմ հեղինակած արագաթռիչ նըժոյգներու վրայ նստած քաջարի ասպետներու եւ գեղեցիկ աղջիկներու հէքեաթները, այո՛, այո՛, վստահ եղէք որ բան մըն ալ չեմ հասկնար, չեմ կրնար նոյն իսկ խորհիլ այս բոլորին մասին:

— Շա՛տ շիտակ է վերջին խօսքդ, ըսաւ անդիէն գրիչը. դուն խորհիլ չես գիտեր, ապա թէ ոչ պիտի հասկնայիր թէ ինչ որ քեզմէ կը ելլի, պարզապէս հեղուկ մըն է. դուն միմիայն ինծի կուտաս խոնաւութիւն մը, որուն շնորհիւ ես թուղթին վրայ կ'արձանագրեմ այն ամէն բաները զորս պիտի գրեմ. գրիչն է որ կը գրէ, խեղճ գլուխդ ժողվէ. այս մասին ոչ ոք կասկած ունի. քեզի չափ ամէն մարդ ալ կը հասկնայ բանաստեղծութենէ...

— Իրա՛ւ փորձառութիւն ունիս եղեր, պատասխանեց կաղամարը հեգնանքով. հազիւ շաբաթ մըն է որ գործի սկսած ես ու արդէն կէս մը մաշեր ես... Ուրեմն ինքզինքդ բանաստեղծի տե՞ղ դրեր ես... դո՛ւն բանդ, սովորական ծառայ մըն ես, քեզի պէս շատերը տեսած եմ, ոմանք սագերու ընտանիքէն ինչպէս օրինակ դուն, ոմանք Անգլիոյ գործարաններէն... երկու տեսակներուն ալ ծանօթ եմ, թէ փետուրէ գրիչներուն, եւ թէ պողպատէ գրիչներուն. շատերը ծառայած են ինծի եւ շատերն ալ պիտի ծառայեն տակաւին, երբ մարդը ինծի համար կատարէ մեքենական աշխատանքը եւ սկսի գրել ինչ որ պիտի արտադրեմ... արդեօք ինչե՛ր պիտի հանէ մէջէս միւս անգամ...

— Ապո՛ւշ արարած, պոռաց գրիչը:

Իրիկուան ուշ ատեն բանաստեղծը տուն վերադարձաւ: Նուագահանդէսի մը գացեր էր ու այնտեղ լըսեր էր հռչակաւոր ջութակահար մը որուն արուեստը յափշտակած էր զինքը: Ջութակահարին ձեռքերուն մէջ երաժշտական փոքր գործիքը կը յիշեցնէր աղբիւրը որուն մէջէն կը լըուին հրաշալի ձայներ, երբեմն անոր երաժշտութիւնը վճիտ էր ու յստակ աղբիւրին ջուրերուն պէս ու գեղեցիկ ինչպէս մարգարիտները, երբեմն դիւթական ինչպէս դայլայլը թռչնիկներուն ու երբեմն ալ ուժեղ՝ անտառին մէջ որոտացող փոթորիկին հանդունակ: Բանաստեղծը կարծեց թէ իր սրտին հեկեկանքն էր որ կը հանէր իր ականջին, թէեւ ջութակին երգը աւելի մեղմ էր ու կը նմանէր քնքոյշ աղջկան մը ձայնին: Ոչ միայն լարերը կը խօսէին, այլ նաեւ ջութակին փայտն ու նօթերու տախտակը: Զափազանց դժուար էր արուեստագէտին գործը, աղեղը անփոյթ կերպով կը պտտէր լարերուն վրայ ու սովորական մէկը պիտի կարծէր թէ ինքն ալ կրնար նուագել ջութակահարին պէս:

Կարծես ջութակը կը նուագէր ինքն իրեն ու աղեղը ինքնաբերաբար կը քալէր լարերուն վրայ. իսկ ջութակահարը բոլորովին աւելորդ էր:

Եւ սակայն բանաստեղծը չմոռցաւ արուեստագէտը. միտքը պահեց անոր անունը եւ ներշնչուած՝ քանի մը բառեր գրի գրի առաւ:

— Ի՛նչ աններելի յանցանք պիտի ըլլար եթէ աղեղն ու լարերը պարծենային թէ իրենք են ջութակը նըւագողները. մարդիկ ալ այդ յիմարութիւնը չե՞ն ըներ յաճախ... Արուեստագէտը, բանաստեղծը, հնարիչը կամ զօրավարը կը պարծենան շատ անգամ ու կը մոռնան թէ իրենք պարզապէս գործիքներ են որոնց վրայ կը նուագէ Արարիչը... Անորն է փառքը միայն... մենք ոչնչութիւններ ենք...

Այսպէս խորհրդածեց բանաստեղծը եւ գրեց տող մը որուն անունը դրաւ «Տէրը եւ իր գործիքները»:

— Իմացա՞ր, տիկին, ըսաւ գրիչը կաղամարին, երբ դարձեալ առանձին մնացին սեղանին վրայ. իմացա՞ր երբ բանաստեղծը բարձրաձայն կարդաց գրածներս... ահաւասիկ աղուո՛ր դաս մը քեզի...

— Իմացայ այն ամէնը զորս իրեն գրել տուի, պատասխան տուաւ կաղամարը. ո՞ւր մնաց պարծանքդ... ու տակաւին չես հասկնար երբ մարդիկ քթիդ կը խնդան... Հիմա տեսա՞ր, ես մարդուն գլխուն ի՛նչպէս կը զարնեմ... ի՛նչ վարպետ եմ...

— Ապո՛ւշ, ցնդա՛ծ, պոռաց գրիչը:

— Կորսուէ՛, ոչնչութիւն, գոչեց կաղամարը:

Երկուքն ալ հաւասարապէս վստահ էին իրենց յաղթութեան, մեծ գոհունակութիւն է երբ մարդ ինքզինքը յաղթող կը կարծէ բանավէճէ մը ետքը: Լաւ կը քնանայ:

Այնպէս որ գրիչն ու կաղամարը հանգիստ քուն մը քաշեցին այդ գիշերը:

Սակայն բանաստեղծը չկրցաւ քընանալ, նոր միտքեր կը յորդէին իր գանկէն՝ առատ՝ ինչպէս հնչիւնները որոնք կուգային ջութակէն. միտքեր որոնք հրաշալի էին ինչպէս մարգարիտները եւ զօրաւոր՝ անտառներուն փոթորիկին չափ:

Անիկա լսեց ձայնը որ կը բխէր իր սրտին խորքէն. բոցավառ լոյս մը ծագած էր իր ներսը Յաւիտենական Արարիչէն որուն կը պատկանի փառքը բոլոր բաներուն:

ԱՆՏԷՐՍԸՆ

Անգլ. թարգմ. Ժ. Մ.

Լոնտոնը Աշխատաւորներուն ձեռքը անցաւ

Լոնտոնի քաղաքապետական ընտրութեանց մէջ փայլուն յաղթանակ մը տարին աշխատաւորականները։ 1888էն ի վեր առաջին անգամ ըլլալով, քաղաքին վարչութիւնը կ'անցնի աշխատաւորականներուն ձեռքը, երեք տարուան համար։ 1931ի ընտրութիւններով քաղաքապետական խորհուրդը կը բաղկանար 12 անդամներէ, որոնց 83ը պահպանողական, 35ը աշխատաւորական, 6ը ազատական։ Մարտ 8ի լրացուցիչ ընտրութիւններուն հետեւանքով, ազատականները բոլորովին ջնջուեցան, իսկ աշխատաւորականները 69 աթոռ շահեցան պահպանողականներու 55ին դէմ։ Այժմ ունին 14 ձայնի մեծամասնութիւն, մինչդեռ 1913ին միայն երկու աթոռ ունէին։

Տարսոնի Թուրքերը միս չպիտի ուտեն

Պոլսէն կը հեռագրեն մարտ 9 թուականով.—

Տարսոնի բնակիչները զայրանալով մսավաճառներու չարաշահութեանց դէմ, որոշեցին մէկ ամիս ոչխարի միս չուտել։ Արդէն մէկ շաբաթը անցած է, եւ ժողովուրդը որոշած է լրացնել մնացեալ երեք շաբաթն ալ։

ՓՈՔՐ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՄՈՍԿՈՒԱ

Պելկրատի դիւանագիտական շրջանակներուն մէջ կը հաւատեն թէ մինչեւ ապրիլ Փոքր Համաձայնութեան պետութիւններն ալ — Եուկոսլավիա, Ռումանիա եւ Չեխոսլովաքիա — երեւութապէս պիտի ճանչնան խորհրդային իշխանութիւնը։ Այս ճանաչումը պիտի կատարուի պարզապէս դեսպաններ ղրկելով։ Ճանաչումէն անմիջապէս վերջ, բանակցութիւններ պիտի կատարուին, առեւտրական դաշնագիրներ կնքելու համար։

Ճափոն կ'ուզէ ձեռք անցնել Թուրքիոյ ապսպրանքները

Լոնտոնէն կը հեռագրեն թէ Ճափոն մեծ ջանքեր կը թափէ, ձեռք անցընելու համար Թուրքիոյ հնգամեայ ծրագրին ապսպրանքները, մրցելով Անգլիոյ եւ Մ. Նահանգներուն դէմ։ Ճափոնական խմբակցութիւն մը առաջարկած է ամբողջովին նոր հիման մը վրայ դնել Թրքական հնգամեակը, աւելի հրապուրիչ պայմաններ առաջարկելով։ Այս խմբակցութիւնը յանձն կ'առնէ բոլոր մեքենաները եւ գործիքները ճարել եւ Վոսփոր փոխադրել երկարատեւ պայմանաժամով եւ հարիւրին 12 տոկոսով։ Մուրհակները պիտի ստորագրուին երկու շարքով, առաջինը՝ վեց, երկրորդը 12 տարուան համար։ Ուրիշ ապսպրանքներ ալ պիտի ընդունուին հարիւրին 15 — 20 տոկոսով։

Իրազեկներ կ'ըսեն թէ Մոսկուա բարոյական ճնշում պիտի բանեցնէ զինակից Թուրքիոյ վրայ, որպէսզի մերժէ Ճափոնի առաջարկները, նոյնիսկ Անգլիոյ եւ Ամերիկայի զիջելու գնով։

Հրէական գաղութ՝ Սիպերիոյ մէջ

Լորտ Մարլի, որ Ամերիկա գացած եւ 80 ճառ խօսած էր քսան օրուան մէջ, դրամ հանգանակելով ի նպաստ Գերմանիոյ փախստական Հրեաներուն, Լոնտոն վերադարձաւ մեծ գոհունակութեամբ։ Կը յուսայ կէս միլիոն տոլարի հասցնել հանգանակութիւնը, որ պիտի գործածուի հրէական գաղութ մը հաստատելու Պիրո — Պիճանի մէջ (Սիպերիա)։ Խորհրդային կառավարութիւնը Անգլիոյ կէս մեծութեամբ հող տրամադրած է, որպէսզի հրէական ինքնավար հանրապետութիւն մը հաստատուի։ Միեւնոյն ատեն յանձն կ'առնէ վճարել փոխադրութեան ծախքերը, իսկ արտասահմանի մէջ կազմուած յանձնախումբը պիտի ճարէ հագուստ, գործիքներ եւայլն։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՊՈՒԼՂԱՐԻՈՅ բանակին սպարապետը, Զօր. Նէվքով, ընդունուեցաւ նախագահ Հինտէնպուրկի կողմէ։ (Կը յիշուի թէ վերջերս Պոլիս թագաւորն ալ Պերլին գնաց)։

ԹԷՀՐԱՆԻ ՄԷՋ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԵՑԱՒ հրէշ մը, որ 33 հոգի սպաննած է։ (Լաւ կարդացէք, — երեսուն երեք...)։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր Ներսէսեան ընտանիքը, եղբայրները, քոյրերը, ազգականները եւ պարագաները իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր եւ ծաղկեպսակով իրենց ցաւակցութիւնը եւ համակրանքը յայտնեցին ողբացեալ ՏԻՐԱՆ ՏԷՐ ՆԵՐՍԷՍԵԱՆի ցաւալի եւ անակնկալ մահուան առթիւ։

ՓԱՐԻԶԻ Աղքատախնամի Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ կը ծանուցանէ թէ տարաբախտ Պ. Տիրան Տէր Ներսէսեանի մահուան առթիւ ստացած է, փոխան ծաղկեպսակի, հետեւեալ նուիրատուութիւնները. — Պ. Պ. Մ. Բամպուքճեան՝ 50 *ֆրանք, Մանուկեան եղբարք՝* 100 *ֆր.*

ՍԷՆ Թ'ԱՆԹՈՒԱՆ Բամբամեր Ռօզըրէ (Մարսէյլ), «Եփրատ» Մանկապարտէզի Հոգաբարձութեան կազմակերպած պարգեւաբաշխութենան շահած են հետեւեալ թիւերը.— 279, 312, 234, 053, 524, 090. *Անձամբ կամ նամակաւ դիմել վերոյիշեալ հասցէին մինչեւ մէկ ամիս։ Անկէ վերջ դիմումները նկատի չեն առնուիր։*

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՍՐԵՔՇԱԲԹԻ 13 ՄԱՐՏ — MARDI 13 Mars 1934

10րդ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2443

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

"ՊԷՅԱՆՆԱՄԷ" ԳՐԵՑԻ՞Ր...

— օօ —

Երբ Էնկիւրիի պաշտօնաթերթը 1932 փետրուար 18ին հրատարակեց երթեւեկի նոր կանոնագիրը, որ վաւերացուած էր նոյն տարուան յունուար 31ին, գիտել կուտայինք այս միեւնոյն սիւնակին մէջ, «Թագմախաղ» վերնագրին տակ.

— «Բայց, ի՛նչ «առաւելութիւններ» եւ պատեհութիւններ ալ ներկայացնէ նոր կանոնագիրը, նպատակը մէկ է,— նեղել, սարսել մեր քաղաքական ճակատը եւ ամբողջ Հայկական Դատը վերածել Թուրքիա երթալ – գալու ազատութեան: Թուրքիոյ մէջ ապրելու եւ այսպէս կամ այնպէս հաց մը ճարելու արտօնութեան:

Անշուշտ մինչեւ... ցնոր տնօրինութիւն:

Երբ այս՛ է պատկերը, ինքնին կը լուծուի երթալ – չերթալու խնդիրը, որ սկսեր է զբաղեցնել միամիտները»: (Յառաջ, 27 փետր. 1932):

Այնուհետեւ գիտել տուինք եւ աշխատակից մըն ալ բացատրեց թէ՝ այս նոր ռազմախաղը ամէն բանէ առաջ պիտի ծառայէ «լքեալ» գոյքերու նոր ցանկեր կազմելու:

Այսքանը հասկնալու համար, նոյնիսկ աւելորդ էին մեկնութիւնները: «Պէյաննամէ»ներու մանուածապատ շարադրութիւնը ուրիշ եզրակացութեան չէր տաներ:

Եւ սակայն, բազմաթիւ Հայեր, Փարիզէն մինչեւ Սելանիկ եւ Սուրիա, փութացին օգտուիլ պատեհութենէն, եւ լեցուցին հարցարանները, որոնց բուն պատասխանը պիտի տար Էնկիւրիի «Գըմր Սխասի»ն:

Տարի անցաւ, եւ անոնք ի զուր պատասխանի սպասեցին: «Եավա՛շ – եավա՛շ»: Հիւպատոսները կը շարունակէին հաւաստիքներ շռայլել,— «Ինշալլա մաշալլա՛հ»:

Եւ ահա, անցեալ տարուան ընթացքին, Թուրք թերթերը սկսան ցանկեր հրատարակել, «հպատակութենէ զրկուած» Հայերու, Հրեաներու եւ Յոյներու:

Այդ ցանկերուն ամէնէն պերճախօսները արտատպեցինք «Յառաջ»ի մէջ (1934 փետրուար 9, 14 եւ 16):

Ուշադրութիւն ըրի՞ք,— ցանկերը կը պարունակեն ոչ միայն ծննդավայր, հայր, մայր, ամուսին կամ զաւակ, այլեւ «զըրկուած»ներուն ներկայ բնակավայրը:

Կրնաս Թուրքիայէն փախած կամ հեռացած ըլլալ: Բայց, ինչէ՞ն պիտի գիտնային թէ ո՛ւր կը բնակիս հիմա,— Փարի՞զ, Վառնա՞ թէ Մուսուլ — եթէ դուն ինքդ հաղորդած չըլլայիր:

Այո, Թուրքերը «խաֆիէ»ներ կը պահեն մինչեւ իսկ այս պողոտաներուն վրայ:

Եւ սակայն, անոնք չէին կրնար գիտնալ թէ, օրինակ, «Սունկուրլուցի Յակոբ Արապեանի որդի Յովհաննէս»ը կը բնակի Սելանիկ, թէ «Ֆիլիպէ հաստատուած է «Մալկարացի Գաբրիէլ Արապեանի աղջիկը, Ագնիւ» եւայլն:

Ճիշդ չէ առարկել, նաեւ, թէ անոնք բոլորն ալ քէմալական անցագիր ունենալով, արձանագրութիւններ պահած են Թրքական հիւպատոսարաններուն մէջ:

Որովհետեւ, ցանկերուն մէջ կը գտնուին մարդիկ, այր թէ կին, որոնք շատոնց արտասահման անցած են:

Ուրեմն, մեր համոզումն այն է թէ այդ ցանկերը ուղղակի հետեւանք են «պէյաննամէ» լեցնելու եւ ստորագրելու միամտութեան, որ ոչ թէ երթեւեկի, այլ հպատակութեան իրաւունքէն անգամ կը զրկէ ենթական:

Անոնք որ աւելի բան գիտեն այս մասին, թող բարեհաճին լուսաբանել:

Որովհետեւ, «ազգային պայքարին մասնակցած չըլլալու» պատրուակը Թրքավարի հէքեաթ մըն է, որ քուն կը բերէ ոտքի վրայ:

Ուրիշ ամէն բան մէկդի դնելով, ցանկերուն մէջ կան բազմաթիւ կիներ, որոնք ի հարկէ չէին կրնար մասնակցիլ «ազգային պայքար»ին:

×

Այսպէս, ուրեմն, անգամ մըն եւս դառն յուսախաբութեան կը մատնուին անոնք որ կը կարծէին թէ տարիները բան մը փոխած են Թուրքերու քաղաքականութեան մէջ:

Այո՛, տարիները բերած են փոփոխութիւն մը՝ բոլորովին հակառակ իմաստով,— աւելի եւ աւելի զօրանալով քէմալապետութեան թթու ազգայնականութիւնը, անհանդուրժելի, անշնչելի դարձնելով փոքրամասնութեանց կեանքը՝ նոյն իսկ տնտեսական գետնի վրայ:

Եւ տարիները սաստկօրէն սրած են աւարի ախորժակները:

Ծառո՛նց հալեցան 1915ին սկսած եւ 1922ին կրկին եւ կրկին օրէնքի կարգ անցած աւարառութիւնները: Իսկ Թրքական կարասը միշտ ալ պարապ է:

Մնաց որ, քէմալապետութիւնը իր բոլոր ձեռնարկներուն մէջ կը հետապնդէ մէկ հիմնական ծրագիր — թոյլ չտալ որ ոտքի կանգնի ո եւ է ոչ – Թուրք, անհատապէս կամ հաւաքապէս:

Չէ՞ք տեսներ, ամէն օր, ազգային կալուածներու դէմ սարքուած դաւերը, Պոլսոյ մէջ: (Գաւառի հաշուեյարդարը շատոնց փակուած է):

— «Պէյաննամէ» գրեցի՞ր, կը հարցնէին իրարու, երկու տարի առաջ:

Գիտենք որ աննշան փոքրամասնութիւն մը կը կազմեն գըրողները,— հարիւրաւորներ՝ տասնեակ հազարաւորներու մէջ:

Բայց այս երեւոյթն անգամ, մեր անբուժելի պարզամտութիւնը՝ բացորոշ խրատութեանց հանդէպ, չա՞պացուցաներ թէ Թուրքերէն ալ ետ մնացած ենք, սեւը ճերմակէն զատելու համար...

Այս միամտութիւնը եւ Էնկիւրիէն տրուած դասը չե՞ն հաստատեր թէ Երեմեանի մատնանշած յաւիտենական մանուկներն ենք, երբ հարցը կը վերաբերի քաղաքական գիտելիքներու:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՍԹԱՎԻՑՔԻԻ ՆՈՐ ԶՈՀԵՐԸ

Երեք հոգի եւս ձերբակալուեցան

Շաբաթ օր ձերբակալուեցաւ նախկին կռփամարտիկ Նիէմէն, որ ծանօթ էր իբրեւ Սթավիցքիի թիկնապահը եւ որուն անունով կեղծ անցագիր մը հանած էր խաչագողը: Միեւնոյն ատեն խուզարկուեցաւ իր բնակարանը: Նիէմէն ինքզինքը անմեղ կը հռչակէ, յայտնելով թէ միայն 2500 ֆրանք թոշակ կը եւ անուրդներու գնահատիչը, Ֆաոօ: Երկուքն ալ յայտարարեցին թէ բան չէին գիտեր անոր գործառնութեանց մասին:

Ձերբակալուեցան նաեւ Օրլէանի վարկի դրամատան տնօրէնը, Մէնկու եւ անուրդներու գնահատիչը, Ֆաոօ: Երկուքն ալ յայտարարեցին թէ բան չէին գիտեր Սթավիցքիի փոխանորդին կողմէ գրաւի դրուած գոհարեղէններու սեփականութեան մասին եւ թէ ժամանակին տեղեկութիւն տուած են քաղաքապետին, որ դրամատան վարչական խորհուրդին նախագահն է եւ ծերակուտական: Երկուքն ալ անմիջապէս Փարիզ փոխադրուեցան, իսկ դրամատունը դադրեցուց գործառնութիւնները:

Պայոնի դրամատան գայթակղութեան ատեն, շատ կը խօսուէր Օրլէանի դրամատան մասին ալ, բայց լուրջ քննութիւն չկատարուեցաւ, մինչեւ որ երեւան հանուեցաւ պահուած գոհարեղէններու մէկ մասը:

Մինչ այս մինչ այն, նորէն կորսուած թուղթերու պատմութիւններ շրջան կ՚ընեն: Քննիչ յանձնաժողովը կը յայտնէ թէ կորսուած են 1932 յունիս 4ին Պայոնի քաղաքապետին կողմէ առեւտրական նախարարին ղրկուած նամակ մը եւ այս վերջինին պատասխանը...

Միւս կողմէ, գաղտնի ոստիկան Տիւքլու կը յայտարարէ թէ ինք Օրլէանի դրամատան խնդիրը քննած էր յունուար 18ին, Ապահովութեան Տեսչութեան ղրկելով իր տեղեկագիրը, բայց նախորդ վարչապետ Շոթան քնացուցած է գործը...

⁂ Պայոնի հարցաքննիչ դատաւորը՝ նկատի չառնելով բոլոր դատերուն Փարիզ փոխադրութեան որոշումը, նոր կոչնագիրներ ղրկեց նախկին նախարարներ Ժիւլիէն Տիւռանի եւ Տալիմիէի, որպէսզի ատեան ներկայանան մարտ 15ին: Խնդիրը այն է որ, վճռաբեկ ատեանը որոշած է մարտ 13էն սկսեալ Փարիզ փոխադրել բոլոր քննութիւնները:

Պ. տ'Ուհալթ, Պայոնի հարցաքննիչ դատաւորը, սկսած է դասաւորել իր թղթածրարները, Փարիզ ղրկելու համար: Աս նուազն մէկ շաբաթ պէտք է, այս գործը լրացնելու համար: Թիւ 1, 2 եւ 3 թղթածրարները (Կառայի եւ Թիսիէի դէմ) կը պարունակեն 600 փաստաթուղթ, թիւ 4ը՝ դարձեալ 600, թիւ 5ը՝ 300, թիւ 6ը՝ 150: Կարճ խօսքով, իբր 3000 փաստաթուղթեր կան եւ ամէն օր 5 — 10 հատ նորեր կը հասնին, նոր թղթածրարներ կազմելով:

⁂ Պ. Ֆրօ, Տալատիէի ներքին նախարարը, որուն դէմ ամէնէն ծանր մեղադրանքները կ՚ըլլան, իր կարգին վկայութիւն տալով Քննիչ Յանձնաժողովին առջեւ, վճռապէս մերժեց եղած ամբաստանութիւնները: Ըսաւ թէ երբեք մտքէն չէ անցած դաւադրել պետութեան դէմ, մարտական խումբեր կազմելով նոր ընկերվարականներէն եւ պահպանողականներէն: Պատասխանելով Քիափի մեղադրանքներուն, յայտարարեց թէ երբ առաջին անգամ լսեց այդ հէքեաթները, կուշտ ու կուռ խնդաց: «Պ. Քիափ ինչո՞ւ կը փորձէ այդպիսի ծիծաղելի պատմութիւններ յերիւրել: Մարդիկ կը փորձեն արատաւորել եւ աչարեկել գիս, բայց չպիտի յաջողին»: Այս առթիւ ինքն ալ Պ. Տալատիէի պէս շեշտեց թէ Մոսէի տեղեկագրին համաձայն Քիափն է մէկ պատասխանատուն Սթավիցքիի գործին ձգձգման, հետեւաբար պէտք է փոխուէր: Բայց, նկատի առնելով իր անցեալ ծառայութիւնները, առաջարկուեցաւ Մարոք երթալ իբրեւ մարզպան: «Ես կը հաւատամ Պ. Քիափի անձնական ուղղամտութեան, բայց համոզուած եմ թէ իր շուրջը բոյն դրած էր խմբակ մը որ ամէն կերպով կ՚օգտուէր իր հեղինակութենէն: Եւ որովհետեւ գիտեմ այս պարագան, ինքզինքս անպատուած պիտի զգայի, եթէ չմիանայի կառավարութեան կարգ մը տնօրինութեանց»:

Համերաշխութեան ձեռնարկ մը Աթէնքի մէջ

«Նոր Օր»ի մէջ կը կարդանք (7 մարտ).—

Աթէնքի Ազգ. կեանքի վերջին պայքարներու եւ անոնցմէ առաջ եկած դէպքերուն վերջ մը տալու համար Քօֆինիոյ թաղականութիւնը համերաշխական քայլերու նախաձեռնարկ եղած էր:

Սրտցաւ չէզոք ազգայիններ եւս նոյն փափաքը յայտնած ըլլալով, Ազգ. Կեդր. Վարչութիւնը Երեքշաբթի նիստ գումարեց Առաջնորդին բնակարանը:

Նիստին ներկայ գտնուած են Պ. Առաքել Կիւրքնլեան եւ Քօֆինիոյ թաղականութենէն Պ. Պ. Տօքթ. Լօռէմիշլեան եւ Պատիկեան: Դաշնակցութիւնը ընդառաջ գացած էր իրեն եղած հրաւէրին եւ ղրկած իր ներկայացուցիչները:

Մեզի անծանօթ պատճառներով, չեն ներկայացած Հնչակեան եւ Ռամկավար կուսակցութեանց ներկայացուցիչները:

Հակառակ ասոր, շուտով համերաշխական մթնոլորտ ստեղծուած է: Դաշնակցութեան ներկայացուցիչը ընդառաջ գացած է, պայքարը դադրեցնելու առաջարկին եւ յայտարարած է թէ անկախ միւս հոսանքներու բռնելիք ընթացքէն, իր կողմէ անմիջապէս կը դադրեցնէ մամուլի պայքարը, սպասելով որ Ազգ. Կեդր. Վարչութիւն եւ կուսակցութիւններ շատ շուտով տեւական համերաշխութեան քայլեր առնեն եւ մանաւանդ անմիջապէս փրկեն յաչս հելլէն պետութեան եւ ժողովուրդին հայ ժողովուրդի անարգուած եւ աննպաստ դիրքը:

Կեդր. Վարչութեան ատենապետ Պ. Ա. Գալփաքեան յայտարարեց թէ համերաշխութեան որոշումը, շահակիցներուն պիտի հաղորդուի Պ. Պ. Տօքթ. Լօռէմիշլեան եւ Ա. Կիւրքնլեանի կողմէ:

Մեծ պատերազմ 1936ին

Տօքթ. Եէն, Մոսկուայի չինական դեսպանը, որ վերջերս իր երկիրը վերադարձաւ քաղաքական կարեւոր պաշտօն մը կատարելու համար, անխուսափելի կը գտնէ պատերազմը՝ Խ. Միութեան եւ Ճափոնի միջեւ: Իր կարծիքով, Անգլիա եւ Մ. Նահանգները Ռուսիոյ կողմը պիտի բռնեն: Ուաշինկթընի եւ Փարիզի չինական դեսպանները եւ ուրիշ դիւանագէտներ ալ նոյն կարծիքը ունին, եւ նոր պատերազմին թուական կը նշանակեն 1936ը, երբ Մոսկուա լրացուցած պիտի ըլլայ երկրորդ հնգամեակը եւ Նաւային դաշնագիրները պիտի վերջանան:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՀԵՂԻՆԱԿ՝ ՄԷԿ ԲԱԺԱԿ ՕՂԻՈՎ

»»»·«««

Գրականութեան պատմութիւնը լեցուն է բանագողութեան օրինակներով:

Բայց այս մէկը ապահովաբար կը գերազանցէ մինչեւ հիմա եղածները:

Խորհրդային իշխանութիւնը երկու տարի բանտարկութեան դատապարտեց հեղինակ մը, որ ահագին ժողովրդականութիւն շահած էր իր գիրքերով, առանց մէկ տող գիր գրած կամ իր «հեղինակութիւնը»... կարդացած ըլլալու:

Անշուշտ կ'ուզէք իմանալ պատմութիւնը:

Եաքոպ Կանսպուրկի գիրքերը մեծ աղմուկ հանած էին, իբրեւ «հարազատ շունչը կարմիր երիտասարդութեան»:

Այդ գիրքերը կ'երգեն փառքը՝ մեքենաշարժ արօրին եւ գիւղացիներու,— երկու նիւթեր որոնք մաս կը կազմեն հնգամեայ ծրագրին, հետեւաբար եւ անսպառ ապսպրանքի:

Ի՞նչպէս ծաղկեցաւ այս «տաղանդ»ը, Կանսպուրկ, որ ատաղձի բանուոր մըն էր, քանի մը տարի առաջ:

Առտու մը կ'որոշէ գրագէտ ըլլալ եւ կ'երթայ կը գտնէ ծեր մուրացիկ մը, Լուպիչ Խոսուրով, որ կ'ապրէր խեղճուկ խշտեակի մը մէջ, Մոսկուայի շրջակաները: Ցարական իշխանութեան օրերուն, Խոսուրով անուն հանած էր իբրեւ վիպագիր, բայց յեղափոխութենէն յետոյ մոռցուեցաւ, եւ յուսահատելով, դարձաւ թափառական:

Երկու բարեկամներու տեսակցութենէն քիչ յետոյ, լոյս կը տեսնէր Կանսպուրկի առաջին վէպը, «Նապաստակներ եւ Մացառներ», որ մեծ յաջողութիւն գտաւ: Բուն հեղինակը՝ Խոսուրովն էր եւ իբրեւ վարձատրութիւն ստացաւ շիշ մը վոտկա, իսկ Կանսպուրկ ընդունուեցաւ խորհրդային գրողներու ակումբին մէջ եւ ազատ յարկաբաժին մը ստացաւ, ինչպէս եւ վեց ամիս արձակուրդ՝ իշխան Կալիցինի երբեմնի ամարանոցին մէջ:

Քանի մը ամիս առաջին յաղթանակին մեղրալուսինը վայելելէ յետոյ, Կանսպուրկ որոշեց նոր վէպ մը գրել:

Եւ գնաց նորէն գտաւ մուրացիկը, նոր վէպ մը եւ քանի մը թատերախաղեր ապսպրեց, փոխարէն խոստանալով շիշ մը վոտկա, քանի մը կտոր պահածոյ ձուկ եւ պատառ մը ձիու միս:

Միեւնոյն ատեն, պայմանաժամ ալ տուաւ, սպառնալով բանտարկել տալ, եթէ ժամանակին չհասցնէր ապսպրանքները:

Խեղճ Խոսուրովը սպառած – մաշած էր արդէն: Քանի մը հարիւր էջ մրոտելէ յետոյ, կանգ առաւ: Յանկարծ յիշեց թէ ցարական օրերէն մնացած վէպ մը ունի: Գնաց գտաւ, քիչ մը փոփոխեց եւ յանձնեց «հեղինակ»ին:

Կանսպուրկի չոր բախտէն, մէջտեղ ելաւ գրասէր մը որ ժամանակին կարդացած էր Խոսուրովի գիրքը:

Եւ Կանսպուրկ բռնուեցաւ իբրեւ բանագող: Հարցաքննութեան ատեն երեւան եկաւ որ ոչ իսկ տող մը բան կարդացած է իր «հեղինակած» գիրքէն:

Դատարանը միեւնոյն ատեն վճռեց որ բուն տիրոջը վճարուին հեղինակի վարձքերը:

Հաւատա՞նք թէ բանագողը վերջապէս գրագէտ պիտի դառնայ բանտին մէջ, փոխադարձաբար շիշ մը օղի բուտանալով... Խոսուրովէն...

Վ.Ա.Հ.

«Եթէ ոստիկանատուն կանչեն, մի՛ երթաք»

Պ. Պէնթըն, Նիւ Եորքի մէջ բանտարկուած Դաշնակցականներուն փաստաբանը, հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրած է փետրուար 25ին սարքուած ժողովի մը մէջ, որուն մանրամասնութիւնները պիտի տանք վաղը.—

«Յարգելի ատեանին, արդարութեան ատեանին առջեւ, ես կը յուսամ ցոյց տալ թէ բանտարկեալներու դէմ բերուած ամբաստանութիւնները հիմնուած են սուտերու կամ այլ անհիմն բաներու վրայ, եւ դիտել տուաւ թէ Սովիէթը յաջողած չըլլալով քանդել Դաշնակցութիւնը մէկ կերպով, այժմ կը փորձէ քանդել զայն այլ կերպով մը:

«Կոմունիստները», ըսաւ Պ. Պէնթըն, «կը մատնեն Հայերը ու անոնք կը տարուին Նիւ Եորքի ոստիկաններու կողմէ ոստիկանատուն եւ կոմունիստներու ակումբները:

«Եթէ ո եւ է ոստիկան ձեզմէ պահանջէ ոստիկանատուն երթալ, մերժեցէք: Ան ոչ մէկ իրաւունք ունի նման պահանջ ընելու: Եթէ ո եւ է ոստիկան բռնի կերպով փորձէ ձեզ տանիլ, անմիջապէս ինծի իմացուցէք:

«Ես վճռած եմ վերջ մը դնել ոստիկաններու միջոցով կոմունիստներու կողմէ գործուող այս աշարեկութեանց: Եթէ ո եւ է ոստիկան որ եւ է բան հարցնէ ձեզի, ձեր սահմանադրական իրաւունքն է մերժել պատասխանել:

«Արդէն աւելի քան 500 այրեր եւ կիներ անպատուուած են ոստիկանատուն տարուելով: Դուք փախաք Թուրքին գազանութենէն, եւ այսօր կ'ենթարկուիք կոմունիստներու գազանութեանց Ամերիկայի մէջ»:

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆ՝ «ՄԻԱՑԵԱԼ»Ի ԴԱՒԵՐՈՒՆ

«Հայրենիք»ի մէջ կը կարդանք (1 մարտ).—

ՍԷՆԿԸՐ (Քալիֆ.) Ֆրէզնոյի մօտիկ Սէնկըր քաղաքին մէջ, ուր բուռ մը Հայեր կ'ապրին, կազմուեցաւ նոր կոմիտէ մը 14 անդամներէ բաղկացեալ:

ՊԻՏԻՖՈՐՏ, Մէյն.— Տեղւոյս մէջ 10 հաւատաւոր երիտասարդներ իրար գալով հիմը դրին Հ. Յ. Դաշնակցութեան Պիտիֆորտի կոմիտէին:

ՈՒԽՍԹ ՓՈՒԼՄԸՆ.— Փետրուար 18ին ունեցանք փայլուն ժողով մը: Մեր շարքերուն վրայ աւելցան 12 նոր ընկերներ:

Մեր թղթակիցներու մեզ հաղորդած տեղեկութիւններէն կ'իմանանք որ՝ ՀՈՒԱՅԹԻՆՍՎԻԼԻ կոմիտէին վրայ դարձեալ աւելցած են 5 նոր անդամներ, ԼՕՎԷԼԻ կոմիտէին վրայ՝ 7 եւ ՓՈՒԹԱՔԷԹԻ կոմիտէին վրայ 3 անդամներ:

«Ասպարէզ» կը գրէ (23 փետրուար).—

«Միացեալ Ճակատ»ի գոյնզգոյն ազդաւները կը հրաւիրէին ժողովուրդը խորտակելու Դաշնակցութիւնը:

Հրաւէրին պատասխան տրուեցաւ անմիջապէս.

Շաբաթ իրիկուն, Ֆրէզնոյի կոմիտէի ընկերա – համակրական մեծ հաւաքոյթի ընթացքին, կոմիտէի կազմին միացան 53 նոր ընկերներ:

Կիրակի, հրապարակային մեծ ժողովին, երկու հազարէ աւելի բազմութիւն եկաւ լսելու Դաշնակցութեան խօսքը:

Երեքշաբթի կէսօրէ վերջ, Հայ Կ. Խաչի հաւաքոյթի ընթացքին, կազմին միացան 45 նոր անդամուհիներ:

Երեքշաբթի երեկոյ, նորահաս սերունդի հաւաքոյթին, քանի մը տասնեակ երկսեռ երիտասարդներ զինուորագրուեցան ցեղակրօններու ուխտին:

(Լուրերու Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՀԱՐԱՒ · ԱՄԵՐԻԿԱՅԷՆ

ՖԱՇԱԿԱՆ ՀՈՍԱՆՔԸ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷՋ

— oo —

Անկարելի է չտեսնել այն աստիճանական ծաւալումը, որով ֆաշական գաղափարները հող ու տրամադրութիւն կը գտնեն ամերիկեան ժողովուրդներու մէջ։

Քանի մը տարիներ առաջ աւելորդ էր խօսիլ այս մասին, բայց այժմ Հարաւային, Կեդրոնական թէ Հիւսիսային Ամերիկաներու մէջ այնքան շատ ու ակներեւ են ֆաշիստներու աշխատանքն ու կազմակերպութիւնները, որ անկարելի է խուսափիլ։

Ֆաշական ձգտումները սկսած են աննախընթաց թափով արմատ նետել Ամերիկայի մէջ։

Արժանթինի մէջ հոսանքը իր սկիզբը առաւ մանաւանդ անցեալ տարիներու Խորհրդային Միութեան բացայայտ պրոպագանդայէն վերջ, երբ կառավարութիւնը առիթ ունեցաւ պատռելու «Իւժամտորգ»ի կեղծ դիմակը, որու շնորհիւ առեւտրական պատուիրակութեան միջոցաւ, կոմունիստները քաղաքականութեամբ կը զբաղէին։

Երկար ատեններ Չիլիի մէջ ընկերվարութեան ցուցափեղկի չահագործումով, կոմունիստները փորձեցին տէր դառնալ օրուան կարգերուն, բայց ժողովուրդը գերադասեց անկեղծ հայրենասիրութիւնը, որու շնորհիւ նախագահ Ա· Ալեքսանտրիի միջոցաւ այսօր բացէ ի բաց կը հովանաւորուի տեղական ազգայնականութիւնը, իսկ ֆաշական կազմակերպութեան երիտասարդ շարքերը հարիւրհազարը կ'անցնին արդէն։

Նման պարագաներու մէջ կը գտնուի նաեւ Հարաւային Ամերիկայի ամենամանուկ ու ամէնէն ազատ համարուած հանրապետութիւնը, Ուրուկուայը։ Միւս հանրապետութիւններէն չարաչար պարտուած, համայնավարութիւնը երբ փորձեց օգտագործել այսհանրապետութեան անսահման ռամկավարութիւնը, վերջինս իր նախագահ Տօքթ· Թերայի միջոցաւ անմիջական հարուածը հասցուց, արգիլելով ամէն տեսակի քաղաքական դաւադրութիւնները, որոնց հրահանգը կուգար Մոսկուայէն։

Գերմանիոյ քաղաքական դէպքերէն վերջ, ազգայնական ձգտումները այլեւս իրենց բնականոն հունին մէջ մտան։ Այսօր հարաւային երկիրներու շատ մը ֆաշական կազմակերպութիւնները բացայայտօրէն կը կազմակերպուին ու կը ղեկավարուին գերմանացի մասնագէտներու ու ծանօթ ֆաշիստներու միջոցաւ։ Թէեւ հիմակ ու հիմա մահացու զօտեմարտ մը տեղի կ'ունենայ ընկերվարականներու եւ ազգայնականներու միջեւ, բայց կասկած չկայ թէ տեղական ժողովուրդներու համակրանքը վերջիններու կողմն է։ Անշուշտ ցաւալի է ասիկա, բայց Մոսկուան իր տարիներու քաղաքականութեամբ, այդ վերջնական տրամադրութիւնը ստեղծած է։

Հիւսիսային Ամերիկայի մէջն ալ, տարիներով քուն մտած հռչակաւոր Կու – Քլուքս – Քլանը նորէն կենդանութեան նշաններ ցոյց կուտայ։

Ներկայիս Միացեալ Նահանգներու մէջ հարիւրէն աւելի կազմակերպութիւններ կը գործեն։

Շատերը իրարմէ բոլորովին անկախ են ու անջատ։ Նոյնիսկ գոյութիւն չունի ներքին միացնող կապ մը։

Բայց բան մը շատ բացորոշ է,— ընդհանուր ձգտումը ֆաշական է։

Եւ կասկածէ դուրս է որ իրենց գաղափարական կապը օր մը բոլորին առիթ պիտի տայ ի մի գալու, ստեղծելով հսկայական ու պատկառելի քաղաքական կազմակերպութիւն մը։

Այժմ այս կազմակերպութիւններէն շատերը հրաժարած են իրենց նախկին անտեղի պայքարէն, որով այնքան ուժգնօրէն սեւերու վրայ կը յարձակէին, իբրեւ անհարազատ տարր մը։

Իբրեւ իտալական եւ գերմանական ազգայնականութեան անմիջական ազդեցութեամբ յառաջ եկած կազմակերպութիւններ, ամերիկեան ֆաշականութիւնը գրեթէ ամբողջապէս վերընդունած է վերջիններու ծրագրային տեսակէտը։ Մեծ նշանակութիւն ունին իտալական գաղութներն ու վերջերս կազմակերպուած «Նացի» ընկերութիւնները։ Թէեւ առաջինները այս կամ այն ձեւով կ'աշխատին հեռու մնալ տեղական քաղաքականութենէն, բայց գերմանականները ոչինչ կը խնայեն սերտ ու մտերիմ կապ ունենալու ամերիկեան ֆաշական կազմակերպութիւններու հետ, անոնց միջոցաւ տարածելու գերման վարդապետութիւնն ու մանաւանդ ամերիկեան ժողովուրդի համակրանքը դէպի Գերմանիան եւ գերման ժողովուրդը։

Այս նպատակի համար կազմակերպուած են, օրինակ, Նոր Գերմանիոյ Բարեկամներու Ընկերութիւնը, Հիթլէրեան Շարժումի Բարեկամները, Գերմանեւամերիկեան Առեւտրական Լիկան եւ բազմաթիւ խառն մարզական ընկերութիւններ։

Բայց մասնաւոր նշանակութիւն ու կշիռ կը ներկայացնեն զուտ ամերիկեան ֆաշական կազմակերպութիւնները, որոնք ապագային մեծ դեր կրնան կատարել այդ կենսունակ երկրի քաղաքական ու տնտեսական ասպարէզին մէջ։

Ամերիկեան մամուլը, վերջին ժամանակներս մասնաւոր ուշադրութիւն կը դարձնէ «Մոխրագոյն շապիկ» եւ «Արծաթ շապիկ» կազմակերպութիւններու վրայ։ Վերջինները, որոնք միեւնոյն ժամանակ «Միացեալ Նահանգներու Ֆաշականներ» անունով կը յիշուին, իտալական կազմակերպութիւններու տեսակէտն ունին, մինչ «Մոխրագոյն Շապիկաւորներ»ը նոյնութեամբ գերմանական նացիներու գործելակերպը կ'ընդօրինակեն։

Հակառակ ասոր «Մոխրագոյն Շապիկաւորներ»ը աւելի քան ամերիկեան սկզբունքներով տարուած են։ Այսօր արդէն երկու միլիոն անդամներ կը հաշուեն։ Իրենց առաջին կեդրոնատեղին ունեցած են Նաշվիլի մէջ, Հիւսիսային Քարոլինան, բայց հիմա տարածուած են Օքլահոմա Սիթի, մասնաւոր խմբակներ ունենալով Քալիֆորնիա, Օհայօ, Փենսիլվանիա, Մարլանտ, Ութահ եւ Նեվրասքա նահանգներու կողմերը։ Իբրեւ գլխաւոր ղեկավար կը ճանչցուի Ուիլեըմ Տըտլի Փէլէ։ Այս կազմակերպութիւնը ամենասերտ կապակցութիւն կը պահէ անձնապէս Հիթլէրի հետ, ապա նաեւ անոր ամերիկեան հողամասի վրայ գտնուող բազմաթիւ ներկայացուցչութեանց հետ։ Մասնաւորապէս հակահրէական գրականութիւնը գերմաներէն թարգմանութիւնն է։

Իբրեւ կազմակերպութեան պաշտօնական օրգան լոյս կը տեսնէ «Ազատութիւն» անունով պարբերաթերթ մը, խմբագրութեամբ նոյն ղեկավարին։ Մասնաւոր կուսակցական պրոպագանդէն դուրս, թերթը առանձնապէս կ'անդրադառնայ հրէական շարժման, զայն համարելով բոլոր չարիքներու աղբիւրը։ զատ նոյն Փէլէի, աշխարհի բոլոր պատերազմներու, տնտեսական տագնապներու, ելմտական ցնցումներու, մեծագոյն ոճիրներու ու չտեսնուած չարիքներու իրական աղբիւրը միմիայն Հրեաներն են, որոնք տեսակ մը արտապետութիւն կազմած՝ կը հրամայեն ամբողջ աշխարհին։

Ապացուցանելու համար՝ հեղինակը կուտայ նաեւ շարք մը աշխարհահռչակ անուններ որոնց հետ անմիջականօրէն կապուած են այս կամ այն ցնցող պարագաները։ Օրինակի համար Շիկակոյի միլիոններու կորուստին պատճառը՝ Սամուէլ Ինսըլը, անգլիացի Հրեայ մըն է, լուցկիի թագաւոր Իվար Քրէօքէրը, շուէտացի Հրեայ էր, նաեւ սակարանի աստուած Մորգանի երակներուն մէջ հրէական արիւն է որ կը հոսի։ Խմբագիրը աւելի առաջ տանելու համար իր հակահրէական պրոպագանդան, բացայայտօրէն կը յայտարարէ թէ ներկայ համայնավարական շարժումներու իրական ղեկավարները քանի մը միջազգային հրէական դրամատուներ ու ընկերութիւններ են, եւ անոնցմէ մասնաւորապէս ծանօթ սեղանաւոր Շիֆը ներկայիս կլանուած է ճափոն–ամերիկեան պատերազմի մը դաւադրութեամբ… եւայլն։

Ֆաշական միւս կազմակերպութիւնը «Մոխրագոյն Շապիկաւորները» ծանօթ են 1932ին դէպի Ուաշինկթըն կազմակերպած արշաւով, որու յաղթական ելքէն վերջ, անոնց առաջնորդ Ա.Սմիթ Ամերիկայի դիկտատոր պիտի յայտարարուէր։ Թէեւ այս ծրագիրը իր ժամանակին վիժեցաւ, բայց «Խաքի»ները ընաւ չհրաժարեցան իրենց ռազմական պատրաստութիւններէն, ու այսօր ամերիկեան իրականութեան մէջ, ամէնէն սպառազէն ու զինուորական դաստիարակութեամբ պատրաստուած ուժն են։ Իրենց մէջն ունենալով ականաւոր զինուորականներ, երեսփոխաններ ու պետական մարդիկ, անոնք չքաշուեցան հրապարակային տէօրներ կատարելու, գլխաւորաբար իրենց զէնքը համայնավարներուն ուղղելով։

Յիշեալ երկու կազմակերպութիւններէն զատ կան նաեւ ուրիշներ, ինչպէս օրինակ Նիւ Եորքի «Խաչակիրներ»ը, կամ «Ճերմակ Շապիկաւորներ»ը որոնց ընդհանուր նպատակը ի հարկէ առաջին առթիւ հակախորհրդային է։ Ու որքան ժամանակ որ գոյութիւն ունենայ այս ահաւոր ճիւաղը, նոյնքան թափով ու սպառնական կը կազմակերպուին ամերիկեան ֆաշիստները վերջնական պայքարի մէջ իրար խեղդելու համար։

ՍՄԲԱՏ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

oooo

Ունինք կուսակցական մամուլ մը՝ որ պատիւ կը բերէ բոլոր Դաշնակցականներուն։

Բազմաթիւ օրաթերթեր ունինք, այն ալ ամենատարածուածները՝ մեր գաղութներուն մէջ։

Ֆրանսայի մէջ մեր «Յառաջ»ը, Մ· Նահանգներու մէջ ծերունի «Հայրենիք»ը, Եգիպտոսի մէջ լայնատարած «Յուսաբեր»ը։ Ասոնցմէ դուրս կան շատ մը օրաթերթեր եւս, որոնք կը տարածուին եւ ահագին դեր կը կատարեն իրենց շրջաններուն մէջ։

Մինչ հակառակորդ տարրերը, «միացեալ» ճակատը, անճրկած են, չունին լուրջ մամուլ մը, տարածուած եւ հեղինակութիւն պարտադրող։

Ի՞նչ կ'ապացուցանէ այս կացութիւնը։— Այն որ, հայ հասարակութեան ողջմիտ եւ չէզոք տարրերը, հաճոյքով կը կարդան Դաշնակցական թերթերը քան թէ հակառակորդներու վայնասուններուն արտայայտիչ թերթերը։

Կեդրոնանալով մեր մամուլին վրայ, փոքրիկ խորհրդածութիւն մը ընենք՝ յանգելու համար շարք մը առաջարկներու։

Պատի՛ւ Դաշնակցական մամուլին։ Բոլորը կը մտածեն միատեսակ, կ'արտայայտուին նոյն հարցերու շուրջ, նոյն հիմնաւորումներով։

Օրը օրին դէպքեր կը պատահին, դէպքերը կը վերլուծուին, կը գնահատուին միաժամանակ եւ միատեսակ· բան մը որ դաշնակցական խմբագիրներու եւ աշխատակիցներու կուսակցական ապացոյցը կուտայ եւ այդ իսկ պատճառաւ մեր թերթերը կը յաջողին։

Սակայն կարեւոր պարագայ մը կը գրաւէ մեր ուշադրութիւնը։

Արտասահմանի մէջ ունինք անհամար Դաշնակցական երիտասարդութիւն։ Առաջինը՝ հին սերունդը տարիքով, որ տեսած, ապրած, լացած եւ կարդացած է մեր վերջի ցեղային կեանքի բոլոր դէպքերը, դէմքերը եւ դիրքերը եւ այսօր կը մնայ պատնէշին վրայ եւ թարմ վիճակի մէջ։ Երկրորդը նոր սերունդը տարիքով, որ մտած է մեր շարքերուն մէջ, հայրենասիրական թափով մը, կ'ապրի մեր շունչով, սակայն չի ճանչնար մեր կեանքը, չապրիր քաղաքական մտածողութեամբ, չի ստանար կուսակցական դաստիարակութիւն հարկ եղած չափով։

Այժմ անհրաժեշտ է քննել պատճառները եւ գտնել միջոցներ, որպէսզի ընենք հարկ եղածը, դաստիարակելու համար, կազմակերպուած երիտասարդութիւնը եւ նորահաս Դաշնակցականները։

Մեր Դաշնակցական մամուլը առաւելապէս կը զբաղի համազգայինհարցերով, Հայը Հայ պահելու մտահոգութեամբ, համագաղթային խնդիրներով, գրականութեամբ, հայրենակցական եւ Հ·Մ·Ը·Մ·ներու կազմակերպութեամբ։ Մինչդեռ մեր Դաշնակցական երիտասարդութեան մտաւոր եւ կուսակցական զարգացման հրատապ խնդիրը անուշադրութեան յանձնուած է։

Քիչ մը շատ արժէք կը տրուի նախ մեր հակառակորդներուն, երկրորդ՝ շատ տեղ կը տրուի ազգային եւ համազգային խնդիրներուն եւ երրորդ՝ պատահականութեան կը մնան կուսակցական կեանքը եւ կուսակցական ձեռնարկները։

Մեր ընկերները ամենուրեք արտակուսակցական աշխատանքով տարուած, յաճախ թաղական, հոգաբարձական, Հ·Մ·Ը·Մ·ական կամ տիրացուի, տէրտէրի եւ եպիսկոպոսական գործերով կը զբաղին եւ ներքին կուսակցական գործը կը մնայ երեսի վրայ։

Դաշնակցական երիտասարդները պարտաւոր են ունենալ բոլոր կարեւոր կեդրոններու մէջ շարք մը անհրաժեշտ եւ անխուսափելի ձեռնարկներ ուր կարենան կեդրոնացեալ ուժերով ստեղծել կուսակցական ապրում։ Թուենք շարքով·—

1) Կուսակցական ակումբ՝ (ոչ սրճարան, խաղարան կամ պարասրահ), ժողովատեղիներ՝ ուր կարենան քաղաքական եւ կուսակցական դաստիարակութիւն ստանալ։

2) Կուսակցական գրադարաններ՝ ուր ամփոփուած ըլլան բոլոր ՄԵՐ հեղինակներու գիրքերը, յեղափոխութեան նուիրուած գրուածքներ եւ ընկերային հասարակական հարցեր լուսաբանող գրականութիւն։

3) Ազգային – քաղաքական կեանքէն առնուած թատերախաղեր, տեղական թատերասէր ընկերներու կողմէ հասարակութեան ներկայացուելու համար։

4) Ազգային – յեղափոխական երգերու ձայնագրուած երգարաններ, երգչախումբերու միջոցաւ հասարակութեան մէջ տարածելու համար։

5) Բոլոր շրջաններու մէջ ստեղծել մարմիններ՝ որ ջանան կազմակերպել դասախօսական եւ վիճաբանական ժողովներ, որ դառնան մնայուն եւ սիստեմաթիկ, տան մեր երիտասարդութեան ազգ· քաղաքական եւ կուսակցական դաստիարակութիւն եւ կապեն զանոնք հայ կեանքին, հայ մամուլին։

6) Բոլոր շրջաններու մէջ ստեղծել տնտեսական ձեռնարկներ՝ գործակցական հիմունքներով եւ մշակել հաւաքական գործունէութեան համար ընդունակութիւն ու փորձառութիւն։

Այս հինգ առաջարկներն ալ կուսակցական գետնի վրայ, կուսակցութեան հսկողութեամբ եւ կուսակցական մամուլի թելադրանքով։

Տարիներու փորձը ցոյց տուաւ որ, անկուսակցական գետնի վրայ մնայուն եւ արդիւնաւոր գործ չի կատարուիր եւ եղածը պատահական երեւոյթ է միայն։

Քաղաքական կուսակցութիւններն են միայն որ տեւական են, սխալներ կրնան ընել, գործ կրնան տեսնել, եւ երիտասարդութիւն կրնան դաստիարակել։ Անոնք ի հարկին, կրնան իրենց շրջապատին վրայ ազդել եւ ահագին դեր կատարել համազգային տեսակէտէն։

Դաշնակցական մամուլը ուրեմն, կուսակցական մթնոլորտ, կուսակցական մտածողութիւն, կուսակցական դաստիարակութիւն կարենալ տալու համար, հարկադրուած է համազգային, գրական, ազգային, միջազգային կեանքէն անկախ՝ կուսակցական բաժին մը բանալ եւ առանձնապէս շօշափել եւ ընթացք տալ կուսակցական երիտասարդութեան Դաշնակցական դաստիարակութիւն։

Սիրելի խմբագիր եւ աշխատակից ընկերներ, մի մոռնաք որ Դաշնակցական երիտասարդներու բանակ մը կայ ձեր կողքին, ո՛ւժ տուէք, զա՛րկ տուէք, նիւթ տուէք, ուղղութիւն տուէք եւ պատրաստեցէք կուռ, կորովի զոհաբերող եւ գիտակից սերունդ մը։

Գ· ՔԷՅՍԱՆԵԱՆ

ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՄԱՐՈՔԻ ՄԷՋ

Ատենէ մը ի վեր մեծ գործողութիւններ կը կատարուին Մարոքի մէջ, հպատակեցնելու համար կարգ մը շրջաններ։ Վերջին լուրերու համաձայն, գործողութիւնները վերջացած են, 3000 քառակուսի մղոն հող շահեցնելով Ֆրանսայի, Մարոքի հարաւային սահմանին վրայ։

1926էն ի վեր, Ֆրանսա ընդհարումներ կ'ունենար ըմբոստ ցեղերու հետ։ 1930ի եւ 1931ի զինուորական արշաւանքները մաքրեցին Մարոք – Ալժերիա սահմանագլուխը, իսկ 1932ին եւ 1933ին խորտակուեցաւ ճէպէլը Սաղոյի եւ Աթլասի լեռներու ապստամբութիւնը։

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐԸ

"ԽՐՃԻԹՆԵՐԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ"

(ԱՐՁԱԿ ԷՋԵՐ ՈՒ ՔԵՐԹՈՒԱԾՆԵՐ։ Գրեց՝ ՕՀԱՆ ԿԱՐՕ)

(Բ· եւ վերջին մաս)

Այդ քիչն է սակայն որ կապած է զինք, ինքնաբուխ քերթողը, աշխարհին։ Այդ դոյզն փշրանքներուն վրայ ան կառուցած է իր քերթուածները, ինչպէս երբեմն, սուրբի մասունքի մը վրայ կը կանգնէին մենաւոր մատուռներ։

Իրականութեան անհրապոյր խաղերուն իբրեւ փոխարինութիւն, ան կ'ապաստանի իր քերթուածներուն, ուստի կ'երթայ բացակայ երազաշխարհի մը·

— «Պատէն անդի՛ն, պատէն անդին, որ փակուած է իմ անկատար աչքերուս դէմ, գութով, քինո՛վ, եռանդութեամբ ու օրօրով յաւէտ ասդի երկիր մը կայ, երկիր մը կայ՝ ըստեղծուած իմ «Եղիցի»ով»…

Իր երջանկութի՞ւնը·

— «··· Մատուռին սուրբ – ծառերուն հովանիին տակ, յաւիտենական ընկերներուս հետ պիտի նստիմ օրն ի բուն եւ իրենց պէս անսպառ վերյուշերով պիտի մաշեմ իմ ժամանակս, մինչեւ որ գայ վերջալոյսն ու իրիկուն··»։

Բացայայտ է թէ Օհան Կարօ հոգեպէս կրած է ազդեցութիւնը գրական Արեւելքին։Իր արձակ քերթուածները խորհիլ կուտան մեզ մերթ Թակորի, մերթ սաղմոսերգուին, մերթ ալ աշուղներու կամ Իրանի երգիչներու մասին։

Արդարեւ, մեր ցեղային խառնուածքին ու հոգեբանութեան համապատասխան մթնոլորտը Արեւելքն է գերադանցապէս։ Հոգեկան հայրենիքն է անիկա, զոր դժբախտաբար անտեսած, նոյն իսկ ուրացած ենք։ Արեւմուտքը մեզ շլացուցեր է· Եւրոպայի նախապաշարումը խաթարած է մեր հոգին· (ասիկա ճիշդ է որքան մշակութային գաղափարական մարզին մէջ, նոյնքան քաղաքական – ընկերային գետնի վրայ)։ Թրքահայ գրականութեան շատ մը ամուլ ու անխառնակ ճիգերը կը բացատրուին իր կրած անհարազատ ու վնասակար ազդեցութիւններով։ Հայ տաղանդի ամէնէն առհմիկ արտայայտութիւնները արեւելքի շունչը կը մատնեն առհասարակ։

Օհան Կարօ, բարեբախտաբար ընաշխարհի բնազդէն տարուած է։ Նման երախային որ կը սնանի հարազատ մօր կաթով, փոխանակ ծծելու ստնտուներու կուրծքը։ Եւրոպական շպարն ու ջնարակը չեն փակած իրեն։

Օհան Կարօ արեւելական է ոչ միայն իր մտայնութեամբ, զգայնութեամբ, այլ իր ոճի, արտայայտութեան ձեւերով։ Պիտի ըսեմ իր բառամթերքը իսկ, իր պատկերներն ու երանգներն անգամ իւրացուցած է հնդոյն ու ասիական մշակոյթի մասունքներէն։

Ահա գաղտնիքը իր բարի ու միթիք իմաստութեան, կեանքի ու մահուան հանդէպ իր ստոյիկ անտարբերութեան, տէրվիշի համեստ իր հըպարտութեան, որ դէպի ներս կը ցոլանայ քան դէպի դուրս։

— «Կամաց բարձրացիր աստիճաններէն՝ ու ծածուկ երգիր հրճուանքիդ պահերուն, որովհետեւ «եկուոր» ես այս բնակարանին մէջ···

Սահմանուած օրէնքներ կան, որ վճարք պիտի տաս, ու անտրտունջ մտիկ ըրէ՝ ինչ որ ըսեն, որովհետեւ «տնւո՛ր» ես այս բնակարանին մէջ···

Ծանրագին կարասիներ պէտք չեն քեզի, ու պակաս մտերմացիր մնայունին հետ, որովհետեւ «ժամանակաւոր» ես այս բնակարանին մէջ։

Ի զուր կը թրջես բարձդ ու կը փետտես ծամերդ, եւ ինչո՞ւ պիտի ծալլես թեւերդ ու թեւաթափ իյնաս, երբ «կամաւո՛ր» ես այս բնակարանին մէջ»···։

Նոյն այդ խոհուն ու համակերպող ոգին կը տողորէ իր սիրոյ, սպասումի ու վիշտի երգերը։ Նոյն կեցուածքը եւ բնութեան հանդէպ։

Նոյն այդ արեւելականութեան ըմբռնումով Օհան Կարօն ալ փորձած է Քառեակը, իբրեւ արտայայտութեան ձեւ, ուր ընդունինք թէ տկար ու անյաջող կը մնայ,— միանգամայն արձակ տաղաչափական ձեւը այն, որ յատուկ է Սաղմոսներուն, առակներու գրքին, Երգ Երգոցին, այն, զոր այնքան ուժգնութեամբ կրկնած է Նիցչէ իր «Զրադաշտ» գրքին մէջ։

Օհան Կարոյի ալ գրքին ամէնէն ինքնատիպ տակուն մասը պիտի մնան իր այդ արձակ էջերը։

X

Ասոնցմէ դուրս կ'արժէ յիշատակել նաեւ թերաւարտ վէպը «Խրճիթներէն մինչեւ Խորհրդարան», որ պատմութիւնն է հեղինակի մանկութեան ու պատանեկութեան։ Ափսո՛ս, որ Օհան Կարօ կիսկատար թողած է այդ գործը։ Իր թերի վիճակին մէջ անգամ, անիկա քանի մը կենդանի դրուագներ կը ներկայացնէ երբեմնի Ռուսահայ գիւղաշխարհէն։ Անիկա պատմութիւնն է առհասարակ ամէն մէկ հայ գիւղի, երբեմնի զուլումի օրերուն։ Զայն կարդալու ատեն, կարելի չէ չյիշել Րաֆֆիի «Խենթ»ը, Արարատեան նահանգի Օ··· գիւղը եւ տանուտէր Խաչոյի ընտանիքը, թէեւ կէս դարու անջրպետով բաժնուած, բայց հայ գիւղի ճակատագրին մէջ ոչինչ կար փոխուած։ Նոյն թաթը, նոյն անէծքը՝ մարդոց աշխատանքին, կեանքին, հոգիին վրայ···

Եւ տակաւին կան խորհողներ մեր մէջ, թէ «զուլում»ի տարրը գրական չափազանցութիւն մը եղած է կարգ մը գրողներու մօտ· տեսակ մը նիւթի չարաչահութիւն· մտային նախապաշարում։ Անտարակոյս, անոնք են այդպէս մտածողները, որ իրենց մորթին վրայ չեն զգացած բնաւ հայ առհմիկ իրականութեան չփումը։ (Ափսո՛ս, մեր դժբախտութիւնը չէ՞ եղած արդէն այն, որ մեր բարի ու չար առաջնորդները, մեր յախուռն կամ խոհեմ հովիւները գտնուած են միշտ երկրէն դուրս, ժողովուրդի կեանքէն հեռու···)։

Անհրաժեշտ է սակայն որ մնան Րաֆֆիէն մինչեւ Օհան Կարօ ձգուող գրագէտներու կարմիր, արիւնոտ լուրերը։ Գրականութիւն ըլլալէ աւելի, անոնց գործը կը ներկայանայ իբրեւ վկայութիւն, վաւերագիր, մանաւանդ ներկայիս, երբ այդ անցեալը քամահրելը կը նկատուի տեսակ մը իմաստութիւն։

Օհան Կարօ անշուշտ, չէ խորհած իր պատմուածքին մէջ դնել նպատակաւոր դիտումներ։ Ան պարզապէս տուած է իր յիշատակները, իր մանկական տպաւորութիւնները, առանց խեղաթիւրելու դէպքերը, մարդիկ, առանց խաթարելու անոնց բարբառը կամ հոգին։

Բայց այդ պարզ, աներկմիտ վկայութիւնը կը բաւէ ինքնին բացատրելու մեր վերջինթեր պատմութիւնը։ Իրական տառմը հոն էր, արդարեւ, հայ գիւղին մէջ, հայ շինականին արտին ու յարկին շուրջ։ Օհան Կարօ միամտօրէն, հարեւանցի կը գծէ եղեռները, առանց անդրադառնալու թէ մատը դրած է պատմական վէրքին վրայ։

— «··· Առաջին կալերն սկսնյուն պէս տեսար շարուէ շարան եկան։ Էլ Տեղտիսի, էլ Անկխազորի, Տախմանցի, Շատվանի, Իշկերտի, նոյն իսկ հեռաւոր Ոստանի Քիւրտերը եկան։ Իրաւունք ունէին։ Գլխահարկի ատեն, տուներու տուրքի ատեն, ոչխարներ համրելու ատեն, մեր գիւղացիները փոխ, պարտք, սալաֆ ընելու գացեր էին իրենց մօտ։ Շատ ալ որ մէկ մէնիտին, կալի ատեն, հինգ կոտ ցորեն կ'ուզէին, կրնայի՞նք չտանել, կրնայի՞նք մարդոց իրաւունքը կտրել։

Պարտատէրէն բացի, գզիրը կար, ռէսը կար, աղայէն նշանակուած քիւրտ պահապանը կար, դեռ չհաշուած որ եօթին մէկը պետութեան պիտի տայինք, եւ երէցն ու ժամկոչը, որ ցորեն կ'ուզէին կնունքի, թաղումի, պսակի, գերեզմանատուն օրհնելու համար։ Անտէր մնար ցորենը, դրամ աշխատելու ճար չկար, բոլոր ծակերը ցորենով կը գոցուէր։ Աղ, կտաւ, ճրագլոյս, բոլորն ալ ցորենով ձեռք կը բերուէր։

Ինչ սեւ կապէր ցորենը, ծով ալ որ ըլլար, պիտի ցամքէր, կ'ըսէր մայրս, երբ կը զարմանայինք որ հացերնիս այնքան շուտ սպառեցաւ»։

Հայ դատը իր ծագումին մէջ դատ էր հաւանաբար ցորենի այդ ցամքող ծովուն։ Աստիճանաբար լայնցաւ իր շրջանակը, երբ քրտինքի «յաւելեալ արժէք»էն փորձեցին ցամքեցնել «արիւնի եւ հոգիի յաւելեալ արժէքներ»ը։ Իսկ ի՞նչ է այսօր հայ դատը։— Այդ ամէնուն հետ միասին խղճի եւ արժանապատուութեան հարց մը։

Փ· ՍԱՆԱՍԱՐ

ՄԵԾԵՐԸ ՊԻՏԻ ԲԱԺՆԷԻՆ ԹՈՒՐՔԻԱՆ

— oo —

Ի՞ՆՉՊԷՍ ՊԻՏԻ ԿԱԶՄՈՒԷՐ ՄԵԾ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ

Թուրքիոյ կրթական գործավարը Փետր. 4ին դասախօսութիւն մը կարդաց Սեւրի դաշնագրի մասին: Ստորեւ՝ ամփոփումը.

— Մեծ պատերազմին մեր թշնամիները զանազան փափաքներ ունէին: Ռուսիա Նեղուցներու շրջանակը ուզեց եւ Ֆրանսա ու Անգլիա հաւանեցան: Այդ բանակցութեանց առթիւ խնդրոյ առարկայ եղաւ նաեւ մեծ Հայաստանի մը կազմութիւնը: Այդ Հայաստանը շատ ծաւալ փոխեց: Պահ մը ըսուեցաւ թէ սահմանը մինչեւ Մերսին, Իսկէնտէրուն պիտի հասնի: Նպատակն էր Ռուսիան չբերել այդ տեղերը: 1915 ապրիլին, այդ բանակցութիւնները սա ձեւով վերջնական դարձան.— Ռուսիա կը ստանար Նեղուցներու շրջանակը, Տրապիզոնի արեւմտեան մասը, Վանը, Պիթլիսը, Մուշը եւն.:

Ֆրանսայի բաժինն էր.— Կեսարիա, Խարբերդ, Մերսին, Ատանա: Անգլիոյ բաժինը՝ Իրաքը եւ ընդհանրապէս ֆրանսական բաժնին հարաւը գտնուող հողերը: Պաղեստինը միջազգային վարչութեան մը պիտի ենթարկուէր:

Այս բաժանումը կատարուած էր այն ատեն, երբ Իտալիա դեռ չէր մասնակցած ընդհ. պատերազմին: 25 ապրիլ 1915ին, Իտալիա պատերազմին մասնակցեցաւ, իբրեւ հետեւանք Լոնտոնի գաղտնի դաշնագրին, որով Անատօլուէն բաժին մը կը հանուէր իրեն: Այդ բաժինը կը բաղկանար Անթալիայէն եւ շրջականերէն: Այս խոստումին վրայ է որ իտալական կառավարութիւնը պատերազմին մասնակցեցաւ: Միւս երեք դաշնակիցները մէկուկէս տարի Իտալիայէն գաղտնի պահեցին իրենց բանակցութիւնները եւ միայն 1916ի աշնան անոր հաղորդեցին իրենց բաժանման ծրագիրը:

Ասոր վրայ երկար վէճեր եւ պայքարներ եղան: Իտալիա կ'ուզէր որ միւսներուն հաւասար բաժին մը տրուի իրեն, եւ Մերսինը կամ Իզմիրը կը պահանջէր:

Ռուսիա հակառակեցաւ, այն վախով որ, Իզմիրի մէջ հաստատուելով, Իտալիան միշտ պիտի սպառնար Նեղուցներուն: Անգլիան ալ ձեռքի տակէ ուժ տուաւ այս ընդդիմութեան:

Այդ միջոցին, 1917 մարտին, ռուսական յեղափոխութիւնը պոռթկաց: Երբ Ռուսերը գործնապէս քաշուեցան պատերազմէն, Իտալիոյ կարեւորութիւնը չեշտուեցաւ եւ 1917 օգոստ.ին ստորագրուեցաւ Սէն Ժան տը Մօրիէնի պայմանագիրը որով Իզմիրը Իտալիոյ կը տրուէր:

Ահա այդ ատեն կատարեալ եղաւ Թուրքիոյ բաժանումը: Բայց այս բաժանումներէն ուշագրաւը այն է որ, թիզ մը անգամ հող չէր տրուեր Հայերուն: Մինչդեռ Եւրոպացի քաղաքագէտները շատ հող խոստացած էին Հայերուն, զանոնք սղէտի մատնած էին, արիւնոտ դէպքերու մղած: Բաժանման ժամանակ, ֆրանսական սահմանը մինչեւ Պարսկաստան հասած էր: Այս ձեւով, Ֆրանսա Թումբի դերը կը կատարէր:

Շեշտելէ յետոյ թէ Թուրքիա ամէնէն վերջն է որ վար դրաւ զէնքերը: Հիքմէթ պէյ անցաւ զինադադարի շրջանին եւ թուեց այն 24 ծանր պայմանները զորս պարտադրեցին Դաշնակիցները: Այդ պայմաններուն վերջինը սա էր.— «Եթէ խռովութիւն ծագի արեւելեան (հայկական) նահանգներուն մէջ, Դաշնակիցները պիտի գրաւեն այդ վայրերը»:

Դասախօսը յետոյ պարզեց այդ շրջանին տիրող կացութիւնը եւ ի մէջ այլոց ըսաւ.— «Երկրին արտաքին տկարութեան պատճառն էին հայկական դէպքերը: Հայերը մեզի դէմ ըմբոստացան մեծ պատերազմին, մեր բանակին վրայ յարձակեցան, Պարսկաստանէն մտնելով գրաւեցին Վանը եւ կառավարութիւնը ասոր վրայ միջոցներ ձեռք առաւ: Այդ միջոցները շատ մը չափազանցութիւններով տարածայնուեցան չորս կողմ եւ անկախութեան պայքարի շրջանին մեզի դէմ իբրեւ քարոզութեան նիւթ ծառայեցին»:

ԹՇՆԱՄԻՆԵՐՈՒ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

Եթէ Սեւրի դաշնագիրը գործադրուէր, Թուրքերը պիտի մտնուէին միջին դարու «Եահուտի»ներու վիճակին: Արդէն այս նպատակով պատրաստուած էր Սեւրի դաշնագիրը: Բայց երբ տեսնուեցաւ որ դժուար է գործադրել զայն, շահերու հակամարտութիւնը ծայր տուաւ:

Գերմանիոյ նուաստումը փճացուցած ըլլալով, Անգլիա չէր ուզեր որ Ֆրանսա ուժեղ մնայ եւ նոր Գերմանիա մը դառնայ:

Ռուսական յեղափոխութենէն առաջ ներկայ վարչապետ Տումէրկ Ռուսիա գնաց եւ կնքեց գաղտնի դաշնագիր մը որով Գերմանիա առանձին պետութիւններու պիտի բաժնուէր: Բայց երբ գլուխ գլխի մնաց Անգլիոյ եւ Ամերիկայի հետ, Ֆրանսա չկրցաւ զանոնք համոզել Գերմանիոյ քայքայումի մասին:

Երբ մեր դիմադրութիւնը աւելցաւ, Ֆրանսա ուզեց մեզի հետ համաձայնիլ, որպէսզի աւելի լաւ զբաղի գերմանական գործերով:

Անգլիա կը վարանէր գործադրելու Սեւրի դաշնագիրը, նկատի ունենալով Հնդկաստանի եւ Եգիպտոսի մէջ տիրող մտայնութիւնը: Ֆրանսա չունէր այդ մտահոգութիւնը, որովհետեւ իր գաղթավայրերուն մէջ չկային ազգայնական հոսանքներ: Իտալիոյ մէջ խռովութիւններ սկսան զինադադարէն յետոյ, եւ այս պատճառով այդ երկիրը ուզեց սիրաշահիլ մեզ:

Դաշնակիցները կարծեցին որ հելլէնական փոքր ազգը կը բաւէ մեզ ճզմելու: Իսկ ինչո՞ւ Անգլիա մեր վրայ չյարձակեցաւ, երբ տեսաւ որ Յունաստանի ուժը չի բաւեր: Որովհետեւ անգլիական դրամը ինկած էր, զինուորները արձակուած էին եւ երկիրը ստիպուած էր խնայողութիւն ընել:

Գալով Հայաստանի, Հայերը պարզապէս գործիք մըն էին ամբողջովին օտարներու ծախուած պետերու ձեռքը: Այդ միջոցին երկրին վարիչները Դաշնակներն էին, որոնք չքաշուեցան իրենց ազգը մղելէ արիւնոտ կռիւներու: 1919ի աշնան եւ 1920ի գարնան, Ռուսիոյ հարաւային մասը անցած էր Զօր. Տէնիքինի տիրապետութեան տակ: Հայկական բանակն ալ զօրաբանակ (գօլ օրտու) մըն էր, Զօր. Տէնիքինի հրամանին տակ: Մեզի համար գործ խաղ չէր Հայաստանով զբաղիլ: Թրքական զօրաբաժին մը (Ֆըրքա) ոչնչացուց Հայաստանը»:

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Փարիզի ընդհ. ժողովը

Անցեալ կիրակի, 4 մարտ, կէսօրէ վերջ Սօս. Սալանթի միջին սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Փարիզի եւ արուարձաններու ընկերներու ընդհ. ժողովը: Այս առթիւ Ընկ. Շաւարշ Միսաքեան տուաւ մանրակրկիտ, փաստալից ու ընդարձակ զեկոյց մը՝ գաղութներու անիշխանութեան եւ հակադաշնակցական «միացեալ ճակատ»ի մասին:

Զեկոյցը առիթ տուաւ շարք մը հարցերու եւ վիճաբանութեանց, որոնց մասնակցեցան բազմաթիւ ընկերներ:

Ընկ. Շաւարշ նախ ընդհանուր գիծերով ներկայացուց գաղութներու անկերպարան եւ անիշխանական վիճակը, ուրկէ կ'օգտուին մութ ուժեր եւ գոյնզգոյն դիմակաւորներ, հրահրելով հակադաշնակցական կիրքերը:

Ապա առանձին — առանձին կանգ առաւ իւրաքանչիւր գաղութի վրայ, պարզելով անոնց հակադաշնակցական պայքարի եղանակները:

Ղեւոնդ արք. Դուրեանի սպանութենէն առաջ, Ֆրանսայի մէջ արդէն կազմուած էր այլեւս պատմական դարձած Դաշտերգոհպաշտկոմը, որ հոկտ. 14ի իր առաջին միթինկով կը փորձէր միացեալ ճակատ կազմել Դաշնակցութեան դէմ: Ծրագրուած միացեալ ճակատի միջազգային ռազմախաղն էր այս: Եւ նոյն առաջադրութեամբ միթինկներ սարքուեցան գլխաւոր քաղաքներու մէջ, միշտ օտար ճառախօսներու եւ գործիչներու հետ, պահանջելով օրէնքէ դուրս հռչակել Դաշնակցութիւնը: Մարսէյլի մէջ բանաձեւ քուէարկեցին, դատական նախարարութեան ղրկելու համար: Սուրիոյ մէջ նոյն պահանջը դրին, օգնութեան կանչելով Արաբը, եւայլն:

Ղեւոնդ արքպ.ի խորհրդաւոր սպանութիւնը պատրուակ ծառայեց օգտագործելու ամբոխին կրօնական ըզգացումները եւ ընդհանուր «ճիհատ» հռչակելու Դաշնակցութեան դէմ:

Ծանօթ են Ամերիկայի մէջ մղուած խուժանավար պայքարը, փողոցային ցոյցերն ու մատնութիւնները: Նոյն իսկ կիները փողոց իջան:

Եւ սակայն այս նոր «միացեալ»ն ալ սկսած է ճարճատիլ ինքն իր մէջ: Մեղրալուսինը հազիւ բոլորած, երեկուան գործակիցները սկսած են նիզակներ ճօճել իրարու դէմ: (Կը կարդայ փաստերը):

Այն ինչ որ կատարուեցաւ Ամերիկայի մէջ, դարձաւ ազդանշան մը միւս գաղութներուն համար,— Ֆրանսա, Եգիպտոս, Պուլկարիա, Յունաստան եւայլն: Պայքարի ձեւերը կը տարբերին համաձայն միջավայրին, բայց ոգին նոյնն է,— «կործանիչ կռիւ Դաշնակներու դէմ»:

Այս ընդհանուր քաոսին մէջ, երկու կազդուրիչ երեւոյթներ ունինք.— Առաջին՝ Դաշնակցական շարքերու պաղարիւն կեցուածքը ու նոյն այդ շարքերու խտացումը, երկրորդ՝ չէզոք զանգուածի սթափումը: Այս գարշելի պայքարը այն անմիջական արդիւնքն ունեցաւ, որ հայ ժողովուրդի ողջ զանգուածը երես դարձուց խուժանավարներուն եւ այժմ աւելի ուշադրութեամբ կը հետեւի հանրային կեանքին, գնահատելով Դաշնակցութեան ճիգերը: Միւս կողմէ, երիտասարդներ, որոնք Ամերիկայի մէջ կորսուած կը համարուէին, կը կազմակերպուին ազգային նշանախօսքերու տակ, հոգ չէ թէ անգլերէն լեզուով:

Այս ընդարձակ զեկոյցէն վերջ տրուեցան հարցումներ որոնց առանձին-առանձին պատասխանեց ընկեր Շ. Միսաքեան: Յետոյ քուէարկուեցաւ բանաձեւ մը, որ ամփոփելով զեկոյցին ընդհանուր միտքը, կը թելադրէր մնալ պաղարիւն եւ լուրջ, Դաշնակցական ինքնավստահութեամբ արհամարհելով փողոցային լուտանքներն ու խուժանավարական ցոյցերը, որոնք ապացոյց են ոչ թէ ուժի եւ գիտակցութեան, այլ անզօր կատաղութեան:

Մ.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Սեօլեօզցիներուն

ՎԱԼԱՆՍ, 6 մարտ.— Հայրենակիցներ, Ֆրանսահայ Սեօլեօզցիներու «Արեւելք» Հայր. Միութեան Վալանսի կեդրոն. վարչութիւնը ձեր ուշադրութեան կը յանձնէ հետեւեալ խնդիրը:

Քանի մը անգամներ տեսայ թերթերու մէջ որ մեր Ս. Հրեշտակապետ եկեղեցւոյ գոյքերը ուզեցինք առնել անհատէ մը եւ Խ. Հայաստանի մէջ հիմը դնել Նոր Սեօլեօզի մը:

Արդ, վարչութիւնս կը խնդրէ բոլոր այն հայրենակիցներէն որ Նոր Սեօլեօզի կուսակից են, ղրկել մեզ իրենց հանրագրութիւնները բոլոր հայրենակիցներու ստորագրութիւններով: Մենք ալ մեր կարգին պիտի կնքենք զանոնք միութեան կնիքով եւ պիտի ուղարկենք Պուլկարիոյ քոյր միութեան, որպէսզի երկու միութեանց համաձայնութեամբ եւ բոլոր հայրենակիցներու հաւանութեամբ առնուին այդ գոյքերը եւ օր առաջ հիմը դրուի Նոր Սեօլեօզի՝ Խ. Հայաստանի մէջ:

Ո՛ն, ուրեմն, հայրենակիցներ, աճապարեցէք ղրկել ձեր հանրագրութիւնները հետեւեալ բովանդակութեամբ.

— «Հայրենակից, նպատակ ունենալով Խ. Հայաստանի մէջ Նոր Սեօլեօզի հիմը դնելու, որ բոլոր Սեօլեօզցիներուս իղձն է, պիտի խնդրենք որ, դուք ալ բարի ըլլաք յանձնել ձեր քով պահ դրուած Ս. Հրեշտակապետ եկեղեցւոյ գոյքերը երկու քոյր միութիւններու, որոնք համերաշխաբար պիտի կառուցանեն մեր տարիներու երազած գիւղը, Խ. Հայաստանի մէջ»:

Հասցէ.— 13bis, Rue de la Boucherie, Salle de lecture Arménienne, Valence, (Drome)

(Կնիք)

ՄԱՆՐԱՎԷՊ

Հայտըն, օր մը կը գտնուէր Մօցարտի, իր երիտասարդ՝ բայց արդէն հռչակաւոր աշակերտին հետ: Տօնժուանին հեղինակը ըսաւ անոր.

— Վարպետ, գրաւ կը դնեմ, որ չպիտի կրնաս նուագել կտոր մը, զոր պիտի գրեմ ես:

Հայտըն ժպտեցաւ եւ ընդունեց գրաւը:

— Հրամեցէք, ըսաւ Մօցարտ՝ ընծայելով ձայնագրուած կտորը:

Հայտըն նստաւ դաշնակին առջեւ, դրաւ ձայնագրուած կտորը դիմացը, եւ սկսաւ նուագել, զարմացած կտորին դիւրութենէն, բայց՝ յանկարծ կանգ առաւ.

— Է՛յ, այս ի՞նչ է, իւրաքանչիւր ձեռքս գրաւուած է արդէն, մէկը կը նուագէ աջ կողմը, միւսը՝ ձախ կողմը, եւ ... պէտք է ձայնանիշ մըն ալ մէջտեղէն հնչիւն արձակէ: Աշխարհիս մէջ ոչ ոք կրնար նուագել ասիկա, հոս սխալ մը կայ:

Մօցարտ կը դուարճանար վարպետին ունեցած տարակոյսին առջեւ, որ ոտքի կը կանգնէր արդէն: Այն ատեն, ան նստաւ պարապ մնացած աթոռին վրայ, եւ սկսաւ նուագել ըսկիզբէն, շարունակելով հանդարտ կերպով, եւ սպասելով հասնիլ Հայտընի համար անկարելի թուող անցքին. այն ատեն գլուխը քիչ մը վար ծռեց, դպաւ քթին ծայրով մէջտեղի ստեղին եւ շարունակեց առանց շուարելու:

Հայտըն ճանչցաւ իր պարտութիւնը եւ ըսաւ.

— Կը տեսնեմ, իմ անգին բարեկամս որ մեր ամէնուս քթէն բռնած ես:

ՄԱՄՈՒԼ

ԽՈՐՇԵԼՈՎ ՀԱՆԴԵՐՁ ...

ooooo

«Ասպարէզ» (Ֆրէզնօ) հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (16 փետրուար).

— «Քայլ առ քայլ կը հետեւինք այն բոլոր անպարկեշտութիւններուն զոր կը ցուցադրեն Դաշնակցութեան դէմ «միացեալ ճակատ»եան խռովարարները:

Հակառակ լրջամիտ մարդոց յորդորներուն, առիթը պատեհ համարելով, եւ հասարակութեան մէկ մասին մտային շփոթ վիճակէն օգուտ քաղելով, երդուեալ խռովարարները կ'աշխատին այս շրջանը եւս խոր պառակտումի եւ վնասակար շփոթութիւններու թատերաբեմ դարձնել:

Վերջին աւելի քան տասնեակ մը տարիներու ընթացքին մասնաւորապէս՝ խառնակչութեան, ատելութեան եւ գարշելի աղտեղութեան մէջէն ընթացող մարդիկ՝ պիտի շարունակեն կեղտոտել հրապարակը ամէն տեսակի սպրդուքներով: Այն սրտցաւ լրջամիտ, բայց միամիտ հայրենակիցները, որոնք կ'ենթադրեն թէ՝ խոհականութեան հրաւիրող քարոզներ որ եւ է փոփոխութիւն պիտի մտցնեն խռովարարներու ընթացքին մէջ, չարաչար կը սխալին: Անոնք պիտի շարունակեն իրենց ստեղծած գարշանքը սփռել այս գաղութի լայնքին ու երկայնքին, ամէն տեղ, այն ունայն մխիթարութեամբ (թէկուզ ժամանակաւոր) թէ կը հասնին իրենց նպատակին — քայքայելու Դաշնակցութիւնը:

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը իր հազարաւոր համակիրներուն հետ, մեծ ցաւով, բայց ստոյիկեան համբերատարութեամբ՝ կը դիտէ այս հրապարակային անպարկեշտութիւնները, ըսպանիչ արհամարհանքով: Ան՝ շատ լաւ գիտէ թէ այս ժահրոտ աղմուկը իր ամրաշէն շէնքի անկիւնէն հիւլէ մը անգամ փրցնելու անկարող է:

Այս անպարկեշտական աղմուկները չեն կրնար շփոթութեան մատնել Դաշնակցութեան շարքերը: Իր ետեւ 43 տարուան փորձառութիւն ունեցող կազմակերպութիւնը ունի իր որոշ հաւատալիքները, քաղաքական մշակուած ուղղութիւնը, թրծուած կարգապահութիւնը, որ յաճախ ենթարկուած է այսպիսի փորձութիւններու, սակայն մնացած է անխախտ ու անփոփոխ:

Դաշնակցութեան հակառակորդները ալ գիտակ այս ճշմարտութեան, այժմ իրենց պայքարի զէնքը կը փորձեն դարձնել քրէական միջոց մը — պոյքոթը, այն միամիտ համոզումով, թէ նիւթական եւ բարոյական զէնքերու միջոցաւ՝ կարելի պիտի ըլլայ խորտակել Դաշնակցականներու անխորտակելի կամքը:

Հակառակ Դաշնակցութեան ուղղամիտ դիրքին, այս զզուելի ձեռնոցը կը նետուի իր բազմաթիւ ընկերներու երեսին: Ճնշուած սրտով, բայց անվարան, անոնք պիտի վերցնեն այդ ձեռնոցը, պարզապէս ինքնապաշտպանութեան բնազդէն մղեալ, խորշելով հանդերձ այսպիսի ստորին միջոցներէ:

Դաշնակցութեան անդամներն ու բազմահազար համակիրները պարտաւորուած պիտի ըլլան նոյն զէնքը գործածել հակառակորդներու դէմ՝ ամենայն խստութեամբ: Այն հաստատ համոզումով, որ հակառակորդը կարճ ժամանակի ընթացքին պիտի ըմբռնէ նոյն զէնքին երկսայրի բնոյթը, որ հաւանաբար աւելի պիտի հարուածէ զինք քան իր հակառակորդը:

Անշուշտ, այս զէնքը մենք կը նկատենք անմիտ եւ վայրենի, անվայել քաղաքակիրթ մարդու համար, բայց երբ դիմացինդ կը դիմէ այդ անպատիւ զէնքին, պարտաւորուած պիտի ըլլաս նոյն զէնքով ետ մղելու այդ անպատիւ յարձակումը:

Իւրաքանչիւր Դաշնակցական ընկեր եւ համակիր պիտի ըլլայ խիստ եւ անխնայ, ցոյց տալու հակառակորդին, որ այս մարզին մէջ եւս Դաշնակցականն ու իր համակիրները նոյն կարգապահութեամբ եւ վճռականութեամբ կրնան պաշտպանուիլ տրուած հարուածներուն դէմ:

Պաշտպանութեան այս պայքարը պիտի տարածուի ամէն ուղղութեամբ սկսեալ ընտանեկանէն, առեւտրականէն մինչեւ հանրային կազմակերպութիւնները՝ անխնայ եւ անվարան»:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՄԲՈՂՋԱԿԱՆ ԵՐԿԵՐ Եղիշէ պատրիարք Դուրեանի: Ա. ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅ ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆ: 463 էջ: Գին 15 ֆրանք:

ԵՂԻՇԷ ՊԱՏՐԻԱՐՔ ԴՈՒՐԵԱՆ (իր քահանայութեան յիսնամեայ յոբելեանին առթիւ): Գրեց՝ Թորգոմ արք.: 326 մեծադիր էջ: Գին 4 շիլին կամ 1 տոլար:

ԽՈՀՔ ԵՒ ԽՕՍՔ Մաղաքիա արք. Օրմանեանի (իր կեանքին վերջին շրջանին համար): Գին 4 շիլին:

ՀՈԳԵԲԱՆՈՒԹԻՒՆ, թարգմ. Թ. Ե. Գ.: 390 էջ: Գին 3 շիլին:

Այս բոլոր գիրքերը հրատարակուած են Երուսաղէմի Ս. Յակոբեանց Վանքին կողմէ: Ստանալու համար դիմել.

— Patriarcat Arménien, Jérusalem (Palestine):

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ՌԱՍՓՈՒԹԻՆ ԵՒ ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ ԵՈՒՍՈՒՓՈՎ

— • —

«ԻՆՉՊԷՍ ՍՊԱՆՆԵՑԻ ՌԱՍՓՈՒԹԻՆԸ»

— oo —

— 1914 օգոստ. 1ին, այսինքն այն օրերուն եր, Զիկօտիէվ (շարժանկարին մէջ) խորհրդակցութիւններ կը կատարէ ընդհանուր սպայակոյտին հետ, դուք Գերմանիա կը գտնուէի՞ք: — Այո՛:

Սըր Ուիլեըմ կարդաց ուրիշ հատուածներ իշխանին գիրքէն ուր հեղինակը կը խօսի Մունիա Կօլովինա անունով «ազնիւ, բարեհամբոյր եւ տպաւորիչ» կնոջ մը մասին, որուն միջոցաւ ներկայացուած էր վանականին:

— Մունիան չէ՞ր որ ձեզ Ռասփութինին ներկայացուց: — Այո՛:

Իշխանը կը գրէ իր գիրքին մէջ թէ Կօլովինայենց տունը հանդիպեցաւ Ռասփութինին:

— Ռասփութին համբուրեց աղջիկը իր մօրը եւ ձեր ներկայութեան:— Այո՛:

— Այդ մտերմութիւնը ի հարկէ հաճելի չէր ձեզի համար: — Ո՛չ:

— Կը յիշէ՞ք որ Ռասփութինի մտերմութիւնը Նաթաշային հետ — շարժանկարին մէջ — նոյնպէս հաճելի չէ Զիկօտիէվին: — Այո՛:

— Կը յիշէ՞ք որ Զիկօտիէվ ցարին երթալով կ'ըսէ թէ Ռասփութինը սպաննելու փորձ մը ըրած է նախորդ գիշերը: — Այո՛:

— Դուք այդպէս բան մը ըրի՞ք: — Ո՛չ:

— Իշխանուհիին պատւոյն վրայ երդում ընելով գրեցի՞ք ցարուհիին թէ դուք որ եւ է կապ չունէի՞ք գործուած սպանութեան հետ: — Այո՛. այդպէս որոշած էինք՝ մենք չորս: Ո՛չ ոք պէտք է իմանար թէ ո՛վ սպաննած է. քաղաքական պատճառներ ունէինք այդ տեսակէտէն:

— Այդ մասին դիտողութիւն չեմ ըներ. բայց մառանին մէջէն լսուած աղմուկներուն տարբեր բացատրութիւն տուիք, այնպէս չէ՞: — Այո՛:

— Զիկօտիէվ՝ այն ձեւով որ ներկայացուած է ժապաւէնին վրայ, այդ տեսակ ընթացք մը չէ ունեցած, այնպէս չէ՞ — Ո՛չ:

— Ըսել չեմ ուզեր թէ Մունիա Կօլովինան ժապաւէնին Նաթաշան է, բայց կարելի է որոշ նմանութեան եզր մը գտնել իրական Մունիային եւ Նաթաշային միջեւ, չէ՞ք կարծեր: — Ո՛չ:

— Ուրեմն երբ Ռասփութինը տեսաք, անոր յիշեցուցի՞ք իր խոստումը ձեզ դարմանելու մասին: — Այո՛:

— Անիկա ձեզ տարաւ իր աշխատանոցը եւ պառկեցուց բազմոցին վրայ: — Այո՛:

— Եւ սկսաւ շօշափել ձեր կուրծքը, վիզը եւ գլուխը: — Այո՛:

— Իր ձեռքը ձեր աչքերուն վրայէն անցուց: — Այո՛:

— Եւ դուք զգացիք մագնիսական ուժ մը որ կ'ազդէր ձեր վրայ:— Այո:

— Եւ չկրցաք շարժիլ կամ պոռալ: — Գրեթէ:

— Այդ հանդիպումէն յետոյ ուրիշ բազմաթիւ անգամներ դարձեալ իրեն գացիք. երբեմն առանձին, երբեմն Մունիային հետ: — Այո՛:

— Իրողութիւն է, այնպէս չէ՞ որ օգտուեցաք իր խնամքներէն: — Երբե՛ք:

— Ռասփութին միշտ մտերիմ էր Մունիային հետ, չէ՞: — Այո՛:

— Եւ այդ հանդիպումներուն ընթացքին էր որ ձեզի պատմեց իր գաղտնիքները: — Այո՛:

— Ձեր յարաբերութիւնները տեւեցին ամիսներ: — Այո՛:

— Ռասփութին շատ խորամանկ էր մարդ ճանչնալու արուեստին մէջ: — Երբեմն:

— Ռասփութին ձեզի ըսաւ. «Կը վախնա՞ս ինձմէ. ինչո՞ւ չես գար հիմա. շահեկան բաներ ունիմ քեզի պատմելիք. ամէն բանէ կը վախնաս»: Կը յիշէ՞ք այս խօսքերը: — Այո՛, կը յիշեմ:

— Կը յիշէ՞ք որ ժապաւէնին մէջ Ռասփութին Զիկօտիէվի մասին կ'ըսէ.— «Այս մարդը ո՛չ մէկ բանէ կը վախնայ»: — Այո՛ կը յիշեմ:

— Հիմա անցնինք դեկտեմբեր 16 թուականին. բազմաթիւ հանդիպումներ ունեցաք Մեծ Դուքս Տիմիթրիին եւ Պուրիշկեւիչին հետ: — Այո՛:

— Դաւադրութեան բոլոր մանրամասնութիւնները խնամքով պատրաստած էիք: — Այո՛:

— Անոր մեռնելէն ետքը ձեզմէ մէկը պիտի երթար իր բնակարանը եւ պիտի ձեւացնէր թէ ինքը Ռասփութինն է: — Այո՛:

— Հագուստները պիտի այրուէին Կարմիր Խաչի երկաթուղիին կրակին մէջ՝ Պուրիշկեւիչին կողմէ:— Այո:

— Եւ դիակը պիտի նետէիք գետին մէջ: — Այո՛:

Իշխանը բացատրեց թէ գետին սառոյցներուն մէջ յարմար վայր մը ճարելու հոգը յանձնուած էր Մեծ Դուքս Տիմիթրիին եւ ուրիշի մը որոնք այդ տեսակ տեղ մը գտան Փէթրօվսքի կամուրջին մօտիկը՝ Մօյքայէն գրեթէ երկու մղոն հեռու:

— Դիակը կամուրջին քով պիտի տարուէր ինքնաշարժով: — Այո՛:

— Նպատակայարմար դատեցիք գործածել Մեծ Դուքսին կառքը, որովհետեւ ոստիկանը չէր կրնար կեցնել զայն: — Այո՛:

— Ռասփութինը ձեր բնակարանը պիտի առաջնորդէիք դուք, անձամբ՝ կէս գիշերին: — Այո՛:

— Անոր մօտ երթալէ առաջ դուք՝ չորս ընկերներդ խորհրդակցութիւն մը կատարեցի՞ք: — Այո՛:

— Ձեր գրքին մէջ կը կարդամ հետեւեալ հատուածը.

— «Ճաշասրահը անցանք. եղած կարգադրութիւնները զարմանք պատճառեցին բարեկամներուս, մանաւանդ Մեծ Դուքս Տիմիթրիին որ այնտեղ գտնուած էր քանի մը օր առաջ: Պահարանէն դուրս հանեցի տուփը որուն մէջ էր թոյնը, ինչպէս նաեւ պնակ մը որուն վրայ դրուած էին վեց կարկանդակներ: Ասոնց երեքը շոքոլայով շինուած էին, իսկ մնացեալները նուշի խառնուրդով մը: Բժիշկ Լազօվէրթը ձգախէժէ ձեռնոցներ անցուց եւ առաւ բաւական քանակութեամբ «սիանիւր տը փօթասիոմ»: Կարկանդակներուն վրայի մասերը վերցուց, թոյնը ցանեց լաւ մը անոնց ներսի կողմը եւ նորէն ծածկեց: Ուշադրութեամբ հետեւեցանք անոր շարժումներուն, լուռ էինք: Հիմա պէտք է թունաւորէինք նաեւ գինին»:

— Այս նկարագրութիւնը ճի՞շդ է: — Այո՛, պատասխանեց իշխանը:

— Յետոյ դուք գացիք Ռասփութինը կանչելու: — Այո՛:

— Դուռը զարկիք: «Ո՞վ է ան», ձայն տուաւ կրօնաւորը. գոչեցիք եւ «Եկայ ձեզ տանելու» պատասխանեցիք. այնպէ՞ս չէ: — Այո՛:

— Ձեզի հետ դուրս կուգայ: — Այո՛:

Թարգմ. Ժ. Մ.

(5) (Շար.)

Թերթերը պատռեց, այսակը կերաւ օտարէն

Նիւ Եորքէն կը գրեն «Հայրենիք»ի (24 փետրուար). —

Անցեալ օր հայ տիկին մը Սըպուէյի մէջ «Հայրենիք» օրաթերթը կը կարդար: Յանկարծ, հայ երիտասարդ մը, կնոջ ձեռքէն թերթը առնելով պա-տառ պատառ կ'ընէ:

Անպաշտպան հայ կինը, իբր բողոքի արտայայտութիւն թերթին գետին նետուած կտորները կը հաւաքէ: Տիկնոջ քովը նստող երկու ամերիկացի պա-րոններ զարմացած կը հարցնեն հայ կնոջ թէ՝ ինչո՞ւ այդ պարոնը պատռեց իր թերթը:

Կինը կը պատասխանէ որ «այդ պարոնը բոլշեւիկ մը ըլլալու է, իսկ իր կարդացած թերթը հակաբոլշեւիկեան ուղղութիւն ունի, այդ ըլլալու է պատ-ճառը որ ինծի անծանօթ պարոնը թերթս խլեց եւ պատռեց»:

Ամերիկացի պարոններէն մին, չկրնալով համբերել այսքան վատոգի վերաբերումի մը, ոտքի կ'ելլէ եւ երկու ապտակ կ'իջեցնէ հայանուն մարդու-կին բռնելով՝

— «Եթէ կ'ուզես թերթը ոչնչացնել, ինչո՞ւ չես երթար եւ խմբագրա-տունը գոցեր: Ամերիկայի մէջ խօսքի եւ գրիչի ազատութիւն կայ»:

Միւս կողմէն ուրիշ պարոն մըն ալ, կարծես տրուած այս դասը տպաւորիչ ընելու համար, երկու կից կուտայ եւ տղան գետին կը գլորէ:

Այս Հայ կոչուած պարոնը, որ հերոսաբար եւ քաջաբար անպաշտպան կնոջ ձեռքէն «Հայրենիք»ը խլեց եւ պատռեց, բողոքի բառ մը անգամ չարտասաներ եւ ոչ ալ ինքնապաշտպանութեան որ եւ է փորձ կ'ընէ:

Մարդիկը կ'ուզեն ձերբակալել տալ զայն, բայց հայ կինը, իրեն արժանի վեհանձնութեամբ կ'ըսէ որ չարժեր այդպիսիներուն հետ չափուիլ:

Ամերիկացիները չեն թողուր որ «հերոս» Հայը ելլէ կնոջ դուրս ելած կա-յարանը:

Հարեմէն ազատած հայուհի մը եւ 50,000 տոլարի ժառանգութիւն

Ամերիկեան «Պոսթըն Հէրըլտ» լրագիրը կը գրէ. —

Պ. Երուանդ Սէրայտարեան դատ բացած է Պ. Արամ Ք. Պետոյեանի դէմ՝ 5000 տոլար գանձելու իր այն ծառայութեանց համար զոր կատարած է Մուշ-կինազ Զարացեանը ազատելու թրքական հարէմէն:

Սարայտարեան կ'ըսէ թէ Պետոյեան ղրկեց զինք Թուրքիա ազատելու վե-րոյիշեալ աղջիկը, որ իր երկու քոյրերուն հետ որբացաւ 1915ի կոտորածներու պատճառով — որպէսզի սա կարենար տիրանալ 50000 տոլարի ժառանգու-թեան, ձգուած իր հօրեղբօր՝ Միհրան Զարացեանի կողմէ, որ ատամնաբոյժ մըն էր:

Պետոյեան ուրացաւ թէ ինք ղրկած է Սարայտարեանը աղջիկը գտնելու համար: Ընդհակառակն, ըսաւ, Սարայտարեան ինք կատարած է ճամբոր-դութիւնը այն յոյսով թէ գտնելով աղջիկը, կ'ամուսնանար անոր հետ եւ կը տիրանար անոր 50000 տոլարի ժառանգութեան:

Սարայտարեան պատմեց թէ ինչպէս յիշեալ աղջիկը, Մուշկինազ Զարաց-եան, երբ դեռ երեխայ էր, իր երկու քոյրերուն հետ ապաստանած էր ջրհորի մը մէջ, իրենց ծնողքին խողխողումէն յետոյ: Ապա, աւելցուց թէ՝ աղջիկը բռնուած ու դրուած էր թուրք հարէմի մը մէջ:

1931ին, Պետոյեանի հրահանգով, շարունակեց Սարայտարեան, գացի Պո-լիս եւ Սվազ, աղջիկը փնտռելու, ու վերջապէս գտայ զայն Պուլկարիոյ մայ-րաքաղաքին, Սոֆիայի մէջ: Ան արդէն չորս զաւակներու մայրն էր:

Քէմալ փաշայի հրամանով՝ Թուրքը, որ աղջիկը տարած էր իր հարէմը, կորսնցուց իր բոլոր իրաւունքները անոր վրայ, եւ աղջիկը ի երեխաներէն մին առնելով հեռացաւ Թուրքիայէն, իր միւս երեք երեխաները յանձնելով Սվազի մէջ գտնուող բարեկամներու հոգածութեան:

Սարայտարեան խոստովանեցաւ թէ ինք երրորդ անձի մը միջոցով ամուս-նութիւն առաջարկած է աղջկան, մինչ ան կը գտնուէր Մերձ. Արեւելք, բայց մերժուած է:

Աղջիկը այս երկիրն եկաւ առանձինն, համաձայն տրուած վկայութեան, տիրացաւ իր ժառանգութեան, եւ քանի մը ամիս յետոյ ամուսնացաւ:

Երկու շաբաթ առաջ ան մեկնեցաւ Թուրքիա, իր միւս երեք զաւակները ա-զատելու համար:

Էսկիշէհիրը պիտի անհետանա՞յ

Պոլսէն կը հեռագրեն մարտ 11 թուականով. —

Էսկիշէհիր քաղաքը մասամբ ողողուեցաւ, Փորսուք գետը արագօրէն յոր-դած ըլլալով: Ջուրերուն բարձրութիւնը 7 մեթրի կը հասնէր երէկ: Շատ մը տուներ թաղուեցան ջուրերու տակ: Ուրիշներ ալ կործանեցան: Կացութիւնը շատ ծանր է եւ վախ կայ որ քաղաքը ամբողջովին ընկղմի ջուրերուն տակ:

Թուրքիա վաւերացուց Պալքանեան Ուխտը

Թուրքիոյ Ազգ. Մեծ Ժողովը մարտ 6ին վաւերացուց պալքանեան դաշինքը, կառավարութիւնը ստիպողութեան պահանջ դրած ըլլալով: Այս առթիւ երկար ճառ մը խօսեցաւ արտաքին գործավարը, եւ շեշտեց թէ Թուրքիոյ նպատակն է ամրապնդել խաղաղութիւնը:

Խ. Միութեան օդային ուժը

Անցեալ շաբթու կարեւոր խորհրդաժողով մը տեղի ունեցաւ Մոսկուայի կարմիր բանակի կեդրոնին մէջ: Բոլոր շրջաններէն պատուիրակներ եկած էին, զեկուցումներ տալու համար: Օրակարգի գլխաւոր խնդիրն էր օդանաւային ուժերու յաւելումը: Խ. իշխանութիւնը այնքան կարեւորութիւն կուտայ այս ճակատին որ, 1933 օդուստոսէն ի վեր տասնապատկած է օդանաւային միու-թեանց թիւը: Այժմ հազարաւոր օդանաւորդներ կը պատրաստուին համայնա-վար երիտասարդներէն: Կառավարութիւնը կը խորհի մինչեւ 1937 պատրաստել մէկ միլիոն օդանաւորդ, 500,000 ամբաձիգ եւ հետադօտիչ, ինչպէս եւ 500,000 պահեստի օդանաւորդ, որոնք պատրաստ պիտի ըլլան որ եւ է պատահակա-նութեան առջեւ:

Էռիօ Եռէն կը փառաբանէ Թուրքիան

Պ. Էռիօ կիրակի օր դասախօսութիւն մը կարդաց Լիոնի մէջ, նոր Թուր-քիոյ մասին: Պարզելով կատարուած յեղաշրջումը, փառաբանեց Մ. Քէմալը, եւ շեշտեց թէ ան «դիկտատոր մը չէ, այլ հանրապետական մը որ գոհացաւ հանրապետութեան նախագահ մնալով, մինչդեռ խալիֆայութիւն առաջար-կած էին իրեն: Խօսիլ այս մարդուն հետ, կը նշանակէ խօսիլ ճշմարիտ ռամ-կավարի մը հետ որ ազատական իշխանութիւն մը տուաւ իր ժողովուրդին»:

ՖՈՒԹՊՈԼԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՄԵԾ ՄՐՑՈՒՄ

Ինչպէս գրած էինք այս սիւնակներուն մէջ, կիրակի օր տեղի ունեցաւ Ֆրանսա — Զուիցերիա միջազգային մրցումը Փարք տէ Փրէնսի մարզադաշ-տին մէջ, հոծ բազմութեան մը ներկայութեան: Խաղը շատ հետաքրքրական էր: Օրեր առաջ ֆրանսական բոլոր թերթերը Ֆրանսայի Ազգային խումբին յաղթութիւնը կը նախատեսէին, բայց հակառակը եղաւ: Զուիցերիացիները շատ գեղեցիկ փասերով եւ զօրաւոր շիւթերով խաղին տիրապետած էին: Խաղը լրացաւ Զուիցերիացիներու յաղթութեամբ, 1 — 0:

⁂ Նոյն ժամուն ուրիշ կարեւոր մրցում մըն ալ տեղի կ'ունենար Զուիցե-րիոյ մէջ, Ֆրանսական Ազգային Բ. խումբը ընդդէմ Զուիցերիոյ Բ. խումբին: Այնտեղ ալ Զուիցերիացիները յաղթական եղան 2 — 1ով:

Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

⁂ Փարիզ — Նիս հեծելանիւին մրցումը, զոր կազմակերպած էր Լը Փըթի Ժուռնալ թերթը, շահեցաւ Պելժիքացի Ռէպրի:

Յ.

Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՊԱՆԵԷՕ - ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» Ենթակոմիտէի հերթական դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին:

ՎԻՇԱՊ Ենթակոմիտէի ընկերները կը հրաւիրուին ընկերական ընդհ. ժողովի այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին ծանօթ հաւաքատեղին: Ստիպողական օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՑԵՐԵԿՈՅԹ ՍԵԲԱՍՏԱՑԻ ՄՈՒՐԱՏԻ

Մահուան 15ամեակին առթիւ

ԱՆԻԷՌ ՊՈՒԱ-ՔՈԼՈՆՊԻ ՄԷՋ

նախաձեռնութեամբ՝ ՄՈՒՐԱՏ ԽՈՒՄԲԻ

եւ հովանաւորութեամբ՝ ՎԻՇԱՊ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ

25 Մարտ Կիրակի կէս օրէ վերջ

Նկատի ունենալ այդ թուականը:

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

Այս Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Ֆլօրիա ճաշարանին վերնայարկը

կը դասախօսէ Պ. ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Նիւթ՝ «Հայ եկեղեցիին եւ եկեղեցականներուն դերը մեր պատմութեան մէջ»

(Բ. դասախօսութիւն.— Մեծն Ներսէսէն մինչեւ Գրի գիւտը):

Կը հրաւիրուին անդամներն ու փափաքողները:

ԿԱՆԽԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐ

oooo

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՇԱԻԱՔԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԱԽԱՂԻՆ

ՄԱՍՆԱԿՑԵԼՈՒ ԻՐԱՒՈՒՆՔՈՎ

■■■

ՑԱՆԿ ԹԻՒ 17

ՑԱՆԿ ԹԻՒ 18

ԼԱ ՍԷՅՆ ՍԻՒՌ ՄԷՐ, Սիրական Կա-րապետեան:

ՎԻԷՆ, Խաչիկ Երէմեան:

ՎԻԷՆ, Գրիգոր Զօրեան:

ՎԻԷՆ, Յովհաննէս Չիլինկիրեան:

ՎԻԷՆ, Մովսէս Կարապետեան:

ՓԱՆԹԷՆ, Օննիկ Թուրիկեան:

ՓԱՐԻԶ (13), Րթըլիէ Շարլ:

ՔԱՇԱՆ, Պօղոս Դաւիթեան:

ՄՕՆԹՐԷՕՅԼ ՍՈՒ ՊՈՒԱ, Արշակ Աս-տուրեան:

ՄԱՐՍԷՅԼ, Հանի Մանուկ Ասլանեան:

ԱՆԿԻԷՆ, Միհրան Նալպանտեան:

ԱՆԿԻԷՆ, Հայր Պաղտատլեան Քհնյ.:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Լաւ հրապարակի վրայ, ամէն սեսակ գործի յարմար, վարձու է պարապ խանութ մը: Սենեակ եւ խոհանոց: 6 տարի պայլ. 1600 ֆրանք տարեկան: Առանց բըփրիզի դիմել 2, Place de la Platforme. Marseille.

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Օրտուցի Նշան Յովհաննէսեան, 27 տարեկան, հօր անուն Կարապետ, որ 1ուկէս տարի առաջ կը գտնուէր Շամ (Իզէր): Իր հասցէն բաղորդել իր եղբօր՝ Յովհաննէս Յովհաննէսեանի, 30, rue Léoforos Vasileou Yorghiou, Salonique, Grèce.

— Մարաշցի Պ. Միսաք Պօյրազեան կը փնտռէ իր որդին՝ Նազարէթ Պօյրազեան, որ երեք տարի առաջ Փարիզ կը գտնուէր: Կը խնդրուի իմացնել «Յառաջ»ի վարչութեան:

ՕՐԵՐԸ ԿԸ ՄՕՏԵՆԱՆ...

„ՅԱՌԱՋ"Ի ՆՈՐ ՎԻՃԱԿԱԽԱՂԸ ԻՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

„ՅԱՌԱՋ"Ի ՎԱՐՁՈՒԹԻՒՆԸ ԳՆԱԾ ԷՀԵՏԵԻԵԱԼ ԵՐԵՔ ՏՈՄՍԵՐԸ, ԻՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

8րդ շերտ թիւ	04,738	շարք	R.
- - -	53,171	-	U.
- - -	75,619	-	V.

Շահելու պայմանաւ, ԱՐԴԻՒՆՔԻՆ ԿԷՍԸ ՊԻՏԻ ԲԱԺՆՈՒԻ անոնց որ.

1. ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴ կը գրուին, փետրուար 6էն մինչեւ վիճակահանու-թեան օրը, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ:

2. ԿԸ ՆՈՐԵՆ իրենց բաժանորդագրութիւնը, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ:

3. Ինչպէս եւ այն ՏԱՐԵԿԱՆ եւ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ բաժանորդներուն որոնք մասնակցեցան «ՅԱՌԱՋ»ի առաջին վիճակախաղին, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ: (Եռամսեայ բաժանորդներէն կ'օգտուին անոնք որ նոր ԲԱԺՆԵԳԻՆ մը կը վճա-րեն):

Բաշխումը պիտի ըլլայ հետեւեալ համեմատութեամբ․—

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	50%
ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	30%
ԵՌԱՄՍԵԱՅ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	20%

Իսկ 9րդ շերտէն գնած ենք հետեւեալ տոմսերը, ԱՅՆ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ ՈՐ ԱՄԷՆ ՕՐ ՁԵՌՔԷ ԿԸ ԳՆԵՆ:

9րդ շերտ թիւ	28,474	շարք	Y.
- - -	54,726	-	X.
- - -	81,172	-	R.

Այս թիւերն ալ շահած պարագային, ԱՐԴԻՒՆՔԻՆ ԿԷՍԸ պիտի բաժնուի բոլոր այն ընթերցողներուն որոնք վարչութեան կը ներկայացնեն ՅԻՍՈՒՆ ՑԱ-ՔՈՐԴԱԿԱՆ ԿՏՐՕՆՆԵՐ, սկսելով 1934 փետրուար 6էն:

Կտրօնները ամէն օր պիտի հրատարակուին Գ. էջի թերթօնին տակը, թի-ւով եւ թուականով:

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13e)

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ԴԻՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ (74)

"ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ"

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

Բայց, Ալպանացիները, աննկատ թողուցին Կափուր էֆէնտիին խնդ-րանքը: Անոնք որոշած էին մաքրել իրենց չէթէապետը: Իրենցմէ մին ը-սած էր.

— Եթէ թշնամին ձեռքը իյնաս քեզ ամբողջովին կը մաքրեն. բայց, այդ գործը մենք կ'ուզենք կատարել... մենք մեր ձեռքով պիտի սպաննենք քեզ:

Այս ըսելով՝ իր ձեռքի «մարթին»ը դարձուցած էր Կափուր էֆէնտիին ու կրակած էր: Խեղճ Կափուր էֆէնտին իր շուրջը նայելով.

— Օգնութի՜ւն, օգնութի՜ւն, կ'ա-ղաղակէր:

Բայց, «մարթին»ին փամփուշտը գանկին դպաւ ու լռեց: Ալպանացի-ները վստահ չէին թէ մեռած է: Բոլո-րովին ապահովուելու համար, երկ-րորդ Ալպանացին եւս իր հրացանը ուղղեց կիսամեռ պառկած Կափուր է-ֆէնտիին ու փամփուշտ մըն ալ անոր հրացանէն ելաւ ու մխուեցաւ վիրա-ւորեալին, որմէ վերջ, Կափուր էֆէն-տի քանի մը բոպէ դողդղաց ու անշար-ժացաւ:

Ալպանացիները, վերջացած նկատե-լով իրենց գործը, իրենց հրացանները նետեցին ուսերնին, չարունակեցին փախիլ ու միացան նահանջող չէթէ-ներուն, այն ուրախութեամբ թէ ի-րենց վրէժը լուծած են Կափուր է-ֆէնտիէն:

Բայց, քանի մը ժամ վերջ, Կափուր էֆէնտի կը սթափէր: Կը նայի իր շուրջ, ոչ ոք կը տեսնէ, քանի որ մթ-նած էր ամէն կողմ: Ոչ բարեկամի ոչ ալ թշնամիի ձայն կար: Մերոնք եւ քաշուած էին. իսկ Ռուսերը, չուզելով աւելի յառաջանալ, կանգ առած էին: Կափուր էֆէնտիի վէրքերը ծանր էին, այսուհանդերձ մեռած չէր: Առիկա հրաշք մըն էր: Որովհետեւ, Ալպանա-ցիներուն արձակած երկու փամփուշտ-ներն ալ իր գլուխը ծակած էին: Բայց, ապրելու իր փափաքը յաղթած էր մահուան:

Ան հիմա քաշքշուելով կ'աշխատէր թշնամի գիծերէն հեռանալ եւ երթալ դէպի մեր կողմը: Առեն մը քաշքշուե-լէ յետոյ, ուժերը կը սպառէին, կը հանգչէր ու կրկին կը շարժէր՝ ջանա-լով տարածութիւնը նուազեցնել: Այս-պէս, ժամերով ջանք թափելէ յետոյ վերջապէս ալ բոլորովին կ'ուշաթափի ու կիսամեռ վիճակի մէջ կը մնայ:

Յաջորդ առաւօտ, ցայգալոյսին, քանի մը անձեր, որ անոր չէթէին կը պատկանէին, իբրեւ հետախոյզներ այդ կողմեր զննելու առեն կը տեսնեն զայն, եւ, վերցնելով, կը տանին՝ ա-մենամօտիկ առողջապահական ջոկա-տին կը յանձնեն:

Շաբաթ մը վերջ, Կափուր էֆէնտի որոշ չափով կը սթափի: Եւ, երբ ի վիճակի կ'ըլլայ խօսելու, կը պարզէ իր գլխուն եկած փորձանքը: Բանա-կետղին մէջ մեծ յուզում կը պատճա-ռէ այն անգթութիւնը զոր ցոյց են տուած Ալպանացիները՝ վիրաւորեա-լի մը նկատմամբ: Ամէն ոք կը տենչար զանոնք ժամ առաջ ձերբակալել եւ մաքրել:

Այդ միջոցին Կափուր էֆէնտիին փր-կուիլն ու դարմանումը իմացած էին Ալպանացիները, որով, պատեհ առիթ կը փնտռէին թշնամիին միանալու համար: Եւ, մինչեւ այդ, պահուըտած էին տեղ մը: Բայց, ամէն ոք, մխա-կամօրէն, զանոնք կը փնտռէր, հետե-ւաբար, երկու օր վերջ զանոնք մէջ-տեղ հանեցին եւ յանձնեցին արդարու-թեան թաթին:

Բիզա պէյ, գործին տեղեակ ըլլա-լով, հաւաքեց իր պատերազմական ատեանը եւ դատեց Ալպանացիները: Ատեանը նիստ գումարեց մէկ ժամ, եւ որոշեց մահուան դատապարտել զա-նոնք: Պատերազմ. ատեանի անդամ-ներուն միջեւ կը գտնուէր նաեւ Ալպա-նացի սպայ մը: Վճիռը գործադրելու համար ամէն միջոց ձեռք առնուած էր ու զինուորները շարուած էին: Պատե-րազմական ատեանի նախագահը հրա-պարակ եկած ու վճիռը կարդացած էր: Վճիռը կ'ըսէր թէ մահուան դա-տապարտուած են եւ պիտի գնդակա-հարուին երկու Ալպանացիները որոնք թշնամիին առջեւ սպաննելու ձեռնար-կած են իրենց պետը՝ Կափուր էֆէն-տին:

Վճռագրի ընթերցումէն յետոյ, եր-կու Ալպանացիները ձեռնակապերով բերին: Զանոնք դրին պատի մը ներ-քեւ: Նախագահը մահուան վճիռը գործադրելու մասին հրաման տուաւ Կափուր էֆէնտիի չէթէին պատկանող ջոկատի մը սպային: Ջոկատը շար-ուեցաւ մահապարտներուն դէմ, հրա-ցանները ուղղուեցան անոնց, եւ սպա-յին «կրակ» հրամանին վրայ՝ Ալպա-նացիները գետապաստ ինկան պատին առջեւ:

Տարօրինակ էր, սակայն, որ Ալպա-նացիներուն հետ ինկած էին նաեւ չէ-թէի մարդոցմէն մէկ քանին: Բայց, ոչ թէ փամփուշտներէ, այլ՝ մահա-պատիժի տեսարանէն սարսափած՝ կ'ուշաթափէին ու գետին կ'իյնան:

Այս տեսարանը եւս կը փաստէր որ չէթէի մարդիկը քաջութիւն բնաւ բանէն բոլորովին զուրկ էին:

Մահապատիժի գործադրութիւն մը բաւական էր անոնց մէջ ջնջելու ամէն բան:

Ալպանացիներու գնդակահարումը բաւական նպաստած էր՝ չէթէի մար-դոց մէջը հնազանդութիւնը եւ կարգա-պահութիւնը վերահաստատելու հա-մար: Այնքան խոր տպաւորութիւն գործած էր որ անկէ վերջ տեղի ունե-ցած բախումներու միջոցին չէթէներ անդամներէն հազուադէպօրէն փա-խած էին:

Ռուսերուն Խնուս մուտքն ու անկէ յառաջանալը տեւած էր մէկ ամիս: Ռուսերը շատ դանդաղ կը յառաջա-նային: Այդ միջոցին, պատասխա-նատու պատուիրակը զբաղած էր Քորայի գործերը կարգի դնելով: Ռուսերու յառաջխաղացման հետ՝ Քորայի ըն-դունակութեան դերը կասկածելի [illegible] մը սառած էր: Ճիշդ չէր անոնց հա-ւատարմութեանը վստահիլ: Քանի կ'աւելնար Քորայի զինուորներուն թի-ւը, ջուրի պակասը այնքան զգալի կը դառնար: Պատասխանատու պատուի-րակը ջուրի ակերը քննած, խողովակ-ներ ճարած, ջուրը մինչեւ քաղաք բե-րած եւ ջուրի խնդիրը լուծած էր:

Բիզա պէյի գալէն յետոյ, ան այլեւս որոշած էր Մուրկուլէն հեռանալ: Այս քաղաքը թէեւ դեռ գրաւուած չէր Ռուսերէն, բայց, բանակետղը, ամ[illegible] հաւանականութեան դէմ, հարկ էր [illegible]ւելի ետեւ հաստատել:

(Շար.)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 14 ՄԱՐՏ — MERCREDI 14 Mars 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2444

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԾՈՒՌՆ ՈՒ ՇԻՏԱԿԸ

— oo —

Ընկեր մը, Պուքրէշէն, կը գանգատէր երէկ.

— «Մեր դաշնակցական մամուլը առաւելապէս կը զբաղի *համազգային* հարցերով, *Հայը Հայ պահելու* մտահոգութեամբ, *համազգային* խնդիրներով, *գրականութեամբ*, Հայրենակցական եւ Հ. Մ. Ը. Մ.-երու կազմութեամբ։ Մինչդեռ մեր Դաշնակցական երիտասարդութեան մտաւոր եւ կուսակցական զարգացման հրատապ խնդիրը անուշադրութեան մատնուած է։

Քիչ մը շատ արժէք կը տրուի նախ մեր հակառակորդներուն, երկրորդ՝ շատ տեղ կը տրուի ազգային եւ համազգային խնդիրներուն, եւ երրորդ՝ պատահականութեան կը մնան կուսակցական կեանքը եւ կուսակցական ձեռնարկները։

Մեր ընկերները ամէն տեղ *արտակուսակցական* աշխատանքով են տարուած»։ (*Յառաջ*, 13 մարտ)։

Այս հարցը տարիներով զբաղեցուցած է ոչ միայն մեր մամուլը, այլ եւ ժողովները։ Տեղականներէն մինչեւ գերագոյնը։

Եւ հարցը քննուած է ոչ միայն մամուլի, այլ եւ կուսակցական մարմիններու աշխատանքի տեսակէտով։

Դեռ անցեալ կիրակի, Փարիզի ընկերական Ընդհ. ժողովին մէջ ալ, թեր ու դէմ տեսակէտներ յայտնուեցան այս մասին։

Արդարեւ, քիչ մը շատ կը զբաղինք «արտակուսակցական» հոգերով եւ աշխատանքներով։

Տեղ-տեղ, միջավայրը այնքան սահմանափակ է որ, մեր ընկերներն ու Մարմինները, թերթերն ու թղթակիցները կը կլանուին այսպէս կոչուած ազգային կեանքի ելեւէջներով։

Աւելի մեծ միջավայրերու մէջ, ազգայինն ու կուսակցականը երբեմն իրար կը հրմշտկեն, ահագին եռանդ սպառելով։

Ամերիկան եւ Ֆրանսան բաղդատաբար ազատ պիտի ըլլային «ազգային» հոգէն, բայց անոնք ալ պարբերաբար խրեցան օրուան թոհուբոհին մէջ։

Օրինակ, Մարսիլիոյ մէջ քի՞չ եռանդ սպառեցինք ամբողջ տասը տարի, յանուն թեմական կազմակերպութեան եւ դպրոցի։ Եւ ունեցանք մեղքեր ալ, որոնց մասին գրած ենք ժամանակին։

Ա՛լ չենք խօսիր պալքանեան երկիրներու, Եգիպտոսի կամ Սուրիոյ մասին, ուր ազգային կազմակերպութեան, «Հայը Հայ պահելու» մտահոգութիւնը մինչեւ բանկալ տարաւ մեզ, յաճախ ջլատելով բուն կուսակցական աշխատանքը։

Աչքի առջեւ ունենալով այս ուղղակի կամ անուղղակի «կլանում»ը, Շրջանային եւ Ընդհ. Ժողովները միշտ պարտք սեպած են յիշեցնել եւ նորոգել շատ յստակ բանաձեւ մը,— Դաշնակցութեան դերը, ազգային կեանքի մէջ, պիտի ըլլայ «արթուն պահակ»ի պարտականութիւն։ Ո՛չ աւելի, ոչ պակաս։

Այս կը նշանակէ թէ՝ պիտի հետաքրքրուինք, պիտի հետեւինք, պիտի հետապնդենք, բայց չպիտի մխրճուինք։

Արթուն պահակ՝ անոր համար որ, մանաւանդ ներկայ պայմաններուն մէջ, դժուար է անջատել կուսակցականն ու ազգայինը։ Եւ աւելի դժուար է՝ բոլորովին երես դարձնել ոչ-կուսակցական ճակատին։

Եթէ ունենայինք ազատ եւ ամբողջական հայրենիք, իւրաքանչիւր կուսակցութիւն կը մտնէր իր դերին մէջ, եւ շատ մը թիւրիմացութիւններ կամ ընդհարումներ կը հարթուէին։

Արթուն պահակի դերը յանձնարարած ատեն, մեր կուսակցական ժողովները նկատի ունեցած են ուրիշ նրբութիւն մը։

Անոնք հրահանգած են «արտակուսակցական» աշխատանքի յատկացնել միայն այն ընկերները որոնք սէր եւ յարմարութիւն ունին այդպիսի գործերու եւ ազատ են՝ կուսակցական գործօն կամ պատասխանատու պարտականութիւններէ։

Այսպէս, կուսակցական վարիչ Մարմնի մը անդամը չի կրնար անդամակցիլ ազգ. գործադիր իշխանութեան (Թեմական Խորհուրդ, ազգ. վարչութիւն եւն.)։

Այս հրահանգները եւ ուրիշ վերապահումներ կը ցուցնեն իւրաքանչիւր ընկերոջ եւ կոմիտէի հետեւելիք ճամբան, եւ անդին կը մնայ լայն ասպարէզ բուն կուսակցական պարտականութեանց համար։

Դժբախտաբար, յաճախ շեղումներ կամ թիւրիմացութիւններ կը ծագին, մէկը միւսին կը ստորադասուի, եւ կ'ունենանք անհամութիւններ, շրջանէ շրջան։

Եւ սակայն, այս կացութեան առջեւ ալ անզօր չենք։

Ղեկավար Մարմինները միշտ կը հետեւին անցուդարձին։ Կը մատնանշեն թերութիւնները, գրաւոր կամ բերանացի, յիշեցնելով կուսակցութեան որոշումները։

Եւ եթէ երբեմն դժուար կ'ըլլայ պահել հաւասարակշռութիւնը, պատճառը այն է որ, ոչ միայն ցիրուցան փռուած ենք անծայրածիր տարածութիւններու վրայ, այլ եւ կը գտնուինք իրարու տրամագծօրէն հակառակ միջավայրերու մէջ։ Թէ՛ ազգային եւ թէ կուսակցական տեսակէտով։

Միջավայրեր կան, ուր ազգային կեանքի մէջ Դաշնակցութեան դերը կը սահմանափակուի միայն հրապարակային տեսութիւններով,— մամուլ։

Իսկ վայրեր ալ կան, ուր ծաղկոց մը բանալու կամ ազգային հանդէս մը սարքելու հոգն անգամ կ'իյնայ ափ մը Դաշնակցականներու վրայ։

Այս լուսաբանութիւններէն յետոյ, քննենք Պուքրէշի մեր աշխատակցին տրտունջներն ու թելադրութիւնները։

Այնտեղ կան հարցեր որոնք որքան քրքրուին, այնքան լոյս կը ծագի։

Եւ կան խնդիրներ որոնք խիկապէս մոռացութեան տրուած են։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԴԵՌ Ի՛ՆՉ ՓՈՐՁԱՆՔՆԵՐ ՊԻՏԻ ԲԱՆԱՆ ՍԹԱՎԻՑՔԻԻ ԽԱՉԱԳՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Արքայական փաստաբան մը խենդեցաւ

ՕՐԻՈՐԴ ՄԸ Կ'ՈՒԶԷՐ ԱՆՁՆԱՍՊԱՆ ԸԼԼԱԼ

Սթավիսքիի գործին հետ կապուած ամէն մէկ հարցաքննութիւն, հետապնդում կամ տեսարան նոր փորձանք մը կը բանայ ուղղակի կամ անուղղակի։

Կը յիշուի թէ՝ անցեալ շաբթու օգնական դատախազ մը ինքզինքէն ելլելով, ուզեց թոյն խմել եւ անձնասպան ըլլալ։

«Ինքզինքէն ելլելու», բուն բառով կատաղի խենդութեան բուռն տեսարան մը եւս պարզուեցաւ երկուշաբթի օր, դատական պալատին մէջ։

Երիտասարդ փաստաբան Տիւթէյլէ տը Լամօթ (արքայական), որ կաճառին անդամ արձանագրուած է 1927էն ի վեր, յանկարծ խենդեցաւ։ Արագօրէն փայլուն դիրքերու հասած էր այս փաստաբանը, եւ մեծ ապագայ կը խոստանար, ինչպէս սովորութիւն է ըսել։ Փետրուար 6ին ինքն էր որ խումբ մը բարեկամներու գլուխն անցած, հանդիսաւորապէս կրակի տուաւ ներքին նախարար Պ. Ֆրոյի փաստաբանական տարազը, դատական պալատին մէջ։ Ցետոյ պալատին գմբէթը բարձրացած էր, սուգի դրօշ պարզելու համար։

Երկուշաբթի կէս օրին, փաստաբանը դատական պալատ գնաց փառաւոր հացկերոյթէ մը յետոյ որ տրուած էր ի պատիւ իրեն, նոր պաշտօնի մը առթիւ։ Հարցաքննիչ ատեաններու նրբանցքներէն անցած ատեն, բարձրաձայն գիտել տուաւ թէ կասկածելի մարդիկ կը վխտան եւ պահակներուն մատնանշեց երկու վկաներ, պահանջելով անոնց ձերբակալումը։ Պահակները հպատակեցան համազգեստաւոր փաստաբանին հրահանգներուն եւ ձերբակալեցին երկու վկաները, որոնք ազատ արձակուեցան անմիջապէս։ Ցետոյ փաստաբանը հարցաքննիչ դատաւոր Պ. Օրտոնոյի գրասենեակը մտաւ, ճիշդ այն պահուն երբ կը հարցաքննուէր Ռոմանիէնօ, Սթավիսքիի քարտուղարը։ Փաստաբանը խօսքը ուղղելով հարցաքննիչ դատաւորին, գիտել տուաւ թէ «պէտք եղածին պէս չի մաքրեր»։ Դատաւորը երկու պահակներ կանչելով սպասման սրահը առաջնորդեց զայն եւ շատ չանցած հասկցաւ թէ գործը փախուկի մը հետ է։ Փաստաբանը ուզեց արժեցնել իր նախկին պատերազմիկի հանգամանքը։ Դատաւորը պատասխանեց թէ ինքն ալ նախկին պատերազմիկ է։

Ասոր վրայ, փաստաբանը համբուրեց դատաւորը, որ փափկութեամբ դուրս հանեց զայն, միեւնոյն ատեն տեղեկութիւն հաղորդելով փաստաբանական կաճառի գործակատարին։ Մինչ այս վերջինը կ'ուզէր տուն տանիլ զինքը, փաստաբանը ծանօթի մը հանդիպելով զայն ալ համբուրեց։ Քիչ մըն ալ յառաջացին, եւ ահա փաստաբանը սկսաւ փրփրիլ։ Ճամբան իրեն ընկերացող հարիւրապետին մօտենալով, թերթ մը յանձնեց եւ ըսաւ.— «Մաֆիային օրկանն է. առէք»։ Հարիւրապետը յանկարծակիի գալով, մերժեց առնել։ Յանկարծ փաստաբանը թքաւ հարիւրապետին երեսը, ապտակ մը իջեցուց եւ սկսաւ ծեծել։ Պահակ մը օգնութեան հասնելով յաջողեցաւ քիչ մը հանդարտեցնել փաստաբանը եւ պահականոց առաջնորդել։ Ոստիկանական տեսուչը հազիւ սկսած էր հարցաքննել, երբ փաստաբանը նորէն կատղելով, բերանը աւրեց, ծանր լուտանքներ տեղաց եւ «հայրենիքի դաւաճան», «վարձկան» կոչեց հարիւրապետը։ Միեւնոյն ատեն փորձեց անոր վրայ յարձակիլ։ Վեց պահակներ հազիւ յաջողեցան զսպել խելագարը, որ կոտրեց պահականոցին ապակիները, խորտակեց վառարանը եւ հագուստները հանեց նետեց, բոլորովին մերկանալով։ Համոզեցին որ նորէն հագնի հագուստները։ Բայց քիչ յետոյ նորէն կատղեցաւ եւ պատռեց քանի մը դրամատոմսեր, որոնց մէկը հազարնոց։ Միեւնոյն ատեն ճառ մըն ալ խօսեցաւ, որուն մէջ կ'ըսէր.

— «Պարոններ, զգուշացէ՛ք. երեք երկվայրկեանէն երկինք կը բարձրանամ։ Հանեցէ՛ք ձեր գլխարկները. Աստուած է որ կ'անցնի։ Զինուորնե՛ր, կատարեցէք ձեր պարտականութիւնը։ Սպաննեցէք զիս, դուք արդէն քաջեր էք, իսկ ես ստահակ մը...

Եւ սկսաւ «Մարսէյեզ» եւ ուրիշ ռազմական երգեր երգել։ Ցետոյ պահակներուն ձեռքէն փախչելով, կից մը իջեցուց ոստիկանի մը փորին։ Վերջապէս յիմարանոց առաջնորդուեցաւ։

⁂ Ուրիշ դէպք մը, միեւնոյն օրը։ Ինչպէս կը յիշեն ընթերցողները, Օր. Թարիս ասկէ առաջ վկայութիւն տուած էր թէ Կառ տը Լիոնի մէջ տեսած էր դատաւոր Փռէնսը, թէ անծանօթ մը կը հետեւէր անոր ետեւէն։ Արդ, օրիորդը ուրբաթ իրիկուն մտամոլոր կը թափառէր Սէն Մառթէնի ջրանցքին երկայնքը։ Պահակ մը գիտելով իր ընկճուած երեւոյթը եւ կասկածելի շարժումները, պահականոց առաջնորդեց։ Հարցաքննութիւնը հազիւ սկսած, մարեցաւ ինկաւ եւ չկրցաւ ո՛ր եւ է պատասխան տալ։ Վրան խուզարկելով գտան կարճ նամակ մը որով կը յայտնէր թէ վերջին դէպքերէն ազդուած ըլլալով որոշած է մեռնիլ։ Շիտակ հիւանդանոց փոխադրուեցաւ։

Սթավիսքիի կինը եւ քարտուղարը կրկին հարցաքննուեցան

Սէնի հարցաքննիչ դատաւորը ուրբաթ օր կրկին հարցաքննեց Սթավիսքիի կինը եւ քարտուղարը, զատ-զատ, յետոյ դէմ դիմաց հանելու համար։

Դատաւորը ցոյց տուաւ կարգ մը չէքեր եւ տիկինը հաստատեց թէ ձեռագիրը իր ամուսնինն է, ինչպէս յայտնած էր քննիչ յանձնաժողովին առջեւ ալ։ Երբ գիտել տուին թէ տարբերութիւններ կան ձեռագիրներուն միջեւ, ըսաւ թէ ամուսինը յաճախ ոտքի վրայ կը գրէր, եւ աճապարանքով, երբեմն մատիտով։ Գալով Սթավիսքիի բարեկամներուն, ըսաւ.

— Օթէլ Քլարիճի մէջ (Սթավիսքիի բնակարանը) տեսած եմ Կառոն, Պոնոռը, Էմառը («Լա Լիպէռթէ») եւ Տիպառին («Լա Վոլոնթէ»)։ Ընդհանրապէս, ամուսինս երբ հիւր կ'ընդունէր Քլարիճի մէջ, իր յարկաբաժինը չէր ելլեր, տղաքը անհանգիստ չընելու համար։ Երբեք չեմ տեսած Տալիմիէն (նախկին նախարար)։

Ցետոյ հերքեց թէ կ'ուզէր փախչիլ։ Ու վերջապէս պնդեց թէ իր ամուսինը իրեն բան չէր պատմեր իր գործերու մասին։ «Կինը եւ գործը տարբեր բաներ են», կ'ըսէր միշտ։

Ռոմանիէնօ, քարտուղարը, իր կարգին հարցաքննուելով, յիշեց քանի մը երեսփոխաններ, նախարարներ, լրագրողներ եւ փաստաբաններ, իբրեւ մտերիմ բարեկամները Սթավիսքիի։ Ասոնց մէջ կը գտնուէին ծերակուտական Լուի Սէռ, երեսփոխան եւ նախկին խորհրդական Կասթօն Իւլէն եւ Պառէթի, հանգուցեալ նախարար Ֆրանսուա Ալպէռ, երկրագործական նախարար Քէօյլ, օդանաւային նախարար Քոյի քարտուղարը, Ապահովութեան Տեսչութեան նախկին տեսուչ Ժիւլիէն եւ բարձր պաշտօնատարներէն Քոլոնպանի եւ հաւանաբար Պ. Ֆլանտէն (նախկին նախարար)։ Ցետոյ պատմեց թէ Սթավիսքի Շոթանի դահլիճին հետ յարաբերութիւն ունէր Տիկին Լիւսիէն Ավոլի միջոցաւ, իսկ Թառտիէօյի դահլիճին հետ՝ Քամիյ Էմառի եւ «Լա Լիպէռթէ»ի միջոցաւ։ Յարաբերութիւն ունէր, վերջապէս, ընկերային ապահովագրութեանց վարչութեան տնօրէն Թիսոյի հետ որ պատրաստուած էր մէկ միլիոն ֆրանքի մուրհակ գնելու, երբ թերթերը պայքար բացին։

Միեւնոյն օրը հարցաքննուեցան նաեւ նախկին նախարարներ Տալիմիէ եւ Ժիւլիէն Տիւռան, փոխանակ Պայոն զրկուելու։ Երկուքն ալ կրկնեցին իրենց նախորդ յայտարարութիւնները։

⁂ Խորհրդարանական քննիչ յանձնաժողովին մէջ, կարգ մը անդամներ առաջարկեցին վերցնել բոլոր երեսփոխաններու եւ ծերակուտականներու անձեռնմխելի հանգամանքը, որպէսզի կարելի ըլլայ հարցաքննել Սթավիսքիի գործին համար, արձակուրդի միջոցին։

Թուրքիոյ արտաքին գործավարին ճառը Պալքանեան Ուխտի մասին

Ինչպէս գրած էինք, Թուրքիոյ Ազգ. Մեծ Ժողովը փետր. 6ին վաւերացուց Թուրքեւռումանական եւ պալքանեան դաշինքը։ Այս առթիւ արտաքին գործավար Թէվֆիք Րիւշտի պէյ երկար ճառ մը խօսեցաւ, որուն ամփոփումը կու տանք ստորեւ.—

— Ընկերնե՛ր, Պալքանեան ուխտը որուն վաւերացումը կը խնդրենք ապացոյց մըն է հինէն ի վեր մեր հետապնդած խաղաղասիրական քաղաքականութեան, եւ միեւնոյն ատեն նշան մըն է թէ եղբայրութեան շրջան մը կը բացուի պալքանեան ազգերուն համար։

Նկատի ունենալով անոր բնոյթը եւ զայն կազմողներուն մտայնութիւնը, Պալքանեան ուխտը անկարելի էր որ ո եւ է պետութեան դէմ ուղղուած ըլլար։ Այս ուխտը կազմուած է մեր յանձնառութեանց սահմանին մէջ։ Պայմանադիր կողմերուն ասկէ առաջ կնքած բոլոր դաշնագիրները ամբողջովին վերապահուած են, եւ եթէ, հաւանական չըլլալով հանդերձ, ենթադրենք որ կողմերէն մէկը պալքանեան կամ ոչ պալքանեան երկրի մը վրայ յարձակում գործէ, Ուխտը կը դադրի գոյութիւն ունենալէ յարձակողին համար, միւս կողմերուն այս յարձակողին հետ ունեցած յարաբերութեանց տեսակէտով։

Կը տեսնենք որ շատ մօտիկ պալքանեան հարեւան մը դեռ չի մասնակցիր այդ ուխտին։ Ձեզի կը հաւաստեմ թէ, բոլոր պայմանադիր կողմերուն նման, մենք ալ ուզեցինք այս մասնակցութիւնը, բայց չեղաւ։ Այս պարագան դարմանած ենք, ուխտը բաց պահելով անոր առջեւ։ Ասա ալ աւելցնեմ թէ, այս ուխտը դիւրացուցած է պայմանադիր կողմերուն յարաբերութիւնները պալքանեան այն հարեւաններուն հետ որոնք տակաւին չեն ստորագրած ուխտը։ Մեր գլխաւոր նպատակն է լաւ դրացնութիւնը շարունակել Պուլկարիոյ հետ, որուն հետ ունինք նաեւ յարձակման մը պարագային չէզոք մնալու պայմանադրութիւն մը։

Թուրքիա, որուն բարեկամութիւններու եւ յանձնառութիւններու հանդէպ ունեցած մոլեռանդ հաւատարմութիւնը ծանօթ է աշխարհի, Պալքանեան ուխտին առթիւ ալ ամէն ատեն նկատի ունեցած է այս պարագան։ Այս ուխտը որ բնաւ չի հակասեր Խորհրդային Ռուսիոյ եւ միւս բարեկամ պետութեանց հետ գոյութիւն ունեցող բարեկամութեան պայմանագրութիւններուն, նոյն հաւա-

(Լուրերու Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԴՈ՞ՒՔ ԻՆՉ Կ'ԸԼԼԱՔ...

»»»·«««

Կրնա՞ք խելք հասցնել Պոլսոյ հայ թերթերուն։

Շնդալից լուրեր տալու մարմաջէն բռնուած, անոնք աչք-ականջ կտրած են, արտասահմանի մէջ պատահած ամէն անհամութիւն արտատպելու համար։

Արտատպումով ալ չեն բաւականանար։ Խոշոր-խոշոր խորագիրներ կը շարեն։ Կը թխեն ու կը նոյնացնեն։ Կարծիքներ ալ գրի կ'առնեն եւ պատգամնե՛ր կ'արձակեն։

Եւ որովհետեւ դաշնակցական թերթերը արգիլուած են Պոլսոյ մէջ, կրնաք երեւակայել թէ ո՛ւր կը յանգի եզրակացութիւնը։

Ամէնէն խայտառակ լուրը, ամէնէն վրան-բաց սուտը, ամէնէն հրէշային վերագրումները լայնօրէն տեղ կը բռնեն իրենց սիւնակներուն մէջ, յաջորդ օրը թուրքերէնի թարգմանուելու համար։

Լուրը կը հերքուի, սուտ մը կը ճշդուի։ Որո՞ւ հոգ։ Ուզեն ալ, չեն կրնար ճշդում կատարել, թէ՛ նիւթապէս եւ թէ հոգեբանօրէն։

Այս տեսակէտէն՝ մրցանիշը կոտրեցին Ղեւոնդ արք.ի սպանութեան առթիւ։

Ի՛նչ հէքեաթներ, ի՛նչ զզուելի, անպատիւ յերիւրանքներ չարտատպուեցան...

Օրինակ, անցեալներս Ամերիկայի բոլշեւիկ օրկանը, «Բանուոր», գրած էր թէ ատամնաբոյժ Տիգրան Զաքարեան ձերբակալուած է, եւ առժամապէս արձակուած՝ 25,000 տոլար երաշխաւորութիւն տալով։

Ցանցա՞նք,— իբրեւ թէ, հանրակառքին մէջ մէկուն հետ խօսած ատեն, ատամնաբոյժը ըսեր է.

— Եթէ զարկէք ըսի, դաշոյն խրեցէք չըսի։

Եւ հայ աղջիկ մը լսելով այս խօսքը, կ'երթայ լուր կու տայ ոստիկանութեան։

Ատամնաբոյժը հրապարակաւ կը յայտարարէ.— «Այդ լուրը եւ յարակից պատմութիւնը ամբողջապէս ՇԻՆԾՈՒ եւ ԱՆՀԻՄՆ են»։ (*Հայրենիք*, 21 փետրուար)։

Որո՞ւ հոգ։ Շնդալից լուր մը եւս տուի՞ն,— կը բաւէ։

Սխալ չհասկնաք։ Մինչեւ այն չէ թէ Դաշնակցութեան կամ Դաշնակցականներու մասին գէշ գաղափար կը կազմեն Պոլսոյ մէջ, Հայերը կամ Թուրքերը։

Ընդհակառակն։ Թող իրենց ուզածին չափ հայհոյեն։

Հարցը միայն Դաշնակցութեան մասին չէ, ոչ ալ Նիւ Եորքի դէպքին։

Անոնք մեր գաղութներու բանկալի, ժամկոչի, առաջնորդի խնդիրներուն հանդէպ ալ միեւնոյն վերաբերումը, միեւնոյն «զէվզէկ» հետաքրքրութիւնը ունին։

Դո՞ւք ինչ կ'ըլլաք, պարոններ։ Ինչո՞ւ չէք նայիր ձեր շուրջը, ինչո՞ւ լուրջ ուշադրութիւն չէք դարձներ ձեր միջավայրին, թուրք մամուլին, ընկերային շարժումին եւ մնացեալին...

Դուք հոգ չունի՞ք, գործ չունի՞ք։

— Ինչո՞ւ կը գրէք այս բաները, քանի որ «Յառաջ»ի երեսը չեն տեսներ Պոլսոյ մէջ։

— Պատմութեան համար...

ՎԱՐԴԳԷՍ

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ՄԵԾ ԺՈՂՈՎԸ

— oo —

3000 ունկնդիր եւ ընդհ. խանդավառութիւն

(Թղթակցութիւն «Հայրենիք»ի)

Փետր. 25ի կիրակին յիշատակելի օր մը պիտի մնայ Նիւ Եորքի հայութեան պատմութեան մէջ:

Օդը պաղ եւ ձիւնախառն էր: Հայ գաղութը օրերով անհանգիստ գիշերներ կ'ապրէր: Ոմանք կ'երազէին տեսնել Դաշնակցականներու հրապարակային ժողովը ձախողած: Ուրիշներ ալ այդ օրուան սրտատրոփ կը սպասէին, Դաշնակցութեան խօսքը լսելու համար:

Բազմաթիւ ընկերներ եւ համակիրներ՝ հեռաւոր վայրերէ փութացած էին ներկայ գտնուելու մեր հրապարակային ժողովին:

Հակառակ այն իրողութեան, որ Դաշնակցութեան Նիւ Եորքի կոմիտէն վճռած էր ոստիկանական ուժի չդիմել՝ կարգը պահպանելու համար, որովհետեւ հաւատացած էինք թէ ոչ ոք կրնայ խանգարել Դաշնակցական ժողով մը, այսուհանդերձ տասնեակներով գաղտնի եւ յայտնի ոստիկաններ հոն էին: Կեդրոնական վայրի մը մէջ կը գտնուի սրահը, եւ շրջակայ ոստիկանները կամ գուցէ իրենք հայ բոլշեւիկները լուր տուած էին ոստիկանութեան:

Խուռներամ բազմութիւն մը կը դիմէր դէպի սրահը՝ դեռ ժամանակէն առաջ: Սրահի դռները կղպուած էին: Դիմացի պարտէզին մէջ հաւաքուած էին մօտաւորապէս 200 կարմիրներ՝ հայ, հրեայ, սեւամորթ, Թափառաշրջիկներ, անգործներ, հայ պատուկներ, փոքր տղաներ եւ աղջիկներ:

Ժամը 2ին սրահի դռները բացուեցան: Բազմութիւնը ներս խուժեց՝ աթոռներ գրաւելու համար:

Մեր ընկերներն ու համակիրները կուզային սրսերով, սրպուէյներով եւ քալելով: Կայարաններու մէջ կարմիրները սուրհանդակներ դրած էին՝ հայերէն յայտարարելու թէ՝ «Ժողովի մի երթաք, ժողով չկայ, տեղի ունեցած է ընդհարում մը, մարդ սպաննուած է հոն» եւն.: Այս կերպով բոլշեւիկները կ'աշխատէին ցրուել հաւաքուող ժողովուրդը:

Սակայն զուր անցան անոնց ջանքերը: Կուգային անհատաբար, ընտանիքներով, խումբերով: Եւ սրահը հետզհետէ կը լեցուէր:

Մինչ կարմիր սուրհանդակները սուտ լուրեր կը տարածէին, անդին քանի մը խումբ հակադաշնակցական սրիկաներ յարձակում կը գործէին մինակ մնացած Դաշնակցականներու վրայ: Եւ այդպէս քանի մը ընկերներ՝ աչքերէն եւ ճակատներէն վիրաւորուեցան: Անոնք մերժեցին հիւանդանոց երթալ, այլ մտան սրահը:

Այդ կռիւներու առեն մերոնք անհատաբար իրենք զիրենք կը պաշտպանէին, եւ հակադաշնակցական քանի մը սրիկաներու գլուխները պատռուեցան:

Քանի մը ընկերներ քըլպէն կ'ելլէին Հայկական Եռագոյնի հետ, դէպի սրահը գալու: Ձիւնի պատճառով դրօշակը փաթթուած էր, բայց հակադաշնակցականները կը նկատեն իրենց ատած դրօշը: Եւ ահա վայրենի յարձակում մը տեղի կ'ունենայ մեր ընկերներու այդ խումբին վրայ: Հոս Հայ Եռագոյնը կը մտնէ պայքարի մէջ: Դրօշակի կոթով քանի մը հոգիներ գետին կը տապալին ... եւ սարսափահար կը փախչին:

Մինչ սրահէն քանի մը փողոց անդին այս դէպքերը տեղի կ'ունենային, սրահին մէջ շշուկ կը տարածուի թէ մեր ընկերները ծեծուած են: Քանի մը տասնեակ տղաներ դուրս կը վազեն եւ կատաղութեամբ պահանջ կը դնեն, որ իրենք ազատ ձգուին՝ փողոցային այդ ստահակներուն դաս մը տալու համար: Հազիւ կրցանք զսպել անոնց զայրոյթը:

Ժամը 3.30ին սրահի ներքնայարկը լեցուած էր եւ դռները կղպուած: Եկողները կ'առաջնորդուէին դէպի վերնայարկը: 15 րոպէի մէջ ան ալ լեցուեցաւ: Եւ դեռ կուգային: Սրահի երկու մասերուն մէջ ալ տեղ չըլլալու պատճառով, քանի մը շարքերով հարիւրաւոր մարդիկ ոտքի կանգնած մնացին, պատերու մօտ մինչեւ ժողովին վերջը:

Մինչ այս բոլորը տեղի կ'ունենար, անդին, սրահի դիմաց գտնուած պարտէզին մէջ հաւաքուած մօտաւորապէս 200 հոգի այրեր, կիներն ու երախաները փողոցները կը պտտէին եւ ... ոստիկաններու ներկայութեան սպառնալիքներ կ'ուղղէին մեզի: Անոնց կուրծքերուն վրայ, ձեռքերուն մէջ եւ մէջքերուն՝ ցուցանակներ կային՝ «անկցի Դաշնակցութիւնը», «Կորչի Փաշիստ կուսակցութիւնը», «Անկցին մարդասպանները» վերտառութիւնը կրող:

Անկասկած բոլշեւիկեան Չեկայի անդիտակից զոհերն էին: Անոնք հեռուէն կը պոռային «Դաշնակցականներ, հոս եկէք»: Բայց երբ քանի մը տղաներ կատղած աչքերով եւ բռունցքները սեղմած դէպի անոնց կողմը կը շարժէին, այդ «հերոսները» կ'արագացնէին իրենց քայլերը: Միջազգային խառնակիչներու «ցոյց»ը մէկ ժամ տեւեց եւ ... չքացաւ:

Ժամը 3ին հրապարակային ժողովը բացուեցաւ, «Մեր Հայրենիք» երգով:

3000է աւելի բազմութիւնը խելայեղ ցոյց մը կատարեց, երբ երկու երիտասարդներ՝ Հայորդիքի անդամներ, ամերիկեան եւ հայկական դրօշներով ներս մտան: Ամբողջ դահլիճը մէկ մարդու պէս ոտքի կանգնեցաւ երգելու համար տառապող Հայաստանի երգը: Երբեք Նիւ Եորքի հայութիւնը այդպէս խանդավառօրէն երգած չէր «Մեր Հայրենիք»ը:

Մինչ այդ, մոռցայ յիշելու, ընկ. Արամ Տէր Մանուէլեանի, ժողովի ատենապետին ուղեկցութեամբ ներս մտաւ բանտարկուած ընկերներու պաշտպան փաստաբանը՝ պարթեւահասակ Պէնթլըը: Ամբողջ դահլիճը յոտնկայս ողջունեց անոր մուտքը՝ քանի մը վայրկեան ծափահարելով:

Մոռցայ յիշել նաեւ, որ Հայորդիքի երիտասարդ եւ կարիճ տղաները նշանակուած էին կարգ ու կանոնի վրայ հսկելու: Անոնք իրենց պարտականութիւնը կատարեցին զմայլելիօրէն:

Բեմին վրայ տեղաւորուած էին փաստաբան Պէնթլըը, ընկերներ Զ. Մաթիկեան, Կ. Թանտրճեան եւ Ա. Միքայէլեան: Հոն էին նաեւ բոլորին ծանօթ եւ յարգելի Էնի Պուռնազեանը եւ փաստաբան Փափըը:

Ժողովին յատուկ հրաւէրով ներկայ էին նաեւ ամերիկեան թերթերու թղթակիցներ՝ տեսնելու «մարդասպան» Դաշնակցականներու ժողովը եւ լսելու անոնց ատենախօսները:

Ժողովի ատենապետն էր ընկ. Արամ Տէր Մանուէլեան, որ իր հայերէն եւ անգլիերէն գեղեցիկ ճառերով, ոչ միայն խանդավառութիւն ստեղծեց ներկաներու մէջ, այլ եւ զարմանք պատճառեց շատերուն՝ իր սրամտութիւններով եւ հակիրճ բացատրականներով:

Այդպիսի խանդավառ եւ կարգապահ ժողով Նիւ Եորքը շատ քիչ անգամ տեսած էր: Ժամը 5ը անց էր, բայց ժողովուրդը չէր ուզեր բաժնուիլ դահլիճէն:

Մեր ժողովը բարոյական խոշոր ապտակ մըն էր մեր բոլոր հակառակորդներուն:

Ամէնէն վերջ կարդացուեցաւ բանաձեւ մը՝ որ կը բողոքէր «միացեալ ճակատ»ի վարած հակադաշնակցական քաղաքականութեան դէմ: Այդ բանաձեւը անցաւ բոլորի հաւանութեամբ ... մէկ ձայնի բացառութեամբ:

Միջազգային խառնակիչներու «ցոյց»էն վերջ ոստիկանները ձգեցին փողոցը եւ հեռացան: Անոնց քէփթընը, սակայն, ներս մտաւ դահլիճը դիտելու համար ժողովը: Մօտ 20 րոպէ մնալէ վերջ դարձաւ քովը գտնուած ընկերոջ մը եւ ըսաւ.

«Մեզի լուր տուած էին, որ շատ մեծ կռիւներ տեղի պիտի ունենային հոս: Բայց ես այսպիսի կարգապահ եւ լուրջ ժողով շատ քիչ տեսած եմ»:

Լրտեսական քարեր

oooo

Պատահական Թղթակից մը կը հաղորդէ մեզի թէ՝ Ղեւոնդ Մարգուկեանի ներկայութենէն օգտուելով, Տիթրոյիթի հաւատացեալ Հայերը կը փափաքին եկեղեցական կիրակնօրեայ պաշտամունք կատարել: Կը դիմեն Ֆորտ եւ Վուտուըրտ փողոցներու անկիւնը գտնուող Պէյթլեմ եկեղեցիի վարչութեան, նոյն եկեղեցիին մէջ կատարելու համար կիրակնօրեայ պատարագը:

Մէկ երկու օր վերջ նոյն եկեղեցւոյ պաշտօնէութենէն մերժումի պատասխան կը ստանան հետեւեալ առարկութիւններով.

Ա. Եկեղեցին ուղղողները թէպէտեւ հայ անունը կրող, այլ սակայն հայ ժողովուրդի քրիստոնեայ մաքուր տարրը չեն կազմեր:

Բ. Մահմետականութեան մօտիկ աղանդ մըն են:

Գ. Ոճրագործներ եւ եղբայրասպաններ են:

Դ. Անողորմ ահաբեկիչներ են, եւն. եւն.:

Նոյն կիրակին, 11 փետրուար, սակայն պատարագը տեղի կ'ունենայ Սէքընտ եւ Կրէնտ փողոցներու անկիւնը գտնուող եպիսկոպոսական եկեղեցիին մէջ, ուր կը լեցուի հաւատացեալներու հսկայ բազմութիւն մը: Շատեր կը մնան ոտքի վրայ, տեղ չըլլալուն պատճառաւ:

Վերոյիշեալ անամօթ զրպարտութեան հեղինակ կը հանդիսանան ռամկավարներ, որոնցմէ ոմանք «տօքթ.»ի տիտղոսներով:

(«Ասպարէզ», Ֆրէզնօ):

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»ը

ՄԵՂՐԵՑԻ ՆԻԿՈԼԸ

»»»·«««

Մի զոհ եւս տարագրութեան մէջ.— մեռաւ Մեղրեցի Նիկոլայ Մինասեանը, Հ. Յ. Դ. համեստ գործիչներից եւ մարտիկներից մէկը:

Ծնած էր 1875ին, Մեղրի աւանում, որ մեր հայկական գաւառական լուսաւոր կենտրոններից մէկն է: Բաւական է ասել, որ Հ. Յ. Դ. նուիրական դէմքերից նշանաւոր Խաչատուր Մալումեանը (Ակնունի) եւ Հնչակեան գործիչ Փարամազը, ապա տասնեակ նշանաւոր հանրային գործիչներ, բարձրագոյն կրթութեան տէր անհատներ, ինչպէս օրինակ Ա. Վաչեանը եւ ուրիշներ՝ ծնած են նոյն լուսաւոր Մեղրիում:

Նիկոլը Մեղրիում ստացաւ տարրական կրթութիւն, բայց մինչեւ վերջն ալ եղաւ ընթերցասէր, ուստի եւ ինքնակրթութեամբ բաւականաչափ զարգացաւ, մանաւանդ որ շուտով թողեց Մեղրին եւ անցաւ Անդրկասպեան երկիրը:

Նիկոլը պաշտօնապէս Հ. Յ. Դ. շարքերն է մտել 1902 թուականից եւ մինչեւ իր մահը հաւատարիմ է մնացել կուսակցութեան դաւանանքին եւ գաղափարներին: Նա ռուսական բանակի ընտիր ենթասպաներից մէկն էր. արդէն պահեստի մէջ էր, երբ սկսաւ հայ-թաթարական պատերազմը Կովկասում՝ ցարական ռէժիմի սադրանքներով:

1905ի օգոստոսեան արիւնոտ օրերն էին Բագւում, երբ Կրասնովոդսկուց «Ալեքսանդր Գ.» նաւով, ի միջի այլոց, Կաւկազ-Մերկուրի նաւահանգիստը հասաւ մեր Նիկոլը: Քաղաքում այդ ժամին ամէն տեղ ուժգին ընդհարումներ էին տեղի ունենում եւ յաղթողը բացարձակապէս Հայերն էին, որոնք փետրուարեան կոտորածների վրէժն էին լուծում: Ծովափնեայ փողոցում, ոչ հեռու նաւահանգստից, շրջում էր զինուած Թաթարների մի մեծ խումբ, որ նկատելով նաւի ժամանումը եւ տեսնելով եկող Հայերին, դիմեց դէպի նաւահանգիստ, տեղն ու տեղը կոտորելու նրանց, սակայն միւս կողմից սլացան մեր տղերքը եւ կրակելով Թաթարների վրայ, փ...եցրին նրանց եւ ազատեցին բոլոր ...յերին: Այդ ազատուածների մէջ էր եւ Նիկոլը, որ եկել էր Բագու, Անդրկասպեան երկրի հայութեան ինքնապաշտպանութեան խնդրով: Այդ ժամանակ Նիկոլայ Մինասեանը Կրասնովոդսկ քաղաքում առեւտրով էր զբաղւում. Նա ապահով մարդ էր, սակայն հարստանալը չէր նրա նպատակը, այլ վշտահար հայրենիքի ազատագրութիւնը, որին փարեց ջերմապէս եւ արհամարհեց ամէն կարգի խոչընդոտներ:

1913ին անձամբ հանդիպեցայ, «ապագասէր Մեղրեցի Նիկոլային», որին ամէնքն էին այդպէս ճանաչում եւ յարգում: Նա որոշ դիրք եւ հեղինակութիւն ունէր: Յեղափոխական Նիկոլը գործում էր անդադրում, եւ շատ անգամ էր իր անձնական դրամները ծախսում յօգուտ Դաշնակցական գործի: Այն ժամանակ նա ուրախ-զուարթ մարդ էր, երգը շրթներին, ճառը բերանում: Յաճախ նա սեղանապետ էր ընտրւում կերուխումերի ընթացքում եւ սիրում էր «քէյֆ» անել ու լիուլի երգել: Նրա սիրած երգերն էին՝ «Կարկուտ տեղաց», «Իբրեւ արծիւ», «Զախորդ օրերը» եւն.:

1914ին, երբ բռնկեցաւ համաշխարհային պատերազմը, Նիկոլայ Մինասեանը, իբրեւ ռուսական բանակի պահեստի ենթասպայ, զէնքի տակ մտաւ, իսկ յետոյ կարողացաւ անցնել հայ կամաւորական բանակը, ուր կատարեց մեծ դեր, իբր մարզիչ: Ով այդ օրերին այցելել է Թիֆլիզի հայ կամաւորական կենտրոնը, տեսել է հայ կամաւորների շարքային զբաղմունքները եւ մարզանքները, նա չի կարող պատահած չլինել Նիկոլային, որ խրոխտ եւ պարզ հրահանգներ էր տալիս հայերէն լեզուով,— ձա՛խ, աջ, ձա՛խ, աջ, ա՛ջ թեւն առաջ, մա՛րշ··· Ամերիկայից եւ Ռումանիայից եկած հայ կամաւորների անփոխարինելի մարզիչն էր Նիկոլը: Պէտք է ասել, որ նա տիրապետում էր շարքագիտութեան եւ հմտօրէն հրահանգում էր թէ ռուսերէն եւ թէ հայերէն:

Այնուհետեւ Նիկոլային հանդիպեցայ Սուլտուզի դաշտում, Իշխանի կամաւորական բանակում, Միշա Արզումանեանի, Գերասիմ Բալայեանի եւ այլոց կողքին: 1916ի ամռանն էր, երբ հայկական կամաւորական գնդերը կազմալուծւում էին, իսկ նրանց փոխարէն ասպարէզ էին իջնում հայկական գումարտակները, թուով վեց: Այնուամենայնիւ Նիկոլը լաւատես էր միշտ եւ միշտ լեցուն էր վարդագոյն երազներով: Նա համոզուած էր, որ Թրքահայաստանը պէտք է ընդ միշտ ազատագրուի թրքական լծից եւ ի զուր չի թափւում մեր արիւնը, լինի դա կամաւորական թէ հայկական գումարտակում, հաշիւը մէկ է, պէտք է կռուել անձնազոհութեամբ: Եւ նա կռւում էր:

Պատմութեան ջրաղացի տակով շատ ջուր անցաւ: Տարիներ անցան, մէկ ալ 1921ին հանդիպեցայ Նիկոլին հէնց իրենց գիւղում, իրենց տանը: Պանդխտութեան հեղեղն էր անցնում Մեղրիի վրայով դէպի Պարսկաստան: Մրրկածուփ արկածներից յետոյ մի գիշեր հանդիպում առայ Նիկոլի սենեակներից մէկում, միւս օրը Արաքսի վրայով դիմեցի շատերի հետ միասին դէպի հիւրընկալ Իրանը: Յուլիս ամիսն էր. Նիկոլը եւս մի քանի օրից յետոյ ստիպուած էր թողնելու հայրենի գիւղը, հարազատներին, իր սիրած այգիներն ու մեղուներին: Նա Նժդեհի վաշտապետներից մէկն էր եղել եւ մի կռւում ալ վիրաւորուել էր ոտից, որ եւ կաղութիւն պատճառեց նրան: Երկարահասակ, խրոխտ Նիկոլը այդ օրուանից կծկուեց եւ ընկճուեց ֆիզիքապէս: Նիկոլը շատ շուտով թողեց Թաւրիզի Քարաչէն փողոցում շափչփելը եւ վերադարձաւ Մեղրի, ուր մի առ ժամանակ նրան ձեռք չտուին, սակայն շուտով ձերբակալեցին, տարին Երեւան, ապա Թիֆլիզի Մետեխը, Մոսկուայի Բուտիրկան, յետոյ Սիպիրի տունդրաները: Երեք տարի նա տառապեց բոլշեւիկեան բանտերում եւ աքսորավայրերում, վերջն ալ աքսորեցին Անդրկասպեան երկիրը, ուր մի ժամանակ, ցարի օրով, նա բաւական բարեկեցիկ վիճակ ունէր: Այս անգամ նա հիւծուած առողջութեամբ եւ հոգեպէս ընկճուած՝ այլ եւս չտոկաց եւ որոշեց փախչել, ինչ գնով ուզում է լինի: Եւ փախաւ մի ընկերոջ հետ միասին. նախ քան Պարսկաստան անցնելը, նրանք մտան հայրենի գիւղը եւ միայն մի գիշեր կարողացան մնալ հարազատների մօտ, այնուհետեւ շուեցին կրկին Պարսկաստան՝ պատռելով Արաքսի ալիքները, որոնց նրանք քաջ ծանօթ էին մանկութիւնից ի վեր: Աւա՜ղ, երկրորդ տարագրութեան մէջ Նիկոլին գտանք հիւծուած եւ քայքայուած առողջութեամբ, հոգեպէս ալ ընկճուած: Այլ եւս նախկին Նիկոլը չէր, բոլշեւիկեան գնդակները իրենց ծանր դրոշմն էին դրել նրա վրայ. եւ ընկերական ամէն տեսակի աջակցութիւնները անզօր եղան փրկելու տարաբախտ Նիկոլին: Նա տառապեց դեռ կարճ ժամանակ ... պարսկական ... [illegible] ... ակ- ... երով, որոնք վերջ ի վերջոյ ընկճեցին նրան եւ նա փետրուար 16ին կնքեց իր մահկանացուն: Փետր. 18ին Նիկոլը պաշտօնական յուղարկաւորութեամբ թաղուեց Թաւրիզի գերեզմանատունը, ուր շատ տարագիրների աճիւններն են ամփոփուած: Մօտ 60 տարեկան հասակում մեռաւ Նիկոլը, թողնելով Մեղրիում հարազատ կնոջը եւ իր քրոջ որդեգրած զաւակներին: Մեր տարաբախտ ընկերը մահուանից առաջ էլ երգեց իր սիրած «Զախորդ օրերը»: Այդ նրա կարապի երգն էր, որ հնչեց այնքան թոյլ եւ նուաղած ձայնով...

Երբեմնի վառվռուն, խրոխտ Նիկոլները մեռնում են տարագրութեան մէջ հիւծուած ու անզօր, սակայն ուժեղ են եւ անպարտելի նրանց համոզմունքները, նրանց սիրած ու պաշտած գաղափարները:

Յ. Ս.

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

Աղտոտ խաղեր

85 ՏԱՐԵԿԱՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԻ ՄԸ ԴԷՄ

»»»·«««

ԽՄԲ.— Պուլկարիոյ «Թեմական Խորհուրդ» կոչուած ոչնչութիւնը վերջերս նամակ մը ուղղելով Նիկոմիդիոյ նախկին եւ Պուլկարիոյ արդի առաջնորդ Ստեփաննոս եպիսկ. Յովակիմեանի, պաշտօնէ արձակած եւ յանձնարարած էր Ռուսճուք երթալ: Առաջնորդը «արտասուալից աչօք եւ անհուն դառնութեամբ» կարդալով նամակը, խստիւ բողոքած է այս ապօրէն որոշման դէմ: Թեմականը երկրորդ եւ աւելի կոպիտ նամակով մը՝ կը պնդէ իր որոշման վրայ եւ մինչեւ մարտ 15 պայմանաժամ կուտայ, ճամբայ ելլելու համար:

Ծերունազարդ առաջնորդը այս առթիւ երկար շրջաբերական մը հրատարակած է, ուր կը պարզէ տխրահռչակ «պլօք»ին զզուելի խաղերը: Այդ շրջաբերականէն կը քաղենք հետեւեալ հատուածը, իբրեւ յատկանշական պարագայ.—

«... Իրերու այս կացութեան մէջ, ես նիւթապէս մեծ զրկանքներու ենթարկուեցայ: Ոչ ոք այլ եւս խնամք կը տանէր իմ ապրուստիս: Մէկուկէս տարուան ընթացքին ես ընդամէնը ստացած եմ 8000 լէվա: Այս պատճառով, շնորհիւ բարի քրիստոնեաներու, նոյն իսկ օտարականներու միջամտութեան՝ արտաքին գործոց նախարարութեան մօտ, այս վերջինը յատկացուց ինծի իբր նպաստ ամսական 1500 լէվա եւ միաժամանակ վեց ամսական 9000 լէվա կանխիկ ղրկուեցաւ Թեմ. Խորհուրդին ինծի յանձնուելու համար, բայց դուրսէն եկած այս նըպաստն ալ չյանձնուեցաւ ինծի Թեմականին կողմէ եւ ես ստիպուած եղայ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ՅՈՒՇԵՐ ՏԷՐ ԶՕՐԻ ՍՊԱՆԴԱՆՈՑԷՆ

1914 ... սարսափելի թուական. Զէյթունի արծուաբոյնը կատարելապէս քանդելէ վերջ, կարգը եկած էր իմ ծննդավայրիս, Մարաշի: Այդ թուականին Մարաշի Հայերուն վիճակը անտանելի էր, օրական 25—50 հոգի Զէյթունի եւ Ֆրնտըճագի շրջաններէն բերուած, կախաղանի եւ գնդակահարման ենթակայ, իսկ Մարաշցիները կուլ տրուած արցունքներով անմեղ դիակներու բռնակրութիւն կ'ընէին: Վերջապէս Մարաշցիներէն շատերը գաղթականութեան ցուպը ձեռք առին ազատուելու համար ամենօրեայ մղձաւանջէն: Եւ ահա մեր փրկարար «փուսուլան» եկաւ: Ես 10—11 տարեկան՝ այնքան ուրախացայ այդ «փուսուլա»էն որ միշտ հօրս կը հարցնէի թէ երբ պիտի երթանք: Ինչպէս բոլոր երախաները ես ալ կը սիրէի ճամբորդութիւն ընել, ձի, էշ հեծնել: Մեր ինչքերը քանի մը օրուան մէջ, ոչինչ գնով ծախելէ վերջ ճամբայ ինկանք դէպի Այնթապ: Հայրըս հին կուսակցական մը ըլլալով, մեզի ծանօթ Հայերուն կողմէ մատնուած էր: Մենք գրեթէ վերջին «չաֆլան» (կարաւան) էինք: Մարաշէն աքսորուողները Համա, Հոմս, Դամասկոս, ընդհանրապէս Սուրիոյ շրջանները կ'ուղարկուէին: Մեր ուշ մնալուն հետեւանք ըլլալով, մեզ Այնթապէն փոխանակ Հալէպ տանելու, Պապ տարին, հոն վեց ամիս մնալէն յետոյ ուղղակի Տէր Զօր քշեցին: Տէտէ անունով քիւրտ ջորեպան մը ունէինք: Ինծմէ 2—3 տարու պզտիկ քոյրս շատ գեղեցիկ էր: Օր մը ճամբուն ընթացքին մեր ջորեպանը թէ կուլար եւ թէ կ'երգէր: Հարցուցինք.

— Տէտէ, ինչո՞ւ կուլաս:

— Խանում էֆէնտի, երբ կ'երեւակայեմ թէ ձեզի ինչ ապագայ սահմանուած է, արցունքս չեմ կրնար զսպել, ի՜նչ պարտկեմ, ես սուտլ տեղէ լսեր եմ թէ ձեր տարիքաները պիտի սպաննէն եւ ձեր զաւակներն ալ պիտի առեւանգեն, եկէք ձեզի իմ գիւղս տանիմ, գէթ ժամանակի մը համար խուլամացէք եւ միայն այդ կերպով կ'ազատիք:

Մեր հաւատալը չէր գար: Վերջապէս հասանք Պապ: Արդէն մութը կոխած էր, քաղաքէն դուրս մեզ տեղ մը իջեցուցին, որ երբ արտաքնոց կը ծառայէր: Ժանտարմաներու խարազանին տակ հազճեպ իջեցուցինք բեռները, որոնք բոլորն ալ աղտոտեցան: Այդ առաջին դէպքն էր որ ցնցեց մեզ: Իսկապէս մենք դէպի մահ կ'առաջնորդուէինք: Վեց ամիս մնացինք հոն, կէս ազատ պայմաններու տակ: Օր մը ժանտարմաները 50ի չափ ուղտեր բերին: Իւրաքանչիւր 5—6 տունի համար մը յատկացնելով խարազանի տակ կէս ժամուան ընթացքին մեզ ճամբայ հանեցին: Աննկարագրելի էր ողբուկոծը երախաներու եւ կիներու,— յղիներ ալ կային: Իրիկունը հասանք Մումպուճ կոչուած չէրքէզաբնակ գիւղը: Երբ շուկայ իջանք գնումի համար, մեզ խարազանով վռնտեցին որպէս «տէօվլէթ, միլլէթ խայինի» (պետութեան եւ ազգի դաւաճան): Երկրորդ օրը, մեզ միեւնոյն կերպով ճամբայ հանեցին դէպի ... չեմ գիտեր ուր: Իրիկունը մենք իջեւանեցանք Եփրատ գետին եզերքը: Ճամբու ընթացքին երկու ժամ շարունակ տեղատարափ անձրեւի մը բռնուեցանք, այդ իսկ պատճառով մեր իրիկուան ջրեզերք կայարանը երկու թիզ տիղմով լեցուած էր: Անմիջապէս մեր բեռները տիղմերուն մէջ նետել տուին, ուր թաղուեցան կիսովին: Այդ գիշերը մինչեւ առաւօտ բեռները առանց կարենալ բանալու թրջած հագուստներով մնացինք բացը: Իւրաքանչիւր կայարանին Արաբներ կուգային մեզմէ գեղեցիկ աղջիկներ կ'ուզէին, ըսելով թէ մենք պարզապէս խողխողուելու կ'երթանք եւ թէ քանի կարելի է գոհացնենք իրենց պահանջները: Բայց եւ այնպէս բռնութիւն չկար, իբրեւ կողոպուտ պաշտօնապէս ի գործ կը դրուէր: Ճամբու ընթացքին մեր «պահապան» ոստիկանները չես գիտեր որու դէմ հրացան կը պարպէին եւ քիչ յետոյ կարաւանը կանգնեցնելով 100—200 ոսկի կամ մէճիտ դրամ կը հաւաքէին, (փամփուշտի դրամ...): Աւելի վերջ հասկցանք թէ այս ժանտարմաները որքա՜ն «բարեացակամ» կը գտնուէին մեզի հանդէպ:

Երկու ամիս մնացինք Եփրատ գետին եզերքը: Նոյն իսկ ամենախիստ պայմաններու տակ բացայայտ էր Հայու շինարարական ոգին: Շինեցինք փոս եւ առօրեայ պէտք եղած հիւղերը, յոյս ունենալով թէ մեր վերջին հանգրուանն էր այդ:

Մինչեւ հոս հարեւանցի յիշատակութիւն մըն էր որ ըրի, որովհետեւ վերիվերոյ ամէն տեղ միեւնոյն ձեւով սկսաւ աքսորի սկզբնական շրջանը: Առաւօտ մը այն ջինջ առաւօտներէն որ արեւը կապոյտ երկնակամարին վրայ սկսած էր բարձրանալ, ջերմացնելով մեր գիշերուան սառած ո[ս]կորները որոնք յետագային նոյն արեւին կիզիչ ճառագայթներուն տակ պիտի խանձուէին, գետին միւս ափէն մեզի եկան «պահապան» ջոկատներ, որպէսզի փոխարինէին Հալէպի կուսակալութեան պատկանող պահապանները, բերելով իրենց հետ 40 զոյգ նաւակներ: Իւրաքանչիւրէն չորս ոսկի սակագինով մեզ լեցուցին այդ նաւակներուն մէջ: Անպատմելի էր այն ճիչն ու աղաղակը զորս կիներ ու երախաներ կ'արձակէին ի տես այրերու խարազանումին: Ոչինչ պատճառով մը որ եւ է այր մարդ ոսկորները փշրելու աստիճան կը ծեծէին. քանի քանիները չորս մարդով մահամերձ վիճակի մէջ քշկռտեցինք: Ճամբայ ինկանք հոսանքն ի վար այն հաստատ համոզումով որ մեզ ջուրը ... տի թափէին: Գիշերները նաւակները կը քաշէինք եզերք, ուր մինչեւ առաւօտ կարաւանը անլուր կողոպուտի կ'ենթարկուէր: Այրերս, սկսեալ 12 տարեկանէն ստիպուած էինք մինչեւ լոյս պահապանութիւն ընել եւ ցերեկն մինչեւ երեկոյ թի քաշել: ... վիճակով 24 օրէն հասանք Համամ, Մէսքէնէ, Ռագգա եւ Սափգայի ճանապարհով Տէր Զօր կոչուած հրէշաբոյնը, որ ապագային հայաջինջ սարսափներուն մէջ ամէնէն զարհուրելի ոճը պիտի դառնար:

Ճամբու ընթացքին դիտելով բնութեան պէս-պէս հրաշալիքը եւ գիտակցելով մեր անխուսափելի հանգրուանը, մահը, մեր մանուկ սիրտերը օրէ օր կը ճմլուէին միայն մտածելով մեր մահուան ձեւին վրայ: Պիտի գնդակահարուէի՞նք թէ անօթութենէ պիտի մեռնէինք:

Վերջապէս հասանք Տէր Զօր կէս օր ժամանակ:

Հարկ էր նաւակներով անցնիլ Տէր Զօրի կամուրջին տակէն որ շատ նեղ էր:

ՍԱՄՈՒԷԼ ՍԱՀԱԿ

(1) (Շար.)

գանգատելու նախարարութեան, որուն իբր հետեւանք բացատրութիւն պահանջուեցաւ Թեմ. Խորհուրդէն: Այս վերջինը սակայն, արդարացնելու համար իր այդ ապօրինի արարքը, իր 18 դեկտ. 1933 թուակիր եւ 612 թըւահամար գրութեամբ հաղորդեց նախարարութեան թէ վերոյիշեալ 9000 լէվա գումարը յանձնուած է ինծի, որուն համար ի ձեռին ունի եղեր իմ կողմէ կանոնաւորապէս ստորագրըւած ընկալագրեր: Ի՞նչ համարձակութիւն ծածկելու համար ճշմարտութիւնը պաշտօնական Մարմնի կողմէ, պաշտօնական հաստատութեան մը առջեւ: Եւ որպէսզի նախարարութիւնը չմնայ այն տպաւորութեան թէ ես եղած եմ ստողը, գանգատելով որ չեմ ստացած այդ գումարը, ստիպուած եղայ երկրորդ նամակով մը պարզել թէ յիշեալ գումարը երբեք չեմ ստացած, ոչ ալ անոր փոխարէն ո եւ է ընկալագիր ստորագրած, բացի այն ընկալագիրներէն, զոր կը ստորագրեմ երբեմն երբեմն Սոֆիայի Թաղական Խորհուրդին կողմէ Պ. Սարըպօյաճեանի ձեռամբ իմ ամսականիս փոխարէն վճարուած գումարներուն:

«Արտնեղած եւ չարացած իմ այս բացատրական նամակներէն, Թեմ. Խորհուրդը այլ եւս ձեռք կ'առնէ միջոցներ զիս հրաժարեցնելու մասին եւ ահա այսօր, ըստ Թեմ. Խորհուրդին, ես այլ եւս չեմ համարուիր ձեր առաջնորդը, ձեր հոգեւոր հայրը, վիճակ մը, որուն առաջին անգամ կ'ենթարկուիմ, 65 տարուան պաշտօնավարութեանս ընթացքին հոս կամ Տաճկաստան:

«Ահա աստնք են իմ գործած մեղքերն ու յանցանքները, սիրելի որդեակք իմ, որոնց հիման վրայ Թեմ. Խորհուրդը կ'ուզէ հեռացնել զիս անողորմաբար իմ պաշտօնէս եւ ոչ թէ ծերութեանս կամ հիւանդագին վիճակիս բերմամբ, ինչպէս կ'ուզէ արդարանալ [illegible]

[illegible]

ԹՈՒՐՔԻԱ

Մանուկներու մահը

Խասան Հիլմի, Թուրքիոյ մէջ տղոց մահերու մասին երկար գրութիւն մը ունի: Ըսելէ վերջ թէ հիւանդկախ մարդիկը անոնք են որոնք պզտիկուց յաճախ հիւանդացած են, կը խօսի Թուրքիոյ մէջ մեռնող տղոց մասին, ու կը շարունակէ.—

Երբ դերեզմանատուններէն ներս կը մտնենք, հոն շատ մը տղոց հողակոյտեր կը տեսնենք: Աւելի շատ է թիւը այն գաղաղներուն որոնք փողոցներէն կ'անցնին եւ որոնք կարճ են. յաճախադէպ է նաեւ տեսնել կարճ տախտակի մը վրայ երկարած դիակներ, եւ կամ տղաք, որոնք թանկագին շալերու մէջ փաթթուած կը տարուին...

Քննենք հիւանդանոցներու մէջ մեռնողներու ցանկերը: Փոքրերու յատուկ խուցերէն որքան շատ մահեր դուրս կուգան: Ձեռք առնենք բուժարանները. կին մը որքան շատ զաւակ է ծներ, բայց դժբախտաբար որքան քիչ զաւակներ են մնացեր իր ձեռքը: Այս առթիւ, Շիշլիի մանկանց հիւանդանոցին մէջ հետեւեալ վիճակագրութիւնը կազմուած է:

Հիւանդանոց եկող 373 մայրեր ծներ են 3151 տղաք: Ասոնց 2359ը ողջ են, 792ը մեռած: Ամէն մէկ մօր՝ միջին հաշուով՝ 3.23 տղայ բաժին կ'իյնայ: Ասոր 2.42ը (երեք չորրորդ) ողջ է, 0.81ը (մէկ չորրորդը) մեռած:

Այդ տղաքը մեռած են իրենց հետեւեալ տարիքներուն.

Տարիք	Մահ	Համեմատութ. ըստ մահերու
0—1	408	51.49 %
1—2	140	17.67 »
2—3	100	12.62 »
3—4	51	6.44 »
4—5	28	3.53 »
5—6	31	3.09 »
7—8	10	1.02 »
8—9	2	0.25 »
9—10	2	0.25 »
10—16	17	2.25 »

Որով, 0—16 տարեկանին միջեւ, մահերու թիւը 792 ըլլալով, ասոր 408 (51.49 առ հարիւր) առաջին տարին մեռած են:

Այս թիւերը, որոնք սարսափ կ'ազդեն, մեզ կը մղեն միջոցներ ձեռք առնելու:

Մեր տղոց մահացու թիւը առաջ աւելի ահաւոր էր: Վերջին տարիներուն մասամբ նուազեցաւ: Կը յուսանք թէ ապագային աւելի քիչ ըլլան անոնք:

Լատինական տառերու կիրարկումը մեր մէջ նուազեցուց տղոց մահերուն թիւը: Նախկին արաբական տառերուն դժուարութեան պատճառաւ, մայրերը, որոնք թէեւ նախակրթարանի մէջ քանի մը տարի կը կարդային, չէին կրնար ընթերցումներ ընել: Իսկ այժմ անոնց աչքերը բացուած են:

.. Հանրապետութեան օրով մեծ քայլեր առնուեցան տղոց մասին: Կ'արժէ յիշել այն շէնքերը զորս հիմնեցին կրթական եւ առողջապահական նախարարութիւնները: Ծնանելու տուներ, մանկամսուրներ, աղջկանց վարժարաններուն մէջ տրուած ծանօթութիւններ՝ տղոց մասին, աղքատ տղոց սննդատուրում, պտոյտներ, ճամբարներ, դպրոցական բժիշկներ, առողջապահական քննութիւններ:

«ՅԱՌԱՋ».— Յօդուածագիրին վիճակագրութիւնը Պոլսոյ յատուկ է: Հետաքրքրական էր տեսնել Անատոլուի մէջ մեռնող տղոց թիւը եւ համեմատութիւնը: Տարիներ առաջ, Մազհար Օսման պէյն էր, որ վիճակագրութիւն մը հանեց: Բայց, այնքան ահաւոր թիւեր էին որ ահազին աղմուկ բարձրացաւ եւ մարդը ոչ միայն մեղադրեցին որպէս... «ստախօս ու յիմար», այլ եւ սպառնացին ու լռեցուցին: Իսկ այն իրապէս օգտակար հաստատութիւնները եւս միայն Պոլսոյ, Իզմիրի եւ Էնկիւրիի յատուկ են: Մնաց որ այս էջերուն մէջ յաճախ թարգմանուած են անճշտ տպաւորութիւններ՝ այդ շէնքերու մասին եւս:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

«Նոր Բալու»

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Ամերիկայի Բալուցիներու Միութիւնն ալ որոշած է աւան մը շինել Խ. Հայաստանի մէջ (Նոր Բալու կամ Բալահովիտ): Այս առաջադրութեամբ, յաջողած է Նուպարաշէնի մէջ ճարել թաղամաս մը, առ այժմ տասը տունի համար յատկացնելով 6250 տոլար: Մեր մասնաճիւղն ալ փարելով այս նուիրական գործին, կը հրաւիրէ Ֆրանսայի հայրենակիցները՝ չխնայել իրենց լուման: Այս առթիւ, վարչութիւնս հետեւեալ կոչը ստացած է Պ. Լեւոն Բաշալեանէ.—

«Իբր Բալուցիի զաւակ, ամենայն յօժարութեամբ կ'ընդունիմ Բալահովիտի Հայոց Վերաշինական Միութեան Մարսէյլի վարչութեան հրաւէրը կոչ մը ուղղելու իմ հայրենակիցներուս, որպէսզի մասնակցին այն ջանքերուն որոնց նպատակը պիտի ըլլայ Նուպարաշէնի մէջ սկիզբը դնել թաղամասի մը, հոն հաւաքելու համար տակաւ առ տակաւ Բալահովիտի ցիրուցան որդիները:

Ուրախալի է տեսնել հայ գաղութներուն մէջ հետզհետէ աւելցող եւ ծաւալող շարժումը, մասնակցելու մեր հայրենիքին վերաշինութեան նուիրական գործին: Բայց ինձ կը թուի թէ այդ գործին առաջին գծին վրայ պէտք է գտնուին Բալուցիները, հաւատարիմ մնալու համար իրենց պապենական կոչումին եւ դերին: Ո՞վ չի գիտեր թէ Բալուցին ամէնէն աւելի ճարտարապետ, հիւսն, որմնադիր, աստղձագործ է, այսինքն ամէնէն աւելի շինարար: Ո՞վ չի գիտեր թէ, Կ. Պոլիսը միայն յիշելով, Բալուցիներն են որ կերտած են, իրենց խելքով ու աշխատանքով, շատերը այն շէնքերէն որոնք պարծանքն են այդ մեծ քաղաքին: Շինարար Բալուցին ի՞նչպէս կրնայ իր աւանդական դերը չկատարել իր վերաշինուող հայրենիքին մէջ:

Ամէն Բալուցի պէտք է մասնակցի ուրեմն Բալահովիտի Հայոց Վերաշինական Միութեան ձեռնարկած գործին: Ինչ չափով որ կրնայ: Քով քովի բերուած այդ ջանքերը կրնան հետզհետէ ապահովել առաջադրուած նպատակին իրականացումը: Ինչպէս ռուս մեծ գրագէտ մը ըսաւ անգամ մը, մոմ մը բան մը չէ եւ աղօտ է իր լոյսը, բայց այդ մոմը ուրիշ մոմ կը վառէ, ան ալ ուրիշ մը իր կարգին ու հետզհետէ այսպէս հարիւրաւորներ ու հազարաւորներ, եւ այդ ամէնէն կը ստացուի մեծ ճառագայթում մը որ կը լուսաւորէ ու կը հրճուեցնէ».

Ծանօթ.— *Մանրամասն տեղեկութիւն ստանալ կամ թղթակցիլ ուղղող մեր հայրենակիցներուն, ահաւասիկ կուտանք կեդրոնի հասցէն՝* Reconstruction cooperative Province of Palou, Central Com. John D. Alexanian 32—86 —33 st. L. I. city New York, U.S.A. *եւ մերը՝* Union de reconstruction des Arméniens de Palahovid, coiffeur 11, Rue Bernard du Bois, Marseille, France.

ԿԵԱՆՔԸ ՀԷՐԻՔՈՒՐԻ ՄԷՋ

ՀԷՐԻՔՈՒՐ, 11 մարտ (Յառաջ).— Մեր գաղութը հաստատուած է 1925էն ի վեր: Ժամանակին կարգ մը խառնակիչներ պատճառ եղած են մեր բարի հայրենակիցներուն դժբախտութեան, սակայն 1930էն ի վեր բոլորն ալ մեկնած են: Ոմանք ոստիկանութեան կողմէ վտարուեցան, ուրիշներ զզուելով Հօկի խարդախութիւններէն, մեկնած են այլուր: Ներկայիս գաղութը կը հաշուէ 75 անձ, մեծով պզտիկով: Կ'աշխատին մանածի եւ հիւսուածեղէնի գործարաններուն մէջ եւ գոհ են իրենց վիճակէն: Ուրիշներ ագարակներ գնած են իրենց ճակտին քրտինքով: Քաղաքէն 10—14 քիլոմէթր հեռու են մեր ագարակատէր չորս հայրենակիցները որոնց երախները գրեթէ բոլորովին ձուլուած են, յաճախելով մօտակայ գիւղերու օտար դպրոցները:

Այս չորս հայրենակիցները փարիզարնակ մեր կարգ մը հայրենակիցներուն նախանձը շարժելով, հոս եկած եւ երկու ագարակներ գնած են: Գիները շատ մատչելի են եւ օդն ու ջուրը շատ լաւ: Այս բոլորը շնորհիւ մեր սրտցաւ ընկեր Ալթըզուլաճեանին թափած ջանքերուն: Ունինք շատ մը կիներ եւ աղջիկներ որոնք զրկուած էին ոչ միայն աշխատելու, այլ եւ վերադառնալու իրաւունքէն. սակայն մեր ընկերը ամէն ջանք թափած է անոնց հանգիստը ապահովելու համար:

Ամիսներէ ի վեր պատժական ատեանին առջեւ կը գտնուի Սեբաստացի հայ ընտանիք մը, ամբաստանուած ըլլալով 3000 ֆր.ի գողութեան մը առթիւ: Իբրեւ թէ նպարավաճառի կրպակին եռուէն քսակը գողցած են, մինչդեռ ոչ վկայ կայ, ոչ ալ ուեւէ փաստ: Հակառակ մեր թափած ջանքերուն, դատը կորսնցուցին եւ այր ու կին վեցական ամիս բանտարկութեան դատապարտուեցան: Այս անգամ վերաքննութիւն պահանջեցինք, թերեւս Պըզանսոնի մէջ դատը շահին: Յիշեալ ընտանիքը 1931էն ի վեր քաղաքս հաստատուած է եւ շնորհիւ մեր ընկերոջ երկու տղաքներուն եւ ամուսնին գործարան մտած եւ ձրի տան մը մէջ տեղաւորուած են: Դարձեալ մեր ընկերոջը երաշխաւորութեամբ յիշեալ նպարավաճառէն ապառիկ գնումներ կ'ընէին իրենց դժբախտութեան օրերուն:

Մենք ալ կարմիր աքլոր մը ունինք որ տունէ տուն շրջելով, կը պղտորէ միտքերը, որպէսզի վարկաբեկէ մեր ընկերը: Ֆրանսացի նպարավաճառն իսկ զարմացած է եղած վերագրումներէն, ըսելով թէ «ձեր Հայերը ապերախտ են»: Տեղացիները չեն ախորժիր ոչ բամբասանքէն, ոչ ալ ըսի - ըսաներէն, հետեւաբար կը թելադրենք զգոյշ ըլլալ:

Թղթակից

ՍԱՄՍՈՒՆ

Վերջին զոհերը

Աթէնքի «Նոր Օր»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (6 մարտ).

— «Փետր. 25ին, Ֆիֆոի մէջ տեղի ունեցած մահափորձին եւ գիշերային անարգ յարձակման զոհերը տակաւին կը դարմանուին եւ կը գտնուին բժշկական հսկողութեան տակ:

Մարդիկ կան, որոնք պղտոր աղբիւրներէ հաղորդուած տեղեկութիւններէն թունաւորուած, մահափորձին կ'ուզեն տալ պարզ ոճիր — արկածի բնոյթ մը: Երանի թէ ոստիկանական եւ դատական իշխանութեանց քննութիւնը յանգէր այդ եզրակացութեան, որպէսզի խռովեալ գաղութը գտնէր իր բնականոն վիճակը եւ կուսակցական հակամարտութիւնները մեղմանային:

Եթէ պահ մը ընդունինք որ՝ ընկ. Գրիգոր Պետրոսեանի վրայ գործուած մահափորձը կազմակերպուած չէր եւ պարզ դիպուածի արդիւնք էր, հապա ի՞նչ ըսել գիշերուան ժամը 11ին, երկու Դաշնակցականներու վրայ գործուած թիկունքային յարձակումին: Արդեօք ա՞յս ալ դիպուածի հետեւանք էր: Դիպուած մը՝ որ կը պատահի միեւնոյն օրուան մէջ, միեւնոյն թաղակային մէջ եւ որուն զոհերը կ'ըլլան երեք Դաշնակցականներ:

Բարեբախտութիւն է որ մահ պատահած չէ, թէեւ ընկ. Գ. Պետրոսեանի վիճակը մտահոգութիւններ կը պատճառէ: Մեզի համար շատ պարզ է որ այս դէպքերը, անհատական կամ հանրային, կը բխին նոյն պատճառներէն: Կուսակցական պայքարները թունաւոր մթնոլորտ մը ստեղծած են: Ժողովուրդը բաժնուած է երկու մասի: Մարդիկ կան՝ որ այդ բաժանումին երկու գոյն կուտան — ազգայնականներ եւ համայնավարներ: Մենք այդպէս չենք մտածեր: Ճշմարտութիւնն այն է որ բաժանումը դասաւորուած է հետեւեալ կերպով. Դաշնակցութիւն և հակադաշնակցութիւն: Վերջինին դրօշին տակ համախմբուած են ռամկավարները, հնչակեանները եւ սոնց տրամադրութիւնները օգտագործող համայնավար կուսակցութիւնը, որուն գլուխը կը ցցուի ամէն քարի տակէն:

Հայ մը կրնայ հակադաշնակցական ըլլալ, բայց ոչ համայնավար: Մենք այդ զանազանութիւնը միշտ դրած ենք: Ուրեմն, սխալ է ըսել թէ Հայերը բաժնուած են ազգայնական եւ համայնավար ճակատներու:

Հակադաշնակցականութիւնը նակատ մըն է՝ առանձին եւ համայնավարութիւնը՝ առանձին: Այս երկուքը որոշ պարագաներու տակ, որոշ նպատակներէ առաջնորդուած, կը գործակցին իրարու հետ անպաշտօն կերպով:

Չենք ուզեր խորանալ, երբ գաղութին դիրքը խախտուած է, երբ ժողովուրդը իրար անցած է պէտք է որ բոլոր ուժերը տրամադրուին ընդհանուր նպատակին, այսինքն՝ վերահաստատել խաղաղութիւնը գաղութին մէջ, հեյլէն իշխանութիւնները յուսաբանել կարգ մը թիւրիմացութիւններու մասին, ստեղծել համերաշխական մթնոլորտ, վերջ տալով ամէն տեսակ պայքարներու եւ վէճերու, որոնցմէ շահ չունին ոչ Դաշնակցութիւնը, ոչ Ռամկավար կուսակցութիւնը, ոչ Հնչակեանները, ոչ ալ ժողովուրդը:

Համերաշխութիւնը մէկ օրէն միւսը չիրականանար: Քայլ առ քայլ. փոխադարձ զիջումներով եւ բարի տրամադրութիւններով կարելի է ստեղծել խաղաղ մթնոլորտ մը:

Անցեալ կիրակիի զոհերը թող վերջինները ըլլան: Այլ եւս ոչ մէկ Հայու ձեռք, ինչ պարագաներու տակ ալ ըլլայ, ատրճանակի եւ դաշոյնի չդիմէ, անձնական կամ կուսակցական հաշիւներ մաքրելու համար: Պէտք չէ գտնուի Հայ մը, որ մտածէ ուրիշ Հայու մը արիւնը թափելու մասին:

Գաղութին վերին մարմինը, պէտք է այնպիսի կտրուկ միջոցներ ձեռք առնէ որ այլ եւս նոր վէճեր ու պայքարներ տեղի չունենան եւ նոր ծայրայեղութիւններու չդիմուի»:

ՄԱՆՐԱՎԷՊ

Կոմս Կրամոն, Լուի ԺԴ.ի արքունիքին ամենանրբամիտ սրախօսներէն մէկն էր:

Օր մը Լուի ԺԴ. նարտ խաղացած պահուն, զիծ մը կասկածելի թուեցաւ, եւ այս մասին սկսան վիճիլ:

Պալատականները վախնալով թագաւորին տհաճութիւն առթելէ, կը լռէին: Այդ պահուն ներս կը մտնէ կոմս Կրամոն:

— Կրամոն, կ'ըսէ թագաւորը, դուն դատէ մեզ:

— Վեհափառ, կորսնցուցած էք, կ'ըսէ առանց քաշուելու:

— Ինչո՞ւ այդպէս կը վճռէք, երբ տակաւին չէք գիտեր թէ ի՛նչի մասին է խնդիրը:

— Վեհափառ, մտածեցէք անգամ մը, եթէ զիծը մինիայն կասկածելի ըլլար, այս բոլոր պարոնները ձեզ յաղթական պիտի հռչակէին:

Լուի ԺԴ., որ գովեստը շատ կը սիրէր, բայց կը սիրէր նաեւ արդարութիւնն ու սրամտութիւնը, ամբողջ սրտով խնդաց եւ վճարեց:

×

Օր մը, Պէրնար Շօ հրաւիրուած էր լոնտոնեան ընկերութեան մը չքեղ մէկ երեկոյթին: Ջութակահար մը կը վարէր նուագախումբը, որ բաւական թոյլ էր:

— Ի՞նչպէս կը գտնէք ջութակահարը, կը հարցնէ հիւրընկալը անդըլիացի համբաւաւոր երգիծաբանին:

— Ինձ յիշել կուտայ Փատէրեվսքին, կը պատասխանէ ժպտելով.

— Փատէրեվսքի՞ն... կը հարցնէ հիւրընկալը զարմացած,— բայց Փատէրեվսքին ջութակահար չէ:

— Բայց՝ ոչ ալ աս ջութակահար է, կը յարէ Շօն սառնօրէն:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ՌԱՍՓՈՒԹԻՆ ԵՒ ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ ԵՈՒՍՈՒՓՈՎ

«ԻՆՉՊԷՍ ՍՊԱՆՆԵՑԻ ՌԱՍՓՈՒԹԻՆԸ»

— Սանդուղներէն իջնելու ատեն ամուր կերպով բռնա՞ծ է ձեր թեւէն:
— Այո՛:

— Այնքան դրդուած էիք այդ պահուն որ դուք ալ շուարած էիք: — Այո՛:

— «Ճամբան ցոյց տամ ձեզի», կ'ըսէ Ռասփութին, ցուցնելու ատենձան ուժով բռնած է ձեր թեւէն: «Այդ վայրկեանին մէկ բան կ'ուզէի միայն, կը գրէք ձեր գրքին մէջ, «Դուրս ելլել կարելի եղածին չափ շուտ եւ չըզգալ այդ սոսկալի ձեռքին հպումը»: — Այո՛:

— Ձեր ինքնաշարժին մէջ կ'առնէք Ռասփութինը եւ կը տանիք ձեր բնակարանը: — Այո՛:

— Ձեր բարեկամները վերի սենեակն էին եւ «կրամոֆօն» կը նուագէին: — Այո՛:

— Երբ Ռասփութին կը հարցնէ ձեզի աղմուկին մասին, «կինս հիւրեր ունի», կը պատասխանէք: — Այո՛

— Համաձայն այն պատրուակին թէ վանականը ձեր կնոջը պիտի ներկայացնէիք: — Այո՛:

— Դուք եւ Ռասփութինը սեղանին առջեւ նստաք եւ սկսաք խօսակցիլ: — Այո՛:

— Յետոյ ձեր գրքին մէջ կան հետեւեալ տողերը.

— «Այլ եւս բանէ մը չէի վախնար: Մերխօսակցութեան ամբողջ ընթացքին մէկ գաղափար կար մտքիս մէջ — թունաւորուած գաւաթով գինին եւ կարկանդակները հրամցնել իրեն: Քանի մը վայրկեան վերջ սպառեցաւ իր խօսակցութեան նիւթը եւ թէյ ուզեց: Բաժակ մը թէյ տուի եւ իր առջեւ քշեցի պնակ մը «պիսքիւի». ինչո՞ւ չթունաւորուած «պիսքիւի»ները տըւի, չեմ գիտեր...

Սըր Ուիլքըմ.— Կարծեմ շատ հասկնալի է. այնքան ջղայնացած էիք որ չէիք գիտեր թէ ինչ կ'ընէիք:

— Շատ բնական է, պատասխանեց իշխանը. արհեստով մարդասպան չեմ:

— Յետոյ կը գրէք նաեւ.— «Բաւական ժամանակ վերջն էր որ իրեն հրամցուցի թունաւորուած կարկանդակները. մերժեց. «Ձեմ ուզեր, [illegible]

[illegible]

դանք հետեւեալը.—

«Թոյնը նորէն ազդեցութիւն չըրաւ. Ռասփութին սկսաւ պտտիլ սենեակին մէջ. բաժակը ինծի երկնցուց, չտեսնելու զարկի եւ ուրիշ թունաւորուած [illegible]

[illegible]

ուիք: — Այո:

— Յետոյ խնդրեց ձեզմէ որ երգէք կիթառին վրայ: — Այո՛:

— Ձեր գիրքին մէջ կը նկարագրէք թէ ժամանակը ինչպէս կը սահէր, ժա- [illegible]

[illegible]

— Ռասփութին պատասխանեց թէ գլուխը կը ցաւէր եւ ստամոքսը կ'այրէր. « քիչ մը գինի տուր, կ'անցնի», ըսաւ.— Այո՛:

— Ռասփութին առաջարկեց որ մի- [illegible]

[illegible]

Թարգմ. Ժ. Մ.

(6) (Շար.)

տարմական ոգիով գործադրուելու հիման վրայ ստորագրուած է:

Չեմ կրնար առանց շեշտելու անցնիլ թէ, չորս արտաքին նախարարներու ժողովին մէջ տիրող ոգին, իրարու հետ սակարկելէ աւելի, իրարու աւելի մօտենալու եւ դաշնագիրը ի շահ ազգերու աւելի բեղուն դարձնելու մրցակցութիւն մը եղաւ:

Մեզի hարեւան մեծ եւ փոքր պետութիւնները, որոնք մօտէն եւ hեռուէն կը շահագրգռուին խաղաղութեան պահպանումով եւ մեզի նման կ'ուզեն ու Պալքանները խաղաղութեան թումբ մը կազմեն, իրենց կարծիքները չխնայելով մէկտեղ, մեզի hանդէպ առաւելագոյն բարեացակամութիւնը ցոյց տուին եւ իրենց ուղղամիտ բարեկամութեան եւ վստահութեան զգացումները յայտնեցին մեր երկրին նկատմամբ: Բարձր ժողովին առջեւ այս առթիւ շնորհակալութիւն կը յայտնեմ Մոսկուայի կառավարութեան որուն հետ մեր յեղափոխութեան դեռ առաջին օրերէն կապուած ենք անխախտելի կապերով:

Կ'ուզեմ գոհունակութեամբ յիշել նաեւ ընթացքը Ֆրանսայի, Անգլիոյ, Իտալիոյ եւ Հունգարիոյ, որոնց հետ մենք կապուած ենք չէզոքութեան եւ բարեկամական դաշնագրերով եւ որոնք նոյնպէս այս ուխտին առթիւ իրենց վստահութիւնը եւ խաղաղութեան սէրը ցոյց տուին մեր երկրին hանդէպ:

Ոչ – hարեւան միւս մեծ ու փոքր պետութիւններն ալ, կամ բարեացակամ hանդիսատեսի դիրքը բռնեցին եւ կամ քաջալերեցին մեզ:

Թուրքերը կը հալածուի՞ն Պուլկարիոյ մէջ

Թուրք թերթերը վերջերս շատ կը զբաղին Պուլկարիայով, մանաւանդ այն օրէն ի վեր որ Սոֆիա մերժեց ստորագրել Պալքանեան դաշինքը: Բայց կը զբաղին ոչ թէ . մեղքնալով Պուլկարիոյ, այլ hանրային կարծիքը անոր դէմ գրգռելու hամար: Կ'ուզեն այն տպաւորութիւնը ձգել թէ Պուլկարիա անլուր հալածանքներու կ'ենթարկէ Թուրքերը:

Այս անգամ « Միլլիյէթ »ն է որ կ'աղաղակէ.

— Ըր չանցնիր որ թերթերու մէջ լուր մը չգտնուի այն ճնշումներու մասին զորս Պուլկարիոյ Թուրքերը կը կրեն տեղացիներէն եւ նոյն իսկ կառավարութենէն: Երէկ դարձեալ գրուած էր թէ բազմաթիւ թուրք ընտանիքներ, չկարենալով hանդուրժել « քօմիթէնի »ներու հալածանքներուն, Ցունաստան ապաստանած են:

Գիտենք թէ ի՞նչ է քաղաքականութիւնը որ դժբախտաբար hինէն ի վեր կը գործադրուի Պուլկարիոյ մէջ: Հակառակ քաղաքական լաւ յարաբերութեանց եւ զանազան այցելութեանց առթիւ խօսուած ճառերուն, Պուլկարիա իր պատնանին մէջ չսեղմելու վիճակ մը կը պարզէ: Բայց ներկայիս չկարենալով դուրսը ծաւալիլ, կը փորձէ ներքնապէս ծաւալիլ: Ասոր ալ միջոցը պարզ է.— հոն ապրող Թուրքերը վտարել եւ տեղաւորուիլ տարիներէ ի վեր անոնց շինած բոյներուն մէջ:

Ասոր hամար կ'օգտուին ամէն միջոցէ: Ապացոյց այն՝ որ արքայական hրովարտակով պուլկարահպատակ դարձուցին hայրենազուրկ Արիֆ Օրունը:

Բայց պուլկար դիւանագէտները նկատի առած են թէ այս մասին ի՞նչ պիտի պատասխանեն արտասահմանին, եւ այս նպատակով միջոցներ ալ ձեռք առած են: Այսպէս, *Զօրա* թերթին մարտ 4ի թիւին մէջ hրատարակուած է Պուլկար գործակալութեան մէկ հեռագիրը, որ կ'ըսէ ի մէջ այլոց.

« Օտար եւ մասնաւորաբար կարգ մը hարեւան երկիրներու թերթերը կը գրեն թէ Պուլկարիոյ փոքրամասնութիւնները եւ մանաւանդ Թուրքերը ծրագրուած ձեւով կը վտարուին: Նոյնիսկ գրոյց տարածուեցաւ թէ բազմաթիւ թուրք ընտանիքներ փախած են, լքելով իրենց տունտեղը: Բոլոր այս լուրերը սուտ են, սխալ են »:

Այս զեկոյցը հաղորդած ատեն, պուլկար գործակալութիւնը կը մոռնայ թէ Սոֆիայի *Փօսթա* թերթը ասկէ առաջ երկարօրէն գրեց թէ Պուլկարիոյ Թուրքերը սահմանէն անդին անցած են, չկարենալով hանդուրժել եղած ճնշումներուն:

Արդէն ի՞նչ hարկ հեռուները երթալու: Կը բաւէ աչքէ անցընել պուլկար դպրոցներու մէջ գործածուող աշխարհագրութեան դասագիրքերը: Անոնց մէջ իբրեւ պուլկար սահման ցոյց կը տրուի Էնոս – Միտիա գիծը, եւ նոյն իսկ Թէքիրտաղը պուլկար սահմանին մէջ կ'առնուի:

Պուլկարիոյ մէջ Պոլսոյ անունը « Իսթանպուլ » չէ, « Քօսթանթինօփլ » անգամ չէ: Անոր անունը պարզապէս « Ցարիկրատ » է, օրթօտոքս եկեղեցիին կեդրոնը Ցարիկրատ: Սոֆիայէն երբ հեռաձայնով Պոլիսը փնտռէք, օրինոդին պէտք չէ «Իսթանպուլ» ըսէք, այլ անպայման Ցարիկրատ....:

Պուլկարիա իր բարեկամութիւնը պէտք է ցուցնէ գործքով, եւ ոչ թէ խօսքով:

Ֆրանսայի ընկերվարականներուն որոշումը

Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութեան Ազգային Խորհուրդը 75ի դէմ 3752 ձայնով որոշեց միացեալ ճակատ կազմել փաշականութեան դէմ, բոլոր բանուորական տարրերուն մասնակցութեամբ: Այս առթիւ, բացէ ի բաց առաջարկուեցաւ ուղղակի Մոսկուա դիմել, եթէ Ֆրանսայի Համայնավարները անտեսեն իրենց առաջարկները:

Քաղաքական սպանութիւն մը Փարիզի մէջ

Իտալացի փաստաբան Ֆրանքօ Ֆլէրիչի, անդամ Իտալիոյ ընկերվարական կուսակցութեան արտասահմանի վարիչ մարմնին, ուրբաթ իրիկուն սպաննուեցաւ Պիւթ Շոմոնի կողմը: Իր բնակարանէն դուրս ելած ատեն, անծանօթ մը մօտենալով իրեն, կրակ տեղաց առանց բառ մը արտասանելու եւ փախաւ: Գնդակը ուղղակի սրտին զարկած էր, եւ փաստաբանը հոգին աւանդեց հիւանդոցին մէջ: Ոստիկանութիւնը համոզուած է թէ սպանութիւնը քաղաքական է, քանի որ փաստաբանը կը հետապնդուէր ատենէ մը ի վեր:

ՊՈՒԼԿԱՐ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ ԴԱՍԱԴՈՒԼԸ

Սոֆիայի իրաւագիտական համալսարանին 1500 ուսանողները դասադուլ հռչակեցին, դպրոցական ծախքերու կրճատում եւ քննութեանց բարեփոխում պահանջելով: Համալսարանին վերատեսուչը սպառնաց փակել հաստատութիւնը, եթէ դասադուլը չդադրի: Ոստիկանութիւնը խիստ միջոցներ ձեռք առած ըլլալով, վիժեցուց ուսանողներուն ծրագրած հրապարակային ցոյցերը:

— oo —

ՍՈՒՐԻՈՅ կառավարութիւնը առանց խորհրդարանին հետ խորհրդակցելու կրճատեց երեսփոխաններուն թոշակները, պաշտօնանկ ընելով քարտուղարը եւ ուրիշ վարչական պաշտօնեաներ: Երեսփ. ժողովին նախագահը բողոքեց այս կարգադրութեան դէմ, դիմելով ֆրանսական մարզպանին:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՊԱՆԵԷՕ - ԲԱՇԱՆԻ «Արծիւ» Ենթակոմիտէի հերթական դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին:

ՎԻՇԱՊ Ենթակոմիտէի ընկերները կը հրաւիրուին ընկերական ընդհ. ժողովի այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին ծանօթ հաւաքատեղին: Ստիպողական օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ Ռազմիկ խումբի ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ընկեր Պուճիկեանի բնակարանին մէջ:

Գաւառ

ՎԻԷՆԻ Կոմիտէն ընկերական ընդհ. արտակարգ ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները այս Շաբաթ գիշեր Խաժակ Ակումբի վարչութեան երեկոյթէն վերջ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը կարեւոր է:

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13e)

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ (75)

"ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ,,

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

Թէ Քօրայի եւ թէ Մուրկուլի Ռուսերու կողմէ վերագրաւման կ'սպասուէր ամէն րոպէ: Պատասխանատու պատուիրակն ալ կը պատրաստուէր Քօրայի պարպումին: Հիմա, լոկ Շթանկէ պէյի հրամանին կը սպասէր: Եթէ ան կարենար իր գունդովը գալ, Րիզա պէյի ճակատը մասամբ կը բարելաւուէր:

Երբ այս էր կացութիւնը, գիշեր մը, յանկարծ, արթնցուցած էին պատասխանատու պատուիրակը: Ան, վար - ժուած ըլլալով ամէն րոպէ անակնկալ դէպքեր դիմաւորելու, գինքը արթնցնող պահակին հարցուցած էր.

— Ի՞նչ կայ դարձեալ, Ռուսե՞րը կուգան:

— Ոչ, պէյս, Արդուինէն՝ հեծելազօրքի ենթասպայ մը եկաւ, ձեզ տեսնել կ'ուզէ:

Եւ, ենթասպան բերուած էր իր սենեակը: Ենթասպան, դուռը լաւ մը փակելէ յետոյ, մօտեցած էր պատասխանատու պատուիրակին եւ ըսած էր.

— Ես Արդուինէն կուգամ: Շթանկէ պէյին գունդը ճամբայ ելաւ՝ հոս գալու համար: Վաղը թերեւս հոս կ'ըլլայ: Եւ սակայն, գունդին շարժումէն անտեղեակ պահելու համար Ռուսերը, անոր հոս ժամանումը բացարձակապէս գաղտնի պէտք է մնայ: Ռուսերուն դէմ կազմուած ճակատին վրայ միայն մէկ անցք կայ: Այդ անցքը պիտի բռնուի մինչեւ որ գունդը անցնի:

Պատասխանատու պատուիրակը, լսելով որ Շթանկէ պէյի գունդը Մուրկուլի ճակատը կուգայ, չափազանց գոհ մնացած էր: Ուրեմն, ճակատի այդ մասը մօտերս պիտի փրկուէր Ռուսերու յարձակումէն: Պատասխանատու պատուիրակը գիտէր թէ յաջորդ առաւօտ պիտի պարպուէր Մուրկուլը: Հետեւաբար, անմիջապէս հեռախօսած էր Րիզա պէյին հետ, հրահանգած էր պարպումը յետաձգել: Զուգելով հեռախօսի միջոցաւ ըսել թէ Շթանկէ պէյ իր գունդովը կուգայ, Րիզա պէյ հարցուցած էր թէ՝ ինչո՞ւ պէտք է յետաձգել պարպումը, եւ որ եւ է ձեւով չէր կրցած ըմբռնել կացութիւնը: Բայց, ի վերջոյ, ան եւս կռահած էր:

Շթանկէ պէյին եւ գունդին ժամանման լուրը ստանալէ յետոյ, Քօրայի մէջ անմիջապէս պատրաստութիւններ տեսած էին: Պատասխանատու պատուիրակը, փուռերը վառել եւ հաց պատրաստել տուած էր: Վերջապէս, յաջորդ գիշեր, գունդը Քօրա հասած էր: Եւ սակայն, պատասխանատու պատուիրակին ենթադրութեան հակառակ, Շթանկէ պէյ Քօրա մնալ չէր ուզեր: Որովհետեւ, նոյն գիշերն իսկ, անցնելով Ռուս - թրքական նախկին սահմանը, եւ առանց զգացնելու Ռուսերուն՝ իր ժամանումը, պաշտպանութեան համար անհրաժեշտ պատրաստութիւնները տեսնելու մասին կը խորհէր:

Եւ սակայն, հակառակ Շթանկէ պէյի այս նախապատրաստութեանց, Ռուսերը ամէն պարագայի տեղեակ էին անոր ժամանումէն: Որովհետեւ, Շթանկէ պէյ հազիւ անցեր էր սահմանը, ու ահա Ռուսերը սկսած էին մեծ յարձակման մը: Այդ յարձակումը այնքան ահաւոր էր, որ շրջակայ բլուրներու չէթէներէն բոլորը անկարող եղած էին դիմադրելու ու նահանջած էին: Կացութիւնը շատ արհաւատալի էր: Այլեւս թէ Քօրայի զօրանոցէն ներս եւ թէ քաղաքին մէջ թնդանօթի ռումբեր կ'իյնային: Հետեւաբար, պատասխանատու պատուիրակը ուզած էր անկէ դուրս ելլել, Քեամիլ պէյ արգիլք էր եղած, ըսած էր թէ մինչեւ գիշեր պիտի կարենայ իր դիրքերը պահել, եւ խնդրած էր կէս գիշերէն վերջ քաշուիլ: Պատասխանատու պատուիրակը համաձայնած ու հոն մնացած էր: Եւ սակայն, երբ շրջակայքին հետ հեռախօսով խօսած էր, տեղեկացած էր թէ՝ Րիզա պէյ Մուրկուլը թողած եւ բոլորովին քաշուած է եւ որոշուած է նոր բանակեալը կրկին Արհաւի մէջ հաստատել: Հաֆըզ Սիւլէյման էֆէնտին կը հրամայէր այն չէթէներուն որոնք կը գտնուէին Մուրկուլի առջեւ: Իսկ Շթանկէ պէյի գունդը իր ամբողջ ուժը ի գործ կը դնէր՝ Ռուսերուն յարձակումը կասեցնելու համար:

Կէս գիշերին, պատասխանատու պատուիրակը, իր հետ ունենալով Քեամիլ պէյն ու երկու ուրիշ ընկերներ, Քօրայէն բաժնուած էր: Անոնք եւս Արհաւի պիտի երթային ու պիտի միանային Րիզա պէյի: Սահմանային վաշտը չատոնց քաշուած ըլլալով, ամէնէն ետեւ մնացած էին միայն այս չորս ընկերները: Ասոնք, երբ ճիշդ մեր սահմանին վրայ էին եկած, տեսած էին թէ Ռուսերը գրաւած են սահմանը:

Ուրեմն, ամխաներով ճգնելէ, չէթէական կազմակերպութեամբ զրաղելէ եւ թշնամիին հետ բախելէ յետոյ, վերջապէս գերի ինկած էին Ռուսերուն: Եւ որովհետեւ չէթէի մը համար գերի ըլլալ կը նշանակէր գնդակահարուիլ, չորս ընկերները որոշած էին իրենց մորթերը սուղ ծախել Ռուսերուն: Սակայն, երբ իրենք ռուս գինուորներուն մօտեցած էին, տեսած էին որ այս վերջինները «պատուի առ»ի դիրք բռնած են: Այս բանը զիրենք զարմացուցած էր: Պատասխանատու պատուիրակը իր քովի ընկերներուն ըսած էր.

— Զայներնիդ մի հանէք, կարծեմ չճանչցան:

Ասոր վրայ, չորս ընկերները, իրենց ճամբան շարունակելով, անցած էին ռուս զինուորներու քովէն: Զինուորները իրապէս զանոնք ռուս սպաներ կարծած ու բարեւի կեցած էին: Իսկ պատասխանատու պատուիրակն ու ընկերները բարեւը փոխարինած ու անցած էին անոնց առջեւէն: Եւ սակայն, ռուս զինուորները, քանի մը վայրկեան վերջ, հասկցած ըլլալու էին լէ մութին մէջ չէին կրցած ճանչնալ եւ թէ սխալ մը գործած էին իրենց: Որովհետեւ պատասխանատու պատուիրակն ու ընկերները, քանի մը հարիւր մեդր հեռանալէ վերջ, պահակ զօրքերը Ռուսերէն պոռացած էին.

— Կեցէ՛ք:

Եւ սակայն, այդ հրամանին են[թարկուելու] չափ անխելք չըլլալով, պատասխանատու պատուիրակն ու ընկերները, հազիւ լսած «կեցէ՛ք»ը, կծիկը դրած էին: Բարեբախտաբար այդ փախուստին նպաստած էր գիշերուան մութը:

(Շար.)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 15 ՄԱՐՏ JEUDI 15 Mars 1934

10-ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2445

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ՀՈԳԵՐԸ

— օօ —

Իր տրտունջներուն մէջ, Պուքրէշի մեր աշխատակիցը ունի մէկ հիմնական մտահոգութիւն,— գտնել միջոցներ, ապահովելու համար նոր սերունդին կուսակցական դաստիարակութիւնը։

Իր կարծիքով, պատասխանութեան ձգուած է այս խնդիրը։ Մեր ընկերները եւ մամուլը կլանուած են «արտակուսակցական» աշխատանքով։

Ի՞նչ կ'առաջարկէ ընկերը, իբրեւ գործնական միջոց։

1. Հաստատել ակումբներ եւ գրադարաններ։ Ճարել ազգային քաղաքական կեանքէ առնուած թատերախաղեր։ Կազմել ազգային-յեղափոխական ձայնագրուած երգարաններ։ Հաստատել դասախօսական եւ վիճաբանական ժողովներ։

2. Բոլոր շրջաններու մէջ սարքել տնտեսական ձեռնարկներ։

3. Կուսակցական բաժին բանալ դաշնակցական մամուլին մէջ։

Ըսէ՞ք, նորէն, թէ այս բոլոր թելադրութիւնները եւ դեռ ուրիշ ծրագիրներ նախատեսուած են կուսակցական ժողովներու մէջ, բայց գործադրութիւնն է որ կաղայ։ Ինչո՞ւ։

Պատճառները բազմազան են,— միջավայրի անյարմարութիւն, քաղաքական կամ տնտեսական դժուարութիւններ, երբեմն ալ անհոգութիւն կամ ուժերու պակաս։

Օրինակ, Մ. Նահանգներուն մէջ հինէն ի վեր ունինք ակումբներ եւ գրադարաններ, շատերը՝ սեփական շէնքերով։ Եւ նորեր ալ կը բացուին։

Իսկ Ֆրանսայի մէջ, ահա տասը տարիէ ի վեր սրճարանները կը կազմեն մեր «ծանօթ հաւաքատեղին»։

Ֆրանսայի Դաշնակցական ուժը շատ ալ պակաս չէ ամերիկեանէն։ Եւ կը գերազանցէ զայն, տարիքի երիտասարդութեան տեսակէտով։

Եւ սակայն, բացի քանի մը գաւառական քաղաքներէ, կուսակցութիւնը չունի սեփական ակումբ, նոյն իսկ տեւական հաւաքատեղի մը։ (Ինչպէս չունին ուրիշ կազմակերպութիւններ եւ միութիւններ)։

Մասնաւորապէս Փարիզը ամէնէն տժգոյն պատկերը կը ներկայացնէ, այս ճակատին վրայ։

Մինչդեռ աւելի համեստ գաղութներու մէջ,— Ռումանիա, Պուլկարիա, Յունաստան, Եգիպտոս եւ Սուրիա, կուսակցութիւնը յաջողած է պահել կամ նոր ի նորոյ շինել ակումբներ։

Զոհողութեան ոգի՞ն է որ կը պակսի Փարիզի կամ Ֆրանսայի մէջ։ Ո՛չ։ Աւելի չէն օրերուն, երկրորդական համարուած է այս հոգը, իսկ այսօր շատ ծանր են արգելքները։ (Տէսինի տունը մնաց միակ բացառութիւնը)։

Արդ, աւելորդ պիտի ըլլար բացատրել թէ՝ երբ չունիս սեփական հաւաքատեղի, շատ մը առաջադրութիւններ կը մատնուին պատահականութեան։ Ուրիշ բան է ակումբ-գրադարան հաստատել սրճարանի մը անկիւնը, եւ բոլորովին ուրիշ բան՝ ունենալ քու տունդ։

Հակառակ այս դժուարութեան, Ֆրանսայի մէջ ալ կարելին փորձուած է եւ կը փորձուի, լրացնելու համար այս պահանջը։

Այս պարագային ալ, մեր ցիրուցան վիճակը դժբախտաբար թոյլ չի տար ուժերը բաժնել համաձայն կանխորոշ ծրագրի մը։ Ուրեմն, իւրաքանչիւր միջավայր իր ունեցածն է որ պիտի օգտագործէ ու սպառէ։

Ճիշդ ասոր համար ալ, յաճախ դժուար է օրուան պահանջներուն համաձայն կազմակերպել, այլ մանաւանդ նորոգել, թարմացնել նոր սերունդին կուսակցական դաստիարակութիւնը։

Արդարեւ, մենք պէտք ունինք նաեւ նորոգուելու, խմորուելու, արդիանալու։

Հին փառքերն ու աւանդութիւնները բաւական չեն, սերունդ հասցնելու համար։

Անընդհատ հոլովումներ տեղի կ'ունենան մեր շուրջը, մեր աչքերուն առջեւ։ Ամէնէն յետամնաց երկրին մէջ ալ, փոփոխութիւններ կատարուած են որոնք վերադնահատում կը պահանջեն։ Մեր պանդուխտի կեանքն անգամ օրէ օր աւելի ուժգնօրէն կը շեշտէ երէկուան եւ այսօրուան տարբերութիւնները։

Օրինակ, երէկ միջավայրն ու անցեալի հմայքը բաւական էին շարժման մէջ դնելու բազմութիւնները, նոյն իսկ առանց կուսակցական անդամատետրի։

Այսօր, բոլորովին հակոտնեայ միջավայրերը եւ ընկերային ու տնտեսական խմորումները զգալապէս ազդած են նաեւ մեր շարքերուն վրայ։

Երէկ չունէինք բանուոր, այդ բառին գիտական իմաստով։

Այսօր հայրենի հողէն եւ բուխերիկներէն կտրուած բազմութեանց ջախջախիչ մեծամասնութիւնը բանուորներ եւ համեստ արհեստաւորներ են։ Եւ ճարտարարուեստական բանուորներ, ոչ թէ հողի մշակներ։

Երէկուան գիւղացին անգամ կերպարանափոխուած է տասը տարի յետոյ, քանի որ հողին հետ կապուելու բախտ չունի մինչեւ իսկ արեւելեան գաղութներուն մէջ։

×

Վերջին խօսք մըն ալ՝ դաշնակցական թերթերու կուսակցական բաժնի մասին։

Երեւութապէս, այս բաժինը ունին բոլոր թերթերն ալ. բայց չէ՞ որ անոնց բովանդակութիւնը պիտի տան մարմինները։

Արդ, մեր մարմինները կամ անոնց նշանակած թղթակիցները առ հասարակ պարբերական հանդէսներու հետ կը շփոթեն «կուսակցական կեանքը»։ (Խօսքը յօդուածներու մասին չէ)։ Ասոր ուրեմն, բաժինը կը մատնուի պատահականութեան։

Միւս կողմէ, կուսակցական որոշումները թոյլ չեն տար գեկոյցներ եւ տեղեկութիւններ հաղորդել հրապարակային ձեւով։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ՏԵՍՈՒՉԸ ՆՈՐԷՆ ՓՈԽՈՒԵՑԱՒ

Դատական Ոստիկանութեան Տեսուչը պաշտօնանկ

Նախարարական խորհուրդը վարչական կարեւոր փոփոխութիւններ կատարեց առջի օր։ Ապահովութեան տեսուչ Պ. Ժէ, որ նշանակուած էր Տալատիէի դահլիճին կողմէ, անյարմար նկատուելով կոչուեցաւ ուրիշ պաշտօնի մը եւ իրեն յաջորդեց Պ. Պէրթուան։ Նոր տեսուչը բարձր պաշտօններ կը վարէ 15 տարիէ ի վեր եւ ութ անգամ յիշատակութեան արժանացած է պատերազմի ընթացքին, ստանալով Պատուոյ Լեգէոնի աստիճան։

Միեւնոյն ժողովին մէջ, վերջնապէս պաշտօնանկ եղաւ Պ. Բայլիէ Կիշառ, դատական ոստիկանութեան տեսուչը, որուն անունը շատ կը յիշուի Սթավիսքիի գործին առթիւ։ Պ. Կիշառ անգամ մը տեղափոխուած էր Շոթանի դահլիճին կողմէ, բայց գործը առկախ մնաց։ Նախարարական խորհուրդի երեքշաբթի օրուան նիստին մէջ, որոշուեցաւ վերջնապէս արձակել զայն, մանաւանդ որ բռնուած էր նոր յանցանքի մը մէջ,— իրենց հաւաքներուն չէր ղրկած Պայոնի հարցաքննիչ դատաւորին կողմէ նախկին նախարարներ Ժիւլիէն Տիւրանի եւ Տալիմիէի դէմ հանուած կոչնագիրները։ Պաշտօնանկութեան ձեւը ծանր է մանաւանդ անոր համար որ, Կիշառ խնդրած էր վեց ամիս եւս շարունակել իր պաշտօնը։ Իրեն յաջորդեց Պ. Շարլ Մէյէր։

Թերթերը կ'ըսեն թէ պիտի փոխուի նաեւ ոստիկանութեան վերատեսուչը, Պ. Պանֆուա Սիպուռ, որ ախյախոյ նշանակուած էր Տալատիէի դահլիճին կողմէ, իբրեւ յաջորդ Քիափի։ Հաւանական թեկնածուներ կը համարուին Սէն-է-Ուազի եւ հիւսիսային գաւառներու նահանգապետները։

Ամբաստանեալ մը կը հաստատէ երեսփոխաններու կապերը՝ Սթավիսքիի հետ

Խորհրդարանական քննիչ յանձնաժողովը առջի օր լսեց փաստաբան Կիպոլ Ռիպօն, որ եղած է Սթավիսքիի քարտուղարը, վարած է «Լա Վոլոնթէ» թերթին գործերը, իսկ ութ ամիս ալ պաշտօն ունեցած է ելմտական նախարարութեան մէջ, Պ. Ժոռժ Պոնէի օրով։ Այս ամբաստանեալը շատ կարեւոր վկայութիւններ տուաւ, յայտնելով թէ որոնք սերտ կապեր ունէին Սթավիսքիի հետ։ Միեւնոյն ատեն բացատրեց շատ մը չէքերու ծածկագրութիւնները։ Խոստովանեցաւ թէ ելմտական նախարարութեան մէջ իրեն պաշտօն գտաւ Տիպառի, «Լա Վոլոնթէ»ի տնօրէնը, թէ միայն մէկ անգամ տեսած է նախարարը եւ հազիւ երկու տեղեկագիր կազմած։ «Ընելիք գործ չունէի», ըսաւ։ Հաստատեց թէ Սթավիսքի Պ. Պոնէի հետ ճաշած է Ծթրէզայի տնտեսական խորհրդաժողովին մէջ. «Նախարարին համար պատահմունք էր այս, բայց Սթավիսքի յատկապէս կ'ուզէր այս տեսակցութիւնը»։ Պատմեց թէ երբ առաջին եւ վերջին անգամ տեսաւ Պոնէն, նախարարը խնդրեց վկայութիւն չտալ գործի մը մէջ որ կապ ունէր իր եղբօրը հետ։ «Զգացի, ըսաւ, որովհետեւ կուրացիի հիւանդութիւն ունէի»։ Խոստովանեցաւ թէ 700,000 ֆրանք ստացած է Սթավիսքիէն, «Լա Վոլոնթէ»ի ծախքերը հոգալու համար, թէ միեւնոյն ատեն թերթին տնօրէնը ամսական 40,000 ֆրանք կը ստանար պետական գաղտնի վարկերէն, վարչապետութեան միջոցաւ։ Այս առթիւ հաստատեց նաեւ թէ Սթավիսքի կապ ունէր «Ռամփար» թերթին հետ։

Քննիչները անընդհատ հարցումներ կը տեղացնէին, եւ ամբաստանեալը առանց վերապահութեան կը պատմէր իր գիտցածները։ Իր պատմութեան համաձայն, Սթավիսքիի բոլոր ձեռնարկներուն օգնած են պետական անձեր,— քաղաքապետական խորհուրդի անդամ Տրլավան, հողագործական նախարարութեան պաշտօնատարներէն Պլանշառ, դատական, ներքին, աշխատանքի նախարարութեան եւ ապահովութեան տեսչութեան պաշտօնատարներ։ Բացատրեց թէ իր մատնանշած անձերը բոլորն ալ գիտէին թէ ո՛վ է Սթավիսքին։ Իր բացատրութիւններէն կ'երեւայ թէ վիճելի չէքերէն 300,000 ֆրանքի գումարը յատկացուած էր Պ. Թառտիէօյի։

Նախորդ օրուան վկայութեանց մէջ, քննիչ յանձնաժողովին անդամներէն ազգայնական երեսփոխան Պ. Մանտէլի անունն ալ տրուած ըլլալով, այս վերջինը անմիջապէս յայտարարեց թէ մէկ անգամ, ճաշի մը առթիւ, բարեկամներ իրեն ներկայացուցին Սթավիսքին, որ առեւտրական ձեռնարկ մը առաջարկեց, բայց ինք մերժեց։ Ձախակողմեան քննիչները չգոհացան այս բացատրութեամբ եւ պահանջեցին որ դուրս ելլէ, բայց Մանտէլ մերժեց։ «Ինչո՞ւ մինչեւ հիմա չէիք յայտնած», կը պոռային երեսին։

Փետրուար 6ի դէպքին քննութիւնը

Փետրուար 6ի դէպքին քննիչ յանձնաժողովն ալ կարեւոր լրողութիւններ երեւան հանեց երեքշաբթի օր։

Վկաներէն Փաթընոթր հերքեց թէ դրամ ուղած են իրմէ, մարտական խումբեր կազմելու համար։ Միայն խոստովանեցաւ թէ Քիափ յանձնարարած էր իրեն չխառնուիլ ապօրէն կազմակերպութեանց։ Փարիզի երեսփոխան Սուլէ հարցուց թէ ընկերվարականներու եւ համայնավարներու միացեալ ճակատը դրամ պահանջա՞ծ էր զէնքի համար։ «Ոչ», պատասխանեց վկան։

Ոստիկանական պաշտօնեաներու ընկերակցութեան քարտուղարը յայտնեց թէ ստիպուած էին կրակ ընել, ինքնապաշտպանութեան համար։ Յայտնեց թէ ոստիկանները շատ կը ցաւէին Պ. Քիափի հեռացման համար, բայց չշեղեցան իրենց հաւատարմութենէն։ Քիափն ալ պատուիրած էր,— «Ցոյցեր մի՛ ընէք։ Ձեր պարտականութիւնը կատարեցէք»։ Ուրիշներ ալ նոյնիմաստ վկայութիւններ տուին։

Դատաւոր Փռէնսի նոր դիազննութիւնը

ԹՄՐԵՑՈՒՑԱԾ ԵՒ ՈՂՋ ՈՂՋ ԿԱՊԱԾ ԵՆ

Երեքշաբթի օր Փարիզի մէջ տեղի ունեցաւ սպանեալ դատաւոր Փռէնսի երկրորդ եւ աւելի մանրակրկիտ դիազննութիւնը, ղեկավարութեամբ Փրօֆ. Պալթազարի եւ մասնակցութեամբ շարք մը ականաւոր բժիշկներու։ Դագաղը բանալէ եւ չորս ժամ անընդհատ քննութիւն կատարելէ յետոյ, մասնագէտները տեղեկագիր մը կազմեցին որ կ'ըսէ.— 1. դատաւոր Փռէնսի մահը հետեւանք է շոգեկառքի ջախջախման, որ տեղի ունեցած է ողջ վիճակի մէջ.— 2. Թոքերու եւ երիկամներու քննութենէն կ'երեւայ որ դատաւորին քթէն քաշել տուեր էին շատ գրգռիչ նիւթ մը, որ խորունկ թմրութիւն մը յառաջ բերած է։ Ուրիշ երեք մասնագէտներ պիտի քննեն հանդուցեալին փորոտիքը։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԱՅԸ ՁԻՈՎ ԳԱՅԼ Կ'ՈՐՍԱՅ

»»» · «««

Եթէ ըսին Թուրքին մոնկոլեան խոնարհանկութեան բնորոշման համար թէ՝ նապաստակը կառքով կ'որսայ, Հայուն քաջութեան համար ալ պէտք էր ըսել.— Հայը ձիով գայլ կ'որսայ։

Վկայ՝ «Յուշեր կուկունեան արշաւախմբից»ը, ուր մանրամասն կը յիշուի քաջարի եւ միշտ ձիաւոր Շիրակեցիին գայլ որսալու պարզ այլ յանդուգն ձեւը։ («Հայրենիք» ամսագիր կամ «Յառաջ» 4 մարտ)։

Այո՛, այս ոգին պէտք է տիրապետէ ամէն Հայու սրտին խորը։ Քաջութիւն եւ ազնուութիւն։ Ի՛նչ ալ ըլլայ քաղաքացիներու եւ «ըմվանդէն»ներու կարծիքը նորագոյն յաջողութեանց մի-ջոցներուն մասին. ի՛նչքան փոլիթի-քոսութեան նոր դեղագիրներ հրամցնեն մեզի, մենք մէկ համոզում պէտք է ունենանք, անյեղլի եւ վերջնական,— Հայը արիայեղ ժողովուրդ մըն է, Հայը քաջ է եւ ազնիւ։ Հայը մշակոյթով բարձր է. Հայը իր բարոյականի եւ սովորոյթի ըմբռնումներուն մէջ տիպար կրնայ հանդիսանալ դեռ շատ մը ազգերու. Հայը կը դիմանայ ամէն պատահարի եւ միշտ վերջին յաղթողը ի՛նքն է. Հայը իր հայրենիքը կը սիրէ ամէն բանէ աւելի. Հայը ազգ եւ լեզու սրբութիւն կը համարէ։ Հայը կռուող է մինչեւ վերջին կաթիլը արեան, ի խնդիր իր հայրենիքին եւ ազգային սրբութեանց։

×

Այս առթիւ, միտքս կ'իյնայ երգ մը, այնպէս ինչպէս հայրիկս «խայրիկ»ին համար կ'երգէր մեզի.

Հայրի՛կ, հայրի՛կ, երբ աչերնիս
Դէպ՝ Արմէնիա մենք ուղղենք.
Այրած սրտիւ, կարօտ ըղձիւ,
Հառաչանօք քեզ յիշենք։

...Ա՜հ հինգ հարիւր տարուան մեռ-
եալք

Այսօր ոտքի կանգնեցան,
Գացէք ըսէք ան վատ Թուրքին
Դատաստանը վերջացաւ։

Հայը բանտէն չի վախնար
Հայը մահէն չի վախնար,
Այլ նա կ'ուզէ պատերազմիլ
Հայկական հողի վրայ։

(Այս վերջին երկու տողին տեղ արգահատանքով երբեմն կ'ըսէր.— *Քէօր Մաթէոսն կը վախնայ...*)

×

Դժբախտաբա՛ր, դժբախտաբար։ Մտի վրայ կը համրուին «խայրիկ»ները մեր ազգային կեանքին մէջ, մինչ հսկայական փաղանգ մը ունինք դաւանան կղերականներու եւ «Քէօր Մաթէոս»ներու...։

Բայց կը հաւատացնենք ձեզի, բոլոր տեսակի ուրացողներ, որ վերջ ի վերջոյ ցեղը պիտի յաղթանակէ։ Արքեպիսկոպոս Ղեւոնդները եւ Քարդինալ Մազլումները չե՛ն որ պիտի կրնան խաթարել այս ազնիւ ցեղին ոգին։ Պիտի անցնին դուք ամպի մը պէս, բայց ցեղը պիտի մնայ յաւիտեան իր Վարդաններուն, Անդրանիկներուն, Արամներուն, Մուրատներուն եւ Քեռիներուն հետ։

ՍԼԱՔ

Կարեւոր խորհրդակցութիւն Հռոմի մէջ

Առջի օր Հռոմ հասան Աւստրիոյ եւ Հունգարիոյ վարչապետները, խորհրդակցելու համար Պ. Մուսոլինիի հետ։ Քաղաքական շրջանակներու մէջ ուշադրութեամբ կը հետեւին այս խորհրդակցութեանց։ Թերթերու տեղեկութեանց համաձայն, Մուսոլինի ծրագիր մը կազմած է, որուն գլխաւոր սկզբունքներն են.— 1. Անկախութիւն Աւստրիոյ եւ Հունգարիոյ.— 2. Աջակցութիւն՝ երկու երկիրներուն անկախութեան պաշտպանութեան համար.— 3. Գործակցութիւն՝ տնտեսական վերակազմութեան համար։ Իրազեկներ գիտել կուտան թէ աւելի կարեւոր խնդիրներ պիտի քննուին, ի հարկին Չեխոսլովաքիոյ մասնակցութիւնն ալ նկատի առնելով։

Պուլկարական բողոքներ Պալքանեան Ուխտին դէմ

«ՉԵՆՔ ԿՐՆԱՐ ՀՐԱԺԱՐԻԼ ՄԵՐ ԻՏԷԱԼՆԵՐԷՆ»

Պոլսոյ թուրքերէն թերթերը կը շարունակեն լարուած հետաքրքրութեամբ հետեւիլ Պուլկարիոյ անցուդարձին, ժողովրդական արտայայտութեանց եւ լրագրական հրատարակութեանց.

«*Միրլէթ*» կ'իմանայ թէ «Թրակիա» կոմիտէի բարձրագոյն մարմինը որոշած է մարտ 29ը տօնել իբրեւ Թրակիոյ օր։ Այդ օրը միթինկներ պիտի գումարուին եւ պիտի պահանջուի որ կրկին Պուլկարիոյ կցուին Թրակիան եւ արեւմտեան եւ արեւելեան Մակեդոնիաները։

Այս առթիւ հոգեհանգիստ պիտի կատարուի անոնց համար որ զոհուեցան Թրակիան Պուլկարիոյ կցելու պայքարներուն մէջ։

⁂ Սօֆիայի «Սլօվօ» թերթը կը յանձնարարէ յարաբերութիւնները զօրացնել Եուկոսլաւիոյ հետ, դիտել տալով թէ այս կ'ուզեն բոլոր Պուլկարները։ Բայց վախ կը յայտնէ որ Մակեդոնական կոմիտէն կը դժուարացնէ պուլկար եւ եուկօսլաւ մերձեցումը։

«Մակեդոնական համաժողովը,— կը շարունակէ *Սլօվօ*,— վերջին անգամ յայտարարեց թէ «Պալքաններու մէջ դեռ չլուծուած խնդիր մը» կայ։ Այդ խնդիրն է գոյութիւնը պուլկար զանգուածի մը որ զրկուած է դաշնագրերով նախատեսուած բոլոր իրաւունքներէն։ Համաժողովը յայտարարեց թէ Մակեդոնիոյ Պուլկարները ամէն միջոցով պիտի պայքարին այս վիճակին դէմ։

«Խտրադասիրական պայքարը պէտք չէ արգիլէ հանդիսանայ Պուլկարեւ-եուկօսլաւ մերձեցման։ Մինչդեռ եուկօ-սլաւ կառավարութիւնը չընդունիր սխալ, եւ կ'ուզէ որ Մակեդոնիոյ գաղափարը հանենք մեր միտքէն եւ չզբաղինք այդ շրջանի Պուլկարներով։

«Չենք ըմբռներ համաձայնութիւն մը որ կ'արգիլէ Պուլկարիոյ Մակեդոնացիներուն այցելել իրենց երկիրը, ինչպէս նաեւ Մակեդոնիոյ Պուլկարներուն՝ այցելել Պուլկարիոյ իրենց ազգականներուն»։

Կառավարական *Նէզավիսիմօսթ* թերթն ալ խմբագրական մը կը հրատարակէ Պուլկարիոյ իտէալներու մասին. «Պուլկար ազգին պատմութիւնը ճշդած է մեր իտէալները, որոնց իրականացումը կենսական անհրաժեշտութիւն մըն է եւ որոնք մեզ կը մղեն դէպի Սթրումայի եւ Մարիցայի հովիտները, ինչպէս նաեւ Եգէականէն։

Այս փափաքները արմատ նետած են բոլոր Պուլկարներու սիրտին մէջ, եւ հարկ եղած ուժը կը ներշնչեն՝ յաղթելու համար օրուան դժուարութեանց։ Այդ իտէալները չթողուցին որ պուլկար ազգը մասնակցի Պալքանեան ուխտի խաղին։ Դարձեալ այդ իտէալները ամէնէն լաւ պահակը պիտի ըլլան պուլկար ազգին համար»։

«*Զարիա*» յօդուած մը կը հրատարակէ սա վերնագրով.— «Պուլկարներուն դէմ պատերազմը կը շարունակուի»։ Ըսելէ յետոյ թէ Պալքանեան ուխտին նպատակն է շարունակել հարեւաններուն հակապուլկար քաղաքականութիւնը, թերթը կ'աւելցնէ.

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱՆ՝ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ, ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

«ԱԽՏԱՃԱՆԱՉՄԱՆ» ՄԸ ԱՌԹԻՒ

— oo —

Թուրքիոյ տնտեսական գործավար Մահմուտ Ճէլալ վերջերս այցելեց Իզմիր ու շրջակայքը: Թերթերը կարգ մը ծանօթութիւններ տուին այդ ճամբորդութեան մասին, բայց գրեթէ հարեւանցի յիշեցին պատճառները:

Աւելորդ չէ կրկնել, այս առթիւ, որ Իզմիրը տնտեսական Թուրքիոյ ողնայարն է: Հետեւապէս, ինքնին հասկնալի կը դառնայ թէ ինչո՞ւ երկրին տնտեսական գործավարը իր ուշադրութեան մեծ մասը կեդրոնացուցած է հոն:

Այդ ուշադրութիւնը վերջերս սաստացաւ մտահոգութեան հանգամանք: Պատճառը այն էր, որ Իզմիրի եւ շրջակայքի գլխաւոր արտադրութիւններէն Թուզի ու չամիչի գործը շատ աննպաստ վիճակի մէջ կը գտնուէր ու կը գտնուի մինչեւ այսօր:

Այսպէս, Թուզի եւ չամիչի գիները անօրինակ անկում մը ունեցան: Այդ պատճառաւ, նախ, արտադրողները այս տարի մեծ վնասներ կրեցին: Խօսելով այս մասին, «Վաքըթ»ի խմբագրապետը, Մէհմէտ Ասըմ, որ տնտեսական գործավարին ինչպէս եւ պետական շրջանակներու հետ սերտ կապեր ունի, կը գրէր·

— «Թուզի եւ չամիչի ոչ մէկ արտադրող ոչ միայն չկրցաւ իր պարտքերը վճարել դրամատուններուն կամ այլ հաստատութեանց, այլ եւ անոնց տոկոսներն իսկ չկրցաւ հատուցանել: Աւելին· այնպիսի վիճակի մը հասաւ որ կարելի չէ ճշդել թէ յառաջիկայ տարի պիտի կարենա՞յ շարունակել: Որովհետեւ, գիներու անկումը եղած էր յուսահատեցուցիչ աստիճանով: Որով, բոլոր արտադրողները դժնդակ վիճակի մը մէջ են»· (Վաքըթ, 21 փետրուար):

Արտադրողներէն աւելի լաւ վիճակ չունին եւ արտածողները: Իբրեւ հետեւանք այս աննախանձելի վիճակին, սկսան ծնունդ առնել կարգ մը մտահոգութիւններ եւ զրոյցներ: Եւ որովհետեւ կը կարծուէր թէ այս աննպաստ վիճակը արդիւնք է ազատ առեւտուրին, ըսուեցաւ թէ կառավարութիւնը կը խորհի մէկ ձեռքով վարել այդ գործը: Ասիկա կը նշանակէ, արդէն, արտածման առեւտուրը մասամբ պետական մենաշնորհի դարձնել: Պետականացումի այս զրոյցներն ու մտահոգութիւնները նոր չեն: Եւ ոչ ալ միայն Իզմիրի, կամ անոր Թուզին ու չամիչին յատուկ: Տարիներէ ի վեր, այդ մասին կը խօսուի ու կը գրուի Թուրքիոյ մէջ: Այդ մասին երկար ատենէ ի վեր կը վիճաբանին նաեւ «Քատրօ»ն եւ քէմալական այլ մտաւորական խմբակներ: Կը վիճին ու կը խօսին, վերջապէս, բոլոր անոնք որ մօտէն կամ հեռուէն կը շահագրգռուին — իբրեւ պետական վարիչ, իբրեւ լրագրող, կամ իբրեւ վաճառական: Իսկ երբ շօշափելի հանգամանք ստացաւ Ռուսիայէն վարկեր առնելու պարագան, եւ գրեթէ գործնական ձեւ տրուեցաւ «հնգամեակ»ին, պետականացման դրութիւնը ինքնին կը սկսի գործադրութեան դրուիլ արդէն: Արղընիի պղնձահանքը, շաքարի գործարանները, եւ հինէն մնացած մէկ քանի հիւսուածեղէնի գործարաններ նոյն ձեւի ձեռնարկներ են:

Հետեւաբար, անտեղի չէր այն ենթադրութիւնը թէ՝ ինկլիւրի կրնար պետականացնել ե՛ւ արտածման առեւտուրը մանաւանդ Իզմիրի մէջ, ուր, ինչպէս ըսինք, առեւտուրը մեծ հարուած կրեց վերջին տարին:

Այս, ինչպէս նաեւ ամբողջ Թուրքիոյ տնտեսական վիճակի եւ պետական դրութեան տեսակէտէն, ուրեմն, չափազանց կարեւոր հանգամանք ունէր, հետեւապէս եւ՝ հետաքրքրական էր Մ. Ճէլալի այցելութիւնը՝ Իզմիր:

Մահմուտ Ճէլալ, տեղւոյն վրայ քննելով կացութիւնը, եկած է նոյն եզրակացութեան, — «արտադրողին թէ արտածողին վիճակը իրապէս ծանր է»:

Ու անմիջապէս հերքած է արտածման առեւտուրը պետականացնելու մասին շրջած զրոյցները: Ուշագրաւ է, սակայն, որ տնտեսական գործավարը հերքած է ոչ թէ պետականացումի սկզբունքը, այլ այդպիսի դրութեան մը անմիջական գործադրութիւնը:

Եւ իր այդ հերքումը պատճառաբանած է հետեւեալ ձեւով:

Այսպէս, այդ դրութեան կիրարկումը դիւրին չէ: Հարկ է, ատոր համար, ներքին կազմակերպութիւն մը յառաջ բերել: Երկրորդ, արտասահմանի մէջ ճանչցուիլ իբրեւ վաճառող: Իսկ ասիկա երկար ժամանակի կը կարօտի: Այդ ժամանակամիջոցը, սակայն, պատճառ կ'ըլլայ որ երկիրը ծանր վնասներու ենթարկուի:

Մահմուտ Ճէլալ, առաջնորդուելով այս տեսակէտէն, նպատակայարմար դատած է բոլորովին ուրիշ միջոցի մը դիմել: Ան, հաւաքելով այդ գործին բոլոր վաճառականները, կազմած է միութիւն մը, որուն նախագահ կարգուած է ինք: Այդ միութիւնը ընկերութեան մը հանգամանք չունի, այլ միայն գործելու ուղղութեան մասին փոխադարձ համաձայնութիւն մըն է: Այնպէսոր, ամէն մէկ առեւտրական ըստ առաջնոյն պիտի շարունակէ առանձին գործել:

Գոյացած որոշման համաձայն, այլեւս վերջ պիտի տրուի «ա լա պէս» վաճառումին: Գործավարին կարծիքով՝ գործերուն աննպաստ ընթացքին պատճառը վաճառումի այդ ձեւն է: Այս ձեւը, ինչպէս ծանօթ է, ընթացիկ գինով վաճառում մը չէ: Այլ, հիմնուելով այն ենթադրութեան վրայ թէ գիները անկում պիտի կրեն, վաճառականը կտրած գինով նախապէս կը վաճառէ իր ապրանքը՝ յետոյ աւելի մեծ վնասներու չենթարկուելու համար: Ուրեմն, տեսակ մը բախտախաղ: Խաղ մը, սակայն, որ վերջերս, ընթացիկ հանգամանք ստացած էր: Գործավարին կարծիքով «ա լա պէս» վաճառման դէմ գոյացած համաձայնութիւն մը կխադարման է, ինքնին, այն ցաւին կամ հիւանդութեան, որուն ենթակայ է երկրին արտաքին առեւտուրը: Թուրք հրապարակագիրներ եւս, անդրադառնալով այդ որոշման, գոհունակութիւն կը յայտնեն որ Մահմուտ Ճէլալ «լաւ ախտաճանաչում կատարեց, իսկ ճիշդ ախտաճանաչում մը կը նշանակէ հիւանդութիւն մը կիսով չափով դարմանել»:

Այս ախտաճանաչումը ճիշդ է, անշուշտ: Ու, պէտք է խոստովանիլ, որ գործավարը յաջողած է մատը վէրքի՛ վրայ դնել:

Իսկ զայն արգիլելու որոշումը՝ — ոչ թէ այդ արգելքին գործադրումը — լաւագոյն ձեւը: Որովհետեւ, շատ հասկնալի է որ «ա լա պէս» վաճառումը հրապարակին վրայ կը ստեղծէ այնպիսի մթնոլորտ մը, զոր կարելի է կոչել թերահաւատութեան մթնոլորտ: Այսինքն՝ երբ մէկը կամ միւսը «ա լա պէս» վաճառում կ'ընեն, կը սկսի ընդհանրանալ այն կարծիքը թէ՝ ապրանքին գինը պիտի իյնայ: Ու կ'ընդհանրանայ, բնականաբար, եւ վաճառումի այդ ձեւը: Ասիկա, սակայն, ծանր հետեւանքներ կ'ունենայ, եւ, ինչպէս գործավարը ճշդած է, կը յառաջացնէ այսօրուան վիճակը:

Սակայն, ընդունելով հանդերձ, որ Մահմուտ Ճէլալ կատարած է ճշգրիտ ախտաճանաչում մը, եւ՝ համաձայն ըլլալով, միանգամայն, որ «ա լա պէս» վաճառումի արգելքը (ըսել կ'ուզեմ՝ վաճառականներու հաստատուած համաձայնութիւնը) կը կանխէ շատ մը չարիքներ, հարկ է մատնանշել թէ Թուրքիոյ տնտեսական գործավարին ախտաճանաչումը դարմանումի արմատական ու նախընտրուած ձեւը չէ: Բժշկութեան մէջ — քանի որ կը խօսուի ախտի մը մասին, — կան երեւութական եւ պատճառական դարմանումներ: Այսինքն՝ եթէ հիւանդը տաքութիւն ունի, բժիշկներէն ոմանք կը նախընտրեն յանձնարարել կամ ի գործ դնել միջոցներ, որոնք կ'իջեցնեն այդ ջերմութիւնը: Ուրիշ խօսքով, հիւանդին երեւութական (արդիւնքի) վիճակը կը դարմանեն: Իսկ կան բժիշկներ, որոնք կը ջանան անհետացնել ոչ թէ ջերմութիւնը, այլ՝ այդ ջերմութեան պատճառները:

Մահմուտ Ճէլալ քալած է առաջին տեսակի «դարմանում»ի ճամբէն:

Ասիկա կը նշանակէ թէ գործավարը անկարելի գտած է պատճառական դարմանում մը:

Եւ այս շատ հասկնալի է: Վասնզի, ճիշդ չէ Թուրք թերթերու տուած այն ծանօթութիւնը թէ՝ «կարգ մը վաճառականներ «ա լա պէս» կը վաճառեն որովհետեւ ի զուր կ'ենթադրեն թէ իրենց ապրանքը գինի անկում պիտի կրէ»:

Ինչո՞ւ տարիներ առաջ այդ «զուր» վախը չունէին, բայց այժմ ունին: Որովհետեւ, հիմք ունին այդպէս ենթադրելու: Իր բացատրութեամբ՝ ցաւը ներքին է, սխալ ենթադրութեան արդիւնք: Իրականին մէջ այդ ցաւը խորէն կուգայ, շուկայի, սպառումի պակաս, եւ մրցակցութիւն:

Ասկէ զատ, կան վաճառականներ որոնք շահ ունին այդ ձեւը կիրարկելուն մէջ:

Աւելցնեմ, նաեւ, վաճառականին նիւթական վիճակին պարտադրանքը: Մէհմէտ Ասըմի վերեւ յիշուած խոստովանութիւնը մեծագոյն փաստն է որ արտադրող թէ արտածող նեղ կացութեան մատնուած են նիւթապէս: Կը հետեւի, ուրեմն, որ այս կամ այն ձեւի վնասաբեր վաճառումներ արդիւնք են նաեւ ոչ թէ ապրանքին ունենալիք այս կամ այն գինի մասին յոռի ենթադրութեան մը, այլ բուն խսկառեւտրականին յոռի կացութեան:

Բայց, ինչպէս կ'երեւի, Մահմուտ Ճէլալ ինք եւս ներքին լիակատար համոզումը ունի ատոր: Որովհետեւ, արտածող վաճառականներու «միութեան» (փոխադարձ յանձնառութիւն) «նախագահութիւնը» ընդունած է միակ պայմանաւ մը,— հրաժարիլ՝ եթէ ո եւ է մէկը դրժէ իր խոստումին:

Ինչո՞ւ այս սպառնալիքը: Եւ ինչո՞ւ դրժումի կասկածը: Ունի հիմքեր, ուրեմն: Այսինքն՝ ներքնապէս ինք եւս համոզուած է թէ՝ ո եւ է վաճառական վաղը կրկին կրնայ գտնուիլ այնպիսի վիճակի մը մէջ, որ ստիպուի իր ապրանքին գինը կոտրելով վաճառել:

Ու քանի այդ կասկածը կամ համոզումը կայ իր մէջ, դարմանուած չէ, ուրեմն, ախտը:

Մնաց որ, Իզմիրի թէ Պոլսոյ, Զօնկուլտաքի թէ Տրապիզոնի մէջ, առաջին անգամը չէ որ վաճառականներ կը բոլորուին գործավարին շուրջ՝ իրենց ցաւը լալու համար: Բայց տարուէ տարի այդ աղաղակը կը դառնայ աւելի ու աւելի բարձր:

Եւ այս՝ պարզ անոր համար որ, պատճառները դարմանելու կարողութենէն զրկուած է ինկլիւրին:

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ՕՐՈՒԱՆ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

oooo

Հնագիտական.— Թռչող մեքենայ մը.— Պոչաւոր աղջիկը.— Կոյրի մը բժշկութիւնը.— Ձայնաբուժութեան նոր գործիք մը.

Պատմական եւ հնագիտական տեսակէտով մեծ շահեկանութիւն կը ներկայացնէ գիւտ մը, որ երեւան հանուեցաւ վերջերս Լանիւվիօ կոչուած հին քաղաքի մը մէջ, Հռոմէն 45 քիլոմէթր հարաւ – արեւելք: 2200 տարուան հնութիւն ունեցող պահպանակի մը մասին է խնդիրը, որ մեծ նմանութիւն ունի Տրովադայի պաշարման ատեն Ենէասի կրած պահպանակին հետ:

Երբ գործաւորները հողին մէջէն հանեցին մարդու մը կմախքը, զոր կը ծածկէր պահպանակը, օդին հետ շփման մէջ գտնուելուն պէս ոսկորները փոշիի վերածուեցան:

Պահպանակը, որ շատ կը նմանի Պարթենոնի պատերազմիկներուն գործածած պահպանակներուն, շինուած է ոսկեզօծ անագապղինձով, եւ իր վրայ կը կրէ զրահ մը, որուն առջեւն ու ետեւը հրաշալի նկարներով քանդակուած են: Անոր ներսի կողմը կը նշմարուին ծխիններ եւ ճարմանդներ, որոնք պէտք է ագուցուած ըլլան կաշիէ ենթազգեստի մը:

Անագապղինձէ սաղաւարտը գլխանոցի մը ձեւն ունի, որուն մէկ մասը կը ծածկէ վիզը: Բաղկացած է ոսկիէ ու արծաթէ բարձիկներէ եւ փոկերէ, որոնք սաղաւարտին մազերը ամփոփ պահելու սահմանուած էին: Մարմնին փոշիացած մասին մէջ, գտնուած են ոսկիէ եւ կիտուածէ երկու արուեստական աչքեր, որոնք նոյնութեամբ կը յարմարին սաղաւարտին մէջ յարդարուած աչքի խոռոչներուն: Այդ հետաքրքրական կտորուանքներուն մէջ գտնուած են նաեւ ծռած ոսկեզօծ սուր մը, անագապղինձէ աման մը, որ ողիմպիական խաղերու ատեն յաղթականներուն կը տրուէր, երկաթէ նիզակ մը, անագապղինձէ ճարմանդ մը, որմէ կախուած էին կաշիէ կտորներ, ձիու սանձ մը, ասպազէններու կտորներ, չուանէ մուճակներու մնացորդներ, մեռեալներու յատուկ ամաններ, եւն.:

Կը կարծուի թէ այդ մնացորդները կը պատկանէին յոյն պատերազմիկի մը, որ Տրովադայի պատերազմներէն յետոյ հաստատուած էր Լանիւվիօ քաղաքին մէջ:

⁂ Գերմանիոյ Նէօյ – Շտատթ քաղաքին մէջ փորձեր կատարուեցան թռչող մեքենայի մը, որ կը նմանի օդանաւի մը առանց թեւերու եւ պոչի: Այդ թռչող մեքենային երկայնութիւնը հինգ մէթր է, իսկ լայնութիւնն ու բարձրութիւնը երկուական մէթր: Թեւերուն տեղը բռնած են երկու թաւալուն սկուտեղաձեւ գունտեր, որոնք երկու մէթր տրամագիծ ունին եւ իրարու հակառակ ուղղութեամբ կը շարժին: Շարժուն պտուտակը զետեղուած է օդանաւին ետեւի մասին վրայ, իսկ օդանաւորդին տեղը կը գտնուի լծարանին յառաջամասին մէջ:

Մեքենային հնարիչն է Սարպրուքէն Պ. Շու, որ ընդհանուր պատերազմի ատեն օդանաւորդներու հետապօտիչ խումբի մը կը պատկանէր: 15 տարիէ ի վեր, կ'աշխատէր շինելու այն եզական օդանաւը, որ իր հաշիւներուն համաձայն պէտք էր ամէնէն արագընթացն ըլլալ, մինչեւ այսօր շինուած օդանաւերուն հետ բաղդատելով:

Օդանաւորդ Նինկէլ առաջին անգամ ըլլալով փորձ մը կատարեց այդ նորահնար օդանաւով, սակայն դժբախտաբար օդին մէջ երեսուն մէթր բարձրանալէն յետոյ, գետին ինկաւ: Օդանաւորդը թեթեւապէս վիրաւորուեցաւ, իսկ օդանաւին թաւալուն գունտերն ու շարժուն պտուտակը խորտակուեցան:

Հնարիչը սակայն իր յոյսը չէ կտրած: Օդանաւը նորոգելէ եւ անոր մէջ զանազան կատարելագործութիւններ մտցնելէ յետոյ, քանի մը շաբաթէն կրկին ձեռք պիտի առնէ իր փորձերը:

⁂ Այս օրերս Լոնտոնի մէջ ծնած է աղջիկ մը, որ հինգ սանդիմէթր երկայնութեամբ ծուռ պոչ մը ունի, սըրածայր վերջաւորութեամբ եւ դդմաձեւ: Վիրաբոյժներու կարծիքով, կարելի է կտրել այդ պոչը, առանց վնասելու ենթակային առողջութեան: Միւս կողմէ, տեսնուած է որ աղջկան ֆիզիքական կազմը բոլորովին բնականոն վիճակ մը կը ներկայացնէ:

Այս մասին կենսաբան մը յայտարարած է թէ՝ բազմաթիւ տղաք ծնած ատեն իրենց վրայ կը կրեն նմանօրինակ պոչ մը, որ ինքնին կ'անհետանայ ներքեւումով կամ ներածծումով:

Ընդհ. պատերազմի ատեն բժշկական քննութիւնները հաստատած էին թէ կարգ մը չափահաս մարդիկ իրենց վրայ կը կրէին պոչի հետքեր, նախնական վիճակի մը մէջ:

Լոնտոնի վիրաբոյժներու արքայական դպրոցի թանգարանին մէջ ցուցադրուած է պոչ մը, որ երեք ամսու աղջնակի մը վրայէն հանուած է, եւ որուն երկայնութիւնը 15 սանդիմէթրի կը հաւասարի:

⁂ Անգլիոյ Նիւքէսըլ քաղաքին բընակիչներէն մէկը երկու տարեկան հասակին մէջ, կարմրախտի մը հետեւանքով, կոյր մնացած էր: Անկէ ի վեր 27 տարի անցած է, եւ հակառակ բժիշկներու խնամքին, կարելի չէր եղած այդ մարդուն կուրութիւնը բժշկել:

Վերջերս, Լոնտոնի ակնաբուժական հիւանդանոցին բժիշկներէն՝ Տոքթ. Թիւտոր Թոմաս վիրաբուժական տարօրինակ գործողութիւն մը կատարելով, յաջողած է յիշեալ մարդուն կուրութիւնը հիմնովին բժշկել:

Այս նպատակաւ, անգլիացի բժիշկը երկու անբուժելի կոյրերու աչքերուն եղջերենիները առնելով, զանոնք դըրած է ենթակային հիւանդ եղջերենիին տեղը: Փորձը բոլորովին անակնկալ յաջողութեամբ մը պսակուած ըլլալով, կոյրը սկսած է տեսնել, ըրդալով անսահման երջանկութիւն մը, որմէ զրկուած էր 27 տարիէ ի վեր, երկանքին գարունը անցընելով մութ ու խաւար աշխարհի մը մէջ:

⁂ Փրակացի գիտնական մը հնարած է մեքենայ մը, որ կրնայ արձանագրել ձայնի թրթռացումները, միեւնոյն ատեն ուսումնասիրել ու ճշդել կոկորդին այն մասը՝ որ պատճառ կը հանդիսանայ ձայնին աններդաշնակ արտաբերութեան կամ խաթարման:

Գիտենք թէ գեղեցիկ ձայնը երբեմն ժառանգական ըլլալով հանդերձ, պէտք ունի յարատեւ վարժութեան ու մարզանքի, պահելու եւ զարգացնելու համար իր քաղցրութիւնն ու ներդաշնակութիւնները:

Վերոյիշեալ գործիքին շնորհիւ, այսուհետեւ կարելի պիտի ըլլայ ձայնը բուժել, գտնելով խոչափողին պակասաւոր մասը, եւ ըստ այնմ զայն դարմանելով, առաջ բերել ներդաշնակ երաժշտութիւն մը:

ՀՐԱՉԵԱՑ ՏԷՐՈՍԿԻ

«ՑԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

ԵՐԿՈՒ ՉԷԶՈՔ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐՈՒ ԸՆԴՎԶՈՒՄԸ

ԽՄԲ.— Լիոնէն ստացած ենք երկու նամակներ, փոխանակուած՝ երկու եղբայրներու միջեւ, որոնց մէկը կը գտնուի Ամերիկա: Լիոնի եղբայրը յատկապէս կը խնդրէ հրատարակութեան տալ Ամերիկայի նամակը եւ իր պատասխանը: Կը հրատարակենք միայն առաջինը, իր նախաբանով: (Ջնջուած են շատ մը ծանր բառեր եւ բացատրութիւններ).—

...Պ. Խմբագիր,

ԼԻՈՆ.— Երեք օր առաջ ստացայ Ամերիկայէն եղբօրմէս նամակ մը, որ արդար ցասումով կը նկարագրէ վերջին անցուդարձերը: Ինքն ալ կը քարկոծէր Դաշնակցութիւնը (ինչպէս եւս), Ղեւոնդ արք.ի սպանութեան առթիւ, բայց այժմ կը բացուի աչքերնիս եւ կը տեսնենք թէ ինչեր կը գործըւին հոն ու հոս, հայութիւնը վարկաբեկելու, կրակին վրայ իւղ լցնող մարդասպան, խառնակիչ, օտարին գործիք դարձած կարմիր ու դեղին հօկ – ռամկավար գայլ – եղբայրներու կողմէ:

Աչքերնիդ բացէք, չէզոք ու սրտցաւ հայրենակիցներ, այս մարդիկը իրենց խիղճը ծախելէն վերջ Թուրքին ու Մոսկովին, կ'ուզեն նոյնը պարտադրել մեզ բոլորիս:

Ահա ասկէ կը սկսի եղբայրս իր նամակը·

«... Բաւական գալուդ մասին այսքան: Քիչ մըն ալ խօսիմ Ամերիկայի մասին: Սիրելի եղբայր, ասկէ առաջ գրած երկու նամակներուս հայհոյանքը աւելի շատ էր քան նիւթը, թէ Դաշնակները սպաննեցին Դուրեան սրբազանը, եւ այս առթիւ ոխ, ատելութիւն, թշնամութիւն, բանադր[illegible]թիւն, մատնութիւն իր գագաթնակէտին հասցուցին: Բայց այժմ փոխուեցաւ խնդիրը եւ ժողովուրդը հասկցաւ թէ ինչ կը կատարուի, ի՛նչ սեւ ու կարմիր բոքեններ կեցած ու վ...

«ՑԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ՅՈՒՇԵՐ ՏԷՐ ԶՕՐԻ ՍՊԱՆԴԱՆՈՑԷՆ

Մեր նաւակին քովը կախուած կարասիներուն պատճառով հինգ - տասը վայրկեան մնացինք դամուած: Այդ միջոցին կամուրջին վրայի ամբոխը հող եւ կղկղանք կը տեղացնէր մեր գլխուն, «ինսալ տինքում էրմէն» (անէծք ձեր հաւատքին, Հայեր) ըսելով: Նոյն գիշերը անցնելէ յետոյ գետեզերքը — արգիլուած էր քաղաք մտնելը — երկրորդ օրը ի չարս ոմանց մենք ալ մտանք քաղաք, «վէսիքա»ով (արտօնագիր): Հոն շատ մը Ալպիսթանցիներ կային մեզի ծանօթ (հայրս երկու տարի Ալպիսթանի մէջ հարցաքննիչ դատաւորի պաշտօն վարած էր): Հոն կը տեսնենք Ալպիսթանի ականաւոր ընտանիքներէն Տոքթ. Յովհաննէս Կայծակեանը, Կատարինեան, Մըլճեան, եւ շատ մը ծանօթներ, որոնք մեզ կը հիւրասիրեն եւ զանազան խորհրդածութիւններ կ'ընեն այս փոթորիկի ծագման, տեւողութեան եւ ելքի մասին: Շատեր ատեն եւ հաճոյակատար մարգարէութիւններ կ'ընեն պատերազմի մօտալուտ վախճանին մասին, ուրիշներ կը փսփսան,— Անգլիացիները Պաղտատը գրաւելով, սկսած են հաւաքել Հայերը: Խեղճերը անշուշտ չէին գիտեր թէ Անգլիացիները պիտի գան հաւաքելու խողխողուած հայութեան ոսկորները, որպէսզի շարժանկարի նիւթ դարձնեն, եւ յետագային Թուրքերը իրենց «ասպետական հակառակորդը» անուանեն:

Հոս երեք օր մնալէ յետոյ, միեւնոյն նաւակներով կը քշուինք Միսաին Ապուքէմալ, եւ Անէ Րաւա, իւրաքանչիւրին մէջ երկ - երկու օր մնալով: (Այդ միջոցին Անէ Րաւան Պաղտատի ճակատին բանակատեղին էր): Օր մը կուրծքէն կէս քիլօնոց ոսկեայ խաչ մը կախուած գերման բարձրաստիճան զինուորական մը տեսնելով, Հայերը կը խնդրեն իր պաշտպանութիւնը կառավարութեան մօտ, զանի ընտանեկան պատուին դէմ եղած ոտնձգութիւնները արգիլելու տալու մտահոգութեամբ: Զինուորականը կը պատասխանէ·

— Ի՞նչ կ'ըլլայ, քանի որ աղջիկ կ'ուզեն տուէք, ինչո՞ւ այդքան կը մտահոգուիք:

Հիմա հոս Եւրոպայի մէջ ապրելով, կը հասկնանք թէ պատիւը եւ բարոյականը ինչ իմաստ ունին արեւմտեան ժողովուրդներուն համար:

Այս գիւղաքաղաքին մէջ մօտաւորապէս տարի մը մնացինք: Կառավարութիւնը օրական քիլօ մը հաց նըպաստ կուտար: Մէկ ալ լսեցինք թէ Տէր Զօրի կուսակալը փոխուած եւ յաջորդ նշանակուած է Զէքի պէյ կոչուած չէչէն ճիւաղ մը: Հրէշը ժամանած օրն իսկ կը մտածէ գազանային ծրագիրներու շարք մը: Հայրս իբրեւ Անէյի գաղթականութիւնը ներկայացնող անձ մը, ոստիկանական հրամանատարին կողմէ կը կանչուի կառավարչատուն: Հոն իրեն կը պատուիրեն որ մինչեւ երեք օր Հայերը կազմ ու պատրաստ ըլլան Տէր Զօր վերադառնալու համար: Այս առթիւ կ'աւելցնէ թէ մտատանջուելու ոչ եւ է պատճառ չկայ, թէ իրենց կրած պատիժը բաւ համարելով Նորին Կայսերական Վեհափառութիւնը կ'արտօնէ որ իւրաքանչիւրը իր քաղաքը վերադառնայ, թէ բոլոր աքսորականները Գաթմա պիտի երթան եւ անկից կառավարական ծախքով պիտի ղրկուին իրենց հայրենի տունը: Հայրս հոն գաղթականներու անունով նուէր մը կուտայ հրամանատարին, եւ ուրախ զուարթ կը դառնայ տուն: Ժողովուրդը խրախճանքի մէջ է: Ամէն մարդ կը պատրաստուի իր սիրելիները ողջագուրելու, բայց ես մտայլ նախազգացումէ մը մղուած գիշեր ցերեկ կ'արտասուեմ: Հայրս կ'ըսէ·

—Տղաս, դուն որ Մարաշէն ուրախութեամբ ճամբայ ինկար, եւ հիմա որ ազատութեան ժամը հնչած է, այդ ի՞նչ խենդութիւն է որ կ'ընես:

Բառ մը չեմ կրնար պատասխանել: Ճամբու ընթացքին տեսած սարսափներս յիշելով ակամայ կը փղձկիմ: Հայրս ըլլալով նախկին կառավարական պաշտօնեայ, Թուրքերէնի մէջ արտակարգ կարողութիւն ունէր: Այդ պատճառաւ, Անէ եղած ատեն «մալ միւտիւր»ի (գանձային պաշտօնեայ) քով չնչին գումարով մը կէսօրներէ վերջ կ'աշխատէր: Մալ միւտիւրի Հասան էֆ. մտերմաբար հօրս ըսած էր·

— Արթին էֆ. ,ասիկա Հայերը ջարդելու նախանշանն է, զգուշացիր: Եթէ կ'ուզես կարգ մը պատճառաբանութիւններով կրնամ քեզ եւ ընտանիքդ հոս վար դնել:

Բայց հայրս կ'ընդդիմանայ, մտածելով թէ իրեն պէտք ունենալու համար է որ այդպիսի առաջարկ մը կ'ընէ:

Տէր Զօրի ճամբան ցամաքէն շատ երկար ըլլալով եւ նկատի առնելով ջուրի պակասը, գաղթականները խորհրդակցաբար կ'որոշեն նաւակներով վերադառնալ Տէր Զօր: Այդ ճամբան Անէ Րաւայի մէջ ժանտատենդէն 200ի չափ զոհ տուաւ գաղթականութիւնը եւ ողջ մնացողներն իսկ առանց բացառութեան այդ հիւանդութեան լեղին քամեցին:

Եւ ահա նաւակները պատրաստ, մեր ունեցած կարասիները եւ հիւանդները նաւակին մէջ դրած, առողջ եւ չափահասները պարանները կրծքին եզերքներէն քաշելով դէպի վեր ճամբայ ինկանք: Երբեմն տեղ տեղ ջուրին եզերքի անտառները այնքան խիտ ու խճողուած կ'ըլլային որ կը ստիպուէինք չուանը մեր կրծքին եւ ոտքերնիս առկախ Ջրեզերքին արմատներէն քաշելով յառաջանալ: (Արդէն բոլոր աբար վաճառականները դէպի Ջուրին հոսանքին դէմ քարշ տալով կը վերադարձնէին իրենց նաւակները): Ի՛նչ խանդավառութիւն, տեղ – տեղ պարանը ծառի մը կապելով ժամերով կ'երգէինք, կը պարէինք, թնդացնելով լեռ ու ձոր: Այս վիճակով հասանք մինչեւ հոն ուսկից Տէր Զօր մէկ օրուան ճամբայ էր, եւ ի՛նչ նամակներ չգրուեցան աջ ու ձախ այդ առթիւ: Մեզի ընկերացող ժանտարման կը վայելէր մեր ամէնուն երախտագիտական յարգանքը, երբ Սուլթանին պաշտօնեան, եւ մեզի կը պատմէր թէ ինք վէր փաշան որ երկու ամիս առաջ Անէի ճամբով Պաղտատ անցած էր, հաւաստած էր թէ մօտ օրէն կ'ազատուինք... թէ այս ուղղութեամբ բարեխօսած է առ որ անկ է...

Այդ երեկոյ Տէր Զօրի կողմէ ձիաւոր մը կուգայ հեւ ի հեւ եւ նամակ մը կ'երկարէ մեր ժանտարմային: Ժանտարմը վրուշին եւ արագօրէն կը հեռանայ, քանի մը խօսք փոխանակելէ եւ խնդալէ յետոյ: Կէս ժամ յետոյ մօտենալով մը կը յայտարարէ թէ վաղուընէ սկսեալ գետին միւս եզերքը պիտի անցնինք եւ պիտի շարունակենք մեր ճամբան ցամաքով:

ՍԱՄՈՒԷԼ ՍԱՀԱԿ

(2) (Շար.)

ռած են խմել մնացած հայութեան ա-բին: Այս օտարներէն կաչառուած որբիկները բացարձակապէս կը շահագործեն դիակ մը, իրենք եղան այս խեղճ մարդուն պատճառը եւ հիմա ալ շնութիւն կ'ընեն: Ի հարկէ յօգուտ գրպանի, յօգուտ կոկորդի: Այն մարդիկը որ ծակ փանթալոն կը հագնէին, այսօր սեւ եւ մաքուր հագուստ հագած որպէս սուգի նշան: Շատերու 10 տարուան աղտոտած գլխարկը փոխուեցաւ: Երբ երկու երեք հոգի իրարու քով կուգան, ձեռքերնին ներմակ թուղթ մը կ'առնեն եւ կը մտնեն տուները, դրամ կը հաւաքեն, դատ տեսնելու համար, բռնուածները եւեկ տրական աթոռը նստեցնելու համար: Միամիտներ շատ կան որոնց կարգին նաեւ ես միամիտս: Չեմ ուրանար որ կուսակցական եղած չեմ, բայց քիչ մը մօտ էի ռամկավարներուն, սակայն, հիմա եթէ էշս ռամկավար ըլլայ, պո՞չը կը կտրեմ եւ կ'ըսեմ... ինծի պէս են 100էն 90ը:

Սիրելի եղբայրս, պէտք է գիտնաս որ հոս շատ Թուրքեր կան, որոնք մեր թաղերը բնաւ չէին գար, մանաւանդ տօն ու կիրակի օրերը, բայց հիմա ռամկավարներու հետ թեւ - թեւի կը պտըտին. ահա թէ ի՞նչ է ցաւս, ի՞նչ է վիշտս— Հայ եւ Թուրք թեւ - թեւի, կամ Հայը Թուրք ըլլալու է կամ Թուրքը Հայ: Բայց վերջինը միշտ նոյնն է, ան բնաւ Հայ չըլլար: Մեր թաղերը կը յիշեցնեն Պոլսոյ փողոցները ուր կը շրջին խաֆիէներ եւ մատնիչներ: Անցեալ օր երբ ճաշի կ'երթայի, տեսնեմ Թ... ամուսին կնիկը Եղսիկ քորոն, (Պ. խմբագիր խնայէ անունները) երկու զոգնոցը կապած ու մէջը կոկան-կոկան քարեր լեցուցած կեցած է փողոցին ծայրը ու բացած է օրհնեալ բերանը, հայհոյանքին հազարը մէկ անէծ: Տեսնեմ կանչեց զիս.

— Տղայ, հըլէ հոս էկօ, սա կէնճիք կոտրուելիքները հիմա սակէ պիտի անցնին (խօսքը բանտարկեալներուն համար է) եւ այս քարերով անոնց պապուն բերանը...

Ես ուզեցի քալել, մէկ ալ կանչեց.

— Տղայ, էկէր դուն ալ անոնցմէ ես նէ ըսէ:

— Չէ, ոտքդ պագնեմ, Եղսիկ քորօ, ես բանի մըն ալ չեմ խառնուիր:

Կրնա՞յի լեզու թրջել մինչեւ մազերուն ծայրը կատղած կնոջ մը: Եւ սկսան ամէն անկիւնէ կիներ ելլել, որոնց մէջ նշմարեցի Կ... եղբօր հարսը, երկար ձող մը բռնած ու բոլորն ալ զինուած քարերով ու փայտերով: Մտածեցի այս այն Կ... եղբայրն է որ իր հարսին ու աղջկան փէշերը մարդ չէր ուզեր տեսներ, իսկ հիմա իր աղջիկը եւ հարսը փողոց իջած որպէս յառաջապահ դէպի կռի՜ւ, դէպի սուրբ գործ... Ի հարկէ Թուրքեր կուգան մեր թաղերը: Հայ աղջիկը փողոց իջած է եւ Թուրքը իր թրքութիւնը պիտի ընէ, ուր որ ալ ըլլայ...

Պզտիկ պատմութիւն մը ինկաւ միտքըս, եւ հասկցայ որ ռամկավարները խելացի են եղած: Երբ փոքր էինք, կը յիշես անշուշտ թոնիրի փառուած հացը կը մերժէինք ուտել: Բայց մեծ մաման գիտե՞ս ինչ կ'ըսէր.

—Այս փառած չոր հացերը կերէք որ քեծ դէլէն (էգ գայլէն) չվախնաք: Կ'ըսէինք,— Գայլը գայլ է, քեծ է, ի՞նչ է, տղան՝ որձը ի՞նչ է:

— Չէ զաւակներս, քեծ դէլը դէլերուն ամէնէն կատղածն է, անոր կոնակին մազերը որ տնկուին, ա՛լ տեսնման չունենար, անոր պոչը որ տաքնայ, մինչեւ զոմերը կուգայ կը մտնէ կ'ուտէ մեր զոմէշներն ու եզները: Կերէք որ պաշտպանուիք:

Ահա թէ ինչո՞ւ կիները իջան փողոց մազերը ցցուած քեծ դէլէն ալ պէթէր: Ահա թէ ի՞նչ խելացի են ռամկավար-անամօթները: Բայց զարմանալի է, Ցոր երանելիին համբերանքը իջած է Դաշնակցութեան վրայ, ո՞վ գիտէ անոնք ինչ կը մտածեն: Բայց ըսեմ, սիրելի եղբայր, որ ամէն բան տանիլ կարելի էր, ինչ կ'ուզեն թող ընեն, թող իրարու միս ուտեն, բայց ցաւալի է ու ցաւալի Թուրքին հետ եղբայրանալ եւ հալածել Հայեր, մատնել Թուրքի նման: Թուրքին բերնին բանը չէր այսքան ազատ մեր շուրջը պտտիլ, բայց այսօ՛ր եւ այս մէկին Հայը բնաւ չի հանդուրժեր:

Հոս այնպէս կը խօսին որ իբր թէ Ֆրանսայի «Դաշնակ Բիւրօն» գոցեր են ու աքսորեր են բոլոր Դաշնակները, որքան ճիշդ է այդ չեմ գիտեր:

Համբոյրներով եղբայրդ՝

ՄԱՆՈՒԿ

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

«Համազգային»ի Փարիզի մասնաճիւղին, պատճէնը գրագէտ Աւետիս Ահարոնեանի տիկնոջը եւ հարազատներուն.

ԽՄԲ.— Փարիզէն ստացանք հետեւեալ նամակը, փետր. 27 թուականով.—

Սիրելի հայրենակիցներ,

Այսօր խոր վշտով ու տխրութեամբ կարդացինք «Հայ տառապանքի երգիչ» մեծանուն ու նուիրական գրագէտ, մեր պաշտելի Ա. Ահարոնեանի յանկարծական հիւանդութեան գոյժը:

Փարիզի Հայոց Մշակութային Միութիւնս իր խորին ցաւակցութեան հետ նաեւ լաւագոյն բարեմաղթութիւններն է առաքում մեծանուն գրագէտին, որ չուտով անցնի հիւանդութեան վտանգը, առողջանայ, որպէսզի մի անգամ եւս հայ խօսքի վարպետը հնչեցնէ իր անուշ ու թանկագին ձայնը ի լուր վշտահար հայութեան՝ այս անհրապոյր ու անմխիթար օրերին:

Խնդրում ենք, եթէ հնարաւոր է, յայտնեցէք թանկագին Ա. Ահարոնեանին մեր սրտագին ցանկութիւնը՝ նրան առողջ տեսնելու:

Փ. Հ. Մ. Մ. վարչութեան նախագահ՝ Անտրէ Տէր Օհանեան

Քարտուղար՝ Սուրէն Յովհաննէսեան

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԷՋ

»»»·«««

ԱՌՆՈՒՎԻԼ.— Առնուվիլ - Սարսէլ-Գոնէսվիլի ընկերներու նախաձեռնութեամբ, փետրուար 18ի տօնակատարութիւնը տեղի ունեցաւ մարտ 11ին, կէսօրէ վերջ: Սրահը լեցուն էր եւ շատերը ոտքի վրայ մնացին:

Օրուան բանախօսն էր ընկ. Ս. Թորոսեան, որ գեղեցիկ ճառով մը բացատրեց մեր ազգային տօներու նշանակութիւնը, յատկապէս կանգ առնելով Ապրիլ 24ի, Մայիս 28ի եւ Փետր. 18ի վրայ: Ընկերոջ նիւթն էր հ[...] պետականութեան գաղափարը, որու ծնունդը, իրականացումը եւ պաշտպանութիւնը շաղկապեց պատմական այդ երեք թուականներուն հետ: Ապա ներկայացնելով Փետր. 18ի ըմբոստութեան իմաստը, յորդորեց չյհատիլ եւ հաւատարիմ մնալ այդ երեք թուականներու աւանդներուն:

Օր. Հռ. Կնեազեանը եւ երիտասարդ Պ. Միքայէլը իրենց գեղեցիկ ձայնով խորապէս յուզեցին ներկաները:

Ապա տեղի ունեցաւ Ս. Բիւրատի «Վարդանանց Պատերազմ»ի ներկայացումը: Բոլոր դերակատարները սիրողներ էին եւ ամիսներու ժրաջան աշխատանքով ու մեծ զոհողութիւններու շնորհիւ կրցան յաջողութեամբ տանիլ խաղը: Մասնակցողներն էին՝ Տիկ. Երանեան, Օր. Օսմանճեան, Պ. Պ. Աս. եւ Վար. Դիլանեաններ, ընկերներ՝ Թ. Նակաշեան, Կ. Երանեան, Օ. Կարապետեան, Կ. Օսմանճեան, Յ. Թոսսալեան, Յ. Պալանցեան, Օ. Վարդանեան եւ Ա. Կնեազեան: Ցուզիչ խաղը եւ գեղեցիկ տարազները խոր տպաւորութիւն ձգեցին ներկաներուն վրայ:

Ժամը 7 էր, երբ բուռն ծափերու տակ կոմիտէի ներկայացուցիչը քանի մը խրախուսիչ խօսքերով փակեց հանդէսը:

Ներկայ մը

Յ. Գ.—«Վարդան» կոմիտէն պարտք կը համարի իր խորին շնորհակալութիւնները յայտնել բոլոր անոնց որ իրենց աջակցութիւնը բերին հանդէսին:

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

«ՄԻԱՑԵԱԼ» ՁԱԽԵՇՏԸ

»»»·«««

ԼԻՈՆ, 10 մարտ.— Գրենք, քանի մը տող ալ գրենք այս խիստ հետաքրքրաշարժ զաւեշտի մասին: Անցեալ թղթակցութեանս մէջ մոռցած էի յիշել թէ «միացեալ»ը «արտակարգ» ժողով մը գումարելով վտարած էր «հակադաշնակ կոմիտէ»ն: Երեւան եկաւ որ «հակադաշնակ» կոմիտէին անդամները ուրիշ մարդիկ չեն, եթէ ոչ համայնավար Հօկի անդամները: Վերջիններս զայրացած իրենց դէմ եղած այս «պուրժուա - կապիտալիստական» արշաւանքէն, որոշեցին առանձին «բողոքի միթինկ» մը սարքել միւսներէն մէկ օր առաջ: «Միացեալ»ի «բողոքի միթինկը» պիտի գումարուէր շաբաթ (10 մարտ) օր, իսկ «հակադաշնակ»ները գումարեցին ուրբաթ երեկոյ միեւնոյն սրահին մէջ (Էմիլ Զոլա):

Հօկ - համայնավար միթինկը տեղի ունեցաւ ուրբաթ երեկոյ, ճիշդ ու ճիշդ 43 հոգիի ներկայութեամբ: Քանի մը փախուկներ, իրենց հին երգը կրկնեցին.— «Քանդենք», «խորտակենք», «փշրենք», «ջախջախենք»: Եւ պոռոտ խօսքի փամփուշտներով խորտակեցի՜ն «Դաշնակցութեան բերդը»:

Երկրորդ «միացեալ»ին միթինկը տեղի ունեցաւ շաբաթ երեկոյ: Ներկայ էին, ես ըսեմ 150 հոգի, դուք ըսէք հարիւր: Եւ այս հակառակ անոր որ սաստիկ մեծութեամբ եւ գոյնզգոյն նկարներով յայտարարութիւններ կը ցրուէին շաբաթներէ ի վեր, արտակարգ փութկոտութեամբ:

Հնչակեան կազմակերպիչները իրենց չրթունքները ծամելով, սրահին պարապ աթոռներուն եղերքն ի վար պտոյտներ կը կատարէին, աչքերը դուռին գամած:

Հասա՜ւ հանդէսին բացման ժամը: Հաստափոր «նախագահ»ը կը սկսի իր «բացման խօսքը» պաղ, թանապուրի պէս հայերէնով մը: Իմաստը այն կ'ըլլայ թէ պէտք է միացեալ ճակատով խորտակել Դաշնակցութիւնը: Կը խօսի ռամկավարներու ներկայացուցիչը, մեր աշուղ Ղարիպը: Կը խօսի աջէն ու ձախէն, մինչեւ որ, երիտասարդ մը, ոտքի կը կանգնի եւ կը պոռայ.— Է՛է, պարոն, կարճ կապէ, մենք քու մասալներդ լսելու չենք եկած...

Հնչակները Լիոն մարդ չունենալով, Վիէնէն բերած էին ներկայացուցիչ մը: Խոստովանինք որ, այս պարոնը բաւական լաւ լեզու գործածեց: Հայրենակցականներու ներկայացուցիչներէն շատերը կը բացակայէին, անշուշտ օդը խոնաւ ըլլալով... Խօսեցան մէկ երկու հոգի, որոնց մէջէն աչքի կը զարնէր Խարբերդի Երիտ. Միութեան ռամկավար ներկայացուցիչը, որ իր խօսքերով բոլորին ծիծաղը շարժեց:

Ու միթինկը հրելով հրմշտկելով, կարգը եկաւ բուն բանախօսին: «Ուխտակից»ը խօսեցաւ սարքուած միթինկին բոլորովին հակառակ բովանդակութեամբ: Հնչակեան - ռամկավար սկսան իրարու երես նայիլ ծուռ-ծուռ:

«Մենք ձեզի չըսի՞նք որ այս մարդը չբերէք»:

— Էհ, հայրենակից է, յետոյ, ուխտակից է, Դաշնակցականներուն հակառակ է ըսելով բերինք:

Բանաձեւերն ու մաղթանքները թող իրենց մնան: Այսքանը «Յառաջ»ին, մնացեալը՝ «Մեղու»ին:

Արթուն Պահակ

Յ. Գ. Կ'իմանամ թէ ռամկավար եւ «Զանգ»եան հնչակները գոհ չմնալով այս միթինկէն, պիտի սարքեն 3րդ միթինկ մը, իրենց ուզած ձեւով հայհոյելու համար Դաշնակցութեան: Յաջողութիւն:

ԽՄԲ.— Ուրիշ հայրենակից մըն ալ — չէզոք — նկարագրելով մարտ 10ի ժողովը, կը գրէ.—

Իրենց յայտարարութեան համաձայն 12 կազմակերպութիւններ պիտի մասնակցէին: Հապա ո՞ւր էր Բալուի Հայր. Միութեան ներկայացուցիչը, ո՞ւր էր Սեբաստիոյ ներկայացուցիչը, ո՞ւր էին բոլոր այն հայրենակցական Միութիւնները որոնց անունները շարեր էին յայտարարութեան տակ: Մենք միայն Նալլուխանցիներու ներկայացուցիչը տեսանք:

Միթինկը վերջացաւ ժամը 12ին թութակի պէս գոց եղած բանաձեւով մը, որ կ'ըսէ թէ Լիոնի «միացեալ ճակատ»ի վարչութիւնը պիտի դիմէ ֆրանսական արդարադատութեան, ձեռք բերելու համար Դաշնակ կուսակցութեան լուծումը եւ անոր ղեկավարներու անմիջական արտաքսումը այս երկրէն: Ուրեմն, գոչենք բարձրաձայն եւ միաբերան.— Կեցցէ «միացեալ ճակատ»ը որ չի գիտեր թէ ինչ կ'ընէ եւ ի՞նչ պիտի ընէ...

Սարգիս Կարապետեան

ՄԱՄՈՒԼ

Գործի զինադուլ

Պէյրութի «Ազդակ»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (7 մարտ).

—«Կարելի չէ վիճիլ եւ դէմ դիմաց խօսիլ մեր կարգ մը թերթերուն հետ, որոնք ամէնէն լուրջ հարցերուն մէջ անգամ սուտ - խենթ կը ձեւանան եւ քննադատութիւնը կը շփոթեն հայհոյութեան եւ զրպարտութեան հետ: Տարրական անձնական ու կուսակցական գձուձ հաշիւներէ եւ կիրքերէ, ամէն առթիւ կ'աղմկեն ու կը խանգարեն ոչ միայն վնասելով գաղութներու ներքին համերաշխութիւնն ու խաղաղութիւնը, այլեւ իրենց անմիտ վիվլուկներով յաճախ կը նսեմացնեն մեր ազգային արժանապատուութիւնը:

Այդ թերթերէն ոմանք իրենց ատելութեան մէջ այնքան կուրացած են եւ ծայրայեղութեանց առաջնորդուած, որ կը յիշեցնեն ծէօն Թուրքերու մամուլը՝ «Թէրճիմանն» ու «Թասֆիրի էֆքեար»ը, կամ Քէմալական «Վագըթ»ն ու «Միլլիէթ»ը: Հայ ժողովուրդի ընդհանուր շահերով ու բարօրութիւնով հետաքրքրուող ոչ մէկ շինիչ գրութեան կը հանդիպիք անոնց սիւնակներուն մէջ: Լրագրական պարկեշտութեան ամենատարրական հիմունքներն անգամ ոտնակոխած, անոնք իրենց գաղափարական հակառակորդներուն դէմ չեն վարանիր ամենազզուելի մեղադրանքներն անգամ ուղղելէ: Հարիւր խմբագրականներէն հազիւ մէկը նուիրուած կ'ըլլայ հայ ժողովուրդի ընդհանուր շահերուն եւ կեանքին: Մնացածները՝ կռիւ, պայքար, ամբաստանութիւն, մատնութիւն եւ զրպարտութիւն: Հակառակորդ թերթի մը մէջ երեւցած անկեղծ թելադրութիւն մը կամ առաջարկ մը անգամ կը մեկնուի չարամտութեամբ եւ ամէն միջոցի կը դիմուի ձախողեցնելու համար զանոնք: Ուէ փորձ համագործակցութեան եւ իրերահասկացողութեան կը հանդիպի անոնց ընդդիմութեան եւ սխալ մեկնութեանց:

Ճիշդ յար եւ նման քէմալական թերթերուն, այն տարբերութեամբ միայն՝ որ առաջինները կը հրատարակուին լատինական տառերով ու թուրքերէն լեզուով եւ կ'աշխատին մեր դէմ գրգռել տեղացիները — եթէ կրնան ամբողջ աշխարհը — բոլորին առջեւ ցոյց տալով մեզ խանգարիչ, կասկածելի եւ անհաւատարիմ տարր մը: Իսկ հայ լեզուով եւ հայերէն տառերով հրատարակուող կարգ մը թերթեր՝ լրացնելու համար թուրք թերթերու պակասը, նուիրուած են քանդելու նաեւ մեր ներքին ճակատը՝ ամէն տեղ սերմանելով թշնամութիւն եւ ատելութիւն: Իրրեւ մարդ թէ իրրեւ հանրային գործիչ անոնց ղեկավարներուն պատկերը ունենալու համար բաւական է հետեւիլ վերջին մէկ երկու ամսուան հրատարակութեանց: Պիտի գտնէք միայն կիրք, հայհոյութիւն, մատնութիւն եւ զրպարտութիւն: Մէկ կողմէ կը խորացնեն թշնամութիւններն ու հակառակութիւնները զանազան հատուածներու մէջ, միւս կողմէ կը պատրաստեն նոր ատելութիւններ եւ կը ստեղծեն անհասկացողութիւններ:

Եւ անվարան պէտք է ըսել որ գաղութներու մէջ պատահած բոլոր տըգեղ դէպքերու եւ վէճերու պատասխանատուները թերթերն են, որոնք այնքան կուրօրէն մխրճուած են աղտոտ պայքարի մէջ:

Վերջերս Ցունաստանի մէջ, զօրավար Թորգոմի խմբագրութեամբ հրատարակուած «Լ'Արմէնի» թերթը կոչ մը կ'ուղղէ հայ մամուլին:

«Լ'Արմէնի» սրտցաւ բացատրութիւններէ վերջ, յանուն նախկին պատերազմիկներու միութեան, որուն օրկանն է ինք, կը դատապարտէ ու պախարակէ մամուլի այդ հակազգային պայքարը, կ'առաջարկէ մէկ տարուան համար զինադուլ հռչակել եւ այդ ժամանակամիջոցին հասկացողութեան եզր մը գտնել՝ ճշդելու համար գաղութներու ազգային ընդհանուր ուղղութիւնը:

Աւելի քան անհրաժեշտ է «Լ'Արմէնի»ի առաջարկած զինադուլը, առանց որու ոչ մէկ հասկացողութիւն կարելի պիտի ըլլայ գաղութներու մէջ: Որովհետեւ, ինչպէս յիշեցինք, մամուլի մէջ երեւցած անխոհուրդ գրութիւններ ոչ միայն անկարելի կը դարձնեն հասկացողութիւնը, այլ աւելի կը հրահրեն կիրքերը եւ թշնամութիւն կը սերմանեն: Մամուլի գլխաւոր պարտականութիւնը պէտք է ըլլայ ազգային գերագոյն շահերու պաշտպանութիւնը եւ ոչ թէ պառակտում ու ատելութիւն սերմանել ժողովուրդի խաւերուն մէջ, ինչպէս կ'ընէ դժբախտաբար մեր մամուլին մէկ մասը»:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՐԱԲԿԻՐ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅ ԳԻՒՂԵՐԸ (պատմական - ազգագրական համառօտ տեսութիւն): Պատրաստեց՝ Ս. Ա. Բախտիկեան: Տպ. «Վահագն», Պէյրութ: 1934: Գին 10 ֆրանք: Հասցէ.— Sarkis Pakhdikian, B.P. 589, Beyrouth (Liban).

Mlle MARIETTE PALLU

եւ

ԱԼԵՔՍԱՆ ՕՀԱՆՆԱՆ

ամուսնացած

Փարիզ, 8 մարտ 1934

ՎԻՃԱԿԱԽԱՂ «ՅԱՌԱՋ»Ի

(ԱԶԳ. ՊԱՐԴԵՒԱԽԱՂԻ

ՅՐԴ

ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ)

15 ՄԱՐՏ 1934 - ԿՏՐՕՆ ԹԻՒ 32

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»ը

ՄԱՆՐԱՎԷՊ

Դիողինէս օր մը տան մը դուռին վրայ կը կարդայ հետեւեալ յայտարարութիւնը.—

— «Թող ոչ մէկ գէշ մարդ չանցնի այս դուռին սեմէն»:

— Ուրեմն, տան տէրը ուրկէ՞ ներս կը մտնէ, կը հարցնէ յոյն փիլիսոփան:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ՌԱՍՓՈՒԹԻՆ ԵՒ ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ ԵՈՒՍՈՒՓՈՎ

«ԻՆՉՊԷՍ ՍՊԱՆՆԵՑԻ ՌԱՍՓՈՒԹԻՆԸ»

— oo —

— Հաւատացի՞ք որ մեռած էր: — Այո՛:

— «Ձեմ կրնար ըսել թէ ինչու, բայց յանկարծ բռնեցի անոր երկու թեւերէն եւ ուժգնօրէն թօթուեցի զայն», կը գրէք: — Այո՛:

— Ռասփութին աչքերը բացաւ: — Այո՛:

— «Արիւնս սառեցաւ. քարացած մնացի, օգնութիւն պիտի աղաղակէի, բայց չկրցայ շարժիլ. ձայն չկրցայ հանել. սարսափահար գամուեցայ կեցած տեղս»: — Այո՛:

— Կը գրէք դարձեալ.

«Անհաւատալին պատահեցաւ. կատաղի շարժումով մը Ռասփութին ոտքի ելաւ, սարսափեցայ, իր կծկուած մատները հրաշէկ երկաթի մը պէս ուսերուս վրայ նետեց. ուզեց խեղդել զիս, աչքերը չիլ, բերանը փրփուրով լեցուն, խռպոտ մրմունջով մը անունս արտասանեց... Աշխատեցայ ազատիլ իր պողպատէ ճիրաններէն ու կատաղի չափազանց ուժով էին. կատարուեցաւ սարսափելի կռիւ մը սկսանք: Այս մահամերձ, գիտակցութիւնը կորսնցուցած եւ գնդակահար մարդը որ ոտքի ելած էր վերջին լուծելու համար, այնպիսի զարհուրանք մը ըրաւ եւ տեղծեց մէջս որուն տպաւորութիւնը չեմ կրցած մոռնալ մինչեւ այսօր»: — Այո՛, հաստատեց իշխանը:

— «Վեր վազեցի Պուրիշկեվիչը օգնութեան կանչելու. «Շո՛ւտ, շո՛ւտ ըրէ, ատրճանակը, ողջ է դեռ», պոռացի»: — Այո՛:

— «Այդ վայրկեանին ետեւս աղմուկ մը լսեցի. հասկցայ թէ Ռասփութինն էր. աշխատանոցս գացի. կարծր զաւազան մը ունէի այնտեղ... Ռասփութին չորս ոտքի վրայ սանդուղներէն վեր կը բարձրանար՝ վիրաւոր գազանի մը պէս մռնչելով... Ծիրտ մըն ալ ըրաւ, դուռին մօտեցաւ որուն կղպուած ըլլալուն վստահ էի... զաւազանը ձեռքս սպասեցի սանդուղին վրայ՝ միս մինակս... բայց դուռը բացուեցաւ եւ Ռասփութին անյայտացաւ մութին մէջ»:

— Ուրեմն զաւազանը ձեր ձեռքին մէջ ունենալով հանդերձ չզարկի՞ք:— Ո՛չ:

— Յետոյ Պուրիշկեւիչ անոր ետեւէն վազեց: — Այո՛:

— Չորս անգամ կրակեց: — Այո՛:

— Միայն երկու գնդակները հանդիպեցան Ռասփութինին: — Այո՛:

— «Ռասփութին գլորեցաւ», կը գրէք ձեր գրքին մէջ. ուրեմն կը վազէ՞ր: — Այո՛:

— Գլորեցաւ ձիւնակոյտի մը քով, Պուրիշկեւիչ անոր մօտը վազեց. քանի մը րոպէ կեցաւ եւ կարծելով թէ ամէն ինչ վերջացած է եւ Ռասփութինը մեռած է, ետ եկաւ: — Այո՛:

— Յետոյ ծառաները դիակը բերին տուն: — Այո՛:

— Ոստիկանները եկան եւ հարցուցին գնդակահարումին մասին:— Այո՛:

— Պուրիշկեւիչ դուրս ելաւ բժշկին հետ եւ ըսաւ — «Ռասփութինն էր ան, մարդ մը որ կը դաւաճանէր կայսեր, հայրենիքին եւ ճակատը գտնուող զինուորին դէմ»: — Այո՛:

— Երբ ձեր ծառան յայտնեց թէ դիակը բերուած էր սանդուղին մօտ, դուրս ելաք ձեր աշխատանոցէն՝ միասին առնելով զաւազանը: — Այո՛:

— Դարձեալ ձեր գրքէն.

«Առատ արիւն կը հոսէր իր վէրքերէն, աչքերս փակեցի... ուզեցի հեռանալ այդ զարհուրելի տեսարանէն առջեւէն բայց անդիմադրելի բան մը կեցուց զիս... գլուխս կը պայթէր... կատաղութենէս ինքզինքս կ'ուտէի... խոյացայ դիակին վրայ եւ սկսայ զաւազանովս հարուածել... հարուածեցի մոլեգնութեամբ... Այդ վայրկեանին ոչ աստուածային, ոչ ալ մարդկային օրէնք կար ինծի համար»:

— Ուրեմն այն ատենեան ջղայնացած էիք որ սկսաք ծեծել այդ մեռած մարդը: — Մեռած չէր տակաւին, պատասխանեց իշխանը:

— Ի՞նչ ըսել կ'ուզէք երբ կը գրէք. — «Խոյացայ դիակին վրայ եւ զաւազանովս հարուածեցի — խոյացայ եւ հարուածեցի, որովհետեւ տեսայ որ դեռ կը շարժէր»:

— Յետոյ մարեցաք: — Այո՛:

— Մեծ Դուքսը, Սուխօթինն ու բժիշկը վերադարձան ինքնաշարժով: — Այո՛:

— Դիակը փաթթեցին, դրին կառքին մէջ եւ կամուրջին վրայէն գետը նետեցին: — Այո՛:

— Այդ գործողութեան հետ դուք որ եւ է կապ չունիք քանի որ մարած էիք: — Որ եւ է կապ չունէի:

X

Ընկերութեան փաստաբանը կարգ մը հարցումներ եւս ըրաւ իշխանին, բաղդատելու համար դէպքերն ու անցքերը այնպէս ինչպէս որ եղած են իրականին մէջ եւ այնպէս ինչպէս ցոյց տրուած են անոնք շարժանկարին վրայ:

Ի նպաստ իշխանին եւ իշխանուհիին վկայութիւններ տուին զօրավար Հէնպըրի Ուիլերմս, ծովակալ Սըր Օպրի Սմիթ ինչպէս նաեւ իշխանուհիին եղբայրը՝ իշխան Նիքիթա: Բոլորն ալ պնդեցին թէ ժապաւէնին Չիկօտէվը իշխան Եուսուփովն էր, իսկ Նաթաշան՝ իշխանուհի Եուսուփովը:

X

Սըր Ուիլերմ Ճաուիթ աւարտեց իր հարցաքննութիւնները եւ սկսաւ խօսիլ իր պաշտպանողականը, երկարապատում ճառ մը որուն ամբողջութիւնը կարելի չէ տալ այս սիւնակներուն մէջ: Եզրակացուց թէ շարժանկարին մէջ երեւցող տիպարները երեւակայական են եւ առնչութիւն չունին իշխան եւ իշխանուհի Եուսուփովներուն հետ: Իշխանուհիին պատիւը որ եւ է կերպով արատաւորուած չէ, աւելցուց ան:

Շարժանկարի ընկերութեան ի նըպաստ վկայութիւն տուաւ սըր Պէրնըրտ Փէրիս՝ Լոնտոնի համալսարանին ռուսական գրականութեան եւ պատմութեան յայտնի դասախօսը, յայտնելով թէ ժապաւէնին իշխանուհին աւելի նման է տիկին Վիրուպօվային որ մտերիմ ծանօթն էր ռուս արքունիքին:

Թեր ու դէմ վկայութիւններ տուին նաեւ կարգ մը ուրիշ անձեր:

Ամէնէն ուշագրաւ վկայութիւնը տըւաւ անգլիացի հարիւրապետ Լօքըր - Լէմբըն որ անդամ է խորհրդարանին եւ երկար ժամանակ գտնուած է Ռուսաստան, զանազան պաշտօններով:

— Փէթրօկրատ վերադարձայ, ըսաւ ան, յեղափոխութեան սկիզբը: Տեսակցութիւն ունեցայ ցարին հետ եւ ծառայեցի Մեծ Դուքս Նիքոլայի հրամանին տակ: Խորհեցանք ցարը ազատելու միջոցներուն մասին: Ծանօթացայ Պուրիշկեվիչին հետ: Անիկա ինծի առաջարկեց որ Ռասփութինը սպաննեմ:

Թարգմ. Ժ. Մ.

(7) (Շար.)

— « Ցուցատաշն իր յարաբերութիւնները դադրեցուց Պուլկարիոյ հետ, Սերպիա գոցեց իր սահմանները, իսկ Ռումանիոյ հետ նոյն վիճակին մէջ կը մնան վիճելի խնդիրները: Աթէնքի կուսակցապետներու ժողովին մէջ Մաքսիմոսի բրած յայտարարութիւնները կը ցուցնեն այն զգացումները զորս հարեւանները կը սնուցանեն Պուլկարիոյ դէմ: Պուլկարիա անմիջապէս դիմելու է Ազգերու Դաշնակցութեան »:

« Մէր » շեշտելէ յետոյ թէ Իտալիա ուխտ մը կնքելու վրայ է Աւստրիոյ եւ Հունգարիոյ հետ, կ'ըսէ. — « Մուսօլինի այս ձեւով կ'ուզէ փոխադարձ ձեռնարկ մը ընել Պալքանեան ուխտին դէմ: Հեռու չէ այն օրը երբ Պալքանեան ուխտը ստորագրող երկիրները պիտի պատռեն այդ ուխտը եւ զամբիւղ պիտի նետեն »:

Կարգ մը պուլկար թերթեր ալ կը գրեն թէ Եուկօսլաւիոյ եւ Ռումանիոյ թագաւորները Սօֆիա պիտի այցելեն ապրիլին: Կը յուսացուի որ մինչեւ այդ լուծուին վիճելի խնդիրները:

Հայ մը կը սպաննուի Ցուցատաշի մէջ

« Նոր Օր »ի մէջ կը կարդանք (10 մարտ). —

Կը տեղեկանանք թէ Էկիոնի մէջ սպաննուած է Աւետիս Համբարձումեան, 48 — 50 տարեկան, ամուսնացած եւ չորս զաւկի տէր: Սպանութիւնը գործուած է առտուն, զոհին տան առջեւ: Ոճրագործը ձերբակալուած ըլլալու մասին որ եւ է տեղեկութիւն չկայ: Սպանութեան շարժառիթները ալ ծանօթ չեն, թէեւ մասնակի աղբիւրէ մեզի բունեցաւ թէ ոճրագործը եւ զոհը եղած են նախկին բարեկամներ, միանգամայն գաղափարի հակառակորդներ:

Աւետիս Համբարձումեան նախկին Դաշնակցական եղած է:

Նորէն Բասփութինի շարժանկարը

Բասփութինի ծանօթ շարժանկարին դէմ բացուած դատը շահած էր իշխանուհի Եուսուփօվ, 25,000 անգլ. ոսկի հատուցում ստանալով: Շարժանկարի ընկերութիւնը վերաքննութեան դիմեց եւ իրաւունք ստացաւ առկախ ձգելու վճռին գործադրութիւնը, պայմանաւ որ 20,000 ոսկի աւանդ ձգէ եւ մէկ շաբաթէն 5000 ոսկի վճարէ իշխանուհի Եուսուփօվի, մինչեւ վերաքննութեան լրացումը: Այս երկու գումարները ետ պիտի տրուին, եթէ ընկերութիւնը շահի դատը:

Հազար նոր դպրոց Թուրքիոյ մէջ

Թուրք թերթերը կը գրեն թէ կրթական գործավարութիւնը ծրագրած է 1000 նոր դպրոցներ բանալ գիւղերու մէջ: Ստուգուած է որ դպրոցական տարիք ունեցող 1,400,000 տղաք կան, որոնցմէ միայն 540,000 հոգի դպրոց կը յաճախեն: Մինչդեռ հնգամեայ նախակրթարաններէն 22 հազար, եռամեաններէն ալ 51 հազար տղաք ընթացաւարտ եղած են: Ասոր համար նահանգային պիւտճէները անցեալ տարի 12 միլիոն ոսկի ծախսած են:

Այս արդիւնքը գոհացուցիչ չի նկատուիր, եւ բարեփոխման միջոցներ կը խորհուին:

ՀԵԾԵԼԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ «ՎԵՑ ՕՐԸ»

Երեքշաբթի գիշեր, Կրընէլ գտնուող Վէլէտրոմ տ'Իվէրի մէջ 20,000 հոգիի ներկայութեամբ տեղի ունեցաւ հեծելանիւի միջազգային մրցում մը որ կը կոչուի «6 ժուր»: Այս հեծելանիւի մրցումին կը մասնակցին 15 զոյգ զանազան ազգերու պատկանող նշանաւոր հեծելանուորդներ, որոնց մասին առտնին շատ խօսած ենք (հեծելանիւով Ֆրանսայի շրջանը) այս սիւնակներուն մէջ: Մասնակցողները առանց դադար առնելու, վեց օր վեց գիշեր անընդհատ Վէլօտրոմի շրջանը պիտի ընեն: Մասնակցողներուն մէջ են. — Իտալացիներ՝ Կուէռա տի Փաքօ, Լինարի — Փիէմօնթէսի, Պելճիքացիներ՝ Աէրց — Շարլիէր, Պիւս — Տընըէվ, Գերմանացիներ՝ Շթօփէլ — Թիէրպախ: Ֆրանսացիներ՝ Պրօքարտօ — Կիւմբրթիէր (անցեալ տարուան յաղթականները), Փէլիսիէ — Լըռիւք, Րիշարտ Ֆրանսիզ — Ֆօր եւն.:

Ֆրանսական թերթերը կը կարծեն թէ այս տարուան Փարիզի « 6 ժուր »ը պիտի շահի օտարական խումբ մը (ամէն պարագայի Իտալացիներ՝ Կուէռա տի Փաքօ): Արդէն առաջին օրն իսկ Իտալացիները մէկ շրջան յառաջ անցան:

Փարիզի Գրական Ակումբ *վաղը Ուրբաթ իրիկուն, ժամը 8.30ին, 131,* rue Paul Berruel (*Նախկին* rue Cambron, *131*) *Մէթրօ՝* Vaugirard: *Կը խօսի՝ Պ. Ա. Խոնդկարեան: Նիւթ՝* «Ռուս Թրքական վերջի պատերազմի մասին ըստ զօրավար Մասլովսկիի Նոր գրքի»: *Մուտքը ազատ է:*

ՀԱՑԿԵՐՈՅԹ

Պ. ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԽԱՆՃԵԱՆի Պատուոյ Լէգէոնի Սպայութեան աստիճանի բարձրացումը, ի վարձատրութիւն իր գնահատելի ծառայութեանց թէ՛ ֆրանսական վարչութեան եւ թէ՛ ֆրանսական բանակի մէջ մեծապէս ուրախացուցած է իր բարեկամները որոնք կը փափաքին իրենց խնդակցութիւնները յայտնել իրեն՝ ճաշկերոյթի սեղանի մը շուրջը: Հացկերոյթը տեղի կ'ունենայ այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին *Հաճեան* ճաշարանին մէջ, 4, rue Chaussée d'Antin:

ԸՆԿԵՐԱԶԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

կազմակերպուած՝ *Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԼԻՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ*

Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը *8.30*է մինչեւ առաւօտ

14 rue François Garcin *Պ. ՔԷՆՏԻՐԵԱՆԻ ՃԱՇԱՐԱՆԸ*

Ուրախ մթնոլորտ: կը հրաւիրուին Զ. Ռ. Մ.ի բարեկամները:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՊԱՆՉԷՕ - ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» Ենթակոմիտէի հերթական դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին:

ՎԻՆՍԱՆ Ենթակոմիտէի ընկերները կը հրաւիրուին ընկերական ընդհ. ժողովի վաղը Ուրբ. երեկոյ ժամը 9ին ծանօթ հաւաքատեղին: Ստիպողական օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ Ռազմիկ խումբի ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ընկեր Պաւճիկեանի բնակարանին մէջ:

ՓԱՐԻԶԻ Հրազդան, Քրիստափոր եւ Զեփիւռ Սերոբ *միացեալ խումբերու ժողովը յառաջիկայ Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին* 32, Avenue Gobelins*ի սրճարանին վերնայարկը:*

Գաւառ

ՎԻԷՆԻ Կոմիտէն ընկերական ընդհ. արտակարգ ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները այս Շաբաթ գիշեր Խաժակ Ակումբի վարչութեան երեկոյթէն վերջ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը կարեւոր է:

ԻՇԽԱՆ (Մարսէյլ) Ենթակոմիտէն ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 4ին սովորական հաւաքատեղին: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Բացականները նկատի կ'առնուին:

ԸՆԿԵՐԱԶԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՎԱԼԱՆՍԻ «Քրիստափոր» *Ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Կիրակի առաւօտ, ժամը 10ին Պ. Տ. Պագաեանի սրճարանը: Կը դասախօսէ՝ ընկեր Ս. ՊԻԼԼԱԼԵԱՆ (Ռոմանէն):*

Կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած՝ Հ.Յ.Դ. *ՎԻԷՆԻ ԽԱԺԱԿ ԱԿՈՒՄԲԻ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ*

Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8ին ԽԱԺԱԿ Ակումբին մէջ

կը ներկայացուի՝ «*ԱՄԻԱՅԻ ՍԱՓՐԻՉԸ եւ ՏՈՂԸ*»

Մուտք՝ 2 Փրանք:

ՑԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած ԱՐՄԲԿԻՐԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

ԿԻՐԱԿԻ 18 *ՄԱՐՏ ԿԻՐԱԿԻ ԺԱՄԸ* 16էն 24

Salle Hoche*ի մէջ* **9 Avenue Hoche. Paris (8)**

Օրքէսթրը Sandros and bis boys: *Գեղարուեստական ճոխ բաժին մասնակցութեամբ յայտնի արուեստագէտներու: Օր. ՌՕԶԱ ՄԱՔՏՕՆԱԼՏ (Շաթլէի Թատրոնէն)* Ֆանթէզիսթ *պարեր: Օր. ԷՄՄԱ ՄԱՔՏՕՆԱԼՏ (Շաթլէի Թատրոնէն)* ժիթան *պարեր,* էքսանթրիք *պարեր՝* X...*ի կողմէ: Պոքսի ցուցադրութիւն փոքրիկ ՄԱԼՈՒՄԵԱՆ եղբարց կողմէ, եւլն. եւլն.:*

Զանազան *աթրաքսիօն*ներ եւ անակնկալներ ճոխ պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով:

Մուտք այրերու՝ 10 *ֆրանք, կիներու՝* 7.50 *ֆրանք:*

ԲԱՑՄԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Հ. Կ. Հ. ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՇԱՎԻԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին

ՍԱԼ ԲԱԹԷՆԻ ՍՐԱՀԸ, 114, GRAND'RUE, *ՇԱՎԻԼ*

գեղարուեստական բաժին երգ. արտասանութիւն:

կը խօսի՝ **Պ. Ա. ՀԱՆԸՄԵԱՆ**

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ ***ԱՊԱՄԱՑ ԲԺԻՇԿԸ***

Գիներ 3 *եւ* 5 *ֆրանք:*

Առնել Թրասուէյ Թիւ *1* եւ իջնել Անսիէն Մէռի: Շոգեկառք Սէն Լազարէն:

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

Այսօր Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Ֆլօրիա ճաշարանին վերնայարկը

կը դասախօսէ **Պ. ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ**

Նիւթ՝ «Հայ եկեղեցին եւ եկեղեցականներուն դերը մեր պատմութեան մէջ»

(*Բ. դասախօսութիւն.—* մեծ ներսէսէն մինչեւ Գրի գիւտը):

Կը հրաւիրուին անդամներն ու փափաքողները:

ՀԱՅ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ ԵՐԿՐՈՐԴ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԻՐԱԿԻ ԳԻՇԵՐ 18 ՄԱՐՏ 934 ԺԱՄԸ 9ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

SYNDICAT de l'ÉPICERIE FRANÇAISE*ի ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ*

12, rue Renard Métro: Hôtel de Ville

կը ներկայացուի հայ սափրիչ սափրիչուհիներու կողմէ պատրաստուած կանանց մազերու ամենավերջին նորաձեւութիւնները ի ներկայութեան ֆրանսական եւ հայկական մամուլի ներկայացուցիչներու:

ԳՈԹԻՅԵՕՆ ԵՒ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ

ԸՆՏԻՐ ՃԱԶ ԵՒ ՕՐՔԷՍԹՐ 14 ՀՈԳԻԷ ԲԱՂԿԱՑԵԱԼ

ժամը 1ին կը սկսի վիճակահանութիւնը:

ՄՈՒՏՔ 8 *ՖՐԱՆՔ:* *ԱՅՐԵՐՈՒ* 6 *ՖՐԱՆՔ:*

ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆ 1 *ՖՐԱՆՔ:*

Տոմսերը կը ծախուին հայ սափրիչներու քով:

Ներկաներու պիտի բաշխուի օծանելիքներ գեղեցկանալու համար:

Matinée - Soirée Dansante

կազմակերպուած՝ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

ի նպաստ իր օգնութեան մնտուկին

Հովանաւորութեամբ՝ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Կը նախագահէ Պ. ՊՕՂՈՍ ԷՍՄԷՐԵԱՆ

ԿԻՐԱԿԻ, 8 *ԱՊՐԻԼ ԺԱՄԸ* 4էն 12

Salon de l'AÉRO-CLUB DE FRANCE*ի մէջ* 6 rue Galilée (Métro: Boissière)

Orchestre - Attractions — *Անակնկալներ* — Buffet *դիւրամատչելի գիներով*

Bridge*ի սեղաններ:* *ՄՈՒՏՔ՝* 15 *ֆրանք: ՈՒՍԱՆՈՂ՝* 10:

Տէր եւ Տիկին Խաչատուր Աղլաղանեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Սամուէլ Պապիկեան եւ զաւակունք, Պ. Յակոբ Աղլաղանեան, Պ. Յակոբ Պօյաճեան, Այրի Տիկ. Նարդուհի Պօյաճեան (*Սելանիկ*), Տէր եւ Տիկին Խոսրով Աղլաղանեան (Պոլիս), Պ. Պետրոս Աղլաղանեան (*Հայաստան*), Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Աղլաղանեան (Եգիպտոս), Տէր եւ Տիկին Միհրան Աղլաղանեան, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Աղլաղանեան, Տէր եւ Տիկին Սէթ Ասլանեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկ. Սարգիս Թորգոմեան եւ զաւակունք ցաւօք սրտի կը ծանուցանեն մահը իրենց աղջկան, եղբօրաղջկան, քրոջաղջկան, թոռան եւ ազգականին՝

փոքրիկ **ՎԵՐՈՆԻԿ ԱՂԼԱՂԱՆԵԱՆԻ**

որ յետ կարճատեւ հիւանդութեան կնքեց իր մահկանացուն Մարտ *12*ին *9* տարեկան ծաղիկ հասակին մէջ:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ Hôpital des Enfants Malades, Impasse de l'Enfant Jésus. մէթրօ՝ Falguière. այսօր, Հինգշաբթի կէս օրէ վերջ ժամը *1.30*ին: Մարմինը պիտի ամփոփուի Thiers ի գերեզմանատունը:

ԿԱՆԽԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐ

oooo

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԱՒԱՔԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԱԽԱՂԻՆ

ՄԱՍՆԱԿՑԵԼՈՒ ԻՐԱՒՈՒՆՔՈՎ

ՑԱՆԿ ԹԻՒ 19

ԱՖԹ, Աղանան Քէհեաեան:

ՓԱՐԻԶ (20), Խուպիկեան:

ՓԱՐԻԶ (9), Ադամ Պէրպէրեան:

ԺԱՆԹԻՅԻ, Մանուկ Անտոնեան:

ՍԷՆ ԼՈՒ, Երամիա Փամպուքեան:

ՆՈՒԷՐԱՏՈՒՔ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ, Գործ. — 896:

ՄԻԼԱՆ, Գործ. — 37 լիր. 25:

ԼԻՈՆ, Գործ. — 747:

ՆԻՒ ԵՈՐՔ, Գործ. — 10 տոլար:

ԱՖԹ, Ա. Ք. — 35:

ՌՕՄԱՆ, Գործ. Ս. Պ. — 82.50:

ՌԸՆԱԺ, Ա. Թ. — 5:

ՊԱՐՍԷՅԼ, Ե. Փ. — 35:

ՓԱՐԻԶ, (19), Ս. Ե. — 35:

ՄԽՐԱՄՈՆ, Ռ. Սարեան. — 70:

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ՏԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ (76)

"ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ,,

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

Քանի մը բոպէ վերջ ասոս զինուորները քանի մը ձեռք զէնք պարպած էին անոնց ետեւէն, բայց բոլոր փամփուշտները պարապ անցած էին: Որովհետեւ չորս ընկերները բաւական հեռացած էին, եւ, պահուըտելով քարերուն ետին, դիրք բռնած էին: Առեն մը հոն մնալէ, եւ համոզուելէ վերջ որ Ռուսերուն կողմէ չեն հետապնդուիր, իրենց ճամբան շարունակած եւ յաջողած էին նախկին սահմանը անցնիլ: Հոն, մտնելով սահմանային խրճիթի մը մէջ, որոշած էին գիշերը այնտեղ անցնել: Ցուրտին, անօթի, անջուր, առանց անկողնի, մէյ մէկ աթոռի վրայ գիշերումը շատ նեղացուցիչ էր եղած: Յաջորդ առաւօտ չորսը իրարմէ բաժնուած էին: Այդ խրճիթին մէջ մնացած էր միայն պատասխանատու պատուիրակը: Իր հետ էին նաեւ չէթէի մարդոցմէն ոմանք: Ասոնցմէ ամէնէն աւելի գործի կուգար նաւավար Րէճէպը: Այդ օրը, պատասխանատու պատուիրակը մնտուկին մէջ գտնուող ռումբերէն մաս մը զետեղած էր այն խճուղիին վրայ որ Քորայէն դէպի սահմանը կ'երկարէր:

Այս ռումբերը պիտի պայթէին՝ օգտուելով ինքնաշարժերու զոլարձակներէն (ատրխաթէօր):

Այն պահուն, երբ թշնամի ուժերը այդ խճուղիէն պիտի անցնէին ու ռումբերը պիտի պայթէին, անկասկած մեծ կորուստ պիտի ունենային Ռուսերը: Սնտուկները տեղաւորելէ վերջ, նաւավար Րէճէպի պաշտօն տրուած էր զանոնք ճիշդ ատենին պայթեցնել:

Եւ սակայն, ռումբերու սնտուկները խճուղիին վրայ թաղելու միջոցին, կարեւորագոյն բանը մոռցած էին: Այդ այն էր, որ Շթանկէ պէյի գունդը դեռ վերադարձած չէր: Եւ որովհետեւ Քորայէն սահման երկարող ուրիշ ճամբայ չկար, կասկած չկար որ Շթանկէ պէյ անկէ պիտի անցնէր: Միանգամայն հնարաւոր չէր անոր տեղեկացնել ռումբի սնտուկներուն տեղերը: Որովհետեւ, արդէն կէս գիշեր էր: Ո՞ւր կարելի էր գտնել Շթանկէ պէյը որ Ռուսերուն հետ կը կռուէր: Դժուար էր նաեւ նաւավար Րէճէպի հաղորդել որ ռումբերը չպայթեցնէ:

Այս կացութեան առջեւ, պատասխանատու պատուիրակը կը խորհէր իր ընելիքի մասին, ու կը նեղուէր՝ անկարող ըլլալով որ եւ է բան ընել: Ամբողջ գիշերը տքնելէ եւ Րէճէպի գտնուած վայրերը չէթէներ զրկելէ վերջ, յաջողած էր Րէճէպը գտնել եւ հրահանգել որ ռումբերը չպայթեցնէ:

Թէշքիլաթը Մախսուսէի հրամանատարներէն միայն պատասխանատու պատուիրակն էր որ այդ օրը տակաւ մնացած էր: Րիզա պէյն ու Հաֆըզ Սիւլէյման էֆէնտին շատոնց Մուրկուլէն Արհաւի մեկնած էին: Պատասխանատու պատուիրակը առանձին կ'աշխատէր հաւաքել այն զինուորները որոնք տակաւ մնացած էին: Ու մինչեւ այդ գործերուն լրացումը՝ տեղաւորուած էր սահմանամերձ գիւղ մը՝ Լազի մը տանը մէջ: Այդ միջոցին Լազերը գաղթած էին ու բոլոր տուները պարապ թողած: Գաղթողները բոլորն ալ Արհաւի կը հաւաքուէին:

200 հոգի էին այս յառաջապահ ուժերը որոնք կը բաղկանային պատասխանատու պատուիրակին չէթէներուն անդամներէն: Ան, իր այդ ուժերով, երկրորդ գիշերը եւս անցուցած էր լազ գիւղին մէջ: Եւ որովհետեւ Ռուսերը չէին շարունակեր իրենց յառաջխաղացումը, կը յուսացուէր որ գիշերը անդորրութեան մէջ պիտի անցնի: Բայց, կէս գիշերէն յետոյ լսելի եղած էր այնքան ուժեղ հրացանաձգութիւն մը, որ պատասխանատու պատուիրակը արթնցած եւ անկողնէն ցատկած էր: Հրացանի ձայները կուգային սահմանամերձ կէտէ մը՝ ձորի մը մէջէն:

Պատասխանատու պատուիրակը, լսելով հրացանի ձայները, անմիջապէս Արհաւիի հետ հեռախօսած, Րիզա պէյի տեղեկացուցած էր թէ Ռուսերը յանկարծուստ յարձակած էին, եւ, որպէսզի կացութիւնը իրեն համար պարզ ըլլայ, չէթէի անդամներ ու — ղարկած էր աջ ու ձախ: Այդ միջոցին հրացանաձգութիւնը կը շարունակուէր, բայց միշտ միեւնոյն տեղը: Կ'ենթադրուէր, ուրեմն, թէ Ռուսերը չէին կրնար յառաջանալ եւ կը բաւականային իրենց տեղէն լոկ կրակ ընելով, մեզ սարսափեցնելու համար: Հրացանի ձայներ կային, բայց փամփուշտի լոյս չէր տեսնուեր:

Ասոր հետ մէկտեղ, պատասխանատու պատուիրակը սկսած էր աւելի վախնալ հետզհետէ, որովհետեւ ժամերը կը սահէին: Մանաւանդ որ հետախուզելու համար ուղարկուած չէթէի մարդոցմէն ոչ ոք վերադարձած էր: Եւ, սպասումի մէջ, արդէն իսկ կը լուսնար: Որով, պատասխանատու պատուիրակը, իր հետ առնելով քանի մը զինուոր, անձամբ ելած էր քննելու: Գիւղէն քիչ մը հեռանալով, երբ ուղղուած էր դէպի այն ձորը, ուրկէ հրացանի ձայն կուգար, հանդիպած էր բազմաթիւ մարդոց որոնք փախչող բռնուած էին: Ասոնք կամ չէթէներուն եւ կամ սահմանային ուժերուն կը պատկանէին: Պատասխանատու պատուիրակը զանոնք տեսնելով, հարցուցած էր.

— Ո՞ւրկէ կուգաք:

Եւ իր ստացած պատասխանը ամբողջովին լոյս սփռած էր կէս գիշերէն վերջ տեղի ունեցած դէպքերուն վրայ:

Փախչող բռնուած մարդիկը չէթէներէ փախստականներ էին: Կէս գիշերէն յետոյ փախչող կորած էին ձորին մէջ: Կայծիններու հարուածներէն ծնունդ առնող ձայներու արձագանգը այնքան ուժեղ էր որ՝ հրացանի պայթիւն կարծուած էր:

Պատասխանատու պատուիրակը լսելով այս պարագան, չափազանց բարկացած էր թէ անոնց փախչելուն եւ թէ շրջակայքի մարդիկը վախցուցած ըլլալնուն համար: Իրեն հետ կը գտնուէր նաեւ Վէյսէլ չաւուշը: Այս վերջինին հրամայած էր զանոնք բոլորը ձերբակալել: Ձերբակալեալները բանտարկուած էին գիւղին մզկիթը:

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

■■■ LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ■■■

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Այլ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 16 ՄԱՐՏ — VENDREDI 16 Mars 1934

10րդ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2446

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ՊԱԼՔԱՆԵԱՆ ՊԱԼԱՐԸ

— oo —

Պատահակա՞ն երեւոյթ է որ, այնքան սիրալիր հաւաստիքներէ յետոյ, Թուրքերը վերջերս անդադար գնդասեղի հարուածներ կուտան հարեւան Պուլկարիոյ։

Ճիշդ է. առ այժմ թերթերն են որ կը վարեն «ճակատամարտ»ը։ Բայց անոնք ինքնաբերաբա՞ր կը մղեն այդ պայքարը։

Շարաթ չանցնիր որ թրքական լուր մը չհրատարակուի «Պուլկարիոյ Թուրքերուն հարստահարման», Թրակիացիներու ժողովներուն կամ ժողովրդական ցոյցի մը մասին։

Եւ ամէն անգամ ալ, տող ընդ մէջ սպառնալիքներ, առ նուազն «բարեկամական» ազդարարութիւններ կը սպրդին։

Շաբաթներ առաջ, Թուրք մամուլին համար ամբոխավարութեան եւ ներշնչման թանկագին պատեհութիւն մը ընծայեցին Թրակիացիներու համագումարը եւ այդ առթիւ կատարուած ժողովրդական ցոյցերը՝ սահմանին վրայ։

Այժմ Պալքանեան ուխտին ստորագրութիւնը եւ Պուլկարիոյ մեկուսացումն է՝ որ տաք ու պաղ բաներ գրել կուտայ։

Երէկ եւ առջի օր, քաղեր էինք շարք մը ուշագրաւ արտայայտութիւններ, թրքական եւ պուլկարական թերթերէն։

Թուրքերը կը գանգատին իրենց ազգակիցներուն դէմ սարքուած «հալածանք»ներէն։ Միեւնոյն ատեն, կը զարմանա՞ն որ Պուլկարիան «չէ հրաժարած իր երազներէն»։

Պուլկարական թերթերը, համակերպելով հանդերձ օրուան պահանջներուն, կը հերքեն հալածանքները, եւ կը բողոքեն դաշնագիրներու անարդարութեան դէմ։

Թուրքերը մազ կը փնտռեն հաւկիթին մէջ, տրտնջալով թէ Սոֆիայի մէջ Կ. Պոլիսը կ'անուանեն ոչ թէ «Իսթանպուլ», այլ «Ցարիկրատ»։

Պուլկարական ամէնէն լուրջ թերթն ալ կ'ըմբոստանայ «բարեկամ» Թուրքիոյ մեծամտութեան դէմ, ուղղակի կամ անուղղակի յիշեցնելով Պուլկարիոյ պահանջները։

—« Մենք ալ իտէալներ ունինք։ Պատմութիւնը ճշդած է մեր իտէալները, որոնք մեզ կը մղեն դէպի Սթրումայի եւ Մարիցայի հովիտները, ինչպէս եւ դէպի Եգէական։ Այդ իտէալները թոյլ չտուին որ պուլկար ազգը մասնակցի պալքանեան ուխտին։ Դարձեալ այդ իտէալները ամէնէն լաւ պահակը պիտի ըլլան պուլկար ազգին համար» : (*Նէզավիսիմոսթ*) :

— «Հեռու չէ այն օրը երբ պալքանեան ուխտը ստորագրող պետութիւնները պիտի պատռեն այդ ուխտը եւ զամբիւղ պիտի նետեն» : (*Միր*) :

Անշուշտ պուլկարական թերթերն ալ իրենք իրենց գլխուն չէ որ կ'արծարծեն այս խնդիրները, իրենց համար այնքան տաժանելի շրջանի մը մէջ։

Ջախջախուած եւ չղթայակապ, Սոֆիան կ'ուզէ անկարելին փորձել, ոչ թէ պատերազմ սարքելու, այլ նուազագոյն գոհացումն ստանալու համար։

Իր պահանջներէն մէկն է ելք դէպի Եգէական։ Բան մը որ նախատեսուած էր նոյն իսկ պարտութեան դաշնագրով, եւ որ սակայն մնաց մեռեալ տառ։

Եւ ահա պալքանեան ուխտը՝ նորանոր կաշկանդումներով։ Մանաւանդ պատերազմէն յետոյ հաստատուած սահմաններու փոխադարձ երաշխաւորութեամբ։ (Սոֆիայի մէջ կը կասկածին թէ ուխտը կը պարունակէ գաղտնի տրամադրութիւններ ալ, եւ կը պահանջեն որ Ազգերու Դաշնակցութիւնը բացատրութիւն պահանջէ) :

Արդ, ուխտէն դժգոհ է նաեւ Իտալիան, որ տարիներով ծրագիրներ որոճաց, նախկին Աւստրիա – Հունգարիոյ դերը կատարելու համար Պալքաններուն մէջ, բայց մնաց կէս ճամբան։ Գոնէ առ այժմ։

Ինչ որ, ճիշդ այս միջոցին, կը կատարուի Հռոմի մէջ, մասնակցութեամբ Աւստրիոյ եւ Հունգարիոյ վարչապետներուն, մէկ արտայայտութիւնն է իտալական դժգոհութեան եւ փորձ մը՝ նժարը այս կամ այն կողմ դարձնելու։

Միւս կողմէ, Սոֆիան դառնապէս խոցոտուած ըլլալով հանդերձ, ամէն միջոց կը փորձէ, լեզու գտնելու համար հարեւան Սերպիոյ հետ, որ դարձաւ Եուկոսլավիա։

Հանգուցեալ Սթամպուլիսքին, գիւղացի կուսակցութեան վարչապետը, շատոնց խորհած էր այս մասին, նոյն իսկ ընդունելով երկու երկիրներուն միացումը։

Այսօր ալ շատ են այդ ծրագրին կուսակիցները։

Բայց, ինչպէս Աւստրիոյ եւ Գերմանիոյ միացման հարցին մէջ, այստեղ եւս կողմերը ազատ չեն իրենց կամքին համաձայն շարժելու։

Ամէնէն առաջ, դրացիները թոյլ չպիտի տան։ Իսկ դրացիները իրենց կռնակին ունին օրուան հզօրները, այս կամ այն ուղղութեամբ շարժելու համար։

Ո՛ր տեսակէտէն ալ քննենք խնդիրը, մէկ է եզրակացութիւնը, — Պալքանները այսօր ալ կը տառապին այն պալարէն, որ յանդեցաւ աշխարհատարած փոթորիկի մը, առանց հիմնապէս լուծելու խնդիրները։

Եւ որովհետեւ Պուլկարիոյ դատը ամէն բանէ առաջ հողային հատուցման խնդիր է, ի՞նչպէս կրնար հանդիստ մնալ, օրինակ, «բարեկամ» Թուրքիան։

Նոր փոթորիկի մը պահուն, աւելի հաւանական է որ էտիրնէն կորսուի, քան թէ Տոպրուճան (Ռումանիա) :

Մանաւանդ եթէ իրականանայ Պուլկարիոյ եւ Եուկոսլավիոյ մերձեցումը, առայ մը եւս իջած պիտի ըլլայ քէմալականութեան գլխուն։

Բայց, չտարուինք ենթադրութիւններով։

Կը բաւէ գիտնալ թէ կը գտնուինք անստուգութեան, խմորումներու եւ բազմաձեւ մարզանքներու շրջանի մը մէջ։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՈՒՐԻՇ ՆԱԽԱՐԱՐՆԵ՞Ր ԱԼ ՕԳՆԱԾ ԷԻՆ

ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ՏԵՍՉՈՒԹԵԱՆ ՊԱՇՏՕՆԵԱՆԵՐՈՒՆ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Սթավիսքիի գործին խորհրդարանական քննիչ յանձնաժողովը կը շարունակէ լսել շարք - շարք վկայութիւններ, լուսաբանելու համար ամբողջ դայթակղութիւնը։

Առջի օր լսուեցան Ապահովութեան Տեսչութեան կարգ մը պաշտօնեաներ, ստուգելու համար թէ Սթավիսքիի ինչպէս կրցած էր նոր արտօնագիր ստանալ, խաղարաններէն (Կազինօ) վտարուելէ յետոյ։ Գաղտնի ոստիկան Միթէլհօզէր պատմեց թէ ինք մերժած էր արտօնութիւն տալ, բայց Տիպարի՝ « Լա Վոլոնթէ »ի տնօրէնը եւ Սթավիսքիի մտերիմը իր գլխուն վրայէն գնաց ներքին նախարար Մահիէօյի եւ Ապահովութեան տեսուչ Ժիլլիէնի։ Այս երկուքը պատուիրեցին իրեն տեղեկագիր մը կազմել, նոր արտօնագիր տալով Սթավիսքիի։ Ինք գրաւոր հրաման պահանջեց։ Յետոյ, մէկ ամիս վերջը, երբ Շոթանը ներքին նախարար եղաւ եւ Թոմէն ալ ապահովութեան տեսուչ, Մահիէօ ձգած էր տեղեկագիր մը որով կը յայտնէր թէ համաձայն է արտօնագիր տալու Սթավիսքիի։ Միթէլհօզէր խնդրեց Շոթանէն մերժել արտօնագիրը, բայց նախարարը պատասխանեց թէ ինք նախորդ դահլիճէն ձգուած կտակի մը համաձայն կը նկատէ արտօնագիրը եւ չուզեր դրժել։ Երբ քննիչները հարցուցին թէ ի՞նչէն գիտէր որ Շոթան այդպէս ըսած է, Միթէլհօզէր պատասխանեց,— «Պ. Թոմէի բերնով »։

Գաղտնի ոստիկանը պատմեց նաեւ թէ իր պաշտօնեաներէն Մոնթապոէ որ ճաշած էր Սթավիսքիի հետ, անոր մասին տեղեկագիր մը կազմած ատեն, երկու տարուան միջոցին ստիճանի այնքան բարձրացում ունեցաւ որքան չպիտի ունենար ուրիշ մէկը՝ տարիներու ընթացքին։

Միւս վկաներն ալ հետաքրքրական տեղեկութիւններ հաղորդեցին, յիշելով շատ մը երեւելիներու անունները։

Միեւնոյն ատեն կը շարունակուին ոստիկանական եւ դատական քննութիւնները։ Առջի օր խուզարկութիւն մը կատարուեցաւ Սթավիսքիի բարեկամուհիներէն Տիկին Ռողանժի տունը, եւ գոհարեղէններ ու փաստաթուղթեր բռնուեցան։ Քննութիւններ կատարուեցան նաեւ Ժընեւի մէջ, այն կասկածով թէ խաչագողը գոհարեղէններ եւ փաստաթուղթեր պահած է դրամատան մը մէջ։

Ոստիկանութիւնը նոր չէքեր գտաւ դրամատան մը մէջ, քանի մը միլիոն ֆրանք արժէքով։ Քօէտի Լիոնէն ալ իր կարգին 187 չէքեր յանձնեց, որոնք քաշուած էին Սթավիսքիի գործակալին՝ փաստաբան Կիպու - Ռիպոյի կողմէ եւ կը ներկայացնէին 350,000 ֆրանքի գումար մը։

Ապահովութեան Տեսչութիւնը հարցաքննութեան կանչեց կարգ մը գոհավաճառներ, որոնք յարաբերութիւն ունեցած են Սթավիսքիի հետ։

Բանտարկուած ամբաստանեալներէն Տարիուս, որ հրատարակիչն է շաբաթաթերթի մը, խնդրեց հարցաքննութեան կանչել զինքը։ Կ'ըսուի թէ դղրդալից յայտնութիւններ պիտի ընէ։

Արդէն իսկ պատրաստութիւններ կը տեսնուին բոլոր դատերը Փարիզ փոխադրելու համար։

«Թագաւորին քուշակը աւելցնենք»

■■■■■■■■■

«ՈՉ, ԿՐՃԱՏԵՆՔ, ՈՐՈՎՀԵՏԵՒ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ ԱՆՕԹԻ Է»

Մարտ 14ին բուռն տեսարաններ պարզուեցան Պելժիոյ երեսփ. ժողովին մէջ, Լէոփոլտ Թագաւորին Թոշակի յաւելման առթիւ։ Ընկերվարականները՝ գլխաւորութեամբ Վանտէրվէլտի, համայնավարները եւ մէկ ալ ազատական հակառակեցան բանաձեւի մը, որ կ'առաջարկէր 2,500,000 ֆրանք աւելցնել Թագաւորին Թոշակը, իսկ 2,000,000 ֆրանք կենսաթոշակ յատկացնել այրի Թագուհի Էլիզապէթի։ (Թագաւորին տարեթոշակն է 9,000,000 ֆրանք) : Վիճաբանութիւնները այնքան տաքցան որ քիչ մնաց կռփամարտի պիտի յանգէին։ Անլուր հայհոյանքներ կը տեղային երկու կողմէն ալ։ Համայնավար կուսակցապետը անպատշաճ համարեց Թագաւորի Թոշակին յաւելումը, համատարած Թշուառութեան այս օրերուն։ « Առաջարկուած 4,500,000 ֆրանք յաւելումին դէմ մենք ունինք 4,500,000 «ոչ » : Էլիզապէթ Թագուհին միլիոնատէրի մը այրին է եւ կենսաթոշակի պէտք չունի »։

Վանտէրվէլտ բացատրեց թէ ապրուստը աժանցած է, եւ ինչ որ Ալպէր Թագաւորը բաւական կը սեպէր, պէտք է այժմ ալ բաւական համարուի։

Միակ կին երեսփոխանը, ընկերվարական Լիւսի Տէժառտէն, յայտարարեց.

— « Ես կը յարգեմ Էլիզապէթ Թագուհին, որ ճշմարիտ կին մըն է. բայց ինչո՞ւ պէտք է երկու միլիոն ֆրանք ստանայ, երբ պատերազմի անկարները օրական միայն 1.50 ֆրանք կը ստանան »։

Եւմտական նախարարը (պահպանողական) դիտել տուաւ թէ Ալպէր Թագաւորը իր դրպանէն կ'ամբողջացնէր արքունիքին սահմանուած պիւտճէն որ անբաւական էր բոլոր պալատները լաւ պահելու համար։

Զինաթափութեան դժուարութիւնները

Պ. Իտըն, Անգլիոյ լիազօրը որ վերջերս պտոյտ մը կատարած էր դէպի Փարիզ, Պերլին եւ Հռոմ, առջի օր տեղեկութիւններ հաղորդեց երեսփ. ժողովին։ Տպաւորութիւնը տաք չէր։ Իր կարծիքով, եթէ զինաթափութեան խորհրդաժողովը կը քաշքշուի, պատճառը ոչ թէ հրասայլերու թիւը, թնդանօթներու չափը կամ ծանրութիւնը որոշելու դժուարութիւնն է, այլ փոխադարձ անվստահութիւնը։ «Ազգերը բաւական վստահութիւն, կամ եթէ կ'ուզէք՝ բաւական քաջութիւն չունին իրարու հաւատալու այնքան որքան անհրաժեշտ է զինաթափութեան պայմանագիրը յարգելու համար »։ Զեկուցանողը չուզեց որոշ մանրամասնութիւններ տալ իր ճամբորդութեան արդիւնքի մասին, սպասելով Ֆրանսայի պատասխանին։ Բայց կանխահաս համարեց յոռետեսութիւնը։ «Եթէ խորհրդաժողովը ձախողի, միայն եւրոպական այս կամ այն պետութեան ապահովութիւնը չէ որ պիտի վտանգուի, այլեւ Մեծն Բրիտանիոյ ապահովութիւնը։ Եթէ ժողովը ձախողի, ամէն երկիր պիտի հարկադրուի վերաքննել իր սպառազինութիւնները, Մեծն Բրիտանիան թերեւս աւելի շուտով եւ ստիպողաբար քան միւսները, որովհետեւ արդէն շատ է կրճատած իր սպառազինութիւնները, ինքնաբերաբար »։

Իբրեւ եզրակացութիւն, շեշտեց թէ անհրաժեշտ է նախ իրականացնել զինաթափութեան պայմանագիր մը, յետոյ վերահաստատել Ազգերու Դաշնակցութեան հեղինակութիւնը։ Նախկին նախարար Չըրչիլ խօսք առնելով, դիտել տուաւ թէ զինաթափութիւնը ձախողած է։ « Փոխանակ մեր նպատակին հասնելու, յանդեցանք Գերմանիոյ վերազինման։ Այլեւս զինաթափութեան խնդիր չէ որ ունինք, այլ կարելի եղածին չափ սանձել զինարշաւը »։

Փոքր Համաձայնութիւնը եւ Մոսկուա

Չեխական կառավարութիւնը խորհրդային պատուիրակին ներկայացուց առեւտրական պայմանագրի մը նախագիծը։ Կը կարծուի թէ Խ. Իշխանութիւնը իրաւապէս ճանչնալու համար, կը սպասուի Ռումանիոյ որոշման։ Մինչեւ վեց շաբաթ կը սպասուի իրաւական ճանաչման։

Ժայռեր կը թափին գիւղի մը գլխուն

Նիսի լեռնային շրջանէն Ռոքպիլիէռի գիւղացիները գիշերանց փախան, վախնալով ժայռերու գահավիժումէ մը։ Այս գիւղը կործանած էր 1926ին, երբ հարիւրաւոր թօն ծանրութեամբ ժայռեր եւ հողակոյտեր թափեցան շրջակայ լեռներէն։ Այդ արկածին հետեւանքով մեռան 21 հոգի։ Չորեքշաբթի գիշեր ալ ժայռի խոշոր կտորներ ինկան գիւղին մէջ եւ բնակիչները լեղապատառ փախան իրենց տուներէն։ Ահազանգ մը կախուեցաւ, իմացնելու համար վտանգը։ Հարիւրաւոր ընտանիքներ այժմ կը բնակին տաղաւարներու մէջ որոնք շինուած էին 1926ին։ Ճարտարագէտներու կարծիքով, տակաւին քանի մը հազար թօն ծանրութեամբ ժայռեր կրնան գլորիլ, որ եւ է ատեն։

Ս. ԽԱՉԱՏՐԵԱՆԻ ՆՈՐ ՆԿԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Այսօր, ուրբաթ, 16 մարտ, իրիկուն ժամը 3ին կը կատարուի բացումը ծանօթ արուեստագէտ Ս. Խաչատրեանի պարսկական նոր որմանկարներու ցուցահանդէսին, Կալըրի ժոռժ Փըթիի մէջ, (8 Rue de Sèze) : Ցուցահանդէսը պիտի տեւէ մինչեւ ապրիլ ութը, բաց ըլլալով լուր օրերը՝ ժամը 10 — 6, իսկ կիրակի եւ տօն օրերը՝ ժամը 2 — 6։

Նկարահանդէսը կազմակերպուած է նախաձեռնութեամբ Իրանագիտութեան եւ Պարսկական Արուեստներու ընկերութեան եւ նախագահութեամբ Փարիզի պարսկական դեսպանին։ Հովանաւոր մարմնին անդամներուն մէջ կը գտնուին կրթական նախարար Պ. Էմէ Պէրթօ, Գեղարուեստի տեսուչ Պ. Հիւիզման, Պարսկաստանի ազգ. դրամատան տնօրէն Հիւսէյին Խան Ալա եւ կրթական նախարար Հէճմէթ, Լուվրի թանգարանին զարդանկարչական բաժնի տնօրէնը եւ դեր-տնօրէնը, կիմէի, «Ժէօ տը Փոմ»ի եւ ուրիշ մեծ թանգարաններու վերատեսուչները, Արմենակ պէյ Սազըզ եւ բազմաթիւ օտար գեղարուեստագէտներ։

Ինչպէս կը յիշուի, Պ. Խաչատրեան 1932 ապրիլին կրկին Սպահան երթալով, աւելի քան մէկ տարի մանրակրկիտ պրպտումներ եւ վերարտադրութիւններ կատարեց։ Ցուցադրուած արտադրութեանց թիւն է 120, որոնց քանը վարպետ Միանաի գործերէն։ Առանձին ցուցադրուած են նաեւ ուրիշ 28 նկարներ, զորս նկարիչը ինք երեւան հանած է Ալլահվէրտի խանի կամուրջին պատերէն եւ որոնք կը ներկայացնեն վառ տեսարաններ սիրային կեանքէ։

Ջնջ մը փլաւ Պէյրութի մէջ

ՓԼԱՏԱԿՆԵՐՈՒՆ ՏԱԿ ԹԱՂԵԼՈՎ 27 ՀՈԳԻ

Պէյրութէն մարտ 14 Թուակիր հեռագիր մը կը ծանուցանէ թէ երեք յարկով շէնք մը փլաւ քաղաքին կեդրոնը։ Քսանեօթ հոգի մեռան, 12 հոգի ծանրապէս վիրաւորուեցան։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԾԱՊԼՎԱՐԱԿԱՆ...

»»» · «««

Խորհր. Հայաստանի մէջ (28 փետրուար) կը կարդանք.—

Երեւանի, ինչպէս Հայաստանի բոլոր շրջաններուն մէջ կը շարունակուին միթինգները, բողոքելու համար Աւստրիոյ ֆաշիստներուն դէմ։ Այս առթիւ աշխատաւորութիւնը հրաւիրուած է նիւթական օգնութիւն հասցնելու Աւստրիոյ յեղափոխականներուն։

Ահա հանգանակութեան առաջին ցանկը.—

1.— Գործավարներու խորհուրդը՝ իրենց մէկ օրուան աշխատավարձը։

2.— Աշտարակի շրջան՝ Եղվարդի գիւղացիները՝ 750 ռուբլի։

3.— Արաքս կայարանի բանուորները՝ 80 ռուբլի։

4.— Երեւանի Քարհանքի բանուորները՝ իրենց մէկ օրուան աշխատավարձը։

5.— Սայուզպէչարի պաշտօնէութիւնը՝ իրենց մէկ օրուան աշխատավարձը։

6.— Երեւանի Շահումեան եւ Ազիզբեկով դպրոցներուն ուսուցչութիւնը՝ իրենց մէկ օրուան աշխատավարձը։

7.— Հանրապետական կլինիկական ինստիտուտի աշխատակիցները՝ իրենց մէկ օրուան աշխատավարձը։

8.— Կրթական տնօրէնութեան աշխատակիցները՝ իրենց մէկ օրուան աշխատավարձը։

9.— «Արագած » արտելի բանուորները՝ 2000 ռուբլի։

10.— Ախտայի բջիջի անդամներէն 32 հոգի՝ 500 ռուբլի։

11.— Ախտայի կոմունիստ երիտասարդներու միութիւնը՝ 400 ռուբլի։

12.— Ախտայի թղթատարական աշխատաւորները՝ 100 ռուբլի։

13.— Ախտայի ելմտական բաժնի աշխատակիցները 150 ռուբլի։

14.— Իջեւանի կոմունալ բաժնի աշխատակիցները՝ իրենց մէկուկէս ամսուան աշխատավարձը։

15.— Կոմ. բարձր. գիւղատնտես. վարժարանի ուսանողութիւնը եւ ուսուցչութիւնը՝ 2000 ռուբլի։

Հանգանակութիւնը կը շարունակուի,— անշուշտ այդպէս է հրահանգուած Մոսկուայէն։

Կը մտածեմ.

Արտասահմանի մէջ հիւծախտաւորներ ունինք, թշուառութեան անօրինակ պատկերներ։ Հայաստանի կառավարութիւնը օր մը օրանց խորհա՞ծ է հայ գաղթականներու տառապանքին մասին,— չէ՞ որ տառապանքն ալ... միջազգայնական է։

Արտասահմանի մէջ գործազուրկ աշխատաւէր բազուկներ ունինք, որոնց աչքը պղտորցաւ ճամբան՝ ներգաղթի յոյսով։

Հայաստանի կառավարութիւնը Հայո՞ց կառավարութիւն է թէ «Հայաստան » անունով ռուսական նահանգի մը մարզպանութիւնը։

Կը մտածեմ.

Հայաստանի կառավարութեան «քաղաքականութիւնն » ի՞նչ է,— գաղութնե՞րը խառնշտկել, եպիսկոպոսներու մօրո՞ւքը կարմրցնել, Զինուժի դրա՞մ դրկել, Աւստրիոյ յեղափոխականներուն համար հանգանակութի՞ւն կատարել։

Բայց գիտե՞ն որ գաղութներու մէջ հայ ժողովուրդը, հերոսական կռիւի մը լծուած, մինչ կ'աշխատի իր մշակոյթին կրակը վառ պահել, նոյն ատեն արի՛ւն կուլայ անարդարութիւններուն համար, զորս գործեցին դեղին Եւրոպան ու կարմիր Ռուսիան։

ԱՐԱՋ

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՎԵՐՋԻՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՆԵՐՔԻՆ ԾԱԼՔԵՐԸ

— օօ —

Իբրեւ օտարականներ եւ հիւրեր այս երկրին մէջ, իրաւունք չունինք խառնուելու իրենց գործերուն, մանաւանդ որ չափազանց աննշան թիւ մը կը կազմենք եւ մեր ուժերը կշիռ մը չեն ներկայացներ իրենց նժարին մէջ:

Բայց, քանի որ ներկայիս հոս կ'ապրինք, դիտողի դիրքին մէջ մնալով հանդերձ, ստիպուած ենք հետաքրքրուիլ այս երկրին քաղաքական անցուդարձերով, ինչպէս կը հետաքրքրուինք, մարզական եւ գեղարուեստական կեանքով:

Կը գտնուինք գերազանցապէս ազատասէր ժողովուրդի մը ծոցին մէջ, իսկ Փարիզ ապրողներս մանաւանդ, յեղափոխութիւններու դասական կեդրոնին մէջ: Շատ բան ունինք սորվելիք այս ժողովուրդէն, ամէնէն աւելի քաղաքական գետնի վրայ: Եւ լրջօրէն հետեւելով բոլոր դէպքերուն կրնանք օգտակար գիտելիքներ հաւաքել, այսօրուան եւ վաղուան համար:

Վերջին դէպքերու ներքին շարժառիթները հասկնալու համար, ստիպուած ենք քիչ մը ետ ակնարկ մը նետել, տեսնելու համար, թէ ի՛նչ փոփոխութիւններ կրած է այս երկրին հանրային կարծիքը:

Ֆրանսայի մէջ խորհրդարանական ընտրութիւնները տեղի կ'ունենան չորս տարին անգամ մը:

Կը յիշէք թերեւս, որ 1924ի ընտրութիւններէն յաղթական դուրս ելան «ձախակողմեան» տարրերը, գլխաւորութեամբ՝ արմատական ընկերվարականներու (S. F. I. O.): Անոնք չկրցան երկար օգտագործել այս յաջողութիւնը, որովհետեւ պատահեցաւ 1926ի «դիտումնաւոր» դրամական խուճապը, եւ անոր արդիւնքը՝ տնտեսական տագնապը, մինչեւ որ կազմուեցաւ, «ազգ. միութեան» դահլիճը գլխաւորութեամբ՝ Պ. Փուանքարէի:

1928ի ընտրութիւններուն յաղթեցին աջակողմեան տարրերը (ազգայնական, չափաւոր հանրապետական ազգայնական) եւ մինչեւ 1932 տիրաբար վարեցին այս երկրին գործերը՝ օժանդակութեամբ «կեդրոն»ին:

1932ի ընտրութիւններուն, անակնկալ յաջողութիւն մը գտան, դարձեալ, ընկերվարական տարրերը, այսինքն «ձախ»երը:

Ձախակողմեան կուսակցութիւններու մեծագոյնը արմատական ընկերվարականներն են, Էռիօ - Շօթանի - Տալատիէի կուսակցութիւնը: Պզտիկ փոփոխութիւններով՝ ներկայիս ունին 157 երեսփոխան, ըստ պաշտօնաթերթի (փետր. 21): Ասոնցմէ վերջ կուգան, բուն ընկերվարականները (S F. I. O.) իրենց 97 երեսփոխաններով: Նախապէս 130ի չափ էին, բայց վերջերս պառակտեցան եւ մէկ մասը առանձին կուսակցութիւն կազմեց: Դեռ կան ուրիշ 17 կուսակցութիւններ եւ խմբակցութիւններ, որոնց մէջ ամէնէն բազմաթիւը «ձախակողմեան արմատական»ներն են, 44 հոգի:

Ուրեմն, վեց հարիւրնոց երեսփ. ժողովին մէջ, բացարձակ մեծամասնութիւն ունեցող կուսակցութիւն չըկայ, ինչպէս կը պատահի Անգլիոյ եւ ուրիշ երկիրներու մէջ: Գլխաւոր պատճառը անշուշտ շատ մը մանր խմբակցութեանց գոյութիւնն է:

Սահմանադրութեան համաձայն Հանրապետութեան նախագահը դեկը յանձնեց արմատականներուն, որոնք իրենց ընտրական ծրագիրը իրականացնելու համար չէին կրնար կռթնիլ աջակողմեան կուսակցութիւններու վրայ: Իրենց ամենամօտ եւ զօրաւոր կուսակցութիւնը ընկերվարականներն էին, իսկ վերջինները եւս, նոյն պատճառներով ստիպուած էին մօտենալ արմատականներուն, որով խորհրդարանին մէջ դահլիճին մեծամասնութիւնը կազմուած պիտի ըլլար ձախակողմեան տարրերէ:

Սակայն, հոս փափուկ հարց մը կը ծագէր:

Ընկերվարականները՝ իբրեւ բանուորական կուսակցութիւն իրենց որոշ ծրագիրը ունեցող, դահլիճին մէջ մտնելու համար կը պահանջէին, որ ինչպէս իրենք՝ արմատականները եւս կարգ մը զիջողութիւններ ընեն, Հիւկէնսի սրահին մէջ բանաձեւուած նուազագոյն ծրագրին գոհացում տալով: Գլխաւոր բանաձեւերը հանուած էին, հանքերու, երկաթուղիներու, ճարտարարուեստական մեծ ձեռնարկներու ազգայնացման եւ շարք մը ընկերային առաւելութիւններու վրայ: Ընկերվարականները չէին կրնար աւելի զիջիլ՝ առանց դրժելու իրենց ընտրական ծրագրին: Ըստ իրենց, արդէն պէտք եղածէն աւելի յառաջ գացած էին այդ ճամբուն վրայ:

Եւ..... անհամաձայնութիւնը ծայր տուաւ, արմատականներու եւ ընկերվարականներու միջեւ, որոնք ընտրական պայքարին ներկայացած էին ձեռք ձեռքի, շատ տեղեր իրարու թիկունք տալով:

Արդիւնքը այն եղաւ, որ արմատականներու կազմած դահլիճները ստիպուեցան հրաժարիլ մէկը միւսին ետեւէն, անմիջապէս որ ընկերվարականները իրենց քուէները զլացան:

Վերջինները կ'ուզէին պաշտպանել արմատականներու կազմած դահլիճները, պայմանաւ որ կառավարութիւնը չառնէր այնպիսի քայլեր որոնցմէ վնասուէր աշխատաւոր դասակարգը: Ըրին նոյնիսկ կարեւոր զիջումներ իրենց ծրագրէն, բայց եղան վայրկեաններ, որ այլեւս անկարելի դարձաւ իրենց քուէարկութիւնը ի նպաստ կառավարութեան, եւ կուսակցութեան կարկառուն ներկայացուցիչներու, Պլումի, Վէնսան Օրիոլի եւ ուրիշներու միջամտութենէն վերջ ցաւով իրենց քուէները խառնեցին հակառակորդներու քուէներուն:

Կը յիշէք, 1932ի ընտրութիւններէն ի վեր եկող - գացող դահլիճներու թիւը: Կատարեալ «ջարդ»:

Այս անկայուն վիճակին անիրաւաբար պատասխանատու կը բռնեն ընկերվարականները, որոնք իսկապէս ծանր վայրկեաններ ապրեցան, գիտնալով որ, եթէ դահլիճին հակառակ քուէարկեն, քաղքենի - դրամատիրական կարգերու ներկայացուցիչներու հացին իւղ քսած պիտի ըլլան, իսկ եթէ ի գին դահլիճի մեծամասնութեան, աշխատաւոր դասակարգերու շահերուն հակառակ կարեւոր զիջողութիւն մը քուէարկեն՝ իրենց իսկ ծրագիրը ոտնակոխած պիտի ըլլան: Եւ քանի՛ քանի անգամներ, երբ այս անելին առջեւ դրուեցան, նախընտրեցին առաջինը եւ մէկուկէս տարուան մէջ վեց դահլիճ փոխուեցաւ:

Ընկերվարականներու յարաճուն վերելքէն շուարած մեծահարուստները ցնծութեան մէջ էին, ի տես ձախերու այս անհամաձայնութեան եւ իրենց ուրախութիւնը չէին ծածկեր, երբ օր մը, երեսփ. ժողովին մէջ, Պլումը, անոնց ներկայացուցիչներու երեսին, դանակի պէս նետեց հետեւեալ նախադասութիւնը.

— «Մեր քուէները ձերիններուն հետ խառնած պարագանուս իսկ, ձեր դէմ կը պայքարինք»:

Անկայուն վիճակը կը շարունակուէր սակայն առօրեայ վէճերու մէջ, եւ բոլոր անոնք որ շահ ունէին, ընկերվարականներու գործի գլուխ չգալուն մէջ սկսան շահագործել այս վիճակը:

Դրամատիրական եւ սեղանաւորական շրջանակները, մեծ ճարտարարուեստի տէրերը, իրենց ձեռքին մէջ ունենալով «մեծ մամուլը», սկսած «Մաթէն»էն, «Թան»էն, «Էնթրանսիժան»էն մինչեւ անկուսակցական նկատուած «Փըթի Փառիզիէն»ը եւ «Փառի Սուառ»ը՝ սկսան հանրային կարծիքը լարել ձախերու դէմ, բոլոր մեղքերը անոնց վզին փաթթելով: Եւ Թոյնը հոսեցաւ անզգալաբար ժողովուրդին մէջ: Հասկնալու համար թէ ի՛նչ սարսափելի ուժ կը ներկայացնէ այս «մեծ մամուլ»ը, պէտք է նկատի առնենք որ տասնեակ միլիոնաւոր օրինակներով կը ծախուին ամէն օր:

Երկիրը ձախակողմեան գաղափարներու քուէ տուած էր, իսկ այդ գաղափարներու իրականացման վախն իսկ, Դամոկլեան սուրի պէս կախուած էր իրենց գլխուն:

Իրենց դիմացը կեցած էր աշխատաւոր դասակարգերու ուժը, բանուոր, գիւղացի, մանր պաշտօնեայ եւայլն, իսկ իրենց ձեռքին մէջն էր դրամական ուժը, որուն շնորհիւ կրնային ամէն ինչ ընել, եւ իբրեւ իրենց դասակարգային շահերը գիտցող, չթերացան այդ ուժը շահագործելէ:

Սկսան պոռալ - կանչել, թէ ձախերը կառավարել չեն գիտեր, թէ կայուն դահլիճ մը չըլլալով, Ֆրանքը դարձեալ պիտի իյնայ, թէ արտաքին թշնամին կը զինուի անընդհատ, իսկ իրենք, դեռ զինաթափութեան ժողովին պոչին փակած են, թէ սահմանադրական վարչաձեւը հինցած է այլեւս, պէտք է փոխել, եւն. եւն.:

Պարզ էր այս աղմուկին պատճառը, խուճապ առաջ բերել ժողովուրդին մէջ, եւ իրենց մարդիկը գործի գլուխ անցընել:

Իրենց բախտէն, պայթեցաւ նաեւ Սթավիսքիի խաչագողութիւնը, որուն մէջ կարգ մը արմատականներ խառնուած ըլլալով, սկսան շահագործել իրենց հակառակորդներուն դէմ:

Բայց այս մասին յաջորդով:

ՀՐԱՆԴ ԱԿՈՆԱՅԵԱՆ

ՀԻՆ ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆՉ ՄԸ

Պոլսէն կը գրեն Ֆրանսական թերթերուն թէ արաբ հնապահ մը թանգարանի տնօրէնութեան ներկայացուցած է հին Աստուածաշունչ մը, որ կը կարծուի թէ 2000 տարուան հնութիւն ունի, գրուած Քրիստոսէ առաջ (?): Այս Հին Կտակարանը ունի 60 էջ, բոլորն ալ մագաղաթեայ:

Թուրք թանգարանին տնօրէնութիւնը հնութեանց մասնագէտներէ բաղկացած յանձնախումբ մը ընտրեց, քննելու համար Հին Կտակարանին հնութիւնը եւ վաւերականութիւնը:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՄԻՆԱԿ ՉԷ

օօօօ

ԹԷՀՐԱՆ, 1 մարտ.— Խոստովանենք որ զանազան մութ անկիւններից հասած նամակները՝ Հայաստանի անկախութեան գաղափարի դէմ քարոզութիւններ կատարելու համար, որոշ սահմաններում հասել են իրենց նպատակին:

Ստիպուած ենք ընդունել նաեւ որ ազատագրման թշնամիները բացի դրամական լայն միջոցներից, ունեն եւ վարպետութիւն իրենց սայլին կապելու որոշ հայ խմբակցութիւններ որոնք անում են այն ինչ թելադրւում է իրենց:

Ի՞նչ է այդ թելադրանքների բուն նպատակը:

— Բաժանել մեզ Հայերիս որքան հնարաւոր է շատ մասերի. գրգռելով միմեանցով այնքան, ինչքան որ պէտք է ոչնչացնելու համար մեր դիմադրական կարողութիւնները, ստեղծել փոխադարձ այնպիսի ատելութիւն որի ուժով կարելի լինի ոչնչացնել հայ կազմակերպութիւնները:

Հակադաշնակցականները այժմ ընդառաջ երթալով հայութեան թշնամիների ծրագրերին, նոյն իսկ միութիւններ էլ են կազմում:

Ահա այդ օրինակ երեւոյթներից յառաջ եկած ցաւն է պատճառը որ ես ալ, գրչի աշխատանքով զբաղելուց շատ հեռու լինելով հանդերձ, կը ստիպուիմ գրիչ վերցնել ասելու համար.— Նկատի ունեցէք, պարոններ, որ Դաշնակցութիւնը մենակ չէ:

Հայութեան թշնամիները մեր անկախութեան գաղափարը մեռցնելու համար եթէ հարուածները ուղղում են միայն Դաշնակցութեան, այդ նշանակում է որ օտարները այդ են տեսնում հայութեան պահանջների ճշգրիտ արտայայտութիւնը: Եւ ըստ իս Դուրեանի դէպքն ալ ծրագրուած է եթէ ոչ Դաշնակցութիւնը քանդելու, գոնէ գալիք դէպքերի համար զգալապէս թուլացնելու համար գոյն:

Եթէ հակադաշնակցականները կանգ չառնեն մտածելու համար եւ շարունակեն հալածել Դաշնակցութեան պատրուակի տակ եւ հայ անկախութեան գաղափարը, այն ժամանակ թող նկատի ունենան թէ իրենց դէմ ունենալու են եւ ոչ – դաշնակցականները: Այս ասածս սպառնալիք չէ, այլ մի տուրք զոր պարտաւոր ենք վճարելու մեր անկախութեան գաղափարին:

Խօսք ուղղելով մասնաւորապէս ռամկավարներին, յայտարարում եմ որ Դաշնակցական եղած չեմ, բայց դատապարտելի եմ համարում ձեր ամէն մի ձեռնարկ որ կը սարքուի ժողովուրդը բաժանելու եւ Դաշնակցութիւնը հալածելու համար:

Եթէ ձեր ամբողջ գործունէութիւնը հայութիւնը բաժանելու համար չէ, ապա ինչո՞վ բացատրել որ ձեր թերթերը մի համարի մէջ սիւնակներ են լցնում, նկարագրելու համար, գործ գտնելու անընդունակ կանանց փողոցային բղաւոցները:

Ինչո՞ւ Դուրեանի դէպքը ազգային աղէտի վերածող ճառախօսներդ չմըտածեցիք որ այդ սպանութիւնը գուցէ սարքուել է քօղարկելու համար բուն հայրենիքում սպասուելիք աղէտների ծրագիրը:

Եթէ դուք ռամկավարներդ չէիք ուզում հայութեան թշնամիների համար օգտակար ծառայութիւն կատարած լինել, ինչո՞ւ չուզեցիք մտածել թէ եպիսկոպոսի սպանութիւնը գուցէ կապուած լինի հակահայկական մի – ացեալ ճակատ կազմակերպող աղբիւրների հետ որին դէմ է Դաշնակցութիւնը:

Եթէ Պ. ռամկավարներ, մտածում էք երբեւիցէ օգտակար ձեռնարկի դիմել, ինչո՞ւ էք հայ կուսակցութիւնների համաձայնութեան գալու բոլոր միջոցները ոչնչացնում:

Եթէ սեւ եւ սպիտակ Ռուսերը մըտածում են կարմիրների հետ մի ճակատ կազմել, Ռուսաստանը բաժանման ենթարկուելու վտանգի դէպքում, ինչո՞ւ նոյն ձեւ չէք մտածում դուք հայութեան համար:

Ֆրանսացիք երբ կանգնած էին ծանր կացութեան առջեւ, չնայած որ շատերը հասկցան պատճառները, բայց եւ այնպէս լռութեամբ անցան Ժորէսի դիակի կողքով, յանուն միութեան եւ հայրենիքի շահերի:

Նոյն մեծութեամբ եւ հոչակով Գերմանացի Լիբկնեխտը անձայն թաղեց Գերմանիայում:

Կովկասահայերս ալ կրեցինք Ֆրանսայի եւ Գերմանիայի նման անձայն ցաւեր:

Մի առաւօտ սպաննուեցան մեր երկու զինուորական ընկերները: Մենք ալ մեր հերթին պաշտօնական սպառնալիք յանձնեցինք Դաշնակցութեան Արեւելեան Բիւրոյին եւ այս բոլոր միջկուսակցական կռիւները անյայտ մնացին ոչ միայն օտարներից, այլ եւ մեր երկու կուսակցութիւնների շարքային անդամներից:

Հնչակեան եւ Դաշնակցական ղեկավարները այն ժամանակ կարողացան մտածել որ եթէ միջկուսակցական հակամարտութիւնները օտարների սեփականութիւն դառնան, Կովկասահայերս չպիտի կարողանայինք դիմադրել ոչ ռուս միապետութեան հալածանքներին եւ ոչ ալ Թաթարներին որոնք որոշել էին բնաջնջել մեզ:

Ինչպէս մեր երկրում կոտորուել ենք որպէս Հայ եւ մեր թշնամիները կուսակցական բաժանումներ չէին կատարում, այնպէս էլ լինելու է վաղը եւ դուք Պ. ռամկավարներ այդ դէպքում լինելու էք ամէնից շատ վտանգուածը որպէս անմիջական կռիւներից հեռու եւ անզէն:

Ցաւալի է որ պարոն ռամկավարները չեն կարողանում ըմբռնել որ եթէ անկախութիւնը ոչնչացրին եւ կոտորեցին մեզ Հայերիս որպէս Դաշնակցականների եւ յեղափոխականների, այժմ ալ նոր վտանգի դէպքում այսօրուան Հայաստանում մեզ կոտորելու են որպէս համայնավարների եւ պատմութեան տարօրինակ խաղերի հետեւանքով համայնավար Հայերին կոտորածից պաշտպանելու է այն ուժը որ այժմ հալածւում է համայնավարների գործակալ ռամկավարների կողմից:

Այժմ հայութիւնը կախուած է անդունդի վրայ: Եթէ մի քիչ ալ շարունակուին այս ձեւ միջկուսակցական հակամարտութիւնները, ամէն բանից առաջ կը վնասուի մեր անկախութեան հարցը եւ ով սրտցաւութիւն չունի այդ խնդրի մէջ, թող անի ինչպէս կարող է եւ ինչ ուզում է անել, այն պայմանով որ հրաժարի Հայ անունից:

Մ. ՎԱՀՐԱՄ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԱԼԱԾՈՅ ՍԵՒԱԿՈՒՃԻ ԳՈՐԾԱՐԱՆ

■■■

Հայաստանի թերթերուն մէջ լոյս տեսան կարեւոր ուսումնասիրութիւններ սեւակուճի հանքերուն արժէքին մասին: Քաղուածաբար եւ յաջորդաբար պիտի ներկայացնենք այդ ուսումնասիրութիւնները: Նախ կ'առնենք ճարտարագէտ Գ. Շիրմազանեանի եւ Կարախանեանի ուսումնասիրութիւնը.—

Հայաստանի տարածութեան մեծագոյն մասը ծածկուած է հրաբխային լեռներով, որոնք իրենց անբնակ, յաճախ բուսականութենէ բոլորովին զուրկ տեսքով խոր տպաւորութիւն կը ձգեն ճամբորդներուն վրայ:

Այդ լեռները կը բաղկանան տեսակ տեսակ ապառաժներէ, որոնց մէջ կան նաեւ օգտակար հանքեր: Մեծագոյն մասը կը կազմեն սեւակուճն (basalte) ու փխքարը (tuf), որոնք մինչեւ հիմա կ'օգտագործուէին միայն շինարարութեան մէջ: Արդիւնաբերական եւ ճարտարագործական այլ պահանջներու համար սեւակուճը կը համարուէր անօգուտ: Իրականին մէջ այդպէս չէ, սակայն: Վերջին տասնամեակներու ճարտարագործական նուաճումներու շարքին կարելի է դասել նաեւ սեւակուճը ձուլելու գիւտը, որ մեծ կարեւորութիւն կը ներկայացնէ արդիւնաբերութեան, մանաւանդ ելեկտրականութեան եւ քիմիական շինարարութեան համար:

1801ին Ջէմս Հալ եւ Գ. Ուատ, 1863ին Դեմբրին, 1878ին Ֆակէ ու Լէվի փորձեցին հալեցնել սեւակուճը:

20րդ դարու սկիզբը կը կատարուին աւելի դրական փորձեր: 1900ին Ֆրանսայի մէջ կը հիմնուի սեւակուճի ընկերութիւն մը, որ 2 գործարան կը բանայ: Այնուհետեւ սեւակուճի գործարաններ կը բացուին Գերմանիոյ, Շուէտի, Նորվեկիոյ մէջ եւ հալած սեւակուճով կը պատրաստուին ելեկտրաճարտարագործական, քիմիական, շինարարական առարկաներ, ինչպէս մեկուսիչներ, քիմիական անօթներ, մայթերու յատուկ սալեր:

Ռուսիոյ եւ մանաւորապէս Հայաստանի մէջ սեւակուճը ձուլելու եւ նման առարկաներ շինելու մասին առաջին քննութիւնները կատարուած են 1926ին: Սեւակուճի հայրենիքն է Հայաստան: Կ'արժէր, ուրեմն, որ մասնաւոր ուշադրութեան արժանանար սեւակուճը մեր երկրին մէջ:

1926ին կառավարութիւնը կ'որոշէ սեւակուճի գործարան մը հիմնել Երեւանի մէջ: Քննութեան համար Փարիզ կը ղրկուին հայկական սեւակուճի նմոյշներ, Քոլագերանի եւ Թոխմախան լճին շրջակայքէն առնուած: Քննութիւնները ցոյց տուին որ որակով շատ բարձր է հայկական սեւակուճը: Անհրաժեշտ էր քննել ոչ միայն ձուլման եւ ձուլածոյ սեւակուճով առարկաներու պատրաստութեան եղանակները, այլեւ զանազան սեւակճեայ հանքերու որակային տարբերութիւնը, որովհետեւ սեւակճեայ հանքերը, համաձայն իրենց տեսակին, կը ներկայացնեն տարբեր տարբեր յատկութիւններ, եւ երբեմն մէկ մասը օգտագործման չի ծառայեր:

1926էն սկսեալ, այս վերջին տարիներու ընթացքին կատարուեցան զանազան փորձեր: 1927ին փրոֆ. Ռուբինեանի կողմէ Երեւանի մէջ, 1928-

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ՅՈՒՇԵՐ ՏԷՐ ԶՕՐԻ ՍՊԱՆԴԱՆՈՑԷՆ

Տէր Զօր քաղաքը շատ խճողուած ըլլալով, հրէշ միւթէսարըֆը այս ձեւը յարմար գտած է: Առտուն մարդիկ կը փնտռենք մօտակայ գիւղերէն մեր նաւակները ծախելու համար... Քիչ յետոյ կը շաչէ մտրակը, հեւ ի հեւ ամէնքս կը լեցուինք նաւակները եւ թիավարելով կ'անցնինք միւս կողմը: Ոստիկանները առանց վայրկեան մը կորսնցնելու կը քշեն մեզ դէպի անապատ (Էլճէզիրէ): Ոստիկաններէն մէկը կը մնայ նաւակներուն մօտ որպէսզի ուզած գնովը ծախէ եւ դրամը գրպանէ: Այդ յանկարծակի վերաբերումի փոփոխութենէն այնքան ազդըւած էինք որ իւրաքանչիւրը գլուխը կախ լուռ ու մունջ կը քալէր: Դէպի ո՞ւր...

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ԳՈՂԳՈԹԱՅԻ ԳԵԹՍԵՄԱՆԻՆ

Որքան կը յիշեմ, երկու օր յետոյ հասանք Սիվար գաւառակը եւ մեր վրանները զարկինք այս անգամ Խապուրի (Խապուր գետ) եզերքը: Երբ հոն հասանք, արդէն շատ - շատեր «հայրենի օճախը վերադարձողներէն» — մեզմէ առաջ իրենց վրանները զարկած էին: 7—8 օրուան ընթացքին արդէն 70—80 հազար հոգիներ... Վրանաքաղաք մը դարձեր էր Սիվարի անապատը, բոլորն ալ անշուշտ «վերադարձողներ»: Ո՞ւր արդեօք, դէպի... հո՞ղ: Չէ՞ որ հող էինք եւ հող պիտի դառնայինք: Մեր առաջին ճամբորդութենէն տարբերութիւնը այս էր որ մեր արդի «պահապանները» Չէչէններ(*) էին, որոնցմէ շատերը աղճատ Թուրքերէն մը կը խօսէին: Գիշերը մինչեւ ուշ ատեն արթուն էինք: Արդէն երախաներու ճիչերը խառնուած մեզմէ ոչ հեռու գտնուող ջրհանին ճռինչին եւ մեր սարսափի նախազգացումին, կը վանէին մեր աչքերէն հանգստաբեր քունը: Ինչո՞ւ քնանալ, չէ՞ որ հեռու չէր այն ժամը երբ յաւիտեան պիտի քնանայինք եւ պիտի արժանանայինք «ընդ արդարս դասուելու» ...:

Եւ ահա զարհուրելի գիշերը: Այդ գիշեր ջրհանին ձայնը յանկարծ դադրեցաւ: Երբ առաւօտուն մեզմէ կ'երթան քանի մը հոգի հետաքրքրութեան համար, կը տեսնեն որ 3—4 դիակներ կառչած են ջրհանին մեծ անիւին, կարծես վայրկեան մը լռութիւն պարտադրելու համար: Ջրհանը ժամերէ ի վեր լուռ կանգ էր առած: Եւ մտածել որ այսօր կան այնպիսիները որոնք տարին մէկ անգամ, ի յարգանս անթաղ մեռելներուն ոչ միայն վայրկեան մը լուռ չեն մնար, այլ ընդհակառակն, իրենց լիրբ կաղկանձիւններով կ'ուզեն ուրիշին մէկ վայրկեանի լռութիւնը խանգարել ...:

Կը հանեն դիակները եւ կը տեսնենք զարհուրելին, անպատմելին,— յօշոտուած դիակներ: Մեր Սիվար եղած ժամանակ նոյն ճանապարհէն անցած էր Զէյթունցիներուն կարաւանը: Երբ կը հասնին Պուէյրա (բուն դողդողան), կը հասկնան թէ պիտի խողխողուին, գիշերանց կը յարձակին ոստիկան - Չէչէններուն վրայ, կը խլեն անոնց հրացանները եւ կը սկսին կրակ տեղալ: Բայց քիչ յետոյ օգնական ուժեր հասնելով կը յաջողի բնաջնջել կարաւանը:

Այդ միեւնոյն օրը Զէյթունցիներէն վիրաւոր մը կը ճողոպրի սպանդանոցէն եւ կը հասնի Սիվար եւ կը պատմէ եղելութիւնը քանի մը Հայերու: Դժբախտութիւնը հոն էր որ Չէչէնները անմիջապէս ձիաւոր կը ղրկեն Սիվար եւ հարիւրեակ մը Չէչէններ եւս կ'աւելցուին ոստիկանական ուժին վրայ: Բայց վրանակայանը տակն ու վրայ եղած էր, շատեր բարերար մթութեան կը սպասէին: Երբ մութը կոխեց, շատերը փախան: Այդ գիշեր մինչեւ լոյս հրացանաձգութիւնը շարունակուեցաւ: Ցարդ ոչ ոք գիտէ թէ հազարաւոր փախչողներէն քանի հոգի ազատեցան:

Յաջորդ օրը մունետիկ մը կը պոռար թէ «այն ընտանիքները որոնք ոսկի մը կը վճարեն, իրենց տեղը պիտի մնան եւ մնացեալները Շէտտատիյէ պիտի աքսորուին: Վճարողները մնացին եւ միւսները ճամբայ ելան: Ով ոչխարային միամտութիւն, մահուան սարսափը մեր մէջ այն աստիճանի մեռցուցած էր տրամաբանութիւնը որ, ոչ ոք կը մտածէր թէ Սիվարը որ եւ է առաւելութիւն չէր կրնար ներկայացնել Շէտտատիյէէն:

Երեք չորս օր կրկնուեցաւ նոյն զաւեշտը: Հինգերորդ օրը բերբերու հարուածին տակ մինչեւ վերջին վրանը քակել տուին եւ ինկանք ճամբայ, որ Խապուրի եզերքէն էր: Հակառակ անոր որ Արաբները ուղտաբարձ տիկերով ջուր կը բերէին մեզի հետ, ահագին գետը չփալով կը վազէր մեր աչքին առջեւէն, բայց արգիլուած էր գետին մօտենալ: Արաբները իւրաքանչիւր սուրճի գաւաթը 5 ղրշ. արծաթ դրամի կը ծախէին: Ո եւ է մէկուն արգիլուած էր հետը ջուր վերցնել: Մեր վերջին անգամուան կարաւանը 80 հազար հոգիէ կը բաղկանար: Թէեւ մեր նախկին 80 հազարի թիւէն քանի մը կարաւաններ բաժնուած էին, բայց միւս կողմէ ամէն օր նորեր կուգային: Հօրս այն ատենուան տխուր պաշտօնը իմ այսօրուան գործիս նըման մխիթարական չէր: Չէչէնները միշտ հայրս կը տանէին որպէսզի գրէ իրեն ինչ որ կը հրամայեն, որովհետեւ Չէչէններուն 90 առ հարիւրը գրել կարդալ չէին գիտեր: Միւթէսարիֆին ուղղուած նամակները հայրս կը գրէր այսինքն — «չունէրէն այսօր այսքան սատկեցաւ»ի նման սիրտ բզքտող նամակներ:

Հոս կ'ուզեմ խօսիլ այն անէծքի մասին որ մօրմէս միակ ժառանգութիւնը մնաց: Նախ քան Սիվար հասնիլը, գետին եզերքը իջեւանած էինք: Բոլոր մեծ ու պզտիկ տղաք կը լողային ջուրին մէջ: Ես լողալ չէի գիտեր, եւ ջուրը մտանք Մինաս Հիւսէքիւթեան ընկեր հայրենակցիս հետ որ քաջ լողալ գիտէր: Ջուրին մէջ ընկերս ըսաւ կառչիլ ինծի հետ, ձեռքէս քաշելով աւելի բացերը: Վերջապէս յաջողեցայ ձեւով մը ձեռքէն ճողոպրիլ եւ անմիջապէս դուրս ելայ, հագուեցայ: Վրէժի համար սպասեցի գետեզերքը: Մինչ Մինաս կը փորձէր ջուրէն ելլել, ես ափ - ափ աւազ կը նետէի, ստիպելով նորէն ջուրը մտնել: Վերջապէս աւելի վարէն ջուրէն ելաւ ու յարձակեցաւ վրաս: Կոկորդ կոկորդի բռնուած էինք:

ՍԱՄՈՒԷԼ ՍԱՀԱԿ
(Տար.)

(2)

(*) Չէչէնները չերքէզանման են եւ իրենց լեզուն քրտախառն բարբառ մըն է: Տէր Զօրի կուսակալն ալ Չէչէն էր, որ նախ քան կոտորածը բոլոր պաշտօնեաները եւ զինուորները Չէչէններով փոխարինեց: Լածիս համայն, Զէյթունցիներուն ջարդին ինք անձամբ ներկայ գտնուած է. բայց դժբախտաբար, Զէյթունցիները զէնք չեն կրցած ձեռք անցընել եւ այդ ըմբոստութեան ծագումին անմիջապէս յաջողեր է կծիկը դնել:

1930 տարիներուն՝ կարանդաշեւ եւ վանդգրովսկի մասնագէտներուն կողմէ, փրոֆ. Գինզբուրգի ղեկավարութեան տակ, Մոսկուայի մէջ։

1931 սեպտեմբերին այս գիտական յանձնախումբը փոխադրուեցաւ Երեւան։ Փորձերը տեղի կ'ունենան փոքրիկ շէնքի մը մէջ, ուր կը գործէ երկրաբական հնոց մը՝ 120 քիլովատ լեկտրական հալեցնելու տարողութեամբ։ Փորձերը կը կատարուին հարաբագէտ Վանդգրովսկիի ղեկավարութեան տակ։ 900 — 1000 աստիճան տաքութեամբ հալոցին մէջ կը նեւուին սեւակուճի փոքրիկ կտորներ, որոնք կը հալին դիւրութեամբ։ Ցետոյ այդ ձուլոյթին կը տրուի պաշնչուած ատարկային ձեւը,— մեկուսանոթ, եւայլն։ Թոխմախան լճի մէջ, սեւակուճը, որ կը ձուլուի այստեղ, կը ներկայացնէ արժէքաւոր այնպիսի յատկութիւններ, որոնք մեծ հեռանկարներ կը բանան արդիւնաբերութեան զարգացման համար, եւ այդ արդիւնաբերութիւնը կարեւորութիւն կը ներկայացնէ ամբողջ Ռուսիոյ մէջ։

Ձուլուած սեւակուճը կը ներկայացնէ ապակիի եւ բիւրեղի ձեւ։ Պէտք չէ մոռնալ որ հանքային սեւակուճը նուազ տոկուն է քան երկաթը, բայց ձուլածոյ ապակեձեւ սեւակուճը աւելի դիմացկուն է քան երկաթը, իսկ բիւրեղացեալ սեւակուճը ալ աւելի։

Միւս կողմէ, ձուլածոյ սեւակուճը օժտուած է թթուներու ազդեցութեան տոկալու կարեւոր յատկութեամբ մը։ Այսպէս, մէկ քառակուսի սանթիմէթր սեւակուճը ծծմբային թթուի մէջ դրուելով մէկ ժամէն կը կորսնցնէ 0,0003 կրամ։ Այս յատկութիւնը մեծ կարեւորութիւն ունի քիմիական արդիւնաբերութեան համար։

Դարձեալ, սեւակուճը օժտուած է ելեկտրական բարձր հոսանքներու ազդեցութեան տոկալու յատկութեամբ։ Այսպէս ձուլածոյ սեւակուճէ պատրաստուած մեկուսիչը կը տոկայ 60 հազար վոլթ թանսիոնի, իսկի մէջ՝ 125,000 վոլթի։ Ձուլածոյ սեւակուճին ամրութիւնը կը մօտենայ քուարցիտի ամրութեան, կը տոկայ ջերմութեան փոփոխութիւններուն 14էն մինչեւ 600 աստիճան։

Այսպէս, ձուլածոյ սեւակուճին կարեւոր յատկութիւններէն օգտուելով, կարելի է պատրաստել մեկուսիչներ՝ ելեկտրական փոխանցման գիծերու եւ հեռագրական ու հեռախօսական թելերու համար, ելեկտրագործական սարքաւորման պարագաներ, քիմիական արդիւնաբերութեան մէջ թթուներու համար դաւաթներ, սրուակներ եւ ամէն տեսակ փոզանօթներ, ինչպէս նաեւ խողովակներ կոյուղիի եւ ջրմուղի յատուկ։ Ձուլածոյ սեւակուճէ մեկուսիչներ պատրաստելով՝ Հայաստան կ'ազատի յախճապակեայ մեկուսիչներ ներածելէ։

Պէտք է արձանագրել նաեւ որ սեւակուճէ պատրաստուած ատարկաները չափազանց աժան են։ Այսպէս սեւակուճայ մեկուսիչները կ'արժեն 130 — 150 րուբլի մէկ տակառաչափը, մինչ յախճապակեայ մեկուսիչները՝ 1850 րուբլի։ Աւելցուցէք նաեւ այն պարագան թէ Հայաստան անսպառ պաշար մը ունի սեւակուճի հանքերու։ Թոխմախան լճին հրջակայքը, գաճի գործարանին մօտ, 6,700,000 խոր. մեթր կը գնահատուի սեւակուճի պաշարը։ Այս շրջանը առատ ջուր ունի, եւ փոխադրական միջոցներու մեծ դիւրութիւն։

Հայաստանի կառավարութիւնը կ'աշխատի մասնագէտ ճարտարագէտներ եւ բանուորներ պատրաստել սեւակուճի արդիւնաբերութեան եւ արդիւնագործութեան համար, միեւնոյն ատեն կ'աշխատի ընդարձակել գործարանը։

Երկրաշարժի մասին

»»» · «««

Թրքական հեռագրական գործակալութեան լուրը, Հայաստանի երկրաշարժին մասին, կը հաստատուի, բայց ինչպէս կ'ենթադրէինք՝ վնաս չէ պատճառած։ Ահա հեռագիրները, զորս կը հրատարակէ Խորհ. Հայաստան, երկրաշարժի այդ ցնցումներուն մասին.—

ԳՈՐԻՍ, 23 փետր.— Փետրուարի 22ին, ցերեկուան ժամը 1.17ին, զգալի եղաւ երկրաշարժի ուժեղ ցնցում մը։ Վնասներ չկան։

ՂԱՐԱՔԻԼԻՍԱ, 24 փետր.— Փետր. 22ին, ցերեկուան ժամը 12ին, այստեղ զգալի եղան երկրաշարժի ուժեղ ցնցումներ։ Ղարաքիլիսայի աղբիւրներուն ջուրը պղտորեցաւ։ Վնասներ չկան։

Ձիւն ձմեռ

»»» · «««

Փետր. 23ի լոյս գիշերը Հայաստանի բազմաթիւ շրջաններուն մէջ ձիւն տեղաց անընդհատ։ Օդերեւութաբանական կայաններն տուած տեղեկութիւններուն համաձայն, ձիւնը փոթորկաշունչ կը տեղար մասնաւորապէս Սեմիոնովկայի, Վեդիի, Մարտունիի, Կարմիր Գիւղի, Ամասիայի, Ջաջուռի եւ Լենինականի մէջ։ Սեմիոնովկայի մէջ քամիին ուժը հաւասար էր 8 կէտի, ցուրտը զերոյէն վար 15 աստիճան։ Լենինականի մէջ՝ 7 կէտ եւ —12 աստիճան, Ամասիայի մէջ՝ 4 կէտ եւ —16 աստիճան, Ջաջուռի մէջ՝ 6 կէտ եւ —14 աստիճան, Մարտունիի մէջ՝ —11 աստիճան։ Փետր. 25ին Մարտունիէն կը հեռագրեն՝ Երեւան թէ երեք օրէ ի վեր փոթորկաշունչ ձիւն կը տեղայ շրջանին մէջ։ Երթեւեկը դադրած է։ Կէս մեթրէն աւելի ձիւն նստած է արդէն։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Հայաստանի կոմունիստ կուսակցութեան պատմութիւնը գրելու համար աշխատանքի հրաւիրուած են Լ. Աբեղեան, Դրաստամատ Սիմոնեան, Կարօ Ղազարեան, Մօրուս, Արտաշէս Կարինեան, Պարսամեան, Բուշնաղեան, Գ. Սարգսեան, Դզնունի, Ց. Պետրոսեան եւ Պարիս։

*** Ջրային մարզախաղերը զարգացնելու նպատակով, Հայաստանի Մարմնակրթական Գերագոյն Խորհուրդը Պաթումէն մասնաւոր նաւակներ ապսպրեց,— այդ նաւակները պիտի դրուին Սեւանի եւ Այգըր լիճերուն, Զանգիի եւ Ախուրեան ջուրերուն վրայ։

*** Փետրուար 20ին, երեկոյեան, ժամը 10.30ին, Արովեան փողոցին վրայ, Քանաքեռի կայանին հրշէջ գունդին ինքնաշարժը բախեցաւ հանրակառքին։ 2 հոգի մեռան եւ 4 հոգի վիրաւորուեցան։ Քննութիւնը երեւան բերաւ, որ ինքնաշարժին մեքենավարը գինով էր այդ պահուն։ Հանրապետական դատախազը հրամայեց հրապարակային դատավարութիւն կատարել, խստիւ պատժել պատասխանատուները, եւ, նկատի առնելով որ վերջերս յաճախադէպ դարձած են ինքնաշարժի արկածները մեքենավարներու գինովութեան եւ ինքնաշարժներու արագընթացութեան պատճառով, կարգ մը արգելքներ դրաւ եւ խիստ միջոցներ ձեռք առնուեցան։

*** Լենինականէն կը հեռագրեն Երեւան թէ փետր. 25ին երեկոյեան Աղին կայարանին մօտ տեղի ունեցաւ շոգեկառքերու բախում մը։ Թիֆլիս-Երեւան շոգեկառքի երթեւեկը ընդհատուեցաւ մէկ օր։ Քննութիւն կը կատարուի արկածին մասին։ Փետր.ի վերջին շաբթուան մէջ երկրորդ արկածն է այս որ կ'արձանագրենք։

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ՖԻԼԻՊԷԻ ՄԷՋ

»»» · «««

ՖԻԼԻՊԷ, 5 մարտ (Ցառաջ).— «Պետօ Սերեմճեան» ընթերցարանի վարչութեան նախաձեռնութեամբ, Փետր. 18ը հոս տօնուեցաւ երէկ, 4 մարտ, Մակեդոնական սրահին մէջ։ Սրահին բոլոր աթոռները գրաւուած էին. իսկ ամբողջ երիտասարդութիւնը կը մնար ոտքի՝ ետեւը։

Նախագահը Թ. Արզումանեան բացումը ըրաւ այն «Օր»երուն զորս կը տօնենք, եւ արագօրէն բնորոշեց անոնց ամէն մէկին իմաստը։ Ցետոյ ծանրացաւ փետրուար 18ին վրայ, ու ճիշդ այն պահուն երբ եռագոյնին անարգել ծածանումի մասին իր հաւատքը կը յայտնէր, հինգ երիտասարդներ բեմ բերին դրօշ մը, ու ահա ամբողջ սրահը միաբերան սկսաւ երգել «Մեր Հայրենիք»ը։

Ցետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ Ցոլհ. Տէվէճեան։ Բանախօսը մանրամասն ու առարկայական կերպով թուեց այն բոլոր դէպքերը, որոնք տեղի ունեցան 1914էն աստին եւ հեռուէն կամ մօտէն կապ ունեցան հայ ժողովուրդի ու հայ դատին հետ։ Բնորոշեց այն պայմանները որոնց մէջ կոչուած էր ապրելու եւ զարգանալու մեր մանուկ Հանրապետութիւնը, ծանրացաւ հանրապետական կառավարութեան եւ Մոսկուայի բանակցութեանց վրայ, յիշեց Երեւանի կողմէ կատարուած դիջումները Քրեմլինի ,և ցոյց տուած բարեացակամութիւնը դէպի Էնկիւրին, եւ, հակառակ այդ բոլորին, նախադծեալ ոտնեւթուրք համաձայնութեան գործադրութիւնը, որ սկսաւ Գարաքէքիլի վերջնագրով։ Անկէ յետոյ, դեկտ. 2էն մինչեւ 17 փետրուար գիշերը, այն դժնդակ կեանքը որ վիճակուեցաւ Հայաստանի ժողովուրդին։ Եւ, իբրեւ հետեւանք այդ բոլորին, ժողովրդային ըմբոստութիւնը։

Մեծ հետաքրքրութեամբ ունկնդրուեցաւ ընկ. Տէվէճեանի բանախօսութիւնը, որմէ վերջ նախագահը փակեց հանդէսը։

*** 3 մարտ, շաբաթ գիշեր, «18 Փետր.»ի տօնակատարութեան առթիւ, «Պետօ Սերեմճեան» ընթերցարանի մէջ տեղի ունեցաւ հաւաքոյթ մը։ Սանդծուած էր ջերմ մթնոլորտ մը։ Նման հաւաքոյթ մը տեղի ունեցաւ նաեւ յաջորդ երեկոյ, տօնակատարութենէն վերջ։ Պուլկար փաստաբան մը, որ ներկայ էր հաւաքոյթին, ինքնաբերաբար խօսք առնելով դրուատեց Հայ Յեղափոխութիւնը, յայտնեց իր խոր համակրանքն ու հիացումը՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան եւ մաղթեց որ հայրենաբաղձ հայութիւնը օր մը իր ոտքերը դնէ իր հայրենի հողին վրայ։ Եղած պահանջին վրայ խօսեցաւ նաեւ մեր աշխատակիցը։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Շաբաթական տեսութիւն

»»» · «««

Անցեալ երեքշաբթի գիշեր Հ. Մ. Ը. Մ.ի կեդրոնը հանդիպում մը ունեցաւ միութեան եւ վերջերս «Լիկ տը Փարի»ի կողմէ կախակայուած խումբերուն խաղացողներն ու վարիչները։

Այդ հաւաքոյթին մէջ ներկաները ցարդ ֆութպոլիստներուն ոչ մէկ հայկական ժողովի մէջ չտեսնուած կարծիքներու համերաշխութիւն մը երեւան բերին։ Բոլորն ալ համաձայն գտնուեցան սա կէտին շուրջ.— Միութիւն՝ մէկ անուան տակ, ղեկավարութեամբ «գործին տեղեակ» յանձնախումբի մը, արտաքսում այժմու ոչ-նախանձելի վիճակին գլխաւոր պատասխանատուներուն եւ մանաւանդ սովորական ֆութպոլիստ մը ըլլալով մէկտեղ նիւթական շահ ակնկալողներուն։ Այս տրամաբանական եւ ամէնուն համամտութիւնը ստանալու կոչուած ծրագրին անշուշտ Հ. Մ. Ը. Մ.ը պիտի փարի եւ մոռնալով անցեալի բոլոր տգեղութիւնները, իր անուան շուրջ հաւաքէ հայկական ֆութպոլին ամրապնդման եւ յառաջդիմութեան նախանձախնդիր բոլոր երիտասարդները։ Այս ուղղութեամբ կարծիքի փոխանակութիւններ տեղի կ'ունենան այժմ եւ կը յուսանք թէ այս կարեւոր խնդիրը պիտի ստանայ իրեն յարմար լուծումը։

Նոր ուղղութիւն մը պէտք է ընդգրկել, չվերակսելու համար անցեալի սխալները, որպէսզի քանի մը ամիսէն նոր «Տորք»եր, նոր «Իմիոն Սփորթիվ»ներ մէջտեղ չելլեն։ Իրաւ է թէ առի կա քիչ մը դժուար պիտի ըլլայ, քանի որ «Ֆէտէրասիոն»ին որոշումով այսուհետեւ ոչ մէկ հայկական ֆութպոլի խումբ պիտի վաւերացուի։ Նախ այլ եւս պէտք չէ վազել մեծ յաղթանակներու ետեւէն, այլ մինչեւ անոնց ուշադրութիւնը կեդրոնացնել միայն առաջին խումբին վրայ, իրենց բախտին ձգելով միւս խումբերը։ Երբ նոր բահասա ֆութպոլիստներէն մէջտեղ ելլեն յաջողակներ եւ առաջին խումբին խիստ արժանիներ, անոնց պէտք է հասկցնել թէ իրենց այդ «աստիճանի բարձրացումը» յաւիտենական չէ եւ երբ այլ եւս առաջին խումբին խաղալու արժանի չնկատուին, պէտք չէ լքեն ֆութպոլ խաղալը։ Այս բազմակողմանիօրէն ցաւոտ խնդրին միայն մէկ երեւոյթն է։ Դեռ կան ուրիշներ անշուշտ։

*** Կիրակի օր, շաբաթէն ի վեր տեղացող անձրեւին տակ ցեխ դարձած մարզադաշտի մը վրայ, Փարքտէ Փրէնսի մէջ, Ֆրանսայի ֆութպոլի ներկայացուցչական խումբը պարտուեցաւ Զուիցերիոյ համանուն խումբէն 0—1ով։ Այս պարտութիւնը անակնկալ մը եղաւ բոլորին համար, որովհետեւ անցեալ ամիս Պելճիքայի դէմ իր տարած յաղթութենէն յետոյ Ֆրանսայի խումբին համար Զուիցերիոյ պէս այս տարի մեծ արժէք մը չներկայացնող խումբի մը յաղթելը դիւրին կը կարծուէր։ Բայց ցեխոտ գետինը ֆրանսացի խաղացողներուն համար մեծ արգելք մը եղաւ, եւ անոնք սխալ մը գործեցին յամառելով խաղալ իրենց սովորական խաղակերպը, որուն դէմ Զուիցերիացիները միջոցը գտան ազդուօրէն պաշտպանուելով հանդերձ քանի մը յարձակումներ փորձելու։ Ասոնցմէ մէկուն ընթացքին էր որ յաջողեցան իրենց նշանակէտը շահիլ առաջին խաղամասին վերջերը։

Ֆրանսա այս տարի դեռ հետեւեալ միջազգային մրցումները պիտի կատարէ.— Փարիզի մէջ մարտ 25ին՝ Չեխոսլովաքիոյ դէմ, Լիւքսէմպուրգի մէջ ապրիլ 15ին՝ Մեծ Դքսութեան ազգ. խումբին դէմ, Ամսթէրտամի մէջ՝ մայիս 10ին Հոլանտայի դէմ։ Եթէ Լիւքսէմպուրգի յաղթէ, Ֆրանսա մայիսին վերջը կը մեկնի Իտալիա մասնակցելու աշխարհի ախոյենութեան մրցումներուն որոնց մասին պիտի խօսինք առանձին։

*** Երեքշաբթի գիշեր Վէլոտրոմ տ'Իվէրի մէջ սկսաւ հեծելանիւի վեցօրեակը։ Հեծելանիւի այդ վազքը խառնուրդ մըն է տեսակ մը տօնավաճառի, կրկէսի եւ նաեւ սփօրի։ Հոն տիրող մթնոլորտը շատ ինքնատիպ է, սկսեալ վերնայարկերէն ուր Փարիզի «թիթի»ն եօթը ֆրանքի փոխարէն քառասունչորս ժամ անշնչելի օդ մը շնչելու իրաւունքը ձեռք կը ձգէ — մինչ վարը, «փըլուզ»ը՝ ուր սեւազգեստ այրեր ու պճնազարդ կիներ կ'ընթրեն կէս գիշերէն վերջ, հարիւրաւոր ֆրանքի փոխարէն, գոյնզգոյն լապտերներով զարդարուն սեղաններու շուրջ։ Մինչ այդ՝ երկու հարիւր յիսուն մեթրնոց տախտակէ «փիստ»ին վրայ հեծելանուորդները կը դառնան անընդհատ։ Անոնց թիւը երեսուն է, երկուքական հոգինոց տասներհինգ խմբակներու բաժնուած։ Երկու ընկերներէն մէկը անպայման պէտք է դառնայ, մինչ միւսը կը հանգչի։ Ու. վեց օր տեւող վազքին ամէնէն հետաքրքրական պահերը կը սկսին երեկոյեան ժամը հինգին մօտ — երբ կրկէսը կը լեցուի — եւ կը վերջանան առաւօտեան ժամը երեքին մօտ — երբ կրկէսը կիսով կը պարպուի։ Ուրեմն հեծելանուորդները խուռներամ բազմութիւն եղած ժամանակ եռանդով կը սուրան, իրար կը գլեն կ'անցնին, խմբակ մը միւսներէն մէկ, երկու կամ աւելի շրջան առաջ կ'անցնի — մէկ խօսքով «դարձ»ը կը ստանայ իրապէս հետաքրքրական դրոշմ մը։ Աւելցուցէք ատոր վրայ բարձրախօս գործիքը, նուագախումբը, զանազան վաճառանիշերու կողմէ տրուած նուէրներուն յայտարարումը եւ իբր դափնեպսակ ժէսթը այն գեղեցիկ կնոջ՝ որ իրեն չպատկանող դրամատոմսերը ափերով հեծելանուորդներու միջեւ բաժնելով կ'ուզէ շահիլ «Վեց Օր»երու թագուհիի փառանցուկ տիտղոսը։

Հետաքրքրական է ըսել այս առթիւ թէ անցեալ տարի Վիէննացի դերասանուհին՝ Բիլթա Կէորկ մեծ շռայլութիւն ցոյց տալով —անշուշտ Սթավիցքիի հովանաւորութեան տակ— խլած էր այդ պատիւը։ Այս տարի պիտի գտնուի՞ կին մը որ այդ ժէսթը ունենայ եւ չքաշքշուի «վերնայարկ»ի յաճախորդներէն։

Ինչպէս ամէն մրցումի, «Վեց Օր»երուն մէջ ալ յաղթական մը պէտք է, որու ալ վիճակի։

ՄԱՄՈՒԼ

Ներգաղթի մասին

»»» · «««

Պոլսոյ Այրէսի «Արմենիա»ն դիտել կուտայ ներգաղթի նուիրուած խմբագրականներու շարքի մը մէջ (17 փետրուար).

— «Այսօր, բոլշեւիկեան տիրապետութեան 13րդ տարեդարձին, մի՞թէ Հայաստանը անկարող է ներս առնել քանի մը տասնեակ հազար մարդ, առանց ձգձգումներու, առանց սրտմաշուքի, առանց անտեղի պատճառաբանութեանց։

Կարող է, ու կը պակսի միայն կառավարութեան բարեացակամութիւնը։ Ներգաղթի անյաջողութեան պատասխանատուութիւնը բարդեցգաղթահայութեան վրայ՝ արդար չէ քանի մը հիմնական պատճառներով։

Նախ՝ ներգաղթի կազմակերպութեան ձեւը ինքնին անյաջող է։ Հայաստանի կառավարութիւնը ներգաղթի կազմակերպութեան հարցը պիտի դնէր բոլորովին անկողմնակալ գետնի վրայ, առանց դասի, դասակարգի եւ կուսակցական խտրութեան, ցանկանալով, որ ներգաղթի յանձնաժողովներուն մէջ մտնեն բոլորը՝ Հօկը, Ռամկավար, Հնչակ, Դաշնակ, Բարեգործական, Հայրենակցականներ եւ բոլոր անոնք, որոնք կրնան այս կամ այն կերպ նպաստել ներգաղթին։

Այն ժամանակ կարելի կ'ըլլար ընտրել համագաղութային ազդեցիկ մարմին մը, իր ճիւղերն ունենալով բոլոր այն երկիրներու մէջ, ուր բուռ մը հայութիւն կայ։

Ասոր հակառակ Հայաստանի կառավարութիւնը այդ գործը վստահած է միայն Հօկին, որ բացարձակապէս վարկաբեկուած կազմակերպութիւն մըն է բոլոր գաղութներու մէջ։ Ցետոյ՝ ներգաղթի համար հաւաքուած գումարները պէտք է գործածուին իր նպատակին, բացառապէս վերը ակնարկուած միջկուսակցական եւ համազգային մարմնի միջոցով, որ իր ներկայացուցիչը պիտի ունենար կառավարութեան մօտ։

Այս միայն այն պատճառով, որ գաղթահայութիւնը վստահութիւն ունենար զոհաբերելու։

Հօկի կեդրոնի եւ անոր մասնաճիւղերու կողմէ եղած զեղծարարութիւնները եւ դրամական շռայլ վատնումները, այն ալ տարբեր նպատակներու համար, վերջ կը գտնէին։ Ու ժողովուրդը կը հաւատար, որ իր տուած լումաները կը դրկուին Հայաստան ներգաղթի եւ վերաշինութեան համար։

Հօկի ներգաղթային գործունէութիւնը ձախողած է, ու Հայաստանի կառավարութիւնը այդ գիտնալով, վերջին անգամ անոր միացուցած է նաեւ Բարեգործականը։

Արդ, Հայաստանի կառավարութիւնը ներգաղթի գործը վստահած է միայն Հօկին եւ Բարեգործականին, անտես առնելով նուիրաբերող ամբողջ գաղթահայութեան փափաքը։

Հօկն ու Բարեգործականը կը ներկայացնե՞ն ամբողջ գաղութները։

Ո՛չ։ Այս է խնդրին վիրաւոր կողմը»։

*** Եթէ վերջին օրերս փոփոխութիւն մը չէ կատարուած, այս կիրակի օր, 18 մարտ, Միլանի մէջ Իտալիոյ ֆութպոլի ազգային խումբը պիտի ընդունի Ցունաստանի ներկայացուցչական խումբին այցելութիւնը։ Այս մրցումը պիտի կատարուի իբր նախապատրաստական խաղ—այսինքն յաղթականը միայն մասնակցելու իրաւունքով — աշխարհի ախոյենութեան մրցահանդէսին համար։ Ի հարկէ Իտալացիները դիւրութեամբ պիտի շահին յաղթութիւնը։ Խնդիր է թէ Ցունաստան ի՞նչ աստիճանի արժանի դիմադրութիւն մը պիտի կրնայ փորձել համբաւաւոր «սքուատրա ազուրէ»ին դէմ, եւ մեր հայրենակից Դանիէլեան — եթէ խաղայ —ի՞նչ չափով պիտի կրնայ մեղմացնել Իտալացի յառաջապահներու խոյանքը։

Ժ. Ե.

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

«Ամրոց» թերթի մէջ զարմանքով կարդացինք ինչ որ «հայասպանութեան դէմ միթինկի» մը մասին որ սարքուած է մարտ 10ին, Լիոնի մէջ եւ որուն իր մասնակցութիւնը կը բերէ Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու անդուոյն մասնաճիւղը։

Այսու կը յայտարարենք.—

1.— Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան հետ ոչ մէկ կապ ունի վերոյիշեալ «մասնաճիւղ»ը եւ այդ նըկատելու է պարզապէս Միութեան անուան չահագործում քանի մը ինքնակոչ անհատներու կողմէ։

2.— Եթէ անոնք կը պատկանին ապպրուած այն անուանաշարքին որոնցմէ մէկ երկու հատ միշտ կը տեսնենք «Ամրոց»ի խմբագրական թերթին մէջ եւ որոնք իրենց «զօրավար»ի գովքը եւ իրենց հաւատարմութիւնը կը փառաբանեն, բարի վայելում կը մաղթենք իրենց...

3.— Բայց կը յանձնարարենք թէ Գ. «զօրավար»ին եւ թէ իր «կարգապահ» զինուորներուն որ աւօրէն կերպով չշահագործեն Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան անունը եւ հարկադրանքի տակ չդնեն մեզ դիմելու օրինական միջոցներու։

Հայ Կամ. եւ Մարտիկ. Միութեան Նախագահ՝ գնդ. Տ. Բաղդասարեան
Քարտուղար՝ Խ. Գալուստեան

(Կնիք)

ՏՈՔԹ. ՏԻԳՐԱՆ ՍՊԱՐԹԱԼԻ կը հաղորդէ թէ, կոկորդի հիւանդութեանց մասնագէտ Տոքթ. Սիմէոն Սպարթալիի մահուան առթիւ շատեր անունի շփոթութեան մատնուած են։ Փարատելու համար այդ շփոթութիւնը, Տոքթ. Տիգրան Սպարթալի կը յայտնէ թէ սովորականին պէս կ'ընդունի հիւանդները իր քլինիքին մէջ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ՌԱՍՓՈՒԹԻՆ ԵՒ ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ ԵՈՒՍՈՒՓՈՎ

—•—

«ԻՆՉՊԷՍ ՍՊԱՆՆԵՑԻ ՌԱՍՓՈՒԹԻՆԸ»

— oo —

Հրամանատարը հերքեց այն ենթադրութիւնը թէ շարժանկարին դերակատարներէն երկուքը կը ներկայացնեն իշխանն ու իշխանուհին։

Երդուեալները դարձեալ գացին ժապաւէնը տեսնելու։

Երկու փաստաբաններուն ճառերէն եւ զանազան անձերու վկայութիւններէն յետոյ, դատաւորը խօսքը ուղղելով երդուեալներուն ըրաւ հետեւեալ ամփոփումը.

— Դուք պիտի վճռէք թէ շարժանկարին մէջ երեւցող իշխանուհի Նաթաշան, իշխանուհի Եուսուփո՞վն է իրականութեան մէջ։ Նկատի չպիտի առնէք թէ ժապաւէնին հեղինակը ինչ նպատակներ ունեցած է անոր պատրաստութեան ատեն. հեղինակին՝ իշխանուհի Եուսուփովին ծանօթ կամ անծանօթ ըլլալու պարագան կապ չունի այս հարցին հետ։ Պիտի որոշէք միայն թէ իշխանուհին ճանչցող ո եւ է մէկը կրնա՞յ անոր նմանցնել շարժանկարին դերակատարուհին։ Անհրաժեշտ չէ նոյն իսկ որ ամբողջ աշխարհը ճանչնայ զայն ժապաւէնին վրայ. եթէ միայն քանի մը հոգի ալ այդ եզրակացութեան յանգին, ներայդ դատավարութիւնը դարձեալ կը կայ պահէ իր իմաստն ու զօրութիւնը։

Պաշտպան փաստաբանին տեսակէտով, եթէ շարժանկարին մէջ երեւցող այս կամ այն տիպարին իրական անձնաւորութիւնը ողջ է, այն ատեն անձնաւորութեան դատ բանալ։ Հետեւաբար հիմնուելով այդ տրամաբանութեան վրայ, եթէ Տիկին Վիրուպօվան կամ Մունիա Կոլօվինան ողջ ըլլային, իրաւունք պիտի ունենային դատ սկսելու ընկերութեան դէմ։ Փաստաբանը ըսաւ թէ իշխանուհի Եուսուփովը երբեք տեսած չէ Ռասփութինը ուրեմն չի համապատասխաներ «Նաթաշա» տիպարին։

Ամէնէն ուշագրաւ պարագան որ իրաւունք տուած է իշխանուհիին՝ այս դատը բանալու, շարժանկարի ընկերութեան հետեւեալ նախաբանն է զոր դրած է ժապաւէնին սկիզբը. «Ասիկա պատմութիւնն է խելագար մարդու մը որ քայքայեց կայսրութիւն մը. տիպարներէն ոմանք տակաւին ողջ են. մնացածները մեռած են խժդժօրէն»։

Ուրեմն անկարելի է պնդել թէ ընտեղծուած տիպարները բոլորն ալ երեւակայական են։ Ընկերութիւնը ինքն իսկ կը յայտնէ թէ ոմանք ողջ են։ Անոնցմէ երկուքը իշխանուհի Եուսուփովն ու իշխան Եուսուփովն են։

Ինչպէս ըսի դուք պիտի վճռէք։ Եթէ եղածը իսկապէս անուանարկութիւն է չենք կրնար երեւակայել աւելի վիրաւորական, աւելի վնասակար վարկաբեկում մը։ Ամուսնացած եւ պարկեշտ կնոջ մը համար չկայ աւելի մեծ վիրաւորանք քան ըսել թէ անիկա եղած է Ռասփութինի սիրուհին։

Դատաւորին այս խօսքերէն ետք, տասներկու երդուեալները — որոնց երեքը կին — առանձնացան խորհրդակցութիւն կատարելու համար։

Երկու ժամ վերջ վերադարձան եւ յայտնեցին իրենց վճիռը.— իշխանուհի Եուսուփովը իրաւունք ունի։

— Ի՞նչ գումար կը տնօրինէք իրեն իբրեւ վնասուց հատուցում, հարցուց դատաւորը։

—Քսանըհինգ հազար սթերլին, պատասխանեց երդուեալներուն առաջնորդը։

×

Եւ իշխանուհի Եուսուփովը դատարանէն մեկնեցաւ երջանիկ ժպիտ մը իր շրթունքին վրայ։

Երկու կողմերուն դատական ծախքերուն ընդհանուր գումարը եղած է տասնըհինգ հազար ոսկի։ Փաստաբանը ստացած է 2500 ոսկի, իսկ Սըր Հէյթինկս 1400։

Թարգմ. Ժ. Մ.

(Վերջ)

ՎԻՃԱԿԱԽԱՂ «ՅԱՌԱՋ»Ի
(ԱԶԳ. ՊԱՐԳԵՒԱԽԱՂԻ ՑՐԴ ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ)
16 ՄԱՐՏ 1934 - ԿՏՐՕՆ ԹԻՒ 33

Առեւանգում Փարիզի մէջ

Հինգշաբթի գիշեր ժամը 1.45ին երիտասարդ հայրենասէրներու անդամներէն վեց հոգի յանկարծակի բռնուեցան համայնավարներու կողմէ որոնք պատռեցին անոնց փակցուցած յայտարարութիւնները: Ցետոյ կռիւ մը ծագեցաւ որու միջոցին Հայրենասէրներէն մէկը կառք մը նետուելով, առեւանգուեցաւ:

9ՐԴ ԵՒ 10ՐԴ ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ազգ. պարգեւախաղի 9րդ վիճակահանութիւնը պիտի կատարուի ապրիլ 10ին, իսկ տասներորդ եւ վերջինը՝ ապրիլ 24ին: Այնուհետեւ պիտի սկսի նոր շրջանը, որուն պայմանները հրատարակուած են պաշտօնաթերթին մէջ:

"ԵՐԿՈՒՆՔ"

ՕՐԿԱՆ Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԳՐԱԿԱՆ, ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ, ՊԱՏՄԱԿԱՆ
ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԵԱՄԲ ԵՒ ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ

Դ. ՏԱՐԻ

Խմբագիր Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Երիտասարդութեան միակ պարբերաթերթը, որ կ'ապրի եւ կը տեւէ 4 տարիէ ի վեր: Ապրիլեան սահերու, վախանգնեան երիտասարդներու բեմը,— ԵՐԿՈՒՆՔ կը հրատարակէ նիւթեր հայ որբերու պատմութեան, յուշեր ախորժելի եւ ջարդէ ազատած բեկորներու կեանքէն, ուսումնասիրութիւններ Հայոց գրականութեան եւ պատմութեան մասին, յօդուածներ յեղափոխեալ երիտասարդ սերունդի մը նկարագրին կազմութեան համար, առողջապահական եւ մարզական հրահանգներ, վերագնահատութեան փորձեր մեր անցեալին ու ներկային վրայ, որբերու նամականի, որբերու ագարակի աշխատանքները:

վերջապէս բեմ մը, ուր պէտք է հաւաքուին մեր գաղութներու բոլոր երիտասարդները:

Տարեկան բաժնեգին.— 15 ֆրանք՝ Ֆրանսա, 20 ֆրանք՝ արտասահման: *Դիմել՝* A. KAPIKIAN, 17 Ave. Philippe Auguste, PARIS:

Փարիզ եւ արուարձաններ

Հ. Յ. Դ.

ՌՈՍՏՈՄ խումբի վարչութիւնը դասախօսական ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները այս Երկուշաբթի (19 Մարտ) երեկոյ ժամը 8.30ին իր հաւաքատեղին:

Կը խօսի՝ ընկ. ԱՇՈՏ ԱՐԾՐՈՒՆԻ Խորհրդային Հայաստանի շուրջ:

ՓԱՐԻԶԻ Հրազդան, Քրիստափոր եւ Ազբիւր Սերոբ միացեալ խումբերու ժողովը յառաջիկայ Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին 32, Avenue Gobelinsի սրճարանին վերնայարկը:

ՊԱՆԷԾՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» Ենթակոմիտէի հերթական դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին:

ՎԻՇԱՊ Ենթակոմիտէի ընկերները կը հրաւիրուին ընկերական ընդհ. ժողովի այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին ծանօթ հաւաքատեղին:Ստիպողական օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ Ռազմիկ խումբի ժողովը տեղի կ'ունենայ այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ընկեր Պուճիկեանի բնակարանին մէջ:

Գաւառ

ՎԻԷՆԻ Կոմիտէն ընկերական ընդհ. արտակարգ ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները վաղը Շաբաթ գիշեր Խաժակ Ակումբի վարչութեան երեկոյթէն վերջ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը կարեւոր է:

ԻՇԽԱՆ (Մարսէյլ) Ենթակոմիտէն ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 4ին սովորական հաւաքատեղին: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Բացականները նկատի կ'առնուին:

ԳԱՌԼՕ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Սկաուտական վերին մարմինը կազմակերպած է այցելութիւն մը ողբացեալ ԳԱՌԼՕ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ գերեզմանին, այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը ճիշդ 4ին Rosny s)Boisի գերեզմանատունը: Կը հրաւիրուին անդամներն ու համակիրները:

Ծանօթ.— Հաղորդակցութեան միջոցներ՝ Շոգեկառք Կառ տը լ'Էսթէն ժամը 3ին. հանրակառք թիւ 118-121 Փորթ տը Վէնսէնէն եւ իջնել Rosny s)Boisի գերեզմանատունը:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան Վարչութիւնը շնորհակալութիւն կը յայտնէ Պլիտայի (Ալճերիա) հայ գաղութին, որ նախորդ տարիներու պէս այս տարի եւս օժանդակեց մեր օրացոյցի սպառման:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Բագրատ Ճերմակեան կը փնտռէ իր քոյրը՝ Զուարթ Ճերմակեան որ երկու տարի առաջ կը գտնուէր Փարիզի արուարձաններուն մէջ: Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Pakarad Djermakian, Armenian Couvent, Jerusalem, Palestin.

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած՝ Հ.Յ.Դ. ՎԻԷՆԻ ԽԱԺԱԿ ԱԿՈՒՄԲԻ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին ԽԱԺԱԿ ԱԿՈՒՄԲԻՆ մէջ
կը ներկայացուի՝ «ԱՄԻԱՅԻ ՍԱՓՐԻՉԸ եւ ԳՈՂԸ»
Մուտք՝ 2 Փրանք:

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՎԱԼԱՆՍԻ «Քրիստափոր» Ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Կիրակի առաւօտ, ժամը 10ին Պ. Տ. Պազաեանի սրճարանը: Կը դասախօսէ՝ ընկեր Ս. ՊԻԼԱԼԵԱՆ (Ռոմանէն):

Կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները:

Փարիզի Գոտական Ակումբ այսօր Ուրբ. իրիկուն, ժամը 8.30ին, 131, rue Paul Berruel (Նախկին rue Cambron, 131) Մեթրօ՝ Vaugirard: Կը խօսի՝ Պ. Ա. Խոնդկարեան: Նիւթ՝ «Ռուս Թրքական վերջի պատերազմի մասին ըստ զօրավար Մասլովսկիի նոր գրքի»: Մուտքը ազատ է:

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

կազմակերպուած՝ Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԼԻՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30է մինչեւ առաւօտ
14 rue François Garcin Պ. ՔԷՆՏԻՐԵԱՆԻ ՃԱՇԱՐԱՆԸ
Ուրախ մթնոլորտ: Կը հրաւիրուին Զ. Ռ. Մ.ի բարեկամները:

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ

ՀԱՅԿԱՆՈՒՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆԻ

ՍԱԼ ԿԱՎՈՅԻ ՄԵԾ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

45-47, Rue de la Boëtie. Métro: Miromesnil

ՎԱՂԸ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ, 17 ՄԱՐՏ 1934 ԺԱՄԸ 8. 9ԻՆ

Սիրայօժար մասնակցութեամբ

Lucien QUATTROCCHIի (violon-solo Օփէրայի նուագախումբին եւ ԼԱՄՈՒՐԷՕ սէնֆօնիք նուագահանդէսներու), Henri TOMASIի (երգահան եւ ղեկավար Փարիզի Սէնֆօնիք նուագահանդէսներու) եւ Գ. Մ. ԱԼԷՄՇԱՀի:

Յայտագիր.— Ա. մաս՝ դասական երաժշտութիւն:
Բ. Մաս՝ Արդի ֆրանսական երաժշտութիւն:
Գ. մաս՝ Հայ աշխարհիկ եւ կրօնական երաժշտութիւն:
(Այս վերջինը ընկերակցութեամբ նուագախումբի եւ երգեհոնի):

Երգահանդէսը կ'աւարտի ժամը 11ին:

Տոմսերը՝ 25, 20, 15, 10, 7, 5 եւ 3 ֆրանք:

Դիմել՝ կավոյի սրահը, Հրանտ-Սամուէլ գրատունը 51, rue Mr. le Prince եւ Թերթիս խմբագրատունը:

ՅԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած ԱՐԱԲԿԻՐԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
ԿԻՐԱԿԻ 18 ՄԱՐՏ ԿԻՐԱԿԻ ԺԱՄԸ 16էն 24

Salle Hocheի մէջ 9 Avenue Hoche. Paris (8)

Օրքէսթր Sandros and bis boys: Գեղարուեստական ճոխ բաժին մասնակցութեամբ յայտնի արուեստագէտներու: Օր. ՌՕԶԱ ՄԱՔՍՕՆԱՏ (Շաթլէի Թատրոնէն) Ֆանթէզիսթ պարեր: Օր. ԷՄՄԱ ՄԱՔՍՕՆԱՏ (Շաթլէի Թատրոնէն) Ժիբան պարեր, էքսանթրիք պարեր՝ X...ի կողմէ: Պոքսի ցուցադրութիւն փոքրիկ ՄՍԼՈՒՄԵԱՆ Եղբարց կողմէ, եւլն. եւլն.:

Զանազան աթրաքսիոններ եւ անակնկալներ ճոխ պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով:

Մուտք այրերու՝ 10 ֆրանք, *կիներու՝* 7.50 ֆրանք:

ԲԱՑՄԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Հ. Կ. Հ. ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՇԱՎԻԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին
ՍԱԼ ԲԱԹԷՆԻ ՍՐԱՀԸ, 114, GRAND'RUE, ՇԱՎԻԼ
գեղարուեստական բաժին երգ. արտասանութիւն:
կը խօսի՝ Պ. Ա. ՀԱՆԸՄԵԱՆ
ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ **ԱԿԱՄԱՅ ԲԺԻՇԿԸ**
Գիներ 3 եւ 5 ֆրանք:

Առնել Թրասուէյ թիւ 1 եւ իջնել Անսիէն մէռի: Շոգեկառք Սէն Լազարէն:

ՀԱՅ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ ԵՐԿՐՈՐԴ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԻՐԱԿԻ ԳԻՇԵՐ 18 ՄԱՐՏ 1934 ԺԱՄԸ 9ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

SYNDICAT de l'ÉPICERIE FRANÇAISEի ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ
12, rue Renard Métro: Hôtel de Ville

կը ներկայացուի հայ սափրիչ սափրիչուհիներու կողմէ պատրաստուած կանանց մազերու ամենավերջին նորաձեւութիւնները ի ներկայութեան ֆրանսական եւ հայկական մամուլի ներկայացուցիչներու:

ԳՈԹԻՅԵՕՆ ԵՒ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ
ԸՆՏԻՐ ՃԱԶ ԵՒ ՕՐՔԷՍԹՐ 14 ՀՈԳԻԷ ԲԱՂԿԱՑԵԱԼ
ժամը 1ին կը սկսի վիճակահանութիւնը:
ՄՈՒՏՔ ԱՅՐԵՐՈՒ 8 ՖՐԱՆՔ: ԿԻՆԵՐՈՒ 6 ՖՐԱՆՔ:
ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆ 1 ՖՐԱՆՔ:
տոմսերը կը ծախուին հայ սափրիչներու քով:
Ներկաներու պիտի բաշխուին անուշահոտութիւններ:

ՕՐԵՐԸ ԿԸ ՄՕՏԵՆԱՆ...

„ՅԱՌԱՋ"Ի ՆՈՐ ՎԻՃԱԿԱԽԱՂԸ
ԻՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

«ՅԱՌԱՋ"Ի ՎԱՐՁՈՒԹԻՒՆԸ ԳՆԱԾ ԷՀԵՏԵՒԵԱԼ ԵՐԵՔ ՏՈՄՍԵՐԸ, ԻՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

8րդ շարք թիւ	04,738	շարք	R.
- - -	53,171	-	U.
- - -	75,619	-	V.

Շահելու պայմանով, ԱՐԴԻՒՆՔԻՆ ԿԷՍԸ ՊԻՏԻ ԲԱԺՆՈՒԻ անոնց որ...

1. ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴ կը գրուին, փետրուար 6էն մինչեւ վիճակահանութեան օրը, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ:
2. ԿԸ ՆՈՐԵԳԵՆ իրենց բաժանորդագրութիւնը, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ:
3. Ինչպէս եւ այն ՏԱՐԵԿԱՆ եւ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ բաժանորդներուն որոնք մասնակցեցան « ՅԱՌԱՋ »ի առաջին վիճակախաղին, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ: (Եռամսեայ բաժանորդներէն կ'օգտուին անոնք որ նոր ԲԱԺՆԵԳԻՆ մը կը վճարեն):

Բաշխումը պիտի ըլլայ հետեւեալ համեմատութեամբ.—

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	50%
ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	30%
ԵՌԱՄՍԵԱՅ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	20%

Իսկ 9րդ շերտէն գնած հետեւեալ տոմսերը, ԱՅՆ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ ՈՐ ԱՄԷՆ ՕՐ ՁԵՌՔԷ ԿԸ ԳՆԵՆ:

9րդ շարք թիւ	28,474	շարք	Y.
- - -	54,726	-	X.
- - -	81,172	-	R.

Այս թիւերն ալ շահած պարագային, ԱՐԴԻՒՆՔԻՆ ԿԷՍԸ պիտի բաժնուի բոլոր այն ընթերցողներուն որոնք վարչութեան կը ներկայացնեն ՑԻՍՈՒՆ ՑՈՐԴԱԿԱՆ ԿՏՐՕՆՆԵՐ, սկսելով 1934 փետրուար 6էն:

Կտրօնները ամէն օր պիտի հրատարակուին Գ. էջի թերթօնին տակը, ԹԻՒՈՎ ԵՒ ԹՈՒԱԿԱՆՈՎ:

ԾԱԽՈՒԻ Է

ՄԵԿՆՈՒՄԻ պատճառով ծախու է ԿՕՇԿԱԿԱՐԻ խանութ մը իր բոլոր կազմածներով: Բնակութեան համար երկու սենեակներ: Շատ դիւրամատչելի գին:

Դիմել՝ 29, Bld. de la Liberté, Lilas (Seine).

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ (77)

"ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ"

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

Եւ որովհետեւ գիւղին բան չէր 5—6 հոգիով ձերբակալել 150 հոգինոց փախստականներու խումբ մը, փախստականները մէկիկ մէկիկ թիմուած էին մզկիթ՝ « ապուր պիտի տանք » ըսելով:

Անոնք մզկիթին մէջ թիմելէ վերջ, մզկիթին շուրջ շարած էին ռումբի այն մնացուկները զորս շրջակայքէն բերած էին եւ Արդուլին կը փոխադրէին: Փախստականները մէկիկ մէկիկ կը հանէին մզկիթէն, եւ իրենց արժանի պատիժը կուտային: Այդ պատիժը կը կայանար անոնց պեխերը անծելուն մէջ: Բոլոր փախստականները Լազ էին, որով, ըստ պատասխանատու պատուիրակին անոնց համար աւելի մեծ պատիժ մը չէր կրնար ըլլալ: Այս պատիժէն յետոյ, փախստականներէն մէկուն կինը եկած եւ ամուսինը առանց պեխի տեսնելով, վրան յարձակած եւ, բոլոր Լազ կիներուն նման որոնք անպեխ այրերը այր չեն նկատեր, ուզած էր լաւ մը ծեծել, բայց չկարենալով փակ մզկիթէն ներս մտնել, գոհացած էր հեռուէն սպառնալով:

Այն երկու օրերու ընթացքին, երբ պատասխանատու պատուիրակը սահմանի շրջակայքը բնակութիւն էր հաստատած, բաւական կարեւոր դէպքեր տեղի ունեցած էին Արհաւիի մէջ:

Մինչեւ Բիզա պէյին գալը՝ կրկին Արհաւի էր եկած Նայիլ պէյ որ Տրապիզոն կը գտնուէր: Ան տեղեկացուցած էր թէ Տրապիզոնի մէջ կազմած է չէթէներ որոնք Արհաւի կուգան: Ան, իր այդ խօսքերով Բիզա պէյին հասկցնել կ'ուզէր թէ պէտք է հրամանատարութենէ քաշուի եւ գործերը իրեն փոխանցէ: Արդարեւ, բաւական յոգնած էր Բիզա պէյ եւ այս անգամ առարկած չէր Նայիլ պէյի ու ըսած էր թէ ինք արդէն իսկ մտադիր է քաշուիլ:

Այս խօսակցութենէն վերջ, Բիզա պէյ հեռախօսով ըսած էր պատասխանատու պատուիրակին:

— Պարտականութիւնս կը յանձնեմ Նայիլ պէյին: Դուն հոդ մնացիր: Քեզի եւս շատ կը ցաւիմ բայց ոչինչ կրնամ ընել: Ասկէ վերջ կրնաս շարժիլ այնպէս ինչպէս կ'ուզես: Գիտեմ ճամբը կը նայիս, եւ, եթէ ազատիս, շատ գոհ կ'ըլլամ:

Բիզա պէյի այս յայտարարութենէն վերջ կը հասկցուէր թէ շատ նեղ կացութեան մը մատնուած էր ան: Որովհետեւ խօսակցութեան վերջաւորութեան աւելցուցած էր.

— Աւելի ոչինչ պիտի կարենամ ըսել: Որովհետեւ, ոչինչ կը լսուի թշնամիին ռումբերուն աղմուկէն:

Եւ հեռախօսը փակած էր:

Քիչ յետոյ, հեռախօսը կրկին բացուած էր: Այս անգամ Նայիլ պէյն էր խօսողը: Ան հաղորդած էր թէ Բիզա պէյ քաշուած, հրամանատարութիւնը ինք էր ստանձնած, որով ասկէ վերջ իրեն պէտք է ենթարկուիլ:

Սակայն, իրականութեան մէջ, ոչ Բիզա պէյն էր հրամանատարը եւ ոչ ալ Նայիլ պէյը: Որովհետեւ, Շթանկէ պէյի տուած հրամաններէն կը հասկցուէր որ այդ օրերուն Արհաւիի ճակատին վրայ պատերազմող ուժերուն հրամանատարութիւնը յանձնուած է գերմանացի սպային, եւ բոլոր գործերը անոր ենթակայ էին: Մինչեւ, Շթանկէ պէյի հրամանները ոչ յառաջապահները, ոչ շրջուն ոստիկան զօրքերը եւ ոչ ալ սահմանապահները ըստ բաւականի կը հասկնային: Այդ պատճառաւ, բոլոր հրամանները կ'անցնէին պատասխանատու պատուիրակին եւ ան էր որ կ'աշխատէր կացութիւնը պարզել զանազան ուժերուն: Ամէն պարագայի մէջ, բոլոր ուժերուն, ինչպէս եւ Թէշքիլաթը Մախսուսէին հրամանատարութիւնը կապակած չկար որ անցած էր Շթանկէ պէյին:

Այդ միջոցին ոչ մէկ փոփոխութիւն կար Արդուլինի ճակատը: Միայն, փետրուար 15ին տեղի ունեցած էր հետախուզական թեւերու փոքրիկ էր հետխում մը:

Արդուլինի բանակետը լուր չէր կրնար ստանալ Շթանկէ պէյէն: Հաֆըզ Աւելէյման էֆէնտի, որ անոր հետ շարժած էր, կը տեղեկացնէր թէ՝ Շթանկէի գունդը կը պաշտպանէր Մուրկուլ-Արհաւի գիծը: Թէեւ Թէշքիլաթի հրամանին տակ թնդանօթներ կային բայց որովհետեւ ռումբ չունէին, անոնցմէ չէին կրնար օգտուիլ: Թէշքիլաթը Մախսուսէն Քուվարսխանի մէջ գտած էր թնդանօթի կազմածներ: Հեծելազօրքի ձիերը լծելով թնդանօթներուն անոնցմէ օգտուելու մասին կը խորհէին:

Թէշքիլաթը Մախսուսէի գունդին հրամանատարն էր Խալիտ պէյ: Այդ օրերուն, անոր մտածումը սա էր, « Ռուսերու կողմէ Խոփէի գրաւման վրայ, հոն ղրկուած ուժերը այն տեղէն բաժնուած ըլլալով՝ Արդուլինի պաշտպանութիւնը դժուարացած էր:

« Թէեւ պաշտպանութեան համար անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առնուած էին, բայց, թշնամիին մեծ ուժերուն, թնդանօթներուն եւ արագահարուածներուն դէմ, բնականաբար կարելի չէր երկար առեն դիմադրել:

« Եթէ մէկ քանի օրուան ընթացքին ուրիշ ուժեր չղրկուէին, ու Շթանկէ պէյին գունդը եւ չգար, կասկած չկայ որ Արդուլինը եւս պիտի իյնար թշնամիին ձեռքը:

« Միայն թէ, որպէսզի Արդուլինէն քաշուելէ յետոյ տեղւոյն խլամ բընակչութիւնը Ռուսերուն եւ Հայերուն կողմէ կատարուելիք չարիքներէն զերծ պահուի, հարկ է որ Արդուլինի հայ կաթոլիկ համայնքի ականաւորները եւ բազմանդամ ընտանիքներու այրերը դէպի ներս ուղարկէք որպէս պատանդ »:

Խալիտ պէյի այս տեսակէտը կարելի տեղեկացնելով, անկէ ուզուած էր իր րենց համաձայնութիւնը, եւ, արտօնութիւն խնդրուած էր այդ Հայերը ներս ուղարկել դէպի խաղաղ եղած երկրներ, քանի որ նահանգները պարագային կարելի չէր մարդ հաւաքել եւ դրկել: Անոնք խնդրած էին նաեւ որ արտօնութիւնը շուտով ուղարկուի:

Այս մասին Կարին ղրկուած հեռագրի Թուականէն մէկ օր վերջ, 16 փետրուարին, Արդուլինի ճակատին կացութիւնը հետեւեալն էր.—

Իբրապէս պատերազմի մը հանդամանք ստացած էին այն բախումները որոնք սկսած էին Աճըէմայի կողմերը:

(Շար.)

:: LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ::

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԼԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ :: :: :: ::	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա ::	250 »	130 »	—
Ամերիկա :: :: :: :: ::	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ :: :: :: ::	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 17 ՄԱՐՏ SAMEDI 17 Mars 1934

10 ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2447

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԶՐՈՅՑ ԲԱՐԵՄԻՏ ՄԱՐԴՈՒ ՄԸ ՀԵՏ

— oo —

— Շատ կը զբաղիք ձեր հակառակորդներով: Կ'արժէ՞ այդքան եռանդ սպառել, երբ այնքան հոգեր ունինք:

— Կը կարծէ՞ք թէ հաճո՞յք է այդ աշխատանքը, այդ ահաւոր տառապանքը: Մանաւանդ երբ դիմացդ ունիս հակառակորդներ որոնք տարին տասներկու ամիս միայն կը սպառեն, ջուրը պատէն վեր հանելու համար:

— Ձեր կազմակերպութիւնը աւելի զօրաւոր, հետեւաբար աւելի պատասխանատու ըլլալով, պէտք է արհամարհէ շատ մը գռեհկութիւններ: Այլապէս, ո՞ւր պիտի հասնինք այս ճամբով:

— Անշուշտ: Եւ մենք անկարելին կը փորձենք, պահելու համար հաւասարակշռութիւնը, անտեսելով, արհամարհելով բազմաթիւ նախատինքներ, անձնական յարձակումներ, քնարեր հէքեաթներ եւ զարմանազան ցնդաբանութիւններ: Եւ սակայն, տասնէն մէկը, ստիպուած ես զբաղիլ, ուղղակի կամ անուղղակի: Օրինակ, Աթէնքի առաջնորդին պատմութիւնը: Կարդացի՞ք անշուշտ: Մալըմեան եպիսկոպոսը նամակ մը ուղղեր է Յունաստանի վարչապետին, իբրեւ ոճրագործ ներկայացնելով Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը եւ պահանջելով «անխնայ ջախջախել» զայն: Մենք շատոնց ճշդած ենք մեր դիրքը, հոգեւոր հովիւներու հանդէպ, եւ սակայն կարելի՞ էր անտեսել այս անորակելի երեւոյթը: Որ եւ է թերթ կամ հոսանք պարտաւոր չէ՞ք խնելք կանչելու այս ապերասան մարդը, միայն այս քրէական ձեռնարկին համար:

— Բայց Յունաստանի ձեր ընկերներն ալ յանցաւոր են: Տեսէք, ամէնդ... տեսակի օրկանը կ'ըսէ թէ «դանակը ոսկորին հասցուցին», թէ «Աթէնքի Դաշնակցականները եւ իրենց թերթը Հայ գաղութը, Ազգ. Կեդր. Վարչութիւնը եւ առաջնորդը ներկայացուցած են իբրեւ համայնավարներ եւ Չեկայի գործակալներ» եւն.:

— Առաջին անգա՞մ է որ այդպիսի ցնդաբանութիւններ կը գրուին, առանց ո՛ր եւ է փաստ յիշելու, ծածկելով իրականութիւնը կամ խեղաթիւրելով զայն: Աթէնքը Անատոլու չէ: Կարելի է պրպտումներ կատարել եւ ստուգել սուտն ու իրաւը: Ուրիշներ ալ այդպիսի սուտեր գլորեցին, պատասխանն ալ ստացան, եւ սակայն ... Պահ մը մէկդի դնենք այդ բոլորը: Ենթադրենք թէ Աթէնքի Դաշնակցականները իսկապէս գործած են այդ մեղքերը: Ի՞նչ պիտի ըլլար ո եւ է առաջնորդի պարտականութիւնը,— «ժուռնալ» գրել եւ ոճրագո՞րծ ներկայացնել ամբողջ կազմակերպութիւն մը, անոր «անխնայ ջախջախո՞ւմը» պահանջել, գաղութին մէկ մասը միւսին դէ՞մ հանել, թէ ելք մը գտնել իբրեւ հոգեւոր հովիւ: Կ'ըսեն թէ Մալըմեանը չարժած է Ազգ. Վարչութեան հրահանգով: Արդ, կրնա՞ք երեւակայել այսքան անկում, մեր ազգային կեանքին մէջ: Եւ ինչո՞ւ միայն Դաշնակցականները պիտի ըմբոստանային այս անորակելիութեան առջեւ, իսկ հանրային կարծիքը լուռ պիտի մնար, թերթերը չլսելու պիտի զարնէին, մինչեւ իսկ արդարացնել պիտի փորձէին: Փրկուեցա՞ւ թէ աւելի լղրճուեցաւ «Հայ գաղութին վարկը», այս գարշելի եւ գրգռիչ գործողութեամբ: Այս տեսակ առաջնորդ մը կրնա՞յ պաշտօնի վրայ մնալ, պէ՞տք է որ մնայ, իր հովանաւոր վարչութեան հետ մէկտեղ, որ այժմ համերաշխութիւն կը փորձէ:

— Լսեցի թէ ձեր ընկերները ընդունած են համերաշխութեան հրաւէրը, մասնակցելով առաջնորդի բնակարանին մէջ գումարուած խորհրդակցութեան:

— Մեր յետին ընկերն ալ չի կրնար անտեսել համերաշխութեան որ եւ է ձեռնարկ: Եւ ահա կը տեսնէք ի՛նչ գնով,— մինչեւ իսկ բարոյապէս անձնասպան եղած եպիսկոպոսի մը բնակարանը երթալով: Անշուշտ սխալ չարժած են մեր ընկերները, քանի որ «ժուռնալ»ը կայ եւ կը մնայ:

— Հոգ չէ. համերաշխութիւնը միշտ օգտակար է, ի՛նչ գնով ալ ըլլայ:

— Հարցը համերաշխութեան մասին չէ, եղբայր պատուական, այլ հանրային բարոյականի մասին: Մալըմեանի միւս բոլոր մեղքերը մէկդի դնելով, մեր ընկերներն ալ մեղադրելով հանդերձ, դուք չէ՞ք գիտեր ի՛նչ կը մտածէք: Հանրային բարոյականը կը բարձրանա՞յ, եթէ Մալըմեանները շարունակեն ժողովուրդ կառավարել, առանց յետս կոչումի, առանց որ եւ է ձեւով դարմանելու այս աննախընթաց սայթաքումը,— յանուն գաղութին արուած «ժուռնալ»ը: Կը յիշէ՞ք որ, քսաններորդ տարի առաջ, այդպիսի ամբաստանութիւն մը փակած էր, Պոլսոյ մէջ, երեսփոխանի մը ճակտին եւ մարդը չկրցաւ մէկ ալ ներս մտնել Ազգ. Ժողովէն, հակառակ բոլոր փոփոխութեանց:

— Այդ պարագային նոր պառակտումներ պիտի ծագին:

— Ո՞ր օրուան համար էք դուք, չէ՞ք գիտեր: Հարցը կուսակցական չէ, այլ ազգային: Թող կուսակցութիւնները տուժեն, բայց նախ փրկեցէ՛ք հանրային բարոյականը:

Այս առթիւ, խոստովանեցէք որ դուք չէ՞ք գիտեր էք պատասխանատուն շատ մը չարիքներու, ձեր անտարբեր կամ կրաւորական դիրքով, մասը մոխիրը չթաթխելու քաղաքականութեամբ, ժպիտ մը մէկուն, բարեւ մը միւսին տալով ձեր պատեանին մէջ քաշուելու իմաստութեա՛ն: Կուսակցութիւնները մէկ մասնիկն են մեր ժողովուրդին: Կրնան սխալներ գործել կամ թիւրիմացութիւններ ստեղծել: Ինչո՞ւ կը խուսափիք ձեր պարտականութենէն: Ինչո՞ւ պատասխանատուութիւններ չէք ստանձներ, հաւասարակշռութիւն հաստատելու, ի հարկին գործօն դեր կատարելու համար: Մալըմեանի պարագան միակը չէ: Քիչ մը ամէն գաղութի մէջ ալ ունինք փիլոնաւոր կամ անփիլոն Մալըմեաններ, որոնք յոնք չինած առեն աչքեր կը հանեն, եւ սանձարձակ ասպարէզ կուտան իրենց կիրքերուն եւ տգիտութեան, արհամարհելով հանրային կարծիքը: Ձեր պաշտօնը միայն «ոէյիր» ընե՞լ է...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՉՈՐՍ ԿԱՐԵՒՈՐ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒՍ

Խորհրդարանական քննիչ յանձնաժողովին առջեւ

ԲԱՐՁՐ ՊԱՇՏՕՆԱՏԱՐ ՄԸ ՊԱՇՏՕՆԱՆԿ

Խորհրդարանական քննիչ յանձնաժողովը առջի օր լսեց չորս կարեւոր վկաներ,— Ապահովութեան նախկին տեսուչ Ժիւլիէն, նախկին ներքին նախարար Մաշիօ, երկրագործական նախարար Քէօյլ եւ նոյն նախարարութեան բարձր պաշտօնատարներէն Պլանշառ, որ պաշտօնանկ եղած էր մէկ օր առաջ:

Նախընթաց օրուան վկայութեանց մէջ, երկու գաղտնի ոստիկաններ պատմած էին թէ Սթավիսքի խաղարաններու համար նոր արտօնագիր ստացաւ հակառակ իրենց ժխտական դիրքին: Պ. Ժիւլիէն, այդ օրերու Ապահովութեան տեսուչը, այս մասին եղած հարցումներուն պատասխանելով ըսաւ թէ երկու անգամ միջնորդութիւն կատարուած էր, արտօնագիր տալու համար, միջնորդն էր Տիւպառի, «Լա Վոլոնթէ»ի տնօրէնը: Ինք ճամբեց այս մարդը, ծանօթ ըլլալով Սթավիսքիի դէմ գրուած տեղեկագիրներուն, բայց նախարար Մաշիօ օր մը յայտնեց թէ ինք պատրաստ է վերահաստատելու արտօնութիւնը: Այն ատեն, ինք հրահանգեց իր պաշտօնեաներուն՝ տեղեկագիր մը պատրաստել: Այս թուղթը մնաց գզրոցին մէջ: Երբ Ապահովութեան տեսչութեան կոչուեցաւ Պ. Թոմէ, ինք անոր յանձնեց թուղթը, յիշեցնելով թէ իրենք հակառակ են արտօնագրի վերահաստատման:

Յետոյ ատեան կանչուեցաւ այն օրերու ներքին նախարարը, Պ. Մաշիօ, որ անմիջապէս խոստովանեցաւ թէ գաղտնի ոստիկան Մոնթայրէի եղբայրը, որ խմբագիր էր «Էնթրանսիժան»ի մէջ, օր մը եկաւ եւ իր միջնորդութիւնը խնդրեց, որովհետեւ եղբայրը դատի յանձնուած էր: «Մարդասիրական զգացումներէ տարուելով, ետ առնել տուի դատի որոշումը, եւ գոհացայ ունեցած պաշտօնէն արձակելով»: Խոստովանեցաւ նաեւ թէ Սթավիսքին չէր ճանչնար, բայց արտօնագիրը ստորագրեց Պ. Տիւպառի դիմումին վրայ: Բայց երբ Պ. Ժիւլիէն արտօնագիրը գզրոց նետեց, այլեւս չհետաքրքրուեցաւ: Արտօնագիրը արժէք ստացաւ քանի մը օր վերջը, երբ Պ. Շոթան ներքին նախարար եղաւ:

Պատմութեան այս մասը պատմած ատեն, նախկին նախարարը սաստիկ զայրանալով, զարմանք յայտնեց որ իր յաջորդը (Շոթան) ինքզինքը արդարացնելու համար մէջտեղ հանած է գզրոցը նետուած թուղթ մը, մինչդեռ կրնար բոլորովին տարբեր կարգադրութիւն մը ընել:

Քննիչներէն ընկերվարական մը հարցուց թէ Տիւպառի ամէն ամսու ներքին նախարարին չէ՞ր գար: Մաշիօ խնդալով յայտնեց թէ չի կրնար պատասխանել: Ուրիշ մըն ալ հարցուց թէ նախարարութիւնը ի՛նչ նիւթական աջակցութիւն կուտար Տիւպառիի թերթին, «Լա Վոլոնթէ»ի: Նախարարը մերժեց պատասխանել:

Երրորդ վկան, երկրագործական նախարար Պ. Քէօյլ, սաստիկ բարկացած էր որ իր անունն ալ կը խառնեն օրուան գայթակղութեան: Պատմեց թէ 1933 յուլիսին իրեն այցելեց Տարիուս (Սթավիսքիի թերթերէն մէկուն խմբագիրը) եւ առաջարկեց երկրագործական վարկի ընտանեկան ծախել շատ կարեւոր արժեթուղթեր: Ինք ժխտական պատասխան տալով, վարիչ տնօրէնին յանձնարարեց զգուշանալ այդ մարդէն: Յայտնեց թէ ոչ Սթավիսքին ճանչցած է, ոչ ալ անոր մարդիկները, եւ պահանջեց լուսաբանել իր գրասենեակին անունով գանձուած չէքին խնդիրը, մանաւանդ որ ինք այն ատեն թղթատարական նախարար էր: Այս առթիւ հաղորդեց թէ պաշտօնանկ ըրած եւ դատի յանձնած է Սէնի հողագործական տեսուչը, Պլանշառ, որ անդամ եղած էր Սթավիսքիի մէկ առեւտրական ձեռնարկի վարչական խորհուրդին:

Այս վերջինն ալ իր կարգին ատեան կանչուելով, ամէն բան խոստովանեցաւ: Բայց, ամբաստանեալը յանցանք չի սեպեր իր ըրածները: Խոստովանեցաւ թէ կը ճանչնայ Սթավիսքին, թէ երեք անգամ ճաշած է անոր հետ, թէ կոյր վստահութիւն ունէր Փարիզի երեսփոխան Պոնուրի վրայ եւ անոր խրատներուն կը հետեւէր, թէ եղած է վարիչ տնօրէնը «Լա Վոլոնթէ»ի, բայց լրագիրը չէր կարդար... Շաբաթը 500 ֆրանք կը ստանար, թերթին երկրագործական բաժնին համար: Նաեւ 100,000 ֆրանք ստացած է Պ. Պոնուրի միջոցաւ:

Քննիչ ատեանը երէկ լսեց նախկին նախարարներ Վիքթոր Պոէն եւ Ժոռժ Պոնէն:

Ուրիշ տեղեկութիւններ եւ քննութիւններ

Զօրական ամիս բանտարկութեան դատապարտուեցան Անրի Վուա եւ Փիկալօ, որոնք օգնած էին Սթավիսքիի փախուստին: Նախապէս ալ 45 օր բանտ պառկած էին:

*** Տիկին Սթավիսքի աղերսագիր մը ուղղելով հարցաքննիչ դատաւորին, խնդրեց ժամանակէս ազատ արձակել, մանաւանդ որ զաւակներէն մէկը հիւանդ է: Այս առթիւ ալ կը յայտնէ թէ ամուսինը որ եւ է բան չէր ըսեր իր գործերու մասին եւ եթէ բացուած ըլլար իրեն, կրնար ետ կենալ:

*** Փօլ Լէվի, որ քանի մը պարբերականներ կը հրատարակէ, հարցաքննուելով խոստովանեցաւ թէ երկու անգամով 300,000 եւ 200,000 ֆրանք ստացած է Սթավիսքիէն, ինչպէս եւ ուրիշ չէքեր, փոխան... ծանուցումի:

*** Առջի օր խուզարկութիւն կատարուեցաւ Պանք տը Ֆրանսի մասնաճիւղերէն մէկուն մէջ եւ բացուեցաւ Սթավիսքիի բարեկամուհիներէն Ռոզանժի քրոջ պատկանող սնտուկ մը, որ կարեւոր թուղթեր կը պարունակէր: Տիկին Ռոզանժ կը յայտարարէ թէ ինք երբեք Սթավիսքիի սիրուհին եղած չէ, թէ գոհարեղէններ ստացած կամ պահած չէ, թէ կարուհի ըլլալով 6000 ֆրանք ստացած է Տիկին Հայոթի հագուստներուն համար, իսկ 9800 ֆրանք՝ «Անփիռ» թատրոնի զգեստեղէններուն համար եւայլն:

*** Քննութիւնները կը շարունակուին դատաւոր Փռէնսի սպանութեան հեղինակները գտնելու համար: Առջի օր երկար եւ մանրակրկիտ հարցաքննութեան մը ենթարկուեցաւ ռուս ճարտարապետ Սիմոնովիչ, իր կնոջը հետ: Ինչպէս կը յիշուի, այս մարդը պատմած էր թէ Տիժոնի կառախումբէն վար իջած ատեն զիտեց որ դատաւորը կը հետապնդուի: Իր մասին ալ կասկածներ կը տիրէին, բայց Սիմոնովիչ կրցաւ համոզիչ տեղեկութիւններ տալ:

Յունաստան ալ վախցուց

Թուրքիայէն յետոյ, Յունաստանի երեսփ. ժողովն ալ վաւերացուց Պալքանեան ուխտը, մարտ 15ին: Շաբաթներէ ի վեր խորհրդակցութիւններ եւ վիճաբանութիւններ տեղի կ'ունենային այս մասին, առաջնորդութեամբ Պ. Վենիզելոսի: Վերջին պահուն համաձայնութիւն գոյացաւ թէ ուխտը կը վերաբերի միայն պալքանեան երկիրներուն, հետեւաբար խօսք չի կրնար ըլլալ մեծ պետութեան մը դէմ պատերազմելու մասին:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԿԱՆՉԷ՛, ԿՌՈՒՆԿ...

»»» · «««

Այս գիշեր, Հայոց երկրին երգը դարձեալ կը պանծայ Ֆրանկաց երկրին մէջ,— Սալ Կավօ:

Գաղթակա՛ն,

Մի՛ մոռնար մէկ բան.— Եթէ զրկեցին քեզ հայրենիքէդ, ոչ ոք պիտի կարենայ զրկել քեզ քու լեզուէդ եւ երգէդ, կը բաւէ որ սիրես լեզուդ եւ երգդ, անփոխարինելի հարստութիւններ, որ տրուեր են քեզի:

Գա՛նձ մըն է մեր լեզուն, ոսկեղէն եւ մեծասքանչ, գանձ մըն է եւ մեր երգը, քաղաքուն եւ տաք: Այդ երկու գանձերով է որ բարձր եղանք մեր թշնամիէն,— եթէ Թուրքը *ըպըրըխ* ու *լէպլէպի* շինեց իբրեւ քաղաքակրթութիւն, դո՛ւն, հա՛յ ժողովուրդ, լեզու մը բատեղծեցիր սքանչելի, եւ փառք մը երգեցիր հրաշաձայն:

Ոչի՛նչ, ոչի՛նչ աւելի գեղեցիկ է, քան մեր երգը: Հայերէն երգը նախ բանաստեղծութիւն մըն է տիեզերական գեղեցկութեամբ: Ի՛նչ պատկեր է այս, Աստուա՛ծ իմ, եւ ի՛նչ զգացում.—

Արեւ էր ամպի տակին,
Սուրբ Յակոբ ճամբի տակին,
Մի է՛նպէս աղբէր ունեմ,
Հրեղէն ձին թամբի տակին:

Ի՛նչ բոց է այս, հոգի՛դ կրծեմ, ի՛նչ փիփրուն սէր.—

Հէ՛ն սարէն մարդ ա գալի,
Սարը կրակ ա տալի,
Առաջըս ալլուխ բացաւ,
Իմացայ վարդ ա տալի:

Բովանդակ երկիրն է մեր, որ կը պատկերանայ հայերէն երգին մէջ: Հայ հոգին ամբողջովին քամուեր ու կաթկթեր է կարծես *անտուններ*ներուն եւ *հայրէններ*ուն մէջ: Պրիսմակ մըն է հայերէն երգը, որուն մէջէն դուք կը տեսնէք Հայաստանեայց երկրին ձիւնոտ գարունները եւ բոցավառ ամառները, ջերմին ճերմակ ծաղիկները, կատաղի գետերը, չէյրան ծարերը եւ կարշնեղ մշակները:

Հոռովէլներու երկի՛րն է որ կը թրթռայ, կը թրթռայ եւ կը ծփծփայ հոգիէ հոգի: Նարօտի մը պէս, հայ երգը իրարու կը կապէ մեր սիրտերը: Եւ քանի գիտէ երգել հայ ժողովուրդը, կ'ապրի դարէ դար:

Երգէ՛, հայ ժողովուրդ, երգէ՛, եւ կեա՛ց առ յաւէտ:

×

Այս գիշեր հայերէն երգերու խընջոյք մը կուտայ մեզի տաղանդաւոր երգչուհին Հայկանուշ:

Ինծի ծանօթ է, որ մեր ժողովուրդը շատ կը սիրէ երգի այս քրմուհին, վասնզի հայ աղջիկն է ան՝ կարմիր սոլերով եւ կանանչ գօտիով, սարերու հովին եւ լեռներու աղբիւրին երգը շրթներուն:

Երիտասարդ այս երգչուհին արուեստին մէջ զիս ամէնէն շատ կը խանդավառէ *հայ աղջկան մը պէս երգելու իր եղանակը*,— *Ձայնի ազգութիւնը*:

Առաջին անգամ ես եմ գործածած այս բացատրութիւնը,— ձայնի ազգութիւն:

Ձանձրացա՛յ քննադատներու «մասնագիտական» չոր բառախաղութեններէն: Ատեն է որ փնտռենք, արուեստին մէջ, հոգեբանական երեւոյթներու բացատրութիւնը: Նման երեւոյթ մըն է ինչ որ կ'անուանեմ «ձայնի ազգութիւն»:

Լաւագոյն երգչուհին այն է, որ ձայնի *փասփօռ* ունի,— երբ կ'երգէ որ եւ է լեզուով՝ պէտք է գիտնայ իւրացնել նոյն լեզուին բնաշխարհիկ ամբողջ շնորհքը:

Հայկանուշ օժտուած է այդ բնատուր շնորհքով: Ահա թէ ինչո՛ւ սիրելի է իր երգը: Ահա թէ ինչո՛ւ, երբ կ'երգէ, մենք կը փոխադրուինք Հայաստան, կը փորձուինք յագեցնել հայրենի ապրումներու կարօտը, կը մղուինք պոռալու.

Կանչէ՛, կռո՛ւնկ, կանչէ՛...

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Հռոմի խորհրդակցութիւնները

Մեծ գաղտնապահութիւն կը տիրէ Իտալիոյ, Աւստրիոյ եւ Հունգարիոյ վարչապետներուն միջեւ կատարուած խորհրդակցութեանց մասին: Առջի օր ըման երկու ժամ գլուխ գլխի խօսակցութիւն մը ունեցան երեք վարչապետները: Ժողովէն յետոյ զեկոյց մը հրատարակուեցաւ որ պարզապէս կ'ըսէ թէ երեք վարչապետները խօսեցան տնտեսական եւ քաղաքական խնդիրներու մասին եւ թէ պիտի շարունակեն խորհրդակցութիւնները: Իտալական մամուլն ալ խորհրդաւոր լռութիւն կը պահէ այս մասին, միայն ընդունելութեանց նկարագրութիւնները հրատարակելով:

Քաղաքական շրջանակներու մէջ կը կարծեն թէ համաձայնութիւն մը պիտի կնքուի երեք երկիրներուն միջեւ, բայց ոչ անմիջապէս, այլ բոլոր խնդիրները մանրամասնօրէն ուսումնասիրելէ յետոյ: Կասկածները փարատելու համար, իտալական կառավարութիւնը տեղեկութիւններ պիտի հաղորդէ Հռոմի անգլիական, ֆրանսական եւ գերմանական դեսպաններուն:

Կ'ըսուի թէ՝ արդէն իսկ համաձայնութիւն գոյացած է տնտեսական հարցերու մասին: Իտալիա յանձն կ'առնէ հունգարական ցորեն գնել որոշ քանակութեամբ: Յետոյ, կարծիքներ փոխանակուած են, Թրիէսթէն ազատ նաւահանգիստ հռչակելու համար, որպէսզի Աւստրիա եւ Հունգարիա կարենան օգտուիլ: Ընդհանուր կարծիքը այն է թէ Իտալիա կը փորձէ դանուբեան ճակատ մը կազմել:

ՕՆՆԻԿ ՄԱԶԼՈՒՄԵԱՆ (ՊԱՐՈՆ)

Հալէպի մէջ մեռած է Պ. Օննիկ Մազլումեան (Պարոն) որ երկար ատենէ ի վեր կը տառապէր բերնի քաղցկեղէ:

Հանգուցեալը համաշխարհային պատերազմի օրերուն թանկագին ծառայութիւններ մատուցած է եւ բազմաթիւ ընտանիքներ եւ մտաւորականներ փրկած իրական մահուընէ: Իր հիւրանոցը իջած են առաջին աքսորականներէն Ակնունի, Տաղաւարեան, Խաժակ, Ճիհանկիւլեան, Զօհրապ, Վարդգէս, եւն.: Վարած է ազգային կարեւոր պաշտօններ Հալէպի մէջ, եւ եղած է Լիբանանի առաջին սահմանադրական Քաղաքական ժողովի ատենապետ: Ճանչցուած էր իբրեւ բարեսիրտ Հայ մը:

Տիարպէքիրի ազգ. կալուածները լքեալ գոյք

Տիարպէքիրի թաղականութիւնը ասկէ առաջ դատ բացած էր տեղին Իրաւական ատեանին առջեւ, բողոքելով որ Երուսաղէմի պատկանող 80 կտոր կալուածները լքեալ նկատուած են:

Պատրիարքարան հասած տեղեկութեանց համաձայն, դատարանը օրինաւոր գտած է այդ կալուածներուն իբրեւ լքեալ գոյք գրաւումը, հիմնուելով բարոյական անձնաւորութեանց օրէնքին վրայ:

Տիարպէքիրի թաղականութիւնը վճռաբեկ ատեանին պիտի դիմէ, պարզելով թէ այդ կալուածները լքեալ չեն:

Անգլիա եւ Ֆրանսա կը սակարկեն

Նոր դժուարութեանց մատնուած են անգլօ-ֆրանսական առեւտրական բանակցութիւնները: Այս միջոցին Լոնտոն կը գտնուի Ֆրանսայի առեւտրա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԱՂՏԱՏԷՆ

ՄԵՐ ԳԱՂՈՒԹԻՆ ՊԱՏԿԵՐԸ 1933ԻՆ

— oo —

Տարին անցաւ գնաց առանց բարի հետք մը ձգելու, անցաւ ապարդիւն եւ անախորժ, որովհետեւ ոչ եւ է նորութիւն մը կամ որեւէ փոփոխութիւն մը չտեսնուեցաւ մեր տարագիր հասարակութեան կեանքին մէջ:

Շերտաւորումը երկու հոսանքի եւ խտրութիւնը տեղացիի եւ նորեկի մէջ աւելի եւս արմատ ձգեց, պատճառ դառնալով անիմաստ եւ անլուծելի պայքարի մը:

Մենք կը սպասէինք որ գաղթականութեան արդար դատը պիտի վերջ գտնէր և խաղաղութիւնը պիտի տիրապետէր այս գաղութին մէջ, սակայն 1933 թուականն ալ մեր յոյսերը չիրականացուց:

Զանց առնելով մանրամասնութիւնները, 1933ին մեր գաղութը կը ներկայացնէր հետեւեալ պատկերը.—

ԱԶԳԱՅԻՆ.— Համեմատաբար խառնաշփոթ շրջան մը բոլորեց Պաղտատի համայնքը: Օրուան գլխաւոր հարցը Գաւառականի ընտրութիւնն էր, որ տակաւին անլուծելի մնաց: Այս հարցը հինգ տարի շարունակ պայքարի դուռ մը բացաւ, զբաղեցնելով կառավարութիւնը որ միշտ կը ջանայ ելք մը գտնել, վերցնելով նորեկի եւ տեղացիի ապուշ հարցը:

Դատական նախարարը իր հրամանագրով ազդարարութիւն մը փակցուց ժամուն բակը, յայտարարելով թէ Մայիս 28ին պիտի կատարուի Գաւառ. ժողովի ընտրութիւնը: Վերջին օրը վիժեցաւ այդ կարգադրութիւնը, շնորհիւ Ռուբէն եպիսկ. Մանասեանի սարքած խաղերուն: Ահա կղերական մը եւս որ փոխանակ գաղութի մէջ սէր եւ միութիւն քարոզելու, ընդհակառակն ատելութիւն կը սերմանէ, հրահրելով եւ տեւականացնելով պայքարը:

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ.— Մխիթարական պատկեր մը կը ներկայացնէ մեր գաղութին տնտեսական վիճակը: Իրաք Փեթրոլիոմ ընկերութիւնը Քերքիւկէն մինչեւ Հայֆա անապատի մէջէն քարիւղի խողովակներ կը շինէ ուր կ'աշխատին հազարաւոր մարդիկ,— ստանալով լաւ օրավարձք: Այս ընկերութեան գլխաւոր կեդրոնն է ներկայիս Պէյճի եւ Հատիսա ուր վերջերս սկսած են առանձին առանձին բնակութեան համար շէնքեր շինել կայաններ հաստատելու համար: Մեր հայրենակիցներէն շատեր իրենց յամառ ջանքերով տարիներու ընթացքին կրցած են զանազան դիրքերու տիրանալ: Օրինակի համար բժիշկներ, ատամնաբոյժներ, դեղագործներ, կօշկակարներ, դերձակներ, առեւտրականներ եւ նոյն իսկ հիւրանոց - ճաշարան ունեցողներ: Անգործներ գրեթէ մատի վրայ կը համրուին: Ինչ կը վերաբերի Հավրէզքի ժողովուրդին տնտեսութեան, անոնք ամբողջապէս կը պարապին հողագործութեամբ եւ կարծեմ անցնող տարին բաւական առատ բերք ունեցած են: Միայն դրամի պակասն է որ կը դժուարացնէ իրենց տնտեսութեան կազմակերպումը:

ԿՐԹԱԿԱՆ.— Եթէ կայ անմխիթար պատկեր մը, այն ալ գաղութին կրթական վիճակն է եղած, որովհետեւ ազգային իշխանութիւնը կը գտնուի անպատասխանատու եւ ինքնաբոյս մարդոց ձեռքը եւ այդ բոլորին գլուխը կեցած է առաջնորդ մը որ ժողովուրդին վստահութիւնը չի վայելեր: Այդ պատճառաւ, մեր նոր սերունդին դաստիարակութեան հոգը յանձնուած է քահանաներու, տիրացուներու եւ հաւաքածոյ ուսուցիչ ուսուցչուհիներու, ըլլայ Պաղտատ թէ Քերքիւք, Պասրա թէ Մուսուլ: Իւրաքանչիւր շրջանի դպրոցները առանձին մեթոտով կը դասաւանդեն:

Այս վիճակին պատճառով բազմաթիւ աշակերտներ 1933ին ձգեցին հայկական դպրոցները եւ սկսան օտար դպրոցներ յաճախել, որպէսզի կարենան ապագային գոնէ իրենց հացը ապահովել:

Հ. Ե. Ը. ՄԻՈՒԹԻՒՆ.— Մօտ 50 անդամներ բոլորուած են այս Միութեան շուրջ: Ունին իրենց սեփական ակումբը: Կանոնաւորապէս կը հետեւին իրենց գծած ճամբուն: Միութիւնը իր սարքած ներկայացումներով եւ դասախօսութիւններով բաւական շարժում ստեղծած է գաղութին մէջ: Անցեալ տարուան մէջ օգտուեցան յայտնի դերասան Մ. Մարութեանէ որուն քանի մը ներկայացումները նիւթական շօշափելի գումար մը ձգեցին ընկերութեան համար: Ակումբը ունի իր սեփական գրատունը, մարզական ճիւղ եւ ռատիօ մը:

Հ. ԹԱՏԵՐԱՍԻՐԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ.— Այս Միութիւնը 1933ի ընթացքին գրեթէ որ եւ է շարժում մը չունեցաւ: Ունի գրատուն - ընթերցասրահ մը եկեղեցիին շրջափակին մէջ եւ բաւական գիրքեր որոնցմէ իր անդամներէն զատ կրնան օգտուիլ ուրիշներ ալ, որոշ ամսավճարով մը:

Հ. ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ.— Այս ընկերութիւնը թէեւ բաւական ջանք կը թափէ օգտակար դառնալու մեր հասարակութեան, սակայն անցնող տարին արտաքնապէս զգալի բան մը չներկայացուց: Ունի իր մասնաւոր ակումբը Կիլանի գաղթակայանին մէջ ուրկէ կ'օգտուին զանազան Հայր. Միութիւններ իրենց տարեկան հանդէսները եւ թէյասեղանները սարքելով: Միութիւնը յաճախ հետաքրքրուած է կայանի անօգնական հիւանդներով եւ բժիշկները պարբերաբար կ'այցելեն:

ԿԱՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ.— Վասպուրականի Տիկնանց Միութիւնը ունի 40 անդամուհիներ: 1933ին տուին մեծ ներկայացում մը, քանի մը թէյասեղաններ և զաւեշտախառն երեկոյթ մը, նիւթապէս օգնած են Հավրէզքի դպրոցին: Մեծ եռանդ ունին ընդարձակելու իրենց միութիւնը:

ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.— Գրեթէ բոլոր շրջանի ժողովուրդը իր ծննդավայրին անունով Միութիւն ունի: Միայն Վասպուրականցիները ունին քանի մը Միութիւններ, ինչպէս նաեւ Զէյթունցիները, Պոլսեցիները, Ուրֆացիները, Կարնեցիները, Սասունցիները եւն.: Բոլորն ալ կը պահեն իրենց գոյութիւնը թէյասեղաններով եւ ընտանեկան ուրախութիւններով ինչ որ բաւական չէ անշուշտ:

ԲԱԲԵԼՈՆԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՎԵՐՋԻՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՆԵՐՔԻՆ ԾԱԼՔԵՐԸ

— oo —

(Բ. եւ վերջին մաս)

Սթավիսքիի խնդրին մէջ, արմատական Շօթանի բռնած թոյլ դիրքը, իր կուսակիցները պաշտպանելու ձեւ մը առած ըլլալով, բոլորովին բորբոքեց կիրքերը: Ձեւակերպութեան համար, մեծերուն խնայելով, երկրորդական պաշտօնեաներու տրուած կարգ մը պատիժները, նոր ռազմանիւթ հայթայթեցին յետադիմական տարրերուն որոնք արդէն առոր կը սպասէին:

Վարձկան մամուլի այս մեղադրանքները իրենց արդիւնքը կ'ունենային, մանաւանդ որ, անոնք չբաւականանալով մամուլի պայքարով, սկսեր էին գործնական ցոյցեր ընել փողոցներու մէջ: Փետրուար 6ի ցոյցէն շատ առաջ, շարժման մէջ դրուած էին աջակողմեան միութիւնները, ինչպէս «Հայրենասէր երիտասարդութիւնը» «Թագաւորականներ», «Հրեղէն Սիւն» եւ ամէնէն վերջ «Նախկին Պատերազմիկներու Միութիւնը»:

Այս Միութեանց անդամներէն շատերը չգուշակելով իրենց պետերուն թաքուն նպատակները, իսկապէս յուզուած էին եղած դէպքերէն:

Փողոցին մէջ ցոյցերու շարքը կը սկսի յունուար 9ին, իրիկուան ժամը 6.30ին: Խումբ մը արքայականներ, կ'ազմկեն Սէն - Ժէրմէնի պողոտային վրայ: Յունուար 11ին՝ արքայականները եւ հայրենասէր երիտասարդութիւնը ձեռք ձեռքի տուած, նստարանները կը հանեն, ծառերու տակի երկաթները կը կոտրեն, թերթի կրպակները կը վառեն, երթեւեկութիւնը խանգարելու համար ճամբաները կը փակեն ձեռք ինկած առարկաներով:

Աւելի կամ նուազ կարեւոր ցոյցեր կ'ըլլան յունուար 12, 15, 19, 20, 20,22, 23 եւ 26ին:

Զանազան թերթերու ուշադիր հետեւող մը պիտի տեսնէր, թէ մեծ դրամատէրերու «մեծ» թերթերը ինչ ճոխութեամբ եւ չափազանցեալ ձեւով կուսային ցոյցերուն նկարագրութիւնները: Անոնք կ'ուզէին այն տպաւորութիւնը ձգել, թէ ժողովրդային հսկայ ցոյցեր կ'ըլլան, եւ քաղաքացիական կռիւներ պիտի ծագին, եթէ ազգ. դահլիճ մը չգար: Ուշագրաւ ուրիշ պարագայ մը եւս, ցուցարարներուն հանդէպ ոստիկաններուն բռնած բարեացակամ ընթացքն էր: Ձերբակալութիւններ կատարուեցան ի հարկէ, բայց շատ մեղմութեամբ: Ցոյցերուն մասնակցողները իրենց աչքերով տեսան այս պարագաները: Քանի մը անգամ խառնուեցայ ցոյցերուն, եւ անհատապէս այն տպաւորութիւնը կրեցի թէ շատ բաներու աչք կը գոցուէր: Ցուցարարներու բազմութիւնը Օփերայի շուրջ 5 — 6 անգամ դարձաւ, ամէն անգամ աւելի մեծցած՝ գործէ ելլողներու մասնակցութեամբ, եւ լուրջ արգելքի չհանդիպեցաւ: Նոյն իսկ, քանի մը տղաներ կտոր կտոր ըրին հրշէջներու ջուր սրսկող մեքենային խողովակները, երկաթի կտորներով կոտրեցին ապակիները, առանց միջամտութեան հանդիպելու:

Այս ցոյցերու ժամանակ, ձախերը կը պահանջէին ոստիկանութեան վերատեսուչ Քիափի հեռացումը, բայց Շօթանի դահլիճը չկրցաւ այս քայլը առնել, մինչեւ որ իր յաջորդը՝ Տալատիէն, փետրուար 3ին կարգ մը բարձր պաշտօնեաներու կարգին, Քիափն ալ հեռացուց:

Փոթորի՛կ, սպառնալիք:

Այս որոշումը առիթ մը եղաւ, որ ցոյցերը վերսկսէին աւելի ուժգին: Փետրուար 6ի նախորդ օրերը, իսկապէս տեսակ մը ջղայնութիւն կը տիրէր ժողովուրդին մէջ:

«Բան մը պիտի ըլլայ»ի վախը կար, քանի որ ծանօթ կազմակերպութիւնները կ'աշխատէին կարելի եղածին չափ մեծ ցոյց մը կատարել այդ օրը, իրենց ետեւէն քաշելով նաեւ «Նախկին պատերազմիկները», որոնց նախագահը Սթավիսքիի պաշտօնեաներէն մէկն էր:

Փետրուար 6ի երեքշաբթի երեկոյեան պատահածը ամէնուս մտքին մէջ թարմ է դեռ: Զինուոր ոստիկաններու եւ ցուցարարներու միջեւ տեղի ունեցան արիւնալի կռիւներ, բազմաթիւ վիրաւորներով եւ մեռեալներով, ինչ որ տեսնուած չէր 1871ի Համայնապետութենէն ի վեր (La Commune):

Չորեքշաբթի օր, հակառակ Ներքին նախարար՝ Պ. Ֆրոյի եւ ուրիշ նախարարներու պնդումին, թէ «պէտք է ամէն գնով զսպել խռովութիւնները», վարչապետ Տալատիէն կը ներկայացնէ դահլիճին հրաժարականը, առանց նոյնիսկ լուր տալու իր ընկերներուն եւ հակառակ երեք ժողովի փոթորկալի նիստին մէջ շահած մեծամասնութեան:

Փետրուար 7ի գիշերը, փողոցին մէջ կռիւ սարքելու կարգը համայնավարներունն էր: Ոստիկանութեան հետ բախումներու ընթացքին կրկին զոհեր եւ վիրաւորներ:

Աջակողմեան մամուլը կառավարութեան վզին կը ձգէ թափուած արիւնին մեղքը: Ըստ իրենց, ցուցարարները շատ անմեղ մարդիկ էին եւ անզէն: Կ'ըսեն թէ կրակ բացուած է ցուցարարներուն վրայ, առանց օրինական ազդարարութիւնը ընելու:

Անշուշտ Քննիչ Յանձնաժողովին կ'իյնայ երեւան հանել ճշմարտութիւնը:

Ան է որ պիտի լուսաբանէ թէ ինչո՞ւ եւ ի՞նչպէս կրակի տրուեցան հանրակառքեր, լրագրավաճառի կրպակներ, ծովային նախարարութեան շէնքը, թէ ի՞նչպէս խորտակուեցան փողոցներու նստարանները, պատուհաններուն ապակիները, կամ ի՞նչպէս վիրաւորուեցան 1700 ոստիկաններ եւ զինուորներ եւայլն:

Աջակողմեան թերթերէն մէկն էր որ կը գրէր «թէ ցուցարարները հերոսներ են, եւ այրելու, կոտրելու, վիրաւորելու ստիպուած են իրենց խօսքը լսելի դարձնելու համար, այլապէս չըլլար»:

Տալատիէի դահլիճի հրաժարականէն վերջ, նոր կազմելու հոգը յանձնեցին Տումէրկի, իբրեւ ազգ. միութիւն: Շատոնց պատրաստուած էր այս ծրագիրը, եւ դրամատիրական տարրերը հասան իրենց նպատակին, ինչպէս 1926ին:

Ցոյցերը դադրեցան հրաշքով: Ճիշդ է, ընկերվարականները եւ համայնավարները զոյգ «աշխատանքի ընդհ. դաշնակցութիւն»ներու օժանդակութեամբ, կազմակերպեցին 24 ժամուան գործադուլ մը եւ ցոյց մը, բայց հակառակ 150 — 200 հազար աշխատաւորներու բազմութեան, ոչ մէկ կռիւ: Աշխատաւորներու կարգապահ եւ հսկայ բանակը ցոյց տուաւ որ, իր պողպատեայ բազուկին չպիտի կրնան դիւրութեամբ անցընել այն շղթան որ անցուցին Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ իր եղբայրներուն:

Ի՞նչ կը հետեւի այս անցուդարձէն:

Ընտրական պայքարէն պարտուած դուրս ելող դասակարգը, իր իշխանութիւնը պահելու համար, իր դրամով եւ մամուլով կրնայ խառնել երկրին անդորրութիւնը, զանազան դէպքեր ստեղծելով եւ շահագործելով:

Սթավիսքիի խնդրին մէջ միայն ձախակողմեան անձերու մեղսակցութիւնը տեսնողները այսօր կը տեսնեն նաեւ իրենց ընկերներուն անունները՝ խաչագողին չէքերուն վրայ:

Մեծ մամուլը կազմողները, որ այնքան յօժարակամ կ'ընդլայնէին ու կը մեծցնէին իրենց մարդոց ցոյցերը, կ'աշխատէին կարելի եղածին չափ պզտիկցնել ընկերվարականներուն կատարած ցոյցերը, նոյնիսկ քար լռութիւն պահելով:

Խորհրդարանին լուծումը կը պահանջէին գործի գլուխ գալէ առաջ, հիմա այդ մասին չեն մտածեր անգամ:

Նոր զեղծարարութիւն մը երեւան կ'ելլէ, Փարիզի ստորերկրեայ երկաթուղիի ընկերութիւնը 37 միլիոն Ֆր. կը բաժնէ կարգ մը աջակողմեան երեսփոխաններու եւ անհատներու: Բացի ընկերվարական 2 — 3 թերթէ, ոչ մէկ թերթ կը խօսի: Լուռ են նաեւ պարկեշտութեան պահակները:

Ցուցարարները երբ աջակողմեան մարդիկ են, հերոսներ, թունդ հայրենասէրներ, Ֆրանսայի ապագայ յոյսերն են, իսկ եթէ ձախակողմեան տարրերն են, դաւաճաններ, խառնակիչներ, ժողովուրդին մրուրն են:

Կարելի էր բազմապատկել օրինակները: Բայց, մեզի չիյնար դիրք բռնել:

Վերջացնելու համար ըսեմ թէ հաւանական չէ որ երկար տեւէ ներկայ համեմատաբար խաղաղ շրջանը, որովհետեւ արմատականներու ընդհ. ժողովը կը գումարուի քանի մը ամիսէն, եւ ընդհանրապէս հակառակ են Տումէրկի դահլիճին, եւ իրենց ներկայացուցիչներու անհնազանդութեան պարագային, անխուսափելի է պառակտումը:

Երեսփ. ժողովի լուծման պարագային, չենք կրնար նախատեսել որեւէ կուսակցութեան յաղթանակը, յայտնի ըլլալով ընտրական անակնկալները: Բայց ընկերվարական յաղթանակ մը աւելի հաւանական կը թուի, եւ այս՝ ի վնաս արմատականներուն:

Այդ օրն է հետաքրքրականը:

ՀՐԱՆԴ ԱԿՈՆԱՅԵԱՆ

ԱՐՁԱԳԱՆԳ ՓԱՐԻԶԻ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՆԱԽԿԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻԿՆԵՐԸ

oooo

Այս օրերուն, ամէն տարի, եռուզեռ մը կը տեսնուի Ֆրանսայի Նախկին Պատերազմիկներու Միութեան շարքերուն մէջ,— տարեկան համագումարի շրջան է: Եւ յետոյ երկրին ներքին դէպքերուն պատճառով, վերջերս շատ յիշուեցաւ անունը այս Միութեան, որ ճիւղ արձակած է Ֆրանսայի գրեթէ բոլոր նահանգներուն մէջ:

Քիչ մը տեղեկութիւն այս ծաւալուն կազմակերպութեան մասին, ի պէտս զարգացնելոց,— մանաւանդ անոր համար որ կը թուի թէ կարեւոր դեր մը խաղալու կը ձգտի:

Նախկին պատերազմիկները բազմաթիւ Միութիւններ կազմած են Ֆրանսայի մէջ,— ամէնէն կարեւորն է Նախկին Պատերազմիկներու Ընկերակցութեան Դաշնակցային Միութիւնը, որ անդամներ ունի շուրջ 950,000, Ֆրանսայի 80 նահանգներուն մէջ, նախագահն է Պրուլմիշ: Նախկին Պատերազմիկներու Ազգային Միութիւնը, որ մեծ ազդեցութիւն ունի մասնաւորաբար Փարիզի մէջ եւ 900 հազար անդամ ամէն կողմ, նախագահն է Լըպէք: Նախկին Պատերազմիկներու Շաբաթ, կազմակերպութիւն մը, որ կ'աշխատի մէկ դրօշի տակ միացնել բոլոր պատերազմիկները, ձախ թէ աջ,— շատ ուժեղ է գաւառներու մէջ, գրեթէ 10 նահանգներ ամբողջապէս յարած են այս կազմակերպութեան, ունի 450,000 անդամ, նախագահ չունի, Ընդհ. քարտուղար մըն է, Մորիս Օլիվիէ, որ կը վարէ կազմակերպութիւնը: Նախկին Պատերազմիկներու եւ Պատերազմի Անդամատեալներու Միութիւնը ունի 120,000 անդամ բազմաթիւ նահանգներու մէջ, նախագահն է Շաթէ: Պատերազմի Անդամատեալներու Ընդհ. Միութիւնը, զոր հիմնած է Ժոր. Մալթեր, նախագահն է Լըվէք: Պատերազմիկներու Ազգային Դաշնակցութիւն, զոր հիմնած է Մաժինօ, նախագահն է Կրանիէ: Պատերազմական Գերիներու Ընկերակցութիւն, նախագահն է Քլօտ:

Ահա ասոնք են գլխաւորները:

Նախկին պատերազմիկներու այս մայր կազմակերպութեանց կողքին գոյութիւն ունին մասնաւոր շահերու պաշտպանութեան վրայ հիմնուած ընկերակցութիւններ ալ,— ինչպէս Թոքէ վիրաւորներու Ազգային Դաշնակցութիւն, ընդհ. քարտուղարն է Ալպէր Տէլսիւք, Պատերազմի Կոյրերու Միութիւն, Աչքէ վիրաւորներու Միութիւն, Նախկին Պատերազմիկ Պաշտօնեաներու Միութիւն, Նախկին Պատերազմիկ Քահանաներու Միութիւն, Նախկին Պատերազմիկ Կրօնաւորներու Միութիւն, Նախկին Պատերազմիկ Սպաներու Միութիւն:

Յիշենք նաեւ, նախկին պատերազմիկներու Միութեանց այս շարքին մէջ, անոնք որ քաղաքական գոյն ունին առաւելապէս,— Նախկին Հանրապետական Պատերազմիկներու Ազգային Դաշնակցութիւն, կապուած՝ արմատական կուսակցութեան, Նախկին Պատերազմիկներու Բանուորական Ազգային Միութիւն, ընկերվարական բայց ոչ համայնավար: Բոլոր այս

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ՅՈՒՇԵՐ ՏԷՐ ԶՕՐԻ ՍՊԱՆԴԱՆՈՑԷՆ

Ողբացեալ մայրս եկաւ մեզ գտնելու: Երբ տեսաւ թէ անկարելի է, սկսաւ անէծք տեղալ գլխուս.

— Տա՛յ Աստուած որ դուն ալ անոր պէս որբ մնաս...

Մինասին բոլոր ընտանիքը Անէի մէջ ժանտատենդէ մեռած էին: Այնքան յուզուեցայ մօրս այս վերջին անէծքէն որ մեր վրանը մտնելով խաշուած ցորենը կրակին վրայէն առի եւ աւազին վրայ պարպելով խառնեցի աւազը: Այդ վիճակին մէջ պիտի չկրնային ժողվել: Հիմա կ'անդրադառնամ նոյն անէծքին: Եւ կը սոսկամ, մտածելով որ մօրս անէծքը իրականացած էր...

Յաջորդ օրը մթնշաղին մունետիկ մը կը ծանուցանէր Չէչէններուն հրամանը.

— Այսօրուան մեր ճամբան պիտի տեւէ միայն մէկ ժամ, հետեւաբար շուտով ճամբայ ելէք, առանց կերակուրի պատրաստութեան: (Ընդհանրապէս առաւօտները քիչ մը կանուխ ելլելով քաշուած ցորենի կամ կորեկի ապուր մը կ'եփէինք):

Հակառակ այս յայտարարութեան, այդ օրը խարազանի անողորմ հարուածներուն տակ քալեցինք մինչեւ երեկոյեան ժամը 2ը (թրքական ժամ): Արդէն իրենք թէ հեծեալներ էին եւ թէ գիւղէ գիւղ կը փոխուէին: Ահա այն օրն է որ հազարաւոր մանուկներ եւ ծերեր ճամբան մնացին, ի մէջ այլոց մայրս: Կարաւանէն ետ մնացողները եթէ մանուկներ էին, կը կոխկռտուէին հեծեալներու ձիերէն, իսկ եթէ չափահաս էին՝ արաբական տէգերով տեղն ու տեղը կը հարուածուէին: Հայրս, ինչպէս միշտ, Չէչէններու կողմէ կանչուած էր օրուան տեղեկագիրը պատրաստելու համար, իսկ ես եւ քոյրս լալագին վրանէ վրան մօրս անունը տալով կը պտըտէինք, շատ շատերուն պէս, պարզելով անպատմելի ժխոր մը մարդոցմէ եւ Աստուծմէ հեռու, անապատի մը ծոցը: Ուշ ատեն հեռուէն կը տեսնուէին ստուերներ: Կը վազէ ժողովուրդը իր սիրելի կորուստը գտած ըլլալու յոյսով: Կը մօտենամ մօրէ մերկ եւ արիւնլուայ քանի մը կիներ եւ այրեր: Կը ճանչնամ մեր թաղեցի Նշան Կէտիկեանը, որ անմիջապէս վիզս փաթթուելով լալահառաչ կը պատմէ մօրս չարչարալից մահը, վերջին անգամ դուրս տալով իմ անունս ... Արդեօք պիտի կրնա՞մ շարունակել այս եղերապատումը մինչեւ վերջը ... Արդեօք այն ահաւոր արիւնի եւ արցունքի ճանապարհը անցնելէ յետոյ այն ալ մանուկ հասակիս, պիտի կարենա՞մ վերյիշել առանց դողդղալու... Կարծես անծանօթ ձայն մը կը խթանէ ջարդուած տրամադրութիւնս,— «Զգոյշ, մի՛ դաւաճաներ խոստումիդ՝ որուն անմահ վկաները դուցէ օր մը իրենց տապանաքէն դեղնած եւ արտասուքներուն վերջին կաթիլը քամուած, ահազդեցիկ նայուածքով նետահարեն սիրտդ եւ հաշիւ պահանջեն»:

Քիչ յետոյ հայրս կը վերադառնայ եւ ի տես մեր ողբուկոծին պաղարիւնութեամբ կը պատասխանէ.

— Մի՛ լաք, սիրելի զաւակներս, մենք ալ մօտ ատենէն միեւնոյն բախտին պիտի արժանանանք:

Ինչպէս անյոյս հիւանդի մը բժիշկը կ'արտօնէ ամէն բան ուտել, նոյնպէս ալ Չէչէնները արտօնած էին որ Խապուրէն ջուր խմենք:

Յաջորդ օրը արշալոյսին սարքուած ողբերգութեան առաջին արարը կը սկսի մունետիկի մը գուժկանով.

— Կառավարութեան վերջին հրամանին համաձայն իւրաքանչիւր կարաւան իր վերջին կայանին մէջ պիտի հաստատուի մինչեւ պատերազմի լրանալը, եւ մարդ գլուխ մէկ օխա ալիւր նպաստ պիտի տրուի օրական: Նկատի առնելով որ մեր եղած տեղը փոքրիկ գիւղակ մըն է, կը հրամայուի բոլոր երիտասարդներուն մինչեւ կէսօր անպայման ներկայ ըլլալ հրամանատարի վրանին քով, իրենց բեռնակիր կենդանիներով, որպէսզի Շէտատիյէէն պահանջուած ալիւրը բերենք: Անսաստողները խստիւ պիտի պատժուին:

Եւ ահա գունդագունդ կը դիմեն որոշուած վայրը: Խորհրդածութիւննե՞ր, լաւատեսութիւննե՞ր, որքան կ'ուզես: Իբր թէ Անգլիացիները բաւական յառաջացած ըլլան եւ այդ պատճառաւ կառավարութիւնը մեզ աւելի յառաջ տանիլ չուզեր, եւ նպաստն ալ կառավարութեան զգացած վախին հետեւանքն է... Կ'ըսեն թէ Շէտատիյէն ասկից մէկ օրուան ճամբայ է: Միեւնոյն ժամանակ շատերու հաստատ համոզումն այն էր թէ մեր վերջին օրերը կ'ապրինք:

Գացի՛ն երիտասարդները, կառավարութեան հնազանդողները եւ անսաստողները միեւնոյն պատիժը կրեցին: Ալիւր փոխադրելիքները ճամբու գնելէն վերջ, սկսան խուզարկութիւնները: Չէչէն մը կար երկայն պեխերով որ պեխի թշնամի էր: Այր մարդոց պեխերը մատին փաթթելով ահագին չարչարանքով կը փետտէր: Բայց այս արարքները միշտ պատրուակի մը կը կապէին, ըսելով.

— Այս տեսակ մարդիկ որ կառավարութեան հրամանին չեն հնազանդիր, վերջ ի վերջոյ բոլոր կարաւանին դժբախտութեան պատճառ պիտի ըլլան, հրահրելով թագաւորին զայրոյթը:

Հրէշայինը այն է որ կարգ մը Հայեր ալ իրաւունք կու տային եւ իսկապէս կը հաւատային այդ չան քարոզին:

Անդարձ մեկնողներուն արդէն ոչ ոք կը սպասէր, ամէն մարդ իր սուգը կուլայր լռելեայն: Երեք օրուան ընթացքին «եկան, պիտի գան»ներով օրերէն վերջ, չորրորդ օրը ընդհ. ջարդի ուղղակի յայտարարութեան մունետիկը վերջին անգամ ըլլալով խեղդուկ ձայնով մը կը յայտնէր.

— Երկու ժամ վերջ Մարաշցի, Այնթապցի, Ատանացիներու (եւ ուրիշ կարգ մը քաղաքներու անունները չեմ յիշեր) միայն այրերը ամբողջովին պէտք է որ թափօր կազմեն եւ զատուին:

Այլ եւս ոչ մէկ կասկած որ բնաջնջումի ժամը հնչած էր: Եւ ահա բոլորը իրենց ունեցածը՝ հագուստ-կապուստ, ծրար եւն. աղեխարշ բացագանչութիւններով գետին կը նետեն եւ չունեցողներուն կուտան, այն յոյսով թէ, թերեւս, ողջ կը մնան: Հայրս արտասուալից աչքերով «աւելի կերէք»ի կցկտուր արարողութենէն վերջ հացը բաժնեց բոլորին: Քանի մը մեզի ծանօթ ընտանիքներով մեր ունեցած դրամը եւ պղինձ ամանները տարինք գետը նետեցինք, որպէսզի Չէչէններուն չմնայ:

ՍԱՄՈՒԷԼ ՍԱՀԱԿ

(3) (Շար.)

կազմակերպութիւնները, մեծ կամ պզտիկ, իրենց բջիջներն ու մասնաճիւղերն ունին Ֆրանսայի մինչեւ ամէնէն հեռաւոր անկիւնները: Կարելի է ըսել թէ Ֆրանսայի 80 նահանգները իրար հիւսուած են նախկին պատերազմիկներու ցանցով մը: Ցաճախ կարգ մը նահանգներ, զանազանանուններով ներկայացող այս կազմակերպութեանց միջեւ, ստեղծած են «միութեան» կամ «համերաշխութեան» կոմիտէներ:

1927ին, Զինադադարին, Վէրսայլի մէջ գումարուեցաւ ներկայացուցչական ժողով մը (Etat généraux) եւ այսկան ժողով մը կազմուեցաւ Նախկին Պատերազմիկներու եւ Պատերազմի Զոհերու Ազգային Համադաշնակցութիւն:

1927էն ի վեր այս Համադաշնակցութիւնը կը ղեկավարուի Ազգային Խորհուրդի մը կողմէ: Այս Խորհուրդին մէջ կը մտնեն Նախանգային պատգամաւորները, ընտրուած նահանգներու անդամներու թիւին յարաբերական համեմատութեամբ, եւ ազգային պատգամաւորները, ընտրուած իրենց կազմակերպութեանց կողմէ:

Ազգային Խորհուրդը ունի Վարչական Մարմին մը, որուն անդամները 5 հոգի ներկայացուցիչ կը ճանչցուին արքերու եւ որբեւայրիներու: Այս արքերու Մարմինը կ'ընտրէ Գործադիր Մարմին մը (Bureau), որ կը բաղկանայ 12 անդամէ, որոնց գլուխը կը գտնուի ոչ թէ նախագահ մը, այլ ընդհ. քարտուղար մը,— ներկայիս՝ Ռիվոլէ, նախարար:

Այս Համադաշնակցութիւնը, որ, ինչպէս ըսինք, կարեւոր դեր մը խաղալու կոչուած է Ֆրանսայի մէջ, ունի 3.800,000 անդամ: Համադաշնակցութիւնը 1931ին կատարեց կարեւոր գործ մը,— իրարու միացուց բոլոր անդամները, որոնք մտաւորական ճամբու վրայ հակառակորդ կը մնային իրարու: Անկից զատ «տաշեց» իր աջերն ու ձախերը, եւ այլ եւս յօժար չէ թոյլ ընդունելու իր շարքերուն մէջ ոչ ծայրայեղ աջերը, ոչ ալ ծայրայեղ ձախերը: Դարձեալ, կ'ընդունի աշխատիլ «յեղափոխական» մեթոտով միայն հանրապետական վարչաձեւի պաշտպանութեան ճամբուն վրայ: Կարեւոր որոշում մը եւս այն, որ Համադաշնակցութիւնը պիտի աշխատի «ազգ»ին ծոցէն անել ոչ թէ միայն պատերազմիկները, այլ եւ տարրեր որ օգտակար կրնան հանդիսանալ իրենց:

«Թան»ի յօդուածագիրը, որ այս տեղեկութիւնները կուտայ, կ'աւելցնէ որ Համադաշնակցութիւնը սկսած է կապ հաստատել երիտասարդ կազմակերպութեանց հետ, գնահատելով վայրկեանը, երբ հիմա երիտասարդները, երկրին ճակատագրին տեսակէտով, առաջնակարգ դիրքեր սկսեր են գրաւել ամէն կողմ:

Միւս կողմէ, գիտել կուտայ, որ նախկին պատերազմիկներու այս հզօր կազմակերպութեան մէջ կը նշմարուին դէմքեր, որոնք դիկտատորի խաղալու տենչն ունին: Հաւանական է որ անոնք փորձեն իրենց այդ փառասիրութիւնը մէկ օրէն միւսը: Բայց դիկտատուրայի աչք-ունեցողներուն վրայ կը հսկեն իրենց ընկերները, եւ, դէթ այժմ, ամէն ինչ կ'ընթանայ կարգապահութեամբ:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

«Կարմիր Խաչի Օր»ը

»»»·«««

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ, 12 մարտ (Յառաջ).— «Կարմիր Խաչի Օր»ը տօնուեցաւ մարտ 10ին Սալ Ժան տ'Արքի մէջ: Սրահի դրան վրայ կը ծածանէին ֆրանսական եւ հայկական եռագոյնները: Դժբախտաբար անձրեւոտ օդը եւ հարսանիքի համաճարակը արգելք եղան սպասուած բազմութեան: Օրուան նախագահուհի Տիկ. Նազելի Փայանտըրեան, որոշեալ ժամուն հանդէսը բացուած յայտարարելով, բեմ հրաւիրեց Կեդր. Վարչութեան անդամուհիներէն Օր. Հ. Քօչեանը, որ դեղեցիկ ու ամփոփ բանախօսութեամբ մը պարզեց Կ. Խաչի նպատակը: «Աշխարհի մէջ չէ եղած բանակ մը որ այնքան դիմացկուն ու աննկուն կամք ունենայ որքան հայ ժողովուրդը: Հայ ժողովուրդը անիրաւուած բանակ մըն է որ հակառակ իր կրած զրկանքներուն ու հալածանքներուն, քաջաբար կը կռուի դոյնզդոյն թշնամիներու դէմ, ի խնդիր իր գոյութեան ու սրբազան աւանդութիւններու պաշտպանման: Իսկ Կ. Խաչը մէկ մասն է այդ զօրաբաժնին որ ուխտած է կռուիլ թշնամիներուն դէմ: Հին ատենները թշնամին մեր դէմ կը գտնէինքթնդանօթներով, ռումբերով ու եաթաղաններով, իսկ այսօր ճերմակ ջարդն է որ Դամոկլեան սուրի մը պէս կախուած է մեր գլխուն: Մեր զաւակները կը ձուլուին, իրենց լեզուով, վարքով ու բարքով անճանաչելի դառնալու աստիճան, կը խորթանան կորսնցնելով իրենց ազգային բոլոր սրբութիւնները: Ահա հոս է որ Կ. Խաչը կը ջանայ պատեհութիւններ ստեղծել հայ մանուկը պահելու, դաստիարակելու իբրեւ Հայ: Մեր պարտականութիւնն է նաեւ հող տանիլ առողջապահութեան: Շատեր գիտենք որ օրուան սեւ աշխատանքէն հիւծախտի են բռնուած: Անհրաժեշտ է պայքինարան մը: Կ. Խաչը չէզոք եւ ժողովրդական կազմակերպութիւն մըն է: Հոս, Ֆրանսայի մէջ ունինք 16 մասնաճիւղեր, դարմանատունով մը եւ դպրոցներով: Հետեւաբար կոչ կ'ուղղեմ ձեզի համախմբուիլ Կ. Խաչի դրօշին տակ, որպէսզի կարենանք մեր կարողութեան չափով դարման տանիլ ծով կարիքներուն»: Յետոյ կարգ մը թելադրանքներ րրաւ մասնաճիւղի վարչութեան եւ խրախուսեց զանոնք, յիշելով անմահն Ռոստոմի մէկ խօսքը.— «Կամք, կամք եւ կամք»: Քանի ունինք կամք կը յաջողինք մեր բոլոր ձեռնարկներուն մէջ»: Օր. Շ. Զէքեանի մեներգէն յետոյ 10 վայրկեանի դադար տրուեցաւ եւ նախագահուհիին մէկ առաջարկին վրայ ութ հոգի տարեկան միանուագ գումար մը վճարելով բարեկամ-անդամ արձանագրուեցան Կ. Խաչին:

Հանդէսի երկրորդ մասը յատկացուած էր դպրոցի աշակերտներուն: Փոքրիկներ Եփրեմէ Համալեան «Ա.-զօթք ըրէ», Սարգիս Մօզեան «Հայ տղայ», Կարապետ Եղիաեան «Մայրենի երկիր» (Ա. Գառնէ), Մարիժան Աբրահամեան «Գոհարիկ», Իսկուհի Մօզեան «Որբ»ը, Եղիա Տէմիրճեան «Նապաստակ», Սերխօչեան եղբայրներ «Խելօք տղան», բոլորն ալ մանկական առոգանութեամբ արտասանեցին, ծափեր խլելով ներկաներէն:

Խումբ մը փոքրիկներ գեղջկական տարազով հայկական շուրջպար բանեցին, խանդավառութիւն ստեղծելով ներկաներուն մէջ: Այս առթիւ շնորհաւորելի էր Տիկ. Սիրանոյշ Թօսունեանի տարած աշխատանքը:

Մեծ յաջողութեամբ տրամախօսութիւններ ըրին՝ Վերժին Աբրահամեան եւ Երջանիկ Քէնտիրեան՝ «Առտու կանուխ ելիր», Գասպար Աբրահամեան եւ Մանուկ Մանուկեան՝ «Դպրոցէ մի փախիր»: Երգեցին փոքրիկն Անժէլ Իսկէնտէրեան «Մի գեղեցիկ պարզ գիշեր էր»: Մէջ ընդ մէջ Կ. Խաչի անդամուհիներուն կողմէ եղան խմբերգներ «Ընդ աստեղօք», «Հովիւը սարում տխրեց» եւն.: Տիկ. Փայանտըրեան շնորհակալութիւն յայտնելով հանդէսը փակուած յայտարարեց եւ ժողովուրդը մեկնեցաւ գոհ տպաւորութեամբ:

Արտուարիս

ՎԻԷՆ, 13 մարտ (Յառաջ).— Ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս Ֆ. Հ. Կ. Խաչի Վիէնի մասնաճիւղի նախաձեռնութեամբ, Կ. Խաչի Օրը տօնուեցաւ մարտ 11ին, կիրակի ցերեկ: Սրահը լեցուած էր կոկիկ բազմութիւն մը: Բեմը բացուեցաւ Կ. Խաչի նպատակը խորհրդանշող կենդանի պատկերով մը: Հիւանդ մը պառկած մահիճին մէջ Կ. Խաչուհի մը իր դեղ ու դարմանով գլխուն վերեւ կեցած:

Օրուան նախագահուհի Տիկ. Մկրեան հանդէսը բանալով, բեմ հրաւիրեց երգչախումբը որ երգեց «Բամ Փորոտան»ը: Մեներգեց Տիկ. Վ. Երեմեան՝ «Անուշ գարունը», Պ. Մ. Կարապետեանը արտասանեց Պ. Դուրեանի «Տրտունջ»ը, արտասանութիւններ ըրին փոքրիկներ Մ. Ղուկոյեան, Ա. Մկրեան, Մ. Մուրատեան, մենախօսեց Մ. Պարոնեան, մեներգեց նաեւ Պ. Մ. Մուրատեան: Կ. Խաչի անդամուհիները կազմակերպած էին բախտախաղ մը: Բոլոր ներկաները փորձեցին իրենց բախտը, ոմանք շահեցան զանազան նուէրներ, ոմանք ալ աւանդական առածներ, խնդացնելով ներկաները: Օրուան բանախօսուհի Օր. Հ. Քօչեան, յստակ կերպով բացատրեց Կ. Խաչի օգտակարութիւնը:

«Հայ կիները պէտք է գիտակցին իրենց պարտականութեան եւ համախմբուին Կ. Խաչի շուրջ: Մենք առաջ կը կռուէինք սուրի ու թուրի դէմ, իսկ այսօր կը կռուինք սպիտակ ջարդի դէմ, որ աւելի վտանգաւոր է դարձած»:

Հանդէսին մեծ փայլ տուաւ Պ. Ե. Քըրքճեանը իր ճազով եւ փոքրիկն Պետօն ռուսական պարով: Փոքրիկները ներկայացուցին մանկական խաղ մը, որմէ յետոյ հինգ նոր անդամուհիներ միացան մասնաճիւղին: Ներկաները մեկնեցան ուրախ տրամադրութեամբ, փափաք յայտնելով որ Կ. Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը յաճախ կէն բանախօսներ ղրկէ գաւառները:

Կ. Խաչի անդամուհիները օգտուելով Օր. Քօչեանի ներկայութենէն, ունեցան անդամական ժողով որ աւելի ոգեւորութիւն ստեղծեց իրենց մէջ: Ինչպէս ուրիշ առթիւ ալ գրած եմ Վիէնի մէջ ամէնէն ժողովրդական կազմակերպութիւնն է Կ. Խաչը, շնորհիւ իր գործունէութեան: Հազիւ տասը անդամուհիներով կազմուեցաւ, բայց այսօր երեսունէն աւելի են: Ունին առանձին յանձնախումբ մը որուն պարտականութիւնն է այցելել հիւանդներու եւ չքաւոր ընտանիքներու: Անցեալ օր այցելելով քանի մը չքաւոր ընտանիքներու, իւրաքանչիւրին բաշխած են համեստ գումար մը:

Գ. Մանուկեան

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՓԵՏՐ. 18Ը ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՈՅԻ ՄԷՋ

»»»·«««

ՄԱՐՍԷՅԼ, (Յառաջ).— Հ. Յ. Դաշնակցութեան Պուլվար Օտտոյի Վռամեան ենթ.ի նախաձեռնութեամբ եւ Լաքռօթի Ասօ խումբի եւ Պատ. Միութեան մասնակցութեամբ տօնեցինք ժողովրդական ապստամբութեան 13րդ տարեդարձը Շըմէն տը լա Մատրակ Պար Վէնսանի մէջ, 11 մարտ կիրակի կէս օրէն վերջ: Հակառակ մեր բարոյապէս սնանկացած հակառակորդներու թուռցիկներուն եւ սարքած խաղերուն, դաղութին ընտանին իր խուռն բազմութեամբ, չառաջուն ապտակ մը եւս իջեցուց:

Բեմին երկու կողմը կը ծածանէին զոյգ եռագոյնները: Հանդէսը բացուեցաւ ազգ. վարժարանի աշակերտներու «Մեր հայրենիք»ով զոր ներկաները ունկնդրեցին յոտնկայս: Յետոյ ընկերուհի Տիկ. Ն. Քիպրիթեան բացման ճառը խօսեցաւ, պարզելով տօնին նշանակութիւնը: Օրուան բանախօսն էր ընկ. Պ. Հիւսեան, որ երկար ճառով մը բացատրեց համաժողովրդական ապստամբութեան պատճառները:

Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը բերած էին Պ. Հ. Քաջեան, Սմբատ Տէր Նազարէթեան (Ուխտաւոր), Օր. Աստղիկ Հայրապետեան (Ես իմ անուշ Հայաստան), ընկեր Կ. Թութէլեան (Հիմի էլ լռենք), պատանի ընկ. Յ. Տէր Պետրոսեան (Քրիստափորի յիշատակին), Վահան Ցակոբեան (Քաջորդւոյն Թաղումը), փոքրիկն Յ. Արզումանեան (Դաշնակցութիւնը), Վարդուհի Ստեփանեան (Գիտէ՞ք ինչ կ'ուզեմ), Ազնիւ Հայրապետեան (Կարօտը), բոլորն ալ գնահատելի էին եւ խլեցին ջերմ ծափեր: Օր. Հայկան Քէնտիրեան երգեց մեծ յաջողութեամբ «Հով արէք սարեր»ը: Հանդէսը փակուեցաւ աշակերտներու «Յառաջ Նահատակ»ով:

Արամ Արմաղանեան

Ութ նոր ընկերներ

ՍԷՆ ԼՈՒ (Մարսէյլ), 12 մարտ.— Անցեալ կիրակի տեղի ունեցաւ մեր ընկերահամակրական դասախօսական ժողովը ակումբիս մէջ: Օրուան դասախօսն էր ընկ. Հայկ Սէքէնկիւլեան, որ ամփոփ կերպով բացատրեց նոր սերունդին դերը Գերմանիոյ, Իտալիոյ, Ռուսիոյ եւ ուրիշ երկիրներու մէջ: Յետոյ անցնելով մեր կեանքին, մանրամասնօրէն պարզեց Հ. Յ. Դաշնակցութեան անդնահատելի դերը ազատագրական շարժման մէջ: Խօսեցաւ նաեւ փետր. 18ի մասին եւ շեշտեց.—«Սիրելի երիտասարդներ, դուք բոլորդ պէտք է կանգնիք խառնակիչներուն դէմ: Դուք էք ապագայ սերունդը, ձեզմէ կախում ունի ամէն ինչ: Օրինակ առէք Ամերիկան, խումբերով է որ կը դիմեն շարքերը, չառաջուն ապտակը տալով «միացեալ ճակատ»ին: Պէտք է կազմակերպուինք ուրիշներուն նման պատրաստ գտնուելու համար անակնկալներու առջեւ»:

Դասախօսութենէն յետոյ մեր շարքերուն վրայ աւելցան ութ ընկերներ, մէկ նախկին ընկեր, իսկ 7ը Պատ. Միութեան անդամներ: Բոլորն ալ գիտակից երիտասարդներ են, եւ իրենց երդումը ըրին ընկ. Սէքէնկիւլեանի կնքահայրութեամբ:

Գ. Փիլիկեան

ՆԱՄՈՒԿ

«Փոքրիկ հովիւ

մըն էր Միհրան»

»»»·«««

Սեւանիկի «Հորիզոն»ը կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (7 մարտ).

— «Ո՞վ իր մանկութեան չէ կարդացած, կամ չէ արտասանած դասագրքերու մէջ տպուած եւ իր բարոյականով այնքան հրահանգիչ այս ոտանաւորը: Ստելու վարժուած փոքրիկ հովիւ Միհրանը ամէն օր կը խաբէ գիւղացիները, «Գայլ կայ, գայլ կայ, հասէք շուտով» պոռալով: Եւ ամէն անգամ, գիւղացիները, որ կուգան, ոչ գայլ կը գտնեն, ոչ ալ գազան: Օր մըն ալ սակայն, երբ ստախօս Միհրանը իրապէս գայլերու յարձակման կ'ենթարկուի, խօսքին մարդ չի հաւատար:

Կարդացէք կամ ձեր փոքրիկներուն արտասանել տուէք այս ոտանաւորը եւ պիտի տեսնէք անոր մէջ Աթէնքի ապաշնորհ կղերականին պատկերը: Մագլըմեան, Միհրանին նմանակն է: Անոր պէս ստող, անոր պէս հաւար փրցնող եւ չորս կողմը իրար անցընող: «Կրակ կայ» կը պոռայ տանը կղմինտրներուն վրայ ելած, ամէն անգամ, երբ մուխի հետքն իսկ չի տեսնուիր: «Գա՛յլ կայ, գա՛յլ կայ», կը բացագանչէ տարիներէ ի վեր կոկորդը պատռելով, երբ մկնիկ մը անգամ չի դառնար իր շուրջը: Կը ստէ, կը խաբէ, երեւակայական վտանգներու պատմութիւններ կը հնարէ, հանրութիւնը յուզումի մատնելու համար: Տարբերութիւն մը կայ սակայն ստախօս Միհրանին ու Մագլըմեանին միջեւ: Որովհետեւ, մինչ Միհրանը կը ստէ գէշ ունակութեան մը զոհուելով եւ յանախ ակամայ, աղդին Մագլըմեանը ստերը կը հնարէ եւ կը շարէ կամովին, գիտակցօրէն եւ չարիք գործելու բացայայտ առաջադրութեամբ:

Ծանօթ է «Նոր Օր»ի հաղորդած հին մէկ տեղեկութիւնը (1928), որուն համաձայն, Մագլըմեան, միայն մէկ տարուան ընթացքին 15 ժուռնալներ տուած է կառավարութեան, այս ինչ կամ այն ինչ անձը սեւցնելու եւ կասկածելի դարձնելու համար: Մագլըմեանի մատնութեանց համաձայն, ոմանք ամբաստանուած էին իբրեւ խռովարարներ, ահաբեկիչներ եւ առհասարակ հակահեղէններ, մինչ ուրիշներ մեղադրուած էին իբրեւ մակեդոնական քօմիթէին հետ գաղտնի կապ պահողներ, զորս աքսորի՛ արժանի կը նկատէր: Իր 15 ժուռնալներուն մէջ, անիկա, 15 տեսակ սուտ հնարած եւ հրամցուցած էր իշխանութեանց, ջանալով հասնիլ իր դիւային նպատակներուն: Անիկա ի հարկէ անուններ ալ շարած է այդ մատնութեանց ընթացքին, մասնաւորապէս նկատի ունենալով մեր ընկերները ու համակիրները:

Արդ, կը կարծէ՞ք որ հելլէն կառավարութեան պատկան օրկանները նկատի չեն առած այդ ժուռնալները, չեն քննած մատնութեանց ենթակայ անձերու ինքնութիւնները եւ չեն աշխատած ստուգել այդ անձերուն վերագրուած յանցանքները: Միամիտ պէտք է ըլլալ ենթադրելու համար որ — հոգ չէ թէ այդ շրջանին իսկ վարկաբեկուած — հայ արք.ի մը բրած այդ ցուցմունքները չեն զբաղեցուցած պետութեան պատկան սպասարկութիւնները: Վստահօրէն կրնանք ըսել, որ այս վերջինները ստիպուած են քննութիւն բանալ, պրպտել եւ հասկնալ, թէ իրապէս, այդ կարգի քրէական յանցագործնե՞ր են մատնանշուած անձերը եւ ի՞նչ են անոնց վերագրուած մեղքերը: Եւ սակայն, նոյնքան վստահօրէն կրնանք յայտարարել, որ այդ պրպտումներն ու քննութիւնները բացարձակապէս որ եւ է արդիւնք չեն տուած եւ չեն կրցած նուազագոյն չափով մը իսկ արդարացնել մատնիչ վեղարաւորին փրցուցած կեղծ հաւարը՝ «խռովարարներու», «չարագործներու» եւ «հելլէն պետութեան շահերուն դէմ դաւողներու» գոյութեան եւ անոնց վերագրուած գարշելի արարքներու ճշմարտութեան մասին: Հինգ-վեց տարիներ անցած են այդ մատնութեանց բրուտականներէն աղդին եւ սակայն, մատնուած Դաշնակցականներէն ու համակիրներէն ոչ մէկը, ոչ միայն չէ ձերբակալուած, այլ նոյն իսկ հարցաքննութեան համար իսկ որ եւ է հրաւէր չէ ստացած: Անոնք, մինչեւ այսօր ալ կ'ապրին Յունաստանի մէջ հազար անգամ աւելի ճակատաբաց եւ հանգիստ, քան մատնիչը ինքը, որուն նըկատմամբ այնքան ծանրակշիռ կասկածներ ունին հելլէն իշխանութիւնները»:

×

ՎԻԷՆ, (Յապաղած).— Փետրուար 18ը տօնուեցաւ ճիշդ ժամանակին: Ներկայ էր երիտասարդներուհոծ բազմութիւն մը: Խօսեցաւ ընկ. Աշոտ Իսահակեան, իբրեւ ականատես թուեց ըմբոստութեան բոլոր շարժառիթները եւ պոլշեւիկներու ձեռքով ի գործ դրուած զարհուրելի չարչարանքները: Ընկ. Աշոտի հետ ունեցանք ընդհ. ընկերական ժողով: Ընկերը մեզի տեղեկութիւններ տուաւ կուսակցական արտաքին եւ ներքին աշխատանքներու մասին: Ընկերները անգամ մը եւս յայտնեցին թէ պատրաստ են ամէն զոհողութեան, եւ կը մնան հաւատարիմ զինուորը Հ. Յ. Դաշնակցութեան:

Պ.

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՄԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

—•—

Ժուռնալ Օֆֆիսիէլ կը հրատարակէ հրովարտակ մը, որ կարգ մը կարեւոր փոփոխութիւններ կը մտցնէ բժշկական ուսման կանոնադրութեանց մէջ, «բարձրացնելու համար ֆրանսական բժշկութեան արժէքը եւ բժշկագիտական արդի պահանջներուն պատշաճեցնելու համար համալսարաններու դասաւանդումը»:

Այսպէս, նախ մէկ տարի աւելցուած է բժշկական ուսանողութեան դասընթացքը, գործնական եւ հիւանդանոցային աշխատանքները աւելի եւս ընդարձակուած են, տարեվերջի քննութեանց մէջ քիչ մը աւելի խղճմտութիւն ցոյց պիտի տրուի, մասնագիտութեանց դասաւանդման մեծ ուշադրութիւն պիտի ընծայուի:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՄԵՐ ՎԱԿԿԷԼԱՔԻՆ

(ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ ԲԱՆՏԷՆ)

»»»·«««

... Բանտին մէջ ճանչցայ այս տղան: Միջահասակ, սեւ աչքերով, համակրելի դիմագծերով, սիրուն կոչուելու ատանձան տանելի քաղցրութեամբ երիտասարդ մը, մեր Վակկէլաքին, հազիւ 38 տարեկան:

Սենեակի ընկերներ էինք Վակկէլաքին հետ, քանի որ ես ալ իբրեւ «ոճրագործ» կը պարտուած էի այդ օրերուն (1933 յուլիսէն - 1934 յունուար), հայանուն պարոններու կողմէ:

×

Բնիկ՝ Խալքիտացի էր մեր Վակկէլաքին: Աթէնքէն չորս ժամ հեռու երկաթուղիով, սիրուն ու գեղեցիկ գիւղաքաղաք մը՝ Խալքիտան, ծովեզերեայ:

Ես եղած եմ այս քաղաքը: Եւ անկեղծութիւնը կը պահանջէ խոստովանիլ, որ ունի սիրուն աղջիկներ եւ սիրարգած կիներ, նաեւ՝ երիտասարդներ, առնական բոլոր առողջութիւններով: Մաքուր ջուր, ժամանցի ազուոր վայրեր, բայց, կիներու խաթարուած բարոյականով գիւղաքաղաք մը՝ դժբախտաբար:

Ամուրի պէտք է ըլլալ, քիչ մըն ալ անառակ ու չար անշուշտ, ճանչնալու համար Խալքիտուհիներու բարոյական հասկացողութիւնն ու չափականիշը:

Այս գողտրիկ գիւղին մէջ բացած է աչքերը մեր Վակկէլաքին, ու հոն ալ հասակ նետած, մինչեւ տասնըհինգ տարիքը թեւակոխելը:

Ունի հայր ու մայր: Պարագաներ: Սեւ սեւ եւ երկու սիրուն քոյրեր: Սեւ աչքերով ու խօսուն եւ թելադրիչ ժպիտներով:

Տասնըհինգ տարիքը բոլորած չըջանին կը զուգադիպի Խալքիտացի եղանին կը զուգադիպի Խալքիտացի երիտասարդներու դէպի Ամերիկա արտագաղթի անզուսպ ձգտումը:

Կանխահաս տղայ: Այդ տարիքէն արդէն, համը առած է սիրոյ քաղցրութեան: Սիրահար է մեր Վակկէլաքին: Խենդի պէս կը սիրէ իրենց դրացի աղուորիկ Խալքիտուհին որ րստ իր բացատրութեան՝ «հեռուէն, բայց հեռուէն իսկ վառող, մոխրացընող աչքեր» ունի եղեր:

«Ա՜խ... Թա մաթխաթի՛զ... Թա մաթխաթի՛զ տհասքալէ» կը բացագանչէր յանկարծ խեղճ տղան, ամէն անգամ որ կը փորձէի խօսեցնել զինքը: Աղջկան աչքերէն հմայուած է եղեր՝ մեր դժբախտ Վակկէլաքին:

Տասնըհինգ տարեկան է Վակկէլաքին: Կ'ուզէ Ամերիկա մեկնիլ, դրամ շահիլ եւ սակայն, ձեռքերն ու ոտքերը կաշկանդուած են առաջին սիրոյ կրակէ կապերով:

Չի վարանիր: Կը պատմէ իր ծնողքին: Առաջին օրերուն քիչ մը դժուարութիւններ: Յետոյ սակայն, տեղի կուտան ծնողները, եւ կ'որոշեն ամուսնացնել Վակկէլաքին:

Շուտով կ'աւարտին աղջիկտեսի աւանդական ձեւակերպութիւններն ու Վակկէլաքին կը նշանուի:

Երկու կողմի ծնողներու որոշում: Պիտի մնան երկու տարի նշանուած, յետոյ՝ պիտի ամուսնանան:

Այդպէս ալ կ'ըլլայ: Գեղեցիկ երկու տարիներ կը բոլորեն երկու սիրահարները, օրէ օր իրար քիչ մը աւելի շատ սիրելով:

Կը հասնի պայմանադրական տարին: Պէտք է ըսել, որ երկու կողմերն ալ կը գտնուին նիւթապէս տանելի պայմաններու մէջ:

Վակկէլաքին կ'ամուսնանայ: Երեք տարուան համար մօքէն կը հանէ Ամերիկա մեկնումի ծրագիրը:

Այս երեք տարուան միջոցին կը մեռնի աղջկան հայրը: Ու Վակկէլաքին — աղնիւ ու միամիտ տղայ — կը միացնէ տուները զոքանչն ալ ընդունելով իր յարկէն ներս:

Ամուսնութենէն մինչեւ Ամերիկա մեկնումը՝ ոչ մէկ փոթորիկ: Սիրոյ խանդավառ տարիներ կը բոլորեն երիտասարդ ամուսնացեալները, սիրոյ հաշիշէն գինովցած: Քանի մը առիթներով միայն, կը նշմարէ իր զոքանչին մօտ նկարագրի քիչ մը տարօրինակ երեւոյթներ, որոնք խոտոր կը համեմատէին իր քաղաքին աւանդութեանց հետ:

Օրինակ՝ զարդարանքը սիրող, թատրոն, սինէմա... եւայլն... չուայլութիւն: Երբեմն կը նկատէ նաեւ, որ կողակիցն ալ համամիտ ըլլալ կը թուի մօրը, անուղղակի միջոցներով, ուզելով գոհացնել անոր քմայքները:

Կը հասնի ուրեմն Ամերիկա մեկնելու տարին:

Վակկէլաքին կը մեկնի Խալքիտայէն սիրով եւ անփոթորիկ, չմոռնալով — գիւղերու աւանդութիւն — յանձնարարել իր ծնողքին եւ քոյրերուն, մօտէն հսկել կնոջը եւ զոքանչին վրայ, եւ սիրել զանոնք: Ու կը մեկնի:

Բաժանումի պահուն, պինդ, պինդ կը համբուրէ կրակէ աչքերով իր կինն ու կը յորդորէ սիրով ապրիլ ծնողքին հետ, եւ սպասել իր վերադարձին, երբ լաւագոյն կեանք մը բոլորելու բոլոր տուեալներով զինուած, պիտի գայ իր տաքուկ ընտանեկան յարկը վերապրեցնել:

Քիչ մը արցունք: Համբոյրներ: Գիրկ ընդ խառնում: Սիրային զեղումներ: Ու կը մեկնի մեր համակրելի երիտասարդը ապահով իր ապագային:

×

Հեռաւոր Ամերիկայի մէջ կը յաջողի Վակկէլաքին: Գործարանի մը մէջ բանուոր կ'արձանագրուի, ու տարուէ տարի կը սկսի շահիլ:

Ընտանեկան յարկին հանդէպ իր պարտականութիւնները չէ մոռցած ընաւ: Ամէն ամիս կանոնաւոր դրամ կը ղրկէ Խալքիտա, եւ ամուսնացած պատանիներու յատուկ սիրազեղ նամակներ:

Տասերկու տարիներ կը մնայ Ամերիկայի մէջ: Առաջին տարիներուն, իր նամակներուն եւ դրամական առաքումներուն կը պատասխանուի համապատասխան ջերմութեամբ, թէ կնոջմէն, թէ ծնողներէն ու քոյրերէն:

Այն նամակները, որոնք կը կրէին իր սիրասուն կնոջ ստորագրութիւնները, կը պահէ մասնաւոր գուրգուրանքով:

Իւրաքանչիւր նամակ նոր ոգեւորութիւն մը կը վազցնէ իր երակներէն ներս, եւ ամէն օր քիչ մը աւելի կը փարի իր գործին, տոլարները դիզելով իրարու վրայ:

Մարդկային կեանքը միշտ խաղաղ երկինքներ չունենար սակայն: Ամպեր կուգան պղտորելու պայծառութիւնը կապոյտին, եւ պղծելու կուսութիւնը խաղաղութեան:

Այդպէս ալ կը պատահի մեր Վակկէլաքին: Հազիւ բոլորած ութերորդ տարին, ահա կը հասնին տարօրինակ նամակներ կնոջմէն: Նամակներ՝ բողոքագիրներով և կեսրայրին մասին: Նամակներ՝ որոնք փափուքներու նման կը պատմեն տունին մէջ յաճախող պատահող վէճերն ու զոքանչին եւ ներնամիներուն իրարու հանդէպ ունեցած պաղութիւնները:

Մ. Ա. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

(1) (Շար.)

կան նախարարը, անձամբ վարելու համար բանակցութիւնները։ (Այսօր կը վերադառնայ, առանց վերջնական եզրակացութեան մը յանգած ըլլալու)։ Ամէնէն մեծ դժուարութիւնը սկզբունքի խնդիր մըն է։ 1882ի առեւտրական ընդհանուր դաշնագրին համաձայն, որ չեղեալ հռչակուեցաւ, Մեծն Բրիտանիա ամէնէն նպաստաւորեալ ազգի առաւելութիւնները կը վայելէ, ամէն կէտի մէջ, բացի մաքսային սակացոյցերէն։ Այս տրամադրութեան համաձայն, Ֆրանսան կրնայ, օրինակ, արժէքի վրայ հարիւրին 500 մաքսատուրք պահանջել որ եւ է անգլիական ապրանքէ, առանց միեւնոյն բանը ընելու ուրիշ երկրէ մը եկած նոյն ապրանքին համար։ Այսպիսի գործողութեան մը առեն, դաշնագիրը բռնաբարուած չպիտի համարուէր։ Կայ նաեւ բաժնեցուցակի խնդիրը (ներածումներն ու արտածումները վերածել որոշ քանակութեան մը)։ Երկու երկիրներն ալ կ'ուզեն փոխադարձ ներածումը կապել արտածման քանակին հետ։

Գիւտ մը Պոլսոյ ձիարձակարանին մէջ

Պոլսէն կը հեռագրեն թէ բանուորներ Այա Սոֆիայի եւ Սուլթան Ահմէտի միջեւ աշխատանքներ կատարած առեն, երեւան հանեցին պատ մը որ կը կարծուի թէ Բիւզանդիոնի պատմական ձիարձակարանին «ողնայարն» է եւ որ կը փնտռուէր տարիներէ ի վեր։ (Ձիարձակարանի մը առանցքը «ողնայար» կը կոչուէր, որովհետեւ երկու հաւասար մասերու կը բաժնէր տարածութիւնը, ինչպէս բուն ողնայարը կը բաժնէ մարմինը)։ Այս պատը գոյութիւն ունէր երբ Պուոնտէլմոնթի Պոլիս այցելեց 1422ին։

'Ռումանիոյ «Երկաթեայ պահակներ»

Այսօր Պուքրէշի մէջ տեղի կ'ունենայ վարչապետ Տուքայի սպանութեան դատավարութիւնը, զինուորական ատեանի առջեւ։

Ինչպէս կը յիշուի, սպանութենէն յետոյ կառավարութիւնը խիստ միջոցներ ձեռք առաւ, պաշարման վիճակ հրատարակեց եւ ձերբակալեց գլխաւոր մեղսակիցները։ Դէպքէն անմիջապէս վերջ անհետացած էր Երկաթեայ Պահակներու կազմակերպութեան վարիչը, Քորնէլիոս Քոտրէանօ։ Այս առթիւ զանազան զրոյցներ կը շրջէին։ Նոյնիսկ լուրեր կային թէ փախստականը օտար դեսպանատուն մը ապաստանած է։ Արդ, առջի օր Ապահովութեան Տնօրէնութիւնը յայտարարեց թէ փախստականը ձերբակալուած եւ անմիջապէս հարցաքննութեան ենթարկուած է։ Ձերբակալութիւնը յաջողած է շնորհիւ բռնուած նամակի մը, որ տեղեկութիւններ կուտար Թաքստոցի մասին։ Փախստականը պահուած էր Պուքրէշ, իր բարեկամներէն գնդապետ Զավոլանոյի մօտ, որ ժամանակին թերթ մը կը հրատարակէր։ Կալանաւորը յայտարարեց թէ երբեք փախչելու միտք չունէր եւ իր ընկերներուն հետ զինուորական ատեան պիտի ներկայանար որոշուած օրը։

Աւստրիոյ ընկերվարականներուն դատը

Վիէննայէն կը հեռագրեն թէ կառավարութիւնը որոշած է մեղմութեամբ դատել վերջին ապստամբութեան առթիւ ամբաստանուած ընկերվարականները։ Վերին Աւստրիոյ մէջ, միայն ութ ամսուան բանտարկութեան վճիռ տրուեցաւ կարգ մը ամբաստանեալներու։ Միեւնոյն մեղմութեամբ պիտի վարուին Վիէննայի մէջ, ուր երկու ատեաններ կազմուած են։ Ամբաստանեալներուն թիւն է 1600։ Երեսուն հարցաքննիչ դատաւորներ կը կատարեն հարցաքննութիւնները, որոնք պիտի տեւեն մինչեւ յառաջիկայ աշուն։ Պ. Տոլֆուս կ'ուզէ սիրաշահիլ ընկերվարականները, որպէսզի կարենայ յառաջ տանիլ իր քաղաքականութիւնը։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՌՈՍՏՈՄ խումբի վարչութիւնը դասախօսական ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները այս Երկուշաբթի (19 Մարտ) երեկոյ ժամը 8.30ին իր հաւաքատեղին։

Կը խօսի՝ ընկ. ԱՇՈՏ ԱՐԾՐՈՒՆԻ Խորհրդային Հայաստանի շուրջ։

ՓԱՐԻԶԻ Հրազդան, Քրիստափոր եւ Ազբիւր Սերոբ միացեալ խումբերու ժողովը յառաջիկայ Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին 32, Avenue Gobelinsի սրճարանին վերնայարկը։

Գաւառ

ՎԻԷՆԻ Կոմիտէն ընկերական ընդհ. արտակարգ ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները այսօր Շաբաթ գիշեր Խաժակ Ակումբի վարչութեան երեկոյթէն վերջ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը կարեւոր է։

ԻՇԽԱՆ (Մարսէյլ) Ենթակոմիտէն սովորաբար ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 4ին սովորական հաւաքատեղին։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Բացակաները նկատի կ'առնուին։

ՎԱԼԱՆՍԻ «Քրիստափոր» Ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը Կիրակի առաւօտ, ժամը 10ին Պ. Տ. Պաղաեանի սրճարանը։ Կը դասախօսէ՝ ընկեր Ս. ՊԻԼԱԼԵԱՆ (Ռոմանէն)։

Կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները։

ԳԱՌԼՕ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Սկաուտական վերին մարմինը կազմակերպած է այցելութիւն մը ողբացեալ ԳԱՌԼՕ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆի գերեզմանին, վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը ճիշդ 4ին Rosny s/Boisի գերեզմանատունը։ Կը հրաւիրուին անդամներն ու համակիրները։

Ծանօթ.— Հաղորդակցութեան միջոցներ՝ Շոգեկառք Կառ տը լ'Էսթէն ժամը 3ին. հանրակառք թիւ 118-121 Փորթ տը Վէնսէնէն եւ իջնել Rosny s/Boisի գերեզմանատունը։

ՆԱԽԱՊԷՍ եղած յայտարարութեան համաձայն Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ շրջ. վարչութեան կազմակերպած պարգեւաբաշխութիւնը տեղի ունեցաւ Փետրուար 25ին, ի ներկայութեան բազմաթիւ ընկերուհիներու։ Շահեցան հետեւեալ թիւերը՝ 120, 1368, 281, 16, 1334, 454, 967, 368, 1400, 1003, 115, 1352, 336, 463, 855, 7, 841, 667, 1406, 1421, 1314, 1178, 1324, 952, 1378, 296, 949, 146, 989, 1464, 637, 414, 567, 1386, 59, 1494, 677, 827, 113, 987, 103, 1134, 86, 220, 872, 926, 1000, 1197, 712, 1329, 928, 617, 10, 911, 1454, 1419, 308, 1379, 497, 863, 782, 111, 1325, 57, 950, 1341, 1331, 996, 1004, 704, 1412, 320, 966, 645, 828, 369, 983, 610, 61, 465, 1006, 202, 1420, 734, 635, 716, 285, 1435, 824, 194, 186, 982, 1414, 401, 631, 101, 1188, 602, 95, 1472, 1311, 921, 1401, 1498, 1339, 233, 400, 260, 995, 757, 796, 332, 58, 880, 787, 1191, 1425, 1442, 391, 802, 474, 230, 1348, 466։

Շահողները պէտք է դիմեն իրենց տեղական մասնաճիւղին հաւաքարար դրկուելու համար նուէրները։

Ընդհ. հասցէ՝ Mme. Missakian, 6 Rue d'Alsace Asnières, (Seine)։

ԳՏՆՈՒԱԾ Է

Նշան Յովհաննէսեան որ «Յառաջ»ի միջոցաւ կը փնտռուէր իր եղբօր կողմէ։ Իր հասցէն՝ A. Hatchikian, Casernement Salin de Giraud, (B. du Rhône) France։

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ (78)

"ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ,,

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

Գիշերը լուսնակ էր։ Երկու կողմերը կը շարունակէին ընդհարիլ։ Խալիտ պէյ, անձամբ չերթալով բանակի վայրը, հոն ղրկած էր Ահմէտ պէյի ջոկատը։ Բայց, ժամեր անցած ըլլալով հանդերձ, որ եւ է տեղեկագիր չէր ստացած կացութեան մասին։ Եւ որովհետեւ պատերազմող ուժին ճակատը տարածուն էր, այդ պատճառաւ, տեղեկագիր ղրկել կարելի չէր ըլլար, Խալիտ պէյ չէր կրնար բաժնուիլ հեռաձայնի կեդրոնէն։

Միայն Աճըէլմայի եւ Պէրթայի կողմերէն եկող հատ ու կէնտ զինուորներ կ'ըսէին թէ մեր ջոկատները աւրուած էին։ Մինչդեռ, գիւղացիները, որոնք այդ կողմերէն կուգային, կը պնդէին թէ՝ մեր ջոկատները երր Օլթիչայէն կը նահանջէին, հասած էին Խալիտ պէյի կողմէ ղրկուած ուժերը եւ Օլթիչայն վերագրաւուած էր։

Այս անորոշ կացութեան առջեւ, հրամանատար Խալիտ պէյ որոշած էր 130 հոգինոց ուժով մը դէպի Աճըէլմա շարժիլ։ Եթէ կացութիւնը պարզող տեղեկագիր չհասնէր, առանց սպասելու Արդուինէն՝ հոն պիտի վազէին։

Կասկած չկար այլեւս որ բանակներու պատերազմի հանդամանք ստացած էին։ Թէշքիլաթը Մախսուսէի հրամանատարութիւնը մեր ամէն մէկ թիղ հողը քաջաբար կը պաշտպանէր։ Բայց, տար շարունակութիւնը կ'ապահովուէր լոկ պահեստի ռազմանիւթերով։

Շթանկէ պէյ, երբ Արդուինէն կը բաժնուէր, միայն 18 սնտուկ ռազմանիւթով ճամբայ ելած էր։ Եւ որովհետեւ այսքանը չէր բաւեր, դիմելով Պէհաէտտին Շաքիր պէյին, որ Կարին կը գտնուէր, խնդրած էր անմիջապէս ռազմանիւթ ղրկել։ Արդուին պահած էին միայն 7 սնտուկ եւ 11ը ղրկած էին յառաջընթաց ուժերուն։

Այդ միջոցին դեռ հասած չէր այն տեղեկագիրը զոր Ահմէտ պէյէն կը սպասէին։ Համաձայն այդ տեղեկագրին, թշնամին կտրած էր Շավշէթի ճամբան։ Ահմէտ պէյ թշնամի ուժերուն մէջ մտած էր Օլթիչայի մէջ։ Ու անկարելի եղած էր, այլեւս, Քէմալ պէյի եւ Ահմէտ պէյի կապը, առաջինը մնացած ըլլալով Օլթիչայի մէջ։ Ռուսերը կը գտնուէին Օլթիչայի դէմը։ Երբ տեղեկագիրը հասած էր, այդ վիճակը բարելաւելու համար, Խալիտ պէյ անմիջապէս շարժած էր դէպի բանակի վայրը։ Ու անոր հոն ժամանումը բոլորովին փոխած էր կացութիւնը։

Փետրուար 16ին եւս Ռուսերը կը շարունակէին իրենց յարձակումները եւ մեծ ուժերով կը խոյանային, այնպէս որ մեր ուժերը կը ստիպուէին նահանջել։ Հարիւրապետ Ահմէտ պէյ, որ կը պաշտպանէր Աճըէլմայի կողմերը, նահանջի այդ լուրը տալէ առաջ, փախած էր, իսկ Պէրթա հասնող խլամ բնակչութիւնը կացութիւնը հաղորդած էր Խալիտ պէյին։

Թշնամին յարձակումը կասեցնելու համար պահեստի ուժ չունէինք։ Բայց Խալիտ պէյ իր այդ օրուան տեղեկագրին մէջ կ'ըսէր թէ ամէն զոհողութիւն յանձն պիտի առնուի։

Ռազմանիւթի այս պակասը շատ դէշ ազդեցութիւն կը գործէր զինուորներուն վրայ։ Գերմանական զէնքերը պահեստի փամփուշտ չունէին, որով, քանի մը բախումէ վերջ, անպէտ վիճակի մը մատնուած էին։ Թէեւ խնդրուած էր Արդուինէն ղրկել կարենայ այն «մարթին»ներն ու «մավզէր»ները որոնք առատ փամփուշտ ունէին, բայց որ եւ է պատասխան տրուած չէր։

Միւս կողմէ, որովհետեւ Շթանկէ պէյի պաշտօն յանձնուած էր Խոփէն վերագրաւել եւ այդ շրջանի կոյրերը վարել, ինչպէս նաեւ կար փամփուշտի պակասը՝ բոլորովին չփոթութեան մատնուած էր Արդուինի ճակատը։ Մինչդեռ, Արդուինի ուժերուն կ'իյնար վանել ռուս ուժերը, եթէ անոնք յառաջանային Մուրկուլի եւ Պորչքայի կողմերէն։

Բանակը, Շթանկէ պէյին տուած իր հրամանով կը հրահանգէր Րիզա պէյի պատկանող ուժերուն հետ միասին շարժիլ։ Ասոր վրայ, Շթանկէ պէյ տեղեկացուցած էր թէ Մուրկուլի մէջ պիտի թողու մաս մը ուժ, որպէսզի ապահովէ Արդուինի դիմադրութիւնը։ Այդ պատճառաւ, Մուրկուլի շրջանին պաշտպանութեան համար զատուած ուժերը նուազած էին։

Ռուսերը, օգտուելով այս առիթէն, Ճորոխի ձախ եզերքը եւ Մուրկուլի ջուրին առջեւը, այսինքն՝ դէպի Արդուին ազատօրէն յառաջացուցած էին իրենց հետախուզական թեւերը։ Շաքիր Նիազի պէյ, որ այդ կողմը ղրկուած էր, իր հետ առած մաս մը հեծելազօրք, հոն կազմած էր թեթեւ գիծ մը եւ վերադարձած Արդուին։ Շաքիր Նիազի պէյ լուր չունէր որ՝ Րիզա պէյ՝ զինուորական նպատակներով Մուրկուլը թողած եւ Արհաւի քաշուած էր։ Այդ մասին լուր առած էր Արդուին վերադառնալէ յետոյ։ Րիզա պէյ Արդուին ուղարկած էր հեռագիր մը, ուր կ'ըսէր — «զինուորական անհրաժեշտութեանց բերումով, Մուրկուլը լքած եւ բռնած ենք 8րդ սահմանային քարերը»։

Ուրեմն, Մուրկուլն ու այդ վայրին աջ կողմը պարապ ըլլալով, թշնամիին համար բացուած կը նկատուէին ձախին ու ետեւը մնացած շատ մը ճամբաներ։

Խալիտ պէյ, գնահատելով կացութեան լրջութիւնը, հրահանգած էր որ Պէրթայէն անմիջապէս ճամբայ ելլեն մաս մը հեծելազօրք եւ 110 զինուորները՝ որպէսզի բռնեն ամէնէն բանուկ ճամբան։ Արդուինի պաշտպանութեանց յատուկ ուժերուն կարեւոր մասը կը գտնուէր Պէրթայի եւ Պորչքայի կողմերը։ Վերջին կացութեան համաձայն, վերջին ճակատներու փակումը իբրեւ հետեւանք կ'ունենար երկու կողմերու ուժերուն բաժանումը, եւ, այդ պատճառաւ, քանի մը տկար եւ թեթեւ ճակատներու բացումը։

Եթէ Ռուսերը այս թեթեւ ճակատներէն որ եւ է մէկին վրայ յարձակէին, անկասկած կը յաջողէին։ Անոնց յաջողութեան պարագային, ուրիշ ճակատներու մեր ջոկատներուն դիրքը պիտի վտանգուէր։ Այս վտանգը կանխելու համար, հարկ էր նեղցնել մեր ճակատները։

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

::: LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE :::

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire: Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone: Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 18 ՄԱՐՏ
DIMANCHE 18 Mars 1934

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

10րդ ՏԱՐԻ - 10e Année Nº 2448
Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԶՐՈՅՑ "ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ"Ի ՄԸ ՀԵՏ

— օօ —

— Շատ կը գանգատիք մեզմէ, չակերտներ ալ փակցնելով, օղակի մը պէս···

— Անիրա՞ւ ենք: Բազմաթիւ առիթներով մատնանշած ենք ձեր թերութիւններն ու վրիպումները, կանգնելով գործնական գետնի վրայ, յուզելով հարցեր որ կապ ունին տարագիր բազմութեանց առօրեայ կեանքին հետ: Եթէ անիրաւ ենք, բարեհաճեցէք լուսաբանել:

— Օրինակ, ի՞նչ կրնայինք ընել, ներկայ պայմաններուն մէջ: Հայրենիքը շատ հեռու է եւ մուտքը՝ անմատչելի կամ կաշկանդուած տաղտկալի պայմաններով: Իսկ այստեղ, արտասահմանի մէջ, ապարդիւն է որ կը պակսի···

— Բայց միայն ձեզի համա՞ր են այդ կսկծալի դժուարութիւններն ու տաղտուկները: Չէ՞ որ ամէնքս ալ զոհերն ենք միեւնոյն անողո՛ք իրականութեան: Երբ չես կրնար ուզածդ ընել, կրցածդ կ'ընես: Ինչո՞ւ դուք ալ չէք խառնուիր օրուան յորձանքին, փոխանակ ձեր պատեանին մէջ կծկուելու կամ միայն հանդիսաւոր առիթներու մէջ երեւալու:

— Իրաւունք ունիք, բայց պարագաները, պայմանները, ապրուստի հոգերը···

— Զո՛ւր չքմեղանք: Ձեզմէ շատ շատերը անկախ, առնուազն տանելի դիրք շինած են, տարիներով աքնելէ յետոյ: Երէկ եկած բանուորը կամ որբը կրնայ շաբաթը քանի մը ժամ տրամադրել որ եւ է հանրային ձեռնարկի, համաձայն իր հայեցողութեան եւ նախասիրութեան: Դուք ինչո՞ւ պիտի անճրկէիք: Իրաւունք ունի՞ք անճրկելու:

— Բայց ինչո՞ւ նկատի չէք առներ հոգեկան դառնութիւնները, երազներ եւ յուսախաբութիւն, հաւատք եւ յետոյ փլուզում, բացակայութիւն՝ քիչ-շատ որոշ հեռանկարի մը որ լոյս կաթեցնէր մեր սիրտերուն մէջ:

— Ինչո՞ւ կը կարծէք թէ այդ բոլորին տառապանքը միայն ձեր հոգին է որ կը կրծէ, կոտրելով ձեր թեւերը եւ մղելով դէպի չքեղ մեկուսացում: Եթէ բոլորն ալ ձեզի պէս մտածէին, ո՞ւր կը հասնէր մեր վիճակը, բանի պանդխտութեան այս շրջանին, երբ ամէն ինչ ծիւրելու, մաշելու, կքելու կամ չրջելու դատապարտուած է: Եւ յետոյ, ի՞նչպէս կը յաւակնիք վերանորոգել մեր կեանքը, փակել հին ճամբաները եւ նոր ելքեր գտնել, երբ չէք ուզեր զոհել ձեր «ամաթէօր»ի կամ «ինթէլիժանթ»ի երանաւէտ մեկուսացումը:

— Ո՞վ ըսաւ թէ բոլորովին անտարբեր ենք: Մենք ալ կը հետեւինք օրուան շարժումին: Ունինք հնհնուքներ: Կը գալարուինք անզօր կատաղութեամբ՝ ի տես համատարած անստուգութեան եւ հոգեկան թշուառութեան, որ անէծքի մը պէս թառած է արմատախիլ բազմութեանց գլխուն, ամէնէն բախտաւոր համարուած գաղութէն մինչեւ ամէնէն հեռաւորն ու անբախտը···

— Ներողութի՛ւն, ուրիշ բան է տունը նստիլ, իր պատեանին մէջ քաշուիլ ու տառապիլ, բոլորովին ուրիշ բան՝ տառապիլ խառնուելով յորձանքին, ստանձնելով պատասխանատուութիւններ, գինուորագրուելով տասը ճակատէն մէկուն, հեւալով, աքնելով, հաւատալով, հետապնդելով: Շատ շատերը ձեզմէ որ կ'երեւային 1918-20ին, իրենց հետքն անգամ կորսնցուցած են այսօր··· Ինչո՞ւ,—բայց որո՞ւ դէմ: Վհատութի՞ւն,— պերճա՛նք է մեզի համար: Նահանջականութի՞ւն,—այն ատեն բարեհաճեցէք խոստովանիլ թէ արգահատանքն է միայն ձեր բաժինը: Մարդիկ իրենց երակները կը քամեն արեւելեան գաղութներուն մէջ, ունենալով հանդերձ նոյն հոգեկան խռովքը, բայց խեղդելով զայն, յանուն գաղութներու ինքնապաշտպանութեան:

— Հարկ է որոշ ծրագիր ներկայացնել, աշխատանքի բաժանում կատարել, ճամբայ ցուցնել, յառաջ քաշել:

— Իբրեւ ուսումնականներ, նախ դուք պիտի գտնէք ձեր ճամբան: Ահաւասիկ տարածուն եւ բազմահող, բազմաճիւղ ճակատ մը՝ արտասահմանէն մինչեւ Երեւան, այս պողոտաներէն մինչեւ յետին գաղթակայանը: Գիտէք թէ ի՛նչ ունինք եւ ի՛նչ կը պակսի: Կը ճանչնաք բոլոր ազդակները,— կուսակցութիւններ, Միութիւններ, ծրագիրներ եւ գործեր: Ձեզի անծանօթ չեն ոչ դէմքերը, ոչ ալ դիրքերը: Գտնուելով Եւրոպայի մէջ, կը ճանչնաք աշխարհը այնպէս ինչպէս որ է, եւ ոչ թէ այնպէս ինչպէս որ ներկայացուցեր էին մեզի: Գտէ՛ք ձեր ճամբան, արժեցուցէ՛ք ձեր գիտելիքներն ու եռանդը, հրմշտկելով, տեղաւորուելով, տիրապետելով, այլ մանաւանդ հաւատալով ձեր առաքելութեան, եւ ոչ թէ մարդանքներ փորձելով: Ահա ցիրուցան եւ անճար ժողովուրդ մը, որ հրաշքէ աւելի դուրդուրանքի կը կարօտի, որ պիտի կքի, եթէ ձեռքէն չբռնես, որ շուարած է աշխարհի անիրաւութեանց եւ հրապոյրներուն առջեւ···

— Կ'ընդունիմ այդ բոլորը եւ դեռ աւելին: Միայն թէ, ի՞նչպէս խիզախել այն ընդհանուր անիշխանութեան մէջ, որ վարակած է բոլոր գաղութները: Չես կրնար քայլ մը առնել, առանց քարի մը զարնուելու:

— Ի՞նչ փոյթ: Ա՛յս է հանրային կեանքը, մանաւանդ հայկականը: Պիտի իջնես ասպարէզ եւ անկարելին պիտի փորձես, չարիքներ սահմանափակելու, մթնոլորտը պայծառացնելու եւ ճամբան հարթելու համար: Պիտի հանդիպիս լպրծուն գետիններու, պիտի անցնիս տղմուտներէ, յաճախ պիտի ըմբոստանաս, անէծքի բառեր պիտի փախցնես բերնէդ, եւ սակայն պիտի քալես: Վերջին մնացորդին գոյութեան կռիւն է, կրնա՞ս մեկուսանալ: Իրաւունք ունի՞ս կծկուելու եւ անկիւն մը քաշուած հառաչելու: Մեր ժամանակակից պատմութեան ո՞ր շրջանին չենք ունեցած աւելի կամ պակաս ընդվզեցուցիչ ողբերգութիւններ: Եւ սակայն, ճամբան շարունակուած է, սերունդ սերունդի թեւ տալով, նոր արժէքներ պարտադրելով եւ անընդհատ վերանորոգելով ժառանգութիւնը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐԱՆՈՐ ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Երկու նախկին նախարարներու վկայութիւնները

Ինչպէս գրած էինք, խորհրդարանական քննիչ յանձնաժողովը ուրբաթ օր լսեց ելմտական նախկին նախարար Պ. Ժոռժ Պոնէն եւ երկրագործական նախկին նախարար Պ. Վիքթոր Պոռէն: Առաջինը խոստովանեցաւ թէ փաստաբան Կիպօ-Ռիպու պաշտօնի կոչուած էր իր նախարարութեան օրով, բայց իր անուանումը չէր վաւերացուած պաշտօնապէս: Մասնաւոր գործ մըն ալ չունէր, թէեւ առանձին գրասենեակ մը յատկացուած էր ամիսներով: Այս մարդը առաջին անգամ իրեն յանձնարարուած էր Տիպաուի եւ («Լա Վոլոնթէ») եւ Քամիյ Էմառի («Լա Լիպէռթէ») կողմէ: Երեք անգամ դիմում եղած էր ելմտական նախարարութեան, որպէսզի օգնէ Սթավիսքիի ձեռնարկներուն, բայց ինք մերժած էր: Առաջին անգամ, առեւտրական նախարարութենէն խնդրեց որ աւելի լայն ասպարէզ բացուի Պայոնի վարկի դրամատան մուրհակներուն համար, բայց ինք մերժեց: Երկրորդ անգամ առաջարկուեցաւ գնել այդ մուրհակներէն, ինք նորէն մերժեց: Իսկ երրորդ անգամ խնդրուեցաւ պետական երաշխաւորութիւն ընծայել այդ մուրհակներուն, եւ նորէն մերժեց: Վկան աւելցուց թէ այս դիմումներու մասին տեղեկութիւններ հաղորդած էր արտաքին նախարարութեան եւ Պաս-Փիռէնէի նահանգապետութեան, որպէսզի զգուշանան: Այդ ազդարարութեան շնորհիւ էր որ բացուեցաւ գայթակղութիւնը: Վկան շարունակելով իր յայտարարութիւնները, ըսաւ թէ ինքն էր որ խափանեց Սթավիսքիի միւս ձեռնարկը՝ հունգարական մուրհակներու տեղաւորման գործը: Յետոյ, աշխատանքի նախարարութիւնը հարցուցած էր թէ կարելի չէ՞ Սթավիսքիի կազմած ընկերութեան մուրհակները գնել փոխադարձ օգնութեան ընկերութիւններու միջոցաւ: Ելմտական նախարարութիւնը ժխտական պատասխան տուաւ: Այս առաջին ազդարարութիւնն էր, իսկ մէկ շաբաթ յետոյ զեկոյց մը հրատարակեց, զգուշացնելով այդ գործառնութեան դէմ: Յետոյ իմացաւ որ ելմտական նախարարութեան երեք պաշտօնեաներ միացած են այդ ընկերութեան, բայց ինք ետ կանչեց զանոնք: Ազդարարութիւններ ուղղեց նաեւ արտաքին նախարարութեան երեք պաշտօնեաներուն, բայց անոնք մտիկ չըրին: Այն ատեն պարտք սեպեց լուր տալ դատական նախարարին եւ վարչապետ Պ. Տալատիէի: Սթավիսքի կ'ուզէր ելմտական նախարարութեան վաւերացումը ստանալ, բայց չյաջողեցաւ:

Երկրորդ վկան, Պ. Պոռէ յայտարարեց թէ Սթավիսքին կը ճանչնար Ալեքսանդր անունով: Առաջին անգամ ծանօթացած էր 1929ին, երեսփոխան Պուայէի միջոցաւ: Ալեքսանդր սառնարաններու ծրագիր մը ունէր եւ հացկերոյթ մը տեղի ունեցաւ ուր ներկայ էին բազմաթիւ պետական մարդիկ: Յետոյ զինքը հրաւիրեց իր գրասենեակը, պարզելով ծրագիրները: Ինք շարք մը դիտողութիւններ ըրաւ: Ատեն մը վերջը Ալեքսանդր բարեփոխուած ծրագիր մը ներկայացուց եւ առաջարկեց իր կազմած ընկերութեան վարչական խորհուրդին մէջ մտնել, բայց ինք մերժեց: Այս առթիւ նախագահը դիտել տուաւ թէ Պ. Պոռէ «Սիրելի բարեկամս» կը կոչէ Ալեքսանդրը: 1930ին, Ալեքսանդր նոր միջնորդութիւն մը կը խնդրէ, նորէն ճաշի կը հրաւիրէ, այս անգամ ուրիշ ծրագիրներ պարզելով: Վերջին անգամ տեսած է 1931 յուլիսին: Լսուեցաւ նաեւ ծերակուտական Պ. Փիւի, որ խոստովանեցաւ թէ 1928—29ին պայմանաժամը լրացած պարտք մը ունէր եւ դժուարութեան մատնուած էր: Կարգ մը բանակցութիւններէ յետոյ, իրեն առաջարկեցին դիմել Օրլէանի վարկի դրամատան, որ շատ նպաստաւոր պայմաններ ունէր: « Իմ անունով պայմանագիր մը կնքուեցաւ միջնորդի մը միջոցաւ: Ես չերեւցայ: Լուր տուին թէ Պ. Ալեքսանդր կ'ուզէ տեսնել զիս: Ընդունեցի եւ տեսակցութիւն մը ունեցանք: 1930ին հեռախօսով տեղեկացուցին թէ Պ. Ալեքսանդր ծառայութիւն մը կը խնդրէ ինծմէ: Գիտնալով որ ես մտերիմ բարեկամն եմ Լուառէի նահանգապետին, խնդրեց միջնորդել որպէսզի նորոգուի իր պայմանագիրը: Խնդրեց նաեւ գրել Օրլէանի քաղաքապետին, բայց մերժեցի, որովհետեւ չէի ճանչնար: Գրեցի նահանգապետին, բայց որեւէ դիմում չըրի առեւտրական նախարարութեան: Նահանգապետը մեռաւ քանի մը օր յետոյ: Յաջորդ տարին, Օրլէանի վարկի դրամատունը պահանջեց վճարել պարտքերս: Իմ կարգիս դիմեցի Ալեքսանդրի եւ ծառայութիւն մը խնդրեցի: «Անկարելի է, ըսաւ Ալեքսանդր, մեր պայմանագիրը չնորոգուեցաւ»: Ուրեմն ձրի ծառայութիւն մը մատուցած էի: Մնաց որ, նիւթական կացութիւնս երբեք չբարւոքեցաւ: Ես Սթավիսքին կը ճանչնայի իբրեւ Ալէքսանդր: Կը խոստովանիմ որ անխոհեմութիւն գործած եմ, յանձնարարական մը գրելով »:

⁂ Խուզարկութիւնները կը շարունակուին, երեւան հանելու համար Սթավիսքիի գոհարեղէնները որոնց արժէքը 10 միլիոն ֆրանքի կը հասնի: Ուրբաթ օր խուզարկութիւն կատարուեցաւ գոհարավաճառ Սքոփէլլի խանութը եւ կարգ մը թուղթեր բռնուեցան:

⁂ Անծանօթ մը հարցաքննիչ դատաւորին ղրկած է տասը չէքերու արմատները, որոնք կը ներկայացնեն 3000էն մինչեւ 200,000 ֆրանքի գումարներ: « Ռոմիա » թերթին վճարուած է 300,000 ֆրանք, երկու անգամով:

Տնտեսական եւ քաղաքական համաձայնութիւն

ԻՏԱԼԻՈՅ, ԱՒՍՏՐԻՈՅ ԵՒ ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ ՄԻՋԵՒ

Հռոմէն կը հեռագրեն թէ՝ իբրեւ արդիւնք Իտալիոյ, Աւստրիոյ եւ Հունգարիոյ վարչապետներուն միջեւ կատարուած խորհրդակցութեանց, տնտեսական եւ քաղաքական համաձայնութիւն մը ծրագրուած է, հետեւեալ սկզբունքներով.—

1. Աւստրիոյ անկախութիւնը եւ տնտեսական գործակցութիւնը գլխաւոր հիմը պիտի կազմէ դաշնութեան որ եւ է տնտեսական համաձայնութեան: Որեւէ պետութիւն որ կ'ուզէ մասնակցիլ բանակցութեանց, պէտք է բացորոշապէս ընդունի այս նախնական պայմանը:

2. Աւստրիա պիտի աւելցնէ իր ատաղձի եւ նախանիւթերու ներածումները՝ Իտալիոյ մէջ եւ ճարտարագործական նիւթերու ներածումները՝ Հունգարիոյ մէջ: Իտալիա շահաստաններ պիտի բանայ Հունգարիոյ երկրագործական արտադրութեանց համար: Այս առթիւ նպաստաւոր պայմաններ պիտի մշակուին:

3. Նմանօրինակ համաձայնութիւններ պէտք է կնքուին միւս բոլոր պետութեանց, մանաւանդ Չեխոսլովաքիոյ հետ:

Արդէն իսկ նշանակուած են երկու նախնական պայմանագիրներ, որոնք կը պարունակեն նաեւ քաղաքական տրամադրութիւններ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՔԻՉ ՄԸ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

»»»·«««

Նիւ Եորքի եղերական դէպքին առթիւ, խուժանավարները փորձեցին իւղ լեցնել կրակին վրայ, մասնաւորապէս ուշադրութեան յանձնելով ըսպանութեան վայրը եւ պահը.— եկեղեցի եւ արարողութիւն:

Ըսելիք չունիմ: Ոչ ալ նպատակ՝ չքմեղացնելու:

Բայց, այս քանի՞ անգամ եւ քանի՞ ձեւերով հոլովեցին բառ մը,— «աննախընթա՛ց»:

«Յառաջ»ը ժամանակին յիշեց մէկ-երկու օրինակներ՝ օտար կեանքէ:

Անցեալ օր, կարդացի հետեւեալ պատմութիւնը, Կիլիկիոյ կաթողիկոսին ուղղուած բաց նամակի մը մէջ·

— «Կը յիշէ՞ք, անշուշտ, որ 1920ի վերջերը Ատանայի Առաջնորդ Գէորգ Ծ. Վ. Ասլանեան ծանր կերպով վիրաւորուեցաւ նոյն քաղաքի եկեղեցիին մէջ, Իգաբերից աւետարանը կարդացած միջոցին: Ռմբակաւորներու ակումբին մէջէն արձակուած որոշումի մը համաձայն, Վերակազմեալ հնչակեաններ խոյացան խորան եւ հարուածելով ու հրելով վար ձգեցին զայն լուսազարդուած խորանէն: Եւ ռմբակալները դաշոյններով ու երկաթի կոտրներով յարձակեցան մարած վիճակի մէջ խորանին առջեւ փռուած Առաջնորդին վրայ: Ժողովուրդը մատնուեցաւ իրարանցումի: Բռունցքներ բարձրացան ու ատրճանակներ տեսնուեցան շատերու ձեռքին մէջ: Եւ Ֆրանսացի ու տեղացի ոստիկաններու յանկարծակի ժամանումն ու կռուի միջամտութիւնը միայն կրցաւ դադրեցընել արիւնոտ ցոյցը: Առաջնորդը, որուն գլխուն վրայ խոշոր վէրքեր բացուած էին, արիւնոտ զգեստներով փոխադրուեցաւ Ֆրանսական հիւանդանոց, ուր կարող բժիշկներ դժուար գործողութիւններով եւ մեծ խնամքներով յաջողեցան փրկել իր կեանքը»:

« ··· Կ'ուզեմ գիտնալ թէ դուք ի՞նչ ըրիք, դուք ի՞նչ դիրք բռնեցիք այդ առթիւ, Վեհափառ Տէր »:

Այսքա՞ն միայն:

Քալիֆորնիոյ նախկին առաջնորդը, Գարեգին եպիսկոպոս Տրապիզոնի, Ղեւոնդ արք·ի նուիրուած դամբանականին՝ մէջ կը պատմէր·

— « Քրիստոսի 333 թուին Տոփաց գաւառի Արքեղայոս իշխանի եւ հեթանոսամիտ Հայերու կողմէ սրամահ սպաննուեցաւ Լուսաւորչի կրտսեր որդին եւ յաջորդը՝ Արիստակէս:

Դարձեալ, 347 թուին Տոփաց գաւառի Բնաբեղ արքունի բերդին եկեղեցիին մէջ բրածեծ խոշտանգուեցաւ եւ մեռաւ Յուսիկ Հայրապետը:

1914 թուին, հաւանաբար ընտանի դաւադիրներու ձեռքով գահավէժ եղաւ Կոզիտասի բերդի բանտէն ու մեռաւ Սսոյ մէջ նստող ընդհանրական եւ Պահլաւունի հայրապետներէն եւ Ներսէս Լամբրոնացիի ազգականներէն Գրիգոր Քարավէժ:

Ուրեմն, ծիծաղելի է «աննախընթաց» բացագանչութիւններ արձակել:

Տակաւին կարելի էր քրքրել միջազգային պատմութիւնն ալ, սկսելով··· Աստուածաշունչէն:

Լաւ չէ՞ր ըլլար քիչ մը պատմութիւն սորվիլ, «աննախընթաց» ճիչեր արձակելէ առաջ:

Վ.Ա.Հ.

Ա. Ահարոնեանի առողջական վիճակը

— օօ —

Մարսէյլի Խնամատար Մարմինէն ստացանք հետեւեալ զեկոյցը, մարտ 16 թուականով.—

Ա. Ահարոնեանի վիճակը զգալապէս բարելաւուած է Պօմօն փոխադրուելէ ի վեր: Գիտակցութիւնը վերստացած է եւ կը ճանչնայ շուրջիններուն: Բժշկական խնամքը կը շարունակուի լրջօրէն:

Այս առթիւ ուրախութեամբ կ'իմացնենք թէ Եգիպտոսէն տեղս հասած է բժիշկ Հ. Օհանջանեանը, յատկապէս հիւանդը խնամելու համար:

Ամերիկացի միլիոնատէրին խայտառակութիւնը

Մէկ տարիէ ի վեր Յունաստան ապաստանած է Ամերիկացի միլիոնատէր մը Սամուէլ Ինսըլ, ահագին զեղծումներ կատարած ըլլալով: Ամերիկեան կառավարութիւնը պահանջեց իրեն յանձնել այս 75ամեայ աւազակը, բայց փոխադարձ պայմանագիր կնքուած չըլլալով, Յունաստան մերժեց: Երկար բանակցութիւններէ, իրաւագիտական քննութիւններէ, դատական վճիռներէ յետոյ, յունական կառավարութիւնը վերջ ի վերջոյ որոշեց երկրէն դուրս հանել միլիոնատէրը: Ամէն անգամ որ վերջին պայմանաժամը կը լրանար, փախստականը կը հիւանդանար: Վերջին անգամ, անցեալ շաբթու վճռապէս որոշուեցաւ որ հեռանայ: Ոչ մէկ հիւպատոսարան վիզա կուտար, բայց յունական կառավարութիւնը ատոր ալ ճարը գտաւ: Եւ հինգշաբթի օր ճամբայ պիտի ելլէր միլիոնատէրը,— դէպի ո՞ւր, օդանաւո՞վ, շոգենաւո՞վ, շոգեկառքո՞վ թէ··· ձիով:

Եւ ահա նորագոյն խարդախութիւնը,— հակառակ ամենախիստ հսկողութեան, միլիոնատէրը խուսափելով երեք պահակներու աչքէն, բանուորի հագուստ կը հագնի, բեռնատար նաւ մը կը վարձէ 175,000 ֆրանքի եւ ճամբայ կ'ելլէ դէպի··· Պարսկաստան: Յունական կառավարութիւնը աջ-ձախ լինալէ յետոյ, անթել հեռագիրներ ղրկեց բոլոր նաւերուն, եւ վերջապէս գտաւ փախստականը, որ Պիրէոսէն ճամբայ ելած էր դէպի Փորթ Սայիտ:

Այս նոր գայթակղութեան զոհ գնաց Յունաստանի ներքին նախարարը, հրաժարական տալով:

Եօթը Սեւամորթներու մահապատիժը

Նիւ Եորքէն կը հեռագրեն թէ մարտ 16ին մահապատժի ենթարկուեցան եօթը սեւամորթներ, որոնց երեքը դատապարտուած էին մարդասպանութեան, իսկ չորսը՝ սպիտակ աղջիկներու բռնաբարման յանցանքներով: Մահապարտներէն երեքը կախուեցան Միսիսիպիի մէջ, իսկ միւսները մահացան ելեկտրականութեամբ:

Պէյրութի արկածին զոհերը

Նոր հեռագրի մը համաձայն, Պէյրութի Թնդանօթներու հրապարակին վրայ փլած շէնքին աւերակներուն տակէն հանուած են 34 դիակներ: Խուզարկութիւնները կը շարունակուին: Քննութիւն բացուած է, պատասխանատուութիւնները ճշդելու համար:

ՄԵԹՐՈՅԻ ՆՈՐ ՃԻՒՂԵՐ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Սէվրի գիծէն յետոյ, որ բացուեցաւ վերջերս, Մեթրոյի երկու նոր գիծեր ալ պիտի բացուին արուարձաններու մէջ:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՄԵՐ ԱՐՁԱԿԸ

»»» · «««

Բ.

Առաջին յօդուածով, հետեւեցանք արդի աշխարհաբարին զարգացման(*):

Կը մնայ քննել նոյն այդ լեզուին հորիզոնը:

×

Արդի մեր գրական լեզուն կը մատնէ, նախ, սէր մը իրապաշտութեան:

Այս դպրոցը, սակայն, ունի իր առաւելութիւններն ու թերութիւնները:

Իրապաշտ այդ ձգտումն է, որ լեզուն կը տանի կեանքին,— այսպէս հայերէնը կը դառնայ հեւդհեւ բարբառուն, հեւդհեւ կենդանի, արիւնոտ եւ ոսկրոտ:

Պէտք չէ մոռնալ, որ իրապաշտութիւնը կ'անցնի երկու վտանգներու մէջէն:

Նախ ռամկօրէնութիւնը (trivialisme), իրական կեանքին պատուաստը յաճախ կը դժնեկացնէ լեզուն, կը սպաննէ գեղեցկին ճաշակը, կը բռնաբարէ ներշնչումին ազնուականութիւնը, կ'եղծէ արտայայտութեանց ազուոր ռոմանթիզմը:

Երկրորդ ցամքախտը (cachexie),— օրուան կեանքին պատշաճելու փորձով լեզուն կը զրկուի իր ներքին ինքնավարութենէն, ուր կը խաղայ միայն արուեստագէտը: Լեզուն, այսպէս, հպատակելով կեանքին բայց երբեք արուեստագէտին, կը կորսնցնէ պատկերներու, այլաբանութիւններու, շրջասացութիւններու այն ազուոր հէնքը, որ իրեն կուտայ ինքնատպութիւն, գեղեցկութիւն եւ արուեստ: Ու լեզուն կը դառնայ պարզապէս քերականութիւն:

Հիները, առաջ, բարի սովորութիւն մը ունէին, գրական լեզուին ուսուցումը կը բաժնէին երկու մասերու,— քերականութիւն եւ դրագիտութիւն: Տարօրինակ ըմբռնումով մը, գրականութեան կարգ մը ուսուցիչներ պայքարեցան դրագիտութեան դասաւանդման դէմ, առարկելով որ երիտասարդները գրել կը սորվին դիտելով եւ քննելով վարպետներու գրելու ձեւերը: Այս պայքարէն վերջ, զարմանալի չէր տեսնել որ հոսանք մը, իր կարգին, կռիւի ելաւ քերականութեան դէմ:

Ճշդենք դիրքերը,— դէմ ենք ինչպէս քերականական, նոյնպէս դրագիտական օրէնքներու stéréotypismeին: Լեզուն, իր քերականական ոսկերոտիքով եւ դրագիտական միսերով, ընդունակ է եւ պարտաւոր յեղաշրջուելու: Սակայն յայտարարել թէ բաւական է կարդալ մեծ վարպետներու գործերը, դիտել անոնց յաջողութեան ձեւերը, մերժել գրական լեզուին կազմութեան որոշ օրէնքներուն ուսուցումը, կը նշանակէ չճանչնալ թանկագին գործիքի մը արժէքն ու նշանակութիւնը: Ճիշդ է թէ փոխուած են դրագիտական օրէնքները, որոնք ներշնչուած էին հելլենական գրականութեան ձեւերէն, Արիստոտէլի Քերթողականէն, սակայն գոյութիւն ունին գրական արտայայտութեան նոր ձեւեր, զորս պէտք է բանաձեւել և ուսուցանել: Կարելի չէ բախտին ու պատահականութեան ձգել գրական լեզուին ուսուցումը,— անհրաժեշտ է նոր արուեստ քերթողական մը, ի պէտս նոր գրողներու:

Խոստովանինք որ նոր գրողները շատ քիչ բան գիտեն քերթողական արուեստին մասին, շատ քիչ ծանօթ են հայերէն արդի քերականութեան: Կը գրեն ընթերցումներու ուժով: Այս ձեւով չէ, սակայն, որ պիտի կարենանք պահպանել եւ զարգացնել հայ լեզուն: Կ'ընդունիմ որ, ինչպէս կ'ըսուէր Ֆլօպէրի գրելու ձեւին մասին բացուած վիճաբանութեանց ընթացքին, վարպետներու քերականական «սխալ»ները եւ գրելու ձեւի զարտուղութիւնները օրէնքներ կը դառնան ետքէն: Սակայն չենք կրնար ըսել թէ մեր նոր գրողները կարողութիւնն ունին գեղեցիկ «սխալ»ներ յօրինելու: Նախ անհրաժեշտ է սորվիլ լեզուին հիմնական տարրերը, անոնց վրայ բարձրացնելու համար արուեստագէտներու ինքնատպութեան նպաստը (apport): Այլապէս, նոր գրողները լեզուն կը դահավիժեն այն անդունդներուն մէջ, զորս յիշատակեցինք վերը,— ցամքախտին, որ թարգմանի լեզուի աղքատութիւն, եւ ռամկօրէնութեան, որ թարգմանի լեզուի դժնեկացում:

Ահա թէ ի՛նչ կը թելադրէ մեզի լեզուի իրապաշտութեան դպրոցը:

Կը կարծեմ թէ գրական մեր արդի լեզուն յագեցած է այլ եւս իրապաշտութեան ոգիով: Առաւ ինչ որ կը բերէր այս դպրոցը: Անհրաժեշտ է փոքրիկ շրջադարձ մը:

Իրապաշտութիւնը մեզի բերաւ յստակութեան գաղափարը,— հիները զրկուած էին լեզուի այս առաքինութենէն: Կը բաւէ ետ երթալ տասնեակ մը տարի, գտնելու համար մեր լեզուն բոլորովին ձեւազեղծուած այն համադրական եղանակին (synthétique) մէջ, զոր մեզի տուին Թուրք-արաբական գրականութեան դրացնութիւնը եւ բարբարոս վարչաձեւի մը աղէտը: Վերլուծական եղանակը (analytique), որ մէկն է մեր լեզուին մերնեկ (nôtre) շնորհներէն, նորերն էին որ վերակենդանացուցին: Այդ եղանակով՝ մեր արդի լեզուն հասաւ յստակութեան աստիճանի մը, որ կը վախնամ թէ դեռ կը շարունակուի, մեր լեզուին տալով՝ արտայայտութեան աղքատութիւն մը: Ուստի անհրաժեշտ կը համարիմ բանաձեւել մթութեան պաշտամունք մը, բարեխառնելու համար յստակութեան վարդապետութիւնը: Օշական, նոր շարժումներու այս ռահվիրան, առաջինն է դարձեալ այս ճամբուն վրայ, փորձած ըլլալով մթութիւնը պատուաստել մեր լեզուին,— ճիշդ է թէ ծայրայեղութեան հասած արդէն: Շատեր սխալ գաղափար ունին մթութեան մասին, եւ տեսակ մը արհամարհանք ցոյց կուտան, անոնց անդրադառնալու թէ լեզուի այդ դժուար հիւսքով եւ արտայայտութեան կախարդական խորացումով՝ արձակը կը դառնայ ծաղիկ մը անկորնչելի մշակոյթներու, հազուագիւտ փասա մը մտածման եւ զգացման նրբութեանց:

Մթութեան մշակումը, սակայն, անհրաժեշտ կը դարձնէ լաւ ճանչնալ լեզուին քերականութիւնը, մասնաւորաբար համաձայնութեան օրէնքները, (սեռի եւ բնութեան) խնդիրներու խաղերը, ածականներով խճանկար բանելու ձեւերը: Դրագէտը, որ հմուտ է քերականութեան, իր ամէնէն մութ ստեղծագործութեան մէջ իսկ պատրանքը կուտայ յստակութեան, խաղաղութիւն մը կը տարածուի խորութիւններու վրայ, հանգստութիւն մը բառերու եւ նախադասութիւններու մէջ: Չկարծուի թէ կը պաշտպանեմ խօսքի կախարդանքը կամ քերականական քարտաշութիւնը,— այդ ըմբռնումը տուաւ դպրոցներ, gongorisme, cultisme, մինչեւ իսկ chromo, որոնք կը համապատասխանէին ազնուապետական դարերու ճաշակին,— բիրտ ու կոշտ այս դարուն մէջ ժամանակավրէպ մը պիտի ըլլար խօսքը հագուեցնել կախարդանքով կամ պերճափառութեամբ: Ամէնէն անտաշ, ամէնէն գիւղացի բառերն իսկ, յաճախ, տարօրինակ խորութիւններ ու մթութիւններ կը ստեղծեն, կը բաւէ որ գրագէտը գիտնայ շարժել բառերն ու խօսքերը:

×

Կը հրճուիմ տեսնելով որ ծաղկուն ու բարբառուն գրական լեզու մը ունինք, կը հիանամ տեսնելով որ, օտար ափերու վրայ, կը սնանի ու կ'աճի հայերէն ազուոր աշխարհաբար մը:

Ու նաեւ կը մտածեմ այդ լեզուին ապագային վրայ, կը նայիմ հորիզոնին՝ եթէ ոչ զայն կորսնցնելու վախով, գէթ զայն պահպանելու եւ զարգացնելու մտահոգութեամբ:

Այդ մտահոգութենէն թելադրուած են տեսակէտները, որ դրուած են այս յօդուածին մէջ:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

(*) Առաջին յօդուածը լոյս տեսաւ 7 յունուարի թիւով:

Լճափին

»»» · «««

Սիւքե՛ր···
Ու լիճն այս լուրթ եւ երեր
Կը նօսրանայ շիթ առ շիթ՝
Աչքերուս խոր նըւաղման մէջ լուսյակինք:

Ցոլքե՛ր···
Ալիք մ'յանկարծ տարուբեր
Իրանն ինչպէս զեփիւռին՝
Հունչն իր կ'ուղղէ հոգւոյս ճերմա՛կ համբոյրին:

Լոյսե՛ր···
Կը ցանեն լոյս ծաղիկներ
Սրտին վրայ ջուրերուն հեզ եւ ծըփուն:

Լեռնե՛ր···
Ու հոգւոյս մէջ սիրալիր՝
Կը հալի լուռ կոյսի նայուածք մ'ասմազուն:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍՐԱՊԵԱՆ

»»» · «««

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԲԱԴԳԱՌՈՒՋԻՑ

»»» · «««

Նորից ապրում եմ··· Հանդիպեցայ քեզ.
Բուժեց այդ րոպէն ժամեր դառնակէզ,
Ցրրեց իմ սրտի կասկածներ անհուն
Քո դէմքը սիրուն:

×

Ես չեմ վախենում բուք ու մրրկից.
Թող գլխիս շողայ կայծակ երկնքից.
Աստղերի նման աչքերըդ պայծառ
Վառ են ինձ համար:

×

Անմիտ, անօգուտ կեանքի պայքարում
Ոչնչանալուց ես չեմ վախենում.
Բախտը տուել է երկաթէ վահան —
Սէրըդ աննըման···

Թարգմ. ԱՐ. ԿՐԱՍԻԼՆԻԿԵԱՆ

ԳԻՒՂԻՍ ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՅ

— • —

Սոխակը՝ ոսկի վանդակի մը մէջէն գլուխը դուրս հանած, նայելով դէպի վարի մացառն ու թուփը, աղաղակած է.— «Ա՜խ, հայրենիք»:

Հարեւան Ս. գիւղէն դուրս կ'ելլեմ իմ հայրենի գիւղս երթալու համար: Չորս ժամ անընդհատ քալելու երկարութիւնը ունի: Անհուն կարօտով գիւղ կը դառնամ: Կարօտցած մայրս, սիրելիներս տեսնելու յոյսով բեռնաւորուած, մեր գիւղի լեցուն ու կարմրաթուշ աղջիկները տեսնելու հաճոյքով բաբախուն, կամար ունքերով, լուսնակ երեսով, արծաթ ժպիտով, հարսները երկչոտ տեսնելու մարմանջէն գինովցած: Կը քալեմ արագ ու հպարտ: Կուրծքս տուած Կարմրորակ լերան կողմէն փչող մեղմ քամիին, աչքերս ուղիղ դէպի առաջ, կարօտով դիտելու հեռո՛ւն՝ մշուշ հորիզոնին գրկին մէջ նստած վիթխարի Մըլփէթը, մեր երկրի լեռներուն հսկան: Պարբոնած Սեւակի լեռները: Ալփուշիի անտառը դիւթական եւ անոնց ստորոտը, Խորասանի գորգերու նման փռուած հովիտները ու դաշտերը անմահական, որոնց ծիծաղկոտ պորտերուն վրայ մեր գիւղի ոչխարի հօտերը կ'արածն եօթը թեւի բաժնուած, նախիրը կը քալէ երկու թեւի բաժնուած, իրենց մայրերը փնտռող հորթերու եւ մայող գառներու խումբերը՝ տասը թեւի բաժնուած:

Հարիւրաւոր թեւերու վրայ կը նշմարուին քաղուորները, փարած հողի օրհնութեան, լծուած աշխատանքի սրբութեան:

Շատոնց անցած եմ Ս. գիւղի սահմանը: Տափարակի լայն ճամբան վազուց թողած նեղ արահետ մը կը մտնեմ. իմ գիւղիս ճամբան է, փոքր բլուրներ կը ցցուին առջեւս: Դէպի գիւղս տարածող տեսարանին առջեւ վարագոյր մը կը քաշուի, հեւք կ'առնեմ, ուժ կուտամ ոտքերուս, ջիղերս կը պրկեմ՝ բարձրանալու բլուրին գագաթը գիւղս տեսնելու համար: Բլուրին գագաթն եմ, ուրիշ բլուր մը նոր վարագոյր քաշած է առջեւս: Շունչ կ'առնեմ պահ մը, քալած ու անցած ճամբաս դիտելու փափաք մը կ'ունենամ: Կը նստիմ: Քովս, Կլոթիկ աղբիւրը՝ բաղուկիս հաստութեամբ առու մը շինած կը հոսի վար: Ծունկի կուգամ, արմուկներս պինդ գետին դրած, շրթներս կը մօտեցնեմ աղբիւրին խոր փոսին, զուլալ ու պաղ, ջինջ ու թափանցիկ: Կը խմեմ ու ձեռքերովս թաց շրթներս կը սրբեմ: Թիկն կուտամ կանանչ ու թաւիշ թումբի մը, անյագ կը դիտեմ քիչ մը վար փռուած հայրենի երկրիս տափարակը: Հեռուն, լեռներ ու բլուրներ պարիսպ կապած են տափարակին չուրջը: Հոս, հոն ցանցուած գիւղեր, թեթեւ մշուշի քօղ մը իրենց կամարին վրայ: Գետը, արծաթ ցոլքերով, օձի գալարումներով իրանն է փռած դաշտի երկայնքին: Գլխուս վերեւ կապոյտ, մաքուր երկինք մը, տաք ու կենսատու արեւ մը: Ազատ ու անվախ ծիծառ մը կ'անցնի քովիս պարապէն: Սարեկները թռիչէ թռիչ կ'անցնին: Երկչոտ ու դեղին մողէզ մը արագ կ'անցնի մէկ քարէն միւսը: Մրջիւններու կարաւան մը ողորկ գետնի մը վրայէն դանդաղ առաջ կը շարժի սեւ պատանի մը նման: Նապաստակ մը ցցած ականջները բլուրի մը կողն ի վեր կը սուրայ: Նստած անյագօրէն կը դիտեմ այս ամէնը, բնութեան ազատ գոգին մէջ, հայրենի գիւղին ճամբուն մէկ եզրը:

Կազդուրուած ոտքի կ'ելլեմ ու նեղ ճամբէ մը կը յառաջանամ: Ամէն մէկ քայլիս հորիզոնը կը լայննայ, եւ հեռուն, գիւղիս թիկունքին գտնուած լեռներու գագաթները կապոյտին մէջ թաղուած ձեւ ու կերպարանք կ'առնեն, կ'աճին կը մեծնան, կ'ամբողջանան, իրենց հարազատ կաղապարը կը ստանան: Վերջին բլուրին գագաթն եմ, գիւղիս կանանչ փունջը նստած է՝ բլուրի մը ստորոտը, կը դիտեմ, անվերջ կը դիտեմ: Կարօտցած եմ գիւղս:

Ծանօթ է բոլոր շրջապատը, հոս, ճամբուն ափը, արտի մը մէջ առատ կանկառ ու սինձ կայ, հոն կանանչ տափաստանի մը վրայ մեր երկրի նարկիզն ու շուշանը կը ծաղկին, բլուրի մը լերկ լանջերուն վրայ անթառամ ծաղիկին դեղին գլուխները կ'օրօրուին: Ճամբուն մէկ եզրին մասրենիի թումբ մը կայ, որու փշոտ մացառներուն մէջ հասած, կարմրած, ծծղուն պտուղները ողկոյզ, ողկոյզ կախուած են: Վայրի խնձորենի մը մենաւոր ու տխրական շուք տուած է ճամբուն վրայ եւ իր խիտ տերեւներու մէջ նստած են դեռ չհասած իր պտուղները կանանչ: Առու մը կչկչալով կուգայ ու կ'անցնի ճամբու իրանին վրայէն մաքուր ու զուլալ:

Հորիզոնը լայնցաւ, գիւղիս սեփական սահմանը իր բովանդակ մեծութեամբ աչքիս առջեւ է, բոլորը ծանօթ, բոլորը մտերմիկ, բոլորը քաղցր, խունկով, կնդրուկով օծուն: Ձախիս Կարմրորակ լեռը, ցորենի շեղջի նման, գլուխը տուած դէպի ամպերը, իր գագաթէն Ս. Աստուածածնի մատուռը, մենաւոր նստած է: Տարուան բոլոր օրերուն ան հոն է, իր ստորոտը մաքառող, հողի մարդուն օգնական, պաշտպանի, ցաւերէն ու հիւանդութիւններէն բուժող ուժով օժտուած: Մարապենց Օվըրին (Մարապեան Յովհաննէս) արտը հնձուած, դէզերը արտին մէջ եգիպտական բուրգերու նման կը տքան: Մատօյենց Ղազարին զոյգ արտերը հասած՝ հնձուորի կը սպասեն: Համբարենց քաղուորները հեռուն կ'երեւան:

Ճամբուն ափը, Խչօյենց քաղուորները մրջիւնի աշխատանք մը ունին, նահապետական այդ տան մարդիկը դուրս ինկած են փեթակէն դուրս եկող մեղուներու նման: Ծեր ու երիտասարդ, արիւն քրտինք, մաքուր ու անխարդախ աշխատանք: Կը մօտենամ քաղուորներուն, ծանօթ բոլորին: Երիտասարդ, արեւէն խանձուած, վառվռուն աչքերով քաղուոր մը խուրձ մը որայ կը փռէ ոտքերուս տակ, փոքրիկ արծաթ նուէրի մը ակնկալութեամբ:

— Բարի յաջողութի՛ւն, անսպառ առատութիւն, ձեր աշխատանքին եւ վաստակին:

— Բարով, հազար բարի, մեր գլխուն վրայ, դուն բարի եկար, հազար բարի եկար, դուն մեզ կարօտ, մենք քեզ կարօտ···

Աշխատանքը կը կանգնի, կը մօտենամ անոնց անհուն կարօտով, մերկ, կարմրած, ջլուտ ու մազոտ բազուկներ: Այրուած, խանձուած երեսներ: Մազոտ ու սեւ կուրծքեր: Փայլուն, կրակէն պոկուած աչքեր: Լիբանանի մայրիներու նախանձը գրգռող սօսի հասակներ: Անմեղութիւն, անկեղծութիւն, համակ խանդ ու ծիծաղ ցոլացնող նայուածքներ: Խուրձերու, դէզերու անկիւնները կանգնած աղջիկներու եւ հարսներու պլպլտան աչքերը միեւնոյն կ'երեւան եւ երբեմն կը չքնին այնքան քաղցր որ, հոգւոյս մէջ մեղր կը ծորի կարծես:

Հարթ ու լայն ճամբուն վրայ եմ, գիւղիս շուներու մտերմիկ հաջոցը ինծի կը հասնի: Շատ հեռու չէ գիւղը, երկու փոքրիկ զառիվեր եւ երկու փոքրիկ տափարակ, արդէն գիւղիս ճամբան կը հասնի: Ա՜խ, որքան կարօտցած եմ դէպի գիւղ մնացած ճամբուն վրայ գտնուած Տէրտորանն եւ Զօրօյին զոյգ մը աղբիւրները: Սովորութիւն էր ինծի համար քանի մը րոպէ մնալ այդ զոյգ աղբիւրներուն քով: Աղբիւրներուն հանդիպակաց կանանչ մարգագետնի մը վրայ՝ մեր գիւղի ոչխարի հօտերը պէր (*) եկած են, ոչխարները մակաղած, իրենց գլուխները պահելով մէկզմէկու պորտերուն տակ: Հովիւ Կապօն, հովիւ Խաչօն թիկն տուած թումբի մը, գոհունակութեամբ մը շրջապատը, պէր եկող հարսներն ու աղջիկները կը դիտէին մտերիմ նայուածքներով:

Ճամբուն վերջին մասը կտրած, Թումօյենց կալին եզրը ցցուող ուռենին կ'ողջունեմ···:

Կը սթափիմ, տարօրինակ, ցնցող սարսուռով մը: Ի՞նչ··· հայրենի գի՞ւղս, մեր տո՞ւնը···

Ո՛հ, ո՛չ, ո՛չ ··· ո՛չ, անոնք չկա՛ն:

Երեւակայական, անցած այլեւս չվերադառնալու դատապարտուած:

Կարօտի ճամբորդութիւն մըն էր:

Այս ամէնը ոսկի թելի մը նման մտքիս առանցքէն կախուած է, գիւղիս անուշ ու քաղցր ճամբուն նման:

Ահաւոր ու ծանր մղձաւանջի մը նման զիս կը ճնշէ ներկայ ցուրտ իրականութիւնը — օտար երկնքի տակ, օտար ծովի մը ափը, օտար ճամբաներու վրայ, օտար բուխերիկներու տակ, հայրենի գիւղիս եւ անոր ճամբուն կարօտը հոգւոյս մէջ···

··· Կը վախնամ թէ՝ ալ չտեսնենք:

Յ. ՍԱՀԱԿԵԱՆ

(*) Պէր.— Կէս օրին կթուող ոչխարները գիւղին կը մօտենան եւ բաց տեղ մը 1 — 2 ժամ կը սպասեն, կթուելու համար:

ՖԵՐԴՈՒՍԻԻ ՀԱԶԱՐԱՄԵԱԿԸ

Յառաջիկայ սեպտեմբեր - հոկտեմբեր ամիսներուն, Պարսկաստան կը տօնէ Ֆիրդուսիի ծննդեան հազարամեակը:

Ֆիրդուսի կը համարուի Պարսկաստանի ազգային բանաստեղծներէն մին սիրուած ոչ նուազ քան Խայեամը:

Ծնած է 935ին, Խորասանի մէջ: Հեղինակն է Շահնամէին:

Հազարամեակին առթիւ ամբողջ Պարսկաստանի մէջ տեղի պիտի ունենան շքեղ հանդիսութիւններ: Շահը եւս, այս առթիւ, պիտի երթայ Խորասան, բացումը կատարելու Ֆիրդուսիի յիշատակարանին, որ հսկայ գործ մըն է (շինութեան համար ծախսուած է 2 միլիոն): Պարսիկ կառավարութիւնը Իրաքի սահմանագլուխէն ու Պարսից ծոցէն մինչեւ Խորասան, ճամբաներուն վրայ հաստատած է իջեւաններ, դիւրութիւն ընծայելու համար անոնց, որ պիտի ուզեն ներկայ ըլլալ Ֆիրդուսիի հանդէսներուն: Խորասանի մէջ, այս հանդէսներու ընթացքին, պիտի վերահաստատուին հին աւանդական խաղերն ու պատմական զգեստաւորումները,— ձեւով մը Ֆիրդուսիի օրերը պիտի վերստեղծուին:

Այսպէս Ֆիրդուսիի տօնը պիտի դառնայ մշակոյթին պանծացումը:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ՅՈՒՇԵՐ ՏԷՐ ԶՕՐԻ ՍՊԱՆԴԱՆՈՑԷՆ

Արաբ հեծեալները անթիւ, անհամար կուգային միանալու Չէչէններուն, որոնք կարաւանը երկուքի բաժնած կը քշէին: Հոն մնացողները վերջնական քաղաքացիներու ընտանիքներն էին միայն: Ես ալ իբր այր մարդ հօրս հետ ողջագուրուելով պզտիկ քրոջս Լուսնթագին հետ քով քովի կը քալէինք: Բայց ինչպէս քիչ վերը յիշեցի, ամէն բան ոտքի կոխան էր: Յանկարծ հայրս գետնէն շրջազգեստ մը եւ կեղծամ մը առնելով կապեց գլխուս, վրայէն ալ «եաղմա» մը անցուց եւ ըսաւ.

— Փախիր, սիրելի զաւակս եւ քրոջդ միացիր, գուցէ ողջ կը մնաս եւ մեր օճախը կը մխացնես եւ կը պատմես այս ցաւերն անպատում, գուցէ Աստուած ողորմայ երկնքի մէջ:

Ես դժուարաւ զատուեցայ հօրմէս, տեղի տալով իր աղերսագին աղաչանքին:

Հակառակ մահուան սպառնալիքին, մենք «կիներս» կը հետեւէինք մեր սիրելիներու թափօրին, մերթ ընդ մերթ վազելով վերջին համբոյր մը առնելու մեր սիրելիներէն՝ անողորմ բիրերու հարուածներուն տակ:

Վերջապէս մեզ որոշ սահմանէ մը անդին չթողուցին, բայց անծայրածիր անապատին վրայ կը տեսնէինք ողջակէզներու անծայր թափօրը, երկուստեք լալահառաչ բարձրացնելով մեր ձեռքերը:

Անապատը ըլլալով տափարակ, հազուագիւտ էին ձորերն ու բլուրները: Կէս ժամ հեռաւորութեան վրայ կը տեսնուէր ձոր մը որ սահմանուած էր դառնալու գերեզմանը մեր՝ դժբախտներուս համար: Կանխամտածուած լրբութեամբ կը սպասէին Չէչէնները կէս ժամէ աւելի: Մեզ մօտ գտնուող Չէչէններէն մէկը որ պահակախումբին մաս կը կազմէր, կը քշէ ձին կը մօտենայ ձորին եւ բաներ մը կը պոռայ: Ասոր վրայ անապատին մէջ ամբոխային պոռչտուք մը կը սկսի որուն կը յաջորդէ համազարկը որ կը տեւէ մինչեւ արեւմուտ: Վերջէն մեզի խնդալով կը պատմէր այս Չէչէնը, թէ գացած էր Փատիշահին ներման աւետիսը տալու: Այս ուրախութիւնը լսելուն պէս, ձորին մէջէն կը պոռան.— «Փատիշահըմ չօգ եաշա»: Եւ յաճախ մեզի կը կրկնէին թէ իրենք (Հայերը) գիտնալով իրենց յանցանքը, Թագաւորին աղօթելով սատկեցան:

Ինչպէս այն օրերուն, այս վայրկեանիս ես կը յիշեմ Աստուածածնայ պատկերը՝ սրտին մխուած սուրերով.— Ի լուր միածին որդւոյն խաչելութեան,— մինչդեռ գիտէր թէ երրորդ օրը յարութիւն պիտի առնէ: Միեւնոյն Աստուածածինն մէկ մայր ինկա՞ւ ի տես այն անհամար մայրերու խողխողուած եւ բիւրից նիզակահար սիրտերուն, արդեօք իր կոյսի արժանապատուութիւնը չսարսռա՞ց ի տես բիւրաւոր կոյսերու վայրագօրէն շաման, անասնական կիրքերու գազանութեան տակ, մի՞թէ Աստուած իր նստած փառաւոր գահին վրայ գոնէ քչիկ մը կարմրեցա՞ւ, երբ ի պատասխան մեր «Աստուա՛ծ, Աստուա՛ծ» բացագանչութեանց, Չէչէնները,— «Մենք ենք ձեր Աստուածը, մեզի աղաչեցէք» կ'ըսէին: Եթէ մանուկները այնքան սիրող Յիսուս մը կար, ծածկն էր պահուած, երբ արու մանուկներու ոտքերէն բռնած գլուխները չոգդամի պէս գետին կը զարնէին: Եթէ օր մը չգիտեմ որ մէկ «աշխարհի դատաստանը» կատարուի, Աստուած անկրօններու եւ անաստուածներու բուն պատասխանատուութենէն ազատելու համար արդեօք ի՞նչ արդարացումներու պիտի դիմէ··· Աստուա՛ծ, դուն գոյութիւն չունիս, եւ կամ մեղսակից ես ջարդարարներուն եւ բռնաբարիչներուն···

Որքան կը յիշեմ, մէկ ամիս մնացինք այդ սպանդանոցը: Ամէն օր խուզարկութեան կ'ենթարկուէին վրանները: Երբոր խուզարկութիւն ըլլար, ես ասեղը ձեռք առած կար կարելով կը զբաղէի, որպէսզի վախէս, յուզումէս ինքզինքս չմատնեմ: Ամէն օր կը լսէինք թէ ծեծելով փետտելով այս ինչին աղջիկը տարեր են Չէչէնները: Մէկէ աւելի անգամներ յաջորդ օրը կուգային, աղջկան մայրը կամ ազգականը կը կանչէին, հայհոյելով կ'անարգէին թէ ինչ տեսակ «չիբիկ» աղջիկ ունի, որ հանգիստ մեր վրանը տարինք եւ մէկ մըն ալ նայեցանք որ սատկեր է··· Եկէք վերցուցէք: Այս բոլոր խօսքերը քմծիծաղով կ'ըսէին:

Ես մնալով քրոջս հետ առանց դրամի կամ ուտելիքի, մեզմէ աւելի բախտաւորներուն վրանը կը շալկէի ճամբու ընթացքին, որպէսզի երեկոները քիչ մը ուտելիք տան մեզի: Միայն շատ թեթեւ վերմակ մը ունէինք զոր քոյրս կը շալկէր: Օր մը դէպի Շէտատիէյէ ճամբայ ելանք, կէս օրի մօտ էր: Արաբները կարաւանին վրայ յարձակեցան եւ մենք ստիպուեցանք քառորդ ժամէ աւելի վազել: Քոյրս վախէ՞ն եւ թէ իր բեռան ծանրութենէն կթոտեցաւ: Անմիջապէս վերմակին չուանը քակեցի եւ նետեցի, խրախուսական խօսքեր ընելով: Անկէ յետոյ մնացինք առանց վերմակի: Աշնանային ցուրտերը սկսած էին, եթէ ոչ ցերեկները, գէթ գիշերները ցուրտ կ'ընէր: Յաճախ մէկզմէկ գրկած մինչեւ լոյս կուլայինք:

Նոյն օրը գիշերեցինք: Լուսաբացին Արաբները վաճառելու համար խոտ բերած էին, զգեստեղէնով փոխանակելու, բայց Չէչէններու կողմէ Արաբներուն մուտքը արգիլուած ըլլալով, քառորդ ժամ հեռաւորութեան վրայ նստած էր Պէտէվին: Քոյրս (առա՛ջ գուցէ յաւէտ կորսուած) իր վերարկուն հանելով ինծի տուաւ, որպէսզի ես ալ երթամ փոխանակեմ, բուռ մը խոտի հետ: Արաբներու վրանները մեզմէ շատ հեռու չէին եւ եղէգնուտով մը բաժնուած էին: Ինծմէ վերջ եկողները կը փոխանակէին իրենց բերած լաթերը, իսկ Արաբ մը զիս կը սպասցնէր: Ի վերջոյ երբ մինակ մնացի, Արաբը ձեռքս բռնեց եւ եղէգնուտին մէջէն քաշկռտելով իր վրանը տարաւ: Թէեւ լալագին բարձրաձայն պաղատեցայ որ գոնէ Հայերու վրաններէն լսելով օգնութեան հասնին, բայց դժբախտաբար, լսող չեղաւ: Անշուշտ Արաբը զիս աղջիկ կը կարծէր: Երբ իր վրանը հասաւ, կնկանը արաբերէն բան մը պատուիրեց եւ քիչ յետոյ հեռացաւ: Կինը խոժոռ նայուածքով ըսաւ, դիտեց զիս, բայց երբ ես հասայ արաբին վրանը, կրցածիս չափ ժպտալով ինծի երեւցայ, բացատրելով թէ ինծի համար աւելի փափաքելի է հոս մնալ քան թէ «էրմէն»ներու մէջ, թէ ըմբոստութեանս միակ պատճառը հոն մնացած քոյրս էր են···: Մածունով հաց բերին, անմիջապէս լափեցի:

ՍԱՄՈՒԷԼ ՍԱՀԱԿ

(Շար.)

(4)

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՄԷԿ ԺԱՄ ԺԻՒԼ ՌՈՄԷՆԻ ՀԵՏ

»»»·«««

Ժիւլ Ռոմէն Գահիրէ կը գտնուի այս միջոցին: Գուրգէն Մխիթարեան տեսակցութիւն մը կ'ունենայ փրանսացի այս գրողին հետ: Այդ տեսակցութենէ, որ հրատարակուած է Յուսաբերին մէջ (3 եւ 5 մարտ) կ'առնենք հետեւեալ մէկ հատուածը.—

Ես գիտեմ ուրիշ բերաններէ, որ այս գործը՝ Յօժարակամ Մարդիկը՝ կը ձգտի ներկայացնել 908էն մինչեւ 933 երկարող տարիները, փրանսական կեանքին, շարժումներուն, դէմքերուն ու կենդանի բազմութիւններուն պատկերովը, անոնց ցայտուն քանդակներովը:

Հեղինակը կը հաստատէ նոյնը, ինքն ալ:

Գործ մըն է ան դիտողութիւններու, մարդկայնական ալիքներու, ուր ներկայացուած անձերը իրենց կեանքովն ու գործերովը իրարու կը խառնուին, զիրար կը խաչաձեւեն, իրարու վրայ կ'աւելնան, իրարու հետ կը պայքարին, զիրար սիրելով, ատելով ու կործանելով. բոլորին ձիգը կայ հոն, բոլորին հաշիւները, իտէալները, երազներն ու սէրերը, խանդավառութիւններն ու ողբերգութիւնները, որոնք կը պատմեն Ֆրանսայի քառորդ դարու կեանքը, կը բանան մեր առջեւ դռները այն կախարդական ու խռովկոտ քաղաքին, որ Փարիզ կը կոչուի, սիրտը Ֆրանսայի, ընչերակը ամբողջ Եւրոպայի, բազմագոյն ու բազմալեզու. եւ տեսնուած՝ հեղինակին յուշերուն մէջէն, ցոլարձակուած անոր մտածումներուն ու զգացողութիւններուն մթին ալեկոծումներէն. ահաւոր ճիգ մը այս ամէնը, — անըմբռնելի մեղք — ստեղծելու համար հաւաքական դէմք մը, վերակերտելու համար քաղաքի մը հոգեկան մթնոլորտը, մօտ երեք տասնեակ տարիներու ընթացքին:

— Անշուշտ, այս բոլորը տալու համար դիտողութիւններու անհուն հաւաքածոյ մը ունենալու էք···

— Երբեք, կը պատասխանէ ան կտրուկ: Ոչ մէկ նօթ եւ ոչ մէկ գրաւոր ծաղկաքաղ. չեմ սիրեր դիւաններու վրայ աշխատիլ: Իմ գործիս աղբիւրը կը կազմեն իմ անձնական փորձառութիւններս, իմ տեսածներս ու շփումներս, յուշերս: Կը ժխտեմ Զոլայի մեթոտը: Ես անոր նման ոչ ծանօթագրութեանց դէզեր ունիմ, ոչ ալ փաստաւորութիւններու այն թղթածրարները, կեանքի զանազան կալուածներէն: Գրելէ առաջ կ'ապրիմ ինչ որ կեանքէն մնացած է յիշողութեանս մէջ: Յիշողութիւնս ու երեւակայութիւնս է որ գերակշիռ դերը կը կատարեն. կ'ապրիմ, այսինքն՝ կը զգամ, կը մտածեմ, կը դիտեմ, ի հարկին փորձելով երեւակայութեամբ նոյնանալ ուրիշներու կեանքին հետ: Թափանցումն ու դէմ-յանդիմանութիւնը (intuition) ինծի կ'օգնեն երեւակայելու իմ հերոսներուս խառնուածքը եւ անոնց կեանքը. ինչպէս պիտի ապրէին անոնք այս պայմաններուն ու մթնոլորտին մէջ, — այս հարցումը կ'առաջնորդէ զիս իմ ստեղծագործութիւններուս ընթացքին: Վերջն է որ, ապրումին, գործս կը բաղդատեմ կեանքին հետ ու, եթէ հարկ է, կը կատարեմ անհրաժեշտ սրբագրութիւնները:

— Ներեցէք, որ հարցնեմ. ձեր գործերը կ'ընդգրկեն լայն շրջանակ մը. — բանաստեղծութիւն, թատերգութիւն, վէպ, փիլիսոփայութիւն եւ մինչեւ իսկ քաղաքականութիւն··· Անոնք զիրար չե՞ն խանգարեր, շփոթութիւն չե՞ն ծնիր:

— Ոչ մէկ շփոթութիւն եւ ոչ մէկ խանգարում. չէ՞ որ նոյն անձն է անոնց միութեան գիծը: Անոնք բոլորը ներքին կապակցութիւն մը ունին, որովհետեւ բոլորը կը բխին իմ զգայնութենէս. իւրաքանչիւր ճիգ զոր մշակած եմ, զգայնութեանս մէկ երեսը կը ներկայացնէ: Գրագէտի մը կեանքը զանազան շրջաններ եւ համապատասխան զգայնութիւններու պահեր կ'արտայայտեն: Բոլորին մէջ նոյն զգայնութիւնը, հետեւաբար բանաստեղծը ներկայ է···:

«Հայ գրականութեան պատմութիւն»

»»»·«««

Ձեռքի տակ ունինք «Հայ Գրականութեան պատմութիւն»ը, Բ. հատոր, որ լոյս տեսաւ վերջերս Երեւանի մէջ, խմբագրութեամբ Դ. Սիմոնեանի, Հ. Գիւլիքէօխվեանի եւ Գ. Վանանդեցիի: Այս հատորը կը պարփակէ 1830—1860 թուականներու «ռուսահայ գրականութիւնը»: Ըստ յառաջաբանին, «Համայնական Մարքսիզմի - Լէնինիզմի Ինստիտուտի Գրականութեան եւ Արուեստի բաժինը 1932ին ձեռնարկեց հայ գրականութեան պատմութեան ուսումնասիրութեան գործին, ուզելով հրատարակել հայ գրականութեան մարքսիստական ամբողջական պատմութիւնը, հին օրերէն մինչեւ մեր ժամանակները: Նախնական ծրագրով, այդ պատմութիւնը պիտի ամփոփուի եօթը հատորի մէջ: Առաջին հատորը պիտի տայ հին գրականութիւնը մինչեւ աշխարհաբար գրականութեան սկզբնաւորութիւնը, 3 հատոր պիտի նուիրուի արեւելահայ գրականութեան, 2 հատոր՝ արեւմտահայ գրականութեան, եօթներորդ հատորը՝ խորհրդային շրջանի գրականութեան»:

Յետոյ խմբագիրները կը յայտնեն թէ մեր գրականութեան պատմութիւնը մարքսեան վարդապետութեամբ վերլուծելու առաջին փորձն է այս, — բարի՛:

Դժբախտաբար շատ խեղճ է այդ առաջին փորձը: Կարելի է մարքսեան վարդապետութեամբ վերլուծել պատմութիւնը, գրական ստեղծագործութիւնները եւ դեռ ուրիշ շատ մը բաներ: Անհրաժեշտ է սակայն քրքրել եւ քակել ստեղծագործութիւն մը իր ամբողջ կազմութեան մէջ, յետոյ տանելու համար մարքսեան վարդապետութեան լոյսին: Այս հատորին մէջ «մարքսիստական վերլուծութեան» միակ փաստն այն խորագիրներն են, — «ռուսահայ առեւտրական կապիտալի նախնական կուտակման շրջան», «բուրժուական-դեմոկրատական հոսանք», «կղերական - ֆէոդալական հոսանք», «մանր բուրժուական գիւղացիական հոսանք» —, որոնք գրուած են զանազան գրագէտներու յատկացուած բաժնի մը գլուխը:

Եթէ մարքսեան վարդապետութեամբ վերլուծուած առաջին փորձը կը համարեն Գրականութեան Պատմութեան այս հատորը, կը սխալին խմբագիրները:

Նախ Գրականութեան Պատմութիւն չէ այս, այլ օրաթերթային քանի մը յօդուածներու հաւաքածոյ: Ահա բովանդակութիւնը եւ դատեցէք.—

Ա.—30—40 թուականների ռուսահայ իրականութեան ընդհանուր բնութագիրը.— Գ. Վանանդեցի:

Բ— Յարութիւն Ալամդարեան, Մեսրոպ Թաղիադեան.— Ս. Յակոբեան:

Գ— Խ. Աբովեան.— Գ. Վանանդեցի:

Դ— Մանր - բուրժուական աշուղական հոսանք.— Գ. Լեւոնեան:

Ե— Ռուսահայ հասարակական մտքի հոսանքները 50—60 թուականներին.— Գ. Վանանդեցի:

Զ— Միքայէլ Նալբանդեան.— Դր. Սիմոնեան:

Է— Ղազարոս Աղայեան.— Խ. Սարգսեան:

Ը— Պերճ Պռօշեան.— Գ. Վանանդեցի:

Թ— Սմբատ Շահազիզ.— Վ. Թերզիպաշեան:

Ժ— Գ. Սունդուկեան.— Ս. Յարութիւնեան:

ԺԱ— Ռ. Պատկանեան.— Վ. Թերզիպաշեան:

Եւ խմբագիրները կը յաւակնի՛ն թէ այս ձեւով տուած են 1830—1860 թուականներու ամբողջ գրականութեան պատմ[ութիւն]ը: Երեւակայեցէք որ գիրքը մէկ էջ իսկ մատենախօսութիւն չունի, — ա՞յս է որ «սկզբից սկսել» կ'անուանեն: Ասկից զատ, իւրաքանչիւր հեղինակ առնուած է միջոցին մէջ, ոչ իսկ անոնց կենսագրութիւնը, միջավայրը ուր մեծցած են անոնք, — մարքսիզմը կ'ուրանա՞յ այս պարագաները: Ընթե[րցողը] չի կրնար գաղափար ալ կազմել թէ այս կամ այն հեղինակը ի՞նչ գործեր ունի: Սրճարանի մէջ գրուած յօդուածներ, ուրիշ ոչինչ: Ընդամէնը 350 էջ: Ամէն գրող կրնայ այսպիսի «մարքսիստական» պատմութիւններ գրել, ամէն օր մէկ հատոր:

Առաւելութիւն մը, — գիրքը կը պարունակէ հազուագիւտ լուսանկարներ, ինչպէս նաեւ վերլուծուած կարգ մը գիրքերու կողքին պատկերները:

ՍԱԲԱՅԻ ԹԱԳՈՒՀԻԻՆ ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԸ

»»»·«««

Կոնքուրներու այս տարուան պսակաւորը, Անտրէ Մալրօ, մարտի սկիզբը յաջողեցաւ օդանաւով թռչիլ Սաբայի Թագուհիին մայրաքաղաքին վերեւ: Յաջողած է նաեւ առնել բազմաթիւ լուսանկարներ հնագոյն քաղաքին աւերակներէն, որոնց մէջ տակաւին յայտ կը կանգնին տաճարներ եւ աշտարակներ:

Սաբէացիներու երկրին մասին հնախօսները եւ պատմաբանները որոշ տեսակէտ չունին մինչեւ հիմա: Եւ առեղծուած մը կը մնայ այս երկիրը, ինչպէս Թագուհին, որ Սողոմոնի այցելութեան գնաց՝ թանկագին նուէրներ տանելով իր հետ: Բազմաթիւ վիպագիրներ փորձած են պատմել Սաբայի Թագուհիին կեանքը, ըստ իրենց երեւակայութեան: Եւ բազմաթիւ պատմաբաններ կ'աշխատին ճշդել երկիրը, որուն Թագուհին էր առեղծուածային այս կինը:

Հ[ին] Յոյները եւ Լատինները երբեք չկրցան ճշդել թէ ո՛ւր կը գտնուի Սաբան: Դէոդորոս Սիկիլիացի կը կարծէր թէ կը գտնուի երջանիկ Արաբիոյ մէջ, լեռնային շրջան մը: Ժամանա-

ՕՐ. ՍՐԲՈՒՀԻ ՈՍԿԱՆԵԱՆ
եւ
Me ROLAND DUBRULLE
ամուսնացած
Փարիզ, 10 մարտ 1934

կակից աշխարհագիրներ Սաբան կը կարծէին արդի Մարէբը, որ ծանօթ է իր համեմներով, անուշահոտութիւններով, խեցեղէններով:

Ըստ Մալրոյի, Սաբայի Թագուհիին մայրաքաղաքը կը գտնուի Ռուպ - Էլ-Խալիի հիւսիսը, տակաւին կանգուն իր քսան աշտարակներով եւ տաճարներով:

ՄԵԼՔՈՆ ԿԻՒՐՃԵԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

oooo

Հազիւ քսաներկու տարեկան, 1880-82 թուականին հայերէնի ուսուցիչ բերուած էր ան Ռոտոսթօ: Նախ պաշտօնավարած է Ս. Խաչ թաղի ազգային վարժարանին մէջ, յետոյ Ս. Թադէոս թաղի, ազգային Յովհաննեան վարժարանին մէջ: Ասիկա ինքնին յառաջդիմութիւն մը կը նշանակէր, այլ մանաւանդ ուսուցչին սիրուած ըլլալը, որովհետեւ Ս. Թադէոս թաղի դպրոցը աւելի բարձր կը դասուէր, իսկ Ռոտոսթոցիները սովորութիւն չունէին ուսուցիչ մը մէկ տարիէն աւելի վար դնելու···

Կիւրճեան (Հրանդ), ցեղի ընտիր ներկայացուցիչներէն մէկը եւ գաւառի զաւակ, սիրուած էր աշակերտներէն եւ նոր սերունդէն, որոնց կը սորվեցնէր ազատատենչ եւ հայրենաշունչ ոտանաւորներ եւ երգեր: Սիրով կ'երգէր նաեւ ինքը եկեղեցիին մէջ առանձին, ինչպէս «ամէն եւ ընդ հոգւոյդ քում» եւայլն: Ձայնը ախորժալուր էր: Իր սորվեցուցած երգերէն կը յիշեմ երկուքը.—

Քաղցր հայրենեաց ազատութեանը համար
Եւ Քրիստոսի սուրբ հաւատոյն վեհափառ···

Այս երկու վեհ առթիւս ահա
Թէ ինձ մեռնիլ արժան չըլլայ,
Կեանքն իս ալ ինչ կը ծառայէ
Երբ գերութիւնը ինձ տեւէ»:

Ուրիշ մը՝ «Մեր Հայրենիք»ի եղանակով.

Մեր հայրենեաց փափուկ հողեր,
Արեան գետակ են դարձուցեր,
Եւ յայն դաշտերն ազատութեան,
Թշնամեաց սուր կը շողշողան:
Բռնաւորին սեւ թեւոց տակ
Քանի դարեր հեծենք թշուառ
Արիւն արցունք գիշերն ամէն
Հերի՛ք իջան մեր աչքերէն:
Այսօր ինծի թող օր մ'ըլլայ,
Յաղթանակի եւ կամ մահուան,
Գերի մնալէն քաղցր է ինձ ո՛հ,
Հանգչիլ փառաց դիւցազանց:

Պ. Ֆ.

ԾԻԾԱՂ

Աշակերտը վարժապետին կը հարցնէ.

— Երկինքի հրեշտակները ի՞նչ կ'ուտեն, ի՞նչ կը խմեն:

Վարժապետը.— (ինքնիրեն) Խեղճ տղան չի գիտեր որ վարժապետը չորս ամիսէ ի վեր ամսական չէ առած: Ի՞նչ կ'ուտէ, ի՞նչ կը խմէ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԸ

— oo —

ԽՄԲ.— Ամիսներ առաջ, ուշադրութեան յանձնած էինք մանկական երգերու եւ արտասանութեան կտորներու վերանորոգման պահանջը:

Մեր կարգին օգնելու համար այս պահանջին գոհացման, պարբերաբար պիտի հրատարակենք ինքնագիր կամ թարգմանածոյ կտորներ, օգտուելով մեր աշխատակիցներէն եւ օրուան թերթերէն:

Այսօր կու տանք զանազան կտորներ, ամբողջական գործէ մը (ձեռագիր) որ գրուած է մեր տրամադրութեան տակ.—

ԻՄ ԲԱԴԻԿՆԵՐՍ

ooooo

Բո՛ւ, բո՛ւ, բո՛ւ, բո՛ւ, ծի՛ ծի՛ ծի՛,
Իմ բադերըս սիրելի,
Եկէ՛ք, եկէ՛ք ու տեսէք
Գոգնոցիս մէջ լեցունկեկ
Ձեզի կե՛ր իմ պատրաստեր,
Հունտե՛ր, պէ՛ս պէ՛ս հատիկներ:
Եկէ՛ք, եկէ՛ք ու կերէ՛ք,
Վա՛կ, վա՛կ, վա՛կ վա՛կ մա՛ն եկէք:
Հերի՛ք որքան լողացիք,
Թեւերնուդ ալ թա՛փ տուիք,
Գո՛յն, գոյն սիրուն փետուրնիդ
Հերի՛ք որքան մաքրեցիք:
Արեւին տակ վա՛ռ գոյներ
Ու նանաչներ էք հագեր·
Եկէ՛ք, եկէ՛ք ձե՛զ սիրեմ,
Բոլո՛ր հոգւովս համբուրեմ:

ԱՐԱԳԻԼԸ

oooo

Փետուրներով ճերմակ, սեւ,
Ո՞ւր կը թռչիս հեւ ի հեւ,
Սիրո՛ւն, աղուո՛ր արագիլ,
Եկո՛ւր իմ մօտ քիչ մ'հանգչիլ:

Երկա՛ր սըրունք, երկա՛ր վիզ,
Երկա՛ր կտուց մ'ալ ունիս:
Ի՞նչ ալ ճարպիկ որսորդ ես,
Կ'որսաս որդ, օձ, գորտ, մողէս:

Գարնան զարդն ես դաշտերուն,
Կողովի պէս շա՛տ սիրուն
Ջոր փայտերով շինես բոյն,
Ուր կը թխսես օրն ի բուն:

Ու ձագուկներդ ահա՛ շատ,
Թի՛ռ, թի՛ռ գալով քու շուրջդ
Քու կտուցէն կը քաղեն
Ի՛նչ որ բերես դաշտերէն:

Կլա՛փ, կլա՛փ կափկափես,
Ամբողջ օրը զուարթ ես,
Ձագուկներդ կը գգուես,
Անոնց վրայ կը հսկես:

Բայց ձմեռը դեռ չեկած
Մեզ կը լքես անկասկած:
Կ'երթաս, կ'երթա՛ս շա՛տ հեռու
Տաք երկիրներ գտնելու:

Գնա՛, թռի՛ր, չըմբռնիս,
Բայց չըլլա՛յ որ մոռնաս զիս·
Գարունին հետ անպայման,
Դարձի՛ր իմ մօտ անվարան:

ԴՊՐՈՑՍ

ooooo

Տունին մէջը կրա՛կ ու բոց,
Լա՛լով գացի ես դպրոց:
Եթէ ··· կապեն զիս հիմա՝
Նորէն չըլլամ բացակայ:
Դպրոցըս շա՛տ կը սիրեմ,
Հոն մի՛շտ ուրա՛խ, զուարթ եմ:

ՉՈՐՍ ԵՂԱՆԱԿՆԵՐ

ooooo

Տարին ունի չո՛րս եղանակ,
Գարուն, ամառ, աշուն, ձմեռ:
Գարնան բացուին վարդ ու մեխակ,
Ու գեղգեղեն թռչուն, սոխակ:
Ամառը շա՛տ, կ'ընէ շա՛տ տաք,
Պըտուղներն ալ չեն մընար խակ:
Աշնան ատեն քիչ, քիչ չորնան
Տերեւները կանաչորակ:
Իսկ ձմեռը շա՛տ ձիւն կուգայ,
Պա՛ղ, պա՛ղ հովեր կը սուլեն միշտ:
Սա՛ռ ու սահնակ, չմշկել կայ,
Սահի՛լ իյնալ եւ ելլել կայ:

ԻՄ ԿԱՏՈՒՍ

oooo

Կատուիս պոչէն անցեալ օր
Քաշեցի շա՛տ զօրաւոր:
Միա՛ւ, միա՛ւ պոռալէն՝
Ճանկ մը զարկաւ ան մէկէն:
··· Հասկըցա՛յ որ երբ չա՛ր եմ···
Պէ՛տք է պատիժս ալ կրեմ:

ՍԻՐՈՒՆԻԿ ՍԱԳՍ

Սիրունիկ սա՛գ, մի՛ վախնար,
Ձագուկներդ չեմ գողնար·
Ինչո՞ւ կ'ընես դուն փը՛ս, փը՛ս,
Վըրաս վազես բաց կտուց:

Քեզի ես շա՛տ կը սիրեմ,
Հաւկիթներդ մի՛շտ կ'ուտեմ,
Ձագուկներդ նոնոշիկ
Կը փայփայեմ սիրունիկ:

Ա՛ռ քեզի, կուտ եւ գարի,
Կե՛ր, կշտացի՛ր սա՛գ բարի,
Ձեմ ձըգեր որ քեզ կըտրեն,
Խորովելով միսդ ուտեն:

ԻՄ ԱՆՈՒՆՍ

»»»·«««

Իմ անունըս է Սուրէն,
Աչքերըս ալ շա՛տ սուր են,
Բազուկներըս զօրաւոր,
Սըրունքներըս փառաւոր:
Շարժումը շա՛տ կը սիրեմ
Իսկ խաղերը հոգիս են:
Պէ՛տք է նաեւ ճի՛շդ ըսեմ
Ընկերներս ալ կը կըրեմ···
Դասի ատեն երբեմն ալ
Ճանճ բռնած եմ բռնակալ···:
Բայց դասերըս կը սիրեմ,
Անոնց մէջն ալ մի՛շտ քաջ եմ:

ԱՐՄԱՒԵՆԻ

ՇՈՒՆՍ ՈՒ ԿԱՏՈՒՍ

»»»·«««

Մէկ շուն ունիմ, մէկ կատու,
Համրեմ, կ'ընէ, մէ՛կ, երկո՛ւ:
Կատուս միա՛ւ, միա՛ւ մըլաւէ,
Շունըս վօ՛վ, վօ՛վ կը հաչէ·
Մէկը ծեծեմ՝ կը խածնէ,
Իսկ միւսը կը ճանկէ:
Բայց ես չար չեմ, կը սիրեմ
Շունըս, կատուս համբուրեմ:
Անոնք ինծի կը սիրեն,
Երեսներըս կը լիզեն:

ԱՐԱՔՍԻ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՄԵՐ ՎԱԿԿԵԼԱՔԻՆ

(ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ ԲԱՆՏԷՆ)

»»»·«««

Կը վրդովուի Վակկէլաքին: Զուզեր հաւատալ: Կը գրէ ծնողքին: Ոչ մէկ պատասխան: Ծնողական նամակները, ընդհակառակն, կը խօսին տունին մէջ տիրապետող անդորրութենէն եւ իրարու հանդէպ ունեցած համակրութենէն:

Ծնողքը կ'ուզէ խնայել Վակկէլաքին: Մայրական սէր, որ կը հանդուրժէ, կը համբերէ յանուն որդիական սիրոյ:

Միւս կողմէ սակայն, Վակկէլաքին կինը, բոլորովին ենթարկուած իր մօրը, անընդհատ նամակներ կը տեղացնէ Ամերիկա: Կը գանգատի առ հասարակ բոլորէն, իր կեանքը հիմնովին անտանելի ներկայացնելով: Կը դիմէ կնոջական միջոցներու, կը խօսի իր յաւերժական սէրէն, գիշերային տառապանքներէն, սիրային տուայտանքներէն, բաժանման հետեւանքով զգացած տխրութենէն, ու այս բոլորին վրայ աւելցնելով կեսրոջմէն կրած չարչարանքները, կը խնդրէ, կ'աղաչէ, ու կը պահանջէ վերջապէս դառնալ, եւ առանձին բնակելով իր մօրը հետ, սպասել իր սիրելի Վակկէլաքին վերադարձին:

Խե՛ղճ տղայ ու խեղճ տղաքներ բոլոր, որ պիտի խաբուիք տակաւին կնոջ դաւերէն, մանաւանդ սայթաքած կամ սայթաքումի ճամբուն մէջ մտած կնոջ խաղերէն:

Ու մեր Վակկէլաքին ալ, շատերէն մէկը այդ միամիտներէն, բուռն նամակ մը կը գրէ ծնողքին, կը պախարակէ, կը դատապարտէ, կը յանդիմանէ, նոյն իսկ կ'անարգէ զանոնք, եւ կը պահանջէ դառնալ անմիջապէս:

Կը պոռթկայ մայրական սէրը: Չի կրնար հանդուրժել այդքան լրբութեան: Լրբութիւն՝ որուն մղուած է Վակկէլաքին, կնոջը եւ մանաւանդ՝ զոքանչին բամբասանքներէն թելադրուած:

Ու կը գրուի ճակատագրական նամակը՝ մօրը կողմէ:

«Սիրելի զաւակս՝ Վակկէլաք···

Մինչեւ այսօր չուզեցի վրդովել խաղաղութիւնդ, եւ հետեւաբար չգրեցի քեզի ինչ որ կ'անցնէր ու կը դառնար հոս:

Տեսնելով սակայն, որ կիներուն ամէնէն փոքրոգին, զոքանչդ, իր ձեռքին մէջ խաղալիկ դարձնելով կինդ, թունաւորած է ամբողջ հոգիդ ու միտքդ, կը ստիպուիմ գրել քեզի համար շատ մը անհաճոյ բաներ:

Սիրելի զաւակս, զոքանչդ քեզմէ ստացած կանոնաւոր գումարներով, ոչ միայն բռնած է շռայլութեան եւ սայթաքումի ճամբան, այլ եւ սկսած է իր ետեւէն քաշել նաեւ կինդ, որ սայթաքելու ճամբան կը գտնուի արդէն:

Մի կարծեր, որ քեզ անոնց դէմ լարելու համար կը գրեմ այս տողերը: Ճշմարտութիւններ են դժբախտաբար: Ամբողջ քաղաքին մէջ, խայտ ու խայտառակ եղած ենք ես, հայրդ, ու քոյրերդ, որոնք չեն ամուսնացած տակաւին, ինչպէս գիտես:

Երբ որ երկիր վերադառնաս, կը հասկնաս ամէն բան: Կը մաղթեմ որ փութով, եւ ողջ ու առողջ վերադառնաս միայն:

Համբոյրներով

Մայրդ»:

×

Գրեթէ միաժամանակ, Վակկէլաքին կը ստանայ ուրիշ նամակ մը, ստորագրուած այս անգամ թէ կնոջը եւ թէ զոքանչին կողմէ, հետեւեալ բովանդակութեամբ, մօտաւորապէս: Այս նամակներուն բովանդակութիւնները բերանացի տուած է ինծի Վակկէլաքին:

«Վակկէլաքիմազ ··· (մեր Վակկէլաքին): Ծնողքէդ զատուեցանք: Ալ ուրիշ միջոց չկար դժբախտաբար: Ամէն օր կռիւ, նախատինք եւ արցունք էր տունին մէջ: Նախամեծար սեպեցինք հեռու ապրիլ: Վարձած ենք խնայողական տնակ մը, կ'ապրինք մենք մեզի, սպասելով փափաքելի վերադարձիդ»···

Երկսայրի սուր մը ահա, որուն մէջ կը բռնուի խեղճ երիտասարդը: Կը մտածէ: Հեռուէն հեռու կը վերլուծէ դէպքերը, տարիներէ ի վեր ստացած նամակները կը թափէ առջեւն ու վերստին կը կարդայ զանոնք: Եւ վերջապէս կուտայ իր որոշումը: Որոշում, որ ուշագրաւ մեծամասնութեամբ տրուած են միշտ փեսաները զոքանչներուն ի նպաստ: Դիտուած պարագայ է արդարեւ այն ճշմարտութիւնը, որ փեսաները առ հասարակ նախապատուութիւն տուած են իրենց զոքանչներուն, ստորադասելով ծնողները:

Նոյնը կ'ընէ եւ Վակկէլաքին: Կը պատասխանէ ծնողքին, կը մեղադրէ որ չեն կրցած լաւ ապրիլ կնոջը եւ զոքանչին հետ: Զուզեր հաւատալ, թէ անոնք սայթաքած կրնան ըլլալ: Եւ ի վերջոյ կը յայտնէ թէ լաւագոյն է առանձին ապրիլը, բան մը որ արդէն կատարուած իրողութիւն է:

Կը պատասխանէ նաեւ կնոջը, կը ներփակէ կարեւոր գումար մը, թելադրելով որ առանձին ապրելով մէկտեղ խռով չկենան ծնողքին հետ, սպասեն իրեն, որ պիտի գայ, խաղաղութիւն եւ երջանկութիւն բերելու բոլորին: Բնականաբար տող մը իսկ չի գրեր ծնողքին կողմէ ակնարկուած սայթաքումներու մասին:

Այս բոլորը կը պատահին տարի մը առաջ իր վերադարձէն:

Կը փոթորկի մեր երիտասարդին կեանքը: Պզտիկ ուղեղով եւ շատ սահմանափակ ծանօթութիւններով Վակկէլաքին հոգին կը խռովի, գործելու կորովը օրէ օր տեղի կուտայ անբացատրելի հոգեկան տառապանքի մը: Գիշերներու անդորրութիւնը կը կորսնցնէ: Հակառակ հաւատալ չուզելու իր գերագոյն կամքին ու փափաքին, որդ մը կը սկսի կրծել ներսիդին, ու անողոք հարցումներ կը ցցուին իր առջեւ ··· չոր ու ցամաք: «Արդեօք ճի՞շդ են մօրս գրածները՝ կնոջս սայթաքումներուն մասին: Եթէ իրաւ են, ինչ որ կը գրէ մայրս ··· ի՞նչ պիտի ընեմ ես, ի՞նչ պիտի ըլլայ վախճանը անոր ··· կնոջս»:

Չի կրնար պատասխանել, չուզեր պատասխանել այս հարցումներուն, կը մտածէ: Ի՞նչ շահ ունի հարազատ մայր մը [illegible] կինը սեւցնել ու [illegible]ելով: Ի՞նչպէս կրնայ ըլլալ, որ մայր մը անարդարօրէն ամբաստանելու ելլէ իր հարսը: Կարելի՞ բան է:

Միւս կողմէ կը խորհի, ինչո՞ւ պիտի սայթաքի կինս: Ի՞նչն է պակաս: Կանոնաւոր դրամ կը ստանայ: Հանգիստ կ'ապրի: Որ եւ է նեղութիւն չունի: Չէ՞ որ ահա մօտ ատենէն պիտի վերադառնայի արդէն, ու երջանիկ բոյն մը պիտի կազմէինք: Կարելի՞ բան է, որ այս պայմաններուն տակ կին մը սայթաքի:

Մ. Ա. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

(2) (Շար.)

Այսպէս, մէկ շաբաթէն, մարտ 24ին պիտի բացուին Շաթօ տը Վէնսէնի (գիծ թիւ 1) եւ Իսի-լէ-Մուլինոյի (թիւ 12) ճիւղերը: Վէնսէնի կողմը երեք նոր կայարաններ բացուած են,— Թուրէլ, Պէռօ եւ Շաթօ: Իսկ Իսիի կողմը՝ երկու կայարաններ,— Փըթի Մէնաժ եւ Մէրի: Առաջինները ունին 105 մեթր երկայնութիւն, իսկ միւսները՝ 75 մեթր:

ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ ՏՈՄՍԱԿՆԵՐԸ ԿԵՂԾԵՐ ԷԻՆ

Վեցական ամիս բանտարկութեան դատապարտուեցան Սքիարի եւ Ժուանօ, որոնք փետրուար 7ին փորձեր էին մէկ միլիոն փրանքի գումար մը գանձել ազգ. վիճակահանութեան պարգեւներէն, երկու կեղծուած տոմսակներով:

« ԶԳԱՍՏՈՒԹԵԱՆ ԳՕՏԻ » ԿԱՊԵԼ ՏՈՒԱԾ ԷՐ

Ութ օր բանտարկութեան դատապարտուեցաւ նախանձոտ մարդ մը, Լիթիէռ, որ զգաստութեան գօտի կապել տուած էր կնոջը: Ինչպէս գրած ենք ժամանակին, այր եւ կին խանութ մը ներկայանալով, չափ առնել տուած եւ 350 փրանքի գօտի մը գնած էին: Խանութպանը գօտին յանձնելէ յետոյ, բանալին տուած էր ամուսնին, պատուիրելով դրամապանակին մէջ պահել զայն եւ չկորսնցնել: Ատեն մը վերջը, սակայն, տիկինը ոստիկանութեան ներկայանալով կը գանգատի թէ բռնութեան տակ է: Դատարանը մեղմացուցիչ պարագաները նկատի առնելով, թեթեւ պատիժ մը եւ 50 ֆր. տուգանք սահմանեց, որոնք չպիտի գործադրուին, ըստ սովորութեան:

ՀԵԾԵԼԱՆՈՒՈՐԴՆԵՐՈՒ «ՎԵՑՕՐԵԱԿԸ»

Փարիզի «վեցօրեակ»ի մրցումները նոյն թափով կը շարունակուին Վէլօտրօմ տ'Իվէրի մէջ: Մինչեւ Ուրբաթ իրիկուն դասաւորման գլուխը կը գտնուէր Իտալացի Կուէռա տի Փաքօ, ունենալով 186 նշանակէտ:

Իսկ երէկ գիշերուան մրցումը աւելի հետաքրքրութիւն ստեղծեց, որովհետեւ միւս զոյգ հեծելանուորդները ամէն ջանք թափեցին, գոնէ հաւասարելու: Բայց իտալացի հեծելանուորդները շատ վարպետութեամբ կը մրցին:

Այրի Տիկին Ազնիւ Գազազեան, Օր. Հրանուշ եւ Արաքսի Գազազեաններ, Յակոբ Գազազեան (Պուլկարիա), Վաչեան, Միհրան, Հայկ Գազազեան (Թիֆլիս), Մանուկ, Մամիկոն, Մարիամ, Սրբուհի, Եղիսաբեթ Գազազեան (Գերմանիա), Գարեգին, Արշալոյս, Միհրդատ, Գրիգոր, Արտաւազդ (Ախալցխա), Այրի Տիկին Մանուկ Գազազեան (Վլատիկավկաս), Այրի Տիկին Եղիսաբեթ Գազազեան եւ զաւակունք (Նալչիկ), Տէր եւ Տիկին Թագուհի Պօղոսեան (Նիժնի-Նովկորոտ), Տէր եւ Տիկին Մարիամ Չիֆտալարեան եւ զաւակունք, Աստղիկ Սիրականեան, Ալիքսան Գազազեան եւ զաւակունք (Ախալցխա), Պ. Գէորգ Պօղոսեան (Փարիզ), Տէր եւ Տիկին Գարեգին Օտապաշեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Խորէն Օտապաշեան, Տէր եւ Տիկին Ներսէս Օտապաշեան եւ զաւակունք (Մեքսիկա), Հայկ եւ Սուրէն Օտապաշեան (Մեքսիկա), Փայլակ Օտապաշեան (Յունաստան), Վարդան, Արամ, Արշալոյս Բրուտեան (Մեքսիկա), Տէր եւ Տիկին Արամ Ղազարեան (Ամերիկա), Արտաշէս, Մամիկոն, Վարոս եւ քոյրերը Ենգոյեաններ (Թիֆլիս) սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի ամուսնոյն, հօր, եղբօր, մօրեղբօր, քեռայրին եւ ազգականին՝

ԳԷՈՐԳ ԳԱԶԱԶԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ այսօր, կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 2ին Hôpital St. Josephի մէջ, 1, rue Pierre Larousse, Փարիզ (14): Հանգուցեալին մարմինը պիտի ամփոփուի Thiersի գերեզմանատունը:

Այրի Տիկին Մանիա Փանոսեան, Տէր եւ Տիկին Վաչրամ Փանոսեան, Պ. Թորգոմ Փանոսեան, Պ. Խոսրով Փանոսեան, Տէր եւ Տիկին Կղեմէս Պալապանեան եւ ազգականները սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց հօրեղբօր եւ տաքրոջ՝

ԳԱՌՆԻԿ ՓԱՆՈՍԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ այսօր, կիրակի, առաւօտեան ժամը 11ին իրենց բնակարանին մէջ 4, rue Vautière. Joinville-le-Pont: Մարմինը պիտի փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՊԱՆԵՕ-ՔԱՇԱՆի «Յառաջդիմասիրաց» Միութիւնը իր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Խաչատուր Աղլաղանեանի, իրենց միամեայ աղջկան՝ ՎԵՐՈՆԻԿԻ կսկծալի մահուան առթիւ՝ Փոքրիկը աշակերտուհիներէն էր տեղւոյն հայկական դպրոցին եւ իր ուշիմութեամբ եւ աշխատասիրութեամբ շատ սիրուած էր:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e
Téléphone: Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՍՐԵՔՇԱԲԹԻ 20 ՄԱՐՏ
MARDI 20 Mars 1934

10 ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2449

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՄԵԾ ԿՈՐՈՒՍՏ ՄԸ ՀԱՅԿ. ԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏ ԹՈՐՈՍ ԹՈՐԱՄԱՆԵԱՆԻ ՄԱՀԸ

— oo —

Սրտի երկարատեւ հիւանդութենէ մը յետոյ մեռաւ ճարտարապետ Թորոս Թորամանեան, հայ ճարտարապետութեան պատմութեան մեծ մասնագէտը:

Մահը տեղի ունեցաւ մարտ 1ին, առտուան ժամը 4ին, Երեւանի մէջ:

Թորամանեան ծնած է 1864 մարտ 18ին, Շապին-Գարահիսար, հողագործ ընտանիքի մը մէջ: 1878ին, երբ դեռ պատանի էր Թորամանեան, կը մեռնին հայրն ու մայրը: Այսպէս կանուխ որբացած, Թորամանեան կը շարունակէ նախնական ուսումը իր ծննդավայրին մէջ: 1884ին, բարձրագոյն կրթութիւն ստանալու երազով, ազգականներու աջակցութեամբ, կը մեկնի Պոլիս: Կ'ուզէր ճարտարապետութիւն ուսանիլ, սակայն նիւթական անձուկ պայմաններու մէջ՝ չի կրնար մտնել բարձրագոյն վարժարան: Հիւսնի մը մօտ աշկերտութեան կը մտնէ, միաժամանակ գեղարուեստից վարժարանի քննութեանց կը պատրաստուի, որովհետեւ փոքր տարիքէն սկսեալ, մասնաւոր սէր մը ունէր նկարչութեան: 1888ին կը յաջողի մտնել Պոլսոյ գեղարուեստից վարժարանը, ուր կ'ուսանի հինգ տարի: Կ'աւարտէ եւ կը նուիրուի շինարարութեան: 1896ին կը մեկնի Պուլկարիա, ուր մինչեւ 1900 կ'աշխատի իբրեւ ճարտարապետ, եւ կը շինէ քանի մը մեծ շէնքեր: Աւելի կատարելագործելու համար իր կարողութիւնները, կը շրջի կարգ մը երկիրներ, կ'երթայ մինչեւ Եգիպտոս, ի վերջոյ կը հաստատուի Փարիզ, ուր կը հետեւի ճարտարապետութեան, ինչպէս նաեւ արուեստներու պատմութեան շուրջ տրուած դասախօսութիւններու: Միեւնոյն ժամանակ մատենադարաններու եւ թանգարաններու մէջ պրպտումներ կը կատարէ իր սիրած նիւթերուն մասին:

1903ին կ'անցնի Անդրկովկաս, Կ. Յ. Բասմաջեանի հետ կ'այցելէ Անի, կ'ուսումնասիրէ հայ հին ճարտարապետութեան կոթողները, եւ այնուհետեւ իր նախասիրած նիւթը կը դառնայ հայ պատմական ճարտարապետութեան ուսումնասիրութիւնը: 1904ին կը ծանօթանայ Ն. Մառի, որուն հետ կ'աշխատի մինչեւ 1912: Ստրչիկովսկի 1913ին Վիեննա կը հրաւիրէ Թորամանեանը, քանի մը դասախօսութիւններ տալու Վիեննայի համալսարանին կից արեւելեան ճարտարապետութիւններու ուսումնասիրութեան նուիրուած վարժարանին մէջ: Չորս ամսուան ընթացքին, արուեստներու եւ ճարտարապետութեան պատմութեան նուիրուած գիտնականներու առջեւ դասախօսութիւններ կու տայ Արեւելքի եւ մասնաւորապէս Հայաստանի պատմական ճարտարապետութեան մասին: Վիեննայի դպրոցը տրուած դասախօսութիւններէն գոհ կը մնայ եւ կը վարձատրէ Թորամանեանը՝ անոր տալով դպրոցին տարեկան մրցանակը: Այս մրցանակէն զատ, Վիեննայի դպրոցը կը պայմանաւորուի հրատարակութեան տալու Թորամանեանի բոլոր աշխատութիւնները: Քանի մը կարեւոր նիւթերու ուսումնասիրութեան համար, Թորամանեան կը վերադառնայ Կովկաս: Կը պայթի ընդհ. պատերազմը: Այլ եւս չի կրնար Վիեննա մեկնիլ: Վիեննայի համալսարանի փրոֆէսորը, Ստրչիկովսկի, քանի մը տարի յետոյ, Թորամանեանի աշխատութիւններուն վրայ հիմնուած, լոյս կ'ընծայէ, գերմաներէն, երկու ստուար հատոր, նուիրուած հայ ճարտարապետութեան:

Պատերազմէն ետքը 1920ին Հայաստանի խորհրդային կառավարութիւնը մասնաւոր թոշակ կը յատկացնէ Թորամանեանի, որպէսզի, կրթական գործավարութեան հովանաւորութեան տակ, շարունակէ իր պրպտումները: 1923ին կը մտնէ Հայաստանի Հնութիւններու Պահպանման Կոմիտէին մէջ, յետոյ վարիչ կը նշանակուի Հայաստանի Պետական Թանգարանի ճարտարապետական բաժնին, վերջապէս անդամ կ'ընտրուի Հայաստանի մշակոյթի պատմութեան Ինստիտուտի նախագահութեան: Անդամ էր նաեւ Հայաստանի ճարտարապետներու Միութեան:

Վերջին տարիներուն ձեռնարկեց մասնաւոր հատորներու մէջ ամփոփելու իր երկարամեայ (շուրջ 30 տարիներու) ուսումնասիրութեանց արդիւնքը: Ունի Զուարթնոց մենագրութիւնը, Հայ ճարտարապետութեան պատմութիւն հատոր աշխատութիւնը, Շինանիւթերը եւ շինարուեստը հայ ճարտարապետութեան մէջ գործը եւ ուրիշներ: Իր գլխաւոր գործը կը համարուի, սակայն, Նիւթեր հայ ճարտարապետութեան պատմութեան, որուն առաջին հատորը միայն լոյս տեսաւ:

×

Թորամանեանի մահուան առթիւ, մարտ 1ին կազմուեցաւ թաղման կառավարական յանձնախումբ մը հետեւեալ կազմով.— Ռ. Դաշտոյեան (նախագահ), Ն. Ստեփանեան, Կ. Մատինեան, ակադեմական Ա. Թամանեան, Յ. Զօրեան, Մ. Սարեան, Տ. Յակոբեան, Մ. Մազմանեան:

Կառավարական այս յանձնախումբը որոշեց.—

1.— Թաղումը կատարել պետական ծախքով:

2.— Թորամանեանի կնոջ՝ Վարսենիկի, եւ երկու զաւակներուն՝ Նազիկի եւ Գառնիկի յատկացնել 300 րուբլի ամսական կենսաթոշակ:

3.— Կրթական գործավարութեան յանձնել Թորամանեանի զաւակներուն կրթութեան հոգը:

4.— Հայաստանի Մշակոյթի Պատմութեան Ինստիտուտին յանձնարարել, որ հրատարակէ Թորամանեանի ուսումնասիրութիւններէն երկու հատոր:

5.— Կրթ. գործավարին թողուլ մասնաւոր յանձնախումբ մը կազմելու հոգը, որպէսզի հաւաքէ եւ արձանագրէ Թորամանեանի պատմա-ճարտարապետական բոլոր աշխատութիւնները:

6.— Բազմարուեստեան վարժարանին մէջ կառավարութեան հաշւոյն Թորամանեանի անունով 3 սանիր պահել:

×

Թորամանեանի մարմինին թաղումը կատարուեցաւ մարտ 4ին:

Այս մահը կատարեալ սուգի մը մատնեց Հայաստանի մտաւորականներն ու գիտնականները: Սիրուած էր բոլորէն, եւ իր աշխատութիւններով յարգանք կը ներշնչէր:

Արդարեւ մեծ է ճարտարապետ Թորամանեանի թողած գործը Հայաստանի հին մշակոյթի պատմութեան ուսումնասիրութեան տեսակէտով: Այնպէս որ ոչ միայն հայ գիտական շրջանակները, այլ եւ օտար համբաւաւոր մասնագէտներ մեծ գնահատութեամբ կը յիշատակեն Թորամանեանի անունը: Մասնաւորաբար ակադեմիկոս Կոնդակով, Սուլթանով, Պրիօբրաժինսկի, Մառ, Ստրչիկովսկի, յարգանքով կը խօսին իր մասին:

Հայաստանի կառավարութիւնը, գնահատելով Թորամանեանի կատարած գործը, 1933ին «վաստակաւոր գիտնական» տիտղոսը տուաւ իրեն:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻԻ ''ՀՆԳԱՄԵԱԿԻ,, ՃԱՌԸ

Ներքին եւ արտաքին քաղաքականութեան մասին

Զախողած կը նկատէ զինաթափութիւնը

ԴԷՊԻ ԱՍԻԱ ԵՒ ԴԷՊԻ ԱՓՐԻԿԷ...

Կիրակի օր Հռոմի մէջ տեղի ունեցաւ փաշական երկրորդ հնգամեայ ընդհ. ժողովը, որ կը ներկայացնէ պետութեան բոլոր օրկանները, ինչպէս եւ 400 երեսփոխաններ: (Ասոնք նշանակուած են փաշական գերագոյն խորհուրդին կողմէ եւ ընտրուած պիտի հռչակուին մարտ 25ին, ընտրական հին ձեւը ջնջուած ըլլալով): Հինգ հազար հոգի խռնուած էին Օփերային մէջ, լսելու համար Մուսոլինիի ճառը: «Առաջնորդ»ը այս առթիւ յայտարարեց թէ իր երրորդ հնգամեայ համագումարը տեղի պիտի ունենայ 1939ին, չորրորդը՝ 1944ին, հինգերորդը՝ 1949ին եւ այսպէս շարունակ: Յետոյ պարզեց փաշականութեան դիմագիծը եւ մինչեւ հիմա կատարուած հանրօգուտ շինութիւնները:

— «Կեսարներու եւ Պապերու Հռոմէն յետոյ, ահա փաշականութեան Հռոմը: 112 միլիոն ծախսուած է վերադարձնելու համար իր շքեղութիւնը: Փաշականութիւնը պիտի իրականացնէ բարոյականի եւ առողջապահութեան անհրաժեշտ պայմանները: Գիւղացիները առողջապահիկ տուներ պիտի ունենան: Այս միջոցին այդ տուներէն երեք միլիոնը մեկուսացուած են, 450,000ը անբնակելի են եւ պիտի քանդուին, 750,000 տուներ պիտի վերաշինուին: Ամէն Իտալացի իրաւունք ունի բնակարանի մը»:

Անդրադառնալով արտաքին քաղաքականութեան, Մուսոլինի բացատրեց թէ յարաբերութիւնները լաւ են բոլոր պետութեանց հետ: (Ֆրանսայի մասին դիտել տուաւ թէ 15 տարիէ ի վեր ծագած խնդիրներէն ոչ մէկը լուծում գտած է): Մասնաւորապէս ծանրացաւ Հունգարիոյ եւ Աւստրիոյ վրայ, որոնց հետ պայմանագիրներ կնքուեցան երկու օր առաջ: Ապա խօսեցաւ զինաթափութեան, Ազգերու Դաշնակցութեան եւ Իտալիոյ ձգտումներու մասին: Կ'արժէ ամփոփել ճառին այս մասը, որ մեծ ուշադրութիւն գրաւած է մասնաւորապէս Փարիզի եւ Պերլինի մէջ.

— «Գրեթէ բոլորն ալ կ'ընդունին Ազգերու Դաշնակցութեան բարենորոգման սկզբունքը: Բարենորոգումը կրնայ կատարուիլ միայն զինաթափութեան խորհրդաժողովին ելքէն յետոյ, որովհետեւ եթէ խորհրդաժողովը ձախողի, Ազգերու Դաշնակցութեան մահը արձանագրելու պէտք իսկ չպիտի մնայ: Մընաց որ, խորհրդաժողովը ձախողած է արդէն, գոնէ գլխաւոր նպատակներու տեսակէտէն: Զինեալ պետութիւնները զինաթափ չպիտի ըլլան. զինաթափ եղած պետութիւններն ալ իրենց կարգին աւելի կամ պակաս պաշտպանողական զէնքեր պիտի ունենան: Եթէ զինեալ պետութիւնները զինաթափ չըլլան, կը բռնաբարեն Վերսայլի դաշնագրին 5րդ յօդուածը և չենկրնար ընդդիմանալ 1932 դեկտեմբերին Գերմանիոյ տրուած հաւասարութեան իրաւունքին գործադրման: Ուրիշ ելք չկայ: Ուրիշ խնդիր, եթէ կ'ուզեն Գերմանիոյ վերազինումը արգիլել բռնի միջոցներով, պատերազմով... Կարելի չէ նկատի առնել այդ գաղափարը: Պէտք է Գերմանիոյ տալ վերջնական վերազինում, եւ իր պահանջած բանակը: Իտալական յուշագիրը միակ լուծումն է առանց որու Եւրոպան դէպի իր վերջալոյսը կ'երթայ: Ժամանակի նշան է Պելժիոյ վարչապետին ճառը (որ կը ճանչնար Գերմանիոյ վերազինման իրաւունքը): Իտալիան երկու տարիէ ի վեր կրճատած է իր զինուորական ելմտացոյցը, բայց չի կրնար աւելի առաջ երթալ, նկատի առնելով զինաթափութեան խորհրդաժողովին ջլատումը: Իտալիան ստիպուած է զօրանալ, ոչ թէ յարձակելու, այլ որ եւ է կացութեան դիմագրաւելու համար: Իտալիան աւելի շատ կղզի մըն է քան թերակղզի մը: Բաղդատելով ուրիշ եւրոպական երկիրներու հետ, ծովային ամէնէն ընդարձակ սահմանները ունի ան, — 8500 քիլոմէթր: Ամբողջ Իտալիան ծովուն վրայ է, 35 քաղաքներ, նոյնիսկ Հռոմը ծովուն վրայ կը գտնուին: Աշխարհագրութիւնն է որ կ'որոշէ ժողովուրդներու ճակատագիրը: Իտալացիները հողագործներ եւ նաւազներ են: Երկրին քաղաքական ապահովութիւնը սերտօրէն կապուած է ժողովուրդներու թիւին հետ որ կը նեղէ բոլոր ապիտակացեղ ժողովուրդները, որոնց կարգին եւ մերինը: Թիւը պայման է գերազանցութեան: Ամուրիներու վրայ հաստատուած տուրքը, մայրերու եւ մանուկներու օրը, երիտասարդութեան կրթութիւնը, մայրութեան եւ մանկութեան ազգային պաշտպանութիւնը,— այս բոլորը կապ ունին ժողովուրդի յաւելման քաղաքականութեան հետ: Այժմ 10, 20 եւ 30 տարեկան տուներու շրջանն է:

Իտալիոյ պատմական նպատակակէտներն են Ասիան եւ Ափրիկէն: Ընելիք շատ քիչ բան կայ կամ գրեթէ չկայ հիւսիսի մէջ, ոչինչ՝ արեւմուտքի մէջ: Արագ հաղորդակցութիւններ Իտալիան կը կապեն Ափրիկէի եւ Ասիոյ: Իտալիան հողային աշխարհակալութիւն կատարելու միտք չունի, թող իմանան անոնք որ մօտն են եւ անոնք որ հեռուն են: Մեր նպատակն է հոգեկան եւ բնական տարածում մը, փութացնելու համար Ափրիկէի եւ Ասիոյ հարստութեանց օգտագործումը, որպէսզի ծաւալին քաղաքակրթութեան բարիքները: Այժմ որ Միջերկրականը վերստացած է իր կարեւորութիւնը Արեւելքի եւ Արեւմուտքի հաղորդակցութեան մէջ, այդ իրաւունքը եւ պարտականութիւնը աւելի քան երբեք կը պարտադրուին Իտալիոյ: Կ'ուզենք, կը պահանջենք որ չտեսները, յափրացածները եւ պահպանողականները չխափանեն փաշական Իտալիոյ հոգեկան, տնտեսական եւ քաղաքական ծաւալումը: Բովանդակ ժողովուրդը համաձայն է այս մասին: Հակափաշականութիւնը մեռած է»:

Գերմանիոյ վերջին խօսքը զինաթափութեան մասին

Գերմանական կառավարութիւնը Պերլինի Ֆրանսական դեսպանին յանձնեց իր վերջին պատասխանը, որ իր վերջին խօսքը կը համարուի: Ծանուցագիրը յատկապէս կը յիշեցնէ թէ Գերմանիա երբեք չպիտի ընդունի ստորադասութեանց այն մակարդակը որ պարտադրուած է Վերսայլի դաշնագրով:

Այս առթիւ գերմանական թերթերը դիտել կու տան թէ եթէ Ֆրանսան բարեացակամութիւն չցուցնէ եւ զինաթափութեան ծրագիրը ձախողի, պատասխանատուութիւնը պիտի իյնայ Ֆրանսական կառավարութեան վրայ: Արդէն ծանուցագիրն ալ կ'ըսէ,— «Համաձայնութեան բոլոր պայմանները դրուած են եւ այժմ ամէն բան կախում ունի տրուելիք որոշումէն»: Գերմանական թերթ մը կը գրէ.— «Ֆրանսացիները չափազանց կը գտնեն Գերմանիոյ պահանջած 300,000 զինուորը, մինչդեռ իրենք վեց միլիոն մարզուած պահեստի ուժեր ունէին, 1919էն ի վեր: Մնաց որ, Գերմանիա պիտի գոհանար 200,000 զինուորով, եթէ Ֆրանսա ընդունած ըլլար իր ստորադասութիւնները կրճատել համաձայն Մաքտոնըլտի ծրագրին»:

ԵՐԿՈՒ ՆՈՐ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՄԲԱՍՏԱՆԵԱԼ ՊԱՇՏՕՆԱՏԱՐ ՄԸ ԿՏՐԵՑ ՎԻԶԸ ԵՒ ՄԵՌԱՒ

Երեք դղրդալից դէպքեր պատահեցան շաբաթ եւ կիրակի, իբրեւ հետեւանք Սթավիսքիի գայթակղութեանց քննութեան:

Ինչպէս գրած էինք, պաշտօնանկ եղած եւ դատի յանձնուած էր երկրագործական նախարարութեան բարձր պաշտօնատարներէն Պլանշար:

Շաբաթ առտու, մարզանքէ դարձող զինուորներ Ֆոնթէնպլոյի մարգաբանին մօտ գտան կիսամեռ մարդ մը, որուն կոկորդը կտրուած էր դանակով: Առաջին քննութեամբ կ'երեւար թէ բուսական տանն անտառին մէջ թափառելէ յետոյ, քնարեր դեղ մը խմած եւ դանակը կոկորդին մխած է, բայց չէ կրցած ամբողջական կտրել: Տիրող փոթորիկին հետեւանքով, հեռագրի ձող մը տապալած էր: Զինուորները քննութեան ձեռնարկեցին անտառին մէջ եւ յանկարծ հանդիպեցան վիրաւորին, այլապէս մեռած պիտի ըլլար: Գրպանին թուղթերը կը յայտնէին թէ Պլանշարն է: Երկտողով մը կը ծանուցանէր թէ անձնասպան պիտի ըլլայ: Երէկ մեռաւ, առանց հարցումներուն պատասխանելու:

Պլանշար ամբաստանուած է իբրեւ մեղսակից խարդախութեան եւ գողութեան, ստացած ըլլալով 100,000 ֆրանքի չէք մը, որուն վրայ նշանակուած էր երկրագործական նախարարին անունը:

Անձնասպանութեան երրորդ դէպքն է այս, գայթակղութեանց յայտնուելէն ի վեր:

Միեւնոյն օրը, ոստիկանութիւնը ձերբակալեց «Սէրքլ Հիփիք» կամ «Ֆրոյիք» կոչուած խաղարանին տնօրէնը, Լօժէն Թրիպու, որ 800,000 ֆրանք ստացած է Սթավիսքիէն, համաձայն չէքերու արմատներուն: Ամբաստանեալը կ'ըսէ թէ այդ վճարումը եղած է խաղի պարտքերուն համար:

Իսկ կիրակի օր իր բնակարանին մէջ ձերբակալուեցաւ նոյն հաստատութեան դեր-տնօրէնը, Անտուէն Սէրֆ, որ մէկ միլիոն ֆրանք ստացած է Սթավիսքիէն: Հարցաքննութեան ատեն չկրցաւ յստակ պատասխան տալ եւ փոխադրուեցաւ Սանթէի բանտը, ուր կը գտնուէր իր վարպետը:

Այս ձերբակալութեանց հետ մէկտեղ, ոստիկանութիւնը գրաւեց Թրիպուի երկու փառաւոր ինքնաշարժները, որովհետեւ աջակողմեան թերթերը կը պնդեն թէ այս մարդը գիտէ դատաւոր Փրէնսի սպանութեան գաղտնիքները: Պիտի ճշդուի թէ այս կառքերը ո՛ւր կը գտնուէին փետրուար 20ին, երբ Տիժոնի մէջ սպաննուեցաւ Փրէնս:

Հարցաքննուեցաւ նաեւ խաղարանին երրորդ տնօրէնը, Ֆէրնան Շմիտ, որ լայն գործառնութիւններ ունեցած է Սթավիսքիի քարտուղարին եւ գործակատարին հետ: Կ'ըսուի թէ Սթավիսքի փախչելէ առաջ այս հաստատութեան մէջ ի պահ դրած է իր թանկագին գոհարեղէնները: «Սէրքլ Հիփիք»ը ժամադրավայրն էր ամէն դասակարգի խաղամոլներու, միջնորդներու և շահագէտներու, եւ տէրը կը կոչուէր «ստորերկրեայ միլիոնատէր»: Անցեալ հինգշաբթի ազդ մը կը ծանուցանէր թէ խաղարանը առժամապէս փակուած է:

⁂ Կատարուած խուզարկութեանց հետեւանքով, 600 նոր չէքեր գտնուեցան, ինչպէս եւ մէկ միլիոն ֆրանք արժէքով հունգարական մուրհակներ, զորս Սթավիսքի գնած էր շատ աժան, հազիւ քանի մը միլիոն ֆրանքով եւ Սերժ Ալեքսանդր անունով:

⁂ Դատաւոր Փրէնսի սպանութեան մասին նոր հետքեր գտնուած ըլլալով, ժամէ ժամ ձերբակալութեանց կը սպասուի: Գաղտնի ոստիկաններ ղրկուած են Անկուլէմ քաղաքը, ստուգելու համար կարգ մը տեղեկութիւններ:

200 անուններ պիտի ձերբակալուէին?

ՇՌՆԴԱԼԻՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՓԵՏՐ. 6Ի ԴԷՊՔԻՆ ՔՆՆՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

Փետրուար 6ի դէպքին խորհրդարանական քննիչ յանձնաժողովը կը շարունակէ հարցաքննել բազմաթիւ վկաներ, մասնաւորապէս ստուգելու համար թէ դաւադրական ծրագիր մը գոյութիւն ունեցա՞ծ էր այդ օրերուն:

Շաբաթ օրուան հարցաքննութեան ընթացքին, Պ. Նիքօլ, «Տնտեսական փրկութեան կոմիտէին» քարտուղարը յայտարարեց թէ ներքին նախարար Պ. Ֆրօ ծրագիր մը կազմած էր, նոր իշխանութիւն մը հաստատելու եւ Ֆրանսան փրկելու համար: Ունէր նաեւ ցանկ մը՝ նախարարական թեկնածուներու: (Վըկան կը հաղորդէ անունները, որոնց մէջ կը գտնուին ծանօթ երեսփոխաններ եւ ծերակուտականներ): Նոր կառավարութիւնը պիտի բաղկանար տասը նախարարներէ: Վկան աւելցուց թէ ցանկին բնագիրը գրուած է Պ. Ֆրոյի ձեռքով եւ կը գտնուի իր քով: Ատեանը պահանջեց իրեն յանձնել այդ ցանկը:

Ուրիշ վկաներ ալ շահեկան պատմութիւններ պատմեցին որոնք աւելի կը կը թանձրացնեն գործին խորհրդաւորութիւնը:

Մինչ այս մինչ այն, «Կէնկուառ» շաբաթաթերթը շռնդալից պատմութիւն մը կը պատմէ, որուն համաձայն երկու հարիւր նշանաւոր դէմքեր, նախարար, երեսփոխան, ծերակուտական, զինուորական, հրապարակագիր եւն. պիտի ձերբակալուէին Տալատիէի կառավարութեան կողմէ, բայց վստահութիւն չկար ոստիկաններուն եւ զինուորներուն վրայ: Թերթը 200 կարեւոր կասկածելիներուն անունները ալ կը յիշէ,— Թառտիէօ, Էռիօ, Զօր. Վէկան, Մարաջախտ Լիօթէ, նախկին դեսպան Պէռանժէ, ծերակոյտին նախագահը, «Էօվր»ի, «Փառի-Սուառ»ի, «Էքօ տը Փառի»ի, «Լը Ժուռ»ի, «Ժուռնալ»ի, «Լիպէռթէ»ի, «Աքսիոն Ֆրանսէզ»ի տնօրէնները եւայլն, «Էքօ տը Փառի»ն ալ կը հաստատէ այս տեղեկութիւնը զոր կ'արտատպենք վերապահութեամբ:

Թուրք-խորհրդային համաձայնութիւն 8,000,000 տոլարի համար

ՔՍԱՆ ՏԱՐԻ ՊԱՅՄԱՆԱԺԱՄ

Թուրք թերթերը հրատարակեցին Խ. Միութեան կողմէ Թուրքիոյ յատկացուած 8,000,000 տոլարի վարկին վերաբերեալ համաձայնագիրը:

Համաձայն այս պայմանագրին, ռուս կառավարութիւնը զանազան տեսակ մեքենաներ պիտի տայ վարկով եւ պիտի ստանձնէ ծրագիրներու պատրաստութիւնը, մեքենաներու զետեղումը ու մասնագէտներու հայթայթումը եւ միւս բոլոր գիտական աշխատութիւններու գործակցութիւնը:

Այս 8 միլիոն տոլարը տոկոս չունի եւ 20 տարուան մէջ պիտի վճարուի: Թուրք եւ ռուս կառավարութիւնները մէյմէկ լիազօր ներկայացուցիչներ պիտի նշանակեն, որոնք բացուած վարկին ի հաշիւ տրուելիք մեքենաներու եւայլնի համար առանձին պայմանագրութիւններ պիտի կնքեն:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱՆԽՈՒՍԱՓԵԼԻՆ

Մեր փետրուար 20ի խմբագրականին մէջ կը գրէինք·

« Ստոյգ է, ինչպէս երկու անգամ երկուք, որ հակադաշնակցական պայքարը որքան աւելի սաստկանայ եւ որքան աւելի իրական եւ ճշմարտապէս բոլշեւիկեան կերպարանք առնէ, այնքան աւելի « Միացեալ »ը պիտի նօսրանայ ու քայքայուի :

« Մասնաւորաբար Ռամկավարութիւնը պայքարի վերջին հանգրուաններուն անպայման պէտք է պառակտուի » :

Պառակտումի տակ մենք կը հասկնայինք բուն ռամկավար շարքերու մեկուսացումը ռամկավար - բոլշեւիկներէն, որոնցմէ ոմանք բացայայտ գործակալներ են, իսկ միւսները՝ գործակալական թեկնածուներ :

Հակադաշնակցական պայքարի մէջ անկարող են բոլշեւիկները մինչեւ ծայրակէտը ռամկավարներու հետ ընթանալ· կայ կէտ մը, ուրկէ անդին անոնք պիտի բաժնուին իրարմէ եւ ճակատին իրարու դէմ· այս բաժանումի ատեն մաս մը ռամկավարներէն պիտի մնան բոլշեւիկներու հետ :

Ու նոյնը նաեւ ռամկավարներու նըկատմամբ : Անոնք եւս անկարող են հակադաշնակցական պայքարի մէջ մինչեւ ծայրը բոլշեւիկներու հետ ընթանալ, կայ կէտ մը, ուրկէ անդին անոնք պիտի բաժնուին իրարմէ եւ ճակատին իրարու դէմ, այս բաժանումի ատեն բոլշեւիկներէն ոչ ոք պիտի մնայ ռամկավարներուն :

Եւ բնական է թէ ինչու : Բոլշեւիզմի հակադաշնակցական պայքարի ճամբան աւելի լայն է եւ աւելի երկար, մինչ Ռամկավարութեանը՝ աւելի նեղ եւ աւելի կարճ :

Բոլշեւիզմը կը ձգտի գաղափարօրէն Դաշնակցութիւնը հիմնապէս խորտակել եւ ֆիզիքապէս զայն իսպառ բնաջնջել, մինչ Ռամկավարութիւնը կ'երազէ կուսակցաբար տիրակալել, յատկապէս գաղթաշխարհի մէջ, ուր քիչ մը ոսկի եւ քանի մը հատ ալ տըժգոյն աթոռներ կան :

Այս պայքարի առաջին մասը կարելի է մղել միացեալ ուժերով· սակայն զայն իր նեղ ու կարճ սահմաններուն մէջ սպառելէ ետքը՝ ինքնին — իբրեւ պայքարի կենդանի ազդակ — սպառած պիտի ըլլայ նաեւ Ռամկավարութիւնը՝ պայքարի շարունակութիւնը ձգելով միայն Բոլշեւիզմին եւ բոլշեւիկեան «ուղեկից»ներուն :

Բաժանման կէտին տակաւին իսկ չըհասած, սակայն վարանումներու հոտըն արդէն իսկ առած համայնավար «Բանուոր» (Նիւ Եորք) իր յունուար 17ի խմբագրականին մէջ կը գրէր·

« Զանգուածային առեղութեան ու գայրոյթի վիթխարի ալիքը թեթեւ փետուրի մը պէս կը քշէ ու կը տանի Ռամկավար - Ազատական ղեկավարութիւնը ··· » :

«Փետրուար»ը, զուր է ըսել, որ ճիգ կ'ընէ — զուր փորձ միանգամայն — « ալիք »ին վրայ մնալու :

Իր փետրուար 2ի խմբագրականին մէջ « Պայքար » կը գրէ·

— « Որքան ատեն որ նպատակի եւ գործունէութեան միութիւնը կը պահպանուի, որքան ատեն որ դատին պաշտպանութիւնը ստանձնող ժողովուրդը եւ անոր կողմէ խօսողները ու գրողները կը հետապնդեն ոգիին բուն պատասխանատուները եւ կը զգուշանան զուտ հատուածական բնոյթ ունեցող փրոփականտէ, արդէն ինքնին կը պահպանուի բողոքի ժողովներուն մէջ յայտնուած նպատակի միութիւնը » :

« Նպատակի միութեան » անունէն ռամկավար հետեւորդին կողմէ այս յորդորը ուղղուած է բոլշեւիկ առաջնորդին :

— « Բանուորական » կամ բոլշեւիկեան տարրեր, դժբախտաբար, կուսակցական վարկ ու շահ աւելցնելու մարմաջէն բռնուած, որ եւ է բանաւոր նկատառութիւն ցոյց չեն տար ժողովրդային անդորրութեան եւ հանդարտութեան պահպանումին համար : Իբրեւ մէկ հատուածը հայ ժողովուրդին, մենք ալ կը բաղձանք որ անոնք մասնակցին բողոքի ժողովներուն, բայց միշտ ի մտի ունենալով Դուրեանի դատը եւ անոր պաշտպանութիւնը՝ օրինական միջոցներով : Դաշնակցական ծայրայեղութեան դէմ, որ իր տիրապետութիւնը պարտադրելու համար կը դիմէ խռովարարութեան, չենք բաղձար տեսնել «բանուոր »ական խուժանավարութիւն » :

«Փետրուար»ը զինք խոցուած զգալով իր արժանապատուութեա՛ն մէջ, կ'ուզէ զուգահեռաբար փոքրիկ հաշիւ մըն ալ մաքրել «ալիք»ին հետ, ցոյց տալու համար, որ ինք բնաւ հերկէն դարձող եզան կոտոշին բազմած «ճանճ»ը չէ·

«Պարզ եւ տղայական յաւակնութիւն է «բանուոր»ական տարրերու այն պարծանքը թէ՝ իրե՛նք միայն կը պաշտպանեն Առաջնորդին դատը, մինչդեռ, առաւելապէս ազգային եւ եկեղեցական դատ մը ըլլալով, «բանուոր»ականները չեն կրնար անոր նըպաստել իրենց կուսակցական փրոփականտայով այնքան՝ որքան զայն կրնան պաշտպանել եկեղեցիի եւ ազգութեան հաւատացող մարմինները» :

Ու նախազգալով անշուշտ, որ ծաւալած պայքարներուն մէջ կան «ներկայ» եւ « ապագայ », այլ խօսքով՝ ընկալքներ թէ այսօրուան *եւ թէ* վաղուան *համար, « Պայքար » հեզօրէն կը գրէ·*

— « Իբրեւ «բանուոր»ական, իրաւունք ունին իրենց փրոփականտը ընելու, իր տեղին եւ ժամանակին, մինչդեռ *ներկան* և մեր առջև դրուած գործը՝ ոչ Հայաստանի շինարարութիւնն է ոչ բանուորա - գիւղացիական տեսակէտներու ջատագովութիւնը եւ ոչ ալ ազգայնական ժողովուրդին բոլշեւիկացումը, կամ հատուածականվարկ ու թերթի բաժանորդ աւելցնելու նկատումները, զորս « բանուոր »ականները աւելի կարեւոր կը սեպեն, քան հայ եկեղեցականի մը անազորոյն սպանութեան պատասխանատուներուն պատժուիլը » :

Այս « սկզբունքային » բանավէճէն վերջ, « փետուր »ը կարգ մը տեղեկութիւններ կուտայ « ճակատ »ի ընդհանուր կացութեան մասին·

— « Այսպիսի հատուածական շահեր յառաջացնելով « բանուոր »ականներ ընդհակառակը կը տկարացնեն Դուրեանի դատը եւ կը խանգարեն այն համերաշխ գործակցութիւնը, որ առաջին վայրկեանէն ստեղծուեցաւ ժողովուրդին եւ բոլոր կազմակերպուած հոսանքներուն միահամուռ եւ միակամ շարժումովը ընդդէմ եկեղեցիի եւ հայրենիքի թշնամիներուն : Իրենք իրենց ճակատներ ստեղծող « բանուոր »ականները չեն իսկ գիտակցիր որ, ժողովրդային ընդդիմութեամբ կազմուած հսկայ եւ հզօր շարժումը կը խանգարեն եւ մեր ազգային կեանքի շփոթութիւնը կ'աւելցնեն » :

Ու քիչ մը եւս բանալով իր խօսքին չակերտները, « Պայքար » կը գրէ·

— « Մենք չենք ճանչնար որ եւ է հեղինակաւոր մարմին բացի «Արքեպիսկոպոս Դուրեան Ցանձնախումբ»էն : Գաղութին խռովութիւնը աւելցնելու միայն կը ծառայեն այնպիսի ինքնակոչ կազմակերպութիւններ, որոնք «Խորհ· Հայաստանի Բարեկամ Հակադաշնակցական Ժողովրդական Ցանձնախումբ » անունին տակ ժողովուրդին կոչեր կ'ուղղեն եւ Դաշնակցութեան դէմ պայքարը « կազմակերպելու եւ ղեկավարելու » յաւակնութիւններով կը ներկայանան, առանց ժողովուրդէն ընտրուած ըլլալու (իրենք··· «ընտրուած» են··· (Ցու·») առանց ներկայացնելու ամերիկահայութիւնը (իրենք··· «կը ներկայացնեն» եղեր— «Ց·») :

— «Թող գիտնան այս «բանուորական» փրոփականտիստները, որ այսպիսի Ցանձնախումբերու կողմէ մըղուած պայքարը կրնայ աւելի խորացնել հայ կեանքի մէջ բացուած խրամատը : Դաշնակցութիւնն իր խռովարարութեամբ բացաւ այս խրամատը, թող բոլշեւիկները զայն ուրիշ ծայրայեղութիւններով չլայնցնեն : Գաղութը հանգստութեան պէտք ունի » :

Ուրեմն, կը հասկնայ եղե՛ր···

Իսկ որ գլխաւորն է, կ'ուզէ՛ եղեր որ գաղութը խաղաղի···

Միւսն ալ, պատուելիական օրգանը, « Հ· Կոչնակ », որ սպառազէն վիճակի մէջ « ռազմաճակատ » իջաւ « ազգ »ին վտանգուած իրաւունքները պաշտպանելու, իր Փետրուար 10ի խմբագրականին մէջ կը գրէ·

« Հօկեան եւ բանուորական ցոյցերը, օրինակի համար, կրնան նոյնիսկ զօրացնել այն ամբաստանութիւնը թէ բոլշեւիկ գործիչներ կը խանգարեն հայ եկեղեցւոյ խաղաղութիւնը(*օ՛ զու անմեղունակն իմ աղաւնի՛··· «Ց·»·*) եւ թէ բոլշեւիկ գործակատար մըն էր նահատակեալ Ղեւոնդ արքեպիսկոպոս···» :

Ո՛չ, բոլշեւի՛կն է գործակատարը Դուրեանի եւ ոչ Դուրեանը՝ բոլշեւիկի· (հա՞ւն է հաւկիթէն թէ հաւկիթը հաւէն···) :

Այս « թիւրիմացութեանց » տեղի չտալու համար, « Կոչնակ » պատուելիի յատուկ հեզութեամբ կը խրատէ·

— « Ամէն մէկ կազմակերպութիւն իր սեփական դաշտին մէջ կրնայ շարունակել իր աշխատանքը, բայց ուր որ հարցը կը վերաբերի օրուան դատին՝ հոն անջատ փրոփականտը տեղ չունի, հոն պէտք է գործել համերաշխաբար : « Հակադաշնակցական Միացեալ Ճակատ »ի անունով սարքուած առանձին ժողովները բան չեն աւելցներ Սուգի եւ Բողոքի ժողովներուն վրայ, որ կը գումարուին Առաջնորդարանի ծրագրին համեմատ » :

Զուր է բացատրել, որ այս բոլոր խրատներուն հանդէպ Ջեկան հեզնանք ունի միայն :

Հօտը կը խորհի թէ հովիւն է որ չի գիտեր թէ ուր կ'երթայ՝ ճամբան կորսնցուցած ըլլալով, մինչ հովիւը՝ մշտարթուն Ջեկան՝ գիտէ թէ ուր կը տանի իր հօտը՝ որ ճամբայ իսկ չունի կորսնցնելու համար :

« Բանուոր », ի տես այս վարանումներուն, իր յունուար 17ի խմբագրականին մէջ իրաւամբ կը նկատէր·

— «Այս մարդիկ վերջին նիգերը կը թափեն ալիքին վրայ պահելու ինքզինքին, բայց այդ ճիգերով իսկ կը մերկացնեն ինքզինքնին, հրապարակ կը բերեն իրենց թուլութիւնն ու անկայունութիւնը » :

Ոսկի՛ բառեր,— *պիտի ըսէր մեր ժողովուրդը :*

Եւ իրապէս « ոսկի » :

« Միացեալ »ը իր ամբողջական կազմով անկարող է «ալիք»ին վրայ մնալ, որովհետեւ իր անջատ մասերով հիմնապէս տարբեր ծրագիրներ ունի եւ տարբեր նպատակներ :

Եւ ճիշդ այս պատճառով «Միացեալ»ը անկարող է աւելի երկար եւ աւելի պատուաւոր կեանք ունենալ, քան որ ունեցաւ իր նախատիպն ու մանրանկարը, ամէն կարգի լրբութեանց եւ սրիկայութիւններու մարմնացումը հանդիսացող Եգիպտոսի անպատուեւ « Պլոք »ը, որմէ զարշանքով բաժնուեցան զինք ցնկնող ոյժերը :

«Ազգ»ը հազիւ ամիս մը համերաշխ կեանք ունեցաւ Հիւս· Ամերիկայի մէջ, եւ արդէն պառակտումը ծայր տուած է իր շարքերուն մէջ :

Այս պառակտումը հիւանդագին, ճիշդ պլոքճիական կերպարանք պիտի առնէ, երբ մանաւանդ աւարի — հանգանակուած գումարներու — բաշխումին ձեռնարկուի :

« Եթէ ստուերները կախում չունենային առարկաներու մեծութենէն, այլ անկախաբար իրենց քմահաճ հասակն ունենային, այն ատեն մեր մոլորակին վրայ լոյս կէտ մը պիտի չըմնար »,— կը խրատէր իմաստուն Պրուտկովը :

« Միացեալ »ին ստուերը, անոր արտացոլանքը կեանքի մէջ, իր գործքերով եւ բարոյականով, նոյնպէս անկարող է տարբեր բան ըլլալ, քան է ինքը « Միացեալ »ը :

Ու ճիշդ այդ պատճառով ալ նաեւ այս վիժուկը անկարող է այլ ճակատագիր ունենալ, քան ունեցան բոլոր « Պլոք »ները, « Դաշտերդոհպաշկեդկոմ »ները, « Ա· Նիկոլ »ներն ու «Սըրտաբեկ »ները :

(ՑՈՒՍԱԲԵՐ)

ՄԱՆՐԱՎԷՊ

Երբ Հէնրիկ Դ· մանեակի չքանշանը կը նուիրէր Լա Վիքիւվիլին, այս վերջինը ծունր դնելով արտասանեց աւանդական խօսքը·

— Տէ՛ր, արժանի չեմ :

— Գիտե՛մ, գիտեմ, պատասխանեց թագաւորը, բայց չա՛տ խնդրեց Թոռս որ այս մանեակը շնորհեմ ձեզի :

×

Տ'Օպինեի կը պակէր Հէնրիկ Դ·ի մանեակը : Գիշեր մը շշնչաց Լաֆորսին որ մահճընկերն էր·

— Մեր տէրը աշխարհի ամենաժլատ մահկանացուն է :

Լաֆորս, որ կը մրափէր, հարցուց թէ ի՞նչ կ'ըսէ·

— Խո՛ւլ, զուն ալ, կը բացագանչէ Հէնրիկ Դ·, որ քնացած կը կարծուէր. կ'ըսէ թէ ամենաժլատ մարդն եմ աշխարհիս վրայ :

— Քնացի՛ր, Վեհափառ, կը յարէ Տ'Օպինեի, դեռ շատ բաներ ունինք ըսելիք :

ԾԻԾԱՂ
ԳԻՂԻՍ ԳԱՐՆԱՆԱՄՈՒՏԸ

»»»·«««

Տիկ· ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴԻՆ

Իւրաքանչիւր տարի, երբ ձմրան ցուրտ ու մառախլապատ օրերը կ'անհետին, երբ գարնան արեւարոյր, անուշ օրերը երկար բացակայութենէ մը յետոյ յաղթական մուտք կը գործեն մեր աշխարհը, երբ մրսկան մարմինս ծաղիկէն բոյր՝ ու արեւէն ջերմիկ շող մը կ'առնէ, հոգիս կը լեցուի անանուն բերկրանքով մը :

Բերկրանքը՝ հին յիշողութիւններու, կիսատ մնացած երազներու, փլատակներու տակ թաղուած ոսկի հէքեաթներու ··· Սա դիմացէն հօսող գետը, սարալանջին կուշտին փռուած պարտէզները, ճամբաներու վրայ կարգ - կարգ ծառերն ու ծաղիկները, անդին, ձորամէջէն դարվար, հարթ տարածութեան վրայ երկարած ակօս-ակօս ցանքերը եւ պատրաստ զինուորի կարգի կեցած այգիները հին օրերու փարթամ յիշողութիւններ կ'արթնցնեն հոգիիս խորը : Ջուարթ, անհունօրէն գեղեցիկ եւ լազուարթ օրերու պատկերները կը գծուին երեւակայութեանս առջեւ···

Ու ես, յաւէտ կարօտ անցած օրերու բարի, մեյանուշ քաղցրութիւններուն՝ գրի կ'առնեմ զանոնք իբրեւ կախարդական հէքեաթը մեր «կորուսեալ դըրախտ»ին···

Տօնն ու խրախճանքը սկսած էին երէկ իրիկուն : Թոնիրները գիշերը մինչեւ լոյս վառեցան, հարսները ու պըրունքի հասած աղջիկները շուրջպար դարձան, երիտասարդները, «կիւլաշ» բռնեցին ու ծերերը աղօթք եւ օրհնութիւն բաժնեցին բոլոր գիւղացիներուն :

Երէկ գիշեր, «տաւուլն ու զուռնա»ն ընաւ չլռեցին, եւ «լօրդէն» ու «կովանտ»ը ջուրի նման քրտինք հոսեցուցին պարողներու ճակատին : Սիրակարօտ այծեամները անգամ մըն ալ առիթէն օգտուելով, զաղտնի, հեշտանքով լի ակնարկներ փոխանակեցին : Սպասումի ձանձրոյթէն յոգնած հոգիները նոր կաղզոյր ստացան, եւ բախտագուշակ պառաւ Նանօն, ըսաւ թէ «Այս տարի, բոլորին ալ մուրազը պիտի կատարուէր» : Գարնան առաջին օրն էր, 22 մարտ :

Կէսօրէն առաջ, գիւղին ընդարձակ կալերուն վրայ, տօնավաճառ տեղի ունեցաւ : Առաւօտուն արեւածագին հետ, բոլոր դռները լայն բացուեցան, եւ մարդ ու կենդանի կալերուն վրայ թափեցան : Պարտէզներէն մինչեւ գիւղին պատերուն տակ փռուած էր մարդախառն նախիրը, կենդանիներ, ամէն գոյնէ եւ սեռէ, խաղեր, կանչեր, բառաչներ ամէն ձեւի ու տեսակի :Ոմանք իրար կը հոտուըտան, ուրիշները կալերուն մէկ ծայրէն միւսը «Զրո» կը խաղան : Ոմանք, իրար կը հրմշտկեն, ուրիշ տեղ մը կոտոշ կոտոշի մենամարտի բռնուած են :

Զարաճճի այծերը, հակառակ ծանր արդելքներու, ճարպիկ ոստումներով պարտէզներու ցանկապատէն ներս մըտան եւ իրարու հետ «աչք - խփուկ» խաղացին : Գոմէշները, կարմրած աչքերով աղբիւրին ու առուին մէջը մըտան եւ սուր կոտոշներով աւազանին «պանտ»ը քանդեցին : Ճնճղուկը, երկար ատեն ձմրան ցուրտին մէկ ոտքի վրայ կենալէն յոգնած՝ այսօր ցուիքէ ցուիք, տանիքէ տանիք կ'ոստոստէր ճվճվան երգը երգելով : Երիտասարդներ, պատանիներ, զարմանազան «Նաւասարդ»եան խաղերու սկսան յետոյ, յաղթողն ու պարտեալը հարազատ եղբայրներու խանդաղատանքով մըէ-բար ողջագուրեցին :

Ծերերը, Աննայենց դրան առջեւ, հասակի կարգով շարուած, անուշ ժպիտով մը դիտեցին այս ամէնը ու աղօթքի մրմունջներով բարեմաղթութիւններ ըրին բոլորին համար :

Գարունն էր եկեր, արեւ էր բերեր, երգ ու բարիք, խինդ ու ծիծաղ էր բերեր : Գիւղը վաղուընէ սկսեալ պիտի լքէր տունը, դաշտ պիտի երթար, «էգի» ու «պաղչայ» պիտի երթար :

Երիտասարդները, մեծ դժուարութեամբ, անասունները իրարմէ բաժնեցին եւ տուն քշեցին : Է՜հ, ալ բաւական էր, արդէն արեւը մարմանդին կը մօտենար : Արեւը մարելէն առաջ, գիւղը տանիքները պիտի բարձրանար «գարնան կարապետ»ը դիմաւորելու համար : Պարտէզի մարդերուն մէջ մէկ քանի փոքրիկ թռչնիկներ կ'երեւային, բայց գիւղին «գարնան կարապետ»ին առոնք չէին : «Գարնան կարապետ»ին տեսքը, փայլը ուրիշ էր : Ան պիտի գար շատ բարձրէն, լայն թեւերը թափ տալէն, ու երանի ,էր այն տունին որուն արտին մէջ, պարտէզին ծառերուն վրայ, կամ այգիին մէջ կանգ պիտի առնէր ան : Երանի էր անոր վասնզի, այդ տարին տանը անդրանիկները պիտի բախտաւորուէին, աւելի, չոռն ու չարը պիտի անհետանային :

Արագիլն էր գիւղին «գարնան կարապետ»ը :

Այժմ, գիւղը մեծով ու փոքրիկով տանիքներուն վրայ շարուած՝ կը դիտէին հորիզոնը ուրկից պիտի յայտնուէր պատգամաբերը :

— Որ էսօր չզան, էս գեղը կը փլի, կ'ըսէ Սիմարարը, շուրջիններուն :

— Հա՛, որ էսօր չզան գէշ նշան է, վրայ կը բերէ Դաւիթ արարը :

Սպասումը երկար չի տեւեր : Հեռո՜ւն հորիզոնին վրայ կ'երեւէր «կէտ»ը, որ, լայննալով, մեծնալով կը դառնայ գիւղին երազը : Արագիլն էր արդարեւ, գիւղացիներու սպասած արագիլը : Ան հետախուզող սաւառնակի մը պէս, բարձրէն կուգայ, պըտոյտ մը կը կատարէ գիւղին ու պարտէզներուն վրայ, ապա կ'անհետանայ : Եւ ահա, քիչ վերջ հորիզոնին վրայ կը յայտնուի արագիլներու երամը : «Եկա՜ն, եկա՜ն ···» կը բացագանչէ գիւղը բարձր աղաղակներով···

Արագիլները կը մօտենան, կը հասնին գիւղ, շրջան մը կ'ընեն տանիքներու վրայ, ապա իրարմէ կը բաժնուին կը ցրուին շրջագիծ մը կը կազմեն երկնակամարին վրայ, յետոյ նորէն կը միանան ,ու շուրջանակի պտոյտ մը գործելով կ'իջնեն վար :

«Մեր արտը, մեր ծառը, ձեր արտը, ձեր ծառը» : Խառն ի խուռն բացագանչութիւնները ժխոր կը ստեղծէին տանիքներուն վրայ, որոնց արձագանգը կը կրկնուէր հանդիպակաց պարտէզներուն մէջ :

Եւ «բախտաբեր» արագիլները կ'իջնեն Խուլիկանց ծառերուն վրայ : «Աչքերնիդ լոյս, աչքերնիդ լոյս» կը բըռնմաղթեն գիւղացիները Խուլիկանց տնեցիներուն : «Լուսով կենաք», կը պատասխանեն անոնք ժպտալով :

Արդարեւ, գիւղին մէջ Խուլիկանց տունը իր առանձին պատմութիւնը ունի : Հակառակ նահապետական օրէնքներու խստութեան եւ զգացում-

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ՅՈՒՇԵՐ ՏԷՐ ԶՕՐԻ ՍՊԱՆԴԱՆՈՑԷՆ

Մարդը հեռացաւ, վստահեցնելով թէ հօս հանգիստ պիտի ըլլամ, թէ «էրմէն»ները ամբողջովին պիտի ջարդեն, թէ քոյրս ալ մօտս պիտի բերէ, միայն թէ չի ճանչնար : Հիմա ես երկու սուրի մէջ մնացած էի : Քիչ յետոյ երբ ամուսինը հեռացաւ, վրանին դիմացը զառուող պարտէզը հորթ մը մտաւ :կինը ինծի զաւազան մը տալով պատուիրեց որ երթամ դուրս քըշեմ հորթը : Իսկ եւ իսկ առիթը ներկայացած էր : Անմիջապէս վազեցի եւ հորթը հայկական վրաններուն ուղղութեամբ քշեցի : Երբ տեսայ որ կինը ուշադրութիւն չըներ, վազն ի վազ հասայ վրանները : Այսպէս, անել վիճակէս ազատեցայ եւ դարձայ քրոջս մօտ որ հակառակ դրացիներուն մըխիթարական խօսքերուն՝ գիս կորսըւած նկատելով անդադար կուլար :

Վերջապէս յաջորդ օրը կէսօրէ վերջ հասանք Շէտտատիէ, ուր արդէն ջուրին միւս եզերքը հայկական վրաններ ը երեւցան : Մենք ստիպուած էինք նաւակով անցնիլ միւս եզերքը : Ցուսահատութիւնը գիս պատեց, երբ տեսայ այն խիստ խուզարկութիւնը որուն կ'ենթարկուէր իւրաքանչիւրը նաւ մտնելէ առաջ : Նորէն քրոջս արցունքներն են որ կը յորդէին աւելի քան իմինը, նաւակը միւս կողմէն հեծեալ զինուոր կը փոխադրէր եւ մեր կողմէն ալ գաղթականները : Ես չէի աճապարեր, սպասելով յարմար առիթի մը : Երբ չորրորդ անգամ ըլլալով նաւակը մէջի ջորիները կը հանէր ջորիին մէկը սահելով գետը ինկաւ : Բոլորը սկսան անով զբաղիլ, ես անմիջապէս նաւակը ցատկեցի եւ ուղղուեցայ յետսակողմը (որ աւելի խոր է) : Հոն գտայ Նաւավարին մէշլահը *(երկայն* ապա *վերարկու) ծածկուեցայ, յետոյ առաջին եկողը* մէշլահին *վրայ նստաւ, մէկէն ի մէկ եկլելու փորձ մը ընելով : Ըսի ,— Մայրիկ, ի սէր Աստուծոյ ,մի շարժիր ,ես ալ մայրակորոյս աղջիկներէն մէկն եմ, որ ստիպուած եմ պահուիլ :*

Հասանք միւս ափը : Քոյրս որ ինձմէ առաջ անցեր էր, կնոջ մը հետ փաթթուած կ'արտասուէր, իսկ ես զարմանքով կը դիտէի, չճանչնալով կինը : Քոյրս ըսաւ·

— Հայկուհին է, Հայկուհին, եղբայր, ինքն է որ առաջին անգամ գիս ճանչցաւ :

Հայկուհի՛, Հայկուհի՛ն, որ յետագային կեանքը արհամարհեց ի գին պատուաւոր մահի, Հայկուհի Մոմճեան (ծնեալ Վարդեան Հ· Ցակոբ) քեռիիս աղջիկն էր, որ կուգար Բասիլայնի եւ Հասինճէի ճամբով, ինչպէս հօն գտնուողներուն ամբողջը : Շէտտատիէն այն օրերուն եղած էր Մնացորդացի *հաւաքատեղի - կեդրոնը : Մէկ երկու ամիսներէ ի վեր առաջին անգամ ըլլալով ի տես Հայկուհիի կը վերյիշեմ Մարաշը՝ ծննդավայրս, եւ վայրկեան մը կ'անդրադառնամ մանկութեան օրերուս մըկըրտող յիշատակներուն, եւ այն կիրակի եւ տօն օրերու մեր անցուցած կեանքին, երբ ծոմբերան եկեղեցիէն մինչեւ վերջը սպասելէն յետոյ, պատարագի սեղանին վրայ օրհնուած «մաս»էն երկիւղածութեամբ համբուրելով կ'առնէինք հաւատալով թէ մեր բոլոր պարտականութիւնները կատարած կ'ըլլանք հանդէպ Աստուծոյ, զոր ածականներու «հազարումէկ» թեւերուն տակ ծերացած եւ ծանրաբեռնըւած ձեւով ցոյց կուտային մեզի կրօնի դասագիրքերու մէջ···*

Շնորհիւ անհաշիւ եւ անվերջ աւարներու, Արաբները արդիական հագուստներ կը կրէին տարօրինակ խառնուրդով : Այսպէս երբեմն շուրջառներ կը տեսնուէին իբրեւ ձիերու համետին ծածկոց, երբեմն կնոջ մետաքսեայ շրջազգեստները այրեր կը հագնէին, եւ արծաթ կամ ոսկի խաչերը ձիերուն կամ կովերու ճակատին կը կախէին իբրեւ զարդ :

Կը սահէին ամիսները իրարու ետեւէ, բերելով ցուրտ եւ սով : Զէյչննե-րը կ'ըսէին թէ այլ եւս ջարդ չկայ, միայն թէ կը սպասէին որ Բասիլայնի մէջ մեզի համար բնակարան պատրաստուի, եւն· : Հագուստ ըլլալով երկայն գիշերանոց մը ունէի, որ ամբողջովին գզգզուած էր եւ շրջազգեստ մըն ալ քոյրս :Վերարկու մըն ալ նէինք : Գողերու խումբ մը կազմեր նէինք : Գողերու խումբ մը կազմեր էինք 10—15 տարեկան յանդուգն մանչ եւ աղջիկներէ բաղկացած ,բայց քոյրս շատ երկչոտ ըլլալով, մեր կազմակերպութենէն դուրս կը մնար : Ցերեկուընէ կը լրտեսէինք թէ որո՞նք հաց կ'եփեն, մութը կոխելէն վերջ կողոպտելու որոշումով : Մեր ձեռքէն խուսափում չկար : Երբ կ'երթային Զէյչէններու մօտ բողոքելու — «Ձեր աղքատներն են, կերակրեցէք» պատասխանը կը ստանային :

Օր մը ցերեկով տեսանք թէ երկու կիներ հաց կ'եփեն, մէկը կ'եփէ միւսն ալ երկայն ճոկանով մը կը պաշտպանէ հացը : Փորձեցինք քանի մը անգամ - ներ խլել՝ բայց փոխանակ հացի՝ հարուածը խլեցինք : Վազելով մեր աւարը հինգ վայրկեան հեռու, հին դարերէ մնացած աւերակ ջաղացք մը կը տանէինք : Ցերեկ ժամանակ իսկ մութ էր հոն եւ անոր ծակն ու ծուկը միայն մեր կազմակերպութեան ծանօթ էր : Գիշերանց մտանք վերջին վերջինեալ կիներուն վրանը, բայց չկրցանք գտնել հացին տեղը : Երկրորդ օրը կանուխէն ես հեռուէն կը լրտեսէի թէ ո՞ւր պահած են : Իրենց խշտեակին տակը պահած էին հացերը : Այն գիշեր ութ հոգի գացինք, յանկարծակի մէկ ծայրէն միւսը դարձնելով խշտեակը, հացերը հաւաքեցինք եւ փախանք, այլապէս անօթի պիտի մեռնէինք :

Գետին միւս ափին վրայ կատարեալ հակապատկեր մը կը տիրէր : Զէյչէններ մազէ վրանները զարկած էին եւ մինչեւ լոյս երաժշտութիւն կը տիրէր : Խորտիկներուն հոտը ամբողջ տարածութիւնը կը բռնէր : Հայ աղջիկները մուրով, հողով իրենք զիրենք կը տգեղցնէին, որպէսզի հրէշներուն ուշադրութիւնը չգրաւէին : Բայց, աւա՜ղ ,օրական հինգ վեց հոգի կը տարուէին միւս կողմը ···Ոմանք անվերադարձ··· : Ալպիսթանցի ընկեր մը ունէի, օր մը որոշեցինք ձիով միւս ափը երթալ եւ գոնէ նետուած փորոտիք ոսկոր բերենք, թէ ուտելու եւ թէ ծծելու համար : Շատ պատահեր է որ ոսկորը այրենք եւ ածուխը կրծենք :

ՄԱՄՈՒԷԼ ՍԱՀԱԿ

(Շար·)

(5) ԾԱՆ.— Արաբները ջուրին մէկ եզերքէն միւսը անցընելու համար յատուկ մեթոտ մը ունին, գետին երկու եզերքները ամրացուած հաստ պարան մը կայ, որուն բարձրութիւնը կը համապատասխանէ նաւավարին հասակին : Այս վերջինը պարանէն բռնած քաշելով կը հասնի միւս ափը, ճիշդ մեկնակէտին դիմաց :

նքրու կաշկանդումին, Խուտիկանց երիտասարդ տղան Աւագը առանձին բացառութիւն մը կը կազմէ:

Ան, տարիներէ ի վեր սիրտ բացած էր համագիւղացի աղջնակի մը,— Սանդուխտին— եւ գիւղին համար գաղտնիք չէր այս: Ան, նոյն իսկ դըրած է երգ մը գիւղացիներու համկըցած լեզուով եւ երգը դարձած էր գիւղին սեփականութիւնը:

Աւագը գիւղին ծաղիկն էր, սոխակն էր, եւ գիւղացիները ուրախ էին որ սոխակը իր վարդը գիւղէն ընտրած էր: Նոյն իսկ, Սանդուխտին ծնողքը որ եւ է ժամանակ խնդիր չհանեցին այդ մասին: Աւագը սիրուած տղայ էր, եւ վայրի գեղեցկութեամբ օժտուած Սանդուխտը արժանի էր Աւագին: Գիւղը, անօրինակ ներողամտութեամբ մը հաշտուած էր այս իրողութեան:

Էս դէմի սարը մուշ ը,
Կատարը միշտ մշուշ ը,
Շուն Սանդուխտին սավտայէն
Աւագին սիրտը փուշ ը···
Խուտիկանց տունը սարայ,
Էաչ պաղչայ փարա՛յ,
Սանդուխտին սիրոյն համար,
Աւագին սիրտը խարա՛···
Գարունը բացուէր դուրսը,
Տալ - տալ ցցուէր Արուսը,
Աւագին տեսքին կարօտ
Սանդուխտին աչքը դուրսը···
Դէ՛հ, հանեցէք, հանեցէ՛ք,
Տէրտրանց տունէն հանեցէ՛ք,
Անձայնենց դռնէն անցուցէ՛ք,
Խուտիկանց տունը մտցուցէ՛ք···

... Այդ տարին գիւղիս վերջին «զարնանամուտ»ը եղաւ··· Աւագին սէրը, անմուրազ, անատաղաստ մը - նաց··· Աւագը, երամէն ետ մնացող արագիլին պէս կափկափեց ու անոր կափկափը չըթներուն վրայ սառեցաւ: Քանի՛, քանի Աւագներ սիրոյ կարօտովը աոչորուն կրակ ճամբաներու վրայ ձիւնակոյտի պէս հալեցան ու չքացան···

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԱ

կուսակցական եւ յարանուանական սին վէճերէ:

Շրջելով Պեքաաի միւս գիւղերը, տեսանք հատ ու կտոր հայ բեկորներ, զոհ թուրք բարբարոսութեան, եւ ինկած Լիբանանի այդ անշուք եւ ամայի շրջանը···

Թղթակից

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Կեանքը Վիէնի մէջ

oooo

ՎԻԷՆ (Յառաջ).— Վիէնը Իզէր նահանգին երկրորդ գիւղաքաղաքն է 25-30 հազար բնակչութեամբ: Ունի 100էն աւելի մանր թէ խոշոր գործարաններ, մեծ մասը կերպասի եւ հիւսուածեղէնի:

Այս գործարանները անցեալ տարի բաւական թոյլ էին, նոյն իսկ գործաւոր կ'արձակէին, բայց այս տարի լաւ են: Գործաւորները կ'աշխատին լրիւ ժամով: Բոլորովին անգործներ գրեթէ չունինք: Եթէ չհաշուենք անկանոն թուղթ ունեցողները եւ քանի մը տաք գլուխ երիտասարդներ, որոնք պզտիկ պատճառով մը կը ձգեն իրենց գործը եւ կը սկսին թափառիլ փողոցները··· Այս ամսուան սկիզբը Պ. Փէլէի կօշիկի գործը յանկարծ թուլցաւ, ինչ որ տեսնուած չէր այս քանի մը տարուան տնտեսական տագնապի օրերուն: Տասը օրէ ի վեր գործաւորները պակաս ժամով կ'աշխատին. բայց բոլորն ալ կը յուսան թէ երկար չի տեւեր այս տագնապը:

Ինչպէս ծանօթ է «Յառաջ»ի ընթերցողներուն, գաղութին գրեթէ կէսը, այս գործարանը կ'աշխատին: Վարչութիւնը երբեք խտրութիւն չի դներ Հայերու եւ տեղացիներու միջեւ: Եթէ օրինաւոր անգործ ըլլաս, տեղացիի պէս նպաստ կը ստանաս քաղաքապետարանէն, հետեւեալ բաշխումով: Ութ ֆրանք բնտանիքի պետին, հինգ ֆր. աշխատաւոր կնոջ, երեք ֆր. պզտիկին. ընդհանրապէս տեղացիներու վարմունքը շատ լաւ է Հայերուս հետ:

Ունինք բաւական թիւով առեւտրականներ, նպարավաճառներ, կօշկակարներ, սափրիչներ, սրճարանատէրեր, նաեւ «մարչէճի»ներ: Գրեթէ բոլորն ալ գոհ են, բացի կօշկակարներէն որոնց գործը կը կաղայ:

Գալով ազգային կեանքին, ամէն չարաթ տեղի կ'ունենան հանդէսներ ու բանախօսութիւններ: Գաղութը թէեւ պառակտուած վիճակ մը ունի, բայց ժամանակէ մը ի վեր խաղաղ է, թէեւ հոս ալ պակաս չեն այլասերածներ, որոնք միշտ կիրք կը գրգռեն, բայց գիտակից հայ հասարակութիւնը կ'արհամարհէ:

Կրթական գործը բաւական մխիթարական է, բաղդատելով ուրիշ գաղութներու հետ: Ունինք չորս ծաղկոցներ, հարիւրէն աւելի աշակերտներով, 5էն 15 տարեկան: Թէեւ ոչ մէկը պաշտօնապէս ուսուցիչ ունի, բայց տեղական ուժերով կը շարունակուին դասաւանդութիւնները, շաբաթը 3 օր երեկոները ժամը 7էն 9ը: Բոլոր փոքրիկներն ալ բաւական դրել կարդալ գիտեն եւ մեր հանդէսներուն մեծ փայլ կուտան իրենց երգերով եւ պարերով: Յաճախ կը ներկայացնեն մանկական ներկայացումներ:

Պ. Մանուկեան

Կեանքը Ռայաքի մէջ

»»»·«««

ԶԱՀԼԷ (Յառաջ).— Ռայաք կը գտնուի Սուրիա - Լիբանան երկաթուղին կեդրոնը եւ ունի մօտ 500 հայ բնակչութիւն, բոլորն ալ իրենց գործով զբաղած: Առ հասարակ Ֆրանսացիներէ բաղկացած է այս գիւղաքաղաքը, որովհետեւ Ռայաք, Լիբանանի ֆրանսական միակ օդակայանն է եւ հոն կը գտնուի ֆրանսական զինուորական աղամամթերքը:

Ազգային կեանքը խաղաղ էր մինչեւ վերջերս, երբ խռովեցաւ քանի մը կարմրակուցներու խայտառակութեանց հետեւանքով:

Ռայաք, Զահլէի մօտ ըլլալով, միշտ յարաբերութեան մէջ են ընկերները: Վերջերս իր կոչումէն չեղեցաւ ազգ. վարժարանը եւ հարկ եղաւ բանալ ուրիշ դպրոց մը:

Ինչո՞ւ Ռայաքն ալ չի կազմեր Հ.Մ.Ը.Մ.ի խումբ մը, քանի որ ունի կայտառ երիտասարդներ եւ որոնք կ'երթան ֆրանսական խումբերու կը միանան: Բոլորն ալ նախկին Հ.Մ.Ը.Մ.ականներ են: Եթէ Ռայաք ունենայ իր զուտ հայկական միութիւնը, կըրնայ դառնալ Լիբանանի ամէնէն խաղաղ եւ օրինապահ գաղութը, հեռու

Պոլսեցիներուն

ooooo

ԼԻՈՆ, 10 մարտ.— Պոլսի եւ Շրջ. Հայր. եւ Երիտ. Միութիւնները 25 փետր. կիրակի օր գումարելով իրենց խառն ընդհ. ժողովը, յանգեցան բաղձալի համերաշխութեան եւ միանալով «Պոլսի եւ Շրջ. Հայր. եւ Երիտ. Միութիւն» անուան տակ, ընտրեցին կեդրոնական վարչութիւնն ու մայր դիւանը, հետեւեալ հայրենակիցներէն.— Պ.Պ. Յ. Վարժապետեան՝ նախագահ մայր դիւանի, Արշ. Պզտիկեան՝ քարտուղար, Ս. Մանուկեան՝ ատենապետ վարչութեան, Հ. Տիրատուրեան Ա. ատենադպիր, Յ. Թորոսեան՝ Բ. ատենադպիր, Տ. Աւետիսեան՝ գանձապետ, Յ. Նիկողոսեան՝ հաշուակալ, Տ. Գալայճեան՝ խորհրդական, Գէորգ Զանտըեան՝ խորհրդական:

Ուստի, կոչ կ'ընենք բոլոր հայրենակիցներուն որ բոլորուին Միութեան շուրջ ու յարաբերին միմիայն անոր հետ: Այս առթիւ կը յայտնենք թէ՝ Պոլսի անունով ուրիշ միութիւն գոյութիւն չունի Լիոնի մէջ:

Ի դիմաց Մայր Դիւանի
Նախագահ՝ Յ. Վարժապետեան
Քարտուղար՝ Ա. Պզտիկեան

ՊՈԼՍԵՑԻՆԵՐՈՒ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

oooo

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Յաջողութեամբ պըսակուեցաւ Պոլսեցիներու պարահանդէսը, մարտ 10ին, Ֆլորիտի սրահին մէջ, որ լեցուած էր, հակառակ անձրեւոտ օդին: Ներկայ էին նաեւ օտարներ, տեղական թերթերու թղթակիցներ: (ԽՄԲ.— Թղթակցութիւնը շատ ուշացած ըլլալով, զանց կ'առնենք մանրամասնութիւնները):

Պարահանդէսին կարգադիր յանձնախումբը կը բաղկանար ծանօթ դէմքերէ, որոնք ջանք չէին խնայած յաջողութեան համար: Ներկաները մեկնեցան գոհ տպաւորութեամբ:

Տեղեկատու

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՐԶՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Մէհմէտ Ասըմ հետեւեալ խմբագրականը ունի «Վագըթ»ի մէջ.—

Ինչպէս յայտնի է, ընկլուէր նոր մարզպանութիւն մը հաստատել Թրակիոյ մէջ, յարեւմտեան արեւելեան նահանգներու մարզպանութեան: Այսմասին Թուրքիոյ վերաշինութիւնը ամէն բանէ առաջ բնակչութեան խնդիր մըն է: Թրակիան, որ պալքանեան պատերազմէն ի վեր բազմաթիւ քաղաքական եւ զինուորական շարժումներու եւ յեղափոխութեանց թատր հանդիսացաւ, բնակչութեան տեսակէտէն, անշուշտ շատ տկար է: Այդ տկարութիւնը վանելու համար, անհրաժեշտ է որ կառավարութիւնը հոն գաղթականներ տեղաւորելու գործը դիւրացնէ:

Թէեւ, կառավարութիւնը դիւրութիւններ կ'ընծայէ, տեղաւորման օրէնքին համաձայն, Թրակիա հաստատուիլ ուզող գաղթականներուն, բայց, Պալքաններու ընդհ. կացութիւնը անցեալի շատ դառն փորձեր տեսնողները չի կրնար ապահովցնել: Այդ պատճառաւ ալ Թրակիոյ բնակչութիւնը խտացնելու գործը յառաջ չէր ընթանար:

Մինչդեռ, այժմ, Պալքանեան ուխտին կնքումով, պետութեանց միջեւ տնտեսական յարաբերութիւնները պիտի աւելնան: Փոխադարձ համաձայնութեանց շնորհիւ, ամէն մէկ պետութիւն տնտեսական կարելի դիւրութիւններ պիտի տայ միւսներուն: Այս մոքով, մասնաւորապէս Էտիրնէի համար ուղղակի գիծ մը պիտի շինուի, որով այդ քաղաքը, տնտեսական տեսակէտով, աւելի արժէք պիտի ստանայ: Իբրեւ հետեւանք ատոր, շատ բնականօրէն, նոր բնակիչներ պիտի հաւաքուին Թրակիոյ մէջ:

Պալքանեան երկիրներու տնտեսական յարաբերութեանց յաւելումով, այդ շրջանին բնակչութիւնն ալ պիտի աւելնայ: Որով, Թրակիոյ հողերը արդասաբերութեան տեսակէտէ եւս պիտի ուժովնան:

Իսկ ատիկա պիտի դիւրացնէ շինարարական այն ծրագիրը, զոր գծած է կառավարութիւնը:

Ամբողջ արեւելեան Թրակիոյ յատուկ վերաշինական ծրագրի մը լաւ կիրարկումին համար, հարկ է գործակցութիւն մը հաստատել զանազան կուսակալութեանց միջեւ: Յաւով պէտք է ընդունինք որ, Թրակիոյ մեր զանազան կուսակալութեանց վարչական խորհուրդները զատ զատ ըլլալով, մինչեւ այսօր կարելի եղած չէ կատարել այն գործերը որոնք կը կարօտին միացեալ ու ներդաշնակ ճիգերու:

Այս է գլխաւոր պատճառը որ մինչեւ այսօր կարելի չէ եղած շինել Պոլսէն Էտիրնէ երկարող առանձին երկաթուղին:

Հիմա, երբ Թրակիոյ մարզպանութեան կազմակերպութիւնը ըլլայ, այդ դժուարութիւնը կը վերնայ: Որովհետեւ անիկա պիտի ըլլայ վերին հսկիչը՝ զանազան կուսակալութեանց միջեւ: Բոլոր այս խորհրդածութիւններէն անջատ, Էտիրնէն ունի պատմական արժէք մը: Թուրք(?) գեղարուեստին ամենագեղեցիկ նմոյշներուն հոն է որ կը հանդիպինք: Ճարտարապետ Սինանի բարձր ու կարող ձեռքովը կառուցուած գործերը այդ քաղաքը կրնան դարձնել թուրք թանգարան մը, թուրք ընտրելագոյն գործերուն մէկ կեդրոնը:

Թրակիոյ շրջանը, որ, քաղաքական նշանակութիւն եւ դիրք ունի, բայց մանաւանդ Էտիրնէ քաղաքը, մարզպանութեան հաստատումէն վերջ, անգամ մը եւս պիտի արժէքաւորուի ազգային սահմաններու շրջանակին մէջ:

ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒՆ ՎԻՃԱԿԸ ԼԱՒ ՉԷ

Սատրի Էտհէմ կը գրէ «Վագըթ»ի մէջ.—

Ատեն ատեն նամակներ կը ստանանք: Զանազան հաստատութեանց մէջ աշխատող բանուորներ այդ նամակներով կը գանգատին իրենց կեանքէն: Վերջերս, զանազան գործարաններու մէջ շրջեցան մեր ընկերները, անոնց տուած տեղեկութիւնները եւս լաւ վկայութիւն մը չեն թուրք ճարտարարուեստական հաստատութեանց մէջ աշխատող բանուորներու կացութեանը մասին: Կը հասկցնեն թէ բանուորները դէշ վիճակի մէջ են՝ առողջապահական, օրավարձի եւ աշխատանքի ժամու տեսակէտէն:

Բանուորներուն վիճակը ինչո՞ւ դէշ է: Առողջապահական տեսակէտէն անոնց վատթար վիճակը ըմբռնելու համար բաւական է որ եւ է գործարան այցելել: Կարգ մը գործարանատէրեր դեռ բարոյական ուժերով են օժտուած՝ վտանգներու, փորձանքներու եւ հիւանդութեանց դէմ: Ճակատագրին հաւատացող մը դիւրին դիւրին չի հաւատար առողջապահութեան մանրէի, փորձանքի: Այս հոգեբանութիւնը մեծագոյն արգելքն է առողջապահական օրէնքներուն գործադրութեան: Իսկ օրավարձերու «պէրպատ» վիճակին պատճառն է այս տնտեսական տագնապը, որուն մէջ կը գտնուին մեր ճարտարարուեստական հաստատութիւնները: Հաստատութիւններ որոնք կիսամիջոցներով գործի են սկսած եւ առանց հաշուի առնելու թէ արտադրութիւն մը ինչ պիտի արժէ իրենց, անկարող են ընթացք տալու առողջապահական կանոններու կամ օրավարձի բարելաւման պահանջին:

Ռուսերէն

»»»·«««

«Վագըթ»ի մէջ կը կարդանք.—

Լիսէներուն կատարելագործման նոր եղանակ մը տալու համար ճիգեր կը թափուին, որոնք կը դիտուին մեծ ուրախութեամբ: Գրեթէ բոլոր այն վայրերուն մէջ, ուր նախակրթութիւն կը տրուի, տղաքը եթէ ոչ միջնակարգ, գոնէ անոր մօտ աստիճանի մը բերելու համար դիւրութիւն մը, միջնակարգի մօտ հաստատութիւն մը կը փնտռեն: Իսկ միջնակարգ վարժարաններ աւարտողներն ալ բարձրագոյն կրթութեան երթալու համար իրենց առջեւ միայն լիսէները ունին:

Մեր լիսէները,— հակառակ անոր որ կարգերը բաժնուած են գրական եւ գիտական մասերու— բաւարար ուժը չունին աշակերտները արհեստագիտական կամ գործնական կեանքին պատրաստելու համար: Կրթական նախարարութիւնը այդ թերին սրբագրելու ատեն չէր կրնար անտես առնել օտար լեզուները: Այժմ, մեզ իրապէս կ'ուրախացնէ նաեւ այն որ՝ ռուսերէնը եւս կը գտնուի այն լեզուներուն մէջ, որոնք պիտի աւանդուին:

Մեր մեծ դրացիին ու մեծ բարեկամին լեզուն լեցուն է ոչ միայն մեզի բարեկամութիւն փոխանցող բառերով, այլ եւ արուեստի եւ գիտական դետնի վրայ օգտակար տարրերով: Մշակոյթի փոխանակութեան համար, խորհրդային աշխարհը մեզի այնքան մօտ է որ բնաւ դժուարութիւն պիտի չքաշէ մեզ հասկնալու տեսակէտէն:

ՄԱՄՈՒԼ

Չէզոքներուն դիրքը

ooooo

Քալիֆորնիոյ «Մշակ»ը (անկուսակցական) հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ.

— «Որ եւ է ժամանակէ աւելի ներկայիս կուսակցական պայքարը խելագար եւ անտրամաբանական երեւոյթ մը ստացեր է մեր մէջ: Մեր ազգային գոյութեան ամէնէն ճգնաժամային օրերուն մէջ անգամ, երբ մահու եւ կենաց հարցը դրուած էր մեր առջեւ, մեր կուսակցութիւնները այնքան կոյր եւ յամառութիւն ցոյց չէին տըւած: Ազգ. անզուգական հերոս Զօր. Անդրանիկի բացատրութեամբ ինչ որ չկրցինք ընել մեր թշնամիին դէմ երբ ատիթը մեր ձեռքն էր, կ'ընենք զայն «ֆաչաքար» մենք մեր դէմ, բաժնուած հակառակորդ բանակներու:

Այս ողբալի կացութիւնը ցոյց կուտայ թէ մեր կուսակցութիւնները շեղած են իրենց նպատակ եղող ազգին ծառայելու գաղափարէն, եւ կ'աշխատին ամէն կողմէ ազգը հարուածել եւ տկարացնել, մոռնալով գերագոյն նըպատակը եւ թշնամին — Թուրքը:

Թուրքին դէմ պէտք էր որ ուղղուէին մեր բոլոր պայքարները, մեր ատելութեան եւ պատերազմի կոչերը: Բայց դժբախտ իրականութիւնը հակառակը ցոյց կուտայ: Մենք կ'աշխատինք ի նպաստ Թուրքին: Մենք մեր ձեռքով մեր դատն ու իրաւունքը կը թաղենք: Մենք մեր միջոցներով Թուրքին հաւկահայ փրօփականտին համար զէնքեր կը պատրաստենք եւ այս ձեւով է որ մեր ազատութիւնն ու անկախութիւնը կը յուսանք ձեռք բերել օտարէն···:

Այս անկումէն ո՞վ է որ պիտի բարձրացնէ մեզ, երբ մեր յեղափոխական ուժերը իրար է որ կը փճացնեն եւ օտարին առջեւ մեզ կը վարկաբեկեն:

Երբ երեւոյթները այսքան տխուր են եւ յուսահատական, չէզոքներուն ունին կ'իյնայ պատասխանատուութեան մեծ բաժին մը: Որովհետեւ ներկայիս չէզոքներուն պարտքն է կացութեան դարման տանիլ, քանի որ անոնց աչքերը կարմրած չեն կիրքով եւ ատելութեամբ: Չէզոքները միայն կրնան տեսնել իրականութիւնը այնպէս ինչպէս որ է: Պայքարին եւ կռուին մէջ եղողները անոնց ծանրութիւնն ու հետեւանքները չեն կրնար տեսնել: Ասիկա դուրսէն դիտողներուն գործն է եւ այդ հանդիսատեսները չէզոքներն են:

Իրականութիւն է որ չէզոքները կը կազմեն մեծագոյն զանգուածը, միայն թէ անոնք անկազմակերպ եւ անտարբեր են: Ասոր համար է որ մեր ազգին ճակատագիրը կը վարեն կազմակերպուած փոքրամասն ուժերը:

Ներկայիս չէզոքներուն պարտքն է իրենց ուժը արժեցնել, ուշիմութեամբ եւ պաղարիւնութեամբ մօտենալ հարցերուն եւ ամէն հրամցուած խօսք չընդունիլ իբրեւ ճշմարտութիւն, կողմ չբռնել, դատապարտել սխալները եւ կատարել հաշտարարի դեր:

Ամէն չէզոք անձ պարտաւոր է խորհիլ այս ուղղութեամբ եւ կատարել իր ազգային պարտքն ու պարտականութիւնը»:

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

ԽԵՑԵՆԿԱՐԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

G. Carbonell խեցենկարներու ցուցահանդէս բացած է Galerie Van Leerի մէջ (41, Rue de Seine), 15 մարտէն մինչեւ 30: Իսկ Galerie Carmineի մէջ (51, Rue de Seine) 17 մարտէն մինչեւ 2 ապրիլ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՄԵՐ ՎԱԿԿԷԼԱՔԻՆ

(ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ ԲՈՆՏԷՆ)

»»»·«««

Հեռուէն կը խանգարուի ջղային աշխարհը Խալքիտացի այս պանդուխտին: Ան՝ որոշած է վերադառնալ երկիր: Կը սկսի տենդագին աշխատանքի: Կը խնայէ կարելի եղածին չափ, եւ 12—13 տարուան մէջ, բաւականին կլոր դրամագլուխով մը կը դառնայ իր հայրենի տունը, ուր աչալուր փոքրիկներ կը սպասեն իրեն:

×

Կը հասնի քաղաք: Կը գտնէ կինն ու զաւակը, որոնք կ'ընդունին զինքը մեծ սիրով եւ գուրգուրանքով: Կը գտնէ եւ իր ծնողքը, իրեն հանդէպ անխախտ ջերմութեամբ: Բայց կնոջը ու զաւակին հանդէպ վերապահ, պաղ եւ կասկածոտ: Հասուն մարդ է այլեւս Վակկէլաքին: Քիչ մը աւելի ծանօթութիւններ հաւաքած է եւ քանի մը բառ անգլիերէն կրնայ փախալ: 35 տարեկան է մօտաւորապէս:

Դաշտը չունի, ոչ ալ հոգեկան անդորրութիւն: Որդ մը կը կրծէ իր ներսիդին: Կ'ուզէ գիտնալ ճշմարտութիւնը: Ինչո՞ւ ծնողները պաղ են կնոջ հանդէպ: Ինչո՞ւ կասկածանքի մթնոլորտ մը կը տիրէ: Ինչո՞ւ արդահատող նայուածքներ կը պատին իր վրան, ամէն անգամ որ դուրս կուգայ կնոջը եւ զաւակին հետ: Ինչո՞ւ կինն ու զաւակը բնաւ չեն ուզեր արդարացնել իրենք զիրենք: Ու ամէնէն կարեւորը, ինչո՞ւ իր կնքահայրը — սիրուն երիտասարդ մը — այնքա՜ն շատ կուգայ իրենց: Ինչո՞ւ մանաւանդ՝ զաւակին ու կինը, ուշադրութեան արժանի խրախուսում մը կ'ունենան, ամէն անգամ, որ կնքահայրը կ'այցելէ: Ինչո՞ւ ամէն գնով կ'ուզեն ճաշերուն եւ պտոյտներուն միասին պահել զայն:

Սովորական պայմաններու մէջ, անբնական բաներ չեն այս բոլորը, եւ սակայն, հեղձուցիչ այս մթնոլորտին մէջ, անորոշ երեւոյթներ, շարչրկող մղձաւանջներ կը թուին Վակկէլաքին:

Կ'ուզէ գիտնալ, հասկնալ, փորձել, ամբողջ իրականութեան տեղեկանալ: Կը զգայ, որ ուրուական մը կը սաւառնի իր շուրջը: Կը զգայ, որ ահաւոր փոթորիկ մը կը պատրաստուի: Ի՞նչ ընել: Այդպիսի պայմաններու տակ անհրաժեշտ է մտերիմներ ունենալ: Պարպուելիք տեղի՞ր գտնել:

Ծնողներուն չի կրնար դիմել: Չէ՞ որ ժամանակին մեղադրած էր զանոնք, նոյն իսկ դատապարտած:

Քոյրերո՞ւն բացուիլ: Պզտիկ քաղքի տղայ է: Գիւղականհոգեբանութեամբ: Կը վարանի: Կ'ամչնայ: Ի՞նչպէս խօսիլ չամուսնացած քոյրերուն: Կարելի՞ բան է:

Ի՞նչ ընել: Ի՞նչ ընել: Կը գտնէ վերջապէս: Շատ մտերիմ ընկեր մը ունի: Կը ժամադրուի: Կը խօսին հանգամանօրէն: Ու կ'որոշեն հսկել, հետապնդել: Օ՜, տէր Աստուած, որ սուտ ըլլային իր բոլոր մտավախութիւնները եւ ուրիշներու կասկածները:

Նշանակէտը կնքահայրն է այլ եւս: Քայլ առ քայլ կը հետեւին անոր, մասնաւորաբար Վակկէլաքին բարեկամը կը բարեկամանայ կնքահօր հետ: Քրասի ընկերներ կ'ըլլան:

Ըմպելի՛, ըմպելի՛, գաղտնիք քակող բանալի: Օր մը վերջապէս, երբ կնքահօր գլուխը տաքցած կ'ըլլայ, քիչ մը չափէն աւելի, ակնարկութեան ձեւով կ'ոգեկոչէ կին մը··· կրակէ աչքերով, խենդեցնող ծիծերով եւ միսերով, գգլխիչ պորտով եւ տաքուկ ու հեշտագրգիռ կողերով:

Փախա՞ծ է խոստովանութիւնը: Վակկէլաքին բարեկամը կը հասկնայ եղած ակնարկութեան իմաստը: Ու այսքանը կը բաւէ արդէն:

Կը խօսի Վակկէլաքին: Նոյն քաղքի ծնունդ, միեւնոյն աւանդութիւններով սնած ու մեծցած երիտասարդ, չի կրնար պահել ինքզինքը, չի կրնար մեղմացնել երեւոյթները: Ընդհակառակն դէպքերը կը խոշորցնէ: Կը դրդէ Վակկէլաքին անհական արժանապատուութիւնը: Կոչում կ'ընէ անոր այր մարդու քաջութեան: Կը թելադրէ մօտէն հետապնդել եւ ճշմարտութեան իրազեկ ըլլալէ յետոյ, մաքրե՛լ երկուքն ալ, երե՛քն ալ: Ե՛ւ կինը, եւ կնքահայրը եւ զաւակը:

Կատաղութենէն կ'այրի Վակկէլաքին: Հրդեհ մը ծայր կուտայ իր հոգեկան աշխարհին մէջ: Հազար ու մէկ գաղանային մտածումներ իրար հրմշտկել կը սկսին խեղճ տղուն պզտիկ ուղեղին մէջ:

Ու որոշումը: Ճակատագրական: Անողորմ եւ դժբախտ:

Ալ բնականոն չէ այս տղան: Այն օրէն սկսած իր սովորական յանկերգն է, առնէք հեղ մը, երբ աչքին առջեւ կը պատկերանայ գործած ոճիրին զազափարն ու իրականութիւնը···

— «Եիրիսէ թօ փէնկարի»: Լուսնկան դարձաւ: Այս երկու խօսքը ամբողջական աւանդութիւն մը կը պարունակէ:

Մեր գիւղերուն մէջ ալ կայ այս աւանդութիւնը: Ամէն անգամ որ լուսնոտներն ու վերնոտները սկսին յաճախակի իյնալ ու մարիլ, մեր մամիկները կ'ըսեն.

— «Լուսինկան դարձաւ, կամ դառնալու վրայ է»: Ըսել կ'ուզեն անշուշտ, որ լուսինկան սկսած է նորոգուիլ: Եւ կ'ըսեն թէ լուսնի այս շրջանին աւելի շատ կը մարին լուսնոտները:

Նոյն խօսքը փոխաբերաբար կը գործածեն, ամէն անգամ որ քիչ մը ջղային մարդիկ բարկանան, կամ նոպաներ ունենան: «Լուսնկան դարձած է ··· պէտք չէ խօսիլ»:

Ու Վակկէլաքին, ոճիրը գործած օրէն ի վեր, եւ բանտին մէջ հեռահետէ քիչ մը աւելի, նոպաներ կ'ունենայ: Ոճիրին վերարտադրութիւնը պարզապէս: Ամէն անգամ, որ նոպան այցելէր, կը սկսէր ուժով, ուժով ու ջղային շարժումներով քալել··· գոչելով.— «Եիրիսէ թօ փէնկարի»:

×

Ալ որոշած է: Վճռական կերպով կ'սկսի հետապնդել կինն ու կնքահայրը: Որոշումը տուած օրէն, իր վրայ կը պահէ խոշոր ու լայնկեկ դանակ մը:

Ծնողները կը լսեն հոսկէ ու հոնկէ: Կ'ուզեն փրկել իրենց զաւակը: Բանի տուն կը տանին: Հայրն ու մայրը, քոյրերը կ'աղաչեն, կը պաղատին, որ ամուսնալուծուի, թէկուզ երեսին այդ անպատիւ կնոջ, եւ վերադառնայ ծնողական յարկը: Հազար ու մէկ փորձեր կ'ընեն ետ կեցնելու համար զինքը իր ծրագրէն: Ոչ մէկ օգուտ:

— «Եիրիսէ թօ փէնկարի»:

Ոճիրն է որ կը հետեւի իրեն, քայլ առ քայլ: Եւ ինք ոճիրին է որ կը դիմէ գրեթէ խենդացած:

Ու կը պատահի անխուսափելին: Կը պայթի ահաւոր ուրականը:

Մ. Ա. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

(3) (Շար.)

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՏՕՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԵՐՈՍ ՍԵԲԱՍՏԱՑԻ ՄՈՒՐԱՏԻ

ՄԱՀՈՒԱՆ 15ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. ԱՆԻԷՌ-ՊՈՒԱ-ՔՈԼՈՆՊԻ ՄՈՒՐԱՏ ԽՈՒՄԲԻ

եւ ցովանաւորութեամբ՝ *ՎԻՇԱՊ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ*

25 Մարտ Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Պուա Քոլոմպի քաղաքապետարանի սրահին մէջ

1, Rue des Halles

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԸՆԿԵՐՆԵՐ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ ԵՒ Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

գեղարուեստական ճոխ բաժին: կը մասնակցին՝ տիկին *ԳԵՐՈՆԵԱՆ* (երգ) դաշնակի ընկերակցութեամբ: Օր. *ՋԱՐՈՒՀԻ ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ*: *ՍԱՔՕ ՅԱԿՈԲԵԱՆ*՝ իր երգիչ-երգչուհիներով: կ'արտասանէ ընկ. *Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ* եւլն.:

ՄՈՒՏՔ՝ 3 եւ 5 *ՖՐԱՆՔ*

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ տիկին խաչատուր Աղլամանեան ընտանիքը շնորհակալութիւն կը յայտնէ ամէն անոնց որոնք անձամբ, նամակաւ եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց ինմամբայ աղջկան՝

ՎԷՐՈՆԻԿ ԱՂԼԱՂԱՆԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահուան առթիւ:

Փանոսեան ընտանիքը շնորհակալութիւն կը յայտնէ ամէն անոնց որոնք անձամբ կամ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին՝

ԳԱՒԻԹ ՓԱՆՈՍԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահուան առթիւ:

ՕՐԵՐԸ ԿԸ ՄՕՏԵՆԱՆ...

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆՈՐ ՎԻՃԱԿԱԽԱՂԸ

ԻՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ ԳՆԱԾ ԷՀԵՏԵՒԵԱԼ ԵՐԵՔ ՏՈՄՍԵՐԸ, ԻՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

8րդ շէրս թիւ	04,738	շարք	R.
- - -	53,171	-	U.
- - -	75,619	-	V.

Շահելու պարագային, ԱՐԴԻՒՆՔԻՆ ԿԷՍԸ ՊԻՏԻ ԲԱԺՆՈՒԻ անոնց որ.—

1. ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴ կը գրուին, փետրուար 6էն մինչեւ վիճակահանութեան օրը, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ:

2. ԿԸ ՆՈՐԵՑԵՆ իրենց բաժանորդագրութիւնը, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ:

3. Ինչպէս եւ այն ՏԱՐԵԿԱՆ եւ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ բաժանորդներուն որոնք մասնակցեցան «ՅԱՌԱՋ»ի առաջին վիճակախաղին, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ:

(Եռամսեայ բաժանորդներէն կ'օգտուին անոնք որ նոր ԲԱԺՆԵԳԻՆ մը կը վճարեն):

Բաշխումը պիտի ըլլայ հետեւեալ համեմատութեամբ.—

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	50%
ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	30%
ԵՌԱՄՍԵԱՅ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	20%

Իսկ 9րդ շերտէն գնած հետեւեալ տոմսերը, ԱՅՆ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ ՈՐ ԱՄԷՆ ՕՐ ՁԵՌՔԷ ԿԸ ԳՆԵՆ:

9րդ շէրս թիւ	28,474	շարք	Y.
- - -	54,726	-	X.
- - -	81,172	-	R.

Այս թիւերն ալ շահած պարագային, ԱՐԴԻՒՆՔԻՆ ԿԷՍԸ պիտի բաժնուի բոլոր այն ընթերցողներուն որոնք վարչութեան կը ներկայացնեն ՑԻՍՈՒՆ ՑԱՋՈՐԴԱԿԱՆ ԿՏՐՕՆՆԵՐ, սկսելով 1934 փետրուար 6էն:

Կտրօնները ամէն օր պիտի հրատարակուին Գ. էջի թերթօնին տակը, ԹԻՒՈՎ ԵՒ ԹՈՒԱԿԱՆՈՎ:

Այս համաձայնագիրը գործադրութեան դրուած թուականէն սկսելով՝ բոլոր մեքենաներու կազմակերպութիւնը մինչեւ 4 տարի պիտի ամբողջանայ եւ վերջին յանձնարարութիւնը՝ այս 4 տարուան պայմանաժամէն 18 ամիս առաջ յանձնուած պիտի ըլլայ:

Մեքենաներու յանձնման, յատակագիծներու պատրաստութեան, մասնագէտներու հայթհայթման եւ արհեստական աշխատութիւններու պայմանաժամերու եւ իւրաքանչիւր յանձնարարութեան համար առանձին պայմանագրութիւններ պիտի կնքուին:

Գինը՝ երկու կողմերը յարմարելով պիտի որոշեն և իւրաքանչիւրին արտադրող երկիրներու մէջ ունեցած արժէքը հիմ պիտի բռնուի: Թուրք կառավարութիւնը այս համաձայնագրին համեմատ զանազան պայմանագրութիւններով ունեցած յանձնառութիւնները պիտի վճարէ 20 տարուան մէջ, թրքական ոսկիով: Այս վճարումները տարին երկու անգամ եւ հաւասար մասերով պիտի կատարուին:

Ռուս կառավարութիւնը, իւրաքանչիւր վճարումէն սկսեալ 14 ամսուան միջոցին Ռուսիա ներածուելիք թրքական ապրանք պիտի գնէ:

Թրքական ոսկիով ըլլալիք վճարումները, նոյն օրուան Լոնտոնի, Նիւ Եորքի եւ Պոլսոյ սակարաններուն մէջ, թրքական ոսկիի բռնած գնով պիտի հաշուուին:

Յանձնուելիք ապրանքներու Սեւ Ծովի ռուսական նաւահանգիստներէն Թուրքիա փոխադրութեան ծախքը թուրք կառավարութեան կը պատկանի: Ի հաշիւ բացուած այս վարկին կատարուելիք առեւտրական ապրանքներու փոխանակութիւնը՝ թուրք հանրապետութեան եւ ռուսական կառավարութեան միջեւ գոյացած առեւտրական համաձայնութենէն դուրս պիտի կատարուի:

Ռիտական խուզարկութիւններու, մեքենաներու զետեղման, Թուրքիա մասնագէտներ ղրկելու եւ ուրիշ նպատակով Ռուսերու կողմէ թրքական հողի վրայ եղած ծախքերը կանխիկ պիտի վճարուին:

Վարչական վերակազմութիւն Խ. Միութեան մէջ

Մոսկուայի մէջ հրամանագիր մը հրատարակուեցաւ որուն համաձայն պիտի վերակազմուի եւ աւելի պարզ ձեւի մը պիտի վերածուի խորհրդային կառավարութեան վարչական եւ տնտեսական մեքենան: Իւրաքանչիւր գործավարութեան կից հաստատուած «կոլեգիա»ները (խորհուրդ) պիտի ջնջուին: Իւրաքանչիւր գործավարութիւն այսուհետեւ պիտի ղեկավարուի գործավարի մը կողմէ, գործակցութեամբ ոտ տասէն երկու փոխանորդներու եւ խորհուրդի մը որ պիտի գումարուի պարբերաբար: Ինչպէս կ'երեւայ, «միանձնեայ դրութիւնը, անձնական պատասխանատուութեան ձեւն է որ կը չէզոքէ, փոխան հաւաքական ղեկավարութեան որուն թերութիւնները աչքի կը զարնեն քանի մը տարիէ ի վեր: Փորձը ցոյց տուաւ թէ անհատական պատասխանատուութեամբ ղեկավարուած գործարանները եւ ձեռնարկները գգալի բարւոքում կը ցուցնեն: Այժմ նոյն դրութիւնը կ'ուզեն կիրարկել վարչական աւելի բարձր օրկաններու համար:

ՀԵԾԵԼԱՆԹՈՒՈՐԴՆԵՐՈՒ «ՎԵՑՕՐԵԱԿԸ»

Փարիզի «Վեցօրեակը» կը շարունակուի նոյն թափով ինչպէս որ էր մեկնումի գիշերը: Տասնըհինգ զոյգէն երեք զոյգ լքած են մրցումը: Շաբաթ գիշերուան մրցումը այնչափ հետաքրքրական եղաւ որ հանդիսատեսները վայրկեանէ վայրկեան կը սպասէին իտալական խումբին զասալքութեան, որովհետեւ Կուէռայի ընկերը տի Փաքօ արկած մը անցուց, իր հեծելանիւին անիւը կոտրած ըլլալով, եւ Կուէռա մինակ մնաց, մինչեւ որ իր ընկերը հասաւ: Ասոր վրայ միւս խումբերը առիթէն օգտուելով յառաջ անցան երկու շրջան: Եւ այսպէս ալ շարունակուեցաւ մինչեւ կիրակի գիշեր: Բայց իրիկունը իտալական խումբը ամէն ջանք թափելով յառաջացաւ եւ նորէն դասաւորման գլուխը անցաւ կէտերու առաւելութեամբ: Մինչեւ թերթս մամուլը դրուած պահուն, եօթը խումբեր դասաւորման գլուխը կը գտնուէին:

Ահա վերջին դասաւորումը.— Կուէռա - տի Փաքօ՝ 329 կէտ, Փիժնէն - պուրկ - Վալս 308, Պրըգարտօ - Պուչըրօն՝ 243, Փէլիսիէ - Լըտիւք՝ 212, Աէրց - Շարլիէր՝ 178, Պիւս — Տընտէվ՝ 154 կէտ են.:

Երէկ վերջին գիշերը ըլլալով ալ աւելի հետաքրքրական էր մրցումը: Որովհետեւ իւրաքանչիւր խումբ մեծ ջանքեր կը թափէր առաջ անցնելու եւ մրցումը շահելու:

ՆԱՀԱՏԱԿ ԳՐԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐ

ՕԳՏՈՒԵՑԷՔ ԲԱՑԱՌԻԿ ԱՌԻԹԷՆ

Միայն 130 ֆրանք վճարելով անմիջապէս պիտի ստանաք ոչ միայն մեր հրատարակած *ՈՒԹԸ* հատորները, (*Ռ. Զարդարեան, Մելքոն Կիւրճեան, Գեղամ Տէր Կարապետեան, Գեղամ Բարսեղեան, Արփիար Արփիարեան, Գր. Զօհրապ, Տ. Չէօկիւրեան* եւ *Օհան Կարօ*) որոնց իրական արժէքն է 170 ֆրանք, այլ նաեւ՝

ԼԻՒՔՍԷՄՊՈՒՐԿԵԱՆ ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ

մէկ տոմսակ, որուն արժէքն է 36 ֆրանս. ֆրանք: վիճակահանութիւնը տեղի պիտի ունենայ՝

ՄԱՐՏ 26ին ԼԻՒՔՍԷՆՊՈՒՐԿԻ ՄԷՋ

բացի *ԵՐԵՔ* մեծ պարգեւներէն, *4 միլիոն. մէկուկէս միլիոն* եւ *մէկ միլիոն պելճիքական ֆրանք, կան նաեւ* 2500ի մօտ ուրիշ մեծ ու փոքր պարգեւներ: փութացէք այժմէն ու եւ է ձեւով *ՄԻՆՉԵՒ ՄԱՐՏ* 20:

130 *ՖՐԱՆՔ ղրկել մեր հասցէին*՝ **M. Barsamian**

121 Rue Marcadet. Paris (18)

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

Այս Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Ֆլօրիա ճաշարանին վերնայարկը

Կը դասախօսէ՝ Պ. ԳԻՍԱԿ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

նիւթ՝ *ՈՐԲԵՐՈՒ ԱԳԱՐԱԿԸ*

Կը հրաւիրուին անդամներն ու ազգային այս մեծ ծրագրով շահագրգռուողները:

ԱԶԱՏ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Ի ՆՊԱՍՏ ԱՆԳՈՐԾՈՒԹԵԱՆ ՄԱՏՆՈՒԱԾ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ

Այս կիրակի ժամը 15էն մինչեւ կէս գիշեր Սալոն Վիքթոր Հիւկօ

46 ter St. Didier: Métro: Trocadéro

ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿ

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՏՕՆԷ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

22 ԱՊՐԻԼ, ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ, ՍԱԼ ԿԱՎՈՅԻ ՇՔԵՂ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ՝ Պ. ՔՐԱՖԹ ՊՈՆԱՐ

ԿԱՆԽԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐ

oooo

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԱՒԱՔԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԱԽԱՂԻՆ

ՄԱՍՆԱԿՑԵԼՈՒ ԻՐԱՒՈՒՆՔՈՎ

■■■

ՑԱՆԿ ԹԻՒ 20

ՓԱՐԻԶ (19), Սարգիս Էլոյեան:
ՓԱՐԻԶ (3), Պախթիարեան:
ՔՈՒՐՊԸՎՈՒԱ, Տիկ. Փիլիկեան:
ԻՍԻ, Միսաք Տէրտէրեան:
ՊԱՆԵԷՕ, Եփրեմ Թեւանեան:
ԱԼՖՈՐՎԻԼ, Վաղարշակ Ուրբաթլեան:
ԱԼՖՈՐՎԻԼ, Կարապետ Պալեան:
ՓԱՐԻԶ, (19), Կ.
ՓԱՐԻԶ (20), Յակոբ Պինիաթեան:
ՏՐԱԿԻՆԵԱՆ, Արփիար Հաննեան:
ՓԱՐԻԶ (11), Սիմոն Գէորգեան:
ԱԼՖՈՐՎԻԼ, Անդրանիկ Նշանեան:
ՓԱՐԻԶ (19), Ստեփան Թէրզեան:
ԻՍԻ, Հրանտ Մինասեան:
ՓՈՆ տ'ՕՊՆԱ, Յ. Կարապետեան:
Լ'ԻԼ սիւր ՍՕՐԿ, Օր. Սոֆի Համալեան:
ԷՔՍ ԱՆ ՓՐՕՎԱՆՍ, Աւետիքեան Եղբարք:
ՊԱՆԵԷՕ, Տիգրան Տէրոյեան:
ՏՈՒՐԱՑՕՕ, Յ. Պոտիկեան եւ Հ. Ղ. Պալեան:
ՎԻԼԺՈՒԻՖ, Տիկ. Պետիկեան:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Մարաշցի Պ. Միսաք Պոյրազեան կը փնտռէ իր որդին՝ Նազարէթ Պոյրազեան, որ երեք տարի առաջ Փարիզ կը գտնուէր: Կը խնդրուի իմացնել «Յառաջ»ի վարչութեան:

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ՏԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ (79)

«ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ»

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

Այսպէս, անոնցմէ որ եւ է մէկուն ամենափոքր տկարութիւնը պատճառ պիտի ըլլար միւսներուն փորձանք բերելու: Արզուրինի հրամանատար Հագգը պէյ այս պարագան տեղեկացուցած էր: 12 փետրուարին, հեռագրով մը, Խալիտ պէյ կը գրէր Պէհաէտտին Շաքիր պէյին.—

«Իբրեւ արդիւնք հետախուզութեան կը հաստատուի, գժբախտաբար, որ Թշնամիին համար բացուած են Արզուրի արեւմտեան եւ հարաւ-արեւմտեան ճամբաները: Այս ճամբաներէն կարեւորագոյնը բռնել պիտի տամ Րիֆաթ պէյի հրամանին ներքեւ գտնուող 35 հեծելազօրքով ու 110 զինուորներով:

«Րիզա պէյ Արզուրինի հրամանատար Հագգը պէյին ուղարկած է հեռագիր մը, որով կը տեղեկացնէ թէ Պորչքայի առջեւ գտնուող ջոկատները իբրեւ անհրաժեշտութիւն զինուորական շարժումներու, քաշուած են նախկին սահմանի եօթերորդ քարերուն շուրջ: Ասիկա կը փաստէ թէ՝ Րիզա պէյ Արհաւի իջած եւ նահանջած է: Եթէ ես, իմ բռնած դիրքերս կարենամ պահել իսկ կռուելու եւ հարուածելու ընդունակ իմ ուժերովս, անկարող եմ օգնելու Պորչքայի եւ Մուրկուլի ճակատներուն: Ուղարկուած 15 հեծելազօրքէն եւ 115 հետեւակէն ուժ կարելի չէ անջատել: Արզուրինի հրամանատարը, տեղեկացնելով թէ չափազանց տարածուած են թէ Թէշքիլաթը Մախսուսէի եւ թէ օրինաւոր զօրքի բաժինները, յարմար կը դատէ ճակատը նեղցնել: Այն պարագային երբ կարելի հըլլար ասիկա, նոր ուժերու առաքումը ստիպողական կը դառնէ »:

Այդ օրերուն, տօքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյ Կարին գտնուելուն՝ այս խառնակ կացութիւնը շտկել հնարաւոր չէր: Որովհետեւ, միայն ան էր որ կրնար քննել եւ գործերը կարգի դնել: Տօքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյ, կարդալով այս տեղեկագիրները, որոնք, ամէն օր իրեն կը ղրկուէին, կացութեան կը տեղեկանար, բայց այդ միջոցին կարելի չէր Կարինը ձգել եւ Արզուրին վերադառնալ: Ան Կարին մեկնած էր առողջական ընդհ. տնօրէնին խնդրանքով:

Որովհետեւ, ժանտատենդը սկսած էր ահաւոր կերպով քանդել Կարնոյ ճակատը: Տօքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյ, այս հիւանդութեան առաջքը առնելու համար, Պոլսէն խնդրած էր որ բաւականաչափ թիւով բժիշկ ուղարկեն, բայց, առողջապահական ընդհ. տեսչութիւնը պատասխանած էր թէ բոլոր բժիշկները զինուորական ծառայութեան մէջ են, Պոլսոյ ճիւղերուն մէջ աշխատող համրուած թիւով բժիշկներէն զատ ոչ ազատ բժիշկ կայ եւ ոչ ալ թաղապետութեան ծառայութեան մէջ գտնուողներ, աւելցուցած էր թէ՝ առողջապահական տեսչութիւնը շաբաթ մը վերջ Կարին պիտի ուղարկէ 10 բժիշկներ: Հեռագիրը կը վերջանար սապէս.

— « Բծաւոր ժանտատենդէ վարակուողները գտնելու, ժամանակին լուր առնելու եւ նախնական միջոցները ձեռք առնելու համար անհրաժեշտ ծանօթութիւնները պիտի տրուին առողջապահական զինուորներուն: Այս ձեւով պատրաստուած 40 զինուորներ պիտի ղրկուին Կարին: Միանգամայն, համաճարակի վարկէն բաւականաչափ գումար մը հեռագրով պիտի ղրկուի Կարին: Համալսարանի ուսուցիչներէն Համտի պէյի պաշտօն յանձնուած է Կարնոյ մէջ՝ համաճարակին դէմ պայքարիլ: Ան եւս այս շաբթուան ընթացքին ճամբայ պիտի ելլէ: Բայց, ամէն բանէ առաջ, մեր տանելիք պայքարին յաջողութիւնը կ'ապահովուի գլխաւորաբար այն ատեն, երբ դուք Կարին երթաք եւ ստանձնէք քաղաքացին առողջապահական բոլոր գործերը »:

Երբ առողջ. ընդհ. տնօրէնը Պոլսէն այս ձեւով կը գրէ, Կարնոյ կուսակալը տօքթ. Շաքիր պէյին հեռագիր մը կ'ուղարկէր առողջապահական գործերու մասին, եւ կ'ըսէր.

— « Կարնոյ մէջ, առողջապահական գործերը շատ գէշ վիճակ մը ստացած են: Ձեր ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Որպէսզի երկիրը փրկուի բծաւոր ժանտատենդի նման ահաւոր աղէտէ մը, հարկ է որ դուք հոս գաք եւ բժիշկները ձեր շուրջ բոլորէք: Ասիկա միմիայն դուք կրնաք ընել: Եթէ այդ տեղի գործերը կրնաք ուրիշի մը փոխանցել, առնենի մը համար պատուեցէք մեր քաղաքը: Հիմի պէյ եւս ինձ համակարծիք է:»

Տօքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյ ըստիպուած էր Արզուրինէն Կարին մեկնիլ՝ թէ Պոլսէն եւ թէ Կարնէն ստացուած այս երկու հեռագիրներէն վերջ:

Հոն թէ առողջապահական գործերով պիտի զբաղէր, եւ թէ սպայի, փամփուշտի եւ զէնքի խնդիրները լուծելու խնդրով, որովհետեւ Կարնոյ կուսակալը կը տեղեկացնէր թէ՝ Արզուրինի Թէշքիլաթը Մախսուսէին համար բանակէն սպայ չեն տար:

Արզուրինն ու շրջակայքը փետրուարի ընթացքին Թշնամիին այն միակ հողն էր որ դեռ կը մնար Թուրք բանակին ձեռքը: Հարկ էր միջոցներ գտնել՝ գոնէ այդ տեղերը երկար ատեն պաշտպանելու համար: Ամէն ոք կը տխրէր՝ խորհելով որ Արզուրինը պիտի իյնայ: Կասկած չկար, որ հոն եթէ Թշնամին վերադրաւէր Արզուրինը, ապա ուրեմն պիտի աշխատուէր որ այդ բանը կարելի եղածին չափ ուշ արժէր իրեն: Տօքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյ, Արզուրինէն Կարին մեկնելէ առաջ, Կարնոյ կուսակալէն ստացած էր հեռագիր մը, որ ընդհ. կացութիւնը հետեւեալ ձեւով կը բացատրէր.

« Թէ հոդ եւ թէ հոս միայն վնաս տեսանք Գերմանացիներէն: Հիմա բոլորն ալ մէկ մէկ պատճառաբանութեամբ Պոլիս կը մեկնին: Հիւպատոս Լանկէ եւս, կացութիւնը վտանգաւոր տեսնելով, քանի մը օր առաջ իր ընկերներուն հետ Պոլիս մեկնեցաւ:

« Պոլսէն ստացուած լուրերուն համաձայն, դեռ անծանօթ կը մնայ այն խնդիրը թէ՝ Ռումանիա պիտի մասնակցի՞ պատերազմին, եւ թէ մասնակցութեան պարագային ո՞ր կողմը պիտի հակի: Ամէն պարագային մէջ, ան ենթակայ է Գերմանիոյ կացութեան: Իսկ Գերմանացիները սկսան շատ դանդաղ ընթանալ բոլոր ճակատներուն վրայ:

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 21 ՄԱՐՏ
MERCREDI 21 Mars 1934

10 ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2450

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԶՐՈՅՑ ԲԱՆՈՒՈՐԻ ՄԸ ՀԵՏ

— oo —

— Կը թուի թէ ամբողջ հայ մամուլը մոռացութեան տուած է մեզ: Միանգամ կը յատկացուին ազգային երեւելիներու, եպիսկոպոսներու, վարդապետներու, բանկալի, պարահանդէսի, թէ-յասեղանի, գաղութէ գաղութ մղուած անոտի վէճերու կամ փողոցային կռիւներու, իսկ մեր մասին կը խօսուի միայն պատահաբար, գործադրկութեան կամ արկածի մը առթիւ...

— Չէ՞ք ընդունիր որ առաջին յանցաւորները դուք բանուորներդ էք: Տասը — տասներկու տարի անցաւ, ահագին վերիվայրումներ տեսանք, Տարօնի կամ Շիրակի մշակը դարձաւ Ռընոյի, Սիթրոէնի բանուոր, եւ սակայն,— կը թուի թէ դուք ալ հոգիւ կ՚անդրադառնաք ձեր կեանքին եւ հոգերուն: Ինչո՞ւ պիտի սպասէիք որ ուսումնական թղթակիցներ խօսէին ու գրէին ձեր մասին, երբ դուք տասնապատիկ աւելի գիտակցութեամբ կրնաք ներկայացնել ձեր սեւն ու ճերմակը, ձեր հոգերն ու տառապանքները, ձեր մտածումներն ու գործերը:

— Ո՞վ կարեւորութիւն կուտայ մեզի, քանի որ հազիւ գրել կարդալ գիտենք, իսկ մեր խմբագիրները...

— Ընդհակառակն, ճիշդ ատոր համար ալ ամէնէն առաջ ձե՛ր պարտքն է գրել եւ խօսիլ բանուորական կեանքին մասին: Գոնէ «Յառաջ»ի մէջ յետին գրութիւնն ալ նկատի կ՚առնուի, երբ նիւթ կայ, թիւ եւ փաստ կայ: Ի՞նչ օգուտ ընդհանուր խօսքերէն, հառաչանքներէն, որոնք ոչինչ կ՚ապացուցանեն:

— Բայց գրելն ալ գործնական արդիւնքի մը չի յանգիր: Ահա տասը տարի է որ այսպէս կամ այնպէս կը պարզուի մեր վիճակը, կը նկարագրուին գործադրկութեան տառապանքները, ո՞վ է լսողը: «Ազգ»ը մեծ - մեծ գործերով կլանուած, ոչ մեր խօսքերը կը լսէ, ոչ ալ մեր երեսը կը նայի:

— Հիմնական սխալը այն է որ, դուք «ազգ» ըսելով կը հասկնաք աղա - փաշան, կղերն ու ազգային երեւելիները, եւ չարունակ անոնց կ՚ուղղէք ձեր կոչերն ու գանգատները: Մինչդեռ անոնք հայերէն թերթ անգամ չեն կարդար: Կարդան ալ, ուրի՛շ բան կը փնտռեն:

— Հապա ո՞ր դուռը զարնենք, ո՞ւր դիմենք, որո՞ւ յանք մեր ցաւը, քանի որ անտէր ենք եւ անճար:

— Քանի դուք ձեզի գլուխ գլխի չէք տար, իրարմով չէք հետաքրքրուիր եւ չէք ըմբռներ թէ ամէնէն իրական եւ տիրական ուժը դուք էք որ կը կազմէք, միշտ ալ անճար պիտի մնաք: Ինչո՞ւ կ՚ուզէք խնամակալութեան տակ մնալ, երբ կրնաք դուք ձեզի կազմակերպուիլ, փոխադարձ օգնութեան ձեւեր գտնել, եւ ի հարկին հանրային աջակցութեան դիմել: Ամէնէն տարրականը,— տեղեկատու գրասենեակ մը անգամ չունիք, փոխադարձաբար լուրեր տալու, բախտաւոր շրջան մը մատնանշելու, նոյն իսկ միեւնոյն վայրին մէջ գործադրկութեան դատապարտուած բանուորներուն ելք մը ցուցնելու համար: Ամէն ինչ ձգած էք պատահականութեան եւ այն միամտութիւնն ունիք թէ Փարիզը կամ որ եւ է կեդրոն կը մտածէ ձեզի համար: Մինչդեռ, Փարիզը շատ — շատ պաշտօնական դիմումներ կրնայ կատարել, եւ եթէ դրամ ունենայ, իբրեւ ողորմութիւն կը բաշխէ պարբերաբար, ինչպէս ուրիշ կեդրոններու մէջ:

— Այն ատեն ի՞նչ օգուտ ունի գրել թերթերու մէջ: Իմանան չիմանան միեւնոյն բանն է:

— Կը սխալիք: Մամուլին յանձնուած որ եւ է տեղեկութիւն, պատկեր կամ թելադրութիւն անպատճառ հետեւանք մը կ՚ունենայ: Նախ որ, ներկայացնել բանուորին չարն ու բարին, կը նշանակէ պատմել մեր ներկայ կեանքին ամէնէն կենդանի, եթէ կ՚ուզէք ազգային, համաժողովրդական երեսը: Արդարեւ, երէկ հարիւրին 80 գիւղացի եւ հողագործ էր այս արմատախիլ ժողովուրդը, իսկ այսօր դարձեր է բանուոր: Ուրեմն, բուն ժողովուրդին կեանքն է որ պիտի պատկերանայ: Պիտի գիտնանք թէ ինչպէս կ՚ապրի, կը մաշի կամ կը զարգանայ աշխատաւոր զանգուածը, թէ ի՞նչ հոգեր կամ բաղձանքներ ունի:

Յետոյ, այդ նկարագրութիւնները, անոնց յետին արձագանգն իսկ տարածուելով շրջանէ շրջան, պիտի օգնեն զօրացնելու հոգեկան կապերը, երեւան հանելու բազմաթիւ տխուր կամ կազդուրիչ իրողութիւններ, նիւթեր՝ խորհրդածութեան եւ գործունէութեան: Չէ՞ք ընդունիր թէ արագօրէն կը փոխուի մեր կեանքը, նոյն իսկ ժողովուրդին դիմագիծը: Ժամանակակից խմորումներէն ազատ չենք նաեւ մենք: Մենք տակաւին նախապատերազմեան հոգեբանութեամբ կ՚ապրինք, մինչդեռ ահագին ճեղքեր բացուած են մինչեւ իսկ Արեւելքի մէջ: Երբ դուք ձեզմով չէք զբաղիր, ինչպէ՞ս կ՚ուզէք որ ուրիշները զբաղին...

Մի մոռնաք որ, ձեր ինքնագործունէութեամբ, ձեր ներքին կազմակերպութիւններով կամ համերաշխութեամբ նպաստած պիտի ըլլաք նաեւ մթնոլորտի պայծառացման: Բանուորը աւելի լաւ կը հասկնայ բանուորի լեզուէն: Եթէ դուրսէն մարդիկ ալ խառնուին, դժուար թէ յաջողին որոշ ցանել, կը բաւէ որ սերտօրէն կապուած ըլլաք իրարու: Քաղաքական դաւանանքի տարբերութիւնը պէտք չէ պատրուակ ծառայէ փոխադարձաբար կռնակ դարձնելու:

— Մեր հակառակորդները գործ կը խանգարեն կարմիր սէնտիքաներով կամ ցոյցերով:

— Ոչինչ. կարմիր սէնտիքան ամէն բան չէ, եւ շատ աւելի զօրաւոր սէնտիքաներ կան, իրարու հետ չափուելու համար: Բայց այս ուրիշ խնդիր է: Այսօրուան համար կարեւորը ձեր, հայ բանուորներուն ներքին կապն ու համերաշխութիւնն է, եւ ձեր ինքնագործունէութիւնը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՊԻՏԻ ԶԻՆՈՒԷԻՆ, ԶԻՆՈՒԵՑԱՆ, ՊԻՏԻ ԶԻՆՈՒԻՆ...

Խորհրդաւոր պատմութիւններ եւ վկայութիւններ

Փետրուար 6ի դէպքին խորհրդարանական քննիչ յանձնաժողովը կը շարունակէ լսել զանազան վկայութիւններ, որոնք փոխանակ լուսաբանելու, աւելի կը մթագնեն դէպքին կարգ մը պարագաները: Շաբաթ օրուան վկաներէն եռեւափոխան Քարպուչչիի յայտարարութեան համաձայն, Պ. Փաթընոթր եռեւափոխան քերհօզիի պատմած էր թէ իրմէ դրամ ուզած են ծայրայեղ ձախակողմեան խմբակցութեանց սպառազինման համար, թէ արմատական - ընկերավարական երեսփոխան Պէրժըրի խոշոր, շատ խոշոր չէք մը խնդրած էր իրմէ եւն.: Պ. Քարպուչչի այս պատմութիւնը կը հաստատէ նաեւ երէկուան «Մաթէն»ի մէջ, հետեւեալ հարցումներն ուղղելով.— Փետրուար 6էն ի վեր թոյլ տրուած չէ՞ որ զէնքեր մտնեն Ֆրանսա, մաս - մաս: Այս պարագան քանի մը անգամ մատնանշուա՞ծ չէ պելժիական, զուիցերիական եւ սպանիական սահմաններու իշխանութեանց: Վերջերս զուիցերիական սահմանին վրայ չէ՞ բռնուած բեռնակառք մը որ կասկածելի բեռ մը կը փոխադրէր: Կառավարութիւնը այս մասին լուր չէ՞ տուած ընդհանուր հրամանատարութեան, ճշգրիտ տեղեկութիւններ չէ՞ հաղորդած: Համայնավարական սպայակոյտ մը—խնկական Չեկա— պաշտօն չէ՞ ստացած զէնքերը բաշխելու համայնավարական բջիջներուն մէջ:

Հրատարակելով այս յայտնութիւնները, «Մաթէն» կ՚աղդարարէ թերթին ճակատէն.

— «Ո՞վ պիտի արգիլէ աջակողմեան միութիւններուն սպառազինուիլ այնպէս ինչպէս ծայրայեղ ձախակողմեան բոլշեւիկեան խմբակցութիւնները: Քաղաքացիական պատերազմն է որ կը սպառնայ, եթէ միջոցներ ձեռք չառնուին անյապաղաբար: Ի՞նչ կը բանի ոստիկանութիւնը: Ի՞նչ կ՚ընէ դատական իշխանութիւնը: Ի՞նչ կ՚ընէ կառավարութիւնը»:

«Էքօ տը Փարի»ն ալ իր կողմէ կը պատմէ թէ մարտական կազմակերպութիւն մը հաստատուած է հիւսիսային շրջանին մէջ, ուժ տալու համար յեղափոխական շարժման եւ թէ շրջաբերական մը ղրկուած է որպէսզի տեղեկութիւններ հաղորդեն իրենց զինուորական կացութեան մասին: Եթէ հաւատանք աջակողմեան թերթին լուրերուն, այս նոր կազմակերպութեան անդամները երդում ըրած են առանց վերապահութեան հնազանդիլ տրուած հրամաններուն:

Պատկերը լրացնելու համար, ըսենք թէ կիրակի օր 2000 Երիտասարդ Հայրենասէրներ ցոյց մը կազմակերպեցին, ի պատիւ 700 նոր անդամներու որոնք արձանագրուած են փետրուար 6ի դէպքէն ի վեր: Կը նախագահէր միութեան վարիչը, Թունդ ազգայնական Թէթէնժէ, բայց ամէնէն ուշագրաւ պարագան էր մարաջախտ Լիօթէյի ներկայութիւնը: Մարաջախտը իր լամբակին անցընելով Երիտասարդ Հայրենասէրներու խորհրդանշանը, ըսաւ.

— «Այժմ ես ալ երիտասարդ հայրենասէր մըն եմ»:

— «Դուք արդէն շատ բան ըրած էք Ֆրանսայի համար, եւ դեռ աւելին պիտի ընէք», պատասխանեց Թէթէնժէ:

Ցոյցին ներկայ էին նաեւ Զօր. Նիէսէլ եւ Սթրազպուրկի զինուորական կառավարիչը, Զօր. Պուէքառ:

Պայոնի բանտարկեալները Փարիզ փոխադրուեցան

ՏԱԿԱՒԻՆ ՉԷ ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒԱԾ
ԴԱՏԱՒՈՐ ՓՐԻՆՍԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

Երէկ Պայոնէն Փարիզ, Սանթէի բանտը փոխադրուեցան ութ բանտարկեալներ, քանի որ բոլոր քննութիւնները կեդրոնացած են այստեղ: Ոստիկանութիւնը խիստ միջոցներ ձեռք առած էր, որպէսզի ցոյցեր չպատահին:

⁂ Երէկ հաղորդած էինք երկրագործական նախարարութեան բարձր պաշտօնատարներէն Պլանշարի անձնապանութեան փորձը եւ մահը: Թերթերը կը գրեն թէ մտահոգութիւն կը պատճառէ նաեւ օգնական դատախազ Իւպէրի վիճակը: (Ինքզինքը գետը նետած եւ հիւանդանոց փոխադրուած էր): Եթէ այս ամբաստանեալն ալ մեռնի, արդէն իսկ երեք մահ պատահած պիտի ըլլայ Սթաւիսքիի գործին յայտնութենէն ի վեր, մէջն ըլլալով դատաւոր Փրէնսը:

Մէկ ամիսը լրացաւ այս դատաւորին սպանութենէն ի վեր, եւ տակաւին ոչինչ լուսաբանուած է: Եղած - չեղածը դանակ մըն է, որուն ուրկէ գնուած ըլլալը գիտեն, բայց գնողը՝ չեն գտած:

«Փարի - Սուար» նկատելով որ մինչեւ հիմա կատարուած հետապնդումները արդիւնքի մը չեն յանգած, պայմանաւորուեր է Անգլիոյ գաղտնի ոստիկանութեանց ճիւղին (Ինթէլիճընս) երեք նախկին պաշտօնեաներուն հետ, որպէսզի երեւան հանեն ոճրագործները: Այս գաղտնի պաշտօնեաներէն մէկը Ինթէլիճընսի նախկին վարիչն է եղած եւ պատերազմի ատեն մեծ համբաւ հանած իբրեւ երկաթեայ մարդը:

Ոստիկանութիւնը առջի օր լսեց վկայ մը, որուն անունը գաղտնի կը պահուի եւ որ պատմեր է թէ Փրէնսի սպանութեան օրը կառքը կեցուց, ճամբայ հարցնելու համար մարդու մը, որ կոպիտ պատասխաններ տուաւ: Ինքն ալ վախնալով քշեց կառքը եւ հեռացաւ, բայց կրցաւ նշմարել երկու խորհրդաւոր մարդիկ՝ շոգեկառքի գծին վրայ:

⁂ Ժընեւի մէկ դրամատան մէջ գտնուեցաւ Սթավիսքիի մէկ հաշիւը, որ 30 միլիոն ֆրանքի գործառնութիւն մը կը ցուցնէ, խաչաձողին եւ Փէչթայի մէկ դրամատան միջեւ, հունգարական պարտաթուղթերու վրայ:

Ազգ. վիճակահանութեան նոր շրջանը

Ազգ. վիճակահանութեան ութերորդ բաժինը քաշուեցաւ երէկ: Իններորդը պիտի կատարուի ապրիլ 10ին, տասներորդը՝ 24ին: Իսկ մայիս 15 — 20ին պիտի սկսի նոր շրջանը, որուն համար փոփոխութիւններ կատարուած են կանոնագրին մէջ: Այս առթիւ կազմուած նախահաշիւը կը ներկայացնէ երկու միլիառ ֆրանքի գումար մը, որուն 1,200,000,000ը պիտի յատկացուի պարգեւներու: Արձանագրութիւնները պիտի բաժնուին հինգ չերտերու, իւրաքանչիւրը 400 միլիոն ֆրանքի: Իւրաքանչիւր չերտ պիտի բաղկանայ չորս միլիոն տոմսակէ, 450,000 պարգեւներով:

Պարգեւներու գումարները անփոփոխ կը մնան, սկսելով հինգ միլիոնէն, բայց հաստատուած է հազար ֆրանքնոց նոր պարգեւ մը: Որոշ գումարներ պիտի սահման նաեւ անոնք որոնց թիւերը ամէնէն աւելի կը մօտենան մէկ եւ հինգ միլիոնի պարգեւներուն:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

1626 — 1934

»»» · «««

Պատմութիւն, պատմութի՛ւն կարդացէք, եթէ կ՚ուզէք իմանալ թէ ինչո՛ւ յաճախ ծուռ կը դառնայ մեր հանրային կեանքին «չարխ»ը:

Քանի մը շաբաթ առաջ, Նարդունին սիւնակներ լեցուց, պարզելով ահաւոր մէկ էջը կղերապետական տգիտութեան եւ բարբարոսութեանց:

«Հանդէս Ամսօրեայ»ի յունուար - փետրուարի թիւին մէջ հետաքրքրութեամբ կարդացի Հ. Ակինեանի ուսումնասիրութիւնը, «Մովսէս Դ. Տաթեւացի կաթողիկոս»: (Կեանքն ու գործը, մահուան 300ամեակին առթիւ):

Ուսումնասիրութեան 19րդ գլուխը յատկացուած է Լեհահայերու բաժանման:

Գիտէք պատմութիւնը.— կղերական մը, Նիկոլ Թորոսովիչ, կ՚ըմբոստանայ Էջմիածնի նուիրակներուն դէմ, որոնք բանադրած էին զինքը եւ կը կապուի պապական իշխանութեան, քար քարի վրայ չձգելով:

Բայց, ո՞վ էր այս Նիկոլը:

— «Կար ի Լվով Թորոսենց «մեծ ազգի եւ փարթամ» տնէն Նիկոլ անուն դպիր մը, որ երթալով Կ. Պոլիս ձեռնադրուած էր Յովհաննէս Խուլ պատրիարքէն արեղայ: Սա լսելով թէ Մելիքսեդեկ Լվով կը գտնուի եւ պատրաստ է գոյգն գումարի փոխարէն տալ եպիսկոպոսական ձեռնադրութիւն, կը փութայ հասնիլ Լվով եւ կը մտնէ կաթողիկոսին քով «յաշկերտութիւն»:

«Իբրեւ ամիսք քանի մ՚անցին
Մելքիսեթին ասաց Նիկոլին·
Քանի՞ հարիւր մառչիլ տաս ինձ,
Զքեզ առաջնորդ դնեմ Լովին»:

Նիկոլի ազգականները օգնութեան կը հասնին, եւ,— «միաբանեցան ձեռնադրութեան համար տալ կաթողիկոսին 150 դուռուշ հաս»:

Ուրեմն, Նիկոլ եպիսկոպոս կը ձեռնադրուի Ամենայն Հայոց կաթողիկոսէն, գնելով «150 դուռուշ հաս»:

Եւ սակայն, ո՞վ էր այս 23 տարեկան եպիսկոպոսը·

— «Մանուկ տիօք եւ տգէտ մտօք, խաւարեալ խորհրդով եւ անիմաստ հանճարով, անուղղայ վարուք, վատ եւ ապիրատ յամենայն իրս եւ ի գործս, լիրբ, անզգամ եւ յանդուգն»: (Սիմէոն Դպիր):

Պիտի ըսէք թէ երեք հարիւր տարի անցած է այդ պատմութեան վրայ, եւ լեռ ու ձոր կայ երէկուան եւ այսօրուան միջեւ:

Մի՛ աճապարէք: Ամէնէն հարեւանցի բաղդատութիւնն իսկ պիտի ապացուցանէ թէ չարաչար կը սխալիք:

ՎԱՐԴԳԷՍ

Լրտեսութեան գործը կը հաստատուի

Վերջերս 10 հոգի ձերբակալուած էին Փարիզի մէջ, իբրեւ անդամ միջազգային լրտեսական կազմակերպութեան մը: Երկու հոգի ալ նախապէս փախած էին:

Թերթերը կը գրեն թէ՝ երկար հետապնդումներէ յետոյ, կարելի եղած է հաստատել ամբաստանութիւնները: Գլխաւոր կասկածելիներէն Տէր եւ Տիկին Սուից առջի օր հարցաքննուեցան ինը ժամ անընդհատ եւ ամէն բան խոստովանեցան:

Այս խոստովանութենէն անմիջապէս յետոյ, ձեռնարկուեցաւ նոր ձերբակալութեանց որոնց թիւը 15 — 20ի պիտի հասնի, կ՚ըսեն իրազեկներ: Ամբաստանեալներուն մէջ կը գտնուի նաեւ Փրոֆ. Մարթէն, տաղանդաւոր լեզուագէտ եւ նախկին պաշտօնատար ծովային նախարարութեան: Փրոֆէսէօրը սիրահարն է Լիտիա Շթալի որ բուն վարիչը կը համարուի այս գործին:

Առաջին ձերբակալութիւնները կատարուած էին դեկտեմբեր 20ին, եւ կալանաւորները կը կազմեն միջազգային փունջ մը:

Երէկ ձերբակալուեցան չորս հոգի, որոնցմէ մէկը գնդապետ է, իսկ երկրորդ մը՝ զինուորական հանդէսի մը խմբագիրը:

Իսկէնտէրունը Թուրքիո՞յ կուտան

Հալէպէն կը գրեն «Ենի Մերսին» թերթին, մարտ 10 թուականով.— Ամբողջ Սուրիոյ մէջ մեծ շահագրգռութիւն առաջ բերաւ այն լուրը թէ մարզպանը Մարթէլ, Սուրիա վերադարձած միջոցին, պիտի հանդիպի նաեւ Էնկիւրի: Այս այցելութեան տրուած զանազան մեկնութիւններէն մէկը սա է.

— Անգլիա չէ հաւանած որ Սուրիան Պարսկաստանի միացնող գիծը Իրաքէն անցնի: Պատճառը այն է որ այդ գիծը զերոյի պիտի իջեցնէ Հայֆա նաւահանգիստին կարեւորութիւնը, իսկ Ֆրանսա կ՚աշխատի դէպի Հնդկաստան տարածել իր ազդեցութիւնը:

Ատոր վրայ Ֆրանսա ուզած է որ այդ գիծը անցնի Հէքեարի նահանգէն եւ Քիրմանշահ հասնի: Թուրքիա ալ պատասխանած է թէ կը հաւանի, պայմանաւ որ այս զոհողութեան փոխարէն իրեն վերադարձուի Իսքէնտէրունը: Այս մասին համաձայնութիւն մը գոյանալու վրայ է երկու երկիրներուն միջեւ: Տր Մարթէլ որոշ հրահանգներ առած է եւ պաշտօն ունի Էնկիւրի երթալով լուծելու երկաթուղիի այս խնդիրը:

Չեմ գիտեր թէ որքան ճիշդ է լուրը, բայց մեծ ուրախութիւն պատճառած է Սուրիոյ եւ Իսքէնտէրունի մէջ:

Մոսկուայի թանկագին նուէրը Թուրքիոյ

Խորհրդային միութեան գիտական ակադեմին թուրք կառավարութեան նուիրեց շատ նոխ հաւաքածոյ մը, որ կը պատկերացնէ Ալթայի Թիւրքմէններու ցեղագրութիւնը:

Հաւաքածոն կը պարունակէ 1000 առարկաներ եւ բազմաթիւ լուսանկարներ որոնք կը ներկայացնեն Թիւրքմէններու հողագործական եւ որսորդական կեանքը, եւ Ալթայի հեռաւոր լեռներու մէջ անոնց կերտած ընկերվարական նոր տնտեսութիւնը:

Անատօլուի բեկորներուն թշուառութիւնը

Ինչպէս գրած էինք, վերջերս խումբ - խումբ գաղթականներ կը հասնին Պոլիս, մասնաւորապէս Եոզկատի եւ Կեսարիոյ գիւղերէն: Աննկարագրելի թշուառութեան մատնուած են բոլորն ալ: Պոլսոյ թերթերը կը գրեն թէ կուսակալութեան երկու պաշտօնատարներ Սամաթիոյ կայանը երթալով, Պրուն Գըլալութեան երկու պաշտօնատարներ... գաղթականներէն փոքրիկներուն կէս կէս եւ մեծերուն մէկ մէկ լայէն եկած գաղթականներէն փոքրիկներուն կէս կէս եւ մեծերուն մէկ մէկ ոսկի նպաստ բաժնած են, յայտնելով թէ դարձեալ պիտի գան: Այցելած են նաեւ Օրթագիւղի կայանը, նպաստ բաշխելու համար նորեկ գաղթականներուն:

Թշուառութիւնը այնքան սուր է որ, յաճախ անախորժութիւններ կը պատահին: Մարտ 14ին ծանր կռիւ մը տեղի ունեցաւ Սամաթիոյ գաղթակայանին մէջ, հացի խնդրի պատճառով: Որոշուած ըլլալով միայն բացարձակ կարօտներուն հաց տալ, գաղթականները իրար կը մատնանշեն իբրեւ հացի պէտք չունեցող: Այս պատճառով գաղթականները կռիւի բռնուեցան և գիրկընդխառն ծեծկուեցան, միաժամանակ չարաչար խոշտանգելով դռնապանը:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱՆ՝ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

«ՀՆԳԱՄԵԱՑ ԾՐԱԳԻՐԸ»

Երկաթի ճարտարարուեստ

Թուրքիոյ «Հնգամեայ ծրագր»ի մասին նախորդ յօդուածէս անջատ,— որով ընդհանուր ծանօթութիւններ միայն տուեր էի — աւելորդ չեմ նկատեր առանձին յօդուածներով խօսիլ այդ մեծ ձեռնարկի զանազան կէտերու մասին:

Որովհետեւ, նախ, այդ ծրագիրը դեռ նոր է որ գործադրութեան կը դրուի: Երկրորդ, Թուրքիա, իր այդ մեծ ձեռնարկներով կը հետապնդէ հիմնական նպատակներ,— տնտեսական եւ քաղաքական զօրացում:

Կ'արժէ, ուրեմն, այնքան որքան կարելի է օրաթերթի մը նեղ սահմաններուն մէջ, անջատել ծրագրուածն ու գրուածը՝ կարելիէն, ու ճշդել այդ կարելիութեանց իրականացման նըպաստաւոր թէ աննպաստ հետեւանքները:

Իսկ այս բոլորը, անշուշտ, հիմնուելով՝ գլխաւորաբար՝ Թրքական աղբիւրներուն եւ Թուրքիայէն դուրս գտնուողի մը համար հնարաւոր տուեալներուն:

×

Թուրքիոյ «Հնգամեակ»ի գործադրութեանը համար ճարտարարուեստական ամենադժուարին ճիւղն է երկաթի ճիւղը:

Ու, կարելի է ըսել, միանգամայն ամենակարեւորը:

Երկաթի ճարտարարուեստի մը պահանջը նոր չէ Թուրքիոյ մէջ: Այս խնդիրը Էնկիւրիի մէջ քննուեցաւ հաշտութեան երկրորդ տարին իսկ եւ, իբրեւ հետեւանք առաջին քննութեանց, 1926ին հրատարակուեցաւ օրէնք մը՝ երկաթի ճարտարարուեստի մասին:

Համաձայն այդ օրէնքին, ասկէ ութ տարի առաջ կառավարութեան լիազօրութիւն կը տրուէր 18 միլիոն ոսկիի վարկ մը յատկացնել այդ նպատակին: Աւելցնեմ, անմիջապէս, որ յաջորդ տարիներու ընթացքին հնարաւոր չեղաւ այդ օրէնքը գործադրութեան դնել:

Հակառակ այդ անկարելիութեան, Էնկիւրիի մէջ, տենը մէկ, շարունակեցին «քննութիւնները խորացնել» նոյն խնդրի մասին, «ուսումնասիրել երկաթի ճարտարարուեստի կարելիութիւններն ու պահանջը», եւ, ամէն անգամ որ տնտեսական-ճարտարարուեստական «նոր ծրագիրներու» կամ որոշումներու մասին խօսք անցաւ, երկաթի ճարտարարուեստի մասին եւս «բարեփոխեալ» ծրագիր մը մէջտեղ դրուեցաւ:

1926էն ասդին, անցնող ութ տարիներու ընթացքին կատարուած իրարայաջորդ քննութեանց եւ ծրագիրներու «վերջնական ձեւ» տրուեցաւ Հնգամեակին մէջ:

Թուրքիա լուրջ պատճառներ ունէր երկաթի ճարտարարուեստով այսքան մտահոգուելու: Ընդարձակ ու քարուքանդ երկիր մը: «Արեւելեան նահանգները» ոտնակոխ եղած ռուսական բանակէն, արեւմտեանները՝ յունական յարձակումէն:

Նախ, ուրեմն, վերաշինութեան պահանջ էր այդ:

Երկրորդ՝ հաղորդակցութեան միջոցներու հաստատում:

Երրորդ՝ մեքենականութիւն:

Չորրորդ՝ պատերազմական-զինուորական զինոյժերու հայթայթում:

Վեցերորդ՝ նմանացոյցի առիթողութիւն:

Աւելորդ է մանրամասնել այս բոլորը: Թուրքիա, վերջին տասնամեակի ընթացքին, ահագին գումար վատնեց կառուցումներու համար: (Աչքառու կեց մը, Հ. Վիշապեան, մանրամասնօրէն թուեց, այս սիւնակներուն մէջ, այդ բոլոր ձեռնարկները): Ու այդ էր պատճառը, որ 1926ին քուէարկուած օրէնքը կարելի չեղաւ գործադրել: Որովհետեւ, սեփական ճարտարարուեստի յատկացուելիք այդ միլիոնները, նմանացոյցերու սահմանին մէջ թէ սահմանէն դուրս Թուրքիա յատկացուց այդ շինութիւններուն, զինուորական նպատակներով:

Թուրքիա, մինչեւ այսօր, իր բոլոր ձեռնարկներուն նշանակէտ բրած է նոյն նպատակը: Երկաթի ճարտարարուեստը եւս, որ «Հնգամեակ»ին գլուխը կը գտնուի, յայտնապէս կը ձգտի նոյն նպատակին: Այսուհանդերձ, այն գլխաւոր վեց կէտերը զորս Թուրքիա կը շօշափէ նաեւ տնտեսական նպատակներ: Թուրքիա ստիպուած է «ազգային սահմաններուն» մէջ «ազգային անկախութիւն»ը ապահովելու համար ունենալ ազգային տնտեսութիւն» մը: Իբր ծրագիր կամ քաղաքականութիւն, չափազանցնահանկելի, առողջ է հիմնանոր է այս տեսակէտը: Վերջին 10ամեակի ընթացքին, այս ուղղութեամբ քայլեր առնուեցան: Բայց, բերեք եւս հիմա կ'անդրադառնան թէ՝ այդ բոլոր քայլերը որոշ ծրագրի մը արդիւնք չէին: Պատահականութիւնը մեծ դեր ունեցաւ անոնց մէջ:

Ուրեմն, «Հնգամեակ»ը պիտի գայ վերջ տալ այդ պատահականութեանց: Նման ծրագրեալ ճարտարարուեստականացումի մը մայրը կը նկատուի երկաթի ճարտարարուեստը:

Այսքան ստիպողական ու կարեւոր ճարտարարուեստի մը հաստատումը, սակայն, կը կարօտի կարգ մը լրացուցիչ պայմաններու:

Թերեւս սխալած չեմ ըլլար եթէ ըսեմ թէ Թուրքիոյ ծրագիրներուն կամ Թուրք թերթերու «պիտի»ներու մասին մեր ամէնէն գործնական մարդոց մեծ մասն իսկ աւելի շատ տպաւորութիւն կ'ունենայ, քան՝ խորագնին կարծել: Կը բաւէ որ Ըսմէթ Փաշա կամ Համ Երեայ, ու սա չափ միլիոն բուրլի կամ լիրէթ պահանջէ: Եւ արդէն ծրագիրը իրականութիւն է մեր «ազգայիններու» շատերուն համար: Մինչդեռ, մանաւանդ ծանր ճարտարարուեստի մէջ, դրամէն ու կամեցողութենէն զատ այնպիսի ստիպողական պահանջներ կան, առանց որոնց Թըրքիայի պահեստի ոսկիներն իսկ որ ու է բանի չեն ծառայեր:

Անդրադառնալով երկաթի ճարտարարուեստին, Թուրքիա, ինչպէս եւ ամէն մէկ երկիր, կարենալ զայն հաստատելու եւ անոր գոյութիւնը տեսականացնելու համար, կը կարօտի, նախ, խիտ բնակչութեան: Երկրորդ՝ հում նիւթի (այս պարագային՝ երկաթի հանք), երրորդ՝ իր երկաթի ճարտարարուեստի կեդրոններուն մօտ՝ ածուխի: Եւ, չորրորդ՝ այնպիսի պայմաններու, որոնց մէջ կարենայ համեմատաբար աժան գինով արտադրել:

Թուրքիա, բացարձակապէս զուրկ է առաջին պայմանէն: Այս «է»ն դուք կրնաք «պիտի»ի փոխարինել, տրուած ըլլալով որ 1922էն ի վեր կիրարկուած ներգաղթի եւ բնակեցման օրէնքը շօշափելի արդիւնք տուած չէ: Հիմա, որ Թ[ր]ակիոյ մէջ մարդամութիւն մը հաստատեցին, եւ կ'ուզեն այդ հողամասը տնտեսապէս բարգաւաճեցնել, նոյն ցաւը ունին:

Առնենք երկրորդ պարագան,— երկաթի հանքը:

Էնկիւրի այս մասին մանրամասն քննութիւն կատարել տուաւ 1925էն: Այն ատեն աւստրիացի փրոֆ. Կրաֆիկն էր որ հրաւիրուեցաւ քննելու: Ան, իր տեղեկագրին մէջ կ'ըսէր թէ պէտք է անյապաղ ձեռնարկել երկաթի ճարտարարուեստի հաստատման, «եթէ նոյնիսկ երկաթն ու ածուխը դուրսէն բերել հարկ ըլլայ»:

Այն օրերուն, սակայն, երկրէ երկիր առեւտրական յարաբերութիւնները այսպէս չէին:

Անկէ յետոյ, քանի մը ուրիշ քննութիւններ ալ կատարուեցան: Վերջին անգամ Խուսիական եղող յանձնախումբը եւս քննեց թէ ուր պէտք է հաստատել երկաթի ճարտարարուեստը, ինչ նիւթերու համար եւ ինչ ծաւալով:

Կատարուած յաջորդական քննութիւններուն արդիւնքը այն է որ՝ Թորպալըի, Տաղլայըքի եւ Փրաշէի հանքերու երկաթները երկաթի ճարտարարուեստին համար գործածելու յարմար են:

Կան, նաեւ, Տիհանլըքի, Չէյթինի եւ Այազմէնիթի հանքերը «որոնք ապագային ձեռնտու պիտի ըլլան այդ նպատակին համար»:

Էնկիւրի այն կարծիքէն է թէ՝ Թուրքիոյ մէջ կան ուրիշ հանքեր, որոնք առ այժմ ճշդուած կամ ծանօթ չեն, եւ որոնց ստուգումը յանձնուած է գիտական Ինստիտուտին:

Ուրեմն, առ այժմ, այդ երեք հանքերն են որ պիտի հայթայթեն անհրաժեշտ երկաթը: Ճշդուած է, սակայն, որ այդ հանքերու շահագործման պարագային, անոնք հազիւ 50—60 տարի կը դիմանան ու կը սպառին, ինչպէս կը վկայէր իրաւէ յօդուածագիր մը՝ Ալի Սիւրէա (Ճումհուրիէթ, 20 յունուար 1934): Ուրեմն, Թուրքիա ստիպուած պիտի ըլլայ դուրսէն եւս երկաթ բերել: Ներածուելիք երկաթին համեմատութիւնը պիտի ըլլայ երկու հինգերորդ:

Ասիկա, արդէն, ցոյց կուտայ թէ Թուրքիա ի վիճակի պիտի չըլլայ հասնելու երկաթի ճարտարարուեստով հետապնդուած իր նպատակներէն երրորդին եւ հինգերորդին: Այսինքն՝ անկարող պիտի ըլլայ արտադրել մեքենականութիւն մը եւ երկրագործական գործիքներ, որոնք աւելի աժան ըլլան, քան դուրսէն բերուածները: Եթէ նկատի ունենանք նաեւ ածուխի դժուարութիւնն ու գինը, պարզ կ'ըլլայ թէ Թուրքիոյ մէջ երկաթի ճարտարարուեստի արժէքութիւնը եւ վաճառման գինը բարձր պիտի ըլլան: Աւելցնեմ, որ երկաթի արտադրութիւնները եւս, շաքարին նման, իրենց արժած գիներէն աւելի կը վաճառուին: Ըսուի, Թերեւս, որ ասիկա բնականոն վիճակ մը չէ: Ճիշդ է: Բայց Թուրքիա եւս հիմնուած է անբնականոն վիճակի մը վրայ, երբ կը խորհի ձեռնարկել երկաթի ճարտարարուեստին, որովհետեւ, անոր գլխաւոր յենակէտը այն է թէ՝ ներածման արգելքէ շնորհիւ ինք կրնայ սահմանափակել երկաթեղէնի եւ իր ներքին արտադրութիւնները բաւարարել:

Ասիկա, սակայն, բաւարար ու ապահով հիմք չէ ձեռնարկի մը համար, որ ժամանակաւոր ու սահմանափակ հանգամանք պիտի չունենայ:

Համաձայն կատարուած ուսումնասիրութեանց, Էնկիւրի նախատեսած է 9—10 միլիոն ոսկիի ծախք մը՝ երկաթի ճարտարարուեստը հաստատելու եւ բանեցնելու համար:

Այսուհանդերձ, հակառակ իր կարեւորութեան, «Հնգամեակ»ին երկրորդ կիսուն թողուած է ճարտարարուեստի այս ճիւղին, ինչպէս նաեւ տարրաբանական ճիւղին գործադրութեան դրուիլը:

Իսկ ատիկա կը պատճառաբանուի անով որ՝ ա) անոր իրագործման պայմանները դեռ եւս կը քննուին, բ) այդ ճարտարարուեստին համար սեփական տարրեր չունի երկիրը, եւ, հետեւաբար, հարկ է սպասել՝ մինչեւ որ իրենց ուսումը աւարտեն եւ «սթաժ»ը ընեն այն ուսանողները, որոնք կոչուած են Թուրքիոյ երկաթի ճարտարարուեստին առաջին հիմնադիրներն ըլլալու:

Եթէ, անշուշտ, մինչեւ այդ Էնկիւրի նոր ծրագիրներ պատրաստելու չստիպուի...

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏ ԹՈՐԱՄԱՆԵԱՆԻ ԿԵԱՆՔՆ ՈՒ ԳՈՐԾԸ

— օօ —

Երէկ հաղորդած էինք ճարտարապետ Թորոս Թորամանեանի մահը, կենսագրական գիծերով եւ ուրիշ մանրամասնութիւններով:

«Խ. Հայաստան»ի մէջ, ճարտարապետ Միքայէլ Մազմանեան գրութիւն մը նուիրած է հանգուցեալին, «խոշոր գիտնականը» խորագրով: Մազմանեանի յօդուածէն կ'առնենք քանի մը հատուած, քննադատութեան ենթարկելով հեղինակին կարգ մը տեսակէտները Թորամանեանի գործին մասին.—

Եօթանասնամեայ հասակին մէջ՝ պատուով պսակեց իր կեանքի ուղին հայ ճարտարապետութեան պատմութեան մեծ մասնագէտը, ճարտարապետ Թորոս Թորամանեան: Ցանձին Թորամանեանի, Հայաստանի ճարտարապետութեան ուսումնասիրութեան մարմինը կորսնցուց հին ճարտարապետական ժառանգութեան իր հմուտ խորհրդատուն:

Արդարեւ մեծ է Թորամանեանի դերը Հայաստանի նիւթական մշակոյթի ուսումնասիրութեան գործին մէջ: Ճիշդ է, Թորամանեան մարքսիստ չէր, չէր առաջնորդուեր մարքսեան վարդապետութեամբ, սակայն իր աշխատանքով մեծ նպաստ մը բերաւ մշակոյթի ուսումնասիրութեան:

Թորամանեան, իբր անկաշառ գիտնական, նախապաշարումներէ հեռու, ինքնուրոյն կերպով մօտեցաւ անցեալի ճարտարապետական կոթողներուն եւ անոնց տուաւ բացատրութիւն մը, որ հետզհետէ կ'ընդունուի գիտական աշխարհի կողմէ:

Թորամանեանի ուսումնասիրութեան նիւթը աւատապետական Հայաստանի ճարտարապետութիւնն էր, որ կը ցոլացնէր աւատապետական աշխարհհայեացքը, կղերականութեան ձեռքը զէնք դարձած: Թորամանեան կը գրէ.— «Եթէ հնարաւոր լինէր փոքր ի շատէ պատկերացնել հայ աշխարհի մէջ երկրաւոր բոլոր բարիքները վայելելու մենաշնորհեալ դասակարգի կենցաղը, այնուհետեւ դիւրին կը լինի հետեւցնել դասակարգային շէնքերի աստիճանաբար դէպի երբ իշխող օջախներու հետզհետէ նսեմանալը մինչեւ վերջին դժբախտ օջախները, որոնց ի սկզբանէ աշխարհի ճակատագիրն է նախամարդոց նման ապրիլ եւ տառապիլ խրճիթներու, խուղերու եւ մութ քարայրներու մէջ (Հայաստանի արքունական եւ իշխանական ապարանքներն ու անոնց ներքին կենցաղը, ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏ, 1917, թիւ 6, էջ 56):

Ըստ Մ. Մազմանեանի, Թորամանեանի այս խօսքը փա՛ստ մըն է հետեւցնելու թէ փաստակաւոր ճարտարապետը հասած է այնպիսի եզրակացութիւններու, որոնք հայ ճարտարապետութեան զարգացումը կը բաժնեն բոլորովին տարբեր շրջաններու, եւ բոլորովին տարբեր՝ «քաղքենի պատմագրութեան ընդունած աւանդական ոսկեդարին»: Եւ, կ'աւելցնէ Մազմանեան, այսպէս Թորամանեան քանդեց քաղքենի պատմագրութեան հիմերը՝ նիւթական մշակոյթի յուշարձաններու իր անաչառ ուսումնասիրութեամբ: Միւս կողմէ, «Թորամանեան ցոյց տուաւ հայ ճարտարապետութեան սերտ կապը փոքր-ասիական երկիրներու (Պարսկաստանի, Սուրիոյ) ճարտարապետութեան հետ: Հայ ճարտարապետութիւնը քննեց ոչ թէ մեկուսացած, այլ հարեւան ժողովուրդներու ճարտարապետութեան հետ իր աղերսին մէջ, արձանագրելով անոնց փոխադարձ ազդեցութիւնը»: Մազմանեան շատ սխալ գաղափար ունի Փոքր Ասիոյ մասին, որ ոչ Պարսկաստան է, ոչ ալ Սուրիա,— շատ սխալ գաղափար ունի նաեւ Թորամանեանի տեսակէտներուն մասին, երբեւ «մարքսիստ»՝ իր կարծին ուզելով կապել Թորամանեանի աշխատութիւնները: «Հայ բուրժուազին, կ'ըսէ Մազմանեան, իր երազներուն իրականացումը կը կապէր Արեւմուտքի դրամատիրական երկիրներուն հետ՝ հիւսելով իր անցեալն այդ երկիրներու անցեալին հետ»: Այս ծիծաղելի խօսքէն յետոյ, հարկ է ըսել թէ ոչ Ստրչիկովսկի, ոչ ալ Թորամանեան կ'ուրանան բիւզանդական ճարտարապետութեան ազդեցութիւնը հայ ճարտարապետութեան վրայ, ինչպէս ոչ ոք կ'ուրանայ թէ հայ ճարտարապետութիւնը կրած է նաեւ ազդեցութիւնը հարեւան ժողովուրդներու ճարտարապետութեան,— տարբեր է հարցը՝ եթէ ոմանք որոշ ինքնատպութիւն կամ գերապատուութիւն կուտան հայ կամ ուրիշ ժողովուրդի մը ճարտարապետութեան:

Ճարտարապետ Մազմանեան ուրիշ սխալներ ալ ունի,— երբ թէ Թորամանեան հալածուած է պարզապէս իր այս տեսակէտներուն համար: Իբր թէ հայ բուրժուազին վերաբերուած եւ անվերջ «գիտուն»ները նեղեր են Թորամանեանը «իր կեանքի ողջ ընթացքում»: Բայց Թորամանեանի տեսակէտներուն հետ երբեք կապ չունին թշուառութիւնը, զոր կրեց այս փաստակաւոր ճարտարապետը: Սիրուած գիտնական մըն էր ան, եւ Հայաստանի թէ արտասահմանի մէջ չկայ նոյն իսկ հայ դպրոցական մը, որ պարծանքով չյիշէ Թորամանեանի անունը:

Սիրուած ըլլալը պատճառ մը չէր, [...] հայ բուրժուազին հետաքրքրուէ[ր] [...] քաւոր գիտնականին վիճակով եւ [...] ժանդակէր նիւթապէս: Հայ բուրժ[ուա]-զին այն դասակարգն է որ տեսակ[...] չունի բնաւ, ինչպէս սիրտ չէ ունե[...]ցած երբեք:

Այսպէս կամ այնպէս, ճիշդ էր [...] Թորամանեան անօթի օրեր անցուց[...] Բարձր աստիճանի մասնագիտութի[ւն] [...]ւէր, գիտական խոր հմտութեամբ օ[ժ]-տուած՝ Թորամանեան երկար ժամա-նակ մուրացկանի կեանք կը վարէ[ր] [...] Անդրկովկասի քաղաքներուն մէջ: Ա[...] թէ ի՛նչ կը գրէ ակադեմական Ն. Մա[ռ].— «Ապրելով ցուրտ, տաքութենէ [...] լորովին զրկուած սենեակի մը մէ[ջ], մինչեւ ծունկերը անձրեւի ջուրով թր[...]ջուած, (եւ անձամբ տեսայ այս վի-ճակը),— Թորամանեան հաստատա[կա]-մութեան ծայր աստիճանին. Որ[...]րով անօթի կ'ապրէր ան, վրան-գլ[ու]-խը ցնցոտիներով ծածկած» (Մառ[...] զեկոյցը, 1908): Ինքը, Թորամա[ն]-եանն է, որ 1909ին Մշակի մէջ հրա[...]տարակուած նամակով մը կը գրէր.— «Ոչինչ ստացած եմ, բացի վերոյիշ[եալ] [...]տայէն հին զգեստներէն, որ վեհանձ[...] նարար բարեհաճեր էր ղրկել ինծ[ի] [...] ցոտիներս ապահովելու համար գլխ[...] ալ այդ ցնցոտիները բաժնեցի էջմի[ածի]-նի մէջ գաղթական աղքատներուն»:

Այս աստիճան թշուառութեան մա[...]նուած, այս մեծ գիտնականը չի յու[...]սահատիր սակայն: Կ'աշխատի յամա[...]ռութեամբ եւ մոլեռանդութեամբ: Պահ մը կը վայելէ Ն. Մառի հոգա[...]ծութիւնը: Եւ գլուխ կը հանէ, ինչպէս կը գրէ, «ոչ միայն ինձ, այլ եւ հա[...]մայն գիտական աշխարհի համար [...] հեկան մի մեծ գործ»: Թորամանեանի լուսադրոյնս գնահատելու պատիւը, [...] կայն, օտար մեծ գիտնականներուն է[...] տրուած: «Ես, կը գրէ Ն. Մառ, ամ[...]նէն առաջ լոյսի կը սպասեմ ճարտա[...] րապետական յուշարձաններու լեզ[...]ուէն, երբ սորվինք հասկնալ այդ [...] գուն,— յանձին Թորամանեանի ե[ս] կը տեսնեմ այդ լեզուի առաջին ուսու[...]ցիչը»:

Եւ ահա Ստրչիկովսկին, հայ ճար[...]տարապետութեան նուիրուած էր եր[...]կու հատոր հոյակապ գործին յառա[...]ջաբանին մէջ, կը գրէ.— «Հայաստա[...]նի արուեստի ուսումնասիրութեան ի[...]րական առաջնորդն է Թորամանեան: Անոր աշխատութիւններուն կողքին ուրիշ ամէն գործ երկրորդական կը մնայ»: Եւ Վիէննացի մեծահամբաւ գիտնականը կ'աւելցնէ թէ իր ծանօթ աշխատութեանը պատրաստութեան համար ճամբայ բացողի դերը կը [...]տայ Թորամանեանի մէկ գործին:

Դժբախտաբար կորսուած է այդ գործը:

Թորամանեան, յաճախ, լալու աս[...]տիճան յուզուած կը պատմէր թէ ի՛նչ պէս կորսնցուց երկար տարիներու անքուն գիշերներու իր վաստակը 1918ին, Ալեքսանդրապոլի կայարա[...]նին մէջ, երբ ամէն ոք կը փախչէր, կը խնդրէ ասկէ անկէ արկղերու մէջ դնել իր ձեռագիրները, չափագրութիւնները եւ լուսանկարները, ու փոխադրել Թիֆլիզ: Կը դիմէ նաեւ կարճիկեան[...] Ոչ ոք կ'ընդունի: Փախուստի ժամա[...]նակ՝ Թորամանեան կը կորսնցնէ իր այդ թանկագին աշխատութիւնները[...] Կորուստ մըն էր այս, մե՛ծ կորուստ մը, զոր չմոռցաւ Թորամանեան մին[չ]-չեւ իր մահը:

Այս կորուստին տակ ընկճուած, բայց յամառ, վերջին տասնամեակին [...]

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ՑՈՒՑԵՐ ՏԷՐ ԶՕՐԻ ՍՊԱՆԴԱՆՈՑԷՆ

Նաւավարը համոզեցինք եւ երկու տոպրակով միւս ափը հասանք: Հեռուէն տեսանք ամենածայրի վրանին մէջ կիներ: Հաստատապէս գիտնալով որ Հայ են, գացինք իրենց մօտ: Հաց կ'եփէին: Երբ մեզ տեսան, սկսան արտասուել եւ անմիջապէս երեք չորս հատ տալով մեզի պատուիրեցին որ այդ կողմերը չ'երեւանք: Ես այն օրը սոսկ աղջիկի հանդամանքս նկատի առնելով շատ պժգալի դիմագիծ մը առած էի, աչքերս կիսախուփ, քթիս բերնիս և երեսխաղտոտութիւնը ծայրայեղօրէն չափազանցուած, նմանապէս քրոջս: Գետեզերքէն մեր տոպրակները լեցնելով հասանք գետափ, մտանք նաւ որ դժուարութիւն մը չունէր այս կողմէն: Մինչ այս մինչ այն սկսած էր մթնել, նաւակը պիտի մեկնէր երբ սուլիչի ձայն մը կեցուց նաւավարը: Չէչէն ճիւաղ մը եկաւ, Զուպէր անունով: Երբ գետին մէջտեղը հասանք, կեցնել տուաւ մակոյկը եւ սկսաւ հարցափորձել:

— Ձեզ ջուրը պիտի նետեմ, ըսաւ խնդալով: Լաց ու կոծ, պաղատանք անօգուտ: Գաղանը թէ Չէչէն էր եւ թէ մէկ երկուքը մէկ ձեռքով օդին մէջ բռնելու աստիճան հուժկու: Մեզ երկուքս կուրծ կուրծքի զարնելով ձգեց ջուրը, ես ձեռքերս ու ոտքերս շարժելով եկայ ափը, հակառակ լողալ չգիտնալուս: Միւս ընկերս լողալ գիտէր: Այդ գիշերուան քաշած վախիս ու ցուրտին հետեւանքով արդէն իսկ խարխուլ առողջութիւնս խորտակուեցաւ եւ հիւանդացայ: Քոյրս անօթի է, փոսացած աչքերը կը լճանան ի տես իմ տառապանքիս: Քո՛յր, ներէ ինծի, արդեօք որքա՞ն արտասուք թափեցի զոյգ աչքերէդ եւ որքան արիւն բարի սրտէդ եւ հակառակ այս բոլորին գրեթէ չկրցանք քեզ ազատել. ներէ՛, որովհետեւ մեր վերջին բաժանումի վայրկեանին մենք չէինք յանդգնիր կարծել թէ այդ բաժանումը յաւիտենական պիտի ըլլայ: Ես ուզեցի մահէն ճողոպրիլ, ինչպէս դուն գիտես՝ ոչ թէ այսօրուան տանջալից կեանքս քարշ տալու, այլ քեզ կարենալ ազատելու հեռանկարով, բայց աւա՜ղ, կարծես բու մը կը գուժէ թէ անդառնալի եւ անդարմանելի կորուստներու չարքին կը պատկանիս ...

Կ'ըսեմ,— Լուսնթագ, հոգիս, առ սա վերարկուն, գնա՝ տես, եթէ Արաբները Հաց բերած են՝ փոխանակէ: Եւ կ'երթայ, քիչ յետոյ,— Սամուէ՛լ, Սամուէ՛լ խեղդուկ ձայն մը կը հասնի ականջիս, ընդոստ վեր կը ցատկեմ ու կը վազեմ սրտաճմլիկ տեսարանի մը ականատես ըլլալու համար: Անօթիներու խումբը (որոնց ես ալ կը պատկանէի), տեսնելով փոխանակած հացը, կը յարձակին վրան եւ կը սկսին իրարու ձեռքէ խլել: Հացը արդէն յափշտակեր էին երբ ես գացի: Հաղիւ կրցայ ազատել զինքը, յաւէտ պաշտելի Լուսնթագս արիւնլուայ դէմքով: Հիմա հաց ալ չկար, վերարկու ալ, մինչեւ այդ վայրկեանը երբեք այդ աստիճան դէպի մահ դիմելու վճռականութիւն չէի ունեցած:

Մեր «պահապան» Չէչէններէն Եուսէֆ, բազդատմամբ միւսներուն, խղճամիտ կ'երեւար: Այդ օրերուն ինծի պէս ծպտուած տղաք քանի մը ոսկի կաշառք տալով իրենց իսկութիւնը անվտանգ կրնային յայտնել: Ես ալ որոշեցի իմ իսկութիւնս յայտնելով Եուսէֆին ծառայ ըլլալ, բայց դրամ չունէի: Չէ՞ որ մահուան հետ բարեկամացեր էի, ալ դրամին ի՞նչ պէտք ունէի. իմ մեռնելէս յետոյ քոյրս ալ միայնակ չպիտի մնար, Հայկուհին կար: Չէչէններէն իւրաքանչիւրը իր քով ծառայ մը ունէր. ընդհանրապէս տղաք, որոնց պաշտօնն էր ցերեկը ոչխարները արածել, իրենց վրաններուն առջեւ հողը հողով ծածկել, գիշերը՝ մինչեւ կէս օր: Կէսօրէն մինչեւ երեկոյ քնանալու իրաւունք ունէր, որպէսզի գիշերը մինչեւ լոյս իր ծառայած վրանին առջեւ իր հաւաքած վառելանիւթը վառէր եւ հսկէր, եւ արաբական յարձակումի մը պարագային անմիջապէս արթնցնէր Չէչէնը:

Ահաւասիկ այն պաշտօնը զոր կ'ուզէի մահուան գնով ձեռք ձգել փոխան փոր մը հացի: Այս մտածումով, առանց աջ ու ձախ նայելու կը յառաջանայի: Քոյրս հասնելով հարցուց թէ ո՞ւր կ'երթամ: Ցայտնեցի որոշումս: Ոտքերուս կը փաթթուէր որ ետ կենամ մտադրութենէս, բայց անօգուտ: Մեր դրացիներն ալ կը կարծէին եղեր թէ հիւանդութեան նոպայէ մը բռնուած՝ քրոջս հետ կը կռուիմ: Եւ բոլորը կը զարմանային, նկատի առնելով մէկ ժամ առաջուան վիճակս, թէ ինչպէս առողջացած եմ:

Գացի եւ գտայ Եուսէֆը մինակը: Բարեւեցի, փոխադարձ բարեւ տուաւ «աղջիկս» ըսելով: Սարէն ձորէն խօսքեր բերելով թէ իմ հայրս վեց տարի կառավարական հարցաքննիչ դատաւորի ալ պաշտօն վարած է եւ թէ մենք որքան դժբախտութիւններէ անցնելէ յետոյ այժմ կտոր մը չոր հացի կարօտ մնացեր ենք, ի վերջոյ խնդրեցի որպէսզի զիս իր քով առնէ իբրեւ ծառայ: Այս բոլոր խօսքերը մաքուր եւ բարձր Թուրքերէնով կը խօսէի: Մարդը պատասխանեց թէ.

— Շատ լաւ, աղջիկս, բայց տեսնուա՞ծ բան է որ քեզի պէս պզտիկ աղջիկ մը — եթէ նոյն իսկ մեծ ըլլայիր — իբր ծառայ ընդունուի: Անպատճառ քեզի սորվեցնողը մեր շուն Ապտիւլ Գատիրն է, որուն հետ միշտ կը վիճաբանինք պատիւի եւ բարոյականի մասին: Ես Չէչէն ըլլալով հանդերձ ոչ մէկուն պատիւին դպած եմ եւ ոչ ալ խիղճէ դուրս սպանութիւններու մասնակցած եմ:

Ես պատասխանեցի.

— Եուսէֆ էֆ. վերը Աստուած, վարը դուն: Քու վեհանձնութեանդ ապաւինելով կրնամ յայտնել թէ ես ոչ թէ աղջիկ, այլ մանչ եմ:

— Ա՜... լաւ, մի՛ վախնար տղաս, ասկէ վերջ արդէն ջարդ չկայ, բայց դուն որ կ'ըսես թէ հայրդ պաշտօնեայ էր, կրնա՞ս Թուրքերէն գրել:

— Ամենայն սիրով, ըսի, առի մատիտն ու թուղթը եւ ճիշդ ու ճիշդ կուսակալի մը ուղղուած ձեւով եւ ոճով աղերսագիր մը գրեցի, քիչ առաջուան ըսածներուս բովանդակութիւնը:

Վրանէն դուրս՝ հեռուէն կը տեսնէի քոյրս: Նայուածքը իմ կողմս ուղղած՝ կ'արտասուէ՛ր: Մարդը անմիջապէս ինծի հին «զալփաղ» մը եւ վերարկու մը տուաւ: Տակաւին խօսակցութիւնը չլրացած մարդ մը եկաւ իմացնելու թէ Արաբները նորէն եկեր են հաց ու կորեկ ծախելու: Չէչէնը ձիու տոպրակ մը տալով ինծի, հրամայեց որ իրենց հետեւիմ: Գետափէն բաւական վեր գացինք — գետափը աւելի ցած էր եւ ճամբայ մը կ'երկարէր — երկու փամփուշտ արձակեց որով Արաբները խուճապի մատնուեցան եւ շատերը իրենց հացը հաւաքելու իսկ ժամանակ չունեցան: Ինծի հրամայեց հացերը իմ բերած տոպրակիս մէջ լեցնել, եւ կրցածիս չափ ուտել, մնացեալը ծախել, դրամը իրեն բերել:

ՍԱՄՈՒԷԼ ՍԱՀԱԿ

(Շար.)

(6)

Որբերու ագարակի ծրագիրը

ooooo

ԽՄԲ.— «Երկունք»ի վերջին թիւէն կ'արտատպենք այս գրութիւնը, որ կը ձգտի գործնական գետնի վրայ դնել Զ.Ո. Միութեան ագարակի ծրագիրը: Կ'ուզէինք ուրիշ կարծիքներ, այլ մանաւանդ գործնական գիտելիքներ եւս լսել «Յառաջ»ի կամ «Երկունք»ի միջոցաւ, որպէսզի կարելի ըլլար իր տրամաբանական վախճանին հասցնել այս ձեռնարկը:

Հիմա որ ագարակի ծրագիրը այլ եւս հրապարակ կուգայ, կ'աճապարեմ մտածումներս գրի յանձնել եւ ձեր նկատողութեան տալ համեստ կարծիքներս:

Ինչպէս ամէն Զոմական, զիս ալ մեծապէս կը խանդավառէ ագարակի ծրագրին իրականացումը:

Ահա կը ներկայացնեմ առաջարկիս յատակագիծերը, որուն վրայ պէտք է յենու բուն իսկ ագարակի գործը:

1.— Նիւթական հնարաւորութիւն.
— Ագարակի մը գնումը յաջողցնելու համար, անհրաժեշտ է մօտաւորապէս հարիւր հազար ֆրանք (100,000):

2.— Ինչպէս ճարել 100,000 փր.ը.
— Այս գումարը ճարելու համար մեր լոյս աղբիւրներէն յոյս չունենալով, միեւնոյն ատեն որբը իր գլուխը հպարտութեամբ բարձր բռնել կարենալու համար, անհրաժեշտ է կազմակերպել բաժնետիրական եղանակ մը: Այսպէս, 1000 բաժնեթուղթ 100 Փր.նոց = 100,000 Փր.: Եւ 2% տոկոս վճարել 3րդ կամ 5րդ տարիէն սկսեալ:

I.— Ինչո՞ւ հինգ տարի անտոկոս.
— Գործի մը ձեռնարկութեան առաջին քանի մը տարիները բնականաբար չեն կրնար մեր ցանկութեան համաձայն ընթանալ:

II.— Ինչո՞ւ 2% տոկոս.— Զուգելով շահագործման եւ կլիմայական [illegible] դեր կատարել եւ դառնալ հայ ժողովուրդի փոքրիկ, ո՛հ շատ փոքրիկ ցեցերը, բայց միեւնոյն ատեն ցանկալով ընկերներու ուշադրութիւնը միշտ կեդրոնացած պահել մեր ագարակի վրայ, եւ ի հարկին իրենց շուրջիններս համոզել եւ այդպէսով նոր հիմնադիրներ ճարել մեզի, պէտք է այն ապահովութիւնը տանք թէ նիւթական զոհողութիւն չէ, որ կ'ընենք, այլ կը տրամադրենք մեր բաժինը որ ի հարկին կարելի է ետ քաշել, օրինակ երեք տարի յետոյ:

3.— Ինչպէս տեղաւորել 1000 բաժնեթուղթ.— Ըստ իս ծիծաղելի թիւ մըն է այս, որ կարելի է յաջողցնել միայն Ֆրանսայի մէջ: Առ նուազն նոյնքան կարելի է տեղաւորել արեւելեան Եւրոպայի եւ Սուրիոյ մէջ, ուր շատ աւելի զօրաւոր է Զ.Ո. Միութիւնը:

Իսկ եթէ [illegible] եղանակով գործենք, արդիւնքը 5000էն աւելի պիտի ըլլայ: Այս եղանակով խոր հաւատք ունիմ յաջողութեան: Անձնապէս պարտքի տակ ըլլալով հանդերձ, պատրաստ եմ բաժնեթուղթ գնելու, եւ այստեղի քանի մը տասնեակ ընտանիքներուն մէջ կրնամ առնուազն չորս հատ ալ տեղաւորել: Ուրեմն երբ ես իմ սահմանափակ միջոցներովս կրնամ հինգ հատ տեղաւորել, ալ ինչո՞ւ չեն կրնար Փարիզի այն տասնեակ մը իրապէս եռանդուն ընկերները իրենց լայն շրջանակներով: Ինչպէս եւ միւս մասնաճիւղերը:

Մեր բաժնեթուղթերու տեղաւորման մէջ կրնան օժանդակել մեր բարեկամ Դաշնակցականները: Բայց մէկ պայմանով: Հակառակ Դաշնակցական ըլլալուս, կ'ուզեմ որ Զ.Ո.Մ.ը միշտ մնայ անկախ եւ տարբեր գործի վէճեր պէտք չէ խառնուին մեր գործին:

Մենք Ապրիլեան արիւնոտ մանգաղէն պրծածներս, մեր սեւ ճակատագրի նոյնութեամբ եղբայրացած սրտերու մէջ՝ անօտի վէճերով չենք ուզեր եռանդ սպառել:

4.— Ո՞ր շրջանէն գնել հողը.— Ֆրանսայի չորս կողմը կը յաւակնիմ ուսումնասիրած ըլլալ, թէ իմ տեղափոխութիւններուս առիթով եւ թէ գրքերով: Ու հիմա որ հոս հաստատուած եմ, եւ կը տեսնեմ իր շուրջս իրատես կերպով, կրնամ հաստատապէս ըսել թէ Loiret նահանգի մէջէն գնելու ենք ագարակը: Եւ Montargisի arrondissementէն, քան թէ Orléansէն: Ինչո՞ւ:

Եթէ ուրիշ տեղերէ կարելի է գնել քիչ մը աւելի աժան, ինչպէս Թուռ, Քլէրմոն - Ֆէրան, Լա Պոս (Վօժ), կամ Նորմանտի եւ Տորտոննը եւն. դարձեալ պէտք է նախընտրենք Մոնթարժիի շրջանը, որովհետեւ փոխադրութեան խնդիրը, (այնքան կենսական, հողի արտադրութիւնը կարենալ ծախելու համար), ամենալաւ կերպով լուծուած է այստեղ, Փարիզէն 108 քլմ., կապուած երկաթուղիով եւ գեղեցիկ ռութ նասիոնալով: Այսպէս իսկական հողագործական շրջան մը, որ մօտ է Փարիզի, իսկ Փարիզը պիտի ըլլայ անտարակոյս արտադրութեան գլխաւոր շուկան: Թէեւ կան գործածող շուկաներ, Մոնթարժի, Ժիէն, Օրլէան յիշելու համար գլխաւորները: Հողը բարեբեր է, օդը առողջ, անձրեւները ընդհանրապէս առատ, կան ոռոգման համար canalներ: Խիստ յարմար է ցորենի, գարիի, շատ առատ է տանձը, խնձորը: Կանանչեղէնի արտադրութիւնը միջակ է: Բայց շատ առաջնակարգ գետնախնձոր եւ սոխ կը բուսնի:

Կան քանի մը չքաւոր գործարաններ, դիտած եմ ճակնդեղներու անսահման դաշտեր:

Անասնապահութեան տեսակէտով, հաւ եւ ճագար բուծանելը շատ աւելի ձեռնտու է հոս, քան այլ շրջաններ:

Արուարձաններու շատութիւնը ձեռնտու կը դարձնէ կաթնատնտեսութիւնը եւ կովարուծութիւնը:

Օրինակ, միեւնոյն տարիքի եւ տեսակի կով մը կարելի է հոս գնել 3,500 - 4,000 ֆրանք, մինչ ուրիշ տեղ առնուազն 5,000 - 6000 Փր. է:

Խորհեցէք անգամ մը որ Փարիզի Մաժի եւ ուրիշ ընկերութիւնները կաթը ագարակներէն կը գնեն 0,70 - 75 սանթիմէն կամ աւելի, այս մասին լաւ տեղեկութիւն ունիմ:

Ցորենի գները կառավարութիւնը կը պաշտպանէ, այնպէս որ մեզի կը մնայ խիստ եւ գործնական կազմակերպումը հացահատիկի մշակութեան, prix de revientը կազմել՝ գիտնալու համար շահ ու վնասի տարբերութիւնը: Կարծեմ այսքանով մտքերս ձեզի հասկցուցած կ'ըլլամ:

Կ'ենթադրեմ թէ 25 որբ ընկերներ գոհացնելու չափ կ'ըլլայ 100,000նոց ագարակ մը, առաջին առթիւ:

Օ՛ն, ուրեմն ընկերներ, դէպի գործ, դէպի որբերու ագարակին իրականացումը. եւ թող երբեք, երբեք յոռետեսութիւնը չկասեցնէ ձեզ:

Ա. ԶՈՄԱՔԼԵԱՆ

նստաւ ու գրեց գործերը, որ յիշատակեցինք երէկ:

Այդ գործերը պիտի մնան թանկագին վկայարաններ հայ ճարտարապետութեան փառքին, ինչպէս կոթող մը իր անմոռանալի յիշատակին:

Ցարգա՜նք իր յիշատակին:

Այս վերջին տարիներուն, հակառակ իր յառաջացեալ տարիքին, կը ժամանակցէր հնագիտական արշաւախումբերու, այսպէս կարեւոր ուսումնասիրութիւններ կատարելով Հայաստանի զանազան շրջաններու հին աւերակներուն մասին:

Ու կը մեռնի աշխատանքի պատնէշին վրայ:

Կը թողու այրի մը, մանչ եւ աղջիկ երկու զաւակներ, Նազիկ եւ Գառնիկ: Ունի նաեւ մեծ աղջիկ մը, Սիրուշ, այժմ բժշկ. ուսանող, ամուսնացած բժշկ. ուսանողի մը հետ:

ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ՆՈՒԷՐԸ ՆԱԽԱԳԱՀ ՌՈՒԶՎԷԼԹԻ

oooo

«Հասկ», Անթիլիասի կաթողիկոսարանին պաշտօնաթերթը, կը գրէ իր վերջին թիւով.—

Ծերունազարդ Վեհ. Սահակ կաթողիկոս գրաւոր պատգամ մը ուղղեց Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներու նախագահին, Նիր Իսթ Ֆաունտէյշընի վարիչ Մ. Էչիսընի միջոցաւ մատուցելու համար Ն. Վսեմութեան Զատկի առթիւ:

Պատգամին նպատակն է վեր հանել Ամերիկայի մարդասիրութիւնը, որուն շնորհիւ, Մեծ Պատերազմի աղետաւոր տարիներուն յառաջ եկած թշուառութիւնը ամոքուեցաւ, այդպէս օրհնութիւն մը եղաւ Ամերիկայի կողմէն ցոյց տրուած քրիստոնէական եւ եղբայրական օգնութիւնը: Բիւրաւոր կեանքեր փրկուեցան եւ մանաւանդ հազարաւոր որբեր խնամուեցան շնորհիւ Նիր Իսթի կազմակերպած որբանոցներու մէջ, որոնց մէկն էր Անթիլիասի որբանոցը, որ այժմ կաթողիկոսարանի վերածուած է իր Դպրեվանքով եւ յարակից մասերով:

Ծերունազարդ Հայրապետը իր սրտագին շնորհակալութեան եւ օրհնութեան հետ Նախագահին նուէր ղրկեց նաեւ երկու հատ մատաղատունկ մայրիներ Լիբանանէն, իբրեւ խորհրդանշան Արեւելքի եւ Ամերիկայի միջեւ հաստատուած մարդասիրական յարաբերութեան, որպէսզի Սպիտակ Տան մարգագետնին մէջ տնկուին անոնք, իրենց մշտադալար կանաչութեամբ յիշեցնելու համար եղբայրասիրութեան եւ մարդասիրութեան անմոռանալի գործը, որ օծուած է քրիստոնէական ոգւով եւ նուիրագործուած Աշխարհի Փրկչին լուսափայլ Յարութեամբը, որ խորհուրդն է անմահութեան:

Նիր Իսթ Ֆաունտէյշընի Լիբանանի եւ Սուրիոյ ներկայացուցիչ Տօքթ. Թ. Էյմըր եւ Մր. Մարշ՝ Յունաստանի ներկայացուցիչ փետր. 23 ուրբաթ կէսօրէն ետքը Կաթողիկոսարան եկան եւ պաշտօնապէս ընդունեցին Հայրապետական պատգամը — հայերէն եւ անգլիերէն —եւ երկու մատաղատունկ մայրիները, որոնք արդէն ճամբայ հանուած են դէպի Նիւ Եորք ճիշդ ժամանակին հասնելու համար:

Նախագահ Ֆ. Ռուզվէլթ պաշտօնապէս պիտի ընդունի Հայրապետին պատգամը եւ նուէրը: Պատգամը նոյն ատեն պիտի հաղորդուի Ամերիկայի ժողովուրդին հեռարձակով:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Կեանքը Ռընածի մէջ

ooooo

ՌԸՆԱԺ, 19 մարտ (Յառաջ).— Տնտեսական տագնապին սուր ճիրաններուն տակ դեռ կը գալարուի մեր գաղութը: Եւ այս ամսուան մէջ գործազրկութեան ենթարկուեցան քանի մը ընտանիքներ եւս: Մեր անգործ հայրենակիցներու թիւը չի պակսիր: Տագնապին սկիզբէն ի վեր մեր անգործ հայրենակիցները պետական նպաստ չեն ստանար: Ո՞ր դուռը զարնեն, իրենց ապրուստը ապահովելու համար: Գոյնզգոյն պէյ էֆէնտիներ, արքեպիսկոպոսի մը դիակը շահագործելով կոկորդիլոսի արցունքներ կը թափեն եւ քաղաքէ քաղաք միթինկներ կը կազմակերպեն, հայ ժողովուրդի մեծ կուսակցութեան դէմ: Այս խեղճերը դիակի մը չա՞փ ալ արժէք չունին:

Մարտ 3ին յանկարծակի հիւանդացաւ ընկ. Սարգիս Պրէեան: Անմիջապէս փոխադրեցինք հիւանդանոց եւ յաջորդ օրը ջուր առին իր ձախ կողէն: Կը մաղթենք արագ ապաքինում:

Վ. Խաչատրեան

ՄԱԼԱԹԻԱՑԻՆԵՐՈՒ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆԸ

»»».«««

ՎԻԷՆ,— Մարտ 10ին Էսթրէյէնի մէջ տեղի ունեցաւ Մալաթիոյ Կրթասիրաց ընկերութեան 30ամեակին առթիւ թէյասեղան մը: Ներկայ էին աւելի քան երկու հարիւր հոգի: Օրուան նախագահը Պ. Ս. Թէրզիեանդուլեան քանի մը խօսքով հանդէսը բացուած յայտարարելով հրաւիրեց Կրթասիրացի նուագախումբը որ երգեց «Տալուրիկը»: Արտասանութիւններ ըրին փոքրիկներ Պետրոս Շաթթաֆեան, Էլմօն Թէրզիեանդուլեան, եւ մեր անմոռանալի ընկերոջ հանգուցեալ Պօղոս Այանեանի փոքրիկ տղան՝ Արամը: Երգեցին Տ. Արմենուհի Պէրպէրեան, եւ օր. Անայիս: Յետոյ Ն. Թաշճեան արտասանեց Կրթասիրացին նուիրուած իր «Մենք հաշտ ենք»ը: Գեղարուեստական բաժնի լրանալէն անմիջապէս վերջ՝ աճուրդի դրուեցաւ խոշոր նապաստակ մը եւ գոյացաւ երեք հարիւր ֆրանքի մօտ գումար մը: Պիտի յատկացուի Երեւանէն Նոր Մալաթիա բերուելիք ջուրի խողովակներուն շինութեան: Յետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ Կրթասիրացի Ֆրանսայի շրջանի գործադիր յանձնախումբի ներկայացուցիչ Պ. Յ. Սրբազործեանը, որ նախ ջերմապէս շնորհաւորեց կատարուած աշխատանքները: Յետոյ պատմեց Հայրենի յուշեր եւ ծանրացաւ Կրթասիրացի գործունէութեան վրայ, որ ոչ միայն ջարդերէն փախած 2500է աւելի որբեր ու որբուհիներու տարիներ շարունակ խնամեց եւ դաստիարակեց, այլ հիմը դրաւ Նոր Մալաթիոյ, ուր ամփոփուած են աւելի քան երեք հարիւր Մալաթիացիներ: «Կրթասիրացը ամէն բանէ առաջ հայկական է եւ իբրեւ այդ անմիջական բաժնեկիցը իր երկրին դժբախտութեան եւ թէ երջանկութեան: Ահա թէ ինչու կ'ապրի ան եւ դեռ երեսուն անգամ երեսուն տարիներ պէտք է որ ապրի»:

Եւ ահա նուագածուները սկսան հնչեցնել «Մեր հայրենիք»ը, իսկ երգչախումբը կարգով երգեց Կոմիտասի դաշնաւորած երգերէն: Թէյ եւ պիւֆէ բաշխուեցաւ ներկաներուն: Հանդէսը տեւեց մինչեւ առաւօտեան ժամը չորսը: Ներկաները ցրուեցան խանդավառ ուրախ տրամադրութեամբ:

Նշան Թաշճեան

ՍՄԲՈՒԼ

ՀԱՅԿ. ԴԱՏԸ ՎԱՐԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

ooooo

Պուքրէշի «Արազ»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (8 մարտ).

— «Բարեկամ մը, անցեալ օր մեզ կը մեղադրէր.

— Ինչո՞ւ չէք խարաներ հայկ. դատը լքողները:

Չենք գիտեր անձնապէս որո՛ւ կ'ակնարկէր մեր բարեկամը. բայց որու ալ դպի իր ակնարկութիւնը, պարզ է մեզ համար բան մը,— դասալիքներ են անոնք որոնց սրտին այլ եւս չի խօսիր հայկ. արիւնոտ դատը, ի՛նչ կուսակցութեան մէջ ալ ըլլան, հայութեան ո՛ր հատուածին ալ պատկանին:

Ճիշդ է որ բան մը թուլցած է հայկ. ճակտին վրայ: Ոմանք լքած են իրենց երէկուան ուխտը, ու գացած են իրենց կրպակը կամ տաքուկ անկողինը փաշուիլ՝ այլ եւս անկարող հորիզոնը դիտելու. ուրիշներ, ուրացած իրենց հաւատքը, կը ծիծաղին երէկուան եղբայրներուն վրայ. կան ալ որ նոր եղբայրու անատակ, ու անկարող իրենցմէ բան մը զոհելու՝ զոհ են եղած Հայաստանով, ու երջանի՜կ որ Մոսկուան իրենց համար հայրենիք մը կը շինէ: Կան վերջապէս թերահաւատները, յուսահատները, եւ նաեւ, ինչո՞ւ չէ, այլասերածներ ալ որ՝ իրենց հոգին օտարին ծախած՝ կ'ուզեն մեռցնել հայկ. դատը, երբեմն դուրսէն հարուածելով զայն, ու երբեմն ներսէն դաւելով…

Այո՛, դասալիքներուն ամէն տեսակը կայ մեր ժողովուրդին մէջ: Յոյսերը այնքան վառ էին, ու յուսախաբութիւնը այնքան խորունկ եղաւ որ բոլոր թուլամորթները իրենց ուխտը մոռցան, ու լքեցին հայկ. դատը…

Բայց, զո՛ւր է կարծել որ կը մեռնի հայկ. դատը: Որքան ալ զօրաւոր ըլլայ թշնամին, ու որքան ալ նպաստաւոր ըլլան օրուան պայմանները իրեն, դատ մը, որ դարերուն խորունկէն կուգայ, որուն համար այնքան սերունդներ իրենց արիւնը տուին եւ որ իր ուխտը բրծեց հայ ժողովուրդի հոգիին մէջ, չի կրնար մեռնիլ:

Չի մեռնիր հայկ. դատը, քանի այս ժողովուրդին մէջ կայ ուխտուածներու փաղանգ մը՝ որ իր հոգիին խորը վառ կը պահէ իր հայրերուն կտակը, ու չի սահմռկիր ոչ փորձութիւններէն, ոչ թշնամիներուն ուժէն ու թիւէն, ոչ ալ վարանցուկ ռէժիմներէն:

Ու այդ դատը պիտի չլքուի՝ որքան ալ շատնան ուրացողներն ու դասալիքները:

Ու ան պիտի պրկէ մեր նիգերը միշտ, բայց ոչ այն ցնորական մանկամտութեամբ որով կախաղան ելլողները կը սպասէին օտար զրահաւորներու վռոփոր մուտքին, ոչ ալ երգաբաններէ գողցուած հայրենասիրութեամբ՝ որ իրապէս կը հաւատար թէ քանի մը ռումբով կը փրկուի Հայաստանը, թէ երկու մոսինով կարելի է զգետնել Թուրքիան, թէ «մեր բահերով կ'անենք նոյն չան սատակ»…

Որովհետեւ շահելու համար արիւնաքամ դատ մը որպիսին է մերը, պէտք չէ գերագնահատել մեր սեփական ուժերը, կամ լէպլէպիճիի տեղ դնել Թուրքը, այլ լուրջ ու իրատես մնալ, հետեւիլ դէպքերու զարգացման, ու պատրաստ գտնուիլ ամէն փորձութեան առջեւ:

Հետեւաբար արժէք չունին ոչ սալոններու մէջ կնքուած տղայական Ուխտերը, ոչ թղթերու սիւնակներէն թշնամիին վրայ տեղացող սնամէջ նիզակները, ոչ ալ Նափոլէոնի պատմուածները որ երէկուան համեստ հայդուկներուն կօնակը կ'անցընէ հիմա…

Մէկ սիրտ, մէկ ճակատ: Այդպէս կը շահուի ցեղի մը դատը: Ոճիր է ճակատը նեղքել, կամ հատուածներու բաժնել ցեղը՝ լքելով անոր դատը: Ամէն նեղք որ մեր հոգիներուն մէջ կը բացուի թշնամիներուն յաղթանակն է մեր դատին վրայ»:

ԾԻԾԱՂ

Ժիւպէր Սթիւըրթ, մեծ նկարիչը, օր մը Պոսթընի մէջ կնոջ մը կը հանդիպի, որ կ'ըսէ իրեն.

— Մօսիէօ, ձեր մէկ ինքնանկարը տեսայ եւ համբուրեցի, որովհետեւ չափազանց հարազատօրէն կը նմանէր ձեզի:

— Այո … այն ատեն՝ անկասկած նկարս ալ համբուրած է ձեզի:

— Ոչ, կը պատասխանէ տիկինը:

— Ուրեմն, երբեք չնմանիր ինծի, կը յարէ նկարիչը ժպտելով:

×

Օր մը, միջակ դրամատէր մը կ'ըսէ Պալզաքին.

— Հպարտութիւնը ունիմ ըսելու, թէ իմ գործերուս զաւակն եմ:

— Այդպէս, այն ատեն, խնդրեմ հաղորդեցէք ձեր հօր իմ շնորհաւորութիւնները, կը պատասխանէ Պալզաք: Զայն ազատած էք ծանր պատասխանատուութենէ մը:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՄԵՐ ՎԱՆԿԵԼԱՔԻՆ

(ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ ԲԱՆՏԷՆ)

»»».«««

Ամիսներու տենդագին հետապնդումները կը հաստատեն իր կասկածները: Որոշ կերպով կը նշմարէ, որ կնքահայրը իր բացակայութեան պահերուն կ'այցելէ տուն, եւ հոն կը մնայ ժամերով: Շատ անգամ, ինք տունին ճամբան հազիւ բռնած, կը հանդիպի կնքահօրը, որ իրենց տունէն ելած փութով կը փոխէ, կամ կ'աշխատի փոխել ճամբան:

Համակ կիրք ու ջիղ էր այլեւս Վակկէլաքին, ամբողջ կատաղութիւն եւ ամէհի փոթորիկ, որ ճակատագրական ժամուն կը սպասէ պայթելու համար:

Ու օր մը — դժբա՛խտ, բիւրիցս դժբախտ օր — յետ միջօրէին կը պահուըտի իր տունին մօտերը անկիւն մը, երբ կը նշմարէ որ կնքահայրը կը դիմէ հոն: Ու այս խեղճ երիտասարդն ալ — կնքահայրը — բոլորովին անտեղեակ անցուդարձերէն, անզուսպ կիրքի մը գերին, ախտավարակ անառակ մը եթէ կ'ուզէք, թեւերը շարժելով ներս կը մտնէ տունէն:

Վակկէլաքին արիւնը կ'եռայ: Աչքերը կը սեւնան: Զարհուրելի դող մը կը ցնցէ ամբողջ էութիւնը: Կողէն կը հանէ լայնկեկ դանակը: Զգաձգութեամբ մը կը բռնէ զայն, հարուածելու պատրաստ դիրքով, ու կէս ժամ յետոյ կը բանայ դուռն ու կը խուժէ ներս:

Անխուսափելին: Ծնողներուն ակնարկած սայթաքումը մերկապարանոց տեսարանով կը պարզուի աչքերուն առջեւ:

Իմացականութիւնը չողիացած է խեղճ տղուն ուղեղէն: Կը ցցուին մազերը, կը պրկուին ջիղերը, վրէժխնդիր դանակը կը փայլի բարձրէն:

Ընտանեկան պատուի անբարոյական գողը — կնքահայրը — փախած է արդէն: Զոքանչն ալ չկայ: Կայ միայն մեղապարտ կինը, կիսամերկ, մազերը ցրիւ - ցրիւ, սարսափէն ու կիսատ մնացած կիրքի վայելքէն դողահար:

Կը հաւաքէ կնոջ մազերն ու կը փաթթէ ձախ ձեռքին, կառնէ ձագի մը նման քաշկռտելով կը տանի խոհանոց, եւ հոն … ո՛վ այր մարդու վրէժ — կը կապկպէ ու մասնագէտի մը հանդարտութեամբ, կտոր կտոր կ'ընէ իր առաջին սէրը … «Հեռուէն իսկ վառող, մոխրացնող աչքերով» իր կինը:

Յետո՞յ .. յետոյ՝ կը խոյանայ դուրս: Ամբողջ օրն ու նոյն գիշերը կը փնտռէ զոքանչն ու կնքահայրը: Չի գտներ: Ծարահատ կուգայ տուն գիշերուան ժամը 12ի պահերուն: Կ'իջնէ խոհանոց … ո՞ւ… ո՛վ այր մարդու զզուում — վերջին զզուում — կնոջը կտոր, կտոր մսեղերուն առջեւ կը սկսի լա՛լ, տղու մը նման հեծկլտալով:

Զինքը անհանգիստ ընող չըլլար: Փախած են ամէնքը: Կէս գիշերին կը ներկայանայ ոստիկանատուն, եւ ձերբակալել կուտայ ինքզինքը, ոստիկանապետին յանձնելով իր դանակը: Երկրորդ օրն իսկ կը ղրկուի Աթէնք, ուր եւ նախնական հարցաքննութեան ենթարկուելէ վերջ՝ կը ղրկուի Սինկրուի բանտը, Աթէնքէն Ֆալէրօ երկարող հանրակառքին ճամբուն աջակողմը:

Այս բանտին մէջ կը պահուին դատի սպասողները: Յունական օրէնքը շատ անկատար է տակաւին: Տարիներով դատի սպասողներ կան, որոնցմէ կարեւոր մաս մը անպարտ կ'արձակուին դատէն վերջ, բայց անիրաւ տեղը տարիներով պահած կ'ըլլան:

Վակկէլաքին ուրեմն դատի կը սպասէր: Շնորհիւ իր ունեցած քանի մը տոլարներուն, Յունաստանի լաւագոյն փաստաբանը վարձած էր, որ ամբաստանիչ ատեանէն շատ նպաստաւոր ամբաստանագիր մը կրցաւ ձեռք բերել, ու դատն ալ յաջողեցաւ Աթէնքի մէջ որոշել, յունուարի 24ին (1934):

Իր բանտին կեանքը առ հասարակ անբնական նոպաներով կ'անցընէր: Նոպաներէն դուրս հեզաբարոյ, քաղցր եւ նոյն իսկ կատակող երիտասարդ մըն էր: Չափազանց միամիտ, կեանքը հեռուէն իսկ ճանչցող տղայ մը, որ խորապէս կը զղջար կինը սպաննած ըլլալուն, ու ամէն անգամ — այդ վիճակը շատ անգամ կը պատահէր — որ ոճիրին վերապրումը ունենար, յանկարծ կը սկսէր ջղային քայլերով շրջիլ ու պոռալ.

— «Սիրեւէ Թօ Ֆէնկարի»…

«Պէտք էր զոքանչս սպաննել … այն միւս սրիկան, ընտանեկան պատուի գողը սպաննել … մեղք եղաւ կնոջս: Խեղճ կինս մօրը զոհը եղաւ: Ա՛խ, այդ դժոխք մայրը … կերա՛ւ աղջկան գլուխը» կ'ըսէր յաճախ:

Ամբողջ սենեակով, իբրեւ հիւանդի կը վերաբերուէինք հետը: Բոլորս ալ խորապէս կը ցաւէինք վրան եւ կը սիրէինք զինքը:

Ամէն անգամ որ նոպաները գային, չէինք խօսիր հետը: Կը քալէր արագ արագ սենեակին մէկ ծայրէն միւսը, ու երբ յոգնէր, կը պառկէր մահճակալին վրայ … կռնակը տալով, ձեռքերը գլուխին տակը դրած, անխօս ու տրտում կը մնար ատեն մը: Յետոյ վերջապէս կը սկսէինք խօսիլ, մխիթարելով զինքը: Կը յորդէր ու կը սիրէր զիս: Օգտուելով այդ հանգամանքէն կ'երթայի քովը, կը խօսէի իրեն եղբայրօրէն, կը հանէի մահճակալէն, ու թեւս անցնելով կը հանէի բակը, կը խօսէի աջէն ու ձախէն, իմ անմեղօրէն ձերբակալուած ըլլալս առաջ քշելով կը մխիթարէի զինքը: Մոռնալով որ ես ալ ջղային տկարութիւններ ունիմ եւ կարօտ եմ մխիթարութեան:

— Դատէն կամ պիտի անպարտ արձակուիս, եւ կամ երկու տարիով պիտի պատժուիս, կ'ըսէի իրեն:

Եւ արդարեւ ճիշդ է, առ հասարակ: Յունական օրէնքը, պատուի համար գործուած ոճիրը քիչ անգամ միայն կը պատժէ: Յաճախ՝ նոյն իսկ ազատ կ'արձակէ:

Այս բանտին մէջ գտնուած ոճրագործներուն շատերն ալ կը պատկանին այդ դասակարգին:

Շատեր սպաննած են իրենց անբարոյական քոյրերը, ոմանք իրենց կիները, ուրիշներ՝ իրենց անառակ քեռայրները: Շատ քիչ է թիւը արհեստով ոճրագործներուն:

×

Դատը տեղի ունեցաւ որոշուած թուականին: Վերջին պահուն Վակկէլաքիին փաստաբանը լքեց զինքը, դրամական անհամաձայնութեան մը պատճառաւ: Ու ատեանը անպաշտպանօրէն, տասը տարուան բանտարկութեան դատապարտեց այս խեղճ տղան, որ հիմա Աթէնքէն դուրս, իրական բանտի մը մէջ կը քաշէ իր պատիժը:

Ինծի ըսին թէ փոխադրուած օրերուն, գրեթէ խելագար վիճակ մը ունէր Խալքիտացի, այս միամիտ եւ ազնիւ երիտասարդը:

«Զ'ապրիր չ'ապրիր» կ'ըսէին զինքը տեսնողներն ու ճանչցողները:

Մ. Ա. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

(Վերջ)

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՏՕՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԵՐՈՍ ՍԵԲԱՍՏԱՑԻ ՄՈՒՐԱՏԻ

ՄԱՀՈՒԱՆ 15ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻւ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. ԱՆԻէՌ – ՊՈՒՍ. ՔՈԼՈՆԲԻ ՄՈՒՐԱՏ ԽՈՒՄԲԻ

եւ Հովանաւորութեամբ՝ ՎԻՇԱՊ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2·30ին Պուա Քոլոնպի Քաղաքապետութեան սրահին մէջ

1, Rue des Halles

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԸՆԿԵՐՆԵՐ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ ԵՒ Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին: կը մասնակցին՝ տիկին *ԳԵՒՈՆԵԱՆ* (երգ) դաշնակի ընկերակցութեամբ: Օր. *ՋԱՐՈՒՀԻ ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ*: *ՍԱՔՕ ՅԱԿՈԲԵԱՆ*՝ իր երգիչ-երգչուհիներով: Կ'արտասանէ ընկ. *Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ* եւյլն.:

ՄՈՒՏՔ՝ 3 եւ 5 *ՖՐԱՆՔ*

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Յառաջդիմասիրաց» միութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Գազազեան ընտանիքին եւ պարագաներուն՝

ԳԷՈՐԳ ԳԱԶԱԶԵԱՆի

դառնաղէտ մահուան առթիւ:

×

ՍԻՓԱՆ երգչախումբը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ իր անդամուհիներէն Հրանուշ Գազազեանի, իր ընտանիքին եւ պարագաներուն՝ իր հօր դառնաղէտ մահուան առթիւ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆՈՐ ՎԻՃԱԿԱԽԱՂԸ

ԻՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ ԳՆԱԾ ԷՀԵՏԵՒԵԱԼ ԵՐԵՔ ՏՈՄՍԵՐԸ, ԻՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

3րդ շարք թիւ	*04,738*	*շարք*	**R.**
- - -	*53,171*	-	**U.**
- - -	*75,619*	-	**V.**

Շահելու պարագային, ԱՐԴԻՒՆՔԻՆ ԿԷՍԸ ՊԻՏԻ ԲԱԺՆՈՒԻ առանց որ-

1· ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴ կը գրուին, փետրուար 6էն մինչեւ վիճակահանութեան օրը, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ:

2· ԿԸ ՆՈՐԵՑԵՆ իրենց բաժանորդագրութիւնը, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ:

3· Ինչպէս եւ այն ՏԱՐԵԿԱՆ եւ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ բաժանորդներուն որոնք մասնակցեցան «ՅԱՌԱՋ»ի առաջին վիճակախաղին, ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԵԼՈՎ (Եռամսեայ բաժանորդներէն կ'օգտուին անոնք որ նոր ԲԱԺՆԵԳԻՆ մը կը վճարեն):

Բաշխումը պիտի ըլլայ հետեւեալ համեմատութեամբ.—

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	50%
ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	30%
ԵՌԱՄՍԵԱՅ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ	20%

Իսկ 9րդ շերտէն գնած ենք հետեւեալ տոմսերը, ԱՅՆ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ ՈՐ ԱՄԷՆ ՕՐ ՁԵՌՔԷ ԿԸ ԳՆԵՆ:

9րդ շարք թիւ	*28,474*	*շարք*	**Y.**
- - -	*54,726*	-	**X.**
- - -	*81,172*	-	**R.**

Այս թիւերն ալ շահած պարագային, ԱՐԴԻՒՆՔԻՆ ԿԷՍԸ պիտի բաժնուի բոլոր այն ընթերցողներուն որոնք վարչութեան կը ներկայացնեն ՅԻՍՈՒՆ ՕՐԱԹԵՐԹԻ ՋՈՐԴԱԿԱՆ ԿՏՐՕՆՆԵՐ, սկսելով 1934 փետրուար 6էն:

Կտրօնները ամէն օր պիտի հրատարակուին Գ· էջի թերթօնին տակը, ԹԻՒՈՎ ԵՒ ԹՈՒԱԿԱՆՈՎ:

Ոստիկաններ հասնելով վերջ տուին դէպքին եւ կռուարարները պահակատուն տանելով հարցաքննեցին: Յետոյ ազատ արձակեցին, յայտնելով որ իրենց դէմ դատական հետապնդում պիտի կատարուի:

Պարսից Շահը Էնկիւրի կ'երթայ

Ապրիլ 16ին Էնկիւրի կը սպասուի Պարսկաստանի Շահը, որ պիտի մեկնի Պաթում-Սամսոն-Սըվազ ճամբով: Նախապէս ծանուցուած էր թէ Իրաքի ճամբով պիտի երթայ: Եթէ ճիշդ է որ փոխած է ուղեգիծը, ուրեմն Էնկիւրիէն վերադարձին պիտի հանդիպի Սուրիա եւ Իրաք:

Հինգ միլիոն փրանքի խնայողութիւն

ՇՈՒՏՈՎ ԿԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԻՆ ՀՐԱՄԱՆԱԳԻՐՆԵՐԸ

Վարչապետին հրաւէրով, աջի օր բացառիկ ժողով մը գումարեցին հին ու նոր ելմտական նախարարները, խորհրդակցելու համար ելմտացոյցի հաւասարակշռութեան մասին:

Ինչպէս կը յիշուի, կառավարութիւնը լիազօրութիւն ստացած է մասնաւոր հրամանագիրներով գլուխ հանելու հաւասարակշռութիւնը: Որոշուած է երեք միլիոնէն մինչեւ հինգ միլիոն փրանք զեղչել ծախքերը: Կը կարծուի թէ կրճատումները պիտի կատարուին ջնջելով զանազան պաշտօններ մէկ մարդու վրայ կեդրոնացնելու եւ կրկին թոշակ վճարելու դրութիւնը, 12,000էն 9000ի զեղչելով պետական պաշտօնեաներու թոշակին վրայ եկամուտի տուրքէն ազատ համարուած գումարը եւայլն: Նախկին պատերազմիկներու թոշակի մասին կարգադրութիւն մը պիտի խորհին ուրբաթէն յետոյ, երբ կը բացուի անոնց համագումարը:

Նոր կառավարութիւն Սուրիոյ մէջ

Սուրիոյ մարզպանը վեց ամսուան համար, մինչեւ հոկտեմբեր 15 յետաձգեց երեսփ. ժողովը: Միեւնոյն հրամանագրով, երեսփ. ժողովը կը զրկուի բացառիկ նիստ մը գումարելու եւ խորհրդակցութիւններ կատարելու իրաւունքէն:

Այս որոշումը մեծ յուզում պատճառեց Դամասկոսի մէջ:

Այս կարգադրութենէն մէկ չաբաթ յետոյ, դահլիճը հրաժարեցաւ եւ նոր կառավարութիւն մը կազմուեցաւ որ ոչ ազգայնականները կը գոհացնէ, ոչ ալ չափաւորները: Նոր վարչապետն է նախկին վարչապետ Շէյխ Թաճէտտին: Ելմտական նախարարութիւնը յանձնուած է Պ. Հինտիյէի որ, եթէ չենք սխալիր, հայ համայնքական երեսփոխան մըն է:

Մարզպանը որոշած է առ այժմ զբաղիլ միայն տնտեսական գործերով, յետաձգելով ներքին վարչական վերակազմութեան խնդիրները:

Դատավճիռ մը՝ 977 հարցումներով

ԿԱՐԴԱՑՈՂԻՆ ՁԱՅՆԸ ՄԱՐԵՑԱՒ

Էքս-ան-Փռովանսի եղեռնադատ ատեանը վերջացուց հետաքրքրական դատ մը, որ կը զբաղեցնէր ամբողջ մամուլը: Ամբաստանեալներն էին Սէնթ-Մառի տը լա Մէռի համայնավար քաղաքապետը, Փիօշ, եւ քաղաքապետական խորհուրդին ութ անդամները: Ատեանը յանցաւոր գտաւ բոլորն ալ, խարդախութեան, զեղծումի եւ դաւադրութեան համար: Քաղաքապետը դատապարտուեցաւ հինգ տարի բանտարկութեան, անմիջապէս գործադրուելու պայմանաւ, իսկ միւսները զանազան պատիժներու, յետաձգման իրաւունքով: Ընդհ. դատախազը կրցաւ ապացուցանել թէ աւելի քան 1,300,000 փրանք մսխուած է քաղաքապետական սնտուկէն: Քաղաքապետը չկրցաւ գոհացուցիչ պատասխան տալ, բայց խոստովանեցաւ թէ մեծագումար դրամ բաշխած են համայնավար ձկնորսներու՝ շնաձուկ որսալու, ինչպէս և ուրիշ գործերու համար որոնք կապ չունին քաղաքապետութեան համար:

Շատ երկար տեւեց դատավճիռին ընթերցումը, որովհետեւ ճիշդ 977 հարցումներ տրուած էին երդուեալներուն, պատասխանելու համար: Ամէն ինչ լաւ կ'երթար, երբ 977 հարց-պատասխանին կարդացող պաշտօնեային ձայնը մարեցաւ: Հարկ եղաւ ուրիշ մը կանչել: Այս անգամ ալ ուրիշ անակնկալ մը,— դատաւորը նկատեց որ մոռցած են 919րդ հարցումին պատասխանը: Երդուեալները նորէն քաշուեցան, գրեցին պակաս մնացած պատասխանը եւ վերադարձան:

Համայնավար քաղաքապետը շատ ընկճուած էր վերջին օրը եւ անդադար կուլար, գթութիւն խնդրելով: Իր յանցանքը ընդունելով հանդերձ, կը խնդրէր իմացնել մօրը թէ միշտ պարկեշտ եղած է:

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» Ենթակոմիտէի հերթական ընդհ. անդամական դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ջաւարեան Կոմիտէի դասախօսական ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Շաբաթ երեկոյ Ակումբին մէջ: Կը դասախօսէ ընկեր Սերժ Թորոսեան: Այս դասախօսական ժողովին կը հրաւիրուին մասնաւորապէս «Մուրատ» խումբի բոլոր ընկերները:

Գաւառ

ՊՈՄՈՆԻ (Մարսէյլ) Ջաւարեան Ենթակոմիտէի ընկերական դասախօսական ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին: Կը խօսի ընկեր Հայկ Սէրէնկիւլեան: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ԼԻՈՆԻ Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 14, rue François Garcin ընկ. Քէնտիրեանի ճաշարանը: Պարտաւորիչ ներկայութիւն: Ներկայանալ անդամատետրով:

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

Վաղը Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Ֆլօրիա ճաշարանին վերնայարկը

կը դասախօսէ՝ Ո. ԳԻՍԱԿ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

նիւթ՝ *ՈՐԲԵՐՈՒ ԱԳԱՐԱԿԸ*

Կը հրաւիրուին անդամներն ու ազգային այս մեծ ծրագրով չահագրգռուողները:

ԱԶԱՏ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ի ՆՊԱՍՏ ԱՆԳՈՐԾՈՒԹԵԱՆ ՄԱՏՆՈՒԱԾ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ

Այս կիրակի ժամը 15էն մինչեւ կէս գիշեր Սալոն վիքթոր Հիւկօ

46 ter St. Didier: Métro: Trocadéro

ՀԱՅ ԿՐԹ. ԵՒ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉԱԿԱՆ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԸ ԺՈՂՈՎԻ ԿԸ ՀՐԱՒԻՐԷ

ՍԷՆ-ԺԷՌՕՄի անդամները վաղը գիշեր Եշ. 22 մարտ երեկոյեան ժամը 8ին, տեղւոյն ծանօթ հաւաքատեղին:

ՍԷՆ-ԼՈՒի անդամները եւ համակիրները, Շբ. 24 մարտ, երեկոյեան, ժամը 8ին, տեղւոյն ծանօթ հաւաքատեղին:

ՄԱՐՍԷՅԼ ՔԱՂԱՔի անդամները եւ համակիրները, կիրակի, 25 մարտ, կէսօրէ յետոյ, ժամը 4ին, Քաֆէ Նօայլի յարակից ժողովասրահին մէջ:

Այս բոլոր ժողովներուն ներկայ պիտի ըլլան Կեդր. Վարչութեան անդամները, ինչպէս եւ Գահիրէի Կեդր. Վարչութեան նախագահ

ԲԺԻՇԿ ՀԱՄՕ ՕՀԱՆՋԱՆԵԱՆ

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած՝ *ԼԻՈՆԻ ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ՎԵՐԱՇԻՆԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ*

(իր կազմութեան 4րդ տարեդարձին առթիւ)

Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ

14 rue François Garcin *Պ. ՔԷՆՏԻՐԵԱՆԻ ՃԱՇԱՐԱՆԸ*

ճոխ պիւֆէ՝ դիւրամատչելի գիներով: Արեւել. նուագ, հաճելի մթնոլորտ:

Կը հրաւիրուին համակիր հայրենակիցները:

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Կանանց նուրբ ճերմակեղէններու, կարի եւ ասեղնագործութեան մասնագէտ գործաւորուհիներու պէտք ունիմ, ներկայանալ ժամը 5-7 մօտէլով եւ ինքնաւթեան վկայագրով: Դիմել՝ Կ. ԹԷՐՁԻՊԱՇԵԱՆԻ, 63, rue Chabrol, *Մէթրօ՝* Poissonnière.

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ (80)

«ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ»

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

Փետրուարի կիսուն, Արզուրիի ճակատին վրայ բծաւոր ժանտատենդի առաջին նախանշանները տեսնուած էին: Թէ Արզուրիի հիւանդանոցին մէջ պառկած հիւանդներուն եւ թէ բնակչութեան միջեւ հաստատուած էին բծաւոր ժանտատենդի քանի մը դէպքեր: Հիւանդանոցի տնօրէնն ամեռած էր: Թէշքիլաթը Մախսուսէի հրամանատարութիւնը, որ Կովկասի ճակատին վրայ իր հայրենասիրական պարտականութիւնը կը կատարէր եւ հազար դժուարութիւններ կը դիմագրաւէր, ժանտատենդի չարիքին առջեւ բոլորովին դէչ կացութեան մը մատնուած էր:

Մէկ կողմէ այս նոր ու չափազանց ահաւոր աղէտը հրամանատարները մեծ մտահոգութեան մը մատնած էր, իսկ միւս կողմէ բուն հրամանատարութեան խնդիրը դեռ եւս լուծուած չըլլալով, ինչպէս նաեւ Ռուսերուն յարձակումը կասեցնելու համար բաւականաչափ փամփուշտ եւ զինուոր զըրկուած չըլլալով, կացութիւնը օրէ օր աւելի ահաւոր հանգամանք կը ստանար:

Համաձայն ստացուած լուրերու, թշնամի բանակը զօրացած էր այն ուժով որ Արտահանը վերագրաւելու յաջողած էր: Հիմա, տեւն տեւն, թէ Արզուրիի եւ թէ Շավշէթի վրայ յարձակում կը գործէր:

Այս կացութեան առջեւ, չափազանց դժուարացած էր Արզուրիի պաշտպանութիւնը:

Իսկ այն պարագային երբ Շավշէթը թշնամիին կողմէ գրաւուէր, հոն գտնուող երեսուն հազար խուլամները պիտի չկարենային փրկուիլ ջարդէն: Այս խուլամները անխուսափելի այդ փոր-ձանքէն փրկելու համար, անհրաժեշտ էր օգնական ուժ, գոնէ զէնք ու փամփուշտ ղրկել:

Այդ օրերուն, Էրզրումի կուսակալը ծանրակշիռ լուրեր կը հաղորդէր: Մեր մտահոգութիւնները չէին փարատած պատերազմի մասնակցելէն չորս հինգ ամիս վերջ: Այն մտածումը թէ «պատերազմին մեր մասնակցութիւնը լաւ հետեւանք պիտի չունենայ», ոչ միայն ընդհանուր կարծիք մըն էր, այլեւ պետական բարձր պաշտօնատարները եւս շատ քիչ ատենէն սկսած էին նոյն ձեւով մտածել:

Անոնք որ զինուորական կացութիւնը աւելի մօտէն կը տեսնէին, Սարըղամիշի աղէտին ականատես կ'ըլլային եւ կ'ըմբռնէին թէ՝ ռուս բանակը ըսկած է մեր ճակատը ահաբեկել, շատ իրաւացի էին այդպիսի համոզում մը գոյացնելու համար: 1915 յունուարի սկիզբէն ի վեր, այսինքն մէկ ու կէս ամիս առաջ, Էրզրումի ճակատին մեր ուժերը կը գտնուէին նահանջի վիճակին մէջ: Կարնոյ կուսակալութիւնը այս պարագան Տօքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյին կը տեղեկագրէր հետեւեալ ձեւով.

— «Ձեզի ծանօթ է որ մեր բանակը զուրկ է նահանջի այն կանոնաւորութենէն զոր կը բացատրէ գիտական պատերազմը: Այսուհանդերձ, այդ նահանջը չունի Պալքանեան պատերազմի նահանջին ձեւն ու ահաւորութիւնը: Վերջին որոշումը, անշուշտ, Էրզրումի բերդերուն առջեւ պաշտպանութիւն է: Թէեւ Տիարպէքիրի օրինաւոր եւ կամաւորական զօրաբանակը հրաման ստացաւ չարժելու, բայց մինչեւ որ այդ ուժը հասնի, ով գիտէ ինչեր կը պատահին: Մենք, անշուշտ, մեր ամբողջ սրտով ու խղճով պիտի պաշտպանենք: Թշնամին եւս ուժերուած է: Մե՛ղք, սակայն, որ մեր կորուստը, մանաւանդ սպայի կորուստը, շատ մեծ է: Սպաները ջնջեցին այն արատը որ քսուած էր Պալքանեան պատերազմին:

«Միայն թէ՝ զօրաբանակի եւ գունդերու գլխաւոր հրամանատարները զոհ կամ վիրաւոր են գրեթէ բոլորն ալ: Մեր թերութիւնը այն է որ պահեստի բանակ մը չունինք: Եթէ նման պահեստի բանակ մը ունենայինք, ոչ թէ թշնամին՝ մեր, այլ՝ մենք թշնամիին վրայ պիտի յարձակէինք: Բանակը այս վիճակին հասաւ, բայց իր պատիւը փրկեց: Թշնամի ուժերուն կէսը բնաջնջեց»:

Տօքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյ այս ու անոր նման տեղեկագիրները ստանալէ յետոյ, Արզուրին չէր մնացած եւ անմիջապէս Էրզրում էր եկած: Բայց, իր գալը պատճառ եղած էր որ այս անգամ ալ Արզուրինի գործերը անգլուխ մնան ու խառնակուին: Թէեւ, Տօքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյ, Կարնոյ մէջ յաջողած էր Արզուրինի ճակատին համար բաւական գործեր տեսնել եւ Թէշքիլաթը Մախսուսէի թերութիւնները լրացնել: Նախ, Հիլմի պէյ պատրաստ էր բաւարար թիւով սպաներու հետ Արզուրին մեկնելու: Յետոյ՝ քիչ ատենէն դէպի Արզուրին ճամբայ պիտի հանէին թնդանօթ, արդահարուած եւ պատերազմական այլ իրեղէններ: Խալիտ պէյ, որ Պէրթայի Թէշքիլաթը Մախսուսէի հրամանատարն էր կը տեղեկացնէր թէ միլիս ուժերուն ամէնէն աւելի ենթասպաները կրնան պզտիկ, եւ, եթէ ենթասպաներ ըլլան, գոյութիւն ունեցող ուժը կրկնապատկուած պիտի ըլլայ, որով, կը խնդրէր որ անմիջապէս ենթասպաներ ղըրկուին:

(·մոշ)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Բագրատ Ճերմակեան կը փնտռէ իր քոյրը՝ Զուարթ Ճերմակեան որ երկու տարի առաջ կը գտնուէր փարիզի արուարձաններուն մէջ: Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Pakarad Djermakian, Armenian Couvent, Jerusalem, Palestin.

— Կը փնտռեմ եղբայրս Օրտուցի Յովհաննէս Թորոսեան, հօր անուն Իսկէնտէր, մօր անուն Նշան(?) Թորոսեան, եւ հօրեղբօրորդիս Նշան Թորոսեան, հօր անուն՝ Կարապետ, որոնք 1919ին Օրտուի որբանոցէն փոխադրուած են Պոլիս: Օրտուի մէջ Յովհաննէս կը տառապէր աչքի ցաւէ եւ կը դարմանուէր բժիշկներու կողմէ:

Իրենց Պոլիս փոխադրուելէն ի վեր որ եւ է լուր չունինք անոնցմէ: Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել Անդրանիկ Թորոսեանի, St. Arroman par Mirande, Gers, France.

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ՆՐԹԵՒԵԿԻ ԶԱՄԲԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
22
ՄԱՐՏ
JEUDI
22 Mars
1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2451

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՆՈՐԷՆ ՋՈՒՐԵՐԸ ՊՂՏՈՐԵՑԱՆ

— oo —

Ճիշդ այն պահուն երբ Ֆրանսա խորասուզուած է ներքին հոգերու մէջ, Մուսոլինի կատարեց գործ մը որ դուռ կը բանայ նոր մտահոգութեանց:

Անցեալ շաբթու, Իտալիոյ, Աւստրիոյ եւ Հունգարիոյ միջեւ կնքուած երեք պայմանագիրները մեծ յուզում պատճառեցին, ամէնէն առաջ, Փարիզի մէջ:

Մանաւանդ որ, պայմանագիրներու ստորագրութենէն անմիջապէս վերջը, Մուսոլինի դղրդագին ճառ մըն ալ խօսեցաւ, պաշտպանելով Գերմանիոյ վերազինման իրաւունքը:

Փարիզի ազգայնական մամուլը արդէն իսկ սկսած է ահազանգ հնչեցնել, Մուսոլինիի նոր ձեռնարկը համարելով հարուած մը՝ Փոքր Համաձայնութեան, հետեւաբար եւ Ֆրանսայի դէմ:

Կիսապաշտօնական «Թան»ն անգամ խմբագրականով մը թարգման կը հանդիսանայ տիրող մտահոգութեան:

— «Պ. Մուսոլինիի այս ճառը անգամ մը եւս կը մթագնէ միջազգային կացութիւնը, մինչ ամէն կողմէ այնքան ճիգեր կը թափուին զայն պայծառացնելու եւ վստահութիւնը վերահաստատելու համար: Ուրախ պիտի ըլլայինք խմանալով թէ՝ Իտալիոյ բուն քաղաքականութիւնը չի ձգտիր հաստատել Գերմանիոյ վերազինման պատճառած շփոթութիւնը, ոչ ալ անկարելի դարձնել խաղաղութեան ամրապնդումը կեդրոնական Եւրոպայի մէջ, գիտակցաբար իտալեւաւստրիա — հունգարական խմբակցութիւն մը հակադրելով Փոքր Համաձայնութեան եւ ատով իսկ Գերմանիոյ շահերուն ծառայելով, ընդդէմ դանուբեան բոլոր երկիրներու անկախութեան»:

Պահպանողական Թերթը դժգոհ է նաեւ անոր համար որ, Մուսոլինի դաշնագիրներու վերաքննութեան պահանջն ալ կը յիշեցնէ (ակնարկելով Հունգարիոյ), մինչդեռ կնքուած պայմանագիրներուն մէջ խօսք չկայ այդ մասին:

Այս միեւնոյն առիթով, աւելի փրփրած է Թունդ ազգայնական «Էքօ տը Փառի»ն, որուն քաղաքական խմբագիրը, Փէրթինաքս, միջազգային համբաւ կը վայելէ եւ նախարարական հեղինակութիւն:

Փէրթինաքսի կարծիքով, Մուսոլինի երբեք այսքան ուժգին լեզու գործածած չէր: Այս առթիւ, խստօրէն կը դատապարտէ Հռոմի ֆրանսական դեսպանը, կոմս տը Շամպրէօնը, որ տեղեկութիւն չէ ունեցած սարքուած գործերէն:

— «Հռոմի խօսակցութիւններէն քանի մը օր առաջ, կոմս տը Շամպրէօնի հրահանգ տրուեցաւ Մուսոլինիի ուշադրութիւնը հրաւիրել Փոքր Համաձայնութեան դէմ իտալեւաւստրիա — հունգարական ճակատ մը կազմելու եւ համագերմանականութեան դիմադրող ուժերը բաժնելու անխոհեմութեան վրայ: Բայց ճիշդ այդ է որ տեղի ունեցաւ: Հռոմի մեր դեսպանը դեռ անցեալ շաբթու Փարիզի մէջ բարձրաձայն կը հռչակէր թէ Իտալիոյ, Ֆրանսայի եւ Փոքր Համաձայնութեան միջեւ համաձայնութիւնը կարելի է իրականացած համարել: Անհանդուրժելի է որ դեսպան մը այսքան սխալի: Օտար երկրի մը ֆրանսական ներկայացուցիչը որ այսքան ծանրակշիռ պահու մը կը մոլորեցնէ իր նախարարը, կը նմանի պարտուած զօրավարի մը»:

Զափէն աւելի պերճախօս են այս երկու արտայայտութիւնները, որոնք զանազան ձեւերով կը կրկնուին թէ յիշուած երկու թերթերուն եւ թէ միւսներուն կողմէ:

Կիսապաշտօնական «Թան»ը այնքան յոռետես է որ, կը շեշտէ միեւնոյն խմբագրականին մէջ.

— «Պ. Մուսոլինիի ճառէն վերջը, ինչպէս անկէ առաջ, եւրոպական մեծ խնդիրները կը շարունակեն պահել իրենց ամբողջ բարդութիւնը, բայց այն մթնոլորտը որուն մէջ կը քննուին, թերեւս շատ աւելի աննպաստ պիտի ըլլայ քան եղած է մինչեւ հիմա»:

Ուրեմն, Մեծ Պատերազմէն քանի տարի վերջն ալ, գաղտնի դիւանագիտութիւնն է որ կը տիրապետէ, տեւականօրէն ճեղքելով ճակատները եւ խախտելով վստահութիւնը՝ պետութենէ պետութիւն:

Եւ քանի տարի յետոյ, ժողովուրդները կը գտնուին նոյն հարցականին առջեւ,— պատերա՞զմ թէ խաղաղութիւն:

Կը թուի թէ ուրիշ կերպ ալ չէր կրնար ըլլալ, քանի որ Մեծ Պատերազմը ոչ թէ լուծեց, այլ աւելի խճճեց հարցերը, պայթելու ատրճան կչտացնելով կարգ մը երկիրներ, իսկ իրաւազրկելով ուրիշներ:

Տակաւին չենք խօսիր փոքր ժողովուրդներու — դաշնակիցներո՛ւ — մասին, որոնք մանրուք դրամ են, առնէ առեն շահագործուելու համար:

Եւ չենք խօսիր քաղաքականէն շատ աւելի ծանրակշիռ եւ բարդ հանգոյցներու, ընկերային եւ տնտեսական խլրտումներու մասին, որոնք ուշ — կանուխ փոթորիկներու պիտի յանգին:

Օրուան վարիչները ի զուր կը ճգնին չարը խափանել կարկտաններով կամ մեղմացուցիչ դեղերով:

Ուրիշ ամէն հարց մէկդի դնելով, երկու խոշոր հարցական — ներ, դաշնագիրներու վերաքննութիւնը եւ Գերմանիոյ վերազինման խնդիրը բաւական են վերի վայր հրջելու արդէն իսկ խախուտ խաղաղութիւնը:

Եւ, բոլոր երեւոյթները կը ցուցնեն թէ՝ օրուան վարիչները ա՛յդ վտանգին համար է որ կը պատրաստուին, գաղտնի խորհրդակցութիւններ կատարելով, խմբակցութիւններ կազմելով եւ ճակատներու հաւասարակշռութիւն փորձելով:

Հռոմի մէջ կնքուած պայմանագիրները կամ Փոքր Համաձայնութեան միջոցաւ փորձուած խաղերը ինչո՞վ կը տարբերին նախապատերազմեան գաղտնի դիւանագիտութենէն:

Ցետոյ, կարելի՞ է հաւատալ սպառազինութեանց կրճատման, երբ ամէն մէկը կասկածանքով կը նայի հարեւանին, եւ չուզեր մէկ հրացան պակսեցնել, առանց փոխարինութեան:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԼՐՏԵՍՈՒԹԵԱՆ ԳԱՂՏՆԻՔՆԵՐԸ ԿԸ ՊԱՐԶՈՒԻՆ

Նոր ձերբակալութիւններ կատարուեցան եւ շատ կարեւոր թուղթեր բռնուեցան

Ինչպէս գրած էինք երէկ, անցեալ դեկտեմբեր 20ին իբրեւ լրտես ձերբակալուածներէն ամերիկացի Տէր եւ Տիկին Սուից վերջին պահուն ամէն բան խոստովանած ըլլալով, անմիջապէս նոր ձերբակալութիւններ կատարուեցան:

Կալանաւորներէն մէկն է պահեստի գնդապետ մը, Տիմուլէն կամ Շարբաս որ Պատուոյ Լեգէոնի սպայ է եւ տնօրէնը՝ «Բանակ եւ ժողովրդապետութիւն» հանդէսին: Երկրորդ կարեւոր ամբաստանեալ մըն է ճարտարագէտ Օպըր, վառօդարանի պաշտօնեաներէն: Ձերբակալուած են նաեւ Ռումանացի մը, Վաթրոսլաւ Ըէչլ, քիմիագէտ, որ վերջերս ֆրանսական հպատակ եղած էր եւ ռումանացի ատամնաբոյժ մը, Տիկին Ռիվա Տովիտովիչի: Փախած է Պեսարապիացի ուսանողուհի մը, Պայլս:

Կատարուած խուզարկութիւնները կը հաստատեն կալանաւորներուն յանցապարտութիւնը: Գնդապետ Տիմուլէն ամիսը 5000 ֆրանք կը ստանար իր ծառայութեանց համար: Տունին մէջ գտնուեցան զինուորական վարժարանի գաղտնի դասախօսութեանց տետրակները: Ճարտարագէտ Օպըր, որ տեղեկութիւններ կը հաղորդէր ֆրանսական վառօդի մասին, նմանապէս կը ստանար ամսական 5000 ֆրանք: Ռումանացի քիմիագէտը կը ստանար միայն 3000 ֆր. եւ մասնաւորապէս կը զբաղէր արտասուաբեր եւ հեղձուցիչ կազերով, ինչպէս եւ թոյներու դէմ կատարուած պրպտումներով: Պայլսյի գործն էր լուսանկարներ հանել:

Բռնուած թուղթերուն մէջ կը գտնուին Փարիզի շրջանին ճարտարարուեստական կազմակերպութեան յատակագիծը, իւրաքանչիւր գործարանի ճշգրիտ արտադրութեամբ: Գտնուեցան նաեւ ծածկագրութիւններ:

Հաստատուած է թէ լրտեսական խումբը կը գործէր Խ. Միութեան եւ թերեւս Գերմանիոյ օգտին, վնասելով ոչ միայն Ֆրանսայի, այլեւ Անգլիոյ եւ Մ. Նահանգներուն: Ամբողջ կազմակերպութիւնը երեւան հանելու համար, ամիսներէ ի վեր քննութիւններ կը կատարուէին, Փարիզէն մինչեւ Ֆինլանտա: Մինչեւ հիմա 250 պրպտում եւ 180 հարցաքննութիւն կատարուած է:

ՍԹԱՎԻՍՔԻԻ ԴԻԱԿԸ ՆՈՐԷ՞Ն ՊԻՏԻ ՔՆՆՈՒԻ

ՔՆՆԻՉ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻՆ ԱՆԴԱՄՆԵՐԸ ԿԱՍԿԱԾՆԵՐ ՈՒՆԵՑԱԾ ԵՆ, ՏԵՍՆԵԼՈՎ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԸ

Սթավիսքիի գործին խորհրդարանական յանձնաժողովին անդամները առջի օր ներկայ եղան խաչագողին մահուան շարժանկարին, որ քաշուած էր յունուար 8ին եւ որ մինչեւ հիմա չէ ցուցադրուած: Այս առթիւ, կարծիքներ փոխանակուեցան, երկրորդ դիազննութիւն մը կատարելու համար: Մանաւանդ որ, կ'ըսուի թէ մահուան վկայականը ստորագրող բժիշկը, Ժանէն, վերջին աւելցուցած է անձնասպանութեան վերաբերեալ նախադասութիւնը:

Շարժանկարին համաձայն, առատ արիւն կը հոսի Սթավիսքիի քիթէն եւ բերնէն: Այս պարագան ենթադրել կուտայ թէ քունքի երակը ծակած է, ինչ որ անկարելի չէ, բայց շատ հազուադէպ է այսպիսի վէրքի մը պարագային: Միւս կողմէ, կուրծքին զարնուած գնդակ մը անխուսափելի կերպով արիւն կը հոսեցնէ քիթէն եւ բերնէն: Հետեւաբար Սթավիսքիի լուսանկարուած կուրծքին վրայ տեսնուած կասկածելի արատը ենթադրել կուտայ երկրորդ վէրք մը: Շարժանկարը եւ լուսանկարները բաւական յստակ չեն, հաստատելու համար վէրքին գոյութիւնը: Թերեւս լուսանկարին վրայ տեսնուած արեան հետքը յառաջ եկած է գլուխէն կամ դէմքէն: Ամէն պարագայի մէջ, որոշ կասկածներ կը տիրեն եւ երկրորդ դիազննութիւն մը հաւանական կը համարուի:

ՊԱՅՈՆԻ ԲԱՆՏԱՐԿԵԱԼՆԵՐՈՒՆ ԺԱՄԱՆՈՒՄԸ

Հակառակ ոստիկանութեան ձեռք առած խիստ միջոցներուն, Պայոնի ութ բանտարկեալները Փարիզ հասած ատեն ընդունուեցան թշնամական ցոյցերով: Ամբոխը պատրաստուած էր կառքին վրայ յարձակելու: Պահակ ոստիկանները եւ ուղեկից կառքին ոստիկանները ստիպուեցան կռիւի բռնուիլ ամբոխին հետ, մեծ դժուարութեամբ դէպի բանտ հասցնելով կալանաւորները: «Կիյեօթի՛ն, կիյեօթի՛ն» կը պոռար ամբոխը, կայարանին շրջակաները: Իսկ բանտին յարակից փողոցը գրեթէ ամայի էր, այնպէս որ ոստիկանները կրցան առանց դժուարութեան տեղաւորել կալանաւորները:

ԴԵՐԱՍԱՆՈՒՀԻ ՄԸՆ ԱԼ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԵՑԱՒ

Հարցաքննիչ դատաւորին հրամանով ձերբակալուեցաւ ռուս դերասանուհի մը, որ ինքզինքը կը կոչէ Էլիան Մաքնամարա եւ որ «յայտնութիւններ» ըրած էր դատաւոր Փռէնսի սպանութեան պարագաներու մասին: Դերասանուհին նոր եւ աւելի խիստ հարցաքննութեան մը ենթարկուելով, խոստովանեցաւ թէ բոլոր պատմածները սուտ են եւ իր երեւակայութենէն բխած: Այս աղջիկը Տիժոնի կը գտնուէր փետրուար 20ի գիշերը եւ կանչուած էր լուսաբանութիւններ տալու համար: Մինչեւ հիմա կարելի չէ եղած հասկնալ ոչ տարիքը, ոչ ապրուստի միջոցները, ոչ ալ բուն անունը: Քանի մը անուններ տուած է,— Մաթիօ, Պրիք, Տէքան եւ Մաքնամարա: Թերթերը կը գրեն թէ մտերիմ ընկերն է դերասանուհի Ռիթա Կէորկի, որ հարցաքննուեցաւ վերջերս:

ՍԹԱՎԻՍՔԻ ԺԸՆԵՒԻ ՄԷՋ ԱԼ ԳՈՐԾԵՐ ՍԱՐՔԱԾ ԷՐ

Նոր գաղտնիքներ երեւան հանուեցան Սթավիսքիի գործունէութեանց մասին, շնորհիւ Ժընեւի մէջ կատարուած քննութեանց: Ստուգուած է որ խաչագողը կ'ուզէր Ժընեւի մէջ շրջաբերութեան հանել հունգարական պարտաթուղթերը, ծանօթ դրամատան մը միջոցաւ: Բռնուած փաստաթուղթերէն մէկը կ'ապացուցանէ թէ Ժընեւի դրամատան հաշուեցոյցը փակուած էր խաչագողին մահէն երեք օր առաջ:

Ուրիշ գաղտնիք մըն ալ երեւան հանուած է այս միեւնոյն քննութեանց հետեւանքով: Երեք խորհրդաւոր Անգլիացիներ 1933 դեկտեմբերին 1,800,000 ֆրանքի չէք մը գանձելէ յետոյ, Ժընեւի մէջ ինքնաշարժ մը վարձելով պտոյտներ կատարած են ֆրանսական սահմանին վրայ: Այս պտոյտներուն ատեն միշտ երկրորդ ինքնաշարժ մը կը հետեւէր, եւ երբ ֆրանսական սահմանը կը հասնէին, առաջին ինքնաշարժին ուղեւորներէն մէկը կ'անցնէր երկրորդին մէջ: Այս խորհրդաւոր գործողութիւնները կը կատարուէին ճիշդ այն ատեն երբ Սթավիսքի Շամոնի կը փախչէր:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ՏԷՐ ԽԱՉԱՏՈՒՐ, ԱՅԴ Ի՞ՆՉ ԱՐԻՐ»

»»» · «««

Դրուագ մը եւս, 1600ական թուականներու պատմութենէն:

Էջմիածնի նուիրակներէն Գրիգոր Կեսարացի վարդապետը կը պատժէ «150 դուռուշով» եպիսկոպոս - առաջնորդ ձեռնադրուած Նիկոլ Թորոսովիչը, որովհետեւ հրամայած էր նորընծայ քահանայի մը՝ պատարագ մատուցանել քառսունքը չլրացած:

Նիկոլ կ'ըմբոստանայ եւ կը փակէ այն եկեղեցին ուր իջեւանած էր նուիրակը:

Վարդապետը աւելի կատղելով, կ'անիծէ բոլոր անոնք որ ներկայ կ'ըլլան այդ «անկարգ» պատարագին:

— «Երկու գոռոզ դէմքեր բախած էին իրարու: Կեսարացին ի բնէ ահեղ, կամապաշտ եւ խստապահանջ, յեցած իւր հռչակուած ճոխութեան վրայ կը սաստէր, կը յանդիմանէր վարդապետական բոլոր իշխանութեամբ, առանց անդրադառնալու թէ կը գտնուի լեհական հողի վրայ եւ ոչ ի Թուրքիա: Իր դէմ ունէր եպիսկոպոս մը թագաւորական հաստատագրով, տաքգլուխ երիտասարդ մը, յանդուգն, նոյնպէս կամապաշտ, ոչ մէկ միջոցի առջեւ պատկառող»: (Հ. Ն. Ակինեան):

Նիկոլ դիմելով կառավարութեան, իբրեւ լրտես կ'ամբաստանէ Գրիգոր վարդապետը:

Ասաց՝ Զաչուտ՝ Թուրքէն եկած,
Խռովեցուցիչ եւ մեծ հերձուած:

Իբրեւ հետեւանք, էջմիածնի վարդապետը կը ստիպուի բեռները կապել եւ վերադառնալ:

Բայց, խօսքի տակ չմնալու համար, հազիւ լեհական սահմաններէն հեռացած եւ Ռումանիա հասած, բանադրանքի գիր մը կ'ուղղէ Նիկոլի հասցէին:

Եօթըն թիզ էր թուղթն որ տըվին.
Շատ նզովք ու անէծք միջին:

Բայց Նիկոլը նորէն տեղի չի տար: Կ'արհամարհէ սպառնալիքներն ու նզովքները.

Զբանադրանքն նորա չըռնեց.
Զթուղթն ի յանարգ տեղի ձգեց:

Մինչ պառակտումը կը շարունակուէր, Լվով (Լէմպէրկ) կը հասնի նոր նուիրակ մը, Խաչատուր Կեսարացի (1630):

Լարուած՝ միւս վարդապետին պատմութիւններէն եւ ամբոխին ճնշումէն, Խաչատուր Կեսարացին ալ կը դառնայ Նիկոլի դէմ:

Իսկ այս վերջինը իր վրէժը լուծելու համար, նորէն կը դիմէ կառավարութեան եւ իբրեւ լրտես կ'ամբաստանէ նուիրակը:

Վարդապետը կը փրկուի մեծագումար կաշառքով մը, իսկ ժողովուրդը կատղելով, կը պահանջէ կարգալոյծ հռչակել Նիկոլը:

Եպիսկոպոսը աջ ու ձախ կ'իյնայ, միջնորդներ կը նարէ, շարժման մէջ կը դնէ իր մարդիկը որ «հաւասար էր կէս քաղքին»:

Բայց անօգուտ: Ժողովուրդը կ'ըսպառնայ, եկեղեցիները կը փակուին, Նիկոլ հարիւր օր բանտարկուած կը մնայ իր սենեակին մէջ, վարդապետը տեղի չի տար եւ Նիկոլ կ'երթայ «առ եկեղեցականս Ֆրանկաց»:

Մնացեալը գիտէք.— լեհական իշխանութիւնը տէր կը կանգնի Նիկոլին, բռնի կը գրաւէ եւ անոր կը յանձնէ եկեղեցի, տէրտէր, աբեղայ եւ էջմիածինը կը կորսնցնէ ամէն բան:

Իսկ նըվիրակն յորժամ լսեց,
Զմազ եւ զմօրուք իւր ճողեց.
Քովըն նստած գհայքըն վարեց,
Զպատճառ եղողնին անիծեց:

Նոյնքան ընկճուած էր ժողովուրդը:

Հայերն լալով հառաչէին,
Առ նըվիրակն երթային,
Ողբալով յոյժ յոյժ կսկծագին,
Աղիողորմ ձայս առէին.
Տէր Խաչատուր այդ զի՞նչ արիր.
Դու մեր գլուխն ի՞նչ բան բերիր.

Այս բոլորը բան մը կը յիշեցնե՞ն ձեզի, այսօրուան կեանքէն ...

ՎԱՐԴԳԷՍ

Ա. Ահարոնեանի առողջական վիճակը

— oo —

Ընկ. Ա. Խատիսեան, որ երեքշաբթի վերադարձաւ Մարսէյլէն, մեզի կը հաղորդէ հետեւեալ տեղեկութիւնները ընկ. Ա. Ահարոնեանի առողջական վիճակին մասին.—

Հիւանդը, ինչպէս գիտէք, փոխադրուած է Պոմօն արուարձանը: Փոխադրութիւնը լաւ ազդած է: Կը շարունակուին դարմանումներն ու խնամքները: Գտած է այլեւս իր գիտակցութիւնը, կը ճանչնայ իր շրջապատը, նոյնիսկ ձայնէն ճանչցաւ որ եկած է ընկ. Օհանջանեան:

Դժբախտաբար, սակայն, չի կրնար խօսիլ, եւ աջ կողմը բոլորովին անդամալուծուած կը մնայ: Օհանջանեան խոշոր տառերով քանի մը բառ գրեց, չկրցաւ կարդալ: Գիտակից է թէ ի՛նչ է պատահած, ո՛ւր կը գտնուի: Ցանախ սակայն կը յուզուի, քիչ յետոյ կը սկսի լալ: Կը հետեւցնենք որ այս յուզումն ու լացը արդիւնք են արտայայտուելու անկարողութեան: Քանի մը բառեր միայն կրնայ արտասանել, զորս կը կրկնէ միշտ: Սակայն արտասանութիւնը չի յառաջդիմեր բնաւ: Կը խորհուի ելեկտրական դարմանումի ենթարկել ջլատուած անդամները:

Մարսիլիոյ Դաշնակցական ընկերները կատարեալ անձնուիրութեամբ կը հետեւին հիւանդին առողջական վիճակին եւ կը կատարեն ամէն զոհողութիւն: Հաւանաբար մինչեւ վեց ամիս պահուի Մարսէյլ:

Ասորիներու տեղաւորման դէմ

Պրազիլիոյ Հանրապետութեան նախագահը պատուիրակութիւն մը ընդունեց որ բողոքեց Իրաքի Ասորիներուն տեղաւորման ծրագրին դէմ: Աշխատանքի նախարարը յանձնախումբ մը կազմած է, խնդիրը ուսումնասիրելու համար: Ազգերու Դաշնակցութեան երեք պատուիրակները նորէն Փարանայի շրջանը գացած են, տեղաւորման յարմարութիւնները քննելու համար:

Թուրքիա կանխիկ պիտի վճարէ...

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն թէ Թուրքիա կանխիկ պիտի վճարէ հնդամեակի համար եղած փոքր ապսպրանքները, 50,000 տոլարը չանցնելու պայմանաւ: Անգլիական, պելժիական եւ գերմանական տուներ իրարու հետ կը մրցին, ջրաբաշխական եւ հանքային գործիքներ եւ մեքենաներ հայթայթելու համար: Կառավարութիւնը որոշած է նոր նաւակայան մը հաստատել Իզմիթի ծոցին մէջ, ուր թրքական մարտանաւերը պիտի նորոգուին Թուրք մասնագէտներու ձեռքով: Կառավարութիւնը կը խորհի երկու օտար ելմտական մասնագէտներ հրաւիրել, պետական ծախքերու կրճատման ձեւ մը գտնելու համար:

Անգլեւֆրանս. բանակցութիւնները ձախողեցան

Ֆրանսայի առեւտրական պատուիրակութիւնը ձեռնունայն վերադարձաւ Լոնտոնէն: Թէեւ առեւտրական նախարարը լաւատես յայտարարութիւններ ըրաւ, բայց իրողութիւնը այն է որ բանակցութիւնները յետաձգուած են անորոշ ժամանակով: Կարելի չէ եղած համաձայնիլ կարգ մը հիմնական կէտերու մասին, որոնց գլխաւորն է բաժնեցուցակի դրութիւնը: (Որոշ քանակութեամբ ներածել կամ արտածել այսինչ ապրանքը):

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԹՈՒՐՔ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԾՆՈՒՆԴՆ ՈՒ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄԸ

— oo —

Մարտ 4ին սկսան Պոլսոյ համալսարանին յեղափոխական պատմութեան կաճառին դասախօսութիւնները։

Ինչպէս գրած էր «Ցառաջ», առաջին դասախօսութիւնը կատարեց կրթական գործավար Հիքմէթ պէյ։ Աչքի առջեւ ունենալով դասախօսութեան ամբողջութիւնը, պիտի փորձեմ ամփոփել զայն, որովհետեւ մեզի համար կը պարունակէ շատ մը հրահանգիչ դասեր։ Ամէնէն կարեւորը, սակայն, քաղաքական եւ պետական հարցերը քննելու եւ վերլուծելու ձեւն է։

Ուրեմն, նոր Թուրքիոյ կրթական գործավարն է որ կը բացատրէ Թրքական յեղափոխութիւնը։

×

— Մեծ պատերազմին մասնակցեցան չորս պետութիւններ։ Ասոնք կռուեցան ամբողջ աշխարհին դէմ։ Այս պետութիւններէն մէկը շատ յետամնաց էր, միջին դարու կենցաղ ունէր։ Այս չորս պետութիւնները պատերազմը կորսնցուցին։ Երեքը ճակատագրին վիզ ծռեցին, թշնամիներուն ծանր պայմանները ընդունեցին։ Մէկը մերժեց։ Ելաւ, երեւակայութենէ դուրս դժուարութեանց մէջ աշխատեցաւ։ Դարձեալ պատերազմի ձեռնարկեց։ Երկու տարի եւս կռուեցաւ, եւ հաշտութեան իր պայմանները պարտադրեց ամբողջ աշխարհին։

Ասիկա, յեղափոխութեան զինուորական քաղաքական մասն է։

Այս ազգը միջնադարեան կազմակերպութենէն, վերջին դարու կազմակերպութեան անցաւ։ Իր օրէնսդրութիւնը, տնտեսական կեանքն ու ընկերային կարգ ու սարքը փոխեց։ Յեղափոխութիւնը կը շարունակուի։ Այս ալ միւս ճակատն է։

Հետեւաբար, յեղափոխութիւնը զանազան երեսներ ունի։ Սկզբնաւորութեան, ամէնէն կարեւորը զինուորական եւ քաղաքական մասն է։ Ցետոյ կուգայ օրէնսդրականը, ինչպէս քաղաքակրթական եւ այլ օրէնքներու ընդունելութիւնը։ Այժմ, աշխատանքի ամէնէն կարեւոր ճակատը տնտեսականն է։ Տունի եւ խանութի արհեստագիտութենէն, արդի ճարտարարուեստին անցանք։

Զինուորական եւ ներքին բաժինը պիտի դասախօսէ, ազգ. պայքարի սկիզբէն ի վեր աշխատող, մեծ սպայակոյտի ծածկագրութեան բաժնին նախկին տնօրէն եւ «Խալք» կուսակցութեան այժմու ընդհ. քարտուղար՝ Րէճէպ պէյ։ Օրէնսդրական բաժինը՝ Մահմուտ-Էսատ պէյ, տնտեսականը՝ Եուսուֆ-Քէմալ պէյ, արտաքին քաղաքականութեան բաժինն ալ ես պիտի դասախօսեմ։

Այժմ ճշդենք մեր յեղափոխութեան զանազան երեսները։

Աչքի առջեւ բերենք օսմ. կայսրութեան նախապատերազմեան դիրքն ու կացութիւնը։ Ան քարտէսին վրայ ընդարձակ տեղ մը կը գրաւէ, հարուստ եւ աղքատ հողամասեր կ'ընդգրկէ։

Այս պետութիւնը ունի նաեւ հաղորդակցութեան կարեւոր ճամբաներուն վրայ իշխելու առանձնայատկութիւնը։ Նեղուցները Ռուսիան կը կապեն Արեւմտեան աշխարհին։ Սուէզի ջրանցքը, դարձեալ, հարաւային Ասիան կը միացնէ Եւրոպային։ Հետեւաբար, պետութիւնը իրապէս եւ կամ իրաւապէս տէր էր հաղորդակցութեան ճամբաներուն։ Վեհապետը բոլոր իսլամներուն «խալիֆա»ն էր։ Այս պետութիւնը չափազանց ընդունակ եւ զօրաւոր ազգի մը կը կրթնէր։ Այդ ալ Թուրք ազգն է։ Պատմութիւնը ցոյց կուտայ այս ժողովուրդին մեծութիւնը։ Օսմ. կայսրութիւնը մեծ պետութիւն մըն է։ Ըստ երեւոյթին այսպէս էր, բայց իրականութեան մէջ ճիշդ հակառակը։ Պէտք է վերլուծել ասոր պատճառները։

Օսմ. կայսրութեան վարչական դրութիւնը հիմնուած էր 1300 տարուան հնութիւն ունեցող սկզբունքներու վրայ։ Վերանորոգուիլ չէր ուզեր, եւ կամ շատ ետ կը մնար։ «Շէրիաթին չի պատշաճիր» ազդակը բարձրացած ատեն, կարծես աշխարհ կը կործանէր։ Զինուորականութիւնը, վարչական կարգն ու սարքը քանի մը դար ուշ կազմակերպեցինք։

Տկարութեան երկրորդ պատճառ կը հանդիսանան «քափիթիւլասիոնները»։ Երիտասարդները չեն գիտեր այս բանը։ Երկու մասէ կը բաղկանայ ան։ Մէկը՝ դատական, միւսը տնտեսական։ Մեր մաքսային սակացոյցերուն տէրը չէինք։ Ֆրանսա, Ամերիկա, Իտալիա իրենց ճարտարարուեստը մաքսային պաշտպանութեան վրայ հիմնած են։ Օսմ. կայսրութիւնը այս բանը չէր կրնար ընել։ Ատեն մը 3, 8 եւ 11 առ հարիւր մաքսատուրք կը գանձուէր։ Հարիւր յիսուն տարի առաջ այս երկիրը ամէն բան կ'արտադրէր, բայց աստիճանաբար նախանիւթ արտադրող երկրի մը վիճակին իջաւ։

Ուրիշ կարեւոր պարագայ մը եւս։ Օտարականները տուրք չէին վճարեր, հետեւաբար կարելի չէր անոնց հետ մրցիլ։ Այս պատճառով, Թուրքերու մէջ օտար հպատակութիւն ընդունելու ցանկութիւնը արթնցաւ։ Այս պայմանսէն արտօնութիւն ստանալ։Երկրին որ հարստանալ։

Ազգ. արժանապատուութեան տեսակէտով ծանր հարց մըն էր դատական «քափիթիւլասիոն»ը։ Օտարականը դատարան չէր երթար։ Տունը կարելի չէր խուզարկել։ Պէտք էր հիւպատոսէն արտօնութիւն ստանալ։ Երկրին որ եւ է մէկ կէտին վրայ ապստամբութիւն յարուցանել ուզող օտարականները անպատիժ կը մնային։ Ցամաքային հաղորդակցութեան ճամբաներ ալ չկային։ Դժուար էր ապստամբութիւնները զսպել։

Երկրին վերաշինութեան համար ալ օտարականներուն դիմում կատարելէ զատ ուրիշ ճար չկար։ Երկաթուղիները անոնց ձեռքն էին։ Բոլոր շահաւէտ գործերը անոնց կը պատկանէին։Թուրքերուն ձգած էին միայն հողագործութիւնը։

Երրորդը, օսմանեան սուլթաններուն իսլամական աշխարհին «խալիֆա» ըլլալու հանգամանքն էր։ Միակ «խալիֆա»ն էին։ Ամէնքը զանոնք կը ճանչնային։ Նախապէս «խալիֆա»ները շատ էին, օրինակ.— Ֆէսի սուլթանը, Հնդկաստանի Թագաւորը, եւայլն։ Ասոնց անկումէն յետոյ միակ խալիֆան մնացին օսմ. Թագաւորները։ Խալիֆայութիւնը կարելի է նկատել իբրեւ ուժի արտայայտութիւն, բայց իրականութեան մէջ այդպէս չէր։

Իսլամական գաղթավայրի մը տէր պետութեան մէկ հպատակին բարձրագոյն պաշտօնատեղին պէտք է որ ուժեղ ըլլար։ Գաղթավայրերու Իսլամները օժանդակելու էին «խալիֆա»ին։ Սակայն այդ կարողութիւնը եթէ ունենային, նախ եւ առաջ իրենք զիրենք գերութենէ կ'ազատէին։

Պալքանեան պատերազմէն վերջ Հնդկաստանի իսլամներէն 300 հազար անգլ. ոսկի եկաւ Կարմիր Մահիկին։ Եօթնապատուն հազար անգլ. ոսկի ալ անկախութեան պատերազմի ընթացքին։ Այսքան։

Բայց իրականութեան մէջ «խալիֆայութիւնը» մեծ տկարութիւն մըն էր արտաքին քաղաքականութեան տեսակէտէն։ Տկարութիւն էր նաեւ ներքին քաղաքականութեան բերումով, որովհետեւ արգելք կը հանդիսանար մեր վերանորոգման եւ յառաջդիմութեան։

Ցետոյ, այս կայսրութեան ամբողջ բեռը Թուրք տարրը կը կրէր։ Զինուորութիւն, տուրք։ Միւս տարրերը շահաւոր գործերը կ'առնէին։Օսմ. կայսրութեան որ եւ է իսլամ հպատակը երբ մեզմէ կը բաժնուէր, գերի կը դառնար։ Բազմաթիւ ոչ-Թուրք մեծ զինուորականներ եւ պաշտօնատարներ ունէինք։ Բայց մեզմէ բաժնուելէ յետոյ անոնք ալ գերի դարձան։ Մինչդեռ Թուրքը կատարելապէս անկախ եղաւ։ Իրականին մէջ Թուրքը աւելի շահաւոր եղած է այս տարրերէն ազատուելով։ Չէ վնասուած։ Այս կացութեան մէջ գտնուող օսմ. կայսրութեան դիմաց, ի՞նչ էր միւս պետութիւններուն դիրքը։

Քաղաքականութեան մէջ զգացում չկայ։ Քաղաքականութեան մէջ պետութիւնները գայլի կը նմանին։ Խղճմտութիւն, մարդկութիւն չկայ։ Ակռայ ունեցող գայլին չեն դպիր ... «Գայլը գայլին չի դպիր» առածին նման ...։

Անհատներու միջեւ բարեկամութիւն գոյութիւն ունի։

Պետութիւն մը, երբ խելքը կորէ թէ կրնայ դիմացինը ուտել, անմիջապէս կ'ուտէ։ Ասիկա ամօթ չէ։ Մենք ներկայիս սերտ բարեկամութիւն ունինք մեր նախկին խեղդամահ ըրած թշնամիներուն հետ։ Հետեւաբար, յեղափոխութեան պատմութիւնը բացատրած ատեննիս անոնց գէշութիւնը բացատրած չենք ըլլար։ Այս պետութիւնները ի վերջոյ հասկցան որ, մենք ուտելիք ապրանք չենք։ Այդ պատճառով մեզի հետ բարեկամացան։ Եթէ տկար ըլլայինք, անպայման կ'ուտէին։

Մեր ամենամօտիկ դրացին ցարական Ռուսիան էր։ Օսմ. կայսրութեան ողնայարը կոտրող պետութիւնը։ Ամէնէն աւելի մեզմով կը զբաղէր, որովհետեւ Նեղուցները մեր ձեռքն էին։

Ցարական Ռուսիան շարունակ Թուրքիոյ տկարացումը ուզած է։ Ամէն անգամ որ ուժեղացած ենք, հարուած մը հասցուցած է։ Մեր ուժեղացման արգելք հանդիսանալու համար, դէպի արեւելք երկաթուղի շինուելուն դէմ կեցած է։ Համիտեան շրջանին, հայկական խռովութեանց (էրմէնի փաթըրտըսը) ատեն, Արեւելեան Նահանգներու մէջ երկաթուղի շինուելու իրաւունքը մեզմէ խլած էին։ Այս պատճառով այդ նահանգները բարգաւաճումէ զրկուեցան։ Պետութիւնը ճամբայ չէր կրնար շինել, որովհետեւ ամսական իսկ չէր կրնար վճարել։ Ռուսիոյ ցանկութիւնն էր նախ եւ առաջ տիրանալ Պոլսոյ եւ Նեղուցներուն, եւ յետոյ իջնել Ալէքսանտրէթ։

Անգլիոյ քաղաքականութեան գալով երկու մեծ մտահոգութիւն ունէր։ Առաջինը՝ կը վախնար Ռուսիոյ ցանկութիւններուն իրականացումէն, որովհետեւ Հնդկաստանի ճամբան Թուրքիան էր։ Ցետոյ, Ռուսիան, Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ նման, մեծ պետութիւններու շարքին պիտի դասուէր։ Անգլիա կ'ուզէր Թուրքիոյ գոյավիճակին պահպանումը։

Իսկ Ֆրանսա չէր ցանկար միջերկրականեան նոր պետութեան մը կազմութիւնը։ Կար նաեւ աւստրիական կայսրութիւնը։ Այս երկրին բնակիչներուն մէկ երրորդը կը կազմէին Սլաւները։ Այսինքն այժմու Խրուաթներու անկախութեան պահանջէն կը վախնար։Այս պետութիւնըկ'ուզէր Սելանիկ իջնել։ Կը վախնար որ օսմ. կայսրութիւնը կը տկարանայ եւ Խրուաթները ապստամբելով ինք վտանգի կ'ենթարկուի։ Աւստրիա կարեւորութիւն չէր տար «խալիֆայ»ին, որովհետեւ իսլամ հպատակներ չունէր։ Բայց գաղթավայր կ'ուզէր, որովհետեւ չունէր։Բաժանման պահուն ուշ մնացած էր։

Գերմանիա թէեւ հողային ցանկութիւններ չունէր Թուրքիոյ հանդէպ, բայց կ'ուզէր առ հասարակ օգտուիլ անկէ։ Թուրքիոյ մէջ երկաթուղի շինելու, մենաշնորհներ ստանալու ձեւով շահագործել կ'ուզէր։ Այն ատեններ Գերմանիա, Ֆրանսա, Անգլիա ամէնէն հարուստ պետութիւններն էին։ Ռուսիա եւ Իտալիա աւելորդ դրամագլուխ չունէին։

Կարելի չէ ճշդել թէ օսմ. կայսրութիւնը մեծ պատերազմէն առաջ, պետութեանց ո՞ր խմբակցութեան կը պատկանէր։ Եւրոպակա՞ն խմբակցութեան, թէ չազատագրուած ժողովուրդներու խումբին։

Օսմ. կայսրութիւնը միջանկեալ դիրք մը ունէր։ Ուշադրութիւն գրաւող ուրիշ կացութիւն մը եւս ունէր։ Եւրոպական պետութիւնները, վերջին տարին յառաջդիմութեանց շնորհիւ, իրենք զիրենք աշխարհի տէրն ու տիրականը նկատել սկսած էին։ Անոնց հասկացողութեամբ միւս պետութիւնները գերի դառնալու դատապարտուած են։ Օսմ. կայսրութեան վախճանն ալ այս է։ Անոնց ըմբռնումը այսպէս էր։ Իրենց գրաւել ուզած երկիրները միշտ փոքրաթիւ զինուորներով նուաճած են, Հնդկաստանը՝ հարիւր հազար, Եգիպտոսը՝ տասը հազար, Արքիպեղագոսը՝ վաթսուն հազար, Զինաստանը՝ վաթսուն հազար զինուորով։ Նմանապէս Հնդկաչինը։ Թուրքերը տարբեր բան մը ունէին։ Կարելի չէր 50 հազար հոգիով Անատոլուի մէկ ծայրէն մտնել եւ միւս ծայրէն դուրս գալ։ Հարկ էր քանի մը հարիւր հազար հոգիով արշաւել։ Մենք,անոնց համար «օրտու - պօզան» (բանակ աւրող) ժողովուրդն էինք։ Այս պատճառով մեզի դէմ ատելութիւն կը սնուցանէին։

ՀՐԱՆՏ ՎԻՇԱՊԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդւածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ԴԱՒԱԴԻՐՆԵՐԸ ԳՈՐԾԻ ՎՐԱՅ

Ա. Նիկոլի արխոտ եւ գարշելի «Սուրիա եւ մենք» գրքոյկէն վերջ, ահա ուրիշ մը եւս, չնականութեան եւ սրիկայութեան գլուխ գործոց մը, «Դաշնակցական կոմիտէի վերջին զոհերը», 16 էջ։

Սակայն ողբերգութիւնը հոն է, որ ինչպէս առաջինը, Ա. Նիկոլի վիժուկը, նոյնպէս երկրորդը, ցաւագար զառանցանքներու այս հաւաքածոն, շրջան կ'ընէ գաղութէ գաղութ, մասնաւոր հոգածութեամբ եւ հասկնալի գուրգուրանքով ընտրուած թերթերու (եւ ապահովաբար «Վադըթ»ներու եւ «Միլլիյէթ»ներու) եւ անհատներու հասցէով։

Անցեալները, փարիզեան հայ թերթի մը ցրուիչը («Նոր Երկիր») այս ապուշապատումը կը վաճառէր մէկ ֆրանք։ Հետաքրքրութենէ մղուած, եւ թղթակցի պարտականութիւնս կատարելու միտումով գնեցի օրինակ մը, եւ կ'ուղարկեմ «Ցառաջ»ի խմբագրութեան։ Ցրուիչը, երեւութապէս բարեմիտ երիտասարդ մը, կը խոստովանի թէ, տասնըհինգ օրինակ ղրկած են իրեն, հաւանաբար իր հասցէն առնելով թերթի մէջ եղած յայտարարութենէն։

Այն հարցումիս թէ ,ո՞վ կամ որո՞նք կրնան ըլլալ ղրկողները, կը պատասխանէ թէ ոչ մէկ բան գիտէ։ Որովհետեւ վրան ոչ հասցէ կայ եւ ոչ ալ անուն։ Երբ դիտել կուտամ իրեն թէ, մասնաւոր արտօրանքով, եւ ինչպէս կ'ըսեն, հրդեհէն ազատած փախցնողի երեւոյթով կը վաճառէ այդ աղբակոյտ հրատարակութիւնը, կ'ըսէ թէ, իր դրավաճառի եւ ցրուիչի պարտականութիւնն է որ կը կատարէ։ Հերիք է որ իրեն ղրկուած տասնըհինգ օրինակին համար տասնըհինգ ֆրանք կը գանձէր, եւ իրմէ ալ հաշիւ պահանջող չկար։ Այսչափ միայն։

Բայց զարմանալին հոն է, որ Մարսէյլի պէս խոշոր գաղութի մը մէջ, չկայի՞ն տարբեր թերթերու ցրուիչներ, կամ ուրիշ գրավաճառներ, որ անոնց օրինակ մը իսկ ղրկուած չէ — ինչ որ հաստատեցին իմ ըրած պրպտումներս։

Ուրեմն, «ազգասէր»ի եւ «հայրենասէր»ի կրկնակի պիտակներուն տակ ծածկուած Ա. Նիկոլները եւ անոնց գոյնզգոյն արբանեակները, կ'ուզեն գաղթաշխարհը վերածել կատարեալ ձիարձակարանի մը, ուրկէ ամէն կանուխ քունէն արթնցողը իր ձին խաղցնէ, միշտ ղեկավար եւ խորհրդատու ունենալով ամենազօր Չեկան, իր նիւթական եւ բարոյական բազմապիսի, բազմազան եւ անսպառ օժանդակութիւններով։

Եւ այս տարիներէ ի վեր ... Մանաւանդ այս վերջին օրերուն, երբ սանձակոտոր եւ անբարոյ արշաւը՝ մեր ազգային գերագոյն իրաւունքներու, արժէքներու եւ սրբութիւններու, եւ այս բոլորին միակ աննկուն եւ արթուն պաշտպան Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ, հասաւ իր գերագոյն աստիճանին։

Օրինա՞կ կ'ուզէք։ Դիտեցէք գաղթաշխարհի կեանքը պահ մը, եթէ սիրտ եւ տրամադրութիւն ունիք։ Ամերիկայէն մինչեւ Սուրիա, մինչեւ Պուլկարիա եւ Ռումանիա։ Մանաւանդ այս վերջինը, իր գարշելի, տըգէտ, եւ թիւ 3—23 գործակալ վեղարաւոր Մագլըմեանով։ (Տես Աղաբէկ-վի Ցուցերը)։

Այս անբարոյ խաչակրութիւնը, իր բոլոր մանրամասնութիւններով, իր ճակատ Դաշնակցութեան, կը կատար- ուի ի վնաս մեզի, արիւնի եւ ան- տառապանքներու կենդանի վկան- րուս, մարող օճախներու եւ անպա- ուռուած մայրերու եւ քոյրերու աղ- ցաւէն եւ ցասումէն տուայտող եր- տասարդներուս։

Եւ բնական է, այս բոլորին մէ- անոնք այդ անբարոյ, զօսացած ար- տով եւ քառակուսի ուղեղով սրիկա- ները, կ'առաջնորդուին փոր մը հաց- մղձաւանջէն, եւ իրենց տէրերուն ... ւաղային քրքիջին արժանանալու փառքէն ...

Ընթերցողները կը յիշեն թէ, վեր- յիշեալ պատկերազարդ խեղկատա- կութիւնը նախապէս հրատարակուած է Աղեքսանդրիոյ մէջ, Թուղթիկի ձեռ- քով, ուղղուած Հ. Յ. Դաշնակցու- թեան եւ անոր ղեկավարութեան, մա- նաւորաբար «Ցուսաբեր»ի եւ անոր խմբագրին դէմ, «Դառնացած արտա- բեկ հայ ժողովրդային յանձնա- խումբ» ստորագրութեամբ։

Թշուառականները անլուր հայհո- յութիւններէ յետոյ, կը պահանջեն ... անոնք (Դաշնակցութեան ղեկավար- ները) «հայրապետական մասնաւոր առանձին պատգամով հայութենէ, կրօնքէ ու հայ եկեղեցիէ դուրս հա- չակուելով եւ նովին բանիւ, ենթա- կուին անէծքի ու նզովքի» (խեղկ- մենիմ)։ Լսեցէք տակաւին.

— «Մենք կը հրաւիրենք քեզ ու- րեմն, հայ ժողովուրդ, ուր որ ալ գտնուիս, որ երկրին մէջ ալ ըլլաս, մէկ ճակատ կազմելով, մասնաւոր ու հաւաքական յիշատակագրով մը, պատկանեալ իշխանութեան, ու կառավարութեան յանձինս ղեկավար-կազ- մակերպիչ ոճրագործներու չախ- բի անուանացանկը (ընդգծումները իմս են), որպէս պարկեշտ ու հաւա- տարիմ քաղաքացի, նուիրական ու բարոյական պարտականութիւն մը կատարած ըլլալու խոր հաւատքով ու գիտակցութեամբ» (անուններն ալ յիշուած են)։

Դարձեալ նոյն էջին վրայ.

— «Մի վախնար, Նաւասարդեան, մենք քեզ թոպամահ չպիտի սատկե- ցնենք ... Այո, այդ անիծեալ գրա- կանութեանդ ոճրահրաւէր բովանդա- կութիւնը պիտի տանինք ներկայա- ցնել — եւ արդէն գործի ձեռնարկած ենք — մեր պատկանեալ իշխանու- թեան իմաստուն եգիպտական կառա- վարութեան արդարադատ ատեաններ- րուն, ու պիտի պահանջենք ազգովին, հաւաքաբար, միաձայնաբար քու վտա- րումդ, գործակիցներուդ վտարու- մը»։

Ցետո՞յ։ Բայց միասին կարդանք «Ցուսաբեր»ի փետր. 8ի խմբագրա- կանը.

— «Մեզ կը մնար ատեն մըն ալ սպասել կամ դատարանէն հրաւէր առ- նելու եւ կամ արդէն գործի ձեռնար- կածներու պոչը մեր ձեռքը ունենալու համար։ Մեր սպասումը զուր անցաւ սակայն. բոլորեց ամիս մը ու ձայն ծպտուն չելաւ ոչ դատարանէն եւ ոչ «ժողովուրդ»էն։

Եւ հարկադրաբար թերթին խմբա- գրութիւնը կը դիմէ դատարան։ Եւ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ՑՈՒՑԵՐ ՏԵՐ ԶՕՐԻ ՍՊԱՆԴԱՆՈՑԷՆ

Այդ օրէն սկսած գէթ սովի մղձաւանջն անհետացած էր մեզի համար։ Քանի մը օրուան ընթացքին վրան մը գնելով տեղաւորեցի քոյրս եւ Հայկուհին, իսկ ես ցերեկները վաճառականութիւն հաւաքելով միեւնոյն ժամանակ տիրոջս ձիուն խնամք տանելով, եւ գիշերները մինչեւ առաւօտ կրակ վառելով պահակի պաշտօն կը կատարէի։ Ինչպէս արդէն յիշեցի, Չէչէնները բռնի կամ ոչինչ գիներով կը գրաւէին այն ուտեստները, զորս քիւրտ կամ արաբ վաճառականներ կը բերէին ծախելու։ Չէչէն Եուսէֆը, այս «օրինաւոր» կողոպուտը իր խղճին դէմ չգտնելով, միւսներէն աւելի այս առեւտուրով կը զբաղէր, հետեւաբար աւելորդ ըլլալով ուտեստեղէն (Թուզ եւ ալիւր) ծախելու հոգն ալ իմ վրայ կ'իյնար, որուն հետեւանքով օր մը մազ մնաց որ գնդակահարուէի տիրոջս կողմէ։

Այդ օրերուն Սինճարցի(*) վաճառականներու խմբակ մը հասաւ Շէյտատիէ Շէյխ Միզարի(**) գլխաւորութեամբ։ Գուլօ անուն Սինճարցի վաճառականը որ հակառակ Քիւրտ ըլլալուն մաքուր Թուրքերէն ալ գիտէր, ինծի խորհուրդ տուաւ իրենց հետ Սինճար մեկնիլ, աւելցնելով թէ մօտալուտ է վերջնական ջարդը, թէ՝ ինք շատ հարուստ հօրեղբայր մը ունի որ ինծի պէս Թուրքերէն գրել կարդալ գիտցող ծառայի մը պէտք ունի, թէ հօրեղբայրը 80 տարեկան է եւ հիւանդ ըլլալով չի կրնար իր կալուածներու, ջրաղացի եւ պարտէզներուն դրամները հաւաքել։ Վերջապէս ըստ իր ըսածին, թէ ջարդէն պիտի ազատէի եւ թէ մօտիկ ապագայի մէջ շատ հարուստ եւ երջանիկ պիտի ըլլայի։ Ես ոչ ջարդի եւ ոչ ալ ապագայ երջանկութեանս մասին չհաւատալով, մերժեցի վաճառականին խորհուրդները։

Անցաւ քանի մը օր։ Տիրոջս գնած ուտեստները ամբողջութեամբ ծախեցի։ Վերջին օրը որ ծախածներուս հաշիւը ներկայացուցի Եուսէֆին՝ Շէյխ Միզարն ալ ներկայ էր։ Քիչ յետոյ Շէյխը առանձին ինծի հարցուց թէ կրնա՞մ նուսխա(*) գրել, քանի որ Թուրքերէն գրել գիտէի։ Բան մը ըսած ըլլալու համար «նուսխային ամէն տեսակը գիտեմ» ըսի։ Եւ Շէյխը ինձ թելադրեց որ իրեն հետ մեկնիմ եւ իր «նուսխա»ները գրեմ։ Արդէն հինգ վեց ամիս է որ իր մօլլան մեռեր էր եւն.։

Ցաջորդ օրը Եուսէֆ զիս կանչելով այլայլած դէմքով ըսաւ.

— Տղաս, ցարդ տեսեր եմ թէ շատ խոհեմ ես, ինչ որ կ'արդարացնէ քու ծնողքիդ մասին ըրած ներբողականդ։ Այս առաւօտ ընդհանուր ջարդի հրաման եկաւ Տէր Զօրէն, քու մասիդ մի մտատանջուիր, ես զաւակ չունիմ եւ ընտանիքս Մարտին կը գտնուի, քեզ իբր հոգեզաւակ կը տանիմ Մարտին, բայց եթէ մօտիկ ազգական - ծանօթներ ունիս որոնց գաղտնապահութեան վստահ ես, ըսէ որ փախչին ...

Ամբողջ մարմինս փշաքաղուեցաւ եւ ակամայ վերջին վեց ամսուան Գեթսեմանին պատկերացաւ աչքիս առջեւ։ Հազիւ արցունքներս զսպելով ըսի.

— Շատ լաւ, պէյ էֆէնտի, շնորհակալ եմ ձեր ազնուութենէն։

Եւ ուղղուեցայ դէպի վրանները, մտայ մեր վրանը, ուր քոյրս եւ Հայկուհին կը պատմէին իւրաքանչիւրը իրենց Գողգոթան։ Կթոտ ծունկերս ա՛լ չկրցան դիմանալ եւ մինչ այդ զսպըւած արցունքներս յորդեցան։ Ողջագուրեցի երկուքը մէկէն, լալահառաչ պատմեցի ինչ որ լսած էի։ Մենք մեզի էինք։ Թէեւ բարձրաձայն կուլայինք, բայց այդ օրերուն այսպիսի բաները դուրս դրացիներուն հետաքրքրութիւնը չէր շարժեր, ըլլալով հանապազօրեայ եւ բնական։ Արդէն տիւ եւ գիշեր ողբուկոծի ձայները ամբողջ մթնոլորտը բռնած էին։ Հայկուհին առաջարկեցի ծանօթ Արաբի մը մօտ երթալ (առեւտուրի բերումով մէկէ աւելի սրտցաւ Արաբներ կը ճանչնայի)։ Ըսաւ.

— Սիրելիս, ցարդ ամէն գնով պատիւս պաշտպանեցի եւ այսուհետեւ ալ կեանքիս գնով պիտի պաշտպանեմ, միթէ իմ արիւնս ազգակիցներուս բիւրէն աւելի՞ կարմիր է, պատուաւոր մահը կը նախընտրեմ անպատիւ կեանքէն։

— Ականջդ խօսի, Եւրոպա ...

Գալով սովին՝ այդ օրերուն օրական տասնեակ մը կեանքեր կը հնձէր։ Գաղթականներին մեծամասնութիւնը բառին ամենալայն իմաստով ամիսներէ ի վեր անօթի էր։ Ուռած փորերով սրտառուչ կմախքներու բազմութիւն մը ...։ Եւ մարդակերութիւնը որքան սոսկալի նոյնքան անհաւատալի համեմատութիւններ էր առած։

Շատ եմ հանդիպած հրէշ պառաւներու որոնք աճապարանօք կը բզքտէին որ եւ է դիակի եւ մաս - մաս բաժնելով կ'անհետանային վրաններու մէջ։ Շատերը մասնանշած եմ պահակներուն։ Առաւօտ մը կանուխ կը տեսնեմ կին մը որ քուրջերու մէջ փաթթուած եւ կուրծքին վրայ սեղմած ամանէ մը (կարծես) մատովը բան մը կը լիզէ։Չէչէններէն մէկուն հետաքրքրութիւնը կը շարժէ. կը բանայ քուրջերը եւ երեւան կը հանէ գլուխ մը որ ծակուած է ճակտէն եւ ուղեղն էր որ կ'ուտէ թշուառ կինը։ Տեղն ու տեղը կը գնդակահարուի,(ոչ թէ լսած այլ ականատես եմ եղած)։

Ալպխեթանցի Զարդար անուն կին մըն ալ կը ճանչնայի որ կը գտնուէր Շէյտատիէ, իր սիրեցեալ աղջկան Սուլթանին հետ (7—8 տարեկան)։ Այդ օրը կը հանդիպիմ Զարդարին եւ կը տեսնեմ որ բարձրաձայն կուլայ։ Կը հարցնեմ պատճառը, չի պատասխաներ։ Իմ հարցումիս թէ ո՞ւր է Սուլթանը, լացը ալ աւելի բարձրացնելով ցոյց կուտայ թիթեղէ սան մը։ Երբ կը բանամ, սահմռկած կը տեսնեմ երկու ոտքեր եւ թոք մը ...

Ալ հերիք է։ Գրիչս որ կը թաթխեմ սրտիս կաղամարը չորցած է։ Չեմ գիտեր թէ ինչո՞ւ գրի կ'առնեմ այս բաները, «սիրելիք»նե՞րը համոզելու համար։ Զո՞ւր աշխատանք ...

(7) (Շար.)

(*) Մեծամասնութեամբ Քրտաբնակ լեռնաշղթայ մը, որ 30 - 40է աւելի գիւղ ու գիւղակներ ունի։ Կ'իյնայ Մուսուլի խարաւային արեւմտեան կողմը։

(**) Այդ շրջանի Արաբներուն գլխաւոր պետը, որմէ նոյն իսկ Զէքի պէյը վախնալու պատճառներ ունէր։

(***) Եռանկիւնաձեւ ծալլուած թուղթի երկար շերտ մը որուն մէջ արաբական աղօթք գրուած կ'ըլլայ։

Վրանաբնակ Արաբներու մօտ գրել կարդալ գիտցողները շատ հազուագիւտ ըլլալով մեծ յարգանքով կը վարուին դէպի այս վերջինները։

ո՛վ զարմանք, ճարուած էր փողոցային առաձակ մը, տգէտ ու թշուառ, ամեն Գօղոս որ պիտի գար ներկայանար իշխանութեանց, յայտնելով թէ ինք գրած եւ հրատարակած է այդ ալտոտ լաթը:

Ու ահա, «Դառնացած սրտաբեկ հայ ժողովրդային յանձնախումբ»ը, որ «ուժով ոճրագործներու օձիքէն քաշկռտելով» դէպի դատարան պիտի տանէր, եւ հոն անոնցմէ հաշիւ պահանջէր, փաստաբանի ուղեկցութեամբ կը ներկայանայ դատական իշխանութեանց, ի դէմս այս թշուառ առաձակին»:

Ո՞ւր իջանք, ո՞ւր իջանք ... Կը հարցափիմ պատասխանէն: Կը հարցու՞ թէ կարելի է ճառերով կամ թերթերով դարմանել այս անբարոյականութիւնը: Եթէ Փօղոսներուն գործը եղած է այդ ալտոտ պատառը գրել եւ հրատարակել իբրեւ թռուցիկ (ինչ որ շատ ջուր կը վերցնէ), հապա որո՞ւն գործն է, նոյն այդ թռուցիկը գրքոյկի վերածել եւ ցրուել աջ ու ձախ, մասնաւոր եւ ընտրուած հասցէներու միջոցաւ:

Ի՞նչ կ'ուզեն այս անորակելի դաւադիրները: Հայ քաղաքական առողջ մտածողութեան, տենչերուն, վրէժին գիտակցութիւնը խլե՞լ մեր սիրտերէն, մեր հոգիներէն, թէ քանդել Դաշնակցութեան ամրակուռ շէնքը:

Ո՞ր մէկը: Առաջի՞նը թէ երկրորդը:

Ապահովաբար երկուքը միասին:

Բայց, մենք, զանազան առիթներով յիշեցուցած ենք այս ապուշներուն, թէ ամէն բան կրնան յուսալ եւ երեւակայել, բայց ո՛չ Դաշնակցութեան քայքայումը: Այդ օրուան չպիտի հասնին:

Իսկ եթէ կ'ուզեն քար քարի վրայ չթողուլ մեր հոգեկան աշխարհին մէջ ուր կայ եւ առողջ քաղաքական մտածողութիւն ե՛ւ տենչ, ե՛ւ Երիտասարդութիւն եւ սրբազան կիրք, եւ խենդութիւն, պէտք է գիտակցին թէ, երկսայրի սուր մըն է այս: Որովհետեւ այս բոլորը, հոգեկան այս զմայլելի եւ ամրակուռ կառուցուածքը, միայն ու միայն Դաշնակցութեան սեփականութիւնը չէ: Այլ ութ հարիւր հազար գաղթահայութեան մէջ, առաւել մեծամասնութիւն կազմող պատուախնդիր երիտասարդութեան:

Եթէ առաջինը՝ Դաշնակցութիւնը պատրուակ դարձնելով կ'ուզեն հարուածել այս վերջինը, նորէն կէս ճամբան մնալու դատապարտուած են:

Մենք գիտենք թէ ի՛նչպէս պիտի պատասխանէր այդ երիտասարդութիւնը բոլոր տեսակի «Նիկոլ»ներուն, «Փօղոս»ներուն, «Դաշտերզոհպաշկոմներ»ուն եւ «միացեալ» ճակատներուն եւ «Դառնացած սրտաբեկ հայ ժողովրդային յանձնախումբ»երուն:

ՀՐ. ՏԷՐ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ

Օրուան գիրերը

»»»·«««

1. ՄԵՂԵԴԻՆԵՐ, ՄԵՂԵԴԻՆԵՐ: (Հէքեաթ եւ բանաստեղծութիւն): Գրեց՝ Շաւարշ Նարդունի: Մատենաշար «Յառաջ» Թիւ 1. Գին՝ 15 ֆր.:
2. ԱՐԵ՛Ի, ԱՐԵ՛Ի, (հիւծախտաւորի մը կեանքէն): Գրեց՝ Փայլակ Միքայէլեան: Մատենաշար «Յառաջ» Թիւ 2: Գին 10 ֆրանք:

Կեանքը Պելժիքայ մէջ

ooooo

ՊՐԻՒՍԷԼ, 18 մարտ.— Վերջերս Պելժիքայ ներկայացուցչական մարմնին մայր դիւանը արտակարգ նիստի հրաւիրեց ժողովի անդամները, թիւով երեսուն, որոնց քսանը՝ Պրիւսէլէն, եւ տասը՝ Անվէրսէն:

Այդ լիագումար նիստին մէջ Գաղթ. Վարչութիւնը բրաւ ընդհանուր զեկուցում մը, եւ ներկայացուց իր գործունէութեան տարեկան տեղեկագիրն ու հաշուեկշիռը:

Սոյն տեղեկագրէն կը տեսնուի թէ՝ հակառակ տնտեսական տագնապին եւ մեր հայրենակիցներէ ոմանց գործազրկութեան, վարչութիւնը յաջողած է արդիւնաւոր կերպով մատակարարել նպաստի գործը, շնորհիւ գաղութի հայրենակիցներու լայն օժանդակութեան:

Անկէ զատ վարչութիւնը բազմաթիւ դիմումներ կատարած է տեղական կառավարութեան մօտ, ճշդելու համար մեր հայրենակիցներուն իրաւական դիրքը, եւ յաջողած է գլուխ հանել այդ փափուկ ու դժուարին գործը: Կարգ մը իշխանութիւններու կողմէ ճանչցուած է իբր պաշտօնական մարմին, եւ իբր այդ արտօնուած է մասնակցելու Ալպէր թագաւորին յուղարկաւորութեան թափօրին, օտար պատուիրակներու շարքին մէջ, եւ Պելժիքայ հայ գաղութին անունով շքեղ ծաղկեպսակ մը զետեղած է վեհապետին դագաղին վրայ:

Վարչութիւնը հոգ տարած է նաեւ հայ մանուկներու հայերէն լեզուի ուսուցման, Օր. Մ. Գուլանճեանի խնամքին յանձնելով այս կարեւոր ու կենսական գործը: Այդ առթիւ, Սէն Ժօսի թաղապետութիւնը իր դպրոցներէն մէկուն մէջ դասարան մը տրամադրած է մեր տղոց համար, շաբաթը երկու անգամ:

Ինչպէս անկէ առաջ ալ չեշտեցինք, հրաժարեալ վարչութեան անդամները թէեւ տարբեր հոսանքներու կը պատկանին, բայց երեք տարի շարունակ ունեցան համերաշխ ու գնահատելի գործունէութիւն մը, շնորհիւ իրենց ատենապետին, Տոքթ. Մուրատեանի անկողմնակալ ընթացքին: Այս տեսակէտով, միւս հայ գաղութները կրնան օրինակ առնել Պելժիքայ գաղութէն, մասնաւորապէս ներկայ անկերպարան ու ձգտեալ վիճակին մէջ, ուր եղբայր եղբօր, քոյր քրոջ դէմ լարուած են մահացու ատելութեամբ, իբր ոխերիմ թշնամիներ, փոխանակ իրար սիրելու եւ անվերապահ կերպով իրարու հետ գործակցելու մեր այս ցիրուցան վիճակին մէջ, օտար հորիզոններու տակ, ուր գաղութներուն ազգապահպանման հարցը եւ համագործակցութեան պէտքը ամէն ատենէ աւելի անհրաժեշտ եւ ստիպողական դարձած են:

Այս մարզին մէջ հայ մամուլը շատ օգտակար ու կարեւոր դեր մը ունի կատարելիք:

Այսօր, տեղի ունեցաւ գաղութին ընդհանուր քուէարկութիւնը բոլորովին հանդարտ ու խաղաղ մթնոլորտի մը մէջ, եւ առանց ընտրական որ եւ է պայքարի:

Արդիւնքը յառաջիկային:

ՀՐ. ՏԷՐՈՍԿԻ

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Փետրուար 18ը

ՊԱՆԵԷՕ - ՔԱՇԱՆԻ ՄԷՋ

»»»·«««

ՔԱՇԱՆ, 18 մարտ (Ցապաղած).— Բեմին վրայ եռագոյնը պարզուած է: Հոն են մեր երեք ընկերները: Կոկիկ եւ ընտրանի բազմութիւն մը փութացած է ներկայ ըլլալու: Ընկեր Գ. Յովհաննէսեան կը բանայ հանդէսը «Արծիւ» ենթակոմիտէի անունով:

Ներկաներու փափաքին վրայ նախագահ կ'ընտրուի ընկեր Բալայեան, որ խանդավառ խօսքերով կը բնորոշէ փետրուար 18ի շարժման գլխաւոր երեւոյթները եւ հայ գաղութի բախտաւորւկ վիճակը ի վեր հանելով, Շան զ'Էլիզէի լուսացնցուղ պողոտաներուն փոխան կ'ուզէ տեսնել Մասիսի կողքին վրայ խոտերով ծածկուած հայ հիւղակը: Ընկ. Գիւլխանդանեան կը բացատրէ դրական եւ բացասական կազմակերպութիւններու դերերը հայ պատմութեան ընթացքին եւ «Վասակեանց» կուսակցութեան աւերիչ բնոյթը բոլոր շրջաններուն:

Ընկերուհի Ա. Իսահակեան ականատես փետրուարեան դէպքերուն, կը նկարագրէ համաժողովրդական խանդավառութիւնը այդ օրերուն Երեւանի փողոցներուն մէջ: Ընկեր Գեւոնեան ուժգնօրէն կը հարուածէ այն տարրերը որոնք թէեւ Հայաստանի անունով կ'երդնուն, բայց հայրենասիրութիւնը դարձուցած են առամօքի հարց: Ընկ. Հ. Քէօսէեան հարց կուտայ թէ ինչպէ՞ս կրնան սպաննել Դաշնակցական գաղափարաբանութիւնը որ հայ ժողովուրդի քաղաքական գիտակցութիւնը կը կազմէ: Ներկայ համակիրներէն Պ. Խանչէրեան յուզուած աւելի քան քառասուն տարուան այդ մեծ կազմակերպութեան հանդէպ իր յարգանքի խօսքը կ'ուղղէ: Ընկ. Պ. Կարապետեան յանուն Սպայից Միութեան կը փառաբանէ եռագոյնը: Եւ կը փափաքի որ ան դառնայ ամբողջ հայ ժողովուրդի անկախութեան խորհրդանշանը:

Երգեցին ընկեր Հայկ, Տիկին Կարապետեան եւ Տիկին Արմենուհի:

Ընկեր Բալայեան առաջարկեց «Քնիր իմ բալիկ»ի հեղինակի, մեծ և անզուգական ընկեր Ահարոնեանի յաղթանակ ապաքինումի սրտագին մաղթանքներ: Ներկաները փափաքեցան որ Արծիւ ենթակոմիտէն թարգման հանդիսանայ իրենց արտայայտութեան: Ընկեր Տատուրով, Յունաստանէն նոր եկած պատանի, կ'արտասանէ գեղեցիկ կտորներ, արբեցնելով յուզումի վայրկեաններ: Կը կարդայ իր գրի առած ձօնը Հ. Յ. Դաշնակցութեան ուղղուած: Ընկեր Բալայեան կը հրաւիրէ բեմ եւ կ'անցընէ անոր կուրծքին Հ. Յ. Դ. զինանշանը, բացատրելով անոր իմաստը:

Հանդէսը կը վերջանար «Մեր Հայրենիք»ով: Ներկաները կը հեռանային սրահէն աւելի հաւատաւոր եւ խանդավառ կուսակցական գործին հանդէպ:

Թղթակից

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»ը

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՆՈՐ ԸՆԿԵՐՆԵՐ

»»»·«««

ՎԱԼԱՆՍ, 19 մարտ (Ցառաջ).— Հ. Յ. Դ. Վալանսի «Քրիստափոր» ենթակոմիտէի ընկերահամակրական դասախօսութիւնը տեղի ունեցաւ երէկ առաւօտ ժամը 10ին, Պազաբանի սրահանը: Ներկայ էին երեսուն ընկերներ եւ համակիրներ: Ընկ. Սարգիս Պիլալեան իր կամքէն անկախ բացակայ ըլլալով խօսեցաւ ընկ. Զաքար: Նիւթն էր «Ազգութիւնը եւ հողը»: Ընկերը փաստացի բացատրեց թէ ինչպէս ժողովուրդները դատապարտուած են ձուլուելու եւ կորսնցնելու իրենց ազգային դիմագիծը, եթէ կապուած չեն սեփական հայրենիքի մը: Անհրաժեշտ է ունենալ մեր անկախ հայրենիքը, եթէ կ'ուզենք ապրիլ իբրեւ հայ ազգ եւ ժողովուրդ: Ընկերը չեշտեց մասնաւորապէս թէ որպէսզի գաղութները կարենան տոկալ ձուլման վտանգին, անհրաժեշտ է որ փարին հայկական անկախութեան դրօշին, անոր մէջ գտնելով մեր հայրենի երկրի խորհուրդը:

Դասախօսութենէն ետք եղաւ մէկ ժամ կարծիքի փոխանակութիւն, միացեալ եւ անկախ Հայաստանի գաղափարին շուրջ, մասնակցութեամբ ընկերներու մեծամասնութեան: Հանդիպումը վերջացաւ կէսօրին: Բոլորն ալ փափաք յայտնեցին որ ենթակոմիտէն յաճախ սարքէ այսպիսի շինիչ ժողովներ:

⁂ Նոյն օրը կէսօրէն վերջ Վալանսի «Քրիստափոր» ենթակոմիտէին նախաձեռնութեամբ Սէն Ժիլլէնի մէջ կազմուեցաւ Հ. Յ. Դ. Սէն Ժիլլէնի «Վրէժ» խումբը, բաղկացած մէկ հին ընկերէ եւ չորս երիտասարդ թեկնածուներէ: Մասնաւոր ժամադրութեամբ ենթակոմիտէի անդամներս կը մեկնինք Սէն Ժիլլէն: Մեզ կը դիմաւորէ Սիմոնը, մեր «վանական»ը, որուն համար կան Արտէշի լեռները եւ Դաշնակցութիւնը: Կը ծանօթացնէ մեզ տղաքը եւ կը մեկնինք ընկերնէ մէկուն սենեակը: Պատերը զարդարուած են Դաշնակցական ակումբի մը պէս: Ամէն տեղ եռագոյն եւ հերոսներու նկարներ: Կը գիտենք որ այս հովիտներուն մէջ այս երիտասարդները կտրուած աշխարհէն՝ կ'ապրին Հ. Յ. Դ. գաղափարներով: Կը կատարենք երդման արարողութիւնը խիստ հարցաքննութիւններով: Տղաքը կ'երդնուն թէ մտնելով Դաշնակցութեան շարքերը, պիտի ծառայեն հայ ժողովուրդի շահերուն: Կը շնորհաւորենք զիրենք եւ կը դառնանք ընկերներ: «Մշակ բանուոր»ով ժողովը կը փակենք եւ կ'անցնինք ուրիշ տուն մը: Նոյն պատկերը այնտեղ ալ,— եռագոյն եւ հերոսներ: Կ'երգենք ու կը զուարճանանք: Այսպէսով հինգ ընկերներ կը կապուին մեծ կազմակերպութեան, յանուն հայ ժողովուրդի փրկութեան:

Գաւառացի

ՓՈՐՏՕ, 19 մարտ (Ցառաջ).— Նախորդ տարիներուն նման այս տարի ալ «Մուրատ» խումբը սարքած էր հանդէս մը, «Փետր. 18»ի համաժողովրդական ընդվզումը տօնելու համար: Հանդէսը տեղի ունեցաւ կիրակի 11 մարտ, հայկական «Տաւրոս» ճաշարանը, ուր որոշեալ ժամուն աթոռները գրաւուած էին: Բեմին աջ եւ ձախ կողմերը զետեղուած էին հայկ. եւ ֆրանսական դրօշները:

Հանդէսին բացումը կատարուեցաւ «Մեր հայրենիք»ով, զոր ներկաները երգեցին յոտնկայս: Ընկ. Կ. Տօնէրեան պարզեց «Փետր. 18»ի նշանակութիւնը: Արտասանեցին ընկերներ Մ. Կիրակոսեան (Հայաստանին), Մ. Նաթրեան (Հայու դրօշը): Յետոյ ընկ. Հ. Թաշճեան բացատրեց թէ փետր. 18ի նախօրեակին ժողովուրդը ինչպէս կը կեղեքուէր հայանուն վարձկաններու կողմէն: Ժողովուրդին ցասումը իր գագաթնակէտին հասած էր այդ վճռական օրերուն: «Փետր. 18»ը նոր էջ մը կը բանայ դարաւոր մեր փառապանծ պատմութեան մէջ, արձանագրելով երկրորդ Վարդանանց մը:

Ներկայացուեցաւ «Դղումի վաճառականը», որմէ վերջ ներկաները սեղաններու շուրջ բոլորուեցան, միշտ թնդացնելով յեղափոխական եւ ազգային երգեր: Ընկեր մը ձայն ուզելով սեղանապետէն յուզուած՝

— «Ընկերներ, այս պահուս որ մենք հոս խրախճանքի մէջ ենք, ցեղին փառքը շեփորող համաճարեղ երգիչը կը տառապի հիւանդ անկողնի մէջ: Ես կ'առաջարկեմ որ այս բաժակները վերցնենք համայն հայութեան գուրգուրանքի արժանի ընկ. Ա. Ահարոնեանի ապաքինման համար»: Ներկաները խրախուսեցին ընկերոջ առաջարկը:

Բաժակներ առաջարկուեցան մեր անթիւ ու անթաղ հերոսներու կենացը: Եղան արտասանութիւններ, ֆանթէզիներ եւն.: Խանդավառ տրամադրութեամբ ուշ ատեն բաժնուեցանք [illegible]: Կոկիկ գումար մը ապահովուեցաւ մուտքէն:

Թղթակից

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 14 մարտ.— Քոնսեփսիոն հիւանդանոցի Պոլսեցի հիւանդներս կուգանք յայտնելու մեր խորին շնորհակալութիւնը Պոլսոյ Հայր. Միութեան որ բնաւ չմոռցաւ մեզ: Ամէն ամիս կը ստանանք որոշ գումար մը: Նմանապէս մեր շնորհակալութիւնը Տիկ. Զատրճեանի որ կ'այցելէ մեզի, բաշխելով մեր բաժինը:

Հիւանդներ

ՄԱՄՈՒԼ

Ողբերգութիւն

»»»·«««

Սոֆիայի «Ազատ Խօսք»ը կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (15 մարտ).

— «Մասնաւորաբար վերջին ամիսներուն, թուրք դիւային ուղեղը բռնկած է գործել նորէն եւ նոր տեսակի ջարդ մը պատրաստել Անատոլուի հայ բեկորներուն համար:

Թուրքը կը փրկէ զանոնք տունէ եւ տեղէ: Կը կողոպտէ՝ ինչ որ ունին: Կը յոլէ գեղեցիկ կիները ու աղջիկները: Կը ձգէ զանոնք կատարելապէս մերկ ու անօթի վիճակի մէջ եւ, ապա, 24 ժամ միայն ժամանակ տալով, կը քշէ անծանօթ վայրեր:

Յետո՞յ: Յետոյ այն, որ հակադաշնակցական թերթերն ու կազմակերպութիւնները պարզ լուրով մը իսկ չանդրադարձան այս նոր ողբերգութեան: Անոնք, Հօկ ու Բարեգործական, հնչակ ու ռամկավար — մե՛ծ, շա՛տ մեծ գործի վրայ են: Ի՛նչ փոյթ Անատոլուի քանի մը տասնեակ հազար Հայերու անհնարին թշուառութիւնը, երբ պէտք է «սգալ» միայն Դուրեանի սպանութիւնը: Ու ի՛նչ փոյթ քանի մը տասնեակ հազար հարազատներու փրկութեան այրող պահանջը թրքական դժոխքէն, երբ նախ եւ առաջ «ազգը» պէտք է փրկել ... Դաշնակցութենէն:

Ու, բնականաբար, անսիրտ ու անզգայ է նաեւ Անատոլուի հայ բեկորներու բնական տէրը, Հայաստանի իշխանութիւնը: Ինչո՞ւ: Որովհետեւ «ամենայն Հայոց կառավարութիւն չէ»: Որովհետեւ ան, աւելի քան ուրիշ որ եւ է մէկը, հայ կեանքի մէջ միա՛կ «յեղափոխական» առաքելութիւն մը ունի — քայքայել եւ օրէնքէ դուրս հռչակել տալ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը ...

Իրապէս չենք գիտեր թէ ի՞նչ հասցէի պէտք է դիմել, թրքական նոր ջարդը եթէ ոչ կասեցնելու, այլ գէթ սահմանափակելու համար: Կամ, գոնէ, այդ նոր ջարդէն այսպէս կամ այնպէս «փրկուածները» փրկելու համար:

Կայ միայն մէկ հասցէ եւ մէկ միջոց: Հասցէն՝ խորհրդային իշխանութիւնն է եւ միջոցը՝ ներգաղթը:

Խորհրդային իշխանութիւնը չի կրնար որ եւ է առարկութիւն ընել: Ան բարեկամ է, դաշնակից է Թուրքիոյ: Ան օգնած է Թուրքիոյ վերականգնումին աւելի՝ քան ուրիշ որ եւ է մէկ ուրիշը: Ան Թուրքիոյ զիջած կամ նուիրած է հայ դատը եւ հայ հայրենիքը: Ան, հետեւաբար, ամէնէն աւելի իրաւունք ունի պահանջելու իր բարեկամ Թուրքիայէն՝ արիւնտ սուրը պատեանը դնել:

Թուրքիա պէտք չունի՞ հայ բեկորներուն: Բե՞ռ են անոնք Թուրքիոյ վզին: Աւելի՛ լաւ: Թո՛ղ խորհրդային իշխանութիւնը գոնէ մէկ անգամ Հա՛յ մարդու պէս մտածէ եւ հալածական, ջարդուած ու ջարդի սպառնալիքի տակ գտնուող Հայեր հիւրընկալէ իրենց հայրենիքը, Հայաստան:

Երբ ներգաղթի նոր կարաւան մը պիտի կազմուի, անոր առաջին թեկնածուները պէտք է ըլլան միայն եւ միայն Անատոլուի հայ բեկորները, որոնք կը լրացնեն պահանջուած բոլոր պայմանները — անհունօրէն թշուառ են եւ անպաշտպան, կատարեալ պրոլետարներ են, իսկական շինարար տարրեր:

Ու եթէ ներգաղթի նոր կարաւան մը իսկ չկազմուի, դարձեա՛լ, սակայն, անկարելին կարելի դարձնել եւ Անատոլուի հայ բեկորները ներգաղթի առաջին թեկնածուներ դարձնել, որովհետեւ անոնք արդէն մահուան թեկնածուներ են...

Ճիշդ է, խորհ. իշխանութիւնը «պիտի տուժէ» այդպիսի ներգաղթի մը համար: Ան պիտի չկրնայ ներգաղթի պատրուակով ո՛չ քուէ շնորհել պլօֆենի տարրերուն, ո՛չ Հօկեր կազմել հոս ու հոն, ոչ «դաշտերզոհպաշկոմներ», «միացեալ ճակատներ», «բողոքի ժողովներ» կազմակերպել, ոչ ալ համայնավար վարակը տարածել հայ գաղթաշխարհի մէջ:

Բայց թո՛ղ խորհրդային իշխանութիւնը գէթ մէկ անգամ ճշմարիտ մարդասիրական, եթէ կ'ուզէք նաեւ ընկերվարական աշխատանք կատարէ, աշխատաւոր տարրեր ու զոհեր փրկելով ստոյգ մահէ եւ օգտակար դարձնելով զանոնք աշխատաւորական հայ հայրենիքին»:

ԷՋԵՐ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱԶԱՏԱՄԱՐՏԷՆ

ՀՐԱՅՐ-ԴԺՈԽՔ ԵՒ ԻՐ ԳՈՐԾԵՐԸ

(Իր մահուան 30ամեակին առթիւ 1904 ապրիլ 13)

— oo —

1896ի ընդհանուր ներումէն Հրայրն ալ օգտուեցաւ եւ Կարնոյ բանտէն ազատուելով վերադարձաւ իր հայրենիքը՝ Մուշ: Բայց այս անգամ բոլորովին նոր թափով եւ աւելի ուժգնօրէն ինքզինք նուիրեց հայ ժողովուրդի ազատագրական աշխատանքին: Գիշեր ցերեկ անդադար կը շրջէր գիւղէ գիւղ եւ քաղաքէ քաղաք, կազմակերպելու հայ ժողովուրդը, ազգային համերաշխութեամբ: Շատ չանցած Տարօնը կը բաղկանար, բառ յեղափոխական բաժանմունքի, 17 շրջաններէ եւ բոլորն ալ կազմակերպուած էին: Ամէն մէկ գիւղ թէ քաղաք ունէր իր մարտական խումբերը: Շատ չանցած կազմակերպութիւնը թափանցեց Տիգրանակերտի սահմաններէն ալ ներս: Հրայրի կազմակերպութեան անխտիր կը մասնակցէին բոլոր տարրերը եւ հոսանքները, նորահաս երիտասարդներէն մինչեւ ծերերը, եպիսկոպոսներէն մինչեւ քահանաները, վաճառականներէն մինչեւ հասարակ խանութպանները եւ գիւղի «ռէս»երէն մինչեւ «գզիր»ը: Բոլորն ալ յեղափոխական ցանցով իրար կապուած էին:

Բայց ի՛նչ էր այս յեղափոխական կուսակցութեան անունը, մենք ալ չէինք գիտեր: Նոյնպէս չէինք գիտեր թէ Հրայրը ինք ինչ կուսակցութեան դաւանանք ունի: Միայն անոր քարոզներէն եւ յորդորներէն կը լսէինք թէ հայ ժողովուրդը ունի երկու հասարակ ուժ ներկայացնող կուսակցութիւններ, Հնչակեանները եւ Դաշնակցութիւնը, երկուքն ալ հիմնուած են թրքահայ ժողովուրդի ազատագրութեան համար:

Անգամ մը ժողովի մէջ, խումբ մը Հնչակեաններ որ Համբարձում Պօյաճեանի (Մուրատ) կողմէ կազմակերպուած էին, իրենց զինագործ Վարդոյի միջոցաւ հարցուցին Հրայրի.

— Այս կազմակերպութիւնը որ կ'ընես, Հնչակեան անունի տա՞կ է թէ Դրօշակի, հասկնանք որ մասնակցինք:

Հրայր հեգնանքով ըսաւ.

— Իմ կազմակերպութեանս անունը ընկերութիւն է, այդ ընկերութեան մէջ պէտք է մտնէ թէ Հնչակ եւ թէ Դրօշակ: Ճիշդ է որ այդ երկուքն ալ հիմնուած են թրքահայ դատի համար, բայց իրար հետ համերաշխ չեն գործեր եւ միշտ իրար կը խաչաձեւեն: Մենք այդ երկու կուսակցութեանց անջատ անջատ ուժերով չենք կրնար փրկուիլ, այլ մեզի անհրաժեշտ պէտք է միացեալ ազգային ճակատ մը որ կարենանք մեր ազգի բոլոր տարրերը եւ հոսանքները ամփոփել: Ատոր միակ միջոցն է, երկրի ժողովուրդը, որ պէտք է կազմակերպուի ազգային ըմբռնումով եւ պարտադրէ արտասահմանի այդ երկու կուսակցութեան ղեկավարներուն որպէսզի յանուն երկրի ժողովուրդի տառապանքին իրարու հետ միանան եւ համերաշխօրէն մտնեն գործին երկրի մէջ, որովհետեւ ժողովուրդը անզէն է եւ երկուքին ալ աջակցութեանը կը կարօտի: Մենք այսօր թուրք կառավարութեան և քիւրտ աղէկներու բարբարոսութեան տակ ամէն օր կը հալինք ու կը մաշինք մեր պատւին անգամ մերը չէ, այլ եւս ի՞նչ պէտք է Հնչակ կամ Դրօշակ փնտռել, չէ՞ որ մենք ամէնէն առաջ Հայ ենք, եւ պարտաւոր ենք այդ երկուքին ալ հաւասար աչքով նայիլ եւ անոնց միջոցով ալ զինել մեր ժողովուրդը:

Այս խրատները միայն զինագործ Վարդոյի և իր խումբին համար չէին, այլ բոլորին: Այդ օրերուն Տարօնի յեղափոխական յայտնի տարրերը մեծամասնութեամբ Տամատեանի, Մուրատի եւ Թոմասին յարած էին, եւ նոյն իսկ շարժուն խումբերուն մէջ երկպառակութիւն կար: Գէորգ, Օհաննէս եւ ուրիշներ Մուրատի եւ Տամատեանի ուղղութեամբ կը շարժէին, իսկ Համբարձում, Յարութիւն եւ միւսները Աբրոյի ճանապարհով կը քալէին: Այնպէս որ միշտ աշխատանքի խաչաձեւում կար: Բայց Հրայրի յորդորներուն շնորհիւ շատեր միացան: Կարծես ամբողջ Տարօնը միացեալ մարմին մը կազմեց եւ բոլորովին անհետացան այդ տարբեր տարբեր ըմբռնումները: Բոլորն ալ փարեցան ազգային ազատագրութեան սրբազան գործին:

Հրայրի ուխտեալները կ'ուխտէին յանուն Աստուծոյ, ձեռք դնելով Աւետարանի եւ խաչի վրայ, երդում ընելով հաւատարմութեամբ ծառայել ազգին եւ իրենց վերջին կաթիլ արիւնը չխնայել հայ ժողովուրդի ազատագրութեան համար: Այդ ատեն անշուշտ, Հրայր Դաշնակցական էր, ինչ որ յետագային ալ պարզուեցաւ, բայց ան աւելի նախամեծար ու օգտակար կը համարէր ազգութեան անունով խօսիլ ու կազմակերպել քան թէ իր փարած կուսակցութեան: Հրայր վնասակար կը համարէր արտասահմանի այն լիազօր գործիչները որոնք կը մտնէին երկիր միայն պատասխանատու պաշտօն վարելու: Կ'ըսէր թէ այդ լիազօրները նախ իրենց լեզուով ու տարազով չեն յարմարիր հայ գիւղացիներուն, երկրորդ որ ամենակարեւորն է անոնք անծանօթ են թուրք կառավարութեան առօրեայ քաղաքականութեան եւ յաճախ այդ լիազօրներու տուած հրահանգները կրնային մեծ վնասներ պատճառել: Ուրեմն, կ'եզրակացնէր,— Այդ լիազօրները պէտք է ըլլան բուն երկրի գործիչներէն, որպէսզի անոնց տուած հրահանգները ծայրայեղութեանց չերթան եւ տաս տարուան աշխատանքը մէկ օրուան մէջ չխորտակուի, որովհետեւ հայ գիւղացին դեռ յեղափոխական բովի մէջ եփուած չէ, եւ բոլորովին անզէն է, պզտիկ աղէտ մը կրնայ մեծ վնասութիւն առաջ բերել: Ատոր իբրեւ օրինակ նա կ'ըսէր.

— 1894ին Սասունի ապստամբութիւնը իր ժամանակէն շատ առաջ պայթեցաւ եւ ամբողջ Սասունը հիմնայատակ դառնալէ զատ, ողջ մնացած ժողովուրդը յուսահատական վիճակի մէջ է եւ անոնց հետ յեղափոխութեան անունով խօսիլ շատ դժուար է: Եթէ Մուրատի (Պօյաճեան) տեղ այդ օրուան պատասխանատու գործիչը ըլլար Ղուկաս վարդապետ մը կամ Մարգար վարժապետ մը, այսօր Սասունցիներու վիճակը այսպէս չէր ըլլար, որովհետեւ անոնք Սասունցիներուն չպիտի ըսէին թէ կռուեցէք, մեր ռազմանիւթը եւ օգնութիւնը Կովկասէն շուտով կը հասնի, այլ պիտի ըսէին,— սիրելի հայրենակիցներ, մեր ամբողջ ուժը այս ութ հատ պէրտանկան է եւ ձեր մօտ եղած հատուկտոր «չախմախլի»ները, մենք ոչ միայն այս ութ պէրտանկայով չենք կրնար դիմադրել թուրք կանոնաւոր բանակին եւ քիւրտ խուժանին, այլ եւ 800 պէրտանկայով անգամ չենք կրնար դիմադրել, եթէ երբեք պատեհ առիթ մը չստեղծուի:

ՄՈՒՐԱՏ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

(1) (Շար.)

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՏՕՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԵՐՈՍ ՍԵԲԱՍՏԱՑԻ ՄՈՒՐԱՏԻ

ՄԱՀՈՒԱՆ 15ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. ԱՆԻԷՌ – ՊՈՒԱ. ՔՈԼՈՆՊԻ ՄՈՒՐԱՏ ԽՈՒՄԲԻ

եւ Հովանաւորութեամբ՝ ՎԻՇԱՊ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Պուա Քոլոմպի Քաղաքապետարանի սրահին մէջ

1, Rue des Halles Bois-Colombes

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԸՆԿԵՐՆԵՐ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ ԵՒ Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

գեղարուեստական ճոխ բաժին: կը մասնակցին՝ տիկին *ԳԵՒՈՆԵԱՆ* (երգ) ընկերակցութեամբ տիկ. *ԱՆԱՀԻՏ ԽԷՐ-ՊԷԿԵԱՆի* (դաշնակ): Օր. *ՋԱՐՈՒՀԻ ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ* (ջութակ): կ'արտասանէ ընկ. *Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ* եւյլն.:

ՄՈՒՏՔ՝ 3 եւ 5 ՖՐԱՆՔ

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Le Gérant: H. STEPHAN

Ձ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

Այսօր Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Ֆլօրիա ճաշարանին վերնայարկը կը դասախօսէ՝ Պ. ԳԻՍԱԿ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

նիւթ՝ *ՈՐԲԵՐՈՒ ԱԳԱՐԱԿԸ*

կը հրաւիրուին անդամներն ու ազգային այս մեծ ծրագրով շահագրգռուողները

Ի՛նչ կը նշանակէ «ապահովութիւն»

Անգլիական կառավարութիւնը որոշեց լուսաբանութիւններ պահանջել Ֆրանսայէն, ապահովութեան երաշխիքներու մասին: Ինչպէս յայտնի է, Ֆրանսա միշտ կը պնդէ այս կէտին վրայ, զինաթափութեան բանակցութեանց առթիւ: Անգլիա վերջին փորձ մըն է որ կը կատարէ, փրկելու համար զինաթափութեան խորհրդաժողովը:

Տումէրկ ճառ պիտի խօսի ռատիոյով

Վարչապետ Պ. Տումէրկ կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ առջի օր, հացկերոյթի մը առթիւ, յայտարարելով թէ իր կառավարութիւնը պիտի ջանայ զսպել բոլոր զեղծումները, պատժել ոճիրը եւ վերահաստատել վստահութիւնը: Այս նպատակին հասնելու համար, անհրաժեշտ է կը գտնէ բոլոր Ֆրանսացիներու միութիւնը:

Վարչապետը շատ աւելի կարեւոր ճառ մը պիտի խօսի կիրակի օր, խօսքն ուղղելով ժողովուրդին որ պիտի կրնայ ամէն տեղ ունկնդրել շնորհիւ ձայնասփիւռ գործիքներու:

Նոր պատիժ կարմիր բանուորներուն համար

Մարտ 19ին խորհրդային կառավարութիւնը նոր հրամանագիր մը հրատարակեց, որուն համաձայն հիմնական փոփոխութեան մը կ'ենթարկուի աշխատանքի կանոնագիրը: Օրէնքով նուազագոյն աշխատավարձք սահմանուած է ճարտարարուեստական բանուորներուն համար: Նոր հրամանագրով, այն բանուորները որոնք չեն լրացներ արտադրութեան սովորական քանակը կամ որակը, վճարում պիտի ստանան միայն իրենց իրական արտադրութեան համար: Եթէ սակայն թերութիւնը բանուորին յանցանքը չէ, կրնայ պահանջել սովորական վճարին երկու երրորդը:

Ռումանիոյ վարչապետին սպանութեան դատը

52 ԱՄԲԱՍՏԱՆԵԱԼ, 700 ՎԿԱՅ

Մարտ 19ին սկսաւ Ռումանիոյ վարչապետ Տուքայի սպանութեան դատը, Պուքրէշի զինուորական ատեանին առջեւ: Գլխաւոր ամբաստանեալն է Նիքոլա Քոնսթանթինէսքու, որ դեկտեմբեր 29ին սպաննեց վարչապետը, իր երկու մեղսակիցներուն հետ: Դատի քաշուած են նաեւ Երկաթեայ Պահակներու կազմակերպութեան 49 անդամները: Հաւանական է որ շատ երկար տեւէ դատը, որովհետեւ 52 ամբաստանեալներէն զատ, պիտի հարցաքննուին 700 վկաներ: Վաթսունէ աւելի փաստաբաններ բռնուած են:

Ձերբակալուած ատեն, ահաբեկիչը յայտարարեց թէ ինք եւ երկու ընկերները իրենց նախաձեռնութեամբ ծրագրած էին սպանութիւնը. բայց յետագայ քննութիւնները հաստատեցին թէ ամբողջ գործը սարքուած է Երկաթեայ Պահակներու Միութեան կողմէ, որ Ռումանիոյ ֆաշական կազմակերպութիւնն է եւ որ անմիջապէս լուծուեցաւ:

Ամբաստանեալներէն աւելի քան կէսը 19 — 29 տարեկան են: Ամէն դասակարգէ մարդ կայ,— ուսանող, փաստաբան, ուսուցիչ, ճարտարագէտ, քահանայ, խմբագիր, որոնց գլուխը կը գտնուի Զօր. Քանթաքուզէն: Ամբաստանեալներէն երեքը օրիորդներ են որոնք իբրեւ սուրհանդակ կը ծառայէին:

LOTERIE NATIONALE

Ը. ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ինչպէս գրած էինք, Ֆրանսայի Ազգային Պարգեւախաղին Ը. շերտին վիճակահանութիւնը տեղի ունեցաւ երեքշաբթի, 20 մարտ:

Հինգ միլիոնի մեծ պարգեւը շահած է V. շարքէն **075.033** թիւը:

Հետեւեալ թիւերէն իւրաքանչիւրը շահած է մէկ միլիոն ֆրանք.—

Շարք **M**	no **053.778**
Շարք **J**	no **073.752**
Շարք **J**	no **064.814**
Շարք **L**	no **005.330**
Շարք **B**	no **086.789**
Շարք **G**	no **036.617**
Շարք **A**	no **036.626**
Շարք **U**	no **050.541**
Շարք **M**	no **001.100**
Շարք **M**	no **044.244**
Շարք **U**	no **029.254**
Շարք **M**	no **093.511**
Շարք **R**	no **074.615**
Շարք **B**	no **069.553**
Շարք **J**	no **008.989**

Բոլոր շարքերուն մէջ **(20 հատ) 012.616** թիւը շահած **500.000** ֆրանք:

6.800 վերջացող թիւերը շահած են **100.000** ֆրանք:

(200 հատ) **5.863** վերջացող թիւերը շահած են **50.000** ֆրանք:

(2000 հատ) 819 վերջացող թիւերը շահած են **10.000** ֆրանք:

(2000 հատ) 0 վերջացող թիւերը շահած են **200** ֆրանք:

Յ.

Հ. Դ.

Փարիզ եւ շրջակաները

ՊԱՆԵՕ - ՔԱՇԱՆի «Արծիւ» Ենթակոմիտէի հերթական ընդհ. անդամական դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ջաւարեան Կոմիտէի դասախօսական ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Շաբաթ երեկոյ Ակումբին մէջ: Կը դասախօսէ ընկեր Սերժ Թորոսեան: Այս դասախօսական ժողովին կը հրաւիրուին մասնաւորապէս «Մուրատ» խումբի բոլոր ընկերները:

Գաւառ

ՊՈՄՈՆԻ (Մարսէյլ) Ջաւարեան Ենթակոմիտէի ընկերական դասախօսական ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին: Կը խօսի ընկեր Հայկ Սէրէնկիւլեան: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ԼԻՈՆԻ Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 14, rue François Garcin *ընկ. Քէնտիրեանի ճաշարանը: Պարտաւորիչ ներկայութիւն: Ներկայանալ անդամատետրով:*

ՎԻԷՆԻ Կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Ապառաժ խումբի բոլոր ընկերները այս կիրակի առաւօտ ժամը 10ին Հ. Յ. Դ. Խաժակ Ակումբին մէջ: Շատ կարեւոր օրակարգ: Կը խնդրուի բոլոր ընկերներէն ներկայ գտնուիլ ճիշտ ժամանակին, վերջացնելու համար մինչեւ ժամը 12ը:

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ «Վարուժան» խումբի ընկերական ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական ժողովատեղիին մէջ:

Հրապարակային Դասախօսական ժողով

կազմակերպուած՝ *ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ եւ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ*

Այս կիրակի երեկոյ ժամը *7.30*ին Պէլվիլի ծանօթ ժողովասրահին մէջ

120, Boulevard Belleville Métro Belleville

Դասախօսն է՝ Հ. ՍԱՀԱԿ ՏԷՐ ՄՈՎՍԷՍԵԱՆ

(Տնօրէն Սէվրի Մխիթարեան վարժարանին)

նիւթ՝ *«ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՀԻՆ ՀԱՅՈՑ ՄԷՋ»*

կ'առնենապետէ՝ Հ. Կ. եւ Մ. Միութեան Նախագահ Գնդ. *Տ. ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ*

Մուտքը ազատ է: Հանդէսը կը վերջանայ ժամը *10*ին:

ՀԱՅ ԿՐԹ. ԵՒ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉԱԿԱՆ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԸ ԺՈՂՈՎԻ ԿԸ ՀՐԱՒԻՐԷ

ՍԷՆ – ԺԷՌՕՄԻ անդամները այսօր հինգշաբթի երեկոյեան ժամը 8ին, տեղւոյն ծանօթ հաւաքատեղին:

ՍԷՆ - ԼՈՒԻ անդամները եւ համակիրները, Շբ. 24 մարտ, երեկոյեան, ժամը 8ին, տեղւոյն ծանօթ հաւաքատեղին:

ՄԱՐՍԷՅԼ ՔԱՂԱՔի անդամները եւ համակիրները, կիրակի, 25 մարտ, կէս օրէ յետոյ, ժամը 4ին, Քաֆէ Նօայլի յարակից ժողովասրահին մէջ:

Այս բոլոր ժողովներուն ներկայ պիտի ըլլան Կեդր. Վարչութեան անդամները, ինչպէս եւ Գահիրէի Կեդր. Վարչութեան նախագահ

ԲԺԻՇԿ ՀԱՄՕ ՕՀԱՆՋԱՆԵԱՆ

Ձ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԼԻՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԸ ԱՊՐԻԼ 11Ը ԿԸ ՏՕՆԷ

21 ԱՊՐԻԼ ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ Գ. ԹԱՂԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն:

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ (81)

“ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ„

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

Տօքթ. Պէհաէտին Շաքիր պէյ, իրրեւ պատասխան այս պահանջներուն, կ'ըսէր.—

«Ճիշդ չէ Ռուսերուն կողմէ իրական ու լուրջ յարձակում մը սպասել: Որովհետեւ, հիւանդութիւնը զանոնք եւս ահաւոր չափերով կը կոտորէ: Դուք, ձեզի ենթակայ ուժերով, կապուած էք Շթանկէ պէյին: Բայց, այդ կապը նման չէ օրինաւոր գունդի կը կապին: Այլ՝ լոկ՝ շարժումի մասին յանձնարարութիւններ ստանալու համար: Հետեւաբար, երբ կը գտնուիք այնպիսի հրամաններու առջեւ որոնց գործադրութիւնը մեզ համար անկարելի կ'ըլլայ, զանոնք գործադրելէ առաջ կ'ըսէք թէ ստիպուած էք իմ հրամանս ստանալ, եւ անմիջապէս տեղեակ կը պահէք զիս»:

Մինչդեռ, Խալիտ պէյ բոլորովին տարբեր կը խորհէր: Ան կ'ըսէր թէ՝

— «Թէչքիլաթը Մախսուսէի իմ իտէալս սա է: Եթէ կ'ուզէք որ Թէչքիլաթը Մախսուսէն Շթանկէ պէյի կամ այլ ուժերու չենթարկուի, ինքնագլուխ յաղթանակի պզտիկ մը դառնայ, եւ բանակին կարեւոր ծառայութիւններ մատուցանելիք կարեւոր ուժի մը հանգամանքը ստանայ, միայն մէկ միջոց կայ — հարկ է որ մեր ձեռքը գտնուին առատ զէնք եւ փամփուշտ, երկու լեռնային արագահարուած թնդանօթ, բաւականաչափ ռազմանիւթ եւ զանոնք գործածող սպաներ:

Ասկէ զատ կայ նաեւ աւելի կարեւոր խնդիր մը, զոր հարկ է անպայման լուծել: Կարգ մը «պաշըպօզուք»ներ կան մեր ուժերուն վերեւ: Այս «հէրիֆ»ները զուրկ են հայրենիքի զգացումէն: Զանոնք պէտք է ատրճանաբար հեռացնել մեր ուժերէն եւ փոխարինել սպաներով: Եթէ իրագործենք այս բանը, Թէչքիլաթը Մախսուսէի ուժերը, Աստուծոյ օգնութեամբ, այնպիսի վիճակ մը պիտի ստանան որ քանի մը պատիկ թշնամի ուժերն իսկ զանոնք պիտի չկարենան պարտութեան մատնել: Մեր բոլոր ուժերը պիտի դառնան մէկ մէկ ահաւոր շրջուն ջոկատներ: Այս ջոկատները, գտնուելով կարող սպաներու հրամանին տակ, վստահ եղէք, Օսմանեան պատմութեան մէջ ոսկետառ յաջողութիւններ պիտի արձանագրեն»:

Տօքթ. Պէհաէտին Շաքիր պէյ շատ հաւնած էր Թէչքիլաթը Մախսուսէի հրամանատար Խալիտ պէյի այս կարծիքներուն ու զայն գնահատած: Բայց, որովհետեւ բոլորովին իրարմէ տարբեր էին բանակն ու Թէչքիլաթը Մախսուսէն, կարելի չէր իրականացնել Թէչքիլաթի պատկանող հրամանատարներուն բոլոր փափաքները, մանաւանդ որ Թէչքիլաթը թէեւ բանակին հրամանին ենթակայ էր, բայց ըստիպուած չէր անոր ամէն մէկ հրամանին անսալ՝ ինչպէս Պահա պէյ կը յանձնարարէր Խալիտ պէյի: Օրինակ, բանակի հրամանատարութիւնը չէր համաձայներ որ սպաներ անջատուին եւ Թէչքիլաթի հրամանին տակ դրուին:

Այդ միջոցին Արդուինի շրջակայքի իսլամ բնակչութիւնը մեծ մտահոգութեան մատնուած էր: Որովհետեւ՝ Ռուսերուն նշումը հետզհետէ կ'աճէր:

Այդ պատճառաւ, շրջակայ գիւղերէն Արդուին կը տեղացնէին աղաղակներ, խնդրագրեր եւ աղերսներ: Բոլոր այդ խնդրագրերը բազմաթիւ ստորագրութիւններ կը պարունակէին եւ կը խնդրէին որ զիրենք թշնամիին չյանձնեն:

Սապիթ պէյի չէթէին կողմէ պաշտպանուած ճակատին կոնակի գիւղերէն Արդուին ղրկուած էր խնդրագիր մը, որուն մէջ փոխանակ Տօքթ. Պէհաէտին Շաքիր պէյի ուղղելու իրենց խնդրանքը, «երանեալ Պատահիր» ըսուած, իսկ պէյի փոխարէն փաշա տիտղոսը գործածուած էր:

Այդ խնդրագրին մէջ կ'ըսուէր.—

«Մեր խնդրագիրը՝ Արդուինի բանակին հրամանատար երանեալ պահապանի Շաքիր փաշային.

«Սապիթ պէյ, որ հրամանատարն է հոս գտնուող չէթէին, ձեր շնորհիւ մեր կեանքը փրկած, Ռուսերուն դէմ քաջաբար կռուած եւ մեր թագաւորին հեղինակութեամբը իբր 32000 բնակչութիւն պահպանած է Ռուսերէն:

«Մեր խնդրանքը սա է որ՝ եթէ պէտք ըլլայ Սապիթ պէյն ու իր չէթէն ուրիշ կէտ մը փոխադրել, մեր ամբողջ շրջանին կողմէ կը խնդրենք որ այս 32000 անձը, այսինքն՝ 4000 ընտանիքը միասին առնէ եւ փրկէ: Այս պատճառաւ, կը խնդրենք որ Սապիթ պէյին ուժ տաք եւ թագաւորական վեհափառութեան եւ ձեզի աղօթող ընէք այդ 32000 հոգին»:

Այս խնդրանքներուն արդիւնքը սա էր որ՝ Արդուին մաս մը զէնք ու փամփուշտ ղրկուած էր, ինչպէս ըսինք: Մինչդեռ, ասոնք բաւարար չէին: Կամ շատ թիւով սպայ պէտք էր ղրկել՝ Թէչքիլաթի ջոկատները շատցնելու համար, եւ կամ մեծ թիւով օրինաւոր զօրք՝ փրկելու համար Արդուինը:

Այս կացութեան առջեւ, երբ մտահոգ էր ու կը մտածէ, Շթանկէ պէյին ստացուեցան լուրեր, որոնք այլեւս կասկած չէին թողուր թէ Արդուինը իր վերջին օրերը կ'ապրի:

Արդարեւ, Շթանկէ պէյի գունդը, որ Մուրկուլի ճակատին վրայ երկար ատենէ ի վեր կը դիմադրէր թշնամի... ռուսական վերջին յարձակման վր... քայքայուած էր Մուրկուլի եւ Արդ... թի միջեւ: Ասոր իբրեւ հետեւա... թշնամի զինուորները իրենց ամբ... թափովը յարձակած էին Արդուինի վ... րայ:

Ռուսերը, աւելի քան հազար հոգ... նոց ուժով մը, Շավշէթի կողմէ յ... ձակելէ վերջ, Թէչքիլաթը Մախսու... սէի ուժերը ետ վանած ու մտած է... Իհթիմանի եւ Միլոյի միջեւ: Թշ... ուժերը այս գործը եւս աւարտելէ... տոյ, Սաթիլա գետակին կողմէ... դարձեալ աւելի քան հազար հոգի... ուժով մը, սկսած էին յարձակման... Ասոր վրայ, Թէչքիլաթը Մախսուսէի... հրամանատարութիւնը Ծորոխի կ... մուրջը (Արդուինի) օդը հանած է... Եթէ Ռուսերը Արդուինի վրայ յարձ... կէին, քաղաքի պաշտպանութիւնը... տեճան մը դիւրացած պիտի ըլլա... Բանակի հրամանատարութիւնը, ... նելով որ Արդուինը բոլորովին վտ... գուած է, հիմա ստիպողաբար հոն ... ղրկելու եւ Արդուինը զօրացնելու ... շում տուած էր: Բայց, այլեւս ու... Պաշտպանութեան համար անբաւար... էր նաեւ եկած ուժը:

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԿՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 23 ՄԱՐՏ — VENDREDI 23 Mars 1934

10 ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2452

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՁՐՈՅՑ ԿԱՄԱՒՈՐԻ ՄԸ ՀԵՏ

— oo —

— Տարօրինակ չէ՞ որ «Յառաջ»ը վերապահ դիրք մը բռնած է մեր Միութեան հանդէպ, Կամաւորներ եւ Մարտիկներ ...

— «Յառաջ»ի համար գնահատելի է որ եւ է ձեռնարկ, որ եւ է ճիգ որ կը կատարուի՝ ինքնապաշտպանութեան օղակ մը աւելցնելու, պակաս մը լրացնելու, գոնէ վաղուան համար նոր յենարան մը ապահովելու համար: Հաւատա՞նք թէ դուք ալ այդ առաջադրութեամբ ճամբայ ելած էք:

— Անշո՛ւշտ: Տեսած չէ՞ք մեր ծրագիր – կանոնագիրը, ուր պարզուած են մեր տեսակէտներն ու առաջադրութիւնները: Ճիշդ ձեր մատնանշած մտահոգութիւններն են որ գործի կը մղեն մեզ: Կ'ուզենք պահպանել եւ զարգացնել հայ ժողովուրդի զինուորական ոգին, «համախմբել եւ կազմակերպել բոլոր հայ նախկին կամաւորները, մարտիկներն ու զինուորականները, աստիճանաւոր թէ պարզ զինուոր», ինչպէս կ'ըսէ ծրագիրը:

— Գեղեցի՛կ առաջադրութիւններ, ինչպէս միւս կէտերն ալ, պայմանաւ որ մնաք իրական գետնի վրայ, ազատ՝ ուռուցիկ յաւակնութիւններէ: Օրինակ, ի՞նչ ըսել կ'ուզէք հետեւեալ յօդուածով,— «Հայութեան ճակատագիրը պէտք է վարեն հայ զինուորականները»: Զինուորական դիկտատուրա՞: Բայց որո՞ւ հողին վրայ, եւ ի՞նչ ուժերով:

— Ըսել կ'ուզենք թէ զէնքով միայն կայ Հայոց փրկութիւն...

— Անշո՛ւշտ, անշո՛ւշտ: Բայց քիչ մը համեստութիւն: Զինուորականը, կամաւոր թէ մարտիկ, ամէն բանէ առաջ գիտութեան մարդ է. հետեւաբար, ներելի չէ որ կորսնցնէ չափի եւ իրականութեան զգացումը: Ըսել կ'ուզէք թէ մինչեւ հիմա ոչ – զինուորականներ գործի խառնուելով, տուն քանդեցին: Ճշմարտութիւններ կան այս համոզման մէջ, բայց միայն մէկ աստիճան: Եւ յետոյ, ի՞նչպէս կը յաւակնիք իշխանութեան դիմաց իշխանութիւն հաստատել, երբ դուք ձեր մէջ անգամ պառակտուած էք: Թեւ մը աջին, թեւ մը ձախին: Տակաւին կան Ֆրանսական բանակի նախկին Հայ կամաւորները, լեգէոնականները, ռուսական կամ հայկական բանակի սպաները, հին ու նոր ռազմիկները, այստեղ եւ ամէն տեղ: Ամէն մէկը առանձին Միութիւն է եւ կը գործէ առանձին. կարծես թէ տարբեր ազգի պատկանէին:

— Պիտի աշխատինք համախմբել: Ինչո՞ւ կը պահանջէք որ առաջին օրէն, ամէն բան կատարեալ ըլլայ. դեռ նոր կազմակերպուեցանք: Խառնակիչներ պակաս չեն ամէն տեղ: Չէ՞ որ կուսակցութիւններն անգամ իրար չեն հասկնար, իսկ Հայր. Միութիւններ կան որ իրար կը գզեն, միեւնոյն քաղաքին կամ գիւղին անունով:

— Միայն խառնակիչնե՞րն են որ գործ կ'աւրեն: Չէ՞ք ընդունիր թէ ամուլ փառասիրութիւններն ու անմէջ յաւակնութիւններն ալ սիրտ կը պղտորեն: Օրինակ, դուք շատ էք տարուած տիտղոսներով,— սպարապետ, զօրավար, գնդապետ, տեղակալ, հարիւրապետ, թիկնապահ, յիսնապետ... Չէ՞ք ընդունիր թէ մարտական ոգին, զինուորական դաստիարակութիւնը տարածելու ճգնած ատեն, «կաստա» կը ստեղծէք, ինչ որ չի համապատասխաներ ձեր առաջադրած նպատակներուն: Այս միջանկեալ դիտողութենէն յետոյ, մեր ուզածն այն է որ կարենայիք համախմբել, ամէնէն առաջ, զանազան անուններով գործող Միութիւնները, որպէսզի ամուր խարիսխ մը ստեղծուէր:

— Անկարելին պիտի փորձենք, որպէսզի յաջողինք:

— Յաջողութեան գլխաւոր պայմաններէն մէկն է բոլորովին ազատ մնալ ո՛ր եւ է կուսակցական ազդեցութենէ, ամփոփուիլ աւելի համեստ եւ գործնական ծրագրի մը մէջ, եւ գործել առանց շնդալից «ռէքլամ»ներու: Իսկապէս շատ գործ կայ, եթէ գործող գտնուի: Եթէ կարենայիք միայն եղած – չեղած ուժերը արձանագրել եւ ամփոփել մէկ դրօշի տակ, հաստատել ամուր կապեր՝ գաղութէ գաղութ, կազմակերպել դասընթացքներ՝ զինուորական գիտելիքներու տարածման համար...

— Բոլորը նախատեսած ենք, եւ պիտի ջանանք իրագործել աստիճանաբար:

— Երիտասարդներ կան որ աջ – ձախ կ'իյնան, նամակներ կ'ուղղեն, գոնէ տարրական գիտելիքներ ստանալու համար, գիտական – մարտական նորութիւններ կան որոնց մասին անհրաժեշտ է գաղափար ունենալ...

— Այդ բոլորը գլուխ հանելու համար կը կարօտինք լայն աջակցութեան: Եւ ա՛յդ է որ կը սպասենք հանրութենէն ու մամուլէն:

— Այս ժողովուրդը միշտ ալ օգնած է եւ կ'օգնէ ո՛ր եւ է ձեռնարկի, երբ արդիւնք մը կը տեսնէ: Ուշ կը վարժուի, բայց վերջապէս կը վարժուի: Միայն թէ՝ զգուշացէք շուայլաբանութիւններէ եւ քնարերգ հէքեաթներէ: Մանաւանդ հրաշքներ մի՛ խոստանաք: Այս ժողովուրդը յոգնա՛ծ է խոստումներէն եւ «այսօր – վաղը» պատահելիք անակնկալներէն: Որ եւ է յանձնառութեան ատեն, ամէնէն առաջ դո՛ւք պէտք է հաւատաք ձեր խօսածին եւ գրածին: Կը ճանչնաք մեր միջավայրը,— «անհաւատ ժողովուրդ, հրաշք կը սպասէ»... Քրէական յանցանք է շոյել այդ ամբոխային բնազդը, մանաւանդ այսքան վրիպումներէ, յուսախաբութիւններէ եւ փլուզումներէ, հայրենի լեռներէն ու դաշտերէն մինչեւ այս պողոտաները նետուելէ յետոյ: Չենք ժխտեր քաղաքական վարիչներու մեղքերը, բայց դուք աւելի ծանր յանցանքներ պիտի գործէք, եթէ ձեր ուժերը գետնէն կտրելով, դառնաք զինուորական «ֆաքիր»ներ: Ձեր գործը պիտի ըլլայ կազմակերպել, ամրացնել հայկական բազուկը, հին փորձառութեամբ եւ նորագոյն գիտութեամբ: Ունի՞ք ուժ եւ կամք, դառնալու այդ փրկարար ազդակը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՔԱՆԻ ԿԸ ՔՐՔՐԵՆ, ԱՅՆՔԱՆ ԳԱՂՏՆԻՔՆԵՐ ԿԸ ԲԱՑՈՒԻՆ

Սթավիցքին երեսփոխա՞ն մը սպաննել տուած էր

ՏԻԿԻՆ ՍԹԱՎԻՑՔԻԻ ՓԱՍՏԱԲԱՆՆ ԱԼ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԵՑԱՒ

Զորեքշաբթի օր երկու դղրդագին դէպքեր եւս պատահեցան Սթավիցքիի գործին քննութեան առթիւ:

Առաջին՝ ձերբակալուելով շնտակ Սանթէի բանտը առաջնորդուեցաւ Ժոռժ Կոլէ, Տիկին Սթավիցքիի փաստաբանը: Իր բնակարանին մէջ խուզարկութիւն կատարուելով, գտնուած էին 50 չէքի արմատներ, բազմաթիւ փաստաթուղթեր եւ 300 օտար պարտաթուղթերու կտրօններ, որոնք բոլորն ալ Սթավիցքիի կը պատկանէին: Ուրեմն, փաստաբանը կ'ամբաստանուի իբրեւ մեղսակից խարդախութեան եւ գողութեան:

Այս երկրորդ խուզարկութիւնն է որ կը կատարուի: Առաջին խուզարկութեան ատեն, Կոլէ իր գրպանէն կը հանէր նամակ մը, զոր դատախազ Անրի Իւրլօ ուղղած էր Սթավիցքիի: Այս յայտնութեան վրայ, դատախազը պաշտօնէ արձակուեցաւ եւ փորձեց թունաւորել ինքզինքը, ընդհ. դատախազի գրասենեակին մէջ:

Միեւնոյն ատեն հրաման տրուեցաւ Փարիզ փոխադրել Սթավիցքիի մարմինը, նոր դիազննութեան մը ենթարկելու համար, քանի որ կասկածներ կը տիրեն մահուան պարագաներու մասին: Մինչ այս մինչ այն, գողեր մտած են Սթավիցքիի թաքստոցը (Շամոնի): Տանտէրը բացակայ ըլլալով, կարելի չէ ճշդել թէ ինչ տեսակ բաներ գողցած են:

Երկրորդ կարեւոր դէպքը տեղի ունեցաւ խորհրդարանական քննիչ յանձնաժողովին առջեւ: Ազգայնական երեսփոխան Անրիօ, որ վկայութեան կանչուած էր, շնդալից յայտնութիւններ ըրաւ, շարք մը փաստաթուղթերով: Իր յայտարարութիւնները այնքան ծանրակշիռ էին որ, յանձնաժողովը որոշեց առայժմ հրապարակութեան չտալ ատենագրութիւնը, եւ գոհացաւ կարճ զեկոյցով մը, որպէսզի դատական քննութիւնները չխանգարուին: Ժամէ ժամ կը սպասուի նոր եւ շատ կարեւոր անձերու ձերբակալութեան: Յայտարարութիւնները անմիջապէս հաղորդուեցան հարցաքննիչ դատաւորին:

Վկան մանրամասնօրէն պատմեց թէ Սթավիցքի ինչպէս հետապնդումէ ազատ մնաց 1926 — 28ին կատարած խարդախութեանց համար: Այս առթիւ նամակներ ցոյց տուաւ, Տիկին Սթավիցքիի, Ժիլպէռ Ռոմանիենոյի, Կիպու-Ռիպոյի եւ Տոքթ. Վաշէի ստորագրութեամբ: Այս փաստաթուղթերուն համաձայն, կապ մը կը յայտնուի Սթավիցքիի դայթակղութեանց եւ երեսփոխան Կալմոյի խորհրդաւոր մահուան միջեւ: Այս երեսփոխանը յանկարծ մեռած էր Քայէնի մէջ (Ֆրանսական Կուինիա) 1928ին, քաղաքապետ ընտրուելէ մէկ ամիս յետոյ եւ կը կարծուէր թէ թունաւորուած է: (Քաղաքապետի պաշտօնը չստանձնեց, խարդախութեամբ ամբաստանուած ըլլալով): Վկան քննիչ յանձնաժողովին ներկայացուց մասամբ այրած նամակ մը, Սթավիցքիի ստորագրութեամբ, որ ուղղուած էր Կալմոյի ընտրական գործակալին եւ կ'ըսէր.

— «Կը յուսամ թէ Կալմօ հասկցած է թէ ինչ փորձանք կրնայ բերել իր գլխուն, խափանելով իմ ճամբաս»:

Այս նամակէն քիչ յետոյ Կալմօ կը մեռնէր խորհրդաւոր պարագաներու մէջ...

Վկան ներկայացուց նաեւ ուրիշ նամակ մը որ Կալմոյի կողմէ գրուած է ամբաստանեալ Հայոթի («Անփիւ» թատրոնին տնօրէնը): Այս մարդը Սթավիցքիի հետ ձերբակալուած էր 1926ին: Կալմօ անոր ուղղած նամակին մէջ կ'ըսէ թէ անշուշտ չպիտի մոռնայ դրամ ճարել Արլէթ Սիմոնի փաստաբանին համար: (Արլէթ Սիմոն Սթավիցքիի սիրուհին էր այն ատեն, յետոյ եղաւ կինը): Սթավիցքիի ուղղուած նամակով մըն ալ, Կալմօ անհրաժեշտ կը գտնէ անմիջապէս բանտէն հանել Հայոթը: Ահաւասիկ հատուած մը այդ նամակէն.

— «Պէտք է անոր արձակումը ձեռք բերէք վերաքննիչ ատեանէն: Մէկը կայ որ շատ լաւ կը ճանչնայ ատեանին նախագահը, մեծ բան չէ իր պահանջածը՝ 20,000 ֆրանք, իբրեւ վարձք իր աշխատանքին»:

Նամակին մէջ յիշուած է Փարիզի փաստաբանական կաճառին ամէնէն պատկառելի անդամներէն մէկուն անունը:

Վկան խոստացաւ ուրիշ փաստաթուղթեր ալ ներկայացնել, հանգարական պարտաթուղթերու եւայլն մասին:

Ինչպէս ըսինք, նոր ձերբակալութեանց կը սպասուի այս վկայութեան վրայ: Զրոյց կը շրջի թէ պիտի ձերբակալուին նաեւ Ջօր. Պառէի տը Ֆուրթու, եւ պետական խորհուրդի նախկին անդամներէն Վէնսոն, որոնք զանազան կապեր ունեցած են Սթավիցքիի հետ:

Հետապնդուման տակ են նաեւ Պատերազմական նախարարութեան նախկին խորհրդականներէն Կասթօն Իւլէն, երեսփոխան Փրուաթ եւ ծերակուտական Փիւի, որոնք նմանապէս կասկածելի կապեր ունեցած են Սթավիցքիի հետ, միասին ճաշած, խորհրդակցութիւններ կատարած կամ... չէքեր ստացած ըլլալով: Քննիչ յանձնաժողովին արմատական - ընկերվարական անդամները նամակ մը գրելով կուսակցութեան նախագահին, պահանջեցին անմիջապէս արտաքսել Իւլէնը եւ Փրուաթը: (Արդէն վտարուած են երկու անդամներ, երեսփոխան Պոնոռ եւ Պայոնի քաղաքապետ Կառա, որոնք բանտը կը գտնուին):

Ինչպէս ըսինք, նոր դիազննութեան մը պիտի ենթարկուի Սթավիցքիի մարմինը: Քննութիւնը պիտի կատարեն Տոքթ. Փօլ, Փրոֆ. Պալթազար, Տոքթ. Տիփլուա եւ ուրիշ երկու մասնագէտներ: Ամէն օր զարմանազան պատմութիւններ կը պատմուին Սթավիցքիի մահուան պատճառներու մասին: Կարծողներ ալ կան թէ թունաւորուած է, քանի որ շարժանկարին մէջ դէմքը սեւ սեւ կ'երեւայ: Նոր քննութեան գլխաւոր նպատակը պիտի ըլլայ ճշդել,— մէ՞կ թէ երկու գնդակ արձակուած է:

Անատոլուի բնակութերը կը դառնան իրենց տեղերը

Կեսարիոյ առաջ. տեղապահ Սմբատ Ծ. Վ., մարտ 14 թուականով գրած է Պատրիարքարան թէ Պրուն Գըշլայէն մեկնած այն գաղթականները որոնք ճամբան էին, վերադարձած են իրենց տուները, եւ վերսկսած երկրագործական աշխատանքը արտերուն մէջ:

Այժմ Պոլսոյ կայաններուն մէջ կը գտնուին 730 գաղթականներ, որոնց 270ը Պրուն Գըշլայէն, իսկ 200ը՝ Պէլէքէն եկած են վերջերս:

Ամերիկայի Ազգ. Վարչութիւնը Լիազօր քննիչ մը կ'ուզէ էջմիածինէն

Ամենայն Հայոց կաթողիկոսը վերջերս նոր հրահանգ մը ուղղելով ամերիկահայ թեմին, կը յիշեցնէր թէ առաջն. տեղապահ կարգուած է Մամբրէ վրդ. Գալֆայեանը եւ կը յանձնարարէր հպատակիլ հաստատուած իշխանութեան:

Ազգ. կեդր. վարչութիւնը (օրինաւորը) հետեւեալ հեռագիրը ուղղած է կաթողիկոսին (1 փետրուար).—

«Մամուլի մէջ կարդացինք Ձեր վեհափառութեան նոյ. 12 թ. կոնդակը եւ Գեր. Հոգեւոր խորհուրդի նոյ. 24 թ. պաշտօնագիրը: Գեր. Հոգեւոր խորհուրդը իր որոշումը տուած է մեր տեղեկագիրն ստանալէ առաջ: Մենք կը պնդենք սեպտ. 2, 3 եւ 4ին Մայր եկեղեցւոյ սրահին մէջ գումարուած երեսփ. ժողովի մեծամասնութեան եւ օրինականութեան վրայ: Նոր կեդր. վարչութիւն ընտրուած չէ. մերինը շարունակութիւնն է հին կեդր. վարչութեան: Եկեղեցւոյ պառակտումէն յետոյ, գաղութը կը դիմէ դէպի կատարեալ քայքայում: Կ'աղերսենք նշանակել ներկայացուցիչ (լիազօր) խնդիրները քննելու եւ արմատական կարգադրութիւններ ընելու համար: Կեդր. վարչութիւնս կը մնայ իր պարտականութեան գլուխ՝ հիմնուած սահմանադրական օրինաց վրայ, մտահոգուած գաղութի եւ եկեղեցւոյ շահերով»:

ԹԵՄԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ (ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ) Ա. Ատենապետ՝ ՆՇԱՆ ՔՀՆՑ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ, Բ. Ատենապետ՝ ՏՈՔԹ. Ս. Ց. ԱԲԳԱՐԵԱՆ:

Թուրքիոյ բաժանումը եւ Սեւրի դաշնագիրը

ԻՆՉՊԷՍ ԶՕՐԸ ԻՆԿԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐԸ

Ինչպէս գրած ենք, մարտ 4ին դասախօսութիւններու շարք մը սկսաւ Պոլսոյ համալսարանին մէջ, թրքական յեղափոխութեան մասին: Այդ առթիւ, կը խօսուի նաեւ հայկական հարցի մասին: Նախապէս ներկայացուցած էինք կրթական գործավար Հիքմէթ պէյի առաջին դասախօսութեան ամփոփումը: Ստորեւ կ'ամփոփենք նաեւ երրորդ դասախօսութիւնը, ամբողջութիւնը վերապահելով առանձին յօդուածաշարքի մը, որուն առաջինը հրատարակուեցաւ երէկ.—

Թուրքիոյ բաժանման ձեռնարկներուն գալով, դասախօսը ըսաւ.— «Զօրս մեծ պետութեանց ներկայացուցիչները 1919 յունուար 30ին որոշեցին թէ Հայաստան, Սուրիա, Միջագետք, Քիւրտիստան, Պաղեստին եւ Արաբիա Օսմ. կայսրութենէն պիտի բաժնուին: Մնացեալ մասերուն համար ալ առանձին որոշում պիտի տրուի: Որոշումէն վերջ, մեզմէ տեղ ուզող երկիրներուն պատուիրակութեանց նախագահները լսուեցան: Փետրուար 3 — 4ին, Պ. Վէնիզէլոս, մեծ ախորժակով, նախ Թրակիան, յետոյ ալ Անատոլուի մէջ, Մէյիս կղզիէն դէպի հիւսիս մինչեւ նեղուցները երկարող շրջանակը ուզեց: Պ. Վէնիզէլոս մեր ամէնէն ոխերիմ թշնամին ըլլալէ վերջ, Յունաստանը մեզի հետ հաշտեցնող պետական մարդն է: Համոզուելով որ կարելի չէ Թուրքիան բաժնել, մեր բարեկամութիւնը փափաքեցաւ ու յաջողեցաւ:

«1919 փետրուար 20ին ալ լսուեցան հայկական պահանջները: Հայաստանի Հանր. նախագահ Ահարոնեան եւ Նուպար փաշա Պիթլիս, Էրզրում, Վան, Սվազ, Տրապիզոնի մէկ մասը, Կիլիկիան՝ այսինքն Ատանա, Ճէպէլի Պէրէքէթ, Քոզան կուսակալութիւնները ուզեցին: Հայերու եւ Յոյներու պահանջին մէջ տարբերութիւն մը կար: Յոյները իրենց ուզած տեղերը իրենք պիտի գրաւէին, իսկ Հայերը կ'ուզէին նաեւ որ իրենց պահանջած տեղերը մեծ պետութեանց կողմէ գրաւուին, 20 տարի հոգատարութեան տակ գտնուին ու յետոյ Հայաստանի անցնին: Երկուքին ալ ախորժակը շատ մեծ էր:

Դասախօսը յետոյ ներկայացուց հելլէնական գրաւումը ու այս առթիւ Իտալիոյ տարակարծութիւնները, Զօրսերու ժողովին բացումն ու Անատոլուի մէջ անոր ալ կատարած գրաւումը: Գալով Տամատ Ֆէրիտի դաւաճանութիւններուն, Հիքմէթ պէյ ցոյց տուաւ թէ ան ինչպէս Թրակիայէն եւ Պուլկարիայէն հողեր ուզեց, բայց միւս կողմէ պատրաստակամութիւն յայտնեց Հայաստանի հանրապետութեան հետ բանակցիլ արեւելեան նահանգներու մասին, ինչ որ կը նշանակէ թէ այդ տեղերը Հայերուն տալու յօժար էր: Յիշեց թէ ինչպէս Տամատ Ֆէրիտ պաշտօնական յայտարարութեամբ Թուրքիան ամբաստանած էր, եւ յունուար 25ին Քլէմանսօ թրքութիւնը անարգող խօսքեր ըսաւ եւ հայկական խժդժութիւններու մասին անոր խօսքերը մուրհակ նկատեց:

ԼՐՏԵՍՈՒԹԵԱՆ ԳՈՐԾԻՆ ՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ

Նոր խուզարկութիւններ եւ յայտնութիւններ

Հարցաքննիչ դատաւորին հրամանով, խուզարկութեան ենթարկուեցաւ Քոլէժ տը Ֆրանսի այն բնակարանը որ յատկացուած էր քիմիագէտ Օպրիի: (Ինչպէս գրած էինք, այս մարդը ձերբակալուեցաւ իբրեւ լրտես, հաստատուած ըլլալով որ 5000 ֆրանք ամսական կը ստանար, գաղտնիքներ հաղորդելու համար):

Խուզարկութեանց շնորհիւ, բռնուեցան թունաւոր կազերու եւ պայթուցիկներու նմոյշներ: Խուզարկութիւնը տեւեց երկու ժամ: Բռնուեցան նաեւ բազմաթիւ կարեւոր փաստաթուղթեր, ինչպէս եւ շարժանկարի գործիք մը: Առտուն խուզարկութեան ենթարկուած էր գիտնականին բնակարանն ալ, սենեակներէն մինչեւ նկուղները, ուր փաստաթուղթեր եւ լուսանկարչական գործիքներու մասեր գտնուեցան: Կը կարծուի թէ քիմիագէտը անձամբ կը լուսանկարէր կարեւոր նկատած թուղթերը: Բուն լուսանկարչական գործիքը չգտնուեցաւ: Կը կարծուի թէ անհետացուցած են ձերբակալութենէն առաջ:

Խուզարկութիւն կատարուեցաւ նաեւ դրամատան մը մէջ, ուր դրամարկղ մը ունէր քիմիագէտը: 67,000 ֆրանք դրամ եւ կարգ մը արժեթուղթեր գտնուեցան, ինչպէս եւ ապահովագրութեան տետրակ մը՝ կնոջը անունով:

Այս լրտեսութեան գործին հետ կը կապուի Շաթէլոյի զօրանոցէն կատարուած գողութիւն մը, որ երեւան հանուեցաւ քանի մը ամիս առաջ: Տրուած վկայութեանց համաձայն, մասնաւոր զէնքի մը կենսական մասը քակելով ատեն մը պահեր են լրտեսապետ Լիտիա Շթալի յարկաբաժնին մէջ եւ յետոյ սահմանէն դուրս հաներ են:

Անցեալ դեկտեմբերէն ի վեր ձերբակալուածներն ալ հաշուելով, մինչեւ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԻՋԻՆ ԵՒՐՈՊԱՅԷՆ

ԴԱՐՁԵԱԼ ԿԸ ԽԱՐԱԶԱՆԷ ԹՈՒՐՔԸ

— օօ —

… Եւ մենք անզգայ կը մնանք, գուցէ եւ անոյժ, փշրանքները ուժեղ եւ պատմական ցեղի մը, ցրուած երկրի երեսին:

Թուրքը կ'առեւանգէ, կը բռնաբարէ, կը խողխողէ երբ ուզէ, կը բռնագրաւէ, կը վտարէ մեր վերջին մնացորդներն ալ մեր հնօրեայ երկրէն, իսկ մենք պատարագ կ'ընենք ու «Տէր ողորմեա» կ'երգենք: Մենք կը հաւաքուինք ժամուն բակը ու կը վիճինք տէրտէրին մօրուքին ու սարկաւագին ձայնին շուրջ, մինչ թշնամին մեր արիւնով իր վէրքերը կը շաղախէ, մեր քրտինքով իր տնտեսութիւնը կը կերտէ:

Երբէք չսթափեցանք, երբ մեր աչքերը բանալով մեր հայրենիքըգերեզման գտանք: Այսօր անզգայ կը մնանք, երբ վերջին հայ բեկորը, բոպիկ ու ցուպ ի ձեռին, ետին թողած ընդմիշտ աղջիկն ու կինը, կը հասնի Բիւզանդիոն: Աւելին: Եղանք անբարոյական եւ որբերուն աւազախառն հաց ու թերխաշ լուբիա կերցուցինք, ինչպէս այսօր լրբացեր ենք եւ զանոնք, առաջինները առաջիններուն մէջ, ցեղին վրէժի ձեռքը, կտակկատարը եւ միակ արժանաւոր ժառանգը, վերածեր ենք մուրիկներու:

Մենք, հնօրեայ հայ ցեղին մնացորդները, ձեռք ձեռքի չտուինք որ զինուինք մեր պատիւը, կեանքը եւ ինչքը փրկելու համար, իսկ թշնամին այդ բոլորը մէկ հարուածով ոչնչացուց: Մէկզի մեղքը որ զօրանոցի տեղ ժամ ու վանք շինեցինք եւ զօրք ու զօրավարի տեղ կղեր հասցուցինք: Այնքա՜ն, այնքա՜ն ազգային հարստութիւն զոր թշնամին մէկ ումպով կլլեց, չօգտագործեցինք ցեղին փրկութեանը համար: Ո՞ւր պիտի երթան վաղը այստեղի ու այնտեղի ազգ. կալուածները: Որո՞ւնն է Երուսաղէմի վանքը եւ իր թանկարժէք հնութիւնները: Որո՞ւ պիտի մնան … մինչ մեր երիտասարդութիւնը կը տուայտի, կը ծխէ, կը մեռնի:

Եւ ժամ կը շինենք տակաւին: Թուրքիոյ սահմանին վրայ խաչը կը տնկենք: Ի՞նչ ըրաւ այդ խաչը մեզի համար, երբ մենք կարգով սպանդանոց կ'առաջնորդուէինք: Ո՞ւր էր Աստուած այդ օրերուն: Ի՞նչ յամառութեամբ եւ իրաւունքով կը յաւակնինք պաշտել տակաւին այդ անզօր:

Կը խարազանէ Թուրքը ու կ'իյնանք մենք: Կը թափթփին վերջին Հայերը հայ հողէն, յետին աշնան, լերկ ծառէ մը թափող վերջին չաքիլներուն նման: Իսկ մենք կոկորդ կոկորդի փարած՝ իրար կը բզքտենք,— ես Հայ եմ, դուն բոլշեւիկ, ան Դաշնակ: Միացուց մեզ թշնամին երէկ մահուան քառուղիներուն վրայ: Այսօր, վերապրողներս բաժնուած ենք նորէն իրարմէ ու կ'երթանք առանձին ճամբաներ: Դարձեալ «պիդ էրմէնի աէյիլիզ», կը պոռան կաթոլիկները, իսկ բողոքականները « made in U. S. A. » կը դաւանին իրենք զիրենք…: Մինչ Թուրքը երբ եաթաղանը ձեռք առաւ, մեզի մեր կրօնը չհարցուց, այլ բոլորիս ալ, իբրեւ Հայու, նոյն հարուածը տուաւ, եւ ի՜նչ հարուած:

Հայաստանի Հանրապետութեան կսկծալի կործանումէն ասդին, որ անպայման բոլոր Հայերուն յոյսն ու ապաւէնն էր, էր փոքր յաղթութեան որ ուրիշ հանեց աշխարհի բոլոր անկիւններէն օտարացած բեկորներն անգամ անոնց մութ սրտերը լեցուց հայրենի արեւով, անոնց դէմքերը պայծառացուց եւ ակնարկները Արարատ դարձուց, այս սեւ թուականէն ի վեր մենք տասնըչորս տարի կորսնցուցինք, փոխանակ մեր գոյութեան պատնէշները ամրապնդելու դուրսի վտանգներուն դէմ, փոխանակ լծուելու ներքին վերակազմութեան տենդոտ ճիգերուն:

Մենք, քսաներորդ դարու Հայերս, ոճրագործներ ենք մեզի դէմ, մեր ցեղին գոյութեանը դէմ: Մենք պատերազմէն ասդին ալ բան չսորվեցանք ու բան չմոռցանք: Ափսո՜ս այնքան զոհերուն, ափսոս այնքան թափուած արիւններուն, հազար ափսոս:

Ինչո՞ւ: կը հարցնէք դեռ ինչո՞ւ: Ահա ձեզի նորէն որբերը, օրինակ: Ցեղին վերընձիւղման սերմերը, հունտերը, մէկմէկ ընտանիքի մնացորդ, մէկմէկ ընտանիքի հայրցու: Ի՞նչ ըրինք անոնց գոյութիւնը ապահովելու այնպէս, որ կարենան ծիլ, ծաղկիլ: — « Ափրիկէի խորերն ալ ղրկեն կ'երթանք… » կը պոռային երէկ: Բայց ինչո՞ւ մեր հոգեհատորները, մեր աչքերուն լոյսերը այսպէս պիտի աղաղակեն, երբ մենք ազգային հարստութիւններ ունինք, ան ալ անորոշ ճակատագրով: Մինակ Ս. Ղազարը ահագին կտակի մը վրայ առանձին նստեր կ'որոճայ: Տեղը չէ՞ հարցնել հազար եւ մէկերորդ անգամն ըլլալով,— Ո՞վ է մեր՝ բեկորներու նաւաստին: Մեր նաւը ինքզինքը առեր կ'երթայ առանց ուղղութեան…:

Վերջապէս պէտք չէ՞ տեղ մը կանգ առնել: Այս վէճերն ու անմիաբանութիւնները մեր գլուխը կ'ուտեն օրէ օր: Իսկ մենք պէտք ունինք բազմապատկուած ու միացեալ ճիգերու: Այս ճշմարտութիւնները կը լսենք օրը տասն անգամ, եւ միշտ ալ հանդիսատեսի դերով անկողին կը մնանք…

Կը խարազանէ Թուրքը Անատոլուի վերջին քրիստոնեայ մնացորդները, իսկ մենք անզգայ մեր ցաւին հանդէպ, անարժան մեր անցեալին ու անոր մեծութեան, մոռցած պատմութիւն, փառք, աւանդութիւն, մենք, ըսէք կ'աղաչեմ, ինչի՞ միտուներ ենք եւ ո՞ւր կը դիմենք:

Ցաւալի է եւ իրականութիւն որ այս օրուան Հայաստանը մեզի չի կրնար տէր կենալ պէտք եղած չափով: Ան դեռ պզտիկ է ու տկար, եւ թէեւ սրտագին ուժեր կը բռնեն մեզի երկարել ուղղող իր եղբայրական ձեռքերը…

Սարսռալի է տեսնել թէ ի՜նչ ճիգով եւ ոգիով կը պատրաստուի մեր ոխերիմ թշնամին, որ նոր սերունդին կուտայ ամենաթթու եւ թրքամոլ կրթութիւնը, իսկ մեր սերունդը մայր երկրին մէջ կը սորվի ու եղբայր կ'անուանէ այդ բորենին: Եւ «եղբայրը» մեր արիւնը լակելէ չկշտացած, հիմակ ցուպը դրած Ախուրեանի ափերուն, Արարատեան դաշտին կը նայի անյագ ախորժով, պոչովը, եռեւի կողմէն, տրորելով աշխարհի ամէնէն ողբալի թշուառները, հայութեան մնացորդները Թուրքիոյ մէջ: Ա՜խ, վատոգի թշնամին: Զօրաւորներու առջեւ մուկ, տկարներուն գլխուն անկուշտ բորենի…

Իսկ մեր սերունդը արտասահմանի մէջ ամէն օր կը ոտնձգուի, վրայ կուտայ գոյնը, ձեւը, լեզուն, զգացումը, օր մըն ալ Աւստրիա-Հունգարիոյ խորհրդարանին հայազգի նախագահին պէս ըսելու համար.

— « Միթէ ամօ՞թ է հայկական ծագում ունենալը…:»

Քանի մը տարի առաջ մեռաւ այդ լեհ հայրենասէրը, այդ օտարացած հայ հոգին, իր անսահման հարստութիւնը լեհ հայրենիքին կտակելով…

Մեզմէ որո՞ւն ձեռքը պիտի յաջողի նոր վաղը, աշխարհի որ եւ է մասին մէջ, եթէ շարունակենք այսպէս մենք մեզ ուրանալով, իրարու երես ճանչել:

Ազգը անհատներու ամբողջութիւնն է եւ անոնցմով միայն շէն ու կանգուն: Ամէն Հայ քար մը, շաղախ մըն է հայրենիքի շէնքին մէջ: Ու մեր բեկորները այդ տեսակէտով ու անգամ մըն ալ, ու մեր որբերը, ամէն ինչ են մեզի համար: Ու ոչ միայն ազգային, այլեւ մարդկային պարտականութիւն է տէր կենալ բեկորներուն, որ ահա կը քշուին եւ որբերուն, զանոնք սեղմել մեր կուրծքին ու գուրգուրալ անոնց վրայ: Մենք, միայն մենք որ տեսած ու ապրած ենք անասելի զարհուրանքներ, կրնանք զգալ այնքան թշուառութիւն, եւ եթէ ոչ իբրեւ Հայ Հայու հանդէպ, գոնէ իբրեւ մարդ մարդու հանդէպ տէր կենալ եւ սփոփել մեր բեկորները: Որովհետեւ հայ տառապանքը մինակ Հայը կրնայ զգալ: Օտարները չեն հասկնար զայն, եւ աւելին, իրենց պզտիկ շահերուն համար կը զոհեն մեզ բոլորս, եթէ պէտք ըլլայ: Իսկ հայ տառապանքը ազգային է եւ մարդկային:

— « Եղբայր, եղբայր, արդեօք նորէն Հայ պիտի ըլլա՞նք, պիտի խօսի՞նք հայերէն ու երթանք եկեղեցի», կը հարցնէին երէկ, պատերազմին, մեր «Քիւշթիւր» (կրօնափոխ) քոյրերը հոն, մեր երկրին մէջ, որ մերը չէ այսօր, բայց կը մնայ մեր գերեզմանը: Զգալու համար ազգի սէրը, կարծես պէտք է անգամ մը վրայ տուած ըլլալ զայն: Ան մեր գոյութիւնն է, անոր խմասն է: Ազգութիւնը տէրն է, մենք սառուցները անոր:

Այսօր ազգը եւ ազգութիւնը մեծ, ծանր, լուրջ վտանգի տակ են: Պէտք է սարսռալ, երբ աղէտին ու կացութեան հանդէպ անդէտ ու անզգայ, ջուր կը ծեծենք ու վէճ կը ցանենք:

Իսկ մենք պէտք է ապրինք: Պէտք է ապրինք, որովհետեւ ամէնէն աւելի պարտուած ցեղն ենք կեանքէն եւ ամէնէն շատ իրաւունք ունինք անոր վրայ: Պէտք է ապրինք, մեզ խողխողող Միջին Ասիոյ վաչկատուն բորենիներէն անպայման հատուցում առնելու համար, ինչպէս ըրին Պուլկարը եւ ուրիշ ազգեր: Եթէ գոյութեան ուրիշ նպատակ իսկ չունենանք, այս երկուքը բաւական են:

Ու պէտք է միասին գործենք, գերագոյն ուժերով, ազգութիւնը փրկելու, նորէն իր հին փառքին հասցնելու համար: Պէտք է դեռ զոհուինք ու զոհողութիւններ ընենք գերագոյն անձնուիրութեամբ:

Կը խարազանէ Թուրքը եւ մենք կը մրափենք անոր շաչիւնէն: Կարծես երգի մը ձայնն ըլլար …

ԵՐՈՒԽԱՆԴ ՔՈՋԵԱՆ

ԹՈՐՈՍ ԹՈՐԱՄԱՆԵԱՆԻ

ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

օօօօօ

1890ին ծանչցայ Թորոս Թորամանեանը, երբ տարիէ մը ի վեր ղեղարան մը բացած հաստատուած էի Սկիւտարի բարձունքին վրայ, Սէլամսըզ թաղը:

Հնութիւններու մասին իմ ունեցած փափաքս տեսնելով, խորհուրդ տուաւ ինծ հետեւիլ Կ. Պոլսոյ Գեղարուեստից վարժարանի պատմութեան դասերուն, զոր — Ցովհաննէս փաշա Սագըզեանի՝ Օսմանեան Արքունի Գանձին նախագահութեան կոչուելուն առթիւ՝ այն դասերէն հրաժարելէն ետք — կ'աւանդէր հոն Արեւմտեան անունով յոյն մասնագէտ մը:

Այն ժամանակ Գեղարուեստի վարժարանի ներքին տնօրէնն էր նշանաւոր գրաքարագէտ Ցակոբ Օսկանի արժանաւոր որդին՝ Երուանդ Օսկան, զոր կը կոչէին «Օսկան էֆէնտի»:

Արդ, օր մը «Պարոն Թորոսի» հետ, ինչպէս կ'անուանէինք զինք, գացի գիմեցի վարժարանի տնօրէնին, եւ փափաքս յայտնեցի: Ան առաջարկեց ինծ, փափաքիս իրագործման համար, աշակերտ արձանագրուիլ ճարտարապետական ճիւղին: Եւ գրուեցայ:

Երկու տարի հետեւեցայ դասերուն, երբեմն երբեմն բանտ առաջնորդուելէ եւ դասերէ զրկուելէ ետք, մինչեւ որ դատապարտուեցայ երեք տարուան բանտարկութեան, զոր ընդհանուր դատախազի բողոքին վրայ՝ տասնը հինգ տարուան վերածեցին յետոյ, Ոստիկանութեան նախարարը թէոնաւորելու յանցանքով:

«Երկաթէ պատրիարք» Իզմիրլեանի ու եւրոպական դեսպաններու միջամտութեամբ երբ բոլոր «քաղաքական յանցաւորներն» ազատ արձակուեցան, ես ալ դուրս ելայ. բայց, նորէն խոլոք չեղայ, եւ նորէն բանտարկուեցայ, հինգերորդ անգամն ըլլալով:

Վեցերորդ եւ վերջին ձերբակալուելէս առաջ՝ շաբաթ մը Թորոս Թորամանեանի սենեակը, ինչպէս նաեւ Գաւանիկ Տիլէեանի տունը պահուըտեցայ, Սկիւտար: Իսկ յետոյ շունչս Փարիզ առի:

Պոլսէն հեռանալէս ետք՝ Թորոս Թորամանեանի Վառնա երթալն իմացայ:

Եւ երբ՝ օր մը Հայաստանի ուսումնասիրութեան գաղափարը յղացայ եւ Թերթերու մէջ Անիէն սկսելու մասածրութիւնս գրուեցաւ, Թորամանեան ինքզինքը իմ տրամադրութեանս տակ դրաւ:

Դրամ չունէի, բայց իմ չարքաշ կեանքիս ու հաստատ կամքիս վրայ վստահելով «Բանասէր» հանդէսիս մէջ հանգանակութիւն բացի: Երկու տարի շարունակ կոչեր ուղղելէ ետ հանգանակութեան գումարն հասաւ 1755 ֆրանքի՝, որուն մասնակցեցան 51 անձեր, ինչպէս արձանագրած եմ «Բանասէր»ի կողքին չորրորդ երեսին վրայ, 1903 Հոկտ. Նոյ., Թիւ 10–11:

Այս պայմաններուն մէջ՝ Անի չէ, այլ քայլ մը իսկ կարելի չէր առնել, նըկատելով որ այս գումարով երկու հոգի (Թորամանեան եւ ես) պիտի ճամբորդէինք, լուսանկարչութեան վերաբերեալ ապակիներ, դեղեր եւ զանազան գործիքներ գնէինք, ճարտարապետական կարկինի տուփ, թուղթ, ներկ եւ այլ իրեր գնէինք, առնէինք դուրս՝ Անիի մէջ հագնելիք բարակ թեթեւ հագուստ եւ կօշիկի պէտք ունէինք եւ ամիսներով ապրելու էինք Անիի մէջ:

Բայց, երբ որ ասոնք պարզեցի Թորամանեանին, եւ ստացայ իր անշահախնդիր համաձայնութիւնը, ճամբայ ելայ Փարիզէն, զրկելով նաեւ իր ճանապարհածախսը Վառնայէն մինչեւ Թիֆլիս, ուր իրար գտանք:

Թիֆլիսի մէջ մեզի նիւթապէս օգնեց վաղեմի մէկ բարեկամս՝ վեհանձն ազգասէր Ցարութիւն Մըրըեան, որուն հետ ծանօթացած էի 1886ին՝ Բասենի Հասան Գալէ աւանին մէջ, եւ որուն Նոր Եորքի փողոցներուն մէջ 1928ին պատահած յանկարծական մահը՝ մինչեւ այսօր կ'ողբամ դառնապէս: Այս բարեկամիս նիւթական օգնութեամբ՝ Թորամանեան ամբողջ տարի մը շարունակեց իր ճարտարապետական խուզարկութիւնները, մինչեւ որ ուրիշ աղբիւրներ գտաւ, եւ այս աջակցութեանց շնորհիւ Թորամանեան արժանացաւ համազգային գնահատութեան:

Ուրախ եմ, որ պատճառ եղած եմ Թորամանեանի այս յաջողութեան, եւ այսօր իր գերեզմանին առջեւ խոնարհելու առիթը կ'ընձայուի ինծ, «Յառաջ»ի խմբագրութեան կողմէ:

Կ. Ց. ԲԱՍՄԱՋԵԱՆ

Ի ՊԵՏՍ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

օօօօ

Պետրոս Տօնապետեան, Հնչակեան վաստակաւոր գործիչը, հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ յօդուածաշարքի մը մէջ: (Նոր Երկիր, 18 Մարտ):

—«Քաղաքակիրթ երկիրներու մէջ, մասնաւորապէս Անգլիոյ եւ Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներու մէջ, բանտարկեալ մը երբ տակաւին չէ դատապարտուած, լինի սովորական եղեռնագործ կամ ամենահասարակ օրինազանց, անոր դէմ որ եւ է անարգանք եւ ամբաստանութիւն հրատարակելը կը համարուի վատութիւն, եւ այդպիսի վատութիւն գործողը ենթակայ է օրինական ծանր պատժի եւ տուգանքի: Այս բարոյական եւ օրինական արգելքի պատճառը այն է որ երդուեալ դատաւորները (ժիւրի) եւ օրէնքի դատաւորները չնախապաշարուին եւ բանտարկեալը ունենայ անաչառ դատաստան: Իսկ հրատարակել ամբաստանական եւ նախատական յօդուածներ բանտարկեալի հասարակական եւ անհատական համակրանքներու եւ անոր պատկանած կուսակցութեան դէմ, վարմունք մ'է դուրս քաղաքակրթութեան բնեռէն անդին, եւ պարզ հրապարակագրական անբարոյականութիւն մ'է: Այս հրապարակագրական անբարոյականութեան պատկերն է որ կ'ուզեմ ցուցադրել:

Ղեւոնդ արքեպիսկոպոս խաղաղութեան Աստուծոյ պաշտօնեայ մ'էր, եւ մեծապէս պատասխանատու պաշտօնեայ: Ուստի խաղաղութեան Աստուծոյ հաւատարիմ պաշտօնեայի հաւատարիմ հետեւողներէն եւ գործակիցներէն պէտք է սպասուի խաղաղասիրութիւն, եւ ոչ երբեք նախատինք, հայհոյանք եւ խռովարարութիւն: Բայց խաղաղութեան Աստուծոյ այս սպանուած պաշտօնեայի աշակերտները իրենց վարդապետի սպանման օրէն ի վեր իրենց լրագրական թերթերու էջերուն վրայ սկսան կատաղի պայքար մը լի ատելութեան, նախատինքի, հայհոյանքի եւ թշնամութեան ամենադաժանագոյն բառերով՝ բանտարկուած ամբաստանեալներու, որոնց չը բանտարկուած էական եւ ակամ համակիրներու եւ անոնց բովանդակ կուսակցութեան դէմ:

Այս հրապարակագրական անբարոյականութիւնը հասաւ ծայրայեղութեան, եւ զզուելի ծայրայեղութեան, այն աստիճան որ տակաւին կորսնցուցած իրենց առողջ դատողութիւնը: Բայց յայտնապէս բազմաթիւ են այնպիսիք որ ծամեցին, կուլ տուին եւ մարսեցին առանց փոխելու դիրքերնին քննադատութեամբ եւ քրիստոնեական երկիւղածութեամբ միախառնուած այդ հրապարակագրութիւններ, որոնց ողբը ու կոծը սպանեալի անմեղ յիշատակին համար, եւ բուռն կրքոտ ու թշնամանքը ոճրագործներու խոշոր պորտի դէմ տակաւին կը շարունակեն իրենց արձագանգները հեռուէն ու մօտէն, ահա երբեք ամիսէ ի վեր: Դոյզն հասկցած եւ դաւանած քրիստոնէութիւնը բացյայտօրէն տարբեր է քրիստոսի աւետարանած եւ Աւետարանը կարդացած ու հաւատացող մարդոց քրիստոնէութենէն:

… Երէ Ղեւոնդ արքեպիսկոպոս մեռնէր բնական մահով, ոչ եկեղեցական եւ ոչ իսկ ամերիկեան թերթերը, բացի մի քանիսէն, պիտի յիշատակէին նորա մահը եւ գոյութիւնը: Հանրամատաքար հանգուցեալ հանգուցեալ օրէն հռչակաւոր մարդոց հետ, ոչ չութիւն մ'էր նա, եւ էր բացարձակ անծանօթութիւն մը հայութենէն դուրս տիեզերական մարդկութեան համար: Բուն իսկ հայութեան մէջ անփայլ անձնաւորութիւն մ'էր, չունէր առաւելութիւններ ուրիշ եկեղեցականներու վրայ, որոնց իրականացումը կը կայանար իւր արքեպիսկոպոսական տիտղոսին մէջ: Իսկ արքեպիսկոպոսական տիտղոսը որքան արժանի է, նոյնչափ փայլ համարուելու մեր այ. ֆին, այդ պէտք է դառնալ հետեւեալ իրականութենէն: Այսպէս, մինչ մեծաւոր անգլիական ազգի մեծահարուստ եկեղեցին իւր կրօնապետ Քենթըրբըրիի Արքեպիսկոպոսէն զատ ունի միայն մէկ արքեպիսկոպոս, այն է Եորքի Արքեպիսկոպոսը, եւ մինչ մօտ հինգ միլիոնից հսկայական Լոնտոնի թեմի հոգեւոր առաջնորդը պարզապէս կը կրէ «Եպիսկոպոս Լոնտոնի» անզարդ տիտղոսը, միւս կողմէն, ամբողջ հայ ցեղի անոյժ եկեղեցին տիեզերքի եկեղեցիներու մէջ ամենահարուստն է ամենաբարձր աստիճաններու եւ տիտղոսներու փայլմունքով:

Այսպէս, Մեծ Պատերազմէն առաջ Հայ եկեղեցին ունէր երեք կաթողիկոսներ երեք աթոռներով, այսօր ունի երկու եւ կէս կաթողիկոսներ երկու աթոռներով — մէկ եւ կէս կաթողիկոսները համերաշխաբար բազմած են մէկ աթոռի վրայ, — առանց յիշելու երկու արքեպիսկոպոս պատրիարքներ եւ այլ տասնեւինից արքեպիսկոպոսներ: Այս առատաձեռն եւ առատացիր փաստէն դատելով, երեւի մեր եկեղեցական դասակարգութեան կանոնով այն եպիսկոպոսները որ կը սկսին իրենց մօրուքներու մէջ արտադրել մի քանի սպիտակ թելեր եւ ձեռք կը բերեն դատարկափայլ դիրքեր, կը շնորհազարդուին «արք»ութեան վեհապանծ տիտղոսներով:

ՅՈՒՇԵՐ ՏԷՐ ԶՕՐԻ ՍՊԱՆԴԱՆՈՑԷՆ

Երկրորդ օրը Իհսան անունով բարեկամս Արաբ մը կը մօտենայ ինծի (մինչ իր հացը կը ծախեմ).

— Իպրահիմ (արաբական անունս), լսեցի որ ընդհանուր եւ վերջնական ջարդ մը պիտի ըլլայ, քեզմէ պիտի խնդրէի որ մանչ կամ աղջիկ երախայ մը գտնես ինծի որդեգրի քովս մնայ եւ մեծցնեմ զաւկիս պէս, պարգապէս բարիք մը ընելու համար:

Մինչ այդ քոյրս լսելով ջարդի մասին եւ Հայկուհիին բրած թելադրանքը, մինչ ինծի կ'աղերսէր որ զինքը Արաբի մը տամ որդեգրի աւելի ապահով ըլլամ փախչելու: Առիթը յարմար նկատելով կը յայտնեմ արաբ Իհսանի որ ամենայն սիրով կ'ընդունի առաջարկս, միեւնոյն ժամանակ երդում ընելով Ալլահի վրայ թէ իրր իր հոգեզաւակը պիտի խնամէ եւ ըստ այնմ ժամադրութիւն կուտամ: Երբ լուրը քրոջս կը բերեմ, կ'ուրախանայ: Որոշեալ ժամուն վերջին ողջագուրումները ընելէ վերջ, Հայկուհիին հետը կ'ուղեկցի ինծի, կը գտնենք Արաբը որոշեալ տեղը: Երբ Արաբը իր մէշլահին տակ կ'առնէ, քրոջս ուրախութիւնը լացի փոխուելով, կը պոռայ, կ'աղաչէ — «էլի', էլի լամա սապաքթանի» :Սոխուած եմ յորդորներ կարդալ… Կ'իյնամ ուշաթափ, կը վերականգնիմ, կը բացագանչեմ.

— Լուսնթա՛գ, Լուսնթա՛գ: Պատասխան չկայ: Թռչուն մըն էր թռաւ, սաղ մըն էր սահեցաւ ի զո՜ւր: «Եւ մահամերձն ալ կ'ուզէ երկու բան, նախ կեանքը յետոյ լացող մը իր վրան»: Ուրեմն ես զրկուած էի թէ մէկէն եւ թէ միւսէն, որովհետեւ տիրոջս խօսքին չէի հաւատար: Նորէն ինկայ գետին, չհամարձակելով վերադառնալ վրանները, ինչպէս ոճրագործ մը որ ոճիր մը կը գործէ քաղաքին շրջակայքը եւ չի համարձակիր քաղաքը մտնել, մտածելով որ առաջին հանդիպողը հաշիւ պիտի պահանջէ իրմէ: Այդ առթիւ կրած կսկիծս միտք բերելով՝ խիստ պէս ինչո՞ւ չքարացայ Ղովտի պէս այդ վայրկեանին, ինծի համար այդ պիտի ըլլար երանութիւն մը:

Քիչ յետոյ ուշքի եկայ եւ սկսայ փնտռել մխիթարական ձեւեր, մտածելով.— Եթէ ես ողջ առողջ ազատիմ, կրնամ ազատել եւ քոյրս, լաւ է որ մինակս մնացեր եմ:

Այդ գիշեր լուսցուցինք անքուն Հայկուհիին հետ, ջանալով ցամքեցնել մեր արտասուքի վերջին կաթիլը: Յաջորդ օրը զուժարեր մունետիկը ձայնեց թէ — բոլորը պէտք է կէս ժամ հեռաւորութեամբ հեռանան վրաններէն, քննութեան համար: Արդէն 2-3 օրը անգամ մը բոլորը վրաններէն բացը հանելով եւ բոլորովին մերկացնելով դրամ կամ ոսկեղէն կը փնտռէին, ինչոր առիթ մըն էր մերկ մարմինները տեսնելու եւ ըստ այնմ զատելու…

Երբ բոլոր ժողովուրդը վրաններէն դատարկուեցաւ եւ հեռացաւ, քառորդ ժամ յետոյ սկսաւ ջարդը, զոր ես կը տեսնէի Եուսէֆին վրանէն: Արիւնոտ աչքերով կը լսէինք խաժամուժն ու պոռչտուքը: Երբ կ'ըսեմ թէ կը լսէինք, Ալպխթանցի Ցակոբ Ժողովարեանը իմ մօտս գտնուող վրաններէն մէկուն պահապանն էր … Անշուշտ ինծի նման: Բայց անկարելի է նոյն իսկ մէկ հազարերորդը ճշգրտօրէն գրի առնել: Իմ եւ քեռիիս աղջկան բաժանումը խիստ պէս սպանիչ էր: Հայկուհին, ինչպէս իմ ծանօթներս շատերը տեղեակ ըլլալով քնութեան հրաւէրին բուն նպատակին, կը փաթթուի վիզս և չուզեր թող տալ նոյն իսկ բիրերու հարուածներուն տակ: Կ'ըսէ.

— Սիրելիս, մեծ յոյս ունիմ որ դուն պիտի ազատիս վերջ ի վերջոյ, գոնէ անծանօթ ոյժ մը այդ բանը ըսել կուտայ: Անշուշտ, այս դրուագները Անգլիացիները պիտի հարցնեն, չմոռնաս ոչ մէկ կէտ եւ թքնես անոնց երեսին որ չկրցին հասնիլ մինչեւ հոս եւ մեզ ազատել: Շատ շատ քեզ ալ կը սպաննեն, հոգ չէ, այս բառերը ըսէ հայ կնոջ մը կողմէ եւ յետոյ մեռիր: Սիրելի Սամուէլս, տար իմ համբոյրներս Տիգրանին եւ Արամին (զաւակները որոնք Մարաշ մնացին) … ըսէ բոլոր ծանօթ ազգականներուս, ինչպէս Սողոմոնը (ամուսինը) իմ պատուոյս համար մեռաւ, ես ալ նոյն ճամբուն վրայ կը փափաքիմ մեռնիլ:

Վերջապէս տիրոջս «Իպրահիմ, Իպրահիմ» կանչին վրայ սոխուեցայ վերջին համբոյրով զատուիլ: Եւ գնա՛ց, գնաց, ինչպէս հարիւր հազարաւորներ:

Այո, անդարձ մեկնեցան անոնք, իբրեւ միակ մխիթարանք սպասելով գէթ իրենց ազգակիցներուն յարգանքը: Ոչ մէկը կրնար մտքէն անցընել թէ պիտի գայ ժամանակ ուր իրենց ազգակիցները ոչ միայն պիտի չմտանակցին իրենց սուգին, այլ դռեհկօրէն, շնական ծիծաղով պիտի դիմաւորեն իրենց Սուգի Օրը …

Բայց մի վրդովիք, սիրելի քոյրեր, ամէն ազգ ալ ունեցեր է իր տականքները, գէթ մէկ անգամ յիշեցէք այն ՄԷԿԸ որ այսօր տասմերը սեղմած, սրտին արիւն կաղամարը բացած իր գրչին՝ գրի կ'առնէ ձեր վերջին կտակը, հոգ չէ թէ բանաստեղծ չըլլայ այդ մէկը, հոգ չէ թէ ակադեմական շքանշաններէ եւ վկայականներէ զրկուած ըլլայ եւ հոգ չէ թէ վերջ ի վերջոյ այդ մէկը կոչուի «ազգայնականութեան թոյնի ներարկիչ» …

Քառորդ ժամ յետոյ կը տեսնեմ պաշտօնակցիս» քաշկռտուիլը դէպի սպանդ: Կը մտածեմ թէ ան ալ ինծի պէս տէր մը ունի. ուրեմն, քիչ յետոյ կարգը իմս է: Անմիջապէս կը վազեմ Սինճարցի վաճառականներուն վրանը, որ շատ հեռու չէ: Հոն կը տեսնեմ Գուլօն եւ Մուհամմէտ Ալի անուն Սինճարցի վաճառական մը, որոնք անմիջապէս զիս կը տեղաւորեն վրանին եզերքը, ծածկոյթներու տակ եւ առջեւս կը դոցեն գաղթականներէ գնուած հակերով եւ կը պատուիրեն որ ձայն չհանեմ:

Առաջին անգամ որ կը մտնեմ վրան, կը տեսնեմ երեք հրաշագեղ Հայուհիներ որոնք նստած են վրանին մէջ: Մոտաւորապէս մէկ ժամ կը մնամ թիմուած, արիւն քրտինք թափելով թաքստոցիս մէջ: Եւ ահա կուգան հեծեալ Չէչէնները եւ կը հրամայեն յանձնել, եթէ փախստական պահած են: Մարդիկը կը պատասխանեն թէ իրենք արտօնուած են միւթէսարըֆէն մէկ մէկ աղջիկ առնելու եւ թէ աւելորդ մարդ չունին: Ես կը լսեմ բոլոր այս խօսակցութիւնները: Երբ Չէչէնները մեկնելու վրայ էին, յանկարծ մէկը վրանէն դուրս մնացած հագուստս կը տեսնէ եւ հրամայած տակ ցանի բաներու հարուածներու կը սոխեն որ դուրս ելլեմ:

(8)

(Շար.)

ՍԱՄՈՒԷԼ - ՍԱՀԱԿ

Տարակոյս չկայ թէ մեր մէջ «արֆօութեան տիտղոս ունենալը բնաւ ապացոյց չէ թէ զայն կրողը համապատասխանօրէն արժանաւոր մարդ մ'է իբրեւ եկեղեցական եւ իբրեւ հոգեւոր առաջնորդ:

Մեր եկեղեցականութեան մէջ խիստ հազուագիւտ են այնպիսիք որ գտնըւին հաւատարիմ իրենց պարտականութեան մէջ՝ որպէս պաշտօնեայ Քրիստոսի պատուիրաններուն, եւ որպէս հաւատարիմ հովիւ իրենց ժողովուրդին: Նոքա առհասարակ իրենց փառասիրութեան եւ շահախնդրութեան համար իրենց մեքենայութեանց նպատակին գործիք կը դարձնեն իրենց ժողովրդեան մէկ կամ մի այլ ներկայացուցիչները կամ ներկայացուցիչ մարմինները, եւ կամ միւսոնց ներկայացուցիչներու կուսակցական մեքենայութեանց նպատակին:

Անկողմնակալութիւնը բացակայ է նոցա սրտերէն եւ հոգիներէն: Եւ հայ ազգի համար լաւագոյն պիտի լինէր եթէ երբեք չունենար եկեղեցական: Խորհրդային Հայաստանի մէջ այս վիճակը արդէն էականօրէն գոյութիւն ունի:

Որբերու գիշերային դպրոցը

ooooo

Զ. Ո. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղին չորրաթական գիշերային դասախօսութիւններուն մասին մեր ամսական տեղեկագրութիւնը կատարած ենք մինչեւ Փետր. 15:

Այդ օրէն աղին մէկ ամսուան ընթացքին տեղի ունեցան հետեւեալ դասախօսութիւնները.—

15 Փետր.— Պ. Մկրտիչ Պարսամեան, չարունակելով Հայ Գրական Դէմքերու իր շարքը, ներկայացուց Թլկատինցիի էնդի Դէմէն գործը: Այդ դասախօսութիւնը տպուեցաւ նաեւ Յառաջի մէջ, այնպէս որ աւելորդ է խօսիլ:

22 Փետրուար.— Պ. Հրանտ Թոփուզեան խօսեցաւ նիւթ ունենալով Քաղաքացիութեան դերը եւ արդի ձգտումները: Տուաւ զանազան տեսութիւններու սահմանումը, անոնց վարդապետութեան ընդհ. գիծերը: Դասախօսութիւնը մեծապէս շահագրգռեց ներկաները, որոնք խնդրեցին այս գիտութեան մասին դասախօսութեանց շարք մը բանալ: Դասախօսը խոստացաւ առաջիկայ տարի ներկաներու խնդրանքին:

1 Մարտ.— Պ. Հրանդ Սամուէլ խօսեցաւ նիւթ ունենալով Արդի Թուրքիան: Ներկայացուց Թուրքիոյ քաղաքական կեանքը, սկսելով Զինուորական օրերէն: Մանրամասն պարզեց Մեյլի չարժման կատարած գործը, ինչպէս նաեւ արդի Թուրքիոյ յարաբերութիւնները դրացի երկիրներու հետ:

8 Մարտ.— Պ. Վրացեան, հիւանդ ըլլալով, չկրցաւ կատարել Հ. Յ. Դաշնակցութեան մասին իր չորրորդ դասախօսութիւնը:

15 Մարտ.— Պ. Շ. Նարդունի խօսեցաւ նիւթ ունենալով Հայ եկեղեցին ու եկեղեցականներուն դերը պատմութեան մէջ: Իր այս երկրորդ դասախօսութեամբ, ներկայացուց Մեծն Ներսէսի գործը, խստիւ քննադատելով այս կաթողիկոսին փառասիրութիւնները, քաղաքական իշխանութեան վրայ կատարած ճնշումները, որոնք յանգեցան Հայ պետութեան տըկարացման: Ցետոյ անցաւ Պապ Թագաւորին իշխանութեան, փառաբանեց այս երիտասարդ քաղաքագէտին ուղղութիւնը, պարզեց Հայոց յունական եւ պարսկական կուսակցութիւններու պայքարները: Ի վերջոյ ծանրացաւ Սահակ կաթողիկոսի գործունէութեան վրայ, որ համերաշխ կ'ընթանար քաղաքական իշխանութեան հետ, առանց երբեք գրգռելու պարսիկ իշխանութիւնը: Ցետոյ պարզեց գրի գիւտին քաղաքական պատճառները, յունական եւ պարսկական իշխանութեանց տեսակէտները Հայոց գրի քաղաքականութեան հանդէպ, մասնաւորապէս փորձելով ճշդել թէ գրի գիւտի գործը քաղաքակա՞ն գոյն ունէր թէ կրօնական:

22 Մարտ.— Պ. Գիսակ Փափազեան, մասնագէտ գիւղատնտեսութեան, քըննութեան առաւ Զ. Ո. Միութեան ագարակի ծրագիրը: Այս դասախօսութիւնը, իր կարեւորութեան պատճառով, կը ներկայացնենք առանձին:

Ագարակի մասին այս երկրորդ դասախօսութենէն վերջ, մօտ օրէն Զ. Ո. Միութեան Կեդր. Վարչութիւնը խորհրդակցութեան պիտի հրաւիրէ բոլոր շահագրգռուողները, կազմելու համար յանձնախումբ մը: Այդ յանձնախումբին պատրաստելիք յատակագիծով է, որ պիտի առաջնորդուի Զ. Ո. Միութիւնը եւ պիտի հիմնուի ագարակը:

Գիշերային այս դպրոցի դասախօսութիւնները կը շարունակուին մինչեւ այս ամսուան վերջ: Մարտ 29ին կը խօսի Պ. Սեդրակ Սասունի Միջազգ. քաղաքական կուսակցութեանց մասին: Այնուհետեւ դասախօսութիւնները կ'ընդհատուին մէկ ամիս, Ապրիլեան ազատօնի պատրաստութիւններուն եւ Զատկի տօներուն առթիւ: Մայիսին կը վերսկսին դասախօսութիւնները, երբ պիտի դասախօսեն Տոքթ. Լ. Գրիգորեան, Տոքթ. Մ. Քէչիչեան, Նշան Պէշիկթաշլեան, Արայ Պարթեւեան, Մ. Ոսկերչեան, Օր. Ա. Թորոսեան եւ շարունակելի դասախօսութեանց ակերը:

Վահագնեան

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Շաբաթական տեսութիւն

»»».«««

Շաբաթ օր Թէմզ գետին վրայ տեղի ունեցաւ անգլիական երկու մեծ համալսարաններուն՝ Օքսֆորտի եւ Քէմպրիճի լաւագոյն թիավարողներուն տարեկան մրցումը որ ոչ միայն Անգլիոյ, այլ եւ աշխարհի մէջ մեծ համբաւ մը ունի: Օքսֆորտ-Քէմպրիճ թիավարութեան մրցումը շատ մեծ դէպք մըն է ամբողջ Անգլիոյ համար: Ամիսներ ամբողջ կը հետաքրքրուին մրցման նախապատրաստութիւններով, տանըլվեց թիավարողներուն ընտրութեամբ, առանձնէ խրախուսչիւրին ժէսթերով, մարզիչներուն ծրագիրներով, եւն.:

Օքսֆորտ-Քէմպրիճ աշխարհի թերեւս ամենահին մարզական մրցումն է հիմնուած 1829ին: Այս տարի 86րդ անգամն էր որ երկու հակառակորդ «ութեակ»ները քով առ քով գտնուեցան գետին վրայ: Ցարդ Քէմպրիճ շահած էր 44 անգամ, Օքսֆորտ 40 անգամ, իսկ անգամ մըն ալ երկու նաւերը միասին հասնելով, հաւասար հռչակուած էին: Վերջին տասը տարիները Քէմպրիճ շարունակ յաղթած էր իր հակառակորդին, եւ այս տարի ալ ամէն ինչ նախատեսել կուտար թէ ան դարձեալ պիտի յաղթէր: Ինչ որ պատահեցաւ. Փըթնիէն Մորթլէյք գացող հեռաւորութեան՝ այսինքն չորս եւ մէկ քառորդ մղոնի վրայ Քէմպրիճ չորսուկէս նաւու երկարութեամբ առաջ հասաւ Օքսֆորտ, միեւնոյն ատեն կոտրելով մրցումին մրցանիշը, հաստատելով նոր մը՝ 18 վայրկեան 4 երկվայրկեանով, մինչ պարտեալ նաւը այդ միջոցը կը կտրէր 18 վայրկեան 18 երկվայրկեանէն: Մրցման սկիզբը Օքսֆորտ շատ չնչին առաւելութիւն մը ունէր: Այդ միջոցին Քէմպրիճ մէկ վայրկեանի մէջ 34, իսկ Օքսֆորտ 32 թիի հարուած կուտային ջուրին:

⁂ Թէնիսի մէջ Ֆրանսա աշխարհի ախոյեան ազգը ըլլալէ վերջ երկար տարիներ, այսօր կը դրուէ կարգ մը որ շատ փայլուն չէ եւ որուն բուն տեղը պիտի յայտնի ըլլայ այս ամառ: Մինչ այդ՝ ֆրանսացի ախոյեանները կը պարտուին ամէն ճակատի վրայ: Խօսքը չենք ըներ Քօշէի եւ իր ընկերոջ Փլայի որոնք Մ. Նահանգները կը շրջին Թիլտընի, Ռինսի եւ ընկերներուն հետ եւ որոնց մրցումներուն արդիւնքները կրնան մեծ բան չնշանակել: Պարագան նոյնը չէ Պորոթրայի, Պուսիի, Ֆէրէի եւ Մէրլէնի համար, որոնք Նիւ Եորք գացած էին Ֆրանսայի անունով մասնակցելու Մ. Նահանգներու ձմեռնային խաղավայրերու ախոյեանութեան մրցումներուն: Զորսն ալ պարտուեցան իրենց երկրորդ կամ երրորդ մրցման ընթացքին, այնպէս որ տիտղոսը մնաց Ամերիկացիներուն ձեռքը. Սթօֆէն է որ շահեցաւ զայն:

⁂ Մարսէյլ եւ Ռէն որոնք երկու շաբաթ առաջ հաւասար մնացած էին Փարիզի մէջ, կիրակի օր դարձեալ մրցեցան Սթրազպուրկի մէջ, Ֆրանսայի Բաժակին խաղերուն համար: Մրցումին վերջաւորութեան Մարսէյլ աւելի բախտաւոր եղաւ եւ յաջողեցաւ չորս նշանակէտով մրցումը շահիլ. այնպէս որ յառաջիկայ ապրիլ 8ին Լիոնի մէջ Ռուպէի հակառակորդը պիտի ըլլայ Մարսէյլ, իսկ Փարիզի մէջ Սէթ պիտի մրցի Լիլի դէմ: Այս երկու մրցումները վերջիններն են բաժակի խաղերուն համար:

Գալով Ֆրանսայի «փրոֆէսիոնէլ» խումբերուն ախոյեանութեան խաղերուն, անոնք շարունակուեցան կիրակի օր: Գլխաւոր անակնկալը եղաւ այն յաղթութիւնը, զոր Սոշօյի խումբը ձեռք բերաւ Մօնփէլիէի մէջ Սէթի խումբին վրայ:

Առաջին դասակարգին մէջ դասաւորումը հետեւեալն է.— Մարսէյլ (20 մրցում) 27 կէտ, Սէթ (21 մրցում) 27 կէտ, Լիլ 26 կէտ: Նկատի ունենալ թէ այս երեք առաջինները դեռ բաժակի խաղերուն մէջ մնացող չորս անպարտելի խումբերէն են — չորրորդը՝ Ֆիվ 26 կէտ, յետոյ կուգան Էքսէլսիոր, Ռէն, Անթիպ, Մօնփէլիէ, Նիմ, Ռուպէնկ, Գան, Սոշօ, Նիս եւ Ք. Ա. Փարի: Այս երկու վերջինները եղանակին վերջաւորութեան կ'իջնեն երկրորդ դասակարգը. հոդ 21 խաղի համար 32 կէտով Ռուան առաջին է, 31ական կէտով Րէտ Սթար եւ Միւլհուզ երկրորդ, յետոյ կուգան Սթրազպուրկ, Մէց, Վալանսիէն, Թուրքուան, Ռուպէ, Հավրը, Գլիպ Ֆրանսէ, Ամիէն, Սէն Սէրվան եւ Քալէ: Երկրորդ դասակարգին «հարաւային» բաժանման մէջ Ալէս առաջին է, իր ետեւ ունենալով Սէնթ Էթիէն, Պորտոյի Սպանացիները, Մօնաքօ, Եէր, Պասթիոտ, Էն, Պիզիէ եւ Լիոն:

Կիրակի օր տեղի ունեցող միջազգային մրցումներէն յիշենք այն յաղթութիւնը զոր Սպանիա Լիզպոնի մէջ տարած է Փորթուգալի վրայ 2-1ով, եւ Եգիպտոսի յաջողութիւնը տարած Պաղեստինի վրայ՝ Գահիրէի մէջ 7-1ով: Այս երկու մրցումները նախապատրաստութիւն էին աշխարհի ախոյեանութեան համար: Իսկ Իտալիա-Ցուիցերիա մրցումը այս կիրակի օր է որ տեղի կ'ունենայ:

Յառաջիկայ ապրիլ 28ին է որ Ուէմպլիի հսկայ մարզարանին մէջ տեղի պիտի ունենայ Անգլիոյ բաժակին վերջին մրցումը, հարիւր հազարէ աւելի հանդիսատեսներու ներկայութեամբ, բոլոր տեղերը առաջուց վարձուած ըլլալով: Շաբաթ օր տեղի ունեցան երկու վերջընթեր մրցումները այդ պատւին արժանանալիք խումբերը որոշելու համար: Մանչէսթըր Սիթի յաղթեց Աստոն Վիլլայի 6-1ով, իսկ Փորթսմութն ալ՝ Լէյչէսթրի 4-1ով: Հետեւաբար Մանչէսթր եւ Փորթսմութ է որ պիտի կատարեն վերջին մրցումը, որոշելու համար Անգլիոյ բաժակին յաղթականը:

⁂ Այս շաբթուան մարզական գլխաւոր դէպքերն են, նախ՝ շաբաթ օր Կլասկոյի մօտակայ Ayre ձիարշաւարանին մէջ տեղի ունենալիք «քրօս-քընթրի»ի տարեկան միջազգային վազքը, որուն կը մասնակցին Անգլիոյ, Ֆրանսայի, Սկովտիոյ, Կալլէսի, Իրլանտայի եւ Պելճիքայի ազգային ներկայացուցչական խումբերը: Այդ վազքի մրցումին մէջ փնտռուածը անհատական յաղթանակէն աւելի խմբական առաջնութիւնն է, որ իւրաքանչիւր խումբի վեց առաջին շահողներուն գրաւած տեղերուն գումարովը կ'որոշուի:

Իսկ կիրակի օր, ինչպէս գիտենք, Փարիզի մէջ Ֆրանսայի Փութպոլի ազգային խումբը կ'ընդունի Չեխոսլովաքիոյ խումբին այցելութիւնը: Եթէ հիմնուինք Փրակայի դէմ Փարիզի տարած յաղթութեան վրայ, պէտք է նախատեսել ֆրանս. յաղթանակ մը, ինչ որ գուցէ շատ ճիշդ չէ:

Ժ. Ե.

×

ՀԱՅ ՖՈՒԹՊՈԼԻՍՏՆԵՐՈՒՆ

»»».«««

Անցեալ օր Հ. Մ. Ը. Մ.ի կեդրոնը տեղի ունեցած խորհրդակցութեան իբր հետեւանք, Հ. Մ. Ը. Մ.ի Փարիզի շրջանին նոր վարչութիւնը որ մօտ օրէն պաշտօնի կը ձեռնարկէ, շուտով պիտի ընտրէ բոլոր ֆութպոլիստներուն հաւանութեան արժանի յանձնախումբ մը, որ անմիջապէս գործի սկսելով նոր թափ մը պիտի տայ Փարիզի հայ ֆութպոլիստներուն գործունէութեան, Հ. Մ. Ը. Մ.ի անուան շուրջ բոլորելով ցարդ քանի մը խմբակներու բաժնուած խաղացողները, ինչ որ բաղձանքն է նաեւ ֆութպոլի ֆրանս. «ֆէտէրասիոն»ին:

Հ. Մ. Ը. Մ.

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՍԱՄՈՒԼ

Հրամցուած "ապուր,,ը

»»».«««

«Ասպարէզ» կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ, իբրեւ պատասխան Աղասի Խանջեանի ճառին յօխորտանքներուն. (2 մարտ).

— «Աղասի Խանջեան իրենց յատուկ ինքնահաւանութեամբ կը բացագանչէ.— «Պարոնայք Դաշնակներ, արտասահմանեան հայ բանուորներն ու աշխատաւորները, արդէն պատրաստած են ձեզ համար այնպիսի մի ապուր, որ այլեւս արդէն չէք մարսի»:

Այդ «ապուր»ը ... այո, գիտենք իրեն չափ թէ ի'նչպէս պատրաստուած է այդ «ապուր»ը: Գիտենք թէ համառուսական Չեկան հսկայական գումարներ ունի իր տրամադրութեան տակ նման «ապուր»ներ պատրաստելու արտասահմանի մէջ: Գիտենք թէ մեծ է թիւը անոնց որ Ցուղայի 30 արծաթի փոխարէն պատրաստ են ծախելու իրենց խիղճն ու հոգին: Գիտենք թէ Չեկայի համար միջոցներու մէջ խտրութիւն չկայ: Գիտենք թէ ան ընդունակ է մտնելու պետութեան տաճարը, միւսիլմանական մզկիթը եւ քրիստոնեայի եկեղեցին: Գիտենք թէ ընդունակ են մտնելու աշխարհի բոլոր անկիւնը եւ պատուաւոր վայրերը: Գիտենք թէ ընդունակ են ամէն տեսակ վատութիւններու: Գիտենք թէ հայկական թշուառ իրականութեան մէջ եւս միեւնոյն «ապուր»ը կը պատրաստեն: Գիտենք թէ իրենց համար տարբերութիւն չըներ բնաւ թէ որոնք են տուժողները, բաւական է որ ազգանենց չէյթանը իր սեւ դերը կատարէ՝ ի փառս Կոմկուսին:

Այս բոլորը գիտնալով է որ կրցած ենք ցարդ խափանել բոլոր դաւերը: Անոնք փորձեցին երկար ատեն մեր շարքերէն ներս մտնել կամ անկէ վարձել լրտեսներ, ներսէն պայթեցնելու համար Դաշնակցութիւնը, ինչպէս կը յաջողէին ընել այլ կուսակցութիւններու մէջ: Անոնք փորձեցին թշուառութիւնը շահագործելով կաշառքով մարդիկ որսալ Դաշնակցութեան շարքերէն, անկէ դուրս բերելու համար զանոնք:

Անոնք նման շատ «ապուր»ներ պատրաստեցին: Բայց ի զո՞ւր. Դաշնակցութիւնը իր զարշապարին տակ ճզմեց բոլոր նենգութիւնները եւ մնաց անսասան:

Անոնք այժմ կը փորձեն պատրաստել զաղութները ոճիրներով պառակտելու «ապուր»ը: Աղասի Խանջեան կ'ուզէ հասկցնել թէ՝ Նիւ Եորքի ոճիրը մէկ նմոյշն է այդ «ապուր»ին:

Կը յաջողի՞ն հարուածել Դաշնակցութիւնը դուրսէն, քանի որ չյաջողեցան պառակտել ներսէն: Բնաւ երբէք: Վկայ այն վերելքը, որ Դաշնակցութեան ընթացիկ պատմութիւնը ցոյց կուտայ: Դաշնակցութիւնը ո՛չ միայն հարուած չի ստանար այս «ապուր»էն, այլ հետզհետէ աւելի կը հըզօրանայ մարտական հաւատացեալներով: Բայց այս ոճրային «ապուր»էն կը տուժեն գաղութները՝ ամէն տեսակէտով: Գիտենք հաստատապէս որ գաղութներու վնասը կարեւորութենէ զուրկ է դաւադիրներուն համար: Այս պատճառով ալ գիտենք նաեւ թէ անոնք պիտի շարունակեն նոր «ապուր»ներ պատրաստել գաղութներու մէջ, իրենց հետ ունենալով վարձկան կամ անվարձ բախտախնդիրներ, նորանոր ձեւի դաւադրական փորձեր կատարելու համար»:

Հայ գիտնականի մը կարեւոր փորձերը

»»».«««

Պոլսոյ համալսարանի քիմիագիտութեան նախկին դասախօսներէն Պ. Ա. Զաքըրեան, որ այժմ կ'աշխատի Սորպոնի մէջ, վերջերս ֆրանսացի պաշտօնակիցին՝ Մակրուի հետ կարեւոր փորձեր կը կատարէ խլիրդով (fanéuse) վարակուած բոյսերու վըրայ:

Փրոֆ. Կոսէ, այս հռչակաւոր վիրաբոյժը, Գիտութեանց Ակադեմիային ներկայացուց կատարուած փորձերուն արդիւնքը, որ շատ յուսադրիչ է:

Պ. Զաքըրեանի եւ Մակրուի ձեռք ձգած արդիւնքին մասին կը խօսին նաեւ ֆրանսական թերթերը:

Փորձնական ձեւով խլիրդ յառաջացնելէ յետոյ արադիլի (pélargonium) կոչուած բոյսին վրայ, Պ. Զաքըրեան եւ Մակրու խլիրդին մէջ կը ներարկեն մետաղային լուծոյթ մը, որուն բաղադրութեան մէջ կը գտնուի cérium (կերիոն), molybdène (արծաթամպար) եւ germanium: Եթէ խլիրդով վարակուած արադիլին ձգուի իր բախտին, խլիրդը չանհետանար երբեք, այլ ընդհակառակն կ'անձ մինչեւ բոյսին մահը: Սակայն երբ փորձեր վերջին դարմանումը, խլիրդը կ'անհետանայ եւ բոյսը կը փրկուի: Գերմանիոն կոչուած մետաղին դարմանաբանական առաւելութիւնն այն է որ, երբ ներարկուի բոյսին աւշերակներուն մէջ, հեռուէն կ'ազդէ խլիրդին վրայ:

Պ. Ա. Զաքըրեան այս կարգի ուրիշ յաջող փորձեր ալ կատարած է, բոլորն ալ ներկայացուած ֆրանսական Ակադեմիային:

ՄԱՆՐԱՎԷՊ

Նշանաւոր դրամագէտ Ռոպըրէ, միլիոնատէր, ժամանակ կարտինալի մը բժիշկը, օր մը իր յաճախորդին հետ սեղան նստաւ: Տեսնելով որ քարալէզ կը սպասարկէին (ձուկ մը զոր շատ կը սիրէր), բախտեց պնակին եղերքը եւ ըսաւ.

— Ասիկա դժուարամարս է:

Լսելով այս բանը, կարտինալը որ մեծ խնամք կը տանէր իր առողջութեան, մերժեց ձուկը, իսկ Ռոպըրէն պնակը իր կողմը քաշեց եւ ձուկը, մեծ զարմանք պատճառելով իր հիւրընկալին որ ըսաւ.

— Ի՞նչպէս, Պ. բժիշկ, դուք ըսիք թէ ձուկը դժուարամարս է, եւ կ'ուտէ՞ք զայն:

— Կը սխալիք, գերապայծառ, ես պնակի մասին խօսեցայ եւ ոչ թէ ձուկի:

ՎԻՃԱԿԱԽԱՂ «ՅԱՌԱՋ»Ի
(ԱԶԳ. ՊԱՐԴԵՒԱԽԱՂԻ
ՑՐԴ
ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ)
23 ՄԱՐՏ 1934 - ԿՏՐՈՆ ԹԻՒ 39

ԷՋԵՐ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱԶԱՏԱՄԱՐՏԷՆ

ՀՐԱՅՐ-ԴԺՈԽՔ ԵՒ ԻՐ ԳՈՐԾԵՐԸ

— oo —

Այս կարգի նիւթերու մէջ աւելի խոր չերթանք եւ անդրադառնանք այն միւս ծանր եւ աւելի վտանգաւոր աշխատանքներուն զորս Հրայր ստանձնած էր, այն է հայ-քրտական բարեկամութեան խնդիրը:

1897ին, Հրայր Վարդան վարդապետի միջոցով Ս. Կարապետ վանքին մէջ տեսութիւն մը ունեցաւ Մուրատ փաշայի երկու որդիներուն՝ Սէլիմ փաշայի եւ Քէրիմ պէկի հետ: Այս տեսութիւնը շատ գոհացուցիչ էր եղած եւ իր անմիջական արդիւնքն ալ տըւաւ: Ս. Ցովհաննու վանքը Լէնկթիմուրէն(?)մնացածփէրմանմը ունէր եւ կառավարութիւնն անգամ կը դժուարանար տուրք պահանջելու: Հէֆթ Գալէ, Սինամցիներու աշիրաթապետը Խալիտ աղան հետեւելով իր մեծ եղբայր Ասոի աղային, պատուհաս էր դարձած վանքի գլխուն: Քանի մը խուլամներով բանի կը մտնէր վանք, ու սըսափի մատնելով ամբողջ վանքի միաբանութիւնը, ինչ որ կ'ուզէր կ'առնէր կը տանէր: Քանի, քանի անգամ վանքի միաբանութիւնը բողոքած էր կառավարութեան, բայց անկարելի էր եղած այդ չարագործը զսպել:

Այդ տեսութեան մէջ Հրայր առիթ կ'ունենայ Խալիտ աղայի չարագործութիւնները յիշեցնելու երկու պէկերուն, եւ կ'ըսէ.— Բացի վանքի միաբանութենէն որ այսօր ահ ու սարսափի մատնուած է, այդ Խալիտ աղան վրէժ լուծելու համար գիս կը հետապնդէ, այն պատրուակով թէ անցեալին մէջ իր եղբայր Ասոի աղայի ըսպանութիւնը իմ ձեռքով է կատարուած:

Այս երկու պէկերն ալ շատ բարձր մարդիկ էին: Սէլիմ փաշան Մուշի երբեմնի կառավարիչն էր, իսկ Քէրիմ պէկը յայտնի փաստաբան, Պոլսէն հըրջանաւարտ եւ կառավարութեան մէջ ալ մեծ ազդեցութիւն ունէր: Եւ իրենց ազգական Մուսթաֆա փաշան այդ օրերուն Մուշի կառավարիչն էր: Անոնք Հրայրին կ'ըսեն.

— Փոխանակ Խալիտ քեզ հետապնդելով սպաննելու, դուք զայն սպաննեցէք: Մենք կը խոստանանք որ ոչ մէկ Հայու վնաս չպիտի հասնի:

Ան որ անցեալին մէջ Քէրիմպէկը տեսած է ու կը ճանչնայ, շատ լաւ գիտէ թէ անոր տուած խօսքը եւ իր գլուխը մէկ էր. մինչեւ վերջին շունչը կ'աշխատէր իր խօսքը կատարելու:

Ուրեմն, այս երկու պէկերու խորհրդով կ'որոշուի Խալիտ աղան սպաննել: Քարձոր գիւղացի Վարդանի եւ Մարտիրոսի հետախուզութեամբ, մէկ ամիս վերջ լուր կը տրուի պատկանեալ տեղը, թէ Խալիտ աղան վեց խուլամներով կը գտնուի Փողրկով գիւղ: Գէորգ, Համբարձում եւ քանի մը ընկերներ քրտական տարազ հագնելով կ'իջնեն այդ գիւղի սահմանները: Իրիկուան երբ Խալիտ աղան գիւղէն դուրս կ'ելլէ, մերոնք առաջքը կը կտրեն, կը սպաննեն ու կը հեռանան:

Այդ գիւղին աղաները, Էմին պէկ եւ եւ Իզզէթ պէկ Քէրիմ պէկի ազգական էին եւ այնպէս կարգադրեցին որ քննութեան ժամանակ ամբողջ գիւղացիները կառավարութեան դուռը երթան եւ բողոքեն: Անոր մզկիթին «տիվան»ը տրամադրուած էր այդ ռէսերուն իբրեւ հիւրանոց: Առաւօտ կամ երեկոյեան ով որ այդ մզկիթի դռնէն անցնէր, պիտի տեսնէր Քէրիմ պէկը շրջապատուած յիսունի չափ հայ ռէսերով: Պէկը աջ ու ձախ հայհոյանքներ էր որ կը տեղար, կառավարութեան հասցէին: Թուրքերը երբ կ'անցնէին, իրենց գլուխները կախած դաղտնի կը փախչէին.

— Էրմէնի փափազը օմըշ ...

1898ի ամառը Քէրիմ պէկ իր ազգական Մուսթաֆա փաշան ճաշի հրաւիրեց իր տունը: Այդ օր ներկայ էին Վարդան վարդապետ, Հրայր ու շատ մը Դաշտեցի ռէսեր: Վարդան վարդապետի ու Հրայրի ներկայութեան պատճառը այն էր որ 1896ի ներման, երբ Հրայր Կարնոյ բանտէն դուրս ելաւ ու Մուշ եկաւ, դարձեալ ազատ չէր: Երկու տարուան պայմանով պարտաւոր էր ամէն շաբաթ մէկ անգամ ներկայանալ կառավարիչին, այն ալ երեք անձերու երաշխաւորութեամբ: Նկատելով որ պայմանաժամը լրացած է, եկած էին խնդրելու, որպէսզի այդ երաշխաւորութիւնը ջնջուի եւ Հրայրն ու իր երաշխաւորները ազատուին: Իսկ ռէսերը եկած էին այն համոզումով թէ այդտեղ աւելի յարմար է եւ կարելի է աւելի լայնօրէն բացատրել այն չարիքները զորս ամէն օր քիւրտ աշիրաթապետները կը գործէին հայ գիւղացիներու գլխուն: Այս գիւղապետներուն ամէնէն նշանաւորն էր Ցրօնքի ռէս Սլօն, որ աներսադրով կը ներկայանայ կառավարիչին եւ կը պարզէ չարիքները:

Կառավարիչը կը տեսնէ որ այդ բողոքը անհատական չէ, այլ ընդհանուր հանգամանք ունի եւ խօսքը ուղղելով Սլոյին կ'ըսէ.

— Դուք կը բողոքէք Իպօ Սլոյի, Մէհմէտ Ալիի եւ այդ կարգի քիւրտ աշիրաթապետներու դէմ, որ անհատապէս ձեզի վնաս մը չեն հասցուցած, այլ վնասած են ուրիշ Հայերու, բայց քանի որ դուք այդ բոլորին ներկայացուցիչներն էք, ես կը խոստանամ այդ կարգի Քիւրտերը պատժել: Բայց դուք ալ ինծի ցոյց տուէք շարք մը «խաչախ» Հայերու թաքստոցը: Անոնք շարունակ կուգան ձեր գիւղերը եւ ֆիտայութիւն կը քարոզեն, դուք այս աներսադրին տակ ստորագրող ռէսերդ, դուք կառավարութեան հաւատարիմ ներկայացուցիչներն էք եւ պէտք է անոր հրամանները ճշդութեամբ կատարէք:

Սլօն կը հարցնէ.

— Որո՞նք են այդ Հայերը:

Կառավարիչը մատնանշելով կ'ըսէ.

— Սասունցի Գէորգ, Ոստուխցի Արթին, Զրինկ գիւղացի Համբարձում, որ միշտ խռովութիւններ կը ստեղծեն կառավարութեան դէմ եւ կը սպառնան քիւրտ ժողովուրդին:

Սլօն ուժ առնելով Քէրիմ պէկէն, կ'ըսէ.

— Փաշա, այդ Հայերը ո՞ր գիւղի թալանը տարին, ո՞րը ողջ-ողջ գրին բուխերիկը եւ այրեցին, կամ թէ ո՞րու աղջիկը բանի փախցուցին: Ասկէ 60-70 տարի առաջ այսպիսի բաներ չկային: Երբ էմին փաշան իր երկու եղբայրներուն՝ Շէրիֆ փաշայի եւ Մուրատ փաշայի հետ այս երկիրը կը կառավարէր, այս երեք եղբայրները ոչ թնդանօթ ունէին, ոչ ալ բանակ: Հայ ֆիտայու անունն ալ չկար: Այն ատեն ոչ մէկ Հայ դիմեց այդ փաշաներուն թէ ճամբայ տուէք որ հեռանանք այս երկրէն. մի՞թէ բանութեան հետեւանքով չէ՞ որ ձեր մատնանշած Հայերը եղած են փախստական ու ինկած են լեռները:

ՄՈՒՐԱՏ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

(2) (Շար.)

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՏՕՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԵՐՈՍ ՍԵԲԱՍՏԱՑԻ ՄՈՒՐԱՏԻ

ՄԱՀՈՒԱՆ 15ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻւ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. ԱՆԻԷՌ – ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՆՊԻ ՄՈՒՐԱՏ ԽՈՒՄԲԻ

Եւ Հովանաւորութեամբ՝ ՎԻՇԱՊ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Պուա Քոլոմպի Քաղաքապետարանի սրահին մէջ

1, Rue des Halles Bois-Colombes

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԸՆԿԵՐՆԵՐ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ ԵՒ Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

գեղարուեստական ճոխ բաժին: կը մասնակցին՝ տիկին *ԳԵՒՈՆԵԱՆ* (երգ) ընկերակցութեամբ տիկ. *ԱՆԱՀԻՏ ԽԷՐ-ՊԷԿԵԱՆի* (դաշնակ): Օր. *ՁԱՐՈՒՀԻ ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ* (ջութակ): կ'արտասանէ ընկ. *Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ* եւյն.:

ՄՈՒՏՔ՝ 3 եւ 5 ՖՐԱՆՔ

ՕՐ. ԱՏՐԻՆԷ ՎԷՄԵԱՆ

եւ

ԸՆԿ. ՍԻՄՈՆ ԱՒՏՕԵԱՆ

Նշանուած

Մարսէյլ 11 *մարտ*, 934

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ֆրանսահայ կարմիր խաչի խփի մասնաճիւղը ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները եւ անդամուհիները վաղը, Շաբաթ երեկոյ ժամը *8.30ին 253,* rue Jean Jacques Rousseauի դարմանատունը: Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է, կարեւոր օրակարգ:

ԲԱՑՈՒԱԾ Է

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԽԱՆՋԵՐԵԱՆԻ

ԱՐԴԻԱԿԱՆ ԴԵՐՁԱԿԱՏՈՒՆԸ

97 Route d'Orléans. Cachan

Անգլիականներ եւ ֆրանսական ընտիր կերպասներ, վերջին նորաձեւութիւն, խնամուած կար: Գիները վրայկարեւոր գեղչ:

13 ՏՐԱՄԱԴՐԵԼԻ ԵՆ գեղեցիկ եւ ընդարձակ սրահներ՝ (ամէն յարմարութիւններով եւ օժտուած ելեկտրական գոյնզգոյն լամբարներով) հարսանեկան հանդէսներու, ժողովներու, ցերեկոյթներու, պարահանդէսներու եւյլ.-ի համար **13**

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ ***13 rue Pierre Curie.*** K. *Bicètre. Metro: Porte d'Italie*

Հայերու ժամադրավայրը

ճաշարան ***Ֆ Լ Օ Ր Ի Ա***

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ *Հեռաձայն* **Danton: 52.73**

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

ԳՈՐԾԻ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

ԱՐՏԱՒԱԶԴ ՀԱՆԸՄԵԱՆԻ

Դրամ կը ճարէ խանութի գրաւի վրայ (Nantissement), տան գրաւի վրայ (Hypothèque de 1er et 2me rang) առեւտրական մուրհակներ զեղչել տալով եւյն., խիստ նպաստաւոր պայմաններով:

Կը ստանձնէ ամէն կարգի դատական գործեր, առեւտրական, քաղաքային, պատժական եւ մանաւանդ արկածի վերաբերեալ:

Կը կատարէ պաշտօնական թուղթերու թարգմանութիւն եւ վաւերացում, կը խմբագրէ ամէն կարգի նամակ եւ խնդրագիր:

Առաջին խորհրդակցութիւնը ձրի է:

Կ'ընդունի առաւօտները ժամը *10*էն *12*, Հինգշաբթի եւ Շաբաթ կէսօրէ յետոյ ժամը *3*էն *7* եւ ժամադրութեամբ:

Առժամեայ հասցէ՝

179, Rue de Vaugirard - Paris (15)

Ձախ թեւի վրայ առաջին սանդուխ, երկրորդ յարկ, ձախ:

Métro եւ Nord - Sud - Pasteur

Հիմա բռնուած են 13 հոգի, իսկ ուրիշ 14 կասկածելիներ կը փնտռուին:

Երէկ հարցաքննուեցաւ ուսուցչուհի մը, Օր. Մէրմէթ, որ բարեկամուհին է ամբաստանեալներէն Փրօֆ. Մառթէնի:

Մահափորձ թէ պատահմունք...

Զորեքշաբթի օր ռումբ մը պայթեցաւ Պերլինի մէջ, ներքին գործերու նախարարութեան շէնքին մօտ, վիրաւորելով թատրոնի մը տէրը, Աւստրիացի Օլիվըր, որ այդ պահուն կ'անցնէր փողոցէն, անձամբ վարելով իր ինքնաշարժը: Վիրաւորուեցաւ նաեւ անցորդ մը:

Անմիջապէս լուր տարածուեցաւ թէ մահափորձը սարքուած էր ներքին նախարար Կէօրինկի դէմ, որ այդ փողոցէն պիտի անցնէր: Մինչդեռ նախարարը ուրիշ տեղ կը գտնուէր:

Քննութիւնները կը շարունակուին, բուն իրականութիւնը երեւան հանելու համար:

Պաշտօնական զեկոյցը այն տպաւորութիւնը կը ձգէ թէ մահափորձը իսկապէս ուղղուած էր Կէօրինկի դէմ: Կառավարութիւնը 5000 մառք պարգեւ խոստացած է, ահաբեկչական ձերբակալման համար:

Սուրիացիներու կալուածները չեն յանձնուիր

Ընթերցողները կը յիշեն թէ անցած տարի Էնկիւրիի մէջ, Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ լիազօրներուն կողմէ ստորագրուեցաւ համաձայնագիր մը կալուածներու մասին: Համաձայն այդ համաձայնագրին, Սուրիացիներ եւ Լիբանանցիներ պիտի կրնային տիրանալ Թուրքիոյ մէջ իրենց ունեցած կալուածներուն եւ փոխադարձաբար:

Սուրիացի եւ Լիբանանցի կալուածատէրեր մարզպանութեան հրաւէրին վրայ պատրաստեցին իրենց փաստաթուղթերը եւ յանձնեցին այդ գործերու կարգադրութեան յատկացուած գրասենեակին: Մօտ 800 կալուածատէրերու թղթածրարները ղրկուեցան Էնկիւրի, որոնց երեք չորրորդը վերադարձուեցան, անկատար նկատուելով գործողութիւնները: Հարկ եղած լրացումներէ վերջ, վերստին ղրկուեցան անոնք Էնկիւրի եւ արժանացան թուրք կառավարութեան հաւանութեան:

Անկէ վերջ, երկարատեւ աշխատանքներէ եւ դիմումներէ յետոյ կալուածատէրերը յաջողեցան արտօնութիւն ձեռք ձգել Թուրքիա երթալով իրենց կալուածներուն տիրանալու համար: Այսպէս բազմաթիւ Սուրիացիներ եւ Լիբանանցիներ գացին Իզմիր, Պոլիս եւ Էնկիւրի, ամիսներ առաջ: Հակառակ սակայն իրենց բոլոր դիմումներուն եւ մեծագումար ծախքերուն, ցարդ ոչ մէկը կրցած է տէր դառնալ իր կալուածին: Թուրք կառավարութիւնը, զանազան առարկութիւններով եւ ձգձգումներով կը յետաձգէ յանձնումը անոնց կալուածներուն: Սուրիացի կալուածատէրերուն մեծ մասը յոյն - օրթոտոքս համայնքին կը պատկանին: Թուրք կառավարութեան գլխաւոր առարկութիւնը կը դառնայ անոնց շուրջ: Որովհետեւ Էնկիւրի յունահպատակ յոյն օրթոտոքսներու հետ շփոթել կ'ուզէ Սուրիացի յոյն օրթոտոքսները:

Իզմիրգտնուող Սուրիացի կալուածատէրեր, որոնք պատրաստ ծախքերու ենթարկուած են, բազմաթիւ բողոքագիրներ ղրկած են մարզպանութեան եւ կը սպասեն անմիջական կարգադրութեան մը:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՊԱՆԵԷՕ - ՔԱՇԱՆի «Արծիւ» Ենթակոմիտէի հերթական ընդհ. անդամական դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕՅԻ Զաւարեան Կոմիտէի դասախօսական ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը Շաբաթ երեկոյ Ակումբին մէջ: Կը դասախօսէ ընկեր Սերժ Թորոսեան: Այս դասախօսական ժողովին կը հրաւիրուին մասնաւորապէս «Մուրատ» խումբի բոլոր ընկերները:

Գաւառ

ՊՈՄՈՆԻ (Մարսէյլ) Զաւարեան Ենթակոմիտէի ընկերական դասախօսական ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին: Կը խօսի ընկեր Հայկ Սէրէնկիւլեան: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ԼԻՈՆԻ Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ի 14, rue François Garcin *ընկ. Քէնտիրեանի ճաշարանը: Պարտաւորիչ ներկայութիւն: Ներկայանալ անդամատետրով:*

ՎԻԷՆԻ Կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Ապառաժ խումբի բոլոր ընկերները այս կիրակի առաւօտ ժամը 10ին Հ. Յ. Դ. Խաժակ Ակումբին մէջ: Շատ կարեւոր օրակարգ: Կը խնդրուի բոլոր ընկերներէն ներկայ գտնուիլ ճիշտ ժամանակին, վերջացնելու համար մինչեւ ժամը 12ը:

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ «Վարուժան» խումբի ընկերական ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական ժողովատեղիին մէջ:

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕԻ (Մարսէյլ) Վռամեան Ենթակոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր չորս խումբերը այս կիրակի ժամը 6ին ծանօթ հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

Հրապարակային Դասախօսական ժողով

կազմակերպուած՝ *ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ եւ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ*

Այս կիրակի երեկոյ ժամը 7.30ին Պէլվիլի ծանօթ ժողովասրահին մէջ

120, Boulevard Belleville Métro Belleville

Դասախօսն է՝ Հ. ՍԱՀԱԿ ՏԷՐ ՄՈՎՍԷՍԵԱՆ

(Տնօրէն Սէվրի Մխիթարեան վարժարանին)

նիւթը՝ *«ՔՐԻՍՏՈՆԷՈՒԹԻՒՆԸ ՀԻՆ ՀԱՅՈՑ ՄԷՋ»*

Կ'ատենապետէ՝ Հ. Կ. եւ Մ. Միութեան Նախագահ Դոկ. Տ. ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ

Մուտքը ազատ է: Հանդէսը կը վերջանայ ժամը *10*ին:

ՀԱՅ ԿՐԹ. եւ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉԱԿԱՆ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԸ ԺՈՂՈՎԻ ԿԸ ՀՐԱՒԻՐԷ

ՍԷՆ - ԼՈՒԻ անդամները եւ համակիրները, վաղը Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8էն, տեղւոյն ծանօթ հաւաքատեղին:

ՄԱՐՍԷՅԼ ՔԱՂԱՔի անդամները եւ համակիրները, կիրակի, 25 մարտ, կէս օրէ յետոյ, ժամը 4ին, Քաֆէ Նօայլի յարակից ժողովասրահին մէջ:

Այս բոլոր ժողովներուն ներկայ պիտի ըլլան Կեդր. Վարչութեան անդամները, ինչպէս եւ Գահիրէի Կեդր. Վարչութեան նախագահ

ԲԺԻՇԿ ՀԱՄՕ ՕՀԱՆՋԱՆԵԱՆ

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած՝ *ԼԻՈՆԻ ՀԻՒՍԻՍՆԻԿԻ ՎԵՐԱՇԻՆԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ*

(իր կազմութեան *4*րդ տարեդարձին առթիւ)

Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը *8.30*է մինչեւ առաւօտ

14 rue François Garcin *Պ. ՔԷՆՏԻՐԵԱՆԻ ՃԱՇԱՐԱՆԸ*

ձոխ պիւֆէ՝ դիւրամատչելի գիներով: Արեւել. նուագ, հաճելի մթնոլորտ:

Կը հրաւիրուին համակիր հայրենակիցները:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՊՈԼՍԵՑԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԻՆ ՀԱՇՈՒԵԿՇԻՌԸ

»»» · «««

ՄՈՒՏՔ

246 *պատուոյ հրաւիրագիրներէն նուէրներ* 1602, *Տոքթ. Խ. Գէորգեանէ* cotillon*ներու համար* 75, *Պ. Վահան Թապաքճեանէ* 25, *քոքարթներէ* 203, *վիճակահանութենէ* 210, *այլ եւ այլ ծանուցումներէ* 190, consommation*էն միութեան շահաբաժին* 268, *ընդհ. գումար* 2573:

ԵԼՔ

Սրահի վարձք 200, *«Ռօյեալ» նուագախումբ* 400, *կառավ. հրամանագիր* 126.40, *երգչուհիին եւ փանթէզիսթին* 100, *տպագրութեան* 110, *թերթերու մէջ ծանուցման* 130, *քոթիյեոն եւն.* 145, *դրոշմաթուղթ* 15.75, *զուտ շահ* 1345.85: *Ընդհ. գումար* 2573:

⁂ *Այս առթիւ, Միութեանս վարչութիւնը հրապարակաւ շնորհակալութիւն կը յայտնէ բոլոր անոնց որ իրենց պատուաբեր ներկայութեամբ քաջալերեցին Միութեանս մարտ 10ի պարահանդէսը: Մեր շնորհակալիքը նաեւ կարգադիր յանձնախումբի երկսեռ ժրաջան անդամներուն որոնք իրենց յօժարակամ աջակցութիւնը ի սպաս դրին այս առթիւ:*

Վարչութիւնս իր խորին երախտագիտութիւնը կը յայտնէ նաեւ Տոքթ. Խաչիկ Գէորգեանի, ճաշարանապետներ՝ Հաճի Յակոբ Պահչէճեանի, Թադէոս Մալխասեանի, «Թօգաթլը»ի, Պ. Պ. Վահան Թապաքեանի, Արթիւր Արութեանի, Յակոբ Ասուրեանի, Պօղոս Ճիվանեանի, «Մասիս» ք[լիւպի] եւ «Արաքս» մարզականի եւ այլոց, որոնք նիւթական նուէրներով եւ արժէքաւոր առարկաներով աջակցեցան:

(Կնիք)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Բագրատ Ճերմակեան կը փնտռէ իր քոյրը՝ Զուարթ Ճերմակեան որ երկու տարի առաջ կը գտնուէր Փարիզի արուարձաններուն մէջ: Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Pakarad Djermakian, Armenian Couvent, Jerusalem, Palestin.

— Պարգեւ Նաճարեան (Պալքըր Մադէնցի) կը փնտռէ իր հօրեղբօր որդին՝ Ղազար Նաճարեանը, որուն հետ Ֆրանսայէն քանի մը տարի առաջ կը թղթակցէր: Կը խնդրուի իմացնել ցաւագի:

— Կը փնտռեմ եղբայրս Օրտուցի Յովհաննէս Թորոսեան, հօր անունը Նշան, մօր անունը Իսկուհի Թորոսեան, եւ հօրեղբօրորդիս Նշան Թորոսեան, հօր անունը՝ Կարապետ որոնք 1919ին Օրտուէ որբանոցէն փոխադրուած են Պոլիս: Օրտուի մէջ Յովհաննէս կը տառապէր մէկ քի ցաւէ եւ կը դարմանուէր բժշկիներու կողմէ:

Իրենց Պոլիս փոխադրուելէն ի վեր որ եւ է լուր չունիմ [իրենց] մասին: Իրենց մասին լուր ունեցողներէն եւ հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Անդրանիկ Թորոսեանի, St. Arroman par Mirande, Gers, France.

ԼԻԱԿԱՏԱՐ ՈՒ ՀԱՐԱԶԱՏ

ՕՄԱՐ ԽԱՅԵԱՄԸ

Արամ Ջարըգի թարգմանութեամբ *807* քառեակներ

գեղարուեստական շքեղ կողք եւ ընտիր թուղթի վրայ

Այս գիրքը ոչ կարելի է չունենալ եւ ոչ ալ ունենալէ յետոյ՝ ուրիշի փոխ տալ: Ճամբու ընկեր, կեանքի առաջնորդ, բարձի գիրք:

Դիմեցէք ուղղակի Թարգմանչին (1, rue du Turin, Arnouville-les-Conesse (S. et O.). *եւ կամ ծանօթ տեղերը:*

ԳԻՆ 15 ՖՐԱՆՔ

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ (82)

“ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ„

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

Արտանուշցիներն ու Ալչէթցիները, տեսնելով ռուսական վտանգը, իրենց տրուած զէնքերը առնելով փախած էին: Մեկնած էին նաեւ Լազերը: Հիլմի պէյ, որ Կարին կը գտնուէր, քանի մը սպաներով, Օրտուի կողմէն եկած էր Արդուին: Այժմ, ան Թէշքիլաթը Մախսուսէի փոխ - նախագահն էր:

Թէշքիլաթի նախագահ տօքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյ, կացութիւնը փրկելու համար, Կարինէն Պոլիս մեկնած եւ Հիլմի պէյը փոխանորդ կարգած էր:

Եւ որովհետեւ բանակը կ'ուզէր ամբողջովին իրեն ենթարկել Թէշքիլաթը Մախսուսէն, Հիլմի պէյ ամէն օր հեռագիր կ'ուղարկէր Պէհաէտտին Շաքիր պէյին, անկէ օգնութիւն կ'ուզէր ու կը յիշեցնէր Կովկասի ճակատը չվերադառնալ, մինչեւ որ չստանայ հրաման մը որ բանակին ձեռքէն պիտի փրկէ Թէշքիլաթը Մախսուսէն: Հիլմի պէյ, Պոլիս՝ Պէհաէտտին Շաքիր պէյի ուղարկած իր հեռագիրներէն մէկուն մէջ կ'ըսէր.

« Ավնի փաշան ու Քարան Վասըֆը պաշտօն ստացան Թէշքիլաթը Մախսուսէն օրինաւոր բանակին նման կարգի դնելու եւ վարելու: Անոնք երկուքն ալ այժմ Տրապիզոն կը գտնուին: Մենք այսքան ատեն աշխատեցանք ու տքնեցանք: Հիմա անոնք եկեր՝ տէր կ'ըլլան Թէշքիլաթը Մախսուսէին: Այս գաղափարի իրականացումէն ոչ մէկ օգուտ կ'ակնկալուի: Կարգ մը անձերու գործին միջամտութիւնը պատճառ դարձաւ որ Թէշքիլաթը Մախսուսէն ի վերջոյ այսպիսի ձեւ մը ստանայ:

« Այս կացութեան մէջ մեզի համար աշխատիլ հնար չէ: Մենք չենք կրնար ուրիշներու հրամանին տակ չարժիլ: Եթէ նոյնիսկ ենթարկուինք, սահմանափակ ասպարէզի մը մէջ մեր ի գործ դնելիք ճիգը մեզ չի կրնար գոհացնել: Իմ այս տեսակէտս տեղեկացուցի նաեւ Երզրումի կուսակալին: Ան եւս իր պատասխանին մէջ կը յանձնարարէ ձեռք դիմել:

« Եթէ Թէշքիլաթը Մախսուսէն իր հին վիճակին չվերածենք, աւելի յարմար պիտի ըլլայ որ մենք՝ բանակին կողմէ գրաւուելիք վայրերուն մէջ՝ փոխանակ պատերազմիկներու, որպէս Թէշքիլաթը կարգի դնող խումբ աշխատինք »:

Հիլմի պէյի այս աղաղակները անհիմն չէին: Թէշքիլաթը Մախսուսէին բանակին ենթարկուիլը կը փաստէր թէ Էնվէր փաշան կրկին աւելի զօրեղ դուրս եկած է և Իթթիհատ Թէրաքքըն իրեն ենթարկած էր:

Քանի որ Էնվէր փաշա կրկին յաջողած էր իր կողմը շահիլ Իթթիհատ Թէրաքքըն, հարկ էր ուրիշ ձեւով մը փոխարինել անոնք որ կը պատկանէին Թէշքիլաթը Մախսուսէին եւ անդամ էին Իթթիհատ Թէրաքքըի: Հիլմի պէյի համոզումին համաձայն, այդ փոխադարձութիւնը կրնար սա ըլլալ — Թէշքիլաթով գրաւել այն վայրերուն մէջ, զորս բանակը պիտի գրաւէր, եւ, նոր գրաւուելիք վայրերուն մէջ Իթթիհատ Թէրաքքըի համար նոր հողեր պատրաստել:

Թերեւս Հիլմի պէյ այդ օրերուն լաւ չէր կրնար ըմբռնել կացութիւնը: Եթէ կարենար ըմբռնել, պիտի խորհէր որ, ոչ միայն նոր գրաւումները, այլեւ հին երկիրն իսկ պահպանել անկարելի էր: Երբ մէկ կողմէ Արդուինը անկումի վտանգին մէջ էր, ու միւս կողմէ Կարինը պարպելու կը պատրաստուէինք, չգիտեմ որքան խելացի բան էր խորհիլ թէ՝ « նոր գրաւուելիք վայրերու մէջ Թէշքիլաթ պէտք է կազմենք »:

Նախ Արդուինի աղէտը շատ մօտեցած էր: Արդարեւ Ռուսերը Մուրկուլի կողմերը Շթանկէ պէյի գունդը աւրելէ վերջ, շատ չանցած, իրենց ամբողջ ուժովը Արդուինի վրայ յարձակած ըլլալով, Թէշքիլաթը Մախսուսէի մեր ուժերը անկարող եղած էին այդ յարձակման դիմադրել, եւ, մարտ 23ի օրը Արդուինը լքելով քաշուած էին: Շավշիթցիները եւ Արտանուշցիները, որոնք Արդուինի առջեւ կը գտնուէին, բոլորն ալ փախած էին: Կացութիւնը այնքան ահաւոր հանգամանք ստացած էր որ, յարձակող Ռուսերուն առջեւ իբրեւ դիմադրող մնացած էին Թէշքիլաթը Մախսուսէի այն չէթէները որոնք քանի մը բանտարկեալներէ կը բաղկանային:

Խալիլ պէյի Ջոկատը եւս որ Միլօ կը գտնուէր, եթէ միասին հաշուէինք, Արդուինի շրջանի զինուորներու թիւը կը հասնէր ամենաշատը 1500ի:

Որովհետեւ ամէն օր կ'աւելնար փախստականներուն թիւը, եւ, միւս կողմէ, չէթէներու նեղուած պարագային, անդամները՝ իբրեւ ոչ օրինաւոր զինուորներ՝ կը փախչէին, քանի մը օր վերջ այդ 1500էն շատ քիչ բան մնացած էր: Հիլմի պէյ, որ Տօքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյը կը փոխարինէր, այս կացութեան առջեւ, Պոլիս՝ Շաքիր պէյի ուղարկած էր հեռագիր մը որով կ'ըսէր.

« Հակառակ մեր կրկնակի աղաղակներուն, բանակէն մէկ հատիկ զինուոր օգնութեան չեկաւ ու գալիք ալ չէ: Բանակը ոչ զեկավարութեան տեսակէտէն, ոչ ալ խորհուրդի տեսակէտէն մեզի կարեւորութիւն կուտայ: Երբ Արդուին եկայ՝ կացութիւնը բարելաւել կամ սրբագրել թէ կարելի էր եւ թէ անկարելի: Կարելի էր, բայց ի վերջոյ ամէն մարդ վհատացուցած պիտի ըլլայի, անկարելի էր, որովհետեւ բանակը մէկ հատիկ զինուոր չի տար ոչ կանոնաւոր ուժերուն:

« Դատելով այս վիճակէն, իմ ուժերս վեր է այսօրուան կացութիւնը բարելաւել: Թէշքիլաթը Մախսուսէն ամէն տեսակէտէ պէտք է ազատ ըլլայ իր գործունէութեանը մէջ: Միայն չարժումի ատեն զինուորականութեան հետ պէտք է կապը պահել: Եթէ Պոլսոյ մէջ կրնանք Թէշքիլաթին վերադարձնել անոր նախկին ձեւը, կարելի վերադարձէք, այլապէս պարապ տեղը ձանձրոյթ մի ընէք ու մի գաք»:

Հիլմի պէյ ի զուր կ'աղաղակէր: Ան ու միւս բոլոր անձերը որոնք Թէշքիլաթի կը պատկանէին, զինուորական կացութիւնը լաւ կերպով չէին կրնար ըմբռնել ու չհանդուրժելով որ ուժն ու ազդեցութիւնը իրենց ձեռքէն խլուի կուտայ, աջ ու ձախ գլուխ կը զարնէին եւ կ'աշխատէին կրկին ձեռք առնել իշխանութիւնը:

(Շար.)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Le Gérant: H. STEPHAN

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. Seine 276.281

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	Վ.ԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 24 ՄԱՐՏ — SAMEDI 24 Mars 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2453

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՉՐՈՅՑ ՈՒՐԻՇ ԿԱՄԱՒՈՐԻ ՄԸ ՀԵՏ

— oo —

— Տակաւին երէկ մէջտեղ ելան «Կամաւորներն ու Մարտիկները», հազիւ կազմուած պատակուելու համար. իսկ մենք որ տասներէ ի վեր գոյութիւն ունինք իբրեւ Ֆրանսական Բանակի Հայ նախկին կամաւորներ։ Եւ այն միւսը որ ծանօթ է Հայ Սպայից Միութիւն անունով... Կը հաւատա՞ք թէ նորեկները որ եւ է առաւելութիւն կամ արժէք ունին։

— Թիւրիմացութիւն է կարծել թէ կը նախընտրենք մէկը կամ միւսը։ Մեր խորհրդածութիւնները ուղղուած են բոլորին, այս կամ այն հասցէով։ Բայց քանի որ արժանապատուութեան խնդիր կը յարուցանէք, խօսինք նաեւ ձեր մասին։

— Մխալ չէ՞ քաջալերել նորանոր խմբակներ, երբ արդէն ունինք ծանօթ եւ պաշտօնապէս նուիրագործուած Միութիւններ։ Այս ձեւով կարելի՞ է իրագործել ուժերու համախմբումը, որ «Յառաջ»ի հիմնական մտահոգութիւնը կը կազմէ։

— Ճի՛շդ այդ մտահոգութեամբ էր որ երէկ, պատահաբար, խօսեցանք Մարտիկներու մասին։ Հասկցաք, անշուշտ, մեր տեսակէտը,— համախմբել բոլոր մարտական ուժերը, հին թէ նոր։ Լուծել զանոնք մէկ Միութեան մէջ կամ կապել դաշնակցային կապերով։ Գործել անաղմուկ։ Զգուշանալ ցուցադրական մոլութիւններէ։ Ամէն բանէ առաջ ճգտելով երեւան հանել թէ ինչ ունինք եւ ինչե՛ր կրնանք ունենալ։ Զարգանալ եւ զարգացնել, հետեւելով նորագոյն եւ պիտանի գիտելիքներու։ Մենք ուրիշ կերպ չենք հասկնար հին կամ նոր ռազմիկներու, կամաւորներու եւ լեգէոնականներու կազմակերպութիւնը։ Անշուշտ անոնք պիտի ունենան նաեւ արհեստակցական մտահոգութիւններ, բարոյապէս կամ նիւթապէս օգնելով անկարներուն եւ հաշմանդամներուն։

— Այդ բոլորը ճիշդ են, բայց ի՞նչպէս իրականացնել, երբ նոր Միութիւններ կը բուսնին սունկի պէս։ Այս հիմնական եւ անկուսակցական գործին մէջ անգամ ճեղքուած է ճակատը, եւ հինգ տասը հոգի հաւաքողը Միութիւն կը կազմէ, ծրագիր – կանոնագիր կը մշակէ, կոչեր կ'ուղղէ եւ սնամէջ յոյսեր կը ներշնչէ։

— Եթէ կը կարծէք թէ անկիւն մը քաշուելով եւ հառաչելով կացութիւնը կը շտկուի, շարաչար կը սխալիք։ Ի՞նչ ընենք, ա՛յս է մեր կեանքը։ Արմատախիլ եւ ցիրուցան այս վիճակին մէջ, յաճախ քարէ քար պիտի զարնուինք, ելք մը գտնելու համար։

Բայց, չշեղինք հարցէն։ Ձեր Միութիւնը ամէնէն հինն ըլլալով, ի՞նչպէս կ'արդարացնէ իր գոյութիւնը։ Եթէ չենք սխալիր, միջազգային Թափօրներու կը մասնակցիք տարի մը քանի մը անգամ. յետոյ պարահանդէս մը, ուղերձ կամ ծաղկեպսակ...

— Մեր գլխաւոր հոգն է ամուր կապեր պահել մեր միջավայրին եւ իրաւասու իշխանութեանց հետ, միշտ յիշեցնել թէ մենք ալ արիւն թափած ենք, նոյն իսկ եւրոպական ճակատներու վրայ, տեղացիներու հետ կողք կողքի։ Ծանօթութիւններ հաստատելով, սերտ յարաբերութիւններ պահելով, ի հարկին օգտակար կ'ըլլանք նաեւ ամբողջ գաղութին։ Գիտէք որ վարչական շրջանակներու մէջ բազմաթիւ թիւրիմացութիւններ կը տիրեն Հայերու մասին։ Նոյն իսկ միջոցներ փնտռած ենք մեր գործազուրկ բանուորներուն օգնելու համար։

— Այդ բոլորը լաւ. բայց, մեր տպաւորութիւնն այն է թէ՝ նոյն իսկ այդ ճակատին վրայ աւելի շատ հաւատաւորքներ կ'երեւան, քան գործեր։ Թերեւս կը սխալինք, շատ մօտէն ծանօթ չըլլալով ձեր աշխատանքներուն։

Բայց, ձեզ կը գոհացնէ՞ այդքանը։ Ձեր Միութեան անդամները ինչո՞վ կապուած են հայկական կեանքին։ Դուք այնքան կորուած էք հայկական կեանքէն որ, հայերէն խօսող եւ ֆրանսերէն մտածող քաղքցիներու տպաւորութիւնը կը թողուք։ Իբրեւ անհատներ, երբեմն կ'երեւաք այս կամ այն գործին մէջ, իսկ իբրեւ Միութիւն,— նոյն իսկ Ապրիլեան սգահանդէսը մոռցեր էք...

— Թող ամէն մէկը իր մասին մտածէ։

— Հարցը այդ չէ։ Կ'ուզենք ըսել թէ՝ այս հասարակութիւնը աւելին կը սպասէ ձեզմէ։ Նոյն իսկ դուք ձեզի հանդէպ աւելի խստապահանջ պիտի ըլլաք, որովհետեւ ռազմադաշտ գացած, կրակը նետուած էք, անշուշտ հաւատալով իտէալի մը։ Արդ, դուք հիմա ի՞նչ կ'ընէք, իբրեւ նախկին կամաւորներ։ Ի՞նչ ծրագիր կամ ձեռնարկ ունիք, օգնելու համար այս ժողովուրդին հոգեկան եւ ֆիզիքական ինքնապաշտպանութեան։ Ձեր մասնագիտութենէն օգտուելու իրաւունք ունին բոլորը, նոյն իսկ Խ. Հայաստանը։ Ո՞ր օրուան համար պահած էք ձեր գիտելիքները։ Իբրեւ անդրանիկ Միութիւն, անկարելի՞ էր դառնալ կորիզ մը՝ համախմբելու համար բոլոր ընդունակ տարրերը, սպայէն մինչեւ զինուորը։ Եթէ դուք ունենայիք այդպիսի մտահոգութիւններ եւ առաջադրութիւններ, դժուար թէ ուրիշներ փորձուէին նոր խմբակներ կազմել, շփոթութիւններ եւ խաչաձեւումներ ստեղծել։

— Մեր մէջ ալ շատ են տեսակէտի տարբերութիւնները։ Ստիպուած ենք միջին ճամբայ մը գտնել, այլապէս...

— Ուրեմն կը մնաք արհեստակցական կազմակերպութիւն մը, որ կ'ոգեւորուի միայն տօնական արտայայտութիւններով։ Արդ, չափազանց բազմապահանջ է մեր ներկայ կեանքը, եւ կենդանի, շօշափելի գործեր կը սպասէ յետին կորիզէն։ Տեսակ մը դասալքութի՞ւն չէ ձեր բռնած ճամբան, այս տեսակէտէն...։

Դուք ալ պարտաւոր չէ՞ք պատասխանատուութիւններ ստանձնել, օգտագործելու համար բոլոր անգործութեան այս շրջանը, որպէսզի սերունդ հասնի նա՛եւ զինուորական ճակատին համար։ Մխալ չհասկնաք. ոչ զօրաշարժի մասին է խօսքը, ոչ ալ արշաւանքներ սարքելու։ Մասնաւորապէս այս ճակատին համար լռջութիւնը բացարձակ պայման է։ Բայց, լո՛ւրջ ըլլա՛լ չի նշանակեր յօրանջել։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՍԻՐԱՅԻՆ ՆԱԽԱ՞ՆՁ ԹԷ ԱԳԱՀՈՒԹԻՒՆ

ԵՐԵՍՓՈԽԱՆ ԿԱԼՄՕ ԿԸ ՍԻՐԷՐ ԱՐԼԷԹ ՍԻՄՕՆԸ...

Փոխանակ պարզուելու, աւելի բարդացաւ Սթավիսքիի գայթակղութեանց խնդիրը։ Երեսփոխան Ֆիլիփ Անռիոյի անցեալ օրուան յայտնութիւններէն ի վեր, հանրային կարծիքը եւ դատական իշխանութիւնը կը գտնուին նոր հարցականի մը առջեւ։

Ինչպէս գրած էինք երէկ, Պ. Անռիօ շարք մը փաստաթուղթեր ներկայացնելով, առնչութիւն մը կը տեսնէր Կուբինիոյ երեսփոխան Կալմոյի խորհրդաւոր մահուան եւ Սթավիսքիի գործերուն միջեւ։ Խորհրդարանական քննիչ յանձնաժողովը անմիջապէս ընդհ. դատախազութեան յանձնեց այս վկայութիւնը, եւ առաջին անգամ ըլլալով արգիլեց անոր հրատարակութիւնը։

Նոր տեղեկութեանց համաձայն, Կալմօ, որ ծանօթ էր իբրեւ գրող, արկածախնդիր եւ ոսկեխոյզ, մաս կը կազմէր Սթավիսքիի խաչագողական խումբին, բայց յետոյ դաւաճանեց անոր, սիրահարած ըլլալով Արլէթ Սիմոնի որ դարձաւ Տիկին Սթավիսքի։ Կալմօ խումբին գանձապահն էր եւ Սթավիսքիի հետ կը գործէր 1923էն ի վեր։ Նախկին գաղտնի ոստիկան Փաչօ, որ 1926ին Սթավիսքին հետապնդած եւ անոր մասին տեղեկագիր մը կազմած էր Պայոնի դրամատան ձեռնարկի օրերուն, կը յայտարարէ թէ Կալմօ դաւաճանած էր Սթավիսքիի։ Հանգուցեալ երեսփոխանը 1926 յուլիս 26ին հեռաձայնով խօսեցաւ Ապահովութեան Տեսչութեան հետ, ժամադրութիւն մը տուաւ իրեն՝ սրճարանի մը մէջ եւ յայտնեց թէ Սթավիսքի եւ իր գործակիցները կը պատրաստուէին այդ գիշերին իսկ հեռանալ Մարլի-լը-Ռուայէն։ Փաչօ անմիջապէս գործի ձեռնարկելով բոլորը մէկ ձերբակալեց։ Այս առթիւ, Սթավիսքի ըսեր է իրեն.

— «Ո՞ւր է Կալմօն։ Խօղը մատնեց զիս. բայց իր պատիժը պիտի գտնէ»։

Փաչօյի կարծիքով, Կալմօ դաւաճանեց իր տիրոջը, որովհետեւ կը սիրէր Արլէթ Սիմոնը։ «Չեմ կրնար հանդուրժել որ, կ'ըսէր, այդ աղուոր աղջիկը այդպիսի աւազակախումբի մը ձեռքը մնայ»։ Բայց գաղտնի ոստիկանը կը կարծէ թէ Կալմօ միեւնոյն ատեն կ'ուզէր ձեռք անցընել խումբին ամբողջ դրամը։ Միւս կողմէ, վերջերը կատղած էր Արլէթ Սիմոնի դէմ, որ շատ չանցած զաւակ մը ունեցաւ Սթավիսքիէն։

Երեսփոխան Անռիոյի վկայութիւնը եւ յարակից բոլոր մանրամասնութիւնները դատական նախարարին յանձնուած ըլլալով, նոր ձերբակալութեանց կը սպասուի։

ԲԺՇԿԻՆ ԵՒ ԶՕՐԱՎԱՐԻՆ ՏՈՒՆԵՐՆ ԱԼ ԽՈՒԶԱՐԿՈՒԵՑԱՆ

Նոր յայտնութեանց հետեւանքով, խուզարկութիւններ կատարուեցան Տոքթ. Վաշէի եւ զօր. Պարտի տը Ֆոռթուի բնակարաններուն մէջ։ Որ եւ է կասկածելի բան չգտնուեցաւ Տոքթ. Վաշէի տունը։ Ինչպէս կը յիշուի, բժիշկը 25,000 ֆրանք ստացած է Սթավիսքիէն, բժշկական տեղեկագիրներու փոխարէն։ Բժիշկը նամակ մը գրելով քննիչ յանձնաժողովին, խնդրեց լսել զինքը։ Տոքթ. Վաշէ քանի մը անգամ դարմանած է երեսփոխան Կալմօն, իսկ Սթավիսքիի ընտանեկան բժիշկն էր եւ բարեկամը։

Զօրավարին տան մէջ կատարուած խուզարկութիւնը աւելի արդիւնաւոր եղաւ։ Բռնուեցան դէզ մը թուղթեր որոնց պարունակութիւնը գաղտնի կը պահուի։ Խուզարկութիւնը տեւեց երեք ժամ։ Զօրավարը, որ հանգստեան կոչուած էր 1924ին, սեղանաւորական գործառնութիւններով կը զբաղէր եւ 1929ին ծանօթացած էր Սթավիսքիի հետ, երբ խաչագողը առեւտրական նոր ձեռնարկ մը կը հիմնէր։ Զօրավարը անդամ եղած էր այդ հաստատութեան վարչական խորհուրդին եւ մասնակցած՝ Սթավիսքիի միւս գործերուն։

ԲՈՒՌՆ ՑՈՅՑԵՐ ՆԱԽԿԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻ ՄԸ ԴԷՄ

Դատական նախկին նախարար Ռընէ Ռընու, որ Սթավիսքիի փաստաբանը եղած է, առջի օր դատ մը ունէր Սէնի Ա. Ատեանին առջեւ։ Խումբ մը երիտասարդ փաստաբաններ շրջապատելով զինքը, հայհոյչներ տեղացին եւ սպառնալից դիրք մը բռնեցին։ Հարկ եղաւ ընդհատել դատը։ Ոստիկաններ օգնութեան հասնելով, իր ինքնաշարժը տարին նախարարը, որ բաւական հրմշտկուեցաւ։

Նախկին նախարարը պատասխանատու կը համարուի Սթավիսքիի դատերուն ձգձգման համար, եւ չարաթներէ ի վեր չէր երեւցած դատական պալատին մէջ։

Ցուցարարները կը պոռային.

— Ի՞նչ լուր Սթավիսքիէն... դէպի բանտ, դէպի բա՛նտ, դէպի կառափնա՛տ...

Այս առթիւ շատ կը խօսուի նաեւ հռչակաւոր փաստաբան Անրի Ռոպէրի մասին, որ դրամ ստացած է եղեր, Սթավիսքին եւ ընկերները բանտէն հանելու համար (1926)։ Պ. Փոլ Պոնքուրի անունն ալ խառնուած է այս գործին, բայց նախկին վարչապետը միշտ կը պնդէ թէ Արլէթ Սիմոնի (տիկին Սթավիսքի) հօրը բարեկամն ըլլալով, մարդկային պարտականութիւն մը կատարած է եւ որ եւ է գումար չէ ստացած։

Երկու նախկին նախարարներ Քննիչ Յանձնաժողովին առջեւ

Խորհրդարանական քննիչ յանձնաժողովը առջի օր լսեց նախկին նախարարներ Տալիմիէն եւ Ժիւլիէն Տիւռանը։ Երկուքն ալ շատ մը բացատրութիւններ տուին, բայց տպաւորութիւնը լաւ չէր։

Պ. Ժիւլիէն Տիւռան, որ առեւտրական նախարար էր 1932 յունիս 6էն 1933 յունուար 31, պատմեց թէ ինք Լոզան կը գտնուէր, երբ իրեն հաղորդուեցաւ քաղաքապետական վարկի դրամատուններու մասին պատրաստուած յանձնարարականը։ Իսկ Տալիմիէ, որ աշխատանքի նախարարն էր 1932 յունիսին, պատմեց թէ իր գրած յանձնարարական նամակը չէր հակասեր երկրին օրէնքներուն, եւ թէ միտքէն չէր անցներ թէ պիտի չահագործեն իր գրութիւնը։ (Այդ նամակը շրջաբերականի վերածուած էր յետոյ)։ Խոստովանեցաւ թէ 1932 սեպտեմբերին իրեն այցելեց Տիւպառի, զոր կը ճանչնար միմիայն իբրեւ տնօրէն «Լա Վոլոնթէ» թերթին։ Քննիչները շարք մը նեղացուցիչ հարցումներ ուղղեցին նախկին նախարարին, բազմաթիւ հակասութիւններ երեւան հանելով։ Տրուած պատասխանները անբաւարար համարուած ըլլալով, Պ. Տալիմիէ նորէն պիտի լսուի։ Ձախակողմեան թերթերը կ'ըսեն թէ նախկին նախարարը շատ ընկճուած էր։

⁂ Լոնտոնի մէջ ալ քննութիւններ կը կատարուին Սթավիսքիի հետ կապուած խնդիրներ լուսաբանելու համար։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ՄԻԱՑԵԱԼ» ԲԱՐԵԿԵՆԴԱՆ

»»» · «««

Իր մեղրալուսինը հազիւ բոլորած, կատարեալ ծաղրանկարի մը վերածուեցաւ Ամերիկայի հակադաշնակցական «միացեալ ճակատը»։

Երբ հարցը միայն ժողովներ սարքելու, այսինքն Դաշնակցութեան հայհոյելու եւ դրամ հաւաքելու մասին էր, գէշ-աղէկ համերաշխ կ'երթային «միացեալ»ին ասպետները։

Բայց հիմա որ միթինկները վերջացած են եւ ձայները մարած, այլ մանաւանդ «մի քիչ փող» է դիզուած, ճակատականները իրար կը զգեն։

Փա՞ստ կ'ուզէիք։ Ձեր ուզածին չափ։

Գիտէք որ Խ. Հայաստանի «բարեխնամ» կառավարութիւնը մերժելով մերժեց ընդունիլ Անդրանիկի մարմինը, նոյն իսկ Քալիֆորնիայէն մինչեւ Փարիզ փոխադրուած ատեն, բայց արտօնե՛ց որ էջմիածին փոխադրեն Ղեւոնդ արք.ի մարմինը։

Արդ, «Միացեալ»ին աջ թեւը — ռամկավար եւ հնչակեան — այս արտօնութեան համար գետնամած շնորհակալութիւն յայտնելով հանդերձ, կ'ուզէ որ եպիսկոպոսին մարմինը մնայ Նիւ Եորք, եւ թաղուի Ս. Խաչ եկեղեցին, իբրեւ «մասունք» նուիրական»։ (Պայքար)։

«Ի՞նչ է այս դարձուածքին թաքուն միտքը», կը հարցնէ «միացեալ»ին ձախ թեւը, բոլշեւիկ «Բանուոր»ը։

Եւ պատասխանն ալ կուտայ տաք-տաք.

—«Դուրեանի մարմնի Ս. Խաչ եկեղեցւոյ մէջ թաղելը եւ այդ եկեղեցին «սրբավայր»ի վերածելը նպատակ ունի, առաջին առթիւ, դանդուածներու ուշադրութիւնը հեռացնել Խորհրդային Հայաստանէն, ուր բնականաբար պիտի երթար սպաննուած Առաջնորդի մարմնին հետ նաեւ հաւատացեալներու համակրութիւնը։ Մարմինը հոս պահելը լաւագոյն միջոցն էր վերջիններու ուշադրութիւնը դրաւ պահելու։

Երկրորդ նպատակն է՝ հաստատել, ամրացնել նախապաշարումները՝ ըստեղծելով «սրբավայր» մը, ԹԱՓՕՒԱԾ ԱՐԻՒՆԸ ՎԵՐԱԾԵԼ նախքան ԴՐԱՄԻ ԵՒ ՀԻՄՆԵԼ ՏԵՒԱԿԱՆ ՀԱՅԹԱՅԹԻ ԱՂԲԻՒՐՆԵՐ ԽՈՒՄԲ ՄԸ ԴԱՏԱՐԿԱՊՈՐՏ ԿՂԵՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ համար, որոնց մէկ մասը մինչեւ կոկորդը խրուած են Դուրեանի սպանութեան խնդիրներուն մէջ, ԻՆՉՊԷՍ ԵՒ ՌԱՄԿԱՎԱՐ ԵՒ ՀՆՉԱԿԵԱՆ ԼԻՏԸՐՆԵՐՈՒ, ՈՐՈՆՔ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ ՁԱՂ ԹՈՇԱԿՆԵՐ Կ'ԱՊԱՀՈՎԵՆ ԻՐԵՆՑ ՀԱՄԱՐ։ Այս կուսակցութեանց թերթերը արդէն սկսած են մաքեր պատրաստել այս ուղղութեամբ եւ թող ոչ ոք զարմանայ, երբ ռամկավար եւ հնչակեան անհատներէ ու մասնաճիւղերէ «հանրագրութիւններ» եւ «ժողովրդական» պահանջներ սկսին հրատարակուիլ այդ թերթերուն մէջ, Դուրեանի մարմինը հոս պահելու պահանջով»։

Այս դեռ ոչինչ։ Ձախ թեւին հովանաւորը, Հօկը, գաղտնի շրջաբերական մը ուղղելով իր մասնաճիւղերուն, կ'ազդարարէ. (10 փետր.)։

— «Պայքար» թերթը ոճիրը կը «վերածէ» օր մը կրօնականի, օր մը քաղաքականի, օր մը ազգայինի, օր մը եկեղեցականի եւ իր յարախաղացութեամբ կ'աշխատի շփոթեցնել դանդուածները եւ «արմատական» խօսքերով կ'ուզէ իր ազդեցութիւնը պահել դանդուածներու վրայ։

Անոնք նախ «ուզեցին» Դուրեանի մարմինը Խ. Հայաստան փոխադրել եւ երբ արտօնութիւն եկաւ, հոս պահելու միտք կը պատրաստեն։ Անշուշտ մարմինը հոս լաւագոյնս կրնան շահագործել, եւ ժողովուրդի ուշադրութիւնը Խ. Հայաստանէն շեղեցնել»։

Եղա՞ծ բան է որ խօսքի տակ մնան «ճակատ»ին միւս ասպետները, աջ թէ սոցիալ դեմոկրատ։

Այդ մասին ուրիշ անգամ։

Վ.Ա.Հ.

Ի ՊԱՏԻՒ ՓՐՈՖ. ՆԻՔՈԼԱ ԵՈՐԿԱՅԻ

Վերջերս Փարիզ հասաւ փրոֆ. Ն. Եորկա, շարք մը ուսումնասիրութիւններ կատարելու համար։ Հայ Տնտեսական Կեդրոնի վարչութիւնը այս առիթէն օգտուելով, ընդունելութիւն մը սարքած է ի պատիւ մեծ ուսուցչապետին, որ ոչ միայն թանկագին ուսումնասիրութիւններ հրատարակած է Հայոց պատմութեան եւ մատենագրութեան մասին, այլեւ իբրեւ պետական մարդ եւ վարչապետ, կարելի աջակցութիւնը ընծայած է Ռումանիոյ հայ գաղութին։

Մեզի կը տեղեկացնեն թէ՝ Հայ Տնտեսական Կեդրոնին գրասենեակը տակաւին յարդարուած չըլլալով, ընդունելութիւնը տեղի պիտի ունենայ Սէվ-ի Մուրատեան վարժարանին մէջ, վաղը, կիրակի, կէս օրէ յետոյ ժամը 4ին։

Անշուշտ մեր հայրենակիցները պիտի փութան բազմութեամբ ներկայ ըլլալ այս ընդունելութեան, իրենց յարգանքը յայտնելու համար հայ ժողովուրդի մեծ բարեկամին։

Փրոֆ. Եորկա այս առթիւ բանախօսութիւն մը պիտի ընէ հայկական արուեստի եւ Ռումանիոյ հայ գաղութի մասին։

Ո՞վ գնած էր այն դանակը
Որով սպաննուեցաւ դատաւոր Փռենս

Մինչ այս մինչ այն, քննութիւնները կը շարունակուին, երեւան հանելու համար դատաւոր Փռէնսի սպանութեան հեղինակները։

Նոր տեղեկութեանց համաձայն, դատաւորը կը հետապնդուէր երկու անծանօթներու կողմէ, իր բնակարանին առջեւ, ինչպէս կը վկայեն գիշերապահ մը, ծխավաճառ մը եւ լրագրավաճառ մը։ Կ'ըսուի նաեւ իր ուրիշ անծանօթ մը իբրեւ ելեկտրական ընկերութեան քննիչ ներկայանալով, մտած է Պ. Փռէնսի տունը, լրտեսելու համար։ Միեւնոյն ատեն հեռաձայնը անդադար կը բանէր։ Գիշերապահը, որ իր տեսածները գրի առած է յուշատետրին մէջ, փետրուար 16 — 19, կը յայտարարէ թէ անծանօթներէն մէկը Սթավիսքիի գործին առթիւ բռնուած ամբաստանեալներէն մէկն է։ Թերթերը կը գրեն թէ ակնարկուած անձը Սթավիսքիի քարտուղարն է, Ռոմանինօ, եւ թէ ան է գնած դանակը, «Օթէլ տը Վիլ»էն։

Լրտեսութեան խնդիրը եւ նոր գաղտնիքներ

Երէկ սկսաւ լրտեսութեան գործին առթիւ ձերբակալուած ամբաստանեալներու հարցաքննութիւնը։ Առջի օր հարցաքննիչ դատաւորը խուզարկութիւն կատարել տուաւ Օր. Պայլա կամ Սէլմա Էնկլաուի բնակարանը։ Երկար պրպտումներէ յետոյ, գտան գաղտնի գիրքեր, որոնք տախտակներուն յարմարցուած էին պատուակներով։ Բանալէ յետոյ, գտան լուսանկարչական գործիքներ որոնք անհետացած կը կարծուէին։ Այս կինը փաստաթուղթերուն լուսանկարները հանելով, կը յանձնէր ուսուցչուհի Օր. Մէտմէի, որ արդէն ձերբակալուած է։

Պէյրութի ծանր արկածը

ՊԱՆԴՈԿ ՄԸ ԵՒ ՄՐՃԱՐԱՆ ՄԸ ՓԼԱԾ

Գրած էինք թէ խոշոր շէնք մը փլած է Պէյրութի բանուկ մէկ հրապարակին վրայ, աւերակներուն տակ թաղելով 30է աւելի մարդիկ։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

— օօ —

Ականատես ենք անողոք ու խուժ-դուժ ոճիրի մը: Ձեմ ակնարկեր Ղեւոնդին: Ոչ ալ, եթէ կ'ուզէք, տրամադիր եմ «արտայայտութեան ձեւեր» փորձել՝ Նիւ Եորքի սպանութեան եղանակին ու վայրին մասին դատապարտութեան խօսք ըսելու համար: Ինծի համար՝ Ղեւոնդ արք.ի եղերական վախճանը ճակատագրական հետեւանքն է այն աննկարագիր ու անփառունակ սայթաքումին, որուն ենթարկած էին զինքը՝ իր դրդիչները:

Հանգուցեալ արքեպիսկոպոսը, իրրեւ մարդ թէ իրրեւ առաջնորդ, բայց մանաւանդ իրրեւ առաջնորդ՝ զարդարած էր, արդէն, տէրն ըլլալէ իր միտքին ու իր եսին: Որով եւ ան, նախ քան իր ֆիզիքական անկումը, ինկած էր մտքով ու նկարագրով: Մեռած էր բարոյապէս:

Ոչ, զայն մեռցուցեր էին — ինչպէս «Յառաջ» արդարօրէն կ'ըսէր — անոնք որ իր մահը կուլան այսօր:

Հարկ է մատնանշել, սակայն, որ մեր ակնարկած բարոյական ոճիրը նոր չէ: Ոչ ալ մասնակի:

Անողոք ու խուժդուժ ոճրագործութիւն մը սիստեմաթիք ու յարատեւ կերպով կը սպաննէ, տասը տարիներէ ի վեր շարունակ, հայ միտքը:

Ու մենք որ — դեռ արեւելամիտ ու հաւաքապէս կոյր — արժէքով հասարակ, բայց մարմնապէս «փառաւոր» եպիսկոպոսի մը ֆիզիքական սպանումէն կը քստմինք ու կը ցնցուինք, կ'անտեսենք այն զարհուրելի աւերն ու կոտորածը, որ անընդհատ կը գործադրուի մեր մէջ, մեր վրայ ու մեր շուրջը:

Բարոյական ու մտաւոր տէրորն է այդ, զոր կը կիրարկէ, անխնայ ու անվհատ, Երեւանը:

Ցայն տեսնելու կամ ցուցահանելու համար, հարկ չկայ թիւ ու դէպք յիշելու: Ղեւոնդի մարմնեղէն սպանութիւնը եկաւ անգամ մը եւս ապացուցանել բարոյական այդ ոճիրը:

Նայեցէք եպիսկոպոսին դիակին շուրջը: Շուրջը եւ ոչ թէ դիակին, որովհետեւ այդ դաշունահար դիակին շուրջ եւս տեղի կ'ունենայ ու կը շարունակուի բարոյական սպանութիւն մը, որուն ենթակայ է հայ քաղաքական ու հանրային մտածողութիւնը:

Ու, դերերու տարօրինակ հակադրութեամբ մը կամ չփոթութեամբ մը եպիսկոպոսին մարմնեղէն սպանու-թեան դէմ կը բողոքեն անոնք որ են-թակայ են Երեւանի սպանիչ այդ հարուածին: Կը բողոքեն անոնք որ մտովին ու բարոյապէս ոչ թէ գերի, այլ ստրուկներ են դարձեր:

Կը բողոքեն անոնք, որ ականատես կ'ըլլան Հայաստանի թշուառութեան, բայց, Երեւանի բարոյական տէրորին տակ, զովքը կը հիւսեն Հայաստանի: Զայրոյթի ինքնարուխ եւ հոգեբանօրէն արդարանալի ընդվզումի մը դէմ կ'ըմբոստանան անոնք որ թոյլ տուած են որ իրենց միտքն ու խիղճը սպաննէ Երեւանը՝ ամսական նախորոշուած գումարի մը փոխարէն: Ձառ կը խօսին ու բանաձեւ կը խմբագրեն անոնք որ հանդուրժած են իրենց թերթին կուսակցական անկախութեանը սպանումին, ու, ստոր ինքնասպանութեամբ մը, ջնջած են իրենց գոյութեան փաստը՝ իրենց թերթին ճակատէն:

Շարքը լրացնելու համար, այդ «բողոքող»ներուն վրայ աւելցուցէք «ռամկավար կուսակցութիւն» անուան տակ շարունակուող ոճիրը: Ոճիր մը, զոր հազար ձեւերով ի գործ կը դնէ Երեւանը, ու, միանգամայն, հազար հեգնանքով ու նողկանքով կ'աղարտէ այդ դիմակը: Աւելցուցէք եւ այն չիք ու չքեղ մարդոց խումբը, որ, Փարիզի թէ Նիւ Եորքի մէջ, մեթոդօրէն ամէն բան կը խոստովանին ձեզի կամ իրարու, բայց, հրապարակաւ կը ձայնակցին բողոքին, որովհետեւ, կենդանի պերճանքին կամ «շուք»ին տակ, կայ դիակը բարոյական ու մտածող անհատին:

Դիակներու այդ թիւը կը շատնայ ու կ'աճի օր օրի:

Ու ոճիրը կը շարունակուի: Հայ միտքն ու հայ մտածողութենէն բան մը կը սպաննուի ամէն օր: Կը սպաննուի մամուլով, բեմով, ժողովով, բանաձեւով, ու բողոքով... սպանութեան մը դէմ:

Ու խոստովանինք որ Երեւանը չափազանց լաւ կազմակերպած է բարոյական այդ տէրորը: Նախ մտաւորականները որսաց: Խայծ տուաւ կամ կենսաթոշակ,— հարուածելու համար այսօրուան հայ քաղաքական մտածողութիւնը: Ցետոյ՝ որսաց ուսանողութիւնը՝ — խանձարուրին մէջ ըսպաննելու համար ապագայ մտածողութիւնը:

Ու մանգաղը շարունակեց հնձել հայ մտաւորականներ՝ վերջ տալու համար հայ մտաւորականութեան:

Հիմա ոճիրը ի գործ կը դրուի հայ հասարակութեան վրայ: Կը սպաննուի հայ մարդը՝ օր օրի ու նոյն սիստեմաթիք ու յարատեւ ջանքերով:

Հայ մամուլի մէկ մասէն ու հայ մտաւորականութեան նկատելի մէկ տոկոսէն վերջ, սպաննուած է նաեւ հայ հասարակութեան մէկ մասը՝ բարոյապէս ու մտովին:

Երէկ, հայ հասարակութիւնը գերի էր՝ քաղաքականապէս: Այսօր, արտասահմանի մէջ, ան բան մը աւելի է,— ստրուկ է բարոյապէս:

Որովհետեւ, մանգաղը՝ ոսկիով, կիրքերու գրգռումով, ամբոխավարութեամբ, հայրենասիրութեան չարաշահութեամբ, գիրքի ու պաշտօնի ըստիպումով կամ անձնական կապերով՝ ամէն օր լեզու մը կը կտրէ, որ կրնայ շարժիլ ու խօսիլ իր հարազատ զգացումներէն: Ու ամէն օր, մութը կ'իջնէ ամէն մէկ հայ մարդու միտքին որ ընդունակ է սեփական ու ազատ կարծիք մը ունենալու դէպքերու եւ իրողութիւններու մասին: Այդ է պատճառը, որ, ազատ երկինքի տակ, մենք չըթայուած հանրային կարծիք մը ունինք հիմա:

Բայց, մենք չենք տեսներ այս ոճիրը: Թուլամորթ, պառաւմիտ ու զգայնոտ՝ ողբ կը հիւսենք, որովհետեւ անծանօթ ձեռք մը դանակ մը խրեր է եպիսկոպոսի մը մարմնին, բայց կոյր ու անտարբեր կ'ըլլանք, երբ անշօշափելի ու անթիւ դէնքերով դաղութներու մէջ եւս բարոյապէս կը սպաննուի հայ հասարակութիւնը:

Դաշնակցութեան պատասխանատու մարմինները լրջութեան ու զգաստութեան հրաւէր են ուղղած շարքերուն՝ պաղարիւնով դիմաւորելու համար ամէն դրդիչ ու դիտումնաւոր յարձակում:

Կը խորհիմ, սակայն, որ Ղեւոնդ արք.ի սպանութիւնը դրդիչ ազդակը պէտք է ըլլայ վերջ տալու համար այն պատասխանատու ու ակամայ մեղսակցութեան, որ կը ծանրանայ Դաշնակցութեան վրայ:

Տարակոյս չկայ, այլեւս, որ գաղութէ գաղութ կազմակերպուած բոլոր բողոքի ժողովներուն մենակէտն ու նշանակէտը նոյնն է: Կը սխալին, սակայն, բոլոր անոնք որ կը կարծեն թէ «դիակ մը կը շահագործուի՝ Դաշնակցութիւնը հարուածելու համար»: Ըստ իս, հարուածին ու ոճրափորձին ենթակայ է ու պիտի ըլլայ — Դաշնակցութեան վերացումէն ալ յետոյ— ով եւ է հայ անհատական թէ հաւաքական մտածողութիւն որ գերի չէ ու չուզեր ըլլալ Երեւանի:

— «Ինծի հետ կամ ինծի դէմ» — այս հին ու մոլեռանդ կարգախօսն է որ ի գործ կը դնէ Երեւանը, ու օր օրի կը սպաննէ «գաղութահայութիւն»ը:

Սարսափելին այն է, որ «ինծի հետ»ը ան կ'ըմբռնէ հոգեկան ու մտաւոր անձնատուութիւն մը: Պուպրիկներ կ'ուզէ ան,— վեղարաւոր, մօրուօք, գրագէտի թէ հրապարակագրի պատմուճանով, ուսուցիչ կամ ազատ ասպարէզի մարդիկ — որոնք դիրք գրաւեն գաղթահայ բեմին վրայ, ու, ինք, Երեւանէն, իր ցանկութեան համաձայն շարժէ զանոնք:

Ան կ'ուզէ՝ այդ բեմին վրայ՝ որոփայնախօսներ ու խամաճիկներ, զաղրախօսներ ու ծաղրածուներ, նուագածուներ ու պարողներ:

Որովհետեւ, գիտէ որ հանրութիւնը կայ իր դէմ: Հրապուրելով զայն այդ բեմով՝ ան կը շարունակէ գաղթահայ թատերասրահը թունաւորել: Օր օրի ու բոպէ առ բոպէ թմրեցնել զանգուածը: Գրգռել զայն՝ եթէ պէտք է գրգռել, լռեցնել զայն՝ եթէ հարկ է լռեցնել, խնդացնել ու զրպարտել զայն՝ եթէ հարկ է զրպարտել: Ու բողոքել տալ՝ երբ հարկ է բողոքել...:

Հայ հասարակական մտածողութեան այս անողոք ու անխնայ թունաւորումին ու սպանումին դէմ՝ գերագոյն ու սրբազան կոչում մը ունի Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, ու անոր հետ եւ այն զանգուածը — մտաւորական ըլլան թէ պարզ աշխատներ — որ կը տեսնէ ու կ'ըմբռնէ կատարուած ու շարունակուող այդ անօրակելի ու անօրինակ ոճիրը:

Մենք որ «ճերմակ ջարդ»ի ու այլասերման սարսափը ունինք՝ մեծ ոստաններու կախարդանքին տակ, չմոռնանք թէ ջարդին ահաւորագոյնը կը կատարուի մեր մէջ, «մեր» ձեռքով: Իսկ այդ ջարդը կարելի չէ զգաստութեամբ կասեցնել: Միակամ ու աննկուն ծառացում մը պէտք է անոր դէմ:

Իսկ անոր համար հարկ է լրջօրէն վերագնահատման ենթարկել ստեղծուած վտանգն ու ձեռք առնուելիք միջոցները:

Հարկ է չրջել դերերը: Եւ անմիջապէս:

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ՊԱՇՏՊԱՆ ՓԱՍՏԱԲԱՆ ՊԷՆԹԸՆԻ ՃԱՌԸ

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ Հ. Յ. Դ. ՄԵԾ ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

«Դաշնակցութիւնը ողնայարն է Հայաստանի անկախութեան պայքարին»

ԽՄԲ.— Ինչպէս գրած էինք, փետր. 25ին հրապարակային Դաշնակցական մեծ ժողով մը գումարուեցաւ Նիւ Եորքի մէջ, ուր ներկայ եղան 3000 հոգի: Օրուան ճառախօսներէն մէկն էր Ղեւոնդ արք.ի սպանութեան առթիւ բանտարկուած ամբաստանեալներու պաշտպան փաստաբանը, Պ. Պէնթըն:

Ահա իր ճառը, ամբողջութեամբ.—

«1886էն ի վեր Հայաստանի դատը գրաւած է իմ մասնաւոր ուշադրութիւնս: Այդ տարին էր որ, առաջին անգամ հանդիպեցայ Հայաստանէն եկած փախստականներու, որոնք հալածուած էին Թուրքերէն իրենց կրօնական հաւատքին պատճառով:

Երիտասարդ հայ մը սիրահարեցաւ քրոջը իմ մէկ շատ սիրելի բարեկամիս, Քընթէքիի Լեքսինկթըն քաղաքին մէջ: Անոնց զաւակներէն մին է Քէփթ. ճան Շիշմանեան, որ եղաւ հրամանատարը Հայաստանի հաւատարիմ ուժերու մէկ մասին: Երեխայ մըն էր ան, երբ ես առաջին անգամ հանդիպեցայ իր ծնողաց: Անկէ ի վեր մօտէն հետեւած եմ Հայաստանի պատմութեան եւ այնպէս կը թուէր ինծի թէ ան յաղթանակած էր պատերազմի վախճանին, երբ Մ. Նահանգներու պետական քարտուղար Պէյնպրիճ Քոլպի 1920 ապրիլ 23 թուակիր նամակով մը Հայկական Հանրապետութեան ներկայացուցիչին հաղորդեց —

«Հաճոյքով կը յայտնեմ ձեզ եւ, ձեր միջոցով, ձեր կառավարութեան որ, նախագահին հրամանով, Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը այս թուականէն սկսած կը ճանչնայ Հայկական Հանրապետութեան *de facto* կառավարութիւնը»:

Հաւատացի թէ Հայաստանի դատը վերջնապէս յարդուած էր եւ քաղաքակիրթ աշխարհը պիտի օգնէր անոր ամոքելու իր տառապանքները:

Վէճերը, որոնք հետեւեցան Համաշխարհային պատերազմին վերջ դնող դաշինքներուն, ամենածանր բեռը դրին հայ ժողովուրդին վրայ:

Կայսերական Ռուսիոյ կառավարութիւնը տապալեցաւ: Ռուսիոյ բոլշեւիկները սկսան կասկածանքով նայիլ Հայաստանին: Թուրքը, որ միշտ թշնամի է Հայաստանի, ագահութեամբ իր աչքերը տնկեց Հայաստանի հողին եւ Հայաստան դարձաւ ձգուեցաւ արեան ծովի մը մէջ: Ռուսը պէտք էր բարեկամ ըլլար Հայաստանի, բայց ան կասկածոտ դարձած էր ամէնուն հանդէպ, բացի Թուրքէն: Ու ան գաղտնի դաշնագրութիւն մը սարքեց Թուրքիոյ հետ կործանելու Հայաստանը եւ բազմաթիւ անօգնական կիներ ու երեխաներ եւ ոչ-պատերազմիկ մարդիկ խողխողուեցան ու Հայաստան տուժեց մեծապէս:

1921ի փետրուար 18ին տեղի ունեցաւ յաղթանակ մը Հայաստանի մէջ, ժողովրդական պոռթկումի մը շնորհիւ: Խորհրդային կառավարութիւնը վտարուեցաւ եւ ցնծութիւն կար Հայաստանի մէջ, բայց այդ ցնծութիւնն եղաւ կարճատեւ:

Հայերու քաջութիւնը, կորովը, սակայն, երբեք չէ մարած: Ու երբեք չէ թուլցած որոշումը հայ ժողովուրդին վերստանալու այն հողը, որ իրաւամբ իրն է, եւ որ դարեր առաջ եղաւ իրենը, երբ արիական ցեղը հաստատուեցաւ Արարատի ստորոտը:

Հայաստանի ոգորումը իր նմանը չունի աշխարհի մէջ: Հայ ժողովուրդի տառապանքները անպատմելի են:

Որովհետեւ Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութիւնը Ամերիկայի մէջ եղած է ողնայարը Հայաստանի անկախութեան պայքարին եւ Հայաստանի վերահաստատման ու ճանաչումին, Դաշնակցութիւնը դարձած է առարկայ համայնավարական ու թրքական յարձակումներուն: Դաշնակցութիւնը 1890ին կազմակերպուեցաւ ստիպելու պետութիւնները, որ գործադրեն 1878ի Պերլինի դաշնագրութիւնը: Դիւրին է տեսնել թէ այս կազմակերպութիւնը խառնակիչու բան մը չէ, այլ կազմակերպութիւն մը, որ ապրած է ու պիտի ապրի մինչեւ իրականանան իր նպատակները, այսինքն մինչեւ Հայաստան դառնայ ազատ եւ ճանչցուի աշխարհի պետութիւններէն:

Որո՞նք են Հ. Յ. Դաշնակցութեան անդամները: Այն Հայերը, որոնք ամբողջ աշխարհի մէջ կը պայքարին Հայաստանի վերահաստատման համար: Մ. Նահանգներու մէջ անոնք ընդունուած են մեր երկրի ամենալաւ քաղաքացիներուն կողմէ: Անոնցմէ շատերու քաղաքացիութիւն տրուած է իրենց այն հերոսական ծառայութեանց համար, զորս անոնք յօգուտ դաշնակիցներու դատին կատարեցին համաշխարհային պատերազմի ընթացքին:

Երբ ռուս կայսերական կառավարութիւնը տապալեցաւ եւ նախկին ցարին աջակցութիւնը վերցաւ, ռուս մը չարքաշ Հայեր էին, որ թէեւ խեղճ կերպով զինուած, կրցան ամբողջ ութ ամիս յետ պահել կեդրոնական պետութեանց ուժերը, եւ այսպէսով արգիլեցին Գերմանիան հասնելէ Բագուի քարիւղին, ու էական ազդակ մը դարձան գերման յարձակողականի ջախջախման եւ պատերազմի վերջաւորութեան:

Մոռնալո՞ւ ենք այս ժողովուրդը, այս ցեղը: Պետութիւնները արհամարհելո՞ւ են Հայաստանի աղաղակը: Ոչ, հազար անգամ ոչ:

Այժմ, դէմ յանդիման կը գտնուինք փորձի մը, որ կը կատարուի այս հայրենասիրական կուսակցութիւնը կործանելու համար: Ռուսերէ ղրկուած կոմունիստ տարրերու կողմէ:

Ձախողելով զայն կործանելու մէկ փորձին մէջ, այժմ ռուս դաւադրութիւնը կը ջանայ իրագործել այդ ուրիշ փորձով մը: Կոմունիստները կը մատնեն Հայեր եւ զանոնք Նիւ Եորքի ոստիկանութեան միջոցով բերել կուտան ոստիկանական կայանները կամ կոմունիստներու ակումբներ:

Ես կոչ կ'ընեմ այն անվեհեր ոգիին, որ դարձուց Հայաստանը հպարտութիւնը քաջերուն: Եթէ ոստիկանական պաշտօնեայ մը պահանջէ ձեզմէ ոեւէ մէկէն, որ ոստիկանատուն երթայ, թող ան մերժէ երթալ, որովհետեւ ոստիկանը օրինական իրաւունք չունի այդպիսի պահանջ մը ընելու: Եթէ ոստիկան մը կը ստիպէ, որ երթաք, անմիջապէս իմացուցէք ինծ այդ մասին.

Ես վճռած եմ վերջ մը դնել կոմունիստներու այն աչարեկութեան, զոր անոնք կը կատարեն ոստիկանութեան միջոցով: Եթէ ո եւ է ոստիկան քեզի ո եւ է հարցում ընէ, քու սահմանադրական իրաւունքդ է մերժումով պատասխանել: Արդէն աւելի քան 500 Հայեր ի կիներ անպատուուած են ոստիկանութեան կողմէ ոստիկանատուն կամ կոմունիստ ակումբներ տարուելով: Դուք փախաք Թուրքին վայրագութենէն, ու այսօր կը բախիք կոմունիստներու գազանութեան Ամերիկայի մէջ: Եթէ ոստիկանական պաշտօնեայի մը կողմէ ձեզի ներկայացուի դատակոչ մը՝ ներկայանալու դատախազին, անմիջապէս յարաբերութեան մտէք ինծ հետ:

Անպատեհ է որ այստեղ խօսիմ բանտարկեալ ութ Հայերու խնդրի մասին, որովհետեւ անիկա այժմ կը գտնուի դատական քննութեան տակ: Բայց, պատեհ առիթն, որ պիտի գայ արդարութեան ատեանին առջեւ, եւ կը յուսամ ցոյց տալ թէ այս մարդոց դէմ բերուած ամբաստանութիւնները հիմնուած են ստախօսութեանց վրայ եւ կամ բոլորովին անհիմն են:

Քաջ եղէք, շարունակեցէք ձեր լաւ գործը: Այն ոգին, որ ոգեւորեց ձեր հայրերը, պէտք է ապրի ձեր մէջ: Եւ Հայաստանի ազատութիւնը պիտի չահուի»:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Թորամանեանի թաղումը

»»» • «««

Մարտ 4ին, ինչպէս գրեցինք, կատարուեցաւ ճարտարապետ Թորոս Թորամանեանի թաղումը Երեւանի մէջ:

Մարմինը փոխադրուած էր Մշակոյթի Տունը: Կէսօրէն վերջին հրաժեշտի եկած էին հանգուցեալին հաբաղաները, ծանօթները, գիտական ասպարէզի աշխատաւորները: Դագաղին մօտ կանգնած էր պատուոյ պահակ: Ժամը 4ին, յանուն կառավարութեան եւ կրթական գործավարութեան, Ա. Կարինեան խօսք առաւ եւ դրուատիքն ըրաւ Թորամանեանի, ներկայացնելով զայն իբրեւ մեծ գիտնական եւ մասնագէտ հայ ճարտարապետութեան, արուեստի եւ մշակոյթի, ու վերջացուց ըսելով.

«Թորամանեանի մահով՝ ճարտարապետական գիտութիւնը կը կորսնցնէ հազուագիւտ գիտնական մը»:

Յետոյ թաղման կառավարական յանձնախումբին անդամները դագաղը առին իրենց ուսերուն վրայ եւ թափորը յառաջացաւ դէպի գերեզմանատուն:

Գերեզմանին առջեւ խօսեցաւ Հայաստանի ճարտարապետներու Միութեան կողմէ Կ. Յովհաննիսեան, նիւթական մշակոյթի պատմութեան կաճառին կողմէ Զօրեան, որոնք պանծացուցին հանգուցեալին կատարած աշխատանքները:

Այնուհետեւ երաժշտութեան տխուր եղանակին տակ՝ դագաղը իջեցուցին գերեզման:

«Խորհ. Հայաստան» այս առթիւ կը հրատարակէ Թորամանեանի գլուխը հանգչած մեռելական բարձին վրայ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ՅՈՒՇԵՐ ՏԷՐ ԶՕՐԻ ՍՊԱՆԴԱՆՈՑԷՆ

Արփինլուայ կ'ուղեկցիմ իրենց (ըստ իրենց տրուած հրամանին տեղն ու տեղը չեն սպաններ զիս): Կը հասնինք նաւամատոյցը եւ կը սպասենք մակոյկին որ պիտի գայ դիմացէն: Կը հասնի մակոյկը, մէջն ըլլալով Չէյխ Միզարը որ կ'ըսէ.

— Ո՞ւր կը տանիք այս տղան, որ իմ «նուսխաճի»ս է:

Անմիջապէս տեղի կուտան Չէչէններ եւ կը վերադառնանք վաճառականներու վրանը:

Իրիկուան ժամը 11ին (ը. թ.) ճամբայ կ'ելլենք ուղտերով եւ գիշերուան ուշ ժամանակ կը հասնինք Չէյխ Միզարի վրանաքաղաքը: Առաջին առթիւ հոն կը հանդիպիմ հայ կիներու, որոնք ի տես ինծ կ'արտասուեն, հարցուփորձ ընելով վերջին ջարդի մասին: Պաղարիւնով կը պատասխանեմ թէ ամէնքը գացի՛ն: Կ'ափսոսան որ ես Չէյխ Միզարին քովը պիտի մնամ, որով ստիպուած պիտի ըլլամ օրն ի բուն ցամաք հացով մը ուղտ արածել: Յետոյ կը պատմեմ լամծներս բարի Գուլոյին, որ կը պատասխանէ.

— Տղա՛ս, երբ քեզ Սինճար տանիմ շատ երջանիկ պիտի ըլլաս, բայց հիմա ես չէյխին դէմ չեմ կրնար կենալ, եթէ զուն մեզի հետեւիս — իբր թէ առանց մեր գրդման — եւ մեզի հասնիս, կրնամ քեզ Սինճար տանիլ:

Մենք երկուստեք կը համաձայնինք, սպասելով առաւօտեան: Առտուն կը լսեմ վաճառականներուն մեկնումը, միեւնոյն ժամանակ մէկը անցած պահուն — որ Գուլօն է եղեր — ոտքի հարուած մը կուտայ ինծի եւ ես մըթութենէն օգտուելով կ'ելլեմ, կը հետեւիմ կարաւանին: Ցանկարծ կը լըսեմ Շէյխին ձայնը.

— Իպրահի՛մ, Իպրահի՛մ, ինսալ ապուք Իպրահիմ (անէծք հօրդ):

Կը պառկիմ եղած տեղս: Երբ քառորդ ժամու չափ պառկած մնալէս յետոյ կը կանգնիմ, ոչ կանչող կայ, ոչ ձայն: Կը հետեւիմ մութին մէջ ուղտերու ոտքի հետքերուն եւ կը հանդիպիմ ճամբու բաժանման մէկ կէտը: Կը մնամ շուարած, վերջապէս կը հետեւիմ աջակողմեան ճամբուն: Կը լուսնայ եւ կը նայիմ հեռուները. որ ոչ ուղտ կայ եւ ոչ մարդ: Կը քալեմ մինչեւ երեկոյ, մարդ մարդասանք չեմ տեսներ: Անօթութիւնը սոսկալի կը տանջէ ստամոքսս, հեռուէն կը տեսնեմ հօտ մը որ դէպի ինծ կուգայ: Կը սպասեմ, կը տեսնեմ ծերունի հովիւը եւ կ'աղաչեմ որ բան մը տայ ուտելու: Մարդը դէմքիս կը նայի եւ կը սկսի արտասուել խոր հառաչանքներ արձակելով.

— Լէ հավվուլուվէլէ գուվվէթէ իլլահ պիլլահ (Աստուծոյ զօրութիւնը Աստուծոյ հրամանով կը հրաւիրեմ):

Անմիջապէս կը կթէ ոչխար մը եւ մախաղէն կտոր մը կորեկի հաց հանելով «գուլիա, իպնի» (կեր տղաս) կ'ըսէ: Կը կշտանամ եւ կը շարունակեմ ճամբաս, միշտ ուղեցոյց ունենալով հեռաւոր Սինճարի կապոյտ լեռները:

Կը քալեմ մինչեւ երեկոյ: Անօթութիւնը ոտքերս կը կաշկանդէ: Կը տեսնեմ հեռաւոր անկիւն մը ուր կարծես թէ արաբական վրաններ կան: Ցանձնելով ամէն վտանգ, կը քալեմ նոյն ուղղութեամբ: Ուշ ատեն կը հասնիմ վրաններուն: Շուներու հաչոցէն վրանաբնակները կը հասկնան օտարականի մը այցելութիւնը, կը դիմեմ ուղղակի չէյխին վրանը(*) եւ հոն կ'ընդունուիմ գրկաբաց: Կերակուր կը բերեն, անունս կը հարցնեն, կը պատասխանեմ — Իպրահիմ: Մէկ-երկու ժամ յետոյ կուգայ Չէչէն մը, ընթրելէ վերջ կը սկսի հարցուփորձել զիս: Կը պատասխանեմ թէ ընիկ Տիարպէքիրցի եմ, թէ հայրս Շէտտատէ կեավուր փոխադրելու ժամանակ զիս ալ հետը բերաւ, որովհետեւ մայրս երեք տարի է ի վեր մեռած ըլլալով եւ ազգական ալ չունենալով, ստիպուած զիս հետը բերաւ են.: Բայց Չէչէնը հասկնալով իմ ստախօսութիւնս (հակառակ անոր որ երկու տարեկանէս հիւանդութեան մը պատճառաւ թլփատուած էի), սկսաւ մտրակի հարուածներ իջեցնել գլխուս: Երբ Արաբները կը միջամտէին, զանոնք կը համոզէր թէ ես կեավուր եմ, եւ թէ կեավուրները որքա՛ն խալամներ խողխողած էին եւն.: Այդ գիշերը պառկեցայ ձեռքերս ոտքերս կապկպուած եւ առտուն ճամբայ ելանք դէպի Շէտտատէ:

Զիս ձերբակալելով Չէչէն ոստիկանը ձեռքիս չուանը ձիուն պոչին կապած վազն ի վազ կը քշէ զիս դէպի Շէտտատէ: Ամբողջ օրը (կէս օրին կէս ժամ հանգստանալէ յետոյ) կը քալենք: Ես բացարձակապէս անօթի էի: Մեր իջեւանած կայանը զիս այն տեսակ կը ներկայացնէ թէ իմ հայրս հազարաւոր միւսիւլմաններու գլուխն է կերած: Խուժանը ոչ միայն ինծի կերակուր տալ կը զլանայ, այլ եւ կը սպառնայ:

Երկրորդ օրը կէս օրէ առաջ կը հասնինք Շէտտատէ, ուր ըստ իրեն եղած հրամանին զիս կ'առաջնորդէ Շէտտատէի բերդը որուն պետական սրահին մէջն է հրէշատիպ Զէքի պէյը: Հոն կը հանդիպիմ երեք երիտասարդներու որոնց առաջին եւ վերջին յանցանքը մահէն խուսափիլն է, եւ կը տեսնեմ հայ կին մը որ 1—2 տարեկան զաւակը գրկած, արցունքը աչքին պզզեր է անկիւն մը: Ես ալ իմ կարգիս ամքցայ անկիւն մը: Վամբիրն է որ կ'ոռնայ խօսքը ուղղելով հայ տիկնոջ որ շատ գեղեցիկ էր.

— Տե՛ս, Հայերդ ամէն տեսակ դաւաճանութիւններ ըրիք որպէսզի տապալէք օսմանեան փառապանծ(?) թագաւորութիւնը, Հնչակ, Տաշնակ եղաք եւ ձեր «պէյլա»ն զտաք: Բայց քեզի համար մեծ բարեբախտութիւն մըն է այդ գեղեցկութիւնդ որ թէ մահէն պիտի ազատէ քեզ եւ թէ փաշայի մը կինը պիտի դարձնէ քեզ: Ի՞նչ կ'ըսես, համըմ, զոհ չե՞ս:

Հայուհին որուն դժբախտաբար, ոչ անունը եւ ոչ ալ ծննդավայրը գիտեմ, ճշգրտօրէն (կարծեմ Իզմիրցի էր), գունատեցաւ եւ դողդղալով բարձրաձայն պատասխանեց.

— Քեզի պէս «ալչաք»ները եւ դուն ամենազգլխաւորը ամբողջ ցեղիս արիւնը վայրենօրէն խմելէ վերջ, ոչ թէ ամուսինս, այլ շո'ւնս անգամ կոչել չեմ զիջանիր: Ահաւասիկ ես եւ զաւակս, շուտ կատարէ ինչ շնութիւն որ մտածեր ես եւ կը մտածես, առանց երկար բարակ հաչելու:

(9)

ՍԱՄՈՒԷԼ-ՍԱՀԱԿ

(Շար.)

(*) Արաբներու ասպնջականութիւնը առասպելական է: Ո եւ է մարդ, եթէ նոյն իսկ հիւր եղած տանը զաւակը սպաննած ըլլայ, երբ «տախիլէք կամ տախիլքում» (տեսակ մը մեղայական արտայայտութիւն) ըսելով ներս մտնէ, իբր հիւր կ'ընդունուի:

Հանքի պայքարը

»»» · «««

Փորձնական հանքագիտութեան կաճառի Հայաստանի մասնաճիւղը այս տարի կը շարունակէ ուսումնասիրել հանքերու հում պայքարը: Բացի Նուռնուսի լօռաքարէն, որ կը մշակուի ներկայիս, պիտի ուսումնասիրուի փարպիի, Դնդեւալի, Սխխանի եւ այլ վայրերու մէջ երեւան հանուած լօռաքարը: Այսպէս առաջին անգամ մասրագիտային քննութեան պիտի ենթարկուի Հայաստանի լօռաքարը: Միեւնոյն ժամանակ հանքագիտական կաճառը պիտի քննէ ձուլածոյ սեւակուճին այրումի եւ բիւրեղացումի թէքնիքը: Գլխաւորաբար պիտի ուսումնասիրուին Հայաստանի սեւակուճի հանքավայրերը: Դարձեալ, կա- նոր հանքախուզութիւն պիտի կատարէ, պարզելու համար Հայաստանի ծծմբահանքերուն պաշարը, (Վեդի շրջանին մէջ Սէյիտ Բէյթան): Պիտի ուսումնասիրուի նաեւ Արզաքեանդի, կողբի, Կոթիգեղի ծանրաքարը (պարիթ): Այս հանքը բարձր որակ ունի (մասնաւորաբար կողբի ծանրաքարը) եւ մեծ արժէք կը ներկայացնէ,— կ'օգտագործուի քիմիական թուղթի եւ ռետինի արդիւնաբերութեան մէջ: Հայաստանի մէջ երեւան հանուած են նաեւ աւելի քան 10 քառ. քիլոմէթր տարածութեամբ դաճի հանք (ժիփս): Հանքագիտական կաճառին պաշտօն տրուած է ուսումնասիրել դաճի այդ հանքավայրերը: Հայաստանի հանքագէտներուն տրուած է լուծել նաեւ հետաքրքրական հարց մը,— Ղուրդուղուլիի շրջանին մէջ կը գտնուին քարածխի շերտեր: Քարածուխը կարելի է օգտագործել քաղաքական ձգախէժի գործարանին պահանջներուն համար: Այդ է որ պիտի ճշդեն Հայաստանի հանքագէտները:

ԲՆԱԿԱՐԱՆԱՅԻՆ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆՑ ՀԱՄԱՐ

Այս տարի Հայաստանի բնակարանային շինարարութեան մէջ համագործակցական Միութեան խողովակով պիտի ծախսուի 5 միլիոն ռուբլի եւ ոչ թէ 100,000 ռուբլի արժէքով համայնական բնակարանային շինարարութեան համար պիտի ծախսուի մօտ 2 միլիոն ռուբլի,— 5000 քառ. մէթր տարածութեան վրայ 13 տուն: Նոյն Միութիւնը Լէնինականի մէջ պիտի շինէ 1000,000 ռուբլի արժէքով տուն մեոտաղագործներուն համար: Բացի համայնական բնակարաններու շինարարութենէն, Միութիւնը շինութիւններ պիտի կատարէ նաեւ զանազան կազմակերպութիւններու հաշւոյն:

Այս շինարարութիւնը ղեկավարելու համար Երեւանի մէջ բացուեցաւ Շինութեանց Գրասենեակ մը: Կատարուելիք շինութիւններուն մէջ ամէնէն մեծն է «Արարատ» ընկերութեան տունը, որուն ընդհանուր արժէքը կը նախատեսուի 3 միլիոն ռուբլի: Այս տարի այդ նպատակին յատկացուած է 868,000 ռուբլի: «Արարատ» ընկերութեան տունը պատրաստ կ'ըլլայ յառաջիկայ տարի: Շուտով կ'աւարտին դեղատաններու եւ կրթական մշակներու տուները:

Դատավարութիւն մը

Գրած էինք թէ հրապարակային դատավարութիւն մը կատարուեցաւ Երեւանի մէջ, դատելու համար Հրշէջ գունդին ինքնաշարժին վարիչները, որոնք իրենց կառքը քշելով հանրակառքին վրայ՝ պատճառ դարձան աղէտի մը:

Հետաքրքրական է կատարուած դատավարութիւնը, ուստի կը ներկայացնենք մեր ընթերցողներուն:

Աղէտը պատահած էր փետրուար 20ին: Նման աղէտ մը եւս պատահած էր անցեալ նոյեմբերի 9ին: Ինքնաշարժի այս երկու արկածներուն մէջ ալ անցորդներ սպաննուած, եւ արկածը նոյն պատճառներուն արդիւնքն ըլլալով, դատարանը կը միացնէ երկու դատերն ալ:

Դատը տեղի կ'ունենայ փետր. 26ին, Մշակոյթի Տան մէջ: Դահլիճը լեցուած է Երեւանի գործարաններուն բանուորներով, ինքնաշարժի մեքենավարներով: Ներկայ են ոստիկանութեան եւ բանակի ներկայացուցիչները: Դատական կազմը — Նախագահ՝ Ն. Տէրտէրեան, դատախազներ՝ Սաֆարեան եւ Եսայեան, պաշտպան փաստաբաններ՝ Կանտ եւ Եղեան:

Ամբաստանեալներն են Քանաքեռի հրշէջ խումբին պետը Գոշտոֆ եւ մեքենավար Օսիպով:

Նախնական հարցաքննութեանց ընթացքին, ամբաստանեալները կը յայտարարեն թէ հայերէն չեն գիտեր, ուստի կը խնդրեն որ թարգման մը տրուի իրենց: Գոհացում կը տրուի ամբաստանեալներուն խնդրանքին: Եւ կը սկսի դատավարութիւնը:

Կը կարդացուի ամբաստանագիրը.

— Փետրուար 20ին Քանաքեռի հրշէջ խումբի պետ Գոշտոֆ, առանց իր շրջանի պետին լուր տալու, հրշէջ ինքնաշարժը Երեւան կը բերէ նորոգելու: Մեքենան նորոգելու ժամանակ, Գոշտոֆ առիթ կը գտնէ մեքենավարին հետ մէկ լիտր գինի խմելու: Նորոգութենէն յետոյ Գոշտոֆ եւ Օսիպով կ'որոշեն փորձել մեքենան: Կ'երթան մինչեւ Քանաքեռի մօտերը, կը վերադառնան Երեւան: Աբովեան փողոցին ծայրը, առաջին հիւանդանոցին մօտ կը կեցնեն կառքը եւ կը մտնեն ծանօթի մը տունը: Այստեղ մէկ քառորդ գոյլ գինի կը խմեն, նորէն կը նստին կառքը եւ կ'ուղղուին դէպի Ղամարլուի խճուղին, մեքենավար Զաքարեանի նշանածին տունը, յետոյ ուրիշ բարեկամի մը տունը եւ կը խմեն երկու լիտր գինի: Այնուհետեւ կ'երթան հրշէջ խումբի բանուորներէն մէկուն տունը, ուր կը խմեն երեք լիտր գինի: Յետոյ կ'որոշեն երթալ Դաւալու, «քէֆ ընելու»: Ճամբան կը խորհին որ պէնզինը կը պակսի, ուստի կ'որոշեն վերադառնալ Քանաքեռ՝ պէնզին առնելու: Աբովեան փողոցին վրայ կը հանդիպին թիւ 11 եւ 13 հանրակառքերուն, երբ մէկը վեր կը բարձրանար, իսկ միւսը վար կ'իջնէր փողոցէն: Կառքը կը քշեն երկու հանրակառքերուն մէջտեղը: Ահաւոր բախում մը: Տեղն ու տեղը կը մեռնին հրշէջ գունդին երկու հոգի, ծանրապէս կը վիրաւորուին 4 հոգի, իսկ հանրակառքն ու ինքնաշարժը կը խորտակուին:

Քննութիւնը երեւան հանեց, որ աղէտի պահուն Գոշտոֆ եւ Օսիպով այնքան գինով էին, որ չէին գիտեր թէ ո՛ւր կը քշեն կառքը, ոչ ալ կրնային լսել ոստիկաններու սուլիչներուն ձայնը: Ջարդուած ինքնաշարժին մէջ կը գտնուէին գինիի շիշեր եւ երգեհոնիկ մը:

Երկրորդ դէպքը.—

Անցեալ նոյեմբերի 9ին Եանըխի խորհրդային գիւղատնտեսութեան ինքնաշարժին մեքենավարը Լեւոն Ղարաջեան, գինովնալէ յետոյ, կը քշէ կառքը Սվերդլովի փողոցէն, կը զարնուի հողի կոյտի մը, ղեկը կը թռչի ձեռքէն, կառքը կը սուրայ մայթին վրայ, կը փլցնէ սյուն մը եւ տեղն ու տեղը կը սպաննէ երկու հոգի, Ղազանջեան եւ Ահարոնեան: Այդ օրը Ղարաջեան շատ խմած էր, նախ կ'երթայ Եանըխի խորհրդային գիւղատնտեսութեան հաշուապահ Խալաթեանի տունը, ուր կը խմեն 4 լիտր գինի, յետոյ նուագախումբ մը կ'առնէ իրեն հետ եւ ինքնաշարժ կը նստին ու կ'երթան Զորագեղ, Խալաթեանի աներոջ տունը, ուր եւս կը խմեն: Յետոյ կ'ուզեն երթալ Կոնդ՝ աւելի առատ խմելու, սակայն արգելք մը զիրենք կը ստիպէ վերադառնալ: 5 պարապ շիշ կը գտնեն, կ'երթան գինի գնելու Ամիրեան փողոցէն, քէֆ ընելու նպատակով Կարէնի տունը մէջ: Կ'անցնին Սվերդլովի փողոցէն, ուր կը պատահի աղէտը:

Ամբաստանեալները այսպէս կ'արդարացնեն իրենց ընթացքը.—

Գոշտոֆ.— Ճիշդ է, խմած էի, բայց գինով չէի:

Օսիպով.— Բաւական խմած էի, բայց ինքզինքս կորսնցուցած չէի, միայն թէ քիչ մը շատ ուրախ էի:

Դատախազ.— Օսիպո՛վ, կը յիշե՞ս որ Ղամարլուի ճամբուն վրայ խող մը կոխոտեցիք կառքին տակ: Նախնական հարցաքննութեան ընթացքին յայտարարեցիր թէ կառքդ կը քշէիր Բալախանիի խճուղիին վրայ, բայց չէ՞ որ Բալախանիի խճուղին Բագուի մօտ է եւ ոչ թէ Երեւանի մօտ: Կը նշանակէ այնքան գինով էիր, որ չէիր գիտեր թէ ո՛ւր կը գտնուիս:

Աւելի ծիծաղելի պատասխաններ կուտայ Ղարաջեան, որ ամբողջ մեղքը կը ձգէ իր ... կառքին վրայ:

— Կառքս բոլորովին աւրուած էր, այնպէս որ դուրս ելաւ ճամբէն, եթէ ճամբէն դուրս չելլէր, ոչ ոք կը մեռնէր...

Դատախազը.— Այն ատեն ինչո՞ւ աւրուած կառքդ նստար եւ ժամը 30 քիլոմէթր արագութեամբ քշեցիր փողոցին մէջ:

Ղարաջեան.— Քաղաքին մէջ 30 քիլոմէթր արագութեամբ ալ կը քշուի..

Դատարանը, լսելէ յետոյ ամբաստանեալներու փաստաբաններուն պաշտպանողականը, եւ արգիլելու համար վերջերս յաճախադէպ դարձած մեքենավարներու գինովութիւնը եւ արկածները, տասնական տարիով բանտարկութեան դատապարտեց զանոնք հեռաւոր աքսորավայրերու մէջ: Վճիռը անվերաքննելի է:

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՓՐԿՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՅ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՏՕՆԸ ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ

»»» · «««

ՇԱՎԻԼ.— «Համազգային»ի Շավիլի մասնաճիւղին անցեալ կիրակի օրուան բացման հանդէսը իսկապէս եղաւ մանուկներու տօն մը: «Յառաջ»ի խմբագիրը հոն ըլլալու էր, այդ օրը, լսելու համար հայերէնի փառաբանութիւնը՝ սա խումբ մը հայ մանուկներու պարզուկ բերաններէն:

Իմ մայրենի քաղցր լեզու,
կեաց անմահ, կեաց յաւէտ:

Հանդէսին նախագահ Պ. Դաւիթ Տ. Գալուստեան ծանօթացնելով հայ մանուկը հայ մեծցնելու, հայ գիրը եւ հայ լեզուն անոր սորվեցնելու անհրաժեշտութեան վրայ, ըսաւ.

— «Մեր հայրերը նեղուեցան, տառապեցան, չարչարուեցան, սակայն այդ աւանդը, հայ գիրն ու գրականութիւնը մեզի յանձնեցին: Մենք ալ պարտաւոր ենք զայն յանձնել մեր զաւակներուն, որպէսզի վաղը երբ մեր հայրենիքը կանչէ ու երբ մենք այդ օրը մեռած ըլլանք, մեր զաւակները հասնին այդ կանչին»:

Պ. նախագահը յետոյ կարգով բեմ հանեց փոքրիկ դերակատարները: Ահա Պետրոսիկը որ, յստակ, հատիկ հատիկ ու բարձր ձայնով կ'արտասանէ «Ա. Բ. Գ.»: Որքա՜ն ուզեցի որ ես ալ սորվիմ այդ փոքրիկ ոտանաւորը: Ահա Գրիգորիկը որ ճակատը բարձր կ'արտասանէ,— «Հայ եմ ես», ու յետոյ փոքրիկ Յարութիւնը՝ «Հայու մանչ եմ»: Օր. Կաթիկեան յուզիչ ձայնով երգեց «Լռեց ամպերը»: Երկու փոքրիկ օրիորդներ, Զապէլ եւ Սիրուհի, երգեցին «Ննջիր, մանկիկ»:

Օրուան բանախօս Պ. Ա. Հանըմեանի բացակայութեան պատճառով, Համազգայինի Փարիզի վարչութեան կողմէ խօսեցաւ քարտուղար Պ. Հ. Բալուեան, որ նախ մանրամասն ներկայացուց կատարելիք դերը գաղութներու մէջ: Տուաւ մանրամասնութիւններ Պէյրութի Ճեմարանին մասին եւ յետոյ կանգ առնելով ուծացման վտանգին վրայ, ըսաւ.

— «Ազգային այլազան հոսանքներ, այլազան մտայնութիւններ եթէ կը վճռեն մեր քաղաքական ուղեգիծին մասին, գոնէ մէկ կէտի մէջ համաձայն են թէ, անհրաժեշտ է կարելի եղածին չափ անեղծ պահել ժողովուրդը: Անեղծ պահելու խոշորագոյն եւ հիմնական ազդակն է հին արժէքները պահպանումը: Յառաջդիմութեան եւ խոշոր բարձրացումներու ճամբուն վրայ են այն ազգերը, որոնք նորագոյն մտայնութիւնները գնահատելով հանդերձ, գիտեն հինն ալ խառնել իրենց յառաջդիմութեան մէջ: Ճիշդ տեղին էր Պ. Ահարոնեանի պայրօթով լեցուն խօսքը զոր նետեց ազգերու մէկ խորհրդաժողովին առջեւ, երբ նուրբ դարձուածքներով օտար դիւանագիտական միտքը իրրեւ հայրենիք մեզի հարաւային Ամերիկայի ճամբան ցոյց կուտար: «Հայաստանի մէջ մեռելներ ունինք, իսկ Հար. Ամերիկայի մէջ ոչ իսկ դամբան մը»: Օտարը ամէն կերպով կ'ուզէ խլել մեր հոգիներէն մեր սեփական յատկանիշները: Ան ձեւով մը կ'ըսէ.— «Մոռցէք ձեր լեզուն, ձեր ազգութիւնը, ձեր առհմային յիշատակները»: Ահա «մոռնալու» քաղաքականութեան դէմ է որ կը կանգնի Համազգայինը: Անիկա այլ եւս դարձած է հայ կեանքի արթուն պահակներէն մին, հոն ուր որ ափ մը հայութիւն կ'ապրի: 15 տարի առաջ Ֆրանսայի այս պզտիկ անկիւնին՝ Շավիլի անունն իսկ չէինք գիտեր, բայց այսօր հոս ալ ներկայ է Համազգայինը: Ուրեմն անիկա ամէն տեղ դարձած է հայ հանրային կեանքը իմաստաւորող կենդանի հաստատութիւններէն մին»:

Իսկ լէ Մուլինոյի «Սիամանթօ - Վարուժան» ակումբի թատերասիրաց խումբը սիրայօժար իր մասնակցութիւնը բերաւ հանդէսին, ներկայացնելով քրքջալից կատակերգութիւն մը: Փոքրիկներու «Յառաջ Նահատակ» երգով փակուեցաւ հանդէսը:

Համազգայինի Շավիլի վարչութեան առաջարկին վրայ, ներկայ հասարակութիւնը պարտականութիւն տուաւ նոյն վարչութեան իր ցաւակցութիւնները յայտնել Համազգայինի Ֆրանսայի Վարչութեան նախագահ Պ. Ա. Ահարոնեանի պարագաներուն եւ արագ ապաքինում մաղթել:

Ինչպէս յայտարարուած էր՝ հանդէսին զուտ հասոյթը, կոկիկ գումար մը, ամբողջովին պիտի յատկացուի Շավիլի մանկապարտէզին: Այս հանդէսին առթիւ ալ գտնուեցան սեւ հոգիներ որոնք փսփսուքներով ուզեցին միտք պղտորել. մանաւանդ մէկը խոշոր մարմինով պզտիկ հոգի մը որ անամօթաբար կը յայտարարէ թէ, Պէյրութի Ճեմարանը Դաշնակցականի տղոց համար է: Երբ մարդ ամչնալու յատկութիւնը կը կորսնցնէ, ամէն փքրոցութիւն կարելի է սպասել իրմէ:

*** Շավիլի մասնաճիւղը իր խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնէ բոլոր անոնց որ որ եւ է կերպով իրենց օժանդակութիւնը բերին սոյն հանդէսին, մասնաւորապէս Թատերասիրաց խումբին եւ Տիկին Մարիամ Մինասեանին, որ վերջին վայրկեանին դերասանուհիներէն մէկուն անակնկալ բացակայութեան պատճառաւ ստանձնեց նոյն դերը:

Գ. Վարդունի

ՄԱՄՈՒԼ

ՌՈՒՍԻՈՅ ՆՈՐ ԱՆԴԱՄԱՀԱՏՄԱՆ ՎՏԱՆԳՆԵՐԸ

»»» · «««

«Հայրենիք» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (3 մարտ).

— «Խորհրդային Միութիւնը դարձած է 20րդ դարու «հիւանդ մարդ»ը, ինչպէս որ 18րդ եւ 19րդ դարերուն եղաւ օսմանեան պետութիւնը:

Արդարեւ, գրեթէ բոլոր աշխարհակալ ձգտումներ ունեցող երկիրները այսօր իրենց հայեացքները ուղղած են խորհ. Միութեան վրայ եւ վերջինիս հաշւոյն է որ կ'ուզեն յագեցնել իրենց գիշատիչ հողային, քաղաքական եւ տնտեսական ախորժակները:

Յայտնի է, օրինակ, որ Ճափոն կը ձգտի խորհ. Միութենէն անջատել ամբողջ Սիպերիան՝ իր եւ Ռուսիոյ միջեւ միանգամայն ապահով թումբ մը կանգնեցնելու համար: Յայտնի է նոյնպէս, որ Լեհաստան աչք ունի Ուկրայնայի արեւմտեան մասին վրայ՝ կիեւէն մինչեւ Օտեսա: Յայտնի է դարձեալ, որ հիթլէրական Գերմանիա ամբողջ ծրագիր մը ունի այն մասին, թէ ինչպէ՛ս պիտի տարածուի խորհ. Միութեան որոշ մասերուն մէջ, ո՛ր հողերը պիտի յափշտակէ եւ ի՛նչպէս իր ապագան պիտի ապահովէ ի հաշիւ խորհ. Միութեան:

Գաղտնիք չէ նոյնպէս, որ Իտալիա անտարբեր չէ դէպի Կովկաս եւ նոյն իսկ հարաւային Ռուսիոյ մէկ մասը: Գաղտնիք չէ, որ Անգլիա հաշտ աչքով չի նայիր ռուսական Թուրքեստանի վրայ եւ, ռուսական ապագայ միջամտութենէն ապահովելու համար Հնդկաստանը, ուրախ պիտի ըլլար անջատելու Թուրքեստանը խորհ. Միութենէն: Գաղտնիք չէ, որ մինչեւ իսկ փոքրիկ Ֆինլանտան կը ձգտի յարմար առթիւ մը տիրանալ ռուսական Քարելիային, որուն ժողովուրդի մեծ մասը ֆիններ են: Վերջապէս, գաղտնիք չէ, որ Թուրքիա աչք ունի Կովկասի վրայ:

Ինչպէս խորհրդային կառավարութիւնը, այնպէս ալ հակաբոլշեւիկ ռուս քաղաքական հոսանքներ արտասահմանի մէջ յստակօրէն կը տեսնեն թէ ի՛նչ ահռելի վտանգ կը սպառնայ խորհ. Միութեան ամբողջականութեան: Անոնք բոլորն ալ կը զգան, որ եթէ նոր պատերազմ մը բռնկի, Ռուսիա պիտի ունենայ երկրորդ Պրեսթ-Լիթովսք մը, այսինքն՝ պիտի ենթարկուի երկրորդ անդամահատումի մը:

Մեր ընթերցողները գիտեն, որ խորհրդային կառավարութիւնը ամիսներէ ի վեր հեւ ի հեւ կ'աշխատի ըսպառնացող պատերազմի առաջքն առնել՝ ոչ-յարձակման դաշինքներ կնքելով իր հաւանական թշնամիներուն հետ, որոնցմէ սակայն Ճափոն յամառօրէն ցարդ խուսափեցաւ ընդառաջ երթալ Մոսկուայի ցանկութեան: Միեւնոյն ատեն խորհրդային կառավարութիւնը բացէ ի բաց տենդագին պատրաստութիւններ կը տեսնէ դիմագրաւելու թշնամիները, եթէ ի վերջոյ չըլլայ յետաձգելու կամ վերացնելու անոնց յարձակման վտանգը:

Ճիշդ է, Մոսկուայի ներկայ իշխանաւորները վերջերս շատ յախուռն, ինքնավստահ յայտարարութիւններ կ'ընեն այն մասին, թէ իրենք կարող են այժմ ջախջախիչ հարուածներ տալու ոեւէ թշնամիի, որ կը յանդգնի յարձակում գործել խորհրդային հողերուն վրայ: Սակայն, ինչպէս ճափոնացի քաղաքագէտ մը ըսաւ ասկէ քանի մը շաբաթ առաջ, որքան աւելի խորհրդային կառավարութիւնը աղմուկ կը հանէ եւ կը յոխորտայ իր ուժով ու պատրաստութիւններով, այնքան աւելի կը մատնէ իր վախը: Եւ զարմանալի ալ չէ որ Մոսկուայի մէջ կը վախնան, քանի որ կիսաքաղց եւ կառավարութենէն ծայր աստիճան դժգոհ ռուս ժողովուրդը ոեւէ պարագայի տակ չի կրնար յաղթական կռիւ մղել զօրաւոր արտաքին թշնամիներու դէմ, մանաւանդ երբ թէ՛ նիւթապէս ալ անոնցմէ շատ ետ է:

Պատերազմի վտանգները խորհրդային կառավարութենէն ոչ նուազ խըռովք ու երկիւղ կը պատճառեն նաեւ հակաբոլշեւիկ Ռուսերուն, թէեւ բոլորովին տարբեր տեսանկէտներով»:

ԷՋԵՐ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱԶԱՏԱՄԱՐՏԷՆ

ՀՐԱՅՐ-ԴԺՈԽՔ ԵՒ ԻՐ ԳՈՐԾԵՐԸ

— oo —

«Ինչո՞ւ առաջ այդպիսի փախստականներ չկային եւ հայ ժողովուրդը խաղաղօրէն իր աշխատանքով կ'ապրէր»:

Ականատես մը կը պատմէ թէ Սլոյի այս յայտարարութեան ատեն կառավարիչը այնքան յուզուած էր որ, գրեթէ կուլար եւ միայն ձեռքի շարժումով մը լռութիւն կը պարտադրէր, որովհետեւ այդ փաշաներէն Շէրիֆը կառավարիչին հայրն էր, իսկ Մուրատ փաշան Քէրիմ պէկի հայրը: Այս էր պատճառը որ Քէրիմ կառավարել ազատութիւն կը վայելէր: Անոնց թէ իգական եւ թէ արական ժառանգորդները ծնած օրէն մինչեւ մեռած օրը ամսական 5–6 ոսկի կը ստանային Սուլթանէն, բացի այն ամսականներէն զորս պաշտօնի համար կ'առնէին: Անոնց զաւակները զինուորութենէ ազատ էին, եւ մինչեւ իսկ ամենածանր յանցանքի մը համար չէին ձերբակալուեր: Բայց անոնք դարձեալ գոհ չէին, գանգատելով թէ կառավարութիւնը անցեալին մէջ, խաբեբայութեամբ այդ երկիրը խլած է իրենց հայրերու ձեռքէն: Նոյնպէս շափազանց քրտատեաց էին եւ զզուանքով կը նայէին թուրք վաշխառուներուն վրայ: Սուլթանը պաշտօնապէս կը ճանչնար միայն այս պէկերը, մէկ ալ Պեարիանիները:

Այդ յուզմունքին մէջ է որ կառավարիչը դառնալով Հրայրին կ'ըսէ.

— Գիտեմ որ այս երկրի յեղափոխականներուն պարագլուխը դուն ես եւ ամէն շարժում քու ձեռքով կը կատարուի: Գիտնալով հանդերձ, այսօրուընէ սկսեալ քեզ ազատ կը հռչակեմ եւ կը խոստանամ Մուշ հասնելուս պէս կանչել երեք երաշխաւորներդ եւ անոնց ներկայութեամբ ջնջել այդ պայմանագիրը: Նոյնպէս կը խոստանամ ձեռքէս եկածին չափ պատժել այն քիւրտ չարագործները, որոնք վնասներ կը հասցնեն հայ գիւղացիներուն: Բայց դուն ալ թոյլ մի տար որ զինեալ Հայեր երեւան կառավարութեան աչքին: Ատով բան մը չէք շահիր եւ բացարձակապէս կը վնասուիք, եւ ես ալ պիտի ստիպուիմ վերէն եկած հրամանները խստութեամբ ձեր հանդէպ գործադրել: Եթէ այդ հրամանները ճշդութեամբ չգործադրեմ, մէկ օրէն միւսը արդէն ես այս երկրէն կը հեռացուիմ: Դուք շատ լաւ գիտէք որ Մուշի երեւելի Թուրքերը մէկ օրէն միւսը կրնան կառավարիչ փոխել, եթէ անոնց սրտին մօտիկ չըլլայ կառավարիչը:

Միւթեսարըֆը իր խոստումը ճշդութեամբ կատարեց: Հրայրը եւ իր երաշխաւորները բոլորովին ազատեց եւ մէկ ամիս վերջ ձերբակալել տուաւ Խօօ Սլօն, Ալին, Տրօօ Նատօն, Տրօօ Ազան եւն.:

Այս վերջինը բանտին մէջ Սեւ Քարեցի Սաքօի ծանօթ աղան էր որ յետոյ աքսորուեցաւ կառավարիչին ձեռքով: Բայց այս չորսին ձերբակալումով հայ գիւղացիներու հալածանքները չմեղմացան: Գլխաւոր խառնակիչները, քիւրտ շէյխերը, միշտ քարոզներ կը կարդային քիւրտ ռամիկ դասակարգին եւ կը գրգռէին հայ գիւղացիներու դէմ: Անոնց ամէնէն նենգամիտներն էին շէյխ Հիզրէթ եւ շէյխ Շահապէտտին: Անոնք ինչքան ալ ծանր յանցանքի մէջ գտնուէին, կառավարութիւնը ձերբակալելու հրաման չէր տար: Հրայրի ամբողջ նպատակն էր լեզու մը գտնել քիւրտ ռամիկ դասակարգին հետ, որպէսզի չլսեն այս նենգամիտ շէյխերուն եւ վնասներ չհասցնեն հայ գիւղացիներուն:

Ատոր առաջին միջնորդը եղաւ Մուսա պէկի տղայ Ալի պէկ, որ Քէրիմ պէկի հօրաքրոջ թոռն էր եւ մեծ յարգանք ունէր անոր հանդէպ: Հրայրի թելադրութեամբ Քէրիմ պէկ չորս անգամ Ալի պէկը կանչեց իր տունը եւ պատուիրեց.

— Ձեռմ չիմանամ թէ ո եւ է Հայու մը վնաս հասցուցած ես: Ընդհակառակն պէտք է աշխատիս Հայերը պաշտպանել. քու հայրդ ալ Հայերու հետ լաւ չվարուեցաւ, բայց անոնց ձեռքով աքսորուեցաւ, իսկ եթէ դուն ալ ինծի մտիկ չընես եւ հօրդ ընթացքը շարունակես, դուն ալ իմ ձեռքով պիտի աքսորուիս: Փոխանակ թալանելու խեղճ Հայերը որ միշտ ալ մեր ձեռքին մէջն են եւ մենք անոնցմով է որ կ'ապրինք, գնա շէյխ Հէզրէթէն եւ շէյխ Շահապէտտինէն թալանի գումարները պահանջէ: Անոնք են որ կ'աշխատին ամէն կերպ մեզ մեր իրաւունքէն զրկել եւ դարձնել հասարակ մահկանացու մը Քիւրտերուն մէջ, իսկ միւս կողմէ իրենք կ'աշխատին իրենց նենգամիտ իշխանութիւնը տարածել ամբողջ Քիւրտերուն վրայ:

Ալի պէկ որ Քէրիմ պէկէն շատ ապահովութեան պէտք ունէր եւ կառավարութեան հետապնդումներու ատեն միայն զայն իրեն պաշտպան կը ճանչնար, սկսաւ անոր թելադրանքներով շարժիլ: Երբ Դաշտեցի ուխսեր մինչեւ Պիթլիս կ'երթային ռուսական հիւպատոսին հպատակութիւն փոխելու համար, անոնց երթեւեկի ապահովութիւնը կախուած էր Ալի պէկէն: Եթէ Ալի պէկը չըլլար, ոչ մէկ ուխս կրնար ողջ անցնիլ Միրզա պէկի գոմէն եւ Պիթլիս հասնիլ:

Շէյխերը նկատած էին այդ պաշտպանութիւնը եւ գիտէին որ ուխսերը ամէն երթեւեկի ատեն, Ալի պէկին կը հանդիպէին, կը խօսէին, կը հիւրասիրուէին: Ուստի սկսան Ալի պէկը համոզել որպէսզի իր յարաբերութիւնները խզէ այդ ուխսերուն հետ եւ թոյլ չտայ անոնց որ իր գոմերէն ողջ անցնին ու դառնան: Երբ տեսան որ չեն կրնար համոզել, սկսան Ալի պէկին դէմ դաւադրութիւն սարքել: Համոզեցին Սուս բերդ նստող Րէշիտ պէկը եւ հանեցին Ալի պէկին դէմ: Մօտ երեք ամիս անընդհատ այս պէկերը իրարու դէմ կռուեցան եւ բաւական մարդ ջարդեցին փոխադարձաբար, մինչեւ որ կառավարութիւնը միջամտեց եւ հեղինակները գտնելու ձեռնարկեց:

Նորէն շէյխերն էին որ մէջտեղ ինկան եւ բոլոր յանցանքը բարդեցին Ալի պէկի վրայ: Այս անգամ կառավարութիւնը սկսաւ զայն հետապնդել իբրեւ յանցաւոր: Ալի պէկ Հրայրը երբեք չէր տեսած եւ բոլորովին չէր ճանչնար, բայց իր ամբողջ աշխատանքը կը տանէր անոր թելադրութեամբ: Թէեւ ինք քիւրտ աւազակապետ մըն էր եւ աւազակութեամբ կ'ապրէին թէ ինք եւ թէ իր խուլամները, բայց անոնց աւազակութիւնը գլխաւորապէս ուղղուած էր կառավարութեան, շէյխերու եւ քիւրտ վաշխառուներու դէմ: 60–70 զինեալ խուլամներով կը մտնէր շէյխերու գիւղերը եւ բանի գումարներ կը պահանջէր, մերժողները չարաչար խոշտանգելով:

ՄՈՒՐԱՏ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

(3) (Շար.)

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՏՕՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԵՐՈՍ ՍԵԲԱՍՏԱՑԻ, ՄՈՒՐԱՏԻ

ՄԱՀՈՒԱՆ 15ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. ԱՆԻԷՌ – ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՆՊԻ ՄՈՒՐԱՏ ԽՈՒՄԲԻ

եւ հովանաւորութեամբ՝ ՎԻՇԱՊ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ

Վաղը կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Պուա Քոլոնպի Քաղաքապետարանի սրահին մէջ

1, Rue des Halles Bois-Colombes

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐ ՇԱՀԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԸՆԿԵՐՆԵՐ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ ԵՒ Վ. ՃԶԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին: կը մասնակցին՝ տիկին *ԳԵՒՈՆԵԱՆ* (երգ)՝ ընկերակցութեամբ տիկ. *ԱՆԱՀԻՏ ԽԷՐ-ՊԷԿԵԱՆի* (դաշնակ): Օր. *ՋԱՐԹՈՒՀԻ ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ* (ջութակ): կ'արտասանէ ընկ. *Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ* եւյլն.:

ՄՈՒՏՔ՝ 3 եւ 5 *ՖՐԱՆՔ*

ՀԱՂՈՐԴ. ՄԻՋՈՑՆԵՐ.— Սէն Լազարէն առնել շոգեկառք եւ իջնել Պուա Քոլոնպի կայարանը:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ֆրանսահայ կարմիր խաչի իսիի մասնաճիւղը ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները եւ անդամուհիները այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 253, rue Jean Jacques Rousseauի դարմանատունը: Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է, կարեւոր օրակարգ:

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Հայ կին մը (37 տարեկան) տնական աշխատանքներու համար, օրավարձքով կամ ամսականով: դիմել՝ *Պ. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆի*, 6, rue Blanqui, Փարիզ (*13*):

Հրապարակային դասախօսական ժողով

կազմակերպուած՝ *ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ եւ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ*

վաղը կիրակի երեկոյ ժամը 7.30ին Պէլվիլի ծանօթ ժողովասրահին մէջ

120, Boulevard Belleville Métro Belleville

Դասախօսն է՝ Հ. ՍԱՀԱԿ ՏԷՐ ՄՈՎՍԷՍԵԱՆ

(Տնօրէն Սէվրի Մխիթարեան վարժարանին)

Նիւթը՝ *«ՁԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՀԻՆ ՀԱՅՈՑ ՄԷՋ»*

Կ'ատենապետէ՝ Հ. Կ. եւ Մ. Միութեան նախագահ *Գնդ. Տ. ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ*

Մուտքը ազատ է: Հանդէսը կը վերջանայ ժամը 10ին:

ՆԱՀԱՏԱԿ ԳՐԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐ

ՕԳՏՈՒԵՑԷՔ ԲԱՑԱՌԻԿ ԱՌԻԹԷՆ

Միայն 130 ֆրանք վճարելով անմիջապէս պիտի ստանաք ոչ միայն մեր հրատարակած *ՈՒԹԸ* հատորները, (*Ռ. Զարդարեան, Մելքոն Կիւրճեան, Գեղամ Տէր Կարապետեան, Գեղամ Բարսեղեան, Արփիար Արփիարեան, Գր. Զօհրապ, Տ. Չէօկիւրեան եւ Օհան Կարօ*) որոնց իրական արժէքն է 170 ֆրանք, այլ նաեւ՝

ԼՒՔՍԷՄՊՈՒՐԿԵԱՆ ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ

մէկ տոմսակ, որուն արժէքն է 36ֆ լսն. ֆլոնք: Վիճակահանութիւնը տեղի պիտի ունենայ՝

ՄԱՐՏ 26ին ԼԻՒՔՍԷՆՊՈՒՐԿԻ ՄԷՋ

Բացի *ԵՐԵՔ* մեծ պարգեւներէն, *4 միլիոն. մէկուկէս միլիոն եւ մէկ միլիոն պելճիական ֆրանք, կան նաեւ* 2500ի մօտ ուրիշ մեծ ու փոքր պարգեւներ: փութացէք այժմէն ոեւէ ձեւով *ՄԻՆՉԵՒ ՄԱՐՏ* 20:

130 *ՖՐԱՆՔ ղրկել մեր հասցէին*՝ **M. Barsamian**

121 Rue Marcadet. Paris (18)

Եւրոպայի հայկական մեծագոյն գրատունը

Գրատուն ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

51, Rue Monsieur - le - Prince, Paris (5e) Métro: Odéon Tél. Danton 88 — 65

Հայերէն, ֆրանսերէն, անգլիերէն եւյլն. ամէն տեսակ գրքեր

Արդիական կազմատուն: Տպագրական գործեր:

Աշխարհի բոլոր կողմերէն հասած ապսպրանքները կը կատարուին արագ եւ խղճամիտ կերպով:

ՄԻՍԱՔ ՂԱԶԱՐԵԱՆ

(Dr. ès-Sciences)

5, rue Pergolèse (*Փէրկոլէզ*), *Փարիզ* (16)

Մէթրօ՝ **Etoile, Obligado, Maillot.** *Հեռ.* **Kléber** *78-21*

Դիմեցէք՝ ձեր շահերու պաշտպանութեան, իրաւական եւ վարչական խորհուրդներու, ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման, նաթիւրալիզասիոնի, Ամերիկա մեկնելու, թարգմանութիւններու, փոխառութեան, կալուածական գործողութիւններու եւյլնի համար ամէն օր ժամը 10—12 *եւ* 17—19. *Կիրակի օրեր ժամը* 10—12:

13 ՏՐԱՄԱԴՐԵԼԻ ԵՆ գեղեցիկ եւ ընդարձակ սրահներ՝ (ամէն յարմարութիւններով եւ օժտուած ելեկտրական գոյնզգոյն լամբարներով) հարսանեկան հանդէսներու, ժողովներու, ցերեկոյթներու, պարահանդէսներու եւյլն. դիմել **13**

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ *13 rue Pierre Curie*, K. *Bicêtre. Metro: Porte d'Italie*

ԾԱԽՈՒԻ Է

ՄԵԿՆՈՒՄԻ պատճառով ծախու է ԿՕՇԿԱԿԱՐԻ խանութ մը իր բոլոր կազմածներով: Բնակութեան համար երկու սենեակներ: Շատ դիւրամատչելի գին:

Դիմել՝ *29*, Bld. de la Liberté, Lilas (Seine).

Պէյրութի վերջին թղթաբերէն կը քաղենք հետեւեալ մանրամասնութիւնները.—

Երէկ, 16 մարտ, Պէյրութ զարհուրելի աղէտի մը ականատես եղաւ: Պուրճի հրապարակը, Դամաս, Նէհր եւ Պապ - Իտրիս երկարող ճամբաներու երկու կողմերը խուռներամ բազմութեամբ լեցուած էր եւ մայրերու աղաղակները մէկ կողմէ, հրշէջ ինքնաշարժներու աղմուկները միւս կողմէ կը թնդացնէին քաղաքը: Ոստիկանական կարեւոր ուժեր, զինուորներ, սպաներ, լրագրողներ մտցուած էին շղթայէն ներս, ուրկէ անդին արգիլուած էր ժողովուրդին անցքը: Աղէտի վայրը փութացած էին մարզպանութեան ընդհանուր քարտուղար Պ. Լակարտ, Լիբանանի պատուիրակ Պ. Օպուառ, պետական քարտուղար Ապտալլա պէյ Պէյհում, ժանտարմայի վերին հրամանատարն ու ընդհ. քննիչը, քաղաքապետը, ներքին եւ առողջապահական տնօրէնները եւ մեծ ու փոքր պաշտօններու կարեւոր պաշտօնատարները:

Դեռ գործողութիւնները եւ օգնութեան ձեռնարկները չսկսած, փլատակներու տակէն կը լսուէին աղիողորմ ճիչեր, օգնութեան խեղդուկ աղաղակներ եւ լաց ու կոծեր: Փլչող քարերու եւ հողերու մէջ մինչեւ կոկորդը թաղուած տարաբախտ զոհի մը գլուխը դուրս ցցուած էր եւ դեռ լեզուն կը շարժէր, հազիւ լսելի ձայն մը հանելով: Կիսափուլ պատի մը պատուհանէն մարդկային մարմին մը կախուած կը ճօճէր. քիչ անդին կը նշմարուէր դուրս երկարած ոտք մը, մարմինը թաղուած հողերու եւ քարերու տակ. ձեռք մը դեռ կը շարժէր... Տխրագդեցիկ եւ ողբերգական տեսարան:

Պուրճի հրապարակին վրայ, ճահատակներու յուշարձանին դիմաց, Դամաս փողոցի մուտքին վրայ կը գտնուի հին շէնք մը որուն Գ. յարկը պանդոկ էր եւ երկրորդը սրճարան - թատրոն, եւ կը կոչուէր Քէվքէպ - էլ - Շարգ: Վարի յարկը, անկիւնը, Ապու Աֆիֆ կոչուող նշանաւոր սրահն է, ուր գիշեր ցերեկ բազմաթիւ յաճախորդներ կ'այցելեն թեթեւ ճաշ մը, պաղպաղակ կամ այլ զովացուցիչ առնելու համար: Քաղաքապետութիւնը, համաձայն Պէյրութի նոր յատակագծին, սինէմա Րօքսիէն սկսելով մինչեւ հրապարակ պիտի ընդլայնէր այդ ճամբան, որով պիտի փլցուէր շէնքը: Սակայն կալուածատէր մեծահարուստ ձօրճ պէյ Թապէթի եւ քաղաքապետութեան միջեւ սկսած բանակցութիւնները վերջացած չէին դեռ եւ քանդումի գործողութիւններն ալ այդ պատճառաւ յետաձգուած էին, մինչ դիմացի կողմը, Սըրսօգներու պատկանող շէնքերը արդէն փլցուած էին:

Ապու Աֆիֆ, վարի յարկի սրահին ու ճաշարանին տէրը, կալուածատէրին հետ համաձայնութեան եկած էր՝ ընդարձակելու իր գրաւած խանութները: Անոր կից պարապ խանութ մը կար, որ պիտի միանար Ապու Աֆիֆի խանութին: Գործաւորներ սկսած էին աշխատանքի՝ քանդելու համար երկու խանութներու մէջ գտնուող քարէ պատերն ու կամարը:

Ժամը, ճիշդ 5ին, սոսկալի աղմուկով մը, յանկարծ, Քէվքէպ էլ Շարգի հսկայ շէնքը ամբողջ փլաւ եւ վերածուեցաւ եւ քար քարի վրայ չմնաց վերի երկու յարկերուն մէջ: Պանդոկն ու սրճարանը իրենց բոլոր գոյքերով, տանիքով, պատերով եւ բնակիչներով իջան յատակը եւ բոլորը խառնուեցան իրարու: Պանդոկին եւ սրճարանին մէջ գտնուող մարդիկ, որոնց թիւը մօտաւորապէս 60 կը հաշուուի, մնացին այդ ծանրութեան տակ:

Այդ միջոցին գետնայարկի խանութներուն մէջ գտնուող եւ ճամբայէն անցնող մարդիկ զարհուրանքով կը սկսին փախչիլ, լսելով խլացնող աղմուկը փլուզումի եւ տեսնելով ելեկտրական թելերու փշրումն ու գետին իյնալը, ինչպէս նաեւ անոնց պատճառած յանկարծակի փայլատակումներն ու ձայները: Ոմանք կը վիրաւորուին, ոմանք օգնութիւն կը պոռան:

Շուտով կը հասնին հրշէջ խումբերն ու օգնութեան մարմինները եւ փրկութեան գործին կը սկսին: Իրարու ետեւէ կը հանուին փլատակներու տակէն զոհերու դիակները եւ կը փոխադրուին Օթէլ Տիէօ հիւանդանոցը: Բազմաթիւ գործաւորներ կը հանուին վեր, վերցնելու համար փայտերն ու քարերը, որոնց տակ թաղուած էին դժբախտ զոհերը: Ժամեր կը տեւեն այդ աշխատանքները:

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՊԱՆԷՕ - ՔԱՇԱՆի «Արծիւ» Ենթակոմիտէի հերթական ընդհ. անդամական դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան Կոմիտէի դասախօսական ժողովը տեղի կ'ունենայ այսօր Շաբաթ երեկոյ Ակումբին մէջ: Կը դասախօսէ ընկեր Սերժ Թորոսեան: Այս դասախօսական ժողովին կը հրաւիրուին մասնաւորապէս «Մուրատ» խումբի բոլոր ընկերները:

Գաւառ

ՊՈՄՈՆԻ (Մարսէյլ) Զաւարեան Ենթակոմիտէի ընկերական դասախօսական ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին: Կը խօսի ընկեր Հայկ Սէրէնկիւլեան: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՎԻԷՆԻ Կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Ապառաժ խումբի բոլոր ընկերները վաղը կիրակի առաւօտ ժամը 10ին Հ. Յ. Դ. Խաժակ Ակումբին մէջ: Շատ կարեւոր օրակարգ: Կը խնդրուի բոլոր ընկերներէն ներկայ գտնուիլ ճիշտ ժամանակին, վերջացնելու համար մինչեւ ժամը 12ը:

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ «Վարուժան» խումբի ընկերական ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական ժողովատեղիին մէջ:

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕԻ (Մարսէյլ) Վռամեան Ենթակոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր չորս խումբերը վաղը Կիրակի ժամը 6ին ծանօթ հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՀԱՅ ԿՐԹ. ԵՒ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉԱԿԱՆ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԸ ԺՈՂՈՎԻ ԿԸ ՀՐԱՒԻՐԷ

ՍԷՆ ԼՈՒԻ անդամները եւ համակիրները, այսօր Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8ին, տեղւոյն ծանօթ հաւաքատեղին:

ՄԱՐՍԷՅԼ ՔԱՂԱՔԻ անդամները եւ համակիրները, վաղը, Կիրակի, կէսօրէ յետոյ, ժամը 4ին, Քաֆէ Նօայլի յարակից ժողովասրահին մէջ:

Այս ժողովներուն ներկայ պիտի ըլլան Կեդրոնական Վարչութեան անդամները, ինչպէս եւ Գահիրէի Կեդր. Վարչութեան նախագահ

ԲԺԻՇԿ ՀԱՄՕ ՕՀԱՆՋԱՆԵԱՆ

„ՅԱՌԱՋ"Ի ՎԻՃԱԿԱԽԱՂԸ

ԻՐ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

« Յառաջ » բաժանորդներուն սահմանուած տոմսերէն ոչ մէկը շահեցաւ, դժբախտաբար:

Ինչպէս գիտեն ընթերցողները, գնած ենք նաեւ հետեւեալ երեք տոմսերը, 9րդ շերտէն, ԱՅՆ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ ՈՐ ԱՄԷՆ ՕՐ ՁԵՌՔԷ ԿԸ ԳՆԵՆ:

9րդ շերտ թիւ	*28,474*	*շարք*	**Y.**
- - -	*54,726*	-	**X.**
- - -	*81,172*	-	**R.**

Այս թիւերն ալ շահած պարագային, ԱՐԴԻՒՆՔԻՆ ԿԷՍԸ պիտի բաժնուի բոլոր այն ընթերցողներուն որոնք վարչութեան կը ներկայացնեն ՑԻՍՈՒՆ ՅԱՋՈՐԴԱԿԱՆ ԿՏՐՕՆՆԵՐ, սկսելով 1934 փետրուար 6էն:

Կտրօնները ամէն օր պիտի հրատարակուին Գ. էջի թերթօնին տակը, ԹԻՒՈՎ ԵՒ ԹՈՒԱԿԱՆՈՎ:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Բագրատ Ճերմակեան կը փնտռէ իր քոյրը՝ Զուարթ Ճերմակեան որ երկու տարի առաջ կը գտնուէր Փարիզի արուարձաններուն մէջ: Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Pakarad Djermakian, Armenian Couvent, Jerusalem, Palestin.

— Պարգեւ Նաճարեան (Պագըր Մատէնցի) կը փնտռէ իր հօրեղբօր որդին՝ Ղազար Նաճարեանը, որուն հետ Ֆրանսայէն քանի մը տարի առաջ կը թղթակցէր: Կը խնդրուի իմացնել Յառաջի:

— Կը փնտռեմ եղբայրս Օրտուցի Յովհաննէս Թորոսեան, հօր անունը՝ Նշան, մօր անունը Իսկուհի Թորոսեան, եւ հօրեղբօրորդիս Նշան Թորոսեան, հօր անունը՝ Կարապետ որոնք 1919ին Օրտուի որբանոցէն փոխադրուած են Պոլիս: Օրտուի մէջ Յովհաննէս կը տառապէր աչքի ցաւէ եւ կը դարմանուէր բժիշկներու կողմէ:

Իրենց Պոլիս փոխադրուելէն ի վեր որ եւ է լուր չունին իրենց մասին: Իրենց մասին լուր ունեցողներէն եւ հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Անդրանիկ Թորոսեանի, St. Arroman par Mirande, Gers, France.

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած՝ *ԼԻՈՆԻ ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆԿԻ ՎԵՐԱՇԻՆԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ*

(իր կազմութեան 4րդ տարեդարձին առթիւ)

Այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ

14 rue François Garcin *Պ. ՔԷՆՏԻՐԵԱՆԻ ՃԱՇԱՐԱՆԸ*

ճոխ պիւֆէ՝ դիւրամատչելի գիներով: Արեւել. նուագ, հաճելի մթնոլորտ:

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ԴԻՒԱՆԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ (83)

"ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ„

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

Պատերազմի սկզբնաւորութեան, երբ խնդրոյ առարկայ էր՝ թշնամի հողերու վրայ մեր չէթէներուն գործունէութիւնը, ճիշդ կ'ըլլար Թէշքիլաթի ինքնագլուխ գործելը: Բայց, երբ կարելի չէր ըլլար թշնամի հողերը գրաւուած պահել, եւ, ընդհակառակն, թշնամի ուժեր սկսեր էին մեր երկիրը մտնել, զինուորական տեսակէտէն ճիշդ չէր որ Թէշքիլաթը Մախսուսէն անկախ գործէր: Բանակին մտահոգութիւնն էր միջոցներ գտնել, թշնամիին յառաջխաղացումը կասեցնելու համար: Ատոր համար, պաշտպանութեան նոր գիծ մը կը պատրաստէր Տրապիզոնի շրջանին մէջ: Ավնի փաշան հոն հրամանատար, իսկ Քարա Վասըֆ պէյը սպայակոյտի նախագահ նշանակած էր: Անոնք երբ կ'աշխատէին պաշտպանութեան նոր գծին համար, բնականաբար չէին կրնար արտօնել որ իրենց առջեւ պատկին անգլուխ չէթէներ:

Հետեւաբար, Քարա Վասըֆ պէյ, ձեռքի տակի չէթէները կարգի ու կանոնի դրած եւ զանոնք բերած էր բանակին համար գործածելի վիճակի մը: Ամէն բանէ առաջ՝ Թէշքիլաթը Մախսուսէի Իհթիմանի թեւին տէր եղած էր 10րդ զօրաբանակը: Ինչպէս գրեցինք աւելի առաջ, Թէշքիլաթը Մախսուսէն բանակին հետ կը յարաբերէր Թէշքիլաթի ջոկատներու հրամանատար Յալիտ պէյի միջոցաւ: Հիլմի պէյ, չհանդուրժելով ասոր, շարունակաբար կ'ըսէր.

« Ջիղերուս կը դպի այն պարագան որ Թէշքիլաթը Մախսուսէն կը նկատուի իբրեւ ջոկատ: Եթէ վերադառնանք առանց բարելաւելու այս վիճակը, զուր եկած պիտի ըլլանք: Եթէ չյաջողինք, ես պիտի չկարենամ պաշտպանել զայն խաղալիկ դառնալ եւ պիտի վերադառնամ :»

Ասոր նման հեռագիրներ կը տեղացնէր Պէհաէտտին Շաքիր պէյի: Այդ միջոցին, Թէշքիլաթը Մախսուսէի բոլոր ջոկատները, ռուս յարձակումներուն առջեւ, հաւաքուած էին Մեզօ:

Հոն կը գտնուէր նաեւ Հիլմի պէյ, որ հեռագրով մը ուղղուած՝ Պէհաէտտին պէյի, կրկին կը յիշեցնէր թէ՝ այդ խնդիրը պէտք է Պոլսոյ մէջ լուծել: Բայց, Թէշքիլաթը Մախսուսէն այլեւս բոլորովին ուրիշ ձեւ էր առած: Քէմալ պէյ, վերջին կռիւներուն եւս մասնակցելէ յետոյ, արտօնութիւն առած եւ մեկնած էր Պոլիս: Որովհետեւ, Արտահանի մէջ փամփուշտ մը վիրաւորած էր իր ոտքը եւ մեծ ցաւ պատճառած էր, ու կ'երթար դարմանուելու: Շաքիր Նիազի պէյը եւս, որ Թէշքիլաթը Մախսուսէի մէջ տօքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյի օգնականն էր եւ մինչեւ վերջին օրերը Արդուինի կը մնար, բժշկական տեղեկագիր մը առած եւ Մարաշ մեկնած էր, օդափոխութեան համար: Իսկ Տօքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյ, Պոլսոյ մէջ, որոշած էր այլեւս հրաժարիլ Թէշքիլաթը Մախսուսէի արտաքին թշնամիներու վերաբերեալ գործերէն, եւ զբաղիլ երկրին ներքին թշնամիներով:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀՐՈՍԱԽՈՒՄԲԵՐԸ

Պէհաէտտին Շաքիր պէյ, Կարնոյ եւ Կովկասի մէջ չորս հինգ ամսուան իր բնակութեան ընթացքին շատ մը ճշմարտութեանց վկայ եղած էր: Հայերու վերաբերումը Թուրքիոյ հանդէպ, ինչպէս նաեւ Ռուս բանակին իրենց օժանդակութիւնը, Պէհաէտտին պէյի մէջ այն համոզումը գոյացուցած էին թէ՝ հարկ է ներքին թշնամիէն եւս վախնալ այնքան որքան արտաքին թշնամիէն: Ներքին Հայերը, հրոսակային կազմակերպութեամբ, կը ջանային մեր բանակին կռնակը վտանգել եւ անոր նահանջի գիծը կտրել: Ձեռք անցուած էին կարգ մը կարեւոր հրահանգներ որոնք յատուկ էին հայ չէթէներուն: Այս հրահանգները, որոնք կը վերաբերէին հայ չէթէներու ապագայ շարժումներուն եւ ամէն ինչ ամենամանրամասնօրէն կը բովանդակէին, ստորեւ կը հրատարակենք, նկատի առնելով կարեւորութիւնը: (ԽՄԲ. — Ինչպէս կ'երեւայ, Անդրանիկի « Մարտական հրահանգներ »ն որ թարգմաներ կամ յարմարցուցեր են, իբրեւ փաստ...) :

« Մարտական խումբի ուժն ու կարողութիւնը կը կայանայ հետեւեալ պարագաներուն մէջ.—

« Մարտական խումբի առաջին պարտականութիւնն է միշտ պատրաստ գտնուիլ, երկրորդ պարտականութիւնն է իր ուժերը կարենալ պահպանել, իսկ երրորդ պարտականութիւնն է իր գործերուն ու շարժումներուն մէջ արագ շարժիլ, ու, միանգամայն, իր կարգապահութիւնն ու կրթութիւնը անվթար պահել:

« Եթէ հրոսախումբը անկանոն գործեր ու շարժումներ կատարեն, Թուրքերը կը յաջողին երբեւան հանել անոնց շատ մը շարժումները: Որովհետեւ, անոնք մասնաւոր հրահանգներ ունին այս մասին: Հետեւաբար, հարկ է որ հրոսախումբի մարտական խումբերը այնքան շատ չյարգեն հին օրէնքները. Ահա այս պարագաները նկատի ունենալով կը հրաւիրենք հետեւիլ յետագայ թելադրութեանց.—

ՄԱՐՏԱԿԱՆ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ

ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

»»» • «««

« 1 — Մարտական խումբերը պիտի շրջին գիշերը, իսկ իրենց ցերեկուան շարժումները պիտի յատկացնեն անբնակ ու ամայի վայրերուն: Օրինակ՝ անտառոտ տեղեր կարելի է շրջիլ: Միայն թէ, շարժիլ սկսելէ առաջ, հարկ է կատարելապէս համոզում գոյացնել թէ չէթէն չի հետապնդուիր հակառակ կողմէն: Այդպիսի շարժման մը պարագային, աւելի ապահով ըլլալու համար, գաղտնի ու մասնաւոր ճամբաներ պէտք է ընտրել եւ կամ ուղղակի որոշուած վայրը դիմելու է:

« 2 — Երբ չէթէն զառիվարներ կ'իջնէ, յառաջ պիտի քշէ հետախուզական խումբ մը որ պիտի բաղկանայ 2 — 3 հայդուկներէ: Այս խումբը, որ ճամբորդ պահակ կամ հետախուզող թեւ կը կոչուի, բուն խումբէն որոշ հեռաւորութեամբ մը կը շարժի ու պահովութեան տակ կ'առնէ այն վայրերը ուրկէ պիտի անցնի խումբը: Հրոսախումբը միայն այս կերպով դարանի մէջ չիյնար եւ ինքզինքը կը փրկէ:

«Երբեք պէտք չէ մոռնալ սա պարագան թէ Թուրքերը չափազանց կարեւորութիւն կուտան դարանին:

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Dameme, PARIS (13e)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R .. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 25 ՄԱՐՏ — DIMANCHE 25 Mars 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année Nº 2454

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԼԵՐԱՆ ԵՒ ԴԱՇՏԻ ՁԱՒԱԿՆԵՐԸ

Ծաղկազարդի այս ծիծղուն կիրակին — այսպիսի կիրակի մը — մեր պարտականութիւնը պիտի ըլլար բուռ մը ծաղիկ տանիլ հողմրուհք, եւ ցանել հողակոյտէ հողակոյտ:

Բայց, ո՞ւր են այդ հողակոյտերը:

Ո՞ւր ինկան, ո՞ր լերան, դաշտին, ձորին, գետին, անապատին կամ խարոյկին մէջ չիջեցան մեր մեռելները յայտնի թէ անյայտ..

Աւանդութեան Աստուածը մէկ տղայ ունէր, եւ ան ալ գիտէր թէ յարութիւն պիտի առնէ մահուընէն երեք օր յետոյ:

Մեր մեռելները ոչ միայն գիտէին թէ ամէն ինչ կը վերջանայ գերեզմանէն անդին, այլ գերեզման ալ չունեցան:

Եւ մենք որ կ՚ապրինք, մենք ալ չպիտի գիտնանք թէ ո՛վ ուր ինկաւ: Ինչպէս չգիտցանք եւ չպիտի գիտնանք թէ ո՛րն է բուն թիւր զոհերուն...

Զունենալով միջոց պարբերաբար ուխտի երթալու եւ ծաղիկ ցանելու, վշտի եւ ներշնչման ծաղիկներ քաղելու, ահաւասիկ, այս պղոտաներուն վրայ, մեր մխիթարութիւնը կը փնտռենք յիշատակի տօներու մէջ,— երեկոյթ, ցերեկոյթ, երգ, նուագ, ճառ, կեցցէ եւ ծափ...

Անշուշտ, քանի մը ժամուան համար:

Ո՞ր եւ է գաղութի ո՞ր սրահը պիտի կրնար կատարել պարզ հողակոյտի մը դերը, փոքր փորող բրիչին պէս փորփրելով մեր սիրտն ու հոգին, որպէսզի արմատ բռնէին վշտի եւ ներշնչման ծաղիկները:

Եւ սակայն, անհրաժեշտ են, անհրաժե՛շտ են այս պզտիկ մխիթարութիւններն ալ,— յիշատակի տօն — այս պղոտաներուն վրայ եւ այլուր, ո՛ր եւ է սրահի կամ տաղաւարի մէջ:

Անոնք ալ մաս կը կազմեն մեր ինքնապաշտպանութեան ազդակներուն, իբրեւ արծարծում:

Մենք ինչո՞վ պիտի դիմանայինք համայնակուլ յորձանքին, հարթիչ գլանին եւ այն ակնախտիղ հրապոյրներուն որ կը թմրեցնեն ոչ միայն աչքերը, այլ եւ ոտքերը:

Ի՞նչպէս պիտի կրնայինք մեր պատմութեան, նոյն իսկ մեր գոյութեան կապել այն սերունդը որ կը մաշի արդէն եւ այն որ պիտի հասնի, կը հասնի...

Այդ մտահոգութեամբ է որ, այսօր, Պոլս Քոլոնպի մեր տղաքը սարքեր են յիշատակի տօն մը, Սեբաստացի Մուրատի մահուան 15ամեակին առթիւ: (Կանխելով բուն թուականը):

Մուրա՛տ ... Բայց կարելի՞ է երկու խօսքով եւ հեւ ի հեւ պատկերացնել այդ աննման դէմքը, յեղափոխական յանդգնութեան, վճռականութեան եւ անձնուիրութեան մարմնացումը:

Մէկ խօսք միայն,— գիւղի, լերան եւ դաշտի զաւակն էր Մուրատ, հարազատ ծնունդը հայկական միջավայրին: Եւ առով խսկ՝ արի եւ առաքինի:

Եւ երբ աւելցնենք թէ Մուրատը գրոց - բրոց չէր, տուած կ՚ըլլանք, նաեւ, ամէնէն արտայայտիչ գիծը իր անկեղծութեան, քաջութեան եւ մեծութեան:

— «Դէ՛, մենք ուսում չունինք, ժողովուրդի տգէտ զաւակ ենք, աւել պակաս կը ներէք»...:

Մուրատները, Մուրատնե՛րն էին որ գոյն տուին մեր կեանքին, բովանդակութիւն դրին անոր մէջ, «ժողովուրդի տգէտ զաւակ»ի բազուկին ուժն ու բնածին ուշիմութիւնը հակադրելով գոնէգոյն «ուսումնական» յաւակնութեանց:

Այդպիսի տիպար մըն էր, նաեւ, Հրայրը (Դժոխք), որու կեանքէն քանի մը յատկանշական դրուագներ պատմեց, այս շաբթու, Սասունցի Մուրատը:

Լերան եւ դաշտի զաւակ, ուսում առած բայց ոչ այսպէս կոչուած ուսումնական, Հրայրն ալ նոյն ոգին չէ՞ր որ կ՚արտայայտէր իր ամէն մէկ խօսքին ու գործին մէջ:

Օրուան այս ժամուն, պատգամի մը պէս չե՞ն հնչեր իր խօսքերը, Դրօշակ - Հնչակ վէճերուն առթիւ.

— «Մենք այդ երկու կուսակցութեանց անջատ անջատ ուժերով չենք կրնար փրկուիլ, այլ մեզի անհրաժեշտ է միացեալ ազգային ճակատ մը, որպէսզի կարենանք մեր ազգի բոլոր տարրերը եւ հոսանքները ամփոփել»:

Իբրեւ հարազատ ծնունդը իր միջավայրին, իբրեւ լերան եւ դաշտի զաւակ, Հրայրը բուն իսկ ժողովուրդին սրատեսութիւնն ու ողջմտութիւնը չէ՞ որ կ՚արտայայտէր, ըմբոստանալով դուրսէն եկած գործիչներու լիազօրութեան դէմ.

— «Եթէ Մուրատի (Պօյաճեան) տեղ այդ օրուան (1894) պատասխանատու գործիչ ըլլար Ղուկաս վարդապետ մը կամ Մարգար վարժապետ մը, այսօր Սասունցիներու վիճակը այսպէս չէր ըլլար, որովհետեւ անոնք Սասունցիներուն չպիտի ըսէին թէ կռուեցէք, մեր ռազմանիւթը եւ օգնութիւնը Կովկասէն շուտով կը հասնի. այլ պիտի ըսէին,— Սիրելի հայրենակիցներ, մեր ամբողջ ուժը այս ութ պէրտանկան է (հրացան), եւ ձեր մօտ եղած հատուկտոր «չախմախլի»ները: Մենք ոչ միայն այս ութ պէրտանկայով չենք կրնար դիմադրել թուրք կանոնաւոր բանակին եւ քիւրտ խուժանին, այլ եւ 800 պէրտանկայով ալ չենք կրնար դիմադրել, եթէ երբեք պատեհ առիթ չընտեղծուի»:

Չէ՞ք ընդունիր թէ այսօր իսկ, երեսուն - քառասուն տարի յետոյ, մենք տասնապատիկ աւելի արժանի ենք լերան եւ դաշտի զաւակներու այս կոպիտ այլ իսկապէս յեղափոխական սաստին: Եւ կարօտ՝ անոնց սուր նայուածքին ու ինքնաբոյս, անարուեստ իմաստութեան:

Յիշատակի տօները կը ծառայեն իբրեւ փառաբանութիւն մարտական առաքինութեանց եւ արդար հպարտութեան:

Անարդարութի՞ւն է պահանջել որ անոնք, այդ պարբերական տօները, միեւնոյն ատեն ծառայեն իբրեւ մղիչ ուժ՝ կրկին եւ կրկին կարդալու, սերտելու եւ վերլուծելու բուն իմաստութեան դիրքը,— հարազատ ձայնը լերան եւ դաշտին, չիտակ առաջնորդը ազատագրական պայքարին, որ շատ ու շատ եղծուեցաւ դիրքերով եւ թխածոյ գիտելիքներով:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՃԱՓՈՆ ԿԸ ՏԵՂԱՒՈՐՈՒԻ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

ՄԱՐՏԱՆԱՒ ՊԻՏԻ ՇԻՆԷ, 100 ՄԻԼԻՈՆ ՏՈԼԱՐ ԴՐԱՄ ՊԻՏԻ ՏԱՅ ԵՒ... ՀՈՂ ՊԻՏԻ ՍՏԱՆԱՅ

Լոնտոն հասած լուրերու համաձայն, Ճափոն դարձեալ յաջողած է յաղթել Անգլիոյ եւ Մ. Նահանգներուն, առեւտրական ձեռնարկներ ապահովելով Թուրքիոյ մէջ:

Այսպէս, կը հաւաստեն թէ Թրքական նոր մարտանաւերուն շինութիւնը յանձնուած է կամ պիտի յանձնուի Ճափոնի: Համաձայն կազմուած ծրագրին, Ճափոն պիտի շինէ երկու յածանաւեր՝ 10,000 թօն տարողութեամբ, չորս թորփիլահալածներ, չորս սուզանաւեր եւ երկու եղերապահ նաւեր, ինչպէս եւ շարք մը փոքր նաւեր: Այս շինութեանց համար Ճափոն Թուրքիոյ պիտի տրամադրէ 100 միլիոն տոլարի փոխառութիւն մը, որուն հարիւրէն 80ը պիտի ծախսուի Ճափոնի մէջ:

Այս փոխառութեան դիմաց, Թուրքիա ճափոնական ընկերութեան մը վարձու պիտի տայ 100,000 քառակուսի արտավար տարածութեամբ հող, Անատոլուի մէջ, բամպակ եւ պտուղ մշակելու համար: Ասիկա պիտի ըլլայ ուղղակի հարուած մը՝ Եգիպտոսի եւ ասոր ետին մըն ալ Հնդկաստանի անգլիական շահերուն:

Էնկիւրիի անգլիական դեսպանատան առեւտրական կցորդը Լոնտոն եկած է, խորհրդակցելու համար Ճափոնի այս մրցակցութեան մասին, որ մեծ մտահոգութիւն կը պատճառէ:

Երկու երեսփոխան եւ երկու ծերակուտական եւս կ՚իյնան սեւ ցանկին մէջ

ՈՒՐ ՊԻՏԻ ՅԱՆԳԻ ՍԹԱՎԻՑՔԻԻ ԳԱՅԹԱԿՂՈՒԹԵԱՆՑ ՀԱՆԳՈՅՑԸ...

Խորհրդարանական քննիչ յանձնաժողովը դատական նախարարին յղեց երկու ծերակուտականներու եւ երկու երեսփոխաններու վկայութիւնները, իհարկէ օրինական գործողութիւններ կատարելու համար:

Ասոնք են,— երեսփոխան Կասթօն Իւլէն, (նախկին խորհրդական պատերազմական նախարարութեան), Լուի Փրուօթ, ծերակուտականներ Փիւի եւ Ժան Օտէն: Դատական նախարարը ընդհ. դատախազին յանձնեց թղթածրարը որ իր կարգին պիտի հաղորդէ հարցաքննիչ դատաւորին: Եթէ այս վերջինը ամբաստանութեան հիմքեր գտնէ, պիտի պահանջուի եւ առնել չորս մեղադրեալներուն խորհրդարանական առանձնաշնորհը, որպէսզի կարելի ըլլայ հարցաքննել: Եթէ այդպիսի պահանջ մը դրուի, երեսփ. ժողովը բացառիկ նիստ պիտի գումարէ, որոշում տալու համար:

Քննիչ յանձնաժողովին մէջ տաք վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան այս չորս անձերու մասին: Ոմանք գիտել կուտային թէ ուղղակի ամբաստանութիւն մը չկայ անոնց դէմ, թէեւ իրենց իսկ վկայութիւնները կը հաստատեն թէ յարաբերութիւններ ունէին Սթավիցքիի հետ:

Հետապնդումներ զօրավարին եւ բժիշկ Բ.ի դէմ

Իբրեւ հետեւանք նախընթաց օր կատարուած խուզարկութեանց, հարցաքննիչ դատաւորը որոշեց հետապնդումներ կատարել Զօր. Պառոի տը Ֆուսթուի եւ բժիշկ Բ.ի դէմ:

Առաջինը Սթավիցքի ընկերութեանց վարչական խորհուրդին անդամ եղած ըլլալով, կ՚ամբաստանուի իր քաղաքական ազդեցութիւնը չարաչար գործածած ըլլալու մեղքով: Ինչպէս գրած էինք, խուզարկութեանց ատեն բազմաթիւ կարեւոր թուղթեր գտնուեցան իր բնակարանին մէջ: Երկրորդ ամբաստանութիւնը՝ անծանօթի մը դէմ՝ այն է թէ սուտ վկայագիրներ տրուած են Սթավիցքիի առողջական վիճակի մասին, դատական հետապնդումէ փրկելու համար զայն: Այս կասկածը ուղղուած է Տօքթ. Վաշէի դէմ, որ 25,000 ֆրանք ստացած էր Սթավիցքիէն:

Ինչպէս կը յիշուի, բժիշկին անունը խառնուած է նաեւ երեսփոխան Կալմոյի հետ:

Այս երեսփոխանը մեռաւ խորհրդաւոր պարագաներու մէջ եւ կը կարծուի թէ Սթավիցքին սպաննել տուած է, սիրային եւ դրամական պատճառներով: Տիկին Կալմօ լրագիրներէն իմացած ըլլալով այս նորութիւնը, հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ մամուլին.

— «Ես երբեք չէի գիտեր թէ ամուսինս առեւտրական կապեր ունի Սթավիցքիի հետ: Ամէն պարագայի մէջ, ես երբեք անձամբ տեսած չեմ Սթավիցքին: Միշտ գուրգուրանքով կը պահեմ կարգ մը փաստաթուղթեր՝ Կալմոյի մահուան մասին: Մերժեցի զանոնք յանձնել նոյնիսկ հաշտարար դատաւորին, երբ եկած էր պահանջելու: Թուղթերուն մէջ կը գտնուի Տօքթ. Փառիի տեղեկագիրը որ կտոր կտոր եղած էր, բայց ես կրցայ փակցնել եւ վերակազմել: Այդ տեղեկագիրը կ՚ըսէ թէ ամուսնիս աղիքը այրած էր մէկ մեթր երկայնութեամբ, շատ զօրաւոր թոյնի մը ներգործութեամբ: Կալմոյի մահէն յետոյ Քայէնի քաղաքապետը շատ կարեւոր թուղթեր դրկեց իմ հասցէիս, բայց երբեք ձեռքս չհասան: 1926ին, երբ ամուսինս Փարիզ էր, մեր տունը եկաւ Տօքթ. Վաշէ: Ջղագրգիռ վիճակ մը ունէր: Ուզեց ամուսնիս սենեակը երթալ, ծրար մը առնելու համար, առանց իսկ յանձնարարութեան: Սենեակը տակնուվրայ ըրաւ եւ բան չգտաւ: Յետոյ ելաւ գնաց ակներեւ դժգոհութեամբ: Տօքթ. Վաշէ դղեակին մէջ էր տակաւին, երբ հեռագիր մը ստացայ ամուսնէս որ բացարձակապէս կ՚արգիլէր ո՛ր եւ է բան յանձնել բժշկին: Ես համոզուած եմ թէ ամուսինս թունաւորուած է:

Սուրիա-Պաղեստանի երկաթուղին

Փարիզէն Պէյրութ եւ յետոյ Հալէպ գացած է Երկաթուղիներու Ընկերութեանց ներկայացուցիչը, Պ. Պուրժուա: Անկէ պիտի անցնի Նըսէպին՝ ուսումնասիրելու համար Սուրիայէն Պաղեստան երկարելիք երկաթուղին հնարաւորութիւնները:

Պ. Պուրժուա լրացնելէ վերջ իր ուսումնասիրութիւնները, պիտի դառնայ Ֆրանսա, ներկայացնելու համար իր տեղեկագիրը: Լաւատեղեակ շրջանակներ կը հաւաստեն թէ շինութիւնները կը սկսին յառաջիկայ մայիսին: Մօտերս երկրաչափներու խումբ մը պիտի ճշդէ շոգեկառքի անցնելիք ճամբան եւ ուրիշ մանրամասնութիւններ:

ՄՈՒՐԱՏ (Խրիմեան, Սեբաստացի)

(Հերոսին մահուան 15ամեակին առթիւ յիշատակի տօն մը կը կատարուի այսօր, Պոլս Քոլոնպի մէջ: Մանրամասնութիւնները տեսնել Դ. էջ):

Շոթանի հարցաքննութիւնը

Քննիչ յանձնաժողովը ուրբաթ օր լսեց նախկին վարչապետ Շօթանը եւ Ապահովութեան Տեսուչը, Թոմէ:

Հարցաքննութիւնը սահմանափակուեցաւ խաղարանները մտնելու համար Սթավիցքիի տրուած նոր արտօնութեան վրայ: Նախկին վարչապետը, որ այն ատեն ներքին նախարար էր, նոր բան մը չաւելցուց իր առաջին յայտարարութիւններուն վրայ: Պատմեց թէ Ապահովութեան Տեսուչը (Թոմէ) իրեն հաղորդած էր որ «Լա Վոլոնթէ»ի տնօրէնը միջնորդած է ի նպաստ Սթավիցքիի, հետեւաբար արտօնագիրը տրուեցաւ: Խոստովանեցաւ թէ գիտէր որ իր նախորդը, Ալպէռ Սարօ արտօնագիրը ստորագրած, բայց դարակը նետած էր: Աւելցուց թէ ինք չէր գիտեր որ գաղտնի ոստիկան մը ուժգնօրէն խնդրած էր չտալ այդ արտօնութիւնը:

Ապահովութեան նախկին տեսուչն ալ կրկնեց իր առաջին յայտարարութիւնները:

Միեւնոյն նիստին մէջ էր որ լսուեցաւ ծերակուտական Օտէն, որ խոստովանեցաւ թէ կը ճանչնար «պարոն Ալեքսանդրը», թէ ան միշտ քաղաքական եռեւելներու, նոյնիսկ նախկին նախագահ Միլրանի անունը կու տար, շլացնելու համար: Քննիչներէն մէկը դիտել տուաւ թէ Պ. Օտէն 1933 նոյեմբերին այցելած է ելմտական նախարարին, միջնորդութիւն մը կատարելու համար ի նպաստ հունգարական պարտաթուղթերուն, ընկերակցութեամբ ամբաստանեալ փաստաբան Կոլիէի, թէ ինքն ալ փաստաբանը եղած է երեսփոխան Կալմոյի եւայլն: Իր պատասխանները գոհացում չտուին քննիչներուն:

Ֆրանսա կը մերժէ Գերմանիոյ վերազինումը

Ֆրանսական կառավարութիւնը հրատարակութեան տուաւ իր վերջին ծանուցագիրը, իբրեւ պատասխան անգլիական ծանուցագրին:

Այս պատասխանն ալ բան մը չի փոխեր կացութենէն: Ֆրանսա կը յայտարարէ թէ պատրաստ է ստորագրելու զինաթափութեան պայմանագիր մը, բայց բոլորովին կը մերժէ կրճատել իր սպառազինութիւնները, երբ Գերմանիան վերազինման ճամբան բռնած է:

Ծանուցագիրը շատ երկար է եւ հաշտարար, բայց վճռապէս կը պնդէ Ֆրանսայի տեսակէտներուն վրայ: Պատրաստակամութիւն կը յայտնէ համաձայնելու Գերմանիոյ հետ, բայց չընդունիր որ Գերմանիոյ հրաժարումը Ազգերու Դաշնակցութենէն՝ պատրուակ ծառայէ նոր իրաւունքներ տալու Գերմանիոյ, միեւնոյն ատեն նոր զոհողութիւններ պահանջելով Ֆրանսայէն: Այս առթիւ ծանուցագիրը կը յիշեցնէ թէ ամէն անգամ որ Ֆրանսա նոր զոհողութիւն մը կ՚ընէ, դաշնագրի նոր բռնաբարում մը տեղի կ՚ունենայ: Ֆրանսական տեսակէտով, կարեւորը պարզ խորհրդակցական դաշինք մը չէ, այլ ընդհանուր համաձայնութիւն մը որ պարունակէ վերջնական պատիժներ՝ պայմանագիրը խախտողներուն դէմ: Այդպիսի համաձայնութեան մը շնորհիւ, երբ որ եւ է վտանգ սպառնայ պետութեան մը ապահովութեան դէմ, պետութիւնները պիտի կրնան հաւաքաբար միջոցներ ձեռք առնել յանցապարտ ազգին դէմ: Այդ հաւաքական ձեռնարկը աւելի զօրաւոր պիտի ըլլայ, եթէ պայմանագրի խախտումը վերածուի յարձակման: Վերջապէս, Ֆրանսա նորէն կը յիշեցնէ թէ այս բոլոր տնօրինութեանց միակ ազդու օրկանը Ազգերու Դաշնակցութիւնն է, հետեւաբար, եթէ Գերմանիան անկեղծ է, լաւագոյն ապացոյցը այն պիտի ըլլայ որ վերադառնայ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ: Այդ վերադարձը պիտի հարթէ ճամբան:

Ծանուցագիրը նորէն կը յիշեցնէ թէ Ֆրանսա շատոնց ապացուցած է իր ուղղամտութիւնը, 1920էն մինչեւ 1932 հարիւրէն 66 կրճատելով զինուորական ծառայութիւնը, հարիւրէն յիսուն՝ բանակին զօրաբաժինները, հարիւրէն քսանեւհինգ՝ զինուորներու թիւը, իսկ զինուորական ծախքերէն ջնջած է 2,500,000,000 ֆրանք, 1932 — 1933ին:

Գործադուլի սպառնալիք Ամերիկայի մէջ

Քանի մը օրէ ի վեր, նախագահ Րուզվէլթ գերագոյն ճիգեր կը թափէ, կանխելու համար վիթխարի գործադուլ մը: Ինքնաշարժի 250,000 բանուորներ վերջնագիր տուած են: Բանակցութեանց ընթացքին Տիթրոյթի գործարանատէրները յայտնեցին թէ պատրաստ են հին աշխատավարձքը պահելով, շաբաթական աշխատանքը իջեցնել 36 ժամուան:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՄԵԾ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ՇԱՐԺԱՌԻԹԸ

Թուրքիա, Դաշնակիցները եւ Մեծ Հայաստան

Շարունակելով իր դասախօսութիւնները թրքական յեղափոխութեան մասին, կրթական գործավար Հիքմէթ պէյ կ'ըսէ.—

Ընդհ. պատերազմին իսկական շարժառիթը ափրիկեան Տրիպոլսոյ արշաւանքն է: Պալքանեան եւ ընդհ. պատերազմը վերջը եղաւ:

Ի՞նչպէս ծագում առաւ ընդհ. պատերազմը:

Իտալացիները չիտկէ-չիտակ չգացին: 1887 թուականին, Իտալացիները Անգլիոյ եւ Աւստրիոյ հետ դաշինք կը կնքեն: Անգլիա, Տրիպոլսոյ մէջ՝ Իտալիոյ, եւ Իտալիան ալ Եգիպտոսի մէջ Անգլիոյ օժանդակած է:

1891ին եւ 1902ին Երրեակ Համաձայնութիւն կոչուած դաշինքները կնքուեցան: Գերմանիա եւ Աւստրիա ալ Իտալիոյ այս իրաւունքը ճանչցան:

1900 եւ 1902 թուականներուն, Իտալիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ պայմանագրութիւն մը ստորագրուեցաւ: Այս պայմանագրութեան համաձայն, Մարոքի ֆրանսական իրաւունքները ճանչցուեցան Իտալիոյ կողմէ. Ֆրանսան ալ փոխադարձաբար ճանչցաւ Իտալիոյ իրաւունքը Տրիպոլսոյ վրայ:

1909ին համաձայնութիւն գոյացաւ նաեւ Իտալիոյ եւ Ռուսիոյ միջեւ: Ռուսերն ալ իրենց կարգին կը ճանչնային իտալական այս իրաւունքը: Միւս կողմէ Իտալացիներուն խոստացան Նեղուցներուն բացումը ապահովել Ռուսիոյ առջեւ:

Այս կերպով բազմաթիւ իրաւունքներ միանգամայն կը ճանչցուին: Այլեւս Տրիպոլիսը կը համարուէր Իտալիոյ իրաւունքը: 1911ին ափրիկեան Տրիպոլիսը կը գրաւուի:

Հիքմէթ պէյ կը գանգատի թէ՝ այս իրաւունքներուն համար Տրիպոլսոյ ժողովուրդին կամքը երբեք չէ հարցուած: «Այդ տեսակ հարցում մը ծիծաղելի պիտի ըլլար»:

Շատ բարի, բայց արդեօ՞ք իրենք նոյն այդ հարցումը տալու ձանձրոյթը յանձն առած են ժամանակին, նոյն այդ Տրիպոլսոյ գրաւման առեն: Ասիոյ տափաստաններէն գաղթելով, Փոքր Ասիոյ կանաչաւուն արօտավայրերն ու մինչեւ Վիէննայի դուռները արշաւող Թրքական բարբարոս ցեղերը, երբեւիցէ այս հարցումը ուղղեցի՞ն իրենց տիրակալութեան տակ ինկած ժողովուրդներուն:

«Այս տեսակ հարցում մը ծիծաղելի պիտի ըլլար» ի հարկէ:

Հիքմէթ պէյ յետոյ կ'անցնի 1914ին պայթած ընդհ. պատերազմին սկզբնաւորութեան:

— «Տակաւին նոր դուրս ելած էինք պալքանեան պատերազմէն: Մեր երեսը սեւցնելիք պատերազմ մը եղած էր այս: Մինչեւ Պոլիս նահանջեցինք: Հազիւ կրցանք Չաթալճայի մէջ ամրանալ: Ասոր պատճառը քաղաքական անճարակութիւններն ու բանակին մէջ քաղաքականութեան մուտք գործելը եղած են: Սպաները ազդեցութիւն ի գործ կը դնէին դահլիճին վրայ: Այս պատերազմէն վերջ այն կարծիքը կը տիրէր թէ՝ Թուրք ժողովուրդը ապականած է: Թուրքիան կարելի է դրաւել, ըսուեցաւ: Քաղաքական խօսակցութիւնները սկսան: Այս միջոցին ծագեցաւ ընդհ. պատերազմը»:

Հիքմէթ պէյ այն կարծիքը կը յայտնէ թէ՝ մեծ պատերազմին մասնակցող պետութիւններէն Ռուսիա, չէր ուզեր որ Թուրքիա պատերազմի մտնէ, որովհետեւ Նեղուցները պիտի փակուէին եւ Կովկասի մէջ ճնշման պիտի ենթարկուէր: Այս տեսակէտը հիմնուած է ցարական Ռուսիոյ գաղտնի փաստաթուղթերուն վրայ:

Գալով Անգլիացիներուն, անոնք ուզած են որ Թուրքիոյ պատերազմի մասնակցութիւնը ժամանակ մը ուշանայ, որովհետեւ Սուէզի ջրանցքէն իրենց բանակը անցընելէ յետոյ, Թուրքիոյ պատերազմի մտնելուն մէջ անպատեհութիւն մը չէին տեսած:

1914ին, կ'ըսէ Հիքմէթ պէյ, Թրքական նաւատորմը պատերազմեցաւ Ռուսերուն հետ: Այսինքն Ֆրանսացիները եւ Անգլիացիները, Օսմ. պետութեան պատերազմի մտնելը անտարբերութեամբ դիմաւորեցին: Մեզի կարեւորութիւն չէին ընծայեր: Բայց այս մտայնութիւնը շատ սուղ արժեց եւրոպական պետութիւններուն: Եւրոպայի այսօրուան կացութեան պատճառը, դարձեալ այս մտայնութիւնն է:

Չորս տարի տեւող պատերազմի ընթացքին, մեր սահմաններուն վրայ ղրկած են 2–3 միլիոննոց բանակ: Բնականաբար այս զինուորները հեռու մնացին գերմանական ճակատէն:

Չըրչիլ «Համաշխարհային տագնապ»ը գրքին մէջ կ'ըսէ.— «Եթէ մէկ զօրաբաժին աւելի ըլլար, Նեղուցներէն կրնայինք անցնիլ»: Մինչդեռ չկրցան անցնիլ: Թշնամիները հաշուելով զինուոր կը բերէին: Սակայն Թուրք դիմադրական կորովը անչափելի ըլլալու աստիճան բարձր էր:

Նեղուցները փակուելէն յետոյ Ռուսիա առանց ռազմանիւթի մնաց: Միայն հիւսիսային ծովին միջոցաւ կրցաւ ռազմանիւթ ստանալ: Տասը միլիոննոց բանակի մը համար, մէկ ճամբով ռազմանիւթ հասցնել բաւարար չէր: Ռուսիա շուտով դժուարութեանց մատնուեցաւ: Ետ մնաց նաեւ տնտեսապէս. չկրցաւ նախանիւթ արտադրել: Առաջին իսկ տարին պատերազմելու անկարողութեան մատնուեցաւ: Թուրքիոյ պատերազմի մասնակցութիւնը պատճառ եղաւ որ պատերազմը երկու տարի աւելի տեւէ:

Գերմանիա, Պելճիքա, Անգլիա առանց ուտելիքի մնացին: Գերմանիա պաշարուած էր: Պելճիքա գրաւուած:

Անգլիա իր բոլոր միջոցները պատերազմի համար գործածելու հարկադրուեցաւ: Աշխարհ զրկուեցաւ ճարտարարուեստական արտադրութիւններէն: Ամէն կողմ նորանոր գործարաններ սկսան բացուիլ: Ամերիկայի, Ճափոնի, Իտալիոյ մէջ հիմնուեցան գործարաններ:

Գաղթային պետութիւնները կարօտ մնացին գաղթավայրի բնիկներուն: Մէկ կողմէ անոնցմէ օգտուիլ եւ միւս կողմէ զանոնք զսպել պէտք էր: Այս պատճառաւ, պետութիւնները կարգ մը խոստումներ շնորհեցին գաղթավայրերուն. Ասոնք ալ երես առին: Պատերազմի ծնունդ է նաեւ համայնավարութիւնը: Այն առեն Եւրոպա բաժնուեցաւ երկուքի:

76ին Ռուսիա մեզի հետ պատերազմեցաւ: Ամէնքը մէյմէկ բան առին: Անգլիա՝ Կիպրոսը, Ֆրանսա՝ Թունուզը: Ամբողջ աշխարհի մէջ արթնցաւ բանուորական կեանք մը: Հիմնուած գործարանները շարունակեցին արտադրել, եւ սակայն այդ արտադրութեանց գնորդ չգտնուեցաւ: Տնտեսական տագնապը ծայր տուաւ 1928ին: Բայց տագնապէն առաջ միլիոնաւոր բանուորներ անգործ մնացած էին արդէն, իբրեւ հետեւանք պատերազմի ընթացքին բացուած բազմաթիւ գործարաններուն:

Իւրաքանչիւր պետութիւն հարկադրուեցաւ քիչ մը աւելի իրաւունք շնորհել գաղթավայրերուն: Կարելի չեղաւ զանոնք շահագործել առաջուան պէս:

Պատերազմի սկզբնաւորութեան, ճակատագրական մեծ սխալ մը գործեցին արեւմտեան պետութիւնները: Մահացու հարուած տուին իրենք իրենց:

Սեվրի դաշնագրին ստորագրութեան առեն մեզի հետ վիճաբանութիւններ ունեցած էին: Երբ Բ. Դուռը առարկել սկսաւ, համաձայնականները Պ. Միլրանի բերնով հետեւեալ պատասխանը տուին.

— «Ձեր կառավարութեան պատասխանատուութիւնը մեծ է: Ծովային հաղորդակցութեան մեծ եւ կարեւոր ճամբայ մը փակելով, պատերազմին երկու տարի երկարաձգուելուն, միլիոնաւոր մարդոց եւ միլիոնաւոր դրամներուն զոհուելուն պատճառ եղաւ»:

Հիքմէթ պէյ քննութեան կ'ենթարկէ նաեւ Թուրքիոյ թշնամիներուն եւ բարեկամներուն բռնած դիրքը՝ պատերազմի սկզբնաւորութեան: Կ'ըսէ թէ՝ ինչպէս Անգլիա եւ Ֆրանսա, նոյնպէս զինակից Գերմանները չեն կրցած ըմբռնել՝ պատերազմին մէջ Թուրքիոյ ունենալիք ազդեցութիւնը: Լիւտէնտորֆ չէ գնահատած զիրենք: Ան հաւատացած է միայն սրբազան պատերազմին (ճիհատը էքպէր): Ցետոյ կ'աւելցնէ.

— «Տակաւին պատերազմի չմտած քափիթիւլասիոնները ջնջեցինք: Բայց Գերմանիա միւս պետութիւններուն հետ միասին բողոքեց»:

Պատերազմի միջոցին կարեւոր վէճեր ծագած են նաեւ Թուրքիոյ թշնամիներուն միջեւ: Իւրաքանչիւրը հետապնդած է անջատ քաղաքականութիւն մը: Գերմանիա իր ամբողջ ուժով կը ճնշէր Ֆրանսայի վրայ: Փարիզ վտանգուած էր: Ֆրանսա կ'ուզէր որ պատերազմին ամբողջ ծանրութիւնը կեդրոնանայ Ֆրանսայի մէջ: Ֆրանսայի շահը կը պահանջէր նաեւ որ Արեւելքի մէջ պատերազմ տեղի չունենայ, որովհետեւ պատերազմի հաշուեյարդարին գաղթավայրերու աւարէն բաժին չպիտի ունենար: Չէր փափաքեր որ Թուրքիոյ դէմ արշաւանք կազմակերպուի: Ընդհակառակն Անգլիա եւ Ռուսիա անմիջապէս Թուրքիոյ վրայ նետուիլ կ'ուզէին:

Անգլիոյ պարագան կը քննէ նաեւ ուրիշ անկիւնէ մը: Կ'ըսէ թէ՝ Անգլիա բաւարար զինուոր չունէր: Հնդկաստանէն բերած էր 150 հազար զինուոր: Գաղթային զինուորներու յաղթանակ ապահովելը վտանգաւոր էր: Պարտութեան պարագային ալ ուրիշ խնդիրներ կրնային ծագիլ: Որովհետեւ զինուորը եթէ ներմակ Գերմանացիին յաղթէր, «Ես ճերմակին յաղթեցի» ըսելով կրնար պահանջկոտ դառնալ: Մինչդեռ Թուրքիա արեւելեան երկիր էր: Այդ պատճառով հնդկական բանակը մեր վրայ արձակեցին:

Գալով Ռուսերուն, կ'ըսէ թէ՝ «Եթէ մենք Սարըղամըշի սխալը չգործէինք, Ռուսիոյ կացութիւնը կը դժուարանար: Մարտին երբ Նեղուցի արշաւանքները սկսան, իրարանցումը ծայր տուաւ: Ռուսերը ըսին.— Մենք Նեղուցները դարերէ ի վեր կը պահանջենք: Այս ուղղութեամբ դիմում կատարեցին Դաշնակիցներուն եւ պահանջեցին նաեւ Թրակիան եւ հիւսիսային Անատոլուն: 1914ին առաջին բաժանումը այս եղած է: Անգլիացիները ռուսական պահանջին կը պատասխանեն հետեւեալ ձեւով.— Պոլիսը հռչակել ազատ նաւահանգիստ: Անատոլուի մէջ նկատի ունենալ մեր շահերը, եւ խալիֆայութեան հարցին լուծումն ալ ձգել իսլամներուն: Այս կը նշանակէր, ի հարկէ, Անգլիոյ ձգել, որովհետեւ իրենք իսլամ հպատակ շատ ունէին:

Ֆրանսայի առաջարկը անորոշ է.— «Եթէ պատերազմը յաղթանակով վերջանայ, եւ մեր բոլոր ցանկութիւնները իրականանան, Ռուսիոյ այս իրաւունքը կը կատարենք»:

Այս բանակցութեանց ընթացքին քննութեան ենթարկուած է նաեւ Մեծ Հայաստանի մը կազմութեան հարցը: Այս Հայաստանը խիստ շատ տարածութիւն փոխած է: Առեն մը նկատի ունեցած են մինչեւ Մէրսին, Ալէքսանտրէթ երկարել սահմանները՝ ռուսական յառաջխաղացման արգելք ըլլալու նպատակով: Այս բանակցութիւնները ձեւաւորուած են 1915ի ապրիլին: Ռուսերուն կուտային Նեղուցներու շրջանակը. բաց ասկէ տրուած է նաեւ Տրապիզոնի արեւմուտքը, Վանը, Պիթլիսը եւ Մուշը պարունակող տարածութիւնը: Համաձայնութեան մէջ այս է ռուսական բաժինը, բայց սահմանները չեն ճշդուած:

Ֆրանսական բաժինը, Կեսարիոյ, Խարբերդի, Մերսինի եւ Ադանայի շրջանն է:

Անգլիական բաժինը Միջագետք եւ ընդհանուր առմամբ Ֆրանսական բաժնին հարաւային կողմը մնացած հողամասն է: Պաղեստինը պիտի ենթարկուէր միջազգային վարչութեան մը: Բաժանման այս բանակցութեանց ձեռնարկուած է Իտալիոյ պատերազմի մտնելէն առաջ: Իտալիոյ պատերազմի մտնելէն յետոյ բանակցութիւնները տարուած են գաղտնի:

ՀՐԱՆԴ ՎԻՇԱՊԵԱՆ

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Երեւանի պետական մշակութային-պատմական թանգարանը նուէր ստացաւ նկարիչ Խաչատրեանի գործերէն 130 արտանկարներ Սպահանի «Ալի Ղափը» եւ «Չէհէլ Սոթուն»ի պալատներու Շահ-Աբասեան շրջանի որմնանկարներէն, 20 կտոր նկարի շրջանակցու փայտեր եւ արեւելեան հին ազգերու այբուբենական նշանագրերու գիրքը:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՑՈՎ ՑԱՒԵՐԺԱՀԱՐՍԸ

(Հելլէն դիցաբանութենէն)

Ցունոն, Զեւսի կինը, արտակարգօրէն նախանձոտ էր: Ու Զեւս յաճախ առիթներ կը ստեղծէր՝ անոր նախանձը գրգռելով...

Օր մը, յանկարծ մթնեց, ու Ցունոն կասկածեցաւ թէ Զեւս նոր անհաւատարմութիւն մը կը գործէ եւ կ'ուզէ իրմէ գաղտնի պահել զայն: Մեկուսացուց ամպը, որ տարածուած էր երկինքին վրայ՝ սեւ կերպասի մը նման, եւ, իրապէս, տեսաւ որ իր անօրրագրելի ամուսինը նստած է գով առուի մը եզերքը, իսկ անոր քով՝ մատաղ ձի մը:

Ցունոն անմիջապէս կռահեց որ Զեւս ձիու փոխակերպած է դիւթիչ ու նրբամարմին յաւերժահարս մը, որուն հետ հաճելի ժամանակ է անցուցած:

Ու սխալած չէր:

Մատաղ ձին նոյնինքն Ցովն էր, դուստրը Ինաքոսի, որուն սիրահարած էր Զեւս: Բայց, տեսնելով որ իր կինը կը մօտենայ, աստուածներու հայրը գեղատես յաւերժահարսը փոխակերպած էր ձիու, որպէսզի խոյս տայ ամուսնական նախանձի ձանձրացուցիչ տեսարաններէ:

Ցունոն մօտեցաւ իր ամուսնոյն, եւ իր նայուածքը կանգ առաւ գեղեցիկ ձիուն վրայ: Դիցուհին հմայուեցաւ անոր գեղեցկութենէն, եւ հարցուց թէ ո՞րենն է ան եւ ո՞ր ջոլիրին կը պատկանի:

Զեւս, կանխելու համար շատ մը հարցումներ, ինչպէս նաեւ սուտի մէջ չբռնուելու համար, պատասխանեց թէ անիկա երկրի մէկ նոր ստեղծագործութիւնն է եւ թէ ինք ի վիճակի չէ աւելի ծանօթութիւններ տալու:

Ցունոն, այդ պատասխանը օգտագործելով, իր ամուսնէն խնդրեց իրեն նուիրել այդ գեղեցիկ ձին, քանի որ ան, ըստ իր յայտարարութեան, տէր չունէր:

Ի՞նչ կրնար ընել Զեւս:

Ան ստիպուեցաւ իր կնոջ տալ իր սիրուհին: Անկարող էր ուրիշ կերպ շարժիլ՝ առանց կասկած հրաւիրելու:

Ու Ցունոնին նուիրեց նազելաճեմ ձին: Բայց, Ցունոն չհանգստացաւ: Անվերջ կասկածներ մրրկեցին զինքը: Ան ձին տարաւ Արգոսին, որպէսզի զայն պահէ եւ հսկէ անոր ամենափոքր շարժումին վրայ:

Արգոս իր գլխուն վրայ ունէր հարիւր աչքեր, իսկ քունի միջոցին կը խփէր միայն երկու աչքերը, որպէսզի կարենայ միշտ հսկել Ցովի շարժումներուն:

Անոր կը հետեւէր ցերեկը, երբ ան կը ճարակէր մարգին մէջ, իսկ գիշերը անոր վրայ կը սեւեռէր իր իննսուն եւ ութը արթուն աչքերը:

Ցով կ'ուզէր իր ձեռքերը կարկառել Արգոսին եւ աղաչել անոր. բայց, զուրկ էր ձեռքերէ:

Կ'ուզէր ցնցել անոր սիրտը՝ աղաչական բառերով, բայց անոր մարդկային խօսքը փոխակերպուած էր մեղմ վրնջիւնի մը: Ան իր հայրն ու քոյրերը կը տեսնէր գետին մօտ, ուր ինք կը ճարակէր, եւ կը ցանկար անոնց մօտենալ:

Ու կը մօտենար եւ կը լսէր երբ անոնք կ'ըսէին.

— Ի՞նչ գեղեցիկ ձի:

Ու չէին ճանչնար զայն: Հայրը երկ[illegible] բերաւ գիրկ մը ցողաթուրմ խոտ. Ան մօտեցուց իր ձեռքը: Բայց իր հայրը ըսաւ.

— Ի՞նչ գեղեցիկ ձի:

Ցով, յուսահատ, իր սմբակով աւազին վրայ գրեց իր անունը: Երկու գիրեր (Io — Ցով): Եւ Ինաքոս միայն այն առեն հասկցաւ ու ճանչցաւ իր աղջիկը: Դժբախտ հայրը նետուեցաւ անոր վիզը եւ լալագին բացագանչեց.

— Լաւ որ կրկին գտայ քեզ, դժբախտ աղջիկս, հոգ չէ թէ ձիու կերպին տակ:

Բայց, Արգոս վազեց ու ձիուն հրամայեց իրեն հետեւիլ դէպի բարձունք մը, ուրկէ ինք կրնար տեսնել ամէն կողմ:

Զեւսի սիրտը կը պատռէր այն ծանօթումէն թէ, իր յանցանքին պատճառաւ, իր սիրուհին կը տառապէր: Ան կանչեց Հերմէսը, եւ հրամայեց երթալ աշխարհ ու խաբել Արգոսը: Հերմէս հագաւ իր թեւերը, թռաւ դէպի աշխարհ, եւ, հասնելէ վերջ իր թեւերը, փոխակերպուեցաւ հովիւի եւ ուղղուեցաւ Արգոսի մօտ:

Ան կը մօտենար՝ նուագելով իր սիրելի սրինգը: Հերմէսի սրինգը կը կոչուէր Սիրինքս:

Արգոս, հմայուած, ականջ կուտար այդ աննման նուագին:

— Ով երիտասարդ հովիւ,— խօսք ուղղեց ան կերպարանափոխեալ աստուածին,— եկուր՝ նստէ քովս այս ժայռին վրայ: Այս ամբողջ շրջանին մէջ ասկէ աւելի գեղեցիկ արօտավայր չկայ քու հօտիդ համար, որ, անշուշտ, հոս՝ մօտն է, եւ իրական հանգիստ մը պիտի գտնէ:

Հերմէս նստաւ Արգոսին քով եւ սկսաւ անոր պատմել զանազան բաներու մասին: Ու պատմեց մինչեւ որ գիշերը իջաւ: Ցետոյ, նուագեց իր հովուական սրինգը, ուզելով քնացնել, այդ կերպով, հարիւրաչեայ հսկիչը: Բայց, ինչքան ալ հմայուէր ան այդ նուագէն, եւ որքան ալ փակուէին իր աչքերը, այսուհանդերձ քանի կը մնային դեռ բաւականաչափ աչքեր, որոնցմով կրնայ հետեւիլ ամէն մէկ շարժումին ձիուն, զոր իրեն վստահած էր Ցունոնը:

Ուրիշ պատմութիւններու կարգին, Հերմէս անոր պատմեց նաեւ թէ ինչպէս է հնարուած այն գործիքը զոր ինք կը նուագէ:

«— Ատենօք յաւերժահարս մը կար, ըսաւ ան, որուն անունն էր Սիրինքս: Անտառին նախագաւառին եւ նախագաւառի կիսաստուածները խենդի պէս սիրահարուած էին անոր: Բայց ան ոչ մէկուն կը փոխադարձէր՝ հաւատարիմ մնալով կոյս Անահիտին եւ անոր պաշտամունքին: Զայն որսի տեսնելով Անահիտը պիտի կարծէիր: Անոնց միջեւ՝ միակ տարբերութիւնը այն էր որ Սիրինքսի աղեղը սովորական ոսկորէ էր:

« Օր մը, երբ որսէ մը կը վերադառնար, իրեն հանդիպեցաւ Պանը, եւ ներբողական բառերով ողողեց զայն: Ըսաւ անոր թէ նոյնինքն Անահիտն է: Բայց, կոյս յաւերժահարսը կանգ չառաւ, եւ, առանց ունկնդրելու անոր, շարունակեց վազել: Պան վազեց անոր ետեւէն մինչեւ գետափ, ուր յաւերժահարսը օգնութեան կանչեց միւս յաւերժահարսերը, իր ընկերուհիները:

Պան, յուսահատ, իր թեւը երկա-

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ՅՈՒՇԵՐ ՏԷՐ ԶՕՐԻ ՍՊԱՆԴԱՆՈՑԷՆ

Այո՛, հայ կինն էր որ կը դողար սրահին մէջ, բայց մենք ներկաներս կը դողդղայինք: Այս անակնկալ պատասխանէն Չէքին կատղած՝ կը քաշէ ատրճանակը, նախ երախան կը զարնէ մօրը կուրծքին վրայ եւ յետոյ երկուքը մէկտեղ գետին կը փռէ գնդակի վեց հարուածներով:

Ասոր նման շատ անցքեր տեսած եմ: Արդեօք այս բոլորը պիտի օգնե՞ն ըղձասութեան բերելու այն տարրերը, որոնք «ընկեր Քէմալ» ըսած ժամանակ իրենց բերնին շողիքները կը վազեն կամ անոնց որոնք ձեռքէ ձեռք կը խլեն դրօշամարտի «հերոսութիւն»ը, եւ ապրիլ 11—24ը «ոճրագործներու» կողմէ դիտումնաւոր կերպով սարքուած ցոյց մը կը նկատեն...

Այն Հայուհին կ'ուզեմ օրինակ ցոյց տալ այն բոլոր հոգիով եւ բարոյականով ու ազգային զգացումներով աղքատներուն, որոնք ականջ ունին չեն լսեր, եւ աչք ունին չեն տեսներ: Յիշելով Շէյտանտէրէի Հայուհին, հայ կինը, թող դէթ քիչ մը կարմրին իրենց այդ մարդու արժանապատուութեան առջեւ եւ գոնէ վայրկեան մը ուշքի գալով ձեռք քաշեն ձուլածոյ «փիլիսոփայութենէն» եւ խորհին տրամաբանութեամբ եւ բանականութեամբ:

... Հրէշը կ'ոռնայ եւ կը հրամայէ մեզ դուրս հանել: Մեր ձեռքերը կը կապեն, աքացիներով կը քշեն դուրս եւ դէպի գետափ տանող ճամբան կը բռնենք: Եւ ահա պայթիւն մը, հրետասարդներէն մէկը կ'իյնայ հնդալով եւ հայհոյելով. յաջորդաբար, երկու, երեք...: Ոստիկանը եւ ես կը հասնինք գետափ: Նաւակը մօտենալով կ'անցնինք միւս ափը, մեր նախկին կայանը: Չէչէնը ինծի խորհուրդ կուտայ.— Եթէ գիտես հարուստներուն վրանը եւ կրնաս ոսկեղէն կամ դրամ գտնել, կրնաս կեանքդ փրկել: Կը թափառինք վրանաքաղաքը ուր լեցուն է արաբ խուժանով: Մեծով պզտիկով լեցուեր են, ուրախութեան աղաղակներով կը քակեն վրանները եւ իւրաքանչիւրը կը տանի ձեռք անցուցածը: Երբեմն շան պէս գզուըռտելով, Ալլահին ընտրանին, «Իմմէթը Մուհամմէտ»ն է որ կը հաւաքէ աստուածատուր մանանան:

Արաբական անապատին մէջ կը փորեմ կարգ մը վրաններու յատակը(*), բայց չեմ կրնար գտնել ո եւ է ոսկեղէն կամ դրամ: Միայն կը յաջողիմ գտնել քանի մը կտոր հացիչ, որ դրամէն աւելի յարգի է այդ շրջանին համար: Անօգուտ, մահս վճռուած է, բայց ոչ սպանութեան ձեւը: Երեւակայութեանս առջեւ կը պատկերանան բոլոր տեսակի սպանութիւնները, կը մենախօսեմ եւ կը նախընտրեմ գնդակահարումը, պայմանաւ որ ուղղակի գանկիս պայթի: Միեւնոյն ժամանակ կը քալեմ հայհոյանքներու տարափին տակ:

Կը հասնինք հորի մը եզերքը, կը նայիմ հորին մէջը 3—4 մէթր խորութեան վրայ սողացող կիսամեռներու խառնակոյտ մը: Պաղ քրտինք մը կարծես վերէն վար կը հոսի ամբողջ մարմինէս: Մոռցած ինքզինքս, մեղքնալով կ'արտասուեմ այդ թշուառներուն վրայ. այսպէս կը մտածեմ գթառատ, ողորմած? Աստուծոյ եւ անոխակալ Քրիստոսի մասին: Մոռցած եմ շրջապատս, երբեմն կը խնդամ. խենթութիւնս հեռու չէ: Այդ վայրկեանին կռնակէս տրուած զօրաւոր հարուած մը հորին մէջ կը ձգէ զիս, ուր կը տեսնեմ ի միջի այլոց Ուրֆացի Կրպօն որուն կիսամեռ մարմնին փաթթուելով կը նուաղիմ...

Աչքերս կը բանամ, երեք տղաք — ես, Ուրֆացի Կրպօն եւ ուրիշ մը որուն անունը չեմ յիշեր — նորածին շան լակոտներու պէս իրար փաթթըւած ենք: Իւրաքանչիւրը կը պատմէ վերջին երեք օրուան կրած տառապանքները: Կրպօին աջ թեւը բոլորովին ջախջախուած է եւ կարմիր շապիկին թեւը չորցած փակած է մսին, ոսկորին: Մեր ապաստանէն շատ հեռու չէր այն հինաւուրց աւերակ ջաղացքը որու մասին արդէն խօսած եմ: Կը լսենք խուժանային ձայն մը.

— Եա՛ Ալլահ, եա՛ Մուհամմէտ,— որ երթալով կը մօտենայ: Քիչ յետոյ աւազն է որ կը յորդի մեր գլխուն եւ ահագին երկանաքարի կտոր մը ուղղահայեաց կ'իյնայ հորին մէջտեղը, ծռելով դէպի մեզ: Արդէն մեր սարսափէն ողջ մեռելներ դարձած ենք: Միայն կը լսենք քանի մը հոնդիւնանէծքներ — Աստուծոյ կրակը թափի վրանիդ... Ես եւ Կրպօն քարին տակ անվնաս կը մնանք, անի՛ծեա՛լ կեանք: Հակառակ այս բոլոր չարչարանքներուն, անլուր խոշտանգումներուն եւ մեր անհուն փափաքին դէպի մահը՝ վերջին վայրկեանին մարդուս մէջ կը ծնի անբացատրելի տենչը ապրելու: Ինչո՞ւ ... ա՞լ աւելի չարչարուելու համար:

Միջոցներ կը խորհինք Կրպօին հետ (14 տարեկան) ազատուելու այդ քարաւազ բանտէն: Կրպօն կ'ըսէ.

— Թող որ լաւ մը մթնէ, յետոյ աւազը կը քաշենք, որ արդէն պզտիկ ջանքով ջուրի պէս կը հոսի, եւ դուրս կ'ելլենք, զատ զատ կը փախչինք:

Կը սպասենք 1–2 ժամու չափ եւ կը սկսինք մեր գործին: Անբացատրելի դժուարութեամբ կը յաջողինք դուրս գալ: Չմոռնամ ըսել որ մեր երրորդ ընկերը քարին տակ մնաց: Համբուրուեցանք Կրպօին հետ եւ բաժնուեցանք: Մեր սեւ ճակատագիրը... Կրպօն Աչայիրի ճամբան բռնեց, որովհետեւ լաւ արաբերէն գիտէր, իսկ ես նորէն Սինճարի ճամբան ինկեր էի. ճամբան վերջին սպանդէն գաղթականութեամբ լեցուն էր: Բայց ես չէի գարշէր այդ հոտէն: Կը ծռիմ կը համբուրեմ քանի քանիները, կը փորձեմ գտնել Հայկուհին:

Գիշերային խոր լռութեան մէջ յանկարծ հրացանի պայթիւն մը: Իսկոյն կ'իյնամ դիակներուն վրայ, կը շոյեմ, կը դգուեմ, հրաժեշտի համբոյր կ'առնեմ, ոտքի կ'ելլեմ, քիչ անդին կը մխայ դիակոյտ մը... Կը սթափիմ, կը մտածեմ թէ ահագին ճամբայ ունիմ կտրելիք: Վերջապէս «Հայր մեր» մը կը փափսամ եւ կ'իյնամ ճամբայ, մտադրելով խուսափիլ աչքէ եւ նոյն իսկ սովամահութեան գնով հասնիլ փրկութեան լեռը Սինճար:

ՍԱՄՈՒԷԼ - ՍԱՀԱԿ

(10) (Շար.)

(*) Վաչկատուն Արաբները երբ աշնան կը գաղթեն ներմակ կորեկը կը պահեն հորերու մէջ որոնք բացուած են այդ նպատակին համար, եւ երբ կը վերադառնան գարնան՝ կը հանեն, երբեմն մէկը միւսին (ցեղերը) հորին պարունակութիւնը գողնալով կռիւներու պատճառ կ'ըլլան:

...բեց՝ յափշտակելու համար զայն՝ նախ քան Ջուրին մէջ խորասուզուիլը, բայց, ինչ զարմանք, իր ձեռքին մէջ միայն եղէգ մը տեսաւ, որ կ'աճէր գետին եզերքը։ Պան խոր շունչ մը առաւ, եւ հովը, որ կը փչէր եղէգնուտին մէջէն, անոր շունչէն յօրինեց տխուր մեղեդի մը։

Ու Պան գոչեց.

— Գոնէ դուն, ո՛վ քաղցր երաժշտութիւն, իմս պիտի ըլլաս։

Ան փրցուց քանի մը եղէգներ, կապեց զանոնք իրարու, եւ, գործիքը որ այդ կերպով կազմուեցաւ, կոչեց Սիրինքս՝ ի պատիւ յաւերժահարսին»։

Հերմէս, իր այս պատմութիւնը աւարտելէ առաջ, նկատեց որ Արգոսի բոլոր աչքերը փակուած են։ Եւ որովհետեւ անոր գլուխը հակած էր կուրծքին, Հերմէս, ուժգին հարուածով մը, բաժնեց զայն վիզէն, որ ան, գլորելով, թաւալեցաւ ժայռերուն։

Միանգամընդմիշտ խաւարեցաւ Արգոսի տեսողութիւնը։ Յունոն հաւաքեց անոր հարիւր աչքերը եւ զանոնք փակցուց իր սիրամարգին պոչին, ուր մինչեւ այսօր կը փայլին անոնք։ Եւ սակայն, Յունոնի վրէժը դեռ յագեցած չէր։ Ան ձիու ճանճ մը ղրկեց, որպէսզի նեղէ Յովը եւ ծծէ անոր արիւնը։ Յով, որ դեռ կը պահէր իր ձիու կերպարանքը, սկսած էր վազվզել աշխարհի մէկ ծայրէն դէպի միւսը։ Ան, իր այդ խելացնոր վազքին մէջ, հասաւ ծով մը ու լողալով անցաւ։ Եւ այդ ծովը, անկէ յետոյ, իր անունով կոչուեցաւ Յոնիական։

Ի վերջոյ, Զեւս պաշտպան կանգնեցաւ իր հալածական սիրուհիին, եւ Յունոնին խոստանալով որ այլեւս ըլլալ պիտի չհետաքրքրուի Յովով, առաւ Յունոնի հաւանութիւնը՝ դժբախտ յաւերժահարսը իր նախկին մարմնական կերպարանքին վերածելու համար։

ԹՈՄԱ ՊՈԼՖԻՆԿ

Թարգմ. ՍՕՍԷԱՑ ՏՂԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Ծաղկազարդ

»»» · «««

Ինչպէս Հնդիկներուն, Բաբելացիներուն եւ Եգիպտացիներուն, նոյնպէս եւ հին Հայոց մէջ սովորութիւն էր տօնել գարունը կամ բնութեան ծաղկազարդումը մասնաւոր հանդիսութիւններով։ Այդ հին հեթանոսական օրերու տօներէն կը մնայ Ծաղկազարդը։ Ահա թէ ինչ կը գրէ, այդ մասին Խաչիկ Սամուէլեան «Հին Հայաստանի կուլտուրան, էջ 213) — «Ժողովրդական մի քանի նշանաւոր տօներ խոշոր աղերս ունին ծաղիկների պաշտամունքի հետ։ Անշուշտ ենթադրել պէտք է, որ այդպիսի տօները ձօնուած են եղել որոշ ծաղիկներին։ Ցիշենք «Ծաղկազարդը» կամ, ինչպէս ժողովուրդն է մի քանի տեղերում ասում, «Ծառզարդարը», որ իրօք ոչ մի առնչութիւն չունի քրիստոնէական այդ անունը կրող տօնի հետ։ Դա մնացորդ պէտք է համարել նախաքրիստոնէական, հնաւուրց երկրագործական մի տօնի, որ ընկնում էր գարնան սկզբնաւորութեան օրերին, երբ ըսկսում էին բացուել ու աճել ծաղիկներն ու կանաչները։ Ցիշենք նմանապէս «Համբարձման» քրիստոնէական տօնի հետ կապուած ժողովրդական հնադարեան սովորութիւնը՝ վիճակախաղ «Ջան-գիւլում»ը, որ կատարւում է յատուկ ծաղիկներ, այն է «հօրոտ-մօրոտ» ժողովելով, — այդ օրը ժողովուրդն անուանել է «ծաղկամօր տօն», որ խիստ բնորոշ է»։

Արդարեւ չափազանց ծաղկապաշտ է հայ ժողովուրդը։ Սամուէլեան կ'աւելցնէ, որ սիրոյ եւ սեռային գաղափարի նշանակութիւն ունի «սիրի-սիրի» եռատերեւ բոյսը (trifolium), որով նորատի աղջիկներն ու պատանիները գուշակութիւններ կ'ընեն թէ իրենցմէ ո՛րը սիրուած է։

Մեր երգերը կը վկայեն թէ հայ ժողովուրդը որքա՜ն կը սիրէ մասնաւորապէս վարդն ու մանիշակը։ Այս ծաղիկներուն մասին հիւսուած են բազմաթիւ աւանդութիւններ, մեծ մասամբ սիրային կամ սեռային նշանակութեամբ։ Այսպէս կ'աւանդուի թէ վարդն ու մանիշակը եղբայր ու քոյր են եղեր, — վարդը իր փուշերով միշտ կը ծեծէր ու կը վիրաւորէր մանիշակը, իսկ մանիշակն ալ եղբօրը արիւնը կը ծծէր եւ երեսին կը քսէր։

Ծաղիկներու պաշտամունքն է որ թելադրած է կիներն ու աղջիկները անուանել ծաղկի անուններով, — Ռեհան, Մանիշակ, Մեխակ, Համասփիւռ, Շուշան։

Ծաղիկներու եւ ծառերու պաշտամունքը կը հաստատուի նաեւ Խորենացիի վկայութեամբ։ Այսպէս ամբողջ անտառներ կային, որ սրբութեան վայր կը համարուէին (Սօսեաց անտառ)։ Հայերը սօսիներէն զատ, կը պաշտէին նաեւ ընկուզենին, բարտին, ուռենին։ Գանձակ գաւառի Հայերը մինչեւ հիմա կը վախնան կացին զարնել այդ ծառերուն, երբ կանանչ են։ Ու կը հաւատան որ անոնք առողջութիւն կը պարգեւեն հիւանդներուն։ Շատ ծառեր խաչ անունով կնքուած են, — «Ջինարի խաչ» (Զարտախլու գիւղ), «Կաղնի խաչ» (Գետաշէն գիւղ)։ Օրդուբադի (Գողթան գաւառ), Վարդաշէնի (Նուխի գաւառ), Հայոց Զորի Եկմալ գիւղին մէջ (Վասպուրական), ուռենները կը պաշտուին իրենց արտասովոր մեծութեան պատճառով։

Հայ ժողովուրդը կը հաւատայ որ ծառերուն մէջ հոգի կայ։ Այսպէս Գանձակ գաւառի Հայերը, երբ կը տեսնեն որ ծառ մը չի ծաղկիր ու պտուղ չի տար, Աւագ Զորեքշաբթի կը մօտենան ծառին, մէկը կացինով կը զարնէ երեք անգամ եւ կ'ըսէ. — «Բար ես վեր առնում, վեր կալ, վեր չես առնում, կտրում ենք»։ Ընկերը կը միջնորդէ եւ կ'ըսէ. — «Մի կտրեր, այս տարի անպատճառ պտուղ կը տայ»։

Հայկական կարգ մը գիւղերու մէջ սովորութիւն է երդուընել ծառերու վրայ։ Վերջապէս սրբազան ծառեր կան, որոնց հովանիին ներքեւ, ամէն գարնան, աղօթելու կամ երկրպագելու կ'երթայ հայ ժողովուրդը։ Իսկ ցաւոտները սրբազան ծառին կը կապեն պատառներ իրենց զգեստներէն, խնդրելով բժշկութիւն եւ առողջութիւն։

Դարձեալ հայ ժողովուրդը կը հաւատայ թէ լոշտակ կոչուած բոյսը իր տերեւներով սիրելի կը դարձնէ չսիրուած աղջիկ մը, արմատներով կը բուժէ ամէն հիւանդութիւն։ Լոշտակին արմատը, ըստ աւանդութեան, այր մարդու ձեւ ունի, ուստի օժտուած է մեծ զօրութեամբ։ Եւ այդ արմատը ձեռքձգելու համար մեծ զգուշութիւններու կը դիմեն։ Մարդիկ եթէ իրենց ձեռքով հանեն արմատը, կը մեռնին։ Ուստի արմատը հանելու համար, կը փորեն շուրջը, չուանով մը արմատը կը կապեն յատկապէս այդ նպատակին համար անօթի պահուած շան մը վիզին։ Ցետոյ կը սկսին ծեծել շունը, որպէսզի քաշէ եւ հանէ արմատը։ Կ'ըսեն թէ, երբ լոշտակին արմատը կը փրթի հողէն, սոսկալի ձայն մը կը լսուի եւ շունը վախէն կը սատկի։

Կայ նաեւ փենունա կոչուած բոյսը, այլ անուամբ խաղափայտ կամ քահանայուկ։ Միջնադարեան գրիչները հրաշագործ կը համարեն այս բոյսը. «Ցորժամ ծխես (տերեւները), դեւն փախչի, թէ զարմատն տերեւովն ծխես, ոչ դեւ եւ ոչ չար չմերձենայ ի քեզ եւ ոչ ի տուն քո»։

Ծաղկազարդի տօնին առթիւ, ահա պատկեր մը հայ ժողովուրդին աւանդական աշխարհին մէջ։

«ՈՏՔԻ՛, ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵ՛Ր...»

»»» · «««

Վերջերս, Ֆրա Փէլիքանօ ստորագրութեամբ գրքոյկ մը լոյս տեսաւ Փարիզի մէջ։ Գրքոյկին անունն է Երիտասարդներու ընդվզումը։ Փէլիքանօ, իր ստորագրութեան տակ կ'աւելցնէ. — «ոչ տիտղոս ունիմ, ոչ ալ պատուանշան»։

Տեսակ մը մանիֆէսթ է այս, կամ «նոր սերունդն է որ կը դատէ հինը»։

Փէլիքանօ, պարզելէ յետոյ իր տեսակէտները, գրքոյկին կը կցէ յայտարարութիւն մը թէ մօտ օրէն պիտի հրատարակէ ամսաթերթ մը, Ոտքի՛, երիտասարդնե՛ր... խորագրով, իբրեւ օրկանը երիտասարդներու միացեալ ճակատին։

Փէլիքանօ, նախ վայրենութեամբ կը յարձակի հին սերունդին վրայ, անուանելով եասմոլ, դրամապաշտ, հաճոյասէր, նեխած, խարդախ, կեղծարար։ Ցետոյ կը հրաւիրէ երիտասարդութիւնը ոտքի կանգնիլ, մտաւորական ներկայ տագնապին մէջ, երբ ամէն ներդաշնակութիւն խանգարուած է, եւ հիմնել «նոր քաղաքակրթութիւն» մը։ Հին սերունդը ժառանգ ձգեց, իր սնանկութեան հետ, ջլախտաւոր, յօղախտաւոր, վենեթախտաւոր երիտասարդութիւն մը, — ատեն է այլ եւս դարմանել հին սերունդին այդ չարիքը, վերանորոգել եւ առնականացնել օրուան սերունդը, մարդկայնական շունչ տալ անոր։ Հին սերունդը, մակերեսային, incontinence verbale մը ցոյց կուտար, կը խօսէր առանց հասկնալու թէ ինչ է հմտութիւնը։

Պէտք է ըսել թէ Փէլիքանոյի այս գիրքը շատ պոռոտ շեշտ մը ունի։

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

Ա. Շապանեանի նկարահանդէսը

»»» · «««

ԼԻՈՆ, 17 մարտ (Յառաջ). — Տեղական թերթերէն կ'իմանանք որ նկարիչ Պ. Ար. Շապանեան իր ցուցահանդէսը սարքած է 3 Rue Palais Grillet։ Քանի մը բարեկամներով կ'այցելենք տեսնելու մեր սիրելի արուեստագէտին նկարները։ Երբ սրահէն ներս կը մտնենք, մեր շուրջը զարդարուած կը գտնենք 44 ծովանկարներով ու ծաղկանկարներով, որոնք երկու մասի կը բաժնուին, իւղաներկներ եւ «փասթէլ»ներ։ Գլխաւորաբար «փասթէլ»ները շատ տպաւորիչ են, գոյներու ներդաշնակ համադրութեան եւ լոյսերու ուսումնասիրութեան տեսակէտէն։ Ասոնք կը նշմարուին իր մէկ գործին մէջ «Le port donnant Belle - Ile en mer»։ Իսկ յաջորդաբար աչքէ անցընելով արուեստագէտին միւս ծովանկարները, այցելուին այն համոզումը կ'ունենայ որ Պ. Շապանեան գունագեղութեան մեծ հմտութիւն ունի եւ գիտէ արտադրել լոյսերու էն դժուարին խաղերը։ Clair de lune à Murol, Clair de lune aux Martigues, La côte Sauvage նկարները հարուստ են այսպիսի գեղեցկութիւններով։

Ծաղկանկարներու մասին կը գոհանանք արձանագրել միայն իր կարողութեան բարձր չափանիշը, զոր նկատեցինք քանի մը նկարներու մէջ։ Բայց հարկ է արձանագրել նաեւ արուեստագէտին երեւակայութեան թըռիչքը ուրիշ նիւթերու շուրջ, որոնք հետեւեալներն են. — Le printemps à Gandria, Coin de Venise եւ Paysage de neige։

Պ. Շապանեան իր նկարները հիմնական գոյներով կազմած ըլլալով հանդերձ, լոյսերու հակադրութեան մը տակ խել այցելուին հոն չի նշմարեր պոռոտ գոյներ։

Ահա հայ տաղանդ մը որուն եթէ տէր ըլլալու փորձեր չընենք, օտարները պիտի տիրանան, ինչպէս աւելի ամիս մը առաջ մեծատաղանդ ծովանկարիչ Վ. Մախոխեանի մէկ ծովանկարին տակ գրուած էր, — «Une gloire française։

Ա. Գ. Մելքոնեան

Օրուան գիրքերը

»»» · «««

1. ՄԵՂԵԴԻՆԵՐ, ՄԵՂԵԴԻՆԵՐ։ (Հէքեաթ եւ բանաստեղծութիւն)։ Գրեց՝ Շաւարշ Նարդունի։ Մատենաշար «Յառաջ» թիւ 1. Գին՝ 15 Ֆր.։

2. ԱՐԵ՛Ի, ԱՐԵ՛Ի, (հիւծախտաւորի մը կեանքէն)։ Գրեց՝ Փայլակ Միքայէլեան։ Մատենաշար «Յառաջ» թիւ 2։ Գին 10 Ֆրանք։

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՄԵՐ ՆՈՐ ԹԵՐԹՕՆԸ

"ՀԱԼԱԾ ՄՈՄԻՆ ՀԵՏՔԸ,,

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԱՐԿԱԾԱԽՆԴՐԱԿԱՆ ՎԷՊ ՄԸ,
ԽԻՍՏ ՀԵՏԱՔՐՔՐԱԿԱՆ ԴՐՈՒԱԳՆԵՐՈՎ.

— oo —

ԾԱՆՕԹ. — ՇՈՒՏՈՎ ԿԸ ՎԵՐՋԱՆԱՅ «ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ»ն, ՈՐՈՒՆ ՎԵՐՋԻՆ ԳԼՈՒԽՆԵՐԸ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԵՆ ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ՏԵՂԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ։

Այս առթիւ աւելցնենք թէ, պիտի շարունակենք պարբերաբար հրատարակել նաեւ ԱԿԱՆԱՏԵՍՆԵՐՈՒ ՅՈՒՇԵՐԸ՝ Հայաջինջ Սարսափներու մասին։ Հինգ-վեց տետրակներ կարգի կը սպասեն եւ միշտ նորեր կը հասնին։

«ՅԱՌԱՋ»-Ի ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԸ

ՋՂԱՅԳԱՐ ԿԻՆԸ

(Տրամախօսութիւն)

ՏԻԿԻՆԸ. — Ո՞ւր ես պինդ գլուխ, ժա՛մ մըն է դրան առջեւ հոգիս ելաւ. դուռը զարնելէն. քեզի չըսի՞ որ այս դուռը բաց պիտի մնայ։

ՍՊԱՍՈՒՀԻՆ. — Մի՛ բարկանաք, տիկի՛ն, պարտէզն էի, ծաղիկները կը ջրէի։ Դուռին առաջին զարկին ա՜յն — քան ուժգին վազեցի ձեզ չսպասցնելու համար որ վա՛ր ինկայ... (Գլուխը կը շփէ)։

ՏԻԿԻՆԸ. — Ո՛ւր էր թէ ոտքդ կոտրէր եւ ես ալ ազատէի քեզի պէս սատանայէ մը...։

ՍՊԱՍՈՒՀԻՆ. — Կ'աղաչեմ, տիկի՛ն, ամէն անգամ այս անտեղի բարկութիւններէն ազատելու համար միշտ — գամընդմիշտ ըսէք ինծի, խնդրեմ, թէ սա փողոցին դուռը բա՞ց պէտք է պահել թէ գոց։ Երբ բաց պահե՛մ, «ինչո՞ւ բաց ձգեր ես», կը պոռաք, երբ գոց ձգեմ, «ինչո՞ւ գոցեր ես», կ'որոտաք։ Ես ալ չեմ գիտեր ի՞նչպէս շարժիմ։ Ըսէ՛ք խնդրեմ, ի՞նչպէս ընեմ, դուռը բա՞ց պահեմ թէ գոց։

ՏԻԿԻՆԸ. — Սա լիրբին նայեցէք մէյ մը, սա՛ աներեսը տեսէք, ելեր է տիկինը հարցափորձելու։ Ի՜նչ յանդգնութիւն...։ Պիտի վռնտեմ, նար չկայ։ Ըսէ նայիմ, հիւրանոցը աւլեցի՞ր, այսօր հիւրեր պիտի ունենամ։

ՍՊԱՍՈՒՀԻՆ. — Այո՛, տիկին, եթէ փոշիի մը կտոր գտնէք հոն՝ վիզս կը կտրեմ։

ՏԻԿԻՆԸ. — Ջինուն խոտ տուի՞ր, կառքը մաքրեցի՞ր։

ՍՊԱՍՈՒՀԻՆ. — Այո՛, տիկին։

ՏԻԿԻՆԸ. — Գորգերը ծեծեցի՞ր, սրահը սրբեցի՞ր։

ՍՊԱՍՈՒՀԻՆ. — Անշուշտ, տիկին, գործս ի՞նչ է։

ՏԻԿԻՆԸ. — Հապա նամակս, նամակատունն տարի՞ր։

ՍՊԱՍՈՒՀԻՆ. — Անմիջապէ՛ս, դուրս ելլելնուդ պէս։

ՏԻԿԻՆԸ. — Ի՞նչ, դուրս ելլելէս վերջը... ես դուրս չպիտի ելլեմ այսօր։

ՍՊԱՍՈՒՀԻՆ. — Ո՛չ, ո՛չ, սխալ հասկցաք, տիկի՛ն, այսօր, առաւօտուն ձեր դուրս ելլելէն անմիջապէս վերջը նամակը տարի, տեղը ձգեցի։

ՏԻԿԻՆԸ. — Հապա սա ծրարը, տարի՞ր քեռիիս տունը։

ՍՊԱՍՈՒՀԻՆ. — Անշուշտ, տարի եւ ձեր յանձնարարած գինիի շիշն ալ հետս բերի։

ՏԻԿԻՆԸ. — Հապա ինչո՞ւ համար այս առաւօտ նորէն մութնոլոյսուն, ջութակդ կը քերթէիր... քեզի չըսի՞ որ այդ անիծած ջութակիդ ձեռք չպիտի դպչնես...

ՍՊԱՍՈՒՀԻՆ. — (Ապշած, ապշած) Այս առաւօ՜տ... մոռցա՞ք թէ երէկ առաւօտ անիկա ջարդուփշուր ըրիք։

ՏԻԿԻՆԸ. — (Գլուխը շարժելէն) Չէ՛, չէ՛, չըլլալիք բան է, ա՛լ երես ելեր ես, ինչ որ ըսեմ պատասխան մը կը գտնես. հիմա պիտի պայթիմ կռնակիս մէջտեղէն։ (Հոս ու հոն պտտելով) Այս վայրկեանէս պիտի ելլաս տունէս, կ'իմանա՞ս։ (Մօտը երթալով եւ հրելով) Դո՛ւրս ծոյլ, դուրս աւազակ, դո՛ւրս, դո՛ւրս։

ՍՊԱՍՈՒՀԻՆ. — (Կը հեռանայ զգոյշ քայլերով ու թեւերը վեր առնելով)։ Աստուածամա՛յր... խելքին եկած է անպատճառ, խելքի՛ն։

ՁԻՆ

Ե՛րկու աչքեր,
Չորս քաջ ոտքեր
Մեր ձին ունի
Հի՛, հի՛, հի՛։
(Ձիու ձայն հանելու է)
Շա՜տ, շա՜տ բարի
Մեր ձին արի
Միշտ կ'աշխատի
Հի՛, հի՛, հի՛։
Պզտիկ քուռակ
Շատ անառակ
Մեր ձին ունի
Հի՛, հի՛, հի՛։
Քեզ կը սիրեմ,
Եկուր շոյեմ,
Աղուորի՛կ ձի,
Հի՛, հի՛, հի՛։

ԱՐՄԱՒԵՆԻ

ՁԵՌՔՍ

Ահա՛ ձեռքս հինգ մատներով
Երկու, չորս, հինգ, իրարու քով։
Այս մե՛ծ մատս քա՜ջ, զօրաւոր,
Բթամատս է ճարպիկ, հզօր։
Ցուցամատս կեցած արթուն՝
Պատրաստ է իմ հրամաններուն։
Միջամատս բարձրահասակ
Հպարտանայ տե՛ս շարունակ։
Անոր քովը բարակ մէկ մատ՝
Անունն է մատանեմատ.
Իսկ վերջինը ճկոյթ սիրուն՝
Կարծես թռչնիկն է ամէնուն։
Հինգ եղբայրներ ժի՛ր, եռանդուն՝
Սիրով նային միշտ գործերուն.
Աշխատասէր, ճարպիկ ալ են
Ու իրարու յաճախ կ'օգնեն։
Անոնց պէս ալ մենք միշտ մէկ սիրտ՝
Իրա՛ր կապուած ու քաջասիրտ՝
Օ՛ն ընկերներ, մի՛շտ աշխատինք,
Մեր մեծերէն սրտանց սիրուինք։

ՇՆԻԿՍ

Կարմիր ժապաւէն
Շնիկիս վիզէն
Այսօր կապեցի։
Երկա՛ր մազերով,
Խելացի աչքով,
Շնիկս աղուոր։
Ամէն նաշէ վերջ
Պնակի մը մէջ
Ոսկոր տամ իրեն։
Զիս շատ կը սիրէ,
Ձեռքերս լիզէ,
Պահապան շունս է։
Վա՜վ, վո՜վ կը հաչէ
Ետեւէս վազէ
Խաղի ընկերս է։

ԳԻՇԵ՛Ր ԲԱՐԻ

Ա՛լ գիշեր է, սիրո՜ւն մայրիկ,
Ձե՞ս տեսներ դուն սա սիրունիկ
Թռչունները զացին բունիկ
Ու քնացան մշի՛կ, մշի՛կ։
Ե՛ս ալ ըսեմ մայրի՛կ արի,
Գիշե՛ր, բարի, գիշե՛ր բարի։
Արդէն շատո՜նց արեւ փայլուն
Գնա՜ց ետեւ թուխ ամպերուն
Եւ վե՛րջ տուինք մեր խաղերուն
Տուն դառնալով զոհ ու ժպտուն։
Ո՛ւրեմն արդ մայրիկ արի,
Գիշե՛ր, բարի, գիշե՛ր բարի։
Անկողնիս մէջ աղուոր, տաքուկ
Զոր շտկեցիր ձեռքով փափուկ,
Պիտի ննջեմ մշի՛կ, մշի՛կ,
Մինչե՛ւ առտու, գոհ, երջանիկ։
Ննջի ժամ է, մայրի՛կ բարի,
Գիշե՛ր բարի, գիշե՛ր բարի։

ԱՐԱՔՍԻ

Պարսկական նկարներու Բ. ցուցահանդէսը

ooooo

Չէ մոռցուած 1932ի Կիմէի թանգարանին պարսկական որմնանկարներու Ա. ցուցահանդէսը, որ այնքան գնահատուեցաւ իր ինքնատիպ գեղեցկութեամբ ու ճշգրիտ ու ճարտար վերապատկերացումով։ Սոյն երկրորդ ցուցահանդէսը (Կալըրի Ժորժ Փըթի) առաջինին շարունակութիւնն ըլլալով միեւնոյն ժամանակ լրացումն ու պսակումն է Սաֆավիներու արուեստին։

Պ. Սարգիս Խաչատրեանի տաղանդը, կամքն ու արուեստագէտի խոր թափանցողութիւնը պայքարի մէջ են մտած տարերքին ու ժամանակին դէմ, ու տոկալով ամէն դժուարութեանց ու խոչընդոտներու խլած են կործանումի եւ անէացման ճիրաններէն՝ ինչ որ կարելի էր փրկել տակաւին։ Թերեւս շատերը չըմբռնեն այս մեծ ու դժնդակ առաքելութեան նշանակութիւնը, սակայն, վստահ ենք թէ գալոց արուեստասէր սերունդները, որոնց օրերուն տեւողութիւնը, աղուոր երազի մը նմանչքացուցած պիտի ըլլայ ալրդէն այս վերապատկերացումներու խակ կաններուն վերջին հետքերն ալ, խոր րունկ երախտագիտութեամբ պիտի յիշեն փրկարար ձեռքը։

Եւ անտարակոյս Պարսիկ ժողովուրդը ամէնէն երախտագէտ յիշողութիւնը պիտի ունենայ հայ արուեստագէտին հանդէպ։ Եւ սակայն չափազանց համեստ է ինքը՝ արուեստագէտը, մասնաւորապէս Պարսիկ ժողովուրդին հանդէպ, իր կատարած թանկագին եւ անգնահատելի ծառայութեան առթիւ։ Իր միակ ցանկութիւնը ինքն իսկ արտայայտած է՝ Աշրաֆի աւերակներուն մէջէն, հետեւեալ խօսքերով.

— «Սիրոյ եւ հաճոյքի Աստուածներ իրենց երեք դարեան նիրհէն արթնցուցի, որպէսզի անոնք կարողանան սփռել սփռել այն հրաշալի դարաշրջանը, զոր կ'ապրի Պարսիկ ժողովուրդը Փէհլէվիներու տիրապետութեան տակ...»։

Սոյն Բ. ցուցահանդէսին ուշագրաւ յատկութիւնը նոյնն է, ինչ որ էր առաջինինը։ Միշտ տիրական է զուարթ պայծառութիւնը ու անոր ընդմէջէն մեզի նայող թաւշեայ նայուածքներու անդիմադրելի կախարդանքը։ Գոյներու ժպիտն ու ներդաշնակութիւնը մշտադալար գարնան բուրմունքով՝ կը շնչէ ամէն պատկերէ։ Տեսակ մը արտաքնական հմայքներով հիւսուած մթնոլորտը, անըջային ու անըջադեղ, ուր ամէն ինչ վայելք է, խաղաղութիւն է, լոյս է, գինի է, սէր է ու խօսուն լռութիւն։ Բաղձալի դրախտը։ Եւ արդէն քրիստոնէական դրախտի մտապատկերացումն ուրիշ բան չէ, քան պարսկական արքաներու եւ արքունիքներու փարթամ կենցաղին հաւասարիմ ընդօրինակումը։

Շահ Աբբաս Ա.ի կենցաղն է ներշնչարանը այս որմնանկարներու իմաստին։ Մեծ Արքան, որ ինչքան յաղթական ու հզօր էր կռուի դաշտին վրայ, նոյնքան անյաղթ էր ու նրբաճաշակ սիրոյ ու տարփանքի մէջ։ Ծերացումն ու Անէացումը խորապէս գիտակցելով՝ ցանկացեր է իր վայելքի եւ ինքնամոռացման պահերը յաւերժացնել եւ ապրիլ անթառամ երիտասարդութեան մէջ, ու արուեստագէտի վրձինը հպատակեր է արքայական կամքին ու անցաւորը անանցի վերածեր։

Ցատկապէս նշանակալից է այս Մեծ Շահին քմահաճոյքը, այն երկու փոքրիկ սենեակներով, զորս չինել տուած է Ալլահվերտի Խանի կամուրջին մէջտեղի կամարին մէջ։ Արքան անոնց պատերը ծածկել տուած է որմնանկարներով, որոնք բացարձակ անվեհերութեամբ կը ներկայացնեն սիրոյ ու տարփանքի հեշտանքները։ Միսին, երիտասարդական ապստամբ միսին, փառաբանումն ու սանձարձակ գրկախառնումը։ Սոյն հեշտանքի խորանններուն մէջ կ'առանձնանայ եղեր Մեծ Արքան, հեռու մարդկային բնակութիւններէ ու սնամիտ ժխորներէն, իրեն ընկեր ունենալով իր երազանքն ու հանդարտ թաւալող Զէնտէն-Ռուտ գետը, վազող ջուրը, որ այնքան նման է սահող անցնող կեանքին... Ցուցահանդէսին երկրորդ նշանակալից մասը կը կազմեն հայկական որմնանկարները զորս անխոնջ արուեստագէտը վերապատկերացուցած է Նոր Ջուղայի մէջ Խօճա Պետրոսի եւ Խօճա Նազարի պալատներու պատերէն։ Վարպետ Մինասն է սոյն որմնանկարներու ստեղծողը իր աշակերտներով, որ իւրացուցած եւրոպական ու Սաֆավի արուեստները, վրձինի հրաշակերտներ թողած է հայ մեծատուններու ապարանքներու պատերուն վրայ։

Նկարահանդէսին դրախտային պայծառութեան մէջ, ուր լոյսը, ժպիտն ու խաղաղութիւնը կ'արբենան յաւերժ երիտասարդութեան հետ, եթէ աններդաշնակ բան մը կայ, այդ ալ արուեստագէտին ճակտին վրայ դիզուած մտահոգութեան ամպն է։

Ինքը, գիտակցելով ու ապրելով միաժամանակ ներկայ չարաբաստիկ օրերու նիւթական անձկութիւնները, անմահ արուեստի սիրոյն ու պատուին համար, պարտքերու տակ մտնելով, ոչինչ խնայած է ցուցահանդէսը մատչելի դարձնելու համար։ Նախ իր տաղանդին եւ կամքին անթառամ հունձքը զետեղած է լաւագոյն ու արժանաւոր պատկերասրահի մը մէջ, որ Ժորժ Փըթիի սրահն է։ Երկրորդ՝ տալ տուած է պատկերազարդ ցուցակ մը որ ոչ միայն շքեղօրէն գեղարուեստական է, այլ եւ շատ աժան։ Ու վերջապէս մուտքը անվճար է նշանակած։

Ու կը սպասէ...

Երկար ու տաժանակիր զրկանքներէ եւ յոգնութիւններէ յետոյ, հինաւուրց Սպարտացի զինուորի մը նման մեծ պայքարէն իր վահանովը եւ աւարովը վերադարձած հայ արուեստագէտը, կը խորհինք թէ գովքէն աւելի, լայնօրէն իրաւունք ունի դրական գնահատանքի։ Յուսա՞նք թէ Փարիզի արուեստասէրները, մանաւանդ ունեւորները պիտի փութան այցելութիւն մը տալ։ Ունեւորները արդեօք պիտի ուզե՞ն շող մը, ժպտուն երիտասարդութիւն մը տանիլ իրենց հետ, զարդարելով իրենց սրահը կրկնակի հըպարտ ուրախութեամբ մը։ Արդեօք խորհողներ պիտի ըլլա՞ն թէ իսկապէս թանկագին գանձեր են ցուցադրուածները, եւ անտարակոյս օր մը անոնք շատ աւելի մեծ գիներով պիտի փնտռուին...

Ու վերջապէս, արդեօք մեր հարուստներու եւ կազմակերպութիններու մէջ պիտի գտնուի՞ն իրական հայրենասէրներ, գնելու համար արուեստագէտին գործերէն մասեր, կամ բոլոր գործերը, եւ զանոնք նուիրելու Երեւանի թանգարանին, Նուպարեան գրադարանի եւ կամ Վենետիկի Ս. Ղազարի վանքին։

Ահաւասիկ գործ մը, որ պարտականութիւն է, իմաստութիւն է եւ հայրենասիրութիւն միանգամայն։

ԱՐԱՄ ՎՏԱՐԱՆԴԻ

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՏՕՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԵՐՈՍ ՍԵԲԱՍՏԱՑԻ ՄՈՒՐԱՏԻ

ՄԱՀՈՒԱՆ 15ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. ԱՆԻԷՌ – ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՆԲԻ ՄՈՒՐԱՏ ԽՈՒՄԲԻ

Եւ հովանաւորութեամբ՝ ՎԻՇԱՊ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ

Այսօր, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Պուա Քոլոմպի Քաղաքապետարանի սրահին մէջ

1, Rue des Halles Bois-Colombes

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԸՆԿԵՐՆԵՐ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ ԵՒ Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին: կը մասնակցին՝ տիկին *ԳԵՒՈՆԵԱՆ* (երգ) ընկերակցութեամբ տիկ. *ԱՆԱՀԻՏ ԽԷՐ-ՊԷԿԵԱՆի* (դաշնակ): Օր. *ԶԱՐՈՒՀԻ ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ* (ջութակ): կ՚արտասանէ ընկ. *Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ* եւյլն.:

ՄՈՒՏՔ՝ 3 *եւ* 5 *ՖՐԱՆՔ*

ՀԱՂՈՐԴ. ՄԻՋՈՑՆԵՐ.— Սէն Լազարէն առնել շոգեկառք եւ իջնել Պուա Քոլոմպի կայարանը:

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Հայ կին մը (37 տարեկան) տնական աշխատանքներու համար, օրավարձքով կամ ամսականով: դիմել՝ *Պ. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆի*, 6, rue Blanqui, փարիզ (13):

ԴԱՇՆԱԿԱՀԱՐՈՒՀԻ Օր. Ֆ. Ջառափեան կը նուագէ Mazartiի եւ Fouréի գործերէն վաղը երեկոյ ժամը 9ին Radio L. L.էն:

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
Le Gérant: H. STEPHAN

Ֆրանսայի մէջ շատոնց փնտռուած Արեւելքի իսկական օղիին մենաշնորհը ստացած ըլլալով, հրապարակ հանած ենք՝

ԵՐԵՒԱՆ ԱՆԱՐԱՏ ՕՂԻՆ

փնտռեցէ՛ք զայն կարմիր պիտակով: Անգամ մը ճաշակելէ յետոյ ա՛լ չպիտի հրաժարիք անկէ:

ԱՐՏՕՆԱՏԷՐ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՄԱՐ՝

Société "PEUREUX"

48 Bld. des Vignes, MARSEILLE Téléphone: COLBERT 58-10

ԼԻՈՆԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉ

D.N.BAHADOURIAN 32 rue Sévigné. Lyon Rhône)

ՆԻՍԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼ.—

M. M. H. Khatchadourian et Danielian *24*, rue Assalit. Nice (A. M.)

TRICOTS TERZIAN

Tél.: Central 93-75 3, rue Poissonnière. Paris (2)

Nouvelle Série d'Été: Tricots d'enfant et maillot de bains d'anfant

à partir de 4 frs. Gillet et pullover femme, etc. etc.

Լաւ տեսակի ապրանք, խիստ աժան գիներ եւ ուղղամիտ աշխատելակերպ.

ահա՛ այս յատկութիւնները որ կազմեցին **Tricots TERZIAN** *Տան համբաւը:*

Արագ առաքումներ Ֆրանսայի ամէն կողմը:

Մանր խռովութիւններ Նիւ Եորքի մէջ

Մարտ 22ին ծանր խռովութիւններ պատահեցան Նիւ Եորքի մէջ, արինահեղութեան յանգելով: Հինգ հազար բանթող չարժավարներ յարձակեցան ոստիկանութեան վրայ, ծեծեցին աշխատողները եւ ջարդուփշուր ըրին անոնց կառքերը: Երկար ատենէ ի վեր այսքան ծանր խռովութիւններ չէին պատահած Նիւ Եորքի մէջ:

ԱԶԱՏ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Ի ՆՊԱՍՏ ԱՆԳՈՐԾՈՒԹԵԱՆ ՄԱՏՆՈՒԱԾ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ

Այսօր Կիրակի ժամը 15էն մինչեւ կէս գիշեր, Սալոն Վիքթոր Հիւկօ

46ter St. Didier: Métro Trocadéro

Մ. ՀՐԱՉԵԱՆ

11, Rue FLEGIER. MARSEILLE. Tél. Nat. 31-59

ԹԷՅ ՀՐԱՉ

Ներածում եւ արտածում ամէն տեսակ նպարեղէններու, Պուլկարական քաշքավալ, Պոլսական եւ Յունական ամէն տեսակ գոնսէրվաներ, Հիթապուղ, Իզմիրի չամիչ, տերեւ, ճերմակ պանիր, քաշէր եւ համեմներ:

Raki ERIVAN. p. r.

Ներկայացուցիչ **NIEL** *ճերմակ պանիրի ընկերութեան:*

Հրապարակային դասախօսական ժողով

կազմակերպուած՝ *ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ եւ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ*

Այսօր կիրակի երեկոյ ժամը 7.30ին Պելվիլի ծանօթ ժողովասրահին մէջ

120, Boulevard Belleville Métro Belleville

Դասախօսն է՝ Հ. ՍԱՀԱԿ ՏԷՐ ՄՈՎՍԷՍԵԱՆ

(*Տնօրէն Սէվրի Մխիթարեան վարժարանին*)

Նիւթը՝ *«ՉԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՀԻՆ ՀԱՅՈՑ ՄԷՋ»*

Կ՚ատենապետէ՝ Հ. Կ. եւ Մ. Միութեան նախագահ Գնդ. Տ. ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ

Մուտքը ազատ է: Հանդէսը կը վերջանայ ժամը 10ին:

ՏՕԲԹ. ՍՊԱՐԹԱԼԻ

ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇ. ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ

Նախկին գլխաւոր բժիշկ եւ վիրաբոյժ Իզմիրի Ազգ. հիւանդանոցին

33, Rue Poissonnière (Rex սինէմային ճիշտ քովը)

Մէթրօ՝ Bonne-Nouvelle

ընդունելութիւն ամէն օր ժամը *14—18* եւ ժամադրութեամբ:

ՄԱՅՐԱՆՈՑ Villa ANNETTE

6, rue de d'Atlas, 6

(Buttes Chaumontի պարտէզէն 25 *մէթր հեռու*)

Tél. NORD: 46-65

Վիրաբուժական գործողութեանց եւ ծննդաբերութեանց ընդարձակ սրահներ՝ արդիական ամէն յարմարութիւններով. լուսաւոր օդասուն, գեղեցիկ սենեակներ:

Կ՚ընդունինք Assurance Socialeի *հիւանդներ:*

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԳԻՆԵՐ

Մէթրօ՝ Belleville et Simon Bolivar. *Հանրակառք՝ թիւ 5, 26:* *Օթօպիւս՝* N. BF. BN.

ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ

Վիրաբոյժ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

ՎԿԱՅԵԱԼ ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՖԱՔԻՒԼԹԷԷՆ

14 Rue Lagrange, PARIS (5) Métro St. Michel *կամ* Maubert-Mutualité

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՈՍԿԻ ՔՈՒՐՈՆԻ, ՊՌԻՃԻ եւ ԱՏԱՄՆԱՇԱՐԻ

բերնի, լինդերու, ակռաներու խնամք եւ վիրաբուժ. գործողութիւն

կ՚ընդունի ամէն օր, ժամը *9-12* եւ կէս օրէ վերջ 2էն *8*: կիրակի եւ տօն օրեր 9էն մինչեւ կէսօր:

ԲԱՑՈՒԱԾ Է

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԽԱՆՋԵՐԵԱՆԻ

ԱՐԴԻԱԿԱՆ ԴԵՐՁԱԿԱՏՈՒՆԸ

97 Route d'Orléans. Cachan

Անգլիական եւ ֆրանսական ընտիր կերպասներ, վերջին նորաձեւութիւն, խնամուած կար: Գիները մատչելի:

ՀԱՅ ԿՐԹ. ԵՒ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉԱԿԱՆ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԸ ԺՈՂՈՎԻ ԿԸ ՀՐԱՒԻՐԷ

ՄԱՐՍԷՅԼ ՔԱՂԱՔԻ անդամները եւ համակիրները, այսօր, Կիրակի, կէսօրէ յետոյ, ժամը 4ին, Քաֆէ Նօայլի յարակից ժողովասրահին մէջ:

Ներկայ պիտի ըլլան Կեդրոնական Վարչութեան անդամները, ինչպէս եւ Գահիրէի Կեդր. Վարչութեան նախագահ

ԲԺԻՇԿ ՀԱՄՕ ՕՀԱՆՋԱՆԵԱՆ

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Կարող դերձակուհի Տիկին ԳՈՀԱՐ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ, **12 rue Saint Sulpice.** *Փարիզ. Մէթրօ՝* **Odeon.** *կը կարէ ամենավերջին նորաձեւութիւնով* Manteau, Robe de Soir, Robe de Mariage *եւ* Robe d'Après midi:

ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԶԵՂՉ ՔՐԻԶԻ ՊԱՏՃԱՌԱՒ

Կարող գտնողներու դիւրութեան համար, եթէ կը փափաքին, կերպասը կը կարէ իրենց վրայ յարմար գնով: Կ՚ընդունի Կիրակի եւ շաբթուայ բոլոր օրերը: Գիշերներն ալ կարելի է: Կը ղրկենք վերջին նորաձեւութեան թուղթեր օտար երկիրներ բնակողներուն:

Միջազգային դարմանատուն

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ ՏՕՔԹ. ՄԻՀՐԱՆ Կ. ՔԷՇԻՇԵԱՆ

Նախկին բժշկապետ Մերսինի ֆրանս. հիւանդանոցներու

Պատուոյ մետալ ֆրանս. Առողջապահ. նախարարութենէն

85, Rue Julien Lacroix, Paris (20e)

Métro BELLEVILLE կամ COURONNE Tél. MENIL. 45—43

Բաց է ամէն օր կէսօրէ վերջ ժամը 2.50էն 7.50, (կէսօրէ առաջ միմիայն ժամադրութեամբ) կիրակի եւ տօն օրերը 10—12:

Հոն կը կատարուին՝ Ք. ճառագայթներով ամէն կերպ քննութիւն, շողանկարում (**radiographie**), գեր-մանիշակագոյն, յետ-կարմրագոյն եւ ուլտրալետեան դարմանում (**radiothérapie profonde**), նաեւ ՏԻԱԹԷՐՄԻԻ բոլոր կիրարկումները եւ ելեկտրաբուժական բոլոր ձեւերը, որ ներքին, արտաքին եւ մորթային բազմաթիւ հիւանդութիւններու դէմ գործուած գիտական ամենավերջին եւ զօրաւոր ազդակներն են:

Թոքախտաւորներու համար **pneumothorax**ի գործողութիւն: Հակաշիճախտային կանխարգելիչ եւ բուժիչ պատուաստ եւ շիճուկ (կատարելապէս անվտանգ):

Ջղային եւ հոգեկան հիւանդութիւններու դէս քննածական թելադրական եւ ֆրէօտեան մեթոտներ:

Դարմանատունը ունի իր մասնագէտ բժիշկները աչքի, քիթի, ականջի, ինչպէս սաեւ արանց եւ կանանց ծննդամիզային եւ վեներային հիւանդութիւններու համար:

Assurance Socialeի պատկանող հիւանդներու կը տրուի լուրջ խնամք:

Տօքթ. Մ. Քէշիշեան, որպէս մասնագէտ ներքին հիւանդութեանց, կ՚այցելէ նաեւ դրսի հիւանդներուն.

Ատամնաբուժարանը կը ղեկավարուի Փարիզի Համալսարանէն շրջանաւարտ ատամնաբոյժի մը կողմէ: Ամենալայն պայմաններ ակռաներու խնամքի եւ ակռակազմածներու (քուրոն եւյլն.) շինութեան համար:

ԵՓՐԱՏ նուագախումբ

Եթէ կ՚ուզէք ձեր հանդէսները հաճելի դարձնել, դիմեցէք «ԵՓՐԱՏ» նուագախումբին որ կը նուագէ հայկական, եւրոպական, կովկասեան *եւ* արեւելեան *եղանակներ, մասնաւորապէս* Թանկօ Արժանթին:

Նուագախումբը ունի իր մասնաւոր տարազը:

Խաչաձեւումի տեղի չտալու համար, ձեր կազմակերպած հանդէսի թուականէն 15 օր առաջ դիմել՝ անձամբ կամ գրաւոր, ԵՓՐԱՏ նուագախումբի ղեկավար՝ Տ. ՕՆՈՍԵԱՆի, 15, rue du Pourtour, Clamart, Seine.

Etude de Me BERNARD WAHE'

(*12* année)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales

JURISCONSULTE

Droit Français et International Privé

94, Rue St. Lazare (*Սէն Լազար կայարանին մօտ*) Tél. Pigalle 67-69

Կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական խնդիրներ, ինչպէս նաեւ փողոցի արկածներ, անձամբ կը պաշտպանէ առեւտրական եւ հաշտարար դատարաններու առջեւ, կուտայ certificats de coutumeներ, կը կատարէ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ բոլոր գործողութիւնները:

Կ՚ընդունի ժամը 9—10 եւ 17—19: Նաեւ ժամադրութեամբ

ՏՐԱՄԱԴՐԵԼԻ ԵՆ

13 ՏՐԱՄԱԴՐԵԼԻ ԵՆ գեղեցիկ եւ ընդարձակ սրահներ՝ (ամէն յարմարութիւններով եւ օժտուած ելեկտրական գոյնզգոյն լամբարներով) հարսանեկան հանդէսներու, ժողովներու, ցերեկոյթներու, պարահանդէսներու եւյլն. դիմել **13**

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ *13 rue Pierre Curie.* K. *Bicètre. Metro: Porte d'Italie.*

Հայերու ժամադրավայրը

ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ *Հեռաձայն* **Danton: 52-73**

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

L'Idéal Construction

11, rue de Haies, Paris (20).

Métro: Buzenval

Հաստատուն շինութիւն, անմիջ. յանձնում:

2	փիէս,	մութք	եւ	W. C.	10900
3	»	»	»	»	14000
4	»	»	»	»	18000

կանխիկ, ապառիկ. քաթաւիկր ծրի:

Դիմել ամէն օր եւ կիրակի 9-12 եւ 14-19:

ԱՏԱՄՆԱԲՈՒԺԱՐԱՆ

L. LECORCHÉ Chir. Den.

Ex. Interne des Hôpitaux de Paris

Chef de Clinique à l'Ecole Dentaire Française

Assistant Ա. Տ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ *chir. dent. D.E.D.F.*

ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ ԵՒ ՉԱՓԱՒՈՐ ԳԻՆ

Ակռայ կը քաշենք առանց սրսկումի, միայն մէկ վայրկեան քուն՝ **Somyl**ով: Քուրոն եւ պրիճ. ատամնաշար՝ շատ թեթեւ քրոմէ մետաղով, կը վերափոխենք հին ատամնաշարեր: Երախաներու ատամներու շտկում:

կ՚ընդունի 9-12 *եւ* 2-7 Հեռախօս Inv. 27-95

28 Avenue d'Orléans

Métro Denfert Rocherau ou Mouton Duvernet

ԳՈՒՇԱԿՈՒՀԻ

Տիկ. ՄԱՐԻԱ ՋԻՆԻ

Դիմել ամէն օր (Կիրակին մէջը) ժ. 3-7 բացի Եշ.է: 62, rue de Rochefoucauld. *բակին խորը, Բ. յարկ, աջ կողմ:* *Մէթրօ՝* Pigalle:

::: LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE :::

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone: Glacière 15-70

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 27 ՄԱՐՏ
MARDI 27 Mars 1934

10րդ ՏԱՐԻ - 10e Année Nº 2455

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՆՈՐԱՆՇԱՆ ԵՐԵՒՈՅԹՆԵՐ

Աստիճանաբար, Ֆրանսայի մէջ ալ ձեւ ու մարմին կ'առնէ նորութիւն մը, աւելի ճիշդ՝ յետադարձ շարժում մը։

Օրուան դայթակղութեանց դղրդագին յայտնութիւնները, անհաւատալի ապականութեան մը պատճառած ահաւոր ցնցումը, փետրուար 6ի գիշերուան եւ յաջորդ օրերու դէպքերը, կառավարութեան տրուած լիազօրութիւնները եւ Երեսփ. Ժողովին, կարճ խօսքով՝ խորհրդարանական դրութեան անանկութիւնը խոշոր հարցականի մը առջեւ դրած են Ֆրանսան։

Ո՞ւր պիտի յանգին այս ցնցումներն ու խմորումները։ Ո՞ւր պիտի հասնի Ֆրանսան։ Վախ չկա՞յ որ այս ազատասէր երկիրն ալ հակի ամուր բռունցքի, այսպէս կոչուած հեղինակաւոր պետութեան ճամբուն, թէ իր վարկը փրկելու եւ թէ արտաքին աշխարհի տագնապներուն դիմանալու համար…

Ահա այն հարցերը որ կը զբաղեցնեն հանրային կարծիքը եւ ժամուլը, այլ մանաւանդ վարիչ շրջանակները։

Շատեր կը կարծեն թէ ժամանակաւոր են այս խմորումները, եւ բնականոն վիճակը պիտի վերահաստատուի աստիճանաբար, ինչպէս եղաւ Փանամայի եւ Տրէյֆիւսի դայթակղութեանց առեն։

Կը կարծենք թէ շատ են տարբերութիւնները երէկուան եւ այսօրուան միջեւ։

Փանամայի եւ Տրէյֆիւսի խնդիրներուն առեն, ոչ համայնավարութիւն կար, ոչ փաշականութիւն, ոչ ալ հիթլէրականութիւն։

Այն առեն, չէր պայթած նաեւ 1914ի նման պատերազմ մը, իր աննախընթաց աւերումներով եւ ահաւոր վէրքերով։

Իսկ ինչ որ համաշխարհային տնտեսական տագնապ կամ գործազրկութիւն կը կոչենք — 30 միլիոն բազուկներ անշարժութեան դատապարտուած — հէքեաթի մը տպաւորութիւնը պիտի գործէր, այդ օրերուն…

Մէկ խօսքով, պետութիւնները աւելի հաստատուն էին, ժողովուրդները աւելի համբերատար, իսկ միջազգային յարաբերութիւնները՝ բաղդատաբար կայուն։

Մինչդեռ այսօր, պատերազմէն քանի տարի յետոյ, նորէն փոթորիկն է որ կը սպառնայ, ընկերային, տնտեսական թէ քաղաքական։

Պատերազմը կայսրութիւններ փլցուց, նոր պետութիւններ հաստատելու կամ լուծերը փոխելու համար. իսկ այսօր վարչաձեւեր, քաղաքական եւ ընկերային կարգուսարքեր են որ կը փլին, մէկ օրէն միւսը։

Արդ, Ֆրանսան կրնա՞յ, մանաւանդ այսուհետեւ պիտի կրնա՞յ պահել իր հաւասարակշռութիւնը, այս ճարճատումներուն հանդէպ։

Փոխանակ վճիռներ արձակելու, կամ խրելու մանրամասնութեանց մէջ, գոհանանք վերլուծելով կարգ մը երեւոյթներ։

×

Կիրակի օր, տեղի ունեցաւ բացումը նախկին պատերազմիկներու համագումարին։

«Յառաջ»ի մէջ ամփոփ տեղեկութիւններ հրատարակուեցան այս կազմակերպութեան մասին, որ կը ներկայացնէ նորատոյն եւ հզօր ազդակ մը, իր զանազան թեւերով։

Համագումարը տեւեց երեք օր, բայց առաջին օրէն իսկ, տեղի ունեցան այնպիսի արտայայտութիւններ, որոնք սերտ կապ ունին օրուան դէպքերուն հետ, եւ առաւել իսկ ուշագրաւ են, իբրեւ ժամանակի նշան։

Համագումարին մէջ խօսք առաւ մարաջախտ Փէթէն, պատերազմական նախարարը, նիւթ ունենալով երիտասարդութեան մարտական կազմակերպութիւնը։

Մարաջախտին կարծիքով, Ֆրանսայի մէջ անուշադրութեան մատնուած են երկու հիմնական նպատակներ.—

1. Մանուկ սերունդը օժտել ֆիզիքական եւ բարոյական առողջութեամբ, որպէսզի կարենայ դիմանալ բոլոր փորձերուն։

2. Երիտասարդութեան սրտին մէջ զարգացնել զինուորական գիտելիքներու սէրը եւ գիտութիւնը, որպէսզի ան պատրաստուի կատարելու ամէնէն նուիրական պարտականութիւնը,— ազգին պաշտպանութիւնը։

Գործենք ա՛յս ուղղութեամբ։ Շարժման մէջ դրէք հանրային կարծիքը եւ եթէ հարկ է՝ վերակազմեցէք զայն։ Եթէ չյաջողինք, մեր ջանքերը ի դերեւ պիտի ելլեն»։

Ուրեմն, Ֆրանսայի պատերազմական նախարարը կ'ուզէ որ զինուորական կրթութիւնը սկսի դպրոցէն, առանց սպասելու որ տղան քսան տարեկան ըլլայ եւ զինուոր երթայ։

Ան չէ՛ չտակի արտասանեց բառերն ալ, յանձնարարելով նախկին ռազմիկներուն որ «երկարաձգեն եւ լրացնեն վարժապետին նախապատրաստական գործը»։

Յայտնի է որ Ֆրանսայի ուսուցիչներն ալ զօրաւոր կազմակերպութիւն մը ունին, եւ իրենց համագումարին մէջ բոլորովին հակոտնեայ որոշումներ առած էին։

Անոնք նոյն իսկ բանաձեւ ունին գործադուլի մասին, խափանելու համար որ եւ է զօրաշարժ։

Ահա պատերազմական նախարարին հրահանգը, իբրեւ պատասխան այդպիսի միտումներու։

Ֆրանսան ունի նաեւ տարածուն հոսանք մը՝ խաղաղասէրներու։ Իսկ վերջերս դատարանները զբաղեցան նոր շարժումով մը,— Անսաստել զինուորագրութեան կոչերուն, քանի որ խղճով դէմ են ե՛ւ պատերազմին ե՛ւ զինուորութեան։

Մառնի երկրորդ յաղթականը առոնց ալ պատասխանը տուած կ'ըլլայ, ուղղակի փառաբանելով զինուորութիւնը համագումարի մը առջեւ, որ կը ներկայացնէ 3,500,000 կազմակերպուած անդամ։

Այսպէս ուշագրաւ հողերանութիւն մը պարզուեցաւ համագումարին մէջ։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՎԱՐՉԱՊԵՏ ՏՈՒՄԵՐԿԻ ԱՌԱՋԻՆ ՄԵԾ ՃԱՌԸ

« ԱՄԷՆ ԲԱՆԷ ԱՌԱՋ ՀԱՒԱՍԱՐԱԿՇՌԵԼ ԵԼՄՏԱՑՈՅՑԸ »

Շաբաթ գիշեր վարչապետ Պ. Տումէրկ իր առաջին մեծ ճառը խօսեցաւ ձայնասփիւռով, հեռուստութեամբ նախագահ Ռուզվելթի։ Կ'ըսուի թէ պարբերաբար պիտի շարունակէ օգտագործել ձայնասփիւռը, ուղղակի ժողովուրդին խօսելու համար։

Իր ճառին մէջ, ծերունի վարչապետը շեշտեց թէ անհրաժեշտ է վերահաստատել բարեկարգութիւնը եւ պետական հեղինակութիւնը, եթէ կ'ուզենք փրկել խորհրդարանական դրութիւնը։ Ինք զոհեց իր հանգիստը, որպէսզի ջանայ Ֆրանսան փրկել քաոսէն, իսկ այդ գործը գլուխ հանելու համար անհրաժեշտ է շարժիլ խստօրէն եւ արագօրէն։ « Փրկութիւնը կը պահանջէ բարեփոխում օրէնքներու, փոփոխութիւն մեթոտներու եւ վերակազմութիւն, ինչպէս եւ վերադարձ դէպի կարգապահական պաշտօնները եւ հաստատում կարգապահական նոր տնօրինութեանց։ Բայց այդ բոլորէն առաջ անհրաժեշտ է հաւասարակշռել ելմտացոյցը։ Ինչպէս ընտանիքին մէջ, պետութեան մէջ ալ ծախքերը պէտք չէ եկամուտներէն աւելի ըլլան։ Այս է բնական կանոնը։ Կրնա՞նք աւելցնել հասոյթները։ Այդպէս ընելու համար, անհրաժեշտ է աւելցնել եղած տուրքերը եւ նորեր ստեղծել։ Այդպիսի քայլ մը չենք կրնար առնել տնտեսական ներկայ տագնապին մէջ։ Տուրքերը աւելցնել եւ նոր տուրքեր հաստատել՝ կը նշանակէ ծանրացնել տագնապը, հետեւաբար եւ գործազրկութիւնը։ Երբ գործատէրը ապսպրանք չստանար, բանուորը գործ չունենար։ Կարելի եղածին չափ շուտով, պիտի կրճատուին այն տուրքերը որոնք չափազանց ծանր կ'ազդեն արտադրութեան վրայ եւ պատճառ կ'ըլլան գիներու բարձրացման։ Հետեւաբար, այն եզրակացութեան կը հասնինք թէ եթէ կ'ուզենք հաւասարակշռել ելմտացոյցը եւ կարգի դնել մեր ելեւմուտքը, միայն մէկ մեթոտ ունինք,— կրճատել ծախքերը։ Պետութիւնը պէտք է հետեւի ընտանիքներուն եւ կրճատէ իր ծախքերը, այլապէս անխուսափելի են աղէտները, եւ անոնց առաջին զոհերը պիտի ըլլան անոնք որ կը մերժեն կատարել այս անհրաժեշտ զոհողութիւնները »։

Վարչապետը յետոյ ակնարկ մը նետեց պետութեան եկամուտներուն վրայ։ Ըսաւ թէ անկարելի է դիմել հողագործներուն, որոնց հունձքը փճացած է երաշտէն, ոչ ալ գործարանատէրներուն եւ առեւտրականներուն, որոնք յաճախորդ չունին, ոչ ալ բանուորներուն որոնք կամ անգործ են եւ կամ կրճատեալ աշխատավարձք կը ստանան, տիրող տագնապին հետեւանքով։ Ուստի կը մնայ մէկ միջոց,— անխնայ կրճատել պետական ծախքերը։ «Ուրեմն պետութիւնը ստիպուած է ջնջել զեղծումները, բազմածախս պաշտօնները եւ կրկին պաշտօնները, կրճատել կարգ մը վարչութեանց չափազանց բազմանդամ պաշտօնէութիւնը եւ նոր կրճատումներ կատարել»։

Այս խօսքերէն կը հետեւի թէ կառավարութիւնը որոշած է կրճատել պետական պաշտօնեաներու թոշակները, որ մինչեւ հիմա մերժուած էր խորհրդարանին կողմէ։ Եւ քանի որ լիազօրութիւն ստացած է, պիտի կրնայ պարզ հրամանագիրներով կատարել այս գործը։

Եզրակացնելով, Պ. Տումէրկ ջերմ կոչ մը ուղղեց Ֆրանսայի ժողովուրդին, որպէսզի միանան եւ զոհողութիւններ ստանձնեն, « կողք կողքի՝ վերջնական յաջողութեան հաւատքով, ինչպէս ըրին մեր զինուորները Մառնի մէջ։ Մառնի յաղթանակը 1914 սեպտեմբերին՝ զինուորական մեծ կազդուրում մըն էր, պատկառելի եւ վճռական նախերգանք վերջնական յաղթանակին։ Այսօր պէտք է շահինք Մառնի նոր յաղթանակ մը, մեր ելմտական դիրքը շտկելու եւ բոլոր դժուարութիւնները դիմագրաւելու համար։ Այն առեն արտաքին աշխարհը պիտի կրնայ անգամ մը եւս տեսնել թէ Ֆրանսան փրկեց ինքզինքը »։

Իտալիոյ նոր օրինակ ընտրութիւնները

Կիրակի օր տեղի ունեցաւ Պ. Մուսոլինիի սարքած հանրաքուէն, 400 երեսփոխաններու ընտրութեան համար։ Աւելորդ է ըսել թէ չահեցաւ կառավարութեան ցանկը։ Արդէն ուրիշ ցանկ չկար։

Առաջին ընտրութիւնն է այս, հինգ տարուան մէջ եւ պիտի ըլլայ վերջինը, ցորչափ կը տեւէ Փաշական իշխանութիւնը, որովհետեւ այս երեսփ. Ժողովին պիտի յաջորդէ Արհեստապետութեանց Երեսփոխանութիւնը, բոլորովին նոր դրութեամբ։

Հազարաւոր Փաշական զինուորներ փողոցէ փողոց պտտելով, դէպի քուէատուփ կ'առաջնորդէին ուշացողները։ Քուէարկուները պարզապէս « այո » կամ « ոչ » պիտի գրէին իրենց յանձնուած քուէթուղթերուն վրայ։ Քուէարկելէ առաջ, քուէարկուն կ'առաջնորդուէր առանձնարան մը, ուր կողովի մէջ կը նետէր չգործածած քուէթուղթը, իսկ միւսը ծալլելով կը յանձնէր ընտրական յանձնախումբի նախագահին։ Ընտրողներու թիւն էր 10ուկէս միլիոն, ինչ որ կէս միլիոնի յաւելում կը ցուցնէ 1929ի ընտրութեան վրայ։ Միայն Հռոմի մէջ արձանագրուած էին 215,000 հոգի։ Քուէարկողներ հարիւրին 90ը մասնակցած է ընտրութեանց։

— oo —

Հինգ տարեկան հայ տղայ մը խեղդուած

ՎԻԷՆ, 25 մարտ (Յառաջ).— Ուրբաթ օր ժամը 5ին Կէմէրէկցի տղայ մը, հինգամեայ Ժիրայր Մարգարեան, դպրոցէն վերադառնալէ յետոյ, կրկին դուրս կ'ելլէ խաղալու համար։ Եւ քանի մը ընկերներով, բոլորն ալ 4 — 6 տարեկան, կը սկսին ջուրին եզերքը գտնուող հորի մը շուրջ խաղալ։ Ժիրայր յանկարծ կը սուզուի խողովակէ մը վար որ կը ծառայէր արտաքնոցի աղտեղութիւնները պարպելու եւ որ ուղղակի Ռոն գետը կը հոսի։ Անմիջապէս լուր կը տրուի հօրը որ գործարանը կ'աշխատէր։ Ամէն ջանք կը թափուի, գոնէ տղուն դիակը գտնելու, բայց անօգուտ։

Արկածը խոր յուզումի մատնեց գաղութը։

ԱՒԱԶԱԿՆԵՐՈՒ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄ ԻԶՄԻՐԻ ՄԷՋ

Իզմիրէն կը հեռագրեն թէ բազմանդամ աւազակախումբ մը յարձակեցաւ հանրակառքի մը վրայ որ ճամբորդներ կը փոխադրէր։ Աւազակները յաջողեցան փախչիլ, ճամբորդները կողոպտելէ եւ խոշտանգելէ յետոյ։ Կառավարութիւնը զինուորներ ղրկեց, բայց մինչեւ հիմա կարելի չէ եղած գտնել աւազակներուն հետքը։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԴՐԱՄ ՉԿԱ՞Յ…

»»» · «««

Ամէն կողմէ կը պոռան — դրամ չըկա՛յ… մանաւանդ՝

— Ղեւոնդ արք·ի դիակը շահագործելու համար։

— Անհամերաշխութեան, պայքարի եւ … Դաշտերգոհպաշկոմի թռուցիկ տպելու համար։

— Այսինչ վարդապետին գրպանը լեցնելու համար, որպէսզի խեղօք մընայ…

— Բարեգործականի նորագոյն «կըրթական» ծրագիրները իրագործելու համար, որպէսզի եղած - չեղած դպրոցներն ալ քանդուին եւ զառամեալ - նպաստընկալ քանի մը վարժապետի միջոցով հոս - հոն միթինկ սարքել տրուի Դաշնակցութեան դէմ.

— Ո՞ւր եռուն կ'երթանք, մեր դըրացի Թուրքիան անգամ… (ամա՛յի՛պ) դրամի պէտք ունի, հակառակ իր կորգած հին ու նոր « լքեալ » գոյքերուն որոնք 1915էն ի վեր կը տեւէին։ Վերջապէս հինգամեայ ծրագիր մը՝ հո՛ս ալ, նամբայ, երկաթուղի, օդանաւ, հանք, հէնք, թուղ, չամիչ… (շինում են, շինո՛ւմ, ինչպէս Ռուսաստանում, եւ մէկ քանի տարիէն պիտի արտածեն ամբողջ աշխարհ) — լէպլէպինի՛ս…

×

— Ի՞նչ կը գրես, բսաւ բար… մս զարհուրած, երբ գրիս վրայ ծռած անգստնաբար կարդաց վերի տողերը։

Բարեկամս «աշխարհի վրայ քրէդ չկայ »ի հերոս մըն է եւ ընդհանրապէս «քաֆէ քրէմը » քեզի վճարել կուտայ…

— Ի՞նչ, դրամ չկայ մի՛…։ Եթէ դրամ չըլլայ մեր Երեւանի Հայերը ի՞նչպէս դրամ կը ղրկեն Չինաստանի համաշխարհային եղբայրներուն եւ Աւստրիոյ պարտուած յեղափոխականներուն։

— Եթէ դրամ չըլլայ, ռամկավար եւ բոլշեւիկ հայերէն թերթերը ի՞նչպէս կը հրատարակուին, քանի որ կարդացող չունին։

— Վերջապէս եթէ դրամ չկայ, առ կարդա սա լուրը.— «Թուրքիոյ հինգամեայ ծրագրին առթիւ առաջարկուած է գրեթէ ամէն մեծ պետութեանց կողմէ հսկայական վարկ առնել կամ նուազ դիւրատար պայմաններով։ Ճափոն կոտրած է մրցանիշը թէ աժանութեան եւ թէ նուազագոյն տոկոսին պատճառով, ութէն տասներկու տարի պայմանաժամով եւ տասներկու առ հարիւր տոկոսով՝ ընդդէմ 18 — 22 առ հարիւր տոկոսին զոր կը պահանջեն ամերիկեան եւ անգլիական առաջարկները։ Կը կարծուի թէ առ այժմ Թուրքիա այս առաջարկներէն միայն մէկը պիտի ընդունի, բացի նախընականէն՝ ըստ «ընկեր» Գարախանի թելադրանքին, իրեն վերապահելով ապագային առնելիք քայլերը, եթէ ռուսեւճափոն պատերազմը ծագի… »

Ի՞նչ ըսիր առոր։ Դրամ շա՛տ, մանաւանդ պատերազմի եւ գործերու համար, կը բաւէ որ քաղաքական ծրագիր մը ունենաս, հինգամեայ կամ վեցամեայ եւ զարնե՛լ գիտնաս, զարնե՛լ…

ՍԼԱՔ

ԽԵԼՕՔՑԱ՞Ն ԹԷ ԽԵՆԴԵՑԱՆ…

«ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ՀԱՅԵՐԸ ԻՐԱՒՈՒՆՔ ՉՈՒՆԻՆ ՄԱՍՆԱԿՑԵԼՈՒ…»

Ինչպէս գիտէք, ռամկավարները « միացեալ ճակատ կազմած էին Ամերիկայի բոլշեւիկներուն հետ, միասին շահագործելու համար Ղեւոնդ արք. ի դիակը։ Բայց երկար չտեւեց « միացեալ »ը, եւ բոլշեւիկները առանձին յանձնախումբ մը կազմեցին, մասնաւորապէս հետեւեալ հարցումը ուղղելով ռամկավարներուն.

— « Սակայն ո՞վ է սա Արքեպիսկոպոս Դուրեան Յանձնախումբ » կոչուած « հեղինակաւոր » մարմինը, որուն պաշտպանութեան համար արիւն քրտինքի մէջ կը մտնեն ռամկավար խմբագիրները եւ որուն ծախսալից ծանուցումներէն առատ դրամ կը կորզեն »։

Վէճը սաստկացած ըլլալով, «Ռամկ. Ազատ. կուսակցութեան Ամերիկայի Շրջ. Վարչութիւնը » յարմար դատեր է հետեւեալ « պաշտօնական յայտարարութիւնը հրատարակել (Պայքար, 9 մարտ)։ Կարդացէք եւ դատեցէք.

— « Ամերիկահայ մարտիրոսացեալ Առաջնորդին արդար դատը պաշտպանելու նպատակաւ՝ Ազգ. Կեդրոնական Վարչութենէն ստեղծուած «Դուրեան Յանձնախումբը » իր պարտաւորութիւնները կը կատարէ, Ամերիկայի բոլոր հայ գաղութներուն մէջ վայելելով տեղական օժանդակ մարմիններու աջակցութիւնը։

Ռամկ. Ազատ. Կուսակցութեան Ամերիկայի Շրջ. Վարչութիւնը, ցաւով կը դիտէ որ Նիւ Եորքի մէջ կարգ մը համայնավարներու կողմէ տեղի կ'ունենան « Դուրեան Յանձնախումբ »ը անտեսելու փորձեր, որոնց գլխաւոր նպատակն է այդ օգտակար մարմինին անկարող ցոյց տալ մարտիրոսացեալ Առաջնորդին դատը պաշտպանելու գործին մէջ։ Այս պատրուակով, վերոյիշեալ համայնավարները կը ջանան «Հակադաշնակցական ժողովրդային Յանձնախումբ» կամ անոր նման անունի մը տակ կազմել « համագաղութային կեդրոնական մարմին» մը։

Նկատի առնելով որ՝ համայնավար Հայերը ազգային կուսակցութիւն մը չեն եւ պէտք չէ որ մասնակցին մեր ազգային ներքին հարցերուն, նկատի առնելով մանաւանդ որ՝ անոնք իրենց ուղղութիւնն ու գործունէութեան հրահանգները կը ստանան Ամերիկեան Ուբբքրզ Փարթիէն, որուն մէկ հատուածն են եւ որ քօմիւնիստ կազմակերպութիւն մըն է, Ռամկ. Ազատ. Կուսակցութեան Ամերիկայի Շրջանային Վարչութիւնս այսու կը յայտարարէ թէ՝ համայնավար Հայերու կազմակերպել փորձած « համագաղութային Կեդր. Յանձնախումբ »ի ձեռնարկը վնասակար կը նկատէ Դուրեան Սրբազանի դատին, որուն միակ տէրն է Ազգին ու Եկեղեցին պաշտպան հայ ժողովուրդը։

Դարձեալ, նկատի առնելով որ՝ միայն կազմակերպութիւնները չեն, այլ ամբողջ հայ ժողովուրդն է որ ոտքի կանգնած է Նահատակին դատը պաշտպանելու եւ ոճրագործները պատժել տալու համար, պէտք է զանգուածային ցոյցերն ու ժողովները պահեն իրենց ազգային նկարագիրն ու հանգամանքը, որովհետեւ մարտիրոսացեալին դատը գերազանցապէս ազգային դատ մըն է։

Հետեւաբար, ազգային ծրագրէ ու նպատակէ զուրկ համայնավարները իրաւունք չունին Դուրեան Սրբազանի դատը ծառայեցնելու համայնավարական քրոքականտի, անոր ընծայելով հատուածական կամ կուսակցական երեւոյթ, ինչպէս որ կը պնդեն ու իրենց դատին համար այժմ կը շահագործեն Դուրեանի սպանութիւնը ծրագրողները։

Շրջանային Վարչութիւնը հակառակ է այն բոլոր հոսանքներուն կամ տարրերուն, որոնք իրենց մասնաւոր նպատակներուն համար կը ջանան շահագործել նահատակին դատը »։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Նախապէս խօսեցանք Դաշնակցական գրականութիւնը տարածելու միջոցներու մասին:

Առաջարկեցինք համազաղթային ընկերակցութիւն մը կազմել եւ կեդրոնացեալ միջոցներով աշխատիլ մեր մամուլը, մեր գիրքը մատչելի դարձնելու մասին:

Կուսակցական մամուլի կատարած դերը վեր հանելով, առաջարկեցինք առանձնապէս զբաղիլ, Դաշնակցական կեանքով եւ սնունդ տալ նորահաս Դաշնակցականներուն:

Ցարմար կը նկատենք համառօտ ակնարկ մը նետել Դաշնակցութեան գրականութեան մասին, տեսնելու համար նաեւ այս մասին մեր ղեկավար շրջաններու անփութութիւնը՝ վերջին շրջանին:

Ոչ ոք կ'ուրանայ Թիֆլիսի մէջ, ժամանակին «Յառաջ» օրաթերթին կողմէ հաստատուած «Յառաջ» մատենաշար»ի կատարած դերը: Թարգմանական եւ ինքնուրոյն բազմաթիւ գրքոյկներ հրապարակ ելան, որոնք ահագին դեր կատարեցին, Դաշնակցական երիտասարդութեան տարրական, սակայն անհրաժեշտ գիտելիքները տալու գործին մէջ:

Մեծ համեմատութեամբ տարած - ուեցան եւ կարդացուեցան այդ գրքոյկները, ագրիւր՝ գաւառացի կիսամտաւորական ընկերներու, որոնք իրենց կարգին օգտուեցան եւ լուսաբանեցին հանրային կարծիքը:

Բազմաթիւ հրատապ խնդիրներ՝ ազգային, դասակարգային, միջազգային, տեսական եւ կուսակցական, փոթորկած էին մեր երիտասարդ ընկերները այդ շրջանին եւ ահա Դաշնակցութեան գրքոյկները կուգային մասամբ բաւարարելու անոնց հետաքրքրութիւնը եւ ընդլայնելու ծանօթութեանց հորիզոնը:

Պէտք է խոստովանիլ սակայն, թէ արտօրանքով կազմուած, անխնամ թարգմանուած անյաջող ընտրուած նիւթեր ալ շատ կային: Բայց եւ այնպէս, մինչեւ այսօր, այդ գրքոյկները առանցքը կը կազմեն պալքանեան շրջանի մեր գրադարաններուն, ընկերաբանական բաժնին մէջ: «Յառաջ» մատենաշարէն անկախ՝ Արեւմտեան Բիւրոյի նախաձեռնութեամբ «Դրօշակ» ամսագրի մատենաշարը կուգայ, որ համեմատաբար լուրջ եւ աւելի խնամուած գիրքեր հրապարակ հանեց, որոնց թէ թարգմանականը եւ մանաւանդ ինքնագիրը, Միք. Վարանդեանի հեղինակութիւնները, ահագին դեր կատարեցին, տարածուելով եւ կարդացուելով Դաշնակցական բոլոր խաւերու կողմէ:

Չենք ուզեր մանրամասն կանգ առնել հրատարակուած գիրքերու բովանդակութեան մասին, հարեւանցի ակնարկ մը շատ բան կը խօսի այդ տեսակէտէն: «Վերածնուող Հայրենիքը եւ մեր դերը», «Հայկ. շարժման նախապատմութիւնը», «Բողոքը նորագոյն պատմութեան մէջ», «Հոսանքներ» եւ այլ գրքեր: Բոլորն ալ Միք. Վարանդեանի աշխատասիրութիւններ, որոնք ոչ միայն գոհացուցին մեր երիտասարդութեան ընթերցասիրու-

թիւնը, այլ եւ դպրոց մը եղան կուսակցական մտածողութեան համար:

Այսօր իսկ համով հոտով կը կարդացուին եւ ձեռքէ ձեռք կ'անցնին այդ գիրքերը:

Ահագին պահանջ կայ այդ ուղղութեամբ գրուած գիրքերու, սակայն գրավաճառները կը շահագործեն, բարձր գիներ պահանջելով: Ժընեւը տպարան եւ գրատուն ըլլալէ դադրած է եւ շատերը չեն գիտեր նոր պահեստին տեղը: Սպառա՞ծ են այդ գիրքերը թէ ոչ, ո՞րկէ հայթայթել՝ ղրկելու համար Քոնսթանցա, Պազարճըք, Սիլիսթրէ կամ այլ գաւառական քաղաքի Դաշնակցական Ակումբներուն:

Մինչ Արմէն Շիտանեանի, Սմբատ Բիւրատի ճառախօսութիւնները տարածուած են, կը շարունակեն գրականութիւն համարուիլ եւ յեղափոխական սերունդի ընթերցանութեան գիրքը կը մնան, ցորչափ նոր հեղինակութիւններ չեն գար անոնց տեղը բռնելու:

Յաճախ եւ շատ յաճախ մեր երիտասարդ ընկերները կը հարցնեն, թէ Միք. Վարանդեանի գիրքերու շարունակութիւնը ե՞րբ լոյս կը տեսնէ, կամ եթէ հրապարակ ելած են, ինչո՞ւ չէք ղրկեր:

Հարցը «Հայկ. շարժման նախապատմութիւնը», «Հոսանքներ»ը եւ «Բողոքը նորագոյն պատմութեան մէջ» գիրքերու մասին է, որ կը մնան անսպառ:

Ո՞վ է պատասխանատուն, ո՞վ է որ ընթացք պիտի տայ այս պահանջներուն եւ պիտի հետապնդէ այս փրոփականտի գործը: Հեղինակներ չեն պակսիր Դաշնակցութեան մէջ, սակայն շարժիչ ուժը, ղեկավարը, կեդրոնը կը պակսի:

Ապա կուգան «Հայրենիք» եւ «Յուսաբեր» մատենաշարը, որոնք մասամբ միայն կուսակցական - ընկերային խնդիրներ գիրքի վերածած են, սակայն դժուար կը տարածուին, դժուար մեր ձեռքը կը հասնին:

Քանի մը կարեւոր գիրքեր, որ վերջերս հրապարակ ելան, անհատական նախաձեռնութեամբ, կուգան մեծ պակաս մը լրացնել, այն է Զարեհանի գիրքերը, Վ. Նաւասարդեանի, Ռ. Դարբինեանի քանի մը գրքոյկները, Ս. Վրացեանի «Հայաստանի Հանրապետութեան պատմութիւնը», խնամուած եւ գնահատուած երկ մը (սպառուած), Միք. Վարանդեանի «Մուրատ»ը, «Հ. Յ. Դաշնակցութեան պատմութիւնը» (համառօտ ակնարկ մը), Արր. Գիւլխանդանեանի «Բաքուի հերոսամարտը» եւ Օն. Մխիթարեանի «Վանի ապստամբութիւնը»: Սակայն պէտք է նկատել որ անխնամ տարածուած եւ ցրուած վիճակի մէջ կը մնան:

Որքան ատեն որ Դաշնակցութեան Բիւրօն չձեռնարկէ Կեդր. Մարմին մը հաստատումով մեր գիրքերը, գրականութիւնը տարածելու [illegible] գործին, այնքան ատեն պիտի կաղայ մեր գրաւոր փրոփականտը եւ երիտասարդ Դաշնակցականներու դաստիարակութեան գործը:

Մեր երիտասարդ Դաշնակցականները գիրք կ'ուզեն, նոր ուսումնասիրութիւններ կը պահանջեն, «Հայրենիք» ամսագիրը եւ Ս. Վրացեանի «Վէմ»ը կը կարդան, սակայն չեն բաւարարուիր, կը պահանջեն զուտ կուսակցական, Դաշնակցական սնունդ, կ'ուզեն լուսաբանուիլ քաղաքական եւ ընկերային խնդիրներով:

Դաշնակցական տեսակէտներով ընկերային երեւոյթներու քննութիւնը հրամայական պահանջ դարձած է:

Բոլշեւիզմ, ֆաշիզմ, հիթլէրիզմ, [illegible], սոցիալիզմ (իր բոլոր գունաւորումներով) քննութեան առարկայ պէտք է դառնան, նաեւ քննական պատմութիւնը մեր վերջին քաղաքական դէպքերուն:

Եթէ Բիւրօն յանձն կ'առնէ կազմակերպել Դաշնակցական գիրքը եւ նոր ուսումնասիրութիւնը քաջալերելու, տարածելու գործը, կ'առաջարկեմ մեր երեք օրաթերթերու «Յառաջ», «Հայրենիք» եւ «Յուսաբեր» թերթերու խմբագրապետներուն կազմել փոխադարձ համակցողութեամբ, կեդր. պահեստ, կեդր. գրացուցակ, կեդր. փրոփականտի [illegible] եւ մղում տալ կուսակցական գրականութեան տարածման:

Գ. ՔԷՍՏԱՆԵԱՆ

ՉԷԶՈՔ ՁԱՅՆ ՄԸ՝

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ԱՌԹԻՒ

ooooo

ԽՄԲ. — Անցեալ օր «Նոր Երկիր»էն ամփոփեր էինք հին հնչակեան գործիչի մը, Պ. Պետրոս Տօնապետեանի տեսութիւնները՝ Նիւ Եորքի դէպքին եւ անոր հետ կապուած խնդիրներու մասին: Ստորեւ կուտանք նոյն յօդուածաշարքին երկրորդ մասը.—

Նկատելով թէ այս սպանութեան [illegible] աղմկարարները կը յաւակնին լինել պաշտպան եկեղեցւոյ եւ Կաթողիկոսական Աթոռին, հարկ կը տեսնեմ քննել իրենց ընթացքը եկեղեցական լեզուով եւ աւետարանական վկայութիւններով:

Մէկ, երկու, եւ առ առաւելն երեք օր այս ոճրի մասին ողբալից եւ գայթակղալից հրապարակագրութիւն մը բոլորովին բաւական էր զոհը ջերմեռանդօրէն յարգող [illegible] սրտերու գոհացման համար:

Եթէ Ղեւոնդ արքեպիսկոպոս լինէր ոչ թէ ծառայ Քրիստոսի եկեղեցւոյ այլ ոսկեզօծ կուռք մը կապոյտ ազգի մը մեհեանի մէջ բարձրացած, եւ խորտակուէր ամբարիշտ մը ձեռքով, մոլեռանդ կապոյտները պիտի ողբային իրենց մազերը փետտելով, պիտի կոծէին իրենց կուրծքերը ծեծելով իրենց սրբազան կուռքի բեկորներու առջեւ, պիտի անիծէին եւ հայհոյէին ամբարիշտ աստուածասպանը: Երկու երեք օր յետոյ, սակայն, պիտի հանդարտեցնէին իրենց կատաղած սիրտերը, եւ պիտի սկսէին պարել նոր կուռքի մը շուրջը:

Քրիստոս իր անունը կրողներուն կ'արգիլէ ողբ եւ կոծ մեռեալի համար, եւ անէծք, հայհոյանք ու վրէժխնդրութիւն չարագործի դէմ:

Անոր պատուէրները չափազանց բացայայտ են իր աշակերտներուն եւ անոնց յաջորդներուն, եւ անոնց միջե- ցաւ իրենց հաւատացեալ ժողովրդեան:

Քրիստոս իր աստուածային պատուէրները քարոզեց աշակերտներուն՝ լերան վրայէն: Ամէն ճշմարիտ քրիստոնեայ պաշտօնեայի պարտականութիւնն է, եւ Ամերիկայի Հայոց հոգեւոր պաշտօնեայի պարտականութիւնն էր պահել այդ պատուէրները եւ քարոզել իր ժողովրդեան թէ եկեղեցւոյ բեմէն եւ թէ եկեղեցիէն դուրս, նոյն մատենացոյց ընելով Մատթէոս Աւետարանիչի Ե. գլուխը.

«Լսած էք որ ըսուեցաւ, աչքի տեղ աչք, եւ ատամի տեղ ատամ: Բայց ես ձեզ կ'ըսեմ. Չարին հակառակ մի կենաք, հապա եթէ մէկը ապտակ մը զարնէ աջ ծնօտիդ՝ դարձուր անոր միւսն ալ»:

«Լսած էք թէ ըսուեցաւ, քու ընկերդ սիրես, եւ թշնամիդ ատես: Բայց ես ձեզ կ'ըսեմ. Սիրեցէք ձեր թշնամիները, օրհնեցէք ձեզ անիծողները, բարի ըրէք անոնց որ ձեզ կ'ատեն, եւ աղօթք ըրէք անոնց համար՝ որ ձեզ կը չարչարեն ու կը հալածեն»:

Քրիստոսի եկեղեցւոյ եւ եկեղեցականներու պաշտպան եւ քրիստոնեայ ճառախօսները եթէ չեն կարող պահել Քրիստոսի այս դժուարին պատուէրները, բայց գոնէ հակառակը չեն գործեր, տակաւին կարող են յաւակնիլ թէ են քրիստոնեայ, եկեղեցասէր եւ եկեղեցականապաշտպան: Բայց անոնց այս [illegible] յաւակնութիւնները կը դառնան կեղծ եւ խաբէական երբ օրերով, շաբաթներով եւ ամիսներով ամէն ճիգ կը թափեն չարին դէմ չարութիւն գործել, հանել իրենց աչքերը չհանողներու աչքերը, կոտրել իրենց ատամները չկոտրողներու ատամները, ատել իրենց թշնամութիւն չընողները, անիծել զիրենք չանիծողները, չարիք ընել իրենց չարիք չընողներուն, հայհոյել զիրենք չհայհոյողներուն եւ չհալածողներուն, ճնշել եկեղեցւոյ պաշտօնեաներ, սրբապղծել իրենց եկեղեցւոյ սեղանները, այնուհետեւ անէծք եւ կիրք արտայայտելու ժողովարաններու եւ անոնց կուսակցութեան դէմ՝ վարմունք մը որ բուն ինքնին հայհոյանք է Աստուծոյ դէմ, լրագրական էջերու մէջ եւ արուեստականօրէն սարքուած աշխարհական եւ եկեղեցական՝ անհատական եւ հաւաքական բեմերու վրայ կեղծ ու պատիր ողբերգական եւ կրօնասիրական թատերախաղութիւններով արտադրել կիրք, ամբոխային թշնամութիւն եւ երկպառակութիւն մինչեւ նոյն ազգի անդամներու միջեւ:

Այս զգացումները կրող եւ ներշնչող մարդիկ չեն կարող լինել Քրիստոսի երկրպագուներ, այլ են Սատանայի երկրպագուներ: Անհաշտ խորհողներ կարող են խորհիլ թէ Սատանայի այս երկրպագուները, ներկայանալով սպանեալ հայ եկեղեցականի քրիստոնէական արժանիքի եւ յիշատակի ջատագովներ, կամ կը պղծեն անոր անունն ու յիշատակը եւ կամ զայն կը համարեն իրենց դաւանակից:

Աստուած անգամ գուցէ սկսած է խորհիլ թէ Սատանայի այս հայ ազգի գործակատարները ի՞նչ հաշիւ ունին Քրիստոսի եկեղեցւոյ մի հայ քրիստոնեայ արքեպիսկոպոսի ջատագովութեան դերակատարները լինելուն մէջ:

Աստուած եւ սատանան հաւասարապէս կը տեսնեն այդ քողարկեալ հաշիւ ինչ լինելը:

Նիւ Եորքի Հայոց հոգեւոր առաջնորդի սպանիչները գիտեն ինչո՞ւ սպաննեցին զինքը: Անոր քարոզական սպանիչները նոյնպէս գիտեն թէ ինչու սպաննուեցաւ իրենց պաշտպանեալը:

Բայց հայ ժողովուրդը եւ մանաւանդ հայ հոգեւորականները պարտ էին եւ պարտ են խորհիլ եւ հարցնել իրենց սեփական խղճերին թէ ինչո՞ւ Աստուծոյ պաշտօնեայ մը պիտի դանակոծուէր եւ ի վերջոյ սպաննուէր: Այն եւս ինչու ոչ թէ մէկ այլ մէկէ աւելի մարդիկ, ի կորուստ իրենց սեփական անձերուն, պիտի մղուէին վճռել եւ վճռէին սպաննել եղբայրական սիրոյ ուսուցանող մը, այն եւս ոչ թէ գաղտնի եւ մութ առանձնութեան մէջ, այլ հրապարակ լոյսերու տակ, Աստուծոյ Տան մէջ, հանդիսաւոր արարողութեան միջոցին եւ աղօթարար ժողովրդեան աչքի առջեւ:

Այս արտակարգ ոճրագործութեան մէջ եթէ մարդասպանը լինէր խելագար մը, պատճառի մասին զարմանալու եւ խորհելու հարկ պիտի չմնար: Բայց մարդասպանը եւ իր մեղսակիցները կատարելապէս խելահաս էին եւ ծրագրած էին պաշարին գիտակցութեամբ եւ պատասխանատուական նախապատրաստութեամբ, եւ յայտնապէս եղեռնավայրը դիտմամբ ընտրեցին Աստուծոյ Տունը իրենց վրէժխնդրութեան դատաստանը կատարելու այնտեղ եւ զգացնելու հայ եկեղեցականութեան որ եթէ անոնք կը դառնան Աստուծոյ պաշտօնեայ, իրենց նուիրական պարտականութիւնն է ծառայել Աստուծոյ պատուէրներու գործադրութեանը, լինել միջնորդ խաղաղութեան մարդոց միջեւ, եւ ոչ թէ դառնալ քաղաքական եւ աշխարհային կիրքերով լի կուսակցական պայքարներու գործիք եւ ղեկավար:

Չէ կարող դառնալ հոգեւորական մը որ հաւատարիմ է իր կրօնական ուխտին եւ դառնայ ատելի եւ [illegible] վրէժխնդրութեան, սպաննուելու աստիճանի [illegible] խնդրութեան:

Իր ուխտին եւ պարտականութեան հաւատարիմ հոգեւորականը կարող է մարդոց մէջ վայելել սէր, յարգանք եւ պատկառանք:

1924ին *Ղեւոնդ եպիսկոպոս պատճառած դէպքի մը հետեւանքով [illegible] առիթ տուաւ ինծի լիովին հասկնալու [illegible] իր հոգեւորականութիւնը եւ բնաւորութիւնը: Թերեւս սպասարկային [illegible] գրեմ դէպքը, բայց առ այժմ [illegible] նը յարմար է ըսել թէ սատանայ [illegible] կայ էր գերակշիռ ազդեցութեան [illegible] գուցէ նոյնիսկ հակառակ իր [illegible] ղութեան: Եւ խռովարարական [illegible] սակցական վայրի մը մէջ են [illegible] էր դառնալու վտանգաւոր եկեղեց[illegible] կան տեղւոյն հասարակութեան, [illegible] կեղեցիին եւ նաեւ իր անձին [illegible] անկուսակցական մթնոլորտի մը [illegible] ուր իր դատողութիւնն ու [illegible] գերծ կրնային լինել արտաքին [illegible] ցութիւններէ, այնտեղ կարող էր [illegible] նել անվնաս եկեղեցական մը, [illegible] իմ տպաւորութիւնը, այլ իմ փոր[illegible] ռութիւնը վերոյիշեալ դէպքին [illegible] այն էր որ այդ դժբախտ մարդը [illegible] եւ ոչ գրգռիչ խորհուրդներով [illegible] ղոց միջեւ կարող էր լինել [illegible] եւ յարգելի անձնաւորութիւն [illegible] ռանց [illegible] իր դէմ ո եւ է [illegible] նամի:

Այս ընդհանուր խառնուածքը ունեցող եկեղեցականի մը Նիւ Եորքի առաջնորդարանը ամէնէն անյարմար տեղն էր: Եւ եղաւ մահաբեր իր կեանքի համար:

Նիւ Եորքի առաջնորդական աթոռին շուրջը դարձած այս [illegible] կուսակցական կիրքերը իրենց գոյութիւնը չունին Ղեւոնդ եպիսկոպոսէն [illegible], անոնք գոյութիւն ունէին առ վաղուց: Խորհրդային Հայաստանի [illegible] սէրը, Կաթողիկոսական Աթոռի [illegible] պաշտպանութեան անհիմն փաստաբան[illegible] թիւնը, եւ դրօշներու թեր ու դէմ [illegible] պայքարը լոկ պատրուակներ էին [illegible] զարգացնելու ժառանգական կիրքե[illegible] վերարծարծումը:

ՊԵՏՐՈՍ ՏՕՆԱՊԵՏԵԱՆ

ՖՈՒԹՊՈԼԻ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՄԵԾ ՄՐՑԱՇԱՐՔԸ

Ինչպէս այս էջերուն մէջ արդէն ըսինք, յառաջիկայ Յունիսի առաջին տասնեակին Իտալիոյ մէջ տեղի պիտի ունենայ ֆութպոլի միջազգային մեծ մրցաշարք մը, աշխարհի ախոյեան ազգային խումբը որոշելու համար:

Այն օրէն ի վեր երբ Միջազգային Ողիմպիական Յանձնախումբը չընդունեց ֆութպոլի միջազգային ֆէտէրասիոնին ընդունումով ամաթէօրներու Միջազգային Ողիմպիականներուն մասնակցելու իրաւունքը — ֆութպոլի իրրեւ ներկայացուցչական ազգային խումբերու մասնակցութիւնը անկարելի կը դառնար Միջ. Ողիմպիականներուն: Այդ պատճառաւ է որ վերջին Ողիմպիականին՝ որ տեղի ունեցաւ 1932ին Լոս Անճըլըսի մէջ, ֆութպոլի մրցումները ջնջուած էին, իրաւ է թէ Մ. Նահանգներու մէջ ֆութպոլը չունի այն մեծ ժողովրդականութիւնը զոր շահած է աշխարհի բոլոր մասերուն մէջ: 1928ին Հոլանտայի մէջ կազմակերպուած Ողիմպիականը եթէ իրեն չխոստացուէր ֆութպոլի մրցաշարքը, [illegible] Գերմանիա այժմէն դիմած [illegible] կը կատարէ 1936ի Միջ. Ողիմպիականին մէջ — որ տեղի պիտի ունենայ Պերլինի մէջ — անպայման ֆութպոլի մրցումներ ներմուծելու համար, որովհետեւ այս խաղն է որ ամէնէն [illegible] ժողովրդական է եւ ֆութպոլի մրցաշարք մը թոյլ կուտայ կազմակերպող երկրին իր ծախքերուն մեծ մասը [illegible] ցել:

1936ին եթէ ֆութպոլի մրցումներ տեղի ունենան, միայն ամաթէօր կազմուած խումբեր պիտի կրնան մասնակցիլ: Արդ, ո՛չ մէկ երկիր [illegible] լաւագոյն ֆութպոլիստները [illegible] մասնակցելու [illegible] այդ սկզբունքին [illegible] հետեւեալ բանաձեւով կարելի է [illegible] ցատրել.—

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ՅՈՒՇԵՐ ՏԷՐ ԶՕՐԻ ՍՊԱՆԴԱՆՈՑԷՆ

Քանի կը քալեմ այնքան կը հեռանայ լեռը: Երկրորդ օրը կէսօրէն առաջ կը հանդիպիմ լճացած ջուրի մը, ճահճի մը, կը խմեմ եւ կը յագեցնեմ պապակս: Երկու օրուան ճանապարհիս ընթացքին կը հաւաքեմ ուղտափուշ, ծայրի փուշերը կտրելով կը լափեմ: Այդ անծայրածիր անապատին մէջ ուղտափուշն անգամ երկնատուր շնորհ է:

Ալ մօտեցած եմ փրկարար լերան: Կը տեսնեմ շէնք մը լերան ստորոտէն քիչ անդին: Որքան որ վճռած եմ որ եւ է շէնքի կամ բնակութեան չհանդիպիլ, բայց այնքան ուժասպառ եմ եղած որ նորէն սկսայ փրկարար մահը փնտռել: Երբ աւելի կը մօտենամ, կը տեսնեմ մահիկաւոր դրօշը: Ուրեմն նորէն ինկայ ծուղակը: Կ'ուզեմ արտասուել, աչքերս ցամքած են: Արդէն մութը կոխած է: Կը մօտենամ շէնքին, կ'որոշեմ պատին տակ պառկիլ (դուռը միւս կողմէն էր): Կը տեսնեմ շէնքին կից պարտէզը. ի՜նչ ուրախութիւն, փշաթեւերէն ձեռքս կ'երկարեմ, ինչ որ փրցնեմ կը լափեմ: Թէ որքան կերեր եմ չեմ գիտեր: Առաւօտ տեսայ որ կերածս լոլիկի թուփին տերեւներն են եղեր եւ դգալաղիրկ քնացեր եմ...

Ոտքի հարուած մը կ'արթնցնէ զիս: Կը նայիմ զինուոր մը — ոչ Չէչէն— որ կ'ըսէ.

— Ելիր տղաս, ներս եկուր, հոս սառեր ես:

Կը պաղատիմ որ կեանքիս խնայեն: Ոստիկանը պատուհէն վրայ կ'երդնու: «Վախնալու բան չկայ, տղաս, հոս Տէր Զօր չէ»:

Հաւատա՞մ: Ոստիկան մը որ կ'երդնու իր պատիւին վրայ... Ստիպուած եմ հետեւելու: Կ'երթանք «զարագօլ»էն ներս. անմիջապէս փիլաւ կը բերեն որ ուտեմ: Կը յիշեմ, մեր քաղաքը մազդործները ոչխար մը մորթելէ առաջ ջուր կը խմցնէին: Ջուր կ'ուզեմ. վազն ի վազ կը բերեն. ուրախութենէս պիտի խենդենամ: Հո՞ս էր թէ ինչով պիտի վերջանայ: Ոստիկաններէն մէկը ջուրը կը քաշէ ձեռքէս եւ կ'ըսէ.

— Տղաս քիչ, յետոյ նորէն կը խըմես:

Կը յիշեմ թէ տարի մը առաջ ինչպէս անդիտակցաբար հայ կնոջ մը մահուան պատճառ եղայ, մեծ ամանով ջուր տալով: Կը գիշերեմ հոն: Առաւօտուն կը հարցնեն թէ ուր պիտի մեկնիմ. կ'ըսեմ, Սինճար, թէ հոն ազգականներ ունիմ: Ոստիկանապետը, Ահմէտ Աճրայլի կ'ըսէ.

— Տղաս, այս գիծէն անդին էր մէններուն սպանդ չկայ, մի՛ վախնար:

Բոլորին ալ ձեռքերը կը համբուրեմ եւ կ'իյնամ ճամբայ: Երբեմն ետ կը նայիմ թէ արդեօք պիտի կրակե՞ն: Ոստիկանապետը կը պոռայ.

— Ռուհ խա իպնի լէթխաֆ. (Գնա՛, տղաս, մի վախնար):

Մէկ երկու ժամ յետոյ կը տեսնուի գիւղ մը: Տակաւին չմօտեցած քանի մը կիներ դէպի ինծի կը վազեն, լալահառաչ կը փաթթուին վիզս: Վերջէն հասկցայ որ գրեթէ ամէն օր ինծի պէս բեկորներ Տէր Զօրի կողմէն կուգան կը տանին տուն մը, ուր հինգ վայրկեանէն կը հաւաքուին 15--20 Հայուհիներ որոնք թէ՛ կուլան եւ թէ հարցումներ կը տեղացնեն գլխուս: Չոր թուզ, չամիչ, կերակուրներ կը բերեն ու կը բերեն: Յաջորդ օրը, հակառակ իրենց թախանձանքին, կ'ուզեմ անպայման Սինճարի կեդրոն քաղաքը երթալ, յուսալով հոն գտնել վաճառական Գուլօն եւ հօրեղբայրը: Կը յաջողիմ գտնել եւ հոն կը մնամ մինչեւ Անգլիացիներու մուտքը այդ շրջանները:

Առաջին օրը ինծի կուտան հագուստ, գուլպայ եւ կօշիկ: Ոտքերս կը լուամ, կը հագնիմ կօշիկը, բայց երկրորդ օրը ներբաններուս վրայ չեմ կրնար կոխել: Անկարելի է քալել, մինչ այդ քնացող փուշերը (ութ ամիսէ ի վեր բոպիկ կը պտտէի) տեսնելով մարմնոյս հանգստութիւնը, ըմբոստացած էին: Ասեղը ձեռքիս օրեր շարունակ աշխատեցայ մաքրել, իւրաքանչիւր փուշի հետ վերյիշելով մօտաւոր անցեալի տառապալից անցքերը:

Հագուստ կապուստին հետ ծառան ինծի բերաւ դգալ մը իւղ որ արեւէն խանձած վէրքերուս քսէի: Դէմքս ամբողջ գրեթէ սկրթուած էր: Քիչ յետոյ կէսօրուան ճաշին համար բերաւ վեց հաց, իւրաքանչիւրը առ նուազն 100--150 կրամ ծանրութեամբ: Կարծելով թէ այդ հացերը ինծի համար են, դգալ մը իւղով վեց հացը կերայ: Ճաշի ժամանակ երբ հացը հարցուցին, պատասխանեցի թէ կերայ: Չէին ուզեր հաւատալ թէ վեց հացը կերած էի: Առաջին ամիսը կշտանալս երբեք չէի գիտեր, պայթելու աստիճան կը ճաշէի, յետոյ հաց կը փնտռէի որ ուտեմ: Աչքս անօթի էր, յետոյ քիչ քիչ վարժուեցայ:

Ծնողքիս մահուան ականատես ըլլալով գրեթէ, ալ աւելի կը մտածէի քրոջս մասին, եւ ամէն օր անդադար կ'արտասուէի: Եզիտի(*) ջաղացպան մը ունէինք Ալօ անունով, քանի մը անգամ հանդիպեցաւ լացիս, եւ թելադրեց որ ծխեմ: Անմիջապէս սիկարէթ մը փաթթեց եւ տուաւ: Ծխեցի մուխը կլլելով, ինչպէս ինք ցոյց կուտար, եւ ահա թմրութիւն մը եկաւ վրաս, եղած տեղս քնացեր եմ: Անկէ յետոյ քանի մը փորձ եւս եւ դարձայ ծխող մը, բայց պէտք է խոստովանիմ որ ծխելուս բարի ազդեցութիւնը տեսած եմ այդ օրերուն, առ նուազն թմրեցնելով վայրկեան մը կը մոռացութեան կուտայի վիշտս:

×

Կը խոստովանիմ թէ մեր առօրեայ կեանքին մէջ ամենատխուր պաշտօնը վիճակուած է բոլոր անոնց որ խիզախութիւնը կ'ունենան գրի առնելու դրուագներ հայաջինջ սարսափներէն, մի միայն իրենց անդարձ կորսուած սիրելիներուն վերջին կտակը քարոզելու պարտականութեան չզլանալու համար: Անոնց պարտականութիւնը տաժանելի է, մանաւանդ անոր համար որ, ներկայիս շատ շատեր իրենց ազգային արժանապատուութիւնը եւ տարրական սրբութիւնները մէկ պնակ ոսպապուրի հետ փոխանակելու պատրաստ են, ստուարացնելով Եսաւներու եւ Վասակներու անարգ շարանը: Այո, խիզախ եւ դժուարին ձեռնարկ, որովհետեւ Մնացորդացէն ո եւ է մէկը պիտի չկրնայ պատկերացնել բնաջնջումի որ եւ է դրուագ — գոնէ մէկ հարիւրերորդը — առանց կրկին ու կրկին բզքտուած սրտին [illegible] տեւելու եւ անդթաբար քամելու վերջին կաթիլը արեան եւ կուլ տալու արցունքներուն:

Այդ պարտականութիւնը կատարելու փորձ մըն էր իմ գրութիւնս ալ: Մի՞թէ կարելի էր կոյր ու խուլ հանդիսանալ այն բոլորին որ ջուրին մէջէն ճերմակ եւ յուզումէ սառած դէ[illegible] քերով կը նային: Աչքի առջեւ բերելով անծայրածիր անապատին մէջ փռուած ճերմակ ոսկորները արենակիցներուն կրնայի՞ լուռ մնալ.— Ես միս անոնց [illegible] ոսկոր: Կը դողդղամ ի տես այն [illegible] ուած կոյսերու փաղանգին որ [illegible] կը մօտենան ինծի, խոժոռ նայուածքներով. կը դողդղա՛մ ցարդ խոստումս դրուժ մնացած ըլլալուս համար:

Ոչ, սիրելի քոյրեր, ես խոստումս դրուժ չեմ, ընդհակառակն, գրի առնելով գէթ աղօտ մէկ պատկերը [illegible] սելի սարսափներուն, ես աւելի եւ աւելի ուժ կ'առնեմ անարգելու բոլոր անոնք որ շնականօրէն կ'ուրանան [illegible] տառապանքները եւ ձեր արիւնն ու [illegible] շոռուած պատիւը փիլիսոփայութեան նիւթ կը դարձնեն: Ո՛հ, խորտակուած քոյրեր, ես Տէր Զօրի լեռներուն [illegible] ծոտ երգիչն էի եւ եմ, եւ պիտի մնամ անողոք ձաղկիչը բոլոր անոնց որ [illegible] րին գէթ մէկ անգամ ձեր սուրբ [illegible] լու տարրական պարտականութիւնն իսկ մոռցան...

ՍԱՄՈՒԷԼ - ՍԱՀԱԿ

(Վերջ)

(*) Եզիտիները տարօրինակ կրօնք մը ունին, այսպէս Աստուծոյ հեղինակութիւնը կ'ընդունին, բայց սատանան ալ կ'ընդունին իբր Աստուծոյ Մեսիան: Այդ տարիներուն հազարաւոր Հայեր ազատեցին, նոյն իսկ մեզմէ չափահասներուն զէնք տալով, «Գացէք Թուրք սպաննեցէք» կ'ըսէին: Իրենց կրօնքին բերումով հակառակ ըլլալով իսլամներուն, մօտ էին Հայերուն:

«Ամաթէօր է ան՝ որ սփոր կ'ընէ իր հաճոյքին, կամ սփորի հանդէպ ունեցած սիրոյն համար։ Ամաթէօր չի նկատուիր ան՝ որ ժամանակաւոր կամ շարունակական կերպով միջոցը կը գտնէ՝ ուղղակի կամ անուղղակի աւելցնելու, ինչ քան ալ աննշան չափով ըլլայ, իր սպորտական միջոցները կամ իր եկամուտը»։

Ինչպէս ըսինք, ոչ մէկ ազգ կարող է իրապէս ներկայացուցչական խումբ մը կազմել այս ըմբռնումին համապատասխանող խաղացողներէ կազմուած։ Ահա թէ ինչու 1885էն ի վեր Անգլիոյ մէջ կիրարկուած ըմբռնումով — այսինքն դրամ ստանալը բացայայտօրէն յայտնող — փրօֆէսիօնէլ դասակարգ մը ստեղծուած է քիչ թէ շատ ուղղամտութիւնը սիրող երկիրներու մէջ։ Անբարոյականութիւն չէ բոլոր ծախքերը գոցելէ վերջ կլորիկ շահ մը ձգող մրցումներու դերակատարները վարձատրելը, բայց պէտք է առիթ ընել բացայայտօրէն։ Մինչ համաշխարհային Ողիմպիականներուն մասնակցողները կ'երդնուն թէ իրենք անմեղ ու անարատ, ուղղամիտ եւ մաքուր «ամաթէօր»ներ են, ինչ որ հարիւրին 99 սուտ է։

×

Առաջին անգամ Ֆութպոլի իրապէս համաշխարհային մրցումներ 1908ին էր որ կատարուեցան, Միջազգային չորրորդ Ողիմպիականին առթիւ որ տեղի կ'ունենար Լոնտոնի մէջ։ Այդ տարին Անգլիոյ ամաթէօրները շահեցան մրցաշարքին առաջնութիւնը, վերջին մրցումին մէջ յաղթելով Տանիմարքայի։ 1912ին — գիտենք թէ Մ. Ո.ները տեղի կ'ունենան չորս տարին անգամ մը — Սթօքհոլմի մէջ դարձեալ Անգլիա է որ շահեցաւ, եւ դարձեալ Տանիմարքա էր իր հակառակորդը վերջին մրցումին մէջ։

Ընդհանուր Պատերազմէն վերջ Անգլիա նկատելով որ իր ամաթէօրները տկար են միւս ազգերու խաղացողներէն, իսկ իր «փրօֆէսիօնէլ»ներն ալ չեն կրնար մասնակցիլ, քաշուեցաւ Մ. Ո.ներու Ֆութպոլի մրցումներէն։ 1920ի եօթերորդ Մ. Ո.ին, որ տեղի ունեցաւ Անվէրսի մէջ ի յարգանս իր անկախութիւնը վերագրած Պելճիքայի, վերջին խաղին մէջ Չեխօսլովաքիա դաշտը ձգած հեռացած ըլլալով Պելճիքա է որ յաղթական նկատուեցաւ։ 1924ին, Փարիզի մէջ տեղի ունեցած ութերորդ Միջազգային Ողիմպիական խաղերուն ֆութպոլի մրցահանդէսը իր կարեւորութեամբ գլեց անցաւ իր նախորդները։ Երեսուն երկու ազգային խումբեր մասնակցեցան անոնց, Ուրուկուա եղաւ այդ մրցումներուն մեծ յաղթականը եւ միեւնոյն ատեն մեծ յայտնութիւնը, հմայելով բոլորը իր նուրբ խաղով։ Հարաւային Ամերիկայի փոքրիկ հանրապետութեան ֆութպոլիստները դարձեալ Եւրոպա եկան 1928ին, այս անգամ իրենց հետ ունենալով Արժանթինը։ Երկու դրացիները պարտութեան մատնելով իրենց բոլոր եւրոպական հակառակորդները, հասան մինչեւ վերջին մրցումը՝ ուր առաջին խաղի մը մէջ հաւասար մնալէ վերջ երկրորդ մրցումի մը ընթացքին Ուրուկուա յաղթեց իր համարին հակառակորդին 2 — 1ով, գրեթէ միեւնոյն խաղացողներով — Նազալի, Սքարօն, Փէթրօն, հռչակաւոր սեւամորթ Անտրատ, եւ իրենց ընկերները — վերանորոգելով իր 1924ի յաղթանակը։

×

Այդ Թուականէն (1928) վերջն էր որ Ֆութպոլի Միջազգային Ֆէտէրասիօնը որոշեց չորս տարին անգամ մը կազմակերպել «աշխարհի ախոյեանութեան» մրցաշարք մը, առանց դասակարգի խտրութեան, «ամաթէօր» կամ «փրօֆէսիօնէլ» բոլոր ազգային խումբերուն համար, Միջ. Ողիմպիականներէն անկախաբար։

1930էր որ տեղի ունեցաւ աշխարհի ախոյեանութեան առաջին մրցահանդէսը, 13 յուլիսէն 30 յուլիս, Մօնթօվիտէոյի մէջ — ի յարգանս Ուրուկուայի որ երկու անգամ Եւրոպա եկած էր եւ կը յուսար բազմաթիւ եւրոպական ազգային խումբերու այցելութիւնն ընդունիլ։ Սակայն այդ հեռաւոր ճամբորդութիւնը միայն չորս եւրոպական ազգեր է որ կատարեցին — Ֆրանսա, Եուկօսլավիա, Ռումանիա եւ Պելճիքա, հակառակ անոր որ Ուրուկուացիք կը վճարէին ճամբու ծախքերը։

Յիշեալ չորս ազգային խումբերուն հետ 1930ի մրցահանդէսին մասնակցեցան հետեւեալ ամերիկեան ազգերը — Արժանթին, Չիլի, Մեքսիկա, Պըրազիլիա, Պօլիվիա, Ուրուկուա, Փերու, Մ. Նահանգներ եւ Փարակուա։ Չորս խմբակներ կազմուեցան ուր խումբերը իրարու դէմ մրցելով դասաւորման ձեւով տուին չորս յաղթականներ, որոնք էին՝ Արժանթին, Մ. Նահանգներ, Ուրուկուա, Եուկօսլավիա։ Ինչպէս 1928ին Ամսթէրտամի մէջ, վերջին մրցումին մնացին դարձեալ Ուրուկուա եւ Արժանթին, Ուրուկուայի խումբը վերանորոգելով 1924ի եւ 1928ի իր մեծ յաղթանակները, շահեցաւ 1930ի մրցահանդէսն ալ, Ամսթէրտամի մէջ եղածին նման պարտութեան մատնելով Արժանթինը 4 — 2ով։

Այսպէս ուրեմն, հակառակ Անգլիոյ եւ Սկովտիոյ բացակայութեանց, կարելի է ըսել թէ 1924էն 1930 Ուրուկուա աշխարհի իրական ախոյեան խումբն էր։ Տեսած ըլլալով Ուրուկուայի ազգային խումբին խաղը, կրնանք ըսել թէ Բրիտանացիները մեզ դեռ երբեք չտուին իրենց երկրէն դուրս կատարուած մրցումներուն մէջ այն բարձր եւ հմայիչ խաղարկութիւնը որ Ուրուկուացիներունն էր։ Այդ շրջանին համար Ուրուկուացիները առնուազն պէտք է ուրեմն հաւասար նկատուին Բրիտանացիներու հետ, ինչ որ քիչ բան ըսել չէ։

Դեռ. չլրացուցի։

Ժ. ԵԱՂՄՈՒՐԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

ՀՐԱՄԱՅԱԿԱՆ ՊԱՀԱՆՋ ՄԸ

ՊՐԻՒՍԷԼ.— Ամէնէ մը ի վեր գաղութներու մէջ տիրող ընդհանուր անիշխանութիւնն ու անտեղի պայքարները խելագար յամառութեամբ կը շարունակուին, եւ լուրջ վտանգ կը սպառնան մեր ցեղին, մանաւանդ ներկայ փափուկ ու տագնապալի օրերուն մէջ։

Այս պայմաններուն տակ, իր ազգը սիրող ամէն Հայու նուիրական պարտականութիւնն է մէկդի դնել անհատական կամ կուսակցական ամէն վէճ ու քէնախնդրութիւն, մոռնալ անցեալը եւ իրարու եղբայրական ձեռք կարկառելով կազմել միացեալ ճակատ, պայքարելու համար գաղութներու մէջ տիրող այլասերման ու օտարացման անխուսափելի վտանգին դէմ։

Այս մարզին մէջ Հայ մամուլը ամենակարեւոր ու օգտակար դեր մը ունի կատարելիք, համերաշխութիւն քարոզելով, եւ ժամանակի մը համար դադրեցնելով գրիչի վնասակար ու պետաբեր պայքարը, ինչ որ մեծապէս պիտի նպաստէ կիրքերու խաղաղացման եւ տանելի մթնոլորտ մը պիտի ստեղծէ։

Սոյն նպատակին լիովին հասնելու համար, անհրաժեշտ է, նաեւ խոշոր գաղութներուն մէջ կազմել չէզոք տարրերէ բաղկացած Մարմիններ, որոնք հաշտարարի դերը պիտի կատարեն, եւ պիտի ջանան մերձեցում առաջ բերել հակառակորդ բանակներուն միջեւ։

Անգամ մը որ հիմը դրուի նմանօրինակ մարմիններու, դիւրին է խորհիլ այն միջոցներուն վրայ, որոնցմով կարելի պիտի ըլլայ սահմանափակել չարիքը եւ առաջ բերել բաղձալի համերաշխութիւնը։

Ահա՛ հրամայական պահանջ մը, որ պէտք է կարգախօսը դառնայ բոլոր անկեղծ ու հայրենասէր Հայերուն։

ՀՐ. ՏԷՐՈՍԿԻ

Խնդրանք մը

»»»·«««

ԼԻՈՆ.— Սիրելի «Յառաջ», շաբաթէ մը ի վեր է որ կը կարդամ «Յուշեր Տէր Զօրի սպանդանոցէն»,որոնք սարսուռ կ'ազդեն։ Եւ դեռ մեր մէջ կան մարդիկ որ կ'ըսեն.— Ինչո՞ւ գրենք անցեալը, չէ՞ որ անցեալը անցեր է, չէ՞ որ աշխարհքը փոխուեր է, չէ՞ որ բոլորին քաղաքակրթուեր է...

Այսպէս մտածող մարդոց մէկ պատասխան ունիմ.— Ոչ, պարոններ, ամէն բան այս, այս մէկը ոչ, հազար անգամ ոչ։ Արհաւիրքի օրերէն ողջ մնացած բեկորներս չենք կրնար մոռնալ Տէր Զօրը եւ միւս սպանդանոցները, չենք կրնար մոռնալ Սուրուճը, որուն լայնատարած դաշտին վրայ, լանջերուն ու երկայնքին հազարաւոր որբուկներ մեռան ի խնդիր պուտ մը ջուրի, օգոստոսի սաստիկ տաքերուն։ Դեռ այսօր ալ հազարաւորներ կը դեգերին Քիւրտերու եւ Արաբներու մէջ, մոռցած ազգ եւ հայրենիք։

Սիրելի «Յառաջ», մէկ խնդրանք մը ունիմ ձեզմէ.— Բաց ձգել թերթին էջերը բոլոր Սամուէլ - Սահակներուն համար որոնք ցեղին հետ Գողգոթան բարձրացան ու այսօր հրաշքով այս [illegible] վրայ կը գտնուին։

Հոգ չէ թող անոնք չգրեն «մեծ» մարդոց պէս, բայց հաւատա՛, սիրելի «Յառաջ», Սամուէլ Սահակներու եւ Լեւոն Տօնիկեաններու մէկ տող գիրը ցեղին վրէժխնդիր զաւակներուն սրտին մէջ վառ կը պահէ կայծերը։ Բա՛ց էջերդ, որպէսզի կարենանք, պատմել ինչ որ մեր աչքերով տեսանք որպէսզի այս ազատ երկրին մէջ մարդիկ չհամարձակին փսփսալ.— «Հայերը Թուրքերը կը ջարդէին, անոնք ալ ինքնապաշտպանութեան դիմեցին»։

Կ. Յովակիմեան

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՎԱԼԱՆՍԻ ՍԿԱՈՒՏՆԵՐԸ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

»»»·«««

ՏԷՍԻՆ, 22 մարտ (Յառաջ).—Մարտ 18ին Տէսինի մէջ հիւր եղաւ Վալանսի Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտներէն 10 հոգինոց խումբ մը (5—12 տարեկան), առաջնորդութեամբ խմբապետուհի Օր. Տ. Տուրքախի։ Հակառակ անոր որ շաբաթ երեկոյեան ուշ ատեն հասան, պատիւ տեղւոյս ֆրանսացի քահանային որ ոչ միայն S.L.S.A.ի դաշտը, այլ եւ վառելիք փայտ եւ գիշերային օթեւան տրամադրեց։ Թէեւ օդը չափազանց աննպաստ էր եւ փոթորկալից, սակայն մեր փոքրիկները անմիջապէս դաշտին մէջ տեղաւորեցին իրենց վրանը, մութին առջեւ պարզելով եռագոյն դրօշը՝ սկաուտական խորհրդանիշը։ Հայկական եռագոյնի ծածանումը գիշերով եւ վառուած խարոյկը բաւական եղաւ որ ժողովրդի հետաքրքրութիւնը շարժի եւ ժամը 9—10ի երկսեռ բազմութիւն մը հաւաքուի բանակավայրը, տեսնելու իր մատաղ սերունդի ներկայացուցիչները, որոնք արդէն ընթրիքի նստած էին։ Ընթրիքէն յետոյ սկսան երգել իրենց սովորական երգերը եւ երբ ժամը 11ի կը մօտենար ու պիտի բաժնուէին դաշտէն, յանկարծ հայկական հիւրասիրութիւնը շեշտուեցաւ ինքնաբերաբար։ Ներկաները սկսան 1—2ական հոգի առնել եւ իրենց հիւր տանիլ, չուզելով որ օտար միջավայրի մէջ գիշերեն։

Յաջորդ առտու ժամը 7.30ին դարձեալ բանակավայր հաւաքուած են, վրանը զարկած, եռագոյնը քաշած եւ ճաշ պատրաստելու զբաղած։ Ճաշէն առաջ նկարիչ Պ. Հ. Գազանճեանը նկարեց նախ սկաուտները եւ վերջն ալ Տէսինի «ցեղակրօն»ներու խումբը, մէջն առնելով եւ վրանը եւ եռագոյնը։ Ուրախալի էր տեսնել ամենազգի ժողովուրդին հետաքրքրութիւնը։ ժամերով կը կենային բանակավայրը եւ կը դիտէին տղոց աշխատանքը, երգն ու խաղերը։ Շատերը ուտելիք եւ պտուղ նուէր բերած էին։

Կէս օրէն յետոյ ժամը 4ին սկսաւ իրենց հանդէսը Հ. Յ. Դ. Ժող. Տան մէջ, ներկայ էր կոկիկ բազմութիւն մը։ Հանդէսը բացուեցաւ խումբի կողմէն երգուած «Մեր հայրենիք»ով, զոր ներկաները ունկնդրեցին յոտնկայս։ Խմբապետուհին քանի մը խօսքով բացատրեց այցելութեան նպատակը, ապա պարզեց իրենց նպատակն ու ծրագիրը, որու առաջին պայմանն է հայ նոր սերունդը հայ պահել։ Յետոյ կոչ ըրաւ բոլորին որ չմոռնան իրենց հայկական աւանդութիւնները, աշխատելով դառնալ ազատ Հայաստանի ազատ եւ գիտակից քաղաքացիները։ Կարգով արտասանեցին Մ. Աւագեան՝ «Հայ մանչ», Անժէլ Մարտիրոսեան՝ «Հայաստանի ծաղիկը», Ա. Խօքսիւզեան, Գոհարիկ Մարտիրոսեան եւ ուրիշները։ Մ. եւ Ն. Աւագեանները կարկանդակի մրցում մը կատարեցին։ Խմբապետուհին երգեց երեք գեղջկական երգեր։ Փոքրիկներու կողմէն ներկայացուեցաւ «Պաշտօնս է խումփալ» դաւեշտը։

Հանդէսը փակուեցաւ ժամը 6.30ին։ Սկաուտները երկրորդ գիշերը եւս հիւրընկալուեցան միեւնոյն տուները, իսկ երկուշաբթի առտու ժամը 10ին վերադարձան Վալանս։

Կ'արժէ երկու խօսքով շնորհակալութիւն յայտնել Պ. Պ. Կիւլէսէրեանին, Արզումանեանին, ընկերներ՝ Ալթունեանին, Տէր Պօղոսեանին, Գրիգորեանին, Իրքէլէթեանին եւ Յ. Յակոբեանին իրենց հիւրասիրութեան համար։

Վեհունի

«Երկունք»ի բացառիկը

»»»·«««

«Երկունք»ի բացառիկ թիւը լոյս կը տեսնէ Ապրիլ ամսուն կիսուն, Ապրիլ Տասնըմէկի հանդիսութիւններէն առաջ։ Ամբողջ թիւը, 48 մեծադիր էջ, նուիրուած է Ապրիլեան Նահատակներուն եւ Ապրիլեան եղեռնի յիշատակին,— կը պարունակէ յօդուածներ մեր դրական կորուստին, Թրքական բարբարոս քաղաքականութեան մասին եւ յուշեր նախապատերազմեան հայ կեանքի աննախընթաց վերելքէն, եղեռնին հետ համեմատութեան մը համար։ Յօդուածները տպագրութեան կը յանձնուին Ապրիլ 1ին։

Այս բացառիկ թիւէն առաջ, այս շաբթու լոյս կը տեսնէ «Երկունք»ի 8—9 միացեալ թիւը։ Կը խնդրուի մաքրել յետնեալ հաշիւները։ Բացառիկը չպիտի ղրկուի անոնց, որ պարտք ունին։

«Երկունք»ի տարեկան բաժնեգինն է Ֆրանսա եւ գաղութներ 15 ֆրանք, արտասահման՝ 20 ֆրանք։ Դիմել A. Kapihian 17, Ave. Philippe Auguste, Paris.

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Մարտի սկիզբը Երեւանի մէջ գումարուեցաւ Հայաստանի շրջանային կրթական վարիչներու համաժողովը։ Կրթ. գործավար Ներսէս Ստեփանեան զեկոյց մը կարդաց, յետոյ քննութեան առնուեցան կրթական աշխատանքի թերութիւնները, մանկավարժներու պատրաստութեան, դպրոցական շինարարութեան, գրել - կարդալ սորվեցնելու պայքարին վերաբերեալ հարցերը, ինչպէս նաեւ դպրոցականներու եւ գարնանային ցանքերու յարաբերութիւնները։

* Մարտունիի մէջ հիմնուեցաւ գորգի արհեստանոց մը, ուր կ'աշխատին 25 հոգի։ Ներկայիս ունի 8 հոր (տէզկեահ), շուտով կ'ունենայ նաեւ 25 հոր։

ՆԱՄՈՒԼ

ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՆՈՐ ՀՐԱՀԱՆԳԸ

»»»·«««

«Հայրենիք» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ, Էջմիածնի նոր հրահանգին առթիւ (8 մարտ).

— «Յունուար 18 թուակիր գրութեամբ Էջմիածնի Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդը հրահանգած է «Ամերիկայի Հայոց թեմի բոլոր հոգեւոր պաշտօնեաներին եւ քահանայութեան» ենթարկուիլ Մամբրէ Ծ. վրդ. Գալփայեանին եւ «նրա նախագահութեամբ գործող ժամանակաւոր կեդրոնական վարչութեան կարգադրութիւններին» եւ միեւնոյն ատեն «խուպառ դադրեցնել ամենայն գործողութիւն, որ խանգարում է եկեղեցու միասնականութիւնն ու եկեղեցու կեդր. վարչութեան հիմնադրելու կարգադրութիւնը»։

Հազիւ թէ որեւէ կարգադրութիւն ասկէ աւելի ցայտուն կերպով կարենար ցոյց տալ այն բռնադատեալ եւ կաշկանդուած վիճակը, որուն մէջ այսօր կը գտնուի Էջմիածինը ընդհանրապէս եւ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսը մասնաւորապէս։

Ինչպէս յայտնի է, Կաթողիկոսի կոնդակը, գրուած մինչեւ Նիւ Եորքի սպանութիւնը, կը հրահանգէր մօտ ատենէն նոր երեսփոխանական ժողով մը գումարել՝ պառակտուած համայնքները միացնելու եւ եկեղեցիի միաձոյլ ամբողջութիւնը վերականգնելու համար։ Այդ հրահանգը ցոյց կուտար, որ Էջմիածինը կը զգայ թէ հրամաններով կարելի չէ վերջ տալ ամերիկահայ եկեղեցիի պառակտումին եւ որ նոր երեսփոխանական ժողով մը պէտք է գայ վերահաստատելու եկեղեցիի միութիւնը։

Սակայն, Նիւ Եորքի սպանութենէն եւ անոր յաջորդող փոթորիկէն յետոյ, երբ կիրքերը ա՛լ աւելի բորբոքեցան եւ երբ Էջմիածնի իրաւարար կամ հաշտարար միջնորդութիւնը անհամեմատ աւելի ստիպողական անհրաժեշտութիւն դարձաւ, Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդը, փոխանակ անմիջապէս անկողմնակալ լիազօր ներկայացուցիչ մը Ամերիկա ղրկելու, կիրքերը խաղաղեցնելու եւ կողմերը իրաւախոհութեան մը բերելու համար, հայ եկեղեցիի դարաւոր աւանդութիւններուն հակառակ ոգիով մը բռնապետական հրամաններ կ'արձակէ հեռուէն,— հրամաններ, որոնք կրակին վրայ իւղ լեցնելու բնոյթն ունին։

Կասկած չունինք, որ եթէ Էջմիածինը չըլլար խորհրդային Չեկայի երկաթէ բռունցքին մէջ եւ ազատ ըլլար ընելու, ինչ որ կը թելադրէ տարրական ողջմտութիւնը եւ եկեղեցիի ու ազգի շահը, այսքան փութկոտ, այսքան գրգռիչ եւ անտեղի կարգադրութիւններ չպիտի ընէր երբեք։ Սակայն որովհետեւ Էջմիածինը հարկադրուած է ոչ թէ իր, այլ Չեկայի կամքը կատարել եւ որովհետեւ Չեկան ալ շահագրգռուած չէ եկեղեցիի միութիւնը վերականգնելու եւ պառակտուած համայնքները միացնելու խնդրով, այլ ընդհակառակը կը ձգտի աւելի եւս հրահրել երկպառակութիւնները, աւելի եւս գրգռել կիրքերը եւ եկեղեցին պառակտուած վիճակի մէջ պահելով զայն քայքայել վերջնականապէս, ուստի զարմանալի չէ երբեք, որ Չեկայի ձեռքին գործիք դարձած Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդը (որուն մէջ, ինչպէս յայտնի է, Չեկան նստեցուցած է Արսէն եպ. Ղլտճեանի պէս վարձկան գործակալներ) կը փութայ *հրամայել* ամերիկահայ գաղութի մեծամասնութիւնը ներկայացնող համայնքներուն առանց այլ եւ այլի ենթարկուիլ փոքրամասնութեան մը կողմէ կազմուած «Ազգային կեդր. Վարչութեան» եւ անոր «տեղապահին»։

Քաղաքական մանուկներն իսկ կրնան հասկնալ, որ նման բռնազբօսիկ եւ անարդար հրամաններով ամերիկահայ հասարակութեան մեծ զանգուածը չպիտի ենթարկուի Մամբրէ Ծ. վրդ. Գալփայեանին կամ անոր ետեւ կեցած «միացեալ ճակատ»ի մարմնին, որ իրեն դէմ ամիսներով փողոցային կռիւներ է մղած եւ նոյն իսկ ամենաստոր միջոցներով իրմէ յափշտակած է եկեղեցիներ ու փորձ բրած իրաւազուրկ ընելու զինքը։ Անկասկած Չեկան Գեր. Հոգ. Խորհուրդի միջոցով արձակած է այդ հրամանները նոր *փրովոքասիոն* մը ընելու, ամերիկահայ գաղութի ներքին պառակտումը աւելի եւս խորացնելու համար։

Որոշ է, թէ որքան ատեն որ Էջմիածինը կը գտնուի կրօնի եւ եկեղեցիի մահացու թշնամի իշխանութեան մը խեղդող կապանքներուն մէջ եւ անկարող է հայ եկեղեցիի եւ ազգի շահերուն համապատասխան ոգիով ազատ կարգադրութիւններ ընել, միամտութիւն է Էջմիածնէն սպասել մեր գաղութները խաղաղեցնող քայլեր։ Չեկայի չարաշուք ձեռքը երբեք թոյլ պիտի չտայ այդ։

Այսպիսի պայմաններու մէջ մեր գաղութին ուրիշ բան չի մնար, բայց եթէ իր սեփական միջոցները խորհիլ՝ վերջ տալու ներկայ պառակտումին եւ վերահաստատելու հայ եկեղեցիի միասնականութիւնը։

Բոլոր անոնք, որոնք կուրացած չեն կիրքէ եւ չեն ուզեր ուժ տալ բոլշեւիկներու ազգաքանդ ծրագիրներուն, պարտաւոր են իրենց լաւագոյնն ընել՝ իրաւախոհութեան եզր մը գտնելու համար մեր պառակտուած համայնքներուն եւ եկեղեցիներուն միջեւ։

Վստահ ենք, թէ կաթողիկոսն ինքն ալ անչափ ուրախ պիտի ըլլայ, եթէ մեր գաղութները *իրենք* միջոցներ գտնեն՝ եկեղեցիի միասնականութիւնը վերականգնելու համար»։

ՎԱՂԸ, ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՄԵՐ ՆՈՐ ԹԵՐԹՕՆԸ

"ՀԱԼԱԾ ՄՈՄԻՆ ՀԵՏՔԸ,,

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԱՐԿԱԾԱԽՆԴՐԱԿԱՆ ՎԷՊ ՄԸ,

ԽԻՍՏ ՀԵՏԱՔՐՔՐԱԿԱՆ ԴՐՈՒԱԳՆԵՐՈՎ

ԾԱՆՕԹ.— ՇՈՒՏՈՎ ԿԸ ՎԵՐՋԱՆԱՅ «ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ»Ն, ՈՐՈՒՆ ՎԵՐՋԻՆ ԳԼՈՒԽՆԵՐԸ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԵՆ ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ՏԵՂԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ։

Այս առթիւ աւելցնենք թէ, պիտի շարունակենք պարբերաբար հրատարակել նաեւ ԱԿԱՆԱՏԵՍՆԵՐՈՒ ՅՈՒՇԵՐԸ՝ *Հայաջինջ Սարսափներու մասին*։ Հինգ - վեց տետրակներ կարգի կը սպասեն եւ միշտ նորեր կը հասնին։

ԷՋԵՐ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱԶԱՏԱՄԱՐՏԷՆ

ՀՐԱՅՐ-ԴԺՈԽՔ ԵՒ ԻՐ ԳՈՐԾԵՐԸ

— oo —

Անգամ մըն ալ Թիլ գիւղին մէջ բոլոր շէյխերը կը հաւաքէ բաց եւ ազատ տեղ մը, բոլորին ալ շարքով մէկ ժամ ծունկ կուտայ եւ անոնց կռնակին վրայ իր բոլոր խուլամներով ցատկոտուկ կը խաղայ։

Նոյն պատիժն կ'ենթարկէր շէյխ Հիւրէթի հետեւորդները եւ քիւրտ ամիկ դասակարգին պոռալով կ'ըսէր.

—Ահաւասիկ այն շէյխերը զոր դուք Աստուծոյ տեղ կը պաշտէք։ Դուք կը հաւատաք թէ ասոնք միշտ Աստուծոյ հետ կը խօսին։ Ապա եթէ կրնան թող իրենց զօրութեամբ զիս պատժեն...

Ալի պէկ այս ձեւով կը գործէր նաեւ Թուրք եւ քիւրտ վաշխառուներու հանդէպ։ Օր մը իր խուլամներով կը մտնէ Քրտագոմ գիւղը, ճանապարհները կը փակէ, որպէսզի ոչ մէկ քիւրտ գիւղէն դուրս չերթայ, բացի Հայերէն։ Ինք կը բռնէ քիւրտ Իպօն որ այդ գիւղի վաշխառուներէն մէկն էր եւ կը պահանջէ խոշոր գումարներ։ Երբ Իպօն կը դժկամակի վճարել, Ալի պէկ անոր ոտքերը ձեռքերը կապել կուտայ եւ ահռելի չարչարանքներու կ'ենթարկէ, մինչեւ իսկ կը կտրէ եւ առնականութենէ կը զրկէ։ Նոյնպէս սոսկալի չարչարանքներու կ'ենթարկէ այդ գիւղի աղաներէն Մատին և Հաճի Եաղուպ աղան։ Այս վերջինը Մշոյ շրջանի ամենայայտնի աղաներէն մէկն էր եւ Հաճի Նազրի եղբայրը։ Կառավարական սուրհանդակը Պիթլիսէն Մուշ երթալ գալը դադրած էր։ Օր չկար որ սուրհանդակ մը չսպաննուէր եւ թղթատարը չկողոպտուէր։

Անգամ մըն ալ շաւուշ մը 25 Թուրք զինուորներով կը պատահի Ալի պէկին որ բոլորը կը պաշարէ, զինաթափ կ'ընէ շաւուշը, ողջ ողջ կը բռնէ կը սպաննէ, իսկ զինուորները առանց զէնքի ազատ կը ձգէ։ Այսպիսի հազարաւոր դէպքեր կան։

Մուշի եւ Պիթլիսի շէյխերն ու աղաները գիշեր ցերեկ կը բողոքէին Ալի պէկի դէմ եւ կ'ըսէին.

— Ի՞նչպէս կարելի է որ միսլիմ մը միսլիմանի մը հանդէպ այսքան չարիքներ գործէ, առանց կեավուրի մը դպչելու։

Նոյն իսկ լուր տարածեցին թէ անցեալին մէջ Ալի պէկ Սերոբ փաշայի հետ տեսնուած է, ինչ որ բոլորովին անհիմն էր։

Մինչ այդ, արդէն կառավարութիւնը ամէն միջոց գործ դրած էր Ալի պէկը ձերբակալելու համար։ Մէկ ամսուան մէջ երեք անգամ անոր գիւղը պաշարեցին։ Ալի պէկ կռուելով կ'ազատէր եւ լեռները կը քաշուէր։ Մինչեւ իսկ Թուրք զինուորները անոր քօշկի մէջ մտան եւ բռնաբարումներ կատարեցին։ Մեր Հաճի Յակոբը կ'ըսէր թէ Միրզա պէկի տան սերունդը թոյլ կամքի տէր մարդ է եւ շուտով կը վհատի։ Այդպէս ալ եղաւ։ Ալի պէկ վերջ ի վերջոյ չլսեց Քէրիմ պէկը եւ նորէն ականջ դրաւ այդ նենգամիտ շէյխերուն եւ անոնց ձեռքով յանձնուեցաւ կառավարութեան որ զայն աքսորեց Կարին եւ բանտին մէջ ալ թունաւորելով մեռցուց։

Քէրիմ պէկ մինչեւ 1903, իր մահուան օրը մնաց հաւատարիմ բարեկամ Հրայրի։ Հրայրի թելադրութեամբ էր որ Գէորգ սկսաւ յարաբերութեան մտնել նաեւ Դաշտի շարք մը քիւրտ աղաներու հետ։ 1898ի բունկցը ծայր տուաւ հպատակութեան խնդիր մը։ Այս շարժումը գրեթէ ամբողջութեամբ կը կատարուէր Հրայրի թելադրութեամբ, այն հաւատքով թէ շարժումը պիտի յաջողի եւ սոսկ կառավարութիւնը մեղ պիտի ընդունի։ Շարժման նպատակն էր հասկնել Թուրք կառավարութեան որ ոչ թէ Մուրատ մը կամ Արբօ մը որ դրսեցի են կուգան այս երկիրը խառնակութիւն ստեղծելու, այլ բուն ժողովուրդն է որ ըմբոստացած է եւ օրինաւոր ճանապարհով կուզէ կառավարութեան ըսելու.— Կամ գործադրեցէք օրէնքը եւ անդորրութիւնը, եւ կամ ճամբայ տուէք որ հեռանանք այս երկիրէն։

Այս կցկտուր յուշերը գրի առի ոչ թէ Հրայրի կեանքը եւ գործը ներկայացնելու, այլ քանի մը դրուագներով պատկերացնելու անոր դաւանանքը։ Հրայր ամէն բանէ առաջ Հայ էր եւ ժողովուրդի ազատագրութեան համար նահատակուեցաւ 1904 ապրիլ 13ին, Սասունի լեռներուն վրայ։ Զա՞րժեր սպատօն մը կազմակերպել իր մահուան 30ամեակին առթիւ։

ՄՈՒՐԱՏ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

(Վերջ)

Սթավիցքիի գոհարեղէններուն մէկ մասը գտնուեցաւ Լոնտոնի մէջ

8-10 ՄԻԼԻՈՆ ՖՐ. ԱՐԺԷՔՈՎ ՔԱՐԵՐ ԱԻԱՆԴ ԶԳՈՒԱԾ 608,000 ՖՐ.Ի

Շաբաթ օր ոստիկանութիւնը յաջողեցաւ երեւան հանել Սթավիցքիի գոհարեղէններուն երկրորդ եւ աւելի կարեւոր մէկ մասը, Լոնտոնի Սըթըն դրամատան մէջ: Ապահովութեան տեսչութեան պաշտօնեաներէն Փէօտըրիէս, որ Լոնտոն գացած էր Հինգշաբթի օր, գոհարեղէնները երեւան հանելէ յետոյ Ֆրանսական դեսպանատուն դիմելով, յաջողեցաւ կնքել տալ ցնոր տնօրինութիւն: Գոհարեղէններուն մէկ ծրարը աւանդ ձգուած է 1933 սեպտեմբեր 25ին, 1000 անգլ. ոսկիի փոխարէն, երկրորդ կապոցը՝ սեպտ. 27ին, 1900 ոսկիի փոխանէն: Յետոյ յաջորդաբար գոհարեղէններ դրաւի դրուած են նոյեմբեր 2ին, դեկտեմբեր 5ին եւ փետրուար 8ին, համագումար 5000 անգլ. ոսկի: Ամբողջ փոխ առնուած գումարը կը բնէ 608,000 ֆրանք, մինչդեռ գոհարեղէնները կը գնահատուին 8—10 միլիոն: (Վերջին լուրի մը համաձայն՝ հազիւ երկու միլիոն կ'արժեն):

Առաջին աւանդը ձգած է կին մը, որ իբրեւ անուն տուած է Տիկին Տէլկասօ, երկրորդը՝ դարձեալ կին մը — թերեւս նոյն կինը — Տիկին Ռոմանիենօ անունով, որ կինն է Սթավիցքիի գործակատարին (բանտարկուած): Կը կարծուի թէ վերջին դրաւը ձգած է Ռոմանիենօ ինք, փետրուար 8ին, որովհետեւ այդ օրերը խորհրդաւոր ճամբորդութիւն մը կատարեց դէպի Լոնտոն: Տիկին Ռոմանիենօ հարցաքննուելով յայտարարեց թէ ինք Լոնտոն չէ գացած: Գոհարավաճառը պատմեց թէ աւանդները ձգողը Ֆրանսուհի մըն էր, թէ անունը միտքէն ելած է եւն: Յետոյ յայտնեց թէ ինք վստահութիւն գոյացուցած էր թէ գոհարեղէնները գողցուած չեն: Երկու գործողութիւն կատարուած է,— նախ աւանդ ձգուած, յետոյ ծախուած են: Դրամատան վարչութիւնը կը կարծէ թէ Սթավիցքի իր բարեկամուհիներուն տուած է գոհարեղէնները:

Այս յայտնութեան վրայ, խուզարկութիւն մը կատարուեցաւ Սթավիցքիի հովանաւորած Թատրոնին՝ «Անիիռ»ի դերասանուհիներէն Նոնոյի բնակարանը: Կասկած կայ թէ Թատրոնին տնօրէնը, Հայոթ ինքն ալ կրնայ դրաւի դրած ըլլալ գոհարեղէնները, քանի որ այդ օրերուն 200,000 ֆրանքի փոխառութիւն մը կնքած է Օրլէանի դրամատունէն:

⁂ Միեւնոյն օրը հրամանագիր մը հանուեցաւ, ձերբակալելու համար «Ալեհեր Ժօժօ» կամ «Սոսկալի Ժօժօ» կոչուած մարդ մը (Ժոռժ Հէնօ), որ կապ ունեցած է Սթավիցքիի չէքերուն հետ: Կ'ըսուի թէ այս մարդն էր որ գաղտնի ոստիկան Պոնիի յանձնեց չէքերուն արմատները: Կասկածներ կան թէ նոյն իսկ տեղեկութիւններ ունի դատաւոր Փռէնսի սպանութեան պարագաներու մասին: «Փարի - Սուար»ի աշխատակիցներէն Ժոռժ Սիմէնօն, որ պրպտումներ կը կատարէ սպանութեան պարագաները եւ ուրիշ յայտնութիւններ երեւան հանելու համար, դեռ անցեալ օր տեսակցութիւն մը ունեցած էր այս խորհրդաւոր մարդուն հետ:

«Սոսկալի Ժօժօ» կիրակի օր անձնատուր եղաւ ապահովութեան տեսչութեան եւ պատմեց թէ երբ իմացաւ որ կը փնտռուի, իր Թաղին ոստիկանատունը գնաց, բայց չուզեցին ձերբակալել, հրամանագիր չունենալով: Այս առթիւ թերթերը կ'ըսեն թէ ամբաստանեալը ժամանակ ունեցած է անհետացնելու շատ կարեւոր թուղթեր կամ գոհարեղէններ: Ուրբաթ գիշեր եւ շաբաթ առտու վեց գաղտնի ոստիկաններ հսկողութեան տակ առած էին իր բնակարանը, բայց հրահանգուած էր յետաձգել ձերբակալութիւնը: Նոյն կէս օրէն առաջ, մէկը ներկայանալով իր պանդոկը, դուրս ելեր է առանց պայուսակի: Քանի մը վայրկեան յետոյ, նոյն մարդը եւ Ժօժօ միասին դուրս ելեր են պայուսակով, եւ այդ պահէն իր հետքը կորսուած էր: Ուրեմն, եթէ պահելիք բան ունէր, լայնօրէն ժամանակ ունեցած է պահելու:

⁂ Փարիզէն մասնագէտ մը գնաց Լոնտոն, Սըթընի դրամատան մէջ բռնուած գոհարեղէնները քննելու եւ ցուցակագրելու համար:

⁂ Նոր խուզարկութիւն մը կատարուեցաւ Օրլէանի դրամատան մէջ, ուր գտնուած էր գոհարեղէններուն մէկ մասը:

ԶՕՐԱՎԱՐԸ ՎՏԱՐՈՒԵՑԱՒ ԲԱՆԱԿԷՆ

Հայիւրամեայ օրէնքի մը համաձայն, բանակին շարքերէն վտարուեցաւ Զօր. Պառոի տը Ֆուրթու, որ անդամ եղած է Սթավիցքիի կազմած ընկերութեանց վարչական խորհուրդին, հետեւաբար չահագործած՝ իր հանգամանքը: Միեւնոյն ատեն դատի պիտի քաշուի:

ՍԹԱՎԻՑՔԻԻ ՄԱՐՄԻՆԸ ՓԱՐԻԶ ՓՈԽԱԴՐՈՒԵՑԱՒ

Սթավիցքիի մարմինը շաբաթ օր հանուելով Շամոնիի գերեզմանատունէն, փոխադրուեցաւ Փարիզ, նոր քննութիւն մը ենթարկուելու համար: Թաղուած ըլլալով 1.50 մեթր խորութեամբ եւ 60 սանթիմեթր ձիւնի տակ, հարկ եղաւ մէկուկէս ժամ աշխատիլ, դագաղը գտնելու համար: Գործողութեան ներկայ էին դատաւորներ եւ ոստիկաններ: Դատաւորներէն մէկը չափազանց կասկածոտ ըլլալով, պահանջեց բանալ դագաղը, որպէսզի վստահ ըլլան թէ դիակը իսկապէս մէջն է... Ասոր վրայ զինկը քակեցին, պտուտակները հանեցին, դագաղը բացին եւ պատանքը վերցնելով, տեսան որ ամէն բան տեղն է:

Նշանակալից արգելք մը

Թըրքատարական նախարարութիւնը շրջաբերական մը ուղղելով պաշտօնէութեան, կը ծանուցանէ թէ արգիլուած է փոխադրել քաղաքական դէմքերու համար վիրաւորական ծաղրանկարներ եւ քարտեր, ինչպէս եւ այնպիսի նիւթեր որոնց վրայ կը գտնուին ձեռագիր կամ տպագիր սպառնալիքներ եւ թշնամանքներ, անհատներու, մարմիններու կամ ժողովներու դէմ: Այսպիսի թղթակցութիւնները պիտի արձանագրուին իբրեւ «անընդունելի», կամ առաքողին վերադարձուելով եւ կամ դամբւղ նետուելով:

Թուրքիոյ մէջ ալ պիտի ամլացնեն...

Պոլսոյ առողջապահական համագումարը բանաձեւ մը քուէարկեց, որ կը պահանջէ օրէնք մը քուէարկել, ամլացնելու համար ժառանգական հիւանդութեամբ վարակուած այրերն ու կիները:

ՖՈՒԹՊՈԼԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՄԷՋ

Կիրակի օ տեղի ունեցաւ ֆութպոլի միջազգային մրցումը Ֆրանսա եւ Չեխօսլաւաք ազգային խումբերու միջեւ Սթատ Քոլոնպի մարզադաշտին մէջ: Ներկայ էր 32ծ000 հոգի: Մրցումը վերջացաւ Չեխ ազգային խումբին յաղթութեամբ, 2 — 1ով:

⁂ Գալով աշխարհի ախոյեանութեան ֆութպոլի մրցումներուն, Միլանի մէջ Իտալիա յաղթեց Յունաստանի 4 — 0ով, Սոֆիայի մէջ՝ Հունգարիա յաղթեց Պուլկարիոյ 4 — 1ով:

⁂ Կեդրոնական Եւրոպայի բաժակի մրցումին մէջ (Ժընեւ), Աւստրիա յաղթեց Զուիցերիոյ 3 — 2ով: Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

⁂ «Փարի - Սուար»ի կազմակերպած հեծելանիւի մրցումը շահեցաւ Ֆրանսացի ախոյեան Ռօժէ Լաբէպի:

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

Այս Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Ֆլօրիա ճաշարանին վերնայարկը

կը դասախօսէ՝ Պ. ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ.

Նիւթ՝ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Կը հրաւիրուին անդամներն ու փափաքողները:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Գազազեան ընտանիքը շնորհակալութիւն կը յայտնէ ամէն անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին՝

ԳԷՈՐԳ ԳԱԶԱԶԵԱՆի

դառնաղէտ մահուան առթիւ:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռեմ Եօզկատի Իւրնէճ գիւղացի խորթ հայրս՝ Կարապետ Քէչիչեան եւ իր որդին՝ Եոնվք: 1914էն առաջ մեկնած են Ամերիկա: Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Մէնթէշէցի (Եօզկատի շրջան) Հաճի Սարեանի, հասցէ՝ Saryan Roger c)o Mr. Vincent de l'Estrande Miramont par Mirande gers.

— Կը փնտռեմ Հայաստանի Նախիջեւան քաղաքէն Ստեփան, կինը՝ Մարիամ, զաւակները՝ Ագնիւ, Ծիվան եւ Ալպէր Մաթոսեանները, որոնք կը գտնուին եղեր Isère նահանգին մէջ: Իրենց հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Պ. Ղազար Մարկոսեանի, 11, rue de la Fare. Marselle.

— Բագրատ Ճերմակեան կը փնտռէ իր քոյրը՝ Զուարթ Ճերմակեան որ երկու տարի առաջ կը գտնուէր Փարիզի արուարձաններուն մէջ: Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Pakarad Djermakian, Armenian Couvent, Jerusalem, Palestine.

— Պարգեւ Նաճարեան (Պագըր Մատէնցի) կը փնտռէ իր հօրեղբօր որդին՝ Ղազար Նաճարեանը, որուն հետ Ֆրանսայէն քանի մը տարի առաջ կը թղթակցէր: Կը խնդրուի իմացնել ցառաջի:

— Կը փնտռեմ եղբայրս Օրտուցի Յովհաննէս Թորոսեան, հօր անուն՝ Նշան, մօր անուն Իսկուհի Թորոսեան, եւ հօրեղբօրորդի Նշան Թորոսեան, հօր անուն՝ Կարապետ որոնք 1919ին Օրտուի որբանոցէն փոխադրուած են Պոլիս: Օրտուի մէջ Յովհաննէս կը տառապէր մէջքի ցաւէ եւ կը դարմանուէր բժիշկներու կողմէ:

Իրենց Պոլիս փոխադրուելէն ի վեր որ եւ է լուր չունին իրենց մասին: Իրենց մասին լուր ունեցողներէն եւ հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Անդրանիկ Թորոսեանի, St. Arroman par Mirande, Gers, France.

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13e)

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ (84)

"ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ,,

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

Հրոսախումբը դարանէ փրկելու նպատակով կատարուած այս հետախուզումը շատ նուրբ և կարեւոր պարտականութիւն մը ըլլալով, այս գործին մասնակից պէտք է ըլլան, յաջորդաբար, խումբին բոլոր անդամները: Կատարեալ ապահովութիւն մը ձեռք ձգելու համար, յարմար ճամբաներու վրայ պահակային շղթայի ձեւովպէտք է շարժիլ: Որովհետեւ, Թուրքերը գիտեն հրոսախումբին շրջած վայրերը ինչպէս եւ անոնց կատարած հետախուզութիւնները, եւ դարան կը լարեն անցուսալի, օրինակ՝ հարթ ու բաց վայրերու մէջ:

« 3. Հրոսախումբը գիշեր ատեն անհրաժեշտ շարժումները կատարելու վերջ, դեռ լոյսը չբացուած պէտք է մտնէ վայր մը, որուն փնտռտուքին համար հարկ է հետեւիլ յետագայ կանոններուն:

Այն վայրը ուր պիտի պահուըտին, յարմար պէտք է ըլլայ ի հարկին կռուելու համար Թուրք զինուորներուն հետ, եւ կամ նահանջելու: Ընտրուած վայրը պէտք է գիւղերէն կարելի եղածին չափ հեռու ըլլայ: Որովհետեւ Թուրքերը ընդհանրապէս գիւղամերձ վայրերու մէջ փնտռտուքներ կը կատարեն: Հրոսախումբը պահուըտելէ յետոյ ցերեկ ատեն դուրս չգալու համար, պէտք է գիշերուընէ հայթայթէ ուտելիք - խմելիքն ու այլ պէտքերը:

« Հրոսախումբը, որքան յանախակի փոխէ իր թաքստոցը, այնքան հեռացած կ'ըլլայ տեսնուելու վտանգէն: Որովհետեւ, Թուրքերը կը ջանան լրտեսներ գտնել նոյնիսկ ամենավստահելի գիւղերու մէջ: Երբ թաքստոց մը կը փոխուի եւ ուրիշ թաքստոց մը կ'ընտրուի, մեկնումի ատեն ոչ մէկ հետք պէտք է ձգուի առաջին վայրը:

Ստիպողաբար անհրաժեշտ է բոլոր հետքերը ջնջել, որպէսզի Թուրքերը չկարենան թաքստոցները երեւան հանել:

« Երբ խումբի անդամներէն մին նահանջուի կամ ձերբակալուի կամ նանչցուի, ամբողջ խումբին շարժումները կը վտանգուին: Պէտք է գիտնալ որ՝ երբ խումբի անդամներէն մին նանչցուի, պատճառ կը դառնայ որ, Թուրքերը, փնտռտուքի ատեն, թաքստոցը գտնեն ու հրոսախումբին հետքերը երեւան հանեն:

« 4.— Ամէն մէկ հրոսախումբ ամիսը գոնէ մէկ անգամ պէտք է այցելէ իր շրջանի գիւղերը: Եթէ խնդրոյ առարկայ գիւղերը գրաւուած են թուրք զինուորներուն կողմէ, գիւղէն դուրս կը քննուին խումբին եւ գիւղացիներուն միջեւ լուծելի խնդիրները:

Եթէ գիւղ մը ազատ է ու ենթակայ չէ զինուորական գրաւման, խումբը կրնայ հոն մտնել գործել:

Միայն թէ, լուսնալէ առաջ պէտք է դուրս գայ գիւղէն եւ պահուելու համար յարմար վայր մը գտնէ: Եթէ կռուելու եւ պահուելու յարմար տեղ մը չգտնէ, ցերեկ ատեն եւս կը մնայ նոյն գիւղը: Այդ պարագային, նկատի պէտք է առնէ հետեւեալ կէտերը·

Այն տունը ուր ինք կը գտնուի, բախումի յարմար պէտք է ըլլայ: Այն քան ատեն որ խումբը գիւղին մէջ է, այդ գիւղը պէտք է պահպանուի պահակներով: Թուրքերը գիտեն թէ մարտական խումբերը գիւղերը կը մնան՝ պահակներ դնելով: Այդ պատճառաւ, աւելի յարմար է պահակները ընտրել վստահելի գիւղացիներէն:

Կարգ մը գիւղերու դիրքերուն համաձայն, հարկ է, երբեմն, բաւական հեռու տեղեր պահակներ նշանակել: Երբ պէտք ըլլայ շատ թիւով պահակներ դնել, պէտք է բաւականանալ հեռակայ պահակներով եւ նուազեցնել մերձակայ պահակներուն թիւը, որպէսզի, այդ կերպով, մեծ թիւով կամաւորներ գրաւուած չըլլան: Ցերեկ ատեն, բաւարար են միայն հեռակայ պահակները:

5.— Խումբ մը որ եւ է գիւղ կրնայ այցելել՝ այդ գիւղին յեղափոխական մարմնին հաւանութեամբ: Կասկածի եւ խառնակութեան պատճառ կ'ըլլայ խումբ մը, երբ գիւղ կը մտնէ առանց լուր տալու գիւղի յեղափոխական մարմնին: Գիւղ մտնելու համար, ներկայիս յարմարագոյն ժամանակն է կէս գիշերը: Որովհետեւ, Թուրքերը գիւղերը կը պահպանեն եւ հսկողութեան տակ կ'առնեն միայն գիշերը մինչեւ ժամը երեք եւ մինչեւ արեւծագէն երեք ժամ առաջ:

6. Ինչպէս ծանօթ է Թուրքերը, երբեմն, փոխանակ գիւղերը պաշարելու, կը հետեւին գիւղամիջի շարժումներուն, իսկ ցերեկ ատեն գիւղացիներուն շարժումները կը զննեն: Այդ նպատակով, անոնք կը կազմեն գաղտնի պահակախումբեր: Առաւելապէս շուներու հաչոցներուն եւ լապտերի լոյսերուն կարեւորութիւն կ'ընծայեն: Ասոր փոխարէն, հարկ է խումբերուն շարժումները մեծ ուշադրութեամբ կատարել: Ապահովութեան այդ միջոցները պէտք է ձեռք առնել գիւղէն դուրս եւ ցերեկ ատեն:

7. Խումբերը ուր որ ալ ըլլան եւ երբ ալ ըլլայ, հետք պէտք չէ ձգեն: Որովհետեւ հետքը առաջին թշնամին է:

8.— Երբ խումբ մը գիւղ մը մտնէ, մեծ ուշադրութեամբ պէտք է քննէ իր շարժումներուն հետեւող թուրք ջոկատներու գործունէութիւնները եւ ըստ այնմ կատարէ իր շարժումները: Երբ խումբ մը զինուորական շարժում կատարէ, միշտ պէտք է պահուըտի, իսկ երբ զինուորական գործունէութիւնը մեղմանայ՝ մէջտեղ ելլէ ու իր պարտականութիւնը շարունակէ: Այդպիսի պարագայի, որպէսզի խումբը կարենայ ուրիշ վայր մը երթալ, յարմար է նաեւ որ իր արտաքինը փոխէ: Այս կերպարանափոխման համար, հարկ եղած առարկաները պէտք է պահել գաղտնի տեղ մը: Նոյնիսկ, եւս մաս մը պիտոյքներ պէտք է ունենալ:

9.— Խումբը ընդհանուր նշանախօսքէն անջատ, պէտք է ունենայ նաեւ առժամեայ նշանախօսք մը (փառոլա), որպէս զի յանախ փոխէ: Նշանախօսքի գործածման համար նկատի պէտք է ունենալ հետեւեալ կէտերը.—

Երբ խումբ մը արշաւի պիտի ելլէ, նշանախօսքը խումբին անդամներուն կը հաղորդուի ականջէ ականջ շշնջալով: Նշանախօսքը երբեք բարձրաձայն չի հաղորդուիր: Նշանախօսքէն զատ, կը նշդուի նաեւ թէ կրկին ուր պէտք է հաւաքուիլ, երբ խումբին անդամները իրարմէ բաժնուին: Խումբին անդամները պէտք է լաւ գիտնան այդ վայրերը, որպէսզի չկորսուին:

10.— Ամէն խումբ պէտք է խոյս տայ թուրք զինուորներուն հետ բախելէ: Մեր նպատակը զինուորներուն հետ ընդհարիլ չէ եւ բախում մը կրնայ վնասել խումբին:

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone: Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 28 ՄԱՐՍ

MERCREDI 28 Mars 1934

10րդ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2456

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՆԱԽԿԻՆ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՆ ԱԼ...

Ուրեմն, Ֆրանսայի պատերազմական նախարարը անհրաժեշտ կը գտնէ որ նոր սերունդը զինուորական գիտելիքներ եւ մարզանք ներ ստանայ բուն զինուորութենէն առաջ։ (Մարաջախտ Փէթէն խօսք առած էր ոչ թէ նախկին պատերազմիկներու համագումարին մէջ, այլ Պաշտօնի Սպաներու Ազգ. Միութեան առջեւ, որ չարաթ օր տօնեց իր հիմնարկութեան 13րդ տարեդարձը)։

Այս առթիւ, չափազանց պերճախօս է իր «հուսկ բանք»ը.

— «Ուրիշ կոչ մը եւս կ'ուղղեմ ձեզի։ Այն է՝ ծառայել նոյն իսկ դպրոցներէն դուրս եւ ձեր մարզանքի շրջանէն դուրս։ Վերջացնելով, թոյլ տուէք ինծի զինուորի մը ձեզի հետ մէկտեղ դառնալ Ֆրանսայի սքանչելի երիտասարդութեան եւ ըսել.— «Արիացէ՛ք։ Մի՛ սպասէք որ քսան տարեկան ըլլաք, մարզելու համար ձեր մկանները ու հոգին որոնց պէտք ունի ազգը»։

Կասկած չկայ որ, մարաջախտ Փէթէն այս քայլը առած է ոչ միայն ներշնչուելով զինուորական բնազդէն, իր շրջապատէն եւ օրուան վարիչներէն, այլ եւ աչքի առջեւ բերելով երկու սահմանակից երկիրներու կենդանի օրինակը։

Մնաց որ, ան ուշադրութեան յանձնեց այդ պարագան, Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ կատարած աշխատանքը, առանց անուանելու երկիրները։

— «Մեր սահմանակից ժողովուրդներուն կազմակերպութեանց ամէնէն կարեւոր տարրը կը ներկայացնեն դպրոցական սերունդին եւ երիտասարդութեան հայրենասիրական ձեւաւորումը եւ երիտասարդութեան նախազինուորական եւ կէս-զինուորական կրթութիւնը»։

Նոյնքան ուշագրաւ էր պատկերը՝ Նախկին Պատերազմիկներու ընկերակցութեանց համագումարին մէջ, որ վերջացաւ կիրակի օր։

Այս կազմակերպութիւնները քաղաքական խնդիրներէ կը խուսափէին մինչեւ հիմա։ Բայց վերջին դէպքերը զանոնք ալ վարակեցին եւ հետզհետէ զօրացաւ նոր հոսանք մը,— կարելի եղածին չափ գործօն դեր կատարել Ֆրանսայի ընկերային եւ քաղաքական կեանքին մէջ։

Կը բաւէ կարդալ կատարուած վճռաբանութիւններն ու առաջարկուած բանաձեւերը, գաղափար կազմելու համար այդ մասին։

Այսպէս, անոնք բանաձեւեր քուէարկեցին եւմտական կացութեան մասին, յատկապէս շեշտելով թէ իրենց ընկերը (կենսաթոշակներու նախարարը) պիտի հարկադրուի հրաժարիլ, եթէ կառավարութիւնը փորձէ դպչիլ իրենց իրաւունքներուն (կրճատում թոշակներու)։

Բանաձեւը այս առթիւ կը յիշէ տնտեսական տագնապին խուճապին պատճառները եւ կը պահանջէ հարկային բարեկարգութիւններ կատարել, խափանել խարդախութիւնները, պատժել յանցաւորները եւ վերահաստատել Ֆրանսայի բարոյական հաւասարակշռութիւնը։

Երկրորդ բանաձեւ մը կը շօշափէ միջազգային խնդիրներ, Ազգերու Դաշնակցութենէն մինչեւ զինաթափութիւն։

Բանաձեւը կը մերժէ պաշտօնապէս ճանչնալ Գերմանիոյ կատարած վերազինումը, միջազգային հակակշռի տակ առնել զէնքերու շինութիւնն ու վաճառումը, հաւաքաբար երաշխաւորել ազգերու ապահովութիւնը և ամրապնդել Աւստրիոյ անկախութիւնը։

Իսկ երրորդ բանաձեւը— քաղաքական — իրապէս նորանշան երեւոյթ մըն է Ֆրանսայի համար։

Այս բանաձեւով, նախկին ռազմիկներու եւ պատերազմի զոհերու Դաշնակցութիւնը ուղղակի ասպարէզ կ'իջնէ, վճռական դեր կատարելու համար Ֆրանսայի ներքին քաղաքականութեան մէջ։

Բանաձեւը մերժելով հանդերձ յեղափոխական միջոցներու, դիկտատուրայի կամ Փաշականութեան ձգտումները, անհրաժեշտ կը գտնէ ամբողջովին վերակազմել պետութիւնը։ Այս առաջադրութեամբ, ազատ կը ձգէ իր անդամները՝ տարածելու Դաշնակցութեան գաղափարները եւ վերապահելու իր գործունէութեան մեթոտները, երբ իր ձայնը չլսուի։

Բանաձեւը այնպէս խմբագրուած է որ, ոչ միայն ազդարարութիւն կը համարուի պետութեան համար, այլ եւ բացորոշապէս կը հասկցուի թէ կազմակերպութիւնը քաղաքական կեանքի մէջ պիտի գործէ իբրեւ առանձին եւ անկախ ուժ։

Քուէարկուած բանաձեւին մէջ վտանգ չկայ հանրապետական կարգուսարքին համար, «որուն հաստատապէս կապուած է» կազմակերպութիւնը։ Բայց, յատկապէս կը շեշտուի վարչաձեւը օրուան պահանջներուն յարմարցնելու անհրաժեշտութիւնը։

Լաւ է արտայայտուիլ իրենց իսկ բառերով.—

Ազգային վեհապետութիւնը կրնայ արդիւնաւորապէս գործել բոլոր ասպարէզներուն մէջ եթէ,

1. Վերահաստատուի պետութեան հեղինակութիւնը եւ գործադիր իշխանութիւնը դառնայ հաստատուն, հզօր, պատասխանատու եւ հակակշիռի տակ.

2. Տնտեսական, արհեստակցական եւ ընկերային ուժերը կազմակերպուին շրջանային եւ ազգային ծրագրի մը վրայ, կանոնաւորապէս մասնակցելու համար հանրային գործերու յանձնանձումին, կողք կողքի քաղաքական իշխանութեան հետ որ այնատեն պիտի կրնայ կատարել անկախութեամբ կատարել իր իրաւարարի դերը։

Աւելի պարզ խօսելով, նախկին պատերազմիկները կ'ուզեն որ երկրին տնտեսական ուժերը վերածուին խորհրդակցական օրկանի մը, ինչ որ քիչ մը կը մօտենայ նախագահ Րուզվէլթի ծրագրին, եթէ ոչ Փաշական մեթոտներու։

Եւ երբ ըսենք թէ ուրիշ բանաձեւ մը կը պահանջէ բարեփոխել ընտրական օրէնքը, քուէարկութեան իրաւունք տալ կիներուն, համեմատական դրութիւնն ընդունիլ եւ ցրուել Երեսփ. ժողովը, աւելի բացորոշ կ'երեւայ պատկերը։

Մնաց որ, այս բոլորը ընդհանուր սկզբունքներ են եւ իբրեւ ուղեցոյց պիտի ծառայեն մինչեւ ցնոր տնօրինութիւն։ Բուն գործնական քայլերը պիտի ճշդուին յառաջիկային։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄՈՍԿՈՒԱՆ ՈՒԶԱԾ Է «ՕՐՕՐԵԼ» ՀԱՅԵՐԸ

ՉԻՉԷՐԻՆ ԱՌԱՋԱՐԿԵՐ Է ԿԱՐԻՆԸ, ՎԱՆԸ ԵՒ ՊԻԹԼԻՍԸ ՄԻԱՑՆԵԼ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ...

Օրը օրին հաղորդած ենք Թրքական համալսարանի յեղափոխական դասախօսութեանց հիմնական մասերը, միեւնոյն ատեն յօդուածաշարք մը հրատարակելով։

Կրթական գործավար Հիքմէթ պէյ մարտ 21ին շարունակելով իր դասախօսութիւնը, հետեւեալ յայտնութիւններն ըրաւ ռուսեւթուրք յարաբերութեանց եւ հայկական հարցի մասին.—

Թուրքիոյ կողմէ իբրեւ պատուիրակ, էնկիւրիէն Մոսկուա գացին Պէքիր Սամի և Եուսուֆ Քէմալ պէյերը, բայց համաձայնագիրը միայն 8 ամիս եվրջը, մարտ 16ին ստորագրուեցաւ։

« Մեր պատուիրակներու Ռուսիա ժամանումէն քիչ վերջը, ՌՈՒՍ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅ ԴԱՇՆԱԿՆԵՐՈՒՆ ՀԵՏ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳԻՐ ՄԸ ՍՏՈՐԱԳՐԵՑ ԵՒ ՀԱՅԵՐՈՒՆ ԹՈՂՈՒՑ ՆԱԽԻՋԵՒԱՆԻ ԹՐՔԱԲՆԱԿ ՇՐՋԱՆԸ։ ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾԱՎԱՐ ՉԻՉԷՐԻՆ ՈՒԶԵՑ ՈՐ ԷՐԶՐՈՒՄԸ, ՎԱՆԸ ԵՒ ՊԻԹԼԻՍԸ ՀԱՅԵՐՈՒՆ ՏՐՈՒԻՆ, ՈՐՊԷՍԶԻ ԹՈՒՐՔԵՒՌՈՒՍ ԴԱՇՆԱԳԻՐԸ Ի ԶՕՐՈՒ ԸԼԼԱՅ։ Եուսուֆ Քէմալ պէյի պատուիրակութիւնը էնկիւրի վերադարձաւ այս առաջարկով եւ հազարումէկ դժուարութիւններով։

Ազգ. Մեծ Ժողովի կառավարութիւնը դժուար կացութեան մը մէջ կը գտնուէր, քանի որ գործնապէս կռիւի մէջ էր ընդհ. պատերազմի յաղթականներուն հետ եւ ամէն կողմէ պաշարուած էր։ Կովկասի եւ Պարսկաստանի սահմաններն ալ թշնամիներուն ձեռքը կը գտնուէին։ Այս շրջանակը խորտակելու եւ թշնամիներուն դիմադրելու համար, միայն մէկ զինակից մարդուս միտքը կուգար.— Խորհրդային Ռուսիան։ Բայց այդ երկիրը այդ միջոցին չէր գնահատեր մեր հասարակաց շահերը։

Էնկիւրիի մէջ հոսանք մը կար որ կ'ըսէր. «Արտաքին օժանդակութեան պէտք ունինք, պէտք է ընդունինք Չիչէրինի առաջարկին»։ Մուսթաֆա Քէմալի վճռական միջամտութիւնը առաջքն առաւ այս հոսանքին։ Ազգ. Մեծ ժողովն ալ որոշեց թէ կամովին թիզ մը հող անգամ չենք կրնար թողուլ։

Հայկ. կառավարութիւնը ջարդուած ըլլալով թուրք բնակիչները, Արտաքին գործավարութիւնը բողոքեց։ Այն ատեն յարմար չտեսնուեցաւ արշաւանքի մը սկսիլ Հայաստանի դէմ։ Որովհետեւ դեռ երկու տարի անցած էր զինադադարէն ի վեր եւ Կովկասի անգլիական զինուորները նոր սկսած էին արձակուիլ։ Եթէ Հայաստանի դէմ պատերազմի ձեռնարկուէր, զինուորական արձակումը պիտի դադրէր եւ մեր դիմացը պիտի գտնէինք թէ՛ Անգլիացիները, թէ՛ Հայերը։ Օլթիի շարժումներուն օգտակարութիւնը այն եղաւ որ զօրաշարժ կատարեցինք Արեւելքի մէջ եւ արեւելեան ճակատ մը կազմեցինք։ Անգլ. բանակը պարպեց Կովկասը եւ ամէնէն վերջն ալ Պաթումը։ Վրացիները գրաւեցին Պաթումը եւ մենք տոր դէմ ալ բողոքեցինք։

Հայաստանի հետ պատերազմը հայկական յարձակումով մը սկսաւ։ Հայերը նախապէս կը յաջողէին, բայց յետոյ դիւրութեամբ կը յաղթուէին։ Այլեւս Հայաստանը գետին փռուած էր եւ դիմադրելու կարողութիւն չունէր։ Արդէն, Կարսը գրաւելէ յետոյ, հաշտութիւն առաջարկեցինք Հայերուն։ Մեր առաջարկին եւ Կիւմրիի (Աղեքսանդրապոլի, ներկայ Լէնինականի) անկումին վրայ, Կիւմրիի մէջ հաշտութեան խորհրդաժողով մը գումարուեցաւ։ Դաշնագրին ստորագրութենէն մէկ երկու օր առաջ, բոլշեւիկները Հայաստան մտած էին։

Կիւմրիի դաշնագրին հողային տրամադրութիւնները հետեւեալներն էին.— Հայերը որ իրենց եւ մեր թշնամիներուն խելապատակին մէջ ահագին երկիրներ շնորհած էին իրենց, աւելի ըլլալով այդ հողերն ալ մեզի թողելու յանձնառու եղան։ Պատերազմին ամէնէն կարեւոր արդիւնքը այն էր որ, թուրք եւ բոլշեւիկ հողերը սահմանակից կ'ըլլային։

ԵՐԲ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԲԱՆԱԿԱՏԵՂԻՆ ԵԿԱՒ, ՌՈՒՍ ԴԵՍՊԱՆԸ ԸՍԱՒ ԹԷ ԹԻՒՐԻՄԱՑՈՒԹԻՒՆ ՄԸՆ Է ԱՅՆ ՊԱՐԱԳԱՆ ՈՐ ՌՈՒՍ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՀՈՂԵՐ ՈՒԶԵՑ ՀԱՅԵՐՈՒ ՀԱՇՈՒԻՆ։ ԱՅԴ ՑԱՆՁՆԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ՆՊԱՏԱԿՆ ԷՐ՝ ՊԱՐԶԱՊԷՍ ԱՏԵՆ ՄԸ ՕՐՕՐԵԼ ՀԱՅԵՐԸ։

Սթավիցքիի նորդիազննութիւնը՝ վաղը հինգշաբթի

— oo —

ԿԱՐԵՒՈՐ ԳԱՂՏՆԻՔՆԵՐ ԿԸ ՍՊԱՍՈՒԻՆ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

Սթավիսքիի մարմինը Փարիզ փոխադրուած ըլլալով, նոր դիազննութիւնը պիտի կատարուի վաղը, հինգշաբթի, նախագահութեամբ Տօքթ. Փոլի եւ աջակցութեամբ շատ մը մասնագէտներու։ Քննութեան գլխաւոր նպատակն է ճշդել թէ Սթավիսքի քանի վէրք ստացած է, ուրիշ խօսքով, ինքնասպա՞ն եղած է թէ սպաննուած է։

Միւս կողմէ, ոստիկանական եւ դատական քննութիւնները կը շարունակուին ոչ միայն Փարիզի, այլեւ Լոնտոնի եւ Ժընեւի մէջ։ Անգլիացի պարուհի Շէյլա Նօսօ, որ Սթավիսքիի քարտուղարին Ռոմանիենոյի սիրուհին եղած է, հարցաքննութեան ենթարկուեցաւ անգլիացի եւ ֆրանսացի գաղտնի ոստիկաններու կողմէ, Լոնտոնի Ապահովութեան Տեսչութեան շէնքին մէջ։ Պարուհին խոստովանեցաւ թէ կը ճանչնար Սթավիսքին եւ իր քարտուղարը, կապ ունեցած ըլլալով Փարիզեան թատրոններու հետ, բայց բան չի գիտեր ոչ գոհարեղէններու եւ ոչ ալ չէքերու մասին։ Ոստիկանութեան գլխաւոր նպատակն է ճշդել թէ ո՛վ Լոնտոնի մէջ գրաւի դրաւ գոհարեղէնները, այժմ ո՛ւր կը գտնուի այդ մարդը եւ ո՞ւր պահուած են միւս գոհարեղէնները։

« Փառի – Սուառ », որ իր թղթակիցներուն միջոցաւ քննութիւններ կը կատարէ գաղտնի որջերու մէջ, կը յայտնէ թէ բացի «Սոսկալի ժոժոյ»էն, Սթավիսքիի գործերուն հետ կապ ունի նաեւ նախկին դատապարտեալ մը, Անճէլօ, որ ուր անգամ Լոնտոն գացած – եկած է յունուարի ընթացքին։ Այս մարդը կը փնտռուի այժմ։

Բանկալթիի գերեզմանատան դատը

« Ազդակ » կը գրէ թէ Բանկալթիի գերեզմանատան դատին թուղթերը վերստին գրուած են եւ թէ Վճռաբեկ Ատեանը մերժած ըլլալով, Պատրիարքանի իրաւասութիւնը, դատը մէկ երկու նիստի մէջ պիտի աւարտի եւ եթէ քաղաքապետութիւնը շահի, գետինը անմիջապէս ծախու պիտի հանէ։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԱՐՑՈՒՄ ՄԸ

»»» · «««

Գերման թերթերը վերջերս հաղորդեցին թէ նոր ամուսնացողներու պետական փոխատուութիւնը, որ մօտ վեց հազար ֆրանք է իւրաքանչիւր ամոլի համար, պիտի դադրի, որով — հետեւ նախատեսուած պիտոյէն չի ներեր այլեւս։ Ամուսնանալ ուզողները շատ աւելի են քան կը կարծուէր, իսկ միջոցները սպառած են առժամապէս, ելմտական տարին լրանալէ առաջ (մարտ վերջ)։

— Ա՛հ, ո՛րքան յոյս եւ ուրախութիւն փոքր մնաց արդեօք.

— Ո՛րքան Լոթշրններ (աղջկան անուն) տխրեցան եւ ամէն առտու պաշտօնատուն վազեցին, պոչ բռնեցին, խնդրեցին աղաչեցին, որպէս զի կարելիութիւն մը ըլլար իրենց տարիներու բարեկամութիւնը (որ շուտով նըշանտուքի յանգած էր պետական օգնութեան սիրոյն) պսակուէ՛ր վերջապէս... վեց հազար ֆրանքով։

— Եւ ինչե՛ր չպիտի գնուէին այդ դրամով, հիմա որ ամէն բան աժան է բայց գնող չկայ,— կատարեալ խոհանոց մը, ննջասենեակ մը, ներմակեղէններ, նորաձեւ շրջազգեստ մը եւն., եւն. մինչ ներմակը եւ անոր սեւ հագուստը փոխ պիտի առնուէր չնչին վարձքով մը...

— Ախ, ի՞նչու քանի մը շաբաթ առաջ նար մը չգտաւ...

— Բայց անիրաւութիւն է եղածը, մանաւանդ որ այդ դրամը պիտի վերադարձնէին իրենք ապագային (եթէ որոշ չափէ մը աւելի շահէին)։ Կամ պիտի զեղչուէր միայն այն ատեն, երբ որ աստիճանաբար առաջին, երկրորդ, երրորդ, զաւակները լոյս աշխարհ գային... Մնաց որ դրամը հրապարակին վրայ պիտի ծախսէին, այսպէս աշխատանք նարելով ներքին շուկային և անգործներուն, ինչոր «Առաջնորդ»ին ուզածն էր միայն...

×

Վերջին պահուն հեռագիրը կը հաղորդէ նոր հրաման մը, որով ապրիլէն դարձեալ պետական փոխատուութիւն պիտի տրուի եւ այս անգամ 250,000 զոյգի։

Այս առթիւ կը համարձակիմ հարցնել մեր հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան թէ ի՞նչ կը խորհի «ազգի – ազգի» հայ տնաշէն աղջիկներուն մասին, եթէ առաջարկենք ուսումնասիրել գերմանականին նման ծրագիր մը՝ տուն տեղ ընելու համար իսկապէս զրկուած հայ նոր սերունդը, այլ մանաւանդ կապելու համար զայն միակ բարերար եւ փրկարար հողին՝ հեռո՛ւ քաղաքներէն եւ « պառաւ »ներէն...։

ՍԼԱՔ

Փրոֆ. Եորկայի դասախօսութիւնը

Ռումանիոյ նախկին վարչապետ Փրոֆ. Եորկա, որ քանի մը շաբաթէ ի վեր Փարիզ կը գտնուէր, կիրակի օր (25 մարտ) Ֆրանսայի Հայ Տնտեսական Կեդրոնին հրաւէրով Մուրատեան վարժարանին մէջ կատարեց խիստ հետաքրքրական դասախօսութիւն մը՝ նիւթ ունենալով, «Հայ գեղարուեստը գաղութներու մէջ»։ Տնտեսական Կեդրոնի նախագահ Պ. Խանզատեանի բացման խօսքէն վերջ, համակրելի փրոֆէսէօրը խօսք առաւ Ֆրանսացիներէ, Ռումանացիներէ եւ Հայերէ կազմուած ընտիր բազմութեան մը առջեւ։ Անհաւասնկ մօտաւորապէս իր նախաբանը.

— «Ես խորապէս համոզուած եմ թէ այն ինչ որ ազգ մը հաստատ հիմերու վրայ եւ կենդանի կը պահէ, անոր արտաքին քաղաքական պայմանները չեն այլ անոր ազգային ինքնուրոյն մտայնութիւնն է, անոր տոհմային ոգին։ Արդ, եթէ ազգ մը գիտցաւ իր յատկութիւնները կեդրոնացնելով ստեղծել ինքնատիպ գեղարուեստ մը, այդ ազգը մի անգամ ընդ միշտ կործանումէ փրկուած է։ Բարեբախտաբար Հայը գիտցած է շատ հինէն կռանել այդ անխորտակելի պատնէշը, ըսել կ'ուզեմ ստեղծել իր գեղարուեստը, եւ եթէ բարի օր մը Հայերուն տրուի քաղաքական կատարեալ ազատութիւն մը, այդ մեծ պետութիւններէն շնորհ մը պիտի չըլլայ, այլ արժանի իրաւունքը հայ շնորհալի ազգին»։

Յարգելի բանախօսը հետզհետէ նկարագրեց Հայոց գեղարուեստը իր զանազան շրջաններուն մէջ եւ անոր զանազան երկիրներու մէջ կրած ազդեցութիւնը։ Նախ յիշեց Ղրիմի եւ Կաֆայի (Ռուսաստան) գաղթական Հայերու առեւտրական կարեւոր դերը, ԺԴ. դարու Սուչաւայի եւ Պոթոշանի երկրաշափական խորաքանդակներու գեղարուեստական կարեւորութիւնը եւ Վանի զուտ հայկական երեւակայութենէն ծնունդ առած գեղեցիկ ձեռագործները։ Ըստ փրոֆ. Եորկայի, ԺԶ. եւ ԺԷ. դարերու հայկական ձեռագործը Կեռլայի մէջ (Լըվապէթ–Շրատ) ազդուած է պարսկականէն եւ ռումանականէն, իսկ փայտեայ եւ մետաղեայ փորագրութիւնները մեծ արժէք մը չեն ներկայացներ։ Դասախօսը մասնաւորապէս ծանրացաւ հայ ձեռագիրներու զարդերուն վրայ, ի միջի այլոց օրինակ բերելով Դրազարկ վանքի (կառուցուած Թորոս Ա.ի օրով) ԺԴ. դարու Աւետարաններէն մէկը։ ԺԶ. եւ ԺԷ. դարերը մեծ արժէք մը չունին, յայտարարեց փրոֆ. Եորկա, քանի որ առաջինը անփշան գործեր է արտադրած, իսկ երկրորդը բոլորովին վերսկսած է հին դարերու արուեստը։

Բանախօսութեան ամբողջ ընթացքին հայ գեղարուեստը պատկերացնող լուսանկարներ կը շրջէին սրահին մէջ։ Փրոֆ. Եորկա իր վերջաբանին մէջ յայտնեց իր շնորհակալութիւնները ներկաներուն, իրենց ուշադիր ունկնդրութեան համար եւ յայտարարեց թէ ինքը փափաքած էր սոյն դասախօսութիւնը կատարել, մասնաւորապէս Մուրատեան վարժարանի աշակերտներուն համար։

ԱՍՏԻՃԱՆԱԶՈՒՐԿ ԶՕՐԱՎԱՐԸ ԳԵՏԻՆ ՓՌԵՑ ԼՈՒՍԱՆԿԱՐԻՉ ՄԸ

Ինչպէս գրած էինք, աստիճանազուրկ եղած եւ դատի քաշուած է Զօր. Պառնի տը Ֆուրթու, գործնապէս մասնակցած ըլլալով Սթավիսքիի առեւտրական ձեռնարկներուն։

Նախկին զօրավարը հարցաքննութեան կանչուած էր առջի օր։ Լրագրողներ եւ լուսանկարիչներ անմիջապէս շրջապատեցին զինք։ Զօրավարը պահանջեց պահակներէն որ դուրս հանեն լուսանկարիչները, բայց անոնք մերժեցին, քանի որ դատական պալատին նրբացքները բաց են հասարակութեան առջեւ։ Երբ զօրավարը դուրս ելաւ հարցաքննիչ դատաւորին սենեակէն, ուզեց խուսափիլ, բայց լուսանկարիչները հետապնդեցին մինչեւ փողոց եւ յաջողեցան դիրք բռնել։ Զօրավարը զայրանալով, յարձակեցաւ Փարիզեան թերթի մը լուսանկարիչին վրայ, որ նախկին պատերազմիկ է եւ կէս առ կէս հաշմանդամ։ Լուսանկարիչը գետին փռուեցաւ եւ քիչ մնաց որ կառքի մը տակ մնար։ Միեւնոյն ատեն վիրաւորուեցաւ ձեռքէն։ Նախկին զօրավարը այս անգամ առաջնորդուեցաւ պահականոց, նոր ամբաստանութեան մը տակ իյնալով,— հարուած եւ վիրաւորում։

Քննութիւններ եւ հետապնդումներ

Երեսփոխան Պ. Անրիօ, որ շարք մը կարեւոր յայտնութիւններ ըրած էր, հարցաքննիչ դատաւորին ներկայանալով մանրամասնութիւններ հաղորդեց երեսփոխան Կալմոյի մահուան պարագաներուն մասին։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՍԵԼԱՆԻԿԷՆ

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՓԱՅԼՈՒՆ ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ ԹԱՂԱՅԻՆ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆՑ ՄԷՋ

Սելանիկը փաստօրէն Թաղ. Խորհուրդ չունէր: Նախկինը մեծամասնութիւնը կորսնցնելով ձեռնթափ եղած էր: Անհրաժեշտ էր կամ ընտրութիւն կատարել եւ կամ նշանակովի մարմին մը կազմել:

Գաղութիս բանիմաց տարրերը ընդառաջ երթալով առաջն. փոխանորդ Հօր առաջարկին, չէզոք եւ ընդունակ անձերէ բաղկացեալ ցանկ մը կը պատրաստեն, որ կը ներկայացուի ու կը վաւերացուի կուսակալութեան կողմէ, իբր փոխանցման շրջանի ժամանակաւոր մարմին: Անոր պարտականութիւնը պիտի ըլլար թէ ընթացիկ գործերը վարել եւ թէ խաղաղ պայմաններու տակ Թաղ. մարմնի ընտրութիւնները կատարել:

Կուսակալութիւնը վաւերացնելով առաջն. փոխանորդին ներկայացուցած ցանկը, մասամբ վերահաստատած եղաւ Թրակիոյ եւ Մակեդոնիոյ ազգ. Առաջնորդարանին բարոյական հանգամանքը:

Կատարուած այս իրողութիւնները հրապարակուելուն պէս, հաւար փրթաւ կարմիր եւ դեղին «միացեալ»ի հրճիգներուն մէջ: Ասոնք իրենց գլուխները պատէ պատ զարնելով, ստիպեցին վաւերացուած ցանկի քանի մը չէզոքները որ հրաժարին «Դաշնակցութեան լարած ծուղակէն»: Արդարեւ, անոնցմէ ոմանք տարուելով «պլօքճի»ներու պնդումներէն, տեղի տուին եւ վաւերացուած մարմինը իր մեծամասնութիւնը կորսնցնելով ձախողեցաւ:

Կարգ մը չէզոք հայրենակիցներու նախաձեռնութեամբ կազմակերպուած խորհրդակցական ժողովն ալ ջուրը ինկաւ, պլօքի մարդոց խայտառակ նահանջով:

Վերջ վերջոյ ի՞նչ կ'ուզէր այս լրբացած խառնիճաղանճը:

Քուէարկութի՛ւն, ուժերը պէտք է չափուին, ձայն չհանելը վախկոտութեան նշան է, Դաշնակցութիւնը հրապարակ թող գայ եթէ կը համարձակի եւն.:

Հ. Յ. Դաշնակցութեան Սելանիկի կոմիտէն երբեք չէր խուսափեր ժողովրդական ազատ քուէարկութենէն: Անոր միակ մտահոգութիւնը այն էր որ մտքերու գերագրգռուած այս շրջանին առիթ չտրուի կարգ մը բախտախնդիրներու փողոցային գործունէութեան:

Բայց եւ այնպէս ուրիշ ելք չկար, Հ. Յ. Դաշնակցութեան Սելանիկի կազմը ուզեց ջախջախել «պլօքճի»ներուն ամբարտաւանութիւնը: Վճռապէս հրապարակ իջաւ, իր շուրջը հաւաքեց Սելանիկի ամէնէն եռանդուն եւ անշահախնդիր համակիրները եւ մտաւ իրեն պարտադրուած ընտրական պայքարին մէջ:

Եւ ժողովրդային հոսանքը հրատարակութեան տուաւ Դաշնակցութեան եօթը ընտրելիներուն ցանկը:

Ընտրական յանձնախումբը կը բաղկանար հոսանքներու ներկայացուցիչներէն եւ չէզոքներէ, որոնք հրատարակած էին քուէարկութեան ձեւերն ու պայմանները, եւ մարտ 18ի կիրակին հռչակած էին Թաղ. Խորհուրդի ընտրութեան օր:

Պայքարը սկսաւ բուռն թափով: Եկած էր ժամանակը որպէսզի Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, մինակ իր համակիրներով, եւ պլօքը իր չորս հատուածներով դէմ դիմաց գային եւ իրենց ուժերը չափէին:

Սելանիկի Ռամկավարներու բերանը իրեն յատուկ ծիծաղելի սուտերով եւ խեղաթիւրումներով սկսաւ ցեխ արձակել: Բայց հաւատացող մը չգտնուեցաւ անոր խարդախ կանչերուն: Երիտասարդ Դաշնակցականներ արուարձանները շրջելով թէ ժողովուրդը կը լուսաբանէին եւ թէ ռամկավար Հօճճի պլօքին դիմակները վար կ'առնէին իրենց իսկ ներկայութեան: Արուարձաններու շատ մը սրճարաններէն արտաքսուեցան համայնավար - ռամկավար ճառախօսները: Դաշնակցականներու մէկ երեւումը բաւական եղաւ, որ ժողովուրդը ջերմօրէն անոր գաղափարներուն փարի ու երես դարձնէ Հայաստանի անունը շահագործող խաչագողներուն:

Դաշնակցութեան հակառակորդները ամէն բան ըրին ընտրութիւնները շահելու համար: Ներգաղթի աւետարան կարդացին: Դիակներ պտտցուցին, Բարեգործական հոլովեցին:

Դաշնակցութիւնը ըսաւ.

— Պահակն եմ ես քու սրբութիւններուդ եւ աւանդութիւններուդ, տուր քուէդ, որպէսզի գործեմ:

Ժողովուրդը մտիկ ըրաւ բոլորը եւ իր քուէն յանձնեց այն կողմին որուն կը հաւատար:

Այսպէս, քուէարկութիւնը տեղի ունեցաւ աննախընթաց խանդավառութեամբ: Շնորհիւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան տեղական մարմնի ձեռք առած կտրուկ միջոցներուն, անկարգապահ տարրեր չհամարձակեցան սովորական խլրտումներ հանել: Ընտրութեան մասնակցեցան 976 հայրենակիցներ: Չպատահեցաւ որ եւ է անկանոնութիւն:

Քուէարկութեան ընթացքին իսկ բացորոշապէս յայտնի է որ յաղթանակը ժողովրդական հոսանքին կողմն է:

Գիշերուան ժամը 11ին վերջացաւ քուէհամարը որով յաղթական կը հռչակուէին Դաշնակցութեան 7 թեկնածուները: Ժողովրդական հոսանքը շահած էր 565--547 քուէ, Պլօքը՝ 419--383:

Ընտրական մարմինը առանձնագրութիւն մըն ալ ստորագրեց որով կը հաստատուէր ընտրութեանց վաւերականութիւնը, յարակից բոլոր մանրամասնութիւններով:

Չորս տարի շարունակելու պայմանաւ գործի կը սկսի նորընտիր Թաղ. Խորհուրդը, որ իր ներդաշնակ եւ կուռ կազմով ամէն յոյս կը ներշնչէ լուրջ եւ խաղաղ գործունէութեան կապուելու:

Գաղութը շատ գոհ է այս արդիւնքէն: Իսկ Դաշնակցութեան հմայքը ապացուցանելու համար, կը բաւէ ըսել թէ այս մէկ շաբթուան ընթացքին, 20 վառվռուն երիտասարդներ դիմում կատարեցին, Դաշնակցութեան շարքերը մտնելու, անոր դրօշին տակ հայ ժողովուրդին ծառայելու առաջադրութեամբ:

ՎԱՀԱԳՆ

Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

(Երրորդ մաս)

...Ղեւոնդ արքեպիսկոպոս չկար այլ եւս: Անոր ողջ խորհրդակիցները եւ յաջորդները անոր սպանման պատճառաւ անցած էին յարձակողականի, կատաղի ատելութեամբ մոլեռանդ եւ մոլեգին պատերազմ մղելով պաշտօնական վիճակի մէջ գտնուող հակառակորդներու դէմ: Այս պատերազմը ոչ այլ ինչի կը ծառայէր բայց միայն օտարներուն հայ ազգի ցանուցիր գաղութներու անդամներուն զիրար բարոյապէս բզքտելու: Այսպիսի պատերազմի մը ոգին ալ հակաքրիստոնէական էր, հակազգային եւ հակաքաղաքակրթական: Եթէ մազի չափ յարգանք ունէին դէպի Ղեւոնդ արք.ի կրօնական կարգը եւ կաթողիկոսը, գոնէ կոնդակի հրապարակման օրէն յետոյ պիտի դադրեցնէին ցայն վայր անզուսպ հրապարակագրական թշնամանութիւնները իրենց ատելի կուսակցութեան մը դէմ: Բայց դադրեցնելու տեղ եւս աւելի սաստկացուցին իրենց թունաւոր բառերու բուռն պայքարը, իրենց սրտի ցաւը լինելով ոչ թէ Ղեւոնդ Դուրեանի յիշատակը, կաթողիկոսական նուիրական գահը կամ ցանկալի Հայաստանը, այլ թէ ինչպէս կարող էին օգտուել այդ առիթէն, ատելեցնելու մրցակից կուսակցութիւն մը, եւ անոր դիակի վրայէն նստիլ բարեպաշտներու եւ դիւրահաւաններու սրտերու եւ գրպաններու մէջ:

Ահաւասիկ կաթողիկոսական կոնդակի էական պատուէրները որոնք իբր քրիստոնէական սկզբունք անարգուած էին Նիւ Եորքի Թեմի պաշտօնական մարմիններու մէջ եւ մնացին եւս աւելի անարգուած անոնց հոգեւոր առաջնորդի սպանութենէն եւ կաթողիկոսէն աղերսանօք իրենց հաղորդուելէն յետոյ.

—«Պատուիրեմք ամենայն առաջնորդաց եւ հոգեւոր պաշտօնէից արտասահմանեան վիճակաց մերոց եւ յորդորեմք զերեսփոխանական ժողովս, զկեդրոնական եւ զգաւառական վարչութիւնս հեռի մնալ ի կուսակցական եւ ի քաղաքական պայքարաց, չգործածել զեռագոյն դրօշս եւ զԱՅԼ ԻՆՉ ՆՇԱՆԱԿ, որք ունին դրոշմ քաղաքական, զի եկեղեցին եւ վարչական հաստատութիւնք նորա չեն ասպարէզ քաղաքական եւ կուսակցական պայքարաց, այլ հոգեւոր շինութեան եւ խաղաղութեան»:

Ո՞վ է հերքեր թէ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին այս խօսքերը կատարեալ վերաբերումն եւ յանդիմանութիւն չեն Ամերիկայի Հայոց հոգեւոր առաջնորդի եւ նորա վարիչ պաշտօնական եւ անպաշտօն գործակիցներու անցեալ տարուան վարմունքին որ վերջացաւ իրենց առաջնորդի սպանումովը:

Խորհրդային Միութեան մէջ ապրող Խորհրդային Հայաստանի ձայնազուրկ քաղաքացի Հայ կրօնապետը համարձակօրէն եւ աներկդիմի իմաստով կ'ըսէ ցայն վայր ողջ Ղեւոնդ արքեպիսկոպոսին եւ անոր պաշտօնական խորհրդակիցներուն,— «Մի՛ գործածէք նոյն իսկ Խորհ. Հայաստանի դրօշակը, զի եկեղեցին եւ վարչական հաստատութիւնք նորա չեն ասպարէզ քաղաքական եւ կուսակցական պայքարաց»:

Սպանուած եկեղեցականը չլսեց, բայց զինքը դէպի մահ մղողները լսեցին հայ ժողովրդեան կրօնապետի հոգւոյ ձայնը, որ ձայնն էր վսեմ պարտաճանաչութեան. «Ես չեմ շողոքորթեր իմ կառավարութիւնը եւ իմ կառավարութիւնը կ'անարգէ շողոքորթութիւնն ու շողոքորթները: Եթէ իմ պետութեան դրօշի գործածութիւնը քո ժողովրդեան մէջ պիտի պատճառէ եղբայրական ատելութիւն եւ կռիւ, կը պատուիրեմ քեզ որ չգործածես եւ չթոյլատրես քեզ հետեւողներուն ալ որ գործածեն այդ դրօշը, դու կոչուած ես լինել մարդ խաղաղութեան եւ ոչ կռուարարութեան»:

Ղեւոնդ արքեպիսկոպոսի հոգին, եթէ գոյութիւն ունի, անտարակոյս լսած է իր երկրաւոր հոգեւոր պետի այս անխօս խօսքերը:

Անմեղ ցուցահանդէսի մը մէջ, ուր կը ծածանին հազարաւոր բազմագոյն դրօշակներ, յամառաբար պահանջել եւ վար իջեցնել տալ մէկ անմեղ դրօշ եւ պնդել ու անոր տեղ կանգնեցնել տալ մի այլ անմեղ դրօշ, այն ալ երբ այդ յամառութեան դերակատարը բարձրաստիճան կրօնաւոր մըն է, այս ըստ ինքեան ծաղրելի, տգեղ եւ տխմար վարմունք մըն է եւ նուաստութիւն մը իր ոգւոյն եւ արժանապատուութեանը:

Ծաղրելի, տգեղ եւ տխմար գործ է յաչս ամէն շրջահայեաց մարդոց, որ կ'ապրին Անգլիոյ եւ Ամերիկայի մէջ: Ղեւոնդ եպիսկոպոս Դուրեան եօթն տարի ապրած էր Անգլիոյ մէջ բաց աչքերով:

ՊԵՏՐՈՍ ՏՕՆԱՊԵՏԵԱՆ

ՈՂՋՈ՛ՅՆ ՔԵԶ, ՄԱՅՐ...

ԱՊԱՏԱՆ.— Արհաւիրքի այս օրերին, ես քո գիրկն եմ գալիս հանգչեցնելու տարագիր գլուխս...

Ողջո՛յն քեզ, Մայր...

Տարիներով տենչացած երազս վերջապէս իրականացաւ: Որքա՜ն եմ յուսացել ու որքա՜ն տանջուել, որքա՜ն եմ սպասել ու որքան տենչացել. եւ ահա դու, սուրբ Դաշնակցութիւն, մեր Մեծ Մայր: Դու ներել ես մեզ, դու դրել ես մեր հոգիներում մի բոց, որ երբեք, երբեք չի մարելու. դու դրել ես մեզ մի փոթորկալի ուղու վրայ, որի գլխին կանգնած է հրաշափառ շէնքը գաղափարի ... Ես այդ ճամբան եմ ընտրել մանուկ օրերից, որ մեզ պէտք է հասցնէ տաճարը հերոսների...

Ու գտել եմ:

Եւ քայլում եմ:

Փոթորկալի եւ փշալից ճամբան մեզ չի յուսահատեցնելու. մենք սիրում ենք տանջանքը, որից պիտի մարմին առնէ աշխատանքի հսկայ կոթողը...

Փա՛կ են քո տաճարի դռները բոլորի առաջ, նուիրական Դաշնակցութիւն, սակայն մեզ ծանօթ է այն ճամբան, որ առաջնորդում է ամէն մի հայրենակարօտ հայ երիտասարդի:

Մենք գիտենք այդ ճամբան, ո՜վ մայր կուսակցութիւն...

—«...Դուք որ այսօր կը մտնէք Հ.Յ.Դ. շարքերու մէջ, արդեօք կ'անդրադառնա՞ք ձեր առած քայլին, թէ որքան ծանր լուծի մը տակ կը մտնէք: Լաւ մտածեցէք, մեր նշանաբանն է «Մահ կամ ազատութիւն»: Դաշնակցութիւն կը նշանակէ զոհաբերութիւն նիւթապէս եւ բարոյապէս: Օր պիտի գայ որ պիտի թողուք տուն, տեղ, զաւակներ, եւ ձեր եղբայրներու արիւնով գնուած Հայաստանի ծառայութեան կանչուիք»:

Այո՛, ընկերուհի, հերոսների ու մեծ առաջնորդների ոսկեայ խօսքերի ու յաւերժական յիշատակների առաջ, մենք վաղո՜ւց ենք ուխտել գնալ իրենց ճամբով ... մենք դեռ մայրական ստինքների վրայ, ճերմակ ու հարազատ կաթի հետ, մեր դրօշի վրայ գրել ենք—Մահ կամ Ազատութիւն— բոցեղէն խօսքերը...

Մենք բոլորս ալ տարագիր եւ ստանդական, սակայն մեր հոգիներն ոսկեայ թելերով կապած միմեանց, և անոնց վրայ քո յաղթական դռո երգն ես հնչեցնում, Մայր, քո ամբողջ սխրալի պատմութիւնն երգ շինած՝ նոթագրում ես մեր հայրենակարօտ սրտերի տախտակների վրայ ու երգում երգը դիւցազնական, երգը հերոսների...

Ինչպէս որ դալար բոյսը չի կարող ապրել առանց արեւի ու ջրի, սոխակը առանց վարդի, ձուկն առանց ջրի եւ մարմինն առանց սնունդի, նոյնպէս եւ մենք — տարագիր հայորդիներս — չենք կարող ապրել առանց քեզ — Հ. Յ. Դաշնակցութիւն ...

Եւ դու մեզ սովորեցնում ես մղել պայքարներից ամենագաղափարականը, հաւատարիմ մնալ նրանց՝ որոնք իրենց կեանքը զոհեցին ազատութեան բագինին վրայ, տանջանքի ու հալածանքի օրերին. որոնք հեղձեցին կեանքի ճոխութիւնն ու փարթամութիւնը եւ նետուեցան դռո մրրկի մէջ կատարելու պարտականութիւններից ամենանուիրականը... Եւ այս բոլորի մէջ խօսքն ու միտքը կայ Քրիստափորի — Թռիչքը Վիտոշի բազէի — խիղճը՝ Զաւարեանի ու կամքը՝ Ռոստոմի ... Այս բոլորի մէջ՝ կանչը կայ հայ ժողովուրդի ...

Յարգա՛նք քեզ, Հ. Յ. Դաշնակցութիւն, յարգանք քո գործին, յարգանք քո զաւակներին, յարգանք գաղափարի արիւնոտ դաշտում ընկած բոլոր ռահվիրաներին, յարգանք քո թափած արեան, յարգանք քո վեհ գաղափարին, որ մեզ քաշում, տանում է դէպի «այնտեղ»՝ ուր մեռնում են սիրոյ մեծ գործի համար»...

ՀԱՅՈՐԴԻ

ՖՈՒԹՊՈԼԻ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՄԵԾ ՄՐՑԱՇԱՐՔԸ

Այս տարի ուրեմն երկրորդ համաշխարհային մրցաշարք մըն է որ տեղի պիտի ունենայ Իտալիոյ մէջ: Բրիտանացիները դարձեալ ձեռնպահ կը մնան, բայց գրեթէ միեւնոյն օրերը, այսինքն Մայիսին, Անգլիոյ ազգային խումբը պիտի երթայ մրցելու Չեխոսլովաքիոյ եւ Հունգարիոյ դէմ, որոնք կը մասնակցին համաշխարհային մրցահանդէսին: Իրենց Փրակայի եւ Փէշթայի մէջ ձեռք բերելիք արդիւնքներով պիտի կրնանք ուրեմն գոնէ փոքր բաղդատութիւն մը ընել աշխարհի ախոյեան պսակուելիք խումբին եւ Բրիտանացիներուն խաղին միջեւ:

Կայ նաեւ ուրիշ ձեռնպահ մը՝ բուն ինքն աշխարհի ախոյեանը՝ Ուրուկուա: Ան փոքր վրէժ մը կը լուծէ Իտալիայէն՝ որ 1930ին չէր գացած Ուրուկուա: Բայց այս ձեռնպահութիւնները արգելք մը չեն որ յառաջիկայ Յունիս 10ի կիրակին Հռոմի մէջ տեղի ունենալիք Ֆինալին յաղթական խումբը ստանայ «աշխարհի ախոյեան» տիտղոսը: Ֆրանսական առածը կ'ըսէ. «Բացակաները անիրաւ են»:

Այս տարուան մրցումներուն համար արձանագրուած են 32 ազգային խումբեր, «Ֆէտէրասիոն Էնթէռնասիոնալ»ը որոշեց 16 խումբեր զատել որոնք պիտի կեդրոնացուին Իտալիոյ մէջ Մայիս 27էն սկսեալ, բուն մրցաշարքին մասնակցելու համար: Այդ 16 խումբերը պիտի ընտրուին հետեւեալ ցանկին համաձայն, նախապատրաստական մրցաշարքէ մը վերջ որ արդէն իսկ տեղի կ'ունենայ այժմ.—

Խմբակ Թիւ 1.— Հայիթի, Մեքսիկա, Մ. Նահանգներ: Թիւ 2.— Պրազիլիա, Փէրու: Թիւ 3.— Արժանթին, Չիլի: Թիւ 4.— Պաղեստին, Թուրքիա, Եգիպտոս: Թիւ 5.— Եսթոնիա, Լիթուանիա, Շուէտ: Թիւ 6.— Փորթուկալ, Սպանիա: Թիւ 7.— Յունաստան, Իտալիա: Թիւ 8.— Լեհաստան, Չեխոսլովաքիա: Թիւ 9.— Պուլկարիա, Հունգարիա, Աւստրիա: Թիւ 10.— Զուիցերիա, Ռումանիա, Եուկօսլաւիա: Թիւ 11.— Իրլանտա, Պելճիքա, Հոլանտա: Թիւ 12.— Լիւքսէմպուրկ, Գերմանիա, Ֆրանսա:

Իւրաքանչիւր խմբակի խումբերը իրարու դէմ պիտի մրցին, եւ դասաւորում մը տեղի պիտի ունենայ: Թիւ 1էն մինչեւ Թիւ 8 խմբակին միայն յաղթականները Իտալիա պիտի երթան— այսինքն 8 խումբ, իսկ Թիւ 9էն Թիւ 12ի երկու առաջինները — այսինքն նոյնպէս 8 խումբ: Այդ 16 խումբերն է որ բաժակի խաղերուն հիման վրայ պիտի կատարեն 8 մրցում Մայիս 27ին Իտալիոյ հետեւեալ քաղաքներուն մէջ.— Պօլոնիա, Ճենովա, Միլանօ, Նափոլի, Հռոմ, Թրիէսթէ, Թորինօ եւ Ֆիրէնզէ:

Մայիս 31ին ութ յաղթական խումբերուն միջեւ չորս մրցում՝ հետեւեալ քաղաքներուն մէջ.— Պօլօնիա, Միլանօ, Նափոլի եւ Թորինօ:

Յունիս 3ին երկու մրցում չորս յաղթականներուն միջեւ՝ Միլանօ եւ Հռոմի մէջ, իսկ վերջին խաղը — ֆինալ— 10 յունիսին Հռոմի մէջ, Յունիսի 3ի երկու մրցումները շահողներուն միջեւ:

Թէ որո՞նք պիտի ըլլան Իտալիա երթալիք 16 խումբերը, ահա հաւանական ցանկ մը, ըստ նախատեսութեանց — անշուշտ ենթակայ անակնկալներու — Մեքսիկա, Պրազիլիա, Արժանթին, Եգիպտոս, Շուէտ, Սպանիա, Իտալիա, Աւստրիա, Հունգարիա, Եուկօսլաւիա, Զուիցերիա, Հոլանտա, Պելճիքա, Ֆրանսա, Գերմանիա: Առ ի տեղեկութիւն ըսենք թէ Թուրքիա արձանագրուած ըլլալով հանդերձ, մինչեւ Գահիրէ երթալ եւ Եգիպտոսի եւ Պաղեստինի դէմ մրցելէ ետ կեցած ըլլալով, իր խմբակին վերջինը դասուած է: Եգիպտոս է որ պիտի երթայ Իտալիա, քանի որ յաղթեց Պաղեստինին, ինչպէս գրեցինք:

Աւելորդ է ըսել թէ Իտալիա այս մրցահանդէսին կազմակերպութեան համար ոչ մէկ ջանք խնայած է: Ֆութպօլի մրցաշարքէ մը աւելի անիկա պիտի ըլլայ միջազգային մեծ տօն մը, ուր Մուսօլինի եւ Ֆաշական Իտալիան կ'ուզեն փայլուն արդիւնք մը ձեռք բերել: Իտալական կառավարութիւնը ինքը ձեռք առած է մրցահանդէսին գործնական կազմակերպութիւնը եւ արտասահմանի մէջ մեծ փրոփականտ կ'ընէ, կարելի եղածին չափ մեծ թիւով օտար զբօսաշրջիկներ այդ առթիւ Իտալիա հրաւիրելու համար:

Հետզհետէ այս էջերուն մէջ պիտի տանք այս միջազգային մեծ մարզահանդէսին բոլոր մանրամասնութիւնները:

Ժ. ԵԱՂՄՈՒՐԵԱՆ

ՀԱՅԱԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ԲԵՄ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Պէյրութի Փրանս. Ժոզէֆ Համալսարանը կազմակերպած է արեւելեան դպրութեանց մասին դասախօսութիւններու շարք մը:

Ֆրանսական Համալսարանի այս ձեռնարկին մէջ կարեւոր բաժին մըն ալ յատկացուած է հայագիտութեան: Այս բաժնին մէջ ինը դասախօսութիւն պիտի կատարէ ծանօթ բանասէր Հ. Յովհաննէս Մըսըրեան:

Ահա յայտագիրը ամբողջ.—

Ա.— Սեմական փիլիսոփայութիւն եւ դպրութիւն, Արաբական գրականութեան պատմութիւնը, Պաղտատ՝ մայրաքաղաք Աբբասեան գրականութեան:

Բ.— Պատմութիւն Սուրիոյ, Յունահռովմէական շրջան:

Գ.— Հնագիտութիւն, Սուրիոյ քրիստոնէական ճարտարուեստը, եւ Փիւնիկեցւոց սովորոյթներն ու մեռելական ատարկանները:

Դ.— Հայագիտութիւն, բաղդատական ուսումնասիրութիւն հայ միջավայրին՝ սկիզբէն մինչեւ արաբական արշաւանքը:

Ե.— Արեւելեան եկեղեցիներու պատմութեան ուսումնասիրութիւնը:

Հայագիտական դասախօսութիւնները տեղի կ'ունենան երեքշաբթի օրերը:

Ա. դաս.— Հայագիտութեան գլխաւոր շրջանները, կեդրոնները եւ ներկայացուցիչները:

Բ. դաս.— Բնական միջավայր, Հայաստանի աշխարհագրութիւնը:

Գ. դաս.— Բնական միջավայր. Հայաստանի ճամբաները:

Դ. դաս.— Ցեղային միջավայր. աւանդական տուեալներ, նոր հարցեր:

Ե. դաս.— Քաղաքական միջավայր. Հայ-հռոմէական պատերազմները:

Զ. դաս.— Քաղաքական միջավայր. Հայաստան կռուախնձոր Հռոմի եւ Պարսկաստանի միջեւ:

Է. դաս.— Ընկերային միջավայր. նախարարական դրութիւն:

Ը. դաս.— Կրօնական միջավայր. հայ հեթանոսական պաշտամունքը:

Թ. դաս.— Ամփոփում, Հայ ժողովրդական վէպը:

Այս դասախօսութեանց պիտի ընկերանան յատկապէս պատրաստուած վաւերական քարտէսներու եւ հնութեանց շարք մը լուսապատկերներ:

Արեւելագիտութեան այս դասընթացքին բացումը տեղի ունեցաւ անցեալ Նոյեմբերին, ինչպէս գրեցինք իր ատենին:

Ներկայիս կը կատարուին Հայագիտական դասախօսութիւնները մեր մշակոյթին եւ եկեղեցիին մասին: Դասախօսն է Հ. Յովհ. Մըսըրեան:

«Հայագիտական տեղեկագիր»

Հայաստանի վերաբերող ուսումնասիրութիւնները նոր թափով վերսկսան Մեծ Պատերազմի վաղորդայնին, հակառակ անոր որ այս պատերազմը հայ ազգին հանդէպ աւելի աղետաբեր եղաւ քան դարերու ընթացքին իր բնակավայրը պարբերաբար աւերակ դարձնող արշաւանքները: Թէեւ այս եղելութիւններուն հետեւանքով Հայաստան չկրցաւ պահել մշակութային բարձր աստիճան մը, սակայն եւ այնպէս պատմական դեր մը կատարելու ունեցաւ ինքնայատուկ գրականութիւն եւ քաղաքակրթութիւն մը, որ հետաքրքրութեամբ կ'ուսումնասիրուի գիտնականներու կողմէ, թէ իրենց պարունակած նիւթին արժէքին եւ թէ իրենց հայթայթած տեղեկութիւններուն համար Արեւելքի ժողովուրդներուն վրայ: Հարկ չկայ այս կէտը ընդգծելու, ոչ ալ նկարագրելու հայ ցեղին կենսունակութիւնը, ըլլայ իր բնիկ հողին վրայ — որուն հիմա մէկ պատառիկը միայն իր բնակավայրն է, — ըլլայ իր համաշխարհային Սփիւռքին մէջ: Ասոնք ամէնուն ծանօթ իրողութիւններ են:

Հայագիտական ուսումներու վերածնունդին ապացոյց են հայ եւ օտար լեզուներով տեղի ունեցող հրատարակութիւնները: Կարգ մը հանդէսներ վաղանցիկ կեանք ունեցան, սակայն ուրիշներ կանոնաւոր կերպով կը շարունակուին: Բաւ է յիշել կարեւորներէն.— «Բազմավէպ»՝ 1843էն ի վեր, «Հանդէս Ամսօրեայ»՝ 1887, «Հայրենիք»՝ 1922, «Սիոն»՝ 1927, «Անահիտ»՝ 1929, եւ Երեւանի երկու «Տեղեկագիր»ները: Օտար լեզուներով հրատարակուածներէն, անտարակոյս ամենաճոխն է «Հայ Ուսմանց Հանդէսը» (Revue des Etudes Arméniennes), որ կան՝ նոյն անունը կրող Ընկերութեան, որուն դիւանի անդամները եւ աշխատակիցները հանրածանօթ գիտուններ են, Հայոց ալ անկեղծ բարեկամները: Ջերմապէս կը մաղթենք որ աւելի երկար չտեւէ այս հանդէսին ընդհատումը եւ կրկին փայլի իր … յօդուած լոյսը: Ուրիշ արեւելագիտական պարբերականներ եւս կը պարունակեն կարեւոր աշխատութիւններ Հայաստանի մասին:

Սակայն եւ այնպէս կը պակսի դեռ պարբերական հրատարակութիւն մը որ մատնանշէ եւ քննական գրախօսականներով ծանօթացնէ Հայութեան վերաբերող գիրքերն ու յօդուածները, ինչպէս նաեւ Հայ լեզուով լոյս տեսնող այն երկերը, որ արեւելագիտութեան միւս ճիւղերուն եւ նոյն իսկ ընդհանուր մշակոյթի համար շահեկանութիւն կը ներկայացնեն: Ամէն … պէտք թէ հանդէսներու տուած գրացանկերը եւ գրախօսականները, … օգտակար ըլլալով հանդերձ, չեն … լեցներ մեր մատնանշած պակասը:

Սոյն թերին մեղմացնելու նպատակով ծրագրեցինք հրատարակել պարբերաբար Ֆրանսերէն լեզուով «Հայագիտական Տեղեկագիր» մը (Bulletin arménologique) Համալսարանիս արեւելագիտական օրկանին՝ Mélanges de l'Université Saint - Josephի մէջ: Առաջին պրակը լոյս պիտի տեսնէ ներկայ տարուան հատորով (ԺԸ. 1934):

Տեղեկագիրս պիտի մատնանշէ … որ Հայութեան կը վերաբերի … գիրքերուն եւ հանդէսներուն … (շուրջ 250 պարբերական), զորս … ստանայ Համալսարանիս Արեւելեան Մատենադարանը, նաեւ այն հրատարակութեանց մէջ, զորս պիտի հաճին ուղարկել ներկայ ծրագիրով հետաքրքրուողները: Մասնաւոր խնամք պիտի տարուի որ Հայ լեզուով լոյս տեսած գիրք եւ յօդուած՝ գրախօսականով կամ ամփոփումով մատչելի ըլլան … գիտուններուն, որոնք Հայերէն … գիտեր: Կը բաղձայ այսպէսով Համալսարանս իր համեստ մասնակցութիւնը բերել հայագիտութեան զարգացման:

Գիտակից ենք որ սոյն ծրագիրը … դարձնել է, թերութիւններն ալ … ըլլան անխուսափելի: Սակայն յոյս … ունինք հիմնականներ ընթերցողներու բարեացակամութեանը վրայ: … թերութիւնները պակսեցնելու … մար, կոչ կ'ուղղենք Հայ մշակոյթի համակիրներու եւ պաշտպաններու, հեղինակներու եւ հրատարակիչներու, խնդրելով որ ստորեւն … դիտ ձեռնարկին իրականացման … դրկեն իրենց արտադրած … Իսկոյն ընկալագիր մը պիտի … մեր շնորհակալութիւնը, յետոյ … Տեղեկագիրը լոյս տեսնելուն պէս, … դրկուի, ստացուած երկերու կար…

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԱՆՐԱՅԻՆ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆ

»»»·«««

«Մելքոնեան կտակ»ի հաշւոյն, Երեւանի համալսարանական թաղին մէջ պիտի հիմնուի հանրային մատենադարան մը։ Շէնքին առաջին բաժանումը, որ պիտի կարենայ տեղաւորել մօտ 800,000 կտոր գիրք, պատրաստ կ'ըլլայ այս տարի։

Մատենադարանի շէնքը պիտի ունենայ ընդարձակ եւ լուսաւոր ընթերցարան, բազմաթիւ սենեակներ հաւաքական եւ անհատական աշխատանքներու, ինչպէս նաեւ պաշտօնէութեան համար։ Այս մատենադարանին մէջ պիտի կեդրոնացուին գլխաւորաբար ձեռագիրները եւ հայագիտական ու կովկասագիտական գործերը։ Շէնքին ներքնայարկը պիտի յատկացուի տպարանի, զոր պիտի վարէ գիտական-հրատարակչական ընկերութիւն մը, կազմուած՝ «Մելքոնեան կտակ»ի, Մարքսիզմի եւ Լէնինիզմի կաճառին, Հայաստանի Համալսարանին վարչութեան կողմէ։ Այս ուղղութեամբ արդէն ձեռնարկուած է գործնական կարգ մը աշխատանքներու եւ մօտ ապագային՝ Ռուսիայէն կամ արտասահմանէն պիտի բերուի տպարանին անհրաժեշտ սարքաւորումը արդիական մեքենաներով։

«Մելքոնեան հիմնադրամ»ի յանձնախումբը սկսած է հաւաքել Հայաստանի, Կովկասի եւ Մերձաւոր Արեւելքի մասին գրուած հին թէ նոր հրատարակութիւնները ամէն լեզուով։ Մինչեւ հիմա կրցած է հաւաքել հազար կտոր ընտիր եւ հազուագիւտ գիրքեր, մանաւանդ ճանապարհորդութիւններ ԺԳ. դարէն մինչեւ ԺԹ. դար։

«Մելքոնեան կտակ»ի յանձնախումբը հրատարակած է 13 մեծահատոր աշխատութիւններ,— փրոֆ. Աճառեանի «Արմատական բառարանը», Աբեղեանի «Հայոց լեզուի տեսութիւնը» եւ «Տաղաչափութիւնը», փրոֆ. Ցակոբեանի «Ուղեգրութիւնները», Մանանդեանի «Չափեր եւ կշիռները», ճարտ. Բունիաթեանի «Գառնիի հեթանոսական տաճարը»։ Մօտ օրէն լոյս կը տեսնէ նաեւ փրոֆ. Խաչատրեանի «Սեպագրական շրջանի Հայաստանի քննական պատմութիւնը»։ Տպագրութեան յանձնուած են նոյնպէս փրոֆ. Մելիքսեթ-Բէկի «Վրացական աղբիւրներ Հայաստանի եւ Հայերի մասին», Գ. Լեւոնեանի «Հայ պարբերական մամուլը սկզբից մինչեւ մեր օրերը»։ Ստ. Մալխասեան կը պատրաստէ հայ լեզուի բացատրական բառարան մը, որ պիտի ունենայ 330 պրակ,— առաջին եւ երկրորդ հատորները պատրաստ են, իսկ երրորդ հատորը պատրաստ կ'ըլլայ այս տարուան վերջը։

...րութեան համեմատ, անոնց վերաբերող էջը կամ տեղեկագիրին ամբողջ պրակը։ Անկէ զատ՝ եկած հրատարակութիւնները պիտի դրուին ուսումնասիրողներու տրամադրութեան ներքեւ Համալսարանիս Մատենադարանին մնացեալ ճոխ մթերքին հետ։

ԽՄԲ. ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿԱԳՐԻ

Տեղեկութեան եւ առաքումի համար դիմել.— R. P. JEAN MECERIAN
Rédaction du Bulletin Arménologique
Université Saint - Joseph Beyrouth
(Liban)

ԵՐԵՒԱՆԻ ԹԱՆԳԱՐԱՆՆԵՐԸ

»»»·«««

«Խորհ. Հայաստան»ի մէկ աշխատակիցը կը գրէ այս մասին.—

Երեւանի մէջ վեց թանգարան կայ։ Ամէնէն աւելի ժողովրդականութիւն կը վայելէ Մշակոյթի եւ Պատմութեան թանգարանը իր գեղարուեստական, հնագիտական, դրական ու ցեղագրական բաժիններով։ Յետոյ կու գայ Յեղափոխութեան թանգարանը։ Արհեստագիտական-տնտեսական թանգարանը, բնապատմական թանգարանը, համայնական թանգարանը, Սեւանի թանգարանը, առողջապահական-կրթական թանգարանը։

Դժբախտաբար նեղ է թանգարաններուն տեղը։ Սենեակները քիչ ըլլալով՝ նիւթերուն մէկ մասը կարելի չէ ցուցադրել։ Այսպէս, Հայաստանի Մշակոյթի եւ Պատմութեան թանգարանը, որ իր տրամադրութեան տակ ունի Մերձաւոր Արեւելքի, ինչպէս նաեւ Անդրկովկասի հանրապետութեանց ժողովուրդներուն արուեստի արժէքաւոր նկարները, չի կրնար ցուցադրել զանոնք՝ որովհետեւ չունի համապատասխան սենեակ։ Հնագիտական բաժինն ունի հնագոյն դրամներու բացառիկ արժէքաւոր հաւաքածոյ (մօտ 10,000 կտոր), որ նոյնպէս չէ ցուցադրուած։

Իսկ համայնական եւ բնապատմական թանգարանները, շէնքի պակասութեան պատճառով, մինչեւ հիմա զրկուած են իրենց նիւթերը ցուցադրելու կարելիութենէն։ Բնապատմական թանգարանը ունի այնպիսի արժէքաւոր նիւթեր, որոնք կը պատկերացնեն ոչ միայն Հայաստանի բուսական եւ կենդանական լիակատար աշխարհը, այլ եւ լոյս կը սփռեն Հայաստանի սահմանակից երկիրներու՝ Թուրքիոյ եւ Պարսկաստանի վրայ։ Պէտք է մատնանշել, որ թանգարանին ամբողջ կենդանաբանական բաժինը կը պարունակէ գլխաւորաբար տեղական նմոյշներ։ Միջատաբանական հարուստ հաւաքածոն, որ մշակուած է ռուս մասնագէտներու, գլխաւորաբար Գիտութեանց Ակադեմիոյ անդամներուն կողմէ (փրոֆ. Բուշ, Ռոժեւից, Եուզեչուկ, Ֆոմէն), կը պարունակէ ոչ միայն ինչ որ մինչեւ հիմա ծանօթ է գիտութեան, այլ եւ շարք մը նոր տեսակի նմոյշներ։ Հետաքրքրական են օձերու եւ մողէսներու հաւաքածոները, որոնք լայն տեղեկութիւններ կու տան Հայաստանի կենդանական այդ աշխարհին մասին։ Սողուններուն մէջ կան «գիւրզայի» եւ հայկական իժերու հազուագիւտ տեսակներ։

Գրեթէ ամբողջական ներկայացուած են ձուկերու եւ երկակենցաղ կենդանիներու ընտանիքները։ Թռչնաբանական բաժնին մէջ ցուցադրուած է Հայաստանի ճայի նոր տեսակ մը։

Կարգ մը կենդանիներ,— վայրի այծ, գառ, վայրի կատու՝ մանուլի հազուագիւտ տեսակ, որ Հայաստան է անցեր Պարսկաստանէն եւ սպաննուեր է Վեդիի շրջանին մէջ, անհետացող մօրուսաւոր արծիւ, որ սպաննուած է Արագածի վրայ,— կու գան ամբողջացնելու Հայաստանի կենդանական աշխարհի պատկերը։

Թանգարանին բուսաբանական բաժինը ամենայն իրաւամբ կը պարծենայ աւելի քան 25,000 իր ջրադարանային (aquarium) նմոյշներով, որոնց մէջ՝ մեծ թիւով հայկական, ինչպէս նաեւ կովկասեան կենդանական աշխարհէն։

Արտասահմանեան բուսաբաններէն բնապատմական թանգարանի հետ կապ կը պահեն փրոֆ. Ուվարով (Լոնտոն), փրոֆ. Շոդան (Ժընեւ), փրոֆ. Մուրբերգ (Շուէտ), որոնք կը հետաքրքրուին հայկական տեսակներով եւ նիւթեր կը ղրկեն փոխանակելու համար։

Թանգարանին կողմէ կազմակերպուած արշաւախումբերը հսկայական նիւթ հաւաքած են Արագածէն, Սեւանէն ու Զանգեզուրէն, բոլոր այդ նիւթերը ներկայիս կը մշակուին թանգարանի մասնաւոր բաժիններուն մէջ։ Այս հետաքրքրական նիւթերը ամբողջովին կը գտնուին պահարաններու եւ արկղերու մէջ, անմատչելի՝ աշխատաւորութեան համար, պարզ այն պատճառով որ տեղ չկայ ցուցադրելու։

Բնապատմական թանգարանի օրինակով կը տեսնուի, որ մեր թանգարաններուն համար որքա՛ն նեղ են Մշակոյթի Տան շէնքին բաժինները։

Պէտք չէ, սակայն, բնապատմական եւ համայնական թանգարանները փակ պահել։ Սխալ է սպասել որ կառուցուի թանգարանի նոր շէնք։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Զբօսաշրջիկներու Միութեան Հայաստանի մասնաճիւղը հիմնական կարգադրութիւններ ըրաւ վերջերս։ Այս տարի պիտի սպասարկէ 550 հիւրերու, որոնք Հայաստան պիտի այցելեն գիտական, մշակութային քննութիւններ կատարելու համար։ Շքեղ կերպով կը կահաւորուի մասնաճիւղին հիւրանոցը Աբովեան փողոցին վրայ։

** Ուզբէկստանի պետական հայկական թատրոնը դերասանապետ Ց. Աբէլեանի անունով կոչուեցաւ, իբրեւ վարձատրութիւն այն ծառայութեանց զորս կատարած է հայ վաստակաւոր դերասանը Ուզբէկստանի հայ թատրոնին համար։

** Այս տարի Երեւանէն մինչեւ բաղադրական ձգախէժի պատրաստութեան յատուկ գործարանը պիտի զետեղուի, 4.5 քիլոմէթր երկարութեամբ, հանրակառքի գիծ մը։ Գիծը շահագործման կը յանձնուի մայիս 1ին։ Հանրակառքի վարչութիւնը նախագիծ մը կը պատրաստէ Սունդուկեան փողոցէն հանրակառք անցընելու։ Այս տարի մինչեւ մարտ հանրակառքի վարչութիւնը ստացաւ 12 նոր վակոն, 6ը վայրաշարժով։ Մինչեւ ապրիլ կը ստացուի նաեւ 2 բեռնատար վակոն։

** Սարդարաբադ հես շուտով կ'ունենայ իր ջրաելեկտրակայանը։ Նախապատրաստական աշխատանքներն սկսած են, նախագիծը պատրաստ է, փոթորակները հասած են։ Սարդարաբադի ջրաելեկտրակայանը պիտի ունենայ 2500 քիլովաթ ուժ, շինութիւնը պիտի արժէ 1,600,000 րուբլի։ Կը յուսացուի որ մինչեւ տարեվերջ պատրաստ ըլլայ կայանը։ Շնորհիւ Սարդարաբադի ջրաելեկտրակայանին՝ Ղուրդուղուլիի բամպակամշակութեան եւ այգեգործութեան շրջանը, որ ներկայիս ունի ոռոգուած հսկայական տարածութիւններ, կը ստանայ անհրաժեշտ ելեկտրական ուժը։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ ՎԱՀՐԱՄ ՊԱԶՊԱԶԵԱՆ կը ծանուցանեն իրենց անդրանիկ որդւոյն՝ ՎԱՀՐԱՄի ծնունդը։

Լիոն

ԹՈՒՐՔԻԱ

Կրթական հոգեր

»»»·«««

«Վագըթ»ի մէջ, Սատրի Էթէմ կը գրէ.—

Կը հանդիպինք մարդոց որոնք կ'ըսեն մեզի.

— Էֆէնտիմ, կը հասկնանք որ նախակրթութիւնը պարտադիր ըլլայ, բայց, անոնք որ լիսէի ուսումը իրենց միջոցներով շարունակելու ի վիճակի չեն, անոնց առջեւ փակենք բարձրագոյն ուսման դռները։

— Ուրեմն, անոնք որ դրամ չունին, միայն նախակրթութիւն մը ստանան։

— Այո՛...

— Շատ լաւ, բայց լիսէն ու բարձրագոյն կրթութիւնը ի՞նչպէս կարելի է մէկ կարգի վրայ դնել։ Երկրին աղքատ տղաքը տգիտութեա՞ն դատապարտենք։

— Ոչ թէ տգիտութեան, այլ՝ թող աղքատները մտնեն արհեստից եւ այլ վարժարաններ ու թող մէկ մէկ արհեստի տէր ըլլան։

Գիտենք թէ ուրկէ կու գան այս մտածումները։ Այն օրէն ասդին, երբ բարձրագոյն կրթութեան արդիւնքը, այսինքն՝ իրական մտաւորականներ հասցնելու խնդիրը մէջտեղ նետուեցաւ, զանազան գաղափարներ կը շրջին հրապարակը։ Անոնցմէ մէկն է նաեւ լիսէներն ու բարձրագոյն վարժարանները հարուստ տղոց յատկացնելու տեսակէտը։ Մինչդեռ տակաւին Թուրքիոյ մէջ ոչ թէ մտաւորականներու որակը կը բարձրացնէ, այլ զայն անշնորհի մը կը վերածէ։ Կարելի է սապէս ամփոփել.— Փոխան 17 միլիոնի, միայն քանի մը հարիւր հազարէ առնուած մտաւորականութիւն մը որակը աւելի բարձր չի կրնար ըլլալ։ Այլ աւելի ցած պիտի ըլլայ։ Մինչդեռ մեր նպատակն է 17 միլիոնին մէջ գտնել այն կարողութիւնները որոնք պիտի տան բարձր մշակոյթի արժէքներ։

Բարձր կրթութեան մէջ արդիւնքը բարձրացնելու համար անշուշտ շատ մը միջոցներու պիտի դիմենք։ Բայց, տակաւին չի նշանակեր կարողութիւնները բաժնել հարստութեանց համեմատութեամբ։ Շատ բնական կը գտնենք չարմաղէ անցընել անոնք որ բարձր կրթութիւն պիտի ստանան։ Բայց այդ մաղը՝ աշխատանք եւ խելք, այսինքն կարողութիւն պէտք է ըլլայ։ Կրթական կեանքը բնական կարողութենէն դուրս տանիլ՝ կը նշանակէ բոլորովին հակառակ գործել ապադասակարգային թուրք յեղափոխութեան։ Որովհետեւ, բարձր կրթութեան հարստութիւնը պայման դնել՝ կը նշանակէ դասակարգ ստեղծել։

ՎԻՃԱԿԱԽԱՂ «ՅԱՌԱՋ»Ի
(ԱԶԳ. ՊԱՐԳԵՒԱԽԱՂԻ
9ՐԴ
ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄ ԱՐ)
28 ՄԱՐՏ 1934 - ԿՏՐՕՆ ԹԻՒ 43

ՄԱՄՈՒԼ

Հասիսին ձեւը...

(ՎՍԵՄԱՓԱՅԼ ՏԷ՛Ր, ՋԱԽՋԱԽԷ...)

»»»·«««

«Յուսաբեր» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ, Մազլըմեանի ծանօթ «Ժուռնալ»ին առթիւ որով կը խնդրէր Յունաստանի վարչապետէն՝ ջախջախել Դաշնակցութիւնը. (14 մարտ).

— «Հոգեկան հայեցքով կ'ուզենք պատկերացնել այն պահը, երբ Ցալտարիս, յոյն երկրի վարչապետը, կը կարդար Կ. Մազլըմեան կոչուած հայանուն հրէշի ստորնագոյն ժուռնալին վարի տողերը, ուղղուած հայ համայնքի մէկ մասին դէմ.

«Վսեմափայլ Տէր, Հայերու մէջ կայ «Դաշնակ» կոչուած յեղափոխական կուսակցութիւն մը, որուն պաշտօնական օրկանն է «Նոր Օր» օրաթերթը։ Այդ կազմակերպութիւնը բազմաթիւ քաղաքական ոճիրներ գործած է Սուրիոյ, Յունաստանի, իսկ ամիս մը առաջ ալ՝ Ամերիկայի մէջ, յանձին Ղեւոնդ եպիսկոպոս Դուրեանի, որ եկեղեցական արարողութեան պահուն սպաննուեցաւ։

«Երախտապարտ պիտի ըլլայինք ձեզի հանդէպ, Վսեմափայլ Տէր, ԵԹԷ ԱՆԽՆԱՅ ԿԵՐՊՈՎ ՋԱԽՋԱԽԷԻՔ ՅԻՇԵԱԼ ԱՀԱԲԵԿՉԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆԸ, որ հելլէն հիւրասէր հողը յարմարագոյն վայր մը կը նկատէ քաղաքական ոճիրներ գործելու համար»։

— ՆՍԵՄԱՓԱՅԼ ՍՈՂՈՒՆ, ՍՏՈՐԻՆ ԵՒ ԶԱԶՐԵԼԻ,— կ'ենթադրենք թէ այս բառերը թափեցան իր բերնէն, երբ յոյն երկրի վարչապետը կարդաց հայ «առաջնորդ»ի մը վերի տողերը։

Ու անվերապահ զզուանք զգաց դէպի հայ եկեղեցականը, որ գիտէ այսքան վստահաբար դառնալ «իր» հօտին եւ «իր» ժողովուրդին դէմ։

Միակ պատասխանը այս ժուռնալին — պիտի ըլլայ լուռ արհամարհանքը յոյն կառավարութեան կողմէ։

Աւելիին արժանի չէ ան։

Ու ոչ միայն պիտի «չջախջախուի», այլ եւ մէկ հատիկ մազն իսկ իր տեղէն պիտի չշարժի այն կազմակերպութեան վրայէն, որուն դէմ ուղղուած է այս պղծագոյն լաբը։

Սակայն բարոյապէս պիտի ջախջախուի, հիմէն մինչեւ կատարը, բովանդակ յոյն կառավարութեան աչքին, դարաւոր հաստատութիւն մը — Հայ Եկեղեցին... որուն «ընտրեալ»ները... Մազլըմեանները դարձած են։

Ահա ձեզի հայ եպիսկոպոսնե՛ր եւ հայ առաջնորդնե՛ր...

Դուրեան մը հայ եկեղեցիի սեղանէն կ'աղաղակէր ի լուր զինք ունկնդրող ժողովուրդին.

— Եկէք ինծի հետ, կեցէք իմ կողմս եւ ես պատրաստ եմ խորտակելու այդ թշուառականները...

Այս ձեւակերպութեան կոխելը տակաւին չմարած, ահա նոր մը, այս անգամ արդէն ուղղուած օտարին.

— Անխնայ կերպով ջախջախեցէք, Վսեմափայլ Տէր, Դաշնակցական կազմակերպութիւնը, մենք երախտապարտ պիտի ըլլանք ձեզի...

ՆԱԽ։

Ոչ թէ զայրոյթ, այլ անասելի զզուանք։

Չենք իսկ բարձր է ասոնցմէ։ Այս անանուն պղծութիւնը Թուրքը բերաւ եւ դրաւ մեր հոգիներուն մէջ։ Այսպէս չէինք մենք։

«Վագըթ» այժմ կրնայ հանգիստ եւ անխռով քնանալ։

Ինչպէս կը տեսնէք, արիւնկզակ բռնեցին, Մազլըմեանները ամէն փորձ կ'ընեն իրենց միակ իղձն ու ազգային միակ բաղձանքը իրագործելու համար։

Երէկ անոնք այս կարգի ժուռնալները ցեղակիցներուդ կու տային, իսկ այսօր Ցալտարիսներուն կու տան, խորհելով թէ — բարոյապէս ինկածները միշտ խուլ ու կոյր կ'ըլլան — յոյն կառավարութեան եւ Գրիգոր Սիաֆինեանուն, Ցալտարիսի եւ Քու միջեւ տարբերութիւն չկա՛յ...

Անմասն չմնալու համար դափնիէն, որ անպատճառ պիտի վաստկի՛ իր ժուռնալով, Յունաստանի «Ազգային կեդրոնական վարչութիւն» կոչուած արատը նոյնպէս փութացած է փուռիլ ժուռնալին առջեւ.

— «Վարչութիւնս պարտաւորուեցաւ հելլէն կառավարութեան եւ ժողովուրդին տալ բացատրագիր մը, ստորագրուած վիճակիս Սրբազան Առաջնորդ Հօր կողմէ»։

Ըսել կ'ուզէ, որ ոչ միայն «առաջնորդ»ը աղերսած է անխնայ ջախջախել Դաշնակցութիւնը, այլեւ «Ազգ. Կեդր. Վարչութիւն» կոչուածը ժուռնալը յղացած, գրի առած եւ յանձնած է յոյն կառավարութեան ոչ միայն Մազլըմեանը, այլեւ քլիք մը ամբողջ, որ Մազլըմեաններու հոգին եւ բարոյականը ունի։

— Ան որ ծնած է սողալու համար, անկարող է թռիլ,— կ'ըսէր Կաւիր, գերման ցեղի հանճարեղ զաւակը։

Շունը կարող է պատիւ ունենալ այս ժողովուրդին մէջ, բայց այս մարդիկը երբեք։

ԿԸՍԵՆՔ ԱՅՍ ՈՉ ՄԻԱՅՆ ԻԲՐԵՒ ՀԱՄՈԶՈՒՄ, ԱՅԼԵՒ ԻԲՐԵՒ ԱՆԽԱՏ ՀԱՒԱՏՔ։

Մազլըմեաններու համար այս ժուռնալները բարոյական գերեզմաններ են, ուր անոնք պիտի թաղուին յաւիտենական եւ անպատիւ մահով։

Այսպէս կը վկայէ մեզ մեր ցեղի չորս հազարամեայ անցեալը։»

Գործազրկութիւնը Սուրիոյ մէջ

Սուրիական կառավարութեան կողմէ մարզպանութեան տրուած տեղեկագիրէ մը կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

Դամասկոսի մէջ անգործ են 14,250 արհեստաւորներ և 900 առեւտրականներ որոնց 6500ը ոստայնանկներ, 400ը ինքնաշարժի վարիչներ, 1000ը որմնադիրներ եւ 570 կօշկակարներ, իսկ մնացածը զանազան գործաւորներ։

Հօմսի մէջ անգործներու թիւն է 5410 արհեստաւորներ եւ 340 առեւտրականներ։ Հալէպի մէջ 18,500 գործաւորներ եւ 1200 առեւտրականներ գործազուրկ են։ Ոստայնանկներու մեծամասնութիւնը նմանապէս անգործութեան դատապարտուած է։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (1)

ՀԱԼԱԾ ՄՈՄԻՆ ՀԵՏՔԸ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ

Թարգ. Ժ. Մ.

— oo —

ԳԼՈՒԽ Ա.

Վիքթօրիա կայարանէն ժամը 4.15ին Լուիս մեկնող շոգեկառքը գծին խանգարման պատճառով չկրցաւ ճամբան շարունակել եւ կանգ առաւ Թրի Պրիճէսի առջեւ։

Ճոն Լէքսմըն ուրիշ գիծ մը առաւ դէպի Պէնթըն Թրէյսի, սակայն երբ հոն հասաւ, կայարանէն գիւղը երթեւեկող կառքը մեկնած էր։

— Եթէ կրնաք կէս ժամ սպասել, պարոն Լէքսմըն, ըսաւ կայարանապետը, հեռաձայնով կանչել կուտամ կառապանը։

— Հոգ չէ, կը քալեմ, ըսաւ Լէքսմըն, ուսերը թօթուելով։ Կ'անձրեւէր։ Պայուսակը տուաւ կայարանապետին. վերարկուին օձիքը բարձրացուց մինչեւ կզակը եւ ճամբայ ինկաւ՝ կտրելու համար երկու մղոնի հեռաւորութիւնը որ կը բաժնէր գիւղը կայարանէն։

Առատ անձրեւ կու գար։ Նեղ ու ցեխոտ ճամբուն երկու եզերքները կը տեսնուէին լճակներ որոնք ծածկուած էին տերեւներով։ Կանգ առաւ ծառի մը հովանիին տակ, վառեց ծխամորճը, գլխարկը քաշեց աչքերուն եւ շարունակեց ճամբան։ Եթէ անձրեւը չըլլար, ի հարկէ պիտի նախընտրէր այդ ճամբորդութիւնը որ կարգ մը յիշատակներ արթնցուց իր մտքին մէջ։ Արդարեւ, այդ ճամբուն վրայ էր որ անիկա յղացած էր իր հատորներէն մէկուն պատմութիւնը, ինչպէս եւ խորհրդաւոր «հանգոյցը» իր երկրորդ գիրքին որ տարուան ամէնէն ժողովրդական ոստիկանական վէպն էր։ Որովհետեւ Ճոն Լէքսմըն «անլուծելի ոճիրներու» հեղինակ մըն էր։

Գրական աշխարհի մէջ ան ծանօթ էր իբրեւ «չնդալից պատմութիւններ գրող մէկը», սակայն ընթերցողներու ստուար բազմութիւն մը ունէր ան։ Շնչասպառ կը հետեւէին իր գիրքերուն եւ յափշտակուած կը սպասէին իր «եզրակացութեանց»։

Բայց ոչ գիրքերուն եւ ոչ ալ պատմութիւններուն մասին կը մտածէր ան հիմա։ Կը վերադառնար Լոնտոնէն ուր ունեցած էր երկու տեսակցութիւններ, որոնք սովորական պայմաններու մէջ կրնային ուրախացնել զինքը։

Նախ հանդիպած էր Թ. Ք. Մէրէտիթին որ օգնական ոստիկանապետն էր այժմ, իսկ ապագային պիտի ըլլար Ոճիրներու Հետազօտութեանց բաժնին պետը։ Բուռն եւ դիւրագրգիռ խառնուածքով մարդ մըն էր ան եւ կրնար առատ նիւթ հայթայթել հեղինակի մը։

Եւ սակայն անոր մասին չէր որ կը խորհէր Լէքսմըն։ Իր միտքը զբաղեցնողն էր այն միւս տեսակցութիւնը զոր նախորդ օրը ունեցած էր Յոյնին հետ։ Շնչահատ բարձրացաւ զառիվերէն որուն գագաթը կը գտնուէր իր բնակարանը։ Բացաւ ցանկապատին դռնակը եւ փորձեց մոռնալ այն վիճաբանութիւնը որուն առիթ տուած էր իր վաշխառուն։

Լէքսմընի բնակարանը հիւղակի մը տպաւորութիւնը կը թողու։ Շատ փոքր ու համեստ տուն մըն էր ան, տասնըվեցերորդ դարու ոճով շինուած սրածայր տանիքով ու երկար ծխնելոյզներով։ Ունէր վարդաստան մը ու կանանչ պարտէզ մը։ Լէքսմըն մտաւ յարդածածուկ դուռնէն. թօթուեց իր թաց վերարկուն եւ սպասեց բակին մէջ։ Լոյս չկար։

— Երեւի կինս ընթրիքի համար հաւկիթները կը փոխէ, մտածեց եւ որոշեց անհանգիստ չընել զայն։

Անցաւ երկար նրբանցքէն եւ գնաց իր աշխատութեան սենեակը որ կը գտնուէր տունին ետեւը։ Ազուոր կրակ մը կը վառէր հինաւուրց վառարանին մէջ, կօշիկները հանեց, վառեց սեղանին վրայ դրուած լոյսը եւ հանգստացաւ։ Այր մարդու սենեակ էր իսկապէս։ Կաշեպատ բազկաթոռները, ճոխ գրադարանը եւ հաստատուն գրասեղանին վրայ շարուած գիրքերն ու ձեռագիրները որոշապէս կը յայտնէին անոր զբաղումին տեսակը։

Լէքսմըն ծխամորճը լեցուց, մօտեցաւ կրակին ու դիտեց բոցերը։

Միջահասակ, նիհարակազմ եւ լայն ուսերով մարդ մըն էր ան. մարզիկի կը նմանէր։ Ուժեղ էին իր դէմքին գիծերը. աչքերը՝ գորշ եւ խորաթափանց, յօնքերը՝ ուղիղ, խոշոր էր բերանը եւ առողջ գոյն մը կար իր այտերուն վրայ։

Մտաւորականի կամ մենակեաց մարդու մը երեւոյթը չունէր ան. կը նմանէր սովորական Անգլիացիի մը։

Յանկարծ դուռը զարկին։ «Մտէք», չէր ըսած տակաւին երբ ներս եկաւ իր կինը՝ Կրէյսը։ Լէքսմըն համբուրեց զայն։

— Ուրախ եմ որ եկար, ըսաւ Կրէյս լրջութեամբ. հիւր ունինք։

— Հի՞ւր. ո՞վ եկած կրնայ ըլլալ այս օդին։

— Պարոն Գարան...

— Պարոն Գարա՞ն... որքա՞ն ժամանակ է որ եկած է։

— Ժամը չորսին եկաւ, պատասխանեց Կրէյս անտարբեր։

— Զիս հասկնար թէ ինչու չես սիրեր այդ մարդը...

— Շատ մը պատճառներ կան, ըսաւ Կրէյս։

— Ինչ որ է, ո՞ւր է, հարցուց Լէքսմըն։

— Հիւրանոցն է, պատասխանեց կինը։

Լէքսմըններու հիւրանոցը ցած ձեղունով սենեակ մըն էր։ Գեղեցիկ բազկաթոռներ, մեծ դաշնակ մը, միջնադարեան վառարան մը, ծաղկազարդ եւ հին գորգ մը ինչպէս նաեւ արծաթեայ երկու աշտանակներ կային այնտեղ։ Ներդաշնակ էր այդ սենեակը իր ամբողջութեան մէջ ու կանոնաւոր. յղկուած ճիղերով մտաւորականի մը համար հանգստաւէտ մթնոլորտ մը ունէր ան։ Մանիշակներ ու գարնանածաղիկներ անուշ բոյրով մը լեցուցած էին սենեակը։

Երբ Ճոն Լէքսմըն ներս մտաւ, գեղեցկադէմ ու վայելչակազմ մարդ մը որ նստած էր բազկաթոռին մէջ, ոտքի ելաւ ու շնորհալի քայլերով մօտեցաւ անոր եւ ըսաւ.

— Քաղաքը չկրցայ ձեզ տեսնել եւ այստեղ եկայ...

Կրթուած շեշտ մը կար անոր ձայնին մէջ եւ յայտնի էր թէ անգլիական դպրոց եւ համալսարան տեսած մէկն էր. օտարականի արտասանութիւն չունէր երբեք։ Եւ սակայն Րէմինկթըն Գարան Ալպանիոյ ամէնէն ապստամբ շրջաններէն մէկուն մէջ ծնած ու մեծցած Յոյն մըն էր։

Երկու բարեկամները ձեռք սեղմեցին։

(Շար.)

⁂ Երկուշաբթի առտու նոր խուզարկութիւն մը կատարուեցաւ քանտարկեալ երեսփոխան Պոնոռի բնակարանին մէջ: Բազմաթիւ փաստաթուղթեր բռնուեցան որոնք բոլորն ալ կապ ունին Սթավիցքիի գործառնութեանց հետ: Նախապէս կնքուած էին այս թղթածրարները, իսկ այս անգամ հարցաքննիչ դատաւորը հրամայեց խզել կնիքները եւ գրաւել բոլոր թուղթերը:

Լրտեսութեան գործին կծիկն ալ կը քակուի

ՆՈՐ ԽՈՍՏՈՎԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Զինուորական լրտեսութեան յանցանքով ձերբակալուած ամբաստանեալներէն Օր. Մէոմէ (վարժուհի), խոստովանեցաւ իր մեղսակցութիւնը, երեք ամիս ուրանալէ յետոյ:

Առջի օր, կատարեալ խոստովանութիւններ բրաւ նաեւ փառօդարանի քիմիագէտներէն Օպրի, որ ձերբակալուած էր անցեալ շաբթու, եւ որուն դէմ ծանր փաստեր գտնուեցան Քոլէժ տը Ֆրանսի եւ իր իսկ բնակարանին մէջ: Քիմիագէտը յայտնեց թէ երբ տնօրէնն էր Պուշէի բնալուծարանին, վեց — եօթ տարի առաջ, ծանօթացաւ մարդու մը հետ որ տեղեկութիւններ ուզեց կարգ մը քիմիական նիւթերու մասին: Խոստովանեցաւ նաեւ թէ կը ճանչնայ փախստական Րէցֆին, որուն հետ ժամադրութիւններ կ'ունենար շքեղ սրճարաններու մէջ եւ որ իրեն ծանօթացուց կազմակերպութեան անդամներէն Մացքովիչը:

Խոստովանութեանց կծիկը քակուած է արդէն եւ նորանոր յայտնութեանց կը սպասուի:

15 տարեկանին սիրուհի, 45 տարեկանին մարդասպան

— oo —

«ԱԶՆՈՒԱԿԱՆ» ԿՆՈՋ ՄԸ 30 ՏԱՐՈՒԱՆ ԿԵԱՆՔԸ

Եղեռնադատ ատեանը սկսաւ դատել ժէոմէն Հիւօն, իր հնարած ազնուական անունով՝ ժէոմէն տ'Անկլմօն, որ 1933 մարտ 7ին սպաննած էր իր վերջին տարփածուն, Պուշ տիւ — Ռոնի (Մարսէյլ) նախանգապետը, Քոզըրէ:

Ինչպէս Փարիզեան տիպար, ամբաստանեալը վարած է փարթամ կեանք մը, գիրկէ գիրկ նետուելով ամբողջ երեսուն տարի, առանց ազգի, դաւանանքի կամ … տարիքի խտրութեան: Երբ նախագահը կը կարդար իր սիրային արկածներուն մանրամասնութիւնները, ամբաստանեալը կը լսէր սովորական բանի մը պէս, եւ նոյնիսկ ճշդումներ կը կատարէր:

ժէոմէն այօրինի զաւակ մը եղած է: Հայրը մարապետներուն յանձնած է զայն 11 տարեկանին: Այնչափ ուշիմ էր որ, 12 տարեկանին առաջին պարգեւ կը ստանայ քրիստոնէականի դասին համար, իսկ 15 տարեկանին… փողոց կ'իջնէ: Առաջին սիրահարը կ'ըլլայ Պ. Լիլազ, բայց լաւ է որ նախագահը պատմէ.

— «Տասնըհինգ տարեկանին, արդէն սեփական կառք ունէիք: Պ. Լիլազին յաջորդած էր մեծահարուստ Հոլանտացի մը: (Անունները զանց կ'առնենք): Ձեր երրորդ սիրահարը եղաւ ձեր ուսուցիչը՝ 18 տարեկանին արդէն գոհարեղէններ ունէիք եւ ձեր խելքը գլուխէն թռած էր: Ձեր չորրորդ սիրահարը եղաւ Պավիերայի Ֆրանց Եոզէֆ իշխանը որ կ'ուզէր ամուսնանալ ձեզի հետ եւ որ մեռաւ վիշտէն, երբ խզուեցաւ նշանտուքը: Ներեցէք, եթէ կը մոռնամ կարգ մը անուններ, որովհետեւ չափազանց շատ են ձեր սիրահարները: Հինգերորդն էր Լեհ կոմս մը, որուն հետ ծանօթացած էիք Մոնթէ Քարլոյի մէջ եւ որ ադամանդներով եւ մարգարիտներով ծածկեց ձեր կուրծքը: Այդ գոհարեղէններուն վաճառման շնորհիւ էր որ կրցաք փառաւոր բնակարան մը գնել Փարիզի մէջ: Պատերազմի ընթացքին, գացիք Լոնտոն, եւ ամբաստանուեցաք իբրեւ լրտես: 1916ին ձեր բնակարանը նեղ կուգար դիզուած կարասիներուն համար, եւ երկու յարկաբաժիններ ալ վարձեցիք: Այն ատեն ծանօթացաք ձեր սիրահարներուն ամէնէն առատաձեռն տիպարներէն մէկուն, Աղա Խանի, որմէ 18 քրաթնոց ադամանդ մը ստացաք: Յետոյ կապուեցաք Պ. Քամիլ Փիքարի, յետոյ Պ. Մարքովիչի: Քիչ մնաց պիտի մոռնայի Պ. Ֆրանը, շաքարի ընկերութեան մը գիրուկ տնօրէնը, որ այն ատեն 70 տարեկան էր, եւ Ասթրիքը, որուն գլխուն իջեցուցիք Աստղիկի արձանը, վերջապէս Վէյլ — Փիքարը որ իշխանական նուէրներ տուաւ ձեզի, եւ վերջապէս նախանգապետ Քոզըրէն, զոր սպաննեցիք…

Մեծ ցոյց մը Հալէպի մզկիթին մէջ

ԲՈՂՈՔ՝ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՏԻՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

Հալէպի թերթերը կը գրեն թէ մարտ 20ին ժողովուրդը խուռն բազմութեամբ լեցուեցաւ Էմէվի մզկիթին մէջ: Ազգայնական վարիչ Իպրահիմ պէյ Հանանօ կարեւոր ճառ մը խօսելով, ըսաւ ի միջի այլոց.

— «Այսօր քաղաքը գոց է. ինչո՞ւ. հին կառավարութեան ցաւակցութիւն յայտնելու համա՞ր թէ՝ նորին դէմ բողոքելու համար: Չեմ կարծեր որ այս երկու պատճառներէն որ եւ է մէկուն համար եղած ըլլայ: Այլ, այս երեւոյթը լուռ ու խաղաղ բողոք մըն է Ֆրանսացիներու հետապնդած քաղաքականութեան դէմ: Քանի որ կառավարողները Ֆրանսացիներ են, ի՞նչ արժէք ունի թէ՝ որո՞նք կը կազմեն կառավարութիւնը եւ որոնցմէ կազմուած են դահլիճները: Մեր դատը անհատներու հետ եւ անհատներու դէմ չէ, այլ ընդհանուր քաղաքականութեան: Նոր մարզպանին նշանակման առթիւ, մենք ուզեցինք սպասել քիչ մը՝ տեսնելու համար անոր ընթացքն ու գործը, սակայն տեսանք որ նոր մարզպանը կը քալէ իր նախորդի հետեւած ճամբէն, որ պատրաստուած է Արտաքին Նախարարութեան կողմէ: Միայն երեւոյթներն են որ փոխուած են:

«Մեր կամքին ու փափաքին հակառակ պատրաստուելիք բոլոր ծրագիրներէն պիտի քաշենք մեր ձեռքերը: Սուրիացի ժողովուրդը սրբազան դատի մը համար կ'աշխատի: Եթէ Ֆրանսացիները իրենց ուզածը պիտի ընեն, ինչո՞ւ սահմանադրութիւն եւ խորհրդարան հաստատեցին մեր երկրին մէջ եւ ինչո՞ւ այնքան ջանք ու աշխատանք թափեցին կարգ մը մարդոց ընտրութիւնը յաջողցնելու համար»:

Իպրահիմ Հանանօ խօսելէ վերջ դաշնագրի շուրջ, ըսաւ.

— «Այս բոլորը ցոյց կուտան որ Ֆրանսան կ'ուզէ գաղթավայր դարձնել Սուրիան: Ոչ դաշնագիրները եւ ոչ ալ ուժը կրնայ պարտադրել մեզ ընդունելու օտար լուծը: Եթէ մեր երկրին անկախութիւն չտրուի, այդ բոլոր տնտեսական ծրագիրները ոչինչ պիտի համարուին, որովհետեւ այդ ծրագիրները պիտի կաշկանդեն մեզ եւ աւելի ծանր տուրքերու պիտի դատապարտեն՝ օտար ընկերութեանց վնասները գոցելու համար: Ահա թէ ինչո՞ւ չենք խանդավառուած նաեւ մարզպանին տնտեսական ծրագիրներով եւ չենք ուզեր օժանդակել անոր առաջարկներուն եւ ձեռնարկներուն, որոնք ամէնէն առաջ կը պահանջեն խաղաղ ու կայուն վիճակ: Եթէ մաքսային հասոյթները ձգուին մեզի, մեր երկիրը արդէն տնտեսապէս ազատուած կ'ըլլայ»:

Իպրահիմ պէյ Հանանօ վերջը թելադրեց ժողովուրդին՝ բանալ իրենց խանութները: Որով հազիւ մինչեւ կէս օր փակ մնաց քաղաքը:

Թրքական օդանաւեր դէպի Մոսկուա եւ Սոֆիա

Թուրք թերթերը կը գրեն թէ հինգ օդանաւերէ բաղկացած տորմիղ մը պիտի մասնակցի մայիս 1ին Մոսկուայի մէջ կատարուելիք մեծ խրախճանութեանց: Թրքական օդանաւային տորմիղը դարձին՝ Վարշաւիա, Պուքրէշ եւ Սոֆիա ալ պիտի հանդիպի: Կառավարութիւնը տորմիղին Պուլկարիայէն անցնելուն եւ Սոֆիայի մէջ տեղաւորման համար պուլկար կառավարութենէն արտօնութիւն ստացած է: Այս առթիւ պուլկար օդանաւային ուժերու հրամանատար գնդ. Միխատիլօֆ օրագրողներուն ըսած է.— Գոհունակութեամբ պիտի դիմաւորենք թուրք օդանաւորդները, բայց պէտք է որ Թուրքերն ալ երաշխաւորեն թէ օդանաւերուն մէջ խորտընկէց եւ ռազմանիւթ չպիտի գտնուին, ինչպէս կը պարտադրէ միջազգային օրէնքը:

Թուրք օդանաւորդները երկու օր պիտի մնան Սոֆիա եւ պուլկար արհեստակիցներու հետ զանազան մրցումներ եւ օդանաւային խաղեր պիտի կազմակերպեն:

ՀՐԱՒԷՐ ՄԱՐՍԻԼԻՈՅ ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԱՍԷՐ ԺՈՂՈՎՐԴԵԱՆ

Ի գիտութիւն Մարսիլիաբնակ հայ սիրելի հայրենակիցներու յառաջիկայ Ս. Զատկի եւ աւագ օրերուն. Սէն ժէռոմի Սրբոցն Սահակ Մեսրոպայ գեղեցկաշէն եկեղեցւոյ մէջ, հանդիսաւոր եկեղեցական արարողութիւնք եւ պաշտամունք տեղի պիտի ունենայ, գիւղիս Նորակազմ դպրաց դասու ներդաշնակ երգեցողութեամբ:

Այս առթիւ պարտք կը համարիմք հրաւիրել Մարսէյլի եկեղեցասէր մեր հայրենակիցներն ալ, որպէսզի որոշեալ օրերու ժամերուն այցելեն Ս. եկեղեցի եւ հանդիսատես ըլլալով սրբազան արարողութեանց՝ փայլ մը եւս աւելցնեն անոր պայծառութեան՝ եւ միխիթարեն Սէն ժէռոմցիները տեսնելով անոնց տքնաջան աշխատութեամբ եւ զոհաբերութեամբ կառուցուած հրաշալի եւ գեղեցիկ տաճարը:

Աւագ Հինգշաբթի	ցերեկ	ժամը	9—11	Ընթրիք Ս. Պատարագ
»	երեկոյ	»	7—9	Ոտնալուայ
»	գիշեր	»	9—12	Խաւարում
Աւագ Ուրբաթ	երեկոյ	»	7—9	Թաղման չրջագայութ
Աւագ Շաբաթ	»	»	7—9	Ճրագալոյց

1 Ապրիլ Կիրակի Ս. Զատիկ եւ Յարութիւն առաւօտ ժ. 8—12 Պատարագ

2 Ապրիլ Մեռելոց եւ Հոգեհանգիստ առաւօտ 8—11 Պատարագ:

Ծանօթ.— Մարսէյլ Շաբիթուրյէն առնել միայն 5 Թիւ Թրամուէյը:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ռ. Միութեան փարիզի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին ֆլօրիայի վերնայարկը: կարեւոր օրակարգ. բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռեմ Եոզկատի Իւրնէճ գիւղացի խորթ հայրս՝ Կարապետ Քէչիչեան եւ իր որդին՝ Ենովք, 1914էն առաջ մեկնած են Ամերիկա: Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Մէնթէշէցի (Եոզկատի շրջան) Հաճի Սարեանի, հասցէ՝ Saryan Roger c/o Mr. Vincent de l'Estrande Miramont par Mirande, Gers, France.

— Կը փնտռեմ Հայաստանի Նախիջեւան քաղաքէն Սահիան, կինը՝ Մարիամ, զաւակները՝ Սգնիւ, Ծիվան եւ Ալպէր Մաթոսեանները, որոնք կը գտնուին եղեր Isère նահանգին մէջ: Իրենց հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Պ. Ղազար Մարկոսեանի, 11, rue de la Fare. Marselle.

— Բագրատ Ճերմակեան կը փնտռէ իր քոյրը՝ Զուարթ Ճերմակեան որ երկու տարի առաջ կը գտնուէր Փարիզի արուարձաններուն մէջ: Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Pakarad Djermakian, Armenian Couvent, Jerusalem, Palestine.

— Կը փնտռեմ եղբայրս Օրտուցի Յովհաննէս Թորոսեան, հօր անունը՝ Նշան, մօր անունը Իսկուհի Թորոսեան, եւ հօրեղբօրորդի Նշան Թորոսեան, հօր անունը՝ Կարապետ որոնք 1919ին Օրտուի որբանոցէն փոխադրուած են Պոլիս: Օրտուի մէջ Յովհաննէս կը տառապէր ձեռքի ցաւէ եւ կը դարմանուէր բժշկիններու կողմէ:

Իրենց Պոլիս փոխադրուելէն ի վեր որ եւ է լուր չունին իրենց մասին: Իրենց մասին լուր ունեցողներէն եւ հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Անդրանիկ Թորոսեանի, St. Arroman par Mirande, Gers, France.

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Հայ կին մը (37 տարեկան) տնական աշխատանքներու համար, օրավարձքով կամ ամսականով: դիմել՝ Պ. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆի, 6, rue Blanqui, փարիզ (13):

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ (85)

“ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ„

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

11.— Խումբին գոյութիւնը ապահովելու համար, ամէն միջոցի պէտք է դիմել: Այդ նպատակով ալ՝ պէտք է խիստ կերպով հետապնդել այն անձերը որոնք կը վնասեն յեղափոխական կոմիտէին, բայց մանաւանդ լրտեսները, եւ անոնց գոյութիւնը մէջտեղէն վերցնել: Խումբը միայն այս կերպով կրնայ իր հանգիստն ու գոյութիւնը ապահովել:

Որպէս զի խումբ մը ուժեղ մնայ եւ ամէն ատեն կարենայ գործի ծառայել, իր կարգապահութիւնն ու մարտական կրթութիւնը պէտք է պահէ: Խումբերը կը կազմակերպուին ստորեւ նշանակուած ձեւով.—

Նախ, մեծ խումբերը կը բաժնուին 10ական հայդուկներէ կազմուած խումբերու: Այն խումբերը որոնք 10—15 հայդուկներէ կը բաղկանան, իրենց կարգին կը բաժնուին 5—6 հոգինոց պզտիկ խումբերու: Գործունէութեան միջոցին, այս խումբերուն հսկելու եւ զանոնք վարելու համար, կ'ընտրուին մէկմէկ խմբապետներ:

Երկրորդ, հարկ է որ ամէն մէկ հայդուկ ուշադրութիւն դարձնէ յետապայ կէտերուն եւ նկատի առնէ զանոնք:

« Ամէն հայդուկ իր զէնքը միշտ իր հետ կը կրէ: Ամէն մէկ հարդուկ ամէն մէկ րոպէ պիտի գտնուի պատրաստ վիճակի մէջ, իր վրայէն ու քովէն բընաւ չի բաժներ իր զէնքն ու փամփշտակալը: Որովհետեւ, ծանր բախումի մը միջոցին հայդուկը կրնայ առոնցմէ մէկը կորսնցնել: Եթէ չկորսնցնէ իսկ, իր ամէնէնարժէքաւոր ժամանակը կը վատնէ՝ զանոնք իր վրայ առնելով:

Այն պարագային երբ խումբին մէջ զանազան տեսակի զէնքեր կան, անհրաժեշտ է իրար չխառնել զէնքերն ու փամփուշտները: Հրացան, զէնք եւ վերջապէս ամէն տեսակ պաշտպանութեան գործիք պէտք չէ իր ընկերոջմէն նախընտրել: Որովհետեւ, այդ կերպով բազմաթիւ փորձանքներ կրնան գալ: Որ եւ է ատեն, երկու երեք հայդուկ միասին պէտք չէ բանան իրենց զէնքերը: Զէնքին մէջ միշտ երեք հատ փամփուշտ պէտք է գտնուի: Այս պայմանին ընթացք կը տրուի գիշեր ատեն եւ արշաւի միջոցին: Զէնքերը անձայն անշշուկ պէտք է բռնել: Առաջնորդներն ու վերջապահները իրենց զէնքերը միշտ ի ձեռին կ'ունենան: Մէկ փամփուշտով զէնքերըմիշտ պարապ պէտք է պահել:

Միշտ ու ամէն տեղ, ինչպէս եւ ամէն դիրքի մէջ՝ խումբին անդամները պիտի սպասեն պետին հրամանին եւ ըստ այնմ պիտի շարժին: Ամէն հայդուկ միշտ ու ամէն տեղ իր կարգը պիտի պահէ: Ամէն խումբ պիտի ունենայ մէկը որ տեղեակ ըլլայ պատերազմական գիտութեան: Այդ պատճառաւ, լաւ է որ խումբը զինուորական մարզանքներ կատարէ գիշերը՝ ժամը 11—12: Ամէն հայդուկ ցերեկները պէտք է կատարէ նշանառութեան եւ ոտքի մարզանքներ: Երբ խումբը թոյլատու միջոց ունենայ, ամիսը կամ երկու ամիսը անգամ մը հրացանաձգութեան մարզանքներ կատարելու է:

Ամենակարեւոր պայմանն է կարգ կանոնի հպատակիլ: Օրինակ, արշաւի, եւ կամ հանգիստի ատեն լռութիւն պահել եւ ճամբու ընթացքին, թէ առանձին առանձին քալած միջոցին եւ թէ հաւաքաբար ու շղթայումով շարժած միջոցին անհրաժեշտ պայմանները նկատի ունենալ»:

×

Օդանաւի արկածը եւս անցնելէ վերջ, Շթանկէ պէյ, իր քով կանչելով Նայիլ պէյը, ըսած էր անոր.

— Վաղ առաւօտ, թնդանօթները պիտի զետեղեմ հանդիպակաց բարձունքները: Անկէ կրակի տակ պիտի առնեմ ռուսական ճակատը, բայց կարելի չէ մինչեւ հոն հանել թնդանօթները, ճամբայ չկայ: Հետեւաբար հիմա պիտի հաւաքէք ձեր զինուորները եւ լայնցնել պիտի տաք հոն տանող ճամբան: Թէշքիլաթը Մախսուսէի մարդիկը քանի մը ժամուան ընթացքին այդ ճամբան պիտի պատրաստեն:

Նայիլ պէյ, այս հրամանը ստանալով, առանց նոյնիսկ մտածելու զայն գործադրելու կարելիութեանը մասին, Շթանկէ պէյին խոստացած էր կատարել ինչ որ ուզած էր ան: Այդ գործը յանձնուած էր պատասխանատու պաշտօնեային: Շթանկէ պէյ, որպէսզի այս գործը անհետեւանք չըմնայ, ճամբուն չինութեան տուած էր զինուորական գործի մը հանգամանքը:

Մինչդեռ, կարելի չէր Շթանկէ պէյին հրամանը գործադրել: Որովհետեւ, Թէշքիլաթը Մախսուսէի անդամները, որոնք ճամբան պէտք էին շինել, բոլորն ալ ուղարկուած էին թիկունք: Անոնց հաւաքումն ու վերադարձը ժամանակի կը կարօտէր: Մինչդեռ, Շթանկէ պէյ կ'ուզէր որ այդ ճամբան քանի մը ժամուան ընթացքին պատրաստուէր:

Նայիլ պէյ, փոխանակ Շթանկէ պէյին քով երթալու եւ անոր յայտնելու թէ՝ իր հրամանին գործադրութիւնը անկարելի է, ձայն ծպտուն հանած չէր, եւ, հակառակ անոր որ 24 ժամ էր անցած, ոչինչ կատարուած էր ճամբուն շինութեանը համար: Շթանկէ պէյ, տեսնելով որ իր հրամանը չի գործադրուիր, բնականաբար պատասխանատու բռնած էր պաշտօնեան, որոշած էր զայն բանտարկել եւ իր այդ որոշումը հաղորդած էր Նայիլ պէյի:

Նայիլ պէյ, առնելով այս հրամանը, շատ բռնկած էր: Որովհետեւ, իրականութեան մէջ, պատասխանատու պաշտօնեան ինքը չէր, այլ՝ ինքը: Շթանկէ պէյ, երբ իր այդ հրամանը կուտայ, Հիլմի պէյ պարտաւոր էր անոր ըսել թէ՝ անկարելի է այդ հրամանը գործադրել, որովհետեւ մէջտեղը զինուոր չկայ, եւ թէ ժամանակի կը կարօտի այդ գործը: Հիմա ի՞նչպէս կ'ըլլար որ բոլորովին անմեղ պատասխանատու պաշտօնեան պիտի բանտարկէին: Վերջապէս, երկար առնեն մտածելէ վերջ, խնդիրը պարզած էր պատասխանատու պաշտօնեային: Վերջինս, լսելով այդ լուրը, չափազանց զայրացած էր: Բայց, որովհետեւ զինուորականութեան մէջ զայրոյթ եւայլն արժէք չունին, հարկ էր ժամ առաջ խնդիրը կարգադրել:

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

::: LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE :::

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. Seine 276.285

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԽՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 29 ՄԱՐՏ — JEUDI 29 Mars 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année Nº 2457

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՋՐՈՅՑ ՈՒՍԱՆՈՂԻ ՄԸ ՀԵՏ

— Իսկապէս յուսահատա՞ծ էք արտասահմանի հայ ուսանողներէն:

— Ի՞նչ կը նշանակէ յուսահատիլ: Այդ բառը անիմաստ է հանրային կեանքի մէջ: Ըսել կ'ուզենք թէ՝ ձեր սերունդը շատ բան կրնար ընել, բայց կարծես անճրկած, ժամանակէն առաջ թմրած է, ու նուաղն իր պատեանին մէջ քաշուած: Մինչդեռ երէկ...

— Բայց չէ՞ որ պայմանները փոխուած են բոլորովին: Երէկ հող ունէինք, ժողովուրդ ունէինք եւ ազատ երթեւեկ, մանաւանդ լայն ասպարէզ: Ամէնէն անճարակն ալ, իր ուսումը աւարտելէ յետոյ, կրնար Թրքահայաստանի կամ Կովկասի խորերն երթալ եւ գիւղական ուսուցիչ դառնալ, այսինքն ծառայել իր ժողովուրդին...

— Մեր դառնութիւնը խոր է ճիշդ անոր համար որ պայմանները փոխուած են բոլորովին: Ձենք ժխտեր դժուարութիւնները. բայց անտեղի է պնդել թէ զրկուած էք շարժելու, գործելու բոլոր հնարաւորութիւններէն: Օրինակ, ինչո՞ւ միջոցներ չէք խորհիր, սերտ յարաբերութիւններ մշակելու համար օտար, մանաւանդ արեւելեան երկիրներու ձեր գաղընկերներուն հետ, ուսանողութեան շրջանէն իսկ: Այստեղ եւ ամէն տեղ հազարաւոր ուսանողներ կան Պալքաններէն, Սուրիայէն, Եգիպտոսէն, Միջագետքէն, Պարսկաստանէն: Այս երիտասարդները վաղը պիտի վերադառնան իրենց երկիրները, հանրային կամ պետական կեանք վարելու համար:

— Ի՞նչ գործնական օգուտ կարելի է սպասել այդպիսի յարաբերութիւններէ: Կ'ուզէիք որ «հայանպաստ պրոպագանդ»ի նախապատերազմեան ճամբա՞ն շարունակէինք:

— Մերձեցումը միշտ օգտակար է, եթէ նոյն իսկ անմիջական կամ շօշափելի արդիւնք չունենայ: Կ'ընդունինք, անշուշտ, որ Մեծ Պատերազմէն յետոյ, ժողովուրդներու հոգեբանութիւնն ալ փոխուած է, կամ կը փոխուի արագօրէն: Անընդհատ հոլովումներ տեղի կ'ունենան: Սերունդներ կը փոխուին: Նոր վարիչներ երեւան կուգան: Հին ծանօթութիւնները կը մոռցուին նոյն իսկ ամէնէն յետամնաց կամ ընտանի միջավայրին մէջ: Հարկ է հետեւիլ շարժումին, ծանօթանալ եւ ծանօթացնել, խմորել եւ խմորուիլ: Եւ այս՝ ոչ թէ նախապատերազմեան հասկացողութեամբ, այլ նորագոյն մեթոտներով:

— Մի՛ մոռնաք որ այդ բոլորը դրամի կը կարօտին, իսկ մեր ընկերներէն շատ - շատերը չեն գիտեր թէ իրիկունը պիտի կրնա՞ն պանդոկ մտնել առանց դռնապանէն յանդիմանուելու, կամ պիտի գտնե՞ն պատառ մը հաց:

— Երէկ ալ այդպէս չէ՞ր: Ընդունելով հանդերձ թէ այսօր շատ աւելի ծանր է հայ ուսանողին վիճակը, զանազան քաղաքներու մէջ, այդ պարագան չի կրնար արդարացնել տիրող թմրութիւնը: Երբ ունենաք աշխատանքի որոշ ծրագիր մը եւ ամուր կազմակերպութիւն, երբ յաջողիք սերտ կապ հաստատել երկիրէ երկիր, ուսանող սերունդին միջեւ, երբ ձեր գոյութիւնը արդարացնէք շօշափելի գործերով, չէ՞ք հաւատար թէ նիւթական հոգերն ալ կը թեթեւնան: Մնաց որ, բախտաւորներ ալ պակաս չեն, Փարիզէն մինչեւ Միլան եւ Ամերիկա: Եւ յետոյ, ամէն տեղ ալ ուսանողութիւնը կը վայելէ համակրանք, ունի իր սեփական շրջապատը,— ուսանողութիւնը լրացուցած տարրեր որոնք միջոց ունին աջակցելու այս կամ այն ձեռնարկին:

— Մեր սերունդն ալ բաժան - բաժան եղած է ինքն իր մէջ, իբրեւ հետեւանք միջավայրի տարբերութեան, հին եւ նոր համոզումներու ընդհարման եւ ուրիշ բազմաթիւ ազդակներու:

— Այդ ալ չի կրնար պատրուակ ծառայել ձեռնպահութեան կամ սահմանափակ աշխատանքի,—պարբերական ժողովներ, հանդէս, պար, թատրոն: Թող ամէն մէկը պահէ իր քաղաքական կամ ընկերային դաւանանքը: Բայց, կը հաւատա՞ք թէ անկարելի է ուսանողութեան մեծամասնութիւնը, գոնէ անոր կարեւոր մէկ մասը կապել համահայկական գործունէութեան մը: Ի՞նչ բան պիտի կրնար խափանել ձեր մերձեցումը պարսիկ, արաբ, յոյն կամ պուլկար ուսանողական միութեանց հետ: Չէ՞ որ հոծ գաղութներ ունինք արեւելեան, յաճախ սահմանակից երկիրներու մէջ: Թո՛ղ որ ապագան, այդպիսի յարաբերութիւնները արժէք ունին նոյն իսկ այսօրուան համար, քանի որ, ամէն տեղ ալ, երիտասարդութիւնը ուղղակի կամ անուղղակի տուն կուտայ զանազան շարժումներու, լաւ թէ գէշ:

— Ցաւկապէս չեշտելով արեւելեան կամ սահմանակից երկիրները, դուք աւելո՞րդ կը գտնէք նոյն մերձեցումը՝ տեղացի ուսանողներու հետ:

— Ընդհակառակն: Ի՞նչպէս կարելի է անտեսել ձեր ապրած միջավայրը: Նոյն մտահոգութիւնը պիտի ունենաք ամէն տեղի համար, մանաւանդ միջազգային յարաբերութեանց այս շրջապտոյտ, սրընթաց շրջանին մէջ, ուր ամէնէն հեռաւոր երկիրն ալ դրացի կը դառնայ երկաթ գիծերով եւ օդանաւերով: Մենք յատկապէս չեշտեցինք արեւելեան երկիրները, իբրեւ ուղեցոյց, իբրեւ գործունէութեան ամփոփ ծրագիր մը: Հիմնական հարցը այս է,— նորոգել յարաբերութիւնները, նորոգելով ծանօթութիւնները, կապերը, գիտելիքները, մարդիկը, մեթոտները: Այս կերպով դուք ալ պատեհութիւն կ'ունենաք հասուննալու, կարողութիւններ արժեցնելու, դիրքեր գրաւելու:

— Իսկ ի՞նչ կրնայինք ընել բուն ազգային ճակատին վրայ:

— Կը խօսինք այդ մասին ալ: Հարցը սպառած չէ տակաւին: Մեր ուզածն այն է որ դուք ըմբռնէք թէ ուսանողութիւնը այսօր ալ ունի միեւնոյն կոչումը ինչ որ երէկ: Եթէ կ'ուզէք, այսօր աւելի քան երէկ, իբրեւ թարմացուցիչ եւ լրացուցիչ ազդակ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԽՈՒԶԱՐԿՈՒԹԻՒՆ ԿԱՏԱՐՈՒԵՑԱՒ ԶԷՆՔԻ ՀԱՄԱՐ

— oo —

ՆՈՐ ՕՐԷՆՔ ՄԸ ՊԻՏԻ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԻ

Իբրեւ հետեւանք խորհրդարանական քննիչ յանձնաժողովին մէջ եղած յայտնութեանց, ներքին նախարարութիւնը վերջերս հրամայած էր Ապահովութեան Տեսչութեան՝ հետապնդել զէնքերու վաճառումը եւ գաղտնի պահպանումները: Այս հրամանը բացարձակապէս գաղտնի էր, որպէսզի կասկածելիները չարթննան:

Մասնաւոր ազդանշանի մը վրայ, երեքշաբթի օր ութ խուզարկութիւններ կատարուեցան Փարիզի եւ արուարձաններու մէջ, եւ բաւական քանակութեամբ զէնքեր բռնուեցան:

Ամէնէն կարեւոր պահեստը գտնուեցաւ Սէնթ Ուէնի մէջ, որուն քաղաքապետութիւնը կը գտնուի համայնավարներուն ձեռքը: Այդ շրջանի բնակիչներէն Ռանքառի տունը խուզարկուելով, երեւան հանուեցան 50 հրացաններ եւ բազմաթիւ ատրճանակներ: Զէնքերուն մէկ մասը պահուած էր անկողիններու տակ եւ դարակներու մէջ, իրենց համապատասխան փամփուշտներով: Ռանքառ հարցաքննուելով պատասխանեց թէ ինչպէս ուրիշներ նամականիշ կը հաւաքեն, ինք ալ զէնքերու հաւաքածոյ մը կազմած է, առանց մեղանչելու օրէնքին դէմ: Այս մարդուն կինը ուսուցչուհի է այն միեւնոյն դպրոցին մէջ ուր կը պաշտօնավարէր Օր. Մէտմէ, իբրեւ լրտես ձերբակալուած վարժուհին: Երկուքն ալ համայնավար ճանչցուած են: Ռանքառ ձերբակալուեցաւ:

1926 ապրիլին ալ խուզարկութիւն մը կատարուած էր այս մարդուն տանը մէջ, եւ բազմաթիւ զէնքեր բռնուած էին: Այդ զէնքերուն մէջ կը գտնուէին օդանաւերու ամրակոծման յատուկ հրացան մը, ինչպէս եւ գնդացիրներ եւ ատրճանակներ: Այն ատեն Ռանքառ դատապարտուեցաւ մէկ տարի բանտարկութեան եւ 300 ֆրանք տուգանքի:

Երկրորդ խուզարկութիւնը կատարուեցաւ բուն քաղաքին մէջ, Օտոընէ փողոցը, ուր Կրիւյէրի տան մէջ գտնուեցան երկու որսի հրացաններ, քանի մը արագահարուած հրացաններ, 30ի չափ ատրճանակներ, սուիններ եւ խրամներու յատուկ դանակներ:

Միւս խուզարկութիւններն ալ արդիւնաւոր եղան:

Կառավարութիւնը որոշած է նոր օրէնք մը հրատարակել, որուն համաձայն մէկ ամիսէն երկու տարի բանտարկութեան եւ 1 ֆրանքէն մինչեւ 1000 ֆրանքի պիտի դատապարտուին անոնք որ զէնքեր կը պահեն առանց արտօնութեան: Ներկայ օրէնքով զէնքի գնումը արգիլուած է, բայց վաճառումը ազատ կը մնայ, ինչ որ բացորոշ հակասութիւն մը կը կազմէ:

Ձախակողմեան թերթերը դիտել կուտան թէ կառավարութիւնը աչք կը գոցէ աջակողմեան - ֆաշական կազմակերպութեանց սպառազինութեան:

60-80,000 պաշտօնեաներ պիտի արձակուին

— oo —

ՊԻՏԻ ԿՐՆԱ՞Ն ՀԱՒԱՍԱՐԱԿՇՌԵԼ ԵԼՄՏԱՑՈՅՑԸ

Վարչապետին ծանօթ ճառէն անմիջապէս վերջը, կառավարութիւնը նոր թափով գործի ձեռնարկեց, նախատեսուած կրճատումները գլուխ հանելու եւ ելմտացոյցը հաւասարակշռելու համար: (Բացը չորս միլիառ ֆրանքէն աւելի է):

Այս գործողութիւնը պիտի կատարուի մասնաւոր հրամանագիրներով եւ երկու անգամով:

Առաջին անթիւ պիտի կրճատուին իւրաքանչիւր նախարարութեան ծախքերը, 2 — 3 միլիառ ֆրանք: Կրճատումը պիտի կատարուի արձակելով 60 — 80,000 պաշտօնեաներ, որոնք հանգստեան թոշակ պիտի ստանան իրենց թոշակին հարիւրին 60 համեմատութեամբ: Այս կարգադրութեան շնորհիւ կը յուսան խնայել մօտ մէկ միլիառ ֆրանք: Ցառաջիկային թափուր մնացած պաշտօններու կէսը միայն պիտի լեցուի, մինչեւ որ սեղմումները հասնին կառավարութեան ծրագրած մակարդակին: Յետոյ, պիտի կրճատուին պաշտօնեաներու թոշակները, հարիւրին 5 — 8 համեմատութեամբ, ջնջելով բոլոր բացառութիւնները եւ զեղչերը: Ներկայիս կրճատումէ կամ տուրքէ զերծ են տարեկան 12,000 ֆրանքէն վար եղած թոշակները: Այս առթիւ հաշիւ եղած է որ պետական 510,000 պաշտօնեաներէ միայն 38,000ը 9000 ֆր.էն պակաս կը ստանան, իսկ 166,000ին թոշակն է 9000 — 11,500 ֆրանք: 415 բարձր պաշտօնատարներ կը ստանան 80 — 100,000 ֆրանք, 144 հոգի՝ 100,000 — 125,000, իսկ 33 հոգի՝ աւելի քան 125,000 ֆրանք:

Միեւնոյն առաջադրութեամբ, պիտի ջնջուին նաեւ կրկնակ պաշտօնները, գեղծումները եւայլն:

Համապատասխան հրամանագիրներու հրատարակութենէն անմիջապէս վերջը, կառավարութիւնը պիտի բանակցի շահակիցներուն հետ, որպէսզի դժուարութիւն չյարուցանեն: Պ. Տումէրկ ինք անձամբ կոչ մը պիտի ուղղէ նախկին պատերազմիկներուն, որոնք դեռ անցեալ օր իրենց համագումարին մէջ կը մերժէին որ եւ է կրճատում եւ այս հիման վրայ մասնաւոր պատուիրակութիւն մը ղրկած էին վարչապետին:

Մինչ այս մինչ այն, աշխատանքի նախարարն ալ իր մասին ծրագիր մը պատրաստած է, որով կ'առաջարկէ օգտագործել տրամադրելի վարկ մը, հանրօգուտ շինութիւններ կատարելու եւ առ նուազն 100,000 գործազուրկներու աշխատանք ճարելու համար:

Ձերմակ Ռուսերը պատրիարքութի՞ւն կը հաստատեն Ամերիկայի մէջ

Այսօր Փարիզէն դէպի Ամերիկա ճամբայ կ'ելլէ Բենեամին արքեպիսկոպոս, որ նախապէս կը պաշտօնավարէր Մոսկուայի եւ Սեւաստոփոլի մէջ: Եպիսկոպոսը այստեղ հաստատած էր փոքր տպարան մը, կրօնական գիրքեր հրատարակելու համար: Թերթերը կը գրեն թէ տպագրական մեքենաները եւ տառերն ալ միասին կը տանի եւ թէ Նիւ Եորքի մէջ պիտի հաստատուի իբրեւ պատրիարքական տեղապահ (?):

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ՀԱՆԳԻՍՏ ԵՆ ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՄԷՋ

Պուլկարիոյ Թուրքերու միւֆթին զեկոյց մը ուղղեց մամուլին, բողոքելով թուրք թերթերու այն լուրերուն դէմ թէ իսլամները կը հալածուին Պուլկարիոյ մէջ: Միւֆթին կ'ըսէ թէ՝ ընդհակառակն Պուլկարիոյ իսլամ բնակչութիւնը, որ 790,000ի կը հասնէր 1926ին, կը վայելէ լայն պաշտպանութիւն, ազգային եւ քաղաքական իրաւունքներ, ինչպէս եւ դպրոցական եւ կրօնական ինքնավարութիւն:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄԵՂՐՈ՞Վ ՈՒՏԵՄ ԹԷ ՇԱՔԱՐՈՎ...

»»» · «««

Թերթերը կը գրեն թէ լեհական դատարանները, այս օրերուն, զբաղած են կարեւոր հարցի մը քննութեամբ: Իշխան Կէորկ Գորիպիւթ — Վիսնովիէցկի կը գտնուի ծանր ամբաստանութեան մը տակ: Գորիպիւթ-Վիսնովիէցկի ազնուապետական գերդաստանին բոլոր անդամները չափազանց գայթակղած են իշխան Կէորկի ընթացքէն եւ կը պահանջեն դատել իշխանը, որ ըմբոստացեր է եւ մեր ժեր՝ երբ ծնողը, առտուան թէյին հետ, մեղր են մատուցեր փոխան շաքարի:

Իշխանը կը պնդէ թէ իր քթին խնդալ է՝ երբ մեղր կը հրամցուի թէյին հետ:

Նորին արեւափայլ իշխանուհի մայրիկն ալ կը պատասխանէ թէ... տնտեսական տագնապին պատճառով, եւ խնայողութեան համար, շաքարի փոխարէն մեղր է հրամցուեր իր վսեմափայլ զաւկին: Ասոր մէջ ի՞նչ կայ անարգական:

Դատարանը մէկ ամիս արգելափակումի դատապարտեց իշխանը որ մեղր չէ կերեր, շաքար է ուզեր:

Լեհական եւ ֆրանսական թերթերը քիչ մը շատ հետաքրքրութիւն ցոյց կուտան մեղր ու շաքարի այս պատմութեան: Ըստ իս, անարգականը թէյին հետ մեղր կամ շաքար մատուցուելը չէ, այլ հրապարակով, թերթերու մէջ, դատարաններու առջեւ այդ մասին վիճելն է միայն, մանաւանդ գործադրկութեան եւ թշուառութեան այս օրերուն:

Կերէ՛ք, ի՛նչ ապուր կ'ուզէք կերէք, բայց ձեզի պահեցէք ձեր կերածն ու կերածին հոտը, ա՛յ անպատկառներ: Այսքան ալ անկրթութի՛ւն թշուառութեան այս օրերուն:

Գէթ եկէք, հայ հարուստներէն քիչ մը դաս առէք: Տեսէք անգամ մը թէ որքա՛ն բարեկիրթ են մերինները: Տունը կը նստին, դուռները կը փակեն, մեղր ու կարագ կ'ուտեն, ուտելէն կը նաթին ու կը պայթին, սակայն երբ հայ բանուորը աշխատանք չունի, հայ գաղթականը օրուան չոր հաց մը չունի, հայ մանուկը բոպիկ կը պտըտի, մեր հայ հարուստը, մեղրով ու կարագով կշտացած, Աղքատախնամին կը պատասխանէ.

— Չունինք, մենք ալ չունինք, գործ չկա՛յ, շահ չկա՛յ... Եւ այնքան ողորմուկ ձեւով մը կ'ըսեն, որ Աղքատախնամը նպաստ մը տալ կը խորհի պահ մը:

Չէ՛ մեր հարուստները բարեկիրթ են, «մե՞ղր ուտեմ թէ շաքար» չեն հարցներ ձեզի:

Չէ՛, անիրաւ են բողոքները թէ մեր հարուստներն ու լեհ իշխանները միեւնոյն ապրանքն են, որ օրուան թշուառներուն հայը պիտի չհասկնան երբեք:

ԱՐԱԶ

ԹՐԱԿԻԱՆ ՊԻՏԻ ՇԷՆՑՆԵՆ

■■■■■■■■

ՄԱՐԶՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵԼՄՏԱՑՈՅՑԸ ՔՈՒԷԱՐԿՈՒԵՑԱՒ

Թուրքիոյ Ազգ. Մեծ Ժողովը մարտ 22ին քուէարկեց Թրակիոյ մարզպանութեան ելմտացոյցը: Այս առթիւ ներքին գործավարը հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ.

— «Թուրք հանրապետութեան յատկանիշներէն մէկն ալ՝ ժողովրդապետութիւնն է: Մարզպանութիւններ հաստատելով, ժողովուրդին ոտքը կը տանինք կառավարական հակակշիռը եւ ծառայութիւնը: Այս հիման վրայ վեց մարզպանութիւններ պիտի հաստատուին: Պետնէի բոյլատրած սահմանին մէջ կը գործադրենք այս ծրագիրը: Առաջինը, զոր կազմեցինք արեւելեան նահանգներու մէջ, առաւելագոյն չափով բերաւ իրմէ սպասուած բոլոր պարտականութիւնները եւ ծառայութիւնները: Ասկէ քաջալերուած, երկրորդ մարզպանութիւնը Թրակիոյ կը յատկացնենք:

Ինչպէս գիտէք, Թրակիա թուրք հայրենիքին սիրելի մէկ մասն է որ ամէնէն աւելի առատօրէն շաղախուած է թրքական արիւնով: Թրակիան կազմեց այն կամրջագլուխը, ուրկէ, միջին դարու խաւարին ատեն, թրքական քաղաքակրթութիւնը Եւրոպա փոխադրուեցաւ: Ստիպուած ենք ամէն մասի նման այս կամուրջը, այս սիրելի հողամասն ալ վերաշինել եւ զարգացնել:

Եղած կազմակերպութիւնը ամէն բանէ առաջ պիտի աշխատի *վերաշինել այդ հողամասը եւ շատցնել բնակչութեան թիւը*: Ասոր յատկացուած գումարը, անգոր նախապէս նշանակած էինք նկատի ունենալով պետնէի նեղութիւնը, անմիջապէս հարկ եղած չափին բարձրացուցինք, երբ տեսանք որ պետնէն քիչ մը բոյլատու է: Կը խնդրեմ ընդունիլ օրինագիծը »:

Իմին Աօլան պէյ խօսք առնելով ըսաւ.— Եղած առաջարկը շատ տեղին է: Ոչ միայն Թրակիոյ, այլ ուրիշ կարգ մը շրջաններու մէջ ալ անընականութիւններ կան: Այսպէս, կարգ մը գաւառակներ եւ գիւղեր կցուած են այնպիսի նահանգներու, որոնց հետ ո եւ է կապ չունին: »

*** Թրակիոյ մարզպան նշանակուած է Իպրահիմ Թալի, արեւելեան նահանգներու առաջին մարզպանը, որ գլուխ հանեց քրտական ջարդերը: Մարզպանը Էտիրնէ պիտի գտնուի ապրիլի վերջերը:

Սթավիսքիի գործերուն քննութիւնը

Հարցաքննիչ դատաւորը առջի օր լսեց Տօքթ. Վաշէն, որ Սթավիսքիի ընտանեկան բժիշկն եղած է, ինչպէս եւ խաչադողին մեղսակիցներէն Սիվէն Զվայֆէլը:

*** Վերջին քննութեանց համաձայն, Լոնտոնի մէջ բռնուած գոհարեղէնները գրաւի դնելու գործողութիւնը կատարուած է Փարիզի մէջ, անգլիական գրաւատան գործակալներուն կողմէ: Այս յայտնութեան վրայ, կասկածէ ազատ կը համարուի դերասանուհի Շէյլա Նօնօ, որ հարցաքննուած էր Լոնտոնի մէջ:

Քննութիւնները կը շարունակուին երկու մայրաքաղաքներուն մէջ, ուրիշ մեղսակիցներ երեւան հանելու համար:

Գաղտնի պայմանագի՞ր ալ կայ

Հակառակ յունական եւ ուրիշ կառավարութեանց կողմէ հրատարակուած հերքումներուն, իտալական թերթեր կը պնդեն թէ պալքանեան ուխտը կը պարունակէ նաեւ գաղտնի պայմանագիր մը: Հետեւաբար, կ'ըսեն անոնք, ուխտը կը հակասէ Յունաստանի, Թուրքիոյ, Ռումանիոյ եւ Եուկոսլավիոյ հանդիսաւոր յանձնառութեանց: Իտալական թերթի մը կարծիքով, շատ ծանրակշիռ ըլլալու է այդ գաղտնի պայմանագիրը, քանի որ Յունաստանի արտաքին նախարարը մերժած է զանոնք յայտնել նոյնիսկ երեսփ. ժողովի արտաքին յանձնաժողովին: Ուստի կը պահանջէ ամբողջութեամբ հրատարակել, քանի որ Յունաստան բարեկամութեան դաշնագիր մը ունի Իտալիոյ հետ:

Հակառակ այս յայտնութեանց, Իտալիոյ եւ Յունաստանի յարաբերութիւնները լաւ են եւ ֆաշական Գերագոյն Խորհուրդին անդամներէն մէկը, որ միեւնոյն ատեն «Թրիպունա» թերթին տնօրէնն է, Աթէնք գացած է, ֆաշականութեան մասին դասախօսութիւններ տալու համար:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱՆ՝ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ՀՆԳԱՄԵԱՅ ԾՐԱԳԻՐԸ.- ՆԱԽԸՆԹԱՑ ՓՈՐՁԵՐ

Երբ կը խօսինք Թուրքիոյ հնգամեայ ծրագրի մասին, հարկ է որ նըկատի ունենանք պարագայ մը:

Թուրքիոյ «ճարտարարուեստակա-նացումը» կը սկսի գրեթէ հանրապետութեան հաստատումին հետ: Եւ սակայն, այսօրուանին ու երէկուանին միջեւ տարբերութիւնը զոր կ'ուզուի դնել՝ լոկ տարողութեան եւ տեսակի չէ: Այլ եւ՝ «անծրագրականութենէն կ'ուզուի անցնիլ ծրագրականու-թեան»:

Այս առթիւ, կ'արժէ ուշադրութեան յանձնել, որ մինչեւ այժմ Թուրքիոյ մէջ կը ձգտէին «ճարտարարուեստը հովանաւորել» (հիմայէ)· բայց ճըշ-դուած ծրագիր գոյութիւն չունէր: Ու քանի ծրագիր չկայ, շատ պարզ էր որ այդ «հովանաւորութեան» արդիւնքն ալ նպաստաւոր չէր կրնար ըլլալ:

1927ին Էնկիւրի կրկին ճարտարար-ուեստականացման եռանդ մը ցոյց տը-ւաւ: Այն ատեն, դեռ, վէճի նիւթ էր «հողագործակա՞ն թէ ճարտարար-ուեստական» ըլլալու պարագան: Այ-սուհանդերձ, կառավարութիւնը այս տարուան նման խանդավառութեամբ ու հաւատքով հրատարակեց «ճար-տարարուեստի քաջալերման» օրէնքը: Այդ օրէնքին կը տրուէր տասնեւհինգ տարուան գոյութեան իրաւունք մը: Այն ատեն ալ, ճիշդ այս օրուան նման ոգեւորուած էին ղեկավար շրջանակ-ներն ու մամուլը: Ձառ, ծրագիր, աղ-մուկ ու յօղուած: Ու յետոյ նախա-տեսութիւններ,— Թուրքիա 1943ին (15 տարիէն) սա պիտի ըլլայ, նա պի-տի ըլլայ:

Արդ, ի՞նչ եղաւ արդիւնքը:

1927-1933 գործադրութեան դրուե-ցաւ այդ օրէնքը: Ան կը տրամադրէր. իբրեւ ընդհանուր սկզբունքներ.—

1.— Ճարտարարուեստական հաս-տատութիւնները դասաւորել համա-ձայն աշխատաւորներու թիւին եւ շար-ժուն ձիու ուժերուն եւ զանոնք, հա-մաձայն այդ դասաւորման, աստի-ճաններու բաժնել:

2.— Հում նիւթերը, մեքենաները եւ օժանդակ մեքենական կազմածները՝ մաքսէ, իսկ գործատուներու հողերը, շէնքերն ու շահերը տուրքէ զերծ կացուցանել:

3.— Հող տալ բոլոր անոնց որ կ'ու-զեն գործատուն հաստատել: Պետա-կան փոխադրական միջոցներու գինե-րէն զեղչեր ընել:

Գլխաւոր այս երեք տրամադրու-թիւններն իսկ կը հաստատեն թէ Թուրք մամուլին ու վարիչներուն այ-սօրուան մեղադրանքը՝ իրենց երէկ-ուան առաջադրութեանց մասին այն-քան ալ հիմնաւոր չէ· վասնզի, 1927ին ալ, նախատեսուած են դասաւորում-ներ, տարողութիւն, բաժանում, պայ-մաններ եւ դիւրութիւններ: Կը նշա-նակէ՝ որոշ չափով ծրագիր մը կար:

Այսուհանդերձ, 1932ին հրատարակ-ուեցան երկու օրէնքներ, որոնք, ա-ռանց սպասելու 15 տարուան ժամա-նակամիջոցին լրացման, «ճարտա-րարուեստի քաջալերման» օրէնքին շատ մը տրամադրութիւնները վեր-ցուցին: Ասոնց մէկն էր ճարտարար-ուեստի վարկային դրամատան օրէն-քը· օրէնք մը որ ամբողջովին վերցուց մեքենաներն ու անոնց կազմածները մաքսէն զերծ կացուցանելու պարա-գան: Անկէ զատ, կազմուեցաւ նոր ցանկ մը, որով իրենց նմանօրինակին չափին իջեցուցին նախանիւթերը եւս մաքսէ զերծ կացուցանող քաջալերան-քը: Յետոյ, ոչ միայն ջնջեցին շահա-տուրքի շնորհը, այլեւ՝ համաձայն այդ տուրքին՝ պարտաւոր զեղչերու ենթակայ ըրին ճարտարարուեստի տէ-րերը եւ այդ զեղչերը յատկացուցին ճարտարարուեստի վարկային դրամա-տան: Եւ, ի վերջոյ, 1927ի քաջալե-րման օրէնքէն, որոշումներէն, ծրա-գիրներէն ու շռնդալից ճառերէն կամ դրութիւններէն ոչինչ մնաց: Ո՛չ: Յա-ռաջ եկաւ, շատ բնականաբար, վատ-թար կացութիւն մը: Այսինքն՝ անոր ջնջումը մեծ իրարանցումի մատնեց ճարտարարուեստի տէրերը որոնք, կռթնելով 1927ի քաջալերման օրէն-քին, ձեռնարկներ ըրած էին ու այդ օրէնքին համաձայն դրամագլուխ յատկացուցած եւ արտադրութեան սկսած կամ յանձնառութեան մտած, յանկարծ ծանր տագնապի մը մատ-նուեցան երբ Էնկիւրի մէկէն ի մէկ զրկեց զիրենք նախատեսուած կամ խոստացուած քաջալերանքէն:

Խնդիրը այնքան լուրջ հանգամանք առաւ որ, անով զբաղեցաւ, նաեւ, Տնտեսական Բարձրագոյն Խորհուր-դը, որու մասին, ատենին, մանրա-մասն գրած եմ այս էջերուն մէջ:

Բարձրագոյն Խորհուրդը եւս վեր-ջին կարգադրութիւնը կը գտնէր սը-խալ: Բայց, իր նկատողութիւնները կ'ընէր «Մենք այնպէս կը խորհինք թէ»ով, յայտնապէս ցոյց տալով ան-համարձակութիւն մը դահլիճին կար-գադրութեանց դէմ, քանի որ Ազգային Ժողովը ջնջումի օրէնքները քուէար-կած էր դահլիճին հրահանգով:

Այսուհանդերձ, իր երկար տեղե-կագրին մէջ, որուն ամբողջական մէջ բերումին համար ոչ «Յառաջ»ի սիւ-նակները թոյլատու են, ոչ ալ անհրա-ժեշտութիւն մը կայ այժմ, ան կ'ը-սէր.—

1.— Հարկ էր 15 տարի շարունակել ճարտարարուեստի օրէնքը՝ տնտեսա-կան եւ իրաւական տեսակէտներէն առաջնորդուած:

2.— Մաքսային սակացոյցը պատ-րաստած ատեն պէտք չէր դպիլ նախա-նիւթերն ու մեքենաները մաքսէ զերծ կացուցանելու որոշման:

3.— Նախանիւթերը զերծ կացուցա-նող ցանկի փոփոխման միջոցին, աչ-քի առջեւ պէտք էր ունենալ այն նիւ-թերը որոնք երկրին մէջ դեռ եւս չկան կամ նոր կը հասնին:

4.— Մեքենաներն եւ անոնց օժան-դակ - կազմածները տուրքէ զերծ կա-ցուցանող օրէնքի ջնջումը խնդրոյ ա-ռարկայ կրնայ ըլլալ միայն օրէնքի պայմանաժամին լրանալէն (15 տարի) վերջ, եւ այն ալ՝ մաքսերը շատ թե-թեւցնելու պայմանաւ:

Ինչպէս բսինք, սակայն, Էնկիւրիի դահլիճը կամ ազգային ժողովը նկա-տի չառաւ նաեւ Տնտեսական Բարձ-րագոյն Խորհուրդին այս տեսակէտ-ները եւս, եւ, 1932ին ջնջեց այն ինչ որ 1927ին քուէարկած կամ որոշած էր եւ կը կարծէր թէ անոր շնորհիւ դրախտի վերածուած պիտի ըլլար Թուրքիան՝ 1943ին:

Յետոյ «Սէնայի վէ Մաատէն Պան-քասը»ն, որ օր օրի կը յառաջդիմէր ու սկսած էր վարկեր բանալ ճարտա-րարուեստին, գրեթէ առանց պատճա-ռի երկուքի բաժնուեցաւ: Թուրքիոյ մէջ, հինէն, կային կարգ մը գործա-տուներ, զորս պետութիւնը կը բանե-ցնէր: «Սէնայի վէ Մաատէն Պանքա-սը»ն, համաձայն եղած կարգադրու-թեան, սկսաւ զանոնք յանձնձել: Պէտք է խոստովանիլ որ քիչ մը կար-դի դնել յաջողեցաւ: Բայց, յանկարծ, նոյն օրերուն, պոչը կտրեցին ասոր ալ, այդ բոլոր գործատեղիները կրկին դնելով պետութեան հրամանին տակ՝ «Սէնայի օֆիսի» անուան ներքեւ: Այսինքն՝ զայն դրին այն ձեւին մէջ որուն վնասը հաստատապէս ճշդած էին եօթը տարի առաջ:

Այս բոլոր անմիտ ու անիմաստ ոս-տոստումները այժմ կը վերագրեն «1933էն առաջ Թուրքիոյ ճարտարար-ուեստի քաղաքականութեան անծրա-գրականութեան»:

Միւս կողմէ, սակայն, նոյն ան-ձերն ու նոյն Էնկիւրին, հանրապե-տութեան տասնամեակի առթիւ, եր-կարօրէն խօսեցան նաեւ իրենց ճար-տարարուեստական նուաճումներու մասին, 1923ին եւ 1933ին միջեւ բաղ-դատական ցանկեր դրին, 130 գործա-տուներուն փոխարէն տասը տարի վերջ 2000 գործատուն ցոյց տուին: Գործատուներու թիւէն խօսիլ կամ անոնց թիւէն երկրի մը ճարտարար-ուեստական արժէքը ճանչնալ՝ կը նը-շանակէ սխալ ուղղութեամբ մօտենալ խնդրին: Այդ շփոթութիւնը աւելի կը մեծնայ, երբ կը գտնուինք տասը տար-ուան ընթացքին իրարմէ այդքան տարբեր պատկերներու առջեւ: Աւել-ցնենք, անմիջապէս որ, վարչապե-տութեան պատրաստած մէկ վիճակա-գրութեան համաձայն, 1923ին Թուր-քիոյ մէջ 342 գործատուներ կային, 1933ին՝ 1088: Իսկ 43 գործատուներու հիմնումի թուականը ... անորոշ է: Ուրեմն՝ ընդհանուր գումար՝ 1473:

Եւ սակայն, գործատուներու թիւը չէ կարեւորը, այլ՝ անոնց արտադրա-կան կարողութիւնը: Որպէսզի մեզի համար պարզ ըլլայ ամէն ինչ, ստորեւ փոքրիկ հատուած մը կուտամ Թուր-քիոյ Տնտեսական Բարձրագոյն Խոր-հուրդին մէկ տեղեկագրէն.—

«... Բաղդատելու համար՝ յառաջադէմ ճարտարարուեստ ունեցող երկիրներու գործատուները ու մեր երկրի ճարտարարուեստը, ըսենք որ՝ մեր գործարաններուն ամէնէն յառաջդիմածները հիւսուածեղէնի գործարաններն են եւ անոնց թիւը 10 է:

Անոնք բոլորը միասին 110,000 իլ ունին. իսկ Եւրոպայի մէջ միջին մեծութեամբ կամ մեծ գործատուներու ամէն մէկը 40,000 իլ ունի»:

Պատկերը աւելի որոշ կ'ըլլայ, երբ յիշենք որ Թուրքիոյ ճարտարարուես-տական հաստատութիւնները բոլորը միասին կը գործածեն 74,161,486 ոս-կիի նախանիւթ (տարին), ըստ նոյն վիճակագրութեան: Բանուորներու եւ պաշտօնէութեան շուրջ 9 միլիոնի ծախք մը եւս, ու կ'ունենանք ընդհ. գումար 100,000 ոսկի:

Հիմա, դուք ձեզի բաղդատեցէք այս գումարը եւրոպական հաստա-տութեանց հաշուեկշիռներուն հետ եւ ըրած կ'ըլլաք արդէն Թուրքիոյ տասը տարուան ճարտարարուեստական «մեծ» նուաճումին իրական գնահա-տումը:

Ըսի սակայն թէ «հնգամեայ ծրա-գրին առթիւ իրենք էին դարձեալ որ դժգոհութիւն կը յայտնէին «անցնող տասնամեակի սխալ, անծրագիր, զիկ զակ եւ յաճախ վնասակար ճարտա-րարուեստի» մասին:

Թէեւ, թերթ թէ վարիչ, Թուրքիոյ մէջ մարդիկ իրապէս անոսկոր լեզու ունին:

Ահա տնտեսական գործավարը՝ Մահմուտ Ճէլալն իսկ, որ «հնգամեայ ծրագիրը» յառաջ քշողն ու հին սը-խալներէն գլխաւոր դժգոհողն է Նա-զիլլիի մէջ խօսեցաւ ճառ մը երբ այդ քաղաքը, Այտըն ու Իզմիր այցելեց 1934 յունուարին:

Ան իր ճառը սկսաւ հետեւեալ նա-խադասութեամբ.— «Հանրապետա-կան կառավարութիւնը միշտ առած է այնպիսի հիմնական որոշումներ, որոնք ճարտարարուեստական տեսա-կէտէն, երկրին ազգային պահանջները կը բաւարարեն»:

Այդ պարագային, ինչո՞ւ 1927ին տրուած որոշումը, կամ քուէարկուած օրէնքը փոխեց 1932ին եւ 1934ին, նոյնքան «հիմնական որոշումով» մը, մէջտեղ կը դնէ «հնգամեայ ծրագի-րը»:

Ասոնցմէ ո՞րն է հիմնականը,— նախկի՞ն քուէարկումը, զայն ջնջո՞ղ որոշումը, թէ այս նորը, որ ունի ու-շադրութեան արժանի ուրիշ կողմեր:

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Ի ՊԵՏՍ ՋԱՐԴԱՅԵԼՈՑ

»»»·«««

(Չորրորդ մաս)

Ղեւոնդ արքեպիսկոպոս Անգլիոյ եւ Ամերիկայի մէջ պարտ էր տեսած լինել եւ համոզուած թէ բոլոր բնակիչները՝ զօրաւոր կամ անզօր՝ առանձնաբար թէ ընկերաբար բոլո-վին ազատ են իրենց տուներու լուսա-մուտներէն, խանութներու գագաթ-ներէն, հանդիսավայրերու պատերէն եւ ձողերէն կախել ամէն ազգի, ամէն կուսակցութեան եւ ամէն դաւանու-թեան դրօշներ, սկսեալ ամերիկեանէն մինչեւ Ափրիկէի վայրենիներու դրօ-շակները, արքայասպան անիշխանա-կաններու եւ կարմիր համայնավար-ներու «Անկցի կառավարութիւնը» կամ նման օրինակ սպառնալից վեր-նագրերով դրօշակները: Եւ եթէ հա-ւատարիմ քաղաքացի մը բոլշեւիկ յուզման ազդեցութեան տակ յարձակի տապալելու այդ անարգալից դրօշակը զայն կրողի ձեռքէն, ոստիկանութիւ-նը, որու պարտականութիւնն է պահել հանրային խաղաղութիւնը, կը միջա-մտէ, կ'արգիլէ յարձակողը եւ կը պաշտպանէ պետութեան անարգիչ դրօշակ կրողը: Որովհետեւ այդ եր-կիրներու մէջ ամէն մարդ խօր հա-մոզման տէրն է, լինի արդար թէ ա-նիրաւ, ան պէտք է պաշտպանուի ա-ռանց խտրութեան:

Այս է օրինաւոր մարդոց ոգին: Բայց այդ մարդոց մէջ ապրող հայ արքե-պիսկոպոս եւ մտաւորական մարդիկ մերկ են այդ հոգիէն, որովհետեւ ա-նոնց մարմինները եւ հոգիները դպե-տաւորուած են կրքով, եւ փառախն-դիր փոքրոգի կուսակցամոլութիւննե-րով:

Ի վերջոյ հայ ժողովուրդը բնաջնջող նախընթաց Թուրքիոյ մէջ անգամ հայ ազգի պատմական եւ ընկերային դրօ-շակներու ազատ գործածութիւնը ար-գելքի չէր հանդիպեր: Ամերիկայի հայ գաղթականները որ գրեթէ ամ-բողջովին Թրքահայեր են, անոնց մէջ տարէցները անտարակոյս տեսած են եւ կը յիշեն թէ մինչեւ 1890 թուակա-նը Թուրքիոյ հայ ժողովուրդը գա-ւառներու մէջ եւ թէ ի Կ. Պոլիս իրենց դպրոցական եւ ընկերային հանդէսնե-րու եւ Ազգային Սահմանադրութեան տարեդարձին օրերը օսմանեան դրօ-շակի կողքին կը տնկէին պատմական Հայաստանի եռագոյն եւ այլ մատաղա-ծին ազգային դրօշակներ դպրոցական սրահներու, այլ հանդիսավայրերու մէջ եւ այն նաւերու վրայ որ Ազգային Սահմանադրութեան տարեդարձի օ-րերը Վոսփորի երկու կողմէն կը հա-ւաքէին ոգեւորեալ Հայեր որոնք ազ-գային երգեր երգելով Սուլթան Հա-միտի պալատի առջեւէն յառաջանա-լով կ'երթային Եաի Գուլէ, Ազգային Ս. Փրկիչ հիւանդանոցը՝ միանալու հազարաւոր դրօշակներով զարդար-ուած պարտէզի մէջ ոգեւորեալ հայ հանդիսականներուն հետ:

Սուլթան Համիտ վար իջեցուց պատմական Հայաստանի եռագոյնը, որովհետեւ տեսաւ իր հպատակ հայ ազգի մէջ անհաւատարմութեան եւ ա-պստամբութեան սերմի երեւումը, եւ ոչնչացուց այդ ազգը, երբ տեսաւ այդ սերմի ծառանալն ու պտուղ տալը: Ի՞նչ վտանգ տեսաւ Ղեւոնդ արքե-պիսկոպոս խորհրդադրուժ իր խորհր-դականներէն որ բազմած Նիւ Եորքի Հայոց կրօնական աթոռի վրայ, ձգ-տեց կատարել Սուլթան Համիտի մը դերը ամէն ուժէ զուրկ եռագոյն պաս-տառի կտորի մը հանդէպ: Այդ եռա-գոյնը կուսակցական լինելէ դարեր ա-ռաջ Անկախ Հայ Ազգի նուիրական նը-շանակն էր: Եւ դեռ ասկէ 14 տարի առաջ հայ ազգի ոգեւորուած զաւակ-ները Երեւանէն մինչեւ Ֆրէզնօ, եւ Երեւանէն մինչեւ Հնդկաստան եւ Ե-թովպիա կը խոնարհէին այդ դրօշի առջեւ: Անոր առժամեայ փառքը չի-ջաւ թէեւ, զարմանալի չէ սակայն, որ տակաւին գտնուին անչէջ ոգեւոր-եալներ անոր սիրով որ լցուէին ան-զուսպ վրէժխնդրութեամբ վրէժ լու-ծելու զայն անարգողէն նոյնիսկ եթէ այդ անարգողը լինէր ոչ թէ հայ արք-եպիսկոպոս մը, այլ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը:

Յանցաւորի մը յանցանքը հարկ է դատել ոչ թէ անոր յանցանքի ծան-րութենէն, այլ յանցանքի գործողու-թեան պատճառէն՝ թէ ինչո՞ւ մարդը մղուեցաւ գործելու այդ յանցանքը: Նիւ Եորքի եկեղեցւոյ մէջ ամենասոս-կալի ոճիրը պիտի չգործուէր կրօնա-ւորի մը վրայ, եթէ ամենագրգռիչ պատճառներ չտրուէին դէպի այդ ոճ-րագործութիւնը:

Դաշնակցական կուսակցութիւնը իր պատասխանատու եւ անպատասխա-նատու անդամներու արարքին հետե-ւանքով ունեցած է մէկ կողմէ մոլե-ռանդ ծափահարողներ եւ խիստ պար-սաւողներ եւ կծու ատողներ: Բայց երբ դէպքերու բերմունքով ցարական Ռուսիան քայքայուեցաւ, նորա կարգ մը առժամապէս անտէր հողերու վը-րայ, ինչպէս ուրիշ հպատակ ցեղեր նոյնպէս եւ Հայերը իրենց բնակած հողին վրայ հաստատեցին ազգային կառավարութիւն մը: Այդ հաստա-տողները եղան Դաշնակցական կու-սակցութեան վարիչները իրենց տե-ղական ուժերով: Եւ այսպէս գոյու-թիւն առաւ ազգային Հայաստան մը, տիտղոսով անկախ: Գէթ եւ, բնաւ հաւատք չունէի անկախութեան մը որ յայտնի էր, կախուած էր ամենարա-րակ թելէ մը, որու միւս ծայրը կապ-ուած էր ամենահսկայ Ռուսիոյ մատ-ներուն որ յաջորդ օր կարող էր վեր կենալ իր ինկած տեղէն եւ իր ձեռքի մէկ շարժումով թելի միւս ծայրէն կախուած Հայաստանը վար նետել ան-գոյութեան անդունդին մէջ: Երեւ-նամեայ հին բարեկամս, Յովհաննէս Քաջազնունի, ազգային Հայաստանի Հանրապետութեան առաջին նախա-գահը, երբ եկաւ Լոնտոն՝ Ամերիկա երթալու, մի օր, երբ իր Լոնտոնի հիւրանոցի մէջ շրջապատուած չէր իր կարգ մը նախարարներով եւ զինուո-րական խորհրդականով, եւ երկուքս առանձին էինք, հարցուցի իրեն թէ ի՞նչպէս կը կարծէր որ իրենց Հայաս-տանը կարող էր անկախութեան կամ նոյնիսկ կախեալ գոյութեան հնարա-ւորութիւն ունենալ, քանի որ հողը ռուսական էր, եւ ամէն րոպէ Ռու-սիան կարող էր վերականգնիլ եւ վե-րագրաւել իր հողը: Քաջազնունին պատասխանեց.

— «Ձեռ կարող երեւակայել, ի՛նչ-պէս քայքայուած է Ռուսաստանը, 25 տարի պէտք է որ ուշքի գայ եւ ոտքի կանգնի: Մինչեւ այն ժամանակ Հա-յերը, Վրացիները եւ Թաթարները դաշնակցաբար այնպէս կարող են զօ-րանալ որ Ռուսիան անզօր պիտի լինի Կովկասեան լեռներէն անդին անց-նիլ»:

Այս խօսքերէն կարծեմ ութ ամիս չանցած Կովկասի երեք ազգայնական Հանրապետութիւնները՝ Ադրբէջան, Վրաստան եւ Հայաստան՝ սպաննուած էին եւ անոնց դիակներուն վրայ կանգնած էր հին Ռուսիան բոլշեւիկի համազգեստով, շատ աւելի հաստատ ոտքերով քան ցարական Ռուսիան:

ՊԵՏՐՈՍ ՍՕՍԱՊԵՏԵԱՆ

ՀԱՅԿԱՆՈՒՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆԻ ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

ooooo

ԽՄԲ.— Յապաղած՝ կամքէ անկախ պատճառներով:

Տեղի ունեցաւ 17 մարտ Շաբաթ ե-րեկոյ Կավոյի մեծ սրահին մէջ: Հա-կառակ անհրապոյր օդին ու անձրեւին, հակառակ կրկնակ խաչաձեւումներու եւ տնտեսական սուր տագնապին, սրա-հը լեցուն էր ամբողջութեամբ:

Բացառիկ երեւոյթ, որովհետեւ տրուածը ո՛չ «Մայիս 28» էր, ոչ Ապ-րիլեան սգահանդէս, ոչ Մշակոյթի Օր, այլ անհատական կազմակերպու-թիւն մը:

Երգահանդէսը հետաքրքրութիւն ստեղծած էր նաեւ օտար շրջանակնե-րու մէջ: Մեծ էր թիւը Ֆրանսացինե-րու եւ օտարներու, որոնք եկած էին լսելու հայ արուեստագիտուհին:

Յայտագիրը դասաւորուած էր «բը-ծախնդիր ճաշակով եւ գիտուն ար-ուեստով» ինչպէս կը գրէր «Յառաջ» իր 11 մարտի թիւին մէջ: Ան կուտար երաժշտական շրջաններ եւ զանոնք բնորոշող յատկանշական գործեր, Ա) դասականներ, որոնցմէ Մոցարտ եւ հին եւրոպական հեղինակներ: Բ) Ֆը-րանսական արդի երաժշտութեան լա-ւագոյն ներկայացուցիչներէն Ռաւլ Լափարա, Ֆրանսիս Փուլէնք, Անրի Թոմազի: Գ) Հայ երաժշտութիւն, կրօնական ու աշխարհիկ:

Այս երգերը արտաբերուեցան ճկուն եւ զարուն ձայնով մը, «երփնասարդ գոյնով որ կարող է զինաթափ ընել ... Պէճմէսէրները», ինչպէս կը գրէր Ժ. Պօտրի, հայ երգչուհիին արուեստի մասին խօսելու ատեն: (Վակնէրի Լէ մէթր շանթէօր տը Նիւրէմպէրկ թա-տերգութեան հերոսներէն մէկը, Պէքմէսէր, որ գրական լեզուի մէջ կը խորհրդանշէ խիստ եւ անաչառ քննա-դատ մը):

Օր. Հայկանուշ Թորոսեան, չենք գիտեր ինչու, հայ մամուլին չի յանձ-ներ այն գնահատական յօդուածները որոնք իրեն կը նուիրուին ֆրանսական մամուլին մէջ: Ու մենք կը պարտա-ւորուինք իր երգահանդէսներէն մէ-կուն յայտագրին եւեւ հրատարակ-ուած օտար արտայայտութիւններէն քաղուածք մը կատարել, որովհետեւ մարտ 17ի գեղեցիկ երգահանդէսի մասին մեր տպաւորութիւններուն մէջ աւելի կ'ամրապնդուինք օտար հեղի-նակաւոր կարծիքներով:

Մարսէլ Պէլվիան, զուտ երաժշտա-կան պարբերաթերթի մը՝ «Մէնէսթրէ-լ»ի երաժշտական քննադատը, կը ծանրանայ հայ արուեստագիտուհիին երգած դասական հեղինակներուն վրայ, «որոնք թոյլ տուին համակրե-լի արուեստագիտուհիին մեզի գնա-հատել տալու իր ոճին հարազատու-թիւնը, իր առոգանութեան յստակու-թիւնը եւ իր կատարեալ երաժշտա-գիտութիւնը (միւզիքալիթէ) հին վարպետներու հասկացողութեան մէջ»: Մինչ «Ֆիկարօ»ի երաժշտական քննադատը կը գրէ թէ «անոր յստակ ու փայլուն առոգանութիւնը իբրեւ օ-րինակ կարելի է տալ բազմաթիւ քը-նարերգակ արուեստագէտներու»:

Բայց մեզի Հայերուս համար հե-տաքրքրական էր այն փորձը զոր կ'ը-նէր Օր. Թորոսեան, սէնֆօնիք գոր-ծերու վերածելով հայ եկեղեցական երգերը, «Հրեշտակային», «Ուրախ լեր», եւ «Տէր ողորմեա», որոնց նը-դաշնակումը կատարած էր յայտնի երաժշտագէտ Փօլ Ֆօշէ, ուսուցիչ Փարիզի Պետական Երաժշտանոցում: Ֆրանսացի վարպետը յաջողած էր հաւատարմօրէն պահել անոնց տեղա-կան գոյնը և ժամանակագրական բոյ-րը: Հեղինակը անձամբ կ'ընկերանար երգեհոնով այս խորհրդապատ ու գե-ղեցիկ գործերուն:

Հայկական բաժինը, բացի Զիթունի—Պարթեւեանի «Պըճինկօ»էն, կը բաղ-կանար առաջին ունկնդրութիւններէ, կրօնական երգերը՝ որպէս սէնֆօնիք գործ, Գ. Մ. Ալէմշահի երկու կը-տորները որոնք յայտագրին մէջ կը կրեն a la pièce — ēmē եւ chanson pa-yen անունները, երկուքն ալ հայկա-կան գոյնով շաղախուած, Վարդան Սարգսեանի «Վիճակին երգերը», «Ա-նուշ»էն, «Ծաղիկ ունիմ նարնջի» եւ «Համբարձում եայլա», որոնք հեղի-նակին մէջ կը մատնանշեն Կոմիտաս վարդապետին գործը շարունակելու կամքը:

Օր. Թորոսեան, որպէս եւրոպական ըմբռնումով արուեստագիտուհի մը, աշխատած էր այս առաջին ունկն-դրութիւններով երփնասարդ ուժերու նոր գործերը ծանօթացնել մեզի, ո-րովհետեւ երգչուհին քնքուշ մըն է իր երաժշտական ամէնէն բարձր ի-մաստով ու իբրեւ այդ պէտք է տայ նոր ու անտիպ գործեր:

Բայց առաջին դիտողութիւն մը: Հայ երգի վարպետը՝ Կոմիտաս վար-դապետ լուռ մնաց Օ. Թորոսեանի եր-գահանդէսին մէջ: Զլսեցինք մենք ա-նոր «Զինչ ու զինչը», «Առաւօտուն բարի լուսը», «Հով արէք»ը, «Քէլէ, քէլէ»ն, որոնց վարպետն է Օր. Թո-րոսեան: Այս երգերը ունին անթա-ռամ երփնասարդութիւն, մշտատեւ թարմութիւն, ու պէտք է որ միշտ լսուին:

Ու երկրորդ դիտողութիւն մը: Յայ-տագրին մէկ երրորդ մասը միայն յատկացուած էր հայ երաժշտութեան, մինչդեռ հայ «երգի քրմուհին», ինչ-պէս կ'անուանէ զայն Շ. Նարդունի, պարտաւոր էր իր երգահանդէսին գո-նէ կէսը յատկացնել հայ երաժշտու-թեան, լայն բաժինով մը հայ ժողո-վրդական անմահ երգերու, որպէսզի անոնցմով գաղթական Հայը «փոխա-դրուի Հայաստան ու յագեցնէ իր հայրենի ապրումներուն կարօտը»:

ԵՐԱԺՇՏԱՍԷՐ

МАРСЕЙЛЬ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԴԻՏԱՐԱՆԷՆ

ԽԹԱԳՈՅՆԸ

Օտար հանդէսի մը մէջ

»»»·«««

Անակնկալ հրաւէրով մը, քանի մը օր առաջ, բարեկամիս հետ ներկայ գտնուեցանք արենուշներու մէկ հան-դէսին:

Երկսեռ ու խուռներամ բազմու-թիւն մը լեցուցած էր սրահն ու մի-ջանցքները: Երջանիկ էին ֆրանսացի սկաուտները: Ուրախ էին եւ խանդա-վառ նաեւ հանդիսականները:

Առաջին իսկ ակնարկին կը նշմար-ուէին բարձրաստիճան պաշտօնեաներ, դրողներ, զինուորականներ եւ երկսեռ սեռէն ընտրանի անձեր, որոնք բոլորն ալ տոգորուած իրենց մատաղ սերունդի ձեռնարկին յաջողութեամբ, որ եւ է բան չէին խնայեր:

Զուարթ այդ մթնոլորտին աւելի մեծ թափ կուտար հանդէսի ճոխ ու խնամուած յայտագիրը: Կարգապա-հութիւնը օրինակելի էր, առատա-ձեռնութիւնը եզակի, վասնզի այդ բոլորը անհրաժեշտ էին իրենց աղջիկ-ներու յաջողութեանց ու քաջալերան-քին համար:

Վարագոյրը բացուեցաւ ու բեմին վրայ երեւացին մեր տարագիր եռա-գոյնէն կարուած հագուստներով խումբ մը աղջիկներ:

Այդ իսկ վայրկեանին ֆրանսացի խմբապետուհին յայտարարեց թէ «Հայկական պարեր» տեսնելու պատի-ւը ունին հանդիսականները:

Բազմութիւնը խորհրդաւոր լռու-թեան մը մէջ, հարցական նայուածք-ներ փոխանակեց եւ ապա սկսան փս-փսուքներ. «Հայկական պա՞ր, ո՞վ պի-տի պարէ, այս ի՞նչ զգեստ է»...

Ու խումբը հայկական եռագոյնէ հա-գուստներով, հայ գեղջկական տա-րազներով, պարեց «Ալ ու ալուան եւ հագել», «Հօյ նազանիմ», «Նորից նոր» եւ ուրիշ պարեր, հանդիսականներու խնդրանքով:

Մարսէյլի ֆրանսացի արենուշները իրենց անհայրենիք քոյրերը, ա-րենուշները ուրախացնելու հա-մար, իրենց հանդէսին մէջ մեծարել ուզած էին հայ եռագոյնը, երգն ու պարը:

Ազնիւ Ֆրանսուհիները բաւական չարչարուելէ ետք՝ Մարսէյլի հայ արե-նուշներէն սորված էին եւ յաջողու-թեամբ երեւան բերին հայ գեղջկական երգերն ու պարերը, ընկերակցու-թեամբ երեք հայ արենուշներու:

Ի՛նչ խօսք որ, հանդէսը տուաւ նաեւ նիւթական շօշափելի արդիւնք:

Հանդէսին վերջաւորութեան, օտար արենուշներ իրենց հայ ընկերուհինե-րուն աղաչելով ստացան եռագոյն ժա-պաւէններ, զորս այնքան ուրախու-թեամբ եւ գուրգուրանքով տարին իրենց հետ, երբ թանկագին եւ ան-փոխարինելի յիշատակ:

Տխուր էին սակայն մեր արենուշ-ները եւ արցունքոտ աչքերով հեռա-ցան սրահէն, վասնզի, ոչ ոք կը գուր-գուրայ իրենց վրայ, ոչ ոք կը քաջա-լերէ իրենց ձեռնարկները:

— Իրաւունք ունին, դիտել տուաւ բարեկամս: Ունինք բազմանուն եւ բազմաժխոր միութիւններ, որոնք բո-լորն ալ իբր թէ մատաղ սերունդը հայ պահելու նպատակով տոգորուած են, որոնք այլասերման դէմ կը պայքարին եւ սակայն այդ ուղղութեամբ գործ-նական ոչինչ ըրած ունին: Այլապէս իրենք իրենց ձգուած չէին մնար ոչ Մարսէյլի արենուշները եւ ոչ ալ Արի-ները:

Ա. ԽԱՉ

Մուրատի յիշատակին

ՓՈԽԱ - ՔՕԼՈՆՊ (Յառաջ) — Կիրակի կէսօրէ յետոյ, Պուա Քօլոնպի քաղաքապետական սրահին մէջ տօնուեցաւ Սեբաստացի Մուրատի մահուան 15ամեակը։

Բազմաթիւ ընկերներ եւ հայրենակիցներ փութացած էին ներկայ ըլլալու։ Ընկերներ եկած էին Իսի - Լէ - Մուլինոյէն, Փարիզէն, Պանեօ - Քաշանէն եւ Անուվիլէն, իրենց յարգանքի բաժինը բերելու անմահ հերոսի յիշատակին։ Ընդարձակ սրահը լեցուած էր խուռն բազմութեամբ։

Վարագոյրը բացուեցաւ ժամը 3ին։ Բեմին վրայ, հայկական եւ ֆրանսական եռագոյններու մէջէն կ'երեւար Մուրատի մեծադիր նկարը։ Հանդէսը բացուեցաւ «Մեր Հայրենիք»ով զոր դաշնակի վրայ նուագեց Տիկին Աննա Խէրպէկեան։ Ներկաները յոտնկայս ունկնդրեցին քայլերգը։

Օրուան նախագահը, ընկ. Ծ. Միսաքեան բացման ճառը խօսեցաւ յիշելով Միչելեանին երգը.

Կարդալ, գրել լաւ բան է,
Բայց որ հասաւ քննութիւն,
Աշակերտին հարցուցէք.
Վարել գիտէ՞ն արդեն։

Եւ բացատրեց թէ հայ ժողովուրդը՝ որ գարերով միայն արքաներու, իշխաններու կամ կաթողիկոսներու փառքը գիտէր, ճանչցաւ նաեւ հերոսներու փառքը։ «Մուրատները ապացուցին թէ այս ժողովուրդը գիտէ նաեւ կռուիլ։ Անոնք մեզի սորվեցուցին ձի նստիլ եւ նշանել, ճակատաբաց նայիլ աշխարհին եւ ի հարկին հարուածել, օտարներն անգամ խոնարհեցնելով քաջութեան, յանդգնութեան եւ անձնուիրութեան խոյանքներով»։

Օր. Զարուհի Շահլամեան ջութակի վրայ նուագեց Քրէյզլէրի «Prélude et Allégro»ն, Տրդլայի «Տանս Հոնկրուազ»ը եւ մանաւանդ «Ղաւալ»ը որ կրկնուեցաւ ներկաներու խնդրանքին վրայ։ Պ. Նշան Պէշիկթաշլեան արտասանեց գեղեցիկ արձակ մը, որ ձօնուած՝ Անդրանիկին, փառաբանութիւնն է բոլոր պաշտելի հերոսներուն եւ անոնց մարտական առաքինութեանց։ Սփիւռ երգչախումբէն Օր. Հ. Կնեազեան երգեց «Նոր Ալագեազ»ը, «Զինչ ու զինչ»ը եւ «Բարի լուսուն»ը։

Յետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ ընկեր Վ. Համբարձումեան, որ ներկայացուց Մուրատը ծնունդէն մինչեւ մահը։ Խօսելով անոր կուսակցական կեանքի մասին, ընկեր բանախօսը ըսաւ.— Նախապէս Հնչակեան էր Մուրատ եւ այդ կուսակցութեան մէջ էր մտած իր երկրասիրութեան միջոցին, երբ կը գտնուէր Պոլիս։ Այդ հանգամանքով ալ մասնակցած է կարգ մը գործերու (Աշըգեանի ցոյց եւն.)։ Սակայն երբ արտասահման անցաւ, հասկցաւ թէ կարելի չէ ազատութիւն շահիլ այդ-պիսի ցոյցերով եւ անհրաժեշտ է Երկիր մտնել։ Կարս անցնելով, կը ներկայանայ Հ. Յ. Դ. կոմիտէին եւ կը խնդրէ որ զինք անդամագրեն եւ Երկիր ղրկեն զինուոր խումբի մը հետ։

Երբ կը հարցնեն թէ ինչու կ'ուզէ այդ կուսակցութեան անդամագրուիլ, կը պատասխանէ.— «Որովհետեւ Դաշնակցութեան մէջ աւելի հզօր ումէ մը տեսած եմ»։ Եւ առաջին օրէն դարձած էր հերոս Դաշնակցական եւ այդ կուսակցութեան մէջ գտած էր իր ձգտումներուն եւ գաղափարներուն իրագործումը։ Հանդարտաբարոյ մարդ էր Մուրատ, սակայն երբ բարկանար, կարծես կը դառնար փայրագ առիւծ մը եւ ոչ մէկը կրնար այլեւս հանդարտեցնել զինքը։ Միեւնոյն ատեն լռակեաց էր եւ համեստ։ «Քանի քանի անգամներ խնդրած եմ որ պատմէ իր քաջագործութիւնները, Տարօնի դէպքերը, որպէսզի գրի առնեմ. սակայն միշտ միեւնոյն պատասխանը կուտար, — Ի՞նչ եմ արել որ գրի առնես»...

Մուրատի քարոզչութեան նշանախօսքը եղաւ զէնք, գրիչ եւ գումար։ Ամէնուրեք կը քարոզէր ինքնապաշտպանութիւն։ Մուրատը եղաւ ե՛ւ կրթական - մշակութային գործիչ։ Բազմաթիւ դպրոցներ են շինուած իր ջանքերով։ Եւ գիւղերու պահպանողական միջավայրին մէջ դարձեալ անիկա էր որ հիմքը դրաւ երկսեռ կրթութեան։ Մուրատի շիրիմը պատանդ կը մնայ այսօր թաթար մայրաքաղաքին մէջ, սակայն տարագիր երիտասարդութեան համար ան կը մնայ մշտատեւ ներշնչարան մը»։

Մկրտիչ Ծատուրով յաջողապէս արտասանեց Գէորգ Կառավարենցի «Քրիստափոր Միքայէլեան»ը։

Տաս վայրկեան դադարէ յետոյ, Թաթիոս Թուրէն Աւագեան նուագեց կտոր մը Սայաթ Նովայէն եւ «Ախերիդ մէջ խորհրդաւոր»։

Վերջին բանախօսն էր ընկ. Սիմոն Վրացեան որ մէկ ժամ յուզիչ դրուագներ պատմեց Մուրատի կեանքէն, — «Այդ խոնարհ դասակարգի մարդը ըմբռնած էր լիովին հայրենիքի ազատութեան գաղափարը, եւ այդ գաղափարով ներշնչուած գիտէր գործել թէ զէնքով եւ թէ հարկ եղած տեղը խօսիլ հայրենիքի ազատագրման շուրջ։ Մուրատ չափազանց համեստ եւ լռակեաց մարդ էր, այլ առաջնորդի կարողութեամբ օժտուած։ Սուր էր մանաւանդ իր ըմբռնումի կարողութիւնը, աւելի արագ կ'ըմբռնէր կացութիւն մը, քան շատ մը համալսարանական մարդիկ։ Եւ չարունակ կ'ըսէր թէ Հայերուս ազատագրման միակ միջոցն է զէնքը, եւ իր գաղափարին հանդէպ, այդ տագնապալից օրերուն, երբ ժողովուրդը կը փախնէր ցնցումներէ եւ կ'անիծէր Մուրատը, ինք կ'ըսէր.— «Այսօր թէեւ ինծի կ'անիծես, սակայն վաղը պիտի փառաբանես»։

«Ամէն Հայ պէտք է իր կեանքը սուղ ծախէ», կը կրկնէր յաճախ Մուրատ, եւ իր նշանաբանն էր զարնել անխնայ թէ այն թշնամիներուն որոնք զարկին Հայուն։ Ընդհ. պատերազմին, երբ Սեբաստիայէն անցաւ Կովկաս, Փոքր Ասիոյ լեռներն ու Սեւ ծովը ճեղքելով, քանի մը օր հանգչելէ յետոյ մեկնեցաւ ռազմաճակատ ու հասաւ մինչեւ Պիթլիս։ Կամաւորական բանակներու ցրուելէն վերջ հաստատուեցաւ Երզնկա, եւ հոն հաստատեց «Մի Հայ մի ոսկի» ֆոնտը։ Քիւրտերը Հայ մը կը յանձնէին Մուրատին եւ մէկ ոսկի կը ստանային։ Այս կերպով բազմաթիւ Հայեր փրկուեցան։

Բանախօսը յիշելով քաջ ռազմիկին միւս կռիւները եւ հերոսական մահը Բագուի ճակատամարտին մէջ, թելադրեց որ նոր սերունդը ներշնչուի Մուրատի եւ զինակիցներուն գաղափարներով, ապահովելու համար հայ ժողովուրդին ազատագրութիւնը։

Սփիւռի անդամուհիներէն Օր. Օսմանճեան արտասանեց Սիամանթոյի «Ափ մը Մոխիր»ը. իսկ Տիկին Լ. Գեւոնեան, հակառակ իր տկարութեան, յաջողապէս երգեց երեք ժողովրդական երգեր, «Թող պլպուլ չերգէ», «Շուշօն» եւ Գէորգ Զավուշի երգը, յուզելով ներկաները։

Յայտնուած փափաքին վրայ, երգեց նաեւ տիկին Ծաղիկեան (Իսի լէ Մուլինոյէն), Սերոբի երգը, «Գնդակ որոտաց», ինչպէս եւ «Հայ եղբայրներ, դէ՛ղ գունդ ի գունդ»։

Ընկ. Ծ. Միսաքեան հանդէսը փակեց հետեւեալ խօսքերով.

— «Ծաղկազարդի այս օրով, որ աւելի հեթանոսական եւ հայկական տօն է քան քրիստոնէական, թող մեր անմահ հերոսներու յիշատակը ծաղիկ բերէ, գարուն բերէ մեր հոգիներուն։ Ինչ հոսանքի ալ պատկանինք, ինչ նախասիրութիւններ ալ ունենանք, սորվեցէք խոնարհիլ քաջութեան առջեւ, եւ թող ամէն մէկը պարծանքով պատմէ սերունդէ սերունդ եւ երկիրէ երկիր, թէ մենք ալ ունինք բազուկ, եւ գիտենք զարնել՝ զարնուիլ, յանուն այս հալածական ժողովուրդի ազատագրութեան»։

Ընկ. Հ. Քէօսէեան «Վիշապ» կոմիտէին եւ «Մուրատ» խումբին կողմէ շնորհակալութիւն յայտնեց բոլորին, եւ ժողովուրդը բաժնուեցաւ կազդուրիչ տպաւորութեան տակ, օրհնելով հերոսներուն յիշատակը։

Թղթակից

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՅԱՂԹԵԼԷ ՅԵՏՈՅ

ԽՄԲ.— Երէկ հրատարակած էինք Թուրքիոյ կրթական գործավար Հիքմէթ պէյի նոր դասախօսութեան մէկ մասը հայ-թուրք պատերազմի մասին։ Ստորեւ՝ վերջին մասը.—

Արեւելքի մէջ մեր ունեցած մեծ յաջողութիւնը քանի մը կարեւոր արդիւնքներ տուաւ։ Նախ Պոլսոյ մէջ ինկաւ Տամատ Ֆէրիտի կառավարութիւնը։ Երբ Հայերը ճզմեցինք եւ Հելլէններն ալ տեղ մը կեցուցինք, Տամատ Ֆէրիտ հասկցաւ թէ չպիտի կրնայ գլուխ հանել իր դաւաճանութեան գործը։

Երկրորդ ազդեցութիւնը այն եղաւ, որ Վրաստանի կառավարութիւնը փոխեց իր ընթացքը մեզի հանդէպ եւ դեսպան ղրկեց։ Առաջին դեսպանն էր որ կուգար Էնկիւրիի կառավարութեան մօտ։ Դեսպանը գալուն պէս, Պաթումը եւ Արդուինը ուզեցինք։ Բանակցութիւնները բաւական երկար տեւեցին։ Յետոյ հասկցուեցաւ որ վրացի դեսպանին պաշտօնն էր դժուարութիւն առաջ բերել մեր եւ Ռուսներուն միջեւ։ Կը հասկցուէր թէ պատճառները որոնք կործանեցին Հայ Դաշնակ կառավարութիւնը, պիտի կործանէին նաեւ վրացական մենշեւիկ կառավարութիւնը։ Այդ միջոցին պատերազմ ծագեցաւ Վրացիներուն եւ Ռուսներուն միջեւ։

ՎԵՐՋՆԱԳԻՐ ՎՐԱՍՏԱՆԻ

Մուսթաֆա Քէմալ փաշա կանչեց վրացական դեսպանը եւ վրացական զինուորական պատուիրակը, եւ խիստ վերջնագիր մը տալով, պահանջեց որ Կարսը եւ Արտահանը յանձնուին մինչեւ 23 փետր. 1921։ Եւ մեր զինուորները ծափերու մէջ մտան այդ նահանգները։

Պաթումն ալ մեր զօրքերով գրաւուելէ յետոյ, վրացական խնդիրն ալ լուծուեցաւ։

1920ի սկիզբներն ենք, Հայաստանի հետ պատերազմի մէջ։ Ռուս նոր դեսպանը արեւելեան ճակատի բանակատեղին եկած էր։ Տարօրինակ զուգադիպութեամբ մը, ռուս եւ վրացական դեսպանները եղբայրներ էին։ Մէկը բոլշեւիկ (մեծամասնական), միւսը մենշեւիկ (փոքրամասնական) ըլլալով, Էնկիւրիի մէջ կը ներկայացնէին իրարու դէմ կռուող երկու երկիրներ։

Ասոր վրայ, Եուսուֆ Քէմալ պէյի գլխաւորութեամբ Մոսկուա գացին Րիզա Նուր պէյ եւ Ալի Ֆուատ փաշա։ Ռուսիա հրաժարեցաւ քափիթիւլասիոններէն եւ ցարական Ռուսիոյ, Թուրքիայէն պահանջած բոլոր դրամներէն։

Այս դաշնագրով, Թուրքիա մեծ յաղթանակ մը տարաւ, եւ 93էն կորսնցուցած հողերը վերստանալով մէկ տեղ, անխախտելի բարեկամութիւն մը կնքեց մեծ պետութեան մը հետ։

Թուրքեւռուս դաշնագրէն 16 օր առաջ, այսինքն 1 մարտ 1920ին, Աֆղանիստանի հետ ալ բարեկամութեան դաշնագիր մը ստորագրեցինք։

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԵՕԶԿԱՏԻ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐԸ ՏԵՂԱՒՈՐՈՒԱԾ ԵՆ

Պոլսոյ Քաղ. Ժողովը կարդաց Կեսարիոյ առաջնորդական փոխանորդ Սմբատ Ծ. Վ. Սալըրեանի մէկ գիրը, եւ գոհունակութեամբ տեղեկացաւ թէ Եօզկատի գիւղերէն ճամբայ ելած գաղթականները վերադարձած են իրենց տեղերը, եւ վերսկսած են զբաղիլ իրենց երկրագործութեամբ։

ՓԱԽՍՏԱԿԱՆ ՅՈՅՆԵՐԸ ՄԻԼԻՈՆՆԵՐ Կ'ՈՒԶԵՆ

«Վագըթ»ի մէջ կը կարդանք (21 մարտ).—

Պոլսէն Յունաստան գացող փախստական Յոյներէն ոմանք հելլէն կառավարութենէն միլիոններ կ'ուզեն, յայտնելով թէ Պոլսոյ մէջ խանի, ափարթըմանի եւ խանութի տէր էին։ Հելլէն կառավարութիւնը կասկածելով անոնց ցոյց տուած «թափուի սէնէտ»ներէն, ատոնց մասին քննութիւն մը կատարելու համար ելմտական նախարարութենէն երկու պաշտօնեայ ղրկած է Պոլիս։ Երեք հազարի չափ թուղթեր կան քննելի։

15 ՏԱՐԻ ՎԵՐՋ ԱՆՏԱՌՆԵՐՆ ԱԼ ՊԻՏԻ ՀԱՏՆԻՆ

Երկրագործական գործավարութեան խորհրդական Աթըֆ պէյ, որ Պոլսոյ եւ Պրուսայի մէջ քննութիւններ կատարած էր, Էնկիւրի վերադարձած է եւ այս քննական ուղեւորութեան մասին յայտարարած է «Հաքիմիէթը Միլլիէ»ի.

— Դժբախտաբար մեր անտառները կը քանդուին։ Եւ եթէ այս վիճակը այսպէս շարունակուի եւ միջոց ձեռք չառնուի, 15 տարի վերջ Թուրքիոյ մէջ ոչ մէկ անտառ պիտի մնայ։ Այս քանդումներուն էն մեծ ազդակը այն օրէնքն է որ գիւղացիին իրաւունք կուտայ անտառ կտրելու։ Կարգ մը չահագէտ վաճառականներ՝ գիւղացիներուն միամտութենէն օգտուելով կտրելու իրաւունքը կը գնեն գիւղացիներէն։ Աւելի որոշ բացատրութեամբ, այս չահագէտ վաճառականները անտառները գիւղացիներուն կտրել տալով իրենց հաշւոյն կը ծախեն։ Եւ այս կերպով մեր արժէքաւոր անտառները անգթօրէն եւ անխղճօրէն կը փճացուին։ Իսկ երկրորդ ազդակ մըն ալ՝ մեր անտառներուն քանդման մաքսանենգութիւնն է։ Օրէնքով միայն անտառ կտրած ատեն ձեռբակալեալները տուգանքի կ'ենթարկուին։ Մինչդեռ շատ գիւղերն հըլլըլով” եւ է մէկը անտառ կտրած ատեն ձերբակալել, փայտերը փոխադրած ատեն ձերբակալուած մաքսանենգներ շատերը դատարաններու մէջ անպարտ կ'արձակուին։ Այս կացութենէն համարձակութիւն առնողները մեր անտառները իրենց ուզածին պէս կը քանդեն։ Այս երկու գլխաւոր ազդակներուն հետեւանքով անտառները կը փճանան։

Մեր գործավարութեան մէջ զօրաւոր համոզում մը կայ թէ անտառներու քանդման առաջքը կրնայ առնուիլ, եթէ ուղղակի պետութեան կողմէ շահագործուին անոնք։

ՍԱՄՈՒԼ

Ներգաղթի խաղերը

Պուքրէշի Այրէնի «Արմենիա»ն հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (3 մարտ).

— «Ամէն գարնան ներգաղթի կոչեր կը հրատարակուին, աղմուկ եւ աղաղակ կը լսուի, եւ ամէն աշնան ներգաղթը կը յետաձգուի, սին եւ չնչին պատճառներով, որովհետեւ, ինչպէս շեշտած ենք, ներգաղթը ոչ թէ նպատակ է, այլ միջոց եւ պատրուակ քաղաքական պայքարի, գաղութները խառնելու, համայնավար քարոզչութիւն մղելու եւն. եւն.։

Եթէ Մոսկուայի եւ անոր հայ մանկլաւիկներու համար ներգաղթը նպատակ ըլլար, անոնք ներգաղթի կազմակերպութիւնը պիտի դնէին համահայկական եւ համազգային գետնի վրայ, բոլորի նիւթական եւ բարոյական աջակցութեամբ։

Մէկ կողմէ հայ համայնավարները տարագիր հայութեան կ'ուզեն ցոյց տալ թէ կը մտահոգուին անոր ապագայով եւ ճակատագրով, իսկ միւս կողմէն ներգաղթը կը կազմակերպեն այնպիսի ձեւով մը, որ ան երբեք չյաջողի, որովհետեւ անոնց նպատակը չիլ է եւ դաւադրական։

Մի բողէ ենթադրենք, որ ոչ Դաշնակցական ամբողջ տարագիր հայութիւնը, յաջող ներգաղթով Հայաստան տեղաւորուի, ի՞նչ գործ պիտի տեսնեն հայ մեծամասնականները արտասահմանի մէջ, ո՞րտեղ եւ ի՞նչպէս պիտի կրնան միթինկներ սարքել, ժողովներ խանգարել, եղբայրասպան կռիւներ ստեղծել, միջազգային ոստիկանութեան դեր ստանձնել յանուն «համաշխարհային ցնդաբանութեան»։

Ո՛չ։ Անոնք երբեք չպիտի ուզեն ներգաղթը կազմակերպել զանգուածօրէն եւ լայն կերպով, որովհետեւ այդ պիտի նշանակէր հաշուեյարդարի ենթարկել իրենց դաւադրական գործունէութիւնը արտասահմանի մէջ։

Հնարաւո՞ր է, կարելի՞ բան է երեւակայել, որ դաւադիր Մոսկուան եւ անոր պոչը եղող համայնավարները ինչ որ ներգաղթի համար իրենց ակումբներուն, մամուլին, յատնի եւ գաղտնի քարոզչութեան վերջ դնէին արտասահմանի մէջ։

— Դրամ տուէք, որպէսզի տեղ տանք, կ'ըսեն բոլշեւիկները արտասահմանի հայութեան։

— Աղէ՛կ, տա՛նք, կ'ըսէ տարագիր հայութիւնը, բայց իմանանք թէ այդ դրամները ի՞նչ բանի համար կը գործածուին, Հայաստանի վերաշինութեան եւ ներգաղթի՞ համար թէ այլ նպատակներու։

— Միայն տուէ՛ք, դրամ տուէք Հօկին եւ Բարեգործականին, որոնց մենք կը վստահինք, դուք իրաւունք չունիք Հօկին եւ Բարեգործականին հաւասար իրաւունքով ներգաղթի Յանձնաժողովներու մէջ։

Ու տարագիր հայութիւնը իր դրամը չի տար Հօկին, որու գեղծարարութիւնները իրենց իսկ Հօկիններու միջոցով հրապարակ հանուած են տարիներէ ի վեր։ Ու Բարեգործականը որ միացուցած են այս վարկաբեկ կազմակերպութեան, ոչ միայն չպիտի կրնայ վերականգնել Հօկի վարկը, այլ ինք եւս պիտի վարկաբեկուի շատ կարճ ժամանակամիջոցի մը մէջ։

Եւ այսպէս, ներգաղթը մասնակի բնոյթ կրելով, ցաւալիօրէն արդէն դատապարտուած է անյաջողութեան, ինչ որ բոլշեւիկներու նպատակն է։

... Ներկայ ներգաղթի ծրագիրը, որ դարձեալ հրապարակ կուգայ ըստ «սէզոն»ի, ու նոյն տխուր վախճանին պիտի յանգի, ինչպէս եղած է. կը մնայ բոլորովին նոր միջոց մը առաջարկել, որ հետեւեալն է.— Առանց մուրացկանութեան դիմելու, ամէնէն առաջ ներգաղթի կարաւանը պէտք է կազմեն բոլոր անոնք, որոնք նոյնպէս կը լրացնեն ներգաղթի պայմանները եւ եթէ լաւ վարուց - բարուց վկայական ունին։

Ատոնք են — Հօկերը եւ անոնց համակիրները, Ռամկավարները եւ Բարեգործականը, Հնչակեանները եւ ասոնց հետեւորդները եւ բոլոր անոնք, որոնք նուազ կամ առաւել չափով վստահութիւն կը վայելեն Հայաստանի կառավարութեան կողմէ։

Երբ Հայաստան կայ եւ հայ պետականութիւն, Բարեգործականի գոյութիւնը իր հիմնարկներով, հսկայական ծախքերով եւ զանազան հաստատութիւններով միանգամայն աւելորդ է արտասահմանի մէջ։ Պէտք է տեղափոխուիլ Հայաստան եւ այդ հսկայ գումարները փոխանակ արտասահմանի մէջ մսխելու, պէտք է ծախսել Հայաստանի մէջ։ Այս գումարներով թէ տուն կը շինուի եւ թէ ապաստան ո՛չ միայն Բարեգործականներու համար, այլ եւ Հօկերու, Ռամկավարներու եւ Հնչակեաններու համար։ Թողունք որ Հօկերն ու Հնչակեանները իրենց բնակարանի շինութեան եւ ապրուստի համար, հարկաւ դրամ կ'ունենան։

Արդ, ներգաղթը կը նախատեսէ իբր թէ 10,000 մարդ։ Արդեօք վերոյիշեալ կազմակերպութիւններու եւ միութիւններու մէջ չե՞ն գտնուիր 10,000 հայրենասէրներ, որոնք առանց աղմուկի, առանց մուրացկանութեան ուզէին Հայաստան երթալ, օրինակ տալով հայրենասիրութեան։

Այս ձեւը մեր կարծիքով, միակ յաջող ելքն է։

Հայաստանի կառավարութիւնը դրամ կ'ուզէ, վերոյիշեալ միութիւններն ու կուսակցութիւնները դրամ ունին, Հայաստանի կառավարութիւնը վարուց - բարուց վկայական կ'ուզէ, ատոնք ունին աւելին քան որ կը պահանջուի. նոյն կառավարութիւնը դրամով եւ բարի վարուց վկայականներով ներգաղթողները սիրով կ'ընդունի, հապա ի՞նչը կ'արգիլէ այս աժան հայրենասիրութիւն ծախողներուն Հայ Երկիր երթալ»։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (2)

ՀԱԼԱԾ ՄՈՄԻՆ ՀԵՏՔԸ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ — Թարգ. Ժ. Մ.

— oo —

ԳԼՈՒԽ Ա.

— Ճաշի պիտի մնաք անշուշտ, հարցուց Լէքմըն։

Գարա ժպիտով մը դարձաւ Տիկին Լէքմընին որ անհանգիստ դիրքով նստած էր բազկաթոռին մէջ. անտարբեր արտայայտութիւն մը ունէր ան։

— Եթէ տիկինը ուզէ, ըսաւ ձայնը։

— Ուրախ պիտի ըլլայի, պատասխանեց Կրէյս մեքենաբար։ Շատ դէշ օդ կայ դուրսը այս գիշեր եւ չեմ կարծեր որ ուտելիք գտնէք այս կողմերը։ Մեր սեղանն ալ պիտի գոհացնէ ձեզ...

— Այդ մասին կասկած չունիմ, ըսաւ ձայնը խոնարհութիւնով մը եւ դարձաւ Ճօն Լէքմընին։

Քանի մը վայրկեան վերջ արդէն անոնք սկսած էին խօսիլ գիրքերու, զանազան վայրերու մասին։ Կրէյս հեռացաւ սենեակէն։ Խօսակցութիւնը կեդրոնացաւ Լէքմընի գիրքերուն շուրջ։

— Ձեր բոլոր գործերը կարդացած եմ, ըսաւ Գարա։

— Ափսո՜ս, պատասխանեց Լէքմըն հեգնոտ ժպիտով մը։

— Ընդհակառակն. խոշոր աճրագործ մը կայ ձեր մէջը...

— Շնորհակալ եմ...

— Ձեզ վիրաւորել չեմ ուզեր, ըսաւ Գարա խնդալով. ըսել կ'ուզեմ միայն թէ շատ մեծ տաղանդ մը ունիք խորհրդաւոր «հանգոյց»ներ յղանալու. շատ անգամ ձեր գիրքերը չեմ հասկնար... կը բարկանամ, կը նեղուիմ, երբ ձեր հատորին կէսը կարդալէ ետք, տակաւին չեմ կրնար կռահել բուն ոճրագործը, շատ կը զայրանամ. թէեւ երբեմն ալ հինգերորդ գլուխը չհասած արդէն գտած եմ լուծումը...

Ճօն զարմանքով նայեցաւ անոր։ Արժանապատուութիւնը վիրաւորուած էր քիչ մը։

— Կրնամ պարծենալ թէ անկարելի է իմ պատմութիւններուս լուծումը գտնել՝ գիրքին վերջին էջէն առաջ...

— Թերեւս այդպէս է սովորական ընթերցողին համար, բայց մի մոռնաք որ ես ալ կը հասկնամ այդ նիւթերէն ... կը հետեւիմ ամէնէն փոքրիկ հետքերուն զորս ցոյց կուտաք...

— Պէտք է ծանօթանաք Թ. Ք.ին, ըսաւ Ճօն խնդալով ու ոտքի ելաւ կրակը խառնելու համար։

— Թ. Ք.ի՞ն...

— Թ. Ք. Մէրէտիթին. նշանաւոր մարդ է եւ մօտիկ բարեկամս. անդամ է Ոճիրներու Հետազօտութեանց բաժնին։

Գարա գլուխը թօթուեց. յայտնի էր թէ հետաքրքրուած էր այդ անունով եւ կ'ուզէր շարունակել խօսակցութիւնը, բայց այդ վայրկեանին ճաշի հրաւիրեցին։

Զուարթ չանցաւ ընթրիքը, որովհետեւ Կրէյս չհետեւեցաւ անոնց խօսակցութեան։ Ընկճուած արտայայտութիւն մը ունէր ան եւ վաղահաս չարիքի մը նախազգացումը։ Քանի քանի անգամ վերյիշեց այդ օրուան անցուդարձերը, հասկնալու համար իր անհանգստութեան շարժառիթները։ Ուրիշ անգամներ այդ տեսակ վերյիշում մը բաւական էր բացատրելու համար իր վրդովումը. բայց այդ գիշեր չկրցաւ որոշ եզրակացութեան մը յանգիլ։ Հաճելի նամակներ ստացած էր օրուան ընթացքին, իսկ ծառաները որ եւ է կերպով նեղացուցած չէին զինքը։ Հիւանդ ալ չէր։ Բնականաբար գիտէր թէ իր ամուսինը նիւթական դժուարութիւններ ունէր այդ պահուն՝ ռումանական արժեթուղթերու չհաղթահարական կորուստներ ձի... նարկի մը պատճառաւ. գիտէր թէ անիկա ստիպուած էր փոխառութիւններ կնքելու եւ սակայն ապագան այնքան փայլուն կը թուէր ձօնի համար եւ անոր վերջին գիրքը այնքան մեծ յաջողութիւն գտած էր որ, Կրէյս հաւանաբար աւելի նուազ մտահոգ էր նիւթական կորուստին մասին քան իր ամուսինը։

— Սուրճը աշխատանոցը կ'առնէք ի հարկէ, ըսաւ Կրէյս. ներեցէք որ ձեզի չընկերանամ. պիտի երթամ տիկին Զէնտլըրը տեսնելու տնական գործերու համար։

Կրէյս թեթեւ խոնարհութիւն մը ըրաւ Գարային եւ դուրս ելաւ։ Գարային նայուածքը հետեւեցաւ անոր սլացիկ հասակին մինչեւ սենեակին դուռը։

— Ձեզի հետ հինգ վայրկեան տեսնուիլ կ'ուզեմ, ըսաւ Ճօն Լէքմըն։

— Հինգ ժամ, եթէ կ'ուզէք պատասխանեց Յոյնը։

Միասին Լէքմընի աշխատանոցը գացին. սպասուհին սուրճը եւ ըմպելին դրաւ փոքր սեղանի մը վրայ՝ կրակին մօտիկը եւ դուրս ելաւ։

Նախ զարմանազան նիւթերու մասին խօսեցան։ Գարա յայտնեց թէ կը հիանար սենեակին հանգստաւէտ ամբողջութեան վրայ եւ խոստովանեցաւ որ ինք ահագին դրամ ծախսելով հանդերձ չէր կրցած վայելել այն կոկիկ ու խաղաղ մթնոլորտը զոր Ճօն կրցած էր ստեղծել չնչին գումարով մը։ Յետոյ սկսաւ ման գալ սենեակին չորս կողմը։ Ճօն քանի մը փորձեր կը սրբագրէր։

— Կարծեմ անկարելի է ելեկտրական լոյս ունենալ այստեղ, հարցուց Գարա։

— Այո՛։

— Ինչո՞ւ։

— Այս լոյսը կը նախընտրեմ...

— Լոյսը հոգ չէ, բայց երբեք չեմ սիրեր այս մոմերը, կմկմաց Գարա դէմքի կծկումով մը։

Եւ ցոյց տուաւ վեց պզտիկ մոմեր որոնք կը տեսնուէին պատին վրայ հաստատուած երկար աշտանակներուն մէջ։

— Ինչո՞ւ չէք սիրեր մոմերը, հարցուց Ճօն զարմացած։

Գարա նախ պատասխան չտուաւ եւ ուսերը թօթուեց։ Յետոյ ըսաւ.

— Եթէ ձեզի կարելի աթոռի մը եւ այդ աթոռին քով դրուած ըլլայ տակառ մը սեւ փոշի եւ անոր մէջտեղն ալ փոքրիկ մոմ մը որ կը վառի, կը սպասի ամէն վայրկեան ... Օ՜հ Աստուած իմ...

Ճօն տեսաւ որ պաք քրտինք մը կար իր բարեկամին ճակատը։

— Ատիկա շատ հետաքրքրական բան է..

(Շար.)

Զինաթափութեան սակարկութիւնները

Լոնտոնի ֆրանսական դեսպանը անգլիական կառավարութեան յանձնեց իր կառավարութեան պատասխանը՝ ապահովութեան մասին պահանջուած լուսաբանութեանց համար: Անգլ. կառավարութիւնը անմիջապէս քննութեան ենթարկեց այդ պատասխանը, որ անգամ մը եւս կը պարզէ Ֆրանսայի տեսակէտը, սահմաններու ապահովութեան եւ հաւաքական երաշխաւորութեան մասին:

Ֆրանսայի արտաքին նախարարը Պրիւսէլ գնաց, լուսաբանելու համար պելժիական կառավարութիւնը, որուն վարչապետը վերջերս ճառով մը անհրաժեշտ գտած էր Գերմանիոյ վերազինումը: Թերթերը կը գրեն թէ համերաշխութիւն գոյացած է երկու երկիրներուն միջեւ:

Ընդհանուր կարծիքը այն է թէ՝ իրական զինաթափութեան փոխարէն, որ անելի մը յանգած է, պետութիւնները կը ջանան արգիլել զինարշաւը...

Շատ աժան ազատեցաւ

Երէկ պատմած էինք Տիկին Ժէոմէն տ'Անկլմոնի « վարք սրբոց »ը: Այս գեղուհին, որ այժմ թառամած է, 15 տարեկանէն մինչեւ 45 տարեկանը, ամբողջ երեսուն տարի իր շնորհները բաշխելով բազմաթիւ երեւելիներու, 1933 մարտին սպաննած էր վերջին տարփածուն, Պուչ-տիւ-Ռոնի նահանգապետը, Պ. Քողըռէ, կասկածելով թէ ուրիշ մը կը սիրէ: (Ոճիրին օրը գաղտնի գործակալի մը միջոցաւ հետապնդել տուած էր զոհը):

Դատավարութիւնը վերջացաւ երեքշաբթի օր: Ամբաստանեալը ըսաւ թէ սպաննելու միտք չունէր, այլ ուզած էր վախցնել: Դատաւորները ընդունած չըլլալով կանխամտած մարդասպանութեան տեսակէտը, միայն երկու տարի բանտարկութեան դատապարտեցին տիկինը, որ վճիռէն առաջ ներողութիւն խնդրած էր զոհին հօրմէն եւ ընտանիքէն, առանց զղջումի ուրիշ որ եւ է զգացում յայտնելու: Իր կոյր եղբայրը, սպասուհին եւ անհամար հիացողներուն վերջինը ջերմապէս համբուրեցին զինքը, կրկին դէպի բանտ առաջնորդուելէ առաջ: (Արդէն լրացուցած է մէկ տարին):

Ռումբ մը՝ Քանի մասոնական կեդրոնին մէջ

Երեքշաբթի օր ռումբ մը պայթեցաւ Քանի մասոնական օթեակին մէջ, բաւական վնասներ պատճառելով: Կը կարծուի թէ ազգայնականները սարքած են այս ղաւաղրութիւնը, քանի որ « մասոն »ներուն (ազատ-որմնադիր) անունը շատ կը յիշուի Սթավիսքիի եւ ուրիշ գայթակղութեանց առթիւ: Այս առթիւ, կազմակերպութեան գերագոյն խորհուրդը կը յայտարարէ թէ պատրաստ է պատժելու իր անդամներէն անոնք որ յանցաւոր են:

Գաւառ

Յ. Հ. Դ.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ռոստոմ» Ենթակոմիտէի ընդհանուր ընկերական ժողովը վաղը, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ԳՈՒՍԷՆՎԻԼԻ Հ. Յ. Դ. *ՏԱՐՈՆ* խումբի Հանդէս-Բանախօսութիւնը կիրակի, *15* Ապրիլին, կէս օրէ վերջ:
Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն:

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ - ՀԱՒԿԹԱԽԱՂ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ
Այս կիրակի գիշեր ժամը *8.30*է մինչեւ առաւօտ
ընկ. Քէնտիրճեանի ճաշարանը *14,* rue François Garcin
Աճուրդ չկայ: Մուտքը՝ ազատ է:

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

Այսօր Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Ֆլօրիա ճաշարանին վերնայարկը
կը դասախօսէ՝ Պ. ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ
Նիւթ՝ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ
կը հրաւիրուին անդամներն ու փափաքողները:

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՀԱՄԵՐԳ ԵՒ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ

ԴԻՄԱՒՈՐԵՑԷՔ ԶԱՏԻԿԸ ԵՐԳՈՎ ՈՒ ՊԱՐՈՎ
ՓՈՒԹԱԼՈՎ ՍԱԼՕՆ ՄԱՍԻԼԻԱ
ԱՅՍ ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ 9.30ԻՆ
երկսեռ խումբ, ղեկավարութեամբ՝ Վ. *ՍԱՐԳՍԵԱՆի*
վօնտէր ժազ — *ՄԱԹԻԷՕ* իր ամբողջ խումբով
Տոմսերու թիւը սահմանափակ է:
Մուտք.— Զոյգ՝ 25 *ֆրանք. Այր՝* 15 *ֆրանք. Կին՝* 12 *ֆրանք:*

"Մանուկներու Օր„ը Առնուվիլի մէջ

Ֆրանսահայ Կարմիր Խաչի Առնուվիլի մասնաճիւղի պարահանդէսը ի նպաստ տեղւոյն մանկապարտէզին, 7 *Ապրիլ Շաբաթ երեկոյ ժամը* 9*էն մինչեւ առաւօտ:*

Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն:

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Զ. Ռ. Միութեան փարիզի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Ֆլորիայի վերնայարկը: կարեւոր օրակարգ: բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

Վարձու է

Վարձու է գործաւորներու յատուկ կահաւորուած ճաշարան-սրճարան մը: Դիմել՝ 14, rue de Solle. Marseille.

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Ալֆորվիլի Մեծ-Նոր-Գիւղ նորակազմ Հայրենակց. Միութիւնը, որուն գլխաւոր նպատակն է Հայաստանի մէջ Մեծ-Նոր-Գիւղ անունով տուն մը շինել, Զատկի առթիւ կազմակերպած է հանդէս-խնջոյք մը, որ տեղի կ'ունենայ այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30էն մինչեւ լոյս Ալֆորվիլի մէջ, rue Etienne Dolet *112bis թիւ սրճարանը: Կը խնդրուի բոլոր հայրենակիցներէն ներկայ գտնուիլ:*

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13e)

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ (86)

"ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ„

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

Նայիլ պէյն ու պատասխանատու պատուիրակը, առեն մը մտածելէ վերջ՝ իրենց բոնելիք ընթացքի մասին, միասին գացած էին Շթանկէ պէյին եւ անոր պարզած էին խնդիրը՝ իր խիկութեանը մէջ: Շթանկէ պէյ, տեղեկանալով խնդրին էութեան, ցաւած էր իր տուած մէկ չարթուան բանտի որոշմանը համար, եւ, ներելով անոր, ջնջած էր նաեւ պատիժը: Քանի մը օր յետոյ, Պոլսէն եկած լուր մը կը հաղորդէր թէ՝ Տրապիզոնի եւ շրջակայքի Թէշքիլաթը Մախսուսէին հրամանատարութիւնը յանձնուած է, Տրապիզոն եկած է Ամնի փաշան, եւ թէ այս վերջինը պիտի վարէ թէ Պէհաէտտին Շաքիր պէյի եւ թէ ուրիշներու կողմէ կառավարուած ճակատները:

Առնուած լրացուցիչ տեղեկութեանց համաձայն, Պոլսէն կուգար սպայակոյտի սպաներէն Ալի Րիզա անունով անձ մը եւ թէ Թէշքիլաթը Մախսուսէի բոլոր ճակատները պիտի յանձնուէին այս մարդուն: Որովհետեւ Ալի Րիզա պէյ Լազ էր, կ'ենթադրուէր թէ Կովկասի ճակատին վրայ աւելի օգտակար պիտի ըլլար:

Նայիլ պէյ, Պոլսէն եկած այս հրամանին հակառակ, կը յուսար թէ ինք պիտի մնար Կովկասի ճակատը: Բայց, իր այդ յոյսն ալ ի դերեւ ելած էր: Որովհետեւ, Պոլսէն տեղեկացուցած էին, առ որ անկ է, թէ՝ զայն եւս վերահաստատած էին Տրապիզոնի պատասխանատու պատուիրակի պաշտօնին մէջ:

Հազիւ ստացած Պոլսոյ այս նոր հրամանները, Րիզա պէյ, որ պատրաստ էր արդէն, անմիջապէս Տրապիզոն վերադարձած էր:

Իսկ Շթանկէ պէյ չէր ուզեր, մինչեւ նոր հրամանի մը ժամանումը, բաժնուիլ այն դիրքէն զոր բռնած էր ինք, ու կը սպասէր հրամանի: Նայիլ եւ պատասխանատու պատուիրակը եւս որոշած էին բանակետղ մնալ՝ մինչեւ որ իրենց գործերը յանձնէին այն անձերուն, որոնք պիտի գային:

ԼՐՏԵՍՈՒՀԻ ՄԸ

Այդ օրերուն էր որ լրտեսական դէպք մը պատճառ եղաւ խառնշտկելու աջն ու ձախը: Օր մը, արական հագուստներ հագած վրացի կին մը ձերբակալուած էր այն պահուն երբ կը կտրէր Թէշքիլաթը Մախսուսէին յատուկ հեռախօսին թելը: Այդ կինը՝ երկայնահասակ, կաշի ու ոսկոր ըսուելու չափ վատուժ բան մըն էր: Երբ պահակները զինքը բռնած բանակետղ կը բերէին, ինքզինքը խենթ ձեւացուցած էր: Նոյնիսկ այնքան վարպետօրէն խենթութիւն կը կեղծէր որ զինքը ձերբակալող պահակները նախ մեղքցած էին եւ ուզած էին՝ որպէս խենթ կրկին ազատ արձակել: Բայց, իրենցմէ մին, պատասխանատուութենէ վախնալով, որոշած էր զայն մինչեւ բանակետղ տանիլ: Հարկ էր անմիջապէս դատել զայն: Որովհետեւ այդ շրջանի հրամանատարը Շթանկէ պէյն էր, լրտեսուհին անմիջապէս անոր յանձնուած էր: Ասոր վրայ, Շթանկէ պէյ, պատերազմական ատեան մը կազմելով, կինը անոր յանձնած էր: Դատին իբրեւ արդիւնք, ճշդուած էր որ կինը լրտես մըն էր: Ռուսերը յաջողած էին զայն մեր ճակատը ղրկել այս կէտէն: Կնոջ պարտականութիւնն էր հեռախօսի թելերը կտրել, մեր շարժումները քննել, եւ, հոն պահուըտելով՝ սպասել Ռուսերուն գալուն, յետոյ, մէջտեղ ելլելով, անոնց բացատրել մեր կացութիւնը: Երբ որոշապէս ստուգուած էր որ այդ կինը լրտեսելու նպատակով բանակետղին շուրջն էր, պատերազմական ատեանը մահուան պատիժ որոշած էր: Բայց, որովհետեւ կին էր, փոխանակ գնդակահարելու, կախաղան պիտի բարձրացնէին, մահուան պատիժը պիտի գործադրուէր Թնդանօթաձիգ ենթասպայ Ասիլ էֆէնտիին կողմէ: Այս էր պատերազմական ատեանին որոշումը: Բայց, շատերու նման, Ասիլ էֆէնտին եւս համոզուած էր թէ այդ կինը անմեղ էր եւ բոլոր ըրածները խենթութիւններ էին: Այդ պատճառաւ ալ, հակառակ պատերազմական ատեանի վճռին, որոշած էր կինը չկախել:

Ցաջորդ առաւօտ, երբ Ասիլ պէյ, լրտեսուհին կախուած ըլլալուն տեղեկագիրը կը ներկայացնէր Շթանկէ պէյին, կինը շատոնց ազատ արձակուած էր իր կողմէ: Այդ դէպքը լըուած էր լրտեսուհին փախելէն յետոյ: Որովհետեւ, մէկը չկար որ, այդ խառնաշփոթութեանց միջոցին, այդ գործով զբաղէր: Ալ ամէն ոք իր գլխուն ճարը կը նայէր:

Այդ խառնակութեանց միջոցին յիշած էին մէկ քանի սնտուկ ռումբերը զորս Մուրկուլի մէջ ձեռք անցուցած էին: Հարկ էր զանոնք Ռուսերուն ձեռքը չձգել: Ճակատը ետեւ փոխադրած ատեն, պէտք էր այդ ռումբերը եւս ետեւ փոխադրել եւ առժամաբար ապահով տեղ մը: Այդ նպատակով չէթէի անդամներէն ոմանք ղրկուած էին այն մզկիթը ուր ռումբերը կը գտնուէին, ու չէթէճիները սկսած էին զանոնք փոխադրել: Բայց, այն պահուն երբ անոնք սնտուկները իրենց կռնակներն առած ճամբայ ելած էին, Սեւ Ծովու մէջ երեւցած էին մէկ քանի ռուսական յածանաւեր: Անոնք, պատերազմական դիրք բռնելէ վերջ, ըսկսած էին կրակի տակ առնել Արհաւիի շրջակայքը: Կատարուած ռմբակոծումէն կը պարզուէր որ՝ Ռուսերը կ'ուզէին քանդել Արհաւիի ջուրին վրայ ղրուած կամուրջը: Իսկ այդ կամուրջը շատ մօտ էր ռումբեր պարունակող մզկիթին: Այդ միջոցին չէթէի մարդիկը դուրս էին հանած ռումբերէն մաս մը ու ղրկած, իսկ մնացեալ մասը կը մնար մզկիթին մէջ: Երբ ռումբերը սկսած էին կամուրջը ռմբակոծել, չէթէճիները փախած էին՝ ձգելով իրենց շալկած սնտուկները: Հիմա ճամբու ամբողջ երկայնքին շարուած էին ռումբի սնտուկներ: Շատ հաւանական էր որ թէ ռմբակոծումէն ռումբերը հանդիպէին թէ զնդանօթներուն եւ թէ մզկիթին: Չէթէի անդամները անդրադառնալով որ, չէին ուզած օդը ելլել, եւ կամրջի ձագերու նման ցրուած էին ամէն կողմ:

Ռումբերու փոխադրութեան միջոցին, Նայիլ եւ պատասխանատու պատուիրակը կը գտնուէին մզկիթին մօտ ու կը հսկէին ռումբերուն փոխադրութեան: Հետեւաբար, ռմբակոծման միջոցին, երկուքն ալ չափազանց վտանգաւոր կացութեան մէջ կը գտնուէին:

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԽՐԹԵՒԵԼԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 30 ՄԱՐՏ
VENDREDI 30 Mars 1934

10րդ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2458

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ՀՈՂԻ ՎԵՐՋԻՆ ՊԱՏԱՌԸ

Զորս ամիս առաջ, քէմալական թերթ մը քննելով արտասահմանի Թուրքերու ներգաղթի խնդիրը, հետեւեալ խորհրդածու — թիւնները կ'ընէր.

— «Թերթերը գրեցին թէ Ռումանիոյ Թուրքերը հոս կը գաղթեն եւ արեւելեան նահանգները կը դրկուին: Անոնք թոռներն են մեր հերոս նախնիներուն որոնք դարերով իրենց արիւնը խառնեցին Դանուբի ջուրերուն:

Քանի մը տարի առաջ այցելեցի նշանաւոր Սիլիսթրէն, զոր երգած է Նամըք Քէմալ: Հակառակ անոր որ կէս դարէ աւելի կը գտնուին օտար լուծի տակ, այդ տեղի Թուրքերը մազաչափ չէին կորսնցուցած իրենց թրքութիւնը: Իրենց ոխմար ֆաղաքականութեամբ, Սուլթաններէ եթէ Եէմէնի, Հիճազի եւ Ասիրի անապատներուն մէջ կոտորել չտային Րումէլիի այս Թուրքերը, անոնց առողջ ուսերուն կռթնելով, Թուրքիա թերեւս այսօր ալ գտնուէր Դանուբի եզերքը:

Ինչպէս որ 800,000 Ալպանները յաջողեցան անկախ պետութիւն մը կազմել, շատ լաւ կարելի էր Տէլի Օրմանի պետութիւն մը կազմել մէկուկէս միլիոն հոգիով: Բայց Եւրոպա թշնամի է Թուրքին, եւ անոր ամենամեծ փափաքն է Թուրքը նետել Եւրոպայէն:

Ռումանիոյ Թուրքերով երկաթէ բազուկներ պիտի շահինք: Միայն թէ պատահական ըլլալու չէ ներգաղթը: Պէտք է համաձայնինք ռումէն կառավարութեան հետ եւ ծրագրուած ձեւով Թուրքիա բերենք մեր ազգակիցները: Եթէ այսպէս 50–60 հոգի մերթ ընդ մերթ բերուին եւ Արեւելեան Նահանգները դրկուին, որ եւ է օգուտ չենք կրնար ապահովել: Այդ գաղթականները կը հալին Արեւելեան նահանգներուն մէջ, որոնք տակաւին զուրկ են Դանուբի ֆաղաքակիրթ եւ շէն վիճակէն:

Մեր կարծիքով, Տէլի Օրմանի Թուրքերը Թրակիա տեղաւորելու է: Այդ շրջանին մէջ մէկուկէս միլիոն նոր անձեր շատ հանգիստ կրնան տեղաւորուիլ:

Աչքեր կան տնկուած Թրակիոյ վրայ, որ Եւրոպայի մէջ մեր ձեռքը մնացած վերջին հողամասն է: Հետեւաբար ստիպուած ենք զօրացնել զայն: Իսկ ամէնէն մեծ ուժը՝ բնակչութիւնն է»: (*Ճիւմհուրիէթ*, 25 նոյ. 1933):

Այս հրատարակութենէն վերջն ալ, ինչպէս առաջ, քէմալական կառավարութիւնը կը շարունակէ մեղրածորան լեզու գործածել հարեւան Պուլկարիոյ հանդէպ: Նոյն իսկ այցելութիւններ փոխանակուեցան Սոֆիայէն Էնկիւրի եւ փոխադարձաբար:

Բայց, կը թուի թէ «Ճիւմհուրիէթ»ը իր խելապատակէն հանած չէր Ռումանիոյ Թուրքերը Թրակիա տեղաւորելու ծրագիրը:

Եւ ահա նորութիւն մը,— մարզպանութիւն Թրակիոյ մէջ: (Թուրքերը կ'ըսեն՝ «Ընդհ. Քննիչ», ինչպէս հաստատուեցաւ արեւելեան նահանգներուն մէջ: Բայց, իրապէս մարզպանի մը պաշտօնն է որ պիտի վարէ ընդհ. քննիչը, լայն իրաւասութիւններով):

Ի՞նչ կը տրամադրէ այս առթիւ քուէարկուած օրինագիծը, նոյն ինքն ներքին գործավարին բերնով.

— «Ինչպէս գիտէք, Թրակիա թուրք հայրենիքին սիրելի մէկ մասն է որ ամէնէն աւելի առատօրէն շաղախուած է թրքական արիւնով: Թրակիան կազմեց այն կամրջագլուխը, ուրկէ, Միջին Դարու խաւարին առեն, թրքական ֆաղաքակրթութիւնը Եւրոպա փոխադրուեցաւ(?): Ստիպուած ենք ամէն մասի նման այս կամուրջն ալ վերաշինել եւ զարգացնել:

Եղած կազմակերպութիւնը ամէն բանէ առաջ պիտի աշխատի ՎԵՐԱՇԻՆԵԼ ԱՅՍ ՀՈՂԱՄԱՍԸ ԵՒ ՇԱՏՑՆԵԼ ԲՆԱԿՉՈՒԹԵԱՆ ԹԻՒԸ»:

Այս առթիւ, աւելցուցած են սահմանուած վարկը, որ անբաւական կը համարուէր:

Ուրեմն, քէմալականութիւնը, որ իբրեւ թէ հարեւանցի կը նայէր եւրոպական Թուրքիոյ վերջին մնացորդին վրայ, վճռած է ամուր պահել զայն: Ոչ միայն պահել, այլ եւ զարգացնել եւ շէնցնել, բազմապատկելով բնակչութիւնը:

Թուրք չի պակսիր արտասահմանի մէջ, ներգաղթի համար: Թող՛ ունք Ռումանիան, դեռ վերջերս լուր կը շրջէր թէ Մ. Քէմալ կ'ուզէ Թրակիան շէնցնել Փոմաքներով: (Պուլկարացած Իսլամներ):

Ի՞նչ կասկած որ, քէմալապետութեան այս նոր ձեռնարկը պատասխան մըն է Պուլկարիոյ Թրակիացիներուն, որոնք վերջերս բաւական աղմուկ հանեցին, ցոյցեր կատարելով Թուրքեւպուլկար սահմանին վրայ:

Անոնք ըսին,— «Այս հողերը մերն են եւ մերը պիտի մնան»: (1934 յունուար):

Եւ այս՝ ճիշդ այն պահուն երբ ջանքեր կ'ըլլային Պուլկարիան ալ կապելու պալքանեան ուխտին: Այսինքն, անգամ մը եւս նուիրագործելու համար ներկայ սահմանները:

Պուլկարիա ուխտին չմասնակցելով հանդերձ, անհրաժեշտ հաւաստիքները չտայլեց եւ պարսաւեց Թրակիացիներուն ցոյցերը:

Բայց, ի՞նչ արժէք ունին պաշտօնական հաւաստիքները, երբ ժողովուրդ մը սրտով եւ մտքով կապուած է հողայի մը, երբ կը զգայ թէ անիրաւութիւններ գործուած, հայրենի հողեր կորզուած են:

Այս տեսակէտէն, իսկապէս արթուն են եւ փորձառու՝ հին թէ նոր Թուրքերը: Եւ անոր համեմատ ալ ծրագիրներ կ'որոճան, «եաւաշ–եաւաշ», բայց միշտ հետեւողական:

Այդպիսի ծրագիր մըն է Թրակիոյ մարզպանութեան հաստատումը, շէնցնելու եւ ժողովուրդ գետեղելու առաջադրութեամբ:

Էնկիւրի չուզեր կորսնցնել եւրոպական ցամաքամասի վերջին պատառը, որ կրնայ նոր ռազմադաշտի մը վերածուիլ, ո՛ր եւ է փոթորիկի առեն:

Իսկ Թրակիան միայն Էտիրնէ չի նշանակեր, այլ եւ Պոլիս:

Միւս կողմէ, այս քաղաքականութիւնն ալ կ'ապացուցանէ թէ՝ արտասահմանի Թուրքերը երբեք տրամադիր չեն տեղաւորուելու արեւելեան նահանգներուն մէջ:

Բայց այս ուրիշ խնդիր է:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԴԱՀԼԻՃԻՆ ՎԵՐՋՆԱԿԱՆ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ ԵԼՄՏԱՑՈՅՑԻ ՀԱՒԱՍԱՐԱԿՇՌՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Ի՞ՆՉ ԶՈՀՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԿԸ ՊԱՐՏԱԴՐԵՆ ՀՐԱՄԱՆԱԳԻՐ – ՕՐԷՆՔՆԵՐԸ

Նախարարական խորհուրդը առջի օր վերջապէս համաձայնեցաւ կարգ մը որոշումներու մասին, հաւասարակշռելու համար ելմտացոյցը, որուն բացը կ'անցնի չորս միլիառ ֆրանքը:

Տրուած որոշումները շատ աւելի խիստ են քան կը նախատեսուէր:

Այսպէս, պիտի արձակուին պետական պաշտօնեաներու հարիւրին 10ը, ինչ որ կը ներկայացնէ մօտ 80,000 հոգի, մինչդեռ 60,000 կը հաշուէին:

Միեւնոյն ատեն հարիւրին 5 — 8 տուրք մը պիտի գանձուի բոլոր պաշտօնեաներու թոշակներէն, այսինքն կրճատում՝ նոյն համեմատութեամբ: Պաշտօնեաներու կրճատման շնորհիւ կը յուսան խնայել մէկ միլիառ ֆրանք, իսկ թոշակներու կրճատումէն՝ 520 միլիոն: Կ'ըսուի թէ պատերազմական նախարարը յանձն առած է 300 միլիոն խնայել ազգային պաշտպանութեան ելմտացոյցէն: Այս եւ ուրիշ կարգադրութիւններով, կառավարութիւնը կը յուսայ խնայել 2 միլիառ 585 միլիոն ֆրանք: Ուրեմն, տակաւին բաց կը մնայ մէկ միլիառ 415 միլիոն: Ա՛ռ այժմ յետաձգուած է նախկին պատերազմիկներու խնդիրը, նկատի առնելով անոնց վճռական ընդդիմութիւնը: Ելմտական նախարարը առաջարկած էր 560 միլիոնէն 160 միլիոնի զեղչել ընկերային ապահովագրութեան պետական բաժինը, 400 միլիոն խնայելու համար: Աշխատանքի նախարարը, նոր – ընկերվարական Մառքէ հակառակած ըլլալով, այս առաջարկն ալ յետաձգուեցաւ:

Թուրք մամուլին խրատանցումը Մուսոլինիի վերջին ճառին առթիւ

Թուրք մամուլը ակներեւ շփոթութեան մը մատնուած է Մուսոլինիի վերջին ճառին առթիւ, որուն ամփոփումը հրատարակած ենք ժամանակին:

Այդ մասին գաղափար մը տալու համար, ստորեւ կ'ամփոփենք «Ճիւմհուրիէթ»ի խմբագրականը որ կը կրէ Եունուս Նատիի ստորագրութիւնը եւ հետեւեալ խորագիրը.— «Տուչէին խօսքերը անակնկալ փուշի մը պէս պիտի մխուին ամբողջ աշխարհի».

— «Ձեզ գիտեր ինչո՞ւ, Մուսոլինի կրկին վերակենդանացուց ռազմաշունչ եւ յարձակողական ձայն մը, զոր աշխարհ մոռցած էր բաւական ատենէ ի վեր: Աշխարհակալական այս քաղաքականութիւնը, որ հիւանդութեան մը կրկնութիւնը ցոյց կուտայ, անտարակոյս խոր զարմանքի պիտի մատնէ բոլոր երկիրները, որոնք հոգիով մարմնով կ'աշխատին տեւական դարձնել խաղաղութիւնը: Հարկ չկայ ծածկելու թէ այդ խօսքերը որոնք կը թուին յորդոր մը ըլլալ ներկայ սերունդին եւ կտակ մը՝ ապագայ սերունդին, փուշի մը նման պիտի մխուին ամբողջ աշխարհի:

Մուսոլինիի համաձայն, Իտալիա թերակղզի մը չէ, այլ կղզի մը: Երեք կողմը ծով է, իսկ մէկ կողմը (հիւսիս) գոցուած է անանցանելի լեռներով: Հիւսիսային կողմը, գրեթէ շատ քիչ եւ կամ ոչինչ ունի ընելիք: Այսպէս է նաեւ արեւմտեան կողմը: Միայն Հարաւը եւ Արեւելքը, Ափրիկէի եւ Ասիոյ մէջ գործ կայ Իտալիոյ համար: Պատմութիւնը եւ աշխարհագրութիւնը այս ուղղութիւնները ճշդած են Իտալիոյ համար, եւ Մուսոլինիի այս ուղղութիւնները կը ցուցնէ ներկայ եւ գալիք սերունդներուն:

Իտալիա, որ կ'ուզէ դէպի այս ուղղութիւնները մղել իր տնտեսական եւ մտաւորական գործակցութիւնը, միւս կողմէ հաւաստիքներ կուտայ իր խաղաղասիրական ձգտումներու մասին: Արդ, եթէ այս հաւաստիքները, անոր աշխարհակալական բաց եւ ծանր նպատակները չկարենան ծածկելու չափ թեթեւ եւ անիմաստ նկատուին, անտարակոյս յանցանքը այն ազգերունը չպիտի ըլլայ որոնք կացութիւնը այսպէս կը տեսնեն:

Մենք Թուրքերս, Իտալիոյ բարեկամ ըլլալով, բնականաբար տեղի չունինք ազդուելու Մուսոլինիի խօսքերէն որոնք Ափրիկէի կը նային մինչեւ Բաբելմանտեպ Գլուխը, եւ Ասիոյ՝ մինչեւ Ծայրագոյն Արեւելքը: Միայն թէ, սկզբունքները զոր Տուչէն կը հանէ պատմութենէն եւ աշխարհագրութենէն, ամբողջովին կը հակասեն ներկայ շրջանի խաղաղութեան մտահոգութեանց: Ահա թէ ինչո՞ւ պէտք է կը տեսնենք քիչ մը ծանրանալու անոնց վրայ:

Իտալիա եթէ ամբողջովին ապահով իսկ ըլլայ Եւրոպայի կողմէն, պէտք է հաշուի առնէ թէ միայն փափաքով դուրս ելլելիք գործ մը չէ Ասիան եւ Ափրիկէն բռնութեամբ Իտալիոյ տիրապետութեան յանձնելու պարագան, զոր կը ներկայացնեն «գործակցութիւն» անունին տակ: Եւ հետեւաբար մօտկերով պատելու ելլելու չէ այդ երկու հսկայ ցամաքամասերու մարդոց ազատ խիղճերուն վրայ:

Իտալիոյ վարչապետը, որուն հետ ունինք ոչ միայն բարեկամական դաշնագիր մը, այլ եւ իրապէս բարեկամական յարաբերութիւններ, իր ճառին մէջ Ափրիկէի եւ Ասիոյ մասին խօսած ատեն, անտարակոյս չէ խորհած Թուրքիոյ մասին: Մենք բնաւ հաւանական չենք գտներ այս տեսակ մտածում մը, նկատի ունենալով ոչ միայն գոյութիւն ունեցող բարեկամութիւնը, այլ եւ այն պարագան որ Նոր Թուրքիան ի վիճակի է իր ուժով պաշտպանելու իր ազգային սահմանները եւ իրաւունքները:

Պատերազմի օրուան պայմանները ինչ ալ ըլլան, երբ խնդիրը վերաբերի երկրին ամբողջականութիւնը եւ ազգին անկախութիւնը ամենափոքր խախտումէն զերծ պահելուն, մենք վճռապէս վստահ ենք որ ոչ միայն մէկ պետութիւն, այլ ամբողջ աշխարհի թշնամութիւնն ալ եթէ մեր դէմ ելլէ, մենք պիտի կարենանք այնպիսի յաջողութեամբ մը դուրս հանել պաշտպանութիւնը, որ բոլոր թշնամիները պարտութեան մատնուին: Այս մասին ո եւ է մտահոգութիւն չունինք:

Մուսոլինիի խօսքերը այնպիսի բաներ են որոնք կ'անցնին երկու ցամաքամասերու սահմաններէն եւ ամբողջ աշխարհի քիչ շատ խորհիլ կուտան: Ահա թէ ինչո՞ւ ուզեցինք մասամբ թարգմանը հանդիսանալ այն մեկնութեանց զոր ամբողջ աշխարհ պիտի տայ Տուչէին խօսքերուն: Կարելի չէ ուրանալ թէ այդ խօսքերը այնպիսի խօսքեր են որոնց առջեւ իրենց ականջները լայնօրէն պիտի բանան բոլոր երկիրները, խորհելով թէ անոնք հաւանաբար ուղղակի կամ անուղղակի իրենց կը վերաբերին: Խաղաղութեան պատրաստութեանց մէջ գտնուող ազգերուն պատերազմի պատրաստութեանց մասին լուր տալ՝ քիչ շատ պաղ յոդանքի մը տպաւորութիւնը պիտի գործէ»:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՒԵԼՈՐԴ ՎՐԴՈՎՈՒՄ

»»» · «««

«*Յուսաբեր*» խորին վրդովումով կ'արձանագրէ Եգիպտոսի ռամկավար պաշտօնաթերթին հետեւեալ ցնդաբանութիւնները.

— «*Դաշնակցութիւնը Ռուսիոյ, Թուրքիոյ եւ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ մէջ բաժնուած պատմական Հայաստանի տիրանալու եւ հոն Դաշնակցական մեծ հանրապետութիւն մը հիմնելու ծրագիրը կը մշակէ, ներկայ քաղաքական կացութենէն բոլորովին անտեղեակ*»: (Արեւ, 12 *մարտ* 1934):

Եւ քրքրելով Եգիպտոսի ռամկավար պաշտօնաթերթին հաւաքածոն, դիտել կուտայ թէ՝ «բովանդակ հայ լրագրութեան պատմութեան մէջ», դարձեալ նոյն «Արեւ»ն էր որ կը գրէր, 1918 յուլիս 15ի խմբագրականով.

— «*Հայաստան պէտք է ըլլայ բացարձակապէս անկախ: Անիկա պիտի ունենայ իր նախկին պատմական – աշխարհագրական սահմանները, տարբեր խօսքով՝ Ռուսահայաստան, ՊԱՐՍԿԱՀԱՅԱՍՏԱՆ, Թրքահայաստան եւ Կիլիկիա միացած: Հայոց ըղձացումը կը թելադրէ որ այսպէս պէտք է սահմանուի Մեծագոյն Հայաստանը եւ դէպի հոն պէտք է ձգտին մեր բոլոր ջանքերը*»:

Ինչպէս ըսի, մեր պաշտօնակիցը խորապէս վրդովուած է ռամկավար օրկանին այս գրգռիչ յեղիւրանքէն, եւ կ'ազդարարէ.

— «*Բայց անկարելի է այսպէս: Անհնար է հանդուրժել, որ այս մթին մարդուկը տեւաբար թոյն ցանէ հայ ժողովուրդի շուրջ, օր մը* Սուրիահայաստանի *առասպելը հիւսելով, օր մը՝* Պարսկահայաստանի:

Ուրեմն պարտադրաբար կը պահանջենք յայտնել թէ՝ ո՛ւր, *Դաշնակցական* ո՛ր *գրքի, թերթի, յօդուածի եւ կամ ծրագրի մէջ կարդացած է, որ Դաշնակցութիւնը որոշած է Ռուսիոյ, Թուրքիոյ եւ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ միջեւ բաժնուած պատմական Հայաստանի հողերուն տիրանալ եւ այդ հողերուն ամբողջացումով «մեծ հանրապետութիւն» հիմնադրել:*

Բաւական է այսքան սրիկայաբար խաղալ այս ժողովուրդի ճակատագրին հետ:

Ուրեմն բարի եղէք պատասխանել վերի հարցումին»: (15 *մարտ*):

Խոնարհաբար պիտի թելադրէի *Յուսաբեր*ին՝ այս պատիւը չընծայել որ եւ է ռամկավար թերթի: Ո՛չ վրդովում, ոչ ալ հարցում:

Որովհետեւ, երկուքն ալ կապ ունին խելքի, խղճի եւ պատիւի հետ:

Եթէ այդ երեքէն մէկն ու մէկով օժտուած ըլլար ռամկավարներու մամուլը, մենք ի՞նչու պիտի ունենայինք, օրինակ, դրօշամարտ, «Մայիս 28»ի, նոյնիսկ Ապրիլ 11ի վէճ, Ղեւոնդ արք.ի խնդիր կամ «Դաշտերգոհպաշտում»:

Տակաւին չեմ խօսիր Մազլըմեան կոչուած թշուառականի մը պժգալի արարքին, «ափաշկարա»մատնութեան մասին, որ ոչ միայն չդատապարտուեցաւ, այլեւ շատ բնական եւ տրամաբանակա՛ն հռչակուեցաւ...

Վ.Ա.Հ.

Դատաւոր Փռէնսի սպանիչները գտնուեցա՞ն

Ապահովութեան Տեսչութիւնը երկու օրէ ի վեր գիշեր ցերեկ հարցաքննութեան կ'ենթարկէ երեք խորհրդաւոր մարդիկ, որոնց վրայ լուրջ կասկածներ կը ծանրանան: Մէկուն անունն է Կաէթոն Լուսաց, որ կը կոչուի նաեւ Պառոն: Թերթերը կ'ըսեն թէ անունին չափ շողշողուն է նաեւ անցեալը: Ժամանակին մարդ մը սպաննած է ատրճանակով: Միեւնոյն ատեն եղած է ընտրական գործակալ, փոխան իւղոտ չէքերու: Նոյն իսկ բողոքներ կան թէ տաժանակիր աշխատանքի դատապարտուած է Անգլիոյ մէջ: Կը բնակի Փարիզ: Տակաւին քանի մը օր առաջ, տեսնուած է Շան զ'Էլիզէի մէկ ճաշարանին մէջ, հռչակաւոր Անճէլոյի հետ որ նմանապէս կը փնտռուի:

Իր ձերբակալութենէն քանի մը վայրկեան յետոյ ոստիկանները բռնեցին երկրորդ կասկածելին, Փոլ Վանթիւռ կամ Քառպոնէ, Քորսիքացի: Այս մարդն ալ ընտրական գործակալ է եւ կը բնակի Մարսէյլ: Երկուքը զատ – զատ ամենախիստ հարցաքննութեան ենթարկուեցան առաջին օրը, կէս գիշերէն ալ անդին: Եւ ահա ոստիկանները բերին երրորդ մը, Միլլէր, մինչ Մարսէյլէն կը հաղորդեն թէ չորրորդ մը եւս ձերբակալուած է:

Կը կարծուի թէ առաջին կասկածելին, պառոն Լուսացն է որ հեռախօսով սուտ լուրեր տուած է Տիկին Փռէնսի եւ Փարիզէն Տիժոն գացած է այն միեւնոյն կառախումբով ուր նստած էր դատաւորը:

Այս ձերբակալութեանց վրայ, հեռախօսով Փարիզ կանչուեցան Տիժոնի ընդհ. դատախազը եւ հարցաքննիչ դատաւորը: Երկուքն ալ անմիջապէս եկան: Վերջին լուրերու համաձայն, վախ կայ որ ոստիկանութիւնը այս անգամ ալ յուսախաբութեան մատնուի:

Պ. Քիափի նոր հարցաքննութիւնը

Ոստիկանութեան նախորդ վերատեսուչը չորեքշաբթի օր կրկին հարցաքննուեցաւ խորհրդարանական քննիչ յանձնաժողովին կողմէ: Պնդեց թէ Սթավիսքին տեսած է միայն մէկ անգամ, քանի մը վայրկեանի համար եւ ի պաշտօնէ, թէ երբեք չէ ճաշած անոր հետ, ոչ ալ միասին թատրոն գացած, թէ Սթավիսքի երբեք որ եւ է նուէր չէ տուած ոստիկանական հիւանդանոցին, թէ ուղղակի կամ անուղղակի եւ որ եւ է գործի համար կապ չէ ունեցած իրեն կամ ընտանիքին հետ եւայլն:

Իր յայտարարութեանց եզրակացութիւնն այն էր թէ՝ ոստիկանութիւնը կատարած է իր պարտականութիւնը, բայց ընդհ. դատախազութիւնը ընթացք չէ տուած: Քննիչներէն մէկը հարցուց.

— Ինչպէս կ'երեւայ, ոստիկանական տեսչութիւնը կատարած է իր պարտականութիւնը: Արդ, ձեր կարծիքով ո՞վ է Սթավիսքիի անպատիժ մնալուն պատասխանատուն:

ՔԻԱՓ.— Պայոնի խարդախութիւնը կարելի էր խափանել ժամանակին, եթէ տեղական ոստիկանութիւնը, ինչպէս եւ առեւտրական եւ աշխատանքի նախարարութեանց մասնագիտական գրասենեակները եւ ընդհ. դատախազութիւնը լրիւ կատարած ըլլային իրենց պարտականութիւնը:

Քիափի պաշտպան թերթերը կ'ըսեն թէ անոր վերջին յայտարարութիւնները ջախջախիչ ամբաստանութեան տակ կը ձգեն նախորդ վարչապետ Շոթանը եւ անոր քեռայրը՝ ընդհ. դատախազ Փռէսար, որ պաշտօնանկ եղաւ:

Հետաքրքրական պարագայ մը եւս: Քննիչ մը հարցուց.

— Երբ դուք ոստիկանական տեսչութիւնը ձգեցիք պատմական պարագաներու մէջ, ըսիք,— «Հարուստ մտայ, աղքատ կ'ելլեմ»: Եթէ բարձրաստիճան պաշտօնատարները այսպէս կ'աղքատանան, ճարը խորհինք: Ի՞նչպէս կրնան աղքատանալ, իրենց պաշտօնը կատարելով:

ՔԻԱՓ.— Երբ պաշտօնատար մը միայն իր պաշտօնով կը զբաղի, կը մոռնայ անձնական գործերը: Ես ալ այսպէս կործանեցայ շնորհիւ կարգ մը սեղանաւորներու որոնք ազատութիւն կը վայելեն տակաւին:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԲԺ. Հ. ՕՀԱՆՋԱՆԵԱՆԻ ՀԵՏ

Նախապէս կարգադրուած տեսակցութեան մը համար, կը շտապեմ ճիշդ ժամանակին ներկայանալ որոշուած ժամադրավայրը:

Արդէն ժամադրութենէն բաւական կանուխ, մտերմական յարկի մը տակ, թաթաւուն ընտանեկան ջերմիկ մթնոլորտով եւ ընկերական սիրալիր հոգածութեամբ, կը գտնեմ Հայաստանի Հանրապետական կառավարութեան երբեմնի վարչապետ, արտաքին նախարար եւ Համազգային Կրթ. Հրատարակչական ընկերութեան Կեդր. Վարչութեան անդամ բժշ. Հ. Օհանջանեանը:

Քաղաքավարական ձեւակերպութիւններէ յետոյ, կը նստիմ մօտիկ աթոռի մը վրայ, սեղանին գլուխը: Վարանքով կը պարզեմ տեսակցութեանս նպատակը՝ որ է ստոյգ եւ լիակատար տեղեկութիւններ ստանալ «Համազգային» ընկերութեան կեանքին, գործին եւ առաջադրութեանց մասին: Համեստօրէն կը ներկայացնեմ թուղթի կտոր մը, խնդրելով որ յայտնէ թէ կարելի՞ է պատասխանել ներկայացուած հարցերուն:

Ժպիտով մը կ'ընդունի թուղթի կտորը եւ աչք մը պտտցնելէ յետոյ, պատրաստակամութիւն ցոյց կուտայ սիրով պատասխանելու գրուած հարցերուն եւ առով գոհացնելու հետաքրքրութիւնս:

—Կարելի՞ է գիտնալ թէ ի՞նչ նպատակով Մարսէյլ եկած էք:

— Գլխաւորաբար Ահարոնեանի հիւանդութեան համար եկած եմ: Եկած եմ անոր ապաքինմանն նպաստելու, թէեւ իբրեւ բժիշկ պէտք չկար հեռաւոր Եգիպտոսէն մինչեւ հոս գալու՝ քանի որ բժշկական կարող ուժեր անպակաս են Մարսէյլի մէջ, եւ մեր ընկերները անհրաժեշտ նիւթական եւ բարոյական զոհողութիւնները չեն խնայած: Իմ գալս միայն բարոյական արժէք ունի: Իբր Ահարոնեանի քառասուն տարուան ընկերն ու մտերիմը՝ ես ինծի բարոյական պարտք սեպեցի այստեղ գալ, եւ ուրիշներու հետ, անոր ապաքինման աջակցիլ, իմ կարողութեան սահմանին մէջ:

— Ի՞նչ կը մտածէք գաղութներու ապագային մասին: Չէ՞ք կարծեր թէ մեր ինքնուրոյն գոյութիւնը վտանգուած է: Որո՞նք են այն գլխաւոր ազդակները որոնց շնորհիւ կարելի ըլլայ մեր գոյութիւնը իբր հայ երկարաձգել:

— Մեր անցեալ պատմութենէն գիտենք, որ աշխարհագրական եւ քաղաքական պատճառներով, հայ ժողովուրդը չկարենալով տոկալ քաղաքական բռնի պայմաններուն, յաճախ մեծ զանգուածներով դիմած է արտագաղթի: Գաղթողները, մանաւանդ այն երկիրներուն մէջ որոնք մշակութապէս մեզմէ բարձր եղած են կամ հաւասար, միշտ ալ կորսուած են ինչպէս օրինակ, Մոլտավիայի, Թրանսիլվանիոյ եւ զանազան երկիրներու երբեմնի հայկական հոծ զանգուածները: Ներկայ գաղթականութիւնները զոհերն են քաղաքական պատճառներու: Պէտք է, այժմէն միջոցներ մըտածել, սպառնացող չարիքը սահմանափակելու համար: Այդ միջոցներէն մէկն է «Համազգային»ը — դպրոցը— որ կը ձգտի հայ մանուկին կրթութիւնն ապահովել հայ լեզուով եւ հայ հոգիով, առանց երբեք անտեսելու եւրոպական լեզուներն ու կեանքի մէջ յաջողելու գործնական գիտելիքները:

— Իբրեւ «Համազգային»ի Կեդր. վարչութեան անդամ, կրնա՞յիք ըսել թէ ե՞րբ հիմնուած է եւ ի՞նչ բանի կը ձգտի այս ընկերութիւնը:

— «Համազգային կրթական եւ հրատարակչական» այս ընկերութիւնը հիմնուած է 1928ին մայիս 28ի անկախութեան տօնին: Առաջին տարին գրեթէ ամբողջութեամբ յատկացուեցաւ կազմակերպական եւ կարգ մը մանր աշխատանքներու, այլ խօսքով «Համազգային»ի ձեւաւորման: Երկրորդ տարուան ընթացքին, 1929 թըւականին արդէն հիմնուած էր Պէյրութի ճեմարանը, որ նախապատրաստական դասարանէն զատ պէտք է ունենար չորս հիմնական դասարան եւ երեք լսարան: Երկուքը ունի արդէն եւ մէկ լսարան ալ կ'աւելնայ այս տարեշրջանին: Որով Ճեմարանի դասընթացքները ամբողջացած կ'ըլլան եւ իր առաջին շրջանաւարտները կուտայ 1935 յունիսին: Ճեմարանին նպատակն է պատրաստել հայ ոգիով եւ դաստիարակութեամբ սնած անհատներ:

Ճեմարանին ծրագիրը եւրոպական մեծ վարժարաններու կրթական ծրագրին կը համապատասխանէ եւ մակարդակով ալ շատ ետ չի մնար: Այնպէս որ, ճեմարանի շրջանաւարտները առանց դժուարութեան, նոյնիսկ առանց քննութիւն տալու կրնան յետագային դոլէժ եւ լիսէ մտնել: Սակայն, առանց ատոր ալ արդէն բաւական ուսում ստացած կ'ըլլայ գրականութեան առեւտրական եւայլն գիտելիքներու մասին:

Բացի այդ, ճեմարանին նպատակն է ապագայ հայ կրթական մշակներ պատրաստել: Արդէն իսկ, ուսանողները կ'օգնեն իրենց ուսուցիչներուն շատ մը առարկաներու մէջ, փորձի եւ վարժութեան նպատակով:

Տնօրէններն են մեր գրականութեան յայտնի դէմքերէն եւ մանկավարժ մըշակներէն Լեւոն Շանթ եւ Նիկոլ Աղբալեան: Անոնցմէ դուրս կան վեց մնայուն եւ հինգ - վեց այցելու ուսուցիչներ: Ուսուցչական կազմը սերտօրէն եւ գաղափարական նուիրումով կապուած է ճեմարանին, եւ յաճախ շատ մեծ զոհողութիւններ կ'ընէ: Վարչութիւնը յաճախ չի կրնար անոնց ամսաթոշակները վճարել, սակայն գործը երբեք չի կաղար:

— Որո՞նք կը կազմեն ճեմարանի դրամական եկամուտները: Պիւտճէ՞ն:

— Եկամուտները կը կազմեն անդամատուրք, նուէրներ, օրացոյցէ եւ քարտերէ գոյացած գումարներ, աշակերտներու թոշակներէն եղած մուտքեր եւայլն: Պիւտճէն կը հասնի 9 — 10ը հազար սուրիական ոսկիի, 180 — 200 հազար ֆրանք:

Աշակերտութիւնը կը վճարէ ի հաշիւ թոշակներու այս գումարի մօտաւորապէս կէսէն քիչ մը աւելի: Մնացեալը պիտի հայթայթեն «Համազգային»ի կեդրոնական վարչութիւնը եւ իր մասնախումբերը: Ամերիկահայ Կարմիր Խաչը, իբր ուսման վարձ 25 ցերեկեայ եւ հինգ գիշերօթիկ աշակերտներու կուտայ տարեկան (2000) երկու հազար տոլար: Այս գումարը թէեւ կը տրուի իբր Կարմիր Խաչի սաներուն (թիւով 30) ուսման վարձ, սակայն շատ մեծ նպաստ մըն է ճեմարանի ելեւմուտքը հաւասարակշռելու տեսակէտէն: Այս գումարը եւս կը մտնէ վերոյիշեալ 180 — 200 հազարի գումարին մէջ: Տոլարի անկման հետեւանքով այս խիստ կարեւոր գումարը իր արժէքի մօտաւորապէս հարիւրին 30 — 40ը կորսնցուցած է: Որով Կեդր. Վարչութիւնը հարկադրուած պիտի ըլլայ ինքը ճարել իր մասնախումբերու միջոցաւ, քանի որ Ճեմարանը չի կրնար ձրի սաներ ընդունիլ:

— Ի՞նչ է աշակերտներու թիւը ներկայիս, եւ ի՞նչ կը վճարեն տարեկան:

— Ճեմարանի ուսանողներու թիւը այժմ կը հասնի 90ի, որոնց 30 — 35ը աղջիկ, իսկ մնացեալը՝ 55 մանչեր են: Իւրաքանչիւրը, իբր ուսման տարեվարձ կը վճարէ գիշերօթիկ՝ 40 (քառասուն) ոսկի հնչուն, ցերեկեայ՝ 8 ոսկի հնչուն: Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան աղջիկ տղայ խառն, ինչ որ բարոյական տեսակէտով դրական մեծ օգուտ ունի: Դպրոցին տնօրէններն են Ն. Աղբալեան եւ Լեւոն Շանթ: Ուսուցչական կազմը եւս օժտուած է կարող ուժերով:

— Բացի Պէյրութի Ճեմարանէն, ուրիշ ի՞նչ ձեռնարկներ կատարած է Համազգայինը:

— Ճեմարանէն զատ հրատարակած ենք 5—6 տարիներու համար «Հայրենի աշխարհ» դասագիրքը եւ Լեւոն Շանթի հեղինակութեամբ՝ «Հայ լեզուի քերականութիւն»ը: Ասոնցմէ դուրս դրօշմանկարներ ազգային կարեւոր դէմքերու պատկերներով, տարածուած բոլոր գաղութներու մէջ, ճեմարանի շէնքի եւ աշակերտութեան «քարտ փոսթալ»ներ, ինչպէս նաեւ գեղեցիկ օրացոյց մը՝ զարդարուած Արարատի ու կարեւոր գործիչներու նկարներով: Մուսուլի շրջանին մէջ, «Համազգային»ի աջակցութեամբ հիմնուած է նախնական դպրոց մը, որ կրնայ օրհնութիւն նկատուիլ այդ շրջանին համար:

— Ժողովուրդի վերաբերումը ինչպէ՞ս է «Համազգային»ի հանդէպ: Քանի՞ մասնաճիւղեր ունիք հայ գաղթաշխարհի մէջ:

— Ժողովուրդը ամէն տեղ ալ ջերմ համակրութիւն ցոյց կուտայ Համազգայինի եւ անոր ձեռնարկներուն հանդէպ, տեսնելով անոր մէջ անկուսակցականօրէն հայ ժողովուրդի լուսաւորութեան եւ հայ մշակոյթին նուիրուած մեծագոյն ազդակ: Այդ համակրանքին կարելի է վերագրել այն աճումն ու վերելքը զոր Համազգայինը կ'արձանագրէ հետզհետէ՝ զանազան գաղութներու մէջ: Ներկայիս արդէն մասնաճիւղեր գոյութիւն ունին՝ Եգիպտոսի մէջ՝ Գահիրէ, Աղեքսանդրիա եւ Սուտան: Պաղեստինի մէջ՝ Երուսաղէմ, Եաֆա եւ Հայֆա: Սուրիա եւ Լիբանան՝ Պէյրութ, Հալէպ, Դամասկոս, Լաթաքիա եւայլն: Իտալիոյ մէջ՝ Միլանօ: Իրաքի մէջ՝ Պաղտատ: Պարսկաստանի մէջ՝ Թաւրիզ: Ֆրանսայի մէջ՝ Մարսէյլ, Վիէն Տէսին, Լիոն, Փարիզ եւ Ռըբէլ:

— Ի՞նչ տպաւորութիւն ունիք Ֆրանսայի մասնաճիւղերու եւ մասնաւորաբար Մարսէյլի մասին: Որ եւ է դրամական աջակցութիւն եղած է այս շրջաններէն:

— Տպաւորութիւններս շատ լաւ են: Գալով Մարսիլիոյ՝ կը յուսամ թէ ժամանակի ընթացքին Համազգայինի ամէնէն ուժեղ մասնաճիւղերէն մէկը պիտի ըլլայ: Մինչեւ հիմա դրամական օժանդակութիւն եղած է Ռըբէլէն, Փարիզէն, Վիէնէն եւ Մարսէյլէն՝ փետրուար 11ի Ահարոնեանի բանախօսութենէն գոյացած զուտ հասոյթը ամբողջութեամբ:

— Երկար պիտի մնա՞ք Մարսէյլի մէջ: Չէ՞ք փափաքիր աջակցիլ Համազգայինի ուժեղացման:

— Մարսէյլի մէջ կը մնամ տակաւին մէկ երկու շաբաթ եւ ի հարկէ պատրաստ եմ սիրով աջակցելու Համազգայինի զօրացման աշխատանքին:

— Իբր բժիշկ ի՞նչ է ձեր կարծիքը Ա. Ահարոնեանի առողջական վիճակի մասին:

— Ահարոնեանի վիճակը ծանր է: Երկարատեւ եւ մեծածախս խնամքներու կը կարօտի: Թէեւ բուն վտանգը անցած է, սակայն աջ կողմի անշարժութիւնը եւ լեզուի մունջ վիճակը կը տեւէ: Գիտակցութիւնը պարբերաբար կուգայ եւ կ'երթայ: Երեսի անդամալուծութիւնըներկայիս անհետացած է: Ընդհանուր վիճակը կայուն է: Վեց — եօթը ամիսէն թերեւս կարենայ խօսիլ եւ շարժիլ, բայց երբեք աշխատիլ: Պէտք է ապահովել տառապանքի մեծանուն եւ տաղանդաւոր երգչին հանգիստ կեանք: Մարսէյլի հայ աշխատաւորութեան խնամքը ամէն գնահատումէ վեր է, կը մնայ որ հայ գաղութները եւս աշխատին Մարսէյլի նմանիլ եւ անոր հաւասարիլ»:

Պարտականութիւնս լրացած համարելով՝ հրաժեշտ կ'առնեմ ընկ. Հ. Օհանջանեանէն, հետաքրքրութիւնս կատարելապէս գոհացուցած: Խորհրդածութիւնը կը թողում հայ ժողովուրդի գիտակից եւ մեր ապագային նախանձախնդիր անհատներուն որ իրենց գործնական աջակցութիւնը տրամադրելով եւ անդամագրուելով Համազգայինին, ջանան ծաւալուն պահել այն մշտավառ կայծը որ Հայոց Մշակոյթ կը կոչուի:

ՏԻԳՐԱՆ ԹԱԴՈՅԵԱՆ

ԼՈՆՏՈՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ ԵՒ ՍԵՎՐԻ ԴԱՇՆԱԳԻՐԸ

ԽՄԲ.— Թուրքիոյ կրթական գործավարը շարունակելով իր դասախօսութիւնը՝ թրքական յեղափոխութեան մասին, մարտ 22ին խօսեցաւ Լոնտոնի խորհրդաժողովի մասին: Ահաւասիկ ամփոփումը դասախօսութեան, որ նոյնպէս կապ ունի հայկական հարցին հետ.—

1921 յունուար 27ին, ըստ գործավարը, նոյն ատենի եպարքոս Թէվֆիք փաշա Մուսթաֆա Քէմալ փաշայի հեռագիր մը ղրկեց ուր կ'ըսէր.—Համաձայնական պետութիւնները Լոնտոնի մէջ խորհրդաժողով մը գումարելու որոշում տուին եւ Օսմ. պետութիւնն ալ հրաւիրեցին: Միայն թէ պայման դրուած է որ Օսմ. պետութեան պատուիրակներուն մէջ գտնուին նաեւ Էնկիւրիի ներկայացուցիչները»:

Այս հրաւէրը Պոլսոյ կառավարութեան մեծ առիթ մըն էր մեր թշնամիներուն ըսելու համար թէ երկրին իրական ուժն ու կառավարութիւնը Էնկիւրի կը գտնուի: Հակառակ այս մասին կատարուած երկար թղթակցութեանց, Պոլսոյ կառավարութիւնը պնդեց եւ իր անունով ալ պատուիրակներ ղըրկեց: Էնկիւրի չէր կրնար Պոլսոյ ենթակայ պատուիրակներ ղրկել, ուստի իր ներկայացուցիչները Հռոմ ղրկեց, պայման դնելով որ անկէ անկախաբար Լոնտոն կանչուին:

Լոնտոն ղրկուած մարմինը շատ բազմանդամ էր ու նախագահն էր արտաքին գործավար Պէքիր Սամի պէյ որ ամէն պատասխանատուութիւն վրան առած էր: Լոնտոնի խորհրդաժողովը մեծ առիթ մըն էր մեզի փրոփականտի համար, որովհետեւ յայտնի էր որ Ազգային Ուխտը չէր ընդունուած համաձայնական պետութիւններէն:

Թէվֆիք փաշա Էնկիւրիի պատուիրակները հրաւիրելու միջոցին ըսած էր թէ «գոյութիւն ունեցող դաշնագիրը (Սեվր) վերջին դէպքերու հետեւանքով կարգ մը անհրաժեշտ փոփոխութիւններու պիտի ենթարկուի»: Ուստի, մեր պատուիրակներուն միակ պարտականութիւնը պիտի ըլլար այս կարեւոր ժողովի միջոցին ամէն առթիւ կրկնել թէ Թուրքին ուզածը իր ազգային սահմաններուն մէջ բացարձակ անկախութիւն է եւ թէ մինչեւ այս իրաւունքին ստացումը պիտի պատերազմինք:

Մեր այս պնդումներէն Լոյտ Ճորճ եւ միւս թշնամիները պիտի բարկանային, բայց քանի որ արդէն համաձայնութիւն չպիտի գոյանար, ի՞նչ կ'ելլէր Լոյտ Ճորճի բարկութենէն: Լոնտոնի խորհրդաժողովը մեծ բեմ մըն էր. բազմաթիւ լրագրողներ եւ քաղաքագէտներ կային որ խաղաղութիւն կ'ուզէին. անոնք իրենց երկիրներուն հանրային կարծիքը պիտի վարէին Թուրքին պահանջներուն արդար ըլլալը յայտարարելով:

Մուսթաֆա Քէմալ այս մարմնի ղըրկած մարդոց այս հրահանգը տուաւ: Եւ սակայն, Լոնտոնի խորհրդաժողովին այս առիթը փախցուցինք եւ Պէքիր Սամի պէյ, ընդհակառակն, կարգ մը անիմաստ պայմանագրութիւններ կնքեց Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ հետ:

Անգլիոյ հետ կնքուած պայմանագրութեան համաձայն, Էնկիւրի իր մօտ գտնուած բոլոր անգլիացի գերիները պիտի արձակէր, իսկ փոխարէն Անգլիացիները մաս մը միայն պիտի արձակէին, իրենց մօտ պահելով Սուլթանի կառավարութեան դէմ ըմբոստացող եւ հայկական դէպքերուն պատասխանատու նկատուած անձերը: Բնական է որ այս պայմանագրութիւնը չընդունուեցաւ եւ յետոյ գերիները ազատ ձգուեցան երկու կողմի հաւասար պայմաններով: Ֆրանսացիներու, Իտալացիներու հետ կնքուած պայմանագրութիւններն ալ մերժուեցան, որովհետեւ անոնք իրենց գրաւած շըրջաններուն մէջ կարգ մը պայմաններ կ'առաջարկէին, որոնք ըստ էութեան Սեվրի դաշնագրէն տարբերութիւն չունէին: Իսկ բնական է որ Էնկիւրի չէր կրնար ազգային ուխտէն դուրս եւ անոր դէմ որ եւ է պայման ընդունիլ:

Գալով գոյութիւն ունեցող դաշնագրին «վերջին դէպքերուն» պատճառով կրելիք փոփոխութեանց, այս դէպքերը Հայաստանի պահանջներուն շուրջ էին, որովհետեւ Հայաստանի խնդիրը պատերազմով լուծուած էր արդէն, եւ հետեւաբար ինքնին գոյութիւն չէր կրնար ունենալ:

Լոնտոնի Խորհրդաժողովը փետր. 23էն մինչեւ մարտ 12ի իրիկունը տեւեց: Թուրք եւ Հելլէն պատուիրակներուն հաղորդուեցան համաձայնութեան պայմանները, թելադրելով որ երթան համոզեն իրենց կառավարութիւնները»:

Հելլէն պահանջներն ու Կոստանդինեան Յունաստանի պատուիրակութեան ընթացքը մանրամասն բացատրեց դասախօսը, Անատոլուի արշաւանքին շուրջ կարեւոր ու այն ատեն գաղտնի պահուած փաստաթուղթեր կարդալով: Յոյն պատուիրակներուն մասնակցութեամբ կատարուած ժողովի մը ատենագրութիւնը կարդաց, ուր կ'երեւէր թէ ինչպէս Ֆրանսայի պատուիրակը Պ. Պրիան եւ մանաւանդ զին. պատուիրակները՝ զօր. Կուրօ եւ գնդապետ Ժորժ կ'ըսէին թէ Անատոլուն գրաւելու համար մեծ բանակ մը պէտք էր, ինչպէս յայտնած է մարաջախտ Ֆօշ, եւ թէ Յունաստանի ուժերէն վեր է այս գրաւումը: Հելլէն պատուիրակը՝ Յունաստանի վարչապետն ու զօր. Սարրեանիս, ամէն կերպով կը պնդէին թէ իրենք իբր արեւելքցի, Թուրքերը աւելի լաւ կը ճանչնան եւ թէ Յունաստանի ուժը բաւարար է յաղթանակը տանելու: Լոյտ Ճորճ ուժ կուտար Հելլէններուն, եւ ինչպէս կ'երեւի ուրիշ փաստերով եւ Անատոլուի աղէտին առթիւ Յունաստանի պատերազմ. ատեանին առջեւ վկաներու յայտարարութենէն, Անգլիա կը դրդէր Յունաստանը որ կռիւը շարունակէ եւ նոր ու նպաստաւոր պայմաններ ստեղծէ հաշտութեան հիմերը փոխելու համար: Եւ իրաւ ալ, դեռ պատուիրակները իրենց տեղերը չհասած իսկ, յունական մեծ յարձակումը սկսաւ:

Այս հաշտութեան պայմանները, ըստ գործավարը, Իզմիրի սանճագը Թուրքերուն կը վերադարձնէին, բայց քաղաքին մէջ հելլէն զինուորներ միւս տեղերն ալ խառն ոստիկան զինուորներ պիտի գտնուէին: Ազգերու Դաշնակցութիւնը քրիստոնեայ կուսակալ մը պիտի նշանակէր: Թրակիոյ մասին ոչ մէկ խօսք. այդ տեղին համար Սեվրի պայմանը ի զօրու կը մնար: Այս առաջարկները թէեւ Յունաստանի կորուստ կը պարտադրէին, բայց մեզի ալ ոչ մէկ շահ կուտային:

Պէքիր Սամի պէյ վերադարձին այլ եւս չկրցաւ արտաքին գործավար մընալ: Կ'ըսէր թէ համաձայնական պետութիւնները պատրաստակամ են Ազգային Ուխտը ընդունելու, եւ թէ իր կնքած պայմանագրութիւնները ըսկզբնական կապեր են, յետոյ պիտի սրբագրուին: Մուսթաֆա Քէմալ փաշայիկողմէ նամակ մը յանձնուեցաւ իրեն որ կ'ըսէր թէ քանի որ այդպէս է, թող Եւրոպա երթայ, շփումներ կատարէ եւ երբ յայտնէ թէ Ազգային Ուխտը կ'ընդունին, իմաց տայ:

Հիքմէթ պէյ յիշեց այն մտահոգիչ մթնոլորտը որ առաջ եկաւ Էնկիւրիի մէջ, Լոնտոնի խորհրդաժողովէն յետոյ: Շատեր ու կարգ մը ընկերներ ալ թուլցան եւ առաջարկները ընդունելու հակամիտութիւն ցոյց տուին: Այս ուղղութեամբ կատարուած քարոզութիւնը բաւական վտանգ առաջ բերած էր, բայց Մուսթաֆա Քէմալ իր մեծ վարչագիտութեամբ այս վնասակար մթնոլորտը փարատեց ինչ Էօնիւի երկրորդ յաղթանակն ալ նպաստեց ատոր:

** Գործավարը իր դասախօսութեանց ընթացքին հետեւեալ երկու յատկանշական դէպքերը պատմեց.—

Նէմրութ Մուսթաֆայի պատերազմական ատեանը կը շարունակէր Պոլսոյ մէջ կախել Թուրքերը: Էնկիւրիի կառավարութիւնը ստիպուեցաւ զեկոյցով մը յայտարարել թէ որ եւ է պատճառաւ կախուած Թուրքի մը փոխարէն՝ անոնց գերիներէն մէկը պիտի կախուի: Ասոր վրայ դադրեցան մահապատիժները:

Երկրորդ կարեւոր դէպքն է՝ Մուսթաֆա Սաղըր անուն Հնդիկի մը լրտեսութիւնը: Այս մարդը հազիւ Էնկիւրի հասած էր, երբ Մուսթաֆա Քէմալ հասկցաւ թէ ան լրտես մըն է: Այդ մարդը որպէս թէ եկած էր հնդիկ իսլամներուն օգնութիւնը բերելու եւ կ'ըսէր Կազի փաշային.

— Հնդիկ Իսլամները կը պնդեն ձեր պայքարը. բայց եթէ յաղթուիք, չեն ուզեր որ դէշ կացութեան մը մատնուիք: Ասոր համար Իտալիոյ մէջ բնակավայր մը եւ մեծաքանակ գումար մը ձեր տրամադրութեան տակ կը դրուին:

Այս մարդը յարցանքի վրայ բռնըւեցաւ եւ կախուեցաւ: Կախուելէն մէկ օր առաջ, Անգլիոյ արտաքին նախարար Լորտ Քըրզըն եւ Աղա Խան մէկ մէկ հեռագիր ղրկեցին Էնկիւրի: Աղա Խան ինքզինքը կը ներկայացնէր իբրեւ Հնդիկ Իսլամներուն պետը, մինչդեռ որ եւ է կապ չունէր անոնց հետ:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Շաբաթական տեսութիւն

Շաբաթ օր Կլասկոյէն 50 քիլոմէթր հեռու, Քլայտի ծոցին վրայ գտնուող Էյրի ձիարշաւարանին մէջ տեղի ունեցաւ «քրոս - քընթրի»ի տարեկան միջազգային վազքը, որ իրաւ է թէ ֆութպոլի միջազգային մրցման մը չափ հետաքրքրութիւն չի ստեղծեր, սակայն աթլէթիզմի սիրահարներուն համար կարեւոր դէպք մըն է: Ըսած են թէ «քրոս - քընթրի»ն (արգելարշաւ) ձմեռնային վազք մըն է, զոր կը կատարեն անտառներուն մէջ, դաշտերուն կամ պուրակներուն մէջէն, մէկ խօսքով անհարթ գետիններու վրայ: Եթէ մրցումները տեղի կ'ունենան երբեմն ձիարշաւարաններու մէջ, պատճառը պարզ է, հանդիսատեսներէն մուտք գանձել — ինչ որ կարելի չէ բաց անտառին մէջ:

Շաբաթ օր, մրցումին կազմակերպիչ Սկովտիացիները վերոյիշեալ մրցավայրին մէջ 9 մղոնի վրայ շատ բարդ եւ դժուարին ճամբայ մը զատած էին, ուր անգլիացի մարզիկներն էին որ մեծ գերակշռութիւն մը ցոյց տուին իրենց բոլոր հակառակորդներուն վրայ, շահելով չորս առաջին տեղերը: Իրենց հինգերորդ մարզիկը՝ տասներորդ, իսկ վեցերորդ մրցորդն ալ՝ տասնըչորսերորդ եկան: Խմբական դասաւորման մէջ անոնք կը չահին նոյնպէս առաջնութիւնը, քանի որ 1, 2, 3, 4, 10, 14 թիւերը կուտան 34 կէտ, մինչ Ֆրանսան որ յաջողեցաւ երկրորդ ըլլալ, ունեցաւ 102ի հասնող գումար մը, ինչ որ ցոյց կուտայ թէ Անգլիացիներու գերակշռութիւնը որքան ուշագրաւ էր: Ֆրանսացիներու լաւագոյնը՝ Լըկօրթէօր եղաւ, հասնելով հինգերորդ, Պումայզա՝ Ալճերիացի զինուոր մը — որ յայտնութիւն մը եղաւ Անկէնի մէջ տեղի ունեցած Ֆրանսայի ախոյեանութեան մրցումներուն մէջ— հասաւ եօթներորդ, վեցերորդ Ֆրանսացին՝ երեսուներկուերորդ էր: Խմբական դասաւորման մէջ Սկովտիա երրորդ է 105 կէտով, յետոյ կուգան՝ Պելճիքա, Կալլս եւ Իրլանտա:

Սոյն վազքերուն առաջինը տեղի ունեցաւ 1903ին: Մինչեւ 1921 Անգլիա շարունակաբար առաջին ելաւ խմբական դասաւորման մէջ, իսկ 1914էն առաջ Ֆրանսացիներու մեծ մարզիկը Ժան Պուէն երեք անգամ յաջորդաբար առաջնութիւն կը շահէր, անհատապէս: Ֆրանսա իր առաջին յաղթանակը շահեցաւ 1922ին, զոր վերանորոգեց 1923ին, 6ին, 7ին, 8ին, եւ վերջին անգամ 1929ին: Հինգ տարիէ ի վեր Անգլիա է որ շարունակաբար առաջին կ'ելլէ ուրեմն. իսկ անցեալ տարի Ֆրանսան երրորդ եկած էր: Յառաջիկայ տարի կազմակերպելու կարգը Ֆրանսայինը ըլլալով, արգելարշաւի միջազգային վազքը տեղի պիտի ունենայ Փարիզի մէջ:

** Կիրակի օր Քոլոմպի մարզարանին մէջ երեսուն հազարէ աւելի հանդիսատեսներու ներկայութեամբ Չեխ ֆութպոլի ազգային խումբը 2-1ով յաղթեց Ֆրանսայի համանուն խումբին: Այսպէս, երկու շաբթուան մէջ Ֆրանսացիները երկու պարտութիւն կրեցին — Զուիցերիայէն 0-1ով եւ Չեխականէն 1-2ով:

Ֆրանսացի խաղացողները շատ մը առիթներ ձեռքէ փախցուցին, եւ Չեխերը իրենց երկրորդ նշանակէտը շահեցան մրցումին վերջին վայրկեանին միայն: Ուրեմն այս արդիւնքէն գոհ չեն Ֆրանսացիները, որովհետեւ պարտուեցան. Չեխերը՝ որովհետեւ դժուարաւ ձեռք բերին յաղթանակ մը, զոր իրենց բարձր արհեստագիտութիւնը շատ աւելի դիւրութեամբ պէտք էր ապահովէր: Գիտենք թէ Չեխերը ֆութպոլի սքանչելի վարպետներ են, բայց այլ բան է գեղեցիկ խաղարկութիւն մը ունենալը, եւ ուրիշ բան մրցում շահիլը: Չեխերը շատ մը մըրցումներ կորսնցուցած են իրենց խաղալու կերպին գեղեցկութեան պատճառաւ: Ասիկա քիչ մը հակասական կ'երեւի, բայց այդպէս է: Կիրակի օրուան մրցումը երկու ազգային խումբերուն միջեւ հինգերորդն էր: Զոր նախորդներն ալ, ինչպէս այս անգամուանը, վերջացած էին չեխական յաղթանակով մը: Իբր յառաջիկայ միջազգային ախոյեանութեան մասնակցող խումբերէն մին, Չեխոսլովաքիա — ինչպէս եւ Ֆրանսա — այժմ չի գրաւեր շատ մեծ ուշադրութիւն մը: Այդ գիտնալով է որ կիրակի օր Չեխերը քանի մը երիտասարդ ուժեր փորձեցին, որոնցմէ քիչերը գոհացուցիչ երեւցան: Ինչպէս Ֆրանսական խումբին վերջապահ Վաս, Արասէ, որ իր առաջին միջազգային խաղին առթիւ շատ տպաւորուած կ'երեւէր: Իսկ երկու տարիէ ի վեր Ֆրանս. խումբին կեդրոնի յառաջապահը՝ Ռուանցի Նիքոլա ալ յոգնած երեւցաւ:

Կիրակի օր «Աշխարհի Բաժակի» խաղերուն համար իբր նախապատրաստական մրցում. Իտալիոյ ազգային խումբը Միլանոյի մէջ 4-0ով գերութեամբ յաղթեց Յունաստանի, որուն խումբին կազմը անծանօթ կը մնայ մեզի: Իսկ Սոֆիայի մէջ խուռն բազմութեան մը ներկայութեամբ Հունգարիա յաղթեց Պուլկարիոյ 4-1ով: Այս վերջինը դեռ պիտի ընդունի Աւստրիոյ համբաւաւոր խումբին այցելութիւնը: Աւստրիա իր կողմէն կիրակի օր Ժընեւի մէջ պարտութեան մատնեց Զուիցերիան 3-2ով:

** Րըկպիի միջազգային մրցում մը տեղի ունեցաւ կիրակի օր, Համպուրկի մէջ Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ ազգային խումբերուն միջեւ, որ վերջացաւ Ֆրանսացիներու 9 կէտի դէմ 13 կէտի դժուարին յաղթութեամբ: Ինչպէս յայտնի է, Րըկպին ալ անգլիական արտածութիւն մըն է, Ֆրանսայի մէջ մեծ ընդունելութեան արժանացած: Երեք տարի է որ Բրիտանացիները կը մերժեն մրցիլ Ֆրանսացիներու դէմ, առարկելով թէ Ֆրանսայի մէջ այդ խաղը շատ մը չարաշահութեանց դուռ բացած է. ամէն տարի Ֆրանսա երեք մրցում կը կատարէր իր բրիտանական հակառակորդներուն հետ: Հիմա որ անոնք վերապահ են, Ֆրանսա միայն մէկ մրցում ունի տարին, այ

ալ Գերմանիոյ դէմ, որ ըռկիւլի մէջ նորահաս մը կը սեպուի: Այսուհանդերձ Ֆրանսացիները դժուարութեամբ ձեռք բերած են իրենց յաջողութիւնը, որովհետեւ Գերմանները լծած յամառութեամբ աշխատանքի լծուած են եւ կ'ուզեն յաղթահարել: Ցայտնի ըլլալով իրենց իրր մարդիկ ունեցած մեծ կարողութիւնը, կասկած չկայ թէ անոնք օր մը պիտի յաջողին հաւասարիլ Ֆրանսացիներուն, որոնք ըռկիւլին կը խաղան քառասուն տարիէ ի վեր:

Ժ. Ե.

Գէորգ Գազազեան

ooooo

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, շնորհիւ իր ժրաջան եւ անձնուէր գործունէութեան, կարողացել է իր դրօշակի շուրջը հաւաքել մտաւորականութեան եւ աշխատաւորութեան լաւագոյն տարրերը:

Այս տարրերից մի մասը կուսակցական գործօն անդամներ են, իսկ մեծ մասը, որ խառնուածքի բերումով կուսակցական չեն կարող լինել, բոլորուած են մեր դրօշակի շուրջը, որպէս համակիրներ, ուղեկիցներ: Անոնք իրենց նիւթական եւ բարոյական աջակցութեամբ շատ կարեւոր դեր են կատարում մեր պայքարների մէջ:

Այս տարրերի գործօն աջակցութեամբ է, որ մեր կուսակցութիւնը յաջողել է բազմաթիւ յեղափոխական գործեր կատարել:

Ահա այս տեսակ համակիրներից մէկն էր Ախալցխացի Գէորգ Գազազեանը, որ չուզեց ապրել բոլշեւիկեան լծի տակ եւ 1920 թիւի վերջին ընտանիքով անցաւ Պոլիս, Պուլկարիա եւ եկաւ հաստատուեցաւ Փարիզի հայաշխարհ նշանաւոր Օթէյ տիւ Սենայի մէջ, ուրտեղ մի ժամանակ 70ի չափ հայ ընտանիքներ էին ապրում, կազմելով մի ուրոյն համայնք:

Հիւրասէր էր Գազազեան ընտանիքը, մանաւանդ կիրակի եւ տօն օրերին, հայկական երգով, նուագով եւ պարով: Մասնակցած են մեր հանդէսներին, հանդէսներին եւ խնջոյքներին:

Ահա այս պատուական ընտանիքի հայրը՝ Գէորգ Գազազեանը, որ «Յառաջ»ի մշտատեւ ընթերցողներից մէկն էր եւ մեր ազգային կեանքի ուշադիր հետեւողներից, մօտ տասը տարիներ աշխատելով Փարիզի փոշոտ գործարաններից մէկի մէջ, վարակուեց հիւծախտով: Իր համեստ ուժերը ներածին չափով մօտ երկու տարի մաքառեց այս դաժան հիւանդութեան դէմ, խնամուելով տեղական հիւանդանոցներում եւ բուժարաններում, բայց անյաջողաբար հիւծուելով, մարտ 15ին փչեց իր վերջին շունչը:

Յուղարկաւորութեան ներկայ էին բազմաթիւ հայրենակիցներ եւ իր գաւակների ֆրանսացի վարժուհիներն ու ընկերուհիները: Մարմինը ամփոփուեց Թիէի գերեզմանատունը, ուր ի թիւս շատ մը հայրենակիցների, հանգչում է նաեւ մեր անմոռանալի ընկեր Օհան Կարօն:

Իր մահով կորցրինք մի անկեղծ հայրենասէր եւ ազնիւ հայրենակից:

Հանգիստ իր տանջուած մարմնին:

ԲԵՆՕ

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՈՒՐԻՇ ԼՈՒՐԵՐ

ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՆՊ.— Անգործութիւնը միեւնոյն չափով կը շարունակուի: Վերջերս հիներուն վրայ քանի մը հոգի եւս աւելցան Քլիշիի Սիթրօէնէն եւ Տըլաժէն: Անոնք որ կը բնակին Անիէռ, խնդոյն նպաստի արձանագրուեցան, իսկ Պուա Քոլոնպ դարձեալ բացարձակ կը մերժէ նպաստ տալ Հայերու: Տարօրինակ է որ նպաստի գրասենեակին վարիչը ամէն ազգի աշխատաւորներու կը վճարէ, եւ միայն Հայերը զրկած է: Դիմում, աղաչանք, միջնորդութիւն,—անօգուտ: Մեր յանցանքն ալ չըսեր: Միայն «դրամ չունինք» կը պատասխանէ: Հազար անգամ պէտք է շնորհակալ ըլլան Անիէռ բնակող Հայերը: Այս շրջանին դրասենեակը երեք տարիէ աւելի է որ նպաստը կը շարունակէ թէ հին անգործներուն եւ թէ նորեկներուն: Մեր խորին շնորհակալութիւնը Անիէռի գործադրկութեան սնտուկի բոլոր պաշտօնեաներուն:

Տագնապը ամէնէն աւելի ազդած է ինքնաշարժի գործարաններուն վրայ: Օրինակ Տըլաժ գործարանը որ 1927ին մինչեւ 3500 գործաւոր ունէր, ներկայիս 800 գործաւոր հազիւ ունի: Բանւորներու մեծ մասը Ռուսեր էին, իսկ Հայերը 30 հոգի հազիւ կային: Ներկայիս կը գործեն միայն չորս Հայեր: Քլիշիի Սիթրօէնը որ մօտ 8000 բանւոր ունէր 1928ին, ներկայիս հազիւ 4000 կը հաշուէ, որոնց միայն տասը Հայ: Շէնար Վոլթերի գործարանը որ ունէր 6000 հոգի, ներկայիս ունի 3000 (միայն երեքը Հայ): Բացի ինքնաշարժի ճիւղերէն ու գործարաններէն, միւս տեղերը քիչ գործաւոր արձակած են: Անիէռի գուլպայի գործարանին մէջ կան բաւական Հայուհիներ: Նաեւ ելեկտրական գործիքներու փոքր գործարան մը կը բանեցնէ բաւական թիւով Հայուհիներ:

Անգործները ընդհանրապէս իրենց ժամանակը կը յատկացնեն տնական գործերու, երբեմն ալ «Արարատ» սրճարանին մէջ: Բարեբախտաբար մեր շրջանը վարակուած չէ «խումար»ով, որ ընտանիքներ կը փճացնէ ամէն տեղ:

⁂ Այս առթիւ քանի մը տեղեկութիւններ ալ ազգային կեանքի մասին: Մեր շրջանին մէջ եւս կը գործեն քաղաքական զանազան հոսանքներ, միշտ խուսափելով ներքին վէճերէ կամ ընդհարումներէ: Մինչեւ այսօր որ եւ է անախորժ դէպք պատահած չէ ոչ հանդէսներու, ոչ ալ բանախօսութեանց առթիւ: Թող ուրիշ արուարձաններ օրինակ առնեն: «Արարատ» սրճարանը ամէն տեսակ թերթ կը ծախէ, բայց ամէնէն շատ կը սպառի «Յառաջ»ը: Գալով Հայր. Միութեանց, ամէնէն զօրաւորն է Բիւթանիոյ Միութիւնը: Կայ նաեւ Խօտէմիշի Միութիւնը, իսկ անհատ անդամներ ունին Եոզկատի, Սալնոյ Ձորի ու Շապին - Գարահիսարի Միութիւնները: Կրթական գործը կը ղեկավարէ Բարեգործականը: Մէկ խօսքով, 350 ընտանիքէ բաղկացած Անիէռ - Պուա Քոլոնպի հայութիւնը շատ համերաշխ է: Վերջերս Լիոնէն եկած էր Վարդան քահանան, մատուռի մը համար հանգանակութիւն կատարելու: Կրնամ ըսել թէ հարիւրին 90ը մասնակցեցաւ հինգ - տասը ֆրանքով:

Յակոբ Ադամեան

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Հեղեղին դէմ

»»» · «««

Եղանակը բաւականին տաքցած է Հայաստանի մէջ, այնպէս որ ձիւնհալքի այս օրերուն պատկան իշխանութիւնները մտահոգութիւն կը յայտնեն գետերու յորդումին մասին:

Հեղեղներու դէմ պայքարի արտակարգ յանձնախումբը հրահանգ տըւած է շարժման մէջ դնել երկաթուղիները, միջոցներ ձեռք առնել վարարուն գետերու մասին, հեռագրով կեդրոնին լուր տալ ջուրի մակերեսին բարձրացման եւ ձիւնհալքի առատանին մասին:

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ooooo

Ռուսերէն լեզուով վերջերս լոյս տեսաւ Սեւան - Զանգի ջրաելեկտրակայաններու հանգոյցը գիրքը, որուն հեղինակն է ճարտարագէտ Ռ. Ա. Մէյեր: Այս գիրքին նպատակն է ծանօթացնել Սեւան - Զանգի ջրաելեկտրակայաններու հօյակապ ծրագիրը, տնտեսական կարեւորութիւնը, եւն.: Գիրքին մէջ դրուած են քարտէսներ, նկարներ, վիճակագրական տախտակներ:

Շուտով կը հրատարակուի այս գործին հայերէն թարգմանութիւնը:

⁂ Մելքոնեան հիմնադրամի յանձնախումբը լոյս ընծայեց ճարտարագէտ Բունիաթեանի մենագրութիւնը, ԳԱՌՆԻ, նուիրուած Գառնիի աւերակներուն մասին: Տպագրութիւնը շքեղ է, ունի բազմաթիւ նկարներ եւ ծանօթութեանց բաժին, հայերէն եւ ռուսերէն լեզուով: Ունի նաեւ վերջաբան մը ֆրանսերէն լեզուով:

Այս գործը արդիւնքն է հեղինակին երկար տարիներու աշխատանքին: Բունիաթեան մանրամասն ուսումնասիրած է Գառնիի ամրոցին ու տաճարին աւերակները: Հեղինակը կը գրէ, որ յուշարձաններու եւ մակագրութիւններու ապագայ ուսումնասիրութիւնն աւերակներու շրջանին մէջ, ընդարձակ նիւթ կը հայթայթէ հայկական ճարտարապետական արուեստի զանազան շրջաններու վերլուծման համար:

⁂ «Աժան մատենաշար»ի հրատարակութիւններուն կարգին, վերջերս լոյս տեսաւ Շիլլերի Հերկուած խոպան հողը վէպին առաջին հատորը: Այս վէպը հաւաքական գիւղատնտեսութեան շարժման, գիւղին ընկերվարական վերակառուցման գեղարուեստական վերարտադրութիւնն է:

⁂ «Դասակարգային պայքար» մատենաշարին վարչութիւնը սկսած է Ռուսիոյ բոլոր ժողովուրդներուն լեզուով հրատարակել համայնավար յեղափոխականներու յուշերը: Այդ շարքէն՝ Մոսկուայի մէջ վերջերս հայերէն լեզուով լոյս տեսաւ Ն. Կ. Կրուպսկայայի ՅՈՒՇԵՐԸ, իբրեւ մատենաշարին առաջին հատորը: Թարգմանութիւնը կատարած է Ա. Յովհաննիսեան:

⁂ Լոյս տեսաւ Ս. Մելիքսէթեանի հետաքրքրական մենագրութիւնը, Երեւանի պետական թատրոնին պատմութիւնը:

⁂ Շուտով լոյս կը տեսնէ Հայաստանի բանաստեղծները ժողովածուն, ռուսերէն լեզուով, Ա. Գատովի թարգմանութեամբ: Ժողովածուին մէջ կը մտնեն Ե. Չարենց, Ե. Չարենց, Ալազան, Զարեան, Մահարի, Նորենց եւ ուրիշներ:

Ժողովածուն պիտի ունենայ նախաբան մը խմբագրուած Ա. Գատովի եւ Դր. Սիմոնեանի կողմէ:

⁂ Այս տարուայ վերջերը «Խորհրդային գրականութիւն» մատենաշարին մէջ կը կատարուի Վալէրի Բրիւսովի Հայ բանաստեղծներ մեծահատոր ժողովածուին մէկ նոր տպագրութիւնը: Մասնաւոր յանձնախումբ մը սկսած է քննել Բրիւսովի թարգմանութիւնները, նոյն ատեն այս յանձնախումբին պաշտօն տրուած է ամբողջացնել ժողովածուն նոր հեղինակներով:

«Շահնամէ»

ooooo

Անցեալ տարի, գարնան, թատերագրական մրցում մը բացուեցաւ Մոսկուայի մէջ, քաջալերելու համար նոր թատերախաղերու հեղինակները:

Եւ կարեւոր գումարներ յատկացուեցան իբրեւ մրցանակ:

Յանձնախումբը մէկ տարուան մէջ ստացաւ աւելի քան 1200 թատերախաղ: Կը նշանակէ թէ մրցման կը մասնակցէին հիներն ու նորերը: Բոլոր ներկայացուած գործերը քննութեան առնուեցան եւ մրցանակ տրուեցաւ հետեւեալ ձեւով.—

Առաջին մրցանակ՝ երկու թատերախաղ:

Երկրորդ մրցանակ՝ երեք թատերախաղ:

Երրորդ մրցանակ՝ հինգ թատերախաղ:

Քննիչ յանձնախումբին նախագահն էր Ա. Ստեցկի: Քննիչ յանձնախումբը երրորդ մրցանակի արժանի նկատած է նաեւ Մ. Ջանանի Շահնամէ թատերախաղը:

«Շահնամէ» կը բաղկանայ 5 արարէ եւ մէկ նախաբանէ: Կը ներկայացնէ Պարսկաստանի 18րդ դարու վերջի պալատական յեղաշրջումները, անխուսափելի անգլիական աշխարհակալութեան շօշափումները եւ ընկերային զանազան խմորումներ:

Ջանան այս գործը գրած ու կարդացած էր 1930ին Լէնինականի մէջ, յետոյ վերամշակման ենթարկած: Ուրեմն մօտ 5 տարի աշխատած է այս գործին վրայ, որ իր առաջին մեծ աշխատութիւնը կը համարուի, եթէ նկատի չառնենք իր Բանուոր Քեռի մանկական թատերախաղը:

«Շահնամէ»ն ռուսերէնի թարգմանուած է Սուրէն Քոչարեանի կողմէ:

ՃԱՄԲԱՆԵՐՈՒ ՇԻՆՈՒԹԻՒՆ

»»» · «««

Ճամբաներու շինութեան յատուկ մարմինը ձեռնարկած է կարգի բերելու Հայաստանի բոլոր ճամբաները եւ անցանելի դարձնել զանոնք: Ծրագրուած է շինել 198 քիլոմէթր երկարութեամբ նոր ու ներքին ճամբաներ, հիմնական վերանորոգման ենթարկել 316 քիլոմէթր եւ մասնակի վերանորոգման՝ 552 քիլոմէթր երկար ճամբաներ: Արտահանրապետական կարեւորութիւն ունեցող ճամբաներէն պիտի վերանորոգուին Երեւան - Դիլիջան - Աղստաֆա խճուղին (162 քիլոմէթր), Երեւան - Արտադայան խճուղին: Վերակառուցման պիտի ենթարկուի Լէնինականի խճուղին, Քոլագերան - Գիւլագարակ ճամբան՝ 72 քիլոմէթր երկարութեամբ:

Շինարարական այս աշխատանքները պիտի մեքենայացուին որքան կարելի է: Ներկայիս ձեռնարկուած է բանուորներու հաւաքման, շինութեանց նիւթերու մթերման, մեքենաներու վերանորոգման: Արդէն իսկ նորոգելիք ճամբաներուն եզերքը փոխադրուած է 22,000 խոր. մէթր քար, 6,800 խոր. մէթր խիճ եւն.: Պիտի աշխատուի կոկրապատել առանձնապէս Երեւանէն մեկնող ճամբաները:

ՄԱՄՈՒԼ

Անաւարտ գործը

oooo

Քրիստափոր Միքայէլեանի մահուան տարեդարձին առթիւ, որ լրացաւ մարտ 18ին, Սոֆիայի «Ազատ Խօսք»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (17 մարտ).

— «Ամբողջ 29 տարիներ անցան Դաշնակցութեան անմահ Հիմնադիրին եղերական նահատակութենէն ի վեր, բայց ո՛չ հայ ժողովուրդը, ոչ ալ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը դեռ չկրցան աւարտել հայ յեղափոխութեան Մեծ Առաքեալի սկսած սուրբ գործը:

Դեռ այսօր ալ միացեալ ու անկախ չէ հայ հայրենիքը:

Դեռ այսօր ալ ազատ ու համախումբ չէ հայ ժողովուրդը իր հայրենիքին մէջ:

Դեռ այսօր ալ երազ կը թուի հայ յեղափոխական ուժերու դաշնակցութիւնը մէկ ճակատի վրայ, մէկ ընդհանուր թշնամիի դէմ եւ մէկ նուիրական դատի — հայ ժողովուրդի եւ հայ հայրենիքի ազատութեան համար:

Տխուր, դաժան այս իրողութիւնը ոչ մէկ ստուեր կը ձգէ, սակայն, Դաշնակցութեան հիմնադիրին վրայ: Ընդհակառակն: Դառն այդ իրողութիւնը կուգայ ամէնէն առաջ ցոյց տալու թէ Քրիստափոր, ապրելով եւ գործելով մեզմէ շուրջ կէս դար առաջ, մարգարէի մը նման նախատեսած էր մեր ներկայ օրերը, իմաստ բժիշկի մը պէս քննած էր հայ կեանքի վէրքերը եւ մատնանշած հիմնական դարմանը: Ու նաեւ նշմարիտ առաքեալի մը նման անձամբ լծուած էր յեղափոխական անհաւասար պայքարի մը, իբրեւ կենդանի եւ հրահանգիչ օրինակ՝ յաջորդական սերունդներու:

Ցարատեւ կռիւ պատմական Ջարիքին դէմ, հայ յեղափոխականներու դաշնակցութեամբ եւ զոհողութիւններու ու արգելքներու առջեւ կանգ չառնելով:

Այս էր նշանաբանը Քրիստափորին: Ու այդ նշանաբանին տակ ալ, իբրեւ առաջնորդ աստղի, գործեց եւ նահատակուեցաւ հայ յեղափոխութեան ֆրմաթեւը:

Ան վերջնապէս ձեւակերպեց հայ քաղաքական մտածողութիւնը, որոշապէս գծեց հայ յեղափոխութեան ուղին եւ, իբրեւ մեծագոյն պարգեւը իր պաշտած ժողովուրդին, կերտեց Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը:

Անէն տեսակ խմորումներ ու յեղաշրջումներ տեսաւ հայ կեանքը Քրիստափորի նահատակութենէն ի վեր, բայց Դաշնակցութեան հիմնադիրի ձեւակերպած քաղաքական մտածողութիւնը մնաց տիրական:

Հազար փորձութիւններէ անցաւ հայ յեղափոխութիւնը, բայց Քրիստափորի գծած ուղին մնաց միակ շիտակը եւ նախընտրելին՝ ոչ միայն հայ մտաւորական ու մարտական լաւագոյն տարրերուն, այլ եւ հայ աշխատաւոր հայրենասէր զանգուածներուն համար:

Ու հազար փորձութիւններ ու բռնութիւններ եկան ցնցելու հայ աշխարհը եւ խորտակելու Քրիստափորի ձեռակերտ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, բայց, ամբողջ չորս տասնամեակներու ընթացքին, եւ բոլոր այդ փորձութիւններու դիմաց կանգուն մնաց Դաշնակցական կաղնին, եւ բոլոր բռնութիւնները աւելի ու աւելի յամառ ու հաւատաւոր դարձուցին Դաշնակցական շարքերն ու ղեկավարութիւնը:

Քրիստափորի մեծութեան եւ առաքելութեան խորհուրդը ամէնէն առաջ ճիշդ այս իրողութիւններուն մէջ է:

Անաւարտ մնաց, ճիշդ է, Քրիստափորի գործը: Բայց այդ գործը գաղափարական պարտութիւն չկրեց բնաւ, ոչ ալ գործին նուիրուած կուսակցութիւնը երբեւէ լքեց իր հիմնադիրին աւանդները:

Անաւարտ մնաց Քրիստափորի գործը, բայց անիկա Դաշնակցութեան հիմնադիրի նահատակութենէն ետքը շարունակուեցաւ առաւել ուժգնութեամբ եւ յամառութեամբ, ընդգրկեց եւ հիմն ի վեր յեղաշրջեց բովանդակ հայ կեանքը եւ պահ մը նոյն իսկ յանգեցաւ հայ հայրենիքի անկախութեան:

Խորտակուած է այսօր այդ անկախութիւնը, բայց ընդհատուած ու խորտակուած չէ Քրիստափորի գործը»:

ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ Յ. ՔԷՖԷԼԵԱՆ կը ծանուցանեն իրենց անդրանիկ որդւոյն ԱՐՄԷՆԱԿի ծնունդը:

Փարիզ, 20 մարտ 1934

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԷՆ

»»» · «««

ԹԱՒՐԻԶ, Աշխատակից.— Ստացած եւ վերապահած ենք յարմար առիթի մը:

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Ս. Բ.— Պիտի հրատարակուի:

ՄԱՐՍԷՅԼ, Մ. Խ.— Նոյնպէս:

ՎԱԼԱՆՍ, Բալուցի.— Լրացնել եւ ղրկել:

ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐ ԵՒ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐ

Հայ Մարտիկներու եւ Կամաւորներու օրինաւոր Միութենէն անջատուած խմբակը մեզի ղրկած գրութեամբ մը (27 մարտ) հաստատելով ծանօթ պառակտումը, կը յայտարարէ.—

«Փարատելու համար ամէն շփոթ, կազմած ենք «Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Ազգային Միութիւնը»:

Ուրեմն, նոր կնիք մը շինած են եւ իրաւունք չունին գործածելու սկզբնական անունը:

ՎԻՃԱԿԱԽԱՂ «ՅԱՌԱՋ»Ի

(ԱԶԳ. ՊԱՐՏԵՒՍԱԽԱՂԻ

ՅՐԴ

ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ)

30 ՄԱՐՏ 1934 - ԿՏՐՕՆ ԹԻՒ 45

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (3)

ՀԱԼԱԾ ՄՈՄԻՆ ՀԵՏՔԸ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՌՈՒՕԼԸՍ

Թարգ. Ժ. Մ.

— oo —

ԳԼՈՒԽ Ա.

Գարա մետաքս թաշկինակով մը ճակատը սրբեց. ձեռքը կը դողար:

— Աւելի քան հետաքրքրական ...

— Ե՞րբ պատահեցաւ, հարցուց Լէքմըն հետաքրքրութեամբ:

— Ալպանիոյ մէջ, տարիներ առաջ, բայց երբեք չեմ կրնար մոռնալ, սատանաները կը յիշեցնեն միշտ ...

Զրաւ թէ ո՞րո՞նք էին սատանաները կամ թէ ի՞նչ պարագաներու տակ հանդիպած էր այդ դժբախտութեան եւ փոխեց խօսակցութեան նիւթը:

Շարունակեց իր պտոյտը սենեակին մէջ. մօտեցաւ գրադարանին, աչքէ անցուց քանի մը հատորներ: Յետոյ յանկարծ դուրս քաշեց հաստկեկ գիրք մը:

— «Վայրի Պրազիլիան», հեղինակ Ճօրճ Կէյորըքօլ ...ծանօ՞թ էք Կէյորըքօլին...

Լէքմըն որ իր գրասեղանին վրայ դրուած ծխախոտի կապոյտ տուփէն ծխամորճը կը լեցնէր, հաստատական նշան մը ըրաւ:

— Անգամ մը հանդիպած եմ իրեն. լռակեաց մարդուն մէկը. բերնէն բառ չի հաներ. շատ բաներ տեսած ու շատ գործեր կատարած մարդոց պէս է, երբեք իր մասին չի խօսիր ...

Գարա մտածկոտ արտայայտութիւնով դարձուց գիրքին էջերը:

— Բնաւ տեսած չեմ զինքը, ըսաւ գիրքը դարակին մէջ զետեղելով. սակայն կրնամ ըսել թէ իր նոր ճամբորդութիւնը իմ հաշւոյս կը կատարէ ...

Ճոն զարմացաւ:

— Ձեր հաշւո՞ն:

— Այո՛, գիտէք որ ինծի համար փաթթակոնիա գնաց ան. կը խորհի թէ ոսկի կայ այնտեղ: Հարաւային Ամերիկայի լեռնաշղթաներու մասին իր գրած հատորէն հասկնալի է տակաւ հետաքրքրուած էի իր տեսութիւններով եւ թղթակցութեան սկսայ իրեն հետ. հաւանեցաւ երկրաբանական քննութիւն մը կատարել ինծի համար. ծախքերուն դրամը ղրկեցի եւ գնաց:

— Բնա՞ւ չէք տեսած, հարցուց Լէքմըն զարմանքով:

Գարա գլուխը թօթվեց:

— Դուք այդպէս բան չէիք ըներ, գիտել տուաւ Ճոն:

— Գիտե՛մ. բայց հասկցայ թէ տարօրինակ մարդ մըն էր. Լոնտոնէն մեկնելէն առաջ ճաշի հրաւիրեցի բայց ի պատասխան հեռագիր մը ստացայ... Սաութէմփթընէն. ճամբայ ելած էր արդէն...

— Շատ հետաքրքրական ճամբորդութիւն չիտակը, երեւի բաւական պիտի տեւէ ...

— Երեք տարի, ըսաւ Գարա որ դարձեալ սկսած էր քննել գրադարանին հատորները:

— Երանի՛ այն մարդոց որ աշխարհի շրջանը կ'ընեն այդպէս եւ գիրք կը գրեն, գիտել տուաւ Լէքմըն ծխամորճը քաշելով. հիանալի՛ ժամանց..

Գարա ետ դարձաւ. կեցած էր Ճոնի ճիշդ ետեւը. հեղինակը չէր կրնար տեսնել անոր դէմքը: Եւ սակայն անսովոր եռանդ եւ ուժգնութիւն կար անոր ձայնին մէջ:

— Դժգոհութեան պատճառներ չունիք կարծեմ, ըսաւ կմկմալով: Դուք ալ ստեղծագործ աշխատանք մը ունիք, աշխատանքներուն ամէնէն սքանչելին զոր մարդ արարածը կրնայ ունենալ. ա՛ն, խեղճը, ստիպուած է այժմէութիւններով գոհանալ. շնորհիւ ձեր երեւակայութեան, ընդարձակ աշխարհ մը բաց է ձեր առջեւ. դուք կը ստեղծէք կամ կ'ոչնչացնէք մարդիկը. յափշտակող պատմութիւններ կը յօրինէք, կը գրուէք,, կ'ապշեցնէք տասը հազար, քսան հազար հոգի եւ յետոյ մէկ բառով կը յայտնէք հանելուկը ...

Ճոն խնդաց:

— Այդ ալ բան մըն է, ըսաւ:

— Ինչ կը վերաբերի ձեր անհատական կեանքին, շարունակեց Գարա ցած ձայնով, կարծեմ դուք ունիք բան մը որուն համար միայն կ'արժէ ապրիլ — եղական կին մը ...

Լէքմըն յանկարծ ետ դարձաւ ու նայեցաւ անոր աչքերուն. Գարայի դէմքին զուարթութիւնը սարսուռ մը տուաւ իրեն:

— Ձեզ հասկնար, ըսաւ:

— Ցանդգնութիւն էր իմ կողմէս, ըսաւ կատակով, բայց եւ այնպէս մի մոռնաք որ ես մեծ փափաք մը ունէի ձեր կնոջ հետ ամուսնանալու, չեմ կարծեր որ գաղտնիք մըն է ասիկա ձեզի համար. Կրէյսը կորսնցնելէս յետոյ ձեր մասին մտածեցի կարգ մը բաներ զորս չեմ ուզեր վերյիշել:

Գարա շարունակեց պտտիլ սենեակին մէջ:

— Մի՛ մոռնաք որ ես Յոյն մըն եմ եւ այսօրուան Յոյնը փիլիսոփայ չէ. մի մոռնաք նոյնպէս որ ես բախտին շփացած զաւակն եմ եւ մանկութենէս ի վեր ունեցած եմ ամէն ինչ որոնց ուզած եմ տիրանալ:

— Բախտաւո՜ր ստահակ, ըսաւ Ճոն ու մօտեցաւ սեղանին եւ սկսաւ գրել:

— Արդեօ՞ք ...

Յետոյ, Գարա նոր թափով մը բակաւ խօսակցութեան ուրիշ նիւթ մը:

— Ի՞նչ վէճ ունիք Վասալարոյին հետ, հարցուց:

Ճոն ոտքի ելաւ, մօտեցաւ վառարանին. ձեռքերը ետին կապած, ոտքերը իրարմէ հեռու, մտածկոտ կեցաւ կրակին առջեւ: Այդ շարժումը արդէն իսկ պատասխան մըն էր Գարայի համար:

— Զգուշացուցի ձեզ Վասալարոյին դէմ, այնպէս չէ՞, ըսաւ Գարա. սիրելի Լէքմըն, իմ հայրենակիցներս հաճելի չեն երբեմն գործի մէջ...

— Սկիզբները շատ բարեացակամ էր, ըսաւ Լէքմըն:

— Իսկ հիմա անբարեացակամ, կըմկմաց Գարա. վաշխառուները այդպէս են. ինչո՞ւ անոր գացիք. ես կրնայի ձեզի փոխ դրամ տալ:

— Պատճառներ ունէի ձեզմէ փոխառութիւն չուզելու համար, ըսաւ Ճոն հանդարտութեամբ. եւ կարծեմ դուք յայտնեցիք քիչ առաջ ամէնէն գլխաւոր պատճառը, երբ ըսիք թէ կ'ուզէիք ամուսնանալ Կրէյսին հետ. գիտէի արդէն ...

— Ի՞նչ պարտք ունիք իրեն, հարցուց Գարա:

— Երկու հազար հինգ հարիւր ոսկի, պատասխանեց Ճոն խնդալով. եւ այս վայրկեանիս երկու հազար հինգ շիլլին անգամ չունիմ ...

— Պիտի սպասէ՞ ...

— Լսեցէք. գանգատ մը չէ որ կ'ընեմ ձեզի դէմ, բայց ձեր միջոցով ծանօթացայ իրեն. այնպէս որ դուք զինքը լաւ ճանչնալու էք:

(Շար.)

Տաղկախտը կը բժշկուի՞ ծակ-ծակ ընելով մարմինը

Հնդիկ դատաւոր մը եւ ոստիկանական սպայ մը սպաննուեցան Մատրասի մէկ գիւղին մէջ, եղերական պարագաներու տակ:

Վերջերս ծաղկախտի համաճարակ մը ծագած ըլլալով, հինգ հազար բնիկներ սկսեր էին երեքժանիներով եւ նիզակներով ծակծկել իրենց մարմինները, Մարիամմայի կուռքին առջեւ, իբրեւ քաւութիւն: (Մարիամմա Հնդիկներուն աստուածուհին է այս հիւանդութեան համար): Կառավարութիւնը արգիլած ըլլալով այս բարբարոսական սովորութիւնները, ոստիկան ղրկած էր: Հարկ եղաւ կրակ բանալ: Ամբոխը կատղելով յարձակեցաւ ոստիկաններուն վրայ, քաշկռտելով Մարիամմայի մեհեանը տարաւ դատաւորը եւ մորթեց զայն, խորանին առջեւ: Ոստիկանները կը չարունակէին կրակ ընել: Խուժանը այս անգամ ալ բիրերով յարձակեցաւ եւ սպաննեց սպան:

Փախստական միլիոնատէրը Պոլի՞ս գացած է

Սամուէլ Ինսըլ, ամերիկացի գեղծարար միլիոնատէրը, որ վտարուեցաւ Յունաստանէն, ծովէ ծով կը նաւարկէ իր վարձած զբօսանաւով:

Վերջին լուրերու համաձայն, նաւը Պոլիս հասած է չորեքշաբթի առտու, եւ քիչ յետոյ հեռացած է, իբրեւ թէ Ռումանիա երթալու համար: Բայց միլիոնատէրը մէ՞ջն էր թէ ոչ: Զրոյցի մը համաձայն, Ինսըլ Հապոսի բացերը հասած ատեն, մտեր է ուրիշ օտար նաւու մէջ որուն պետութիւնը յանցաւորները յանձնելու դաշնագիր չունի Մ. Նահանգներուն հետ... Թրքական պահականաւ մը Տարտանէլէն մինչեւ Սեւ Ծով հետեւեցաւ միլիոնատէրին վարձած նաւուն:

Վիճակախաղի նոր օրէնք Անգլիոյ մէջ

Անգլիական կառավարութիւնը հրատարակութեան տուաւ նոր օրինագիծ մը, ձիարշաւներու գրաւին եւ ամէն տեսակ վիճակախաղերու մասին: Օրինագիծը կ'առաջարկէ տարուան մէջ որոշ եւ սահմանափակ օրեր նշանակել, ձիարշաւներու գրաւին համար, իսկ բոլորովին ջնջել բոլոր վիճակահանութիւնները, բացի բարեսիրական նպատակներով սարքուած մասնաւոր վիճակախաղերէն: Այս արգելքին տակ կ'իյնան նաեւ իրլանտական, ֆրանսական եւ ուրիշ ազգ. վիճակախաղերը: Օրինագծին համաձայն, անոնք որ կը մասնակցին այսպիսի վիճակահանութեանց, պիտի դատապարտուին երեք ամիս բանտարկութենէն մինչեւ 200 անգլ. ոսկի տուգանքի:

Երկու ամբաստանեալներ վտարուեցան

Ամստոտական ընկերվարական կուսակցութեան Վարիչ Մարմինը վտարեց իր անդամներէն երեսփոխաններ Իւլէնը եւ Փրուսթը, որոնք մեղսակից եղած են Սթավիցքիի գայթակղութեանց:

ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ ՔՐԷՏԻ ՖՈՆՍԻԷԻ ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Եգիպտական Քրէտի Ֆոնսիէի վերջին վիճակահանութիւնը տեղի ունեցաւ մարտ 15ին: 50,000ական փրանք շահած են 1886ի պարտաթուղթերէն 203,292, 1903ի 544,520 եւ 1911ի 287,176 թիւերը:

ՑԵՐԵԿՈՅԹ ԶԱՏԿԻ ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած՝ Զ. Ո. Մ. ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այս Կիրակի, 1 Ապրիլ կէս օրէ վերջ ժամը 2էն մինչեւ 7.30

գեղարուեստական ճոխ բաժին: Նուագ, Հայկական եւ եւրոպական պարեր:

ընդհանուր խնջոյք բոլոր ներկաներու մասնակցութեամբ:

Ծախքերուն մասնակցելու համար 5 ֆրանք:

Հասցէ՝ 13, rue Pierre Curie, Kremlin-Bicêtre.

Métro: Porte d'Italie:

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ - ՀԱՒԿԹԱԽԱՂ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այս կիրակի գիշեր ժամը 8.30է մինչեւ առաւօտ

ընկ. Քէնտիրեանի ճաշարանը 14, rue François Garcin

Աճուրդ չկայ: Մուտքը՝ ազատ է:

ԵՐԵԿՈՅԹ-ԽՆՋՈՅՔ-ՀԱՒԿԹԱԽԱՂ ԶԱՏԿԻ ԱՌԹԻՒ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. *«ԽԱԺԱԿ» ԱԿՈՒՄԲԻ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ*

վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, խաժակ Ակումբին մէջ:

գեղարուեստական բաժին: ժողովրդական պիւֆէ:

կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները:

Մուտքը՝ ազատ է:

ՖՐ. ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ԱՆԿԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԸ «ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՕՐ»Ը

կը տօնէ 29 Ապրիլին, Թէյասեղանով մը:

Կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը:

ՖՐ. ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ԼԻՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ Թէյասեղանը «ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՕՐ»ի առթիւ տեղի կ'ունենայ 7 Ապրիլ Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին երրորդ թաղապետարանի սրահին մէջ:

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՀԱՄԵՐԳ ԵՒ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ

ԴԻՄԱՒՈՐԵՑԷՔ ԶԱՏԻԿԸ ԵՐԳՈՎ ՈՒ ՊԱՐՈՎ

ՓՈՒԹԱԼՈՎ ՍԱԼՕՆ ՄԱՍԻԼԻԱ

ՎԱՂԸ ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ 9.30ԻՆ

երկսեռ խումբ, ղեկավարութեամբ՝ Վ. *ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ*

վօնտէր ժազ — *ՄԱԹԻԷՕ* իր ամբողջ խումբով

Տոմսերու թիւը սահմանափակ է:

Մուտք.— Զոյգ՝ 25 *ֆրանք. Այր՝* 15 *ֆրանք. Կին՝* 12 *ֆրանք:*

ԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած փարիզի

ՀԱՄԱԽԱՐԲԵՐԴՑԻԱԿԱՆ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

14 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 3.30էն մինչեւ առաւօտ

Salle des Ingenieurs Civils*ի սրահին մէջ* 19, Rue Blanche

Metro: Blanche *կամ* Trinité

Բանախօսութիւն, երգ, նուագ, արտասանութիւն: Orchestre ARIS

ԶԱՏԿԻ ՏՕՆԵՐՈՒ ԱՌԹԻՒ

ՄԻ՛ ՄՈՌՆԱՔ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՊՆԱԿԸ:

Գաւառ

Հ. Յ. Դ.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ռոստոմ» Ենթակոմիտէի ընդհանուր ընկերական ժողովը այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՎԱԼԱՆՍԻ Քրիստափոր Ենթակոմիտէի ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին Պազաեանի սրճարանը: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Ներկայանալ անդամատետրով:

ԳՈՒՍԷՆՎԻԼԻ Հ. Յ. Դ. *ՏԱՒՐՈՍ* խումբի Հանդէս-բանախօսութիւնը կիրակի, *15* Ապրիլին, կէս օրէ վերջ:

Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն:

×

ՌՈՍՏՈՄ խումբի վարչութիւնը մեռելոցի առթիւ 2 Ապրիլ, երկուշաբթի, կէս օրէ վերջ ժամը *2.30*ին կազմակերպած է այցելութիւն մը ընկ. ՄԱՏԱԹԻԱ ԼՈՒՍԻԿԵԱՆԻ դամբարանին: կը հրաւիրուին անդամներն ու համակիրները: գտնուիլ ժ. *2.30*ին մէթրօ Porte d'Italieի դիմացի անկիւնի սրճարանը:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ո. Միութեան փարիզի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Ֆլորիայի վերնայարկը: կարեւոր օրակարգ: բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Ալֆորվիլի Մեծ-Նոր-Գիւղ նորակազմ Հայրենակց. Միութիւնը, որուն գլխաւոր նպատակն է Հայաստանի մէջ Մեծ-Նոր-Գիւղ անունով տուն մը շինել, Զատկի առթիւ կազմակերպած է հանդէս-խնջոյք մը, որ տեղի կ'ունենայ այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30էն մինչեւ լոյս Ալֆորվիլի մէջ, rue Etienne Dolet *112*bis *թիւ սրճարանը: կը խնդրուի բոլոր հայրենակիցներէն ներկայգտնուիլ:*

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13e)

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ (87)

"ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ"

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

Զինուորներուն նման չէին կրնար փախիլ: Որովհետեւ հնարաւոր չէր փախիլ: Գրեթէ բնաւ տարբերութիւն չկար մղկիթին առջեւ գտնուողներուն եւ ճամբուն հետեւողութեամբ փախելուն միջեւ: Ինչպէս մղկիթին, նոյնպէս եւ ճամբուն վրայ ձգուած ռումբի սնտուկներուն կրնային հանդիպիլ ռուսական նաւուն ռումբերը:

Նայիլ պէյ, տեսնելով որ վտանգը կ'աւելնայ, պատասխանատու պատուիրակին ըսած էր.

— Հոս մնալ կը նշանակէ մեռնիլ: Եկուր քաշուինք պատսպարեալ անկիւն մը ու հոն սպասենք մինչեւ որ ռմբակոծումը դադրի:

Բայց, պատասխանատու պատուիրակը չէր գտներ յարմար վայր մը՝ փախելու եւ պահուըտելու համար: Որովհետեւ, ռումբերը կ'իյնային ամէն կողմ, եւ, հետզհետէ, կը մօտենային նաեւ նշանակէտին՝ կամուրջին, ինչպէս նաեւ մղկիթին: Պատասխանատու պատուիրակը մէկ առ մէկ աչքին առջեւ կը բերէր այն վտանգները որոնց ենթարկուած էր Թէշքիլաթին մաս կազմելէն ի վեր, և, վերջապէս, նկատի ունենալով որ այս անգամ ծանր կացութեան մէջ է, համոզուած էր որ այլեւս պիտի չկարենայ փրկուիլ: Բնաւ մտքէն չէր անցներ որ այդպիսի վտանգաւոր կացութեան մը պիտի մատնուի ճիշդ Պոլիս վերադառնալու օրերուն: Որով, Նայիլ պէյին փախելու առաջարկին ի պատասխան ըսած էր.

— Նայիլ պէյ, կը տեսնէք թէ այս պէս կամ այնպէս մեռած ենք: Այս կացութեան մէջ մեզ համար փրկութիւն չկայ: Եկէք երթանք մղկիթին ետեւը: Ռումբերէն պաշտպանուելու համար ամենապահով տեղը հոն է: Եթէ ռումբերէն մին մղկիթին հանդիպի, ներսի հազարաւոր ռումբերը յանկարծ պիտի պայթին ու մենք ալ մղկիթին հետ օդը պիտի ելլենք: Ու պիտի չզգանք իսկ թէ կը մեռնինք: Իսկ եթէ ռումբ չզպի, կը սպասենք ու կ'ազատինք: Միանգամայն, զինուորները տեսնելով որ մենք չենք փախած ու հոս կը սպասենք, իրենք ալ չեն փախիր ու մեզի կը միանան: Ու անոնց օժանդակութեամբ, ռմբակոծութենէն յետոյ կը շարունակենք ռումբերու փոխադրութիւնը:

Նայիլ պէյ քիչ մը մտածելէ եւ չուրջ բոլորը նայելէ վերջ, ստիպեալ, պատասխանատու պատուիրակին հետ անցած էր մղկիթին ետեւ: Իրենց կենդանիները ալ տարած էին հոն եւ ամէն րոպէ մահուան կը սպասէին: Ռումբերը մէկ առ մէկ կը պայթէին եւ անոնք ալ մահուան կը պատրաստուէին:

Բայց, մահը այս անգամ ալ խնայեց, քանի որ պայթող ռումբերէն ոչ մէկը մղկիթին հանդիպած էր: Նայիլ ու պատուիրակը, մղկիթին ետին, մինչեւ ռմբակոծման վերջանալը, դողդղալով սպասած եւ ամէն կողմ հանդարտելէ վերջ, կրկին մէջտեղ ելած էին ելած: Հինգ տասը վայրկեան վերջ, փախող զինուորներէն ոմանք ալ սկսան երեւիլ, եւ, վերսկսելով ռումբերու փոխադրութեան, յաջողեցան զանոնք փրկել թշնամիէն:

Այս սնտուկները ուղղակի Տրապիզոն ու անկէ Պոլիս ղրկուեցան: Մուրկուլի ամերիկեան պղնձի հանքէն առնուած այս ռումբերը յետոյ, Զանաքքալէի պաշտպանութեան համար իսկ գործածուեցան, ինչպէս գրեր էինք սկիզբը: Թէշքիլաթը Մախսուսէի վերջին պարտականութիւնը այս էր եղած Կովկասի ճակատին վրայ: Ճակատէն քաշուելու ատեն, ան բանակին նուիրած էր 4 — 5 հազար քիլօ ռումբ:

Այս գործը վերջացնելէ քանի մը օր վերջ, պատասխանատու պատուիրակը, իր հետ ունենալով Թէշքիլաթի ամենայանդուգն ջոկատի հրամանատարը՝ Բեհմիլ պէյը, պատրաստուած էր Տրապիզոն վերադառնալու: Եւ, առտու մը, ցայգալոյսին, իրենց ձիերը հեծած, ուղղուած էին դէպի Տրապիզոն:

«Կովկասը պիտի գրաւենք, պիտի միանանք Ռուսիոյ Թուրքերուն, Օսմանեան հսկայ պետութիւն մը պիտի հիմնենք»ով սկսած էին այս գործերը: Ու այդ նպատակով գործի գլուխ բերուած անձերէն հիմա կովկասեան ճակատը մնացողները բռնած էին Տրապիզոնի ճամբան, եւ, իրենց ձիերը հեծած, մէկ օթեւանէն միւսը կ'այցելէին...:

Պատասխանատու պատուիրակն ու Բեհմիլ պէյ օրերով ճամբորդելէ յետոյ, վերջապէս հասած էին, Սեւ ծովի ափին, Աթինան նաւահանգիստը: Շոգեշարժ նաւակ մը կը պատրաստուէր զանոնք յաջորդ առաւօտ Տրապիզոն տանելու:

Երբ երկու ընկերներ այս գործով էին զբաղած, լուր էին առեր թէ մէկ օր առաջ Աթինա եկած էր նաեւ հազարապետ Ալի Րիզա պէյը, զոր Պոլսէն նշանակած էին իրենց տեղ: Որով, մարդ ղրկած ու փնտռած էին զայն: Վերջինս ալ, լսած ըլլալով անոնց՝ հոն գտնուիլը, փնտռել տուած էր Թէշքիլաթը Մախսուսէի մարդիկը: Վերջապէս երկու կողմերը իրար գտեր եւ կացութեան մասին սկսեր էին խորհրդակցիլ: Իբրեւ հետեւանք այդ խորհրդակցութեան, համկցած էին թէ Ալի Րիզա պէյ Կովկասի ճակատը կուզար այն ենթադրութեամբ որ կանոնաւոր զօրաբաժիններու եւ չէթէներու պիտի հրամայէ:

Կացութեան ծանօթանալով, բոլորովին յուսախաբ էր եղած: Այդ պատճառաւ կ'ուզէր միջոց մը գտնել ու ետ դառնալ: Ալի Րիզա պէյի համար հազար անգամ աւելի նախընտրելի էր բանակ վերադառնալ, քան թէ այդպէս անգլուխ ու անկապ «չէթէ»ներով զբաղիլ:

Բայց, պատասխանատու պատուիրակը ու Բեհմիլ պէյ որ եւ է պատճառ չունէին Ալի Րիզա պէյով զբաղելու: Իրենց պարտականութիւնները վերջացած էին: Պոլիս կը վերադառնային: Երկու ընկերներ, Տրապիզոնի ճամբուն վրայ, բաւական նորութիւններ տեսեր էին: Տրապիզոնի կուսակալութեան հրամանին համաձայն, փախստականները հաւաքած եւ սկսած էին հողէ ճամբայ մը շինել Տրապիզոնէն մինչեւ սահման: Այդ գործին կ'ընկերանային նաեւ այն գիւղացիները որոնք զինուորութենէ զերծ մնացած էին: Այդ ճամբան կորող ջուրերու վրայ ամուր կամուրջներ կը շինէին:

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 31 ՄԱՐՏ — SAMEDI 31 Mars 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2459

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԶՐՈՅՑ «ՀԱՅԱՍՏԱՆԱՍԷՐ»Ի ՄԸ ՀԵՏ

— Կարելի չէ՞ ստորճանաբար մեղմացնել ձեր թշնամական ընթացքը, Խ. Հայաստանի հանդէպ: Չէ՞ք ընդունիր որ մեր միակ ապաւէնն ու խարիսխն է ան, տուեալ պայմաններուն մէջ:

— Նախ մերժելով կը մերժենք «թշնամական» բառը: Չափազանց երկար տեւեց այդ անտրակելի վերագրումը, իբրեւ դրամագլուխ ծառայելով հակադաշնակցական խաչակրութեան: Ի՞նչ կը նշանակէ «թշնամական»: Թշնամութի՞ւն է սեւին սեւ եւ ճերմակին ճերմակ ըսել, հայրենիքի վերաշինութեան երգերուն հետ արձանագրել, վերլուծել, մատնանշել անոր անպարտկելի վէրքերը . .

— Բայց դուք միայն սեւ լուրերուն տեղ կուտաք, ձեր ընթերցողներէն կը պահէք Երեւանի մէջ կատարուած աշխատանքները, շինարարութիւնը, յառաջդիմութիւնները . . .

— Նոյն անմիտ եւ անպարկեշտ վերագրումը: Դուք լրագիր կը կարդա՞ք: Բարեխղճօրէն հետեւա՞ծ էք Դաշնակցական մամուլին, գոնէ «Յառաջ»ին:

— Ոչ կանոնաւորապէս, բայց յաճախ կը հետեւիմ:

— Ուրեմն, բարեհաճեցէք խօսիլ միայն ձեր գիտցածին վրայ, փոխանակ թութակի պէս կրկնելու փողոցէն լսուած խօսքեր: Թերթերը մէջտեղն են, կրնաք պրպտել, բաղդատել Դաշնակցական եւ «Հայաստանի բարեկամ» կոչուած թերթերը, եւ յետոյ կարծիք յայտնել: Որ եւ է «բարեկամ» թերթ այնքան բովանդակալից նիւթ չի մատակարարեր Հայաստանի մասին, որքան «Յառաջ»ը կամ ուրիշ դաշնակցական թերթ մը: Եւ մեր ամէնէն անսպառ աղբիւրը խորհրդային հրատարակութիւններն են, օրաթերթ, պարբերական կամ գիրք: Յատուկ խմբագիր մը մանաւորապէս կը զբաղի այս գործով, կը պրպտէ, կը դասաւորէ, ԿԸ ԹԱՐԳՄԱՆԷ, յաճախ կ'օրինակէ բառ առ բառ: Եւ այս քանուորական աշխատանքին պտուղն է որ կը վայելեն ուրիշ թերթեր, նոյնութեամբ ընդօրինակելով: Երբ կ'ըսենք թէ ԿԸ ԹԱՐԳՄԱՆԵՆՔ, պիտի ըմբռնէք թէ կրկնապէս նախանձախնդրութիւն կը ցուցնենք, որովհետեւ, եթէ նոյնութեամբ օրինակենք այդ լուրերը— ինչպէս կ'ընեն «բարեկամ»ները — ոչինչ, բացարձակապէս ոչինչ պիտի հասկնաք: Ահա «Խորհ. Հայաստան» մը, կարդացէք եւ բացատրեցէք:

— Բայց դուք յատկապէս աննպաստ լուրերը կ'առնէք, վարկաբեկելու համար իշխանութիւնը:

— Ինչպէս կ'երեւայ, դամեր դամուած են ձեր գլխուն մէջ, եւ դժուար է իրար հասկնալ: Մէկ խօսք միայն, իբրեւ առաջին եւ վերջին պատասխան,— կը կարդաք որ եւ է տարուան քանի մը ամսուան թիւերը, կը բաղդատէք աղբիւրներուն եւ «բարեկամ»ներու հրատարակութեանց հետ, յետոյ կը խօսինք: Մենք մեզ արդարացնելու պէտք չունինք: Ընդհակառակն, ունինք խղճահարութիւն մը,— յաճախ կը քաղենք լուրեր որոնք հասարակ «ռէքլամ»ներ են, եւ սակայն կը հրատարակենք, որպէսզի տուած ըլլանք ամբողջական պատկերը տիրող կացութեան: Եթէ միջոց ունենայինք թղթակիցներ ալ պահելու, ազատ եւ անվախ, անշուշտ լիուլի կատարած կ'ըլլայինք մեր պարտքը:

— Բայց եւ այնպէս կը շարունակէք ձեր ժխտական դիրքը, անխնայ հարուածելով Հայաստանի կառավարութիւնը:

— Դուք ի՞նչպէս կ'ըմբռնէք մամուլին դերը: Միայն գովասանքի տաղե՞ր հիւսել, միայն «փառքի՛ չահրմ չօք եաշա՞» աղաղակել, կարծիք չյայտնե՞լ այս կամ այն գործի, ծրագրի, քաղաքականութեան կամ դէպքի մասին: Մենք ամբոխային լրատու չենք, բարեկամ: Մենք մէկ մասնիկն ենք հզօր կազմակերպութեան մը որ ամէնէն պատկառելի վաստակն ունեցած է ներկայ Հայաստանի կազմութեան մէջ, եւ ունի որոշ տեսակէտներ, անոր զօրացման եւ զարգացման մասին: Դուք այս կոչուած չէզոք — ներդ անգամ պարտաւոր էք ունենալ տեսակէտ, եթէ իսկապէս կը սիրէք Հայաստանը: Հեռուէն հեռու բաներ մը լսելով եւ սաղմոս երգելով հայրենիք չի շինուիր: Ինչո՞ւ կ'ուզէք որ սուտ խօսինք եւ ամէն բան լաւ ցուցնենք:

—Ի՞նչ կը կորսնցնէիք եթէ չհրատարակէիք փախստականներու ցանկերը, լուսանկարներն ու պատմութիւնները:

— Ինչո՞ւ կ'ուզէք որ չլսուին, չարձանագրուին տառապանքի ձայներն ալ: Երբ չորս հարիւր այր, կին, երախայ յուսակտուր կը փախչին, ճամբան անօթի մեռնելու, գնդակահարուելու կամ Արաքսի մէջ խեղդուելու գնով, ի՞նչպէս կարելի է լռել: Ի՞նչ կը շահիք ծածկելով ճշմարտութիւնը: Ինքնաշարժի արկածի մը չա՞փ ալ արժէք չունի այս դժբախտութիւնը: Յետոյ, դուք կրնա՞ք ցուցնել տող մը գիր, որ ապացուցանէ թէ դաշնակցական մամուլը կը քաջալերէր փախուստները կամ կը գովէր փախստականները: Երբ առաջին անգամ հաղորդեցինք 30–40 հոգիի փախուստը, բարեկամները «սո՛ւտ է», պոռացին: Իրարու եաեւէ տեղացին փաստերը, ցանկերով, լուսանկարներով եւ ականատեսի վկայութիւններով, նորէն սուտ խենդ ձեւացան: Կառավարութիւնն անգամ «պրովոկացիա» կոչեց եղածը, եւ ամբողջ ողբերգութիւնը վերածեց «ՄԻ ՔԱՆԻ» փախուստներու: Դուք չէ՞ք ըմբոստանար այս «ալա թուրքա» մեթոտներուն դէմ: Հայաստանը կը փլի՞ եթէ ուրախութեան հետ ցաւն ալ պատմես, եթէ քննես — պրպտես թէ ինչը ինչէն յառաջ կուգայ: Արտասահմանը միայն պա՞րտք ունի թէ իրաւունքներ ալ: Մենք միայն հարկատունե՞ր ենք թէ լրացուցիչ ազդակներ . . .

— Ձեր մամուլն ալ պատասխանատու է այս փախուստներուն համար, քանի որ այնքան դէշ գոյներով կը ներկայացնէ Հայաստանը:

— Բարեկամ, դաշնակցական թերթերը խստօրէն արգիլուած են Խ. Հայաստանի եւ ամբողջ Խ. Միութեան մէջ, ինչպէս երէկ եւ այսօր՝ Թուրքիոյ մէջ . . .

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ՆՈՐԷՆ ԴԷՊԻ ԱՐԵՒԵԼՔ ՈՒՂՂԱԾ Է ԱՉՔԵՐԸ

« Րայխսփոսթ », Աւստրիոյ կիսապաշտօնական օրկանը, շատ կարեւոր լուր մը կուտայ, ստանձնելով ամբողջ պատասխանատուութիւնը:

Համաձայն իրաւասու շրջանակներէ քաղուած տեղեկութեանց, նոր Գերմանիան ալ աչքերը ուղղած է դէպի Արեւելք: Աւստրիան հիթլէրականութիւնը կը շահագրգռէ միայն իբրեւ ելքի դուռ, հետեւաբար պէտք է որ Գերմանիոյ ձեռքը անցնի: Եթէ բարեկամաբար չյաջողին, բռնութեան պիտի դիմեն: Գերմանիա կը ձգտի ձեռք դնել Դանուբեան աւազանին վրայ, նոյնիսկ պատերազմի գնով: Աւստրիան ընկճելէ յետոյ, Չեխոսլովաքիան ալ տեղի պիտի տայ, Հունգարիան պիտի վերստանայ իր հին սահմանները եւ պիտի յարի Գերմանիոյ եւ Պեսարապիան պիտի դառնայ գերմանական գաղթավայր: Այս հողերուն տիրանալու համար, թերեւս անհրաժեշտ ըլլայ յառաջ խաղալ մինչեւ Պոլիս: Պուլկարիա տիրանալով Մակեդոնիոյ եւ ստանալով ելք դէպի Եգէական, պիտի դառնայ Գերմանիոյ կողմը: Երբ Արեւելքի խնդիրը կարգադրուի այսպէս, նոր Գերմանիան 120 միլիոն բնակչութեամբ պիտի կրնայ դառնալ դէպի արեւմուտք, վերջնապէս կարգադրելու համար իր հաշիւը Ֆրանսայի հետ:

Մուսոլինի պատերա՞զմ կ'ուզէ

Երէկ հաղորդած էինք թէ թուրք մամուլը իրարանցումի մատնուած է, Մուսոլինիի վերջին ճառին հետեւանքով: Այս առթիւ հրատարակեցինք Ճիւմհուրիյէթի խմբագրականը: Ահա նաեւ Վագըթի խմբագրականը, Արտահանի երեսփոխան Մէհմէտ Ասըմի ստորագրութեամբ.

— « Մուսոլինիի վերջին ճառը մեծ յուզում առաջ բերաւ ամբողջ Եւրոպայի մէջ: Մինչ իտալ — աւստրօ-հունգ․ համաձայնութեան մասին հրատարակուած գեկոյցը իբրեւ նպաստաւոր երեւոյթ մը ընդունուեցաւ, այդ ճառը ընդհակառակն զարմանքի աղաղակներով դիմաւորուեցաւ: Որովհետեւ երկուքին միջեւ հակասութիւն կը տեսնուի, եւ ճառը կը մատնէ Եւրոպայի կարգուսարքը տակն ու վրայ ընող մտայնութիւն մը: Արդարեւ, որքան ալ ըսէ թէ ինքը կողմնակից չէ գրաւման, Ասիոյ եւ Ափրիկէի մէջ Իտալիոյ ապագայ նպատակներու մասին խօսած ատեն՝ Մուսոլինի պարզապէս պատերազմի եւ գրաւման կը դրդէ իտալ. ազգը: Եւ պատերազմի ու գրաւման այս ճամբուն վրայ, խօսքը ուղղելով եւրոպ. այն պետութեանց որոնք գոհացուցած են գաղթավայրի իրենց պահանջները, Մուսոլինի կը պոռայ. « Թող արգելք չըլլան իտալական ազգի յառաջխաղացման շարժումներուն »:

Իրականին մէջ, դժուար է խաղաղասիրութեան եւ ռազմապաշտութեան տեսակէտով ակներեւ հակասութիւն մը գտնել Մուսոլինիի ճառին մէջ: Որովհետեւ երբ Մուսոլինի կ'ըսէ թէ » Իտալիոյ պատմական նպատակները Ասիոյ եւ Ափրիկէի մէջ են », մէկ կողմէ կը ճշդէ թէ «Իտալիոյ համար խնդրոյ առարկայ չէ հողային գրաւում մը, մեր նպատակն է պարզապէս տնտեսական եւ մտաւորական ծաւալում մը », իսկ միւս կողմէ գրեթէ անմիջապէս վերջը կ'աւելցնէ. « Իտալիա արագ միջոցներով կապուած է Ասիոյ եւ Ափրիկէի հետ »:

Մուսոլինիի ակնարկած « արագ միջոցները », անտարակոյս սաւառնակներն են: Բայց մտաւորական և տնտեսական ծաւալումի համար անհրաժեշտութիւն կա՞յ սաւառնակի նման արագ միջոցներու: Եւ որովհետեւ չկայ, Իտալիա ինչո՞ւ կը խօսի սաւառնակներու մասին: Արդեօք հնարաւորութիւն կա՞յ ըսելու թէ անոնք պատերազմական սաւառնակներ չեն, այլ պարզապէս գիրք եւ առեւտրական ապրանքներ փոխադրելու յատուկ օդանաւեր:

Յետոյ, ի՞նչ ըսել կ'ուզէ Մուսոլինի, երբ, Ասիոյ եւ Ափրիկէի մէջ իտալական ծաւալումի մասին խօսած ատեն, գաղթավայրի տեսակէտով ընդհ. պատերազմէն գոհացուած պետութեանց դառնալով կը գոչէ. « Թող արգելք չըլլան Իտալիոյ տնտեսական ծաւալումին »:

Հոս բացէ ի բաց կ'ըսէ թէ Իտալիա « քաղաքական » ծաւալման փափաք մըն ալ ունի Ասիոյ եւ Ափրիկէի մէջ, տնտեսական եւ մտաւորական ծաւալման հետ: Արդեօք ի՞նչ է բնոյթը այս քաղաքական ծաւալման, որուն առթիւ Մուսոլինի հաւանական կը գտնէ մեծ պետութեանց ընդդիմութիւնը: Եւ Իտալիոյ վարչապետը ո՞ւր կը խորհի գործադրել իր նպատակը:

Գիտենք թէ Մուսոլինի միշտ պէտք ունի խորհրդապաշտ խօսքերով խանդավառելու Փաշական շարքերը: Եւ սակայն, անոր բերնէն դէպի Ասիա եւ Ափրիկէ փչող ռազմաշունչ հովը շատ խորհիլ պիտի տայ խաղաղասէրներուն, եւ շատ ուշադրութեամբ ու աչալրջութեամբ պիտի դիմաւորուի:

Զօր. Գոնտիլիս Թուրքիա կ'երթայ

Աթէնքի թերթերը կը գրեն թէ պատերազմական նախարար Զօր. Գոնտիլիս մայիսին Էնկիւրի պիտի երթայ, թուրք վարիչներուն հետ կարծիքի փոխանակութիւններ կատարելու համար երկու երկիրները շահագրգռող խնդիրներու մասին:

Թուրք սաւառնորդները որոնք Աթէնք գացած էին մասնակցելու հելլենական հանդիսութեանց, այցելեցին Մարաթոնի հաստատութիւնները, ինչպէս նաեւ այն վայրը ուր Քրիստոսէ առաջ 400ին տեղի ունեցաւ համանուն նշանաւոր պատերազմը, Պարսկաստանի եւ Յունաստանի միջեւ: Զինուորական վարժարանի դասախօսներէն մէկը, որ կ'ընկերանար թուրք սաւառնորդներուն, հարկ եղած ծանօթութիւնները տուաւ այն ռազմավարութեան մասին որուն հետեւած է հելլէն բանակին հրամանատարը, Զօր. Միլթիատիս:

Նոր օրէնք Զինամթերքի մասին

Իբրեւ հետեւանք այս շաբթու կատարուած խուզարկութեանց, կառավարութիւնը օրինագիծ մը կազմած է, լրացնելու համար 1834ի օրէնքին տրամադրութիւնները:

Օրինագծին առաջին յօդուածը կը լրացնէ արգիլուած զէնքերու ցանկը, յիշելով այն բոլոր առարկաները « որ կրնան վտանգաւոր զէնք մը դառնալ հանրային ապահովութեան համար »: Երկրորդ յօդուածով, զինավաճառները պարտաւոր են ոստիկանութեան կողմէ տրուած տետրակներու մէջ արձանագրել ոչ միայն իրենց ծախած զէնքերուն մանրամասնութիւնները, այլեւ գնողին անունը, մականունը, բնակարանը եւ ինքնութեան թուղթերը:

*** Խաղարաններու մասին ալ նոր հրամանագիր մը պատրաստուած է, խստացնելու համար պետական հսկողութիւնը: Նոր կարգադրութեամբ, որ եւ է խաղարանէ վտարումը պիտի տեւէ առնուազն երկու երեք տարի, եւ որեւէ բարեխնամութիւն նկատի չպիտի առնուի, այդ պայմանաժամին լրացումէն առաջ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԿՇԻՌՔ ՄԸ

»»» · «««

Գիւղի մեր դաշտերու ճամբաներուն վրայ, ամառը, յաճախ կը հանդիպէինք սեւ ու փոքրեղ միջատի մը, երկար պեխերով եւ հաստ թեւերով: «Կշիռք» կ'անուանէինք այս միջատը, որովհետեւ սովորութիւն ըրած էինք, գիւղի լաճերս, բռնել այս միջատին պեխերէն եւ կախել օդին մէջ: Ու մինչ եռեւի ոտքերով՝ միջատը կ'աշխատէր յենարան մը գտնել, հին փէս մը կը մօտեցնէինք այդ ոտքերուն: Միջատը ոտքերով կը բռնէր փէսը եւ կը կշռէր կարծես՝ օդին մէջ բռնած, առանց երբեք վար ձգելու,— ժամերո՛վ:

Ուրախ, կը սկսէինք կանչել.

— Ծախո՛ւ է Օսմ. կայսրութիւնը:

×

Մեր սերունդին սովորութիւն դարձաւ, հիմա, բռնել հի՛ն, արհամարհելու աստիճան հին ու կղերա-պահպանողական մարդոց մօրուքէն եւ կախել միջոցին մէջ: Որքա՛ն կ'ուզէի, օրինակի համար, հնցած փէսի մը չափ արհամարհելի Մազլըմեանը կըշիռքի դնել եւ կանչել.

— Ծախո՛ւ է Հայոց ֆէթվաճին:

Արդարեւ, ֆէթվա կարդացեր է այս մարդը, վերջերս, Յունաստանի վարչապետին առջեւ, Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ:

Մազլըմեան, արհեստով եպիսկոպոս, ախալե՛ր է սակայն: Եթէ Պապը-Ալիի օրերէն մնացած այս մարդը Պապը-Ալի կը կարծէ Յունաց կառավարութիւնը, որուն կը դիմէ վրէժխնդրութեան մատնելու համար հայ կազմակերպութիւն մը, ճիշդ ինչպէս երէկ մուֆթիները, յանուն Ալլահին, կեավուրներու արիւնը կը պահանջէին Մեծ — Եպարքոսէն, կը սխալի՛, չարաչար կը սխալի:

Կը սխալի, նոյնիսկ երբ իր ետեւ կը կեցնէ կղերա — պահպանողական քանի մը մարդիկ, «Ազգ. Վարչութիւն» կոչուած:

Բոլոր այս արհամարհելիները թող լաւ գիտնան թէ այսօր սերունդ մը կայ, որ մոլլաները, սոֆթաները, վերջապէս ամբողջ հայկական Պապը-Ալին կշիռքի մէջ է դրած եւ ծախու հանած:

Եւ եթէ դեռ կան հաւու ուղեղով մարդիկ, որոնք կ'ուրախանան ֆէթվա տալու առիթ գտած ըլլալ կարծելով, շուտով իրենք զիրենք կը գտնեն շուկային մէջ, ուր ափ մը լէպլէպի ալ չպիտի արժէ իրենց հնցած գլուխը, (Թուրքիոյ մէջ հին փէսերը կը ծախուէին ափ մը լէպլէպիի փոխարէն):

Ֆէթվաճի Մազլըմեանի բարեկամները թող հասկցնեն իրեն թէ վաղը նոյնքան շահաւէտ չի կրնար մնալ իր արհեստը:

ԱՐԱԶ.

ՔՍԱՆ ԺԱՄ ՀԱՐՑԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆ

ԱՄԲԱՍՏԱՆԵԱԼՆԵՐԸ Կ'ՈՒՐԱՆԱՆ, ԲԱՅՑ . . .

Ինչպէս գրած էինք, ոստիկանութիւնը ձերբակալած է երեք խորհրդաւոր մարդիկ, իբրեւ հեղինակները կամ մեղսակիցները դատաւոր Փռէնսի սպանութեան: Կասկածելիներէն երկուքը Փարիզի մէջ բռնուած են, իսկ երրորդը՝ Մարսէյլի մէջ: Քսան ժամ անընդհատ հարցաքննելէ յետոյ, Տիժոնի ընդհ. դատախազը մարդասպանութեամբ, գողութեամբ եւ գողօնապահութեամբ ամբաստանեց երեք մարդիկը, որոնք են.— 1.— Կաէթան Լ'Էրպօն Լուսաց, այլ անունով՝ Պառոն, ծնած Մոնթէ Քարլոյի մէջ, 1888ին.— 2. Փոլ Քարպոնէ կամ Վանթուրա, ծնած Քորսիքա, 1892ին.— 3. Փոլ Սփիրիթօ, որ կը կոչուի նաեւ Մեծ Լիտօ կամ Քափրոն, ծնած Մարսէյլ, 1900ին: Երեքն ալ «վաստակաւորներ » են ամէն տեսակ պղտոր եւ գաղտնի գործերու: Թերթերու տեղեկութեանց համաձայն, Լուսաց երեք ամիս բանտարկութեան դատապարտուած է 1907ին, Փարիզի մէջ, գողութեան համար, 1908ին 18 ամիս բանտարկութեան Լոնտոնի մէջ: 1915ին փախած է բանակէն, 1920ին ձերբակալուած է Միլանի մէջ, Փարիզ գործուած ոճիրի մը համար, բայց անպարտ արձակուած է, 1926ին դատապարտուած է մաքսանենգութեան համար եւայլն:

Քարպոնէի անունն ալ խառնուած է շատ մը կասկածելի գործերու, թէեւ մաքուր է ոստիկանական արձանագրութիւնը, որովհետեւ միշտ ալ կրցած է ջուրին երեսը ելլել: Մարսէյլի մէջ հռչակ հանած էր իբրեւ մաքսանենգ թմրեցուցիչ դեղերու եւ . . . կիներու: Գտնուած է Արժանթին եւ Եգիպտոս: Միեւնոյն ատեն եղած է . . . ընտրական գործակալ, յանձն առնելով այս կամ այն ընտրութիւնը յաջողցնել համաձայն վճարուած գումարին:

Երրորդը, Սփիրիթօ, անուն հանած է իբրեւ աղջիկ ծախող եւ խաղարաններ բանեցնող: Խառնուած է ուրիշ բազմաթիւ կասկածելի գործերու, բայց երբեք չէ ձերբակալուած, քաղաքական զօրաւոր հովանաւորութիւններ ապահոված ըլլալով: Վերջերս դարձած էր կալուածական միջնորդ: Այդ հանգամանքով յաջողած էր 400,000 ֆրանքի խոշոր գումար մը կորզել առեւտրականէ մը: Երեքն ալ փառաւոր կեանք վարած են մինչեւ իրենց ձերբակալութիւնը:

Եւ երեքն ալ վճռապէս կ'ուրանան որ եւ է մեղսակցութիւն դատաւոր Փռէնսի սպանութեան մէջ, բայց Ապահովութեան Տեսչութիւնը չէ յուսահատած տակաւին:

Սթավիսքի անձնասպան եղած է

Հինգշաբթի օր կատարուեցաւ Սթավիսքիի նոր դիազննութիւնը, Փարիզի բժշկա — դատական հաստատութեան մէջ, մասնակցութեամբ Տօքթ. Պալթազարի, Փոլի եւ ուրիշ մասնագէտներու: Եզրակացութիւնը այն է թէ խաչագողը իսկապէս անձնասպան եղած է, եւ ուրիշ վէրք չկայ բացի իր իսկ արձակած գնդակին վէրքէն:

Նոր ձերբակալութիւններ կը նախատեսուին

Քննութիւնները կը շարունակուին ամէն ուղղութեամբ: Քննիչ յանձնաժողովը գատկական արձակուրդին առթիւ դադար պիտի ընէ, բայց ոստիկանական եւ դատական իշխանութիւնները անընդհատ կը գործեն: Առջի օր հարցաքննուեցաւ Տօքթ. Մառի, 70 տարեկան բժիշկ մը որ 1931 — 32ին խնամած է Սթավիսքին, Տօքթ. Վաշէի յանձնարարութեամբ: Բժիշկը պատմեց թէ 1933 հոկտեմբեր 14ին Վաշէ նորէն իրեն բերաւ Սթավիսքին, որ միասին առած էր նաեւ փաստաբան մը . . .

Իրազեկներ կ'ըսեն թէ նոր ձերբակալութիւններ պիտի կատարուին այս օրերս, իբրեւ հետեւանք բազմաթիւ քննութեանց եւ զարմանազան յայտնութեանց:

ԱՅՆՇԹԱՅՆ ԵՒ 36 ԵՐԵՒԵԼԻՆԵՐ «ՀԱՅՄԱԹԼՈՍ»

Գերմանական պաշտօնաթերթը մարտ 29ին հրամանագիր մը հրատարակեց, որուն համաձայն հպատակութենէ եւ իրենց ստացուածքէն կը զրկուին հռչակաւոր գիտնական Այնշթայն եւ ուրիշ 36 գրագէտներ եւ գիտնականներ: Բոլորն ալ ամբաստանուած են իբրեւ անհաւատարիմ պետութեան եւ ազգին: Յայտնի չէ թէ ասոնց ընտանիքներն ալ պիտի զրկուի՞ն հպատակութենէ:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

Ի՛ՆՉՊԷՍ ԵՒ ԻՆՉՈ՛Ւ ՊԱՐՏՈՒԵՑԱՒ ԹՈՒՐՔԻԱՆ

ԻՏԱԼԻՈՅ ՄՈՒՏՔԸ ՄԵԾ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ՄԷՋ.— ՊԵՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԻՐԵՆՔ ԻՐԵՆՑ ԳԼԽՈՒՆ ԲԱԺՆԱԾ ԷԻՆ ԹՈՒՐՔԻԱՆ.— ՈՉ ԻՍԿ ԹԻԶ ՄԸ ՀՈՂ ՀԱՅԵՐՈՒՆ.— ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՊԱՐՏՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՃԱՌՆԵՐԸ.— ՀԱՅԵՐՆ ԱԼ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒ՝ ՏԿԱՐՈՒԹԵԱՆ.— 100,000 ԿՈՌՈՒՍՏ՝ ՍԱՐԸՂԱՄԻՇԻ ՄԷՋ:

Շարունակենք հետեւիլ Թուրքիոյ կրթական գործավարին՝ Հիքմէթ պէյի դասախօսութեան:

Լոնտոնի մէջ կնքուած գաղտնի համաձայնութեան մը հիման վրայ, Իտալիա պատերազմի մտաւ 26 ապրիլ 1915ին: Այս համաձայնութեան տրամադրութեանց համաձայն, Իտալիոյ խոստացուած էր Անատոլուէն բաժին մը — ոչ նուազ քան Ֆրանսականն ու անգլիականը — Անթալիոյ շրջանին մէջ: Այս խոստումը ստանալէ վերջ է որ Իտալիա պատերազմի մտաւ: Համաձայնական երեք պետութիւնները, ամբողջ մէկուկէս տարի Իտալիայէն գաղտնի պահած են բանակցութիւնները, եւ 1916ի աշնան միայն բաժանման ծրագիրը պարզած անոր:

Երկար վիճաբանութիւններ եւ բանակռիւներ պատահած են: Իտալիոյ տրուելիք բաժինը ճշդուած է Սեվրի դաշնագրին օրը ստորագրուած եռակողմանի պայմանագրութեամբ: Բայց Իտալիա չէ յօժարած անոր: «Տրուած բաժինը, պայմանագրութեամբ խոստացուածին նման, ֆրանսական եւ անգլիական բաժիններուն հաւասար չէ: Պէտք է որ Մերսինը եւ կամ Իզմիրը ինծի տաք» ըսած է:

Ռուսիա առարկած է այս պահանջին եւ ըսած.— «Իզմիրը պէտք է թողուլ Թուրքերուն, որովհետեւ ապրելու կարելիութենէն ամբողջովին կը զրկուին»: Ի հարկէ Ռուսիա Թուրքիոյ չնչել կարենալու մտահոգութեամբ տոգորուած չէր: Իզմիրի մէջ տեղաւորուելիք օտար պետութիւն մը Նեղուցներուն կրնար սպառնալ: Անգլիա եւս չէր փափաքեր այս բանը, հետեւաբար ուժ տուաւ ռուսական տեսակէտին:

Այս միջոցին ծագեցաւ ռուսական յեղափոխութիւնը եւ Ռուսերը սկսան քաշուիլ պատերազմէն: Այս կացութիւնը մտատանջութեան մատնեց Համաձայնականները, որոնք ճարահատ նոր պայմանագրութիւն մը ստորագրեցին Իտալիոյ հետ՝ խոստանալով Իզմիրը: Այս ձեւով ամբողջացաւ Թուրքիոյ բաժանման ծրագիրը:

Բայց ինչպէս Հիքմէթ պէյ իր դասախօսութեան մէջ մասնաւոր կերպով կը շեշտէ, այս բաժանման մէջ թիզ մը հող իսկ չէ տրուած Հայերուն, հակառակ անոր որ 1915ի ապրիլին Համաձայնականները մեծ Հայաստանի մը կազմութիւնը ձեւաւորած են, անկախ հայկական որ եւ է պահանջէ:

Ահա թէ ինչ կ՚ըսէ դասախօսը բառ առ բառ.—

«Բաժանման այս ծրագրին մէջ ուշադրութեան արժանի կէտ մը կայ: Հայերուն թիզ մը հող իսկ չէ տրուած: Մինչդեռ եւրոպական պետութիւնները Հայերուն ընդարձակ հողեր խոստացած, զանոնք դժբախտութեանց մէջ քաշկռտած եւ շատ մը արիւնոտ պայքարներու մղած են»:

Բաժանման ատեն, Ֆրանսական սահմանը կ՚երկարէր մինչեւ Պարսկաստան, ստանձնելով պատուարի մը դերը: Հետեւաբար այլ եւս պէտք չկար նոյն դերը ստանձնելիք Հայաստանին: Ռուսական յեղափոխութենէն վերջ Ռուսիան ալ այլ եւս դադրած էր հաշուի առնուելիք ուժ մը ըլլալէ: Կը մնար ուրեմն սպասել յաղթանակին՝ բաժանման ծրագրին գործադրութեան անցնելու համար: Յաղթանակը եկաւ: Անգլիա, Ֆրանսա եւ Իտալիա ամենակարող դիրքի մը հասան:

Համաձայնականները ընդհ. յարձակողականի անցան բոլոր ճակատներուն վրայ 1918 յուլիս 18ին: Գերմանացիները, Աւստրիացիները, Թուրքերը եւ Պուլկարները պարտուեցան եւ նահանջեցին: Նոյ. 11ին ստորագրուեցաւ Զինադադարը՝ ծանր պայմաններ պարտադրելով պարտեալներուն:

Ահաւասիկ Մունտրոսի մէջ կնքուած Թրքական զինադադարի պայմաններուն կարեւոր յօդուածները.—

1.— Նեղուցներուն բացումը եւ ամրութեանց յանձնումը յաղթականներուն:

2. 3.— Նեղուցներու եւ ծովերու մէջ զետեղուած ականները հաւաքել:

4.— Թրքական բանակը ենթարկել զօրացրումի, եւ մնացած զինուորները ամփոփել յաղթականներու կողմէ նշանակուած վայրերու մէջ:

7.— Համաձայնականները կրնան գրաւել որ եւ է կէտ, երբ կացութիւնը վտանգաւոր տեսնեն:

10.— Տաւրոս լեռներու փապուղիները կը գրաւուին յաղթականներուն կողմէ:

11.— Պարսկաստանի եւ Կովկասի անմիջական պարպումը:

12.— Թելաւոր եւ անթել հեռագիրներուն հակակշիռի տակ անցնիլը:

15.— Երկաթուղիներու գրաւումը:

16.— Հիճազի, Եէմէնի, Ասիրի, Սուրիոյ եւ Միջագետքի պահակազօրքերուն անձնատուութիւնը (ի վերջոյ ամբողջ բանակին անձնատուութիւնը):

20.— Թրքական բանակի զօրացրումի ենթարկուած մասին զէնքերու յանձնումը:

24.— Արեւելեան նահանգներու մէջ խռովութիւն ծագած պարագային, նոյն վայրերուն գրաւման ենթարկուիլը:

Այս պայմանները կատարեալ անձնատուութիւն մը կը պարտադրէին Թուրքիոյ:

Զինադադարի սկզբնական օրերուն ի՞նչ կացութեան մէջ էին Թուրքիա եւ իր թշնամիները:

Չորս տարուան պատերազմէն Թուրքիա դուրս եկած էր նիւթապէս եւ բարոյապէս խորտակուած: Հիքմէթ պէյ սոր պատճառ կը ներկայացնէ, պատերազմի ընթացքին կատարուած ռազմավարական եւ վարչական ապիկարութիւնները: Կ՚ընդունի որ Սարըղամիշի մէջ «նահատակուած են հարիւր հազար Թուրք զինուորներ»: Հազուադէպ է ճակատամարտ մը, որ մէկ անգամէն 100 հազար զինուոր խլէ բանակէ մը:

Պարտութեան երկրորդ պատճառ կը ներկայացնէ պարենաւորման հարցը: «Տգէտ եւ յիմար խաղեր կատարուած են պարենաւորման գործերու մէջ»: Պետական աւազանին գրեթէ աւարի տուած է բանակին անունով կատարուած բռնագրաւումներն ու գնուած պարէնը: Այս կողոպուտը, ի վերջոյ, հակայեղափոխականի նիւթ ծառայած է ազգ. շարժումին դէմ, «երկրին ներքին եւ արտաքին թշնամիներուն կողմէ շարունակ յեղյեղուելով ժողովուրդին»:

Իսկ արտաքի՞ն պատճառը: Խօսքը տանք Հիքմէթ պէյին:

— «Թուրքիոյ տկարութեան արտաքին պատճառ կը հանդիսանային հայկական դէպքերը: Հայերը ապստամբեցան մեզի դէմ: Մեր բանակին վրայ յարձակեցան, եւ Պարսկաստանէն անցնելով Վանը գրաւեցին: Կառավարութիւնը միջոցներ ձեռք առաւ: Ձեռք առնուած այս միջոցները յաւելեալ եւ ճոխացեալ ձեւով տարածուեցան ամբողջ աշխարհին մէջ: Ազգ. պայքարի օրերուն, այս դէպքը հակափրոփականտի առիթ ծառայեց մեզի դէմ»:

Ամբողջ ժողովուրդի մը նահատակութեան պատմութիւնն է այս: Զոր ու ցամաք, չորս տողով: «Արդիական Թուրքն» է որ կ՚ընէ այս վերլուծումը: Ամբողջ ցեղի մը մէկ երրորդին անճիտումը, աշխարհասասան եւ անասելի զարհուրանքներու մէջ, կը ներկայացուի ոճիր — արկածի պարզ դէպքի մը նման, եւ չնական արդարացումով: Այո, Հիքմէթ պէյ, գիտենք թէ ամէն ինչ յեղաշրջման ճամբան բռնած է Թուրքիոյ մէջ, բացի ձեր ցեղային դաղանաբարոյ բնազդէն: Եւ եթէ ոչ մէկ կէտի շուրջ համաձայն էք Օսմ. կայսրութեան ամբողջ անցեալը ըն դրկող պատմութեան մասին, այս հարցին մէջ ոչ մէկ տարբերութիւն ձեր եւ ձեր նախորդներուն միջեւ: Մի ըսէք թէ ձեր կապը խզած էք անցեալին հետ, թէ նոր ժողովուրդ եւ նոր ազգ կը կերտէք՝ նոր կենցաղով եւ նոր մտայնութեամբ: Զարհուրելի, զարշելի սուտ է այդ: Եւրոպական արտաքինի տակ, Ասիոյ տափաստաններուն հրէշն է որ կ՚ապրի ձեր ցեղին մէջ: Բայց ...ի՞նչ միամիտ ենք: Կը մոռնանք թէ «քաղաքականութեան մէջ գութ չկայ»:

Թուրքիոյ պարտութեան երրորդ պատճառը կը հանդիսանար Թագաւորը: «Ընդհանրական աղէտ մը», դասախօսին բացատրութեամբ: «Երկիր մը երբ անկման ճամբան բռնէ, Թագաւորը անմիջապէս օտար աշխարհակալութեան մարդը կը դառնայ: Արտաքին աշխարհակալութիւնը միշտ դիւրին գործիք մը գտած է երկրին մէջ, այդ ալ Թագաւորն է: Եւ եթէ գահին վրայ այս տեսակ ստորին վեհապետ մը չգտնէ, արքայական գերդաստանին ուրիշ մէկ անդամը գահ կը բարձրացնէ: Զուգադիպութիւն: Զինադադարի օրերուն գահին վրայ կը գտնուէր Թագաւորներուն ամէնէն վատը (կ՚ակնարկէ Սուլթան Վահիտէտտինին): Այս պատճառով երկրին մէջ արիւնալի ներքին պատերազմ մը սկսաւ: Թուրք ժողովուրդը ցնցուած էր այս դէպքերէն»:

ՀՐ. ՎԻՇԱՊԵԱՆ

ՈՐԲԵՐՈՒ ԱԳԱՐԱԿԻ ԾՐԱԳԻՐԸ

»»» «««

ԽՄԲ.— Չ. Ո. Միութեան Փարիզի գիշերային դպրոցին մէջ «որբերու ագարակ»ի ծրագրին մասին ընդարձակ եւ պատրաստուած դասախօսութենէ մը հատուած մը միայն.—

Ագարակի ծրագրին յաջողութեան ամէնէն աւելի հաւանականութիւն կ՚ընծայէ ասպնջական Ֆրանսան եւ անոր վրայ պէտք է կեդրոնացնենք մեր ջանքերը: Ֆրանսայի երկրագործական ո՞ր մասին մէջ պէտք է հաստատենք ագարակը: Հիւսիսը՝ Նոր — մանտիան եւ շրջականները կենդանաբուծութիւնը եւ կաթնատնտեսութիւնը շատ յառաջդիմած է, սակայն մեզի համար հոն հաստատուիլը թերեւս շատ մատչելի չըլլայ, որովհետեւ հողը, աւելի ճիշդը՝ բնական մարգագետինի գինը շատ սուղ է: Նոյնպէս կենդանաբուծութիւնը շատ քիչ աշխատող ձեռքի պէտք ունի, որով՝ մեր որբերէն շատ քիչեր պիտի օգտուէին: Ահա Ֆրանսայի հարաւային շրջանը, որուն մէկ մասը շատ բերրի է եւ ունի մեր շատ սիրած բանջարեղէններու եւ պտուղներու արտադրութեան դիւրութիւնները: Այնտեղ կարելի է յաջողիլ եւ առատութեան մէջ ապրիլ, սակայն մեր ագարակին բարգաւաճման եւ ծաւալման տեսակէտով, համեմատաբար թերեւս աւելի շատ ժամանակի պէտք ունենանք: Ցետոյ կարեւոր անպատեհութիւնը այն է, որ Որբերու Փարիզի կեդր. Վարչութեան հսկողութիւնը քիչ մը տկար պիտի ըլլար հոն: Նիւթապէս եւ բարոյապէս մեզի համար առաւելագոյն պայմանները տուողը՝ Փարիզի շրջանը կարելի է նկատել.— (Սէն է Ուազ), (Սէն է Մառն), (Լօռ է Լուառ) եւայլն: Ուր մշակութիւն կայ, հոն կրնայ գոյութիւն ունենալ նաեւ կենդանաբուծութիւն:

Որբերու Ագարակի ղեկավարութիւնը ոչ մէկ վայրկեան պիտի չստամասի թէ ի՞նչ պիտի արտադրէ: Պէտք է պրագիլ թէ կենդանաբուծութեամբ, եւ թէ մշակութեամբ: Առանց բուսական արտադրութեան, կենդանաբուծութիւն կարելի չէ ունենալ: Մեր կենդանիներու բաւելիք կերը մենք պէտք է արտադրենք, եւ կամ մեր զանազան տեսակի բուսային շահաբեր երբեք վաճառման գինը պէտք է բաւարար ըլլայ մեր կենդանիներու պէտքին: Կենդանիներու տեսակները պէտք չէ խճողել, «ամէն կենդանի մեր ագարակին համար» ըսելը աւելորդ փառասիրութիւն մըն է: Պէտք է ունենալ հաւնոց, ճագարանոց, փեթակներ (եթէ կարելի է), կաթնատու կովեր եւ խոզ, նաեւ մեքենական ուժ արտադրող կենդանիներ: Այս ամէնքը կը բաւեն: Մեր սահղծելիք համեստ պայմաններով կարելի չէ կենդանաբուծութեան կամ բուսային արդիւնաբերութեան մասնարտադրութիւններուն ուժ տալ: Անոնք թէ աւելի խոշոր գումարներու կը կարօտին եւ թէ աւելի մեծ փորձառութեան: Եւ կը ներկայացնեն աւելի մեծ վտանգ:

Ագարակին տոմարակալութիւնը 1—2 տարուան մէջ պիտի ցուցնէ թէ ի՞նչ բանի աւելի պէտք է ուժ տալ: Ձեր միակ ձգտումը պիտի ըլլայ քիչ ծախքով եւ քիչ աշխատութեամբ, որակով եւ քանակով շատ դրամ բերող արտադրութիւններ հասցնել, որոնք յետ — պատերազմեան շուկային կասկածելի գործառնութեանց արդիւնք չեն, այլ մեր ճակտի քրտինքի եւ գիտութեան արդար վաստակը:

Փարիզի շրջակաները տնտեսական տեսակէտով, որբերու ագարակին համար, մեծ արժէք ունին: Այստեղ կայ համեմատաբար լաւ գիներով սպառող ահագին ժողովուրդ, մանաւանդ հայկական գաղութ մը, ընկերներու, համակիրներու, բարեկամներու հոծ բազմութիւն մը եւ խանութպաններ:

Հետեւաբար որբերու ագարակը, առանց միջնորդի, պիտի կարենայ այդ բազմութեան ճաշակին եւ որկորին համեմատ արտադրել: Ան իր արտադրութիւնը ծախելու համար սպասելու ճամբու ծախքերու չպիտի են—

Թարկուի: Որբերու ագարակին ունենալիք աժանկեկ բայց տոկուն բեռնակառքը (քամիոն) շաբաթը 1 կամ 2 անգամ պիտի կարենայ Փարիզ իջնել եւ իր արտադրութիւնը թարմ թարմ հրամցնել ժողովուրդին:

Իբր եզրակացութիւն՝ Փարիզի շրջաններուն մէջ պէտք է գտնել ագարակ մը տասնեակ հէքթար տարածութեամբ, որչափ կարելի է մէկ կտորով, որ պիտի ըլլայ Որբերու Միութեան Երկրագործական Դպրոցը, ուր պիտի դարբնուին ապագայ մեծ ագարակին յաջողութեան ազդակները, եւ պիտի առնուին դրական արդիւնաւէտ մեծ աշխատանքի մը եւ որբերու համար նոր հորիզոնի մը առաջին քայլերը:

Ագարակ շահագործելու ձեւերը երեք են.— Ա. Ագարակը գնել: Բ. Ագարակը վարձել: Գ. Մէթէյաժ, այսինքն դրամագլուխի եւ աշխատանքի ընկերակցութեան ձեւը:

Ա. Ագարակի գնում.— Պէտք է ունենալ մեծ դրամագլուխ թէ հողին եւ թէ ներքին պահանջներու համար: Ցետոյ կայ մեծ անպատեհութիւն մը, հակառակ ձեռք առնուած նախազգուշական միջոցներուն, թերեւս հողին որակին եւ դիրքին մասին խաբուինք, այս պարագային մեր կորուստը անդարմանելի պիտի ըլլար: Թէեւ այս ձեւը մեր գործի սկզբնաւորութեան շրջանին յարմար չէ, սակայն վստահաբար յառաջիկային դայն պիտի կիրարկենք, եւ որպէսզի չխաբուինք՝ պայմանաւոր պիտի գնենք մեր մնայուն ագարակը, այսինքն քանի մը տարուան փորձի ժամանակամիջոցով: Ագարակի մը գնման համար յատկացուած դրամագլուխը, իր տոկոսի նուազագոյն բաժինը հարիւրին 6 պէտք է բերէ: Օրինակի համար 12,000 Ֆր. վարձք ունեցող ագարակ մը, առաւելագոյն 200,000 Ֆր. գին մը կրնայ ունենալ, թէեւ կան բազմաթիւ պայմաններ, որոնք կ՚ազդեն այդ ագարակին արժէքին վրայ:

Բ. Ագարակի վարձակալութիւն.— Այս ձեւը շատ ընդհանրացած է: Երկրագործը եթէ հարուստ չէ, որոշ տարի պայմանաժամով (պայ) ագարակ մը կը վարձէ, ինչպէս պարզ խանութ մը, որոշ պայմանագրութիւնով եւ տարեկան վարձքով: Եւ հոն ապատ, իբր հողին տէրը, ուզածը կը ցանէ, եւ ուզած կենդանին կը բուծանէ: Առաւելութիւնը այն է որ, երբ հողը յուսացուած արդիւնքը չի տար, իր պայմանաժամը լրացածին պէս, կը ձգէ: Այս տեսակ ագարակներու մէջ երկրագործը իր փափաքած մեծ ծախքի կարօտ բարեփոխութիւնները չի կրնար ընել:

Ագարակի մը վարձքը երկրագործական շրջաններուն եւ ագարակներուն արգասաբերութեան համեմատ կը տարբերի: Որ եւ է շրջանի մէջ ագարակ փնտռելէ առաջ երբ քանի մը նոտարներու դիմուի, անմիջապէս շրջանին հողերուն գինը կամ անոնց վարձքերուն արժէքը կարելի է հասկնալ:

Գ. Մէթայեաժ.— Այսինքն դրամագլուխի եւ աշխատանքի ընկերակցութիւնը: Հողատէրը կուտայ ագարակ մը, գործիքները եւ սերմնցուն ալ միասին, երկրագործը կը բերէ իր աշխատանքը եւ ընդհ. ղեկավարութիւնը: Եւ հասոյթը կը բաժնուի երկուքին միջեւ, հաւասար կամ համեմատական չափով:

Որբերու Միութեան համար գոնէ սկսելու ատեն, լաւագոյն միջոցն է երկրորդ ձեւը, այսինքն վարձակալութիւնը (ֆէրմաժ): Այս ձեւով կարելի պիտի ըլլայ ազատ շարժիլ, ազատ գործել, եւ գործին յաջողութեան համար ըստ կամս աշխատիլ:

Ագարակ մը վարձելու կամ գնելու ատեն ի՞նչպէս պիտի հասկնանք անոր բերրիութեան աստիճանը.— Եթէ շրջանին անծանօթ ենք, նախ գիւղացի երկրագործներու հետ ճարտար շատախօսութեամբ մը կարելի է հասկնալ ագարակին անցեալը,— ի՞նչպէս արտադրած է, կարող եւ պատուաւոր մարդոց ձեռքը անցա՞ծ է, թէ հողը երեսի վրայ ձգուած է:

Ագարակը այցելելով՝ հողին արտաքին կերպարանքին եւ կամ իր վրայ ցանուած բուսականութեան վիճակէն կարելի է որոշ գաղափար մը կազմել: Հողը պէտք է ըլլայ միապաղաղ, հորիզոնական կամ շատ քիչ անկանոն, շատ անկիւնադարձեր չունենայ:

Հողին գոյնը մեծ նշանակութիւն ունի: Խայտաբղէտ (պիկառէ) գոյն ունեցող հող մը, միջակ հող մըն է, մէկ գոյն ունեցող հող մը աւելի լաւ է, մանաւանդ երբ այդ հողը գորշ գոյն մը ունի, որովհետեւ կը նշանակէ թէ իր մէջ բուսային աղբ ունի (իւմիւս), ինչ որ ցանուելիք բուսականութեան համար շատ պէտք է:

Անձրեւներէն վերջը երբ կօշիկներուն տակը շատ ցեխ փակած է, ըսել է հողը կաւային է: Անտառի մը գոյութեան պարագային, երբ ծառերուն տերեւները մութ կանանչ գոյն ունին, ըսել է հողը արգասաբեր է: Երբ հողի մը վրայ շատ մը քարտիներ, ոետինաւոր ծառեր եւ ցաքասի (խուշ աղաճի, որով աւել կը շինեն) կը գտնուի, ըսել է հողը շատ աղքատ է:

Երբ ագարակի մը մէջ մնայուն մարգագետին կայ, հողի պարարտութեան նշան է: Որ եւ է տարածութեան վրայ երբ կանանչութեան ամբողջութիւնը մութ գոյն ունի, ըսել է որ շրջանը բերրի է, իսկ եթէ դեղնորակ կամ բաց կանանչ կը տեսնէք, ըսել է որ հողը աղքատ է:

Ինչպէս գիտէք, մշակելի հողը որոշ խորութիւն մը ունի, անոր խորութեան չափը արգասաւորութեանը կը նպաստէ: Նոյն իսկ մշակելի հողին տակը գտնուող ներքնահողը (սու—սօլ) պէտք է քննել, որովհետեւ անոր կազմուածքը բուսական արտադրութեան վրայ կ՚ազդէ: Օրինակ, աւազուտ ներքնահողը լաւ է, պաղ եւ կպչուն հողի մը համար, որովհետեւ խոնաւութիւնը իրեն կը քաշէ ենթահողը: Հակառակը վտանգաւոր է, որովհետեւ ջուրը հողին մակերեսին վրայ կը մնայ:

Ագարակին մէջ ջուրի գոյութիւնը, եւ մանաւանդ ջրարբի հողամասերու գոյութիւնը մեծ արժէք ունի:

Ագարակի զանազան հողամասերուն վրայ եւ գլխաւոր շէնքին մէջ գտնուած կանոնաւոր ճամբաներն ալ կարեւոր են, որովհետեւ այսպէսով հունձքի փոխադրութեան համար նուազ աշխատանք, կենդանական կամ մեքենական ուժ կը վատնենք: Ագարակը երկաթուղիի կայարանին կամ քաղաքի մը, կամ ջրանցքի մը մօտ ըլլալով իր արժէքը կ՚աւելցնէ, որովհետեւ արտադրութիւնը լաւ պայմաններու մէջ կը ծախուի:

Ագարակին զանազան շէնքերուն վիճակը մանրազնին քննութեանց պէտք է ենթարկել, որովհետեւ անոնց դիրքը, տոկունութիւնը, տարածութիւնը բնակարաններուն մեծութիւնը շատ կարեւոր են:

Իբրեւ կողմնակի գործ.— Այն բեռնատար մեքենավար ինկերը (քամիոնեօր) որ շաբաթը մէկ կամ երկու անգամ Փարիզ պիտի գայ ագարակին արտադրութիւնները ծախելու, պիտի կարենայ միեւնոյն ժամանակ դրացի ագարակներուն կամ գիւղական շուկաներուն վրայէն հաւաքուած արտադրութիւնը մեր նիւթական կարողութեան եւ ստեղծելիք սպառման հրապարակին համաձայն գնել եւ անկէ պատուաւոր շահ մը ապահովել:

Ցառաջիկային նոյն իսկ կարելի պիտի ըլլար մեծաքանակ Փարիզի գլխաւոր շուկային հետ աշխատիլ:

2.— Տեղւոյն վրայ արտադրութեան մէկ մասը սպառելու համար, եթէ մեր ագարակին վայրը եւ իր մօտ գտնուող գիւղը, կամ մեր շէնքը որոշ յարմարութիւն ունի, շահ ապահովելու երկրորդ միջոց կարելի է համարել, եթէ չունինք՝ վարձել կահաւորուած սենեակներ կամ տուն մը հոն զետեղելու համար օդափոխութեան եկող ընկերները կամ բարեկամները եւ ագարակի թարմ արտադրութիւնը անոնց հրամցնելով որոշ շահ ապահովել: Միջոց մը որ նիւթապէս եւ բարոյապէս միութեան կրնայ օգտակար ըլլալ:

ԳԻՍԱԿ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԻ ՄԸ ՄԱՀԸ

Ռնոփրիոս Անոփեան բանաստեղծը մեռաւ Սիմֆէրոպոլի մէջ, փետրուար ամսուն: Ծնած էր 1873ին, Նոր Նախիջեւան: Նախնական կրթութիւնն ստացած էր Ռոստովի մէջ: Ցետոյ յաճախած Նոր Նախիջեւանի վարժարանը: Գրել սկսած է դեռ պատանի: Իր առաջին բանաստեղծութիւնը, «Զմեռ», լոյս տեսած է «Հանդէս Ամսօրեայ»ի մէջ (1891): Աշխատակցած է «Աղբիւր Տարազ»ին, «Բանբեր»ին, «Գեղարուեստ»ին, եւ բազմաթիւ ուրիշ ամսագիրներու, հրատարակելով քնարերգական ոտանաւորներ: Թարգմանած է նաեւ Պուշկինը, Լէրմոնտովը, Բրիւսովը, Միցկեւիչը, Բլոկը եւ եւրոպացի բանաստեղծներ: Իր գործերուն եւ թարգմանութիւններուն մէկ մասը կը մնայ անտիպ:

⁂ Հայաստանի Գրողներու Միութեան օրկան՝ «Վերելք»ի խմբագիր նշանակուած է Նորայր Դաբաղեան, «Գրական Սերունդ»ի խմբագիր՝ Նայիրի Զարեան, «Խորհրդային արուեստ»ի խմբագիր Ա. Մելիքսէթեան (Վշտունիի տեղ):

Ի ՊԷՏՍ ՅԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

○○○○

(Վերջին մաս)

Բայց այս ողբերգութենէն առաջ, երբ Դաշնակցականները բարձրացան եւ կը գտնուէին Ազգային Հայաստանի անկախ բեմի վրայ, դարերէ ի վեր «Ազատ Հայաստան» ցանկալի երազի իրականացումը տեսնող աշխարհի ամէն կողմ ցրուած Հայերը լցուած էին ուրախութեան եւ պարծանքի զգացումով: Դաշնակցական կուսակցութիւնը դարձած էր սիրելի նոյնիսկ զինքը նախապէս անտեսողներու աչքին մէջ եւ լեզուի ծայրերուն վրայ: Անոնց հին ոսոխները դարձած էին ջերմ նոյններ այդ կուսակցութեան ներկայացուցիչներու առջեւ իբրեւ սատեղծողներու Անկախ Հայաստանի, թէեւ բոլորովին գիւղածական ստեղծողներ: Եւ ուր կային Հայեր՝ Փարիզ, Լոնտոն, Մանչէսթըր, Նիւ Եորք եւ այլուրեք կ՚երկրպագէին այդ ներկայացուցիչներուն, անոնց կառավարած անկախ Հայաստանին եւ կը պաշտէին այդ Հայաստանի Եռագոյնը, որ հազարամեայ դրօշն էր դարեր առաջ քաղուած հայ թագաւորութեան:

Բայց անակնկալ բերմունքով ռուսական հողի վրայ գոյացած Հայաստանը անդրյայցաւ ակնկալուած բերմունքով, եւ անոր տէրերը աներեւութացան այդ երկրի երեսէն եւ խուսափեցան «որպէս սատեղք ի ծաղել արեգական»: Ցայնժամ քծնողի մորթեր հագած եւ շողոքորթութեան լեզուներ առած երկրպագուները սկսան աստիճանաբար երեւան գալ իրենց հին ոսոխական ոգիով, այն է քարկոծել այն կուսակցութիւնն եւ մարդիկը զոր դեռ երէկ կը պաշտէին իրենց սեղաններու վրայ եւ հանդէսներու մէջ, երբ Հայաստանի արարիչ իշխաններն էին, եւ հալածել ու անարգել անոնց փառաւոր իշխանութենէն մնացած այն անմեղ եւ անմեղսա Եռագոյնը զոր դեռ երէկ կը պաշտէին, եւ դոռողաբար կը կախէին իրենց կուրծքերէն իբրեւ Արքայատ Հայաստանի նուիրական խորհրդանշանը, եւ դեռ եւս աւելի առաջ երթալ ատելութեան զգացումներու մէջ: — Ի՞նչ գործ ունէր Քրիստոսի պաշտօնեայ մը ատելութեան ոգին այս դժոխքին մէջ:

Թէ Ամերիկայի Հայոց Հոգեւոր Առաջնորդը առաջնորդուած եւ խորապէս նետած էր ինքզինքը Ատելութեան Ոգիի դժոխքին մէջ, տարակոյս չկայ: Գիշերը քնացած եւ ցերեկը արթուն ժամանակ ան կ՚երազէր իր վրայ յարձակելիք մարդասպանի մը մասին: Ահ ու դողի մէջ էր իր կեանքի ապահովութեան համար, եւ մինչեւ անգամ երբ իբր պաշտօնակատար Աւետարանի կ՚երթար իր Սուրբ Եկեղեցին, չէր համարձակեր երթալ եւ ներս մտնել հոն առանց զինուած անձնապահի մը պաշտպանութեան: Անկէ զարհուրելի դատապարտութիւն մըն է այսպիսի դիրքի մէջ գտնուած ատտուածային պաշտօնեայի համար: Այս դիրքը յատուկ է բռնակալ Թագաւորներու եւ իշխաններու եւ այլ ամէն տեսակ բռնակալներու որ իրենց հպատակներու եւ հաւատացեալներու վրայ գործած չարիքներու եւ աւերածութիւններու պատճառաւ գիտեն թէ ատելի են, եւ իրենց կեանքերը են նշաւակ վրէժխնդրական դաշոյնի, գնդակի կամ ռումբի:

Երբ կրօնաւոր մը իր անձի պաշտպանութեան համար կը հարկադրուի գործածել այս միեւնոյն միջոցները զոր բռնակալները կը գործածեն իրենց ատուած անձերու պաշտպանութեան համար, այդ կը նշանակէ թէ այդպիսի կրօնաւորի գործունէութիւնը իր տեսակով եւ ոգիով իր վրայ ատելութիւն եւ վրէժխնդրութիւն հրաւիրող գործունէութիւն մըն էր:

Եկեղեցւոյ պարտաճանաչ հաւատարիմ պաշտօնեայ մը որ խաչը իբրեւ պէս կը կրէ իր կուրծքի վրայ, թէ նոյնպէս կը կրէ իր սրտին մէջ, ոչ մէկ դաշոյն, գնդակ կամ ռումբ կարող են ծակել նորա կաշին եւ սպաննել անոր մարմինը:

ՊԵՏՐՈՍ ՏՕՆԱՊԵՏԵԱՆ

Լոնտոն

31-3-34

ՑԽՐԱՀՌՉԱԿ ՄԱՋԼԸՄԵԱՆԻ ՆՈՐ «ԺՈՒՌՆԱԼ»Ը

»»» · «««

ԱՐԳԻԼԵԼ ԿՈՒՏԱՑ ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը

«Հորիզոն»ի թղթակիցը կը գրէ Աթէնքէն, մարտ 19 թուականով.— Գաղթանային ջերմիկ արեւ մը, երէկ, շարժման լծած էր Աթէնքի եւ Փիրէյայի զոյգ գաղթակայաններու՝ Ֆիքսի եւ Լիփազմայի հայութիւնը։ Փետրուար 18ի համաժողովրդական ըմբոստութեան յիշատակին նուիրուած հանդիսութիւնը արժանաւոր կերպով կատարելու համար, կ'եռար երիտասարդութիւնը։ Նախօրօք կազմուած էին երգիչ խումբեր, ինչպէս նաեւ կոկիկ յայտագիրներ։ Իսկ ընկեր–ընկերուհիներու կազմերը մրջիւնի նման կը գործեն, հանդէսներուն տալու համար արժանի փայլը։

Կէսօրէ առաջ, Աթէնքի հրջանի երիտասարդութիւնը՝ Ֆիքս, իսկ Փիրէյայինը Լիփազմա կ'ուղղուի։ Թաղամասերու հայութիւնը եւ նախաձեռնարկ խումբերը սրտատրոփ կը սպասեն մօտեցող ժամուն։

Բայց ահա, չանթահարիչ լուր մը կայծակի նման կ'իջնէ հոգիներու վրայ։

— Մալըմեան եպիսկոպոս, երէկ (շաբաթ) իրիկուն «ժուռնալ»ով մը դիմում կատարած է իշխանութեանց մօտ, արգիլել տալու համար Ֆիքսի եւ Լիփազմայի մէջ տեղի ունենալիք հանդիսութիւնները, ըսելով որ, «ոճրագործական կազմակերպութեան» մէկ գանն է այս։ Ես, իբրեւ այս ժողովուրդին պետը, կուգամ անոր վերին մարմնոյն հետ հաղորդելու ձեզի, որպէսզի արգիլէք արիւնհեղութիւնները, որոնք անխուսափելիօրէն տեղի պիտի ունենան այս առթիւ»։

Այս անհաւատալի լուրը քիչ վերջը արդէն ստուգուեցաւ։ Տէրկութիւնի չքնանկին ապահովութեան պետը իր մօտ կը հրաւիրէ թաղին հանդիսութեան կազմակերպիչները եւ իր ցաւը կը յայտնէ ըսելով, որ ստիպուած է իր գերադասներուն տուած հրահանգին ենթարկուիլ եւ արգիլել այսօրուան հանդէսը։

Պարզ էր եղածը։

Ցանհայութեան անարժան այս սեւ փորձանքը, սեւ ձեռքերու կամակատարի դերին մէջ չթեթեւանալու համար, իր մինչ այժմեան «գործունէութեան» վրայ «ժուռնալ» մը եւս աւելցուցած էր։

Ֆիքսի ապահովութեան ճիւղը, երբ կեդրոնէն եկած հրահանգը կը ստանայ, զարմանք կը յայտնէ այս կարգադրութեան համար եւ կ'ըսէ թէ եղածը դաւ մը արդիւնքը ըլլալու է։ Ոստիկանապետը չքաշուեցաւ նաեւ բառ առ բառ մեզի հաղորդելու՝ այս առթիւ կեդրոնին տուած իր պատասխանը, որուն համաձայն կազմակերպիչները յունահայութեան պատուաւոր, ազգայնական տարրերն են, որոնց ցարդ կազմակերպած հանդիսութեանց նկատմամբ թէ ժողովուրդը եւ թէ պատկան իշխանութիւնները հիացում ունին։

Ուրեմն, մեկնաբանութեան կարիք չկար։ Համերաշխութեան լարախաղացները մինչ մէկ կողմէն ձեռք կը սղմեն եւ ցաւ կը յայտնեն ցարդ իրենց բռնած ընդդիմադիրի դերքին համար, միւս կողմէն ալ վարագոյրին ետեւէն իրենց մանածը կը ներկեն, ապրանքներ նիւթելով։

ԹՈՒՐՔԻԱ

« Ո՛Վ ԹՈՒՐՔ, ՕՐԻՆԱԿ ԱՌ »

»»» · «««

Օտար ընկերութիւններու թուրք պաշտօնեաները իրենց շահերը պաշտպանելու նպատակով միութիւն մը կազմած են։ Այս առթիւ, «Միլլիէթ» հետեւեալ պատկերը կը հրատարակէ որ ցոյց կուտայ Թուրքերու դիրքը երկրին մէջ գտնուող օտար հաստատութեանց մէջ.

ԴՐԱՄԱՏՈՒՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ.— 110 օտար դրամատուններուն մէջ 97 իրական Թուրք, 157 ոչ իրական Թուրքեր եւ 253 օտարահպատակներ կան։ Իրական Թուրքերուն համեմատութիւնն է հարիւրին 19 եւ ասոնց ալ հարիւրին 60ը դռնապան եւ ծառայ, հարիւրին 40ը ամսականաւոր պաշտօնեայ են։ Թուրքերը կ'առնեն ամսաթոշակի ընդհանուր գումարին հարիւրին 11ը։ Օտարահպատակներէն հարիւրին 3ը ծառայող, հարիւրին 97ը պաշտօնեայ են։ Ամսականներու միջինն է.— Թուրք պաշտօնեաներուն 65, ծառայողներուն 35 ոսկի։ Օտարահպատակ պաշտօնեաներուն 350, ծառայողներուն 73 ոսկի, ոչ – Թուրք պաշտօնեաներուն 110, ծառայողներուն 55 ոսկի։

ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ.— 79 օտար ընկերութիւններուն մէջ 707 իրական Թուրք, 443 ոչ իրական Թուրք եւ 450 օտարահպատակներ կան։ Թուրքերէն 100էն 70ը բանուոր եւ ծառայ, 100էն 30ը պաշտօնեայ են։ Ոչ իրական Թուրքերէն 100էն 12ը բանուոր, 100էն 88ը պաշտօնեայ են։ Օտարականներէն ալ 100էն 3ը ծառայող, 100էն 97 պաշտօնեայ։ Թուրք պաշտօնեաներուն միջին ամսաթոշակն է 70, գործաւորինը 30 ոսկի, օտարահպատակ պաշտօնեաներունը 170, ծառայողներունը 110 եւ ոչ իրական թուրք պաշտօնեաներունը ալ 80, ծառայողներունը 65 ոսկի։

Ահա, ո՛վ Թուրք, հասկցողի աչքերով նայէ ու կարդա՛, Թուրքիոյ մէջ օտար ընկերութիւններու մօտ աշխատող Թուրքերուն համեմատութիւնն ու ամսաթոշակը այս է, կ'եզրակացնէ «Միլլիէթ»։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ՇԱՍԻ ՄԷՋ

»»» · «««

ՇԱՍ.— Մեր գաղութը հաստատուած է 1925ին։ Բանուորները կ'աշխատին մետաղի հսկայ գործարանին մէջ որ երեք տարի առաջ ունէր 1000 բանուոր եւ բանուորուհիներ։ Իսկ 1931ին գործադրկութեան պատճառով ցրուեցան եւ հազիւ 600 բանուոր մնաց։ Վերջերս 40 գործաւորներ ալ արձակուեցան որոնց չորսը Հայեր։ Տեղացիի եւ օտարի խտրութիւն չը կայ։ Մնացածներուն ալ օրականները կրճատեցին։ Ամէնէն բախտաւորը ժամը 3.25 ֆրանք կը ստանայ (շաբաթը 40 ժամ)։ Օտար գործաւորներէն Հայերը մեծամասնութիւն կը կազմեն։ Ներկայիս կ'աշխատին 45 Հայեր, բոլորն ալ գաւակներու տէր եւ կ'ապրին ամփոփ։ Օդը եւ ջուրը շատ լաւ են, իսկ տուները պարտէզներով շրջապատուած եւ գրեթէ ձրի,— միայն 20 ֆրանք (երկու սենեակ, 120 քառ. մեթր պարտէզ)։ Անգործներ չունինք։

Գրեթէ բոլորն ալ գոհ են եւ կ'աշխատին։ Ունինք 60է աւելի պզտիկներ որոնք Ֆրանսական դպրոց յաճախելով օտարացած են։ Քանի մը բախտաւորներ միայն հայերէն կը սորվին իրենց ծնողքին ձեռքին տակ։

Գաղութը կը բաղկանայ 190 անձերէ որոնց 90ը պզտիկներ են, 14էն վար։ Ունինք նպարավաճառ մը եւ շրջուն վաճառորդ մը։ Այս վերջինը գիշերը կը գործէր, բայց արգիլեցին։

Կուսակցական կեանք չկայ։ Ներգաղթի յանձնախումբ մը երեք ամիսը անգամ մը հանգանակութիւն կը կատարէ, հաւաքուած դրամը ղրկելով կեդրոն, առանց որ եւ է բան մտածելու 60է աւելի պզտիկներու օտարացման մասին։

Թղթակից

ԿԵԱՆՔԸ ՄՈՆԹԱՐԺԻ ՄԷՋ

oooo

ՇԱԼԷԹ ՄՈՆԹԱՐԺԻ, 24 մարտ.— (Ցառաջ).— Վերջին ամսուան ընթացքին տնտեսական տագնապը սուր հանգամանք ստացաւ։ Անխնայ կ'արձակեն օտարները, Թշուառութեան մատնելով բազմանդամ ընտանիքներ։

Եթէ ազգային միութիւն մը կազմած ըլլայինք քանի մը տարի առաջ, եւ անհրաժեշտ միջոցներ ձեռք առնէինք իրերօգնութեան համար, անշուշտ այսքան խոր մտատանջութեան չպիտի մատնուէինք։ Դժբախտաբար հոս մեր անգործները նպաստ ալ չեն ստանար պետական սնտուկէն։

Անցեալ օր ընկեր մը Մոնթարժիէն «Երկունք»ի մէջ կը պարզէր որբերու ագարակի ծրագիրը (Ցառաջն ալ արտատպեց)։ Որքա՜ն կ'ուզէինք որ շուտով իրականանար։

Փարիզի Հայոց եկեղեցիէն, Լեւոն քհնյ. Տէր Ասլանեան վերջերս մեր քաղաքը գալով, տունէ տուն այցելեց եւ հոգեւորապէս մխիթարեց։ Ցաջորդ կիրակի կրկին եկաւ, քանի մը պսակ եւ մկրտութիւններ կատարելով։

Գ. Պալեան

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ ՇԻՆԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

ooooo

Ռ. Բաբայեանի եւ Ալ. Բաբխուդարեանի յօդուածէն.—

Օդանաւը մեծ դեր կը կատարէ պետական տնտեսութեան զանազան ճիւղերուն մէջ։ Մասնաւորապէս՝

1.— Փոխադրութեան եւ հաղորդակցութեան ասպարէզին մէջ։

2.— Գիւղատնտեսութեան մէջ։

3.— Արհեստագործական տնտեսութեան մէջ։

4.— Օդային լուսանկարչութեան ասպարէզին մէջ։

5.— Անտառային տնտեսութեան մէջ։

6.— Հրդեհներու դէմ պայքարի գործին մէջ։

7.— Առողջապահութեան ճակատին վրայ։

Օդանաւը, աշխատելով այդ ասպարէզներուն մէջ, միլիոններու հասնող գումարներու խնայողութիւն մը կ'ընէ։

Ահա թէ ինչու Հայաստանի կառավարութիւնը հրահանգ տուած է կարեր պատրաստել օդանաւերու վայրէջքին համար, օդանաւորդներ պատրաստել զօրացնելու համար ներքին օդային հաղորդակցութեան տորմիղը, օդանաւային ակումբներ կազմել՝ տարածելու համար օդանաւային աշխատանքներու անհրաժեշտութեան գաղափարը։ Եւ առաջին առթիւ, անցեալ Օգոստոսին, հիմնուեցաւ Հայաստանի օդանաւային ակումբը կեդրոն մը։ Իր կազմութենէն ի վեր թէեւ շատ կարճ ժամանակ է անցած, միւս կողմէ հակառակ կարգ մը դժուարութիւններու (շէնքի եւ փոխադրական միջոցներու պակաս), Հայաստանի օդանաւային ակումբը կրցած է գոհացուցիչ աշխատանքներ կատարել մասնաւորապէս Բասարգեչարի, Ն. Բայազիտի, Ելենովկայի, Մարտունիի մէջ օդանաւային կայաններ հաստատելով եւ երիտասարդութիւնը ասպարէզին վարժեցնելով։ Այսպէս օդանաւային ասպարէզին վարժեցնելու համար բացուած են մասնաւոր դասընթացքներ, որոնց կը հետեւին ուսանող երիտասարդներ եւ գործարանային բանուորներ։ Երեւանի գործարաններէն օդագնացութեան դասընթացքներուն կը հետեւին 24 բանուորներ, Լէնինականի գործարաններէն՝ 120 բանուորներ։ Երեւանի եւ Լէնինականի մէջ, դպրոցներուն կից բացուած են օդագնացութեան մասնաւոր բաժիններ, որոնց կը հետեւին 713 ուսանողներ։

Երեւանի օդանաւային ակումբը ունի նիւթական անհրաժեշտ միջոցները։ Երեւանի կոմունիստ երիտասարդներու միութեան կողմէ վերջերս ակումբին տրուեցաւ ռուսական Ի — 2ի օրինակով 3 օդանաւ, — այսպէս ակումբը կ'ունենայ 13 օդանաւ։ Այս օրերուս ակումբը պիտի ստանայ նաեւ 5 նոր օդանաւեր։

Դժբախտաբար այժմ օդանաւային ակումբը շատ քիչ խորհած է օդանաւը գործածել երկրին տնտեսութեան մէջ, — աշխատանք մը որ չափազանց շահաւէտ է երկրին համար։

Ահա թէ ինչ հրաշալի դեր կրնայ խաղալ օդանաւը.—

1.— Շինարարութեան ասպարէզ.— Լուսանկարել ոռոգելի արօտավայրերու եւ Սարդարապատի աշխատանքները, Սեւան — Զանգի ջրաելեկտրակայաններու շինութիւնները։

2.— Ելեկտրական լարերու հսկողութիւն.— Օդանաւերը ոչ միայն կը լուսանկարեն, այլեւ ցոյց կուտան թէ ելեկտրակայաններու բարձրագնաց լարերը (Զորագէս - Ղարաքիլիսա, Զորագէս - Ալլահվերդի, Երեւանի ջրաելեկտրակայան— Կրազիւսի գործարան, Երեւան — Այգըր լիճ, Զորագէս - Քանաքեռ) ի՛նչ վնասներ կրած են։ Օդանաւը ոչ միայն կը ճշդէ թէ ուր է կտրուած գիծը, այլեւ կ'օգնէ գիծին նորոգման փոխադրութիւններուն։

3.— Գիւղատնտեսութեան ասպարէզ.— Օդանաւով ցանք կատարել, ոչնչացնել ցանքերու վնաս պատճառող միջատներն ու կենդանիները։ Օդանաւը կը ճշդէ նաեւ վարուցանքին ու բերքին վիճակը։

4.— Ձկնորսութեան ասպարէզ.— Օդանաւով կարելի է թռչիլ Սեւանի վրայէն եւ ճշդել ձուկերու խումբերուն տեղը եւ նպաստել որսին։

Դժբախտաբար Հայաստանի տնտեսական գործերու ղեկավարութիւնը վստահութիւն ցոյց չի տար օդանաւային գործունէութեան՝ տնտեսական գետնի վրայ, մինչդեռ քաղաքներու, գիւղերու յատակագիծերը պատրաստելու առնեն մեծ դիւրութիւններ կը ներկայացնէ օդանաւը։

Հայաստանի օդանաւային ակումբը եւս պետական պիւտճէէն չէ որ վարկ կը ստանայ, այլ օդանաւային կազմակերպութիւններէ միայն, որոնք 30,000 րուբլի յատկացուցած են այս տարի, գումար մը, որ շատ փոքր է, երբ նկատի ունենանք այն հսկայ գործը որ կրնայ կատարել օդանաւը։

Ասով հանդերձ, Հայաստանի օդանաւային ասպարէզին նուիրուած ուժերը ոգի է բռին կ'աշխատին զօրացնել օդանաւային կազմակերպութիւնը։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Երեւանի քաղաքային խորհուրդը հրահանգ տուաւ ոստիկանութեան փողոցներէն հաւաքել անտուն անտէր տղաքը եւ կեդրոնացնել յատկապէս հիմնուած կայաններու մէջ։

⁂ Փետրուարի վերջը Մշակոյթի Տան դահլիճին մէջ տեղի ունեցաւ համերգ մը, նուիրուած՝ Կոմիտասի ստեղծագործութիւններուն։ Համերգին կը մասնակցէին երաժշտանոցի երգեցիկ խումբը՝ ղեկավարութեամբ Կարօ Զաքարեանի։ Համերգին կը մասնակցէին նաեւ պետական օփերայի երգչուհիներէն Սաթենիկ Գասպարեան, երգիչներէն Մուշեղ Աղայեան եւ պետական օփերայի խմբավար Գէորգ Բուդաղեան։

Կոմիտասի ստեղծագործութիւններուն մասին խօսեցաւ Ռուբէն Թէրլէմէզեան։

⁂ Թորամանեանի մահէն առաջ, փետրուար 15ին, Երեւանի գրողներու տան մէջ տեղի ունեցաւ «պատւոյ երեկոյ մը», նուիրուած հայ մեծ ճարտարապետին 30ամեայ գործունէութեան։ Կը նախագահէր ակադեմական Ա. Թամանեան։ Թորամանեանի գործին մասին խօսեցաւ Միքայէլ Մազմանեան։ Արտայայտուեցան նաեւ Ա. Կարինեան, նկարիչ Մ. Սարեան, Ց. Զօրեան, Բունեաթեան, Ս. Զօրեան, Ս. Ցակոբեան, Աշխարհբէկ Քալանթար, Ստ. Լիսիցեան։

ՍԱՄՈՒԼ

ՁԱՅՆ ԲԱՐԲԱՌՈՑ···

ooooo

Զօր. Թորգոմ վերջերս համերաշխութեան կոչ մը ուղղած էր, իր Ֆրանսերէն օրկանով, «Լ'Արմէնի» (Աթէնք)։ Պուքրէշի «Արագ»ը շարք մը խմբագրականներու մէջ շօշափելով այս խնդիրը, կ'եզրակացնէ (22 մարտ).

— «Երբ յոռետես ենք լ'Արմէնիի սրտցաւ կոչին յաջողութեանը մասին, անոր համար է որ գիտենք թէ հայ թերթերէն շատերը խցած են իրենց ականջները զգաստութեան ամէն ձայնի առջեւ։

Մեր խօսքը չի վերաբերիր անշուշտ այն քուրջի կտորներուն զորս մեղք է թերթ կոչել եւ որոնք պաշտօն ունին հայհոյելու եւ գրգռելու։ Այլ կ'ակնարկենք հայ թերթերէն անոնց որ թէեւ թախուած կիրքի մէջ, բայց գոնէ թերթ կը սեպուին։

Վերջերս, Տիգրան Կամսարական, հայ գրականութեան վարպետներէն մէկը՝ որ իր հին հմայքովը կ'ապրի եւ որ ռամկավարներու վրայ ազդեցութիւն ունի իր ներկայ նիւթական դիրքին համար, Ղեւոնդ Դուրեանի սպանութեան առթիւ իր ցասումը յայտնելով, զգաստութեան կոչ կ'ընէր անոր դիակը նոր գրգռութեանց գործիք ծառայեցնողներուն, ու կը մաղթէր որ վերջինը կ'ըլլայ Նիւ Եորքի մէջ թափուած արիւնը։

Ուրիշ մը, Լեւոն Կիւմիւշկերտան, միշտ ռամկավարներու կուռքերէն, դարձեալ նոյն առթիւ համերաշխութեան յորդոր կ'ուղղէր զանազան հայ հոսանքներուն, եւ կ'եզրակացնէր՝ հակադաշնակցական միթինկի մը պահուն իր կարդացած մէկ ճառին մէջ.

«Իտէալը այն պիտի ըլլար անշուշտ որ կուսակցութեանց միջեւ զինադուլ մը կնքուէր, որովհետեւ ծանրակշիռ է վայրկեանը մեզի համար։ Մեծ ժողովուրդներէն կրնանք օրինակ առնել թէ ինչպէս, վտանգի պահուն, կը ստեղծուի ազգային միութիւնը։ Բոլոր սրտովս կը մաղթեմ որ այս միութիւնը կարելի ըլլայ իրականացնել»։

Ցիշեցինք միայն երկու ամէնէն կարկառուններ զինադուլ առաջարկողներուն։ Ցիշեցինք գիտնալով մանաւանդ անոնց հոգեկան կապը ռամկավար ջոջերուն հետ։

Ի՞նչ եղաւ սակայն անոնց կոչին պտուղը։ Ոչինչ։ Եղբայրատեաց մոլուցքը կը շարունակէ սաւառնիլ ամենուրեք, միշտ գրգռելով ու թոյն սերմանելով։

Ու այս մոլեգին արշաւանքը ոչ միայն այն աղբանոցներուն բերնէն որոնք իրենք զիրենք թերթ կը կոչեն, եւ որոնք իրենց հոգեկան ու նիւթական սնունդը կը ծծեն գաղութներուն մէջ ստեղծուած այս պժգալի քաոսէն՝ այլ նաեւ նոյնիսկ ռամկավար օրկաններու սիւնակներուն մէջ, ուր միեւնոյն թափով կը բռնկի եղբայրատեաց կիրքը եւ ուր կը հեգնուի հասկացողութեան ու համերաշխութեան ամէն առաջարկ։ Ռամկավարներուն կարծիքով եւս պէտք է շարունակուի անողոք պայքարը Դաշնակցութեան դէմ, մինչեւ որ ընդմիշտ ջախջախուի ան, իսկ զինադուլի ամէն առաջարկ, համերաշխութեան հասկացողութեան ամէն փորձ, պիտի ծառայէ անոնց կարծիքով, զօրացնելու Դաշնակցութիւնը···

Այս պայմաններու մէջ միամտութիւն է յուսալ որ զինադուլ կ'իրականանայ···

Մեր կարծիքով լաւագոյն զէնքը հայհոյութեանց, զրպարտութեանց, ու թերթերու սիւնակներու մէջ սրսկուած թոյնին ու ժահրին դէմ՝ անհամարհանքն է ···

Ան աւելի ազդու է քան բոլոր տեսակի զինադուլները։ Աւելի տեւական քան իրաւախոհութիւնները որ կը կնքուին թէյի կամ գինիի սեղաններուն առջեւ···

Արհամարհենք բոլոր տականքները, որովհետեւ հայ ժողովուրդի առողջ բնազդն է որ պիտի յաղթանակէ վերջ ի վերջոյ, զանոնք ճզմելով իրենց խլուրդի որջերէն ներս »։

ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ ԼԵՒՈՆ ՊԱՂՊԱՂԵԱՆ կը ծանուցանեն իրենց անդրանիկ որդւոյն՝ ՎԱՀՐԱՄԻ ծնունդը։

Լիոն

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՑԱՌԱՋ»Ը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (4)

ՀԱԼԱԾ ՄՈՄԻՆ ՀԵՏՔԸ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ

Թարգ. Ժ. Մ.

— oo —

ԳԼՈՒԽ Ա.

Գարա գլուխով հաստատական նշան մը ըրաւ։

— Լա՛ւ, ըսէ՛մ. ինչպէս շատ աղմուկ կ'ընէ վերջերս, շարունակեց Ծօն. երէկ տեսակցութիւն մը ունեցայ իրեն հետ Լոնտոնի մէջ եւ կ'երեւայ որ ահագին փորձանք պիտի բանայ գլխուս։ Շատ հաւատք ունէի վերջին թատերգութեանս յաջողութեան վրայ եւ կը յուսայի խոշոր գումար մը շահիլ եւ պարտքս վճարել. հետեւաբար շատ մը խոստումներ ըրի իրեն, բայց չկրցայ զանոնք յարգել։

— Տիկին Լէքմըն լուր ունի՞ այդ մասին, հարցուց Գարա։

— Քիչ մը···

Ծօն վեր վար պտըտեցաւ սենեակին մէջ, գլուխը կախած ու մտածկոտ երեւոյթով։

— Բնականաբար ամէն ինչ չեմ պատմած կնոջս եւ չեմ ըսած թէ որքա՜ն անհաճոյ մէկն է անիկա։

Ծօն յանկարծ կանգ առաւ եւ շարունակեց.

— Գիտէ՞ք որ սպառնաց մեռցնել զիս։

Գարա խնդաց։

— Խնդալիք բան չէ, ըսաւ Ծօն բարկութեամբ. քիչ մնաց այդ սրիկային օձիքէն պիտի բռնէի եւ ոտքիս տակը առնէի···

Գարա բռնեց Ծօնի թեւէն։

— Ձեր վրայ չէ որ կը խնդամ. կը խնդամ որովհետեւ չեմ կրնար ըմբռնել թէ Վասալարօն կրնայ երբեւիցէ այդ տեսակ սպառնալիք մը ընել իր դիմացինին։ Աշխարհի մէջ անկէ աւելի վատ, վախկոտ մարդ չկայ։ Ինչո՞ւ այդքան խիստ վերաբերում ունեցաւ ձեզի հետ···։

— Բացատրեց թէ շատ նեղ վիճակի մէջ է եւ դրամի պէտք ունի. հաւանաբար ճիշդ է. բարկութենէն ինքզինքը կ'ուտէր. ապա թէ ոչ անոր ազուա՛ր դաս մը կուտայի ես···

Գարա ինքն ալ մօտեցաւ կրակին եւ հայրական ժպիտով մը նայեցաւ երիտասարդ հեղինակին։

— Դուք Վասալարօն չէք ճանչնար, ըսաւ անոր, անիկա մարդերուն ամէնէն վատն է, կ'ըսեմ ձեզի. եթէ նոյն իսկ ոտքէն մինչեւ գլուխը զինուած ըլլայ եւ հազար սպառնալիք ընէ, դարձեալ վախնալու պէտք չունիք. ատրճանակին շուքը տեսնէ, կը մարի··· աղէկ մտքս ինկաւ, ատրճանակ ունի՞ք···

— Պարապ խօսք, ըսաւ Ծօն, ես այդ տեսակ թատրոն չեմ կրնար խաղալ···

— Պարապ խօսք չէ, պնդեց Գարա. երբ վարնոց Ցոյնի մը հետ է ձեր գործը, դուք ալ պիտի գործածէք անոր մեթոտները, առ նուազն տպաւորութիւն ստեղծելու համար. եթէ անոր ծեծ մը քաշէք, երբեք չպիտի ներէ ձեզի եւ օրին մէկը դաշոյն մը կրնայ խրել ձեր կամ ձեր կնոջը փորը։ Ան թատրոն կը խաղայ, դուք ալ թատրոն խաղացէք իրեն հետ եւ հոգեբանական վայրկեանին հանեցէք ձեր ատրճանակը. այն ատեն կը հասկնաք թէ ինչ ազդեցութիւն գործած էք իր վրայ··· Ատրճանակ ունի՞ք···

Ծօն մօտեցաւ իր գրասեղանին. քաշեց դարակը եւ դուրս հանեց պզտիկ պրաունինկ մը։

— Ահաւասիկ իմ ամբողջ սպառազինումս, ըսաւ Լէքմըն. երբեք գործածած չեմ. անծանօթ հիացող մը նուէր ղրկեր էր ինծի անցեալ Կաղանդին։

— Տարօրինակ Կաղանդի նուէր չէ, դիտել տուաւ Գարա։

— Երեւի նուիրատուն գիրքերէս դատելով կարծեր է որ ես կ'ապրիմ զինարանի մը մէջ, ըսաւ Ծօն զուարթ շեշտ մը դնելով իր բառերուն մէջ. տամս մըն ալ ղրկած էր հետը···

— Ի՞նչպէս կը գործածեն այս ատրճանակը, հարցուց Ցոյնը։

— Իրաւ որ չեմ գիտեր, բայց կարծեմ փամփուշտները կը դրուին վրայի մասը ետ մղելով. նուիրատուն ռազմամթերք չէ ղրկեր միասին, այնպէս որ չեմ փորձած անգամ···

Այդ պահուն դուռը զարնուեցաւ։

— Ցրուիչն է, ըսաւ Ծօն։

Սպասուհին նամակ մը ներս բերաւ եւ յանձնեց Լէքմընին։

— Վասալարօյէն է, ըսաւ յօնքերը պռստելով, երբ սպասուհին դուրս ելած էր։

Գարա առաւ նամակը եւ լաւ մը աչքէ անցուց պահարանը։

— Կաղած մէկ վայրկեանին գրած է ըսաւ եւ դարձեալ վերադարձուց Ծօնին։

Այս վերջինը բացաւ պահարանը եւ դուրս քաշեց վեց թերթ դեղին գոյնով թուղթեր որոնց միայն մէկուն վրայ գիր կար. կարճ նամակ մըն էր հետեւեալ իմաստով.—

«Ձեզի պէտք է տեսնեմ այս գիշեր անպատճառ. կը սպասեմ Պէսթըն Թըրէյսիի եւ Իսթպօրն Րօտի միջեւ տեղը գտնուող քառուղիին անկիւնը։ Հոն պիտի ըլլամ ժամը տասնըմէկին. եթէ չէք ուզեր մեռնիլ, միասին բերէք կարեւոր գումար մը»։ Ստորագրութիւն — Վասալարօ։

Ծօն բարձրաձայն կարդաց նամակը։

— Ցիմար պէտք է ըլլայ այս տեսակ նամակ մը գրելու համար, ըսաւ. պիտի հանդիպիմ իրեն եւ անանկ դաս մը պիտի տամ որ ա՛լ չմոռնայ կեանքին մինչեւ վերջը։

Ցետոյ նամակը յանձնեց Գարային որ լռութեամբ կարդաց զայն։

— Աւելի լաւ է որ միասին տանիք ձեր ատրճանակը, ըսաւ Գարա նամակը վերադարձնելով։

Ծօն ժամացոյցին նայեցաւ։

— Տակաւին ժամ մը ունիմ. քան վայրկեան կը տեւէ, սակայն, ասկէ մինչեւ Իսթպօրն Րօտ։

— Պիտի երթա՞ք, հարցուց Գարա զարմացած։

— Անշո՛ւշտ. թոյլ չեմ կրնար տալ որ այստեղ գայ եւ իրարանցում մը ստեղծէ. հաւանաբար այդ տեսակ միտք մըն ալ ունի։

— Պիտի վճարէ՞ք, հարցուց Ցոյնը մեղմ շեշտով։

Ծօն պատասխան չտուաւ։ Հաւանաբար տասը ոսկիի չափ գումար մը ունէր քովը, ինչպէս նաեւ երեսուն ոսկինոց չէք մը որ վճարելի էր յաջորդ օրը։ Նորէն նամակին նայեցաւ։ Սովորական թուղթ չէր. ծծունի կը նմանէր աւելի. մելանը պաղած էր տեղ տեղ։ Չգործածուած թուղթերը բնականաբար անուշադրութեամբ դրուած էին պահարանին մէջ այդ կաղած մարդուն կողմէ, մտածեց ան։

— Պիտի պահեմ այս նամակը, ըսաւ Ծօն։

— Հարկա՛ւ. թերեւս Վասալարօն կը մոռնայ որ օրէնքին առջեւ վտանգաւոր բան է սպառնական նամակ գրել մէկու մը. այդ գրութիւնը կրնայ կարեւոր զէնք մը ըլլալ ձեր ձեռքը ապագային։ (Շար.)

Յ. Հ. Դ.

Պատար

ՎԱԼԱՆՍԻ Քրիստափոր Ենթակոմիտէի ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին Պաղաեանի սրճարանը: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Ներկայանալ անդամատետրով: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

×

ՌՈՍՏՈՄ խումբի վարչութիւնը Մեռելոցի առթիւ 2 Ապրիլ, երկուշաբթի, կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին կազմակերպած է այցելութիւն մը ընկ. ՄԱՏԱԹԻԱ ԼՈՒՍԻԿԵԱՆԻ դամբարանին: կը հրաւիրուին անդամներն ու համակիրները: գտնուիլ ժ. 2.30ին մէթրօ Porte d'Italieի դիմացի անկիւնի սրճարանը:

Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Յակոբեան եւ զաւակները՝ Նէնի եւ Սօնա Յակոբեան, Այրի Տիկ. Մէնտուփ Սեթեան, Տէր եւ Տիկ. Արիս Յակոբեան, Այրի Տիկ. Աղաւնի Յակոբեան (Պոլիս), Տէր եւ Տիկ. Լեւոն Յակոբեան (Պոլիս), Տէր եւ Տիկ. Հայկ Յովակիմեան (Պոլիս), Տէր եւ Տիկ. Ճէզվէճեան (Պոլիս), Տէր եւ Տիկ. Պէզազեան (Քոնսթանցա), Տէր եւ Տիկ. Օն. Տիօնեան ինչպէս նաեւ Փափազեան, Գօլօլեան, Սեթեան ընտանիքները, սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց աղջկան, քրոջ եւ ազգականուհիին՝

ՍԵԴԱ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ 14 տարեկան ծաղիկ հասակին մէջ:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այսօր, շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 1.30ին: Հաւաքատեղի Սալփէթրիէր հիւանդանոց 22, ռիւ Պռիւան, Մէթրօ Շըվալըրէ եւ կամ Քամփօ — Ֆօռմիօ:

Հանգուցեալին մարմինը կ'ամփոփուի Թիէի գերեզմանատունը ժամը ճիշդ 2.30ին:

Հաղորդակցութեան միջոց.— Փլաս տ'Իթալիէն առնել SS օթօպիւսը:
Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել:

⁂ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Շրջ. վարչութիւնը կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները եւ սկաուտները ներկայ գտնուիլ Հ. Մ. Ը. Մ.ի հիմնադիր եւ սկաուտ ազգային պետ Գրիգոր Յակոբեանի աղջկան յուղարկաւորութեան:

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Շրջանային Վարչութիւն

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ - ՀԱՒԿԹԱԽԱՂ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ
վաղը կիրակի գիշեր ժամը *8.30*է մինչեւ առաւօտ
ընկ. Քէնտիրեանի ճաշարանը *14,* rue François Garcin
Աճուրդ չկայ: Մուտքը՝ ազատ է:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Մարսէյլի Շրջանի Վարչութիւնը, Միութեանս 15 ամեակին առթիւ, որոշած է Երկուշաբթի, Մեռելոցի օրը, Պատարագ եւ Հոգեհանգիստ կատարել Մարսէյլի մէջ մեռած Հ. Մ. Ը. Մ.ի մարզիկ եւ սկաուտ անդամներու յիշատակին:

Առաւօտուն Պատարագ եւ Հոգեհանգիստ Ս. Թարգմանչաց Եկեղեցիին մէջ Ave. Prado *ժամը 10ին: Կէս օրէ ետք ժամը 3ին Սէն Փիէրի գերեզմանատան մէջ տեղի ունենալիք Հոգեհանգիստէն վերջ Վարչութիւնն ու Սկաուտները ծաղկեպսակ պիտի զետեղեն հետեւեալ հանգուցեալ անդամներու գերեզմաններուն վրայ:*

Ժիրայր Տէրտէրեան, Մկրտիչ Միլտօնեան, Սարգիս Ալանեան, Ռուբէն Էկիլեան, Վռամշապուհ Վարպետեան, Անդրանիկ Գուշակեան, Վահան Քէօսէեան, Մարգար Մարգարեան, Տիրան Լիւլեճեան *եւ* Մատթէոս Գազանճեան:

Կը հրաւիրուին հանգուցեալներու պարագաները եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի անդամներն ու համակիրները:

Ծանօթ.— Այս առթիւ բոլոր ֆութպոլի մրցումները յետաձգուած են պաշտօնական դիմումով ինչպէս նաեւ արշաւանքները: (*Կնիք*)

ԵՐԵԿՈՅԹ-ԽՆՋՈՅՔ-ՀԱՒԿԹԱԽԱՂ ՀԱՏԿԻ ԱՌԹԻՒ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. *«ԽԱԺԱԿ» ԱԿՈՒՄԲԻ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ*
վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, Խաժակ Ակումբին մէջ:
գեղարուեստական բաժին: ժողովրդական պիւֆէ:
կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները:
Մուտքը՝ ազատ է:

ՑԵՐԵԿՈՅԹ ԶԱՏԿԻ ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած՝ Զ. Ռ. Մ. ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
Վաղը կիրակի, 1 Ապրիլ կէս օրէ վերջ ժամը 2էն մինչեւ 7.30
գեղարուեստական ճոխ բաժին: Նուագ, Հայկական եւ եւրոպական պարեր:
ընդհանուր խնջոյք բոլոր ներկաներու մասնակցութեամբ:
Մախքերուն մասնակցելու համար 5 ֆրանք:
Հասցէ՝ 13, rue Pierre Curie, Kremlin-Bicêtre.
Métro: Porte d'Italie:

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՀԱՄԵՐԳ ԵՒ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ

ԴԻՄԱՒՈՐԵՑԷՔ ԶԱՏԻԿԸ ԵՐԳՈՎ ՈՒ ՊԱՐՈՎ
ՓՈՒԹԱԼՈՎ ՍԱԼՕՆ ՄԱՍԻԼԻԱ
ԱՅՍՕՐ ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ 9.30ԻՆ
երկսեռ խումբ, ղեկավարութեամբ՝ Վ. *ՍԱՐԳՍԵԱՆի*
վօտէլը ժազ — *ՄԱԹԻԷՕ* իր ամբողջ խումբով
Տոմսերու թիւը սահմանափակ է:
Մուտք.— Զոյգ՝ 25 *ֆրանք. Այր՝* 15 *ֆրանք. Կին՝* 12 *ֆրանք:*

ԶԱՏԿԻ ՏՕՆԵՐՈՒ ԱՌԹԻՒ
ՄԻ՛ ՄՈՌՆԱՔ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՊՆԱԿԸ:

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵՑԱՒ 1915Ի ՏԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ (88)

"ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷ„

(ԻԹԹԻՀԱՏԱԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ)

Երկու պէյերը, այդ ճամբուն հետեւելով, առանց դժուարութեան Աթինա եկած էին: Լուր առնելով որ այդ ճամբան մինչեւ Տրապիզոն կ'երկարի, հրաժարած էին նաւակէն ու որոշած էին ձիով երթալ Տրապիզոն: Եւ, գեղեցիկ առաւօտ մը, Աթինայէն բաժնուած էին:

ՏԱՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՕՐԷՆՔԸ

Հայկական հրոսախումբերու վերաբերեալ հրահանգէն եւ ուրիշ բազմաթիւ փաստաթուղթերէ կը հասկցուէր թէ երկրին ներսը կազմակերպուած և մեր բանակը կռնակէն հարուածել ուզող ներքին թշնամիները կը պատրաստուին: Տօքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյ այս բոլորը յանձնելով, Պոլսոյ մէջ, Իթթիհատ եւ Թէրաքքըի ընդհ. կեդրոնին ուշադրութեանը, կը խորհրդակցէր ձեռք առնուելիք այն միջոցներու մասին, որոնց շնորհիւ բանակը պիտի փրկուէր մեծ վտանգէ մը:

Այս խորհրդակցութիւնները յանգած էին տարագրութեան օրէնքին: Տօքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյ, ատեն մը վերջ, երբ Կովկասի ճակատն էր վերադարձած, նոր կացութիւնը բոլորովին նշմարուած էր այլ եւս: Բայց, մենք դարձեալ այս կէտերուն պիտի չանդրադառնանք: Որովհետեւ, Հայերու տարագրումի խնդիրը բոլորովին դուրս կը գտնուի Թէշքիլաթը Մախսուսէի նիւթէն:

Կովկասի ճակատին վրայ պատահած եւ Թէշքիլաթը Մախսուսէի յատուկ վերջին դէպքերը, Արդուինի շրջանէն վերջ, ընդհանրապէս Արհաւիի կողմերը տեղի կ'ունենային:

Ճամբաները ամբողջովին լեցուն էին նահանջող զինուորներով եւ գաղթականներով: Անոնք եւս նոյն ուղղութեամբ կը յառաջանային՝ հաւաքուելու համար Արհաւիի մէջ: Վերջապէս, պատասխանատու պատուիրակը, անցնելով լեռներէ ու գագաթներէ, այն գիշերը հասած էր Արհաւի: Շթանկէ պէյի գունդը, Ռուսերուն հետ ունեցած իր վերջին բախումի միջոցին, բոլորովին կորսնցուցած էր իր կարգ կանոնը:

Պատ. պատուիրակն ու Քեամիլ պէյ Տրապիզոն հասնելէ վերջ, այցելած էին Տրապիզոնի կուսակալ Ճէմալ Ազմի պէյի: Հոն կը գտնուէր նաեւ Րիզա պէյ, որ աւելի առաջ վերադարձած էր: Կուսակալ պէյը Թէշքիլաթը Մախսուսէի անդամները ճաշի հրաւիրած էր՝ Տրապիզոնի շրջակայքը, պաղ ջուր կոչուած վայրը:

Այդ ճաշկերոյթին ներկայ ըլլալու համար, պատասխանատու պատուիրակը ստիպուած էր վրան գլուխը քիչ մը շտկել: Մինչեւ Տրապիզոն գալը՝ բնաւ կարեւորութիւն տուած չէր իր արտաքինին: Բայց, Տրապիզոնը քաղաք մըն էր: Կարելի չէր բանակէն փախողի ձեւով պտտիլ այդ քաղաքին փողոցներուն մէջ: Բայց, ոչ հագուստ, ոչ ճերմակեղէն եւ ոչ ալ դրամ ունէր: Այն պայուսակը զոր Պոլսէն Տրապիզոն բերել տուած էր, կը գտնուէր Իթթիհատ եւ Թէրաքքըի ակումբը: Բայց, այդ շէնքը, երբ ինք ճակատն էր, այրած էր ռուսական ռմբակոծումի միջոցին: Հիմա, այդ շէնքէն միայն չորս պատեր մնացած էին:

Նոյն գիշերը ռուսական նաւատորմը եկած ու ռմբակոծած էր Տրապիզոնը: Հակառակ անոր որ երկուքն ալ խոնջած դարձեր էին ճակատէն, չէին կրնար, անշուշտ, հանգիստ քնանալ այդ սաստիկ ռմբակոծման պահուն: Երկուքն ալ, յաջորդ օրուընէ իսկ, սկսած էին պատեհ առիթ մը փնտռել՝ ժամ առաջ Պոլիս վերադառնալու համար եւ վերջապէս, մէկ երկու օր յետոյ, չողենաւով Պոլիս վերադարձած էին՝ առանց հանդիպելու ռուսական նաւատորմին:

Րիզայի եւ պատուիրակին Տրապիզոն վերադառնալէն մէկ քանի օր առաջ հոն վերադարձած էին նաեւ գերման երկու գործակալներ՝ Շմիթ եւ Մայեր, որոնք մինչեւ վերջ կը գտնուէին Րիզա պէյի ճակատը: Իրենց պաշտօնն էր Վրացիները Գերմանիոյ ի նպաստ սիրաշահիլ այն պարագային երբ մենք Կովկասը գրաւէինք: Անոնք եւս պատկան իշխանութենէն հրամանի կը սպասէին՝ իրենց ապագայ գործունէութեանը մասին:

Րիզա պէյ, Պոլիս վերադառնալէ յետոյ, աշխատած էր Թէշքիլաթը Մախսուսէի Պոլսոյ կեդրոնին մէջ եւ ուրիշ ճակատ մեկնած չէր: Իսկ պատ. պատուիրակը անցած էր Թուրքիոյ սահմաններէն դուրս՝ ուրիշ պարտականութեան մը գլուխը: Նայիլ պէյ, ճակատի Թէշքիլաթի հրամանատարութիւնը փոխանցելէ վերջ, երկար ատեն մնացած չէր հոն, եւ վերադարձած էր Տրապիզոն:

Թէշքիլաթը Մախսուսէի Կովկասեան ճակատի գործունէութիւնները, որոնք մեծ յոյսերով պատրաստուած էին, այս կերպով մարած էին իրենք իրենց, եւ՝ առաջին շաբաթներու գրաւումի փափաքներուն յաջորդած էր հայրենիքը թշնամիին յարձակումներէն պաշտպանելու մտահոգութիւնը: Տօքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պէյ, Պոլիս վերադառնալէ առաջ, իր ընկերներուն հետ նիստ գումարած, նոր կացութեան մասին խորհրդակցած եւ ի գործ դրուելիք աշխատանքներու մասին ծրագիր մը պատրաստած էր:

Այս ծրագիրը կը բովանդակէր հետեւեալ կարեւոր եւ ուշադրութեան արժանի կէտերը.

« Հարկ է գործօն եւ արդիւնաւոր ձեւի մը վերածել Թէշքիլաթը Մախսուսէի ընդհ. կեդրոնը: ԾՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆԸ ՊԷՏՔ Է ԹՈՂՈՒԼ ՏԵՂԱԿԱՆ ՄԱՐՄԻՆՆԵՐՈՒՆ: ԱՆՈՆՑ ԿԸ ՊԱՏԿԱՆԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐԱՊԷՍ ԹԷՇՔԻԼԱԹԻ ՀԱՄԱՐ ՀԱՐԿ ԵՂԱԾ ՄԻՋՈՑՆԵՐՈՒ ՃՇԴՈՒՄԸ: ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ Է ԱՐԵՒԵԼՔԻ ԹԷՇՔԻԼԱԹԸ ՄԱԽՍՈՒՍԷԻ ԿԵԴՐՈՆԻՆ ԵՆԹԱՐԿԵԼ ԱՅՆ ՉԷԹԷՃԻՆԵՐԸ, ԱՆՁՆԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԵՒ ՄԱՐՄԻՆՆԵՐԸ ՈՐՈՆՔ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՇՐՋԱՆԸ ՊԻՏԻ ՂՐԿՈՒԻՆ:

« Գալով Գերմանացիներու խնդրին, մեր՝ պատերազմի մասնակցելէն առաջ, Թուրքիա եկող Գերմանացի զինուորներուն եւ սպաներուն թիւը օրէ օր կ'աւելնայ:

(Շար.)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13e)